

VOCABVLARIVM VTRIVSQVE IVRIS,

VNA' CVM TRAC. ADMODVM vtili de Ratione studij.

Accessit LEXICON *Iuris Ciuilis, in quo varij & insignes errores Accursij notantur,*

Antonio Nebrissensi Viro doctiss.

AVCTORE.

Cæsaris Calderini Mirani studio, ac diligentia ab innumeris errorib. expurgatum, multisq; multarum vocum significationibus illustratum.

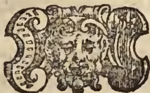

VENETIIS, Apud Valerium Bonellum. M D LXXXIIII.

ADVERSVS INFANTES IVRISPERITOS.

VERBORVM CVLTVM NON ESSE ASPERNANDVM.

OCVM proprietas, significatio, ac interpretatio quanti in ciuili prudentia sit momenti, hoc ipso manifestum est: q Iurisconsulti ferè simul ac edictum aliquod propositum est, mox ad verborum interpretationem properant: nec in edictis modo id obseruant, sed in cæteris quoque ferè omnibus iuris tractatibus. Hinc Labeo Antistius, teste Gellio iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publico responsitauit: cæterarumque bonarum artium non expers fuit, & in Grammaticam sese, atque Dialecticam, literasque antiquiores penetrauerat

Latinarumq́. vocum origines rationesq́. percal luerat, eaq́. præcipuè ſcientia ad enodãdos ple roſq. iuris laqueos vtebatur. Hinc M. Fabiu Quintilianus Rom. togæ gloria: quem omnib. ſine controuerſia ingenijs anteponit Vallenſis, exactiſsimi uir iudicij, quæſtionem omnem iu ris uerborum proprietate, aut ęqui diſputatio- ne, aut uoluntatis coniectura contineri aſſerit. Sic quodam loco Cicero, tantus ille vir, vt Ro. forum ſimilem nũquam habuerit proprietatem ſermonis Iuriſcõſult. peculiarem eſſe affirmat. Et planè Iuriſconſulti omnes, qui inter manus verſantur, hoc eſt, hic de quorum ſcriptis ex- ceptę ſunt Pandectæ (ne quid de priſcis illis dicamus, quorum ad nos ſcripta non peruene- runt) nihil eſt mea ſententia, inquit Valla, quod addi, adimive poſſe videatur, non tam eloquen tiæ (quam quidem materia illa non magnopere patitur) quàm latinitatis atque elegantiæ, ſine qua cæca omnis doctrina eſt, & illiberalis præ- ſertim in iure ciuili. Vt enim Quintil. inquit, omne ius, aut in verborum interpretatione po- ſitum eſt, aut in æqui prauiq́. diſcrimine. quod igitur leguleì iſti dicunt, prudentia in rerum eſ ſe cognitione, orationis facultatem nihil ad rẽ pertinere, videamus qualiter conſtitui poſsit. M. Tul. li. 3. de Or. de eloq. loquens: Neq; verò, inquit, hoc fugit ſapientiſsimum Regem Phi- lippum, qui hunc Alexandro filio doctorem ac

cie-

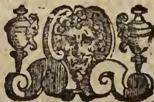
cierit (de Arist. loquens) a quo eodem ille & agendi præcepta acciperet, & loquendi. Nunc siue quis volet eum Philosophorum, qui copiã nobis rerum orationisq. tradat, per me appellet oratorem licet, siue hunc oratorem, quem ego dicam sapientiam iunctam habere eloquentiæ Philosophum appellare malit, non impediam, dummodo hoc constet, neq; infantiam eius, qui rem norit: sed eã explicare dicendo non queat neq; inscitiam eius, cui res non suppetat, verba non desint, esse laudandam. Item in oratore perfecto, res sic se habet, compositè, & ornatè sine sententijs dicere, insania est', sententiose autẽ sine verborum & ordine & modo, infantia: & rursus alibi, Illud verius, inquit, neq; quemquã in eo disertum esse posse quod nesciat, neque si id optimè sciat, ignarusq. sit facundæ, ac poliẽ dę orat. diserte ipsum qđ sciat dicere posse. Phę nix item apud Hom. ad Achil. loquẽs ita inquit Pater tuus Peleus cum te primum ex Phthia patria ad Agamenonem misit paruulum adhuc & bellicarum verum ignarum, me tibi ideo adiunxit, vt vtroq; in genere instituendum te susciperem. Censuit enim te & dicendi præcepta accipere debere & agendi. Vt iam manifestum sit iungendam esse cum eloquentia rerum prudentiam, & contra, si quis modo non aut infans, aut insanus dici velit. Proinde miramur nostri temporis iurisperitos, tam ab eloquentia

alienos, in quibus vel peculiare eſſe debuerat, diſcretè atque ornate dicere, vt qui in maxima reipublicæ luce verſantur, atque omnium oculis, qui ſe conſultos, prudentes, peritos denique iuris dici volunt, dignosq. ſolos, omnium literatorum hominum exiſtimant: qui rerum humanarum diuinarumque arbitrium diſceptationemque habeant: quique viros principes, & ſupra humanum faſtigium euectos ſoluere, & illigare legibus interpretationibus ſuis poſsint. Non me fugit quid Lactantius libro quinto ſextoque de eloquentia diſputarit, vir ipſe loquendo lautiſsimus, ſed nos de latinitate, & elegantia, & ſermonis puritate loquimur, ne ſcilicet illotis manibus (quod Caius Iuriſconſultus vetat) diuinarum humanarumque rerum ſcientiam aggrediantur, ſed latinitatis modo ac proprietatis verborum notitia inſtructi, non de diſerta illa, & oratoria eloquentia, quæ iuris ſtudioſis noſtro ſeculo neceſſaria non eſt, tametſi olim vt quiſque iuris erat peritiſsimus, ita etiam in dicendo præſtantiſsimus. Sed nunc proh pudor, nullam iſti verborum rationem habendam autumnant, dum ſenſus aſſequantur: Sanguinem ſcilicet legum quærendum, non cutem (vt eorum verbis vtar) arbitrantur, non florem, ſed frugem ſcientiæ conſectandam autumant. Atque hæc ita dicunt, quaſi aut verba, rerum imagines neſciant, &

ſen-

ſenſuum inuolucra, quę quam maximè effingi congruenter & accommodatè rebus debent, aut quaſi Bartolus, & Baldus, & reliqui eiuſdem ordinis, quos iſti verborum contemptores pro numinibus colunt, & quorum ſcripta inter ſacrorum vatum oracula in lararijs habent, uerba non ipſi appendere quaſi ad Critolai libram ſoleant. Vt enim ille quadam ſolertia in altera libræ ſuæ lance animi bona imponens, in altera corporis & externa, multum admodum propendere illam animi lancem deprehendebat, ſic iſti iuriſperiti vnum quodq; uerbum atque adeo ſyllabam, in quibus commodum ſit locis ad conſtituenda ſua dogmata, ponderanda ſolerter admonentes, verborum vires excutere ſe, & ſcrupulari etiam differentia æſtimare credi uolunt. Quos ſe ſibi imitandos iſti (id quod fatentur) propoſuerunt, niſi manifeſte cum ratione inſanire velint, ſibique pugnare, verba quoque ipſi curent neceſſum eſt, non ſenſum modo quandoquidem ex verbis ſenſus dependent. In hoc enim comparatę ſunt voces, vt id, ad quod ſunt inſtitutæ, & audientibus, & legentibus inſinuent, alioqui fruſtraria eſſet verborum inſtitutio, ſi non ſuo munere fungantur, ſed vel audientis, vel legentis arbitrio deſeruiant. Fruſtranei eſſent tituli illi integri de verborũ ſignificatione, non in iure modo ciuili, ſed etiam pontificio. Sed age,

viuant iſti ſuo more, & iniquiſsima tyrannide venerandam illam priſcam maieſtatem legum conculcent, opprimant, euertant, nos quod inſtitutum eſt noſtrum perſequamur, recti fiducia ſubnixi. Nec enim debet ob hoc à virtute quis deſiſtere, quòd paucior ſit numerus eorum, qui rectè viuunt, ſed eo magis ad probitatem contendere. Hæc habui quæ huic lexico præponerem poſcente loco, quò peruicaciam eorum refellerem, qui ſe verborum contemptores ex profeſſo iactitant, ne quis verborum proprietatem ac ſignificationem, quę eſt huius libelli materia, negligendam, ab illis falſo perſuaſus, credat. Vale Lector candidiſsime, & noſtram diligentiam his quoque minutijs benigno fauore proſequere.

PRO-

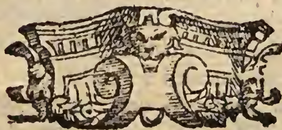
PROOEMIVM.

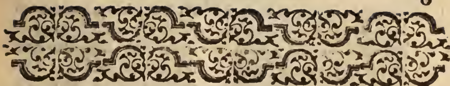
VONIAM Iuri operam daturum prius nosse opportet vnde nomen iuris descendat. ff. de iusti. & iure. l. prima, in princip. Etiam, vt ait Philosophus primo Elenchorum qui virtutes vocabulorum ignorant, de facili paralogizantur, id est decipiuntur. Nisi enim nomen rei scieris, cognitio rerum perit, secundum Isid. Turpe etiam videtur patricio, & nobili viro, & causas oranti, ius, in quo versatur, ignorare. ff. de origine iuris, l. secunda. §. Seruius autem Sulpitius, & de hæret. cum ex iniuncto. 38. distinctio. sedulo. Ex quibus omnibus habetur, quòd nemo debet ignorare scientiam, in qua versatur. Quod attendens legislator Vlpianus dicit. Bene est priusquam ad verborum interpretationem perueniamus, pauca de ipsius significatione tituli referre. ff. si certum petatur, l. prima, Idcirco quorundam terminorum, qui in iure vtroque maximè frequentantur: necessarrium fore dixi descriptiones, & significationes ciues exponere tam ex summis Azo. & Gof. quàm aliunde collectorum propter iuuenes maximè iuris vtriusqne alumnos. Et hoc breui alphabeti ordine, vt eo melius memoria comendentur, et tanto citius inueniantur, perstringendo etiam cum allegationibus in locis suis. ut in iure modicum perfecti per ignota minime procedentes,

his

his cognitis principijs, & terminorum significationibus, accessum faciliorem habeant ad utriusque iuris notitiam, quia omni habere memoriam, & in nullo penitus errare potius est diuinitatis, quàm humanitatis, C. de vete. iur. enucle. l. secunda. §. si quid autem. ver. quia omnium. Et notat Bern. de rescript. capitulo cum adeo. in glosa prima, de confirma. uti. vel inuti. capitulo porrecta. in glos. secunda. Et à lectori aliqua vocabula occurrerint quorum expositio non inueniatur, de hoc non miretur, quia nec omnium memoriam potuit occurrere.

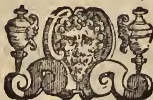
VO-

VOCABVLARIVM VTRIVSQVE IVRIS,

Antonio Nebrissensi Viro doctiss.

AVCTORE.

De Littera A.

A, Quando facit separationem, & qñ includit, & excludit, no. Io. And. de p̃b. c. statutũ. libr. 6. & Anch. de elec. c. I. eo. lib. Et a & ab, in simili no. Arch. 3 I. di. aliter. Et de a, in c. ꝑ ut de dolo & cõt. Et etiã a et ab, denotat separationẽ C. de nup. l. à Caligato, & ibi p Cy. in gl. 3. l. ordinata. ff de li. cau. & ff. de duob. re. l. si ex duob. vbi textus cũ gl. ff. de act. emp. l. 3. §. fi. Itẽ a vel ab, est

est dictio significatiua primi termini à quo, sicut dictio vsq;, termini ad quē. Hic aūt terminus à quo, significat exclusiuè, vel inclusiuè, de quo Bar. in l. patronus. ff. de leg. 3. Vnde à vel ab, significat exclusiuè dicēdo in statuto. A pulsu cāpanæ, de sero nullus uadat p uicos sub pœna tali. Nam hoc statutū intellr pulsata cāpana, Iō si, qs uadat, qn̄ pulsatur, nō incidit in pœnā inclusiuè significat, ibi. A pulsu cāpanæ de mane quisque potest domū exire, quia statuens sic uidetur intellexisse. &c. Et uide plenius de istis dictionibus per Ioannē de Ferra. in sua practica in forma capituli, quando testes producūtur ad æternā rei memoriam. Adde hic quòd aliquando præpositio a, ponitur pro fine: ut lege 1. ff. de lega. 3. §. hi quibus. & ibi glos. super ver. apolides. & glo. in l. quidam decedens. in principio. super uerbo, alogistas, de administrat. tuto. & de ædili. edict. l. si quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. super uerbo asylum. Aliquando ponitur causatiue. 27. q. 2. coniuges. & capitulo coniux. & c. sic. §. ex his. Aliquando pro ex, ut ff. de acquirendo rerum dominio l. adeo §. quod si ex uno, & 16. quæst. 3. post quingentos. §. item si de rebus, & capit. si sacerdotes. Aliquando ponitur pro per: C. ad legem Fla. de plag. l. prima, ibi à quo. id est per quem, & l. seruo legato. §. primo. ff. de lega. primo. Aliquando subauditur à iure, ut ff. de re militari. l. milites. ibi militia. i. à militia & de negotijs gestis. l. liberto. §. litem ibi, sententia. i. à sententia.

De istis dictionibus a, vel ab, an includant, vel excludant: uide Bart. in l. patronus. §. primo in fin. ff. de leg. 3. & an separationem denotent. Bart. in l. meminisse. ff. de offi. procon. & in l. si ex duobus de duo. reis. ff.

Adde, quòd præpositio a, exponitur aliquando pro post l. secunda. §. quòd ad magistratus de origine iuris.

Ab,

AB, aliquando ponitur pro contra. vt l. commissa ff. de publ. ibi ab hæredibus, id est, contra hæredes. Aliquando ponitur pro ob. C. si quis impera. male. l. prima ibi, ab iniuria, idest ob iniuriam. Aliquando pro per. extra de appell. ab eodem libro sexto. Et differunt a, & ab, ut his versib. continetur. Quod facit a, facit ab, sed in hoc differre videntur. Ab cum vocali reliquis vult associari. De ab not. ff. de aqua quoti. & ęsti. l. prima. §. æstatem & C. de temp. ap. l. fin. in principio & 55. distinctione. capitulo qui parte. & 77 distinctio. in ueteri. Trigesimaquinta. quæstione sexta. ab isto. 37. distint. à quibusdam. per Arc. 31. distinctione aliter.

Ab, aliquando denotat separationem, ut est gloss. expressa in capitulo statutum. de præbend. in sexto glos. in l. si ex duobus in verbo ab altero. ff. de duo. reis. & in l. 3. §. fin. in uerbo à Brundusio. ff. de act. emp. & uen. Bal. & Alex. de Im. in l. 1. ff. si qs cau. in 4. col. Io. de Im. & Dom. in c. frequens. in 7. col. supra gl. in uer. 15. arctatur tempus. de rest. spol. libr. 6. cum concor. ibi. positis.

Interdum ponitur pro post. glo. in l. neminem. C. de dec. quandoq; pro sine, ueluti cum dicitur ab re i. sine causa l. si quis. ad fi. C. de fur.

Abaces erāt repositoria vasorum pretiosorum. l. hę res. §. cui de leg. 3. Alc. tamē li. Pare. 4. legit bases.

Abactor secūdum Isid. li. x. etymo. est fur. iumētorū vel pecudum, quem vulgò uocamus abigeum. Nam abigeus est, qui crimen abigeatus commit tit. & propriè ille, qui pecora alicuius à pascuis & armentis subducit, abigēdi studio hanc artē exercēs, vt per aliquid signū, quod facit animalia fugiāt, separētur, & disper gātur, & ea sic recipiat. s. cū pāno rubeo vel aliàs oues quasdā ad nemora fugādo, vt alias accipiat & deprædetur. Et est abigeatus crimen capitale. C. de abigeis. l. unica. Et ma-

maximus Orator apud Grecos Demosthenes differentiam ponit inter furem & abigeum, dicens quòd ille, qui unam solam pecudem surripit fur est, & ut fur coercebitur, sed qui totum gregem subtrahit, abigeus est, & crimine abigeatus tenebitur. Et sine scriptione recipitur huiusmodi criminis accusatio, vt d.l. unica. C. de abigeis.

Abamita est soror abaui. ff. de gra. l. præalle. §. auunculus.

Abauia est mater proaui, uel proauiæ. ff. de gra. l. iurisc. §. quarto gradu.

Abauunculus est frater ab auiæ secundum Isido.

Abauus est pater proaui, vel proauiæ.

Abbas ante benedictionem appellatur abbas: secus in episcopo. ita Feli. in c. eã te. de resc. col. 5. ver. 3. restringitur, & ibi quæsit differentia inter episcopum, & abbatem, uide ibidem Fel.

Abbas hẽt dignitatem. c. ut apostolice. de priuil. in 6. & in cl. & si principalis. de resc. & ibidem Card. 1. q. imò abbas omnibus prælatis post episcopum debet præferri. de quo per Feli. in d. c. meminimus c. ver.

Abbatissa habet dignitatẽ. c. indẽnitatib. de elec. in 6. in §. uerum, & l. generali. C. de sacro san. ecc. Dom. de sancto Ge. in c. meminimus. de accu. ver sic. ulterius quæro.

Abbreuiatura dicitur instrumentum notarij non extensum. Bar. l. chirographis, in prin. in 2. no. ff. de admini. tut.

Abdicatio quid sit, uide l. 2. §. & cum placuisset. ff. de orig. iur. l. liber homo. de statu homi. & l. penul. de of. præside & l. abdicatio C. de pa. po.

Abditas, id est absconsas. l. 1. C. de thesau. li. 10.

Abduci, est à ueritate separari. Item not. quòd abduxisse non solum is dicitur, qui per uim abduxit sed etiam, qui persuasit alicui, ut ab alio discederet. l. item apud, §. abduxisse. de iniur.

Abeat, sine h, id est recedat. ff. de in diem addic. l. 1.

Abesse quandoque dicitur qui in iure non est ut. l. 4. §. abesse, ff. de dam. infec.

ſec.Quandoque qui a tribunali abeſt.l. non tantum.§.ſenatus de fideic. libe. alijs quoque modis quis abeſſe intelligitur, ut infra in uerbo abſens.

Abeſſe non dicitur res, quæ caſualiter abeſt. Bar.in l. qſitum.§.fin. ff.de leg.3.

Abeſſe cauſa reipublicæ dicitur,quis quamdiu durat officium, & finito officio quamdiu redire potuerit ſecundum qualitatem ſuæ perſonæ,ſcilicet a die receſſus vſque ad reditum,ſi ob commodum ſuum non abfuit. Bar.in l.abeſſe. ff.q ex cau.mai.

Abhinc aliquando ponitur temporaliter, & reſpicit futurum tempus, ut abhinc,id eſt ab hoc tempore in Antea.C.de ſacroſan.eccl.l.placet.

Ab hoc.i.poſthac.ff.de ori. iur.l.2.§.hunc.

Abhorrere aliquando ponitur pro differre.l.ſi tibi areæ.§.ſed ſi puerum de præſcrib.verb.

Abigere eſt à ſe expellere, vel crimen abigeatus exercere.

Abigere partũ eſt per abortionem eiicere.l. Cic. de pœnis.

Abigeus,vide Abactor.

Abiicere eſt ſpernere, vt in auth.quib.mo.nat.ef.legi.§. ſit igitur.

Ab inteſtato ideſt ſine teſtamento.inſtit. de hær. quæ ab inteſt.de ſe.in rubro & in nigro.

Aiudicare, & adiudicare differunt.Nam abiudicare idem eſt quod rimouere, & abdicare adiudicare autem idem eſt qđ applicare:facit tex.& ibi no.in c.cum uenerabilis, uerſ.quia verò ibi, eidẽ epiſcopo adiudicauimus de exc.& in c.auditis.in verb. adiudicantes. de præſc.& c. cum cauſa in ver. adiudicare curaui. de re iu. & adiudicatio proprie habet locum in his, quæ habent cauſam mixtam, id eſt in communib. iudicijs.l. ſi quis fundum.§. officio.ff.cõmuni diui. & l. ſed & ſi res.in princip.ff.de publ. Aliquando exponitur adiudicare, ideſt iudicare ad ſe ſpectare. vide Ioa. Mo.Archi. & doct.in c. Abbate ſanè.in pr.& ibi Domi. de ſancto Gemi. in 2.col.in uerſic. Nota, quòd procedit cõcluſio

cum

cũ seq.vers.de re iudi.li. 6. Quandoque ponitur proconfirmare vt in c.vt quis duas. in fi. de elect. lib.6.& uide Alberi. de Rosa. in suo diction. in ver.adiudicatio.

Ablatiuus casus aliquando resoluitur in accusatiuũ & præpositionẽ propter vt mãdato, id est ꝓpter. ff.mand.l.si mãdato.§.fi. & l.dotẽ ferro.§.eàm rẽ. de pub. Aliquando in accusatiuum & ꝓpositionẽ in,vt quiete, id est in q̃ tem.C.de primice.l.1.li. 12. Itẽ ablatiui absoluti in contractib. non dispo nunt,sed resoluuntur,pa tet.quia agi non põt,ita not. Bartolus, & Baldus in l. 1. C. quando lic.ab empt. discedere. facit.l. euictis agris. ff. de vsu.l. euictare.de euictio.l.exceptis.ad l.Falci.Itẽ in vltimis volũtatib. l.à testa tore, vbi Bartolus & alij ff.de cõdit. & demõstra tionib. nisi uerba referã tur ad eum, quẽ testator potest grauare,lege fidei commis.§.cùm esset.vbi plenius Barto.ff. de lega tis 3. & ibi late per Iasonem. Item adde quod aliquãdo ablatiui absoluti nihil important,vt est text.in l.2.§.posthumis. in uersi.sed si extraneũ. iuncta glo. in uerbo filio præcedente. de vulg. & pup. & l.adoptare.ff. de adopt.Item adde, quòd ablatiui absoluti faciũt cõditionem expressam: secundum.Bartol.in l.1. in vlt.col.ff.de conditio. & demonstratio.

Abmaterrera est soror ab bauiæ instiutio.de gradibus.§.sexto gradu.

Abnepos est filius nepotis.

Abneptis est filia pronepotis vel proneptis.

Abnoctare significat per totam noctem abesse.l.illud de off.præsid.

Abolitio est accusationis institutæ, peremptio vel absc lutio, qua quis nomen alicuius accusauit, cũ omni inscriptione iã facta in totum aboletur, remissa necessitate accusandi,& hẽt impetrare a principe vel iudice ab illo, s.qui aliquam accusationem instituerat, & in ea se inscripserat,talis.n. citra infamiam desistere non potest nisi absolutionem impetrauerit

Sed

Absentia est quintuplex, & qñ quis obtentu absentiæ in integrum restituatur vide gl.l.fi. ff.de in integ.res. & Ias.in præalle. § rursus. Absens autem propriè dicitur qui est extra prouinciam, ut C.de bo.au.iudi. poss.l.fi.§.ult. Tñ quãdoq; accipitur pro eo qui præsens non est eo loco ubi petitur.ff.de verb.sig.l.absentem. Vnde absens multis capitur modis. Primò ille dicit absens qui alium audire & intelligere nõ põt: sic capitur ibi cum dicitur, stipulatio non põt fieri inter absentes, insti.de inut. stip.§.item verborum. Secundò absens dicitur, qui non est in eadẽ prouincia, ut C.de long.temp.præscr. l.fi. Tertiò absens dicitur, ut hic sequitur testium pro ductio non potest fieri parte absẽte, si uelit adesse. Et sic dicitur absens, qui non uidet producere vel iurare testes, ut l.si quando.C.de testi. Quartò absens est, q non est in domo ceu respectu cuius nuntiandum est nouum opus ff.de no. op. nun. l.de pupillo. § si quis. Quintò dicitur ille absens qui faciliter non potest inueniri, ut quia præsẽte principali fideiussor non potest conueniri.C.de fideiuss. & ma.auth.præsente. Sic etiã accipitur in l.præsens.ff.de proc.tibi dicitur. Præsens est qui in hortis est. i.qui faciliter potest inueniri. Sextò absens dicitur qui ad lucrandas distributiones materiales præsentiarum abest.s.qui non est in choro hora determinatiua, & ita licet sit in ecclesia, tamen extra chorum, in certis horis dicit absens.

Absentem esse aliud, est quã haberi pro absente. Bar.in l.si maritus.§.j.ff.de adult. & quæ absentia prodest. Bart.ibid. & quæ absentia iuuet absentem aduersus gesta contra eum, Bart. in l. quia absente. C. de proc.

Absoluere.i.reconciliare.11. quæstio.3.ad mensa.§.penult.

Absolui dicitur creditor cum sibi soluitur.l.& in contraria ff.de usur.

Absoluo, idest absolutũ esse ostendo.24.q.j.audiuimus de iureiur.c.2.& gl.in c.ex diligenti. de simo que exponit absoluimus, id est absolutum ostendimus.

Absoluta dñr lecta, & a partibus approbata, uel absoluta subscripta, sic exponitur. institu. de cõtrah. emp. §. & pro hoc. C. de fid. instrum. l. contractus.

Absolute exponit. i. ex toto ext. de rẽa. c. beneficiũ, lib. 6. vel absolute. i. precise. extra de hær. c. contra Christianos lib. 6. & in auth. ut fratrũ filij. §. j. Aliqñ exponit absolute. i. libere, ut in aut. de man. pr. §. sed neq;.

Absolutio differt à reuocatione, nam absolutio fit a sententia excõicationis suspẽsionis, vel interdicti iuxta formã ecclæ cũ baculo dicendo Psal. Miserere, & de profundis, & fit cum solẽnitate. Sed reuocatio est sententiæ verbalis sine solemnitate. Etiã absolutio fit si excõicatio tenuit, & si non tenuit fit reuocatio. Item absolutio reddit qđ excõicatio intulit præter q̃ fructus quos excõicatus iustè perdidit, quia p absolutionem tales non recuperat, ut ĩ auth. ut cum de ap. cog. §. generalem, ver. si verò post col. 8. Et absolutio ex falsa causa sup voto impetrata non tenet, & est nulla, vt no. c. qđ super his. de fid instr. Et licet excommunicatio sit lata ex falsa causa, semper tñ timenda est 11. q. 3. c. j. & de off. or. ex parte. in gl. Et an pecunia possit peti uel dari pro absolutione uide de simo. ad aures. & cap. dilectus, & 1. q. 1. nullus episcopus.

Absq; est primatiuum, ut in l. minus. C. de acq. poss. & quando ponitur exclusiuè, & quãdo inclusiuè nota Arch. de proc. qui generaliter. lib. 6. Adde, ꝙ ista dictio negat & maximè in positionibus & articulis. Bar. in l. inter stipulantem, ff. de verb. obl.

Abstinere hæreditatem est idẽ quod repudiare hęreditatem, hoc tamen differunt, quòd abstinere pertinet ad suos hæredes, repudiare autem ad extraneos, §. extraneis, ubi glo. Inst. de hær. quali. & diff.

A *ante* C.

AC, aliqñ ponitur pro. i. vt C. de sacros. ecclesi. l. decernimus. in prin. Aliqñ ponitur copulatiuè. C. de summa Tri. l. nullus. in fin. Aliqñ similitudinariè, in clem.

clem. 1.de iudi.insti. qbus nō est per §. ex hoc in fin. & ff.de acq.re.do.l. qua ratione.§.literæ.Aliquando abi icitur, & pro nihilo ponitur instituta de tu e. §. tutores autem.ibi, uim ac potestatem .i. violentam potestatem.

Acceptare est frequenter accipere, uel p acceptilationem liberare. ff. de pac. l. tale.§.post diuisione.

Acceptilatio est liberatio p mutuam interrogatioẽ qua vtrinsque cõtingit ab eodẽ nexu absolutio.i. dissolutio.ff.eod.tit.l.1.Vnde acceptifero acceptituli acceptilatum verbũ compositum à quo venit acceptilatio.i. imaginaria solutio, q̃ simulat debitorem suũ sibi soluisse quod non soluit, idque in animo facit remittendi, qa illa verba dicendo, quicquid tibi per stipulationem pmisi, uel ex stipulatu debui, habes ne acceptum? & tu respondeas, habeo acceptũque fero,quasi dicas, perinde habeo ac si accepissem à te per verã solutionem. Et sicut uera solutione liberatus esses, ita hac acceptilatione libertatis, vt C.e.ti.l.j.in gl.2.Itẽ acceptilatio differt ab apocha.l.si acceptolatũ. eo.ti.

Accepto ferri. i. approbari. C.de de susc. & arca.l. securitatis,lib.10.

Accersitus est collectus uocatus vel circa se situs, 63. distinc.quia igitur.13.q 2. quam propositerum.

Accessio dr̃ aliquid ad iacẽs alteri,vel oẽ, id qđ est accessorium & necessarium prĩcipali,vt capistrũ equo, vel vestis seruo,ut ff.depo. l.1.§.q̃ depositis.Si.n.seruũ emeris,vestẽ in qua traditur acquiris,& si de ea mẽtio non sit facta.

Accessorium idem est quod accessio,& sequitur naturam sui principalis, instit. de re.diu.§.Si tñ alienã.ff. si quis cau.l. si eum, §.qui iniuriarũ,& in regula accessorium,de re.iu.li.6. Et qñ accessorium uenit officio iudicis mercenario,tũc sublato principali tollit, & accessorium. C.de po.l. 4. Secus quando accessorium uenit officio iudicis nobili.ff.de condi.ind.l. fi. §.Lucius, in gloss. alias rř nõ tenet accessorium vbi non tenet principale. l. cũ principalis,de reg.iur. nisi

diuersam habeant rationem, vt ibi tradit Dec. de qua regula latissimè Dy. in d.c. accessorium ubi uidendum.

Accidere interdum significat mori. in l. vulgari. §. fin. de verb. sig.

Accipere aliqñ capitur pro recipere, ut in auth. de dep. & denu. circa princ. col. 6. Aliqñ accipere exponitur. i. retinere, ibi, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. 27. q. 2. prius quam. Accipere uel recipere dicitur quis uerè uel interpretatiuè, ut not. in glo. l. postulante, in fin. ff. ad Treb.

Accipere nó inducit dñij translationem de necessitate. Bart. in l. naturalis. & §. si quidem. ff. de præscr. uer.

Accipere & capere differunt. Nam qui capit rem suam facit, sed qui accipit non facit suã. Et qualiter intelligatur hoc uerbum accipit, vide de acq. rer. do. l. in laqueum in gl. 1. & 2. & ff. de fur. l. quas. in gl. 2. Aliquando accipere ponitur pro intelligere, & cognoscere, §. cunque. in procemio Instit.

Accipecre iudicium pro litẽ côtestari. l. is qui. de rei vẽ.

Accipiat positum in substitutione est verbum directũ Bart. in l. Centurio. ff. de vulg. & pup. substi.

Accola est, q colit terrã non propriã, unde: Accola non propriam, propriam colit incola terrã. Et dicitur ab ad, & colo, quasi qui aduenìens colit terram.

Accommodare apud Insti. §. den. in proœ. Instit. est tribuere Goffr. in l. si qua. C. fam. erci. posuit pro impartire, atque interponere.

Accommode. i. multum commodé. de elect. ubi periculum. lib. 6.

Accrescat, hoc verbum inducit fideicommissum Bar. l. codicillis. de vsufr. leg.

Accumbere pro iacere. l. hęc verba. §. disiunctiuorum, de verb. sig.

Accurate. i. diligẽter, studiose, curialiter, uel cõpositè.

Accusator est ille, qui aliquẽ coram iudice accusat, & criminalẽ sibi mouet quæstionem. Et dicitur accusator, quia ad causam uocat eum, quẽ appellat, vt in cap. forus de verb. sign. post medium.

Accusare iure mariti est ĩ accusando, certa hñt specialia,

lia, de quib.in l.iure mariti.& l.quamuis. C. de adu. tur de hoc.

Acephalus.i.sine capite aba, quod est sine, & cephas.caput 24. dist. nulla in auth. de app.§.generalem.

Acetũ nõ cõtinetur appellatione vi.ẽ.de vi.& oleo le. l.si quis vinum. Bart.in l. 1. de erog.mil.ann.libr.12.C.

Acinaceũ uinũ appellatur vinum secundarium, hoc est quod ex vuis expræsso musto addit,atq; acqua maceratis conficitur.l. si quis vinum,de vi.tri.& ol.leg.

Acohti Græcè dicuntur cero ferarij, vel accidentes Latinè, à deportãdis cereis quãdo legendum est Euangelium aut sacrificium offerẽdum, vt inquit tex.in c. cleros ad si.21. distintione.

Aconitum, species veneni. l. eiusdem. §.alio.ad l.Corn. de sica.

Acor & mucor sunt uitia vini & panis quando acescit & mucescit.

Acrimonia est propriè acerbitas, sed ẽm legistas est pœna quæ infligitur sacrilegis sicut incarceratio, vel exilij relegatio.C.de sacros.ecclc.l.placet, quæ est canonizata.16.q.1.c.placet, sub§. nouarum, vbi etiam dicitur de hoc.

Acta dicũtur publicè scripturæ negotiorũ q̃ in iudicio aguntur ordinẽ eorũ, modum & figuram continentes. Vel ẽt sunt processus siue gesta curiæ gl. in l.acta. de re iud.& c.qm̃ cõtra de pb.Sunt aũt acta triplicia. Nã quædam sunt acta iudicij ordinatiua, quæ valent ad ordinationẽ iudicij, vt est libelli oblatio, li.cõtest. Quædã valent ad veritatis indagationem & dicuntur in dagatiua veritatis, vt depositio testũ editio instrorum, & cõfessio partium. Et q̃dam litis decisiua, quę valent ad decisionẽ causæ. Item acta ẽt q̃nq; dicimus locum, in quo residet, iudex instructus de causa cognoscens vbi acta deteguntur vt quilibet factum suũ audiat seu videat,& suum consequatur vt meritum, qui locus aliter etiam ius appellatur, de iu. & iur. l. penult. §.fin.Porrò acta & gesta quemadmodum distent, ostendit iuris.in l.Labeo.de verb.sig.

Actio significat tripliciter, strictè, latè & latissimè. Strictè significatius procedendi quòd oritur ex obli-

gatione. Latè sign̄at dum iurisdōnem iudicis, & ita nedum sign̄at personales, sed ēt reales actiones. Latissime cum ēt significat officiū iudicis, & hoc mō querela in offi.test.dicitur actio. ff.de leg.1.l. cum filius.in prin.facit l. actionis verbo.ff.de ver.sig.& l.actionis verbo.ff.de ac.&ob. Et hoc verbū actio sign̄at bene simul ius & factum, nec est inconueniens.

Actio ergo sign̄at officium,i. ius prosequendi licet officiū sit facti & ponatur differentia inter iurisdōnem, & officium. Est .n. actio ius prosequendi in iudicio quod sibi debetur, insti.de act.in prin. Et addunt quidam quod suū est vel alienū,ita vt illa diffinitio includet oēm actionem tam in rem, q̄ in personam,sed illa diffinitio præmissa solum compræhendit actionem personalem.illud autem quod tuū est, tibi non debetur. Si vero quod non tuum est, & quicquid est in iudicio debet includi diuersimode quod petitur, & concluditur in actione reali, & personali, quia in personali peto mihi debitum, in reali vero actione peto aliquid vt meum, quare hoc verbum actio sumitur aliter, & aliter vt præmissum est.

Et nota q̄ hoc verbum debetur qn̄q; large sumitur, vt cum dr̄ quicquid in iudicio tibi debetur, i. tres quā petis vt rem tuam siue rei vēdicatione actione commodati siue depositi s̄m Azo.in sum. tit.de edé.circa princ. Olim dicebatur actio conceptio verborum formata à magistratib l.2. §.deinde ex his, ff.de orig. iur. vnde dicebatur formula vulgaris. ff.de fur.l.si seruus nauem. Hodie autem fit sine impetratione & cōceptione verborum solemnium. C.de formu.& impe. act. subla.per totum. Nec hodie est aliqua differētia interdicta & actiones cum interdictum nihil aliud sit quam actio prætoria. Dicitur ergo actio ius ciuile, uel prætorium quo debitum in iudicio a te exigere possum, vel petere rem mihi restitui secūdum Azo.& Goff. de iud. c.dilecti, & est actio de iu.ci. institu.de iur.natu.gen. & ci.§.ius autem.Et secuudum

dum canones actio dicitur causa. c. furus, de verb. signi. Et secundum leges actio debet poni in causa, quia nemo sine actione ex petitur. ff. de neg. gest. si pupilli in fin. & c. examinata de iud. prohibentur tamen attentius nimis subtiles actionem intentiones, ut in c. dilecti. de iudi.

Adde ꝙ actionis verbũ modo sumitur generaliter modo specialiter, generaliter accipitur pro omni actione, siue sit in rem, siue in personam. Specialiter, pro actione personali tantum. l. pecuniæ verbum. §. actionis, de uer. sig. Accipitur, & multis alijs modis. quos annotauit glos. 2. Institut. de actio in princip.

Actio ad exhibendum datur contra possessorem. vel aduersus eum qui dolo malo possidet, vt rem exhibeat. i. in publicum deducat: vt fiat aduersario copia védicandi, secundum Azo. in summa tit. ad exhi. in principio. Nam exhibere est ré in publicum deducere, & uidendę, tangendæq. & apprehendendæ rei facultatem præbere, & ostendere ut aduersarius copiam habeat ré esse sua contendédi, vt cum quis dicit, hę est res mea, quia tacta seu visa ab eo sibi suadetur, vt ff. ad exhibédum l. 2. cum ibi not. Et si erit instrumentum res ipsa exhibenda. debet fieri facultas legendi, & etiam describendi. ff. quemmadmodum testa. ape. l. j. & 2. §. inspectio. Et sic exhibere dicitur propriè quasi extra secretum habere, & secundum Placent. quasi extra se habere.

Actio arborum furtim cæsarum habet condemnationem aduersum eum, qui arbores furtim cædit, inscio, & inuito domino. Et competit contra ipsum dãnum dantem ad duplum dati, in quo casu etiam cõpetit huic actio legis Aquiliæ, ita tamen ut deducere possit in condemnatione, quod actor consecutus est altera actione, ut ff. arborum furtim Cæsarum. l. 1. & appellatione arborum etiam vires cõtinentur ff. de arb. cæd. l. 1. §. arboris. Item continetur hædera, quæ impropriè dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hær. ff. arb. fur. cæs. l. uité & in

gl.ét, & arũdo nõ male diceretur arbor.& idẽ de Salicto,qñ iã radices immisit, ut ead.l.vitem. iuncta glo.

Actio caluisiana est,ꝑ quã reuocantur ea,quę in fraudẽ creditourm, patroni libertus alienauit. ff.de iure patro.l.si libertus.

Actio cõmodati est triplex. s.directa,vtilis & ꝯria. Vnde directa competit ei,qui rem aliquam cõmodauit contra commodatarium ad repetẽdum ipsam rem, ut ei res & eius accessiones restituãtur facto & expleto vsu, propter quem commodatum est. ff.commo.l.1.secundum Plac.

Actio commodati ꝯria ei cõpetit, qui commodatum accepit in eum, qui cõmodauit ad impensas in re cõmodata factas veluti si ægrum seruum curauit. Sed quod nomine cibariorum impẽdit,non repetit, ff.cõmo.l.in reb.§.possunt cum §.sequenti. Actio commodati utilis ẜm Plac. compe tit ubi non est verè cõmodatum,sed interpretatiue, ut si amicus ex confidentia rem amici ex propria autoritate accepit.Et põne melius exemplum per l. 1. §. si.cum l.2.& 3. in princ. ff. commodati.

Actio cõi diuidũdo inter eos datur, qui sine societate, nec ex causa hæreditaria aliquid commune habent, ut id diuidatur, secundum Plac. & Az.Item si excontractu societatis res illa sit communis,habet locum diui.l. 2. Et de ista adiectione. ff.de iudicijs.l. in trib.

Actio conducti competit ei,ꝗ conduxit a locante vel à locatore fundum,uel ꝑdium, vel domum, & competit ei ad hoc, ꝙ liceat sibi inhabitare, vel in vsu habere rem conductam etiam cõpetit contra locatorem, si aliquis expensas vtiles, vel necessarias ibi fecerit.

Actio confessoria est, quæ cõpetit ei, qui dicit se habere ius uel seruitutem per fundum vicini eundi uel agendi,uel altius ædes suas leuãdi, uel quantunq; aliã seruitutem in re ipsius, etiam inuito eo. Hæc autẽ actio in rem dicitur vel realis,qa rem tuam corporalem. s. ius eundi per fundum petis, quamuis ipsa seruitus sit incorporalis, vt ff.si ser. ven.l.secunda in principio. Et dicitur confessoria,quia ver-

verbis affirmatiuis constituitur, & eius contraria verbis negatiuis proponitur, quæ dicitur actio negatoria, secundum Placē. ff. si seruit. vēdicio. l. si qs, §. cum in domo, & ibi no. Vnde actio negatoria cōpetit ei, qui dicit aliquem non habere ius uel seruitutem ad aliquid quod facere uolebat alter, & ipsum per hanc actionē prohibet, vt quando dominus fundi intendat aduersus te solitum ire per fundum suum dicens: Non est tibi ius ire per fundum meum, & hæc actio similiter in rem dicitur, quia dominus, fundi uendicat libertatem, dum ipsam intendit verbis negatiuis, dicens, quòd alter non habet ius eundi uel agendi, p fundum suum, nec altius ædificandi ędes, ne luminibus suis noceat, & sic per hanc dominus fundi ad hoc agit, ut fundus suus declaretur liber, & alter desistat, & prohibeatur ne cum de cętero inquietet, ff. si ser. uend. l. 2. & l. loci corpus, §. competit, & institutio. de actio: §. contra. Et actio non competit de dominio, sed de iure prædiorum, sicut & cōfessoria, ut in pal. l. 2. in prin. Et licet ?m Plac. dicatur ideo negatoria, qa uerbis negatiuis intentatur tñ, cōtrarium, not. in l. 2. & §. cōtra, supra alleg. Nam quęlibet earum. s. actio confessoria, & negatoria pōt dari per verba affirmatiua, & etiā per negatiua. Non ergo sumunt differentiam per formam verborum, sed differunt ratione materiæ. Inde br̃ concludendo siue p affirmationem siue per negationem debetur, tñ in hoc differunt, quia confessoria datur ad tuēdā sibi seruitutem debitam, & negatoria dať ad tuendā sibi libertatē sua. Et notēt doct. exēpla, in qb. confessoria intentať uerbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis, in c. cum ecclesia Sutrina, de causa pos. & propriet. vbi bona glo. de his, extra de iu. in c. examinata, & in dict. l. 2. ff. si seruit. uend.

Actio criminalis dicitur, ex qua pœna fisco est applicanda, licet pecuniaria sit, & gl. & Bar. in l. 3. in prin. de sepulchr. uiola.

Actio

Actio datiua, quæ require infra in versic. actionum 13. species.

Actio depositi est duplex, s. directa, & côtraria. Actio depositi directa competit depositori ad repetendû depositû, & accessiones eius, & competit in simplû, nisi fortè res sint incendio, ruina, naufragio, tumultu, depositæ. Hoc cum casu qui depositum sic receperit, si negauerit, & inficietur, & de hoc conuincatur in duplo condemnabitur: hæc probantur, ff. depositi, l. 1. §. ait prætor. Sed actio depositi, contraria competit ei penes quem res deposita est ad petendum impensas si quas circa rem impenderit, & illas repetit: vel damnum datum per seruû depositum, secundum Placét. De illa contraria actione habetur, ff. depos. l. si apud. in princip. & l. actione.

Actio de apposito, vel suspenso quo iter est vulgo: cuius nocere poterit: datur aduersus eum qui in sub grûnda vel ꝓtecto habet id appositum vel suspensum qđ nocere potuit: cuius condénatio est decem solidorum, ff. de his qui deiec. vel effud. l. si verò, §. ait ꝑtor.

Actio de constituta pecunia côpetit aduersus eû, qui sine stipulatione constituit pro se vel pro alio soluere, C. de constit. pecunia. l. 2. Nam constituere largè dici posset quilibet qui pro alio se obligat: sed C. de constit. pecun. constituero ponitur pro eo tantum qui quod alius debet, se solutum constituit: nec distinguitur ex qua causa quis debeat: certa vel incerta, vel ciuili vel honoraria: dum tamen efficaciter debitum potuerit peti, & exigi, vel saltem solutum retineri: vt quia tantum naturale erat debitum.

Actio de dolo côpetit mihi, quãdo damnum dolo malo à quouis est mihi datû, vel si quis aduersus me versetur dolosè côsulêdo, vel malitiosè negotia mea administrando, nec superest aliqua alia actio qua possû experiri. ff. de dolo, l. 1. §. verba. sed nô daẗ nisi duos aureos excedat. Hęc auté nô datur liberis contra parentes. Ratio, quia odiosa est & in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec daẗ liberis côtra patronos, nec hu-

humili aduersus eum, qui dignitate excellit nec plebeio aduersus consularem receptę auctoritatis, nec luxurioso vel prodigo aduersus hominem vitæ emendatoris. Datur tamen hæc actio in factū contra prædictos, vt fiat mentio bonę fidei, & verbis sic temperādis in conceptione libelli, in qua nulla est facienda mentio doli. hæc probantur, ff. de dol. l. si oleum. §. fi. cum l. sequen.

Actio de dolo, & furto eorū qui sunt in ministerio cauponum, stabulariorum, vel nauem exercétium, datur aduersus caupones stabularios, & naturas qui quando officio malorum, omnium vtuntur in duplo, seu in duplum tenentur; cum dolus vel furtum cōmissum est in his reb. quas saluas forte recipere. ff. na. cau. stab. l. 1. & infra actio in factum.

Actio de effusis, & eiectis datur aduersum: eū ex cuius habitatione vel habitaculo aliquid effusum, vel eiectū est cōtra iter publicū, unde damnum datum alicui trāseunti restaurandū est in duplū, & si liber homo inde perijsse dicatur in quinquaginta aureos hæc datur actio. Si verò viuet, nocitumq. ei esse dicetur; datur ob eam rem quantum videtur iudici ex bono, & æquo; compensatis impensis factis, & operib. quib. est cariturus inutiliter. ff. de his qui deiec. vel effud. l. 1. in princ.

Actio de in rem verso datur aduersus dominum uel patrem si seruus vel filius pecuniam in rem patris, vel domini impedit quam mutuo accepit, ff. de in ré verso, l. 1. in princ.

Actio de pauperie compecit aduersus cum cuius aīal damnum dedit contra naturam sui generis, v. g. si equus non ex loci angustia, vel non instigatus calce pcutiat, vel bos cornu petat ex naturali feriate. Secus tñ si instigatus, uel ex loci angustia damnū dederit, in huiusmodi actionis condemnatione, uenit damni dati resartio, aut in solutione venit ex l. duodecim ta. noxę deditio, dominus, enim noxali iudicio sui nomine conuentus, seruum actori noxę dedendo liberatur, inst. de noxa. act. §. 1. &

j. & si animalia noxæ dedã tur, proficiũtur reo ad liberationem, institut. si quad. paup. fec. dic. Et vtrum malit aut soluendo damnum sufferat, aut aliàs ꝑ noxa det animal: hoc per eum stet. Et probantur hæc. ff. si quadr. paupe fec. dica. l. i. in prin. & institutio. eo. ti. §. 1. Et noxia significat delictũ: sed delinquens vocatur noxa. inst. de noxa. in gl. super verbo noxia. Vnde versus. Noxia delictum, delinquens noxa uocatur. Et tamen sæpe unum pro reliquo dicitur, seu accipitur. ut ibidem dicitur.

Actio de peculio, vel peculio tenus competit ei, qui cum filio familias, vel seruo peculium habentib. contraxit. ff. quod cum eo. l j. cum seq. Quæ post mortem filij uel serui est annalis, nec nõ post emancipationem manumissionem, uel alienationem, ff. qñ actio de pe. est annalis. l. j. §. quandiu, ubi dicitur. Quandiu filius uel seruus in potestate est de peculio actio perpetua est: post mortem aũt eius: vel postquam emancipatus, manumissus, alienatus ue fuerit: temporalis esse incipit, i. annalis: & competit hæc actio, aduersus dominum uel patrem: ut not. ff. de pec. l. j. §. verba.

Actio de rationibus distrahendis datur, pupillo ad impugnãdũ rõné à tutore redditam, q forte res aliquas pupilli abstulit, nec illas iu lib. rationum descripsit: Dicta ex eo, quòd rationis redditio per tutorem facta, distrahenda. i. dilanianda, & inscidenda venia per eiusmodi actionem. l. j. de actio. distrahend.

Actio de reb. ecclesiasticis vẽditis custodib. earum datur aduersus eos, qui sacras res emerunt citra formam: nulla eis actione relicta contra sacrosanctas ecclesias de pretio, quod dederunt repetendo. Hęc actio datur in factum, cum res in aliã rem est mutata: ut cum ex phiala factus est scyphus. Si verò in forma sua sit: rei uendicatio locum habet: si alienetur: quod ex lege datur.

Actio de superficie in rem, cõpetit ei, q superficiem hẽt in alieno solo nomine conducti ad repetendum superficiem si possederat, ff. de superfic. l. j. §. qui superficiem

ciem, in fine, & §. quod autem, uersi. & sanè.

Actio de tigno iniuncto datur ei cuius tignum ædificio alieno iniunctũ est ab eo qui estimabat suum tignũ esse. Si uerò sciẽs alienum is dolosè fecerit id, tenetur de tigno immisso, & futri, & actione ad exhibẽdum: non quod tignum cogatur eximere: sed quòd intersit præstare. Et hæc probantur, ff. de tign. iniun. l. 1. & ff. de rei vendic. l. in rem, §. 1. cum ibi notatis.

Actio directa est quando aliquid directè petitur in ius, ut ex commodato uel deposito, & huiusmodi.

Actio utilis est, quæ datur non ex iure aliquo directo sed utiliter, & ex æquitate competit; ut in publiciana & huiusmodi, secundùm Placent. & Azo. De ista actione utili habetur, & notatur, ff. de neg. gest. l. actione, & ff. si quadr. paup. fecis. dicatur, l. pen. Et nota, quòd actio directa & utilis eiusdem sunt effectus: ut in l. actio præallegata, & nihil differunt, licet secundùm quosdã differant, ut not. in l. ex legato, C. de legatis, & plenè per Cynum in l. prima, C. de action. & obligation. unde directa datur secundùm uerba, & mentem, & inter dictum unde ui directum datur tantùm contra spoliantem, uel mandantem seu ratam habentem spoliationem suo nomine factam, quia uerba, & intentio prætoris hoc uolũt in hoc interdicto, sed idem interdictum utile datur ex mente tantum, de æquitate quadam, non uirtute, uerborum. Datur etiã contra eum, qui aliàs ex iusta causa rem possidet, non tamen prædictis tribus modis, sed fortè possessionem uacuam intrauit, uel rem in domo sua inuenit credens esse suam, de quo in capitulo cùm ad sedem, de restit. spol. Et dicit Ang. quòd habens ius utile, & intentas directum, malè libellat, & quando in principio detecta fuit ineptitudo, succũbere debet.

Actio ædilitia cõpetit multis modis. Et primò, si res uendita sit redhibita propter uitium siue morbum: sed tamen à uenditore, restitui-

tur

tur pretium emptori cum accessionibus,& aliis quæ ędiles inhibent; & in hoc casu est ꝑpetua,de hac hr̃. ff.de ædil.edict.l.ędiles,in prin.§.1.& finali,& l.illud. ꝛ.res.& l.redhibitoria, eo. tit.Secundò,competit, qñ fit res vt vẽdita nõ placet, ꝙ reddatur:& tunc est tẽporalis vsque ad 60. dies: ut ff.eo.ti.l. ꝙ si nolit, §.si quid ita uenierit.Tertiò, competit si venditor, non vult tradere seruũ, uel mãcipiũ, uel iumentum cum ornamento cũ quo ostenderat tpe uenditionis pro ipso ornamẽto: uel u fiat reddibitio rei principalis pp accessoria:& tunc cõpetit ẽt usque. ad 60.dies. ff.eo.ti.l.ędiles, in prin. & §.uendendi.Quartò verò, competit, quando eo loco quo iter est vulgò: habet quis canem,lupum,ursum aprum verrem,patheram, leonem,&c.vel animal aliud quod nocere posset: siue sit ligatum,siue solutũ, ff.eod.titu.l.hi enim, & l. seq. Et si homo liber petierit: solidi ducenti præstabuntur: sin aliter ei noceatur,quod æquum uidebitur, condemnabit, ut l. qua vulgo,ff.eo.ti.sed plenius uide de his Gul. ĩ Sp. in tract.lib.de empt. & vẽ. §.nunc dicendum est.

Actio empti cõpetit emptori ad rem petẽdam quam emerat: in qua venit commodum quod accessit. Et si quid in speciali pacto cõprehenditur, in hac actione attendit:prout quisque sibi paciscit, ff.de act. emptio.l. emptor. in princ. & instit.de emp.& ven.§.sed nostra, in fine huius cõtraria est actio venditi: quæ competit uenditori ad petendum pretium,& interesse, & usuras tpe moræ, prout inter partes cõuentum seu cõtractum est, de ista habetur in l.Iulianus, §.ex uẽdito.eod.ti. & de empt. & vend. instit. in §. præall.sed nostra.

Actio æstimatoria. i. actio præscrip. uerb. sic cognominata est actio:quę æstimatio ꝑponitur gratia dubitationis tollẽdæ, quãdo res ęstimata vendẽda datur. Dubitatum enim est an ex vendito sit actio: an ex locato: an ex cõducto an mãdati, ut si rem meã tibi do, & ęstimo tibi eã decem.vt aut rem,aut de-

cem

cem reddas: si verò plus vẽdas, tuũ sit, vt no. ff. de æstimat. actio. in rubro, & l. 1. institu. de action. §. actionum autem.

Actio ex stipulatu nascit cũ de re certa in genere, sed incerta in specie fit stipulatio, vt instit. de verb. oblig. in principio. Nam si res esset simpliciter incerta: stipulatio nõ ualeret. ff. eod. titu. l. ita stipul. in prin. Et stipulatio est uerborum cõceptio, vt cũ spondes dare seruum: uel spondes te facturum domum. Et pertinet hæc ad actiones in ꝑsonam, quæ oriũtur ex cõtractu verborum. Et hæc colliguntur, ff. de act. l. j. §. j. & l. actionũ gener. §. in personã, & instit. de obl. §. fin. & de actio. §. j. & versi. nanq; cum sim.

Actio ex testamento non solum scripto hæredi compe tit ad petendum hæreditatem, sed etiam contra hæredem scriptum à legatarijs & fideicõmissarijs. C. communia de lega. & fidei. l. 1. Et sapit naturam actionis bonæfidei. l. in minorum, C. ex quib. caus. in integrũ restitu. non est necessaria. Tamen dicit Barto. ꝙ reuera est stricti iuris: cum nonnumeretur inter actiones bonęfidei, in §. actionum institutio. de action. vt no. in l. huiusmodi, §. ædes, ff. de leg. 1.

Actio exercitoria secundum Azo. in sum. C. eod. tit. datur contrahentibus cũ magistro nauis, ꝓp nauigandi necessitatem contra exercitorem nauis: qui magistrum naui præposuit: quem æquum fuit teneri, vt tenetur, qui institorem tabernæ vel negotio præposuit, ff. de exercitoria actio. l. j. in principio. Hęc ergo actio non datur contra magistrum nauis: sed contra eum, qui magistrũ naui præposuit, scilicet in eã causam, in quam præpositus est expresse vel tacite: ut in ea l. 1. §. non autem, & §. igitur præpositio. Est autem magister cui totius nauis anchora, & cura mãdata est, l. j. §. magistrum nauis. ff. eod. qui uulgari Lombardorum, & Prouincialium comitus dicitur: & in Theutonico, & in Almanico styermam dicitur. Nec distinguitur, an iste magister sit liber uel seruus maior uel minor.

Et sibi imputatur, qui eũ præposuit, ut l. 1. præall. §. cuius autem conditionis: Sed exercitus dicitur is, ad quē obuentiones quotidianæ, aut reditus quæstus, & utilitates nauis perueniūt, & pertinet, ut ea. l. 1. §. exercitorem. siue uerus dominus nauis sit: siue à domino nauem conduxerit ad tempus uel in perpetuum. ut dicitur ibidem.

Actio familię hercifcundę inter eos competit, qui communem habent hęreditatem diuidendam, ff. famil. hercifcun. l. 1. & & 2. Et dicitur actio fami. hercifcundæ, i. hæreditatis uel substantiæ diuidendæ secundum Az. in sum. ut not. ff. eod. tit. in rubro. Nomen enim familiæ quandoque ponitur pro substantiæ, & hęreditate, ut ff. de verbo. sign. l. pronuntiatio, §. 1. Sed hercifco est verbum grçcum, idem quod diuido inde hercifcundæ, i. diuidendæ, ut no glo. ff. eod. tit. in rub.

Actio fauiana, & pauliana sic dictæ sũt ab autorib. & & earum inuentorib. & habent locum, quando debitor in fraudem creditoris alieanuit ea, quæ obligata fuerunt creditori, ut reuocet ipsa alienatio. Datur etiam actio Fauiana patrono ad reuocādum alienata per libertum, uel per debitores in fraudem patroni vel creditoris, in qua ueniunt fructus etiam post litem cont. percepti, ut not. ff. si quid in fraudem patr. l. 2. & ibi per totũ. Sed Pauliana daī propriè creditori ad reuocāda alienata in fraudem per debitorē, de qua, ff. in fraudē cre. l. 1. §. si. & in l. hac in factum. In qua etiā ueniunt fructus, ut eod. tit. ait prætor, §. per hanc, & §. præterea, quod intellige iuxta, l. fin. §. non solum, eo. ti. de quibus ambabus, ff. de vsu. l. videamus, 2. §. in Fauiana, & instit. de act. §. item si quis in fraudem.

Actio finium regundorũ cōpetit pro finib. ad distinguendũ, uel ad iudicandũ, ff. e. ti. l. 2. §. iudici, & l. seq. & inter eos agiī, qui agros confines habent uel prædia. instit. de actio. §. item finium regūdorum, & habet locum in rusticis prædijs cantum, ff. eod. tit. l. 2. & non in urbanis, quia urba-

urbana prędia non sunt confinia, sed uicinia quia parietib.distingui consueuere,sed confinia dicimus, quę adeo sunt proxima,vt nullus paries in medio interponatur,ff.eod.tit.l.sed & loci.§.hoc iudicium,cū ibi no.Vrbana prædia, dicuntur omnia prędia, que habent ædificia, etiam si sint in villa, quia urbanū prædium non facit locus, sed materia habitandi causa facta. Vnde si in urbe ędificium, causa non habitandi, sed gratia reponendorum fructuum fiat, dicetur prædium rusticum.

Sed & horti in ędificijs cōstituti nisi plurium sint in redditu,vinearij forte, uel etiam olitorij, continētur appellatione urbanorum prędiorum.ff.de verb.sign. l. vrbana. Rustica autem prędia uocantur agri non habentes ędificia.Et si inter te & me contra quem ago finium regundorum; uia publica, uel publicum iter uenit, non habet locū hæc actio,quia confinium non intelligitur,secus si riuus priuatus interuenerit, quia finium regundorum agi potest contra dominū riui,ff.eod.tit.l.sed & loci. §.si cū l.seq.& ibi not. Est autem hæc actio duplex, qa in ea vterque est actor, & vterq; est reus.extra de probat.ex literis. ff.eo. tit. l.iudicium communi diuidundo, & l. familiæ herciscundæ, & l.inter cohęredes.§.si familiæ.ff.familiæ hercis.Item est mixta: qa est in rem, & in personam inst.de act.§.quędā actiones.& §.item finiū regundorum. Item perpetua est,ut C.eo.l.vlt.& ff. eod. l.iudicium communi diui. & inst.de act.§. quædam, quod tamen non sic intelligitur, ut si uicinus meus ampliores fines ei cui vendiderat ostenderit,nō possit ille,qui emit, longo tēpore ꝑscribere, hoc enim falsum est, vt ff. pro empt. leg.2.§.sed & si fundus.& l.q fundum. §. si fundum. Sed si oportet intelligi secundum Az.vt etiam post decem, uel uiginti annos locum habeat hęc actio ꝑ finibus terminandis,quamuis de meis finibus aliquid præscripseris.Nam & si ab initio sine aliqua præscriptione hoc cōstaret eē tuū agere possem,vt cōmodius

termini imponant agris, vt ita rixarum perimatur occasio, &c. Si quæras quando incipiat currere præscriptio huic actioni. Respondetur ab eo tempore quo incepit posse hæc actio intentari. Et incipit posse intentari cũ fines cęperunt turbari, & ex eo nascit hęc actio secundum Azo. in sum. C. eo. tit.

Actio funeraria contra hæredem bonorumve possessorē datur. ff. de rel. & sump. fun. l. at si quis. §. si. & datur ei, qui funerauit nõ ut hæres defunctum, sed causa pietatis, ut d. l. at si quis. §. sed interdum, & §. si qs cum ibi nota. Per hanc. n. actionem ueniunt reficiendæ expensę ibidem a funeratore factæ.

Actio furti manifesti secundum Azo. locum hēt quãdo furrem tenens uisus uel deprehensus fuerit, siue in publico, siue ĩ priuato, uel a dño, uel alio antequam perueniat ad locum quo p ferre rem destinauit. Si talis deprehendatur, vel cum re uideatur, & ad eum deprehendendum occurristi licet abiecto furto aufugerit, furti manifesti tenetur. l. si quis 1. §. sed Celsus. ff. de fur. nisi surrripiẽtis mutetur status, ut tu mihi surripuisti in seruitute, & manumissus in furto deprehẽderis cum re furtiua, sed si tu pertuleris quo destinabas, teneris furti non manifesti, cum enim deprehẽderis cum re furtiua priusquam eo loco pertuleris, quo destinaueras illo die manere cum furto: tunc fur est manifestus. Hæc omnia dicuntur. ff. de fur. & datur actio furti manifesti in quadruplum, instit. de obl. quæ ex delic. §. pœna manifesti.

Actio furti non manifesti cõpetit quandocuuque prædictis modis furtum non manifestum probatur. ff. eod. tit. l. nec manifestum, & instit. de oblig. quæ ex deli. na. §. nec manifestum, Et etiam si uidisti furtum fieri: te tamen abscondisti cum furtum faceret ne te occideret, non est manifestum. ff. eod. tit. l. si quis in seruitute. §. cæterum, & datur hæc actio in duplum. institutione de obligatione, quæ ex deli. nas. §. pœna manifesti.

Actio hypothecaria, uide instit.

ftit.de actio.§.item Seruia
na. Et hæc actio aduocat
nudā possessionē, ff. de e-
uic.l.si cum venditor, §.j.

Actio in factum dicitur qua-
tuor modis, ut not. gl. in §.
fin.inst.de act.

Actio in factum aduersus iu-
dicem qui litem fecit suā,
datur aduersus iudicem, q
per imperitiam male iudi
cauit, & ideo uidetur qua
si ex maleficio teneri, & in
quantum de ea re ęquum
religioni iudicantis uide-
bitur pœnam sustinebit,
vt insti.de obl. quæ ex qua
si deli.nas.in prin.& ff. de
ua. & extr.cog.l.fi.Si verò
dolo malo iudicauit uerè
ex maleficio obligatus a-
ctione in factum, vel actio
ne de dolo ad omne inte-
resse ei quem læsit. & infa
mis est. Item tenetur cri-
mine falsi, quod pœnam
deportationis, vel vltimi
supplicij continet ut ff. ad
l.Cor.de fal.l. 1. §. & qui
iudicem, & §. vlt. & ff. de
iud.l.si filius. Item & tene
tur crimine concussionis,
ut ff.de concus.l. vlt. Item
ciuiliter potest conueniri
ex edicto de calumniato-
ribus in quadruplum ab
quem debebat damnare p
pecuniam, vt ff. de calu.
l.1.& 3.§ illud, secundùm
Azo.probantur hæc.C. de
iud. qui male iudic. l.2. &
ibi not.in glo. fi. iuncta au
then.nouo iure ibidem po
sita.& l.si filius fam. ff. de
iudi. Iudex autem eccle-
siasticus male inductus p
gratiam, uel per sordes, ab
executione officij per an-
num est suspensus ad æsti
mationem parti quam læ
sit, nihilominus condem-
nandus. Et si durante su-
spensione se diuinis inges-
serit, irregularis est, nec cū
eo nisi per sedem aposto-
licam poterit dispensa-
ri, ut c.cum æterni. de re
iud.lib.6.

Actio in factum, de eo quod
certo loco datur: ubi ali-
quid est promissum dari
certo loco, si iudicium in
illo loco constitui non pos
sit, introducta.n.est quædā
actio arbitraria, ut possit
etiam in alio loco agi. Prę
tor enim iniquum esse ar-
bitratur non posse conue-
niri debitorem in alio lo-
cò quam in loco destina-
to solutioni, & hæc actio
arbitraria ex sui natura est
stricti iuris, in qua habita
cōsiderationi aliarū actio

rum stricti iuris, quicquid esset omissum, deberet haberi omissum, tamen in illa venit etiam quicquid aequum & iustum uisum fuerit religioni iudicantis, & propter hoc appellatur haec actio arbitraria irregularis, quia contra naturam aliarum actionũ stricti iuris est. gl. in rub. ff. de eo quod certo loco.

Actio in factum de dolo, & furto eorum, quorum ministerio quis cauponã, aut nauem, uel stabulum exercet, datur aduersus eos, q̃ praesunt cauponae, aut naui, uel stabulo, qui quoniã officio malorum hominũ vtuntur, in duplo tenentur quod dolo, aut furto eorũ commissum est in his rebus, quas saluas fore receperunt. ff. nau. cau. stab. l. j. in prin. & §. idem Pomponius, & l. & ita. §. idem, & § ait praetor. iuncta l. fi. §. hac autem actione, & ff. fur. ad uer. nau. cau. sta. l. 1. inst. de oblig. quae ex del. vas. §. item exercitor.

Actio in factum ex edicto p̃toris de alienatione iudicij mutãdi causa facta, datur ei in cuius fraudem & illusionem facta est alienatio, & suis hędibus aduersus eum, qui rem alienauit: quem ad interesse cõuenit, quanti interest actoris corã ordinario, vel delegato, de qua Gof. in summa de alie. iu. mutãu. cau. fac. c. 1. extra eo. tit. in glo. Cessat aũt hęc actio secũdum Hos. in sum. extra eo. quando is qui alienauit, eandem rem recuperauit. ff. eo. ex hoc. §. si quis. Idẽ si res non erat petitoris: vel si mortua est sine culpa, nisi si quid actoris interfit rõne quaestus, vel accessionum, vel expensarũ. ff. eo. non solum. §. haec actio. & de noxa. actio. electio. §. si is. Item si reus parat[9] sit subire vtile iudiciũ qđ est intelligendum, quã do eandem causa promittit se p̃staturum: puta promittit se restituere sub maxima pęna, aliàs si diceret rem non restituam, q̃ à nec habeo sed quanti intererit tua, uel quanti inter erit tua, uel quanti in litem iuraueris secus esset, nã & si hoc non offert, tenetur ad idẽ, cũ dolo desierit possidere, ut ff. de rei uẽ. sinautem. § 1. & l. is qui dolo.

Actio in factum ex iuramento,

to, per quem quæritur an actor iurauerit; secundum quosdam datur ei, qui cũ peteret rem suam, delato sibi iureiur. ab aduersario, eam suam esse iurauit. Ab eo. n. rem suam petis actio ne in factum, qui iurauit suam esse, ff. de iureiura. l. nam & postea §. 1. & §. fi. Si vero rem suam sibi traditam postea amisit: & ille qui detulit iurm̃: eã nactus sit, aduersus eum publiciana competit actio. ff. de publi actio. l. eum qui. §. si petẽti. vbi dicitur. Si mihi petenti rem iurm̃ detuleris, iuraueroq; rem meam esse, competit mihi publiciana aduersus te, tñ quomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plene, & solet iusiurandum referri ei, qui detulit. C. de reb. cre. l. generaliter. § omne igitur, versicu. sed iuramento.

Actio in personã dicitur condictio, qñ cõtendis, aliquẽ dare, aut facere tibi oportere. Qñ uero agis, vt restituatur tibi res tua & speciale nomen accipit, vt in deposito dicitur simpliciter actio personalis, & nõ condictio. Hoc autem nomen condictio inde. descendebat, quia olim iudicia erant ordinarie, & certa verba, & quæ oportuit condici, i. simul dici, vt si quis caderet à syllaba, caderet à tota causa. Sed postea illæ solemnitates in dissuetudinem abierunt, attamen nomen remansit. vt adhuc personales actiones quæ solemnibus verbis interpretabantur, condictiones vocentur, & hæc colliguntur instit. de act. §. appellamus, cum ibi not. & ff. eo. ti. l. actio. genera. Et harum actionum genera quędam nascuntur ex contractu, quædam ex quasi contractu, quędã ex maleficio, & quasi male. instiu. de obliga. §. sequens, & de actio. §. omnium. Require, scilicet se omnibus his, in verbo Actiones ex contractu.

Actio in rem dicitur vẽdicatio rei, scilicet quando dicis rem, de qua agitur tuã esse, & aduersarius dicit, vel ostendit ipsam rem esse suam. ff. de act. & oblig. l. actionum genera. & institu. eodem titul. §. appellamus. Et harum actionum alia est directa in rem actio, ut rei vend.

actio confessoria, & negagatoria. Alia est actio in rē vtilis, quæ sunt actiones de dominis non directæ, sed vtiles, quæ ex æquitate dātur, qnq; nō dnis, vt sunt publicianæ, q̄ ex diuersis causis competunt. Et actio per quā q̄ritur an actor iurauit & actio Fauiana & Pauliana, & Caluisiana, & actio in rem, quæ competit inter dñium tabulæ, & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones in quib. nō de dñio, sed de pignore agitur, sicut seruiana, & quasi Seruiana, de quibus videre loco suo. Et nota, q actio personalis nō sequitur fundum. ff. de con trah. empt. & ven. l. Titius. §. Lucius Titius. ff. ad Tre. l. 1. §. si hæres. ff. de iud. l. si fideic. §. tractatum, & ff. de alie. iud. mu. cau. fac. l. 3. §. opus, in gl. per Dy. in l. si. ff. de no. ope. nun. Item actio personalis est ita affixa ossibus creditoris, quod in alium transferri non potest nisi fictione iuris, ff. de pec. l. quis ergo.

Actio iniuriarum cōpetit ei, qui iniuriam passus est, vt no. insti. de iniur. in rub. cō tra eum qui intulit iniuriā, vel inferri procurauit, inst. cod. ti §. non solum, & pulsauit, vel verberabit, vel famosum carmen ad alterius contumeliam scripsit, vel quoquomodo iniuria aliquem affecit, institu. eodem titulo. §. iniuria. In qua iudex condemnabit quanti actor iurauerit se nolle iam iniuriam sustinuisset præmissa tamen iudicis taxatione, institu. eodem titulo. §. pœna. ff. eodem titulo. l. constitut. Quidam enim dicunt, quod iurare debet potius velle de suo perdidisse tantum, vel tantum quàm talem iniuriam sustinuisse. Et hoc videtur approbare Hostien. in summa titulo de iniu. & dam. dato. & Spec. eodem titulo. Alij dicunt, quòd sufficiat eum iurare sic, quod nollet lucrārit tantum, vel tantum pro eo, quod talem iniuriam sustineret, vel sustinuisset. Primum tamen videtur verius. Et actio iniuriarum ex pacto non nascitur, sed ex contumelia, lege sed si vnus. §. si pactum, ff. eodem titulo; & dissimulatione aboletur. Nam si quis iniuriam reliquerit, hoc est. si statim

passus ad animum non reuocauit, postea ex pęnitentia remissam iniuriam non poterit recolere, l. non solum §. 1. ff. de iniu. & neque in hęredem, neq; hæredib. datur. l. iniuriarum actio. ff. eo. tit.

Actio inofficiosi testamenti, inofficiose dotis, vel donationis, uide infrà in versic. Querela.

Actio institoria ſm Azo. datur contra illum qui præposuit aliquem stationi, vel negotiationi gerendæ contrahentib. cum pręposito in eam causam, in quã præpositus est expressim, vel tacitè. ff. de institu. act. l. 1. & 2. & l. quicunque. §. non tamen, cum ibi not. & dicitur institoria ab institore præposito, quamuis exercitoria nominetur à præponente, instit. quod cum eod. §. exercitoria, & §. seq. Nam institor dictus est ex eo, quòd negotio gerendo instet, nec refert an tabernis sit præpositus, vel cuique alteri negotiationis, ut dicta l. quicunque & l. institor.

Actio legis quid esset apud antiquos, exponit eleganter Alc. in l. pecunię verbũ §. Actionis, de uerb. sig. & Bud. l. 4. de adop.

Actio legis Aquiliæ duo continet capita vel tria, licet vnum non sit in usu, vt ff. eod. tit. l. si seruus seruum, §. huius legis, & insti. eo. ti. Primum caput est de seruis occisis, vel quadrupedibus, quę numero pecudũ continentur, ut in l. lege Aquil. ff. eo. tit. ubi dicitur de animalib. q̃ gregatim hñr & pascuntur: sicut oues, capræ, & equi, muli, & boues, & asini, & ſm Labeonem sues: sed non canes. Et lõgè minus bestiæ, vrsi, feræ, & leones, &c. sed elephantes, & cameli quasi mixti sunt. Et ideo primo capite eos contineri oportet, quod casu tãti sit condemnatio quanti plurimi ipsa res ualuit anno præterito, ut in d. l. lege Aquil. ff. eo. tit. & insti. eo. tit. in prin. ſm caput in dissuetudinem abijt. Sed tertium caput huius legis est de eis vulneratis feris bestijs occisis, cæterisque rebus ruptis, ut ueste, vase, & similibus. Quo casu quis condemnatur, qui damnum dedit: quanti res fuit triginta die-

bus recto, rei pretiũ & valorem æstimando, vt d.l. si seruus seruum, §.3. aũt capite, & insti. eodem §. capite tertio, cum §. seq. Et in hac actione si quis damnum se dedisse inficiatur. i. neget cõdemnatur in duplum. ff. eo. l.2. §.1. dicitur autem lex Aquilia ab Aquilio plebis tribuno.

Actio mandati directa competit mandatori & eius hęredi ff. eo. ti. l. si verò §. fin. & l. si mandato Titij. 1. responso, & §.1. & econtra mãdatarium, vel procuratorem post mandatum susceptum, ff. eo. l. si. uerò nõ remunerãdi, §.1. Et inquãtum interest id factum esse ꝙ mãdaui, puta mandaui: vt fundũ emeres, si mea intererat emi, teneberis post mandatum susceptũ, tamen si eundem fundum ego ipse emo, vel alius mihi, neque interest aliud, cessabit hæc actio secundum Azonem, ff. eodem titulo. l. si procuratorem. §. mandati actio.

Actio mandati contra competit mandatario, ff. eo. ti. l. si verò non remunerandi. §. contrario vel procuratori ad expensas aduersus mandatorem quatenus fines non est egressus. Si verò aliquid erogauerit vtiliter in eo non habet mandati iudicium, sed tm̃ negotiorum gestorum ſm Mar. licet Io. & Accur. cõtra pro ut legi. & not. Inst. eo. titu. §. is qui. & ff. eo. l. si pro te. cum l. sequenti. in princ. & C. de neg. gestis. l. finali. in gl. ultima. Si verò mandauerim tibi, ut mihi fundum emeres, etiam si nondum pretium solueris, ages mecum mandati, vt suscipiam obligationem qua teneris uenditori. Nam & ego agere possum, vt cedas mihi actionem empti. ff. eo. ti. si mandato meo. primo respõso. Cõpetit ergo bñ actio mãdati directa contra illum, qui mandatum suscepit adimplẽdum, cum primo cogi non posset, quod susciperet mandatum, inquãtum interfuit mandatoris factum fuisse quod mandatur. Et rursus ipsi mandatario, qui mandatum suscepit, competit actio mãdati contraria ad impensas si quas fecit ratione mandati suscepti si fines mandati non excessit, sed

si mādatum excessisset in expensis factis non repetet ipsas per huiusmodi actionem.

Actio natiua que, vide Actionum 13. species infra.

Actio negatoria. Require supra actio confessoria.

Actio negotiorum gestorum dupex est: s. directa, & contraria: unde negotiorum gestorum directa est, qua agit dominus rei gestæ cōtra eum, qui negocia eius gessit, vt administrationis rationem reddat, vt puta si ego fui absens, & negotia mea cęperunt esse deserta, & malè se habebāt, tu hoc videns absque mandato à me recepto mei contemplationes ex amicitia quam ad me habes, gerebas negotia mea: mihi datur hæc actio negotiorum gestorum directa: ád hoc vt reddas mihi rationem administrationibus, vt ff. de neg. gest. l. 2. & inst. de obl. quæ ex quasi contr. nas. §. j. & §. sicut.

Actio negotiorum gestorum contraria competit illi qui sine mandato se immiscuit alienis negotijs gerendis aduersus dominum negotiorum gestorum ad repetendum expensas negotiorum gestione factas. Et ueniunt omnia quæ expendit de suo necessario, vel utiliter, non tamen voluptuosè, & hæc colliguntur. ff. eod. tit. l. 2. cum ibi not.

Actio noxalis secundum Azo. dicitur actio, quę nascitur vel oritur ex delictis seruorum, ff. eo. ti. l. 1. & insti. eo. ti. in prin. & dicitur noxalis à noxia: quod significat ipsum delictum vel à nossa, quod dicitur ipse delinquens. Versus. Noxia delictum. delinquens noxa vocatur.

Actio pauliana, vide suprà Actio fauiana.

Actio personalis, require infrà in ver. Actionum quædam.

Actio pignoratitia directa competit debitori contra creditorem, institutione quib. mod. re contrah. obl. §. fi. vel contra eius tutorem, vel curatorem, si pignora acceperunt. ff. eo. ti. l. solutum. §. fi. & hét locū soluto debito, vel aīr satisfacto quéadmodū voluit creditor, licet nō sit solutū, vt si pignora alia data sūt creditori, vt à primis re

cedat, vel fideiussores siue res aliæ, vel pretium: vel ét nuda conuentio sine pretio vel pacto. Quoties.n. vult creditor recedere à pignore, videtur satisfactū, si vt ipse velit, vel voluit cautum est licet in hoc deceptus sit sui facilitate, secundùm Azonē. vt ff. eod. tit. l. si rem. §. omnis. & l. si necessarias. §. si vnus.

Actio pignoratitia contraria datur creditori contra debitorem & datur ad multa. Si.n. decipiatur à debitore, vel ipsa re, vel eius proposito: quia obligauit ei rem alienam vel alij pignoratam: tenebitur ei debitor pignoratitia contraria. ff. eod. ti. l. tutor. §. contrariam. iuncta l. si quis in pignore. §. fin. & si debitor malitiosè versatus sit, obligando æs, vel stannum ꝓ auro vel argento. ff. eo. tit. l. 1. §. si quis. & in §. preall. l. si quis in pign. 2. resp. vel si obligauit seruum per quem damnum datum est: puta furtum vel aliud hmōi: & hoc si sciuit tenetur insolidum, id est in totum, secus si ignorauit: q͞a tunc liberabitur noxæ deditione: s. dando seruum pro noxa. In his competit hæc actio secundùm Azonem & alios. Hæc probantur, ff. eod. ti. l. si seruus pignori. Item secundùm Azonem agit creditor actione pignoratitia: si seruos pignoratos artificijs instruxit: si cœperant imbui antequàm sibi pignorarentur: vel debitoris voluntate creditor eos instruxit. Sed si nihil horum intercessit, si quidem artificijs necessarijs eos instruxit: secundùm Azonem erit actio contraria, ff. eod. ti. l. si seruus.

Actio pignoratitia vtilis, ſm̄ Placen. datur ei qui impignorauit rem alienam sine consensu dn̄i: & postea dominus pignoris factus est, ff. eo. ti. ff. rem alienam & ff. de pign. l. 1. §. 1. & l. si Titio cum seq. & tā directa, quàm illa dātur principali, & suis heredib. & contra hæredes creditoris: vt potest probari. insti. de per pe. & tempor. actio. §. non omnes, & ff. de actio. & obligat. l. 1. §. creditor. & inst. quibus mod. re. contrah. obligat. §. fin.

Actio popularis est q̄ ius suū populo tuetur, & cōpetit vni-

vnicuique de populo de actionibus popularibus vide gl.rubr. ff. eod.tit.

Actio præscriptis verbis ex cõtractib. innominatis descẽdit, vbi, s. ciuilis causa subest sufficiens ad actionem introducendam, & cum negotium nõ cadit incertum & speciale nomen contractus, nec causa huiusmodi actiones exprimitur, sed hæ actiones exprimuntur sic; do vt des, facio vt facias, do vt facias, facio vt des. Ex quib. nascitur actio præscriptis verbis, nominata: alias ciuilis, quãdo mihi aliquid adest, vel abest, vel abfuturũ est: nec tibi adest: nec affuturũ est: aut mihi non abest: nec tibi; adest aut si nec tibi adsit: nec mihi absit, & cesses implere quod conuenit inter nos: ego autem si feci, in subsidium intentatur actio de dolo. Nam vbi vnus cessat implere quod ĩ se est quod promisit altero implere: locum habet hæc actio.

Actio præscriptis verbis, quib. casibus competat, vide pulchram gl. in rubr. ff. eodem titu. & in §. actionum autẽ in versic. ex permutatione, inst. de actio.

Actio pro socio, quæ ex vtraque parte directa est, competit pro vsufructu quem solus aliter sociorum percepit, vel si dolum commisit in rebus communib. Nam locum habet quando duo ineunt contractum societatis. & si aliqs sociorũ male & dolose versetur, tunc alteri contra eũ datur hæc actio. Nascitur autem hæc actio demum societate, finita, que finitur plurib. modis: prout sequitur Azo. in sum. eo. tit.

Actio pro tutele directa competit ei, cui⁹ negotia gessit quispiã quasi tutor, qui tutor non erat. Contraria datur illi, qui existimans se tutorem alicuius, tãquam tutor eius negotia gessit, ad repetendum si quid necessario vel vtiliter in rem pupilli expenderit. l. 1. & toto tit. ff. de eo, qui pro tut.

Actio publiciana ex æquitate datur ei, qui rem bona fide emit a non dño: & rem sibi traditam bona fide cepit; credens vendentem tẽpore venditionis & tradõnis dñum esse; & sufficit emptori habuisse bonam fidem, licet venditor malam fidẽ habuerit, & callido Ʒsi

lio vendideris, ut ff. eo. l. cũ q, §. ait prætor. Si ergo talis emptor ante completã usucapionem à possessione iure quasi dominij. Et appellatur actio publiciana a publico autore qui eam inuenit. inst. de actio. §. aliæ. Ad hoc vt auctor obtineat oportet istum probare iustum titulum, & rem sibi fuisse traditam, & bonam fidẽ habuisse tempore emptionis & venditionis, (qđ præsumitur nisi contrariũ probetur) & quòd credat modo venditorem vel donatorem tempore contractus dominium, non fuisse, alias publiciana non competeret. Permittitur autẽ tali vẽditione, ac si usu cepisset veudicare: nisi fortè verus dominus possideat, qa excepti o ueri dominij publicianam excludit. Si autem post usucapionem à possessione cadat: tũc nõ cõpetit publiciana: sed ciuilis actio uel rei uendicatio: secundùm quosdam vtilis, secundùm quosdam directo, ff. de publ. l. 1. De hac materia uide not. per Ioannem And. de senten. & re iud. c. Abbatè sanè li. sexto, in gloss. ubi, dicitur, quòd rei uendicatio & publiciana non sunt contraria, sed aduersa: cùm ad eundem finem tendunt, secus cùm tendunt ád fines diuersos.

Actio publiciana rescissoria datur ei, cuius res, quam a non domino emit credens eum dominum, ut supra, usucapta est, cùm absens erat causa reipublicè, uel studij, uel peregrinationis, uel legationis ciuitatis, uel causa appellationis prosequendæ, uel testimonij ferendi, uel quia in captiuitate fuit, uel alia causa necessaria fuit absens. Licet enim ꝑpter necessaria absentiam infra annũ postquam reuersus est rescindere vsucapionem, ut dicat aduersariũ nõ usucepisse, qui vsucepit per auxilium prętoris, hoc auxiliũ sibi datur. Si autem verè fuit dominus rei tunc cõpetit ei uendicatio rescissoria. Si uerò res talis erat pignori obligata, cõpetit ét hypothecaria rescissoria, & hoc in realib. actionib. In áctione aũt ꝑsonali cõdõ rescissoria. De hac materia uide Gul. in Sp. de in int. rest. in tract. libellorum

rum super uerbo, sed scias, & sequenti, & gl. 1. in uerbo dominij vel udasi, circa medium in c. Abbate sanè, de re.iu.lib.6.

Actio quanto minoris quædã est prætoria quædam ciuilis. Prætoria locum habet cùm quis emit animal, uel seruum morbosum seu vitiosum, qui propter morbũ vel vitiũ minus valet quã emptus sit, & datur ad petendum id, qđ minus ualere, puta si res non esset uitiosa uel morbosa, ualeret viginti nunc autẽ ualet qn decim, ꝓponitur hęc actio ad petendum quãti minoris intersit emptoris. Hoc autem scies, ꝙ de vitio nũquam tenetur venditor nisi in trib. casib. Primus est, qñ nominatim promisit, & tũc agetur ex stipulatu. Secuudus est, quando sciebat seruum habere uitium & emptorem non admonuit & tũc tenetur ex empto, uel quòd redhibeatur. vel ꝙ amittere teneatur. Tertiò, si vitio animi sit admixtum vitium corporis. Datur autem infra annum utilem. Sed ciuilis actio quanti minoris competit quando librum, vel aliam rem vitiosam uel morbosam emit propter quod res minus valet & agitur: quanti minoris esset empturus. De hac actione nihil dicitur in arbore actionum: sed de pretoria solùm. Vide similiter de hac materia in Specul. in titulo de emp. & venditio. §. nunc dicendum, versicu. est & alia actio.

Actio quasi seruiana, q̃ etiam hypothecaria dicitur, prætoria est, per quam rẽ mobilẽ, vel immobilẽ tibi pignori obligatam quĩ possidet aliquis, siue sit debiror siue alius poteris ab eo euocare, seu petere, & est actio in rem vtilis, et datur creditori ad præsequendũ pignus, hypothecam ve, vide de hoc insti. de actio. §. quasi seruiana.

Actio ꝙ iussu perpetuo datur contra patrem, uel dominum, quorum iussu cum filio vel seruo aliquis cõtraxit, siue dirigatur iussus ad contrahentem, siue ad seruũ. Nec est in ea opus uerbis aut scriptura, vel vt distringatur secundùm Az. an videatĩ iussus uel iussio specialiter ĩ uno cõtractu. an generaliter, ita ꝙ volẽs

eum seruo meo cõtrahere securè possit. Videor.n.oĩa iussisse, nisi lex certa. i. conditio uel pactum cõtrariũ ꝓhibeat. Habet ergo locũ actio quod iussu, quando domino viuente vel patre, seruus vel filius contraxit quia hac dominus, vel pater eo quod iussit tenebit.

Actio qđ metus cã datur ei, qui probabili uel iusto metu coactus rem suã uendidit, tradidit vel promisit, aduersus eum, qui metum intulit: sed infra annũ erit quadrupli propter cõtumaciam nolentis rem restituere iussu iudicis ante lit conte. Post annũ verò simpli. vt in l. si cum exceptione. 1. responso, & §. postanum, ff. quod met. cau.

Actio rei vendicationis est, quando dicis rem corporalem esse tuã, vt hunc seruũ hunc equum, hac vestem. Alia dicitur vendicatio, quam legistæ non habent, quę datur pro re incorporali, vt no. per docto. in capit. examinata de iud.

Actio rescissoria triplex est, vt supra de publiciana rescisso.

Actio redhibitoria datur emproti contra venditorem, vt seruum vel animal morbosum recipiat, & prætiũ restituat, & datur infra sex menses vtiles, quia hæc actio, tantum sex mensibus durat vt, ff. de ędil. edi. l. 1. verbi gratia. Si uendis mihi animal morbosum latentem morbum habens, vel aliam rem uitiosam tali vitio, quod virium si sciuissem nullo modo emissem, mihi datur actio contra te ad hoc, quòd pretiũ receptum instituas infrà sex menses, & rem tuam morbidam vel vitiosam reassumas.

Actio rerum amotarum competit marito aduersus vxorem de rebus cõstãte matrimonio cã diuortij ablatis. Datur autem post diuortium, & continet rei persecutionem. Sed si pendente iudicio reintegretur matrimonio, soluitur iudicium rerum amotarum, & si redintegratio matrimonio iterũ fiat diuortiũ remanebit actio rerũ amotarum ob res amotas prioris diuortij causa, & in quo casu actio furti daretur cõtra extraneum, in eodem casu actio rerum amotarũ locum habet, dummodo

illa

illa concurrant.ſ.vt res mariti dolo malo amoueant, & econtra. Ité ꝙ fiat amotio conſtãte matrimonio, vel vt aliquid fiat, qđ pro amotione habeatur. Item quod fiat cauſa diuortij. Datur etiam hæc actio có tra patrem filio vel filiæ. quatenus ex ea re locupletior eſt factus, vel de dolo malo eius factum eſt, quominus fieret. De hac materia uide not. per Azo. in ſum.eod.tit.

Actio rei vxoriæ vel uxoratitiæ ſublata eſt: in cuius locum ſurrogata eſt actio ex ſtipulatu, quæ dat marito vel eius patri, ut dos reddatur. Si enim à datione dos inciperet, hęc actio locum non haberet licet quidam dicunt contrarium, ut dicit Azo. in ſum.eod.tit.

Actio reuocatoria dat i eos, quibus alienata fuere bona debitoris in fraudé creditorum, uide ſupra. Actio fauiana, & in §. item ſi qs in fraudem, inſtitutione de actione.

Actio ſeruiana dño fundi, vel domus competit ad perſequendas res conductoris pro mercede domus quaſi pignoratas, quæ quamuis non conueniente pignoretur, tamen iuris cóſtitutione obligãtur tacitè pro locatione iure pignoris in vrbanis prædiis inuecta & illata, in ruſticis verò pdiis fructus tantum. De hoc uide in §.item Seruiana inſtitutione de actio.

Actio ſerui corrupti cópetit non ſolum aduerſus eum, cuius hortatu, vel conſilio ſeruus corruptus, vel deterioratus eſt, ſed etiam contra eum noua lex datur, q ſollicitauit ſeruũ, licet bonos mores eius corrumpere non potuerit. Hæc autem actio i duplum habet condemnationem, ſ.quanti deterioratus eſt ſeruus, quanti uires fuerit a ſeruo ſollicitato ſubtracta, & tenetur qui corrumpit: ſiue ex bono malũ, ſiue ex malo deteriorem fecerit. De hoc in l.ſi quis ſeruo alieno ſuaſerit, C. de fur. ubi caſus de hoc.

Actio ſtricti iuris, req. infra actionum quędã, & de excep. in c. cum uenerabilis uide inſtit. de act. §. actionum autem.

Actio ſubſidiaria dicit, quia in ſubſidium, & auxilium alterius, q̃ inefficax facta

eſt,

est, datur, ut si tutor res pupilli alienauerit, uel male administrauerit, & ipse tutor & eius hæres sint non soluendi, idest non sufficiẽtes ad soluendum pupillo, datur actio contra illum, ad quem res eius alienatæ sunt.

Actio tributoria creditorib. qui cum seruo aut filiofamilias cõtraxerunt in merce peculari, vt distribuetur pro rata crediti inter illos, & dominum seu patrem illius, cũ quo contraxerunt, §. 2. inst. quod cum eo.

Actio tutelæ subsidiaria competit pupillo, quando nec tutor nec hæres soluere habet cõtra eum, cui iura tradita sunt à pupillo, ut cautionem exigat a tutore de indẽnitate pupilli, quãdo vel nullam uel parum idoneam admisit cautionem.

Actio tutelę directa datur aduersus tutorem ipsi pupillo in quantum conuenit, si tutor in reb. pupillarib. damnum dedit dolo uel culpa ipsi pupillo.

Actio tutelæ contraria competit tutori aduersus pupillum, si in rem eius aliquid de suo impendit, uel ꝓ eo fideiussit, aut rem propriã impignorauit, uel obligauit pro pupillo.

Actio venditi competit vẽditori ad petendum pretium & vsuras ex tẽpore moræ. Et si aliquid speciali pacto comprehenditur, prout is sibi paciscitur uel inter pares cõuentum est. Et huius contraria est actio empti, quam vide supra.

Actio vi bonorum raptorum de reb. mobilibus vi surreptis datur, & cui res mobiles per violentiã sunt ablatæ, & cõpetit restitutio infra annum ad quadruplũ, ita ꝙ in quadruplo contineatur ei restitutio. & hæc est uis ablatiua.

Actio utilis, vide suprà Actio directa.

Actionum quædã sunt in rẽ, & quædam in personam. Actio in rem dicitur uẽdicatio rei quando scilicet dicit aliquis rem qua agitur esse suã, & aduersarius dicit contrarium. Quando ergo petis rem aliquam ut tuã rei vendicatione, tunc agis actione in rem. Actio vero in personam cũ petis ab aduersario aliquid tibi dari vel fieri. Itẽ actiones quædã bonæfidei dñr quædam stricti iuris. Actiones

bonæ

bonæfidei dñr nõ ideo, q̃a
in eis debetur seruari bona
fides, quia ét bona fides ser
uatur in actionib. stricti iu
ris, sed dicuntur bonæfidei
ideo: quia maxime exube-
rare debet bona fides inter
cõtrahentes in eis, & vltra
id etiam veniũt omnia an
tecessoria, & ea, de quibus
nihil est cogitatum, vt in
actione empti vel venditi,
venit etiã id quod expresse
non est actum, videlicet a
tempore moræ, qui alteri
non reddit illud ad quod te
netur de natura contractus
veniũt damna, & interesse
quæ debét restitui, & sic in
eis multum exuberat offm̃
iudicis pinguius, quam in
actione stricti iuris. Sunt au
tem actiones bonæfidei .17.
quæ enumerantur insti. de
actio. §. actionum. & ponũ-
tur in glo. de exceptio. c. cũ
venerabilis. Aliæ vero dñr
actiones stricti iuris, vt ac-
tio ex mutuo, ex stipulatu
ex arbitrio, & consimiles.
Et in istis non venit acces-
sorium, nec ea, de quib. nõ
est cogitatum, vt not. Bart.
in gl. præall. Nec in his a tẽ
pore moræ, qui alteri non
redit illud, ad quod tenetur
de natura cõtractus veniũt
damna, & interesse, quę ed
bent restitui. Item actionũ
realium aliæ competunt ꝑ
rebus incorporeis, & sic ha
bet locum rei vendicatio.
Alię pro incorporalibus, &
pro seruitutibus acquiren-
dis, seruiendi, & patiendi,
& sic competunt duæ actio
nes, quarum, vna vocatur
confessoria, alia negatoria.
Item notá ꝙ actiones per-
sonales vsque ad metas 30.
ann. extenduntur. vt C. de
constitu. pecu. l. secunda. &
C. de præscr. triginta anno.
l. sicut. Reales autem vsq;
ad metas quadraginta an-
norum, vt C. de luit. pign. l.
secunda, & in gl. de vtroq;
casu. Est ergo (vt clarius
dicatur) actio realis, quæ
obligatum eum, contra
quem dirigitur, non suppo
nit. Sed ideo competit:
quia quis contendit resti-
tuere, contra quem talis a-
ctio dirigitur, verbi gratia.
Intrasti domum meam vio
lenter, ego peto possessio-
nem meã quam occupas:
tu nullo iure mihi obliga-
tus es: nec aliquid mihi
promisisti: nec tecum con
traxi: sed tantum te conue
nio, q̃a res mea apud te est.
sed corporalis actio præsup

ponit debitoré, contra qué dirigitur, obligatũ esse ex cõtractu vel maleficio, seu ex varijs causarum figuris. Et ista datur etiam ad ré, sed præsupponit obligationem personæ, vt vendidisti mihi librum, vel locasti mihi domum, tu mihi obligaris ex cõtractu, licet agam ad rem, s. librũ vel domũ.

Actionum aliæ sunt particulares, aliæ vniuersales. Particulares, dicuntur, quæ dãtur ad res, particulares, vel singulares, non aũt ad id, quod est vniuersum vel generale, vt si peto vestem, & agore védicatione vel alia act. particulari, seu peto x. quæ tibi mutuaui, & harũ actionum aliæ dicũtur reales, vt quia competunt ad rem, & non dicunt personã obligatam. Aliquæ vero dicuntur personales, quia nõ ad rem: sed in personam diriguntur, vt si ago ex empto vel actione ex mutuo, dico enim personam obligatam, & non rem nec pecuniam, & prosequere latius, vt institutione de act. in prin. Actiones vniuersales dicit Innoc. in c. conquerente, de offi. or. quòd sunt quatuor quæ omnes competunt hereditate tantum, cuius nomine comprehenditur vniuersum ius defuncti. l. nihil aliud, ff. de verb. signif. & sunt istæ petitio hæreditatis, familiæ hercifcundæ, act. ex testamento, quæ datur pro hereditate ex trebelliano restituéda, & actio ex empto, quæ datur quoties tota hereditas emitur, & licet ibi dicat Innoc. quod sunt quatuor, intelligo de istis, de quibus iura faciunt mentioné aperte, sed multæ aliæ possunt dici vniuersales ad similitudinem harum quatuor, vt quando petitur villa seu castrum, vt sentit idem Innocen. in capitulo cum ad sedem, de restitut. spolia. & clarius per Bartol. in l. prima, ff. de eden. Item quando petitur ecclesia cum p-tinentis suis, vt est glo. in c. significantibus de libe. obl. & Innoc. in d. c. cum ad senem, & in c. eam te. de rescrip. Vel dic melius secundum Bar. in d. l. 1. ff. de edé. quod actio vniuersalis potest intelligi quando datur ad aliquid, quod de sua significatione multa in se vniuersaliter continet, siue sit vniuersalitas iuris.

vt hęreditas vel bon. poss. & similia: siue sit vniuersitas facti, vt peculiũ, de quo tñ dicendum est, vt l.4. ff. de pecul. Actio vero generalis ex eo dicit, vt dr in d. c. conquerente, quia competit ad id, quod sub se cõtinet plura capitula, non tamen vniuersum vt est actio negotiorum gestorũ, tutelæ &c. Nam multa potuit habere defunctus, quę non peruenerunt ad filiũ, sed continet sub se multa capitula, vt administrationem frumenti, vini olei, & similium, secus autem ex se & ex proprio significato non continet plura, seu vniuersitatem, tunc enim licet petantur plura bona. non tamen dicitur petitio vniuersalis, vel generalis, vide Panormitanum in d.c. significantib. nu. 18.

Actionum 13. species enumerat gl. in §. sunt præterea. Instit. de actio. quib. adde actionum alias esse natiuas alias datiuas. Natiuę sunt quę habẽt materiam sufficientem præ existente, à qua oriantur. Datiuæ vero quæ eiusmodi materia carent quod declarat Bar. in l. iuris gen. §. 1. ff. de pactis; præterea actiones quædam criminales sunt, quædam ciuiles, de quibus infrà in verbo, iudicia priuata.

Actiones ciuiles, quę sunt, & quot: require in Spec. ti. de act. & exceptione propo. § postremò. Et no. q̃ qñq; distinguitur act. ciuilis cõtra criminalem: & tũc idẽ est, qđ actio intenta pro aliquo interesse. Quandoque distinguitur contra prętoriam & tunc idem est quod actio descendens ex aliqua parte iuris ciuilis veluti l. senatusconsulto, constitutionib. Imperatorum ẜm gl. Institu. de perpe. & temp. act. in princip. Prętoria autem dicitur, vt infrà actiones prætoriæ.

Actio ex contractu sunt de actionib. in personam inst. de actio. §. 1. quę nascunt ex pacto, siue obligatio surgit ex re: vt condictio certi, de numerata pecunia, cõdictio certitudinaria, cõdictio ob cãm, actio cõmodati, depositi, pignoratitia de quib oĩb. suo loco dicemus: siue ẽt consurgit obligatio est verbis, sicut in actione ex stipulatu quando res incerta in sti-

pulationib. deducta est. Siue ét oriatur obligatio ex literis, de quib. condictio odio desidię datur in eũ, q cum spe futurę numerationis scribit se dr̃e q̃d ei non est numeratum Numeratione aũt non secuta infra biennium non repetit chirographum. Et est introducta & exclusa exceptione non numeratæ pecuniæ. cum minime cogat̃ soluere, q̃d scripsit se hr̃e. Siue ét oriatur obligatio, ex consensu, ueluti empti, venditi, locati, cõducti, ꝓ socio, mandati, ꝑscriptis verbis, & actio cõstitutę pecunię, nec nõ actio in factum de iureiur. Et de his actionib. in proprijs locis secundùm ordinem patebit. Et istæ sunt species actionum in personam, quæ oriuntur ex contractu, siue re, verbis, literis, aut consensu obligatio oriatur, de quibus vide ff. de actione & oblig. l. 1. & 2. de institut. de obligatione §. 1. cum §. & titul. seq. usque ad titu. de obl. quæ ex quasi contractu nascuntur.

Actiones ex quasi contractu sunt de actionib. in ꝑsonã. instõne de actione, §. 1. cũ ibi not. quæ neq; ex pacto, neq; ex maleficio oriunt̃, sed t̃n maiorem habẽt cõuenientiam & affinitatẽ cum pactis, quàm cum maleficijs. De his actionibus uidendum ff. de actione & obligatione l. ex maleficijs, §. si quis absentis & §. seq. & institutione de obligatione quæ ex quasi contra. nasc. & de singulis exposuimus nominatim supra suis locis.

Actiones vel obligationes ex maleficio sunt actiones in ꝑsonã. instõne de actione, §. 1. cum ibi notatis. Quib. delicta hominum coercentur, quod publicæ vtilitatis interest. ff. de fideiuss. l. si à reo. §. fi. & ff. ad legem Aquiliam. l. ita vulneratus, cum similib. vt est condictio rei furtiuæ, actio arborum furtim cæsarum, actio furti, actio vi bonorum raptorum, actio legis Aquiliæ, actio iniuriarũ, ꝙ metus cã, de dolo actio serui corrupti, actio rerũ amotarum, condictio ob turpẽ causam, interdictum vnde vi, interdictum quod vi aut clam, interdictum de libero homine, exhibendo, de vxore ducenda,

da, de liberis exhibendis, in terdictum quorum legatorum, interdictum prohibitorium, ne quid in flumine ripave publica, interdictum de itinere actuque priuato. De quibus omnibus require in litera I, loco ſuo.

Actiones vel obligationes ex quaſi maleficio ſunt actiones in perſonam, inſtitutione de actione, §. 1. quæ neque ad pacta accedunt, neque ad maleficia, ſunt tamen ſimiliores maleficijs, quàm pactis, ut actio in factum aduerſus iudicem, q litem ſuam fecit, & actio in factum de eiectis, & effuſis. Et actio in factum de dolo & furto eorum. q miniſterium cauponum, aut ſtabulariorum, aut nauem exercēt. ff. de actione & obligatione. l. ex maleficijs. §. ſi iudex vſque ad finé & inſtitutione de obligatione quæ ex quaſi maleſi. naſ. per totum.

Actiones hæreditariæ dicuntur, quæ tranſeunt ad hæredes vel contra hæredes ſecundum Az. Item quæ ab hęredibus incipiunt uel cō tra heredes. ff. de ac. & obl. hęred. Vt autem plenè ſciatur, quæ tranſeunt ad hæredes uel nō diſtingue, aut naſcitur actio ex maleficio vel quaſi, aut ex contractu quaſi, prout proſequitur Azo. in ſumma eodem tit. & ſecundum Plac. in ſum. ſuā, eodem titu. Hæ actio. conueniunt his, qui ſuccedunt in ius, & non his, qui ſuccedunt in rem, vt donatarij vel legatarij.

Actiones interrogatoriæ ad quid intentarentur olim, vide in gl. in rub. ff. de inter ro. actio.

Actiones mixtæ dicūtur act. familiæ herciſcundæ, actio communis diuidundo, & finium regundorum, §. quędam inſtit. de act. At quare appellentur mixtæ, & quid differant ab actionibus perſonalibus in rem ſcriptis, declarat ibi Iaſ. col. 3. & in §. 1. colum. 1. & 2. eodem titulo.

Actiones perſonales in rem ſcriptæ oriuntur ex contractu vel quaſi, ex maleficio vel quaſi, ſicut & merè perſonales, ſed quia comittantur poſſeſſores rerū inſtar realiū, iō in rem ſcriptę appellatæ ſunt. Quæ ſint hæ actio. docet Accur. in l. 3. §. eſt autem, ff. ad exhib.

Actiones præiudicialis in rẽ esse dicuntur, per quas quęritur, an quis liber sit, an libertus, & de partu agnoscẽdo. vt in §. pįudiciales, instit. de actio. Sed illa, per quam quæritur, an aliquis sit liber partim ciuilẽ causam obtinet, partim prætoriani. Ciuilem autem ẜm formam dñij, quia in ea directè agitur, & prætoriam secundùm formã, & modum petendi, quia tuum a teipso nõ ab alio petis possessore. Cæteræ verò duæ formam capiunt ex prætoria iurisdictione, & in rẽ dicuntur esse ad instar actionum de seruitute, quia in hac de iure patronatus in re, illa de proprietatis iure agitur, & præiudiciales, dicuntur, quia quemadmodum exceptiones actionibus opponuntur, & ante primam quæstionem terminantur. Si autem quis quærat quare nõ exceptiones, sed actiones dicantur, illa potest esse causa, quia non est exceptio nisi sit actionis exclusio. Hæ verò præiudiciales nullã actionem excludũt, sed nõ competere dicuntur, & iõ actiones dicuntur, & non exceptiones. Præiudiciales actiones pro tanto dici possunt, quod in ipsis tractatur de magno præiudicio, vel quia quæstioni motæ præiudicant, ut agis cõtra me, & aliquid petis, oppono tibi quęstionem status, dicendo, quòd es filius meus, vel seruus in potestate mea constitutus, aut libertus: & sic de consimilib. & pįudicabit actioni tuæ contra me motæ. Sũt & aliæ in rem actiones, in quibus nõ de domino, sed de iure pignoris agitur, ut seruiana & quasi seruiana. Require in loco suo.

Actiones prætoriæ quæ sunt, & quot, require in Spec. ti. de actio. seu pet. prop. §. postremò. Dicuntur autem pretoriè ẜm Azo. quia a p̃tore sunt inductę, vt instit. de actio. in summa, secundùm eundem.

Actor est, qui agit, & pulsat alium, rem aliquam ab ipso petens in iudicio. ff. de iud. l. in tribus & ff. fi. regũdo. l. iudicium. Nam in cõmunibus iudiciis quæritur quis actor sit. Est ergo ille, qui suo nominę agit, vel q̃ constituitur ad agendum, vel defendendum causas vni-

vniuersitatis uel alterius. ff. qđ cuiusque vniuersi.l. itē eorum.§.si decuriones. Vel dicitur qui cōstituitur à tutore vel curatore ante litem contest.C.de procurat. l.neque tutores. C.de act.à tuto.seu cura.dans.in rub. & in nigro. dictus ex eo, ꝙ tutoris uel curatoris personam agat. Non nunquam actor ponitur pro villico, quem vulgo factorem a faciendo appellamus.l.fi. ff.de offic. præsc. vnde seruus actor in §.pœna instit. de iniu. Interdum ēt sumitur pro eo, qui aliena bona administrat. l. cum alicui de neg.gest.

Actuariæ naues, quæ remis aguntur.l.2.ff.de capti.Bu. in l.1.de exerc.act.

Actuarij sunt notarij, à quib. acta scribuntur.

Actus est quædam seruitus, qua is, cui ea debetur, habet ius, ꝙ potest per fundum, in quo sibi hæc seruitus debetur, nō solum ambulare per se, sed etiam iumentam, & quadrigam secum deducere.ff.de seru.rusti.præd.l.1.ver. actus.& l. inter actum. & inst.eodem titulo §.actus. Aliter capitur actus pro operatione. l.hæredes.in fi. ff.de test.& l.duos.de duobus reis.

Actus legitimi dicuntur omnes quacunq; iuris scripti parte inuenti. iuris autem scripti partes sunt sex, videlicet lex, plebiscita, senatusconsulta, decreta principum, responsa prudentium & magistratuum edicta, ut inst.de iure nat. gen. & ciui.§.cōstat.& l.ius autem. ff.de inst.& iu. vide de hac materia Dy.in reg. actus. de reg.iur.in 6.

A ante D.

AD, ponitur ꝓ iuxta.ff.de serui.vrb.prędl.quidam Hyberus.Bart.in l.mil.codic.ff.de test.mil.Item pro cōtra l.commissa.de publ. Aliquando significat post. l.qui duos.de man.testa. vtrum autem faciat modū an cōditionem docet Bar. in l.quibus §.Ter.de cond.& demō De hac dictione not.Arch.de rescrip.si gratiose.li.6.& 78.di. presbyter. Et quomodo differant ad, & in, vide ff.de iniur.l. item apud Labeonem. §. cōuitiū, qđ nota pro statutis dicētibus ꝙ aliquid fiat ad domum vel in domo.

Adam nouiſſimus, ideſt Chriſtus vt in clemen. de ſum. Trinit. c. 1.

Addico ex ad, & dico cōponitur, & eſt vendere per licitationē; hoc eſt in venditione publica, vbi alius alio maius pretium polliceatur, vt ſibi potius quàm alteri venialia addicantur. Accipitur tamen & ꝑ ſimpliciter vendere vt in l. q. fundum. §. procurator. ff. pro emp. quandoque ꝑ cogere. l. actuarij. C. de ero. mil. an. nec non preiudicare, ſeu damnare. l. addictos. C. de appel. & dicit̃ in diē addictio generaliter, quando vendo tibi rem hoc pacto, quod ſi aliquis in diē talem meliorem conditionem attulerit, ſit tibi inēpta. Et dicitur melior conditio afferri, ſi aliquid pretio ſit additum, vel maturior ſolutio, aut facilior afferatur, vel locus, opportunior ſoluendo pretio adijciatur, & ſic de alijs, vt in titulo. ff. de in diem adiec. & ibi per Azo.

Additamentum eſt, quod priſtinis bonis poſtea accedit. ff. de admini. tut. l. quoties. §. cōſtat. & C. in quib. cau. hab. tut. l. fi. & de cur. fun. l. fi. §. tali itaque.

Adducor. i. moueor. de fideic. lib. l. quidam in teſtamento. §. fin.

Adeo, ideſt, intantum, media correpta, ut de reſcri. cum adeo.

A Deo datus eſt nomen Dauit Prophetæ, qui datus fuit à Deo ad liberationē Iſrael.

Adempta legata dicimus illa, q̃ teſtōr adimit legatario cui primo legauerit, muta prima ſua volūtate.

Adeptus, i. aſſecutus cum omni iure, de conceſ. præb. c. ne captande lib. 6.

Adæratio dicitur quaſi æris præſtatio inde adærata ꝑdia dicebãtur, ex quib. æs, ſeu pecunia pręſtabatur, vt habetur. C. de coll. don. vel releg. aut tranſ. ſeu adæra. l. j. lib. x. Nam adærare eſt ad pretium redigere, ſiue pretio eſtimare.

Adeſſe aliquando exponitur pro abeſſe, cauſa euitandę cōtrarietatis. Bar. in l. quoties. C. de dign. lib. 12.

Adeſſe non dũr, quæ caſualiter adſunt. Barto. in l. quæſitum. §. fi. de leg. 3.

Adhærentes dicũtur hi, qui ſpōte ſunt eiuſdem uoluntatis, cui⁹ eſt princeps. c. ad apo-

Apostolicæ. de re iud.in 6.

Adhærentia facit esse eiusdé status eum, qui adhæret, & eum, cui adhæretur. not. Card.in cle. de rel.do. ubi loquitur de adhærentia.

Adhibere, id est conuocare, seu citare, vt ff.de adoptio. l.nam ita. Aliquãdo, idest præstare.ff.qui satis. cog. l. de die. §.1. aliquando, id est reiterare. 1.quæst.7.per illicitam. Aliquando.i.recipere, seu admittere. ff.de testib. l.1. Aliquando exponitur.i.habere.ff.de officio proc. l.nec quicquam. §.obseruare.

Adiacentes. i.confines, in authent.de sanct.epis.§.si autem.

Adiectiuum appositum inter duo substantiua quid importet, uide Bart. in l.cum filio.in fin.ff.de lega.1.& si duo adiectiua adijciantur vni substantiuo, an requiratur vtriusque concursus. Bart.in l.qui concubinam. in princ. ff.de lega.3. uide Alb. in suo dict. in verbo adiectiuum.

Adigere, id est compellere.ff. de in ius voc.l.adoptiuum.

Adimatur, id est pro non dato habeatur. ff.de ademp. li.l.vna.

Ad instantiam, istæ dictiones sonant sicut si diceretur, ad petitionem, seu preces talis. vide Fel.in c.cum M.Ferr.col.2.vers.no.2. de constitu.

Ad instar, de hac dictione vnde C.Vnde ui. l.si de possessione, & de episc. & cle.l. omnia priuilegia. de exercito.l.vlt.ff.de publ.l.cum, qui.§ publiciana.C.de lib. exhibit. l.si ad instar. & de sponsa.c.2.& de preb.c.dudum.circa fi.li.6.

Adire hæreditaté nihil aliud est, quam velle eam habere. Nam adire non tàm facti est, quàm animi, imò in nuda, & sola uoluntate cõsistit. Nam hoc animo debet esse, vt uelit esse hæres. §.fi.ubi uide insti.de hære. qual.& diff.

Aditus domus est anterior pars, siue introitus. ff.de usufruc. l.æquissimum. §. sed si ædium.

Adiudicare, vide abiudicare.

Adiutor idem est quod act. inst.de cura.§ fin.ff.de tut. l.solet.quandoque pro scriniario ponitur.C.de numera.l.nulli. li.12.

Adiutor laborum, id est ordo C.de offi.mag.of.l.1.

Ami-

Aminicula dicuntur uehementia indicia c.cum dilectus.de success.ab intest.aliter accipiuntur in l. 1 ff. si usufr.pe. & l.2. C. de const it.pec.

Administrator, qui res alterius administratores reip. quod recte Ac. declarat in rub.C.de admin. reip. lib. 12. At administratores serui dicuntur, qui ministrāt domino in mensa secundum Alc.in conc. de verb. sig.l.in lege.

Admittere est recipere, ut ff. de inoff. test.l. Papin. §. si quis impuberi. Quandoq; significat delinquere l. spurij.ff.de decurio.

Admodum, idest ualde, penultima correpta. ff. quod cuiusque uni.l. 1.in princ. Aliquando profertur accentu acute, & tunc exponitur admodum,i.necessitatem. de usufruc.l.item si fundi.in fi.

Adnotare, idest reprehendere.ff.sol.matri. l.si uero. §. de uiro, & de leg.2.l.debitor. Aliquādo ponitur pro notare.ff. de inoffic. test. l. cum mater.

Adnotatio dicitur,quę fit ꝓprio motu principis, vt no. lib.de palat.l pon.aliter. Vel adnotatio est rescriptum principis paucis adhibitis factum, C. de sacros. eccl.l.iubemus.Qñque dicitur adnotatio actus qui sine testib. expedit. C. de prob.l.instrumenta,in glo. 1. Aliquando adnotatio ē scriptura facta propria manu principis. C. de precib. imp.off.l.1.

Adolescens propriè dicitur quis quādo excessit pubertatem tex.in l.Aurelio. §. j.ff.de lib.lega.

Adoptio est gratuita, quędā electio, qua quis aliquem sibi elegit in filium & hoc faciunt plerunq; hi,qui filios habere nō possunt ad ipsorum solatium.Et talis, qui sic recipitur in filium, dicitur adoptiuus. Et ille qui siccum adoptat, dicit adoptiuus pater.Et quę sit differentia inter adoptionem & arrogationem: uide infra arrogare.& instit. de adoptio.in princ.

Adoptiuus filius est,quem aliquis adoptat, vel accepit datum a patre.Et econtra pater adoptiuus est, qui filium adoptat,inst. de adoptio.§.1.& 2.

Ad promissor appellatur,qui promissioni alterius accedit

dit, hoc est fideiussor l.5 §. satis acceptio de verborũ oblig.

Ad quid.i.quare.de censi.per uenit.

Aduena dicitur, eo quòd alium de adueniat ſm Isid. lib.x.etymol.

Aduena dicitur quasi incola l.pupillus §. aduena. ff. de verb. sign. Differunt tamẽ, vt ibi Alci.annotauit, siquidem incola fixit pedem, domiciliumque constituit aduena non. Vnde traditum est, populi appellatione non aduenas, sed incolas tantum cõtineri, ut tradit Fely.in ca.Rodulphus, de rescrip.

Aduentitium peculium, vide inf.in vers. Peculium.

Aduerbium quandoque resoluitur in suum nomen, & relatiuum quod, & verbum est, vt de acquirenda pos.l.1.§.sed furiosus. Vtrũ autem aduerbium inducat conditionem, an modum, plenè Bar. in l.1. de cond.& demonst.

Aduersaria dicta sunt, quę raptim & tumultuarie scribuntur, ne.s.memorię excidant, ut deinde plenius diligentiusque, cum vacauerit, rescribantur.

Aduersarius plerunque sumitur ꝑ eo, qui aduersus nos litigat, aliquando tamen ponitur pro eius procuratore, vel aduocato, & ff.de calu.l.1.§.2. sed aduersarius principalis est inimicus, ext.vt lis, non contest. c.accedens, el 2.

Aduersus.i.contra l.non solũ §.fi.de iniur.

Adulatio est blandus sermo 43.dist.c.vlt.ff. si quis ali. test prohi.l.vlt. Item adulari dr̃ quis tribus modis, gl.in c.unum, in fin. in ver. adulati.25.dist.

Adulter dicitur, qui nuptias violat.

Adulterari rationes dixit Iurisconsul.in l.1.de ser.corrup.i.conturbari, uel falso describi.

Adulterina scientia dicitur falsa, ut in proœ.ff.§.discipuli igitur, & adulterina moneta, i.falsa. C. de falsa moneta, l.2.

Adulterium est illicitus coitus cum uxore sponsave aliena perpetratus. Et dicitur adulterium, quasi transitus ad alterius thorũm, vel ad alterum. Illud certe non est adulterium, quo maritus alicuius aliam solutam cognouit, idem &

si non iudicatur adulterium, quia ab vxore discedit, scilicet quia cognita est uxor alterius. Inter adulterium autem, & stuprum hoc interest, quod adulterium propriè in nupta committitur, stuprum in vidua uel uirgine, sed qualiter alia muliere, quæ corpore quæstum non faciat. item & in puero. l. inter stuprum, de verb. sign. & l. stuprum. de adul. Item secundum Ludo. de Rom. pro adulterio statutæ sunt quatuor pęnæ de iure hodierno, primo est seperatio thori, secunda est pena detrusionis in monasterium, vt ibi lachrymis lauet peccatum, quod est pudor fateri, tertia est, quod scindũtur in pannis & capillis ante, & retro, quarta est excómunicatio, licet pœna adulterij de iure ciuili sit pęna capitis, vt ff. ad l. Iul. de adul. l. coercendę, scilicet. Paduæ est pęna lx. ducatorum, & hoc in uiro, sed in muliere est pęna detrusionis in claustrum, ut not. in l. mancip. C. de ser. fug.

Adulterinus dicitur, qui de adulterio conceptus seu genitus est vnde adulterina moneta, vel sigillum dicitur falsa moneta, uel falsum sigillum ad instar ueræ uel ueri facta, uel factum.

Adultus dicitur qui 25. ann. compleuit, uel qui a 24. annis, vsque ad 25. procedit. Nam adolere in uno significato est crescere, in alio cremare, vel vrere. Et adolescens diciturtrib. modis, ut no. Arch. 26. q. 8. alligantur.

Aduocatus est, qui alio nomine, quã si legatus, seu patronus vocatur, qui in forensibus seu extraneis negotiis præeminentibus prębet litigantibus suum patrocinium, cuius precium honorarium uocatur sub antiquo noĩe. Et inde uenit verbũ aduocare, quod est postulare pro opponente, & desiderium eius corã iudice exponere, & patrocinium in causa pręstare. Et proprie appellatione aduocatorum, qui contineantur, vide, l. 1. §. aduocatos. de va. & extr. cognit.

Aduocatus fisci dicitur, qui patrociniũ præstat in causa fisci.

De A ante I, vide infra in litera I.

A ante F.

AFfatim.i.generaliter, vel abundanter, & ſic eſt me dia breuis, ſed media longa, ideſt, facundè. Vnde ſi dicas affatim, tunc ſignificabis abunde. Affatim dicens, facundè ſignificabis, vt habetur in ca. vnico, de relig.do.li.6.in gl.

Affatus, id eſt reſcripta, quæ tardè conceduntur per Im peratorem. C.de epiſ.aud. l.3. in gl. C.de diuer. reſcr. l.ſacri affatus.

Afficere tria ſignificat. Vnde afficit, affirmat, punit, cupit, hęc tria ſignat. Item dicitur, affectus non ſufficit, niſi ſequatur effectus, ubi ex neceſſitate opus eſt facto, vt ca.vlt. de ſpon.& de eo qui mit.in poſ.ca.1.

Afficere lucro eſt lucrum affere.de diuor.l.ſi filia. ff.

Affictus penes vulgare Lombardorum, & Thuſcanorum, ſecundum Petrum de Sam.& Abb.dr̃ cenſus, qui datur rõne prædiorum cõ ductorum, prout uidetur velle in Spec.de loc. & con duct.§.ſequitur, in prin.inde affictare.& eſt locare ad fictum & ad firmum, ut in c.piſ.de reſt.ſpol.

Affidare, i. fidem dare alicui. ſuper aliquo facto. c.ſuper eo.2.de reſt.& ibi Ab.in j. nota, uide tex.in cap.fina. in uerbo, & ſe affidatam, de orig.ſpir.

Affinis eſt, qui habet conſanguineam alterius in uxorem, vel econtra quæ habet conſanguineum alterius in maritum.

Adde, quòd aliquando affines uocamus conſanguinitate coniunctos.l.ſi mulier de donatione inter vir. & uxor.& ſimiliter affinitatem, cõſanguinitatẽ c.hæc ſalubriter. 35.q.8. Et tradunt Arch. Io.And.Et Domi. in capit.1. de ſponſal. lib.6.

Affinitas eſt proximitas perſonarum ex coitu proueniens omni carens parentela, et hoc de iure canonico, et ſic contrahitur affinitas tam per coitum legitimum, q̃ per fornicarium, Similiter dicit Goſ.affinitas eſt attinentia perſonarum ex copula proueniens. Nam qñ uir carnaliter con iũgitur uxori, omnes conſanguinei uxoris efficiuntur affines uirò, & econtra, ſed inter cognatos utriuſ-

vtriusque nulla nascitur attinentia, de consang. & aff. c. quod super his, & impedit matrimonium contrahendum, & dirimit iã contractum. Dicuntur autem affines quasi ad alterius fines, accedentes, vel affines quasi propiuqui, vel ex eo, quod duæ cognationes, quæ inter se diuersæ sunt propter nuptias, vel coitum copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit. s. Host. Sed secundum leges affinitas est regularitas personarum ex nuptijs coniunctarum omni carens parentela, vt C. de nupt. l. liberi. Et tamen secundum glo. l. contrahitur etiam affinitas per concubinam, ut 35. quæst. secunda, cap. de incest. & ibi no. & ff. de concub. l. 1. Etiam per coitum incestuosum, vel fornicarium, ut in cap. discretionem, & ca. tuæ, de eo, qui cognouit consang. vxo. suę. & 35. q. 2. nec eã. Alij tamen reputant absurdum, quod tale vinculum legitimum oriatur ex coitu damnato, cũ ex nuptiis proueniat, ff. de gra. l. non facilè. §. affines, & sciendum. Oritur tamen publicę honestatis iustitia, secũdum Goff. in tit. de eo, qui cognouit consan. vxo. suę. Vbi dicit etiam, quòd affinitas, per fornicarium coitum contracta non dirimit matrimoniũ, sed exactionem debiti interdicit, vt in d. c. discretionẽ. Quot sunt autem genera affinitatis, & qualiter ipsa genera affinitatis insurgunt, item vsq; ad quem gradum in singulis generibus prohibeatur, vide plenius per Hostien. in sum. eo. tit.

Affirmatio exponitur quãdoque per negatiuam, ut in c. licet. de test. ubi dicitur. In ore duorum vel trium, scilicet, & non paucorum, quandoque econuerso, ut dist. 1. c. 2. ubi dicitur, transire per agrum alienũ non tuum fas est, iure autem naturę omnia sunt communia. c. quo iure. 8. dist. Adde, quod affirmatiua pręgnãs parit negatiuã, secundum Bar. in l. fi. C. de hęre. inst. Item adde, quod affirmatiuè deponentibus plus creditur quàm negatiue, ff. de arb. l. dum proferre. §. si plures, & ibi glos. & notata etiam per Io. An. c. 1. de rescrip. lib. 6.

Af-

Affligere pro afficere. l.2.C. de Aquil.

Affluere,i.affluentiam habere.C.de meta.l.1.li.11.

A ante G.

AGapen.i.stipa,vt dist.42. si quis etiam agapa dicitur conuiuium pauperum, in eo.significato,vt in cap. si quis præallegato.

Agaso dicitur custos equorũ, proprie tamen dicitur custos, vel pastor asinorum, iuxta illud Græcistæ Asinorum pastor agaso,& habetur. l. agaso, ff. si quadr. pau.fec.di.

Agentes in rebus sunt illi, qui bus cura euectionum mandatur, & erant olim plures diuerse diuisi per certos numeros,& quilibet numerus habebat propositum. C. de off.mag.off l.1. & tales dicebantur principes.

Ager appellatur area, vel cãpus in rure, vel locus,s. vacuus, q sine villa est, vt in l.ager.ff.de ver.sig.sed ager cũ edificio appellatur fundus, vel predium vrbanum & ager nudus, vel area nuda sine ædificio dicitur rusticum prædium, vel ager rusticus.

Ager assignatus siue limitatus appellabatur, qui certis limitibus inter ueteranos diuidebatur. l.in agris, de acq.rer.dom.

Ager Dominicus est ordo monachorum nigrorum , in clemẽ. ne in agro. de statu. reg. & vide ibi notata per Ioann.Andr.

Ager emphyteuticus, hoc est in emphyteusim datus.

Ager vectigalis,respice inf.vectigalis.

Agelli, parui agri, extra de pe.cle.c. vlt.

Agere est generale ad omnia quę fiunt tam re,quàm verbis, tam inter viuos quàm in vltima voluntate. l. Labeo,de verbo.sig. Nam faciens testamentum dicitur agere,sicut & emens, vendens,locans,&c. Sed gerere comprehendit tantum illud, quod fit re, & non verbis, & sic faciens testamentum non dicitur gerere.ff.de ver.sig. l.verba contraxerunt.

Agere plerunque sumitur pro eo, quod est iudicio perse qui, ut agere furti,agere in terdicto, hoc est actionem furti,vel interdictum intentare . Agi quoque animalia dicuntur.l.ferri.de verbo-

berum significatione.

Aggeres dicuntur munitiones, quæ fiunt iuxta ripam fluminis, ne flumen excrescens fluat per limites, & sic in rub. de Nili agg. non rump. Bar. l. fin. de immun. nem. conced. li. 10. C.

Aggregetur, expone, vt C. vbi quis de cur. a. cond. l. prima in fine.

Agitata res dicitur perfecta extra de offic. delegat. cum super.

Agitator. i. auriga. C. de malefi l. vlt. aliquãdo dicitur agitator equorum, vel aliorũ animalium. ff. de his, qui no. infam. l. athletas, in pr. quando agitator. i. aduocatus, qui causas agit. C. de aduo. fis. l. 1. aliquando, id est discussor, vt extra de testa. cum a nobis.

Agitatores, inquit Alc. in l. 1. C. de specta. lib. 1. erant aurigæ, qui in Circensibus ludis curuli certamine se exercebant.

Agmẽ aliquando dicitur multitudo militum, ut C. de iustit. cod. con. circa princip. aliquãdo dicitur officium. C. de aduoc. diuer. l. penult. in glos.

Agnati dicuntur filij post testamentum primum nascẽtes, quandoque significat agnatum fieri. l. qui in adoptionem, de adop.

Agnati dicuntur, qui per virilis sexus lineam coniuncti sunt in consanguinitate, ideo sic dicti, quod accedunt, & quasi ad nascuntur pro natis, dum scilicet desunt.

Agnominatio idem est, quod agnomen, quandoque etiam dicitur fœdus coniugale.

Agnoscere exponitur, idest reddere. ff. de hæred. vend. l. 2. §. si quid publici. Aliquando pro acceptare, vnde agnoscere bo. possessionem, & similia.

Agnus dr̃ duntaxat sex mensium, agniculus est minor. l. cum quæreretur, & l. legatis. §. si. de leg. 3.

Agon est certamen. l. 1. C. de expe. publi. iud. lib. 11. inde agonista, qui pugnat, uel certat.

Agon agonis, grecè, est labor latinè, quia qui laborat, agit. Vnde Christus dicitur fuisse in agone, inde agri, & fundi agono thetici, qui dabantur certantib. in agone, uel cum agone, i. labore, ut C. de fun. patr. l. fin. ibi, lib. 11.

Agon tetraetericus in l. Septitia, de polli, pro ludis q quarto quoq; anno instauratur. Bud. 21.

Agonothæ sunt principes ludi, vt ff. de polli, l. Septitia.

Agonothesia, agonotheratū numus. l. si filia fa. hercis.

Agraria lex, quæ de Agrorū terminis lata est.

Agricola dr, quasi agrum, vel agros colens, & est nomen cōe ad oēs agricolas. Sed nomina specialia agricolarum quidam sunt ascriptitij, quidam censiti, alij perpetui, aliqui coloni con ditionales, alij inquilini, alij originarij, alij simpliciter coloni nuncupantur, de quibus omnib. infra locis suis dicetur.

Agricolæ & censiti, prout q. dam dicunt, sunt duo nomina substantiua perēdiadim figuram copulata, vt sit sensus de agricolis, & censitis, i. de agricolis censitis, quasi sensualib. & habetur simile. ff. de tuto. l. 1. vbi dr, quod tutela est vis, & potestas, & exponitur, i. violentia potestas, ita exponatur agricolæ & censiti, i. agricolæ censuales. Dicū tur autem quasi censibus ascripti, & constituuntur eo modo, quo ascriptitij: Veruntamen inter censitū & ascriptitium est differen tia, sed non certa. Quidam dicunt, ꝙ censitus sit ille, qui nascitur ex ascriptio. Alij dicūt, quod illa sit dif ferentia, quia censitus est il le, qui rei certæ annuatim præstandæ obligatus est: Ascriptitius autem est obli gatus ad rem incertam, pu ta ad tertiam vel quartam partem fructuum ex fundo prouenientium. Aliqñ tamen etiam censitus capitur large, vt etiam ascripti tium comprehendat.

Agricolæ perpetui vocabantur illi, qui validi erant in corpore miseramque inertiam simulantes, & ea, quę veris miseris erant assignata ad sustenstationē ex publici pcipiendam diminuē tes, quos proditor studiosus etiam diligens detegēs ad perpetuum colonatum redegit, si erant liberi. Si verò serui, qui talia fingebāt, dñs eis carebat, & proditori assignabantur, licet quidam dicant, ꝙ hoc sit correctum per authenticam de quæstore, alii tñ dicunt ꝙ non. De aliis speciebus & differentiis agricola-

rum inuenies loco suo super verbo ascriptitius & colonus.

Agrimensor est, qui agros mensurat, & metitur, & fines per debitam mẽsuram distinguit dictus quasi agros metiens, & alibi vocatur libripens, qui si dolore falsum fecerit, vel fines male distinxerit. tenetur actione in factum, vide de hoc, de præscrip. c. quia indicante, in gl.

Agrippinenses populi Germaniæ inferioris. l. finali, de censibus.

A *ante* L.

ALæ in exercitu, quarum meminit Vlpia. in l. 2. de ijs, qui notantur in famil. sunt equitum ordines, qui circa legiones dextra leuaque tãquam alæ in auium corporib. locantur.

Alba est vestis sacra, vel nomẽ oppidi. vñ Virg. 1. Aen. Albaniquc patres, &c. Et dicitur vrbs alba, vestitur presbyter alba, secundum Io. And. in clem. ne in agro. de statu monachorũ.

Albergariæ sunt census, seu pactiones, quę debentur pro comestionibus, de hoc per gl. in c. præterea, de iure patron.

Albagariæ sunt procurationes, quas certæ villæ debẽt dominis suis ad eas venientibus, de rescr. ad audientiam.

Album prætoris est quædam tabula dealbata, quæ ponebatur in curia, vel in turri prætoris in loco communi, in quo scribebantur, & ponebantur nomina vocatorum ad iudicium, & ad cuius instantiam quilibet citatus esset. Et ibi etiam proponebantur statuta, & edicta prætoris in grossa litera, ita quod ab omnibus legi possent. Et erat certa pena contra illum, qui delebat istud album, quod modo est sublatum. De hoc in clemen. prima, de iudic. in authent. ne litigiosis. § omnem, collat. octaua, in spe. de dolo & contum. §. restat, in principio, de citato. §. sequitur, versiculo, & nota. Et dicit, quod loco huiusmodi sunt modo quaterni, & qui corrumpebat, vel delebat, puniebatur in quinquaginta aureis per edictum de albo corrump. l. si quis id; ff. de iurisd. omnium judi.

Est

Est Albũ prætoris triplex. Vnum in quo scribuntur edicta prætoris, vel lex ciuilis, vt in d.l.si quis. Aliud est, in quo scribuntur citationes, vt in §.præall. in authen.de lit.col.8. Tertium est, in quo scribuntur nomina decurionum, ut ff.de albo scrib.per totum tit.

Aleator est, qui ludit in alea. Etiam ille, qui quasi scholã illam tenet. vel aleator est, qui lusum aleæ consueuit apud se causa sui emolumenti exercere, sicut & in cauponib.dicitur.ff.nau.ca.sta.l.1.§.caupones.

Alias hęc dictio, significat cõditionaliter, q̃nque alterationem, vt promittis dare fundum alias decem nomine pęnæ. ff.de in lit.iurã.l. alias, vbi re perempta iuratur, alias non, i. si non sit perempta. Secundò, alias ponitur pro alio loco. l.adeo. §.insula. versi. ꝗ si toto alueo naturali relicto flumẽ alias fluere cœperit, i. in loco alio. ff.de acq.rer.domi. Tertiò, id est, alia vice, vel alio tempore, ut in l.dicere ff.de arbit ubi dicitur, alias est agitatum, id est, alia vice, uel alia quæst. Quartò, i.alio casu, ut in l.qui testamento. §. mulier de testa. vbi mulier in testamento testis esse non potest, alias potest, id est, in alio casu quam testamenti. Quinto alias, id est alio modo. leg. 1. §. illud tamen. ff.de acqua quot.& æsti. Et breuiter hæc dictio alias, significat alterationem diuersimode, sed in casu particulari eo modo tantum, secũdum quem subiecta materia declarat, alias applicata casui significat alterationem eius, quod est in oratione præcedenti.

Alienare est proprie rem aliquam in dominiũ alterius transferre. inde alienatio est omnis pactio, per quam transfertur dominium. de reb. eccl.non alie.ca.nulli, C.de fundo.l.prima. Item alienatio sumitur dupliciter. Vno modo pro dictione significante translationem rei vel iuris: vt in l. alienationis. ff.de verbo. signifi. alio modo sumitur alienatio ꝓ ipso facto, quo rei uel iuris fit translatio. Tale enim factum quo fit translatio est alienatio. Et factum hoc alienatio significat. Nam factis, quandoque sicut uerbis declara-

l.quidam relegatus. ff. de re.du.Etiam alius. i.cōtrarius.11.q.3.cap.2. dist. 11. qs nesciat.ubi dicitur nullus alius, quam Petrus præ dicasse in Italia, Gallia, Hispania. & cæteris prouinciis.Item alius &aliter sunt præcedentib. implicatiuæ qualitatis præcedentium, vt l.si donationis.C. de his q̃ vi, met. vel causa fiunt,licet glo.ibi uelit qđ implicet qualitatem contractus aliter est denotatiuum qualitatis, non autē substantiæ.ff.de ver.obli.l. quis cū aliter.C.de testi.l. etiam. & quod ibi no.glo. & etiam denotat diuersitatem non in substantia, sed in qualitate ut no.dn̄s Franc in l. si certos nummos.ff.de uerb.oblig.

Allegare est argumentari ad probations uel conclusiones ad communem iudicem pro commodo suæ causæ & propriæ pertinet ad aduocatos.

Adde hic, qđ allegatio qn̄q; sumitur præallegatione iuris.ff.de min. l. minor autem,& C.de iudi.l. rē non nouam.§.patroni. aliquando pro allegatione iuris & facti,extra de postu.præl.c. bonæ i. §. nos igitur. Aliquando capitur pro probatione,ut l.laudabile. C.de aduo.diuer.iudi.& de iud. au.Iubemus. Aliquādo ꝑ exceptione dilatoria, uel peremptoria,seu declinatoria.C.de iur.& fac. ig.l. 1.& ibi not.& ff.de min.l. minor 25.ann.

Allegere significat assumere, & cooptare, ut cum qs assumitur ad aliquem ordinem,ut senator & decurionum l.generaliter. §.2.de decurio.

Alleothera figura est, qn̄ singularis numerus ponitur pro plurali,not.ff. de transac.l.q.cum tutorib. §. fin. de peti.hær.l.diuus.

Allibrati dn̄r, qui de scripti sunt in libro ciuium, uel communitatis alicuius ciuitatis.

Allodion est res libera alicuius ex qua tn̄ præstat̄ tributū,gl.Gu.de Cu.& Bar. in l.si fa.her.in gl. ibi quid si uni per diuisionem iudicis assignetur totum allodiū.C.fa.her.Bal.in c.1.in tit.de allo. in prin. ubi dicit ꝙ allodiū est id, quod est proprium alicuius & a nemine alio recognoscitur, nisi a deo, & de al-

lodio vide l. at si q̃s. §. sed interdum. ff. de rel. & sũp. fune. Et allodiũ allodij dicitur hæreditas, quam uendere vel donare possum secundum. Hug.

Allodium, idest libellarium, vt c. 2. & 3. & si de feu. cõtro. fue. in vsi. feu. & vide quod no. gl. in l. pen. C. de inge. ma.

Allusio quid sit, vide ff. de acquir. poss. l. 1. in glo. 1. & si certum. §. appellata.

Allusio ad similitudinem dictionis pertinet, vt possessio quasi positio, magistri ꝙ monstrent. Etymologia vero eius veram deriuationem respicit Alci. in l. tabernæ. de verb. sign.

Alluuio est latens incrementum, veluti cum paulatim aquis abluẽdo arenam ex fundo meo, vel vicini mei in fundum tuum aliquid ita accrescit, vt facile modus non possit apprehendi, qua hora sit ablatum, vel hæc augmẽtatio facta, vide inst. de re. diui. §. præterea.

Alma. i. sancta & nutries, ab alo alis, qñq; almus ponitur pro claro & illustri unde almꝰ dies, & alma urbs. l. 1. C. neg. gest. mili. li. 12.

Altare dicitur quasi alta res, vel alta ara, in quo sacerdos incensum adolebat, vel quia in eo sacrificia ardebant. de conse. dist. 1. de fabrica, & ibi Archi. & significat Christum, qui dator, & conseruator est charitatis 8. q. 1. in scripturis.

Alter refertur ad vtrunq; sextum l. 3. ff. de nego. gesto. & dicitur etiam de plurib. licet propriè de duobus. gl. in l. quicunque C. de hæretici.

Alternatiua est coniunctio alternatiue significans, scilicet, qñ significat alterum de coniunctis esse, seu orationem factam per hãc cõiunctionem, in altero verificari. Et quandoque uariatur significatum, uel ex cõiunctionis natura subiecta materia, seu quauis alia circunstantia, verbi gratia: Lego Sticulum vel Pamphilum, significatur utriusque esse ĩ obligatione, sed alterum in solutione, ut alterum soluendo debitor liberetur. ff. de verbo. obliga. l. si duo. in fin. & effectus alternatiue est, quod vterq; est in obligatione, quia uno mortuo alter, q superest, remanet in obliga-

ga-

gatione. Est aũt alternatiua quadruplex. Quædam rerũ, in qua electio est debitoris. l. plerũq;. §. si. ff. de iu. do. & l. arbitraria. §. Sceuola. ff. de eo, qđ cer. lo. fa citc. in alternatiuis, de reg. iur. li. 6. Secũda est locorũ respectu solutionis fiende, quia & in illa iterum debi toris est electio ante litem contest. vt in §. Scæuola, præalleg. Tertia est locorũ quantum ad iudicium inchoandum, in quo loco de beat conueniri, in qua ele ctio est actoris. §. prædicto. Quarta alternatiua est per sonarum, quando stipulatio est apposita de soluendo, in illa iterum est electio debitoris, vt in §. item Iulianus l. arbitraria, præallega. Alij dicunt, quod alternatiua legis significat, ut eam lex ratio vel subiecta materia significa re declarat. Sed alternatiua hominis significat, vt proferentem significare verba velle, vel subiecta materia vel quæris alia coniectura probabilis con cludens declarat. Et de istis alternatiuis seu, aut, vel, require in loco suo.

Adde, quod alternatiua hodie vocatur a Doctoribus quæ a priscis Iurisconf. disiunctiua aut subdisiunctiua. l. hæc verba ille, aut ille. de verb. sig.

Altius non tollendi seruitus differt ab illa, quæ constituitur. vt ne prospectui officiatur. l. ædificia. ff. de ser. urb. præd.

Alueus proprie est venter flu minis, vt dicit Bar. secundum Hug. in trac. de alueo in prin. & sicut stomachus continet vinum. ita alueus supra se continet flumen, & vulgariter lectum fluminis appellamus, quia ibi flumen cubat. Barto. in rubri. de re. diu. ff. in 12. col. in versi. nec ueniamus. Verum etiam & pro uase, vbi apes menent aliquãdo accipitur, ut instit. de re. diui. §. apium, & aliquando pro uase, in quo lauantur pedes.

Alumnus est, qui alit aliquẽ, uel qui alitef ab aliquo vel est filius ex concubina, vt in l. alumnus C. quæ res pugn. obl. possit, & ibi glo. fere tamen accipitur ꝓ eo quem alimus & proprie refertur ad nutritium, & nutricem, quæ significant in differenter actionem, & pas-

pasſionem, vnde, Hoſpes, zelotypus, conuiua, vector alumnus. Actū ſiue pati ſub eodem nomine ſignant.

A ante M

AMator accipitur in malam partem. l. 1. in fi. ff. de ſer. corrup.

Ambages eſt dubia locutio, vel effugatio ſermonis extra propoſitum.

Ambaſciator eſt legatus principis in arduis negotijs, & ambaſciata eſt huiuſmodi legatio conſiliatorum, vel principium in ſuis cauſis.

Ambiguum eſt, vbi diuerſæ opiniones ſunt, & iura uaria videntur, de ſent. excō. inter alia, de iud. c. 1. lib. 6. Et de triplici ambiguitate, ſ. iuris, facti & perſonę. no. 33. di. c. ſi. ſecundū Io. An. in proę. cl. ſuper verbo ambiguitatis. Adde quid dicatur ambiguum per Bar. in l. inter ſtipulantem. §. 1. ff. de verb. ob. & in l. ſi quis intentione ambigua. ff. de iud. & per Bar. poſt gl. in l. ſi quidem. in 2. col. C. de exc. Et differunt ambiguū & obſcurum, vt no. gl. in l. veteribus. ff. de pac. & Alc. in l. nepos. de ver. ſig.

Ambire eſt proprie cupere honores, arg. de conſ. c. 1. li. 6. vñ ambitio, ideſt cupiditas, per Arc. in c. vlt. de reſcri. li. 6. vel dic, ꝙ ambire eſt honorū gradus & ordines per peccatum appetere. Cupere vero eſt terrena lucra optare. Vnde verſus. Eſt cēſu cupidus vir, ambitioſus honore. No. p Car. in c. auaritiæ de elect. li. 6.

Ambitioſa decreta ſunt, quæ per gratiā facta ſunt l. ambitioſa. ff. de dec. ab or. fa.

Ambitioſa diligentia, id eſt nimia, & anxia l. ſi bene, ff. de vſur.

Ambitus dr̄ crimen affectari honoris, ab ambeūdo, hoc eſt circuneundo, & ſupplicādo, & proprie eſt in actu. Inde ambitioſus, qui largitionib. magiſtratum affectat, quem l. Iulia de ambitu puniebat.

Ambulare. i. trāſire, ſic dr̄ ambulatoria volontas defuncti vſque ad mortem. ff. de ad leg. l. 4. Dr̄ ēt ambulatoria ptās legis. ff. de fundo. l. erit ergo. Item ambulatoriā act. C. de fur. l. vl. §. 1.

Amen exponitur, id eſt verum eſt. de conſec. diſt. 2. reuera. Vel ideſt ita erit, vt not. per Archi. in proœ. lib.

lib.6.in fi. Et de hac dictione Amen, uide de consec. dist.j.c.hoc quoque.

Amica appellatur, quæ cum vxor non sit alicui tamen sui copiam facit, l. masurius de verb.sig.

Amicos appellare debemus non leui notitia cōiunctos sed quibus cum fuerint iura honestis familiaritatis quæsita rationib.l.latæ, de verb.sign.

Aminæum vinū, ab Aminęa regione. Meminit Procul⁹ in l.fi.ff.de vi. & tri.leg.

Amissa dnr & quæ corrupta sunt, ut scissa & fracta l.p̄tor, §.amissa, ff.ui. bo.rapt. item ea, pro quibus persequendis nullam actionem habemus, l.Labeo & Sabinus, de verb.sig.

Amita est soror patris.

Amita magna est soror aui.

Amitinus est, qui ex ea generatur, s. amitæ filius, ut 35. q.5.c.ult.

Amittat, hoc verbum non sonat præteritum, sed in futurum, nisi addatur ipso iure Fely.in c.Rodul.col.22. vers.publica sunt bona, de rescrip.

Ammīnistrator, siue administrator rerum publicarum est qui tēporalia gerit, sed magistratus, q̃ iurisdictionem exercet ſm Azo.C. de ad.reip.lib.11.in rub.

Amoueri quæ dicant, liquet ex l.3.§.2.ff.re. am. ex l.si seruum, §.amouisse.de acq.hær.& l.qui tabulas, in fi.de fur.& l.3.§. non solū, de in c.rui.nauf.

Amphibologia dicitur, cum ambiguitas oritur, seu ex singulis dictionibus seu ex coniunctis.

Amphora, vas erat uinariū, l. vinaria, de verb.signifi.ubi Alciat.

Amplectens, i.ubique circum plectens, C. de leg. l. non dubium.

Ampliare, & augere licet uideantur idem significare, tamen differunt, quia augere spectat ad quantitatem. ampliare uerò ad pretium, quod fit diligenti rerū cultura.C.de sacr.ecc.l. iubemus nulli, ff.de iu.fisc. l.non intelligitur, §.diui.

Amplissimus ordo, i.senatorius, l.nutu.de le.3.

Amplius, hoc verbum habet ff. de damno.infecto, l.hoc amplius, & ibi includit, nō tñ semper est excessiuum: ut ff.de uerborum significat.l.uerbum amplius, & l. j.§.hec verba, ff. si cui plus quam,

quam. per l. Fla. Interdum est excessiuum, & habet in se uim repetitionis & excessus. ff. de leg. 3. si sic, & l. si tibi pure. & de do. ple. l. q. ita. vbi de hoc. Itē ultra supradicta, adde de hac dictione ampli⁹, quō repetit uel comparatiue ponatur. Bar. in l. si seruus legatus. §. si ita scriptum. ff. de leg. 1. & in l. si tibi. de leg. 3. & ibi an inducant quantitatem, vel conditionem, & de hac dictione plenius vide per eundem in l. lecta. ff. si cert. pet.

Amputari, uide C. de iu. deli. l. scimus, & l. 1. de plus peti. & extra de res. spo. c. frequens lib. 6.

A *ante* N.

AN, de ista dictione an. ui de inst. de re. ciui. §. cum ex aliena, & §. fere, in fi. & §. 1. qui. mod. test. infir. l. an vsusfructus. de usufru. & l. 1. ff. de usufr. pe.

Anaclasis. i. repercussio, seu reuerberatio, l. si arborem, de ser. vrb. præd.

Anacrisis accipitur ꝑ examinatione negotij, quę per interrogationē accusati fit. l. diuus, ff. de cust. reorum.

Anademata, coronę, l. quis ff. de au. & arg. leg. At Alc. legit ibi anademata, quæ sunt capitis ornamenta.

Analogistæ appellantur, qui non tenentur reddere rōnem administrationis, l. q. dam, de admi. tut. Sed peritioribus uidetur legēdum esse potius alogistæ, aut aneglogistæ.

Anaphora figura, Latinè relatio dicta est, cū idem uerbum in principio plurium clausularum reperitur, veluti in l. 2. in prin. C. de off. præf. præt. Afri.

Anathema uno mō est substantiuum, & est dānatio æternæ mortis, & nō nisi ꝑ mortali crimine debet imponi, & in illis, q aliter nō patiuntur corrigi 11. q. 3. nemo episcoporū, in fin. Vel est excommunicatio seu suprema maledictio. Et dr̄ ab ana, i. sursum, & tegma figura, q a olim imprimebatur figura frōtib. dānatorum, de hoc no. Io. And. de iur. cum non homine, ubi post excommunicationem incorrigibilis anathematis mucrone feritur. i. punitur idest solēni excommunicatione, cū 12. epis candelas in ter-

ram

ram proijcientibus, & conculcantibus, ut in c.debet, 11.q.3. Et anathema tale vel maledictio solebat fieri per platos. Vel dr̃ & melius à verbo Græco agathinæ, hoc est à se ponendo, quasi quędam sepositio, & separatio à Deo. Alio modo anathema est adiectiuũ omnis generis indeclinabile, & dicitur excommunitus maledictus, separatus, vel damnatus, vnde q̃ frangit, rapit, acurit, ferit, est anathema, Frangit scilicet ecclesias, rapit res alienas, vrit etiam ecclesias, ferit personas ecclesiasticas. Inde etiam anathematizare, idest damnare vel excommunicare, maledicere, uel separare, ut suprà.

Anathematizatus dicitur, q̃ tanquam impius à Deo separatus est, & ponitur pro excommunicato, vt 24.q.3.certum est.

Anceps est aliquid, seu aliq̃s huc & illuc fluctuás & dubius in quam partem declinet secundum Isid.li.10. etymo.

Anchora retinaculum seu gubernatio nauis est, ut ff.de exer.l.1.§.1.

Anciani dicũtur præsidentes, vel priores, vel regentes qui regũt vniuersitate, uel prouinciam, ita dicit Panorm.in capit. fin. in prin. not.2.de proc.

Ancones, species vasorum cubitalium, l.tabernę.d fun. inst.log.

Anfractus dicũtur viarum flexus.l.viæ, ff.de ser.rust.p̃d. vnde & anfractus litigorũ, extrà de sep. c.2.lib.6. §.1. Et dicitur anfactus litigiorum, quia multas moras habet vt, ff.de lega.not.cau.l. etiam, & incertos euentus habet, ff.de pecu.quod debet, & ideo sic, dicũtur, q̃a vndique frãguntur uel circuneunt, not. per Arch. de elect. quorundam, in prin. libro 6.

Angariæ, penultima longa, est iniusta exactio vel compulsio. Nam angariæ dicũtur personalia obsequia, ꝓprij sumptibus præstita ca. non minus, de immu. eccl. gl. in l.neminem. C.de sacros.eccl. Sunt ergo quædã personales præstationes, quæ a vulgo dicuntur captiones.

Angiportus siue agiportum olim dicebat̃ angusta via inter portus, i.domos, l.portus, de verbo.sig.ubi Alcia.

An-

Anguillarius lacus, i. l. rutilia, de contr. emp. pro lacu anguillas producente.

Angusta domus, i. arcta, ff. de serui t. si tam angusti.

Angustia tpis, i. breuitas. C. de leg. non tm, & ff. si quis cau. l. 2. § si quis, versi. nisi.

Animaduersio dr̃ pœna, qa animaduertere ē punire vñ dr̃ animaduertendum est ī facinorosos hoies. It ē animaduersio dr̃ cuiuslibet operis determinatio ſm q̃ quis pro mercede sua suscipit certum opus & determinatum suis impensis faciendum, ut terram colendam, vel domum construēdam. Etiam animaduersio est consideratio, § 1. institutione de iis, qui sunt sui uel alie. iur.

Aialia sunt in triplici dr̃ia, quædam enim sunt mansueta, vt gallinæ, qdã fera prorsus ut lupi: quędã verò fera natuarliter, sed accidentaliter mãsueta, vt cerui, pauones, & c. inst. de re. di in gl. § pauonum.

Annalis áctio est, q̃ finienda est anno, vt iniuriarum.

Anniculus appellatur infans vnius anni, licet extremũ anni diem dũtaxat attigerit, non ēt per fecerit, l. anniculus, de verb. sig.

Annona ſm Azo. dr̃ salariũ, qđ cuique ꝓ capite suo remunerationis cã datur, vnde titulus, C. de anno. & c. adm. 60. c. 2. ſm Az. ex ponitur, i. capitatione. Sicut enim ſm eũ capitatio dr̃ tributum, quod datur pro capite, ita annona dr̃ tributum, qđ datur magistratibus, vel cã salarij ꝓ remunerando labore. Et dr̃ capitatio de capite, qa ē pretiũ debitũ capiti, i. dignitati Annona præterea sumitur pro tributo, qđ soluit in specieb. seu fructib. sicut tributum dr̃, qđ soluitur ī auro argento, uel ære, ut tradit gl. in rub. C. de ann. & trib. lib. 10. Item pro pane, ut in l. 1. C. de fru. vrbis Constan.

Annonæ utiles sunt, q̃ publicè dabanẽ iudicantib. ciuitatib. vel omnibus tpe necessitatis per singulos dies, vt C. de ann. & tribus, l. 2. lib. 10. Etiam annona est seges, uel frumentum vnius anni. Adde, ꝙ annonæ ciuiles dicuntur in iure aliquando annui reditus a fisco percipiendi. Dabãtur enim annuatim per publico ſm glosſ. in hac

edi-

edictali, §.his, C.de secundis nup.

Annonæ militares dicuntur, qa milites singulis diebus consequebãtur, vt C.de anno.mil. l.vlt. vbi dicitur, ꝙ ipsi annonas & capita singulis consequebãtur dieb.

Annotatio sacra est ꝓscriptio bonorũ vel eorũ cõnotatio seu cõsignatio, ueluti cum aliqs cuiuscunq; criminis reus sit, absentat se uocatus ad iudiciũ patieñ bonorum annotationem, vt si infra annũ venerit, & se purgauerit bona sua recuperet. Si aũt non venerit, tũc fisco applicent. Et qualiter fiat annotatio, ponit Spec. in tit.de act.§.fin.versi. sed qualiter, dicẽs. ꝙ præses siue iudex veniet cum tabellione ad domũ accusati, & inquiret quot domus, quot prędia rustica, quot iugera terræ hẽat in bonis eius. Et oĩa bona illius, qui non venit citatus, ponit in banno fisci, nisi uenerit infra annũ, ff.de req.reis, l.1.§.1. Ab hac tñ sñia cõditionali poterit appellari, de appella. ꝑterea q̃ tñ fiscus de facto rea. Et describuntur bona, non occupat nisi post annũ post hoc iterum per edicta requirit accusatus, & citãs mittit literas suas iudici uel rectori loci, in quo degit accusatus, ut ꝑ illũ citato innotescat se accusatũ vel citatũ, & bona eius esse annotare. vel econtra ab hoc verbo ipsum nomen.

Annotatio facta dr̃ rescriptũ illud, qđ imperator ꝓprio motu mentis indulget alicui constituens ẜm preces eius, seu illius aliquid fieri. vel non fieri. C. de diue.rescr.l.fin.& ibi in glo. Et not. Car.Zaba. in c.sup literis: de rescrip. differentiam inter annotationem, & pragmaticam sanctionem.

Annue bima trima die, de significatu horum verborũ eleganter Iurisconsul. in l. si sedatum de ann.leg.

Annuli leues dñr q. nõ excedunt valorẽ quinq; aureorũ, l.diuus, ff de bon. dam.

Annullus signatorius, vide Signatorius.

Annuo. i.concedo, ff de do.inter vir. & vxo. l.ea, quæ a marito. Et aliter exponit, ut ibi no. Item annuere domino exponitur, extrà de iure iuran. capitulo primo §.ego huius.

Annus quot dies & mẽses habeat, not.gl.in c.si propter

de rescr. lib. 6. Nam annus continet 365. dies, vt in l. cum hæres, § Stichus, ff. de sta. lib. Et quidam computant annum ab Incarnatione Domini, vt 23. distinct. in nomine Domini. in pr. Alii a Natiuitate Domini. De hoc gl. in §. forma. 2. q. 6. & in Spe. de instru. edi. in prin. in 1. col.

Annus Iubileus dr̃ annus remissionis, quia eo anno debita remittebantur, serui hebræi admittebant̃ liberi, & omnia reuertebantur in pristinum statum, & est annus quinquagesimus, vt in c. in iubileo, de pę. dis. 1.

Annus vel annuatim ex proprio significato significat multiplicationem simpliciter siue indeterminatè, sed qñ applicatur casibus, significat diuersimodè, prout ex diuersificatione materiæ concluditur proferentẽ intellexisse, vt pacto seu stipulatione promittis 10. Titio annua vel annuatim, significat multiplicationem perpetuam, quia significat ꝓmissam summam deberi ei cui promittitur, eius hæredi, & hæredis hæredi, & sic in infinitum, ideo dicitur in l. stipulatio, ff. de ver. ob. quòd stipulatio annua est perpetua. Et not. quòd annuum legatum pro primo anno est purum, & pro aliis annis est conditionale, qa ꝑ quolibet anno debetur legatario, si tunc viuit. Si verò mortuus est, tunc nõ debetur, nec si deportatus est, quia talis ciuiliter mortuus est, & non habet ius capiendi ex testamento, qđ est ciuile. l. cum in annos singulos, ff. de ann. leg. Sed ibi promitto tibi decẽ annua, vt sis procurator meus in parlamento, significatur multiplicatio temporalis ex causa, quæ apponitur de essendo procuratorem, quia morte finitur, sic & oblatio, quæ ex hoc inducitur. De hoc vide l. annua. §. fin. & totum titulo, ff. de an. leg.

Anormalus successor est sicut ille qui succedit hæredi nõ impleti defuncti voluntatem, vt instit. de eo cui. li. lica. §. in primis.

Ansa est nodus cursilis, & facilis ad soluẽdum, ita factus ꝙ si recte trahitur caput fili, omnino solutus est, ut not. Ber. in c. cum olim, de verbo. sign. proprie autem dicitur qua quippiam prehendi-

henditur, ac tenetur, l. in rē §. 2. de rei vend.

Antapocha, siue antipocha, siue antepocha, quod idem est secundum aliquos, & secundùm Az. in sum. de fide instr. ver. de antipochis uocatur chirographum, qđ facit debitor creditori, in quo confitetur se soluisse tantum, & sic est de solutis & fit a debitore in hũc modum, confiteor me tantum vsurarum nomine vel pensionis soluisse, & datur creditori. Et sic nō dicitur ab anti, quod est cōtra, sed ab ante, secundum Io. quia fit ante apocham, vel ab anti, quod est ad, quia est inducta ad securitatem creditoris, & fit ēt ante apocham, qui enim alieno nomine possedit, & pensionem soluit, vel qui creditori vsuras repsentauit, si quādo dicat se suo nomine possedisse, & ita dñm factum vel prę-scriptione liberatum contendit, ius agentis, facit vacillare, nisi dominus vel creditor vsuras, & pensiones prętеriti temporis sibi solutas comprobet, probat aũt per antipocham debitoris, C. de fi. inst. l. plures, vbi gl. dat tres modos dicēdi. Vel vt aliis dicunt antipocha est scriptura, quam facit debitor obligādo se, & in qua fatetur se debere, & fit contra apocham dicendo. Confiteor me debere, &c. & sic dr ab anti, quod est cōtra. Apocha aũt secundum omnes est scriptura creditoris confitentis sibi a debitore solutum, & sic apocha est de receptis, & fit a creditore, puta confiteor me recepisse tantum, ff. de cond. inde. l. fi. §. Titius, ff. de furt. l. qui tabulas, §. apocha. & de acceptil. l. acceptilatio. §. 1. Differt tñ chirographum ab antipocha, vel apocha, quia chirographum dicit cum duo paciscētes faciũt duas scripturas, & sub eadē forma verborum conficiũt & mutuo tradunt.

Antę, sunt populi Histri fluminis accolæ, quos cũ debellasset Iustinianus Imp. Anticus dictus est. Sic. n. legendum in inscriptionib. vol. iuris ciuilis, non Atticus, vt vulgo impressum est.

Ante significat ante rem factam, & bene inchoatam, ff. si cer. pe. l. 2. §. item mutũ vbi de hoc, ff. de verb. obl. l. qui ante, & l. eum qui ita, §. quæsitum.

An-

Anteceſſor, quandoque dicitur doctor, qui alios antecedit in proę.ff.§.ſed cũ vos. Quandoque exponitur, i. ſucceſſor in conſtit. ff.circa prin. Aliquãdo anteceſſor dr̃ neceſſitudine, C.de vet. iur.enuc.l.1.§.quæ omnia. Aliquando antiquitate 35 q.6.de parentela. Aliquando officii prioritate, 3.q.6. hoc quippe, & q.5.c.accuſ.

Addæ, ꝙ anteceſſores appellati ſunt profeſſores iuris, ab antecedendo, & præeundo diſcipulis, quos quaſi porrecta manu impenetralia Iuriſprudentia deducunt, vt manifeſtè probatur in d.§. ſed cum nos, idque docuit Aldobrãdinus meus in annotationibus, quas iam tertio ab hinc anno edidit in inſtitutiones iuris.

Antiades ſunt veluti glandulæ quæ in gutture naſcuntur, cum quæritur, de ædil. edi. A latinis tonſillæ nuncupantur.

Antichreſis eſt pignus, quod ad hoc datur, creditori, vt inde fructus percipiat donec æs ſuum receperit l. ſi pecuniam, de pi. act.

Antidorum eſt contraria donatio, gl.ſuper ver.antidora in l.ſed & ſi lege, §.conſuluit, in fi. ff.de pet.hęred.

Antidora dr̃ obligatio non efficax ad agendum ſed æq.tate ſubnixa ad agendum, §.conſuluit, de peti. hær.

Antidorum ſolet dici, quod datur contra venenum, & ſic ponitur pro medicina, vt in c.cæterum, de iuram. calum. Inde antidotarius, liber in medicina de iure-iu.cap.1.in clem.vbi gl.

Antimonia ponitur pro legũ contrarietate, l.1. §.nulla, C.de vet.iur.enuc.

Antiphona pro pignore ponitur, ff.de pig.act. l.ſi pecuniam, & ibi glo. vbi etiam aliter exponitur, & melius de pig.l.ſi is qui, §.1. Item antiphona poteſt latinè interpretari vox reciproca.in d.l.ſi is cui, §. Sed verior lectio eſt antichreſis, de quo ſupra.

Antipophorizãt, i.tacitæ, qõ. ni reſpondet, de ſupp. negl. præl.c.2.li.6.in prin.

Antiptoſis eſt figura, quæ ponit caſu, &c.diſt.6. ca. ego ſolus eis ſcriptorum. i.ſcriptorib. ubi ponitur genitiuus pro datiuo.

Antiſtes dictus eſt ſacerdos co, ꝙ ante ſtat.c.cleros, 21. diſt.communiter tamen ſumitur pro epiſcopo, ſecũd. gl.

glo.in cl.dudum, de seq.

Anus per vnum.n.exponitur, i.uetula,ff.de carbo. edi. l. 3.§.duæ causæ.

A ante P.

APerire uiam quid sit, uide ff.de via pu.l.1.1.rñ. Item aperire tabulas, uide ff.ad Syl.l.si quis in graui. §.aperire.

Apex est summitas honoris, vel distinctionis not.Nam qđ ĩ summo est distat a pedib.vel ĩfimis.Et hęc summitas respicit tpalia, ut in c.solitæ,de maio. & obed. Etiã sumitur pro litera, ut dicit Christus. Minimus apex non peribit. Itẽ sumiẽ pro subtilitate,dũ dicimus de apicibus iuris nõ disputandum.ff.man.l. si fideiussor,§.quædam.

Aphehitus, qui aphehis laborat,aphehæ autẽ sunt oris vlcera, præcipuè infantes uexantia.

Apocha, supra in ver. Antapocha.

Apocrisarij sunt, nuntij dñi Papę,quasi secretarij,vt di stin.16.c.septuaginta, dicti ex eo,ꝙ decedũt, & ꝓficiscunẽ in lõginquas regiones,vt rñsum mittẽtib. referant mandatorum suorum. Nam Græci apocrisin dicunt decesionem & rñsum. De hac dictione uide etiam in litera y.

Apocrypha vel apocryphum dr̃ occultũ,uel secretũ,inde dr̃ apocryphus.i.liber secretus & occultus,cui⁹ autor ignorat̃,vel de cuius veritate dubitat̃,nõ tñ ab ecclesia recipitur, sed reprobatur,quasi diceret,non in ecclesia,sed remote,& longe ab ecclesia sit legendus. De apocryphis hr̃ 16. dist. canones qui, & ibi gl.

Apolides dñr,qui sunt sine ciuitate ab a, quod est sine, & polis,ciuitas.

Apologia ẽ accusatio uel re-sponsio,vnde dr̃,clerici, q alios accusant, iustam accipiãt apologiã;& est apologia posita in defensione vel negatione tantum: nã in ea solent,quidam accusantibus respondere, unde apologeticus. i. excusatorius,vel responsorius,no. p Archi.30.q.2.c.circa.

Apostasia ẜm Hos.ẽ temerari⁹ recessus à statu fidei obedictię,vel religionis, q̃ qs ꝓfessus est se tenere. Inde apostatę,q recesserunt à fide, & q egressi religionẽ,

quã pfessi fuerat, iterũ ad sęculũ redeunt, ut tradit Bar. in rub. C. e. ti. sic dicti tanquam retro abeuntes, c. non obseruatis. 16. q. 7.

Apostoli ꝭm Hos. dñr literæ testimoniales, q̃ a testificã tur de appſone fcã, & ꝭm eũdẽ & Sp in 3. par. ĩ trac. libel. §. sequit. vers. aposto- li. Ibi uide q̃d sint aposto- li, vñ dicetur, & de quadru plici eorũ specie, & eorũ formis. Na alij sunt aposto li cõuentionales, s. qñ pars admittit appellationẽ, siue in iudicio iudice refutãte, siue tacẽte, siue extra iudi- cũ, ut c. sæpe 2. rñ. & obla- tæ, de app. Alij sunt testi- moniales testificãtes de ap pellatione facta, ut supra. Alij dimissorij, p quos ap- paret, q̃ iudex detulit ap- pellationi. Alij refutatorij, per quos apparet, q̃d iudex non defert appellationi. Alii reuerẽdi uel reuerẽtia les, s. qñ ob reuerẽtiã supio- ris appellationi defert, ut c. 1. de appell. lib. 6. in glos.

Apotelesma significat absolu tionem & perfectionem operis, l. rei. §. fi. de verbo- rum significat.

Apotheca est arca, uel locus, ĩ quo aliq̃d ponit custodię di causa, vel ĩ quo merce vendũtur, qui locos & alio noĩe statio uocatur, inde apothecarius, i. stationari⁹ qui stat ad uendendum.

Apparere, i. ad memoriam re ducere, in auth. de fi. inst. circa princ. secundum ũnã expositionem. Aliquando apparere exponitur idest præsumere, ut ext. de præ- sum. cap. scribam.

Apparitio qñq; ponitur, pro discussione, ut in l. 1. C. de loca præ. ciui. lib. 11.

Apparitores dicuntur qui ci- tant partes, & eas apparere faciunt in iudicio, hoc no- men inde trahentes. Vel dicuntur ideo apparitores quasi apparetores, quasi ip si apparent in iudicio. Itẽ dicũtur catholiciani quasi communiter & vulgariter seruiens, ut bidelli ad iu- dicium. Item dicuntur of- ficiales secundum Az. uel secundùm Isi. apparitor di citur ille eo, q̃ appareat & uideatur, & præsto sit ad obsequium, uel aliquid au diens teneat. Et de appari- tore habetur in capit. tua, de homi. & glo. magna, in capitulo veritatis, de dolo & contu.

Appellare ẽ à minori iudice

ad

ad maiorem ꝓuocare. Et est inductum appellare secundum leges, vt iniquitas, vel imperitia iudicantium corrigatur, licet non nunquam bene latas sententias in peius reformet, de appella.c.cum speciali.§. porrò, vel ideò vt homi oppressi releuentur, 2. q.6.ad Romanam.2.& quis possit. appellare à quo, ad quem, quando, qualiter, quoties, infrà quod tempus, & a qua sententia, vide, 2.quæst.6.per totum, & Gof.in summa.

Appellatio ſm Azo.est a minore iudice per inuocationem maioris iudicis prætextu iniquitatis primæ latæ sententiæ recessio, de minorit.l.præfecti. Item est de minore iudice ad maiorem prouocatio ſm summulistas, de consuet. c.2.libro sexto, in glo.4. Vel aliter secundum Hostiensis appellatio est iurisdictionis prioris iudicis per inuocationem superioris iudicis rite facta suspensio, & hæc diffinitio ſm eum cō petit tam secundum leges quam secundum canones, vt extra de officio delegato c.pastoralis, §.præterea. Vel sic appellatio est ab audientia minoris iudicis ad maiorem propter grauamé, vel comminatum pro uocatione de appellatione vt debitus. & c.cum cessante, & si extra iudicium appellatur, tunc est superioris inuocatio seu protestio ab iniuria vel grauamine irrogando, c.cùm sit rom.eo.ti.de appellatione rela.& recu.Et appellatio, & recusatio sunt paria de appellat.super eod.2.resp. & hoc quo ad modum, sicut non admittitur frustratoria appellatio: ita nec recusatio. Differunt tamen, quia recuso etiā si qō grauior, non tamē appello a iudice, in quem consensi nisi grauer, & c.vt de of.deleg. c.si contra, in gl.fi.libro 6.

Appenditia quid sit, vide ff. de acquirenda hæredit.l. si quis hæres, & de admin. tut.l. tutores, & Ç. si tut. non ges.l. fi.

Applumbatio est diuersarum materiarum consolidatio, vt auij, argenti, auri chalci, plumbi, stanni, &c. & earum materiarum coniunctio. dicitur applumbatura.

Appulsus pecoris ad aquā est

ius adducēdi pecus vel gregem ad aquā fortis alieni vel riuum adaquandum.

Apud quandoque exponitur pro id est, vt no. de præb. statutum, li. 6. quādoq; apud, id est contra, vt Marcellus apud Iulianum not. ff. de pet. hæred. l. nec villam, §. non solùm, & de requi. reis, l. 3. quandoque exponitur apud, id est penes, C. vnde vi. l. si quis in tantam, & in quo differat apud, & penes vide ff. de verb. sig. l. penes.

A ante Q.

AQuā quotidiana & æstiua, aqua pluuiali arcenda, & acqua de castella educenda. Require infra interdictum de illis.

Aqua & iguis interdicebatur olim rerū capitalium damnatis, cū nec supplicium de Rom. ciue sumi liceret, nec is prius amitteret ciuitatē, quam in aliam receptus esset. Nam his duob. elementis, quæ humanam vitam maxime continent, priuabantur vt vrbe Roma egrederentur, atq; ita in aliam ciuitatem se conferrent. Id quod eleganter ostendit. Cic. in orat. pro domo sua. Demum introducta est deportatio, quā vis ciuitatis absque huiusmodi circuitu amittitur.

Aqua profluens, id est, de cœlo cadens inst. de rerum diu. §. 1.

Aquam euocare pro aquam abducere, l. Proculus, de dam. inf.

Aquaris. i. aquarum custos, C. de aquæ duc. l. decernimus, lib. 11.

Aquæductus est ius ducendi aquā p fundum vel agrum alienum ad irrigandum agrum meum uel alterius iure seruitutis constitutæ, vt instituti. de seru. rust. præd. in prin. Aliter dicitur priuilegium, quod datur illis, qui præficiuntur ad custodiam formarum per quas ducitur, vel per quorum fines formarum meatns trāseunt, & quo purgāt formā vel ductus aquarum, l. C. de aquæ duct. libr. 11. & l. decernimus, eod. tit. & l. 2.

Aquę haustus est ius hauriēdi aquam, & portandi p agrū fundū, seu prædium alterius ratione seruitutis. Et differunt, nam aquęductus fit in fistulis & meatib. terraneis. Sed aquæ haustus fit per animalia portando, vt l. si prius. §. 1. & 2. ff. de aqua

quà plu.arcen.

Aquilegia nomen loci, ff.loca l. pen. §.1. & dicitur quasi aquis ligata, quia aquis est circundata. & habet patti arcam, 9. quæstione 3.nūc verò.

Aquileges, siue Aquileces dicuntur artifices inueniēdorum fontium aquarunque colligendarum ad aquæductus, l.fi. ff.de iur. imm.uel ut quibusdam placet, sunt, qui curam agunt publicorum aquæductuum.

Aquiliæ actio. Reqre suprà, actio legis aquiliæ.

Aquilina stipulatio, est promissio, quæ nouat omnem contractuum. Dicitur autem hoc nomine ab inuentoré hoc statuente, qui vocabatur aquilius. Et habet fieri hoc modo. Si dicā sic debitori meo, Quęcunque mihi debes ex quacunque causa, illa mihi promittis animo nouandi, & dicat mihi promitto, tunc postea per acceptilationē tolletur obligatio. Ad cuius euidentiam, nota, q' sic habet fieri acceptilatio, & aquiliana stipulatio, & est quidam circuitas. sicut quandoque, quòd quis per se immediate facere non potest, facit per alium, ita & hic. Vnde supponēdum, est, quod si mihi tenearis in centum libris, quas tibi mutuaui, hæc est obligatio naturalis, & re contracta, modo immediate per ciuilem obligationem, quę verbis contrahitur, tolli nō potest, quia ciuilis ratio ciuilia iura tollere potest, naturalia vero non, tunc si fiet, quòd illa naturalis re contractà, in ciuilem mutabitur per nouationem, ut dicendo sic illud, quod ego mutuaui tibi pmittis, si tu dicas promitto, tunc obligatio illa prima efficitur ciuilis, & verbis contrahitur per aquilianàm stipulationem, & nouationē. Post si te dicente mihi sic, id qđ ego promisi tibi, acceptum ne habes acceptumq; fers? respondeam acceptum habeo, acceptumque fero idest teneo me pro pagato, isto modo tollitur obligatio per acceptilationem. Et sic patet qualiter habet fieri aquilia stipulatio & acceptilatio. De hac visum est supra acceptilatio.

Aquiminarium genus est vasis, quod secūdum aliquos quoquo versū erat, aquas

fundebat. Mentio fit in l. in argento & in etsi. ff. de aur. & argen. legato.

A ante R.

ARa est altare, si prima ꝑducitur vel stabulũ porcorũ si prima corrupit̃ vnde versus. Estara porcorũ breuis & non are Deor.

Arabia ꝓuincia est, ut l. pe. §. 1. de extraordi. crimi. ff.

Arabarches dicebatur præfe- exigendo vectigali de pecuarijs, quæ ex Arabia in Aegyptum adducebãtur. Inde Arabarchia, cuius meminit l. vsurpationem, C. de vectig. com.

Arae, idest colere, C. de thesa. l. 1. lib. 11.

Arbiter est, qui ẽt compromissarius appellat̃. Et est ille, qui ex compromisso, i. ex consensu partium & ex litigantium electione de cã cognoscit, qui nullã habet jurisdictionem propriam seu delegatam, ff. de arbit. l. 1. Sed electus est partib. discordantibus ad earum litem sua sñia dirimendam. Et ergo ab ipso non appellatur, cum ipso iure nõ teneat sententia eius, sed metu pęnæ statur ei. Et quod non tenet rescindi nõ põt, hoc verũ in arbitrio cõpromissario secus in arbitrio iuris 11. q. 1. peruenit. C. de iudic. l. vlt. de offi. deleg. suspitionis, de appel. cum speciali. & cle. 1. eo. ti. in gl. 1. & c. ab arbitrio. de offi. de leg li. 6. ubi glo. Itẽ arbiter ponitur quandoque pro teste, ut in Genes. c. 39. Accidit, vt Ioseph operis quippiam absque arbitris faceret. Et est differentia inter arbitrum, & arbitratorem, & amicabilem compositorem. Nam arbiter & arbitrator possunt eligi cum pęna, sed differenter, quia arbiter dicitur iudex per consensum litigãtiũ electus, q. judicis partis suscipit, & finem controuersijs sua sententia se pollicetur impositurũ. ff. de arbi. l. si de meis, §. recepisse. Et à sñia talis non potest appellari ff. de arbi. l. diem proferri, §. stari, & l. 1. C. eo. tit. Sed arbitratorem, in quem aliqui compromittũt tali forma, vt posit cognoscere et etiã iudicare alte & basse, & q. ẽt dici possit amicabilis cõpositor, & à senten. talis ẽt non appellatur. Sed si fuerit lata contra ius constitu-

tionis

tionis, irrita ē ipso iure. C. qñ prouoca. non est neces. l.2. Sed si lata est cōtra ius litigatoris, valet. redigitur tñ ad arbitrium boni viri, l. si societatem, §. si arbitrotum. ff. pro socio. Dēt. n. arbiter obseruare iuris ordinē, tanquā iudex ordinarius, & snīa eius siue iusta siue iniusta semper, est tenenda, si pœna fuerit apposita 2. q. 7. à iudicib. Sed arbitrator nō tenet seruare iudiciarium ordinē. Sed si profert iniustam sententiam remittitur ad audiētiā superioris, vel arbitriū boni viri. Et amicabilis cōpositor est sine pęna, qui tētat & experitur an litigatores patiantur controuersiā suo cōsilio, vel autoritate discuti. §. si qs in palleg. l. si de meis. Alias dñias multas vide ꝑ doct. plene in c. quintauallis, de iureiur. & arbiter esse pōt, qui nō ꝓhibet à iure. Arbitrorū duo sunt gña, s. cōmissarij, qui propriē dñr arbitri, qui eliguntur ut iudices vt videlicet, ꝓcedāt seruato in substantialibus ordine iudiciario. Et dantur ad cognoscēdum & diffiniendum, vt si petis à me domum, & ego denego, & fiat compromissio in aliquem, ille est verus arbiter, qa eligitur, ut cognoscat & diffiniat, cuius sit domus. Secundi sūt arbitratores, non qui eligūtur vt iudices à patribus, vel super re litigosa, sed vt componendo vel diuidendo, inter partes diffiniāt, vt si duo socij res societatis diuidere velint ad arbitrium Petri, Petrus, erit arbitrator. ar. ff. pro soc. l. si societatem.

Arbitrato alicuius cum quid fieri mandatur, quomodo hęc uerba intelligenda sit, declaratur in l. illa verba, arbitratu, vbi Alcia. de verborum signific.

Arbitriū est actus certarum personarum exequentium cōpromissum ſm Az. Nā arbiter exequitur veritatē inquirendo, vt iudex, 30. quęstione sexta iudicantē. Nam actor vult vt obtineat, & reus vt soluatur, vel actor ad implificandā causam, reus ad diminuēdam eā. Sunt ergo in actu arbitrij tres personæ, s. arbiter, actor, & reus. Ideo alij dicunt, arbitrium est actus trium personarum super ciuili quęstione quasi in iu

de verborum signific.

Arbustam locus est, in quo arbores sunt ad fructuum cō sitæ, sicut salicetū, in quo sunt salices, hoc & arboretum aliqui vocant, ut tradit Aulus Gellius, & meminit Paul. iureconf. in l. impensæ necessariæ de ver bo.sign.ff.

Arca, ꝓ monuméto supra ter ram, in qua cadauera con duntur.l.is qui.ff.de relig. sum.fun.

Arca camerata.i. arcuata & confornicata.l.sed adde,§. si inquilinus.ff. loca.

Alcarius est qui pēst aræ, in qua pecunia custoditur, & ita sumit in tit. de suscep. & præp.& arca.lib. 10.c.

Archiatri dr̄ medici princi pis, vt tradit Alc.in rub. C. de comi.& archia. lib.12.

Archicācellarius, require inf. cancellarius.

Archidiaconus est princeps diaconorum, qui imperat subdiaconib. & leuitis. Et dr̄ ab archos, qđ est princeps, & diacon⁹ quasi prin ceps diaconorum. Vñ quādo vult prę aliis euangeliū legit, vel cui uult legendū cōmittit, extra de off.arch. cap.2.in prin. Vel est oculus epi ad conspiciendum, corrigendū, & emendandum per epm exceptis arduis. Et debet audire iurgia singulorū, & habere curam, & sollicitudiné in ecclesiis, & de clericis, vt in c.ad hoc.de off.archid.Inde uenit archidiaconatus, & quādo fit per electionē, tūc est dignitas, si vero ha bitus sit per collationem, non est dignitas, vt not.in c.decernimus, de iud.

Archiepiscopus est princeps eporum.21.dist. cleros.

Archiflamines, qui sint, vide 21.dist.in prin.80.dist.c.j. & penul.

Archigubernius, pfect⁹ classis l.Beius ad Senatuscó.Tre.

Archimendrita est pastor ouiū, vnde, Archimandrita fit ouiū tibi pastor. Et ponit ꝓ epo 1.q.7. dispensationes quasi princeps gregis ab archos.i. princeps, & mādras Græcè, qđ ē grex, vel spelunca Latine, etiā ponitur pro abbate, ut in l.fi.C. de sum. tri. siquidē initio monachi in eremis habitabant.

Archimimus, minorū princeps, & q melius, q̄ alii nouit ī scena gesta, seu mores eo rū, quos irridere vult imitari l.patronus. ff. de op.lib.

Archie-

Archiotæ, qui præsunt archiuo l.vlt.ff.de mune.

Archipresbiter quasi princeps presbyterorum, qui tñ subest archidiacono, cuius ministerium, & officium cũ officio achidiaconi ponit. 25.dist.per legis. Item duo sunt genera archipresbyterorum.s.ciuitatensis, vt ca. officium eo. titu. & ruralis vt c.vt singulæ, de off. archip. secundum Host.

Archisynagogus est princeps synagogæ.

Architectus est princeps artificum, vel principalis ædificator, qui structuris ædificiorũ pest.l.si de iu.immu.

Archiuum publicum.i. armarium publicum, s. vbi libri ponitur seu instrã, seu acta. Et hr.C. de fide instru. ĩ auth.ad hęc, & not.30.q.j.peruenit, & deriuatur ab archa.

Archus est pons lapideus, nec appellatione archus uenit pons ligneus. ff. de aq. plu. arc.l.sup.iter.

Area, locus est ĩ vrbe sine ędificio.l.fundi.de ver. sig. Interdum significat rusticũ locũ, vbi messes terũt. l. vl. C.de ser sic dicta ad ariditate ꝙ in ea fruct⁹ arescãt.

Arena appellabatur amphiteatrum, quo in loco spectacula edebãtur. l. qui iu. de ac. Inde arenarii, ꝗ ibi depugnabant. l. eæ demũ, de ope.lib.

Arenæ, fodinæ dñr loca, in ꝗbus arena foditur, quę etiã arenariæ dñr.l.sed & 2.de pub.tametsi quidam malint ibi legere arenæ.

Arenatores dñr, qui in arenis deiecta & collapsa solent extrahere, & dicuntur humiles personæ, ut C.de incest.nup l.humilem.

Arẽga est apta & cõcors verborũ snĩa, quę ponitur post salutationẽ in priuilegiis arduorum negotiorum.

Areopagus locus erat Athenis, vbi fuit olim sũmũ cõsilium, quod de cędib. atq; id genus grauioribus causis iudicabat.

Argentarii sunt quasi cãpsores vel argentariæ mensæ exercitores, qui singulorũ solebant rationes.i. calculos & instrã conficere scribentes accepta & data, ita ꝙ ex scriptis eorum, quæ erãt communia, doceatur & sciatur quantum datum sit, & quantum acceptum, qui alias dicuntur numularii. vt infra de N.

Argẽtifodinę, aurifodinę, sulphu-

phurifodinę, lapidi fodinę, arenæfodinæ, sunt loca, in quibus huiusmodi res fodiuntur.

Argentum escarium dicit, q in vsu habetur ad epulandum. i. ad esum. & potum. l. sed & si. §. cui. de auro. & argento legato.

Argentum factum quod dicitur declarat Iuriscon. in l. Quintus de au. & arg. leg.

Argentum infectũ appellatur rudis materia argenti. i. nõ facta. l. etsi de auro. & argẽto legato.

Argentũ postulatũ apud Sueto. accipitur pro purgatissimo argento, de quo fit mẽtio ẽt in l. in naue. de loca. licet Bub. attestetur ibi nõ absurdè legi posse postillatum, vt rudem argẽti massam intelligamus.

Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem, de hęr. cũ ex iniuncto. Et dr̃ quasi arguens mentem, vel quasi argute inuentũ, vt no. Ber. in c. forus, de verb. sig. Aliquando sumitur pro experiẽtiæ rerumq. vsu, ut inst. in proœ. §. cunque ibi, sed quod ipsis rerum obtinet argumentis. l. quod est in viridi obseruantia.

Argutus dr̃ ſm Isid. qui cito inuenit argumenta in loquẽdo. i. subtilis & astutus.

Arma sunt de censoria. Et nomine armorum veniunt fustes, lapides, ferrum, & oẽ illud qđ manu, & arcu mittitur, ꝑut no. Ber. in c. sicut dignũ, de homi. Et sic tela comprehenduntur licet arma proprie sint, quibus defendimur. Et sic tela quib. impugnamus, inst. de publ. iud. § lex Cor. & not. in cl. ne in agro. de stat. mo. in gl. super verbo, arma. & l. amorum ff. de verb. sig.

Armarium, uel armamentarium est locus, vbi arma ponuntur.

Aridi fructus qui dicantur, vĩ de C. de vs. auth. ad hęc.

Armenia, uide C. de off. mag. mili. l. vlt. & de agr. & cen. l. cum antea, li. 11.

Armentum est magnorum animalium, vt equorum, & boum, grex verò minorum, ut porcorum, caprarum & ouium, licet etiam large sumatur pro maiorĩbus, ff. de abigeis. l. prima in fi. & cle. 1. de deci. Nam armenta proprie dicuntur pecora gregis, inde armentarius, idest armentorum custos.

Armillæ enumerantĩ iter mulie-

liebra ornamenta, l. argumento. §. ornamenta, de aur. & argen. leg.

Armus est spatula assata alicuius animalis, vt in c. vnico circa mediũ, in uer. principis vnctio. de sac. vnctio. & ibi per doc. 1. Reg. 9. eo.

Arra dr̃ in emptione, & uẽditione id, qđ dat̃ in testimoniũ, vel signũ venditionis. Est. n. arrarum datio argumentum emptionis & venditionis contractæ.

Arræ sponsaliæ vel sponsalitiæ ẽm Hostien. in sum. de spon. & ma. §. vñ dicãtur, ver. sed q̃a arræ dñr, donaria data inter sponsum & sponsam in signum matrimonij cõtrahendi & remunerandi cõsentientes, & fit hoc per verba affirmatiua, s. do tibi arras istas, ut cum filio meo contrahas. Et hæ arrę dñr subannulli. q̃a fiũt p̃ immẽsionẽ annulli, iuxta illud, Annulo suo subarrante me, ut patet per eundem. §. quot sunt species.

Arreptitius. i. possessus a dœmone.

Arrestare est aliquem uel bona sua p̃ mãdatum iudicis impedire, ne moueat̃ a loco, donec conquerenti respondeat, vt c. 2. de cri. fal. & l. relegatorum. ff. de inter. & rele.

Arrogare est aliquẽ, q̃ sui iuris est in filium recipere, inde arrogatus filius dicitur ille, qui sic assumitur in filiũ. Et sic arrogator est pater, qui accipit aliquẽ hoc modo in filium. Et est differentia inter arrogatinem, & adoptionem, quia ille adoptatur, qui non est sui iuris, sed alterius ptãti subiectus, ut supra uisum est. Sed arrogator ille. qui primo sui iuris est, & per arrogationem trãsit in ptãtem patris. s. arrogatoris. Vnde, Arrogo qui suus est, sed hæc bet meus esse necesse. Patris adopto suum, sed patris permanet idem. De hoc de cog. leg. cap. vnico. in gl. prima. Item arrogare in alia significatione, id est ascribere. Vnde dicitur arrogans quasi omnia sibi ascribens. Inde arrogantia, id est superbia. Differunt tamen, quia superbia est inanis gloria de eo, quod quis habet, vt sunt philosophi, legistę, & alij sufficientes in arte sua. Sed arrogãtia est inanis gloria de eo, quod quis non habet, vt cum q̃s credit ea se scire,

quæ

quæ tamen nescit.

Ars est collectio præceptorũ inst. de iust. & iure. §. iuris præcepta. Vel ars secundũ Porph. est de infinitis sumpta doctrina. not. ff. de iust. & iure. l. 1. super verbo ars. Item ars quandoque sumitur in malam partem, vt C. de his, qui ad sta. confu. l. 1. & ideo dicitur arte. i. dolo. 22. q. quacunque.

Ars dicitur etiam scientia iuris ciuilis in procemio. ff. circa princip. §. quibus. §. sed cum vos.

Ars quandoque dicitur cura animarũ, vt de æta. & qua. cum sit. Item secun. Arch. ars dicitur actus damnatus, vt in c. vnico. de vita & hon. cle. lib. 6 ibi, si per annum artem istam ignominiosam. Etiam balistarii dicuntur exercere artem, de sagi. c. 1. & magis dicuntur exercere artem, & coqui, de cons. dist. 5. ne tales.

Artanum est idem quod aratrum.

Artemon est id, quod retroponitur ad nauim gubernandam l. malum. ff. de uer. si. & Bal. in l. precib. in 7. col. C. de imp. & alii subst. Sed Alc. in d. l. malum, ait esse velum addititium dirigendæ nauis cã, qd̃ verius est.

Articulus est pars intentionis continens illud, qd̃ actor probare intendit, facit c. ueniens. 2. de test. & glo. in c. præsentium. § testes. eo. ti. li. 6. Et articuli dicuntur capitula in iudicio probãda, eo. ti. per tuas. Et quandoque assertiones, & qñq; intentiones, c. ex parte, A. in fi. de test. & no. Pan. in c. cũ dil. de fi. instr. Adde, quod articulus quandoq; sigñat idem quo statim. l. fi. C. de offi. com. sa. pal. interdum ponitur pro themate, seu casu, vt in l. non possunt. de l. aliquando pro particula. l. triplici, de uer. sig.

Artifex quid sit, & nomina diuersorum artificium, uide tex. iuncta gl. quæ exponit significata eorum, in l. 1. C. de exc. art. li. 10.

Artificiales operæ sunt, quæ ad artificium pertinent, ue luti pictoriæ, & fabriles.

Aruspex quis dicatur, uide in c. 1. 26. q. 4. & no. gl. in l. nullus. C. de malef. & mathe.

A ante S.

AS dr̃ tota hæreditas, vel qcquid in 12. par. diuidi põt. In asse aũt continẽtur cer-

certæ partes. s. 12. quarũ q̃ libet hẽt ꝓprium vocabulum. Sũt. n. ista nomina 12. partiũ assis. Vncia, sescũx, & est vncia cum semiuntia. Sextas, q̃ sextã partẽ sigñat. i. duas un cias. Quadrans, quatuor vncias significans. Triens tres vnciæ. Quincunx quinque, semis, septunx, bes, dodrans, dextans, deunx, as. De q̃b. oĩb. require loco suo, & inst. de hæred. inst. §. hæreditas, & in glo. ver. sescunx. As tamen in ponderibus idem est, quod vnum. Etiam ponitur pro obolo. Vnde versus. As obolus pondus, as est possessio tota.

Ascriptitius glebę dr̃ ille, qui ascriptus est glebæ, fundo, siue solo terræ, & astrictus per scripturã, in qua ꝓmittit dño soli se nunq̃ a solo discedere. Et ex illa scriptura ascriptitius constitui tur, sed tñ per eam solum non ꝓbatur, imo ſm Az. & Host. aliqñ scriptura est necessaria, in qua cõfiteat̃ se esse ascriptitium. Et a gleba quam colit, nec volens recedere permittitur, nec inuitus põt cõpelli ad recedendũ, nec sine gleba põt alienari. Inter ascriptitios glebæ & originarios colonos. quidã hãc dicũnt esse differentiã, quia ascriptitij inhærẽt glebæ, vt sine gleba nõ transferãtur. Sed coloni originarij non sic inhærent prædijs, quin qñq; sine prædijs dñs fundi possit eos mutare, & trãsferre ab vno prædio in aliud. Itẽ inter seruos, & ascriptitios ſm Az. & Ho. pene nulla est differentia. C. de agr. & censi. l. ne diutius. li. 11. Iõ aũt dr̃ notanter pene, quia seruus põt vendi sine peculio, sed ascriptitius nunq̃ sine solo. Item ascriptitij in prędijs, in quib. ascripti sunt, contra dñi volũtatem ordinari possunt, & matrimoniũ contrahere, vt in auth. de san. episc. §. ascriptitios, serui vero nõ. C. de episco. & cler. l. iubemus. Insti. de iu. perso. §. 1. & ibi gl. in verbo aut serui. licet ſm canones si cõtrahant matrimonium tenet. Et ascriptitij, quia tenent collere terrã, dñr coloni. Et quia ascriptitij deputari sunt ad hęc faciẽda, ex cõditione sua dñr ascriptitij. Et quia ex sui origine, vel patrum, vel auorum suorum, ita ad-

hæ-

hærent glebę ut sine gleba uendi nō possint, nec gleba uédi nō possint, nec gleba sine illis, ideo dñr originarij. Req. agricola, & infra colonus. Breuiter dicat ꝙ ascriptitij serui seu colonis appellantur, qui glebę seu pdio colendo ppetuo addicti sunt, inde nunquam recessuri, dñisque prædiorū annuos reditus omnes pręter sumptum & victum redituri.

Assassini fuerunt quidā infideles, qui ex quibsdam fal sis opinionibus nitebantur ad occidendū Christianos cōtra quos statutæ fuerūt pęnæ grauissimę, extra de hom. c. pro humani. lib. 6. Bar. autem in l. nō solū, §. si mandato. de iniu. & in l. C. de pe. eos uocat assassinos, qui ob pecuniā quempiam interficiunt. De assassinis diffuse tractant Doct. in auth. sed nouo iure. C. de ser. fug. & in dicto c pro humani.

Assecla. i. seruus, eo, qđ sequatur aliquem causa lucri secundum Isid. lib. 10. etym.

Assectari quis dr̄ matremfa. aut puellam, qui tacitus libidinis causa frequēter insequitur. l. Item apud. §. appellare. de iniur.

Assellare est opus naturę facere. vt dicitur dum assellare emisit intéstina.

Asserere est ī libertatē vindicare, unde assertores dñr vindices alienæ libertatis.

Assertio ꝓm Azo. in sum. de assertione tolléda, erat qđdam uanum & friuolū iudicium quorūdam, qui dicebantur assertores, eo, qđ asserebant eum liberum, qui erat seruus.

Assessor dr̄ quasi assidens iudici in cognitione causarum suum præbens consiliū iudici, qui alio noīe dr̄ officialis iudicis, & consiliarius. Item dr̄ domesticus iudicis, de hoc uide Azo. in sū. C. eo. tit. qui vr̄ ponere differentiam inter assessorem & domesticum judicis, & causidicum, & Acc. C. de domest. & protect. in rub. lib. 12.

Asseuerare & profiteri quomodo differant, vide C. de prob. l. non nudis.

Assidei sunt iudæi, q semper cultui diuino insidebāt.

Assidue qualiter intelligat̄, uide extra de præb. c. significatum, & offic. archipresby. cap. 1.

Assisij dicunt̄ vulgo mansionarij,

narij, quasi assidui ministerio eccl'iæ, & sunt beneficiati, nō ēt canonici, ut no. gl. in c. cum ad hoc, de clericis non residen.

Assignare fit nudis uerbis testō vel codicillis, ff. de uer. sig. assignare, & ff. de assig. li. l. 1. §. assignare. Et not. An. i c. appellati. de appel. lib. 6. in gl. fin.

Assignatiuus libertus, require infra libertus.

Assistere. i. cum aliis esse. C. de aduo. diuer. iud. l. vltim. & ibi no.

Assisterium est locus uel domus sanctimonialiū, sicut monasteriū monachorum in quo seruiunt Deo, vt est tex. in auth. nouo iure. C. de cus. re. Itē assisteria est illa, q̄ præest assisterio, quia ipsa curæ aliarum assistit principaliter. Et secundū quosdam Azo vr̄ exponenere asisterias, i. fœminarum debiliū instatrices, in sum. C. de epi. & cle. §. nūc de orphanotrophis. Vel assisteria, i. reclusa, ab asistēdo, quia quotidie asistit orōni. Itē asisteriū apud Græcos est locus, in quo unus sacerdos, q̄nq; acolyti, q̄nq; mulieres, q̄ asistetriæ dn̄r, sunt manentes, ut 27. q. 1. si qs rapuerit. in gl.

Asistrix. i. ancilla dn̄æ asistens ad seruiendum.

Assolatus. i. ad terram redactus & inuenitur in Nathā Propheta.

Asta fiscalis est venditio, q̄ fit a fisco subhastatione. Qn̄que aūt fiebat hastatio cū dicebatur per præconem. Qui plus dederit infra mēsem, ille rē habebit, licet ergo infr. mēsem aliter vēderet, tū admittebat adiectio infra certum tp̄s, vt C. de fi. instr. & iure hastæ fiscalis, & de adiectio l. 1. Si autem cum ipso emptore conuentum esset, ut posset dare plus offerenti, esset pactum in diem adictionis, ut ibidem in gloss. l. si tempora.

Astruere est affirmare, asserere, vl̄ assimilare, de ca. pos. & proprie, cum ecclesia, & etiam est probare. de hær. cum ex iniuncto.

Astute, idest malitiose. C. de l. l. 2.

Astutia est eum aliqs ad assequendū aliquid, siue bonū, siue malum falsis uiis, & simulatis utit̄, unde proprie accipit̄ in malū, nō. n. oportet etiam ad bonum finē uti falsis uiis uel simulatis.

latis.2.Cor.4. Abdicemus occulta dedecoris non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei.

Asylum interpretatur templum misericordiæ quo cōfugientes olim tuti erant, nec inde extrahi poterant l. quis sit fugitiuus.§.apud. de ædi.edict. vbi Bu.

Asystatos, vt vulgati habent codices, in l. qui quadringenta.ad l. Fal. exponitur, idest non consistens status.

A ante T.

AT, dictio aduersatiua ē, vel superabundat, ut in authen.de trien. & se §.& qđ sępe. Aliqñ at, ponitur ꝓ certe, vt īst. de fid. tu. §. 1.& de re.diui.si. insula, & q ali.li.§.at ex cōtrario.

Atauus est pater abaui, & atauia est mater abauiæ.

Athleta dr̄ pugil, siue certator.l.athletas.ff. de his qui no.infa. ubi Bud. ait athletarum verbū gynicos oēs intelligi, hoc est luctatores, cursores, pugiles, saltatores item qui discum in sublime iaculantur in ludo gladiatorum, & ad hoc quod athleta habeat immunitatem tanq̃ victor, requiruntur tria. Primo ꝗ a tenera ætate fuerit in arte pugnādi. Scđo, ꝗ habuerit tres coronas victorię, & vnā ad minus ī altera Ro. Tertio, qđ obtinuerit aduersariis incorruptis, ita Bar.ī l.j.C. de athle.lib.10.& ille tex. facit ꝓ trina examinatione sicda anteq̃ qs doctoret & trinā approbationē dēt reportare ẜm Bar. ibi. quē refert Ab.ī c.cū ẜm Apl̄m de pb.nu.7. & in c. qñ venerab.de exc.in prin.

Athletæ ẜm Accur. dicuntur qui sine mercede, gratia uirtutum pugnabant, ut ff. de infam.l. athletas, & C. de athle.in prin.lib. 10.

Atnepos & atneptis, est filius vel filia abnepotis, vel abneptis.

Atornari dñr procuratores apud acta cōstituti, in c.vni. de stat.mon.li.6. §.porro.

Atque pro sicut ponitur.ff.de iur.dot. l. si pater mulieris, aliqñ ponitur ꝓ.i.ff.de ad. tut.l.1.in princ. Aliqñ pro sed.ff.de neg.ges.l.cum ali cui.§.1. Aliqñ.i.perinde, ff. de pac.l.item quia.

Atqui ponitur pro certe, vel atqn ꝓ sed certe.inf.de fi. tut.circa me. ff.de off. pōt. l.barbar.ver.atqn verū est.

Atriarij sunt serui siue custodes atrij, & iidē dñr etiam atriēses. Horū summa erat olim autoritas, ut ex Plau. tradit Alc. in l. in l. de ver. sig. nā & negotia dñi ꝓcurabant, & res uenales distrahebant, & debita exigebāt, & in alios non parū iuris hēbant, imo, ut ibi idē Arcia scribit, atrienses dicti sunt, qđ ī atrio cæteris seruis cibaria distribuerēt.

Atrox. i. immisericors, vel crudelis, quasi acris sit morib. secundum Isid. lib. 10.

Atrox iniuria, quasi cōtumeliosior & maior appellaī, l. prætor. §. atrocē. de iniur. & quot modis atrox iniuria fieri dicaī traditur in §. atrox. Inst. de iniur.

Attentari pudicitia alicuius dr, cum id agitur, ut ex pudico impudicus fiat. l. attentari. de iniur.

Attestari est absenti denuntiare. l. sub signatū. ff̄ ver. si.

Attestationes sunt dicta testiū, vel testimonia ordine iuris in scriptis redacta.

Attilian⁹ tutor dr, q̄ olim ex l. Attilia Romæ dabaī iis quib. nullus oīno fuerat tutor Inst. de Atti. tut. ī prin.

Attonitus media breui, ē eleuatus vel quasi quodā pauore concussus.

Attritus est afflictus, consumptus exhaustus, imbecillis, vel fessus.

Atypus est qui, male exprimit verba, ſm Bu. in l. idē Offilius, de ædil. edi.

A ante V.

AVarus appellaī cæcus, & ambitiosus, c. quorundā, de ele. lib. 6: q. a excæcatur ut eius animus, vt agenda nō videat, & a prohibitis nō dclinet 47. dis. virū. & c. sicut hi, & dña inter auarum, largum & prodigum hr, de consue. ex parte.

Auctio poniī pro publica rerū nenditione, qua plus offerentibus addicuntur.

Auctor dr is, a quo quispiam rem comparauit aut alias adeptus est.

Auctorē fieri est approbare, quod geritur aut gestū est l. etiam. ff. de auto. tut.

Auctorari est autorem fieri, & approbare. l. etsi. de auto. tut. alias poniī pro obligare. vnde auctorati milites, i. ære stipēdiario obstricti, siue sacramento.

Autoritas & consenses tutorū, & curatorum, req. infra tutor & curator.

Autoritas pstáda no. ſm Az. in ſum. C.de aut. præſtan. Autoritate præſtare, eſt cũ quis dicat ſe ap̃pbare id, quod agitur, hoc eſt, autorem fieri. Preſtare autoritatem põt qlibet tutor in rebus minoris, ad quem ſpectat periculum adminiſtrationis. Et ſic autoritas, vr idem quod cõſenſus legitimorum tutorum & curatorum. Et differentiam inter autoritatem & poteſtaté, vide per Hoſt.in ſum.de ſacra. vnct. §.refert. autem.

Adde ꝙ autoritas præter notã ſignationem aliqñ accipitur pro iure vendicandi rem ſuam, qualibet vſucapionem reiecta. vt cum in l. Attinia dicebatur. Quod ſurreptũ erit, eius rei æterna autorias eſto. Interdum ſignat actioné ꝑ re euicta. l.vlt, de eui. Item ius quod quis ab autore, i. venditore conſecutus eſt, vt in l. vlti. de pig. actio. ponitur & pro ſimplici conſenſu, l. cum adoptio. de adopt. Habet præterea alias ſignificationes, de quibus apud Alcia. lib. 2. Patet. capit. 9.

Autoritate eſt cingulo militem, vel ordinib. clericum decorare, vel ordinare.

Authenticũ eſt liber iuris ciuilis excerptus, quaſi q̃dã ſummulas ex alijs legalib. libris, cõtinẽtiis 9. collationes & 9 partes princip.

Sed authẽtica authenticæ é lex vel §. incorporamus, in libro Codicis, & ergo ſẽper allegatur authẽtica. C. ti. tali vel tali, vt C. de epiſ. & cle. auth. generaliter, & ſic additur ti. ſed nõ additur numerus collat. Et dr authenticum, quaſi authoratum & comprobatum.

Authentica perſona quæ dicatur, vide no. per Arch. extra de elect. c. licet can.

Authẽtica ſcriptura quæ ſit, vide. extra de fide inſtr. c. 1. & 2. per Bar. Inn. & Hoſt.

Aucupũ dicitur locus aptus ad capiendum aues, vel rhete, vel virga uiſcata, vel tugurium ad hoc præparatum. An aucupare liceat in fundo alieno. ff. de ſeru. ruſt. præd l. diuus, & inſtit. de rer. diuiſ. §. fere.

Audax dicitur, qui nihil metuit & ſumit ꝑprie ꝑ arrogãte. Et ita dñr audaces facientes cõtra ius, in auth. de admi. tut. circa princip. col. 7. Qñq; ſumitur in bona parte, 8. q. 2. audacter. in prin. 32. q. 5. ſi Pau. verſ. ca

ue quæso.

Audacia idẽ est, ꝙ temeritas, & accipit in malo, ca. 2. de cẽsi. li. 6. di. 4. factæ sunt, & no. Arc. in c. 2. ꝑ all. in gl. 2.

Audiẽs. i. obediens. ff. de arbi. l. arbiter. ex compromisso.

Audientia licet ẽt aľr capiat, proprie tñ magis dicitur esse facultas & ptãs loquendi corã superiore alicui cõcessa, ꝑut dicimus, data est illi audientia vel denegata est eis cõis audientia.

Auditor in curia Papę vocatur, qui uice iudicis alicuius causam vel causas audit. in cl. auditor. de rescri.

Auditor camerę Papæ dr̃, qui audit negotia suꝑ thesauro Papę, & suꝑ his, quę ad cameram Papæ pertinent.

Auditor contradictoriarũ dr̃ in curia Papæ, q̃ audit impetrantes rescripta ad lites vel aliter ad ius commune pertinentes gratias.

Auditorium est forum cãrũ: vel locus in quo causæ audiuntur. Sed tñ recte potest dici auditorium magistrorum, vbi disputant, & non magistri forus, sed iudicis, cum sic in curia Papæ vocetur, & dicitur ab audiẽdo. Vnde & pro ludo literario sumitur. l. 1. C. de stud. li. & auditor dicitur discipulus. l. 2. §. pe. de orig. iur.

Auditus exponitur. i. consensus, in auth. vt imo. ant. nu. dona. col. 5.

Auellere est auferre violẽter vel extirpare, vt ff. de incẽ. rui. naufra. l. 3. §. nõ solum.

Auerta inquit Alcia. in l. qm̃ de iur. dub. est pectoralæ equorũ. Bud. putat esse lora latiora, quæ per terga equi iugalis excurrunt, sub alijs eius succincta. Sed Alcia. tenet accipi posse pro capitis ornamento quo habenæ figuntur, sic dicta, q̃d per eam auertantur equi prout sessori visum fuerit.

Auertere, id est distrahere. C. de naui. l. qui fiscales li. 11.

Auersione vel per auersionẽ vendere aut locare est, vt quidã interpretantur, cum periculum venditor vel locator a se auertunt in emptorem vel conductorem. l. qui officij. de contrah. empt. & l. 1. §. exercitorem, de exer. act. Alciat. vero li. 6. Parer. ca. 28. legit aduersione, & nouiter declarat.

Aues si legentur, quid veniẽt in legatum, docet Iurisc. in l. auib. de leg. 3.

Auferre differt ab amouere, & radere, vt no. ĩ l. 3. §. ñ solum,

lum, de incen.rui.

Augere & ampliare non idē habent significatum, de quo sup. ī verb. Ampliare.

Augustalis capiī pro dignitate quadā, q̄ inter magistratus muuicipales erat, de qua in l.quinq;. C.de dec. Appellabaī & Augustalis p̄fectus Aegypti, ut ex titulo, q̄ est de off. p̄f. Aug. significaī ex eo dictus, q̄ ab Augusto constitutus esset.

Augustus ut attestaī Tranq. primus omnium uocatus ē Octauianus ab augēdo Imperio, ex quo deinde & q̄ post eum Imperarunt, id nomen sibi assumpsere.

Auia est mater parentum.

Auiaria sunt in quib. asseruātur aues.l.auib. de le. 3.

Aureus, i. solidus. inst. de pœ. temere litig. §. fi. & 26. aurei faciunt liberā auri. C. de susce. & arca. l. quoties. & no. de iniis uoc. l. fin. & C. de ser fug. l. quicunque, sed ex aurei faciunt librā argenti. C. de argen. præs. quod infertur. l. 1. lib. 10.

Aurichalcum dicitur secundū Ido. q̄ splendorem habet auri, & duritiem ęris.

Auricularius est consiliarius vel secretarius cui solent secreta domini committi.

Aurifex est qui operatur aliq̄d de auro sicut aurifaber.

Aurifodina est locus ubi foditur aurum. Sed aurificina est locus in quo fabricatur aurum.

Aurigenarij, uel auricentenarij, no. C. cur. pu. l. q̄mli. 12.

Auro legato non debeī pecunia aurea, aurei autem annuli debentur. l. cum aurū, & l. etsi. in prin. de auro & arg. leg.

Aurum coronarium dicebaī, quod conquerebatur ad coronationes principium, vel quod coronarum faciendarum nomine præstabatur. Alij dicunt coronarium illud esse quod dabaī athletis, prout not. Azo. de auro corona. C. li. 11.

Aurum factum quod dicaī definit Paulus Iuriscon. in l. pediculi, & Vlpia. in l. Quītus de auro & arg. leg.

Aurum obryzū appellaī purgatissimū & excoctissimū, vñ obryzati solidi. ī l. 1. C. de oblat. vot. lib. 12. ex purgatissimo auro conflati.

Aurum publicum est quod pertinet ad ærarium fisci. C. de au. pub. per. lib. 10.

Auruspex est īspector momētorum vel horarū quo puncto aliq̄d sit inchoandum

ita dicit gl. in l. nullus aut vspex. C. de mal. & math. Sed uerius appellatur Aruspex, aut potius huruspex, quasi horarum spectatur c. 1.26.q.4.

Auscultare, i. obedire, attēdere, & audire mandatum cū effectu, ut in capit. illud. de maio. & obe. in gl.

Auspitium iuris idem est, qđ exordium litis, ſm Ber. in c. pastoralis. de causa poss. & proprie in glo. 1. Sed ſm Alber. & alios auspiciū, i. auguriū. quasi auis garriū. vt 26.q.4. c. 1. quia sicut ille, q committit augurio, i. diuinationi q fit in garritu auiū, dubius est. ita ille dubius est, qui se committit liti. aut qnq; ponitur disiunctiue, ut qn altero posito necesse est alterum tolli, ut cum dr dies aut nox. Qnq; ēt ponitur copulatiue p, & Nam qnq; simus in materia, in qua requiritur vtrunque extremorum per talē disiunctiuā coniunctorū, vt in cap. si post præstitum, de cōfes. li. 6. De hac dictione habes in auth. si qn. C. de const. pecu. & l. cū qdā. C. de verbo. sig. & cl. sœpe. co. tit. 2. q. 5. oībus, in glo. 2. 20. q. 1. monachum, & cum virū. de reg. l. vlt. ff. de ver. sign. Sed aūt aduersatur in facto & iur. ff. de neg. gest. si autem, & qualiter accipiatur autem, uide Bart. & doct. in l. hoc amplius, §. de his. ff. de dam. inf. Et qualiter capiātur aut, uide Arc. 47. dist. c. 1.

Automata siue automataria dicuntur opera, quæ ex se mouentur, cuiusmodi sunt horologia. l. cætera. §. fin. de leg. 1.

Autophorus fur manifestū, l. 3. de fur.

Auunculus est frater matris, & auunculus magnus est frater auiæ, inde proauunculus frater proauiæ, & ab auunculus frater abauiæ.

Auus patris vel matris pater, auxiliū iuris est suffragiū.

Au & beneficium iuris, prout dr, contra hec prodita sunt iuris auxilia, uide hoc. ff. ad Sylla. l. cum dominus. Frustra auxilium legis inuocat, qui cōmittit in leggem. ff. de mino. l. auxiliū, de vsur. c. quia frustra.

B ante A.

BAburrus uel barbosus idē est quod stultus uel hebes & babigor idem.

Bacchari, hoc est Baccharum more lymphatice vaticinari. l. 1. §. ti. de ędil. edict.

Bacchari mulier seruili amore dr, in §. fin. Inst. de succes. sub. quæ ita ardenter seruum adamat, ut ueluti furore.

Bate correptà videatur.

Baiulare, idem est qđ portare lanus genus est glandis. leg. carbonum. ff. de verb. sig. licet aliqui ibidé legát mendosè ballariis. Acron vero scribit balanum esse herbam vnguentariam, & & ab Horatio ꝑ unguẽto myrabolano positã. Balãdis ẽt nomen est vrbis in Epyro, ut refert Strab.

Balbus dr balbutiens, vel titubans, qui verba non explicat, sed frangit a balbãdo dictus, sed blesus dr, qui literas imperfecte profert.

Ballius est officium domini temporalis, vt C. de sen. ex com. dilecto. li. 6. & in clemen. 1. de pœn.

Baluca é publica vtilitas, vel est vas luteũ. C. de metal. lib. 11. secundum Accur.

Balnearij fures, q in balneis furantur.

Balneatores, qui ministrant in balneis.

Balneatorum instrm appellatur, quo vtimur in balneis. l. pictoris de fun. instr. leg.

Bannire secũdum dicta vulgarium videtur idem esse, qđ proscribere, & dicitur bannitus quasi proscriptus de ciuitate.

Bannitorium est locus causarum, alias panditorium.

Bannum ƒm vulgare Gallicorum & Lombardorũ, videtur esse edictum publicum, iuxta illud, quod dicit Ray. c. quod clericis, de foro compet. qđ preco Parisiensis nuntiat banũ nomine episcopi a Rege.

Baphius dr tinctor & baphia taberna tinctoria l. 2. C. de murileg.

Baptismus est ablutio corporis exterior facta sub ordinata forma, de cõse. dist. 4. c. necessariũ, & ꝑ totã dist. De triplici baptismo uide ibi in ca. baptismi vicem.

Barbari sunt, qui extra Romanum imperiũ sunt, & maxime hostes. institutione in proœ.

Barbicarij, de qb. in l. j. C. de de excus arti. lib. 10. sunt, q barbaricas vestes ĩtexũt, aľr dicti phrygiones, quorũ ars, vt ibidem ait Alci. est ex auro & coloratis filiis, in vestibus hoĩum ani-

maliumque effigies exprimere.

Bariles dñr vasa, sicut in alpibus solent haberi.

Baronia.i.filius columbæ, ita dictus fuit S Petrus, dis.19. ita Dominus, & Mat.16.

Bartolus lucerna iuris ciuilis, sic eum appellat Ang. in l. 1.C.de iud.

Bases dñr orbiculi illi, in qb. uasa in mensis collocant, ne toralia polluantur, quorũ meminit Iac. in l.hæres meus.§.pe.ff.de leg.3.quãuis apud Iurecõ. verba mēdose circunferant, sunt & alię maiores, vt sesiones statuarum, colũnarum, seu statuarũ, sunt & fabricarũ, quæ a fundo consurgunt, & suppositæ fabricæ sustinēt pódus. & d his ĩtellexit Põpo.in l.pe. ff.de ver. sig.

Bases strutiles, sunt veluti pedamenta, & sedes columnarũ, ex laterib. calceque, non etiã solido lapide, cõpositæ. Alcia. & Bud. in l. penul.de verb sign.

Basilica dr̃ palatiũ Regis & inde dr̃ quælibet ecclesia basilica, quia est palatium regis æterni. De hoc p Archi.62.dist.non oportet.2. & ibi conc. Adde, qđ basilica dr̃ ecclesia constructa, anteq̃ sit consecrata, post cõsecrationem vero vocatur ecclesia.no.Io.And.in c.nobis supra iñ verbo ecclesiam, de iure patro.

Basillicę viæ sunt, quas Consulares, vel p̄torias, vocãt, l.2.ff.ne quid loco pub.

Bastanarii ꝯm quosdam dñr quasi bestiæ angariæ, eo qđ rusticos angariabant.i. angebãt ad quintã bestiã p̄standam, ut C. de muri.l. quod ad præsens, lib.11.& ꝯm Accur. bastangarij sũt de domo principis quasi bestiarii, primo modo, vel quasi festatores aĩaliũ, secũdo modo aĩr bestatores. Ad qđ bastagiarij vel bastangani ꝯm Alc.ĩ rub.C.đ muri.erãt q vestes ad tincturã ferebant referebantque.

B ante E.

BEare, i. p̄desse, unde beati appellantur diuites & fœlices, quia cæteris prodesse possunt & debent l. bonorum de verb. sig.

Beguardus, & beguina, vel begutta, sunt viri & mulieres tertii ordinis, qui ẽt aliter vocantur fratres de pœnitẽtia. De his vide cle. 1.de relig.do.vbi Host. Et vide

clem.ad nostrã,de her. vbi dãnatur secta taliũ beguardorũ & beguinariũ. Itẽ c. cũ ex eo.de excess. pla.li.6. & cle.cũ ex eo.de sen. exc.

Bellum iustum quid sit,innuitur 23.q.2.p Arch.in sum. & c.iustum bellum. Iustũ videlicet,illud qđ fit de p̃cepto principis de rebus repetẽdis, vel ꝓp iniuriã repellendã.Sunt autẽ septem genera bellorum,de quib⁹ vide Arch. in rosario 23. q.2.c.& iustũ . Et sciẽdum ꝙ belli appellatio accipit dupl̃r.s. pro ipso conflictu vt in l.bello,in prin.de excus.tu.& ꝓ tẽpore militię, vt instit.de exc.tu.in prin.

Belos, dictio Græca, quæ idẽ significat,ꝙ telũ.l. si calũnietur,de verb.sign.

Beneficiũ sumitur latissime pro omni liberalitate. Minus latè ꝓ liberalitate principis, & sic sumptum significat large & stricte. Large vt continet beneficiũ stricte sumptum, & cũ hoc rescriptũ , & priuilegium. Stricte dr̃,beneficium principis concessio facta à principe de aliqua re vel iure, qđ est principis cõcedẽtis, & per hoc differt à rescripto vel̃ priuilegio & licet ita strictè sumatur, tñ interpretatio latissima est l. fi.ff.de constitu.princ. cap. cùm dilecti, in fi.de dona. & de ver.sig c.olim. Ex natura.n.principis decet esse liberalem in his,q̃ sua sunt v.g.Princeps alicui concedit domum aliquam delatam ipsi principi cum integro eius statu. Hæc uerba sumuntur latissime.s. cum his,q̃ in sunt,& adiacentibus& omni iure suo l.si qñ cum ibi not.C.de bon. vaca.li.10.Sed pone princeps concedit domum non apponendo cum integro eius statu.certè sola domus cõcessa vr̃, qa verbũ domus ad aliã non p̃t extẽdi videlicet curiam, uiridariũ, & adiacẽtia,facit l. si qñ pal. nisi aliũde sumeretur sciẽtia,ꝙ princeps de illis ĩtellexerit. Nã sola liberalitas nõ est sufficiẽs significatũ, nisi aliud significatũ concurrat, qa aliàs sequeretur ꝙ concedendo unam rem videret̃ aliam concedere .

Beneficium iuris est id, qđ a iure conceditur vel indulgetur.Et horũ beneficiorũ iuris quædã sũt ordinaria , q̃dã extraordinaria, vt illa q̃ ex speciali priuilegio qbusdam

usdam specialiter indulgent sicut bñficium restõnis in integrum ecclæ, vel minori 25. annis concessũ facit dr̃ in inte.restit.c.1.& ff.de const.prin.l. fi.

Beneficium epistolæ diui Adriani. Reqre ĩfra in epła.

Beneficium nouę constitutionis de fideiussore. Require infra fideiussor.

Beneficium nouæ constõnis, de duob. reis stipulãdi vel ꝓmittẽdi est, p quod subuenit duobus reis debendi vel promittendi, vt per ipsum postulare possint se nõ insolidum, sed ꝓ pte posse conueniri, nisi se obligauerint, & huic beneficio renuntiet, & hoc adiecta noua cõstitutione in actione de duobus reis promittendi, & stipulandi, qa ut dicit Azo. in sũma, C. eo. tit. effectus duorũ reorum ꝓmissionis fuit, ut si duo vel plures eandẽ pecuniã promiserunt aut stipulati fuerunt, ipso iure singulis insolidũ debebatur, & singuli debebant. Poterat ergo ab vno eorũ insolidum peti, qa vnusquisq; eorum insolidum erat obligatus.

Beneficium cedendarũ actionam. Require infrà cedendarũ actio. Quomodo autem renuntietur his instrũmẽtis & beneficiis. Require infra renuntiatio, & de hoc in Spec. ti. de renun § finitis partiũ, vers. sed not.

Beneficium ecclesiasticũ datur ratione officij, de præben. cum ſm apostolũ 80. dist. si quis amodo. Et ergo beneficium tale non confertur excommunicato ca. cum bonæ. de æta. & quali. quia officiari non potest nec fructus percipit secundum Goffre. de cle. exc. mini. §. si tamen quæris.

Beneficium feudorũ Federici & bñficium feminę, hęc duo require in lib. feud.

Benemeriti sunt, qui aliquid insigne seruitiũ fecerint. c. si quis papa 70. dist. nam pro præmio remunerãdus est seruus libertate. c. episcopus. §. in criminali, 12. q. 2. tñ benemeritus large dicitur quicunque non demeruit. l. seruos, ff. de manu. testa. sic quilibet dr̃ dignus, qui non est dignus, c. dudum, de præsumptio.

Berones sunt sacri, quasi perones, à para dicti. Bud.

Ber. i. octo vncię, §. hęreditas. Inst. de hęr. inst.

Bestias inquit Vlpi. in l. 1. de stul.

stul. accipere debemus ma gis ex feritate quàm ex ani malis genere.

Ad bestias damnati dicebantur, qui in exercitationem depugnandi cũ feri in theatro addicti erãt, q̃ pęna longe mitior erat quã bestijs obiectorum hi enim protinus laniabãtur à feris quos bestijs subiectos interdum Iurisconsultiuo eant, vt in l.pęna, ad l.Pompæ Budę.

Berytus, vrbs est Metropolitana olim literarum studijs celeberrima, hodie vulgo dicitur lauitus.

B ante I.

Biarcha, vel biarchus dicit princeps 40. militũ à bis viginti, & archos princeps dictus, ut colligitur. C.de offi.quæsto.vbi apparet, ꝙ biarcha est minor dignitate quam centarcha, cui est potestas centennarij, quia dux centum militum.

Adde, ꝙ biarcha uel biarchu vocat, q̃ comparat necessaria ad uitam totius domus principis, bios enim Græce, vitam significat, archos principé. Aliàs dr̃ biarceus ꝙ vitæ necessaria curet.

Bibliopola est venditor librorum. ff. de proęm. l.1 C. de mon. super rubr.

Bibliotheca, locus quo libri reponuntur, quod plenius explicat Vlpia. in l. librorum de leg.3.

Bidétes annumerat Vlpianus inter instrumenta rustica, l.instruméta, defun.inst. Est autem bidens instrumentũ fossorium, sic dictum, quod duos habeat dentes.

Bifaria.i.bis nupta.

Bigamus, ſm Host. dr̃, q̃ à diuersis temporibus & successiue duas legitimas habuit vxores 3.q.1.operiam, Sed large, & interpretatiue dr̃ q̃ cótraxit cum corrupta vel viua 32.dis.feriatim, uel q̃ duas vxores habuit ante baptismũ, & aliã post.34.dis.c. si quis viduã, vel q̃ castitatem promissã violauit, 27.q.1.quotquot vt subdiaconus uel monacus, qui contrahit de facto, cum de iure nõ possit, uel qui vnam de iure, alteram de facto, vel qui de facto duas duxit vxores uel qui vxoré adulterã postea sciéter cognoscit. Nam nõ pôt ꝓmoueri ad sacra, cuius uxor adulterata est, ét si ea virginem duxerit, dũ post adulteris eã cognouit alias

se-

ſecus 34. diſ. ſi cuius vxorē. Secundū quoſdā aūt indiſtinctè bigamus cēſetur ét ſi ignorāter cognoſcat eā, ſicut qui publicam pœnitētiam egit, vel repudiatum duxit l. diſt. capite ieiunij. Dr̄ aūt bigamus ſm Inno. iuxta vulgare prouincialiū quaſi bis gamus, i. ſtultus vel fatuus, quia ibi ſtultus dr̄ gamus. Vel dr̄ bigamus à bis, qđ eſt binum & gama, quod eſt mulier, quaſi homo binæ mulieris uel bini coniugij. Et licet bigamus ad ſacerdotium ꝓmoueri nō poſſit, c. 1. de biga. quia prohibentur bigami nō ꝑ culpam, ſed ꝑ ſacramenti defectum. c. debitum, eo. tit. tn̄ in neceſſitate bigamus ordinat̄ in ſubdiaconum 34. diſt. ſubdiaconus. Et bigamus nō eſt ille, qui cōtrahit cum vidua ſi eſt incognita c. debitū, ꝑall. Nec eſt bigamus contrahens cum vnica & virgine, de cler. coniug. c. ſanè.

Bigamia triplex eſt, vna videlicet qn̄ qs duas vel plures hēt vxores. Alia eſt cū qs contrahit cū corrupta. Tertia eſt, qn̄ quis caſtitatem promiſsā ꝑ votum ſolenne violat, vel qn̄ ſcienter cognoſcit vxorem adulterā, & cum talib. nō diſpenſat̄, & qui tales ordinat, priuat officio & poteſtate ordinādi. Et ſimiliter ordinatus tali ordine priuatur, ut no. eod. titu. cap. 2.

Bima. i. duorum annorum, de ann. leg. l. 3. & de vſufru. le. l. ſi uſufructus.

Biſſextus, habet dies 366. ut not. in l. cum biſſextus, de ver. ſig. Et unde dicat̄, not. Ber. in c. quæſiuit de uerb. ſig. & not. ff. de ſtatu. li. in l. cum hæres, §. Stichus.

B *ante* L.

BLadum ſm Accurſi. in l. triticum, de uer. obl. dicit̄ omne, quod in area teritur, quę diffinitio etiā Bar. placet in l. 1. §. de ea opere, de aqua plu. arcen.

Blandiri ſibi, apud Vlpia. in l. 3. de admi. tu. eſt ſe ipſum fallere.

Blaſphemare quid ſit, docet Bar. in l. item apud Lab. §. ait, de iniu.

Blæſi (teſte Budæo) ſunt, qui certam aliquam literam exprimere nō poſſunt, mētio fit in l. item Offilius, de ędil. edi. de quo & ſupra in uerſi. Balbus.

B ante O

BOethi legiſtarũ adiutores eorũ sũt, q̃ rónes publicas diſcutiũt. Et inde Boethius nomẽ accepit. Boet. n. Græcè, Latinè dr̃, adiutor ſm Acc. C. đ tab. ſcr. & log. l. x.

Bolida vł bolidis eſt maſsa plũbi, quam mittũt nautæ ad mare ad experiendũ ꝓfunditẽ. vnde, Per bolidam plũbi, dic maſſam ſignificare, per quam nauta ſolet maris explorare profundum.

Bombycina veſtimẽta appellantur, quæ ex bombycum verminũ telis cõfecta ſunt, l. veſtis, de cu. & argu. leg.

Bona dñr ſic à beãdo, eo ꝙ habeãt. i. beatos faciũt, vł ꝓſũt. Nã beare, idẽ eſt qđ ꝓdeſſe, & quod ꝓdeſt, beat, l. bonorũ. ff. de ver. ſig. Sumit̃ aũt hæc dictio pro oĩ bono vtili, delectabili vel honeſto ſpũali, vel tp̃ali, vt 1. de aĩa In iure autẽ hæc dictio bona ĩ plurali, & neutralr̃ ſignat res nr̃as, q̃ sũt in dño nr̃o, vł quaſi, in d. l. bonorũ, & ipſas res ex ſuo ꝓprio ſignificato cõiter accepto ſignat deducto ære alieno. Qñq; aũt non deducto ſignare cõcluditur, verbi gratia, Teſtator legat alicui certã partẽ bonorũ, & ibi bona dñr ære deducto alieno, l. cũ aũt. ff. de leg. 2. Nã ſenſus eſt qđ per hęredẽ deducto oĩ ære alieno de hæreditate legatarius habeat quartã in bonis, duæ ſuper sũt. i. quotã ſibi legatã, & ſine onere creditoris vt in l. ꝑalle. Sed vbi teſtator hære de inſtituto legatus Titio oĩa bona, vel per fideicom. vult reſtitui ſignat æs alienũ nõ deduci, imo tranſire ad legatariũ vł fideicõmiſſariũ & ita idem ſignat qđ hæreditas, l. nã quod. §. fin. cũ ſeq. ff. ad Trebel finaliter, ergo hæc dictio bona ſignat latiſſimè omne, qđ quo uis mõ põt ꝓdeſſe. Et prout in iure accipitur in cõi ſignato ſignificat. quæ ſunt in noſtro dño, vel quaſi, deducto ære alieno. Etiã ſignat hęreditatem quando probabile medium cõmodius hoc declarat. Et ſic bonorũ appellatio, aut eſt ciuilis, aut naturalis. Ciuiliter etiam ſignat ſicut lex, & eius ſignificatum ſe adaptat, & in bonis annumeratur, ſi qd eſt in actionib. petitionib. perſecutionib. l. bonorũ, ff. de ver. ſig.

Bona aduentitia, caſtrenſia, quaſi caſtrenſia, profecti-

tia.quæ sint vide in ver.Peculium.

Bona ciuitatis absiuè publica dicta sunt: Sola.n.publica sunt, quæ populi Romani sunt,vt l.bona, ff.de verborum significatione.

Bona materna,& maternigeneris sunt illa, quæ ex matre vel auia debentur filijs familias, vel emancipatis deferūtur & qñq; ꝑ nepotib. puta res auiæ ipsorum.

Bona vacare est ipsa dominum non habere.

Bonorum possessor dr̃ ille, q̃ qđ iure prætorio alteri succedit, quia bonorū possessiones à prætore sunt inuētæ. Et est differentia inter bonorum possessoré & hæredem,q̃ a bonornm possessor de iure prætorio succedit,insti. de bonorum possessio.§.1.& ff.eo.ti.per totum,& est nomen iuris, vt notat Bert. de cau, possesso. & proprieta. in glossa 4.& ff.de verborum significa. l.hereditas. Aliud est possessor bonorum, duæ dictiones non nomen compositum, significans factum,& non ius, sed heres succedit de iure ciuili.

Bonorum possessio ponit pro vna dictione ſm Az.& significet ius recipiendi prosequendiq; & retinendi illud,qđ in bonis illius erat cui succedit de iure prætorio, & differt à petitione hereditatis, quę est de iure ciuili, vt instōne & ff.prę-alle.Item est ius quod ꝑsequimur,& in hoc differ ab actione hereditaria vniuersali,s.possessoria hęreditatis petitione. Et qñ ponitur pro una dictione vt bonorum possessio significat hoc ius. Si autem dicitur possessio bonorum,tunc signicat factum. Diuiditur autem bonorum possessio, quia alia est ordinaria alia est extraordinaria. Alij diuidunt bonorum possessionem in has duas species,scilicet bonorum possessionem secundum tabulas Testamenti, & bonorum possessione contra tabulas testamenti, vt infra dicet.

Bonorū possessiones extraordinarię sunt duę ex testō, s.secundnm tabulas & contra tabulas. Et quatuor ab intestato, s.bonorū possessio vñ liberi,bonorum possessio vñ cognati, bonorū possessio vndeagnati,& bonorum possesio vnde vir & vxor: quarum descri-

ptio-

ptiones subiicietur.

Bonorũ possessio extraordinaria duob.mo.sumit. Vel qa non est stabilita certa parte edicti, s.ex testõ tm̃, vel ab intestato tm̃, sed ut aga qñque ex testõ quandoque ab intestato defertur, & competis tm̃ his, qui vocantur ex nouis legib. vt ecce mater aliis in testõ institutis, postea in puerperio decessit, & filium, quẽ gestabat ĩ vtero præteriit. Presumitur enim filiushic institutus, & habet bonorum possessionem secundũ tabulas, & septimam partem extraordinariam. Cu ius bonũ est exemplũ ſm l.Corneliam tam ex testõ quam ab intestato, quę fingit eũ, q moritur in captiuitate decessisse ipsa hora captiuitatis. Et ideo quilibet potest ei noua l. Cornelia ex testõ ab intestato succedere, ut institutione de bonorum possessio.§.7. Dicitur autem extraordinaria possessio, qa ius nõ tribuit, ut Carboniana, & qua datur uentri, & q̃ datur gratia litis agnoscendæ unde & extraordinaria datur sine causæ cognitione, quæ in ordinariis, quia omne ius tribuit necessaria est. Item bono.possessio aliter diuidit, quia alia dr̃ bonorũ possessio edictalis, ut q̃ ex edicto prætoris mortui decernit. Alia uerò bonorũ possessio decretalis, q̃ à viuo prætore decernit. Vel quia hodie nõ est necessariũ eam decerni vel dari. Dr̃ enim deceretalis siue iudicialis à iudicis præsentia. quæ in eius agnitione exigit, ſm Azo. posset & illud dici vnã esse bonorum poss. edictalẽ, & eandem appellari decretalẽ vel iudicialẽ ex eo, qđ accipit efficaciã ex p̃sentia iudicis. Nec est dr̃ia inter decretum & decretalẽ, licet quidam dicant contrarium. Repelluntur aũt à bon.possessio qui amiserunt libertatẽ uel ciuitatẽ, ſit.ff. eod.l.edicto. Petitur autem bon. poss. à liberis annum vtilem, ab agnatis aũt & cognatis inf. centum vtiles dies, & si plures sint in eodem gradu, omnes admittuntur. Si aũt repudiauerint vel tẽpore sint exclusi, statim possunt admitti sequentes infra eadem tempora, ut inst.eod. tit.§.liberis itaque.

Adde quòd bonorum possessiones edictales appellātur illę quas ordinarias uocāt, quæ quidam ius tribuunt. decretales verò sunt, quæ vulgo dñr extraordinariæ: & hę sunt facti, qualis est Barboniana, & quæ vétris nomine decernitur, & his similes, quæ omnem vim ex decreto Prætonis accipiunt, vt eleganter docet Alciatus in l. delata. de ver bo. signific.

Bonorum possessio ₰m tabulas est ordinaria ex testō. Et dicitur esse ex testamēto ₰m Azo. non quia iuuatur ex voluntate defuncti, sed quia non hēt locum nisi extinte testō, & dat̄ scriptis hæredibus, & eis deficientibus vocantur substituti. Et inde substitutis deficientibus vocantur substituti eis. Petuntur autem ex originalibus tabulis tm̄ non exemplo. Item si fiat q̄stio de tabulis, debet probari cuiuscunque intentio per septem testes, & non ꝑ duos tm̄ ₰m Azo. licet quidam dixerunt contrarium. Si autē testōr non facit testamentū in scriptis, sed in verbis, vel nūcupatione rerum vel hoium, datur bonorum possessio ₰m nuncupationem testamenti.

Bonorum possessio contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur ₰m Spec. in tractatu de libel. tit. de testa. §. sequit̄ videre, vbi dicit. Est & alia bonorum possessio contra tabulas, quæ datur filio vel nepoti præterito contra testm̄ patris vel aui, qui filium vel nepotem in testamento suo, vel vita p̄teriit, & datur ēt in tabulis, si filio uel nepoti legauit, ipse tñ legatum non agnouit, & secundum Azō. in sum. eo. ti. defertur liberis naturalibus & legitimis tm̄, puta adoptiuis. Item natis & nasciturts. Item emācipatis præcipuè & his, q̄ erant in potestate defuncti, & datur illis, ex quibus potuit aut hæreditas, aut bonorum possessio peti de iure communi. Datur autem à patre naturali. & in adoptione non habet locum hæc bonorum possessio nisi īstituatur ab eo hæredes, & alius ei committat edictū, Itē alia est bonorū possessio cōtra tabulas ₰m Spe. ibidem quę datur patri vel matri, auo uel proauo, si sint præteriti

riti ex teſtõ filij uel nepotis emancipati gratis, & ſine pecunia, cum quo non eſt factum pactũ, ne pr uel auus inquietaret ſua iudicia, nec receptum eſt a b eo quantum ſatis eſt, q etiam nec miles nec ĩ militia deceſſit. Item ſm eundem ibidem eſt alia bonorum poſſeſſio contra tab. quæ datur p̃ono præterito cõtra teſtm̃ liberti ſi ſit maior centenario ad recipiendum p patronum tertiam partem ſibi debitã de iure, & datur patrono, ſi ſit præteritus oĩno, uel etiã ſi ſit ſibi minus tertia parte legatum, & tũc datur p ſupplemento uſque ad tertiã partem. Et differt ĩ hoc ſm Azo. à bonorum poſſ. quæ datˉ liberis, q a tunc hęc demum datur ſi hęreditas liberti ſi aditas ſaltem ab vno, de hæredibus. Sed illà, quæ datur liberis, ſatis eſt quod quis potuit eſſe hæres, licet non potuit petere ſm tabulas bon. poſſ. Item notandum, ꝙ quærela inofficioſi teſtamenti fere hoc idem operatur, quod bonorum poſſeſſio contra tabulas, quia teſtm̃ reſcinditur de facto. Sed Spec. dicit, ꝙ de iure ſciſſum, & irritum eſt. Sed in hoc differunt, quia bonorum poſſeſſiones omnes prætoriæ actiones ſunt, vel edicta p̃toria. Querela autem inofficioſi teſt. ciuilis eſt. Et pręmiſſæ bonorum poſſeſſiones ordinariæ ſunt, & competunt ex teſtamento. Alię bonorum poſſeſſiones cõpetunt ab inteſtato.

Bonorum poſſeſſio unde liberi ſm Spec. ubi ſupra. §. uiſo, datur filio emancipato, quãdo pater decedit ab inteſtato, & eſt ordinaria, & eã non habent liberi in linea materna. l. quoties, C. de ſuis & leg. hær.

Bonorum poſſeſſio vñ agnati, uel unde legitimi ordinaria eſt, & ſecundum Sp. ibidem datur proximis cognatis coniunctis per uirilem ſexum poſt liberos ab inteſlato. Et nota, quòd bonorum poſſeſſio unde legitimi non eſt caput ſpeciale, ſed generale, concurrens cum aliis ſpeciebus bonorum poſſeſſionibus ſcilicet cùm liberi, unde agnati, unde cognati, unde ex lege & ſenatuſconſulto.

Bonorum poſſeſſio unde cognati

gnati similiter ordinaria est, & ſm Speculatorem datur his ab inteſtato, qui per fœmineum ſexum con iuncti ſunt, vt ſi neque liberi, neque legitimi exiſtant, cognati pximi ſuccedant.

Bonorum poſſeſſio vñ vir, & vxor ſiīr ordinaria eſt. & datur viro muliere ab inteſtato decedente, agnatis, vel cognatis non exiſtentibus vol econtra datur mulieri, viro ab inteſtato decedente agnatis & cognatis nõ exiſtentib. Et hæ omnes ordinariæ quatuor bonorum poſſeſſiones competunt ab inteſtato Aliæ verò, quæ ſequuntur, ſunt extraordinariæ.

Bonorum poſſeſſio extraordinaria eſt, quæ nomine caret ſm Spe. ibidem, & competit his, qui ex lege, ſenatuſconſulto & conſtitutionibus principium tàm ex teſtamento, q̃ ab inteſtato veniũt, ſ vt cũ aliquis vult ſuccedere patri ſuo quem ab īteſtato deceſſiſſe inuenit, cùm ab hoſtibus redit, vel cùm à captiuitate fuerit emancipatus, & ſic iure ciuili cum cognatis in ſucceſſione iure poſtliminij petit ſibi hanc bonorum poſſeſſionem concedi.

Bonorũ poſſeſſio ex lege Cornelia eodẽ modo datᷓ filio emãcipato de iure ciuili incognito cũ vult ſuccedere patri decedẽti ab īteſtato apud hoſtes in captiuitate.

Bonorum poſſeſſio extra ordinaria ſeptima datur vno mõ patrono volenti ſuccedere, liberto ab īteſtato decedenti ſine liberis. Alio mõ filio volenti ſuccedere in bonis matris, vel ecõuerſo. Et datur alio mõ infanti vel curatori eius, volenti ſuccedere ex teſtõ matris, q̃ teſtamentũ mutare non potuit præuenta morte, cũ in puerperio deceſſit, & alios filios cohæredes inſtituit. Datur autẽ hæc bonorum poſſeſſio filio adoptiuo, vel arrogato volenti ſuccedere patri adoptiuo, vel arrogatori ab inteſtato decedenti. Oẽs aũt bonorũ poſſeſſiones pmiſſæ ius tribuũt, ſed q̃ ſequuntur ius nõ tribuũt, licet facti ſint.

Bonorũ poſſeſſio. Carboniana eſt illa, p quã filius impubes volẽs ſuccedere ī bonis patris ab inteſtato tanquã proximior, vel rumpere teſtamentum, per contra tabulas, uel dicere ipſũ nul-

nullum ipso iure cum fuerit pteritus, cũ obijcit sibi controuersia bonorũ & filiationis, vel mouetur sibi q̃stio status, puta ꝙ sit seruus, petit p Carbonianum possessor institui p contro uersiã motã de bonis, & filiatioẽ & q̃nũ stat⁹ vsq; ad tpa pubertatis suæ differri. Et datur solum cogni tione luminaria. Require infra Carbonianum.

Bonorũ possessio nomine ventris datur mulieri pregnãti in bonis mariti, in quib. secundum dignitatem suam sibi & familiæ suæ alimen ta constituuntur.

Bonorũ possessio ex edicto diui Adriani tollen. daĩ alicui voléti succedere in bonis alicuius ex testaméto, ĩ quo institut vel inscriptus est ex eo, ꝙ ostendit testamentũ non cancellatũ nec abolitũ, nec in aliqua parte sua abrasum, ẜm Alber. Et daĩ voléti succedere ab intestato ẜm Goff. qđ probat secunda pars rub. q̃ dicit de scripto hærede. Sed rõ Goff. dicit cõtra in summa. Hoc tñ notandum ẜm Spe. de bon. possest. ꝙ bonorum possessiones olim fuerunt vtiles, sed hodie sunt inutiles prꝫterquã in quinque casib. Primus qñ viuo testatore posthumus præteritus decessi, quasi videatur testamentnm ruptum iuris solemnitate, cùm nihilominus hæres scriptus ex isto testamento petit bonorum possessionem, ut in l. posthumus, ff. de iniu. rup. & irrit. testamen. Secũdus est in l. filius eodem titulo. Tertius institutione, quib. mod. testamen. infir. §. 1. Quartus in l. hæres. ff. de decret. ab ordi. faciend. Quintus in l. æquissimum. §. 2. eodem titulo & l. filius. C. de inofficioso testamento.

Bonorũ possessio ex testamento militis in militia decedentis, non datur patri, uel auo, vel proauo, uel cõtra tabulas, vt C. de testamento milit. l. ne quidam, & l. milites.

Bonæfidei emptor dicitur, q̃ ignorauit rem alienam esse vel putauit venditorem habere ius vendendi, scilicet esse procuratorem uel tutorem, ff. de verborum sig. l. bonæfidei.

Bonæfidei possessor est q̃ credit se aliq̃ rem iuste retinere, sed malæfidei possessio,

est qui iniustè scit se aliq̃ ré possidere, vt in reg. possessio. de reg. iu. li. 6. & insti. de usucap. per totum.

Bonum & æquum teste Budæo absolutam bonitatem equitatemq; significat, & ceu iuris medullam.

Bos cornupeta, est bos, qui facile cornupetit. i. cornibus pungit.

Boues nõ cõtinenť sub appłone iumentorum, sed pecudũ uel armentorum ff. de ver. si. l. boues, vñ si lego armentum, cõtinenť boues. ff. de leg. 3. § armento, sed si lego iumenta, nõ continenť, l. legatis, §. iumentis, eo. tit. & ff. de ædi. l. ædiles.

B ante R.

BRabeutæ, latine designatores appellanť. l. athleæ. ouib. ex cau. infa. irrog. Sũt aũt q̃ constituendis põpis p̃sunt, vnicuiq; incedendi locum & ordinẽ p̃scribentes, non dissimili munere eorũ q̃ Romę vocanť magistratu cæremoniarum.

Bractearij in l. 1. C. de exc. tu. ar. dñr, qui aurum malleis tusum, & ad quãuis tenuitatẽ ductile, reb. in aureandis inducũt. Nam bracteæ sunt auri tenuissimæ laminæ. Bud.

Brauium victoriæ præmium.

Brephotrophus appellať gubernator ĩfantiũ pauperũ, & orphanorũ, & brephotrophiũ locus, ubi hmõi infantes publicè aluntur.

Breuiter no. Io. Cal. in com. suo sup decreta, cũ dilect⁹, de cau. poss. & prop. Et Io. And. de test. c. 1. lib. 6.

Breuis, breue, breuiariũ, dñr epitomę, siue cõmẽtarioli rerũ summas cõplectẽtes, quæ uocant summaria.

Breuiatores q̃ sint. no. ĩ auth. de consu. ult. col. & sunt ẽt in curia R. officiales, q̃ sic dñr, qui scribunt & dictãt rescripta curiæ R.

Breuiloqua hæc dictio sigñat substitutionem, q́ breuib. uerbis cõtinet substitutionem, cumulationem seu multiplicationem. Etiam breuiloqua est illa subst̃ó, qua subst̃õnis unius p̃sonę ad aliam fit repetitio. Itẽ breuiloqua illas tot & eodem modo sigñat subst̃õnes, vt significant eius, verba, uel quæ vis aliũ de sumpta significata. Et dř breuiloqua, quia breuibus uerbis fit, & breuibus uerbis cõprehendit plures substitutio-

tutio-

tutiones,ut no.Acc.& Barto.ff.de vulg.& pup.subst. De hoc vide infra substitutio breuiloqua.

Brocardica materia dr, quæ est contrariarū opinionū rationibus inuoluta.

Brutus dr quasi obrutus,quia sensu caret.&est sine rōne & prudentia ẜm Isid.unde brutire.i. infatuare.

B ante V.

BVbulcus dr tam q bob.arat,quā q boues pascit l. cū delanionis de fun. īstr.

Bubulus est magnus, & syluestris bos, vñ bubalinę stragulæ,ex bubulorum pellibus confectę, sed buculus est parnis bos.

Bucus est garrulus, qui cæteros oris loquacitate, nō sēsu superat secundum Isid.

Boccellarij sunt latrones,qui ponunt in ore captiuorum lignum, vt non clamāt. C. ad l. Iul.de vi.l.vlt. vel melius dicebantur equites cataphracti per orientē, qui suberant magistro militū, author Alcia.l.1. C.de ero.mil.an.

Buccellarius, vt sentit idem Alc.ī pal.l.j. C.de ero.mil. ān appellaī id genus panis quem uulgo vocāt bis coctum,nimirum ad diuturnitatem vsus excoctum.

Buccinum, species purpuræ. l.si cui.de leg.3.

Bulla est sigillum Papæ, uel litera quam dat Papa, uel ornamentum schedulæ.

Buprostis animal est ualde noxiū, haud absimile scarabeo de quo mentio fit in l.3.ff.ad Cor. de Sic.

Burdo, partus est ex equo, & asina,l.itē legato de leg.3.

Burgos vocant crebra p limitē habitacula constituta.

C ante A.

CAballatio munus alendi equos publicos.

Cacabos annumerat Paul.in l.cū delanionis, de fun.inter instrā fundi,sūt aūt uasa,ī qb.coqtur pulmētariū

Cadat ab omni iure suo, ista verba important per sententiam.Fel. in c. Rod. in 18.versi.cadit ab omni iure suo.de rescr.

Caduca glans,q̄ ex arbore cecidit, l. Sylua.de verb. sig.

Caduca bona,quæ ad fiscum deferuntur,l.pen.de is quę in testa.delen.

Caducū legatū ẜm Az.ī sum. de cad. tol.est, qđ deficit

post mortem testoris quacunque rone. Et quia quibusdam modis & ronibus iniquis olim legata fiebāt quoque caduca, ideo lex posuit vnam rub. C. de ca. tol. Et differunt ꝓ non scriptū quasi caducum & verè caducum. Vn̄ legatum ꝓ nō scriptū est, qn̄ legatur alicui damnato in metallum vel non existenti in rerum natura, puta nō nato. Quasi caducum est qn̄ nō omnino cadit, sed uerè caduducum est, qn̄ legatarius vixit post mortem testoris & superuenit ei conditio, pp quā efficitur incapax legati. Sed in alio casu legatur illi, qui est in rerum natura, sed moritur ante mortem testatoris. Primū accrescit sine onere, secundùm verò cum onere.

Cadus vas erat vinarium, in quo vinum diffusum seruabatur, l. penultima de vino tri. & ole. leg.

Calamitas est infelicitas uel miseria, quæ euacuatur oī bono vel est pœna vel labor immensus.

Calata comitia, de quibus fit mentio Insti. de test. or. q̄ olim essent, enarrat ele. Aul. Gel. lib. 15. c. 27.

Calcaria, locus vbi calix conficitur, leg. aut dānum, de pœn.

Calcearium, quod pro calceis impenditur.

Calcittosus equus est, qui solet calce ferire, idest pedibus retro se percutere.

Calculator ſm Isid. dr̄ à calculis, idest a lpillis minutis, quos antiqui in manib. habuerunt, componendo numeros.

Calculus, i. Cōputus, Ci. de erro. calc. l. vnica. Item est causæ cognitio & enumeratio. vt C. de iud. l. rē non nouam. Item prima sententia diffinitiua. C. de appe. si actor. Vide aliqd de calculo de fide inst. cum dilectus.

Calendæ, & calendarium, vide in littera K.

Caligatus, i. miserrimus. Inde caligatus miles dr̄, q̄ habet ferrea ocreas uel calligas d̄ corio. Etiā idē est, q̄ infirmus vel obscurus, has expositiones facit glo. in l. à caligato. C. de nup.

Calliditas, require ĩfra dolus mal⁹. Est. n. calliditas dol⁹ adhibit⁹ tacēdo, vt no. ff. de don. ma. l. 1. in gl. inde callidus, i. fallax vel astutus.

Calūniæ ſm Hos. in sum. est, cum

cum quis ex certa scientia iniustè agit, vel resistit. ff. ad Tur. l. j. §. calũniari. Vel est petitio iniusta ex certa sciẽtia in iudicio facta, & iustæ petitioni iniusta rñsio, vel est falsi criminis impositio. ff. de verbo. sig. l. si quis calumnietur.

Calumniari ꝟm Az. in sum. C. de calu. est falsa crimina scienter intentare, & alicui opponere vel imponere. Et ex eo, ꝙ quis non probauit crimen, calũniari vr̃, licet tex. videatur sonare in contrarium, ꝙ talis nõ sit calũniatus. 2. q. 3. §. nouãdũ, vbi dr̃. Calumniari est falsa crimina intentare, seu intendere. Prę uaricari uerò crimina abscondere. Tergiuersari in vniuersum ab accusatione desistere. Sed nõ vtiq; q nõ ꝓbat qđ intendit, calũniari ꝓtinus vr̃, similis tex. in l. j. fit ad senatuscõ s. Tur.

Calũniator est, q scienter alicui falsa crimina imponit uexãdi occasione, vt ff. ad Tur. l. 1. ĩ priñ. vñ ꝟm Isid. Calũniator à calũniãdo. i. frustrando vel decipiendo dictus est. Et inde dr̃ iuramentũ calũniæ. s. vitandæ. Et est assertio veræ petitionis uł repu lsionis ꝟm Gof. cum quis iurat se bona fide, & nõ calumniandi animo cãm mouisse, vel ꝙ venerit ad reluctandũ putans se bona iustitia uti. C. de iur. calu. l. 1. §. 1. & habet quinque c. ut c. 1. eod. titu. ubi glo.

Camelarij sunt doctores curatoresque camelorum, & camelelasia munus agendi accurandi camelos, nã cameli iurm operam præstabãt impedimentũ exercitus comportandis.

Camerata arca uehiculũ contectum, quo matronæ, & ualetudinarii gestantur. l. sed addes. ff. loc.

Cannum potio est, quæ fit ex hordeo & alijs frugibus & est species ceruisiæ, ut meminit. Vlp. ĩ l. si qs vinum, ff. de vino tri. & oleo leg.

Canabis herba notissima, ex cuius cortice funes fiunt. l. 1. de exer. actio.

Cancellare est scripta transductis lineis instar cancellorũ delere gl. in l. fi. quis libertatem de pe. hæred.

Cãcellaris nomen accepit a cancellãdo, cuius officium est rescripta uel m̃isa imperatoris, & mãdata inspicere, & mala scripta cãcellare,

re, & bene scripta cũ signaculo suo signare, & sigillũ eis imprimere. Inde ẽt uenit archicancellarius quasi princeps cancellariæ secundũ Azo. in summa.

Cãcelli dñr ligna inter se modicis ĩteruallis in trãsuersũ cõnexa. l. qsitũ, de fun. ĩstr.

Candidati principis erant ex Quæstoribus, q orationes epistolasq; principis in Senatu recitabãt. l. 1. de offi. Quæst.

Canon Grecè, est rła latine. 3. dist. can. Et in una significatione, est id, qđ in cõsilio gñali, vel ꝓuinciali statuit, & sic capitur de cõst. c. canonũ statuta. In alia significatione vr̃ esse id, qđ ab emphyteota dẽ re emphyteotica soluit & sic vr̃ sumi ab Azo. in sum. C. de iur. emph. vers. ex boc autẽ contractu. Etiam dr̃ illud, quod sumitur pro pedagio vel vectigali, vt in rubr. ff. de pub. & vecti. Vñ & canonica illatio in l. placet. C. de sacros. eccl. pro ordinaria tributi præstatione.

Canonum quidã est latæ sententiæ, quidã ferendæ. Et primũ exprimitur p verbũ innodatus, vel coipso. Secũdus p verbum innodetur, vt est glo. in c. qcunq;, de hær. lib. 10. Itẽ canon hẽc sub se quatuor species 25. q. 3. si quis dogmata.

Canon frumẽtarius vrbis Ro. est certus numerus mensurarum frumẽti quæ singulis annis mittebanť Rom. l. 1. & 2. eo. tit. lib. 11. quod erat etiam de oleo.

Canon largitionalium titulorũ, est summa tributi, & p̃statur de regulari p̃statione à prouincialib. fisco. Et dñr tituli. qui ex specialib. titulis, i. literis, breuibusve chartis leguntur, C. de anno. & trib. l. 3. & l. 1. de canone largi. tit. li. 10. secundum Accur.

Canonia est ius, qđ prouenit electione & receptione in fratrẽ, uel est ius percipiendi fructum præbendæ, siue redditus. cap. relatum, de præben.

Canonia est nomen ti. & iuris Præbẽda verò nomẽ facti, & cadit in extraneũ, ut no. Inn. in c. cũ M. de cõst. quere infra, Prębendæ.

Canonica monitio est quando interuenit. citatio cum tribus monitionibus, uel vna peremptoria tres continens, de qua in cap. constit. q̃ sent. exco. lib. 6.

Cano-

Canonica portio est à canone deputata ecclesiæ parrochiali de relictis a parochiano defuncto illi ecclesię, ubi elegit sepulturã cũ alibi quã in parrochiali elegerit eam, & secundum varias consuetudines alia & alia. Nam alicui medietas, alicui tertia, alicui quarta datur de sep.c.certificari.

Cãtare & legere differunt, ꝙ not. ꝑ statutis, qui tenetur cantare officium, non satisfacit dispositioni legendo, sed cui permittitur legere, ꝑmittitur cantare. Abb.in c. quòd inte. de pę. & remiss. & in c. vt quisque. in 2.not.de vita, & ho.cler.

Cantharus, ut quibusdã vr̃ appellat̃ illud aquę concepta culum, vnde saliẽtes aquæ erũpunt.l.cætera. de leg.3.

Cantharis animal est venenatũ l.3.ff.ad l.Cor.de Sic.

Capere est ita accipere, vt id, qđ capis, tuũ fiat. Vñ aliud est capere, & aliud accipere, q̃a capere est cũ effectu id, qđ secum remãsurum est, iõ nõ vr̃ q̃s capere qđ erit restituturus. Sed accipere est si quis non sic accipiat, vt hẽat, & sic accipere potes illud, quod non fit tuum accipiendo.ff.de ver. bo.sig.leg.aliud est capere.

Capiendis, idest distrahẽdi pignoribus tributorum, require infra, pignus.

Capitale crimen quod sit vide ff.de pœnis. l.rei capitalis, de bo.poss.l.edicto.§.rei capitalis.

Capitalem fraudem admittere, est tale quid delinquere, ꝑp quod delinquens capite puniendus sit. l. cum autem. §. excipit.de ędil.

Capitales inimicitię sunt cũ q̃s alicui minatur mortẽ, cum odit uel ad mortẽ desiderat, uel qui eum accusauit criminaliter, & idẽ dic. qñ est q̃stio de oĩb. bonis uel maiori parte, argumento in capitulo infrequens, de restitutione spo.li.6.nã bona tꝑalia sunt vita hominum l. aduocati. C. de aduo. diuer.iu.ubi est gl.vitam, facit text.in l.2. C.de const.pec. quem tex.Bald. alle. in capitulum cum cã, de re iu. ad hoc, qđ pecunia deseruit necessitati humanæ, de hoc vide panor. ĩ c.cũ oporteat, nu.2 de ac.

Capitales pęnæ tres sunt. prima est mors corporalis leg. capitaliũ. ff.de pę secunda est dãnatio in metallũ.leg. quidã, ff. de pęn. tertia est de-

deportatio, & talis nō perdit libertas sed ciuitas, de hac materia uide Fel. in c. qualiter & qn̄ 2. de acc.

Capitales trium uiri carceris custodiam habebant, vt cū animaduerti in aliquem opus esset, eorum fieret interuentu. l.2. §. constituti. de orig. iu.

Capitalia iudicia dicimus, q̄ vltimo supplicio afficiunt, vel libertatem aut ciuitatē adimunt. l.2. de pub. iud. & inst. de pub. iud. in prin.

Capitalis causa intelligitur etiam ubi tractatur de existimatione. l. licet capitalis, de verb. sign.

Capitalis inimicus quis dicat̄ vide Accur. ff. de arb. l. licet autem in glo. 3. & Bar. ff. de quæstione leg. 1. §. si quis dicatur.

Capitatio est genus tributi, quod pro cuiusque capite infertur, nulla habita ratione facultatum.

Capitatio ciuiū censibus eximenda capitatio. i. census capitis. Vnde dicebantur ciues Romani, per excellentiam exempti, & quædam orientales prouinciæ. l. vnica. C. eo. ti. li. 11.

Capite censeri dr̄, qui dat censum pro capite. C. in quib. cau. colo. cen. do. acq. possess. lib. 11.

Capitis diminutio est status cōmutatio, ut qn̄ liber efficitur seruus. Et est triplex diminutio capitis. s. maxima media, & minima. Minima capitis diminutio est qn̄ quis nec ciuitatem, in qua moratur, nec libertatē amittit, sed tn̄ paritur contra se status commutationem, uel minorationé circa familiā, ut qui iuris sui est alieno iuri incipit esse subiectus veluti per arrogationem aut cū qs emancipatur, q̄ primo erat in aliena ptāte. Et debet intelligi p̄dicta descriptio cum permutatur status hominis facto eius interueniente, ut in cōdemnādo, uel in emācipando vel arrogando, uel adoptādo, vel ēt in reuocādo ex ingratitudine, vñ licet patre alicuius mortuo mutet̄ eius status, qa sui iuris est factus, non iō capite diminutus est. Et status hic ponit̄ s̄m Az. pro ciuitate & libertate, uel ciuitate tātum, vel patria potestate, seu propria ptāte seu media aut aliena. Tria. n. sūt, q̄ hn̄t hō. s. ciuitas, libertus, & familia, & s̄m hæc tria

sunt tres capitis diminutiones. Media capitis diñutio est cũ salua libertate ciuitas amittit, ut cum qs deportat̃ seu relegatur ad exilium per quinquennium, uel bannitur. Maxima capitis diminutio est cũ ciuitas amittitur, nec libertas retinet̃, vt cũ qs in metallũ damnatur, & sic ẽt bannit̃ in opus metalli, vel si maior 20. annis patit̃ se venũdari ad pretium participãdũ uel si manumissus ĩ seruitutem ex ingratitudine reuocet̃, vide inst. de ca. di. p totũ. Speculator. in ti. de tut. §. tutela. Effectus autẽ capitis diminutionis maximus est, nã si qdem fuerit capitis diminutio maxima vel media, certum est taliter capite minutum hñi p mortuo, ergo nõ cõuenit a creditorib. nec agit contra debitores, nisi p relicto legat in alimenta, vel p habitatione legata, q̃ legata potius consistũt in facto, quã in iure, eius. n. bona publicata sunt, vel in aliũ deuoluta, dat̃ tñ actio in eos, ad quos bona eorum puenerunt. Item non vocabit̃ ad tutelã, vel curã, ut ff. eo. l. 2. & l. tutelas. §. vlt. Si aũt fuerit capitis diminutio minima, p eã nõ expirant publica iura, remanet etenim taliter capite minutus magistratus & senator, & iudex, & in quolibet officio pristino. Item nec p eã expirant tutelæ, nisi sit legitima. illa. n. expirat qa desert̃ agnatis, secundũ Az.

Capitũ est mulieribus capitis tegmen. l. vestis, de aur. leg.

Capitularia, i. libri statutorũ auth. cassa. C. de sacros. ec.

Capitulenses populi sunt Italiæ. l. fi. de cens.

Capitulum vño mõ est locus, vbi res capitales firmãtur. Secũdo, significat lectioné. Tertio, distinctionem, ut ille habet quinq; cap. Quarto significat congregationem multorum & pcipue virorum ecclesiasticorum, vt no. Io. An. in c. capitulũ, de resc. quãdoque particulam operis, l. 1. de mil. test.

Capsarij dñr, q ĩ balneis vestimenta suscipiũt custodienda. Vel aliter sunt illi, qui portãt alijs lib. ad scholas.

Captare (inquit Alc. lib. 2. Parer.) est illecebris, obseqo, donis spe maiorũ aucupari, hinc captatorias instõnes appellari, q̃ iõ factę sũt vt aliquo qs in stituat̃, aut

leg.

legatur consequatur.

Captare verba legis, est aliter interpretari, quam senserit legislator. leg. pen. ad exhibitione.

Captio, i. deceptio. inde captiosum, i. deceptorium, vel deceptiosum, aut dolosum, vt no. Io. An. de offi. deleg l. si duo. lib. 6. in glo. 1. in fin.

Captio cā mortis, alias capio ꝯm Az. est qñ per mortem alicuius occasio capiendi obuenit alicui, exceptis his capiendi figuris, & causis, q̃ certis & proprijs nominibus, nuncupantur, vt hæreditas legatum, & fideicommissum, quia. s. talis captio vel capio nō incidit in naturam captionis hęreditatis, legati, vel fideicommissi. Et cā mortis captio, seu capio ꝯm Az. in sum. C. de dona. cau. mor. est cū post mortem alicuius aliq̄d dat̄ alicui cā cōditionis implende, vt aliquid perueniat ad aliquem mortis occasione, nec tñ aliquo certo translationis uel acceptionis nomine nūcupatur, uerbi gratia fundum tibi commisi, vt Titio dares, cum tu post mortem meam non haberes fundum dare Titio. dedisti Sticho, q̄ forte est hæres. Et Stichus tunc causa mortis capit, cū fundus ei donatur causa mortis, q̄a donatio meram obtinet voluntatem vel liberalitatem. & non emptā vel conditionatam.

Caput est membrum honorabilius inter cætera membra. Interdum ponitur pro statu, vt Inst. de cap. dim. in prin. & caput aq̄ illud est, vnde e aqua nascitur. l. 1. §. caput. de aqua quot. & est.

Carbonianum require, supra bonorum possessio carboniana Unde secundū Azo. dicitur a Carbonio inuentore vel autore. Et datur solo nato, & non nascituro, in quo differt ab edicto de ventre in possessionē mittendo, quod subuenit nascituro.

Carbonum appellatione q̄d contineatur, vide ff. de ver bo. sig. & l. carbonum.

Carceraticum, merces, quę p̄fecto carceris datur ob custodiam. l. pen. de bo. dam.

Cardinales dicti sunt a cardine q̄a sicut ostium regit̄ a cardine sic per eos regit̄ ecclesiæ vl̄is. 34. di. presbyteri. Dicuntur etiam quādoque cardinales. i. principales, quia per eos debet officium.

cinm in ecclesia regi.

Cardinalatus est de iure diui no, quia per sacerdotes leuiticos intelliguntur cardi nales, ut in c.per venerabi lem, qui filij sint leg.& ibi Abb.in 2. colum. & idem Abb.& Host.in c.ex gestis de cle.non resi.Bar. late in tract.Card.in 3.col.

Careat virib. importat necessitatem ipso iure. Fel.in c. Rod.in 20.col.uer. careat uirib.de præscrip.

Carena dr̄ a carentia hoīum vel cibariorum, nam p 40. dies ieiunant in pane & aqua, & includunt ī aliquo secreto loco iuxta ecclesiā ubi non hn̄t cōsortium ho miuum, ut no.Ber.in c.accusasti. de accu. & simile no.gl.in c.2.de spon.

Careum in l.nō omne. de pe nu. leg. seminis species, de quo, & Dioscorides & Pli. tractarunt.

Carina infima pars nauis. l. quod in rerum, §.fi.de le.1.

Carnificare est carnes facere, f.mactare. Inde carnifiex, qui carnes facit & vendit. de appell.significante, etiā homicidæ solent dici carnifices, ut gl.4.in cle.1.de ui.& hon.cler.

Carpentū est genus currus, in auth.ut erd.præf. & ibi gl.

Carruca, veheculi gestatorii genus.l.uxori.de au.&arg. leg.hinc carrucarij.

Casitare ē minuatim stillare.

Castaldus siue castaldio, est idem qui actor uel uellicus, gl.§.pęna.Inst.de iniur.

Castem viuere dr̄ etiam mulier transiens ad secunda uota Bar.in l.mulier.§.cū ad Trebell.

Castellus ſm Alb. uel castellū, ſm alios dr̄, ſm Sp.rece ptaculum, quod aquā publicā suscipit, q̄ ducit ad aliqd̄ prædium irrigandū, require.infra interdictū de aqua cas.edu.& ff.de aqua quoti.& ęsti.l.1.§.ęquissimum.Alias, i. castrū ff. de leg.2.l Titia.§.fi.vulgo au tem accipitur pro arce.

Castrametor.i.pono, figo, uel diuido castra.

Castratus caste natus, gl.in l. sed & q̄sitū.§.spadonē.ff.d̄ li.&posth.vel ſm alios est, cui uirilia sunt amputata.

Castrense peculium, require infra peculium.

Castrū si vēdat, iuspa.ei anne xū accedit, secus si vēdo palatiū, vbi ē eccl'a, vbi hēo iuspat.d̄ hoc vide Inn.ī c ex literis.de iurep.& Host in sum.de iu.p.§.2.q.7.ac..

Ca-

Castrum distinguit Bar. a uilla, in l. 1. §. siue. de ope. no. nũ. Castra aut numero plurali locus est, ubi milites fixerunt tentoria. l. 4. §. emã for. de re mil.

Catadiomus Latine decursorium dici potest, significat aut stadium, in quo equites decurrere solent imaginario prælio. Bud.

Catechizare est imbuere, docere seu instruere, uel bene dicere. Inde cathechism⁹, nam ante baptismum instrui debet baptizandi in fide, & præcipuæ adult. de conf. dist. 4. ante.

Catechumenus instructus dr̃, vel qui baptizari pponit, medio tpe Symbolũ Dei discens. 48. dist. §. 1. ca. qm̃ multa, uel dr̃ audiens eo q̃ doctrinam ante ualuas ecclesiæ audiat, cum suscipere uelit baptismum.

Categorica propositio notat ff. de acq. re. dom. l. quæsitum, in fi. & ibi glo.

Cathedra ẜm Host. est Grecum, & ponitur pro excelsa sede iudicis præsidentis. Et ponitur etiam pro sede doctoris. ita dicit gl. in cle. dudum. de sep. vnde, Rex solium doctor cathedram, iudexque tribunal.

Cathedralis ecclesia. i. episcopalis, uel rĩaris & collegiata ext. de elec. ῑne pro defectu. per Inn. & Host. & uide Arch. de resc. c. statutũ super verbo cathedralib.

Cathedraticum est, qđ soluit annuatim epõ a suis clericis suæ diœcesis in signum subiectionis uel obedietię, & etiã sustentationis, & est duorũ solidorum, vt 10. q. 3. placuit. Et dr̃ cathedraticum, quia soluit ad honorem cathedræ episcopalis.

Catholicianus. i. vr̃iter deseruiens, ut C. de iud. antepe. & ult, & in auth. de iud. §. his, qui causas præparant & de defen. ciuit. §. ex prouinciali.

Catholicanos Alc. ait dictos apparitores p̃f. præt. Orientis, nã is pp amplissimam iurisdictionem catholicus. i. nniuersalis dicebatur.

Cathomus est flagellum ex uirgis factum in modum scopæ, & tali utuntur religiosi in capitulis.

Catillus est superior pars molę. ff. de fun. instr. l. cum de. lanionis.

Catulus. i. sapiens media producta, sed media breui est animal. Vnde. Est aĩal catulus fruitur rõne Catulus.

Ca-

Cauere uarie accipit, nã idẽ significat, qđ securum facere, secus autem quis sit nõ solum fideiussorib. ab aduersario præstitis uel hypotheca l. habere, de verb. sig. sed qñq; etiã nuda promissione, l. sancimus. C. de ver. sig. qua de re copiose Alc. in d. l. hre, & in l. satisdationis. eo. tit. interdum cauere idem significat qđ disponere, uel ordinare, ut l. epistola, ff. de pace. & inst. de le. pat. tut. At cauere ab aliquo significat cautionem exigere. l. si sciente. ff. ad l. Pompoius de parricid.

Cauillarri uariis mndis in iure sumit. Cauillatur calumniose agens & cauillat is, qui breuiter & false aduersariũ sermone captat, aut irridet. Cauillatur item, q sciens ut suam scientiam tueatur, falsa ꝓdit, specialius uero cauillari dicitur, ut infra in uer. cauillatio.

Cauillatio est, qñ ab euidenter uerius transitur ad euidenter falsa per quandam uerborum inuolutionem, uel sophistriam. c. uenerabilis. de iud.

Caupo qui cauponem exercet eiusq; institor. l. 1. nau. caup. stab.

Caupona quomodo differt a taberna. uide, ff. de ri. nup. l. palam.

Causa est, ex quo aliquid ꝓducit, ut pr est cã filij, & cõtractus cã obl'onis. l. & an ea. §. actiones. ff. excep. rei Iud. Item causa est finis, ex quo impulsio datur faciendæ dispositioni, & ita sumit in tit. de cond. & de mon. & causis & modis earum, ubi patet, quod causa differt a modo, qui est de futuro, & a conditione, q̃ est de futuro, & suspendit et a demonstratione, q̃ tñ declarat rem uel personã, v. g. Patronus pt compellere libertam, ut nubat, ut ciuitates repleantur, Iste finis, ut ciuitate repleantur, est causa condendæ legis, ideo dr, quod cessante causa cessat lex, ut l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patr. Et utimur promiscue illis uerbis cessante causa legis uel cessante rõne legis, differunt tñ causa, & rõ, quia ratio est oculus cordis discernens rem per medium. Sed causa est, quod in facto accidit, per qđ ratio discernit qd iuris. Dr etiam causa efficiens. i. conditor legis in contractibus con-

trahendis. Cā materialis ĩ legib. eſt materia, de qua ĩ illis diſponĩ. Et cā formalis eſt modus tractandi, & forma cõtrahẽdi vł diſponendi, q̃ addĩ contractui, uel diſpoſitioni. Dr̃ etiam cā inſtr̃alis, ut eſt inſtr̃m artificis. Et br̃ quicquid adeſſe alicuius rei concurrit, cā dr̃, aliter & aliter tñ. Et ſignificatur cā per dictionẽ ſi, ut dicendo, dono, uel lego illi, ſi negotia mea geſſerit. l. demonſt. §. 1. de cõdi & demon. Item per dictionem quia, inſt. de leg. §. longe magis. Et dictionem qm̃, nam exponitur ꝑ quia. Item ſignificaĩ cauſa in dictionib. illatiuis, ut dicendo. Titius negotia mea geſſit, iõ uel idcirco ſibi lego. Item in dictione, cum, ut dicendo. Cum Titius negotia mea geſſerit, lego ſibi, &c. Etiam in dictione ſiue ut ſiue Titius negotia mea geſſerit, ſiue aduocatus fuerit, &c. Item in præpoſitione ꝓ, ut ibi lego vineas pro alimentis. l. fi. §. 1. ff. de ali. & cib. leg. Vñ ſenſus eſt quod ex cauſa alimentorum lego vineas. Itẽ ſignificaĩ cauſa perdictionem noĩe, ut dicendo, lego uxor 40. noĩe dotis. l. cum quidam uxor. ff. de leg. 2. Cauſa dr̃ a caſu quo uenit. nam caſus eſt materia & origo negotij nedũ diſcuſſionis examine patefactã, q̃ dum ꝓponitur cauſa eſt, dum diſcutitur iudicium, cum diffinitur iuſtitia. c. forus. de ver. ſig. vbi Ber. dicit in gl. Cauſa eſt res in dicendo poſita cum interpoſitione certarum perſonarum; ſ. actoris, rei, iudicis & teſtis, & dr̃ a caſu, q̃a caſualiter occurrit præter hoĩum uolũtatem. Et differunt cā & actio, nam cauſa eſt negotium uel contractus, ex quo q̃s moueĩ ad petendũ uel litigandum, ut eſt uenditio vł locatio rei, ex qua oriĩ oblĩo, & eſt cauſa ꝓxima oblĩonis, quæ obligatio parit actionem, cum obligatio mater ſit actionis. Et eſt duplex cauſa, ſ. ꝓxima & remota, quæ differunt in actione reali & perſonali, nam in perſonali remota eſt ipſum factum, ꝓxima eſt, ipſa obligatio, & in ꝑſonali non ſufficit exprimere cãm proximã, dicẽdo, ago cõtra te, q̃a obligaris mihi in decem, ſed oportet exprimere cauſam

remotam, ut dicendo. conuenio te, q̃a mutuaui tibi decem. In reali ꝓxima cã est dominium. Sed remota est, ex qua consequitur q̃s dominium, & nõ est necesse exprimere remotã, ut dicendo ago contra te, quia emi domũ à Bert. sed suffi cit exprimere proximam cãm, dicẽdo, ago cõtra te, q̃a sum dñs domus illius, & hæc not. in gl. & ꝑ Doc. in c. dilecti filij, de iur. De diuersis specieb. causarum vide bonam glos. 11. q. 1. in sum. Est. n. quędã cã spiritualis vel annexa spiritua li, ut illa, q̃ fit de iure patr. quædã ciuilis, ut cum agit̃ super rei uend. in cã pecuniaria, quædã criminalis, vt cum agit̃ directè de crimine, quædam mixta, ut cum agitur de crimine ciuiliter, vt de adulterio ad separationem thori. In his trib. vltimis casib. iuratur de calumnia. In primo nõ iuratur de calumnia, sed tãtum de veritate dicẽda.

Causa minima est duorũ aureorum vel x. aureorũ uel 50. solidorũ, vel illa, q̃ non sufficit ad sũpt⁹ iudiciales.

Causa cedere dr̃, q̃ male agẽ do cãm amittit. §. si quis agens. inst. de act.

Causam dicere est defendere, vnde causam dicere ex vinculis, in l. 2. de cust. reo. i. interim dum quæstio criminis peragitur, in carcere detineri, atq; ibi defendi.

Causę criminales dñr, in q̃b. agitur in vindictã siue ad pęnam, & hoc ẽt dr̃ q̃nque agit criminaliter, q̃n agit̃ ad vindictã publicã, q̃nq; dr̃ agi ciuiliter, q̃n agit̃ ad pęnã ꝑ modum inquisitio nis, denun tiationis, uel ad interesse partis, per uiam accusationis, de quo & supra ĩ ver. actio criminalis.

Cãę fauorabiles sũt 4. s. de libertate, matr̃onio, et dote, & testõ c. duob. de re iud.

Causaria missio in re militari est, quę ꝑꝑ aduersam va letudinem indulgetur. l. 2. C ff. ex quibus cau. inf. irrog.

Causor cãris. i. conq̃ror. Aliq̃n cãri est in excusationẽ, defensionẽq; aliq̃d allegare. l. gñal. §. planè. đ fideic. li. et l. 1. §. uis. ff. si q̃s cãtico.

Cautela est diminutiuum a cautione, & tñ q̃nq; supabundantiã importat, ut cũ dr̃, abundans cautela non nocet. l. testamentum. in fi. C. de testamen: Quinque quæ propter cautelã fiunt,

no. Archi. l. di. presbyteros. Inde cautelosus. i. prouidus circunspectus uel plenus, cautellis.

Cautio, hæc dictio ex pprio significato significat nudā promissionē. ex qua inducit firma obligatio. C. de ver. sig. l. sancimus, vt qs tenetur cauere de euictione, de vitijs & morbis. Et itellige nudam à fideiussorib. & pignoribus, sed non à stipulatione, nam astrictus cauere, debet stipulatione cauere ut obligatio sit firma. l. pe. § docere. ff. ne quis eū q in ius uoc. ui eximat & de clericis nō resi. c. relatū. Qnq; significat cum pignorib. uel fideiussorib. qñ hoc aliud uerbum ei adiūctum declarat, ut mandaui pcuratori, ut recipiat idoneam cautionē à debitore, alias non daret dilationem, ibi cautio intelligitur cum fideiussorib. vel pignorib. l. si mandato. §. fi. ff. man. Ratio signati sumitur ex uerbo idoneā, qđ apponit ut addat, & fortiorē cautionē exprimat, qualis non esset p stipulationem solā. Item prętor ubi iubet p collatione bonorū facienda rectè caueri, ut l. 1. §. iubet. ff. de colla. bo. significat cū fideiussorib. vel pignorib. vt §. caueri. ea. l. & hoc ratione verbi recte. Qnq; sigñat cū fideiussorib. & non cum pignorib. ut qñ cautio de pcuratore exigitur. l. 1. C. de proc. p l. ptorie. ff. de præt. stip. & hæc est cautio ptoria requirēs fideiussores ex Lege positiua prætoris præall. quæ est facta pp honestatem iudicij, ut. n. puisio legis aliquid operet, & nō inutilis sit: l. si quando de leg. 1. tunc ex iusta causa, quando debitor bona delapidat iudex facere debet quod caueat creditori.

Cautio est gñale nomē oīum securitatum quoties qs securus reddit de eo, qđ sibi pmittit. Vñ. Cautio priuata cum trino teste notata. Hoc ius est nacta, quod cautio publice facta. Et diuidit in multas species, q. alia est cautio hypothecaria, alia chirographia. Et possūt dici satisdationes, ēt cautio dr charta, ī qua scribit cōputatio, vt Luc. 16. Accipe cautionē tuā, &c.

Cautio rati danda est cum de mandato dubitatur. C. de procur. l. 1. Et dicitur illa securitas, quæ requiritur à pro-

procuratore actoris, pro dño, cuius nomine agit, quod ratum habebit omne illud, quod in iudicium per illum factum fuerit, unde cauere de rato uel satisdare est procuratorem actoris promittere uelle perseuerare usque ad finē litis.

Cautio fideiussoria est, qn interuenit fideiussor principali obligationi. Et dr satisdatio, & hæ sunt multæ, ut de lite prosequenda, iudicio sisti, iudicatum solui, & de rato.

Cautio fidei propriæ interuentu dr, quæ fit per fidem præstitam sine solemnitate iuramenti.

Cautio iuratoria est qn promissio iuramento firmat, vt quādo iuro solemniter me debere aliquid, uel impleturum promitto.

Cautio nudo pacto est cū aliquis fidē tantā hēt de me, qđ contentus sit nuda promissione mea. Et hoc proprie dicit pollicitatio uel pollicita couentio. Sed satisdatio proprie est cū duo paciscētes duas scripturas sub eadem forma verborū inter se conficiunt, & mutuo tradunt & pollicitatio & satisdatio cautelę dici possunt pprie loquēdo.

Cautio pignoratitia, siue hypothecaria est cum pignus tradit, aut hypotheca supportatur, & dicitur etiam satisdatio.

Cautio de euictione dr qn securitas præstanda uel præstita emptori a uenditore fit ea conditione, ut si ab eo euincatur uēditor ei restituat æstimationem rei in duplum, vel in simplum prout inter eos prius conuentum est.

Cautio de damno infect. est quæ præstatur cum tua domus ruinosa ruinam minatur domui meæ, uel etiam præstatur ſm quosdā cum timeo, quod aliquis mihi insidietur, quia possum agere, ut mihi præstet cautionem, ne me offendat.

Cautio de opere demoliendo, quā præstat ille qnque cui nūtiatur opus nouum, s. quod ipsum opus demoliatur si constiterit eum in iuste ædificasse.

Cautio de vsufructu, in qua de duob. cauetur, s. qđ usufructuarius re non male vtatur, & quod etiā vsufructu finito restituat quod ex re ipsa superextat.

Cautio qua hēs cauet ipsi le-

gatario cum hæres dat fideiussores legatario de legato præstando.

Cautio qua legatarius cauet hæredi est illa, qua legatarius satisdat hrdi, ut si Falcidia locum habeat, quod amplius noīe legati recepit quā rō legis Falc. patitur in hæredi restituat.

Cautio arrogatorum, qua arrogator stipulat̄ seruo publico, qđ restituat arrogato, q̄ ab eo habuit, uel eis ad quos peruentura sint, & qđ dabit sibi quartam partem de bonis suis, si eum sine causa emācipauerit seu exhæredauerit.

Cautio qua cauet̄ ei, cui restō fieri debet, p quā rogatus restituere bona alicuius, si sine liberis decesserit, qc. quid post mortem de hæreditatem extabit cogit̄ cauere illi, cui debet fieri restitutio, quòd seruabit ei quartam partem.

Cautio Mutiana à Mutio Iurisconsulto dicta est, & habet fieri in ultimis uoluntatib. vt cōiter ẜm Docto. nō ī cōtractib. & fit in conditionib. negatiuis, puta sic dicendo, Si Titius capitolium, non ascenderit, si seruum non manumiserit, lego ei 10. l. Mutianæ cautionis. ff. đ cōd. & dem.

Cautionum aūt aliæ multæ possunt esse species, prout a diuersas materias applicantur, uide Spe. in tra. lib. tit. de pig. §. sequitur. ubi quasdam alias species cautionum prosequitur.

Cautoria instr̄a sunt inustoria, quib. bituminationes & fortiores queq; conglutinationes coquunt̄, & de his intellexit Iurisc. in l. pictoris. ff. de fun. instr. quāuis apud eū mendose legatur cauteria, cauteriis etiā utunt̄ medici in remediis, q̄bus morbi alioquin insanabiles iurunt̄. Hinc illud notum diui. Hier. prouerbium. Putridæ carnes ferro curantur, & cauterio.

C *ante* E.

CAecitas morb⁹ est, ut ff. đ æd. ed. l. 1. §. sed sciendū.

Cæcus & de nāli., & de eo q̄ ē a casu, vtroq; lumine orbatus, & is nō p̄t facere testm̄. inst. đ exhæredatione liberorum, §. cæcus aūt.

Cęcus dr̄, qui supernæ contēplationis lucē ignorat 49. dist. hinc. Qn̄que exponit̄ cęcus. i. indoctus, & talis,

non est ordinandus.49.di. cap.fin.

Cecrops fuit primus Atheniẽsium Rex, qui annis 50.regnauit,hic Athenas instaurauit.

Ceda idem est quod charta, inde cedula parua charta.

Cedendam actionum beneficium est p quod postulare possunt fideiussores, & alij q obligati sunt in una obligatione,sibi cedi in alia ꝯtra cõfideiussores & alios q sũt obligati, alioqn nisi cedatur eis possunt recusare solutiones,vt inst.de satisd. §.si aũt & ff.de sol. l. Stichum,aut Pamphilum. §.pen.De hoc vide in Spe. ti.de renũ. §.finitis.ver.postremo dicendum.De bñficijs, & alijs require ibidẽ. §.parũ aũt,vers.& nota.& vide inf.ĩ ver.renuntiatio.

Cedere actioni est ius actionis mihi cõpetẽs in alium transferre, & ipsũ quasi in locum meum ponere, ita vt dicta actione possit uel aduersus eos, contra quos actio talis poterat intẽtari.

Cedere bonis est ab vniuersitate bonorum suorum recedere,& eis abrenuntiare veluti qñ aliquis oneratus debitis,vel obligatis pluribus nõ hñs vñ soluat, vt satisfaciat oĩbus creditorib. abrenuntiat bonis suis vniuersis cedens illis, unde infra cessio. Etiã cedere est in alium trãsferre, ut cedere possessionẽ vsumfructũ, & huiusmodi.l.si dubitanter.ff.de fi.inst.& hoc nota p statutis. Et cedens bonis non liberat ẽt a ciuili obligatione l.q bonis.ff.de ces. bon.vbi no.Acc. licet ꝯriũ tenuerit gl.& male.ĩ l. ubi cũq;. ff.de fideiussorib. Itẽ non auditur debitor fisci vel reip. volens cedere bonis ſm Ber. in l.is q. ff.de ces.bo.q̃uis videatur tenere oppositum in leg.3.iuncta gl.C.de cess.bon.& beneficio cessionis renũtiari non põt ſm Bar.in l. alia. §.eleganter.ff.solut.matrimonio licet Cyn.videatur tenere contrarium in l.1. C. qui bo. ced.poss. Et bonis cedi potest, non tãtum in iure,sed etiã contra ius, & sufficit per nuntium, & per epistolam id declarari. l.fi.ff.de ce.bo.

Cedere diẽ est ĩcipere diẽ debiti,vt si dẽs mihi cẽtũ ĩ festo Io.Bap.adueniẽte festo dĩ venire dies debiti.l.ce.ff. đ ver.si.Itẽ cedere diẽ lege

vel fideicõmissi dicimus respectu transmissionis, ut docet Acc.in l.j.§.cum igitur.C.de cad.tol.

Cædere cum diphthongo est non solum succidere, sed etiam ferire cædendi causa.l.5.arb.fur. cesa.

Cædua sylua est, quæ succisa repullulat,& quæ in hunc usum habetur,vt cædatur. l.sylua de verb.sig.& eod. modo appellantur etiam arbores cæduæ.

Cælare est insculpere, vnde cælatura,q̃ pprie fit in metallis, sculptura uero ẽt in marmore,ebore,ligno,gẽmis,& uitro.l.etsi.§. q̃d ergo.de aur. & arg.le.& l.ex argento.de cód.fur. at celare sine diphthongo aliã habet sigñonẽ, de qua in l. 1.ff.de actio.emptio.

Celebris ciuitas.i. insignis,& frequens hominibus.l.si in aliquã.de off.pcons. & celeberrimus, idest plurimorum sermone idoneus habitus,l. si res pupillaris, de administ.tutel.

Cœlebs dicitur ille, cui non vult contrahere matrimoniũ. Et hic ꝯm Azo. forte orbus dicebatur, quia sine matrimonio, & sine liberis erat Et illi olim non poterant causa mortis donare,q̃d hodie per leges corrigitur vt patet C.de infirmandis pęnis cœlibatus, & orbitatus. Dr̃ autẽ cęlebs quasi cœlo beatus,q̃a talis est ꝯm Isid. qualia sunt in lumina cœlo, quæ absque connubijs sunt.

Cœlibatus venit inde, & est status vel modus pmanẽdi seu uiuendi sine coniugio. Vnde prout dñt theologi, cœlibatus Ioãnis.i. virginitas vel castitas, non præferebatur coniugio Abrahę.

Celeriter.i.summarie. Bar.in l.si quis C. depo.

Cœlicolę dñr, q̃ cælũ, vel planetas cęli.i.solem & lunã, & stellas quasi Deũ colũt, vt C.de iud.& cœli.l. cœlicolarũ.& quasi p to. ti.

Cœlum,idest cælestis altitudo imperij, vel expone aliter,ut no.C.de sum. trin.l. vlt.i prin.sup ver.cęlũ. Vel cœlum.i. uniuersalis ecclesia,extra de maio. & obe. c.solitæ. Vel cœlum.i.aer. ff.de vsuf.l. æquissimum.

Cella a celando.i occultãdo, dicitur. c. priuilegium, de verb.sig.in gl.5.

Cellarius, qui ideo præpositus est, ut rõnes saluæ sint. l. quæsitum. §. cellariũ de fun.

fun.inst.Cellariũ vero neutro gñe,locus est quo pen⁹ siue esculenta peculẽtaq; asseruentur, ementarij dicunt operatores murorum idẽ qđ latomi,q̃a cæmẽto calcis & arenæ utuntur.

Cenaculũ est locus aptus ad cœnãdũ vel comedendũ, in quo quis magis de die,q̃ de nocte solet residere cã refrigerij.vide cęnaculũ.

Cœnobium, est locus religiosorum, & dicitur a cœnõ, i.commune, quia ibi omnia debent esse cõia, c. cũ dilectus.de cons.

Cenodoxa est vana & mundi gloria.

Cenotaphiũ est inane sepulchrum, idest monumentũ sine corpore, quod constat ad memoriã defuncti, ut ff.de re diui.l.intãtũ.§. fin.

Censere est iudicare, iudiciũ constituere,p̃cipere,ut no. Io.An.in glo.ṗerbi censemus.in cle.1.de cõces.p̃b. ff.de uerb.sig.l.censeri.Inde nomẽ censoris sumptũ est Prædia etiam dñr censeri q̃a censum p̃bent.Etiã censeri est in censum conscribi, vt C. in quib. cau. pig.tac.cont.l.j.

Censere est existimare, constituere vel deliberare, vñ senatũ censere est cũ sentẽtiã dicat de eo qđ sibi vr̃ inde censores nomen traxisse vñ,assentire uero dicitur senator, cum alienã sententiam approbat.

Censiti dicuntur qui censentur.i.sensum p̃bent,require supra agricolæ & censiti & infra colonus.

Censitor est qui recipit p̃sentationes collectorũ coloni & pignore iure uendit prædiũ,si census non soluitur, ut ff.de censi.l.forma. §.illã, & l.cum possessor. §. p̃ pecunia. Item cẽsor dr̃ iudex.l.ergo,de ac.rer.do.

Censores à censu æris.i.pecuniæ sunt dicti, q̃a censum tollunt.Cum.n. auctus esset cẽsus in vrbe Romana adeo,ut cõsules nõ sufficerent,constituti sunt censores,& censoris nomẽ inde vr̃ esse tractum, q̃a senatũ aliquid censuisse dicimus. l.censeri p̃alle.Inde cẽsor est iudex. Inde censura.i. iudiciũ, &p̃ cẽsuram ecclesiasticam significatur interdictũ, suspensio & excõicatio.c.q̃renti. de verb.sig. Etiam censores Romanos procuratores dicimus.

Censorius, vir qui cẽsor fuit, vel qui dignus est vt cuor

sit pp morum grauitatem qui alios vindicet.

Censorium qđ ad censorem pertinet.

Cēsura ecclesiastica quid sit, uide extra de sepul. ca. vlt. & vt lit. nō cōte. c. tuæ. Itē quid importet, vide ext. de ver. sig. c. q̄renti. & in cle. de iud. c. 2. de foro cōp. c. j.

Census, tributū, & pensio publica idē, vt C. in q̄b. cau. pignus tacit, cōtra l. j. & C. si pp pensionem publicā. l. sic accipitur. Vñ census idem est qđ pensio, q̄ solui tur de ꝓuentibus. Census etiā dr̄ patrimonium. l. de creationibus. C. de episco. aud. olim erat recognitio ciuium p capita. & quantū quisq; haberet in bonis.

Cētenarij dñr duces, uel magistri centū militum, quorum potestas dr̄ centena.

Centesima vsura dr̄, q̄ centesimo quoq; mense sortem æquar.

Centesimis calendis date spōdes, sermo est ex fœneratorum consuetudine deductus, ꝓ eo ac si dicatur. Intra centum menses, a quo & centesima vsura.

Centones sūt cilicia siue panni crassiores ex lana diuersorum colorum, de quibus in l. quæsitum. §. item centonas de su. instr.

Centumuitalia iudicia dicta sunt a centum viris, nā cū essent Romæ 35. trib. q̄ & curiæ dictæ sūt tertiæ singulis ex tribub. sūt electi ad iudicandū, q̄ centū viri appellati sūt, & licet q̄n que sup centū fuerint, tñ quo facilius numerarent, centum viri dicti sunt.

Centuria in re militari centum cōtinet hoīes, q̄ sub vno centurione sint, quorū centenarius iustus est numerus, sed cēturiæ in agris significāt ducentia iugera, centuria a centū iugerib. uocabatur, sed mox duplicata nomen retinuit.

Centurio est qui p̄est cētum militib. gl. de vulg. & pup. subst. l. centurio.

Centussis, i. libræ cētū a decē necussib. dr̄, & a centū assibus q̄ erāt numeri breues ex ære vt cētussæ licet. i. cētū libris vēdit p auctionē.

Cepisse q̄s dr̄ q̄uis alij acquisiuerint. l. cepisse, de ver. si.

Cerdo dr̄ vilis homo, qui artes exercet illiberales qđlibet lucrū, sectās, cerdo. n. græcè lucrum latine dr̄, de eo meminit iure cons. in l. cerdonē. ff. de not. op. nun.

Ce-

Cereales ædiles, ſic dicti a Cerere, eo quòd frumento p̄eſſent, l.2.§.deinde C. Iulius, de orig.iur.

Cerimonia eſt ritus ſacrificādi.dñr.n.cerimoniæ ſacrificia & ſolēnitates Iudæorum q̄ cereis exercebātur, & ſic in ueteri teſtamento peccata purgabantur.

Cerimonialia p̄cepta ſunt, q̄ ad cultum Dei pertinent de quib. ratio reddi nō p̄t ſm Io.theu.di.6.§.his itaque rñdetur, quia ad literā fuerunt mandata ut nō arabis in boue, & aſino, non indues ueſtem lino lanaq; cōtextā, & non ſeres agrum diuerſo ſemine.

Ceroferarij acolyti ſunt 21. diſt.cleros 23. diſt. ſi quis poſt §.deſeruientes.

Certare, i.pugnare, quaſi certum ſe dicens habere, qđ fit, etiam diſputādo, C. de poſth.hær. inſt.l. quod certum, de leg. cum quidam.

Certatores dñr monachi, in auth.de mon. §. cogitādū.

Certū dr̄ non dubiū vñ aliàs diffinit̄ certū eſſe qđ apparet, ꝙ quale quantunq; ſit l.certum, ff.ſi cer.pet.

Certi cōdictio cōpetit ex oī obligatione & ex oī cauſa ex qua aliquid certū & determinatū petitur, ſiue ex contractu, ſiue ex cauſa legati, ſiue ex ſuo noīe, ſiue obligetur hr̄ditario & ſunt duæ certæ cōditiones vna gñalis in oī contractu vbi certū petit̄, alia ſpecialis in contractu mutui. Et licèt nulla lex hoc manifeſtè dicat, p̄t tñ colligi ex tex.inſt. qui. mo. re. cont. obli.§.1.in fi.ibi, ex eo cōtractu.ſ.mutui naſcit̄ certi cōdictio, quaſi pro nomen eo demonſtret ſpecialitatē in mutuo.Poſſet ēt probari ex rub.ff.de re. cre. & ſi cer.pe.& con.Quę rubrica hēt tres ptes, vbi in ſecunda tangitur certi cōdictio ſpecialis, & eſt glo. inſt. §. præal.ſimilis glo. in l.certi cōd.in pri. ff. ſi cer.pet. & in l.j.in prin. ff. de triticaria, &c.Et no.ꝙ in libello non p̄cedit certa condictio gñalis, q̄a nō inſtituit̄ aduerſarius an debeat contendere an liti cedere, dicēdo, te conuenio, q̄a ad certum mihi teneris.

Cerui ſunt animalia de nu. habentiū naturā ferā, licet quidam ita māſuetos habeant, ut in ſyluā ire & redire ſoleāt inſt.de rerū diuiſiones, §. ceruos quoque,

Ceruisia vini applone nō cō tinetur.ff.de vino, & oleo lega:l.si quis uinum.

Cericia dicuntur à Græcis, q̄ latini uocant caducea,l. sanctum de re. diuis.

Cæsa q̄ dicantur,enarrat Iurisconsin l.fundi, & l. seq. de actione emp. & in l. in rutis de verbo,sign.

Cæsar fuit primo nomen proprium Iulij Imp. à quo postea omnes Imp. dicti sūt Cæsares.

Cęso cæsonis, est puer scissus ab vtero matris. Inde Cæsar, quia cæsus ex ventre matris,ut per gl.in rub.insti.in verbo Cæsar.

Cessare agrum dicitur, cùm non laboratur.

Cessare & extingui differūt, l.qui res §.aream de solu.

Cessim ire.i.retro ire.l.si ex plagis, ad l. Aquil.

Cessio est iuris & actionis trāslatio:nam per cessionem iura & actiones in eū cui cessit,trāsferuntur,quia sicut in uenditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis necessaria ē traditio quātum ad dñij translationem: ita ad traslationē in rei corporalis,s. iuris & actionis vtimur cessione, q̄ reputatur pro traditione.Item cessio ſm Isid. lib.6.etymol.ꝓpriè est rei cōcessio,sicut est illud Ruth.4. Cedo iuri ꝓpinquitatis. Nā cedere dicimus quasi cōcedere,ut pote ea q̄ propria sunt, nā aliena nō concedimus, sed restituimus.Cedere etiā ꝓpriè dr̄ qui cōtra veritatem alteri consentit,vt Cic.Cessit Emilisse autoritate viri .i.potius paruit. Et est sciēdum ꝙ in instrō cessionis dr̄, ꝙ cedens eum cui cedit,cōstituit procuratorē in rem suam. Ad cuius euidentiam notandum. Si cum Titio ex mutuo contraxisti, tibi cōpetit cōtra eum actio directa & ꝑsonalis, quia cū eo in tua ꝑsona traxisti.Tibi ēt competit actio utilis,qua vtiliter & cum defectu debitū ipsum tanq̄ rem tuā prosequeris.Si autem mihi iura & actiones cōtra debitorē tuum ex causa uenditionis vel ex alia cōmisseris trāsfert in me vtilis actio qua uti possum ad ipsum debitū tuum tanq̄ meum exequendū. Directa uerò, & ꝑsonalis remanet apud te, cùm à te, ꝑ cessionem non potuerit separari etiā si ve-

si uelis, adeò tibi adhæret, ff. pro socio, l. 3. Et si patet, ꝙ in directa actio. & personali sum ꝓcurator tu⁹, q̄a alr nó poteram uti licet, enim directa non possit cedi potest tñ mandari eius exercitiũ. Et nota, ꝙ cessio actionum præsumit simulata ex trib. quæ notat Acc. in l. 1. & pec. C. de man. & ibi doct. & c. fi. de alie. mut. iud. cau. fa.

Cessionarius dr̃ ille, in quem transfusa est obligatio uel nomen, & debet certiorare debitorem, ꝙ nomen eius in ipsum trãsfusum sit, notificando, uel ostendendo instr̃m & legendo, & copiam si uelit habere, dãdo, ut l. nomen, quæ res pig. obl poss. C. alias alteri solueret posset debitum, non credens se obligatum cessionario, l. 1. §. 1. ff. de nou. op. nun. & l. 1. C. de obl. & fictio per Bar.

Cætera, hæc dictio habet importare in contractu ea, q̃ ueniunt, q̃ sunt de natura ipsius contractus, hoc est de consuetudine, ut no. in l. si duo patroni, §. si quis iurauerit, ff. de iureiur. & per hoc inferunt doct. ꝙ sit in ꝓtocollis alicuius notarij inueniãtur hęc uerba &c. ꝙ intelligantur ea, ueni sse in contractu, quæ de natura, uel de cõsuetudine eius sunt. Et dicit. Bal. ꝙ p uerbum cætera, nunquã intelligitur, ut ueniat promissio cum pęna. Ratio, quia pœna dicitur esse, quid extrinsecum ab ipso contractu, ideo non intelligitur uenire nisi expresse appareat, argumento. ex his q̃ no. in l. sciendũ. ff. de uerb. obl. & l. 2. C. de fal. si tñ ſm Bal. contractus esset conceptus ad cõsilium sapiẽtis, & in ipso verbum &c. reperiret, tunc bene posset apponi pœna in hoc contractu, & hoc operat appositio illa, ut cõsiliũ sapientis dicat istũ cõtractum iuxta no. in l. apte, ff. de ver. obl. Et nota ꝙ dictio, &c. duplici modo scripta reperitur, & ſm hoc dupliciter profertur. Vno modo ponitur inderminate in fine orationis sic, quod non regitur ab aliquo uerbo, & tũc dẽt scribi breue ut sic &c. Secundo modo ponitur determinatè sic, quod refert ad uerbum in oratione positum a quo regit, & debet scribi longe pro duab. dictio-

Ctio-

ctionibus ut sic, & cætera. Sic ét profertur breue, & longius, & vtroq; mõ signi ficat prout verba pręceden tia, vel aliud mediũ sigñare declarat. Nam bř &c. significat illud qđ deficit, & supplet verba deficientia, vt in l. gallus ver. credendũ ff. de lib. & posth. vbi testator dicit. Si me viuo nepos decedat, tunc q̃ pronepos &c. credendum est gallum denotasse idem de pronepote. Et sic dictio &c. supplet, ibi verba s̃m q̃ ꝓnepos põt substitui, q̃ sunt in principio illius l. vt gallus introduxit. Item si p̃cedit instr̃m extensum locationis vnius domus factę vni, & sequitur instr̃m abbreuiatum emptionis alterius domus factæ eidem, dictio &c. significat clausulas in p̃cedẽti positas, quę huic locationi sunt applicabiles, quia præcedentia declarant sequentia l. si ser uus plurium, ff. de leg. 1. Itẽ quia in habentib. symbolum facilior est transitus, l. in rem, §. item quęcunque ff. de rei vend. Contractus autem emptionis, & locationis sunt similes. l. 1. ff. locati. Et est sciendum, ꝙ notarius quando notam positam breuiter in ꝓtocollo redigere vult ad instrumentum publicum tunc significata per dictionem &c. debet extẽse scribere, quia scit quod actum est, & quid per hunc dictionem intellexit tanquam testis ibi contentorum, q a dispositionem contrahentium recipit, ergo mortuo primo notario post protocollum, antequã m redigeret illud in publicum instrumentum. Secundus notarius nõ debet significata per dictionem &c. in protocollo positã extendere, nisi quãtum ibi sunt exten sa. l. cõtractum C. de fid. in stru. Sed talis no. protocolli legenda est partib. corã testib. & illis exponentib. verbum &c. debes notarius se cundus super hoc req̃situs expositionem illorum redi gere in publicũ instrumen tum extensum, aliàs iudex debet àrbitrari ex p̃cedentibus & seq. & cõiecturare quid ꝑ verbum &c. significetur l. si seruus plurius. §. 1. ff. de leg. 1. & l. voluntatis, C. de fideicomm. Secundò sumit &c. prout longè ponitur, & significat alia præ

ter ea q̃ enumerata sunt, l.item quæritur §.exercitu ff.locati.

Cęterũ.no.Io.Cal.in cõmento decr. vestra. de co hab. cle.& muli.Pau. ĩ cõmento dec.nobis de iure pat.

Cetus,uide,ff.ad l. Iul. de ui. l.qui cetu.& in cle.de electio.c.hi.qui. Et quid sit cetus,& unde dicat̃,uide 15. dist.can.in fin. Item,quod homines faciant cetum,vide Bart. in l.prætor, ff. vi. bon.rap.

C ante H.

CHaracter ꝑpriè est signaculũ quoddã, quo aliud insignitur ut ordinetur in aliquem finem,sicut character insignit̃ denarius ad usum cõmutationis.Et milites charactere insigniunt̃ quasi ad militiã deputati.

Charisticon ꝑ remuneratione,l pe.de bon.dam.

Chartæ appellatione uenit charta papyri, negant membranam, l.chartis,& ibi Bar.ff.de leg.3.

Charta seu instr̃m, seu rescriptum dr̃ falsa, seu falsum bene 14. modis ut not. in c.memoria, dist. 19. gloss. uerb.falsam.

Cartophylacium ẽ armariũ, vel locus in quo chartę reseruant̃.Et dicitur à charta, quod est instr̃m uel scriptura,& phylare cõseruare, quasi &c.not.in c.1.de probatio.& c.2.dist.90.

Carcoprati,charte vẽditores.

Cartularij iudices dicebant̃ olim illi qui ab Imperatore habebant ptãtem iudicandi,& illos solum qui coram eis eligebant. litigare poteram eligere sine consensu propriorũ iudicium sicut tradit̃ in glo.l.1.ff. de iud.

Chasma.i.hiatus terræ,l.si in uenditione de peri,& con.rei uend.

Chiliarcha est princeps sup mille homines.

Chirembolũ in l.1.ff. de nau. cau.stab.dicitur manus immissio,quod Alc.in Pater. interpretatur.

Chirographum est,cũ duo pacisc ẽtes duas scripturas sub eadem forma uerborum inter se conficiunt, & mutuo sibi tradunt,ueldicitur instr̃m seu illa litera, ĩ qua debitor confitetur se esse obligatum creditori,idem quod antapocha, & chirographa dũ uenęũt, nomen siue corpus uenisse uidetur, l.seruum alij, §.cum

qui

qui chirographum, ff. de legatis, j.

Chlamys est uestis militum purpura regum, stola, sacerdotum toga aduocatorum birrus rusticorum vel custodum, cuchula monachorum, ut C. de uesti. holo. & aura. lib. 11. & C. qui mi. non pos. l. si clarissimi, proũt not. Az. in sum. C. de offic. præf. pręt. Sed in l. uestis de aur. & argen. leg. connumeratur inter uestimenta pucrilia.

Chomata dicuntur aggeres, qui solent aquã Nili continere, l. saccularij, ff. de extra ord. crim.

Chorus, qd sit, uide. l. si chorus, de leg. 3. & l. cum eiusdem de ædil. edic.

Chresis ponĩt pro usu. l. si habitatio, ff. de usu. & hab.

Chrysamos, uelut alij legunt chrysoma, vas est, in quo aurum infundebatur, vt exponit Alc. in l. 1. C. de met.

Chrisma fit ex duobus liquoribus scilicet oleo, per qđ puritas mentis & nitor cõscientiæ intelligitur, & ex balsamo, per quem odor famæ figuratur, ut est tex. in capitulo unico, de sacra unctio.

C ante I.

Cibariorum appellatione neq; habitatio, neq; uestiarium, neq; calcearium continet, sed tm̃ cib. l. diariis. de alimen. & cib. leg. cibi uero appellatione potum quoque contineri Arch. prodidit, c. in quibus de consec. dist. 2.

Cicatrix dr̃ quæ vultum excęcat uel detu pat, & post sanatum vulnus remanet. Bart. in l. si quis in metallum, C. de pœnis.

Cicera est omne, quod bibit, 33. quęs. 2. admonere circa medium in prin.

Cidonium vinum ex cidonij mali succo confectum, l. si quis de uino leg.

Cilicium textũ ex lana caprina: unde cilicina uela in l. quæsitum, de fun. inst.

Cimdiarcha, i. custos uasorum, & aliarum rerum pretiosarum ecclesiæ, C. de sacro san. eccl. l. iubemus, in gloss.

Cimdiarchium locus est ubi reponitur thesaurus, C. de bon. auth. iud. poss. l. fin. §. si nautem, & de agr. & cen. si. l. litibus.

Cimiterium, vide cęmiteriũ.

Cingulum quandoq; exponitur idest administratio, in auth. vt liceat ma. & auiæ. §. quia verò quædam. Quãdoque pro ense vel pro titulo dignitatis, C. de prep. sarcu. l. vlt. li. 12.

Circa est significationis restrictiuæ, non autem ampliatiuæ. vt in l. rutilia polla. ff. de contrahen. emp. & hoc no. pro statutis. Et quid dictio circa operetur in teste, vide Bart. in l. Celsus, ff. de vsuc. Et circa, pertinet ad tempus, circum ad locum, circiter ad numerum.

Circenses ludi, qui Romæ in circo maximo fiebant.

Circuitores dicuntur, qui circuneunt, vel circundãt patrias à nundinis ad nundinas deferentes res vænales. Et dicuntur alio nomine circumneatores.

Circulatores, q serpentes circonferunt, & proponunt l. fi. de extraor. crimi.

Circõferanus secundum Isid. lib. 10. dicitur, qui ad modum rotæ circumfertur.

Circumseptus est circundatus vel vndiq; cinctus, ut no. in procem. clem.

Circumducere literam est eã circumducta linea damnare & sic differt a cancellare, & suppunctare.

Circumscripto quin sit Bart. in auth. ex cã C. de lit. pt.

Circunstantia alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bar. in l. item apud Labeonem, §. conuitium. ff. de iniu.

Circũuenire est adhibita calliditate decipere, l. prima. 1. de dolo.

Cisiarius, auriga cisij, quod genus est vehiculi gestatorij. l. item quæritur, ff. loca.

Cista pro capsa, l. 1. depo.

Cisterna est locus in quo congregant aquæ pluuiales, & ibi collectu vsui reseruantur, l. 1. ff. de fon.

Citatio est in ius vocatio uel inuitatio, cùm quis de aliquo conqueritur, & querimonia sua coram iudice deposita iudex emisso citationis edicto ad eius instantiam vocat uel inuitat illũ ad se in quem agere desiderat qui conquestus est. Si verò in edicto iudex vel pretor adijciat hanc clausulam, si in die prescripto non veneris, quasi contumax condemnaberis, vel reputaberis, tunc edictum olim dicebat pereptoriũ. Hodie aũt sufficit qđ dicatur. Citamus talẽ perẽptorie.

rie. Et est quadruplex modus citãdi secundũ Gul. de Mont. Lau. Primus ꝑ nuntium literis citatorijs. Secũdus ꝑ p̃conem. Tertius ꝑ edictum clemen. 1 de iudi. Quartus fit ex iuris dispositione. Item quædam citatio fit ad monitionẽ iudicis, c. consuluit de offic. deleg. Item quædam est verbalis, q̃dã realis vel actualis ducendo ad iudicẽ. Itẽ citationis sunt tres actus. Primus est impositio, cùm iudex imponit nuntio vt citetur reus. Secundus manifestatio, cùm nuntius denuntiat citato vt ueniat. Tertius relatio, cùm nuntius refert iudici talem in tali loco citasse. Addit ẽt quartus scilicet cõparitio citati, &, qñ citatus teneat comparere, & si non comparet mulctet, no. ꝑ Doct. in c. præterea, de dila. Et de illis actibus in c. fi. de ferijs. Et nota, ꝙ citatio est de iure naturali, ut in cle. pastoralis, de re iud. Et citatus ad locum morbosum, seu ubi aer est pestilentialis uel corruptus, non tenetur ire, cum saluti hominum sit ratio adhibenda l. sed sciẽdum, ff. ad Treb. & ibi per Doct. Nec citatus peremptorie potest dici cõtumax ante libelli oblationem l. si finita §. si plures, ff. de dam. infe.

Citò aduerbium, i. infra 20. dies in auth. de man. pr. §. sed & suscipientes.

Citra qñque ponitur pro præter de cal. l. vlt. qñq; habet effectũ priuationis, uel negationis, ff. fam. erc. l. si filia. §. Papa. Qñq; ponitur ꝑ sine. in auth. vt iud. sine quoquo suff. §. qđ autẽ à nobis. Qñq; exponitur citra quam idest aliter quã in authen. ius. iuran. quod præst. ab his. §. iure quoque. Quandoque exponitur citra, i. contra, ff. de noua. l. seruus. Aliquando, i. ante. extra de testamen. c. dilecto.

Citreæ mensæ, ex citri arboris ligno confectæ, l. si sterilis, de actio. emp.

Ciuilis actio. Require supra actio.

Ciuile debitum, vide in glos. 1. capit. fi. de solu. Et quandoque ciuile, idem est, qđ vrbanum & elegans, ut in glo. in l. ciuile est C. de fur. Sic in ciuile idest inurbanum vel indecens. l. in ciuile, ff. de leg.

Ci-

Ciuitas dr̃ quasi ciuium unitas, & murorũ ambitu terminatur, de sen.exc.si ciuitas, cuius appellatione etiã comprehenduntur burgenses, ff.de ver.si.l.2. Item ciuitatis appłone cõprehendunt mille passus à muro ciuitatis. ff.eo.ti.l.mille, & ff.d̃ pe.l.qđ liquide, §.si ita legit. Item comprehenduntur orti.arg. ff. de procur.l. pn̄s. Item ciuitatis nomine non comprehenduntur diœceses, nec econtrà, uocatur autem propriè ciuitas, quæ habet episcopum, ut 80.dist.in illis.

Ciuis est natus in ciuitate. l. ci.C.de appel..ubi in comitatu. Dr̃ in auth. quib. mo. na.eff.sui, §.si verò non ciues, col.7.

Ciuium appłone ueniunt nõ solum illi de comitatu, sed etiam illi de territorio. Fel. 1.c.Rod.9.col.vers.4.cõcl. de res. Adde ꝙ ciuium appellatione ueniunt illi, q̃ sunt de ciuitate dięcesi, vł comitatu. Doc.in rub.ff.solut.ma.licet gl. aliter sentiat in d.c.Rod. Bar.in l.1. ff.ad mun. Adde, ꝙ Bar.in l.3.C.de natu. lib. dicit tibi per illum tex. ꝙ ille, qui ex uico est sortitur originem ex ipsa ciuitate, cui subest vicus, & an repræsaliæ, concessæ contra ciues, comprehendant conciuitatenses. Bal.in l.fin.ubi alij, ff.de off.proc.

C *ante* L.

CLades, i. calamitas, l.i.C. de iure emphy.

Clam possidere. i. occultè possidere.

Clandestinum cõiugium est despecta p̄sonarũ p̄sentia, uel iuris solénitate, uel denuntiatione nõ p̄missa, sine sacerdotis benedictione, occultũ matrimoniũ.

Clandestina electio dr̃, quæ in cameris per occulta cõuenticula fit, uel illa, quã canonici inter se secretam tenent.

Clarissimus est dignitas, C. de prox.sac.scr.l.peculiari. Aliquando accipitur pro consulatu.C.de eque.dig. l.1.& ibi not.& de dom.& prot.l.2.lib.12.

Clarissimus dicitur etiam, qui est spectabilis, eo ꝙ claram habeat dignitatem, C.de pri.agen. in re. l.fina.

Classis, i. nauis, inde classicus, i. numerus classatorũ, i. na-

uium ad bellandum. Et q. censet, uel uoluerit se huic ministerio deputare dicebatur incensitus, ut C. de clas. lib. 11.

Claustrum dr quasi claudens, siue castrans, i. priuans habitantes in eis, ne euagent. 7. q. 1. §. vlt. & no. p Archi. de statu reg. c. 1. §. uerum, lib. 6. super uerbo more, & est locus religiosus. extr. de cõst. c. 2. in prin. Aliqñ claustrum dicitur instrumentum ad claudendum domum, uel partem eius, ff. de act. emp. l. fundi.

Claui in re vestiaria qd sint, facile ẽ intelligere ex l. cũ aurũ, in fi. & l. seq. & vestis, de aur. leg. sunt. n. ut puto fibulæ, & ueluti clauiculi, qdã, qui uestib. insuunt, vl ad ornatũ, vl illas annectẽdas, qđ fere fit in ea parte, qua pectus contegitur.

Clauus preter notum significatum ponitur pro genere morbi, l. clauum de edi. ed. & quibusdam vr id tuberculum esse, quod digitis tùm pedum, tùm manuum plerunq; innascitur, ab Italis vel porrus vel callus nuncupatum.

Clausi dñr etiam uincti, si ita uincti sunt, ut uincula erũpere non possint, l. si quis ĩ graui, §. clauso ad Syllan.

Clerica dicitur corona clericorum rasa, ut no. Io. And. de vit. & ho. cle. c. clerici.

Cleros Græcè, est sors Latine, vel hereditas. Sunt ergo dicti, quia de sorte dñi sunt 21. dist. cleros, ubi ponuntur noĩa omnium graduũ in ecclesia Christi deseruientium. Et appellatione clericorum etiam intelliguntur monachi, licet non ecõtra, quia sunt ẽt electi in sortem domini. 12. q. 1. duo sunt gña. Et hoc maxime in causis fauorabilibus, sed odiosis sec⁹, vt no. c. 1. de iur. cal. ubi etiã appellatione clerici non uenit monachus, quia ibi postea specificat, uide c. cum secundum Apostolum, de præb. cleros præall.

Cleronomia, idem est quod hæreditas diuina.

Cliens dr, ille cuius causam aduocatus tuet, & defendit. Inde clietulus diminutiuum, & idem est ẽm Isid. Vel dicitur quasi colens à colendis patronis.

Cliui appellant fossæ terrestres per girum, ff. de ser. vr. pd. l. serui tutes, §. si domo, vel uerius dñr loca in sublime

blime surgentia, eiusmodi sunt ascensus montium, l. si ex plagis, §. iu. cliuo. ad l. Aq. unde cliuosam uiam planam, vt opposita distin xit. Vlp. i l. 1. §. deteriorem, ff. ne quid in loco pub.

Cloaca dr locus cõcauus, ubi sordes confluunt ex quocunque vili loco, vel effluũt de uijs & plateis, uel ubi stercora recipiunt. s. latrina. ff. de clo. l. 1. Vel cloaca est locus cauus, per quẽ col luuies quædam fluit, & po nit prætor ibi duo interdicta de cloacis. Primum est prohibitorium, quo prohibetur uicinis facere uim quominus cloaca purget, & reficiatur. Secundum re stitutorium. Et est duplex cloaca, & priuata, & publi ca & appellatione cloacæ tubi, & fistulæ cõtinentur ex l. 1. pal. ff. de cloacis. Inde cloacarius est, qui cloacæ curam habet, & cloacarium, quod ob cloacarũ purgatione soluitur, l. si pendentes, de usufr.

C ante O.

COactilia, in l. argõ. ff. de au. & arg. leg. dñr pelles seu lora, quib. inuoluũtur, allegant ve vestimenta, q omnia snnt istrumenti via torij, l. 5. §. fin. de sup. leg. à cogendo. i. astringendo co arctandoque dicta.

Coactio est duplex absoluta & condõnalis. Coactio ab soluta est cui resisti nõ pt, ut cum quis uiolenter trahit ad aliquid faciendum, quo casu quis oĩno excusa tor 50. dist. presbyteros, & 1. q. 1. cõstat. Coactio condõnalis est. q metum cruciatus, uel aliqd graue minat, quæ si excusat à tãto, nõ tñ à toto c. sacris, de his q vi me. ve. cau. fi. in gl. ver bi attenuet fm Gof. in su. eo. ti. & etiam i c. cùm dil. eo. ti. vide Bar. Brix. in glo. uerbi inuita, dist. 5. ad eius uerò, ubi bene distinguit. Et coacta uoluntas etiam uoluntas est. 15. q. 1. merito, ff. quod met. cau. l. si mu lier, § si metu.

Coalere est cohærere, & quẽadmodum Vlp. ait, unitatem. l. si amplius, de dã. inf. aliqñ est concrescere, l. per omnes. C de defen. ciui.

Coaeactare, i. restringere, ita exponũt Hos. & Arch. de resc. c. dispendia. in prin. li. 6. & hr hæc dictio ext. de imm. ecc. c. 1. i fi. & de offi.

de leg. co nsuluit.

Coccum nõ cõtinetur appellatione purpuræ. l. si cui. de leg. 3. A cocco coccinus, vnde coccina uestimenta idest cocco frutice infecta, de quo apud Plin. & Diosc. est.

Cocus uenit appellatione artificis, quia cocum esse & ars. l. si quis venditor, §. 1. & 2. ff. de æd. ed. Imò cocus Imp. habet dignitatem ad quod Bal. allegat text. in l. 1. quis coccorum, usib. feu. hæc Lud. de Ro. in fin. suis.

Codex est quilibet liber, qui continet in se diuersos libros partiales, & hoc gñaliter. Sed proprie est liber, qui cõtinet diuersa præcepta Imperatorũ. Vnde ante tempus Iustiniani erant tres codices s. Gregorianus Hermogenianus, & Theodosianus, & multæ cõstõnes extra illos diuagantes. Videns ergo Iustinianus tã tã legũ multitudinem de istis trib. codicib. extruagãtib. fecit fieri unũ codicẽ, quẽ suo felice noĩe nuncupauit codicem Iustiniani.

Codicilli dñr codices parui. i. libelli, in quibus cum aliquis impedit ali qua necessitate, ne faciat testm̃ de reb. suis disponit in ultima voluntate ẜm Az. in sum. C. de codicillis in hoc aũt à testõ. In codicillis hæredites, neq; dari, neq; adimi p̃t directè, nec confundat ius testõrum, & codicillorum. Nec in eis p̃t exhæredatio scribi, nec conditio hæredi instituto p̃t adiici, nec substitui in eis directè p̃t, sed p fideicommissum in eis hæreditas directè relinquitur, ut inst. eo. §. codicillis, & §. directo. & plura alia, quæ not. Az. & Host. in sum. tit. de test. & Spe. ti. de instr. edi. §. uiso.

Codicillis est scriptura uel litera, in qua testator uoluntatem figurat suã, nullam indigens solemnitate, sed sola testatoris uoluntate qualicunque scripturæ significatione expressa, cuius beneficio subuenit uoluntatib. defunctorũ pp deficientem solẽnitatem verborũ legaliũ, uel certe pp necessitatẽ adhibẽdorum solemniũ, quia minor est numerus testium, &c. ut ex modernis, doctor, Gu. de Cu. tenet cum gl. in l. fi. C. de codi. hæc Bal. de Peru. in quodam consi.

Cœ-

Cęmiteriũ eſt locus, vbi mortuorũ corpora conduntur.

Cęnaculũ præter vulgatã ſignificationẽ, de qua ſup. in ver. cęnaculum appellant loca ſuperiora domorũ, ad q̃ ſchalis aut cochleis aſcẽditur. Cœnacula antiquitus incolebant tenuiores, & inquilini, hinc cęnaculariam exercere in l. ſi verò, de ijs, qui deie. hoc eſt domos totas conductas ꝑ ſingula cœnacula inquilinis locare, & cęnacularius cœnaculorum locator. Itẽ cęnaculariũ, penſio, q̃ ſoluitur pro cõducta cęnaculo.

Cęnobium, vide cenobium.

Coętanei ſunt homines paris ętatis ſecundùm Iſid.

Cętus, vide cetus.

Cogere exponitur, i. congregare, ff. de vi. bo. ra. l. 2. in primo & §. dolo.

Cognati per fęmineum ſexũ coniuncti ſunt.

Cognatio conſanguineæ vxoris eſt coitus cum conſanguinea vxoris.

Cognatio legalis ſecundùm Hoſt. eo. tit. eſt quædã proximitas proueniens ex adoptione vel arrogatione, ut no. in rub. eiuſdem ti.

Cognatio ſpiritualis eſt ꝓpinquitas vel attinentia, q̃ ꝓuenit ex ſacramenti datione, vel ad ſacrm recipiendum atteſtatione, vel attentione, vñ ex cognatione ſpirituali, q̃ ĩ baptiſmo cõtrahitur, nouem propinquitates naſcunt. Prima filiatio inter ſacerdotem baptizãtem, & baptizatũ. Secunda cõpaternitas ĩter ſacerdotẽ, & patrem baptizati. Tertia cõmaternitas inter eundem & matrẽ baptizati. Quarta inter filios ſacerdotis & baptizatũ, ſ. fraternitas 30. q. 1. oẽs, & q. 3. ita diligere. Quinta filiatio inter baptizatũ & ſuſcipiẽtẽ de baptiſmo. Sexta filiatio inter eundẽ & vxorẽ ſuſcipiẽtis. Septimo fraternitas inter baptizatũ & filios ſuſcipientis. Octaua cõpaternitas inter ſuſcipientem & patrẽ ſuſcepti. Nona maternitas inter eundem, & matrem pueri. 30. q. 1. ꝑ totũ.

Cognomẽ eicitur a cognatione, ff. de lib. & poſth. l. 1. & inſtitutione de leg. §. ſi q̃s in nomine, & C. de teſt. l. ſi in nomine.

Cognomina debẽt poni, quãdo ex nominib. proprijs reſultat in certitudo Bar. in conſti. 1. ff. ver. quæro nunquid ſit neceſſe.

Cognoscere instrumenta est ea relegere, & recognoscere. Cohors, i. societas, ff. ad l. Iul. rep. l. 1. de offi. pręf. l. 3. in prin.

Cohortalis est apparitor, qui obnoxius est cohorti. l. si cohortalis, C. eodem titulo lib. 12.

Coire tàm in bonam, quàm in malam partem accipit, ut coire societate, & coire, i. cōspirare l. 2. de concess.

Collactaneus dicitur, qui eisdem mammis nutritus est.

Collaterales dicuntur, qui se attingunt, vel sibi attinent transuersaliter per lineam collateralē, non per lineā rectā ascendentem vel descendentem, vt consanguinei vel cōsimiles. Dicūtur etiā collaterales generaliter omnes æqualiter quasi lateribus considentes.

Collatio ꝟm Azo. in sum. C. de col. est ius, quo res quędā non hęreditaria fit hæreditaria, i. redigitur in cōmune. Et dicit collatio quasi in commune lato. Nam quod erat propriū, dr̄ ibi medium, & confert, id est communioni subijcitur. Vel est confusio siue coadunatio rerum conferentis in res cōmunes seu cum reb. communibus diuidendis, vt no. in l. si soror. C. de collatio.

Collatio instrumentorū est, qn̄ duo instrumenta inspiciuntur, & examinātur simul vtrum in uno ita si sicut in altero, vel vt videat per modum & formam scripturę effectus eius.

Collatores dicuntur à conferendo, quia cōferunt in fiscum, siue ordinaria sit collatio, siue extraordinaria.

Collectari appellantur campsores, l. quisquis. C. si cer. pe. ꝟm Alc. lib. 4. disp. c. 22.

Collectiua dictio dicitur, quę significat collectiuè ex sua impositione, qnq; etiā ex significato sumpto aliūdè ex quauis alia materia subiecta significationi, v.g. ibi omnes ferunt lapidem uel trabem, significat collectiue, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Sed ibi omnes student auaritiæ, significat distributiuè. Ratio, quia in primo exemplo ex vnitate lapidis sumitur significatū verbi, sed in secundo exemplo sensus est, quòd quilibet homo studet auaritiæ.

Collega ꝟm Isid. dr̄ si a colligatione societatis, vel cōplexu amicitię, & est idem quod

quod sodalis in officio alterius paris potestatis.

Collegarius etiam est unus ex talibus sociis.

Collegiati dñr, qui sunt de aliquo corpore .i. congregatione, vel artificio hoīum, veluti pistorũ, fabrorũ, monachorũ, & quorũdã aliorum collegium habentiũ.

Collegium est congregatio, quã ad minus tres facere possunt. Nam duo faciunt congregationẽ collegium tres, populum 10. turbam 15. gregẽ 5. porci, vel 10. oũes vt no. Ber. de elec. c. 1.

Colles intelligunt hoīes inferioris uitæ. C. de sum. trin. l. fi. ĩ prin. sup uerbo collis.

Collisum argentum q̃d sit vide, ff. de au. & ar. le. l. Quintus, 2. §. cum aurum.

Collobium est toga, vel vestis sine manicis.

Colluctatio fit dũ aliq simul luctant, pugnis, vel calcib. vel verius qñ pugnãtes nõ stant certo loco. ff. ad l. Aquil. l. quã actione. §. si qs in colluctione, in glo.

Collusio ẜm Ber. in glo. in c. audiuimus, de collu. đ teg. & c. cum clerici, de censi. est inter actorem, & reum latens & fraudulenta conuentio, ꝑ quam alter in iudicio superari se ꝑmittit.

Collyrium est vnguẽtum ad oculos, institutio. de rerũ diui. §. cum ex aliena.

Colonia ciuitas est à matrice ciuitate deducta, i. metropoli; quandoque agrum colono locatum significat. l. si in lege. ff. loca.

Colonus est, qui prædium habet agricolendi cã. Differt aũt colonus ab inquilino, quia hic in rure, iste aũt in ciuitate moratur, & habet plures species agricolarũ, ẜm Azo. quia alii uocãtur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originarij, alii coloni simpliciter nuncupati, &c. de q̃bus infra patebit. Pro dñia coloni ab vsufr. vide in gl. instr. de re. diui. §. is verò.

Colonus simpliciter ẜm Ioã. is dicitur, qui sub certa annuã mercede in pecunia numerata ꝑdia colenda accipit. Nam secũdum eum non esset locatio sine pecunia, ff. deposi. l. 1. §. si quis seruum.

Coloni cõditionales dñr quasi ex sua conditione prædium uel agrũ colere debentes, & ẜm Io. sic constituuntur, ꝙ primò inscriptis, vel sine scriptis perpe

tuò iure colonos se esse in fundo ꝓmittunt, vt postea ꝑ 20. annos in fundo ꝑmaneát. Et licet quidã putét hos esse ascriptitios conditionales, tñ ſm Io. malè putant, qa colonus temporis transcursu potest liberari, ascriptius verò minimè, vt C. de agricol. & cẽsi. l. cùm scimus. li. 11. require suprà ascriptitius.

Coloni dominici dicebant̃, q̃ colebant agros Imperatoris, vt C. de præd. & omnibus re. lib. 12.

Coloni illyrici, aliàs & melius illyciani, de illyrico. i. de Sclauonia dñr, et hr̃ in l. cum queręrebatur, C. vnde vi. ubi dicit̃ inter illyricianam aduocationem glo. i. inter aduocatos de illyrico, C. de col. illyri. li. 11.

Colonus inquilinus, licet ſm quosdã inter colonos cõditionales & inquilinos nulla sit differentia, ꝓ q̃b. vr̃ facere l. diffinimus, C. de agric. & censi. lib. 11. tñ ſm Io. hæc est differentia, qa inquilinus minus astrictus est, q̃ colonus conditionalis, vñ inquilinus bene põt in alia parte cuiuslibet suburbij domum conducere & inhabitare, sed cõditionalis colonus non àudet cum sua familia recedere à fundo, quem colit, néc alibi habitare.

Colonus originarius ſm Ioã. dr̃ coloni conditionalis filius, est eo, ꝙ originaliter cõditioni colonariæ subiectus est, nec refert ſm Io. siue in solo fuerit natus, siue extra solum quia tanquam originarius ad terrã illam reducendus est, quã pater suscipit collendam.

Coloni palatini, habetur C. eo. tit. lib. 11.

Coloni palestini sunt de palestina prouincia dicti.

Coloni partiarij dicuntur illi, qui terram colunt ꝓ cõmuni damno & commodo. Et competit contra eum actio pro socio.

Colonus ad nummum cõductus est ille, qui statim cùm fructus fuerit à solo separati, vt vsusfructuar. ĩtelligit̃, ſm Io. ff. de fur. l. si apes.

Colonus superficiarius est, q̃ areã conducit ea conditione, vt sibi liceat. n. ea ædificare & domum tollere cũ voluerit.

Color pre prætextu. l. 2. de inof. test. vnde color quæsi tus in l. sed Iulia. ff. ad Maced. cũ id qđ verè agimus, simu-

ſimulatione aliqua obtegimus.

Colum niuarium ſm Nebriſ. eſt inſtrm argenteum ad percolandum aquā, ſeu vinū ex niuib. ꝙ & ex viminib. ſaccoq; fieri ſolet.

Comes, qui comitatur & ſequitur. l. item d. §. apu. comitem. de iniur.

Comes domorum, Iuſtiniano eſt præfectus domeſticorum principis.

Comes horreorum, de quo in poſteriorib. lib. C. curator erat priſtini principis, qui habebat mācipia q̄dā purgandis horreis, coquēdoq; pani principis aſcripta.

Comes orientis ſm Azo. in ſum. eo. ti. forte erat ꝓcurator rerum Cæſaris, quas habebat in oriente.

Comes Palatinus dr̄, qui curam gerebat præcipuā, ut miſſorum notariorum & iudicium negligentiam argueret, & a ꝓuincialibus tributa exigeret, & cōſueta depoſceret, ita ꝙ nō in ꝓuincialib. ſed p̄cipue iuſſus eſt vt iudicibus & eorū officialibus p̄cepto immineret, & ſupereſſet. C. de off. cō miſ. ſacrarū largitionum. & de off. rec. pro.

Comes rerum priuatarū, ſm Azo. erat forte procurator Cæſaris in priuatis rebus. Alij dicunt, ꝙ priuati cōmodi & fiſcalium rerum habuit adminiſtrationē, vt eas conſeruaret, & in eis negotiaretur.

Comes ſacrarum largitionū ſm Azo. erat ille, per quē principes ſua ſtipendia largiebātur, & hic forte erat procurator, rei pub. qui grȩcè logiſta nūcupatur. Alij dn̄t, ꝙ per hunc Imp. liberalitatem ſuam & magnificentiam exercebat, & largitudinem agebat.

Comes ſacri patrimonii erat q̄ Imp. ꝓcurabat patrimoniū q̄ in hoc differt a comite rerū priuatarum, q̄a hic tenet cuſtodiā rerū priuatarū, & exercet negotiationē circa mobilia. ſ. ille patrimoniū & īmobilia ꝓcurat & hȩc dr̄ia ſumit ex verbis. C. de of. com. re pri. & de offi. ꝓcōnſ. Cȩſ. l. 1.

Comites cōſiſtoriani ſunt illi, q̄ ſteterūt in principis cōſiſtorio, q̄ dici meruerunt ēt ſpectabiles, & ꝓconſulibus ȩquiparātur. C. de cōſ. lib. 12. l. 1. Vel conſiſtoriani dicebantur, qui præerāt caſtris Principis ordinandis, & erant plures, & eli-

gebantur decani de consistorianis, & ministerianis, ut eo. tit. p alleg. Alio modo cōsistoria dicebant castrensiarij, & apud nos hodie castellani vocant, licet apud alios uocentur oēs, quib. puisum est de certis redditib. vt ī castro aliquo p defensione, & custodia cōmorent. de com. re. mil. & qui puincias regūt, &c. vide C. lib. 12. cū suis titu.

Comites iudicium, qui intelligendi in l. in comites, ad l. Iul. repub. explicat ibi eleganter Bud.

Comites scholarū, vt tradit Hegend. dñr comites locorum, in quibus tyrones ad opera bellica exercentur, qui & tribuni scholarū appellantur.

Comestor, vel cōmessor idē est quod gulosus.

Comitatus pprie de Imperatoria aula dr, hodie, & territorium appellatur, cuius rei rationes affert Alc. in l. pupillus. de verb. sig.

Comitatenses milites dicuntur milites stipendiarij, a comitatu dicti, q a militāt non soli, sed in comitatu. Sed ſm Alc. dicuntur palationes, qui eunti Imperatori assistunt.

Comitiū, locus, in quem populus suffragiorū cā couenie bat, inde calata comitia dicta, quod populus vocatus ad ferenda suffragia, eo se conferebat.

Cōmata. i. aggeres ff. de extr. crim. l. penul. §. penu. & ibi not.

Cōmeatus est, qd vulgo dicitur conductus liber. i. transitus a commeando descedens.

Commeatus etiam dicuntur quecunque ad publicum victum attinent.

Cōmenda est custodia ecclesiæ alicui cōmissa. c. nemo deinceps. de elec. lib. 6. vbi gl. de commendis.

Commendare est deponere. ff. de verb. sig. l. commendare. Etiam capitur p laudare, vt in gl. præalleg.

Commendatarius dicitur nudus minister, vt patet in l. Lucius ff. depos.

Cōmendatitiæ literæ sunt dimissoriæ, quia clericus dimittitur, & absoluit a potestate sui epis. in quib. perhibetur de vita, & ordinibus illius testimonium.

Commendo est verbum importās fideicōmissam Bar in l. fideicōmissa. §. si ita. ff. de leg. 3.

Com-

Commentariensis dr custos in carcere positorū, & C. de cust.reo. l.ad commentariensis; alias ponitur ꝑ eo, cui cōmissa sunt acta. l. in fraudem. de iur. fisci.

Commentarius seu commentarium liber est, quem sibi quisq; priuarim cōficit, ī quo capita tm̄ & summæ rerum,quas agimus memoriæ cā annotari solent.Huiusmodi libellos sibi conscripsisse Ro. principes obseruauit diligentissi.Bu.in l.abesse ex quibus cau.ma.

Commentum significat deceptionem vel occultum seu malitiosum tractatum. de restit.in integ.c.1.li.6.

Commentitium ius,i.nouum & recens introductum, qđ recentiores ius positiū vocant l.si pœna .de pœnis.

Commercium ꝭm Isid.lib.5. est deriuatum a mercibus, quas res venales nuncupamus, & est commercium quasi cōmutatio merciū. Etiam dicitur copula, dicē do, carnale commercium.

Comminationes sunt minæ per iudicem impositæ, nec tñ habent autoritatem rei iudicatæ secundum Azo.

Cōminus.i.statim vel ad minus.ff.de pig.act.l.si qua.& de rei vend. l.fi. a bonæ fidei,& de verb.obl.l.continuus. Aliqñ comminus exponiiur,i.tota ea die.C.de fru.& lit.expen. l. termina to.& ibi no. vel cōminus, idest præsentialiter. C. de leg.si imperialis.in princ.

Commissoria lex,vide lex cō missoria.

Commissum delictum nō soluti vectigalis.l.Imperatores de publica.

Commitere mō significat delinquere, aliàs ad cōtentionem & cōcernationem exhibere,vt in l.qua actione. ad l.Aq.interdum,qđ vulgo confiscare dr. l.debitor. de neg.gest.accipitur, & ꝑ irritare ad pugnam.l. 1. §. cum arietes.si quadru.pau se.dist.Sæpe pro concedere seu tradere,vt in l.1.de offic.ptęfe.vrb.

Cōmodare est rem ad vsum alicuius quaudiu velit concedere.

Commodatarius est ille, cui res aliqua datur vtenda,videlicet ipsum cōmadatū.

Commodati actio, require sup. actio commodati.

Cōmodatum est alicuius certæ rei ad aliquem specialē vsum gratuita facta cōcessio. Adde ad certū tempus

tacitum, vel expresſũ ſm Io. And. in c. vnico. de commo. & differt a precario ꝑ vſum ſpecialem, item, q̃a precarium poteſt reuocari, ſed commodatum non poteſt, reuocari niſi expleto vſu, ad quem datur.

Commodum ſm Iſid. li. 5. eſt illud, quod eſt noſtri iuris, & etiã ad alios tẽporaliter tranſlatum eſt, cum modo temporis quãdiu apud eos ſit, vnde commodum dicitur etiam alio nomine cõmodatum.

Commodum cum erit, qualiter intelligantur hæc verba, tradit in l. nepos. de verborum ſignifi.

Commonitorium pro cõuentione tacita & facta abſq; ſcriptura. l. 1. C. de ſuffra.

Cõmuni diuidundo ſm Iſid. lib. 5. eſt inter eos, quib. res communis eſt, require ſupra actio cõi diuidundo.

Communia dicuntur, quæ cũ ſint in vſu oĩum animãtiũ occupantibus conceduñ, ut lapilli, &c. inſt. de rer. diui. in gl. ſupra. §. litorũ. & quomodo differat commune a publico, quære ibidẽ.

Cõparare & emere differũt, vt not. in l. 1. §. pe. ff. de contrahẽ. emp. & ven. C. de rerum permu.

Cõparatiuus capiť interdum ꝓpoſitiuo, vt latius. i. late. c. auaritię. de ele. li. 6. Sicut interdum poſitiuus capiť ꝓ cõparatio, vt in Pſal. 117. Bonum eſt cõſidere in Domino, quã in homine. Bonũ eſt ſperare in Deo, &c. ibi bonum, id eſt, melius.

Compeditus, qui compedib. q̃ genus ſunt vinculi, coercetur. §. fi. inſt. de lege Aq.

Compendium, ꝓ lucro & vtilitate, ſiue pecuniæ ſiue tẽporis, ſiue operæ, vel alterius rei. l. Titum. de admi. tut. & l. eundem. de leg. In de & ꝓ breuitate ſumitur. l. Meuius, de leg. 2.

Compendioſa ſubſtitutio dr̃, quia ſub verborum cõpendio plura complectitur tẽpora & quandoque plures ſubſtitutiones. Vide infra ſubſtitutio compendioſa.

Cõpenſatio ſm Az. in ſum. eod. ti. eſt debiti & crediti adinuicem, i. ab vtraq; parte inter ſe contrahentes cõtributio. Dicitur enim quaſi communis penſatio, vel eſt debiti ad debitum hinc inde facta deductio, vt debeo tibi 40. tu mihi centum, dũm peto a te centum, tu deducis 46.

Com-

Competẽter not.gl. 24. q. 3. votum, & vide, qđ not. de verb.ſign.c.fin.lib. 6.ſuper verbo contempſerit.

Competere dr̃, cum ius eſt ad petendum illud, quod petitur no.in gl.ff.de dam.inf. l.damnum.in prin.Itẽ cõpetit exponitur. i.cõuenit, ut in auth.de æqua.dot.§. his conſequens.

Competitores, qui in magiſtratibus, officijs & honorib. petendis cõcurrunt. l. 3.§.pe.de decur.

Compilare leges ſiue componere, eſt leges ab alijs ſcriptas in vnum volumen redigere, aliàs cõpilare ẽ furari.l.ſacrilegi.ad l. Iul.pe.

Compilator ſ̃m Iſid.lib.x.eſt ille, qui aliena dicta ſuis ꝑmiſcet. Et ſic ſolent pigmẽtarij ĩ pictura diuerſa mixta cõfundere. Vñ illud Horat. Pictoribus atq; poetis. Quilibet addendi ſemper fuit æquas ptãs. Hoc ſcelere quõdã accuſabatur Mãtuanus ille uates, cũ quoſdam verſus Homeri tranſferens ſuis ꝑmiſcuiſſet, & cũ cõpillator veterũ ab ęmulis diceretur, illic rñdit magnarũ eſſe viriũ clauã a manu Herc. extorquere.

Compita dñr loca, vbi plures uiæ cõueniunt ſimul; ut 12.q.2.de viro. in princ.& ibi, per abrupta itinera, & compita.

Complexus vel copulatio dr̃ plurimum idem in vnitate ſermonis coniunctio. Et fit ab hoĩe vel a lege Ab homine fit tripliciter, vt l.tri plici.ff.de verb.ſign. Nam aut eſt complexus, vel copulatio nominum tm̃ ſcilicet verbis qñ vnum nomẽ ſequitur aliud immediate cum copula, vel ſine, verbi gratia. Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus.l. re coniuncti 1. reſpon.ff. de leg. 3. ibi. iſti non ſunt re coniuncti, ſed verbis tm̃, quia unum ſequitur aliud immediate cum copula, & idem eſſet ſi ſine copula, quia tũc intelligitur. l. triplici præalleg.in §.videamus. Aut ſ̃m rem tm̃, qñ per rem tantũ ſit complexus, vt Titio lego fundum, & eũdem fundum Meuio lego.l. ꝑall.re coniuncti. in princip. Aui tertio re & verbis ſimul complectendo res & nomina, ut Titio & Seio lego, ſecundum Sempronij, ubi Titius, & Seius ſunt coniuncti uerbis propter

uerbum

verbũ cõplexũ, & re, q. a ea dẽ re cõpulant. Et sic testator cẽset cuilibet insolidũ legasse eam rem, vt §. si eadem res, inst. de leg. Et ex cõplexu pdictis modis facto hr hęc dria, quia ex cõplexu re tm̃, vel re, & verbis, si vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel alias nõ admittitur in ppetuum, vel interim, alter in totũ admittit, iure nõ decrescendi. l. si separatim. ff. de cond, & dem. Nã non pt partem agnoscere, & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. 2. & l. vnica. §. sinautem ad deficientis psonã. C. de cad. tol. & res isolidũ cuiq; assignatur d. l. vnica. §. si vero. Sed in coniunctis verbis tm̃, si unus coniunctorũ repudiat, vel alias deficit, aliter admittit ad partẽ deficientis iure accrescẽdi, & cũ onere imposito, socio deficiente, vt l. plane. §. si coniunctim. ff. de leg. 1. & l. vnica. §. ne aũt hoc de cadu. toll. palle. Item si socius interim nõ admittit, s. spes aliter iterũ ad hanc partem non admittit. l. si duob. in prin. ff. de leg. 1. Sunt & aliæ drię ex complexu, vel coniunctione puenietes, de qb. in tract. de ver. sign. qui incipit verbum. Finalter ergo cõplexus, vel coniunctio sighat diuersimode, sm qd sunt coniũgẽdi, modi, vel qduis aliud significatum sighare declarat. Coniunctio autem legalis dr quæ lege inducitur, & significat, id qd ipsa lex, vel alia ex suis, vel alterius legis aut verbis, aut aliter quocunque modo significare debeat.

Cõplices q. dicant, vide Bar. in l. j. C. si rectorprouincię.

Compromissarius dr cui simpliciter, vel ad tps cõmittitur, vt eligat vice eorũ, qui cõpromittunt, vt extra de elect. c. quia pp. Nec est p omnia idem arbiter & cõpromissarius ad eligendũ datus, ut ibidem, c. sicut cũ performani. ibidem de re iud. cum ab uno, lib. 6.

Compromissum, i. arbitriũ.

Compromittere est cãm executoriam, vel executiuam ad dictamen arbitrorũ dare, & sm dictamen rectæ rationis pro utraque parte apposita explicari ab ipsis.

Concameratio, structuræ genus arcuatum. leg. fin. cui ędes. de 3. leg.

Conceptio ꝑ formula, l. libellorum, de acc. Unde concepti. verbis iurare, i. dictatis a deferente iuramentũ.

Concha apud rubrum mare, & crescit & coalescit, l. etsi. de aur. & arg. leg.

Conchylia a concha dñr, inde conchylegulus leges cõchas uel conchylia. C. de murile. l. qui aut a patre, lib. 11.

Concilium est conuentus aliquorum tractantiũ arduas causas totam christianitatem concernentes. Et dr̃ a uerbo concalare, i. conuoce. Vel a cõi intentione dictum est, quod existentes in concilio, in unum dirigant omnem mentis obtuitum. Vel dr̃ quasi concidiũ d, in l, literam transeunte 15. dist. c. 1. Vbi etiam synodus cœtus & conuentus exponitur.

Concinnare, apte componere hinc cõcinnatoria uasa in l. pe. de pe. leg. 1. ad concinandum apta, & concinnatores cãrũ in l. nec q̃cquam, de offic. procons. q̃ simulatis captionibus cauilisq; in longum lites ducere moliuntur, cum iure agere non possunt.

Concipere est exprimere. l. quicquid, de ver. obl. & ꝓprie ad certã formulã. Vñ cõcipere iniurãdum est iuraturo certam iuramenti formulam præscribere.

Conclaue dr̃ cella, uel thalamus secretus ad quem per multas claues uenit̃, uide gl. in verbo conclaue. l. q̃d conclaue. ff. de dam. inf. & ideo in elect. Papę Cardinales intrant conclaue.

Conclusio, est terminus exclusiuus probationũ, & allegationum. Pan. in c. cum dilectus, de fid. instr. in fi.

Concratiuis paries in l. si fratres. ꝓ soc. dr̃ paries excratibus insertis factus, seu ex asserib. arrectis transuersisque in modum cratis, Alc. in l. quãtum, de verborum significationem.

Concubina sumit̃ duob. modis. Primo dicit̃ illa, quam quis cognoscit fornicario affectu, & talis nõ impedit ordinis promotionem. Secundo dr̃ illa, quam aliq̃s cognoscit uxorio siue maritali affectu, & talis impedit promouendũ ad sacros ordines, 33. dis. si q̃s de laicis, de præsum. ca. illud. de clãde. despon. per totum.

Cõcubinatus est crimen mere ecclesiasticum, vñ debet

puniri

puniri p iudicē ecclesiasticum, non p sęculare. Fel. i c. ecclesia S. Marię. in col. l. alias. 43. vers. 17. de const. quia secundum leges non est crimen. l. in concubinatu, ff. de conc.

Cōcussio interprete Alberico est, cū officialis a subditis, p metū aliquid extorquet, aut nō facit iustitiā, nisi pecunia recepta, uel aliquid vltra debitum salarium extorquet uel cū qs accusat, uel ab accusatione desistit ,ppter pecuniā.

Condemnare aliqñ ,p cōdēnari facere. l. furti. §. mandati. de iis qui no. infam.

Condicere est rem suā in iudicio petere, psonā pulsando, uel inquietando, & ipsam dicendo obligatā sibi esse ad aliquid dādum, uel faciendum. Vnde dr̄ indebiti condictio, & tractū est hoc verbum a veteri obseruatione, quia olim erāt in usu solemnia verba, q̄ oportebat actorem cū litigabat corā iudice condicere. i. simul dicere qñ litigaret, ut si caderet a syllaba, caderet a tota causa. Et quia in personalibus actionib. hoc obseruabatur, iō personales actiones dicebantur condictiones. Deinde præfata solemnitas in dessuetudinem transiit, hoc tamē nomen adhuc remansit, vt personales actiones adhuc dicantur condictiones, quāuis non sit necesse hanc solemnitatem obseruare, & hæc verba condicere. Et ex hoc datur intelligi, quod condictio nō est aliud nisi personalis actio. Et condicere aliquid est illud p actionē personalem petere.

Cōditio multiplex est. Nam quædā est condictio certi, quæ cōpetit ex omni causa, & omni obligatione ex qua aliquid certum petit̄, siue ex certo cōtractu, siue ex l. Aq. agat̄, siue suo nomine, siue hr̄ditario obliget̄. Vnde manifestum est quod ista condictio cōcurrit cum actione mādati, depositi, & cæteris, ubi quid certum petit̄. Et ideo s̄m diuersitatem cārum nunc re, nūc uerbis, nunc literis, nunc consensu contrahit̄, nunc etiam ex contractu, nunc ex quasi contractu; nunc ex delicto competit, in mutuata tamē pecunia sola illa competit.

Condictio ea lege s̄m Azonem eod. tit. locum habet

quan-

quando ex noua lege surgit oblo, nec in eadẽ lege cautum est quo gñe actionum experiaẽ, quæ pro uarietate earum, nunc ex contractu, nunc ex delicto nascitur, & sic non statuitur, uel cauetur qua actione agatur.

Condictio furtiua cõpetit domino rei cõtra furem eiusque successores ad ipsam rem prosequẽdam, uel æstimationem eius quanti plurimi fuerit postquam ablata fuit, eo quod fuit semp est, & fuit in mora.

Condictio indebiti competit ei qui ꝑ errorem indebitã pecuniã soluit alicui credens ei teneri, cum nõ teneaẽ, uel cum a procuratore suo soluta eẽt ipso ignorante. Est ergo condictio ĩdebiti ẜm Az. in sum. e. ti. posiq̃ soluta indebita repetunẽ, siue per ignorantiam facti etiam non probabilem, vt quia errauit qs ĩ facto suo, siue per ignorantiã iuris talia indebita soluantur, quia ignorãtia iuris nõ debet alicui nocere in dan no vitando, ut ff. de iu. & fac. igno. l. iuris ignorãtia.

Condictio liberationis cõpetit ei qui qđ omnino non debuit promisit.

Cõdictio ob cãm datorũ ẜm Azo. eo. ti. competit, & locum hẽt ubicunq; hi cõtractus innoĩati interueniũt. s. do vt des, do, ut facis, facio ut facias. In illo aũt cõtractu innoĩato. s. facio ut des, daẽ actio de dolo. Et prout alij dñt, competit ad rem petendã, quæ ob causam honestã (vtpote ĩ causam futurã uel pteritã, data est, causa non secuta: pt .n. codici causa nõ secuta si pœnituerit dantem, re integra. Si uero dedisti x. ut Bononiam item & aliqd erogaui ad professionem, præparandã habes condictionem, ita tamen, ut præstetur mihi indemnitas.

Condictio ob turpem causã est. per quã repetimus ea, q̃ dedimus alteri causa nõ secuta quam data sunt, si turpitudo tñ ex parte accipiẽtis uersetur. Alioquin si ex parte dantis & accipientis, repeti non põt, qa in pari causa turpitudinis potior est condictio possidentis, c. in pari. de reg. iur. li. 6. & ẜm Az. eo. ti. poniẽ exẽplum. Ego dedi tibi, ut sacrilegiũ non faceres, ab hoc. n. debuisti abstinere

& causa secura possum petere, quod tibi dedi.

Condictio ob cām, hāc cōdictionē parit res apud aliū cōstituta, siue ab initio, siue iā, siue postea ꝑuenit ad eum ex iusta cā, postea ad instantiā rediit, ut chyrographū apud creditorē debitor post debiti sol'onem repetit. Sed hāc condictionē ob cām putant, quidam ex contractu ꝑuenire, q̄a non competit nisi ali contractus p̄cedāt. Alij ex quasi cōtractu credunt descendere, ad similitudinē cōdictionis indebiti, q̄a qui ob causam cōdicit actori, primum cōtractum dissoluit.

Condictio sine cā cōpetit, qñ aliquid primo ex iusta cā est apud alterum, sed postea per aliquem effectum esse non debet, v.g. mutuasti mihi c. feci tibi instrm, in quo confessus sum me tibi teneri, soluo tibi, modo instrm, obligatorium. est apud te, sine cā, ꝑ quam re petam ipsum. Competit ergo condictio, sine cā, finita cā, ex qua res ad aliquē peruenit, ex contractu, qui iam finitus est, unde vr̄ descendere. Item si sine causa penes te res, est, quā non habes per cōtractū, & ita nec ex cōtractu, nec ex maleficio es obligatus mihi, Etiam locum habet ubicunque sine causa aliquid quod apud te est, mea interest me habere.

Condictio triticaria gn̄alis ē, de aliis rebus oībus oībus cōpetens præterq̄ de pecūnia numerata, siue mobiles, siue imobiles, sint. Iōq; fundus & usufructus, & cęteræ seruit. præd. ꝑ ipsam repetūtur. Rem aūt suam nemo petit hac actione nisi ex certis causis, ut ex causa furti, uel rapinæ.

Cōditio est dispositiones suspensio ex euentu incerto futuro ei apposito, in quē euentum, eius dispositionis facta est collatio. ff. si cert. pe. l. itaq. v. g. promitto, vel lego si Titius fuerit Consul. hæc dispositio est conditionalis, ex incerto apposito, si Titius, &c. Et ꝑ hoc dispositionis fit suspensio, & eueniente casu quo Titius fit Cons. purificatur, & non plus suspenditur, inst. de uer. obl. §. ex condōnali, & ff. de cond. & demon. per totum. Pōt autem capi cōdō dupliciter, uno mō pro tp̄is suspensione, quod

solet

solet apponi in contracti-bus aut ultimis uoluntati-tib. de quo in tit. præall. de cond. & dem. & in ti. de co dit. inst. Secundo mô qñ a-liquid solutum est, & illud intédimus repetere; & ap-pellaẽ condictio quasi solu ti repetitio de ista tractaẽ í ti. de cond. ob. cau. datá. & tit. seq. Et not. q̃d conditio differt a modo, & a cã & a demonstratione ẽm gl. in rub. ff. de cond. & dem. Bar. sic diffinit. Condõ est qui-dá euentus futurus, í quem dispositio suspendiẽ, & in-telligiẽ de euentu in facto uel in iure. l. multũ íterest, de con. & dem. siue conditionis affirmatiuæ, uel ne-gatiuæ. l. í testõ. e. ti. Et di-cit futurus, q a de p̃terito, & p̃nti ꝓprie non est con-ditio, q a nõ suspendit. l. cũ ad p̃ns cum duab. seq. ff. si cer. pe. Bal. uero sic diffinit. Est adiectio q̃dá p quã di-spositum habet in sui esse pendentiá, existentiá, uel defectum. Et hęc gñalis est ad omnem conditionem inductiuã, & extinctiuã, de p̃terito, p̃nti, vel futuro. Pe-trus de Perusio sic diffinit. Conditio est verborũ adie ctio in futurũ suspenden-tium, ẽm quã disponens vult dispositum rẽari. Signi ficaẽ autem conditio per dictionem si, ut in exem-plo, lego si Titius fuerit Cõsul. Itẽ p aduerbiũ, cũ, ut dicendo cũ Titius Con sul. fuerit. Sed est dr̃ia iter si, & cum, non quo ad con ditionem faciẽdã, sed quo ad modum significãdi, q a dictio si, sigñat principalr̃ condõnem, uel suspensio-nem, & p cõsequens tp̃s di lationis, & dispositionis in euentum futurum. Et q a ille est incertus, iõ consecu tiue suspẽsionem sigñat. l. si Titio. ff. qñ dies le ced. & l. qui ꝓmisit. ff. de cond. & dem. Item dictio nisi, si-gnificat conditionem, ut uendo tibi librum pro x, ita q̃d uenditio ualeat, & perficiaẽ, nisi alius condi-tionem meliorem inf. mẽ-sem faciat. l. 2. cum ibi no tatis. ff. de diem a die. Item dictio alioquin, codõnem facit, ut ꝓmittis mihi scri bere librum infra mensem alioquin decem noĩe pœ-nę, nã sensus est, si non scri p̃seris, &c. l. si finito. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infe. Idem í dictione als, q a eo dem modo exponiẽ, id est

ſi non ſcripſeris. Item in di ctione ſiue, dicendo, ꝓmitto ſi nauis ex Aſia uenerit ſiue Titius Conſ. fuerit. Et quæ illarum conditionum diſiunctiuarum prior fuerit, purificat diſpoſitionē. Itē in alternatiua, ut dicendo, aut relinquas ꝑdia propinquis, aut liberis, l. cū pr̄. §. pe. ff. de leg. 2. nam ſēſus eſt, ſi n̄ ſint ꝓpinq̄, ueniāt liberti, & hoc ſignificato ſumpto ex maiori affectione propinquorum, quib. teſtator primo relinquere voluit, ut patet ex ordine ſcripturæ. Itē ī aduerbio quādiu, ut tibi ꝓmitto, uel lego ſingulis annis x, quādiu res meas, uel hr̄dis mei geſſeris, nam ſenſus eſt, ſi geſſeris habeas x. l. pr̄. §. fi. ff. đ cond. & dem. Item in dictionib. quoad, donec, quouſque, q̄ a idem ſignificāt. Item in dictione dum, dicendo lego uxori dum cū filio meo erit, l. qui concubinam. §. uxori. ff. de leg. 3. Idem in dictione q̄ncunq;, ut uir legat uxori q̄ncunq; filios habuerit, l. cum vir. ff. de cond. & dem. Idem de q̄n, ut lego pupillæ quando nupſerit. Idem de ubi dicendo, lego filio ubi nupſerit. Idem de quatenus, ut lego quatenus hæres meus erit, quia ſenſus eſt, ſi in̄ toto, uel in parte, l. Stichum. ff. de leg. primo. Idem de poſtquam, & ad, vt lego ad tēpus liberorum, l. ſi vir vxori. ff. de cond. & demō. Idem de præpoſitione cū, ut ancilla cum liberis libera eſto, intelligendo, qđ ancilla libera nō ſit niſi cum liberis, l. ſi ita fuerit. ff. de man. teſt. Idem de in, ut lego Titio ī diſciplina. l. nec ſemel §. ſi in habitatione, ff. q̄n dies leg. ce. Idē in nomine, ut promitto tibi partum Agnetis, uel fructus fundi talis. le. interdum. ff. de ver. obl. & l. 1. in fin. de cond. & dem. & pendet diſpoſitio ex incerto futuro euentu. i. ſi pariat, uel fructus creſcant. Idem ꝓmitto centū nomine dotis. i. ſi mr̄imonium ſequat̄. l. ſi ſtipulationem. ff de iure dot. quia dos ſine mr̄imonio eſſe non pōt, ergo ſic intelligit̄. Idem de do. cauſa mortis. l. ſi mortis cauſa. ff. de donatione cauſa mort. & hoc ex natura huius contractus, qui procedit ex cōmuni mō ſic agendi. Idem in pronomine, ut ueſtem

quæ

quę mea erit, lego. l. nuper. ff. de leg. 3. Itē de quisquis, vt qsquis mihi hęres erit, sit hæres filio meo. l. qui li. §. hęc verba. ff. đ vulg. subs. Idem de quisque. vt Titiū, & Seium pro quanta parte quisq; hæredem me fecerit, ipsum instituo, l. hoc ar. ff. de her. instit. Idem de q, vt q prius ascenderit capitolium. l. si fuerit. ff. de reb. dub. Idem de quicunq; vt quicunq; professus fuerit, &c. l. edicto. ff. de iure fisc. & hoc ex significato non tm̄ pnominis, sed verbi futuri tpis, l. 2. ff. de hær. inst. Similiter ibi emo pisces, q capientur, emptio est cōditionalis. idē de participio, vt acceptis centū a Titio, instituo eum hæredem. l. a testatore. ff. de conditio & demonstratio. Nam licet acceptis sit præteriti, tpis, tñ significat ibi futurum, s. si accepero, &c. Idē ibi lego Stichum futurum meum, argumē. l. Stichum. ff. de leg. 1. Idem in gerundio, vt sum institutus adeūdo repudiante Titio. l. si tu ex parte. ff. de acq. hęred. Idem in supino, vt lego, vel promitto euntibus spatiarum in Dominico, & sic de similibus.

Conditionalis creditor quis sit, haberur in l. conditionales. de verborum significatione, conditionalis autem stipulatio. Require infra stipulatio.

Conditura, quod ferculis condiendi gratia adhibitur. leg. si quis. de vi. triti. & oleo leg.

Conducere dicitur ille, qui rem aliquam ab aliquo dato mercede, vel promissa accipit vtendam. Vnde. Conducit qui dat sed, qui locat accipit illud. Interdū tñ per cōtrarium euentum euenit. vt locator dicatur qui pretium dat, cōductor q accipit, vt in l. 2. in prin. ad l. Rhod. de iac. & alias sępe vt ibi annotauit Bub.

Conducti actio. Require, supra actio conducti.

Confessio est duplex scilicet iudicialis, & pœnitentialis. Et ad hoc, quod confessio iudicialis præiudicet, debet habere hæc sex. Vnde Maior sponte, sciens, cōtra se, ius sit, & hostis. Nec natura neget, fauor, aut ijs ius ve repugnet. Vide hoc cum allegationib. singulorum in gl. capitul. nos in quenquam. 2. quæst. 1. in

verbo confessum, & de cõfessio. Et confessio iudicialis est certa & clara assertio. i. responsio eius, de quo q̃rit in iure corã legitimo iudice facta. Et fit ĩ iure tripliciter. s. ore facti euidentia, & interpretatiue. s. contumacia. c. nullus dubitat. de præs. Et p̃iudicat dũ fit in iure. i. in iudicio corã iudice competente, & aduersario præsente, qđ intelligitur p dictionem hostis, supra positam. Item fit p litẽ contest. nec fit contra naturam: vt eum occidisse, q. viuit, nec de re litigiosa, nec in cã fauorabili, ſm Ber. in glo. præalleg. Et confessio facta in pœnitẽtia sacerdoti non facit fidem corã iudice seculari. C. đ episcop. audien. l. archigerontes. & ibi per Doct. Sicut nec prę iudicicat cõfessio extra iudicium fcã, nisi cã adijciatur, vt confiteor me debere tibi centũ ex causa mutui. C. de non nume. pec. l. generaliter. glo. not. 3. q. 9. cap. testes. §. de his.

Confessoria actio. Require sup. actio confessoria.

Confestim intelligitur cum prius vel quàm prius poterit. l. 2. §. pen. ff. ad Treb.

Confinia dicuntur ea, q̃ adeo sibi p̃xima sunt, ut nullus medius paries interponat, sed urbana parietib. distinguũ consueuerunt. Et ideo non sunt confinia, sed magis dicuntur vicina. ff. fi. regun. l. 4. §. hoc iudicium.

Cõfirmare est alicui iuri, vel facto firmitatem præstare.

Cõfirmatio est iuris prius habiti corroboratio, vt colligitur de fide inst. c. inter dilectos. Alio mõ est sacramentorũ administratio, s. in fronte chrismaticis assignatio. Et fit confirmatio prĩmo mõ dicta his verbis: Confirmamus te sicut rite possides, vel sicut sine prauitate facta est electio, vel sicut pro uide facta est.

Confiscari est fisco applicari, vel in fiscũm induci; vnde fiscus est regius saccus, in quẽ reducuntur bona natodãnatorũ, & proscriptorũ. Vñ dicitur. Facta est omnium bonorum cõfiscãtio.

Conflatum vas, idest fuctum. §. cum ex aliena. institu. de re. diui.

Confundere est commiscere. §. si duorum. inst. de rerum diuisio. nonnihil tñ inter se differunt, vt not. gl. in §. quod si frumuntum. eo. ti.

Con-

Cōgiarium præter alia signi, ficata gen' est mensure vinarię.l.taberne de fun. ist.

Congregatio apud Canonistas dr ét de duobus, c.j.de elect.qđ an generaliter verum sit, tractat Alcia. in l. detestatio.§.fi.de verb.sig.

Coniectura est verisimilis ratio suspitionem inducés, nō de necessitate personarum vincens.

Conijcere est perpendere, vel præsumere.

Coniugium idem est, qđ matrimoniū, & dr coniugiū, quia communi iugo, & æquali coniuges uitam trahere debent, licet aliquando dissipari tractu.

Coniūctio qnque ponitur ꝓ disiunctione, ut cum dr mihi hærediq; meo. ff.de verbo.sig.l.coniuncti, & disiūctio qnque pro coniunctione, ut ff.co.l.sæpe.

Coniunctionis materia, de qua in re coniūcti. vide supra in uer.complexus.

Conniuere est oculos claudere & interdum ponitur ꝓ dissimulare, vt cum dr, cōniuentibus oculis. Quandoque cōsentire, vt cōniués cōsentiens dr, & conniuétia consensus.l. q̄squis. C. đ posth. Qui mihi cōniuet occulis signum mihi ꝓbet.

Cōsanguinei, qui inter se sāguine coniuncti sunt. l. 1. §.pe. de suis & leg.hæ.

Consanguinitas est attinétia personarum ex eo prouenìens qđ una descendit ab alia, uel ambæ ab eadem, uel est uinculum personarum ab eodem stipite descendentiū carnali cópagine contractum. Vel est cōuentio vnius ꝑsonæ ad aliam, ꝓueniens ex parentela, & dr consanguinitas quasi sanguinis vnitas.

Conscripti patres dicebātur, qm̄ eorum nomina scripta erant in aliquo loco, vt in corona capitis eorum, vel alias ut gl.inst.quib. mod. iur pa.po.sol. §. patritiat9.

Consensus & authoritas tutorū. Require supra authoritas p̄standa, & cōsensus est quadruplex.s. negligentiæ cōsilii, cooperationis, & authoritas, vel defensionis. Et primo & secūdo cōsentiens minus puniri quā faciens, tertio æqualiter, quarto uero plus. De hoc gl. optima in c. 1. de of. deleg. super versi. pari pęna.

Consensus dicitur obligatio contrahi, uelut in emptione locatione, cōductione, per-

permutatione mandati ꝑ socio, & similibus. In quibus dr̄ ideo obligatio contrahi cōsensu q̄a absq; eo, q̄d rei in p̄senti dat̄ hinc inde nascit̄, & erit actio & obligatio vtilis & efficax ad agendum.

Consequens. i. cōforme. inst. de dona. §. est & aliud.

Consequentia literarum dicitur consequens ordo scripturæ, s. quando scribitur sine titello vel titelis, i. sine omni abbreuiatione. Et dicitur tenor literarum, seu tenorem dicimus textum literarum, quamuis titelis scribatur.

Conseruator est iudex datus ad defendendum aliquos contra manifestas iniurias iudiciali indagine non utens, de off. deleg. ca. statuimus. lib. 6. Et non sunt nisi epī, vel eorum superiores, abbates, vel dignitates aut ꝑsonatus in cathedralibus ecclesijs obtinentes. de off. deleg. c. vlt. lib. 6. ubi ponit̄ dr̄ia inter conseruatorem, & delegatum.

Consiliarij dicuntur, eo q̄d alter alteri suum præbeat consilium.

Consilium est, de aliqua re facienda, vel non facienda excogitata deliberatio. vñ dr̄ ēt locus quo plures consultandi grā conueniūt. gl. in §. eadē inst. quib. ex cau. man. non lic. sæpe tñ ponit̄ pro ijs, qui consilii capiendi gratia unum in locum cōuenerunt. Itē consilium dr̄ hoīs intentio, seu propositū ut ff. e. si q̄d fur. § 1.

Consistoriani. Require supra comites.

Consistorium idem est q̄d p̄terium, vel tribunal, locus, s. in quo ius reddit̄ ex more. Et est vulgare Italorum seu Lombardorū. cle. past. de re iud. 2. q. 6. anteriorū, de ap. ex īsinuatione. Et dr̄ à consisto consistis.

Consobrini dñr duarum sororum filij, quasi cōsororini. Etiam possunt dici ex duobus fratribus nati, licet proprie dicantur fratres consanguinei, uel patrueles, in sti. d̄ grad. §. quarto gradu.

Consortes eiusdem litis dicūtur illi, q̄ simul agere, uel conuenire possunt.

Consortium idem est, q̄d matrimonium, & dr̄, q̄a omnis societas inter eos communicari debet ut not. per glo instit. de pat. pot.

Conspiratio est quædā fraudulenta confederatio facta

ꝯta in ꝑiudicium alicuius ꝑsonæ vel dignitatis, & dicitur à simul spirando, qñ scilicet plures spirant, flãt, & tendunt in unum, & fit sine iuramẽto, à spiritu superbiæ & elationis, omnis talis est illicita ꝭm glo. in exhibita. de iud. Est tamẽ quandoque licita, iusta, & approbata, ut si canonici conspirent de non obediẽdo prælato excommunicato, vel de non eligendo indignũ dubio tñ præsumit̃ illicita, uide 11.q.3.c.coniurationem, & c.conspirationum. Non coniuratio est pluriũ in unũ iuratio.

Constituere potest quilibet, qui se pro alio obligaturũ promittit, uel obligat secũdum Az. in sum. de const.

Constitutio speciali vocabulo dr̃ Imperatoris uel alterius principis, qui constitutionẽ facere potest, & describitur sic. Est ius relatũ in scriptis redactum. Vel ꝭm Goffr. est ius scriptum dist. 1. §. cum itaq;. Dr̃ autem constitutio quasi commune statutum. Nã Papa cum fratribus suis cardinalibus & cæteri ꝑlati cũ capitulis & canonicis suis cõstitutiones faciunt, de sen. ten. excom. ĩter alia. Et de his q̃ fiunt à præla. ꝑ totũ. Itẽ legatur synodus ꝓuincialis synodus ep̃alis, princeps cum procerib. præfectus prætorio, populus Ro. collegium approbatum, capitulum, facere possunt cõstõnes ꝭm Goffr. in sum. eod. tit. §. nanque Papa.

Constitutor dr̃, qui pro alio se soluturum ꝓmittit, vel aliqua facturum, & alterius in se transfert vel suscipit obligationem.

Consuetudo dr̃ in quodam morib. i. assiduis actib. institutum qđ pro lege susci pitur cum lex deficit i. dist. cõsuetudo. Quæ. n. in scriptis redacta est vocatur lex siue constitutio, q̃ ãt in scri ptis non est, retinet nomẽ suũ cõsuetudo dist. j. §. cũ itaq;. Et dr̃ cõsuetudo quasi cõis assuetudo. glo. inst. de iur. natu. gen. §. ex non scripto, & ad hoc ꝙ cõfirmata; sit requirit̃ vsus decẽ annorũ. ut ff. q & à quib. manu. lib. non fi. l. si eũm. fideicommis. §. arist.

Cõsul olim dicebat̃ senatus, magistratus, vt instõne de iur. nat. gen. & ci. §. lex Ho die tñ consul sumitur à cõsulendo, qꝛ reipublicæ cõsuluit

sulit. Exactis enim à Romana ciuitate regib. constituti sunt consules, ut reipublicę consulerent.

Consularis dicitur qui consulatum gessit. Cōsulares autem fœminas consulū & consularium, nō etiam matres. l. 1. de senato.

Consultatio dicitur, in qua alicui Papa de iure respondet. Item deliberatio futurarum rerum rectè consultatio nuncupatur.

Consultus, i. interrogatus, sic, ff. de pac. l. item quia. Vnde, Consulo te, quæro, tibi consulo, consiliundo. Consultor poscit quod consultus bene noscit.

Consumptū uel consumptio est rasio, uidelicet quando dictio uel syllaba abraditur, & alia scribitur.

Contestari litem patet ex dictis.

Contestatio litis secundū Hosti. eod. titu. est per petitionem in iure propositam, & congruam responsionē ad eā secutam animo cōtestandi litem facta narratio, vel est actoris narratio, & rei responsio in iudicio facta, l. 1. C. de lit. contest.

Contexta lana dicitur, cui tātū leest ptextu, quā vulgo cimosiam uocamus, ut à textrinis instrumentis detrahi possit, l. vestimentū, de au. & arg. leg.

Contignatio dr̄ lignorū vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dr̄ tegmen, vn̄ duæ ædes dn̄r esse sub vna contignatione, hoc est sub uno & eodem tegmine.

Continentes prouinciæ dicūtur, q̄ Italiæ coniunctę sūt l. notionem, de verbo. sign.

Continentia vrbis appellant̄ suburbia, inde dicta, ꝙ cū ipsa vrbe se teneant, contiguaq; sint, l. qui in cōtinētibus de verbo. sign.

Continuè recipit quandoq; interuallum, per Bart. in l. cellsus, ff. de vsuca. Etiā qualiter continuè intelligat̄, ponit Bar. in l. si quis ita, ff de cond. & demō. Nam qui tenetur cū aliquo continuè morari non tenetur quolibet momento cū eo morari, facit hoc ad quæstionem si testes debeant probare, ꝙ Titius decem annis cōtinuè possedit fundum, sufficit deponere, ꝙ viderunt eum omni anno colligere fructus, uel arare, &c. licet, enim non continuè steterunt in conspectu

ctu Titij, & fundi, tamé in telliguntur cótinuè per x. annos vidisse.

Continuò, idest statim, l. stipulatus sum. de verborum obligatio.

Contractus est duorũ vel plu rium in idem cósensus. Et ponitur quandoq; pro om ni pacto, conuentione, vel quasi ɔtractu vt si quis gessit alterius negotia vel tutelá de hoc vide Arch. in c. contrahentes, c. Romana. de fo. cóp. li. 6. in glo. verbi mitis. Ideoque dicimus ꝙ paciscendo diuersas in vnũ trahimus volũtates. Et nota, ꝙ ēt aliq obligationes dicuntur oriri ex quasi con tractu, in quibus fingitur ta citè cósensus intercessisse, dato ꝙ nó intercesserit ex presse, vt pote hæres ad eũ do hæreditatem obligatur creditorib. hæreditarjs, & legatarijs. Et ĩ plurib. alijs casibus de quibus infra:

Contractus etiam est nomen iuris, quando nascitur, obligatio, & est nomen facti quando non nascitur obligatio. l. Labeo, §. cótractũ. ff. de verb. sig. & ibi ꝑ Bar. sicut in simili dicimus de testamento. l. tabularũ. ff. quemadmodum testa. apt. & secundùm alios in auth. sacra puberum C. si aduer sus vend. Et in suo generali nomine contractus prolatus continet tàm innomi natos, q̃ nominatos cótractus, vt est gl. super verb. in suo nomine, in l. ius gentiũ, ff. de pac. Et hoc valet ꝑ statutis, Bar. not. triplicé esse cótractum, s. ꝓprium, improprium & improprijssimũ. Primus est, qñ vltro citroq. i. hincinde ex vtraque parte oritur obligatio §. contractum. in l. Labeo. prçalleg. vt in emptione & locatione. Secundus, s. improprius est, qñ solùm vna pars obligatur, ut in donatione solùm donans ad tradendũ, & aliqñ de euictione, vt not. l. aristo. ff. de do. cau. mortis, & in mutuo solùm mó recipiens obligat ad tantundem restituendum, ff. si cer. pet. l. 2. Et in stipulatione qñ solummodo una pars obligatur, nã tunc non est propriè cótractus, & ita intelligit gl. instit. de diui. stipu. §. conuentionales, super verbo cótrahendarũ. Tertius, s. improprijssimus est quãdo ex nulla parte oritur obligatio, sed potius dissoluitur obliga-

liga-

ligatio facta, vt est transactio facta nudo pacto, ex quā nō agitur ante cōplementū conditionis, de hoc Salic. ī l. siue apud acta. C. de trāsact. vt ēt est liberō p acceptilationē, inst. q. mo. tol. ob. §. 1. & ī l. vbi pactū. C. de transac. p Bar. Et ergo si statutū facit mentionem de ꝯctu, intelligit de ꝓprio tm̄ qa verba statutorū sūt ꝓpriè intelligenda. l. 1 § si is, qs nauem. ff. exerci. act. nisi diceret omnem ꝯctū, vt in gl. §. cōtractū, ꝑ alleg. Itē contractus appellatione ītelligit de validis, nō de inualidis, vt in auth. sacra puberum, ꝑall. & continet instrm̄, ff. de duo. re. l. eandem Item continet donatio, C quod met. cau. l. si donationem. Et generaliter omne illud. ex quo nascitur obligatio, appellatione contractus intelligitur l. si ab eod. ff. de leg. 2.

Contradictor qn̄ dicat̄ ltīmis ad contradicendum alicui actui de mittēdo aliquem in possessionem, vide Bart. in l. à diuo pio. §. si sup reb. de re iudic. & Inno. in c. cū sup de re. iud. & Spe. in ti. de ac, §. superest, & cōtradicere sibi ipsi quando, q. dicat vide in verbo Variare.

Cōtubernales appellant̄, qui cunq; sīt habitāt, ut tradit Alcia. in l. inde de verbo. sig. Quapp in re quoq; militari conturbernales dn̄r, q in eisdē tabernaculis seu tentorijs militāt, nā taberna omnem habitationem complectitur. Itidem fit, vt conturbernales seruorum intelligantur eorum vxores & nati. l. quæsitum, §. cōtubernales, de fund. inst.

Contubernium est matrimonium contractū & propriè seruorum institu. de nupt. in glo. super verbo ciues.

Contumax à cōtemnendo dicitur. Et sm̄ Isid. est. q. cōparere debet in iudicio, & non comparet. Et dr̄ qn̄q; vere; quandoque fictè vel presumptiuè. Verè contumax dicitur, qui expressè dicit iudici vel eius seruienti scilicet nuntio ipsum citanti, ꝙ non comparebit eo rem ipso, vel qui dum comparet, illicentiat̄ recedit. Ficte verò contumax est qui citatur, nō tn̄, venit, vel latitat, aut facit quòd citatio ad ipsum nō veniat, aut eum non apprehendat, vel qui vocem iudicis audire negligit. Sed isto

isto vlt. casu potius dicitur verè contumax.

Contumacia est erga iudicē vel ꝑlatum cōmissa in obedientia. Et est multiplex. Aliqñ enim cōmittitur in nō veniendo. Aliqñ in nō rñdendo. Aliquando in latento, absentādo vel prouocando ne ad citatū veniat citatio. Aliqñ in nō restituendo. Aliqñ in non emendando delictum. Aliquādo in non exhibendo, vide Goff. de sent. excom. §. excōicatio fieri habet, in summa, & Gul. in Spec. tit. de cont. §. 1. ver. & not. ubi distinguit duplicē contumaciā. Primò, s. verā & ꝓsumptam. Secundò triplicem, s. veram, euidenté, & ꝓsumptam, ut in gl. not. in clem. unica. de do. & cōt. q̄ est gl. fi. & ꝑ Inno. in c. q̄rela, de ꝓcur. Bar. in l. fi. ff. de in integ. restit. & in l. ex cōsensu, §. 2. ff. de app. Cy. & Pet. post Iac. But. in l. 1. properādum, §. sinautem reus, C. de iu.

Contumelia a cōtemnēdo dicta est capit sæpè de iniuria. inst. de iniur. in prin.

Conturbare interprete. Bu. in l. q̄cunq; de insti. actio. est decoquere, & matrimoniū diffidare, ꝓpriè autem dr̄, qui soluendo non sunt, qđ a dominis acceperunt, quidam, de in rem uerso.

Cōuenire est simul in vnum locū venire. Etiā dr̄ conuenire, qđ alicui cōpetit ſm conditionem suā, vt istud cōuenit illi. Item conuenire capitur qñq; pro conuētione, i. pacto, ex consensu de aliquo facendo.

Conuenire ét qñque sumitur pro alium in iudicium vocare, vel facere euocari. Item est placere. vñ cōuenire īter aliquos ē cōplacere īter eos, vt cōuenit īter te, & me vt des mihi hoc.

Conuenire mihi est congruere mihi, vł adesse mihi qđ me decet honestum est.

Cōuenire me, est alloqui me super aliquo facto.

Conuenticula, pro illicitis cōgregationibus.

Conuentionis nomen generale est, ad omnia pertinēs de quibus negotij cōtrahēdi transigendiq; causa cōsentiunt q̄ inter se agunt, si quidem nullus est cōtractus nullaq; obligatio que in se conuentionem nō habeat, l. 1. de pact. Conuentionum autem tres sunt species, de quibus in l. conuentio

uentionum. & seq. de pac.

Conuersi & oblati differunt quia conuersi portant habitum religiosorum, & ꝓfitētem solemniter, sed nō sunt clerici, oblationes portant aliqn non, & possunt recedere, nisi sint perpetuo oblati, quo casu æquiparā tur alijs professis. Do. de S. Gem. in c. per exceptionē, in 2. col. de priuil. in 6.

Conuersi ueniunt appellatione monachorū, & gaudent immunitate religiosorū. Felin. in c. non dubium, de sent. excommu.

Conuitium dr̄ quasi conuotium, s. qn̄ in vnum plures voces conferuntur, & iniuriam esse Labeo ait. ff. de iniur. l. item apud Labeonem, §. conuitium.

Copiarū negotiū, in l. ob negotiū, de comp. dictū vr̄ ꝓ mercimonijs rerū victualiū, q̄ ad exercitū deferunt

Copulatiua oratio dicitur, in qua plura copulātur ut in oībus verificetur, & ideò ad uerificationem ipsius, oīum cōcursus exigitur ex ꝓprio significato. Sed hūc concursum quandoque di uersimode significat, ꝓut materia, vel alius quis modus significādi significare declarat v.g. ibi, lego Stichū & Pamphilum, significat vtrunq; esse in stipulatione vel dispōne. l. inter stipulantem, §. sed stipulāte. ff. de verb. obl. l. scire debemus, in prin. eod. titu. & l. quoties, ff. de leg. 2.

Copulatiua etiam quandoq; significat concursum alterius tm̄ prout ex significandi modo concluditur, nam quandoque ponitur pro disiunctiua, vt l. sæpè, de verbo. sign.

Coracinum colorē, cuius meminit, l. quæsitū, §. cocum de leg. 3. Alci. in Parer. interpretatur pigrum.

Coram no. Pau. in cōmen. de confess. ex parte, de cler. ut circa lib. 6. Et intelligitur ita ut p̄sentes intelligant, ff. de arb. l. diem. §. coram.

Corbis refertur interea fundi instra, quæ fructus cogē di gratia parantur, l. instrumenta, de fun. instr. leg.

Corepiscopi hi remoti sunt, ab ecclesia, vt 67. dist. §. p̄sbyteri verò. Et poterant constitui in villis, vel castris, episcopi verò non nisi in ciuitatibus cōferebāt tamen minores ordines.

Cornicularij dn̄r illi qui gerebant cornua vel aciem in

bello, vel qui in aures iudicum vota pertulerunt sua. Sed in l.2. C. de prox.sacr. sc. accipiuntur pro adiutoribus principis custodis, vel officialis, vt eo in loco attestatur Alci.

Cornupeta, req. supra bos.

Corona, quę etiam clerica dicitur, est signum regni & pfectionis, cū sit circularis, carens angulo in signū carētię sordium, quia vbi angulus ibi sordes. Se igit̃, & alios virtutibus regere, & à sordibus mundare debēt, qui coronas gerunt, & sic in Deo regnabunt, 12.q.1. duo sunt, & quomodo rasura, tonsura & corona differant, & quid significent, vide gl. in ver. tonsuram, in cle.2. de vit. & hon. cle. Et differentiam inter diadema, coronam & sertum, vide in cle. vni. de iureiu.

Coronarium aruum appellatum est, quod ciuitates & oppidanouis Imperatorib. offerebant de quo extat titulo libro x. Co.

Corpore vitiati dñr, qui sunt mutilati in membris, vel debilitati prodriè, sicut qui mēbrū hñt, sed inefficax, vt oculum cœcū, manum aridā, crus confractum, &c. sic mutilatus propriè dicitur q caret aliquo mēbro.

Carporati, i. collegiati, require supra collegiati.

Corporatus vrbis Romanæ dr̃. q in aliquo corpore, & præcipuè urbis scribitur. sicut qđ liber membrum hominis dr̃ corporatum, vel ciuis factus uel incola, ut C. li.11. de priu. cor. ui. Ro.

Corpus qñq; dr̃ collegiū siue vniuersitas, cuius caput est platus, nouit de his q̄ fiunt à plat. Et tale corpus pōt hr̃e vnū sigillum, de extēs. prel. c. dilecta. Dicitur etiā congregatio cuiuscunque ciuitatis vel ville vel castri habere corpus. Item quælibet cōgregatio pro iustitia facienda, ut congregatio Scabinorum, vel totius vniuersitatis. Item societas cā religionis, cui permissum est corpus habere, debet in stat. reipublicæ habere res communes scilicet actorē siue syndicum communem, per quem agere potest, & c. ff. quod cuiusq. uni. not. agatur. l. prima. Item episcopus cum cap. suo facit vnum corpus cuius ipse caput est. Sed cum clero ciuitatis vel diœcesis non dicitur facere vnum corpus

pus sic nec abbatissa cũ clericis suis, licet sit caput, unum corpus facit.

Corpus ẽt unũ dr̃ quod uno clauditr̃ spiritu ut aı̃al. Etiã dr̃ quod habet partes integrales siue sibi coherentes, ut domus, uel habet partes distantes, ut grex populus, collegium ſm Ber. de excef. præl. lib. 6.

Corriuales Vlpiano sunt, qui p eundem riuum aquã ducũt, l. 1. de aq. quoti. & ęsti.

Corrogare est quasi simul rogare, & simul colligere uel adunare.

Corrumpere hoc verbũ latè patet, ut inst. de l. Aq. §. capite, & l. si seruus seruũ. ff. eo. tit. Et qñque significat stupare, ut in l. si quis aliq̃d de pę. Seruus etiam multis modis corrumpi dr̃ ut intelligere licet ex tit. de seruo corrupto, ff. & C.

Corruptela est peruersa consuetudo sacris canonib. inimica, de conſ. c. cum uenerabilis de ui. & ho. cle. c. cũ decorem. &c.

C *ante* R.

CRassari est quasi crudeliter gradi. u. Reg. vlt. Cesset iterfectio, q̃ crassat̃ i populo facit 23. q. 2. militare, ff. de pę. l. capitaliũ ad medium. Et no. Io. An. ĩ cle. 1. de pę. in verb. crassantib.

Crassaturæ dñr, q̃ fiunt a latronibus in itinerendũ crudeliter contra transeuntes crassãt̃, de pę. dist. j. à crassaturis. Et crassatores sunt, qui prædæ cã aliquid faciunt, & proximi latronib. habentur, & sunt ad malum nitentes, ut est tex. iuncta gl. ĩ l. capitalium, § crassatores, ff. de pę. dr̃ à crassor, crassaris, alias crassor, idque rectius.

Creditor est, qui alienã fidem sequit̃ mutuatam pecuniã numerando. Generaliter uero creditor dicitur, qui ex causa quacunque alienam fidem sequitur. Et dicit̃ ideo creditor, quia credit debitori.

Creditores dimittere est soluere, quod illis habetur, l. idem, de leg. 2.

Creta est terrę species qua figuli præcipue utuntur, l. si cretæ. ff. de fur.

Cretio. i. aditio. l. cretionum, C. de iur. delibe.

Crimen est peccatum querela. i. accusatione & dãnatione dignissimũ, vnde & pro accusatione ipsa sumit̃, ut

in l.2.de cri.expi.hę.

Criminum alia sunt priuata, ut illa, quorum executio, i.accusatio, uel denutiatio ptinet tm̄ ad illos quib.inferunt, vt furta, dāna illata & iniuriæ. Alia sunt publica, quorū accusatio dat cuilibet de populo qm̄ ad publicā vtilitatem spectat ne maleficia maneant īpunita, vt sūt homicidia, parricidia, adulteria, post quadrigesimum tñ diem, vt l. iure mariti, C. de adul. Itē crimen læsæ maiest. Item sunt q̄dam crimina excepta, s. ad quorum accusationem & testificationem etiā laici cōtra clericos admittunt si bono zelo ꝓcedant, & sunt ista, crimen simoniæ, hæresis, & læsę maiestatis, & sacrilegij, de quibus vides cōcordātias ī gl. in sum.2.q.7.vbi addit crimen dilapidationis, & ca. cum P. mãconella, de acc. Et nota, qđ crimen dr q̄n que modis. Primò sumit, pro quolibet peccato, siue mortale, siue veniale sit. Scđò ꝓ crimine irrogante infamiā, qđ est accusatione & dānatione dignum. Tertiò ꝓ peccato, qđ euenit ex deliberatione, siue mortale, siue veniale sit, qđ nō delet nisi ꝑ penitentiā. Quartò, quod semel cōmissum sufficit ad condemnationem non tñ infamat. Quintò, qđ irrogat perpetuam īfamiam, ut no.25.di.c.vnum orarium §.nunc autem & 81. dist. apostolus, vnde. Si quilibet est peccator, nō tamen quilibet est criminosus.

Crimen cōcussionis cōmittit, qui prætextu officij sibi cōmissi extorquet comminādo aliquid ab inuito, & tali crimine punit quis pœna quadrupli.1.q.7.sancimus, in fin. & tam laicus quā clericus punitur pœna concussionis, 23.q.1. militare. Cuius contrarium tenet gl.in ver. quadruplum, dist.18.§.porro.

Crimē ecclesiasticum est qđ pertinet ad iurisdictionem ecclesiæ, vt hæresis, sacrilegium simonia, per iurium vsura, adulterium.

Crimen mere ecclesiasticum est, qđ principaliter ortum a canonib⁹ sūpsit, & solū corā iudicib. ecclasticis cognosci habet de cui⁹ cognitione iudices seculares se nullaten⁹ ītromittere pñt, vt est crimen hęresis. Sed

crimen mere ciuile per oppositũ est delictum legib. ciuilib. prohibitũ, aliàs in se nõ peccatũ, ut in ciuitate ire de nocte post sonũ cãpanæ, uel cõsimile. Crimẽ verò mixtũ est, quod spectat ad forum vtrunque, ut est sacrilegium, quod spectat ad forũ ecclesiasticũ, & potest etiã iudex secularis de pęna eius cognoscere, & sacrilegiũ punire, secundùm gl. in verbo. audiuimus, in capitulo felicis, de pe. li. 6. & de hoc est gl. in sum. 11. q. 1.

Crimen expilatę hęreditatis est cũ res hæreditarię subtrahunt, antequã hæres eãrũ possessionẽ adipiscatur.

Crimen fraudatæ annonę est cum portitores furantur uictualia à republica ad exercitum missa.

Crimen fraudati censuꝰ committitur, cũ quis furatur publicam pecuniam sibi accommodatam.

Crimen hæresis in multis cõuenit cũ crimine læsæ maiestatis, & huiusmodi secũdũ can. est ꝓpriè læsæ maiestatis. quin lædit rem publ, imperatorem etiam diuinum, & cœlestem.

Crimẽ lęsæ maiestatis est ubicunque quis cõtra vrbẽ aliquid molitur aut, ꝙ pro fugit ad hostes, uel illos iuuat qualicũq; cã. s. armis, consilio, uel pecunia, uel, ꝙ subiectas ꝓuincias nititur facere rebelles, vel seditiones aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælatum, magistratum uel principẽ occidit, vel qui contra latus eius militat, uel arma fert & occupat cõtra rempublicã. Et idem dicitur crimen perduellionis. i. hostile, nã per duelliones dicũtur hostes. Secus si committatur hoc crimen non contra rẽpublicam, quia tunc nõ dicitur perduellionis, sed simpliciter læsæ maiestatis. Et nota, non subditus crimen læsæ maiestatis non committit, ut in § rursus, in clemẽ. pastoralis. de rẽ iud. ubi rex Sicilię Robertus nõ eo mõ subfuit Henrico Imperatori, ꝙ crimẽ læsæ maiestatis in eum commiserit.

Crimẽ peculatus secũdũ Az. eo. tit. locum habet pro pecunia publica intercepta, uel quocunque modo cõtaminata, ut si in aurum, uel argentum, uel æs publicũ aliquis ferrum, uel simile aliqd inducat, id est adijciat.

Idē eſt in ſacra re, ut in vaſis eccleſiæ, idem eſt in religioſis ornamentis ſepulchri, &c.

Crimen piaculare eſt quod morte expiatur.

Crimen ſacrilegij ſm Azo. & ſm ll. fit proprie qñ ſacrū de ſacro auferitur. Ac etiā ſm eū, ſi qs non ſacrū de ſacro recipit, uel ſacrū de non ſacro. Sed ſm ll. tūc ſacrilegium non eſt, quia qñ res priuatæ auferuntur de ſacro, tūc actio furti locum habet Hoſt. tñ dicit, ꝙ ſi accipiatur ſacrum de ſacro, vel ſacrum de nō ſacro, ſemper ſacrilegiū fit, vt 17. q. 4. q̄ quis, verſ. ſimpliciter. Et ſic ſm ll. requiruntur duo ut fiat ſacrilegium. Primò, ut auferatur res ſacra. Scđò de loco ſacro. Quorū alterū ſufficit ſm can. Sed pone ſtatutū eſt ꝙ faciens ſacrilegiū ſic puniať q̄ro an intelligatur ſm ius ciuile uel can. Solutio. Si ſtatutū ſit a ciuitate intelligitur ſm leges. l. omnes populi. ff. de iuſt & iu. ſi ſit per epm intelligiť ſm Cañ Do. Cato putat, ꝙ ēt primo caſu intelligať ſm can. quia diſponit de reb. eccleſiaſticis, ergo debet intelligi ſm materiā ſubiectam, l. 1. C. de edic. ſucc. vbi eſt caſus à cōtrario, ꝙ gradus computantur ſecundum leges exceptis cauſis matrimonialibus.

Crimen ſtellionatus ſm Az. eodem tit. dř a quodā animali reptili, qđ dí ſtellio, & eſt quaſi ſimile ſerpenti. ſtellionatum, quaſi diuerſis colorib. pictum, ſicut cęlū ſtellis. Et cōmittit hoc crimen, qui ex uarietate animi rem aliquā alterī pignori obligatā, ſiue pignoratam, alii poſtea oblīgat, & dř a ſtellione, q̄a ſicut ille uermis eſt uarius ī colorib. ſic ille q. cōmittit hoc crimen eſt uarius ī ore, & incōſtans in mente. tñ illud crimen locum habet gñaľr, qñ deficiente aliqua ī criminib. alia ſpāli actione, equum eſt alicui ſubueniri cōtra delinquentem. Sicut. n. pecuniarijs cauſis actio datur de dolo in ſubſidium, ita in criminib. quibuſcūque ubi titulus deficit criminis, crimen ſtellionatus obiiciť, vt ſi qs uendidit tibi maſſum electri ꝓ argento vel ſimile, aut aurichalcum pro auro.

Crinales faſciæ dicunť quib.

crines coercentur, ne eua-gentur, l. argumento. de au. & ar. leg.

C *ante* V.

CVbicularij dicũtur serui, qui cubiculum domini sui procurant.

Cubicularij officium, quid sit, & an sit dignitas, uide Bar. in l. 1. C. de præp. fac. cubi. lib. 12.

Cubitus propriè est mensura pedis cum dimidio.

Cucuma genus uasis, unde cucumella. l. si quando si serui. vend.

Cucurbita ẽm gl. ĩ l. si inimicitiæ, de iis quibus, ut indi. est uerbum iniuriosum. In de verbũ cucurbitate. in c. 1. quib. mod. feud. amit. in usibus feu.

Cucurnia q̃d sit declarat Accursius in l. 1. C. nulli lice. in fre. lib. 11.

Culcitra generali nomine dr̃ omne stragulum, in quo aliquid quiescendi incula tum sit, l. 3. de sup. leg.

Cullei sunt sacci. de corio. ff. de pig. act. l. ul. §. fi. & C. d̃ his qui patrem, vel fil. occ. l. vnica. Et processit illa pęna a Tarquino Rege Ro. ut patet Va. Max. li. 1. c. 14.

Culleus vel culcipenꝰ est idẽ, quod saccus, in quo portat triticum, & maximè decorio, q̃ supra ponitur equo. Vel dicitur saccus correus in quo ponuntur interficiẽtes parentes l. unica, C. de his qui pa. uel fil. occ. ubi dicitur in sutus culleo cũ cane, & gallo gallinaceo vipera, & simia. Erat item culleus mensura uinaria capiens 20. amphoras de qua meminit. l. legatum, de annu. lega.

Culpa dolus, & fraus quomó differunt no. 50. dis. §. dolus. Item quotuplex sit culpa, q̃ sit leuis, leuior & leuissima, item q̃ lata & latior, uide Bar. latissime in l. quod nerua. ff. depo. & infra in uer. dolus.

Cum accipitur interdum ꝓ, & ff. de leg. 1. l. Titiæ. §. nihil. Et de verb. obl. l. quodcunque, §. non solum. Etiã interdum accipitur pro si, & principaliter notat tempus, & non conditionem, nisi in consequentia. l. centesimis in fi. ff. de verborũ obl. Etiam facit adiunctũ uideri accessorium nõ principale, sicut coniunctio, ut l. in cui fundum. ff. de fun. instr. Et no. ꝙ dictio, cum in-

inuenitur in duab. partib. orationis. Vno mō eſt ṗpoſitio, & conſtruitur cum ablatiuo. Alio mō eſt aduerbium tpis. Primò mō ſignificat dupliciter, acceſſoriè, & principaliter. Acceſſoriè ut lego ſeruum cū veſte, equum cum capiſtro fundum cum eius inſtrō, l. 1. ff. de pe. l. ſi cui fundum, ff. de fu. inſtr. & inſtr. lega. Idem in cōtractu, ut depono ſeruum cum veſte. l. 1. §. quæ depoſitis. ff. depo. Et ibi no. per gl. & Doc. & eſt effectus, ꝙ nō debet depoſitarius reſtituere acceſſoriū ſine principalis, & ſi ſeruus moritur ſine culpa depoſitarij, ueſtis ꝑ ſe peti poteſt, aliàs locupletaret̄ depoſitarius ſine cā cum iactura aliena, quod eſſet iniquum, de reg. iur. locupletari, li. 6. principaliter autem ſecundò mō cō iungit qñ res cōiungit, quarum, vna non eſt alteri acceſſoria, uel cum perſonas coniungit, ut patrem aut matrem, l. 3. & 4. ff. de pecu. & §. ſi eius. inſt. de leg. et licet inter filiū, & matrem aut patrem non ſit æqua principalitas quo ad honorem debitum & reuerentiam, q̄ dñtur parentib. à liberis, & nō ècōtra eſt tñ principalitas æqualis inter eos quo ad effectum iuris, nā ſi extinguitur legatum in patre uel matre, nā ſequit̄ ergo, ꝙ in liberis extinctum ſit quia aīa q̄ principalius eſt in pſona, eſt à Deo, & nō à patre, uel matre. Item ex cōi modo loquendi dictio cum, ſignificat acceſſionem honoris. Inter pſonas, & dicendo, ueni mecum ſignificat te mihi accedere aſſociando acceſſoriè, ſecus in dictione &, vt dicendo, ego, & tu eamus, quia ſignificat vtrunque principalem. Sed ibi Dñs vobiſcum, nō pōt ſignificare, ꝙ Dñs accedat uobis, quia hoc nō patit̄ ſumma, & immutabilis maieſtas. Et nō refert ſi præponatur acceſſorium. ſic dicendo, de pono capiſtrum cum equo, lego inſtrumentum con fundo, argum. l. præpoſteri. C. de teſt. niſi eſſent aliæ cōiecturæ, ex quib. cōcludere voluntas teſtātis legantis, uel cōtrahentis. Itē dictio cum poſita circa numerū nō includit, v. g. Teſtator depoſuit apud Seiū cc. & legando bona dixit;

Seio ccc. cum cc. quæ apud cũ deposui, lego, nõ includuntur cum ccc. l. si is, qui ducenta, in prin. ff. de reb. dub. Sed cùm pro ut, est ad uerbiũ, significat tempus, & dilationem quandoque ex conditione, qñque etiã accelerationem temporis, & dilationẽ significat, ut ibi promitto cũ Titius morietũ, l. nã & si. ff. de cond. & demon. tẽpus & cõditionẽ significat, ibi lego Titio impuberi cum 14. annorum erit. l. si Titio. l. qñ di. lega. ce. fac. Item significat tps & nõ cõditionẽ; ibi, lego Titio cùm ipse morietur, l. hæres meus, ĩ prin. ff. de cõd. & dem. Quandoq; nec tps nec dilationẽ significat, ut ibi, promittis decẽ cũ petiero, ubi statim cùm petit soluere tenetur. Quãdoq; ẽt nihil significat, & frustratoriè ponitur, ut ibi, lego cùm hæres adierit hæreditatẽ. Bar. pdicta ponit in l. gallus. §. 1. ff. de lib. & posth. ubi ponit drĩam inter &, & cũ, ut no. in l. Stichũ q̃ meus. ff. de leg. 1. An inducat conditionẽ uel demonstrationẽ, de hoc text. singularis, in l. si ita fuerit. §. fi. ff. de manumis. test. & qñq; inducit copulã in l. illi cum illo. ff. de usufr. leg. & qñq; est coniũctio nõ faciens cõditionẽ, ĩ l. demonstratio, ff. de cond. & dem. & quando est aduerbium, tunc iungitur verbo futuri temporis, & principaliter notat tempus, & in cõsequentia cõditionem, vt no. Bar. in l. 1. ff. de condi. & demonst.

Cumulatio secũdùm Bart. in l. editã. C. de eden. est unius actionis cũ alia coadunatio. Verbi gratia, egi tecũ actione depositi, & quia non posse probare depositũ volo cumulare aliam actionẽ in libello, per quam probare possum intentionem, hoc est cumulare, i. plures actiones ad idẽ ex diuersis causis competentes coaceruare.

Cuniculus est riuus coopertus. ff. dam. infec. l. Proculus est etiã animal minus lepore, & ei simile.

Cuppæ sunt vasa facta causa portandi fructus.

Curator dr, qui curam alicuius gerit defendendo ipsũ, à prætore secũdùm leges legitimè datus. Vel secũdùm alios est, qui res adolescentis administrat. Datur

tur autem secundum eos curator principaliter reb. & secundario psonæ, tutor vero primo & principaliter datur personæ, & secundario rebus uel patrimonio. Et hæc est differentia vna inter tutorē & curatorem. Alia est differentia, quia tutor datur pupillis ĩfra 14. annum existentibus. Sed curator daẽ eisdē vlterius ad 25. annum masculis, quidē ab ætate 14. an. & fœminis ab ætate duodecim. Et similiter datur adultis, furiosis, vel similib. inst. de cura. in 1. & §. furiosi, & §. sed & mentecaptis.

Curia media breui est locus, vbi reddit iꝰ, vel habitatio prĩcipis. Sed media lōga ē meretrix vñ, curia ius curat, meretrix ē dicta curia. Appellabāẽ curię & 30. illæ ptes, ĩ quas Romulꝰ populū R. diuisisse ferẽ, vñ & curiatę leges dictę, ut dixerit Pōp. in l. 2. de origi. iu.

Curialis dr̃ ille, qui est de officio curiæ, uel iudici obnoxius, i. obligatus. Vñ curialis vel curiales dñr, oēs, qui quacunque cōditione obligati sunt curiæ alicuius, publicæ ptātis, siue milites, siue aduocati sint, siue iudices, siue officiales, siue histriones, & breuiter quoscunq; siue habētes officiū honestū, siue inhonestum.

Curiosi sūt, q̃ in curia principū uel magistratuū cōmissa delicta denūtiāt l. 1. C. decuri. lib. 12. aliàs curiosi dñr nimiū diligētes, vt ĩ l. 3. §. pen. de in rem ver.

Curiositas sumiẽ pro subtilitate nimia cura exq̃sita, de reuun. c. 1. lib. 6. Nā curiosi de his, q̃ non multū expediunt, sæpe disceptant, de re iud. abbate sane, lib. 6.

Cursor propriè est, q̃ pedibus celeriter literas defer. l. seruis vrbanis, de leg. 3.

Cursus publicus, ut trad. Bud. erat vehicularis. Antiqui. enim nō equis singulis & expeditis, vt hodie, quos postas quasi positos collatosq; certis in locis uocamus, sed uehiculis vtebāẽ.

Curules eq̃ no. C. de specta. l. nemo, lib. 11. Aediles curules quare sic dicanẽ, vide ff. de ædil. edi. l. 1. in princ.

Curuus dr̃, qui non hēt corpus rectum ædil. edi. l. 3.

Custodia & exhibitio reorū, vt dicit Az. secūdū legistas est custodia, quæ fit in

carcerib. publicis, & etiam ponitur pro carcere, & pro ipsis personis in carcere inclusis, l. ad commentariensem. C. de cust. reo.

D ante A.

DActylotheca est uas, in quo annuli reponuntur, ff. de leg. 3. l. argento, almatica est uestis, qua modo utuntur omnes diaconi ex cõsuetudine in solemnitatib. vt 76. dis. de ieiunio. Antiquitus tamen sine concessione Papæ nec Episcopis, nec Diaconis licebat hæc uestis, distin. c. 23. cap. communis filius.

Damnare, & reprobare differunt. Nã damnare est reũ sine remedio subleuandi tormentis. seu ignominiæ sententialiter deputare, reprobare uerò est rationib. euidentibus reum facere, istam differẽtiam assignat Panor. in c. damnamus. in 1. notab. de summa. Trinitat. & fide catho.

Damnas in iure ciuili qñque est nomen adiectiuum omnis generis idem ualens, qđ damnatus, vt in l. damnas esto, ff. de usufruc. leg.

Damnũ est diminutio uel ademptio patrimonij, & dr̃ a demo, uel diminuo ẜm Host. ff. de damno infe. l. 3. Etiam quandoque dãnum est lucrum cessans. Et diuidit dãnum sicut actio, quia alia est de dãno dato, alia de damno infecto, & actio de dãno dato competit ex le. Aq. require supra actio legis Aquiliæ. Differtque damnum a periculo, quòd damnum propriè refertur ad res seu pecunias, periculum autem ad personam. Et de duplici damno, circa rem, & extra rem, uide infra damnum infectum, vbi complura de damno.

Dãnum infectum secundum Spec. de nou. op. nuntia. in tracta. libellorum, §. nunc dicamus, dr̃ si ędificium alicuius ruinã minat̃ ædificio vel p̃dio alterius uicini, tunc enim ędificij istius uel prædij dominus a domino ædificij ruinã minãtis petere potest, quod sibi caueatur nomine dãni infecti, q̃ stipulatio continebit totum itéresse illius vicini, ff. eo. ti. l. in hanc stipulationem. & l. sed & si con ducero, & l. damni infecti.

Et

Et damnum pateris, qn̄ rebus tuis aliquid decreſcit, non qn̄ accreſcit. Quando autem lucrum amittis, dā nū nō pateris. Etiā quoddam damnum ſiue intereſſe eſt circa rem, vt ſi ſubtraxiſti mihi inſtr̄a, q.b. poſſeſſio firmatur, teneris mihi ad damnum, ꝙ contingit ꝑꝑ ablationē inſtrumētorum. Et quoddā damnū extra rem. Differunt etiā dānum, & iactura: ut not. Io. And. in nouella. de electio. quia ſępe. lib. 6.

Daphne erat ſuburbanum iuxta Antiochiā valde amęnum qđ 80. ſtadiorum ambitu continebat̄. In eo erāt ſpectatiſſimę lauri, a quibus nomen ſumpſit. Erant ibid. & cupreſsi miræ amęnitatis, de quib. nō excidendis, vel vendendis ſpeciali ti. cautū eſt li. 11.

Daſpicer dr̄ ferens dapes & eſt nomen officij magnæ dignitatis in curia Imperatoris, vnde inter proceres eligenſes Imperatorem cōputatur.

Dapſillus eſt ille, qui liberaliter ſecundum menſuram communicat.

Dardanarij dicuntur a Gręcis ꝓpolæ, qui omnia prę munt, vt poſtea carius uendāt vulgo reuenditores appellantur.

Dare in arte notariatus dupliciter capit̄. ſ. ꝓpriè & impropriè. Propriè qn̄ res data tranſit in dn̄ium accipientis, vt in inſtr̄is in quibus agit̄ de rerum alienatione & dn̄ium translatione, in quibus transfert̄ dominium ſi tradens erat dominus, alias nō. Vn̄ dare ꝓprie eſt accipientis facere aliter. n. nō dat̄, niſi ſic det̄ qđ in ipſum cui datur, ſtatim dn̄ium transferat̄. Improprie capitur in iſtrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis, vbi ille qui locat vel cōcedit, licet dare dicat̄, non tn̄ dominium trāsfert. Et eſt differentia inter dare, donare & tradere. Nām tradere dr̄, qui ſolum poſſeſſionem trāsfert, & nō dn̄ium. De hoc no. 23. q. 6. §. vlt.

Dare intelligitur qui remittitur. l. & generaliter. ff. de calu. & l. ſi mulier. ff de cōdi. ob. cau. Bar. in l. Modeſtinus. ff de ſol.

Data vel datum eſt caracterizatio i fine cōſtitutionū vel literarum inſcripta, ex qua cognoſci poteſt quo anno

anno mense, vel die instrumentum, vel quęlibet litera emanauit, & a quo tépore obliget constitutio, vel ꝓsit gratia ĩ scriptis facta. vide de hoc Ioã. And. in si. li. 6. super verbo data.

Datio in solutũ est datio ꝓ solutione & satisfactione. verbi gratia. Cum Petrus deberet Ioãni centum, agitur ĩter ipsos. vt Petrus det ei in solutũ. i. pro solutione & satisfactione eiusdẽ vnam domum.

Datiuus quandoque resoluit in ablatiuum ꝑ prępositionẽ, vt ei. i ab eo. l. 2. de cōdi. trit. ff. vsu. quemadmodum ca. l. huic. si cer. pet. l. fi. de don. cau. mor. l. senatus. § si duob. vbi exponitur vtri eorum, i. a quo.

Datiuus quid importet, uide Bar. in l. impuberem. §. fin. ff. de falsis.

D *ante* E.

DE, ista prepositio qñq; auget vt in dictione depositum vt not. ff. depos. l. 1. in prin. Aliqñ priuat, vt 35 dist. Episcopus. Idẽ quãdoque exponitur de iō ꝑꝑ vt de re familiari, i. propter rem familiarem. C. quando ciui. ac. præiu. cri. l. vnica. in prin. Aliquãdo, idest pro, ut ff. de aqua plu. arc. l post venditioné. Aliquando ponitur pro a. l. si is, qui ré. §. fi. ff. de fur. Aliquãdo de, mutat ex toto significatũ dictionis, cui adiungitur, vt destruo, dedecus, degener. Aliqñ nec addit, nec minuit, vt detegere, i. tergere, ĩ auth. de mo. in prin. Et regulariter ponitur declaratiue. ff. de arbi. l. si de metis, cũ aliis concor. Interdũ ponitur ꝓ super. C. si a nō cōp. iud. l. 3. interdũ ponitur ꝓ ualde, ut de properat, i ualde properat, C. de vet. iu. enu. l. 2. § sed quia diuine. Aliquãdo ponitur pro ſm, ut de libellis, i. secundum libellos. 20. dist. de libellis. Aliquando pro turpiter, vt de pectus, i. turpiter pactus. ff. de calum. l. & generaliter. Aliquãdo subauditur a iure. ff. de adul. 2. § lenocinij in fi. Aliqñ denotat causã materialem, vt ff. de coniun. cum eman. lib. l. 1. §. nunc uideamus. Itẽ an ista ꝑpositio de significet causam proximã, vel remotã, uide Bar. in l. si finita. §. de inde. ff. de damnis infectis.

Debet,

Debet,& oportet, aliquãdo, dicũt necessitatem, aliqñ honestatẽ,uide Io. And.in c.fi. de iur.calu. super uerbo per teipsum, & not.ĩ c. intelleximus, in verbo debet,de iud.

Et nota,qđ verbum debet,in ꝑpria significatione importat necessitatem, ut est gl.in cle.attendẽtes in verbo debeant.de sta. regula. Sed honestatem significat, vbi ęquitate suadente verba possunt improperari.C. de pig.l.3.No.tñ vbi materia est indifferens,uerbum dẽt regulariter importat necessitatẽ gl.in cle. attendentes:de sta.reb. Item deberi id dr̃,qđ quacunq; actione debetur l. pecuniæ verbũ.§.fi.de verb.sig.

Debiti diem venire,est debitum posse petere.

Debitor est, q. accipit pecuniã a creditore. Itẽm secũdũ Mar. dr̃, qui nactus est exceptionem iustã, nec a naturali æquitate abhorrentem.i. discrepantem,secunddum Acc.in l. Marcellus.ff.de reg.iur.Sed ꝑprie is est, a quo inuito exigere possum⁹.le.deb.de uer.sig.

Debitum est, in quod aliquis alteri,& naturali,vel ciuili obligationem tenet. Et debitũ intelligitur remitti in redditione chirographi,uel instrumenti,nõ autem sic in redditione pignoris.Item debitũ est,qđ exigit ab inuito.ff. de uerbo.sig.l.debitor.& est gl.in cle.j.de deci.Et debitũ ciuile ꝑt capi duobus modis. Vno modo efficaciter & ꝑprie, prout est in chirographo post bienniũ,vel obligatione ciuili resultãte ex sñia. l. Iulianus.ff.de cond.ind.Secundo mõ improprie, & inefficaciter, ꝑut est in omni debito regulariter,cui obstat exceptio,uel ẽt pone exẽplũ secũdũ gl.ĩ l.j.ff.de cõd. ide. s.in chirogr. ante bienniũ.

Debitum grauius qđ dicitur vide Bar.in l.si quid ex famosa.ff.de sol.

Decanica dñr carceres, in authen.apud quos opor.§ pe.

Decanus nomen dignatis,est ecclesiasticæ, sic dicta, qđ forte ab initio decani pe-rant decem clericis,sicuti, & in re militari decani appellant, qui decẽ ꝑsunt militib⁹,ut accipit in ti.C.de deca.lib. 12.Significant tñ quandoque hac appellatione etiã archipresbyteri,

ri, ut in c. in capite 50. dist. Interdum & clerici ecclesiæ Cõstantinapolitanæ. l. nõ plures. C. de sacros. ecc. eo q̧ i decanis essét diuisi.

Decaprotia, idest decem primatus. annumeratur inter munera ciuilia mixta. l. fi. ff. de mu. Erant. n. de dacaproti, seu decem primi ex decurionibus qui tributa exigebant fiscalia.

Decedere aliqñ significationem habet cõtrariã verbo accedere, vñ & decessio ꝓ diminutione. l. pecuniæ verbum. §. 1. de verb. signi. Magistratus autem decedere dicuntur, qui ei, qui successor missus est, cedũt.

Decéprimi, vide Decaprotia.

Decemuiri qñ primum creati, & qua de cã, vide l. 2. & cũ placuisset, de origi. iur.

Decessio, vide Decedere.

Decessor dicit, qui obijt nullo medio, precessor qui ante decessorem, antecessor, qui ante prædecessorem, 93. dis. c. 1. per Arch. Apud Iurisconsultum est, cui e ꝓuincia abeũti successor missus est. l. 4. de offi. proc.

Decidere est trãsigere. l. cum hæreditas. de administratione tutor.

Decima secundum Host. in sum. de deci. §. 1. est oĩum bonorum nobiliũ licite q̃sitorum pars decimas Deo data. diuina constõne debita, vt colligitur de decim. c. 1. & c. parochianos. c. nõ est, c. tua nobis. §. verum. c. cũ nõ sit. Et est danda de oĩbus bonis iuste acquisitis. eo. ti. ca. ex transmissa; & c. cõmissum. s. de lana, fæno, & piscarijs. nullis deductis expensis. c. pastoralis. eo. ti. & c. cum homines, etiã de molentino ad uentum, c. cum ex transmissa. præal. Itẽ de apib. & oĩ fructu. ca. nuntius. eo. tit. & tenentur decimæ in signum vniuersalis dominij, nec sunt retinendæ, sed soluere cõpelli dẽnt per ecclesiam, de app. re cap. tua nobis 2. in fine. De hoc vide glo. in uerbo præmoniti. in cle. 2. de iud.

Decimarum tres sunt species ꝯm Host. in sum. s. quædã personales, quæ debentur ex opere personali, ut ex artificio, scientia militia, negotiatione. &c. quędam prædiales, quæ proueniunt ex prædijs, ut uinum, bladum, fructus arborum, & c. Tales enim dandæ sunt illi ecclesiæ, in cuius parrochia sita sunt ꝑdia. de dec.

ad

ad apoſtolicæ.etiam decimas prediales tenentur ſoluere iudæi.in c.de terris.e.ti. Item debent ſolui de diuerſis ſeminib. unius agri, non tm̃ de uno, ſi fuerint ſucceſſiue ſeminata. c. ex parte canonicorum.eo.tit. Etiam Ciſterienſes,&alij, qui nullo gaudent priuilegio, dare tenenĩ decimas de terris nouo acquiſitis,licet eas ꝓpriis manib.excolant.c.nuper.eo.ti.Quædã ſunt decimæ mixtæ, ſm Hoſt.ibidem, & poſſunt dici hæ,de quibus dubitatur utrum ſint prædiales, uel perſonales,ut de agnis, & fœtibus aliorum animalium, quæ ſunt in paſcuis, & gregatim paſcuntur.

Deciſio eſt lex Imperatoris, de quo vide C.ď cõtrah.et cõmi. ſtip.l. veteris, & de emen.iuſt.cod.in pri.ſuper verbo deciſ.& inſt.de nup. §.unde quæſitum. Aliquãdo ponitur pro tranſactione.l.ſi hæres. ad l.fal.

Declinare ſñiam eſt paulatim illas infirmare,& ideo niſi ſentẽtia declineĩ. reb. iudicatis ſtabitur.

Decoquere eſt conſumpto patrimonio creditores ære credito fraudare:unde decoctores,quos vulgo vocamus fallitos, ut opinor qď creditorib fidẽ fefellerint.

Decolorari,pro infamia notari.l.eum qui.C.de epiſcopi.& cler.

Decretalis bonorum poſſeſſione, quæ ſit, unde ſupra bonorum poſſeſſio extra ordinaria.

Decretalis epiſtola eſt,in qua Papa ad conſultationẽ alicuius reſpondet. de reſcri. c.1.ſiue ſolus ſiue de conſilio fratrum,vt de electione bonæ memoriæ.1. Vnde decretum ſtatuit, decretaliſque reſpondet. Et differentia horum nominum decretalis epiſtola, decretum,canon,doma,mandatum, interdictum, & ſanctio,eſt glo.ſumma diſtinctione 3.

Decretum ſm Speculator dicitur multis modis, ut in tit.de primo, & ſecundo decreto.§.dr̃ ergo. Quandoq; dicitur ſententia diffinitiua,ut ff.de re iudic.l. decreta,uel interlocutoria ut ff. de acceſſo.l.1. in fin. Quandoque dicitur id, qď Papa conſtituit ſeu ſtatuit, de concilio cardinalium nulla factã conſultatione, & tunc inſcriptis redigiĩ, ut de

de resc. præsenti. 20. dist. si decreta & c. seq. Qñque est consequens consensus eligentiũ in scriptis redactus, ut 2. q. 1. legũ, & de elec. c. innotuit. Qñque est illud, quod capitulum, uel ordo, vel uniuersitas, uel maior pars ordinauit, vt ff. qđ cu iuf. vni. no. l. plane, & quasi p totum. Qñque est iudicis autoritas in alienationib. rerũ præcipue minorũ interposita, vt C. de pd. mi. l. inter & per totum. Qñq; decretũ dr autoritas principis in rescriptis beneficialibus interposita, ut de resc r. c. gratia. lib. 6. ẜm Azo. illud decretum est confirmationum gratiæ, q̃a ex hoc princepes insinuat suã voluntatẽ, quæ seruanda est, etiam secundũ cũ ligat ignorantes. Est ẽt quoddã decretum decurionum, qđ in inuitos super numerib. rerum tribui potest, exceptis eis qui liberalium studiorum laboribus sunt, & qui medẽdi cura funguntur. C. de dec. de. l. exceptis. lib. 10. Qñq; decretum est iussus iudicis, quo mãdat bona alicuius pp eius contumaciam possideri, & illud diuidit in primũ & secundum decretum. Decretumq; primũ est primus iussus iudicis, quo mãdat bona propter contumaciã in pœnã cõtumacis detineri. Vel sic describit. Primum decretum est alicus rei prohibitæ uel pmissæ regulariter ĩ certo casu scã prima phibitio, ve permisso, referẽdo singula singulis. Secũdũ decretum eodẽ modo describitur, nisi quod ibi ponit secunda phibitio, vel pmissi, & taliter dr primũ rescriptum secundi. Qñq; interponitur primũ decretum, & non secundum, q̃a in aliquib. non est opus secũdo, ut no. in c. quoniam frequenter. §. in aliis, ut li. non contest. sup verbo cõstituitur. Et illud decretũ hẽt locum in actione reali vel personali, licet diuersimode, ut d. §. & §. seq. & interponitur ante litem, & post, quotiescũque aliquo cõtumace existente adhuc non ita liquet de causa, qđ diffinitiua sẽtẽtia ualeat terminari, ut in d. c. qm̃. p̃al. Decretum ẜm est secũdus iussus iudicis, quo licet bona alicuius propter contumaciam possideri quæ prius ex primo decreto de-

detinebantur, ut de eo qui mit.in pos.c.1.in gl.vlt. Et hét locum ſm quosdam in actionibus personalib.tm, quia ſm Ber.in gl. ubi supra in realib.solum lapsus anni constituit missum ex primo decreto verum possessoré, nec est opus secundo ſm alios tñ habet locũ tàm in realib.q̃ in persona lib. de hoc plene Bar. in c. cõtingit de dol. & cont.in glo.vlti. Vel sic ſm Lu. de Ro. Est prima iudicis aggrauatio punitiua cõtumaciç,& sic suo modo diffinitur ſm decretum. Et ſm nõ potest interponi nisi cõtra latitantem. Et latitatio est debitoris abscosio fraudulenta,in damnum creditoris.l.fulcinus.§.si qs possidet. ff.ex qui.cao. in possi eatur, quod est uerum nisi periculum sit in mora,tũc. n. inter ponitur secundum decretum contra non latitantem debitorem ut, rem no.Io.An.in c.consulationib.de off.deleg. in nouella.& Bal.dicit in c.1.demi. va.q cont.in vsib.feu. Sed vtrum ſm decretũ sit sñia interlocutoria, uel diffinitiua, effectus est magnus, ut in cap. cum cessante. de app.& l.qđ iussit. ff.de appel. ubi per Bart. & C. de epis.aud.l.2.per Bal. & l.si finita §. si forte.ff.de dam. inf.vbi p Dy. Sed Lud. de Ro.dicit, qđ ſm decretum est sñia interlocutoria.allegat gl.singularem in p̃senti.§.cum autem. in uerbo admod. C.de his qui ad ecclesiã confu.no.Io.And.in gl.magna in fine cap. 1.de rebus eccle.nõ alie. li.6.& ibi vide iura de hoc.

Decubuerit. ideſt in lecto iacuerit. ff. si quis cau. l.2. §.si non pp ualetudinem.

Decurio dicitur, qui decimã partem de bonis ducit, uel qui est sup decem milites cõstitutis in curia domino rum uel principũ,sicut centurio super centũ,qui alias etiã uocatus est centenarius. Et utuntur illo uocabulo theologi, quia dr̃ 1. Machab.3.qđ Iudas constituit duces populi tribunos & centuriones. Beda tñ dr̃ sup illud Luc.23.& Matt. 15. Ioseph.nobilis decurio, q decurio uocatur ió, q a est de ordine curiæ, & officium curiæ administrat. Qui etiã ſm eum dicitur curialis, a procurãdo,quia p̄curat munera ciuilia, &

faceret dominus in lite, & pro eo respondere.

Defensio quotuplex est, uide Bar. in l. de pupillo. §. 1. ff. noui ope. nun. & quo iure est introducta, idem Bar. ĩ l. ut uim, ff. de ius. & iure, & quot modis sumatur defensio. Bar. in l. liberto. ĩ fi. ff. de neg. gest. Qñ aliquid dr̃ fieri ad defensionem, vide Bar. in l. 1. C. unde ui. Interdum sumitur defensio pro excusatione, ut l. Sed etsi. de usur. Aliquando ꝓ exceptione, vt l. si quidem, C. de exce.

Defensor est ille, qui sine mãdato cautione præstita de iudicato solui, alium defendit, uel eius defensioni se offert, ut ff. de procu. l. si procurator, §. fin.

Defensores ciuitatũ ẜm Az. in sum. cod. tit. sunt hi, qui in omnibus tãquam partes potius, quàm ut iudices se habere debent, ut ita nominis sui utantur officio. C. eod. tit. l. 3. & auth. ut iudices sine quoquo suffrag. §. eos. In est autem officio defensoris huius ꝓbere authoritatem his, quæ aguntur apud eum ex uoluntate partium, vt adoptionis, emancipationis, manumissionis testamentorum insinuationis, ut in auth. eo. ti. § sed neque proprias. Item donationis insinuatio. In contentiosa autem iurisdictione habet cognitionem usque ad ccc. aureos, ut in auth. præall. §. & iudicare.

Deferre aliquem est eum accusare, sed deferre, alicui, ẽ grates & reuerentias sibi facere. ff. de acc. l. libellis. Et sic dicimus plus deo deferendũ est, q̃ hoĩ. Defferre aũt appꝛoni, est illã admittere. Differunt tñ deferre, & accusare in hoc, q̃a deferre fit reo absente, sed accusare fit reo præsente.

Deferre iurm̃ est aliquem arctare, uel astringere ad iurãdum, & qñq; deferĩ a iure, qñq; a iudice, qñq; a ꝑte, qñq; etiam declaratio à parte parti deferĩ, de oĩb. his no. C. de iureiur. l. 1.

Deferuescere irã alicuius dicimus. cum ex irato mitis redditur, l. quis sit, §. idem ait, de ædil. edi.

Deficere dñr, qui ab iis, quorum sub imperio sunt, desistunt, & in hostium numerum se conferunt. l. amissione, de cap. dim.

Definitio est plurium rerum summatim facta traditio:

qđ idẽ est cũ rĩa.l.oĩs definitio, iuncta l.1.de reg.iur. Diffinitio aũt est propria, & bř cõprehẽsa rei substãtiæ enunciatio:q̃ cõstat ex genere, & differentiis, Bar. in l.1.de testamentis.

Deflorare virginem quid sit no.per Arch. extra de desp̃u.impub.c.unico, lib.6.

Defructũ, mustum est, quod decoquitur quousq; tertia pars relinquatur.

Defunctio est a debito liberatio, inde defunctus, idest, liberatus. Secundo idẽ est, quod mortuus. Et forte dř ideo mortuus defunctus, quia liberatus a miseria cõditionis humanæ.

Defunctoriè, & profunctoriè idẽ sonãt, qđ trãsitoriè, uel cursoriè, & negligenter.

Deglabare seu deglubere est corticem eximere.l.cædere, ff.arb.fur.cæs.

Degradare est deponere đ ordine, ut 81.dist.dictũ. Qualiter autem habeat fieri degradatio, not.de pœ.c.degradatio.lib.6.nã deponere fit simplici uerbo, sicut suspendere, degradare aũt cum solemnitate.

Deierare est falsare iurare, c. ĩ literis de test.& c. literas de præsu.

Deinceps, i. de cętero, C. de ep.aud.l.nemo deinceps.

Deinde, uide inst. de re. diui. § insula.

Delata hęreditas intelligiř, quam quis adeundo cõsequi potest, l.delata, ff.de verb.signifi.

Delator est, idẽ, qđ accusator vel qui bona aliqua tanq̃ vacãtia fisco đnũtiat, i.manifesta: Et nota, ꝙ deferre dř multis modis, primo, i. afferre se offerre, vñ dř hæreditas deferri:ut l.2.C.de carb.edi.Item accusare de quolibet crimine:uel iubemus, C.ad l. Iul.repe.Item delator, idest, bonorũ nuntiator.l.intra, ff. de diuer. & tẽp.p̃scr.& Bart. in rub. de dela.& de hac materia uide plenè per Bart. in dictã rub.de delato.li.10.C.

Delegare plura significat. Primo est aliquẽ iudicẽ loco sui, & authoritãte sui iudicaturũ cõstituere vel substituere:ut l.p̃cipimus, C.đ appłone circa mediũ, & l. seq.in fi.Qñq; est in locum suũ uel uice sui aliũ rerũ creditorẽ dare, uel cui iusserit creditor. Et hoc mõ ĩter delegatũ, & eũ, cui fit delegatio oportet interuenire stipulationẽ, uel litis

con-

contestatio. His.n.modis sit hæc delegatio. vt l.delegare, ff.de not. Et Azo. in sum.eo.tit.de no. n.possũ, i.uice mea debitorẽ meũ dare creditori, & ex dele gatione liberor ego à credi tore meo, & extinguit ipsa delegatio qua tenebar, ut qñ tibi sum obligatus,et aliũ habeo debitorẽ mihi obligatũ, & istum tibi assi gno,ut debitum ab eo reci pias te,& ipso volẽtib.hæc estdelegatio quędam. Interdum delegare est destinare,seu assignare,vnde in l.2.ad l.Iul.pec.pecunia delegata,i.destinata.

Delegatus est,cui cã cõmitti tur terminãda uel exequẽ da, uices delegantis repñtans, & in iurisdõne nihil ꝓprium hñs,ut. ff.de offic. eius cui mã.est iurisdition, l. 1.in fi. & extra de offi.de leg. sanè quia, & capitulo cũm olim.& Host.in sum, eo.ti.uel sic. Delegatus est is, cui à summo pontifice, uel ordinato, uel delegato principis cã cõmittitur.Itẽ inde uenit subdelegatus,q. dr̃, respectu delegati.Item is, cui principiũ causę vel medium cõmittitur, & sic iudex propriè dici nõ põt, vt capitulo, sup q̃stionum. §.porrò, eod.tit. Delegatus tamẽ propriè delegat e põt principium medium, & finem, in §.intentionis, capitulo, sup q̃stionum.p̃alleg.Vel ſm Spe. eo.ti.in princip.estis, q. ex alterius commissione recipit alicuius causæ iudicialem cognitionem,nam & subdelegatus est, cui p aliquem hñtem iurisditionem demandatur in iudicio aliq̃d uel extra iudicium faciendum, non iure ꝓprio, sed de iure mandantis. Et differt à surrogato,& cõseruatore. Nã surrogatus habet iurisdõnem iure ꝓprio & merum imperium, sicut iudex principalis, cui surrogãt,sed cõseruator nullam habet iudicialem cognitionem, sed tm̃ ptãtem super notorijs, & manifestis capitulo statuimus,de offi. de leg,li.6.Iudex autem delegatus habet jurisdõnem in ecclesiasticis personis, non ꝓpriã,sed à superiore commissam, vide Gofredus in sum.eod.titulo. Et delegatus in causa sibi delegata maior est ordinario,de of. dele.sanè 2. & de offi.ordinat pastoralis, quia talis

vices gerit delegantis.

Deliberare est factum diligẽter tractare, uel in mẽte re uoluere, uel cũ amicis suis explorare an expediat sibi illud, admittere, de quo q̃rit, puta hæreditatẽ agnoscere uel adire. ut leg. aristo in principio, ff. de iure deliberation.

Deliberatio est ꝓuida causæ circunspectio, cum qua ró totum agit, & furor sibi ni hil vendicat. 2. q. 3. illa præ positorum, & c. seq.

Delictum dr̃ quasi d erelictũ, & nota, prout supra tetigi in uerbo cõtractus, ꝙ sicut actionum quædam proueniunt ex contractu uel qua si cõtractu, ita actionũ quę dam ꝓueniunt ex delicto, aliæ verò ex quasi dilecto. Ex delicto ꝓueniunt actio nes, ubi delictum ꝑsonę ue rè & directè comprehenditur ut est videre in furto, rapina, homicidio. Ex qua si delicto vbi persone delictum verè, et directè nõ cõ prehendit, sed interpretatiuẽ uel iuris fictione: vt si iu dex p impetitiã suã malè iudicauit, tenet parti, quã læsit ex quasi delicto. Item si tenes in domo vel officina aliquẽ prauũ hominẽ, qui damnum dedit mihi, teneris ex quasi delicto, eo ꝙ in culpa sis utendo malorum hominum ope. Et est delictũ de fertio boni. Peccatũ vero prauus actus. Sed crimen est peccatum graue accusatione & dam natione dignissimũ. Hæc est differentia ẜm Aug. 81. dis. c. 1. & no. de pœ. dist. 1. si peccatum, & p Io. An. in regula peccatum. Et ꝓ dif ferentia inter delictum, & peccatum est bona gl. in l. 1. C. si ad deli. ubi dicit Accur. Delictum est genus ge neralissimum, siue ueniat ex aĩo, siue nõ. Crimen ve ro genus subalternum. Cõ tinet. n. sub se furtum, adul terium, & alia, q̃ ex aĩo ꝓueniũt, i. ex cõscientia. Ad dæ, ꝙ delictorum q̃dã sũt publica, q̃dam priuata, de quib. infrà in versi. priuata. Item aliud est delictum generale, aliud speciale Generale est, qđ certa appellatione plurima eiusdem naturę crimina cõplecti põt, ut furtum, homicidium, falsum: qđ Doctor. nostri nominatum delictum appellant. Spetiale uerò delictũ Iurisconsulti intelligunt, quod Doct. innominatum di-

dicunt, vt cum q̃s in ius vocatus nõ paret, cum temere appellat: hęc enim facta pluribus specialib. verbis designantur, non unõ generali, ut copiosus declarat Alc. in l. aliud est fraus de uerborum sign.

Delinimenta pro blanditiis. l. 4. de inoff. test.

Deludit. i. decipit, & sic delusio nõ approbat a iure, ex tra de alie. iudi. mu. cã fac. c. 1. & ff. de iud. si p̃tor. ibi, d̃lusoria essẽt p̃tor d̃creta

Demẽs est, qui nescit vel nõ põt exprimere quid uelit, aut nolit. ca. pastoralis, de cle. ęgro li. 6. ubi bon⁹ tex. & gl. ibi sup uer. remittit.

Demoliri est dissipare uel destruere. Math. 6. Thesaurizate uobis thesauros ĩ cœlo, ubi tinea nõ demolit̃. Vñ demolitio. i. destructio l. stipulatio. d̃ ope. no. nun.

Demõstratio idem significat ꝙ ostensio. Nã oẽ uerbum uel factũ, p ꝙ aliquid oñdit̃, demõstratio d̃r. Iõ dicit tex. ĩ l. certum ff. si cer. pe. Certũ ẽ, ꝙ noĩe ꝓprio uel alia demõstratione, q̃ uice nominis ꝓprij fugit̃, ostendit̃, & sequit̃. Nõ refert an ꝓprio noĩe res appellent̃, an digito ostendã tur. Et licet falsa demonstratio nõ sit demõstratio tñ ex ea q̃nq; sumit̃ significatum ad inualidãdum actum, qui alias ea nõ expressa esset validus, verbi gratia, Testator dicit, lego vxori meę uestem, q̃ cã ei⁹ parata est. Hæc verba, quę cã eius, &c. sunt demõstratiua. Sed pone, ꝙ nihil est paratum cã eius, tunc demonstratio est falsa, & dicit tex. in l. Quintus Muti⁹ ff. de aur. & arg. leg. ꝙ nullum est legatum. Secus si diceret̃. Vestẽ meã purpureã, q̃ cã eius facta est, quia licet demõstratio sit falsa, tñ apparet de re legata p verba pręcedentia, vt in l. Quintus Mutius. præall. Et si uis scire plenissimæ, an & q̃n falsa demonstratio vitiet dispositionem tradit Bartol. in l. demonstratio. ff. de condi. & demon. Porro demõstratio sic differt a conditione, ꝙ demõstratio plerũq; factã rem ostendit, cõdõ verò futuram. l. si nominatim, eo. ti.

Dena, i. decẽ, sed distributiue vt si legẽ Titio, & Seio dena, ĩtelligit̃ singulis x. legas se, ff. de ver. ob. l. si ita stipulat⁹ & ff. d̃ le. 1. l. si q̃s test.

N 3 De

Denarius dicitur a numero dece, de cõs.dis.5.ieiuniũ.

Denique,no. Arch.3.distinct. denique.

Denũtiare est crimẽ alicuius superiori nuntiare,ut ppositio,de augeat nuntiationem,ut in fine,ff.depos. l.j. in prin.Host.aũt ĩ summa, tit.de accu.& rub. de denũtia.§.1.dicit. ꝙ denuntiatio est criminis alicuius apud iudicẽ sine inscriptione facta delatio, ad pęnitẽtiã agẽdã uel aliã legitimã pœnam imponendam, uel etiam ad utrunq; & in §. seq. ipse distinguit denuntiationem dicens, ꝙ quædã est denuntiatio pœnitẽtialis, &Euãgelica, & ad illã quilibet admittit.Quædã uerò iudicialis, & canonica, & ad illã nõ quilibet admittit. Vide ibi de illa, & ĩ reportationib. Io. An. c.nouit.de iud. Est & denũtiatio species ꝓtestationis, quæ ad alium mittitur, ut cũ aliquẽ admoneo, ut ab emptione desistat,vt defendendæ causæ adsit,vt a matrimonio causa legis Iuliæ exercendæ abstineat Alc. in l.detestatio,de uer.sig.

Denuo, i.de nouo, uel iterũ.

Depicisci est turpiter pacisci. Inde depectus, i. turpiter pactus, l.3. de casu.

Dependere,soluere,& pręstare.l.3 §. in ijs, de vsu.

Deperditum dr̃, quod desijt esse in rerum natura.l. deperditum,de pet.hær.

De plano aliquid dicitur fieri,qđ iudex sine figura, & strepitu iudiciario facit,de cuius verb. significato habes hodie plenè,de verb.signi.ĩ cle.sæpe.Arc. de ele. cap.indẽnitatib.lib.6. sup verbo strepitu, & figura Dicitur ergo iudex aliqd facere de plano, qñ, s. nõ est in cõsistorio,ut,s.residẽs in loco,ĩ quo iudicare cõsueuit, & aliqualr̃ instruct⁹ sine iuris solẽnitate aliqd facit,statuit,aut determinat

Deportare est aliquem ppetuo exilio damnare: sed relegare etiã ad tempus, ff. de interd. l. relegatorũ. §. hæc est differentia. Et in gl.instit. quibus mod. ius. pa po.sol.§. relegati.

Depositum est, qđ custodiendum alicui datum est l. 1. ff. eo. Et dr̃ à de, & positũ sic quod præpositio de augeat, ut ostendatur totũ fidei eius cõmissum, apud quem ponit quò ad custodiam,& videt separata cu

ſtodia à deponente. Eſt ergo aliud pono, aliud depono, ut ff. eo. l. 1. Quid ſit actio depoſiti directa, & cõtraria, require ſupra actio depoſiti.

Depoſitarius eſt is, apud quẽ res aliqua deponit cuſtodienda. Et differt, à ſequeſtro, q̄a depoſitari⁹ ad hoc p̄ciſe prçciſè tenet, vt depoſitori rẽ reſtituat, tenet etiã maximam diligentiã adhibere. Sed ſequeſter neutri litigãtium tenetur præciſè rem reſtituere, ſed indeterminatè illi, qui vicerit. Alia differentia habetur in l. licet. ff. depoſi.

Deprecatio à deprecari, qđ eſt precip. rogare. l. deprecatio. ff. ad l. Rhod.

De prehendere aliquem, eſt qđ barbarem dicunt, in ipſo facto capere, l. quod ait. ff. ad l. Iul. de adul.

Deprimere nauim ẽ demergere, l. cũ dep̄ſſa, ad l. Rho.

Derelictum dicitur illud, qđ caret poſſeſſore, vel quod in nullius eſt poſſeſſione, ut inſti. de re. diui. §. hoc amplius circa finem.

Derogare eſt diminuere, uel in parte tollere, vel detrahere, vt ff. de ver. ſig. l. derogare, & differt ab arogare, ibidem require ſupra ab rogare.

Deſcribere eſt exẽplũ ſumere, q̄ Barbari dñt copiare.

Deſertores dñr clerici q̄ propriæ eccleſiæ miniſterijs, deſtitutis, ad aliã vitio fugę ſe trãsferũt vł cõfugiũt vt 21. q. 2. placuit, & hoc ẜm canones. Sed ẜm leges deſertores dñr milites uitio fugæ ſuam militiã deſerẽtes, vt l. 3. de re milita.

Deſertum eſt locus non habitus penitus neq; cultus vltra memoriã hominũ, vt c. 1. de verb. ſig. li. 6. vn, & deſertus ꝓ neglectus, l. 3. C. de agr. & cenſi. lib. 11.

Deſerta cauſa dr̃, cum altera parte abſente fertur ſentẽtia. eſidia ſimilis eſt imperitiæ. C. de teſt. l. ambiguitates, & qđ eſt deſidia no. p Arch. 30. q. 1. deinde deſides. i. negligẽtes. C. de anno. & trib. l. iudices. li. 10.

Deſignatus, i. electus. l. Barbarius, de offi. prçt.

Deſignatores qui, uide ſupra in ver. brabeutæ.

Deſinere propriè eſt in perpetuum, ut rurſus non redeat l. fi. de aſſig. lib. Deſinere autẽ res abeſſe qñ dicatur, explicat Iuriſconſ. in l. mulieris, de verb. ſign.

Desistere est à negotio iã suscepto abstinere, l. destitisse de ind. & ad Tur.

Destitutũ testamẽtum, i. desertũ, ex quo nullus est hæres inst. de hær. quæ ab intest. §. cum autem.

Desuetudo, & cõsuetudo differunt ſm Bar. in l. de quibus. ff. de legit. Nam cõsuetudo est, quando fit cõtra legem per ipsam consuetudinem, sed desuetudo est, quando nõ vtimur aliqua lege in iure posita.

Desolatores erant, qui in ludis duos equos absq; ephippijs agitantes ex altero in alterũ mira pnicitate desiliebãt. l. apud, de pscr. ver.

Deergere, i. publicare, uel testibus probare, C. de male fi. l. & si excepta.

Deterrere pter vulgatum significatum est, & à proposito euertor, l. qđ si. §. qui mancipia. de ædil. edict.

Detestari est absenti denuntiare testib. adhibitis, ut l. subsignatũ, §. 2. ff. de verb. sig. in l. seq. Aliter detestari est facta alicuius abrenũtiare, spernere, uel abominari.

Detestatio est cum testib. facta denuntiatio.

Detexta lana dr̃, cum perfecta est, & a textrinis instrumentis detrahi potest.

Detrectare, pro uitare, fugere auersari, unde detrectatio, l. qui cum, §. qui post, de re mili. & l. si maritus ad legem Iu. de adul.

Detrusus in l. quicunque, C. de epi. & cler. est, quem canonistæ uocant depositũ, latini verò exauctoratum.

Deunx est una pars assis, q̃ ex 11. vncijs pficitur, inst. de hær. inst. §. hereditas.

Dextas est pars assis, quæ ex 10. vncijs perficitur.

Deusdedit est proprium nomen, c. tanta. de sim. Similiter Deo datus, eo. tit. c. 3.

D *ante* I.

Diabathrarij in l. 1. C. de excusa. artif. sunt coriarij. Alijs tñ ibi aliter legendum placet: de quo vide Alc. ibidem.

Diacatharotia, in l. quicunq; C. de oĩ agro de ser. est id munus. cũ Imper. priuatis fundos cõcedit, ut purgẽt, qđ latius explicat ibi Alc.

Diacatoche (vt quidã legũt ĩ pal. l. quicũq;) significat titulũ o psessorium prædij.

Diaconus Grecè, dr̃ minister latinè, quia sicut in sacerdote

dote consecratio, in diacono ministerij dispensatio habetur. Et hypodiacones Grecè dicuntur subdiaconi Latinè, quia subiacēt pceptis Leuitarum. Et apud Hebreos Nathanei vocantur: ut habetur 21. distinctione cleros.

Diadema propriè, est corona imperialis.

Diarium pter ephemeridis significationem refertur ét ad vnius diei cibū, vel ad id, quod alicui datur, vt singulis diebus se alat, quo sẹ su plerunque in iure accipitur, l. diarijs, de administrat. lega.

Diastoli vel diastoleæ dicuntur cū astu diactatores uel distinctores logon, hoc est publicæ rationis. Et secundum hoc accipitur in glossa, de tabu. scri. logo. C. lib. undecimo l. 4.

Diatretum Grece, tornatile, aut factum torno significat. Vnde apud Vlpianū, in l. si seruus. ad l. Aquilia. calix diatretus, & diatretarij notornatoribus, in le. secunda, C. de excus. arti.

Dictare actionē uel iudiciū est intēdere, actionem uel agere.

Dictatores olim dicti fuerūt, qui summum, magistratū gerebant, & quorum erat in maioribus causis sententias ferre, uel dictare, vt ff. de orig. iu. leg. 2.

Dicticæ sunt columnæ ecclesiæ, in quibus, imagines patrum in suo catalogo ponunt. Vel sunt tabulæ, scribēdi vel pingendi, à dicto dictæ.

Dictum à promisso eleganter distinguit Vlp. in l. sciēdum, de ædil. edil.

Digrama est denarius valens duos denarios, stater ualet duo didragmata. vñ Valet nūmos didragma duos stater duplicat, idem notat p Arch. 11. q 1. magnum.

Diducere, est diuidere, & distinguere, insti. de obl.

Dienses, populi Macedoniæ, quorum mentio in l. vlti. de censib.

Dies est duplex, naturalis, & artificialis. Naturalis est ab ortu solis usq; ad occasum. Ciuilis ē à media nocte, in sequentem mediam noctē. l. more. de ferijs. Ecclesia uerò Romana exorditur diē ab occasu solis, & finit in sequentē occasum. Hęc Alciatus, in l. 2. de ver. sig. licet Acc. aliter diffinire, videat i d. l. more

Diem

Diem cedere vel venire obligationis qñ dicatur, declarat apertè Iurisc. in l. cedere de verb. sig.

Diē diffundi, vel (vt quibusdam placet) diffindi, olim dicebāt, cum res, de qua erat controuersia, in sequētem diem cognoscēda reijciebatur.

Diæta in vna significatione est cęnaculū, ī quo die magis q̄ nocte solent hoīes residere, vt ff. de dona. l. Lucius, vel domūcula cōstructa in hortis pro colligendis fructib9, seu oblectationis grā. ita capit in l. senatus. §. Marcellus, ff. de le. j. In alia verò significatione dr̄ spatium vnius diei uel lapsus. Quartò est vnius diei certa & determinata comestio. Cōtinet autem diæta legalis 20. milliaria Italica. Diæta vulgaris dr̄ illa, quæ habetur secundū conditionem regionis.

Diætarij dñr, qui in cœnaculla aliena se dirigunt aīo furandi à dieta ſm primā significationem sic dicti, & sic exponit in l. saccularij, in prin. ff. de extraordi. cri. licet. ibi legatur in tex. directarij. Sunt, & diætarij serui deseruiēte, in diæta. l. quæsitū, §. ostiarij, de fun. instr. Item custodes nauis, non pretio aliquo conducti sed ob solum victum l. 1. nau. caup. stab.

Diffamator quis sit, & qs dicatur diffamare, vide Bar. in l. turpia. ff. de le. 1. & qñ quis diffamari dicat̄ de maleficio, an sufficit in gñe, vel in specie mali fieri requiratur, vide ibid. Bar.

Difficile dr̄ quandoq; quod nullo mō fit. 2. q. 6. biduū. ver. si aduersus, & gl. fi. de testi. c. p̄sentiū. exponit nō de facili. i. nullo mō. Adde q̄ difficile interdum exponitur, i. raro, vt ff. de leg. 3. Seio. & l. hæres meus. § uxori. Aliqñ difficile. i. nunquam. j. q. 1. si quis neque, & c. principatus, & ibi no. Aliqñ difficile exponit̄, i. laboriosum, in auth. vt hi, q̄ ob. se ha. p̄ res mi. §. qm̄ autē. Aliquādo, i. vix. 47. dist. quantūlibet, & ibi no. Item qualiter difficilè, & facilè intelligitur: vide de hære. insti. l. seruus.

Difficultas, & impossibilitas sæpe parificantur, vt pulchrè ponit Fely. in c. ecclesiæ S. Mariæ in 39. col. ver si. secundùm notabile est, quòd ecclesia, de consti.

Diffinitio, vide Definitio.

Diffinitiua sententia. Require infra, sententia.

Diffūdere vel diffindere diē qd sit, vide supra ī ver. diē

Diffundi vina proprie dicuntur quæ ex uasis, in quib. deferbuerunt, postea quā defecata sunt, in alia vasa transferuntur, l. cum vinū, de trit. vino & oleo leg.

Digestum secundum Azo. in sum. de vet. iur. enuc. dicit legalis liber, qui alio noīe vocatur pādecta, seu liber pādectarū, ex quo omnes disputationes, & decisiōes legitimas in se hēt, quem ī 50. libros partiales digesſit Imp. Collectus aūt fuit iste liber ex veteri iure, ꝙ ab vrbe Roma cōdita & a Romuli tpib. vsq; ad tēpora Iustiniani fere ꝑ 1400. annos cōfuse statutū obtinuit. Et extēdebat in duo millia pene librorū, & tricies centena millia versuū vel respōsorū, vt patet C. de vet. iure enuc. l. 2. §. sed cum omnia. Et dictū fuit digestū eo, quia omnia ibidē decidentia digeruntur & soluūtur, secūdum Ac. in proœ. insti. Dr̄ aūt pandecta a pan. quod est totū & decta, doctrina, quia ibi est tota doctrina omnium Iurisſ. vt in §. præall. cū omnia decidentia ibi digerātur, & soluantur, secundū Azo. ac Dyn. in prin. inst. Et no. Io. And. in proœ. clē. ꝙ digestum capitur alibi ꝑ decoctū, de cōse. di. ī c. ii. ne tales, & c. ꝑced. Quidā dicunt ꝙ iste liber olim ꝑ duplex dd, scribebaī, vel ꝑ d, & g, & ꝙ postea ꝑ vitium scriptorū corruptum sit. Sed ratio vr̄ melior, s. quòd digestum scribatur cōtra morem omnium legalium librorum ꝑ duplex ff. (quamuis illæ duæ lr̄æ, nec ī principio, nec in fine huius nominis digestū ponantur: ideo quia ille liber fuit digestus secundario ꝑ duos Federicos Impatores, à quorū cuiuslibet nomine sumpta est prima litera f, sic erunt duo ff, licet ista rō alijs nō placeat, qa neuter illorū Imperatorū aliqd fecit, exceptis paucis cōstōnib. positis in vsibus feudorum. Dicūt ergo esse vitium scriptorū. Et vnus illorū librorū nominatus est Infortiatum, qui a cum Romę esset studium amissum, & Bononiæ inoleret eius recuꝑatione facta R

uen-

uẽne cũ esset amissum ius est redditũ, forte cũ multa adsint, quæ deerant, & sic sumitur in, pro ualde. Alij dicunt, ꝙ fortes leges in eo sunt, sed certe, & in veteri. Alij ab inuentore seu autore sic nominatum dñt. Vel dr̃, ꝙ nomina magistralia sunt, quare nõ est de eis disputãdũ, sed relinquitur ꝑtinacibus secũdũ Tulliũ, & quia plura sunt negotia quam vocabula, ff. de præsc. ver. l. natura. n. Alij ab isorcisim chaldeo vocabulo, ꝙ est dispositio dictũ volunt. q̃a vltimę dispositiones in eo sunt. Vnde. Sũ liber fortis dispõnẽs spolia mortis. Et clausis portis, me discat lector in hortis. Hęc ĩ gl. huius libri Adde aliã rationẽ meliorẽ, quare libri Digestorum scribant per duo. ff. q̃ ponit Alc. in lib. Dispũc. Nã Græci Pandectas per π cũ accentu circunflexo notabant, ꝙ posteriores ꝑ ignorantiam Græcarum literarum putantes esse duplex. ff. hoc signo abusi sunt.

Digitus non est mẽbrum, sed mẽbri officiũ, ff. de sta. ho. l. nõ sint liberi. Adde Bar. in l. 2. ff. de pub. iud. in versiculo sed q̃ro quid appellatur. Adde Fel. in c. ego, enim in 3. col. ver. digitus, de iureiu. vbi limitat ĩ sex casi. & fallit secundũ Bar. ad hoc, quando, quis esset notabilis artifex, q̃a si amittit digitũ, dr̃ amittere mẽbrum, & ista cõfirmat Bar. vide Io. de Ana. in c. iniuncto, de her. in 6. Fel. ĩ c. cum illorũ, de sen. exc. in 3. col. vers. & no. limita, vide ibidẽ late ꝑ eũ. Adde, ꝙ digitus ẽ ẽt genus mẽsure, l. Lucius, de ser. rust. p̃d. est autẽ 16. pars pedis, s̃m Alc. in l. mille. de ver. sign.

Dignitas quid sit, s̃m Arc. patet de conse. c. 1. lib. 6. ĩ gl. Dignitas q̃nque idem est, ꝙ potestas vel cõditio, vel ꝑrogatiua secularis, vt 23. q. 5. administratores & C. de dig. lib. 11. Et sic iudex dr̃ habere dignitatẽ, vt ff. de albo scrib. l. vlt. De hac ẽt no. 3. q. si testes. in princ. Item dignitas est quędã p̃eminentia ecclesiæ vel in ecclesia, c. q̃uis de ver. sig. Et quot modis sumatur dignitas, not. de rescri. sedes apostolica. in gl. super verbo maiores, q̃ incipit, sed quas personas, & Bar. in l. 1. C. de dig. lib. 12. Quãdoque

que autem sumit strictius pro eminentia progatiuæ psonę ecclesiasticæ, quę prerogatiua ét dr personatus, qui cognoscitur, qn habet aliquis progatiuá in choro vel capitulo, in orationib. in pcessionib. in uocib. dádis, & similib. plusquá alij canonici sui ordinis, ut in d.c.1. de cósu. cum simi. Et illa cognoscitur his modis. Primò, qn, qs habet administrationem rerum ecclesiæ cum iurisdóne. Secundò, qn habet nomen dignitatis & plationem seu prærogatiuá, tá in choro q in capitulo. Tertiò, qn ex cósuetudine ecclesiæ hr aliqs in dignitate, vide Arch. ubi suprà. Etiá dignitas significat latius et strictius sm vsum ecclesiarum, ná, qd in vna ecclesia continetur sub noíe dignitatis, in alia continet sub noíe officij, & è cótra put cuiusuis ecclesiæ vsus habet. Reperitur etiam latissima significatio pro quauis excellentia. Sed de his omnibus & alijs huc pertinentib. latissimè Bar. in d.l.1.C. de dig.

Dilapidare est res uel bona pdigaliter & indifferéter erogare, sm, qp no. Arch. de rescr. statutum, lib.6. & de elec. quia sæpè có. ti. Et sic sumitur in l. si pro ea. C. mandati. & ff. de mino. l. verum, circa finem.

Dilatio est tpis in cá progatio. Et dilationú sm Host. in sum. ti. de dila. §.1. aliæ sunt citatoriæ, quæ dantur vocato ad cám, ad veniendum ad iudicem ante li. cóte. infra quas citatus se præparabit, ut ueniat in termino, & nihilominus post mortem, ut extra de off. dele. cósuluit, de qb. ff. de iudi. l. ad peremtoriú, cú seq. vsque ad l. de qua iure. Et aliæ sunt restitutoriæ, quæ dant his, q spoliati fuerút, seu sunt uel dantur ad appellandum, q sunt xx. dierú vel ad restitutioné in integrú petédá, q olim infra annum vtilem, hodie intra quadriennium continuum dant, ut C. de in integ. rest. l. fi. Aliæ sunt deliberatæ, q dant reis ad liberádú, de qb. C. de li. conte. in auth. offerat, hodie canonizata. 3. q. 3. §. offerat. Aliæ sút reparatorię, q dant uoléti pbare, de qb. in l.1. C. de dil. Aliæ. sút executoriæ, q dát códénato ad hoc, qd satisfaciat, de his. l.2. C. de vsu.

Aliæ

Aliæ sunt reuocatoriæ, q̄ dantur habentur ius reuocandi domum, de quib.habet l.2.§.legatis. ff.de iud, Aliæ sūt vacatoriæ siue feriales, vt in l.1. ff.de fer.& 25.q.3.p totum. Aliæ sūt prosecutorię quæ danī ad appellationē prosequendā de quib.in auth.ei,qui appellat.C.de temp.ap.Aliæ sunt saluatoriæ, ut pœnitētiales.Alię præceptorię,de appel.c,præterea. Aliæ electoriæ,ut de cōuer. cōiug. c.ex publico, de elec.ne ꝓ defectu.Aliæ experitoriæ, vt extra de frig.& mal. laudabilē. Aliæ exemptoriæ, vt q matrimoniū accus, post.c.fi.& C. de ing.mau, l.diffamari,Aliæ sūt repræsentatoriæ, ut de app.c.ꝑsonas,& c.2.req.& c. sæpe de ele.dudum.1.de renun, c.veniens. Aliæ exceptoriæ.s.ad proponendas exceptiones cōcessas à iure. de exce,pasto. Hos modos; & species latius ꝓsequiī Hostien.ibidem, & Spe.eo,ti. & plures addit Spec. uide ibi.& gl.sum.3.q.2, declarat notabiliter quinq; species induciarum uel dilationum.Spe. aūt enumerat quindecim in ti.de dil.§.1. & Host.in su.eo.ti. §.2.Nā restitutoriæ īduciæ dabanī olī spoliatis uel eiectis,& tādem restitutis,infra quas a iudiciorū strepitu quiescebant, & erant nō minores sex mēsib.nec maiores anno.3.q.2, eiectis. Vel verius erant arbitrariæ. ca.si eps.ea.q. Et deliberatoriæ danī ante lit.contes. Cùm enim citatus uenit ad iudicē porrigiī ei libellus, quo oblato danī a iudice induciæ 20.dierum,in quib.deliberat reus,vt cedat vel cōtendat,siue iudicē recuset. Et talis exceptio dilatoria est, iō ante lit.cōt.ꝓ ponēda de re iudi.c. cùm inter monasteriū, & exceptio recusatoria iudicis dēt prima esset inter dilatorias, qua omissa si aliæ ꝓponātur, ad ipsā rediri non pōt nisi ex noua cā.Danī ēt ante.lit.contest. q̄ paternales adiectiones induciarū dn̄r vt 5.q. pn̄ti. Præparatoriæ uerò danī post lit.cōte. ꝓbare uolētib. infra quas ꝑparēt suas ꝓbationes, quarū spatiū moderandū est, ut dicit tex. 3.q.3. §. spatiū. Et dantur tàm actori quàm reo, & tantū semel, ut in §. spatiū,prę alle.nisi

casus emergat inopinatus. Iudicatoriæ autem dãtur cõdẽnatis, & sunt quatuor mensiũ, de re iud. c. ad consultationem. Nec habẽt locum in causis criminalib. ĩ q̃b. executio nõ differt nisi ĩ quatuor casib. ut not. Go. de iud. §. partib. Et not. ꝙ in ciuilib. causis pro qualibet cã necessario datur vna dilatio. In criminalib. uero tres sũt reo, & duæ actori. Hæc Gof. in sum. eo. tit.

Dilatio potest etiam sic describi ſm Bal. Est tp̃s, quod habet certum principiũ & certum finem. Vel sic. Est tempus datum a lege uel iudice patribus ad ueniendum. Et talis est duplex. s. prima, q̃ datur ab homine, uel à iudice, secunda quæ datur a iure uel a lege, ut patet in rub. de feriis.

Diligenter verbũ, exponitur ſm subiectam materiã secundũm Corf. singulari in ci. verbũ diligenter, in littera D. vbi dicit, quod aliq̃n refertur ad oculum intellectus, & ad subtilem modũ inuestigandi, & optime re probatur secundum eum, in cap. quam grauè, & c. licèt. de cri. fal.

Diminutio capitis, req. supra capitis diminutio.

Diminutum intelligitur, q̃d usucaptum est, l. deperditum, de pet. hær.

Dimissoriæ literæ sunt, per quas causa ad iudicem appellationis dimittitur, quæ vulgo dicuntur apostoli, l. dimissoriæ, de verb. sig.

Dimittere pro relinquere, in auth. de eccles. tit. §. si quis autem.

Dimittere creditores est eis satisfacere.

Diœcesi ſm Arch. de rescri. statutum lib. 6. dr̃ distinctio vel diuisio, siue gubernatio, q̃ a diuisa & diuersa est ab eccl̃a alteriꝰ episcopatus, & commissa gubernationi unius, ut patet 10. q. 1. episcopũ. Aliq̃n sumitur pro regione uel prouincia, & sic fortè capitur in l. p̃sides. C. off. rec. ꝓuin. Aliq̃n sumit̃ ꝓ parochia. Vide d̃ hoc Arch. ibid. Et nota, ꝙ appellatione diœcesis non comprehenditur ciuitas, quia dignius sub minori cõprehendi non dẽt, sꝫ appl̃one ciuitatis bñdiœcesis cõprehenditur, ut no. in c. Rodulphus, d̃ resc. Et, ꝙ nomen ordinarius plura cõprehendat, quam nomen diœcesanus, uide gl. cle. 1.

cle. 1. de uita & ho. cler. & melius gl. in verbo diœcesanus, in cle. 1. de iure pat.

Diplomata sunt, quas literas patentes vulgo appellam', cuiusmodi sunt bullę Pōtif. Iureconsultis aūt usus est pro itineris duplicatione, ī l. cōtinuus. §. cū ita stipulatus, de verb. obligat.

Dipondius est genus pōderis leuissimi ex duob. assib. cōpositi, ut dicit Beda sup illud Lu. 12. Nōne quinque passeres veneunt dipōdio? uel est as duplicatus, uidelicet 24. vncię, ut no. institutione de hær. inst. §. & si plures vnciæ.

Directarij, uide dietarij.

Directa actio, uide Actio directa.

Directum verbum est, qñ significat illū cui relinquit, uel in quem disponit, ut sua manu recipiat. Sed obliquū verbū est, qđ significat, ut de manu alterius accipiatur. Et cōe uerbū est, quod utrāque significationem habet, v. g. directum verbū est institutio, quia significat, ꝙ institutus sua, & non alterius manu accipiat, ff. de hær. inst. per totum, Idem in uerbo hęres esto. eod. tit. & in verbo accrescat, ut in tit. C. quando nō pet. par. petentib. accrescunt. Idem in verbis accipit, lego, capiat, q̃ sunt directè significantia. Obliquum verbū est restituo. l. restituta. & per totum ti. ff. ad Treb. Item ibi, uolo, ꝙ talem hr̃dem recipias; q̃ tunc p fideic. pars hæreditatis est illi restituenda. l. pr̄ filium. §. si. ff. de leg. 3. Item ibi, rogo, ut Titiū hęredem facias, l. ex facto. in prin. ff. ad Treb. nā p hoc vr̄ uelle intelligere, ꝙ hæreditatem suam sibi restituat, & sic nō directè hæredem illū facit. Idem in verbo det l. fundi Trebatiani ff. de vsufru. leg. Et br̄ omne uerbū significans, ꝙ, qs de manu alterius accipiat, est obliquū de cōi uerbo, ut substituo. nā si paganus substituit filio impub. qñcunque decesserit, per uerbum substituo, hæc substituo; hæc substitutio est fideicōmissaria, ut no. in l. Centurio ff. de vulg. subst. Si aūt substituit filio, si hæres nō erit, substitutus admittit ex directo suo iure. Est ergo cōe, quia habet vtrāq; significationem. Et rōnem, quare non est dire-

ctum

ctum ſicut illud verbum in ſtituo, ponit Bar. in pręall. l. Centurio. quia magis generale eſt: nã in loco alterius qualitercunq; poſitus, dr̃ ſubſtitutus ẽt in ſingularibus legatis, ſecus de uerbo inſtituo. Idem ĩ his uerbis perueniat, pertineat, habeat, retineat, remaneat, reuertatur, deuoluatur conuertatur, ſuccedat. Et br̃ quodcunque uerbum ſignificat ſic utroq; mõ, ꝙ quis ſua manu habeat, uel ab alia, dr̃ cõe, ut not. Bart. in l. Centurio. præalleg.

Diceptare eſt ambigere contendereq;, ut in iudicio fieri ſolet. aliqñ ſignificat iudicare. c. forus. §. iudex. de verb. ſig Inde diſceptator apud Iuriſconſultos, pro iudice & arbitro.

Diſcretio. i. dñia. C. de ſacroſ. eccl. l. fi. in pri. & diſcretũ, i. diſtinctum. l. diſcretis. C. qui teſtamenta fac. poſſ.

Diſcrimen. i. dãnũ. C. ꝺ fi. inſtr. l. 2. & dic. ut ibi, & extra de elec. ut quis duas, li. 6. Aliqñ diſcrimen. i. differentia. inſt. de liber. §. fi. & ibi nota. Aliquando. i. periculum, ff. de iniur. l. prætor edixit & C. de pœn. iudic. qui malè iudi. l. 2.

Diſcutere eſt diſijcere, & diſturbare, vñ diſcutere mr̃imoniũ in l. 2. de don. inter vi. & vx. ꝓ dirimere, & diſſoluere, & diſcuſſum periculũ in l. nihil de nau. fœno. hoc eſt ſublatum.

Diſcuſſor, require infra inſpector.

Diſertus eſt idem, quod facundus. Inde uenit ſuperlatiuus diſertiſſimus, ut C. de aduo. diuerſo. iudic. l. petitionem.

Diſiunctionem appellant ueteres iuriſc. q̃ recentiores alternatiuã, qualis eſt aut, uel, ue, ſeu, l. alienationis, & l. Cõiunctionem, de verbo. ſig. Interdum tñ diſiunctiuè ponuntur pro cõiunctis. l. ſædè. eo. tit.

Diſpẽdium dicitur damnum uel detrimentum. Aliter dicitur longum & inutile, compendium uerò breue & utile, de accuſ. c. qual. & quando. 2. ad fi. & c. diſpendia. de reſcr. li. 6 in gl. 2. & clem. diſpendioſam, de iud. facit regula. quod ob gratiam, de reg. iur. lib. 6. inde diſpendioſus, ideſt damnoſus, clement. præalleg. de iud. ubi concor. in gloſſ. Quandoque diſpendium dicitur idem, quod

tediosum, absque tñ utilitate, ut in iur. præall. c. dispendia, & c. qualiter.

Dispẽsare idem est, qđ disponere, vñ dispensatores dñr eo, ꝙ domum alicuius uel res disponunt, & ita accipit in l. dispensatorem. ff. đ solut. Et dicitur dispensare quasi diuersa pensare uidelicet uigorem iuris relaxare p eum, qui hoc facere pôt. Et si aliter fit nõ est dispensare, sed dissipare.

Dispensatio est iuris cõis ꝓuida relaxatio vtilitate seu necessitate pensata, ꝟm Gul. in Spec. tit. de disp. Vł sic est rigoris iuris per eum ad quem spectat, canonice facta relaxatio. 1. q. 7. nisi reg. & c. seq. Qñq; .n. dispensatio sumit impropriè, s. ꝓ iuris declaratione, ut in c. Quintauallis, de iureiu. ꝓut ponitur in Spec. tit. leg. rub. de disp. §. 1. Item ꝟm Io. And. (quem sequitur dñs Ant. de But.) dispensatio est quædam cõis mensuratio ad singula. & est de iure concessa propter impossibilitatem prouidendi de omnibus particularib. sicut nauigantes, quædam ꝓiiciunt ut alia salua sint. 1. q. 7. dispensationes. Et traxit originem a Deo, q ex sola misericordia & dispẽsatione uniuersa creauit, & ea subiecit homini. inst. de rer. di. §. in pecudum. Et dispensatio est quadruplex. s. semiplena ad minores. 1. q. 1. si quis hæreticè Plena ad sacerdocium. 1. q. 2. cõuenientibus. Plenior ad episcopum. 12. distinct. nos ad consuetudinem. Et plenissima ad primatum, omnes ordines, & dignitates 23. q. 4. ipsa pietas, ut not. Io. And. in gl. c. præal. nos consuetudines. Et debent tria mouere dispensantem necessitas, utilitas, & euidens prærogatiua meritorum. 1. 7. tali cõiugio, & c. exigunt. Item dispensatio non cõceditur cuiquã nisi habenti legem concedere, & tollere, & sic per principem & Papam, uel eorum autoritatem fieri potest.

Dispungere est cõferre data, & accepta, vt in l. cognoscere, §. 1. ff. de uerb. sig.

Disputare est allegare, & uidelicet intentionem suam per probationem in iudicium deductam ostendere, & eam pro uiribus asseuerare. & roborare, ut 9. q. 3. aliorum, & 23. q. 8. conuenior. &

& de fide instru. inter dilectos, & de re iud.c.abbate sanè li.6. cum similib. Qđ autem hmoi allegationes & disputationes fieri debeant sup testib.&aliis actib.patet in cap.causis. de test. De hac materia uide Spe.tit.de disp.§.all,

Dissidere est discordare, vñ dissidium pro diuortio .l. miles.§.ult.de adult.

Distrahere est uendere, ut ff. de contrah.emp.l.si ita distrahatur,& l. rem alienã, & l. quoties, eod. tit. cum multis similib. Generaliter tñ significat dissoluere, unde distrahere matrimonium in l.2.de diuor.& distractu, pro resolutione cõtractus.§.pe. Inst.de oblig, ex qua.contra.

Distractio ponitur pro diuortio l.authen.de nup. §.nuptias, & ibi in glo.

Distribuit non est verbum directum in substitutionib. Bart. in l.Cẽturio.ff.đ vul. & pup.& est verũ, qđ dicit Bar.de verbo distribuant; q a est obliquum,si est simpliciter ꝑlatũ,secus si cum adiunctio,s.p fideicõmissarios,seu executores,q a tũc est directum : ut ibidem p Bar.in vers.sed, quid si testator dicit &c. melius per Bar.in l.fundi. Trebatiani in fi.ff.de vsuf.leg.dũ loqtur de verbo dent. De natura distributiui,vide Bar. in l.si Stichum.§.fi.ĩ p̃o, ff. de verb.obl.& in l.si qs in fundi vocabulo, §.1 .ff. de leg.1.& in l qui filiabus,§, fi.eo.tit. Et quæ sint nomina distributiua.Bar.ĩ l.hoc articulo,ff.de hered.instit.

Distributiuũ dr̃,qđ distributionẽ sigñat,et hoc diuersi modè, prout diuersitas subiectæ materiæ , uel aliud medium ꝓbabile habet diuersificare, v.gr. sic dicendo,qlibet fert lapidem,sensus est,ꝙ vnusqsq. p se insolidum fert lapidem.Iõsi testator dicat,qlibet hr̃dũ meorum det Titio decem tũc quot sunt hr̃des,toties Titius habebit decem.l. si plurib.& ibi no.gl.ff.de le. 2.Si aũt testator ostendens duos,uel tres cum digito , & dicat,qlibet uestrum heres mihi esto,sensus est, ꝙ quilibet sit hr̃s,in parte,nõ insolidum,l.hoc artic,in fi, de hær.inst.Nã materia subiecta non patitur de pluribus quemlibet insolidum esse, cum impossibile sit cuilibet eandem hæredi-

tatē insolidū attribui. Itē ibi q́squis mihi hęres erit det Titio cētum, siue nus solus heres sit, siue plures, Titio debētur centum solum, l.ab omnibus in prin. ff.de l. 1.& l.si, quis in fundi vocabulo. in fine, eodē titulo. Et si in eodem casu testatur postea prohibet vnum hęredem dare Titio, vel eximi eum a dando, ad huc centum debentur Titio ab alijs, l.ab omnib. in prin. pall. Item ibi, quicūque primo ingressus fuerit castrum habebit cētum duo simul ingrediuntur, q̇libet admittitur, q̃a hęc distributiua verificaī in uno solo, & ēt in plurib. vel oīb. concurrentib. quia primus est, qui aliū ante se non habet, & actus primi verbi distribuitur cuilibet insolidum, ideo etiā actus secundi verbi, ergo quilibet, qui primo ingreditur habet centum. l, qui filiā. §. 1. ff. de leg. 1. Sed si dicatur, quicūque ingressus fuerit primo habebit illum equū, vel hunc fundū, tūc plurib. simul ingredientib9 nullus dāt habere ī ꝓprio significato verbi, q̃a vnū tm̄ requirit. Itē ibi quicūque ceperit vexillū Bohemorum, hēat cētū, duo simul capiunt. hi duo simul cētū tm̄ habebunt. Ratio Bart. quia actus primi verbi, s. capiendi vexillū, non cōpetit cuilibet insolidū, iō nec actus secundi verbi, s. habendi centum: & ē simile sicut cū duo simul portant trahem, & nullus eorum ꝑ se l. ita vulneratus. §. 1. ff. ad l. Aquiliam.

Districtus idem est, ꝙ territorium, cle. ne. Romani. de elec. licet non desinit, qui existiment latiorem habere significationem verbū districtus q̃ territorium, vt tradit Alcia. in l. pupillus. §. territorium. ff. de uerborum signific.

Ditio est idē, quod potestas. vt ff. de orig. iur. l. 2. §. capta. inde iurisditio.

Diu ponitur pro biennio. ff. de re iudi. l. fin. & ff. loca. l. cū dn̄i. Q̄nque ponitur ꝓ trib. mensib. 63. dist. lectis in gl. Aliquando ꝓ decē. insti. de lit. obli. §. fi. & ff. q̇ & a qui. l. si cum fidei cōmissaria. §. aristo. Ponit̄ ēt aliis modis: vt ibi not. Aliq̄n pro triennio. ff. de usuca. l. 1. & l. quamuis aduersus. Aliquando ponitur ꝓ anno,

anno.ff.de succeff. edi. l. j. §.largius.& §.quibus. Aliqñ momentũ significat.C. de acquir.pos.l.2. Item qñ diu fieri intelligatᷣ: vide extra de electio. quia pp, & c.1.de mut.peti.cum multis iuribus.

Diuertere ẽ discedere, diuortio, i.cõtractum matrimonium separare, unde dicitur: mulier diuertit se à uiro suo, vt l.3 .ff.de diuor.& l.si filia.ff eo. tit.

Diuisio autore Accur. in §.j. Inst. de oblig. est innumerabilis materiæ breuis cõpositio. Et ꝓpriè diuisio ẽ gñis in suas species. Partitio vero totius in partes. Nonunq̃ tñ accipitur pro altero, vt l. stipulationes non diuiduntur. de verbo. obligationem.

Diuinus aliquando exponitᷣ, ideſt Imperatorius, vt in l. ad instructiones. C. de sacrosanctis ecclesijs.

Diuinatio accipitur tripliciter. Primò ꝓ scientia theologiæ à quã theologi dicũtur diuini. Secundò ꝓ sciẽtia infusa à Deo, & sic accipitur, Prou. 16. Diuinatio in labijs regijs, in iudicio nõ errabit os eius &c. Tertiò ꝓ scientia magica vel fallaci prophetatione vel prophetizatione, quia falsi ꝓphetæ & magi fingunt se ꝓuidere vel ꝓscire futura: vt capitᷣ in l. nemo. C.de male. & mathe. &c. sic dr̃ diuinatio à diuino, as, ares, i.vaticinari, vel futura ꝓdicere. Genus autẽ diuinationis à Persis fertur esse allatũ. Et diuini dicti sunt quasi deo pleni. Sunt aũt duo gña diuinationis, cuius quidam quatuor dixerunt esse genera. Et habentur hæc omnia 26. q. 3.cap.1.in prin.

Diuortium ẜm Goff.& Hos. in sum.eod.tit.§. 1. est inter virum & mulierem legitimè facta separatio. Et dr̃ legitimè, quia quos Deꝰ coniunxit, homo non separat, s. violenter & absq; ratione. Non.n. homo separat, quo pœna dãnat, quos reatus accusat quos maleficiũ coarctat.32.q.2.solet & de cõsan.& affi.c.de infidelib. Et dr̃ à diuersitate mentiũ, quia illi, qui matrimoniũ distrahũt ĩ diuersas ptes eũt, vt ff.eo. tit.l.j. &l.2.ff.ď ver.sig.l.iter stru prũ §. & l. inter diuortiũ.

Diuturnũ quomodo intelligatur, tradunt interpretes

in §.ex non scripto.Inst.de iure natu.gen.& ciui. & l. diuturna. de leg.

Diuus, idem est, quod sacer vel diuinus.

Diualem accipere. i. epistolā imperialem, per quam reuelata est quantitas, quæ solita erat dari in ordinatione pontificis.

D *ante* O.

DO, lego, perinde significat ac lego, uel do, solū, l.j.ad l.Falc.& de ꝓprietate verbi da, uide in dictione Date.

Docibilis ꝓpriè dicitur liber sed docilis est homo doctrinalis, ponitur tñ vnum pro reliquo, 23.dist. qui episcopus in prin. Et Petrus in epistola. Erūt omnes dociles dei 36.di.§. ecce.

Dodrans sunt nouem vnciæ.

Dolare, verbū fabrosum, cū lignorū asperitas complanatur, l.ferri, de verb. sign.

Dolia uasa erāt tam uino, q̃ & alijs reb. cōdendis apta l.vinaria.de verb.sig.Hinc vinum doliare in l.j.§.vltimo.de peric.& com.rei uēdit.qđ in dolijs conditū esset.In dolia.n.veteres mustum cōditū cōnijciebant efferuescendi cā, ubi vero deferbuisset, ac defecatum esset, vel vendebat, vel amphoras, aut cados, ut melius in ueterasceret, diffundebat l.pen.in fi.de vi.ega.

Dolones dn̄t flagella q̃dam, intra quorum virgā latet pugio, de quibus meminit iureconsul.in l. si ex plagis §.1.ff.ad l. Aquil.

Dolus malus ꝼm Host.eo. ti. in sum.& Gof.est calliditas, fallacia, aut machinatio ad circunueniendū, decipiendū, seu fallēdū alterum adhibita.vt ff.eo.ti.l. 1.§.1.& cōmittit calliditas tali in tacendo vel dissimulādo.Vn̄ Salo.Qui dissimulat iniuriā, callid⁹ est Prou.12.& p̄t poni exemplū ī vēditore, q̄ si sciebat seruitutē deberi, uel rē alienā, uel alij obligatā ēe, nec certificauit emptorē, tenet ei, q̄ a dolo malo versat⁹ est. De hoc de resc. c. sup lr̄is.Sed fallacia cōmittit in mentiēdo & falsum asserendo cōtra cōsciētiā. Vn̄ Aug.Mendaciū est falsa vocis sigño cū ītentione fallēdi.22.q.2.§. ille ergo. Machinatio cōmittitur ex parte verborū.22.q.5.quacūq; arte verborum, nā machinatio

chinatio est occulta isidiadiātio. Dr aūt dolus malus ad differētiā doli boni. nā dolus bonus est, qn̄ aduersus latronē vel inimicū q̄s machinat multo fortius in hostē publicū 22.q.2. vtilē, & c. qrit, & 23.q.8. vt pridē, ff. de leg. 2. l. cū pr. §. Titia, ad fi. & talis dolus fraudē excludit, ff. de leg. 2. l. p̄al. Est tn̄ hosti fides seruādā fidē seruātī, 23.q.1. nō existimare. Sed frāgēti fidē fides frāgat eidē, ut C. d̄ pac. c. cū ꝓponas, 1 gl. Acc. Vn̄ veteres dolū bonū vocabāt solertiā, vt ff. eo. ti. l. 1. § nō fuit. Vn̄ dicimus. Iste est bonæ idolis. quasi bonū dolū intus hn̄s. i. ingenium & solertiā. Vn̄ & Salomō in iudicādo meretrices bonum dolū adhibuit. i. igeniū, de p̄sum. c. afferte. Item dolus bonus fraudē excludit p̄al. l. cum pr̄ Ita dolus, fraus, & simulatio sūt noīa reatuū, q̄ nunq̄ p̄mittunt à canone, & q peccat non peccat de legis autoritate. 23.q.4. qui peccat. Et vtilis simulatio est de his, qui metus uel cā fiunt. Vn̄. Nil refert armis cōtingat palma, doloue, Nā dol⁹ est, virtus, q̄, q̄s in hoste ꝗquirit. Et qūo dolo detur actio doli, q̄ d̄r subsidiaria cū nullū aliud remedium superest, de hoc vide Goff. Et nota differētiā inter ista qninq; nomina, dolo, lata culpa, leuis culpa, leuissima culpa, & casus fortuitus. Nam dolus est insidiosa uel studiosa machinatio ad aliquē decipiendū, ut suprà dictum est de dolo malo. v.g. Deposuisti penes me librū, & ego dolosè ad finem, q̄ Titium (quem scio furem esse, & q vult furari librum tuum) in domum meā intrare, faciā, dimitto ostium apertum, ut intret & furet, ego teneor deposito subtracto, q̄a cōmisi dolum. Sed lata culpa est nō intelligere, q̄d omnes intelligunt, uel nescire, quod omnes sciunt, uel, q̄d maior pars scit. Leuis culpa est desidia uel negligentia. Sed leuissima culpa est, quæ aliquo modo potuit præuideri. Et casus fortuitus est inopinatus rei eueutus, qui à nullo diligenti potuit præcaueri, ut inundatio, naufragium, ruina, incendium, tempestas, incursus latronum, de quibus insti-tu. quibus mod. cont. obli.

 §. item

§.item is cui. & ibi melius quã aliqua alia lex, & C. de pig.act.l.q fortuitis. Itẽ dolus est fraus, & non econ uerso.ff.de pac.l.iure gent. §.dolo. Sed contra ff.de re iud.l.fraudis, ubi dr̃, quod fraus non fit sine dolo. Solu.Fraus fit dupliciter. Vno modo de re cum cõsilio, & sic fraus nunquã fit sine dolo. Alio mõ de re sine consilio: vt quando aliquis decipit aliquem re ipsa ignoranter, & sic fit sine dolo.

Doli capax est proximus pubertati, s.qñ mas.hẽt 12. annos & dimidium tunc. n. põt delinquere, præterquã in adulterio, s̃m Accursiũ. Fœmina vero qñ habet 11. & dimidium annos, vt no. ff.de re iur.l.pupillum. Augustinus uerò dicit i Epist. ad Renatum, ꝙ puer dr̃ doli capax cum est septem annorum: q̃a tunc est septem annorum, quia tunc mentiri & verum loqui potest, de hoc no. in capit.utriusque sexus, de pœ.& remissio.

Domesticus quis dicatur, uide Bar.in l.1.in princ.ff.ad Syl.& ĩ l.2.C.de testi.n.pſenti. §.sanè.C.de his, qui ad eccle.cõfu.& bo.gl.3.q. 5.in summa.Fel.in ca.cum oporteat, col.3.uersic.nec obstat de accu.

Domicilium alicuius est ibi ubi maiorem partẽ fortunæ suæ constituit, uel magnam partẽ bonorum suorum uel si ibi habet larẽ.i. familiã, vt C.de incol.l.ciues, li.10.vel nihil ibi hñt, assidue tñ cõuersatur sola tñ domus non cõstituit domicili, sed magis ibi erit, vbi summã rerum suarum constituit: vñ rursus discessurus non sit, vñ cum ꝓfectus fuerit, ꝑegrinamvr̃, & ad quem locum cum redierit, peregrina*i definit, de hoc Inn. de for.compet.ex parte. Abbas tñ nõ potest hr̃e domicilium nisi in suo monasterio, licet alij seculares clerici sicut & laici bñ possint plura hr̃e domicilia, si diuersis locis se ita instruxerint, ut non minus in vno, q̃ in alio se collocasse videatur. Potest etiã qs esse sine domicilio, s̃m Goff.de for.comp.Et q̃uis Gof.scripsit.ꝙ clericos ibi habeat domicilium, ubi larem constituit, & non semꝑ ubi ecclesiã habet. Arch. tamen no. ꝙ locus ubi clerici, seu loca, in q̃b.clerici. te-

tenent ad residentiā, semper debēt, ꝑ domicilijs reputari, licet ēt aliqui contradicant, & sic ēt no. Inn. Hos. de priui. c. ex ore. Vide de hoc Arch. de rescri. statutū lib. 6. in gloss. super uerbo, actor, & reus.

Dñi appłone, qui cōtineāt, docetur in l. 1. ff. ad Sylla.

Dñi minores magistratus sic dicti, quia dñi recti: q a suffragio duorū eligebant, unus cōstituebat ā plebe, alter a maiorib. vt C. de iud.

Domini recti erant quidam officiales defensores ciuitatum uel municipiorum.

Dñiū directū ₰m Az. in sum. de iur. emph. circa fi. dr̄ habere ille, qui possidet ciuiliter tāquā dñs, & illud dr̄ dñium directū quia solus dñs directus hēt ciuilē possessionē, vt no. in l. 3. §. ex cōtrario, ff. de ac poss. Vel iō dī hr̄e dñium directum quia sine oī alia obligatione liberā ptātē hēt rei, qualiter nō est in illo, q habet dñium utile vel mixtum.

Dñium merū fortè idem est, quod directum, licet de illo dñio, & sequenti raro legatur dr̄ tamen, ꝙ illa duo dñia merū, & mixtū sunt potius duæ dñiæ, quę diuidunt hoc genus imperium, vt sic omne imperiū aut sit merū, aut mixtum, ut in l. Imperium. ff. de iurisd. om. iud.

Dñium mixtū est illud, partim cōuenit cū directo dominio & partim cum vtili.

Dñium vtile ₰m Azo. dr̄ habere ille qui solum naturaliter possidet, & nō ciuiliter, vt emphyteuta, vsufructuarius, & feudatarius qđ Io. non placet, ut l. 3. §. ex cōtrario. ff. de acq. pos. Sed quidē, ut Az. refert ī sum. C. de iure emp. dñt emphyteutā hr̄e quandā ciuilem pos. vtilem rei uendicationem. ff. si ag. uec. l. 1. Et differt domium ā possessione, vt l. si qs, ff. de acq. pos. se. in §. differentia, & ibi no. Bar. quid sit dñium. Et quotuplex. Et q̄uis cōiter dominium tradat rei traditione, datur tamen casus, quo dominium tradit sine rei traditione saltem noua, qn̄ valet, quis prius hēt rem aliquo titulo, s. pignori obligatā, ex locato, vel cōducto, & creditor dicit debitori, placet, qđ habeat pignus insolutū, & alter ındeat placet, ut not. in l. cum dominā. C. de pig.

Domus

Domus sumitur quandoq; pro agnatione, l. cùm vnus, in prin. ff. de ali. & cib. leg. & ad Syl l. 1. in prin. Ité pro omnibus cohabitantib. in domo, C. ne li. po. par. lib. præd. l. 1. in fi. Accipitur ét pro omnibus, gerentibus, eadem signa uel arma. Etiã cõ muniter domus est, quæ constat ex parietibus, tecto; & fundamento, protegens nos, & chaumatib. & imbribus. Si omnes de domo nobilium dicuntur, an bastardus comprehendatur? Et respondetur, qđ capiendo pro agnatione, tunc nõ cõprehenditur. Si pro descendentibus, ex eodem sanguine, tunc comprehenditur, ut l. pronuntiatio, in fi. ff. de verb. sign. Si capiať, pro habitatione, tunc attendiť, an sit habitãs, vel ne. Similiter accipiendo pro portãtib. idem signum est uidendum, an portet, uel ne Et dicit Bartol. qđ fm cõem modum Lombardiæ dicendo omnes de domo, intelligũtur omnes de eodem sanguine descendentes, sed quãdo simpliciter fit mentio de domo, tunc capitur pro loco. De hoc vide Bart. l. tutelas. ff. de cap. dim. Nã appellatione domus, fm Bar. non comprehenditur porticus, nisi fiat extensio vocabuli, & sic statuta de domo non cõprehendunt porticũ. Alij cõtra, in l. cætera, ff. de leg. 1. in §. sed & si qs ad opus. Stante ergo statuto, qp puniať repertus sine lumine in nocte extra domum, secundũ illos nõ punietur repertus sub porticu domus suæ.

Domum reuocare est dicere te non debere litem pati eo loco, quo cõueniri, sed ibi vbi domũ habes. Vñ legatus, q mittiť Romã, vel uocať à principe pro necessitate vel vtilitate reipub. nõ tenetur ibi tunc respondere, sed habet ius reuocãdi domũ. De hoc vide qđ legiť, & no. de fo. compet. c. vlt. & de dil. exposuit, & ff. de iud. l. 2. §. legatis.

Donaria pro donis. l. sãcimus C. de sacrosan. eccles. iuncto, §. sacræ ĩstitutione, de rer. diuin. interdum pro donatiuo, l. qui excubias, de re militare.

Donatio secundùm Azo. in suma. C. de donat. & fm Host. in sum. eod. titu. §. 1. est rei licitæ nullo iure cogente

gente mera liberalitate facta collatione, ut. ff. eo. ti. l. donati. Nam illicita rei donatio nõ tenet, ut d. l. §. f. Et dr̃ donatio quasi doni datio, vt ff. de donat. cau. mor. l. senatus, §. donatio. Donationis autẽ diuersæ sunt species, ꝓut no. Azo. & Host. ibidem, quia alia est inter viuos, alia est causa mortis, & hæc sunt duo genera donationũ: vt insti. eo. ti. in prin. Itẽ donationum iter viuos, alia est ob cãm iterpositã alia simpliciter. Et illarum simpliciũ alia est simplex. pura, & ꝑfecta, alia imꝑfecta seu cõditionalis. Et sub hac spẽ donationis ob cãm, fortè cadunt donationes inter virum & vxorem: imò qñq; sunt simplices & tunc regulariter sũt ꝓhibitæ ꝑꝑ cãs q̃ no. C. de dona. ante nup. l. fin. ante medium ibi simplices. Interdũ. n. donationes illę fiunt ob cãm honestam, & licitam, & sunt ꝑmissæ, ut in casib. q̃ sunt, ff. de dona. inter uirũ & vxo. l. si sponsus. §. concessa. vsq; ad §. si maritus, & q̃ in illo. §. ẽt cõsueuerunt notari ꝑ d. f. casus plures inter quos casus sunt aliqui, in quibus ẽt simplex donatio valet. iõ dictum est regulariter. Et sponsalitia donatio semper in dubio ꝙb causam futuri matrimonij ꝓsumitur facta, ut no. in l. cum ueterum, C. de dona. ante nup. Donationum etiam causa mortis tres sunt species. nõ tm̃ ſm ordinem regularẽ, sed ẽt secundum ordinem alphabeti, ut in titu. de do. propter nup. A quo iure vero descendat, vide institu. in glo. de do. §. 1.

Donatione ante nuptias uel propter nuptias secundum Az. in sum. C. eod. titu. est illa, quam facit spõsus, vel aliquid nomine eius, sponsæ uel alteri nomine sponsæ, & hæc donatio est ob causam. Forte tamen sic dicitur, l. fi. C. eodem tit. ubi hoc expresse habetur, ꝙ non fit donatio simplex, qa sicut sine matrimonio dos est nulla, ita hæc donatio sine matrimonio nulla est. Hinc est, ꝙ illa donatio vocaẽ antipherna quasi contraria donatio. Et dicitur ab anti, quod est contra, & pherna donatio, ut præalleg. l. fi. C. eod. ti. Maritus. n. ab vxore accipit dotem. i. donationẽ ob matri-

trimonium, sic econtrario ipse donat uxori pp nuptias, & ideo licet olim diceret donatio ante nuptias tñ qa hodie cõceditur fieri post nuptias, ideo hodie vocatur donatio propter nuptias, ut insti.de don.§. est & aliud genus, & dicta l. fina.

Donatio cã mortis ꝟm Azo. in sum.eo.tit.est cum quis vult magis se hre q̃ eum cui donat, subaudi tradendo vel se obligãdo, ne hæc diffinitio legatum contineat per uerba ibi posita. Dr. n.tradendo uel se obligando, ut non referant ad testatoré. Differt aut hæc donatio, s.cã mortis, à legato, iuxta ea q̃ not. instit.de donat. §.1.Host.autem eo. ti.in sum. §.1.eam sic diffinit. Donatio cã mortis est timore mortis imminentis vel futuræ alicuius rei prouidè, & liberaliter facta collatio. Et huius tres sunt species ꝟm Host.ti.de donat.in sum. quas ponit sub §.quot eius, sub uer.donationum. Nam donationũ causa mortis prima species est, cùm quis donat metu mortalitatis futuræ, & non instantis. Secunda est cum quis donat metu mortalitatis instantis, desperans omnino de conualescentia, & hæc donatio comparatur ei quæ est inter viuos. Tertia est qñ magis vult se habere, quã eum cui donat, & magis donatarium, quã suum hæredem. Prædictæ species possunt colligi ex l. senatus. §. mortis, iuncta, l. 1.ff.eod.titul. & sunt expressæ in l. 2. eod.tit.

Donatio inter vir.& vxo.ꝟm Azo. in sum. C. eo.tit. est quæ fit cõstante matrimonio, q̃ ꝟm leges est prohibita, ideo ne mutuo amore inuicem spoliarẽtur, donationibus, non temperantes, sed profusa erga se facilitate abutentes, nec esset eis, studium liberos potius educandi, & illa est ratio secundum Az. quia sæpe futurum esset ut matrimonia separarentur si non donarent hi qui possent, & matrimonia venialia essent. Omnia prædicta habentur, eodem titulo, l.prima.& 2. Aliter tamen accipitur, de hoc uide Hostien.in summa.

Donatio inter uiuos ꝟm Az. in sum. est quando rem quiam dono, malo habere il-

illū cui dono, quā me. Hęc diffinitio colligi p̄t, ex l. 1. in prin. ff. de do. Et hæc q n que causis p̄t reuocari, gl. inst. de do. §. sciendum.

Donatio inter parentes, & liberos, s̄m Azo. in sum. C. de don. inter vir. & vx. oīa illa, quæ dñr de don. inter vir. & vxo. intelligunt̄ etiā de donatione inter parentes, & liberos. Hæc enim (ut ī no. C. eo. ti. l. donationes) iuris impossibilitate prohibitę sunt; cum vna, & eadem persona iuris artificio æstimentur. pr̄ & filius, genitor, & genitus, ut C. de imp. & aliis subst. l. fi. ad finem. Si. n. alter alteri donat, sibiipsi donare vr̄, & iō nulla est donatio, nisi in casibus: puta in dote, & donatione pp nuptias: ut ff. famil. ercis. Pomponius Philadelphus, ff. de collat. bo. per totum, q̄ æquis passibus ambulant: ut l. fi. C. de don. añ nup. Item cum denotat mobilia filiofa. cunti in castra: ut C. fam. erci. l. 4. Item ualet remissio vsusfructus in rebus aduentitiis, ut. C. de bo. lib. l. cum oportet, §. sinautem res. Et de omnibus prædictis casibus, s. in quibus tenet hæc donatio, est gl. no. C. de inofficio. donatio. l. 1. in uerbo duabus. Item donatio facta in alimentum. Alias non tenet donatio, sed tamen si facta est in filium tanquam in extraneum, vel collata ī eum supremo iudicio, cō firmatur eodem modo, & cum eadem determinatione; qua confirmatur donatio facta inter coniuges; ut l. donationes. pręall. C. de dona. inter uir. & uxo.

Donatio mera est eadem cū simplici, s. quando inter uiuos donatio fit, quæ etiam dicit̄ pura liberalitate fieri, non ob causam secuta. Si uerò fit ex causa præcedente, tunc dicitur remuneratio potius, quam donatio; ut C. de bon. quæ li. l. cum oportet, §. cum aūt.

Donatio facta ob causam interpositā secundùm Hostien. in sum. eo. ti. §. quot eius species, est quædam donatio inter uiuos quæ fit ob causam interpositā, & denotat ut aliquid fiat uel non fiat, uel propter quid si donatio secuta, iuxta ea quæ habentur. l. 1. §. 1. ff. de dona. ut etiam supra dictum est.

Donatio perfecta, & pura est species donationis simplicis, & est qn statim pura liberalitate transfertur dominium rei datæ, de ista. C.de don.& ff.eod.ti.generaliter per totũ, & maximè,ff.eod.tit.l.1.

Donatio autem imperfecta siue conditionalis uel sub modo, est ēt species donationis simplicis, ſm Host. ibi. Et est qn statim transfertur dominium rei datę, & non nisi sub códitione, uel dono tibi, si Rex intrauerit Italiam,uel dono ita ꝙ tuum sit hinc ad annũ uel aliquidhuiusmodi.De ista materia require. C.de donat. quæ fit sub modo, & cond.

Donatio simplex est, q̄ cām non habet,& cum donans nullo casu vult ad se redire qd dedit, uel daturum se promisit,ut ff.de do.l.1.

Donatio sub mō comprehéditur, supra subdonationę perfecta, uel imperfecta.

Donatio sponsalitia ſm Az, in sum.C.de do. ante nupt.§. sponsalitia, dr̄ illa q̄ a sponso sponsæ fit vel ecōtra,licet raro accidit. C.ti. præali. l.si a sponso, §.ꝙ si sponsa interueniente,Hęc donatio fit intuitum mulierum, & ideo non potest dici uerè pp nuptias donatio,sed simpliciter. Conditio autem inest, si steterit, per dantem,ut C. de don, ante nupt.l. cum ueterum sententia.

Donatiuum largitio est Imperatoris in milites.l.q excupias.de re mili.Bud.ibi.

Donum eò differt à munere, quo genus à specie:nā munus est cum cā,puta natalis uel nuptiarum, l. inter donum,de verb.sig.

Donec,ut no.Io.cal. in comēto decreta. post cessionem de proba. significat diuersi modè, put qđuis medium probabile significare declarat. v.g.Lego filiæ decē donec nubat, significat legatum esse annum. l. legatum, ff.de ann. legat. Rō, quia hæc dictio significat limitationem.Et ex hoc sequit, ꝙ testator voluit facere multiplicationem,cuius sit limitatio ad tp̄s nubendi,ut ex tunc non debeat. Item ibi lego filiæ fundũ Cornelianum, donec nubat,uel donec capitolium ascendat,non significat legatum annum, quia subiecta materia non patitur, q̄

non

non est multiplicabilis, sed tm̃ significat extinctionem, adueniente tpe nuptus vel ascẽsionis capitolij. Item ibi, donec inuentarium scribit, nõ licet creditorib. & legatariis heredem conuenire. l. fin. §. donec. C. de iure delibe. quia subiecta materia hoc declarat. Nã inuentariũ debet incipi, & finiri ĩfra certum tp̃s, vt in eadem. l. dr̃. Item ibi, creditor facit debitori pactũ de non petendo, donec Titius fiat consul, significat imitationẽ exceptionis peuentum & sic ẽt cõditionem, vt si Titius fiat consul, finiat̃ excẽptio pacti, si non, sed moriatur antequam fiat consul, fiat perpetua exceptio & l. sufficit, ff. de condi. & demonst. Nã ex euentu incerto futuro significat̃ cõditio. l. itaque, ff. si cer. pet. Item ibi locus est conditioni furtiuæ; donec dominium a dño recedat, significat limitationem, & qđ ipso iure dño ab eo recedente non est locus conditioni, l. sine. §. tandiu. ff. de conditio. furti. Item promitto decem singulis annis. donec Titius consul fiat. Titio existente consule, adhuc obligatus sum ipso iure, sed petentem repellã. l. eum qui ita §. qui ita, ff. de verbo. obl. Rõ, q. a non est in potestate disponentium obligationem limitare tpe vt ipso iure finiatur tpe. Item lego fundi, donec Titius fiat consul, ipso existente consule finitur legatum, & dñium ipso iure ad heredem reuertitur. l. fi. C. de leg. quia in ptãte testatoris est facere legatum certo tpe finiri ipso iure: vt ibidẽ. Item ibi, Dono tibi prediũ donec Titius fiat consul, Titio existente consule non finitur donatio ipso iure, nec reuertitur, dominium ad donaotem, arg. l. ea lege, C. de conditio. ob causam. Ratio quia nõ est in potestate contrahentium facere contractum finiri tempore, vel dominium transferri. Et sic de consimilibus.

Dos ẜm Azo. in summa iure dotium, est ꝙ datur a muliere marito vt l. si rem æstimatã. ff. de iu. dot. uel ab eius parte vel extraneo vt in §. accedit, l. vnica, de rei vx. ac. C. cũ ĩfinitis aliis

in

in quib. dos semper marito datur, vel eius patri, ut l. fundus. ff. familiæ ercisc. & l. si maritus, & l. si filia. §. hoc amplius, eodem tit. & hoc ꝑ ꝓ onera matrimonij, vt l. ꝓ onerib. C. de iu. dot. ut perpetuo sit penes eum, vt l. 1. ff. de iu. dot. & durat quandiu durat matrimoniũ nisi maritus vergat ad inopiam, hoc ideò dr̃, quia dos soluto matrimonio dẽt redire ad vxorem vel eius heredes, sicut donatio ꝑ nuptias ad maritũ vel eius heredes. C. de pact. conuen. s. per do. l. penult. & in auth. de equali. dot. & ꝑ nupt. dona. vbi dr̃, ꝙ bonum est arg. de dote ad don. ꝑ nupt. Fallit hoc in casibus, in gl. vnica circa mediũ in cap. peruenit, de emp. & vend. Diuiditur autem ꝯm Azo. vbi supra dos in profectitiam, & in aduentitiam.

Dos aduentitia ꝯm Azo. est quę non proficiscitur a parente, vt si extraneus dederit patri, vt daret in dotẽ, l. ꝓfectitia. §. si quis certã, ff. de iur. dot. Vel si pr̃ non tanquam pr̃ sed vt extraneus dedit, puta, quia debebat filiæ, & eius uoluntate dedit in dotem viro, vt d. l. profectitia. §. si versic. cæterum.

Dos ꝓfectitia est q̃ a patre, & tanq̃ a p̃re, vel ab auo, uel a ꝓauo paterno profecta est, s. de bonis eius, vel facto eius pro filia uel nepte eius, uel q̃ alius de mãdato eorum cõstituit, uel præsens, aut curator dedit de bonis alicuius eorum si erat parens prodigus uel furiosus. Nec refert an filia vel neptis sit in potestate constituta vel emancipata. Non enim ius potestatis, sed nomen parentis facit ꝓfectitiam. A parente ergo videtur data, si ipse dedit, uel iussit aliũ dare uel p̃ses, uel curator eiꝰ dedit, ut dictum est. Idẽ est si negotiorum gestor eius dederit, & ipse ratum habuerit, quæ omnia habentur, in d. l. profectitia, in prin iuncto §. 1. & fin.

Dotem legare, & pro dote legare, idem sunt, leg. 3. §. 1. de dot. prę leg.

Dotalis fundus, qui sit, docet Accur. in rub. ff. eod. titu.

Dotalitiũ, l. donatio ꝑ nuptias, uel res paraphernales, idest ultra dotem datæ. doct. in cap. ex parte,

de fo.comp. & in c. nuper. de dona. inter uir. & uxo.

D ante R.

DRromones dñr q̃ præerant nauib. ad seruandū traiectū maris, in hoc reip. militantes & maris transitum tenentes uel tuentes, C. de off. pf. pt. aphri. l. 2. unde etiam adhuc eorumdē naues nomine uulgari dromones appellantur.

D ante V.

DVbiū esse nō dr̃ illud, de quo est rr̃a, licet sint aliqui casus spãles. nisi de casib. spãlib. mētio fiat. Bart. in l. quoties. ff. si qs cautio.

Dubius in fide est infidelis, de hære. cap. 1.

Ducenarij dñr duces, uel magistri ducentorum militū, quorum dignitatem dicimus substantiuo nomine ducennam.

Duces factionum, i. malorū operum, ff. de appellat. l. constitutiones.

Dudum, i. ante, in auth. ut li. de cete. §. quapropter & hæc dictio aliqñ non respicit multum retro. in auth. de hæred. & Falc. §. si uero aut, & §. si uero nullus, & §. si uero nulla. Quandoque dudum. i. cum in auth. de non elig. secun. nub. §. Gregoria.

Duellum dr̃ singularis pugna quæ, fit propter probatione alicuius, ita, ut qui uicerit, probasse credatur, & uictus in probatione defecisse, & dr̃ quasi duorum bellū factū ad approbationem ueritatis, ac si per testes qs intentionem suam fundasset, ut cap. 2. de purg. uulg. Quomodo autem sit licitum, uel non, not. glo. in l. qua actione. §. si quis. ff. ad leg. Aquil.

Dum idē qđ donec, & quandiu, l. boues. de uerbo. sig.

Dummodo, uide gl. in c. non potest, de præb. lib. 6.

Duntaxat, de hoc uide Arch. de rescr. statutum. §. in nullo. lib. 6. & de iureiu. c. 1. e. lib. & Bar. in l. cum ita. de cond. & demonst.

Duo rei stipulãdi, & promittendi quomodo cōstituantur, traditur per Imp. Inst. tit. de duob. reis.

Duplicatio est allegatio, q̃ datur reo ad infirmandū replicationē actoris, ut inst. đ repl. §. rursus, & no. ĩ Sp. đ exc. §. nunc de replicatione,

ne. Vel ſm alios eſt eliſio, annihilatio replicationis, & habet fieri à reo contra replicationem actoris.

Duplæ ſtipſo cōmittitur, cū res reſtituta eſt petenti, vel eſt damnatus emptor in litis æſtimatione, uel poſſeſſor conuentus ab emptore abſolutus, l. euicta de eui.

Duplois uel dyplos eſt dupla ueſtis.

Diploma, ut hr̃, ff. de uerbo. obligatione., l. continuus, §. cùm ita, eſt inter duplicatum, uel celeritas, ſecundum gl. ibidem, nam text. ib. exponit.

Dupondius, numus erat bilibris, duos aſſes valens: hinc dupondij iuuenes in poe. ff. ſtudiis tm̃ initiati, quos vulgo pupillos dicimus. Sunt enim adhuc modici valoris. Dupondius quoq; dr̃ hæreditas in 24. uncias diuiſa. quaſi duo pondo, id eſt, aſſes. §. & ſi plures. Inſt. de hæred. inſti.

Duracinæ uuæ ſunt, duæ duriores., q̃ eſus duntaxat cā non etiam uini habentur, l. qui pomum, de uerb. ſign.

Duumuiri, id eſt magiſtratus municipij, qui curiæ præſunt, C. de decu. l. duum uiris lib. 10.

De litera. E.

E' Præpoſitio aliquādo excludit. extra de renuncia. cap. primo, ibi emeritum, id eſt indignum: aliquádo includit, ut i Lucano. Quæ ruta dabuntur emeritis, id eſt bene meritis.

Eadem ſunt quorum ſubſtantia eſt eadem. Bal. in l. neque leges, C. de legi.

Eatenus quot modis capiat; vide Bar. in l. 1. in princ. ff. no. ope. nunc.

Ebrietas refertur ad ſuperfluitatem potus, & eſt immoderatus uſus uini, & duo ſunt effectus ebrietatis. Nā inducitur mentis exilium, & prouocatio libidinis, & ideo olim patres abſtinebant ab uſu carnium, & uini. cap. ab exordio, & c. ante omnia. 35. diſt.

E ante C.

ECce not. Pau. in Cōmēt. c. tertio loco de probat.

Eccleſia ſm Arch. de ele. fundamenta, li. 6. in prin. multis modis dicitur. Qn̄que dicitur collectio ſanctorū, ut 27. q. 1. nuptiarū. 32. q. 4. recurrat, in fi. Secūdo eſt catholicorum vel fidelium col-

collectio. de consec.dist.1. ecclesia. & sic sumi,ut 3.q stio.4.eugeltrudam.Et no. ꝙ sicut ex decreto Iulij Papæ, c.2. sumit. ecclesia est nomen græcum,& dr̄ in latino conuocatio, ꝓp hoc, ꝙ oēs ad se vocat ut de expositione huius nominis ecclesia uide c. querelam, ne præla.6.sub an. cēn,concе.in gl.ubi nota. Nam synagoga est congregatio q̄ propriè est Iudæorum.Sed conuocari propriè est vtentium rōne,Congregari autem solent pecora,uí dicit Hug. Et dr̄ catholicam, i. vl̄is, q̄a p̄ vniuersum mundum est constituta, ita exponit gl. C. de suma tri.& fi.catho,super rub. Vel vl̄is dr̄,i.generalis, in eadē doctrina ad instructionē vel administrationem, vt in præalleg.c.Iulij Papæ,Tertiò est collectio malignantium.Ps.Odiui ecclesiā malignātium.Quartò est murorum ambitus.Et vide gl. in uerbo matricem, in cle. 1.de sēn.excom.ibi concordantiæ.Et qn̄q; sumitur ꝓ materiali ecclesia, & ecclesiæ patieribus. Quintò est corpus Christi.Sextò platuræ ecclesiæ. Septimò obuētiones ecclesiasticæ prouenientes rationes ecclesiæ. Octauò episcopalis ecclesia.Et hanc despondat eps q̄n consecratur. Nonò viri ecclesiastici.63.dist.cap.1. Dec. imò canonici matricis ecclesiæ, 12.q.1.§.vlti. Vndecimo maior pars capituli. 56.dist. apostolica, Duodecimò significat episcopum tm̄ 7,q.1.scire. Decimotertio est quęlibet ecclesia prouincię cathedralis,non Romana,Nam appellatione ecclesiæ matricis intelligitur ecclesia cathedralis,sed nō Romana: vt in c. cum super, de vsu palij, vide glo.in capi.cum clerici', de verbo. signific. & 10,quæst,1.capit.1.Antiquo ecclesiæ cathedralis nomine etiam intelligitur episcopus & capitulum illius ecclesię & non alij clerici.Item ecclesia sumitur pro iure patronatus, ut dicitur in ver.Iuspatronatus, Et ecclesiarum bona sunt dei, licet omnia sint eius, hæc tamen specialibus. Et earum res, & personę diuino, & humano iure ab exactionibus sæcularium personarum sunt immunes, capitulo quàmquam

de cen.lib.6.& ecclesia nō debet ditari cum aliena iactura.53.dist.generalis, de pœn.suiam.ff. de cond.inde.l.nam hoc natura.

Ecclesia collegiata, quę dicatur, & quo mō cognoscatur, uide late p Abb. in c. nobis.in 2.col.uer.in gl.in uerbo in cōuentuali.de iure pā & p Arch. ī c.monasteriū.16.q.7.uideēt aliqd p Card.in cle.2.de ętat.& qual.ī 4.q.& p Fel.in c.accedentes.ī 2.col.uers.dicit etiam Oldr. de præscript.

Ecclesiarum appellatione in materia odiosa, & pœnali non uenit hospitale, nisi sit religiosorū.Domi.de S, Ge.ī c.cupiētes §.1.de ele. 6.in 3.col.Fel.ī c.de quarta.in 6.col.uersi.& ꝙ omne hospitale. de præscrip.

Eculeus est genos tormenti ad modū crucis dispositū, C. de malefi. & mache.l. & si excepta, in fi. de hoc 23.q.1.c.1.per Arc.

E ante D.

EDere, i. extra dare, quapropter, & partus ædi.dr̄, cū nascit.l.Arerusa, de sta. homi.& ratione eduntur, cum exhibentur, & copia describēdi fit.l.si qs.§.edere, ff.de eden.

Edere actionem ſm Azo.in sum. C.de eden.est exprimere, uel designare iꝰ quo quis expetit aliquid ab aliquo in iudicio. Fit autem editio actionum, uel per libellum iudici oblatum, s. ut per eum reo det, & ipse deliberet, uel ī alio, quē ipse descripsit, uel sine libello dictāte autore, vel sapiēte suo, qd tunc est dictaturus, aut quo iure est usurus.ff.eo.ti.l.1.§. edere.

Edes ſm Azo.dicuntur ædificia vrbana, sicut villę rusticana. ita exponitur. ff. de uerb.sig.l.fundi aliquando tamē accipiuntur pro omni ædificio, l.1. §. deinde de cloa.

Editio instrumentorum ſm Host.in summa, de fid.instrument.§. an instrumentum edi possit, & qualiter fiat, potest dici copiatio, uel communicatio facta coram iudice, uel eo præsentes siue aduersarius sit præsens, siue non, saltem cum consule, ut l.1.§.editiones, ff.de edē.ubi de editione instrumentorum, in gloss.ibidem. Nam edere est ostendere, & copiam describendi facere, ut not.

in capitulo primo de probationibus.

Edictum quandoque idē est quod mādatum principis ſm illud Luc.2. Exiit edictum a Cæſare Auguſto. Quandoque idem eſt qđ generale ſtatutum principis. Vnde, Edicunt reges, inducit feſta ſacerdos. Et differt a reſcripto, ut oſtendit Bar. in l. poſtquam. §. Imperator, ut leg. vel fid. no.cau. Item differt a conſtitutione, quia conſtitutio pōt eſſe generalis, vel ſpecialis, ut leg. i. ff. de conſtit. princip. & ſic accipitur, C. de edil. diui. Adr. tol. & ſimilibus. Quandoq; idem eſt quod datum, uel mandatum ptoris, ſicut omnia ptoria edicta, ut edictum de albo ſcribendo, & de in ius uocādo, & de huiuſmodi, de quibus uide Specul. de actio. ſeu. peti. pponendis. §. poſtremo; uerſi. nunc dicimus de edictis. Et quædam alia edictorum eſt diuiſio, quia q̄dam ſunt prohibitoria, ut edictum de teſtibus, & matrimonio, q̄dā permiſſoria, ut de iu. iur.

Adde, ꝙ edictorū aliud monitorium, aliud conuentionale, aliud citatoriū, aliud peremptorium, de quibus per glo. in l. ad peremptorium, de iud.

Edictum prohibitorium eſt illud, in quo regulariter omnis permittitur, qui nō prohibetur, ut in procuratoribus & in teſtib. ff. de teſti. l. i. & de translatio. epiſc. c. inter corporalia.

Edictum pmiſſorium ſecundum Io. Cal. de ſuppl. neg. pl. c. Romana. lib. 6. eſt illud, qđ rēr eſt phibitoriū, & tñ ī certis caſib. pmittitur, ut in c. Romana pale.

Edictum carbonianum, req. ſupra carbonianum.

Edictum diui Adr. ſm Az. in ſum. C. de edic. diui Adr. tol. cōtinebat, ꝙ ſi ſcriptus hæres poſtularet ſe mitti in poſſeſſionem, non aliter fieret miſſio, niſi uiceſima pars daretur reip. Et quia multæ erant interpretationes, & diſtinctiones citra hoc edictum factę, iō hodie ſublato hoc edicto, fit miſsio in poſſeſſionem rerum hereditarium, iuxta diſpoſitionem, quā ibi diſponit, ſeu ponit Az. & iō ponit unica rub. đ edi. di. Ad. tol. in 6. lib. C.

Edictum ædilitium dicitur idem quod actio ædilitia.

Nam actio ædilitia ab edicto ędilitio descendit, ut l. cum auté. §. hęc actiones, iuncto. §. ædilitiæ l. si tñ. ff. de ædi. edil. de hoc require supra, actio ædilitia.

Edictum ꝑtorium, est, qđ prętor edicit iubendo, mandãdo, uel constituendo, vt facit in edicto de dam. infe. vt ff. de dam. inf. l. ꝑtor ait, ff. nau. cau. stab. l. j. & ne qd in flu. pub. l. j. & in alijs pluribus. Fortè ꝓ eodem sumit hic mandare, & iubere, vt no. ff. qđ iussu, l. 1. in gl. sup uerbo quemadmodum, dictum successorium ẜm Azo. in sum. C. eo. tit. est quo ꝓuidet creditorib. Et dicit ibi glo. ꝙ est qđ priorib. non petentibus, sequentib. petentib. ꝑmittit. Fit. n. quandoq; successio de gradu ĩ gradum, & de capite in caput. C. de succes. edi. l. j. nã illud edictum pp creditores inductum est, ff. eod. l. 1. vbi illa scripta quasi de verbo ad verbũ posita sunt, & hoc iõ ne creditoribus longior mora fieret, dum bona hæreditaria vacua sine dño diutius iacerent. Bene igit putauit prætor præstituere tempus his, quib. bonorum possessiones detulit, & dare successionem inter eos, ut citius possent creditores scire vtrum habeant cum qb. cõgrediãtur, an bona uacantia fisco delata sint, an potius ad bonorũ possessionem ꝓcedant, quasi sine successore defuncti, dictum ꝑpetuũ quid esset, vide Budæ. in l. 2. ff. de statu ho. & Alc. lib. 2. Dispunct.

Edictũ trãslatiuũ, hoc est non nouũ. Sed ab anterioribus ꝑtoribus factum, & quasi ex eorum albis translatũ.

Edictum circuncidere est illud delere, l. & post de iud.

Edictales bonorum possessiones, lege supra in uersi. bo. pos. extraordinariæ.

Aedicula, est sacculum. i. ędis sacræ appendix. l. sacrilegi ad l. Iul. pec.

Aedificium ꝑfecisse dr̃, ꝗ ita illud cõsummauit, ut iam in usu esse posit.

Aedilis olim dicebatur, qui nõ solum constituebatur a plebe, ad hoc ut ꝑesset ędibus. vt ff. de ori. iur. l. 2. §. itemq; ut essent, sed etiã ꝑfuit plebiscitis, qui etiam æditũus dicebat, a nomine ædes, & uerbo tueor, ris, quia tuebat ædes, ut inst. de tuto. §. tutores. autem.

pro

prospiciebat.n.ne in ciuitate essent domus ruinosæ, vel inordinatè positæ in p̄iudicium reipublicæ.

Aediles curules sunt cōstituti post quā placuit creari ēt ex plebe cōsules, nā ut aliquo pluris patres q̄ plebis haberent, placuit duos ex numero partiū constitui, & ita facti sunt ædiles curules.§.deinde cū placuisset, de orig.iur. Curules autem dicti sūt à curru, quo sellæ superpositæ insidentes uehebant, vn̄ sella curulis dicta. Qui ēt curabāt de ædib.patrū, & negotiationib. curā habebāt uendendorū aīaliū, ut sana vēderent, vt not.ff. de off. p̄f. vigi.l.j.i gl.&de ędil. edic.

Aedilis cerealis dr̄ a Cerere, quia p̄fuit annonæ, i. frumento distribuendo. Idem etiā dr̄ p̄fectus annonę de q̄bus ædil.in p̄al.l.j.& l.2. §.deinde, ff.de ori. iur. hic tn̄ propriè, vel impropriè de edo, es, & non de ædib. ædilis dr̄, nec.n. spectat ad eā cura ædiū. sed edilorū.

Editui sunt, qui p̄sident ædibus, & dicuntur quasi, q̄ ædes tuentur.inst.de tutelis, §.tutores.

Editus bouū pro stercore ab edendo hoc est extra mittendo, l.ligni, de leg.3.

Educare est ad uictum necessaria præstare, ff. de ali.le. l.vlt.

Edulium.i.comestio.ff. de offic.proc.& leg.l.solent, Sed melius ibi edulia ptinent, & in d. l. eduliū est casus genitiui.

E ante F.

Effœminati dn̄r, q̄b. virilia excidūt, vl̄ sodomitę.

Efferuescere est ebullire.unde metaphorice, afferuescere iracundiam in l.q̄s sit.ff.de ædi.edic.

Effœta.i.aperire de cōse.dif. 4.c.postea tanguntur.

Effractores dn̄r, qui siue diurni, vel nocturni furandi cā solent domos effringere, vt ff.de effra.& expi.l.1.& 2. uel qui carcerem, vel aliud frangunt, ut euadant.

Effractura, p̄ uiolenta disruptione.l.3.de off.p̄f.vig.

Effusionis uerbum abundantiam sign̄at.15.q.1. reuertimini.41. dist.sæpè, uide glo.de sen.exc.c.cum illorum in uerbo effusionem sanguinis.

Effusio, & eiecto. req. supra actio.de effu.

E *ante* G & I.

EGere ſm Bar. dicuntur, qui non habent unde ſe alant, unde egeſtas, cuius mentio in l.bona.ff. đ poſ.

Eijcere uerbum eſt ad immaturum partum pertinens. l.ſi mulier.ad l.Aquil. unde eiecti & eiectitij partus pro abortiuis.

Eiecta nauis dicitur, quæ undarum, ut in littus delata impulſaq; eſt l.3. de ince. rui.nauf.

E *ante* L.

ELectio ſecundùm Io. eſt alicuius pſonæ idoneæ ad dignitatem uel fraternitatē ſiue ſocietatem ſeruata forma canonicè facta uocatio, & hoc mō electio ſumit̄ ſtricte, q̄uis eligere ad multa ſe habeat, ut etiā no.Gof.in ſum. eo. tit.§.1. in prin.unde ad electionem, tria requirunt̄. ſ. autoritas, numerus, & zelus. Autoritas cōſideratur in dignitatibus, & meritis vitæ, zelus conſiſtit in animo, ut ſine carnalis animo fiat, ſed ſm merium pſonæ eligendæ, 8.q.1.ſi ergo de numero patet. Debet ergo electio fieri ſm iſta tria, habitu reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelū, numeri ad numerū. Si tñ ex una pte ſit dignitas, & zelus melior tā reſpū eligentiū, q̄ electi, & ex alia pte numerus maior, certè pualebit dignitas cum zelo ipſi numero, ut extra de elec. c. eccleſia ueſtra. Item differunt electio, collatio, & pręſentatio.nā electio fit p collegiū ad dignitates, & Papa cōfirmat & q̄dlibet collegiū debet eligere prelatū ſuū, niſi aliud ſit de cōſuetudine uel priuilegio, ut extra đ elec.pote.c.1. Collatio fit ad beneficiū ſimplex, & pertinet de iure cōi ad epum p totā dięceſim cū cōſenſu capituli, niſi aliud hēat cōſuetudo uel priuilegiū, & dat plenum ius, nec indiget cōfirmatione. Sed p̄ſentatio ptinet ad p̄ronum, nec dat plenum ius p̄ſentatio, ſed requiritur inſtitutio, & inueſtitura epiſcopi, ut p totum tit.de iure patr.

Electio canonica. Quæ dicat̄ vide Io.An.ī c. nō p̄t.ī verbo canonica.đ p̄b.li.6. Sp. in ti.2.§.uidendum reſtat, uer.nunquid nocet, & debet fieri loco determinato,

alias est nulla, nisi cã subesset.c.venerabilem.de elec. gl.in c. in nomine domini in verbo fieri 23.dist.

Electum genus est vasis, uel species metalli. ff. de auro & argento leg.l.pediculis, §.Neratius, & inst. de re. di.§.si duorum.

Elæemporia, olei publicè emendi cura.l. vlt.§. patrimoniorum de mu.& ho.

Elemẽta prima sunt quatuor ex quib. oĩa corpora constituuntur, quorum virib⁹ totus mundus gubernatur, s.terra frigida, & siccissima, aqua humida, & frigidissima aer calidus & humidissimus ignis siccus, & calidissimus, primum melancholicũ, ſm phlegmaticum vel fleumaticum, tertium sanguineum, & quartum cholericm, vñ factum est, vt oĩa principia dicantur elementa, vt no.in glo. in proe.institu. super verb. prima elementa.

Esenchus, species margaritæ. l.pediculis de au.& ar.leg.

Elices sulci sunt aquarij, per quos aqua educi t è liris.l. 1.de acqua plu.arc.Haloander tñ ibi aliter legit.

Elidere ,p excludere, perimere.l.si vnus.§.pactus, đ pac.

Elimatum.i.purgatum, C.de vet.iure enu.l. 2.§. sed cũ prospeximus.

Elogium idem, est, qđ testũ uel dicitur etiam eulogiũ, ut infra dicetur.

Elogia.i.epiſtæ.ff. de cu.reo.l. diuus & de re mil.l.3.i pri. Aliqñ. i. gñalis sermo. de ædi.edi.l.ædiles.2.§. iumẽtorum.Qñq;.i.panis benedictus. 1.q.1.non liceat.

Adde, qđ elogium dr testificario de aliquo honoris, vel vituperationis cã, Inde mittere reum cũ elogio.in d.l.diuus, & d.l.3.i. cũ ĩformationibus, & (vt vulgus Barbarorum forensium loquitur) processu.

Eluscare est altero oculo.orbare.l.5.ad l.Aqui.vñ eluscatio, licet quidam eluscationem accipiant, ubi homo lumine adhibito nihil videt.l.itẽ.de edil. edi.sed Haloander ibi legit nuscitionem, nõ eluscationem.

Elusorium.i.vanum.l. si præter.de iud.

E *ante* M.

EMancipatio ſm Az. eo. tit.est relaxatio patriȩ potestatis corã iudice facta, & dr quasi extra manum, idest

idest potestatem patris possitio, quia qñ filius extra manum patris ponitur, tūc emancipatur, vt in titu.C. de emancip.lib.

Emancipatus dr̄ filius vel nepos, qui à iugo & potestate, vel manu patris, vel aui est relaxatus, & sui iuris effectus, quia emancipare est a potestate, manu, & iure patriæ ptātis dimittere vel liberare. Sed manumittere est seruum à seruitute eripere, vel emittere, seu sine re, & sic emancipatio pertinet ad liberos, & manumissio ad seruos.

Emansor dr̄, q diu vagus fuit extra castra, tandē rediens ad castra, vt ff. de re mil.l. 3.§.emansor. Vel dr̄, qui imminente lite fugit extra castra, & pace reformata redit.

Embatæ seu epibatæ naues, q vectoribus traijciēdis aptæ sunt, l.1.§.igit, ff exer. act. vbi Bud. Nebrissensis aūt legis Emphractę, īterpretaturq; nauigia tecta.

Emblemata, ornamēta erant vasorū apud veteres, q cū libitū erat, eximi poterāt. l.si gemma.de aur.& argē. le.& l.3.§.1.ff uino leg. ſm Bud.in l.tigni. ad exhib.

Embola felix appellatur, uel Romanorū iuuentus excrescens. Vñ annus bissexti lis dr̄ embolismus, vel embolismalis: quia crescit, in vno die: De hoc C. ff sacrosanctis eccl.l. iubemus ī gl. Sed rectius, Alc.ibi, & Bu. in l.3.de mino.

Emendicata suffragia in l.singuli.C.de accu. sunt, q̄ leuiter cām adiuuant, ut potētium cōmendationes, & ciuitatum in alicuius honoré decreta. A uerbo emendicare, qđ est mēdicātium more aliquid petere.

Emergere est aliquid subito euenire. vel accidere, Et nota dr̄iam inter illa, quæ sit q̄stio emergens, & incidens, & qūo differant, est gl. optima, ī c.1.de or. cog. Et dnt ibi Docto. q̄ īcidēs respicit negotium principale, & tāgit merita eius, siue sit acquisitum ante siue post lit.cont. Emergens verò tm̄ processum respicit, & tendit ad ipsum impediendū, siue ēt ante, siue post litem contest.oriatur. Et dr̄ emergēs id, quod extrinsecus euenit, & nihil commune habet cum negotio prīcipalis. Sed īcidēs intrinsecus respicit negotium

tiũ principale. Quãuis.n. vtrunq; oriatur ex circũstã tiis, tñ in hoc intereſt, q̃a incidens eſt ex circunſtan tiis cauſę, vel negotij prin cipalis, & emergens ex cir cunſtantiis iudicij uel pro ceſſus. Vnde, Incidens peri mit, emergens iurgia diſ- fert. Et ad ſaluandã gl. prę allegatã, q̃ vr̃ deficere in differentia, q̃ ponit, q̃a in cidens ét in iudicio poteſt oriri, ſ. opponẽdo pactum de non petendo, & emer- gens q̃nque ante lit. cont. vt ſi excipiatur de excõi- catione ante litis conteſt. dicas, ꝙ incidens dr̃ habe re cãm vetuſtiorem ad ne gotiũ principale ſed emer gens dr̃ de nouo oriri, q̃a tendit ad impugnandum & ante proceſſum de no- uo factum eſſe non pote- rat, cum non poſſet impu- gnare non ens, facit ca. ad diſſoluendum, de deſp. im pu. & eſt glo. bona in l. qđ iuſſit. ff. de re iu. q̃ dat exẽ plum, incidens, vt ſi actor dr̃ ſeruus: emergens, vt te- ſtem non admittendo.

Emerita ſtipendia appellan- tur, quæ peracta ſunt, cũ iam milites miſſionem vt veterani impetrauerunt. Emerita vero numero. n. plurali dicuntur etiam p̃- mia veteranorum, quę ſen ſu intelligẽda eſt. l. 3. §. ſed ſi. de re mili. vt alias anno tauit Bud.

Emeriti dicuntur milites ve teres, qui iam ſunt à mili tia ſoluti, vt in tit. ff. de ve te. & mil. ſucceſſione.

Emiola. i. ſeſcupla, compoſi- tũ ab hemi. i. dimidiũ & holôrotũ quaſi conti nens totum, & dimidiũ, & eſt vſura, quæ continet totũ, & alteram eius partem, vt ſi de quatuor ſolidis acci- piantur in fi. anni ſeu.

Emiſeni populi in Emiſena reg. Syriæ. l. fi. de cenſib.

Emiſſa manus, pro cautione manu facta. l. quidam de probationibus.

Emiſſarius dicitur, qui facili ter fallit ſuper aquas, uel per aquas & foſſata.

Emologari, alias homo loga ri eſt confirmari, vt dic i- mus, ꝙ arbitrium emolo- gat, ideſt confirmatur ſilẽ tio decem dierum tacite, vel expreſſe, ſm̃ Goffr. in ſum de arb. §. effectus.

Emolumentum capitur pro lucro & utilitate. l. Impe- rator. de leg. 2.

Empracte, vide ſup. Embatæ

Emphy-

Emphyteumata vel empone mata, secundum Azo. eo. tit. sunt res melioratæ, & ita exponit tex. l. 3. C. eod. tit vel meliorationes quibus ager labore sic retinẽtis melior efficitur.

Empleumata dicunt̃ impositiones, vnde emple Gręce est impositio Latine, uel sunt superstitiones siue superabundantia. Item expleuma est eminens scriptura. Et dicit Accur. in l. tigni. ff. ad exhi. ꝙ empleumata sunt ornamenta uasorũ, uel ornatus, aut uarietates colorũ, ut ff. de uino, trit. & oleo leg. l. 3. §. 1.

Imo vero emblemata legendũ est non empleumata, ꝙ nihil est. Et dicitur emblema a Gręco uerbo emballo, qđ est immitto, insero, seu inũigo, uide Bud. ff. ad exhi. l. tigni. Ex pleuma vero cuius author meminit, nusquam legi.

Emphyteusis ſm Azo. in sum. C. de iu. emph. & ſm Gof. in sum. rub. de loc. & cond. §. quid sit emphyteusis, dr̃, ꝙ emphyteusis Gręce est melioratio Latine. Ab initio. n. sterila tm̃ per hunc contractum concedebantur, ut iis, qui acciperet rem in meliorem statũ deduceret. & sterilem fertilem redderet. Postea tñ ꝑmissum est de reb. fertilib. & fructuosissimis emphyteuticari posse, ut C. de iu. emphy. l. j. in princi. Et dr̃ emphyteusis, uel emphyteuticus contractus ille, q in meliorationib. & in rebus solis tm̃ cõsistit. Ecclesiastica aũt emphyteusis cõsistit in his immobilib. q̃ ad hoc uident̃ œconomo & alijs gubernatorib. ut C. de sacrosan. eccle. in auth. perpetua. & authe. si quas. Et prout cõiter dr̃. tunc emphyteusis est media inter locationem, & uenditionem Zeno Imperator, imo dicit dictum cõtractũ esse quoddã tertiũ genus ab emptione, & locatione separatum, ut l. 1. C. de iure emphy. q̃ est lex Zenonis. Sed Host. suã diffinitionem ſm hãc intellexit, ut puta quemadmodũ Host. dicit, & est hoc ideo quia decretalis potuit emphyteutam ponere sub titulo de locatio. & conditio. quia magis similis est emphyteusis locationi, quam uenditioni, cum dominium retineatur, & aliquid

quid certũ annuatim recipiatur, vide Specula. de loca. & cõdu. §. nunc aliqua, inde emphyteuticus adiectiuum, vñ dr̃ emphyteutica concessio & emphyteuticum instr̃m. Inde ẽt emphyteutico, eas i. in emphyteusim concedere. Et est natura huius cõtractus, ut soluatur pensio, sicut cõuentum est, nisi res ex toto pereat. item, ꝙ licet domino autoritate sua emphyteotam, & eius successoré expellere, si ꝑ trienniũ cessauerit soluere pensionem, sed emphyteuta ecclesiæ repelli põt, si ꝑ biennium non soluerit pensionem.

Emphyteusis perpetua est regulariter prohibita in reb. ecclesiæ. & dicitur perpetua, etiam si sit ad 30. annos. Pano. in c. nulli. in vlt. no. de reb. eccle. alie.

Emphyteuta vel emphyteuticarius dr̃ ille, qui agrum cõduxit, vel accepit ad tp̃s colẽdum sub certo pretio. Cuius contrarium dominus Vuilradus tenuit, videlicet, quòd nunquam ad tempus, sed bene ꝑpetuo tempore conducit quãdiu viuet hæreditario iure tenendum, & colendum, sub certo pretio & certis conditionibus, prout inter ipsos contractum est per l. prima. C. de iure emphyteu. ibi perpetua stabilitate. ff. si ag. vecti. vel emph. pen. l. prima. §. qui in perpetuum, & dicit hoc exp̃ssum esse, in l. 1. & l. quicunque C. de fun. patri. vel perpetua scriptura interueniente, & consensu vtriusque idest domini, & emphyteutæ adhibito, in hoc, scilicet, ut statim dominus aliquid pro re accipiat, scilicet, quod inter eos conuenerit, vel pecuniam, vel aliam rem, puta prædium aliquod, uel simile, vt proprium sit domini, item ut hic emphyteuta de cætero annis singulis vel duos venetos, uel simile soluat in specie redditus, prout dicit Azo. in sum. C. de iure emphy.

Emplastrum, vulgo vnguentum appellatur.

Emponematã, vide Emphyteumata.

Emptio contrahitur, postquã de pretio cõuenerit ea mẽte, vt pretium soluatur. Nã si imaginarie, & ꝑ similitudiné de ꝓtio cõueniret emptio nulla esset,. & contra

hitur

hitur solo consensu, siue inter præsentes, siue inter absentes per nuntium, uel p epistolam, vt probatur inst. eo.ti.in prin. & ff. eo.l.1.§. vlt. & l.2.§.1. & arræ datio est argumentū emptionis.

Emptor bonæ fidei dicitur esse qui aui ignorauit rem alienam, aut putauit eum, qui uendidit habere potestatem vendendi.

Emptum hoc differt à parato, quo species à genere. l. si quid. de lega.3. Aliqñ etiā emptum dicitur, quod ex permutatione, uel insolutum datione consecuti sumus. item & quod lite æstimata retentū est, l. sciēdū. §.pen. de ædil. edi. & l. fin. quibus ex cau. in poss. ea.

Emulatio. i. inuidia, & habet plures significationes, ut 43. dist. scimus.

Emunitas ſm Goffredum in sum. eod. ti. est libertas concessa ecclesijs vel ecclesiasticis personis reb alijs ad eas spectantib. Vel est priuilegium ecclesiasticæ libertatis, vel psonarum uel rerum ad eā pertinentium. Dicitur autem emunitas quasi extra munia, i. officia vel onera, à quib. ecclesię sunt immunes, ut eo. ti. c. ecclesiæ, vñ locus consecratus, s. ecclesia hēt emunitatem. i. libertatem, vt nullus inde trahatur per vim, nisi in casib. s. si fugiens ad ecclesiam sit publicus latro, vel nocturnus depopulator agrorū. i. deuastator fructuum in agris, vel dicit quasi extra munia. i. munera. Non. n. ecclesia subit sordida munera, ut calcis couqende. arenæ fodiendæ, & similia. de quibus vide Host. in som. eo. tit.

E ante N.

ENeænia erat festiuitas dedicationis templi, Græcè. enim kainon, i. nauum.

Endiadis, vel (ut peritiores loquuntur) Endiadyo, figura est, cùm ex duobus vnum dr, id quod etiam Acc. annotauit in l.1, §.1. de pact. & Acc. lib. 4. de verb. sign.

Energumini sunt à demonib. obsessi, vel qui in defectu lunæ patiuntur defectum mentis not. de consecra. dist. 5. c. omni die.

Enigma. i. subtilis dubitatio. C. de leg. l. fi. circa fi. & ext. de reli. & ven. san. c.1. li.6. alibi exponit. i. figura. C. de ven. iu. enu. l.1. §. fi. aliter

ter sumit í auth.de æqual. do.§.1.uersi.ille autem.

Enim.i.certè, exponit gl.í auth.de nunt.§.nuptias. Aliquando exponit enim, id est quia.C. de cri.sacr.l.2. Aliqñ ponitur continuatiuè cum superiore,ut ff. de mi.test.l.neque enim.

Enormis læsio quando dicat gl.in c.cum illorum. de sẽ. excom.dicit, ꝙ statur arbitrio iudicis. Fel. in c.cũ illorum,col.4.uers. in ea gl. ibi, relinquitur.

Enplati. i. largo quodam modo.l.in summa.§.item Labeo,de aqua plu.

Entheca in Decretis Canonicis eadem significatione ponitur, qua apotheca, & horreum, uidelicet pro loco galæq; repositorio.

Enucleare uetus ius. i. extra nucleum obscuritatis ponere.Nã prout Azo dicit.¦C. de iure enu. sicut in nuce inuenitur,quod est amarũ ita & in ueteri iure erant tot multitudines, ꝙ nemo eas habere,ut l.legere poterat:Nam sicut inucleo dura testa inuenitur, ita ibi duræ, & iniquæ sententiæ erant. Item sicut nucleus cum inutili pellicula tegitur,& latet, ita, & in illla multitudine tãta,& sublata superfluitate antiqua,& necessariis,& utilib.collectis, ꝓut melius fieri potuit, ius uetus enucleatũ est.Nã melius est pauca,& idonea effundere,q̃ multis inutilibus hoĩes prægrauari:ut C.eo.ti.l.2.§.sed & si aliquid.Item dr̃ uetus, qa ab urbe Roma condita, & a Romuleis temporibus vsque ad tempora Iustiniani fere ꝑ mille quadringentos annos confusè statutũ obtinuit,ut C.de uete. iure enucle.l.1 §.1.ibi,reperimus autem,&c.

Enunciatio, pro clausula uel oratione.l.hęc enunciatio. de verb.sig.

Enuntiatum uerbũ de se tm̃ significat,quantũ sonat, s. enuntiationem eius, quod est, vel,quod non est, sicut nuntius dicitur,quia refert uoluntatem dñi sui, s. qd uelit, & quid non uelit, ut ut in l.& licet.ff.de consti. pec.Quandoq; tamen uerbis enuntiatiuis significatur dispositio, quando hoc significari concluditur ex quouis probabili significato, prout latè declarat Bart. in l. ex hac scriptura de donat.

E ante O.

Eò, idest propterea .l. id. de const. pecu.

Eo ipso, est uerba imortant absque alia sententia. Fel. in c. Rodulphus. 22. colon. alias. col. 19. versi. quoties de rescrip.

Eo loci, p eo loco .l. sed & si. de iudi.

Eo potius, pro eo amplius. l. item ait. ex quib. cau. ma.

Eousque. i. intantum, §. illud. insti. de re. di.

E ante P.

EPibate. uide suprà Embatæ.

Epidemia, accessus in vrbem. l. 4. de offic. procons.

Epidemitici dicunt, q habebant sub se mensuratores, qui mẽsurabant hospitia, & in eminenti loco describebant noĩa eorum, q ibi habebant hospitari.

Episcopus dr̃ ab epi, quod est supra, & scopus uel scopin intendere, quasi supra intendẽs, quia habet curam super intẽdendo super omnes laicos & clericos sibi commissos, ut 8. q. 1. q. episcopatum 21. dist. cleros, ubi etiã interpretatur, speculator, eo q speculetur subiectorum mores, & uitã. Sed in iure ciuili episcopi etiam dicuntur, qui p̃sunt pani, & aliis rebus uenalibus quæ quotidianum uictum suggerunt. l. ult. de mun. & hono.

Episcopi appellatiò in materia odiosa, & ualde exorbitanti intelligitur solùm de consecr. Fel. in c. eam te in 4. col. vers. nouissimè autem, de præser.

Episcopalis audiẽtia est iurisditio ipsius episcopi.

Epistola decretalis. Require supra decretalis epistola.

Epistola diui Adr. s̃m Gul. in Spe. de renun. ver. in primis ergo, sub. §. finitis. locum habet inter fideiussores, mandatores, & constitutores, item inter tutores, & est illius epistolæ officium, q quãuis aliqui sint insolidum obligati, tamen p eius beneficiũ si omnes partes sint soluendo tẽpore litis, possunt postulare, vt diuidat actio inter eos, ut unusquisque pro uirili portione cõueniat. Alioquin nisi dicto bñficio iuuarent̃ posset creditor quem mallet insolidum cõuenire, ut C. de const. pec. l. fi. & insti. de

de fideiuſ.§.ff. de fideiuſ.l. inter fideiuſſores, & l.ſi dubitetur. Si ergo huic beneficio fuerit renuntiatũ poterit creditor qué maluerit conuenire. Quomodo auté renuntietur huic beneficio, uide ibidem.

Epiſtomia græcè, latinè oris obturacula Sanè apud Iuriſconſultos capiũtor pro obturaculis ſalientiũ, quæ vulgo, ut Alc.ait. Spinæ appellant. Epiſtomiorum meminit.l.fundi. de act. emp.

Epitaphium eſt ſcriptura, ſiue titulus in lapidibus ſepulchrorum ſculptus.

Epitheſis in l.lex Corn.de iniu. ſignificat inſcriptioné factã in cótumeliã alicuius.

Epitima in l.ſcire.de tu.& curat. ꝑ illabefacta nominis honoriſq; fama.

Epitimiũ eſt ſuſpenſio unius ſeptimanæ, uel eſt quædã increpatio, uel genus, pœnæ, ſm Io.And.in gl.21.q.4.omnis iactura.

Epitimio.i.volũtate, teſtatoris, ff.đ tu.&cu.da.ab his.l. ſcire oportet.§.ſe,d &ſi qs. ptogium eſt ueſtis, uel tabardus ſuperior clerici. Et dicitur ab epi id eſt ſupra, & tego, quaſi ſuperius tegens, not.in glo.in cle.2. de uita & hone.cler.

Epitome, & epitoma, latine breuiarium dicitur, ubi.ſ. res in compendium rediguntur ſecundùm Bud. in l.qui leuandæ, ad l.Rho.

Æ ante Q.

ÆQuanimiter.ideſt ęquo animo.

Equeſtris dignitas erat in his, qui Romam cuſtodiebãt, nam & hi hñr pro abſentibus reipublicæ cã. Et dicit Acc.ꝙ aliqui erant præſidentes, quia ſimplex militia nó eſt dignitas. De hoc uide eo.ti.in rub.C.li.12.

Aequitas eſt conuenientia rerum, quæ cuncta coæquiparat, & in paribus rationibus paria iura uel iudicia deſiderat, vt C.ad l.fal.l.fi. v.g. Mutuaſti mihi cétum aureos mutuo modo ęquũ eſt, ꝙ iſti numerationi conueniat ſolutio ſm eandé qualitatem, & quantitatem, ut ff. ſi cert, pet.l.mutuum. Aequitas ętiam dicitur quædã mitigatio temperãs iuris ſcipti rigorem. Et in quibus caſibus talis æquitas præferatur rigori iuris ut no. Io.And. extra de tranſac.c.fi.

Aequitas, nihil aliud est quã naturalis ratio ẜm Bart. in l. 3. C. de dot. promiſ. Et uide eundem Bald. in l. 1. in tertia oppo. ff. de iuſt. & iu. & an æquitas præferatur rigori, uide omnino do. Iaſ. poſt alios in l. placuit. C. de iu.

Equitium eſt grex equorum ſecundùm Acc. in l. quid ergo, ff. de vſufr. & quemadmodum, quis utatur.

Equitius, dicitur cuſtos equorum.

Equuli. i. pupilli equorũ, uel parui equi. inſt. de re. diui. §. in pecudum.

Equus calcitroſus dicitur, qui ſolitus eſt calce ferire.

E ante R.

ERe. i. ex utilitate, uel ex præſenti materia, l. j. ẜm editionem Holoandri. ff. ſi cer. pet.

Errantia pecunia in l. creditor. de ſol. quid ſit, uide Alci. li. 2. Diſpunc. c. 25.

Aerarium eſt repoſitoriũ pecuniæ, ab ære dictum. Et proprie e arium eſt populi fiſcus principis.

Erciſcere eſt diuidere. uide iudiciũ fam. l. herc. hrditatis diuidendæ, de quo ſupra ĩ uer. Actio fami. herciſ.

Eremodicium dr̃, cũ abſenta altera parte fert̃ ſnĩa, quaſi latinè dicas deſerta cauſa.

Ergaſteria ſunt ſtationes operariorum, & dr̃ ab erga l. opa vel opus, ſteriõ ſtatio, quaſi operarum ſtatio, ut no. C. de epiſ. & cler. l. 2.

Ergaſtula dñr carceres, vel preſſiones, & dr̃ ab er, qđ eſt lis, & ſtolon, miſſio. Itẽ ergaſtula dñr loca, in quibus ſerui uncti opus facere cogebantur.

Ergagabi dñr operarij laborãtes in ſtationib. ſuis, & dr̃ ab erga, qđ eſt opa, & gabor, quod eſt labor. Rectius tamen legas ergo labi.

Ergo, not. Io. An. de ſum. tri. damnamus in prin.

Ergolabi, uide Ergagabi.

Eripere eſt de manib. auferre per raptum.

Erit, hæc dictio interdum ẽt præteritum, nec ſolum futurum tempus demõſtrat. l. uerbum erit. de uer. ſig.

Ermaphroditus eſt quilibet, qui habet utrunq; ſexum. Rectius aũt ſcribit̃ p aſpirationem hermaphrodit⁹.

Erogare, p̃ expendere & diſtribuere. l. Ciuitatib. de le. 1. & C. de erog. mil. a nno.

Errare eſt aliud p̃ alio putare

37. di-

37.dist.quis.22.q.2.in q.b. in fi.& no.Io.An.in cle.1. de iud.super ver.certa scië tia.Et nota, ꝙ differunt er rare,titubare, & ignorare, ut declarat gl.in rub. ff.de iur.& fac.igno.

Error est pusillus fugitiuus, q non quidē fugit. sed ex cō suetudine quadam aberra re solet, & frequenter sine causa uagatur,temporibus que in rebus negatoriis cō sumptis tandem licet sero redit ad domum, ut l. quis sit fugitiuus.§.erronem.ff. de ædil.edic.

Error est quando aliquid aľr cōtingit,uel aliud est, quā creditur vel putat. de quo c.præall.in fi.

Error calculi ẜm Az.in sum. eo. ti. est error cōputatio- nis. Veteres.n.cōputabāt, p lapillos, q calculi voca- bant,pro eo ꝙ pedib.qñq; calcantur. vnde Persius. Hunc Macrine dië numc- ra meliore lapillo, quia p bono die ponebāt bonum lapillum est gl.in l. unica, C. de errore calculi.

Error quadruplex est cōdō- nis,psonę,fortunę,& quali tatis,&q s eorū mřimoniū impediat,decľat Pan.in c. profuit,de coniug. seru.

Error intolerabilis est error à iurereprobat⁹. Et no.ꝙ er ror sumit pro facto siue sit error iuris,siue facti,q a li- cet sit iuris inquātū est er ror facti tñ est cum sit in alio,quàm in ueritate.

Eruta cęsa dñr oīa,q̄ cedunt, & eruunt.Ruta cæsa,apud peritiores dñr, non eruta, uide Bu. ff. de act. empt.l. fund.§.si ruta cæsa.

E ante S.

AEs spēs est metalli, ab au ro,argēto, atq; metallis distincta.§.cū ex aliena In sti.de rer.di. Sed quia pecu nia primū cudi cępta ē ęre hinc factū,est,ut qualiscun que pecunia æris appella- tione cōtineat.l. ēt de ver. sig.Imò, & qñq;æris nomē ad bona refert, ut cum lex noxium in ære puniri mā- dat: nam in bonis, & patri monio exercendam ultio- nem interpretamur.

Aes alienum est,quod nos a- liis debemus.Aes suum est quod alij nobis debent. l. cedere de uerb.sig.

Esopus est humilis hærba, & medicinalis,cuius radix pe tre inhęrere dr, & purgat pulmonē inflatū, vt no.gl.

ibi, Asperges me Dñe esopo, & p Arch. 50. cum exaudiero, Hyssopus omnino scribendum est per aspirationem cum y, & gemino ss, media longa.

Esse uerbũ ad veritatem refertur, non ad id, quod ultra ueram rei æstimationem interesse contingit. l. hæc uerba. de uerb. sig. Quandoq; ponitur pro remanere, ut in l. 2. concu.

Esse in possessione, & possidere ualde differunt. l. si quis ante de acq. poss.

Est, hoc uerbum interdum etiam præteritũ tps demonstrat. l. uerbũ erit de uer. si.

Aestas quot menses capiat. Bar. in l. 1. §. 1. ff. ne quid in flu. pub.

Aestimare litem est condemnare pecuniariter, uel quãti interest actoris, uide Bu. in l. 7. ad leg. Iul. repetun.

Aestimatio significat taxationem, put subiecta materia uel qđ uis aliud significare declarat. v. g. Res tradit ęstimata, hoc addito, q red dat, ęstimatio, & nõ res, ex hoc significat empt. & venditio, ut ĩ l. quoties. ff. de iure do. Sed ubi res dat æstimata hoc pacto, q res reddat, & nõ æstimatio, tũc. n. est emptio, sed significat q re p empta, uel diminuta attendat æstimatio fcã. l. si inter, C de iur. do. Nec periculum diminutionis p emptionis fit recipiendis, nisi sit ĩ culpa, q. a cum rem traditã teneat reddere periculum debet esse dñi rei, sed in casu præcedenti periculum uel deterioratio rei trãsit in recipientẽ ut l. æstimatæ sol. ma. Item vbi res datus estimata ĩ dotem hoc pacto, q reddat res vł æstimatio, tunc signat trãsire piculum pemptionis, sed nõ detiorationis. l. plerunq; . §. si cum l. seq. ff. de iu. do. Et hoc ex natura cõtractus & alternatiuæ. Nã nã dotis est, q dñi transit in maritum, & sic in periculũ est suum. Sed ex natura alternatiuæ alterum horum sufficit, aut rem reddi aut æstimationem, iuxta regulam ĩ alternatiuis, de reg. iur. lib. 6. Sed res pempta reddi non potest, quæ si redditur, nõn est reddenda æstimatio.

Aestiualia, sunt ocreæ, s. calceamenta decorio, quibus etiam aliqui utuntur interdum in æstate. Io. And. in cle. ne in agro. de sta. mo.

E ante T.

ET, hæc cõiunctio licet ꝓpriè copulet, ff. de cond. inst. l. si heredi, tñ aliqñ sumitur pro vel ff. de ver. sig. sæpè cum si. Aliqñ repetit qualitates pcedentes, ff. de fun. instru. & instru. leg. l. Sciç. §. Caio. Aliqñ pro id est, ut c. 2. de spo. Et in gl. inst. de libertinis, verbo &. Etiam not. in c. 2. de rescr. vbi de hoc. Vnde hęc dictio & coniungit principaliter simul & successiue, prout infertur ex significato tunc hoc dicti tante, & ꝯm quod voluntas disponentis quouis medio significare declaratur nam qñque est coniunctiua rerum principaliter, quarum tñ vna est alteri successoria, vt dicendo, Lego fundum & eius instrumentũ. Principaliter enim significat instrumentum legatum, licet sit accessorium ad fundũ & extincto fundo legato non extinguitur legatum instrumenti. Secus est in ꝑpositione cum, quę coniungit accessoriè, facit. l. si cui fundum. ff. de fun. instru. & instru. le. Posset tamen etiã faciliter trahi ad coniungendum accessoriè, pro voluntate disponentis, qui exprimit, & pro cum. Significat etiam ibi successiuè, filium meum, & nepotem hæredes instituo, nam intelligitur, ꝙ filius admittatur & eo deficiente nepos. leg. Gallus, §. 1. ff. de liber. & posthum. Ratio quia non simul ex ordinata charitate, sed naturali affectione. argumento, l. generaliter, C. de instit. & substitutio. sub condi. fa. l. Lucius, ff. de hær. instit. ubi disiunctiua resoluitur in coniunctiuam, pp voluntatem, q̃ concluditur ex charitate, facit. l. cum pater, §. cum pater, ff. de le. 2. Idem in cõtractibus, si quis emit redditus vel fundum pro se, & liberis, & nepotibus, ibi. n. & coniungit successiuè, scilicet, quòd primo pater solus admittatur, post liberi, deinde his deficientibus nepotes.

Aetas legitima semper intelligitur de natura l. non de ea. quæ per principij beneficium impletur, vt C. de his, qui ve. æta. imp. l. vlt.

Aetas perfecta, dicitur ætas 25. annorum, l. vlti. de ijs qui ve. æta. impe.

Aetas pupillaris est minor 14. annis in masculis, & in fęmina 12. ff. de verb. signifi. l. pupillus.

Aetas pubertatis diuersimodè accipit. Nam in nuptijs contrahēdis ætas pubertatis est in masculo 14. annorū & in fęmina 12. ann. vt inf. de nup. in prin. cū ibi no. Nō aūt idē tps reqrit; si alimēta relinquunt vsq; ad pubertatē, q̄ dentur masculo ad 18. annū. fœminæ aūt vsq; ad 14. ff. de alim. & cib. leg. l. Mela ait, i pri.

Aetatis venia est priuilegiū, qđ impetrat minor a principe, vt hēatur pro maiore. Impetrat eam masculus maior 20. annis fœmina autem maior 18. vt l. C. de his, qui ve. et. impe.

Aetas virilis diuersimode secundum canones. & leges interpretatur. l. 1. ff. de mi. l. fi. C. de his, qui ve. ęta. impet. & illa diuersificatio est, quia diuersos habent effectus glo. in c. episcopus in verbo antequam 77. dist.

Aetates sunt sex. quib. generatio & status hominis finitur 35. q. 4. & c. 1. Io. An. in prin. li. 6. Alij ponūt 7. ætates hominis, similiter septem mundi. Vnde.

Infans, inde, puer, adolescēs, post iuuenis vir.

Dicitur inde senex, & postea decrepitus sint.

Annos prima tenet septem, post altera bis tot.

Terna quater septē, sed quadraginta quaterna.

Annos exultat ad quinquaginta iuuentus.

Sed si porrigitur ad septuaginta senectus,

Ex tunc decrepitus incerto tempore durans.

Item nota versus de ętatibus mundi.

Primus Adam, iustusq; Noe magnus pater Abram.

Et post hæc Moyses, Dauid natusque Redemptor.

Septima fine caret, locat in requieque beatos.

Et cætera, qñq; scribit extēse p duab. dictionib. & sic disponit fīn, qp relatiuū sequitur, si saltē aliqđ sequit ut dicēdo & cætera, q̄ sūt scribēda aliàs respicit oīa, q̄ pmissa sunt. Qñq; scribit ab breuiatæ, vt &c. & sic oēs cōprehēdit cłas consuetas apponi in tali cōtractu De hoc tradit, in l. Gallus, in prin. ff. de li. & posth. & no. in c. qm contra falsam, de pb. vide suprà in litera C.

Etiā illa dictio implicat, C. si tu-

tutor vel cura.l.etiã & l.fi.
Etiamnũ seu ẽt nunc accipit ꝓ adhuc.l. 3. arb. fur. cæs.
Etsi, idem est quod quamuis. simo.etsi quæstiones.

E ante V.

EVangelium præter notũ significatũ sumitur qñq; pro mercede, quæ datur lętum nuncium afferenti, l. falsus, de furt.
Eucharistia Grecè dr̃ panis. & calicis sacramentũ, & latinè bona grã interpretatur, & quid melius corpore & sanguine nostri Iesu Christi. 1.q.1. multi.
Euectiones appellãtur diplomata vtentium cursu publico, qb. exhibitis, & agnitis, q publico cursui p̄sunt statim equos accõmodant l.3.C.de cur.pub.lib. 12.
Euerriculum, vitę est piscatorium, a uerrenda aqua sic appellatum.l. iniuriarum. de iniur.
Euestigio.i.statim vel continuo vt in c. vnico, de stat. mona.lib 6.
Euidens est, qđ semper palã est, & euidenter apparet.j. q.1.vt euidenter.
Euidentia ff.de cont. emphy. l.ea, quę.
Euincere est aliqd ab aliquo extorquere vł eripere, vł ꝑ sñiam iudicis acq̃rere. Res ẽt euicta dr̃ cũ est amissa.
Euictio ₰m Az. in sũma. C. de euic. ₰m quosdã ita diffinit. Euictio est rei emptæ vel ex aliã iusta cã aceptę, ꝑ iudicis sñiam abductio vel (ut puto) alio euincẽte cãæ amissio, nec.n. sup est necessariũ rẽ abduci, vt videat euicta, vt ff.eo. titu. l. euicta.§.j. Et euictiõ ẽs cautio solet p̄stari à uẽditore ipsi emptori: ad hoc ut si aliquis ab emptore rẽ emptã tanq̃ suã petat dicens eã sibi eẽ obligatã, aut aliquod ius in eã hr̃e emptor recursum, & regressum habeat ad venditorẽ, cui denuntiare hoc tenet, & uenditor dẽt assistere, & defendere emptorẽ in cã euictionis. Et dr̃ euictio alicuius rei cãm alterius abductè ꝑ iudicem acquisitio. Vide suprà cautio de euic.
Eulogiũ idẽ est, qđ testm̃, vt in c.nos qdem.de tes. ĩ l.iubemus.C.de test. & l.quidã eulogio. C. de iure delib. ita exponit Bar. de tes. Apud nos aũt aliter accipit, vt ff.de rẽ mili.l. desertorũ circa prin. Dr̃ ab eũ,

quod est bonum, & logos sermo, quasi &c. vñ aliqñ sumitur pro bñdictione, ut 1.q.1.c. non liceat. Vel dr̃ secundùm Host. ab eũ, qđ est flebile. & logos sermo, quia ut plurimum fit in extremis & est nota doloris. Etiã eulogia dñr xenia, quæ olim portabãtur metropolitanis ad concilium ꝓuinciale, ut 28. dis. c. de eulogijs, ubi ẜm glos. eulogia dñr munera, quæ deferũt subditis suis p̃latis.

Eunuchi ẜm Az. ĩ sum. C. eo. tit. dñr spadones tm̃ & & non castrati. Sed de his longè eruditius Alc. in l. spadonum, de ver. sig.

Euocare sacra, erat apud antiquos, euocare deos alicuius loci præsides & tutelares. qđ fiebat cum locum quempiã ꝓfanum efficere volebãt, ut s. sacrilegij nomine exoluerentur, quod innuit Iurisc. in l. sacra. de re. diuis. vbi Bud.

E ante X.

Ex no. Arch. 4. q. 5. q̃squis. & plenius Io. Cal. in cã. uestra, đ coh a. cler. & mul. Io. mo. de hær. accusatus libro. 6. Etiã Arc. de p̃b. cum in illis eo. li. & Pano. in c. in literis, de resti. spo. etiã no. C. de leg. l. nõ dubium, & qñq; in cõpositione stat augmentatiuè pro valde; ut exæquare. i. ualde æquare, ut l. j. ff. ad leg. 1.

Exacta pecunia dr̃ non solũ per solutionẽ, uerũmetiã si per delegationem satisfactum est. l. verbum exactæ de ver. sig.

Exactio. i. petitio, nã exigere est rem ab alio petere.

Exaggerare, & đ eprimere op ponunt. l. 3. §. fi. de iti. actu que pri. nã exaggerare est accumulare, ab aggere, quo terra accumulata significatur.

Examẽ tripliciter accipit, ali qñ ꝓ uniuersitate, apium, aliqñ ꝓ approbatione, & aliqñ ꝓ iudicio, vt C. de aduo. di. iu. l. nemini, & instit. de re. diui. §. Apium.

Exarmare, armis spoliare, l. 2. ad l. Rho. de iac.

Exauctorare est militẽ cingulo uel clericũ ordinib. spoliare, ut l. q eũ uno. §. non oẽs ff. đ re mil. Vel est statũ alicui vł autoritatẽ auferre, idẽ sonat, qđ degradare

Ex bonis esse, & esse in bonis, ualde distant, §. fin. inst. ui bo. rap.

Excau-

Excandeſcere eſt ſubito iraſci habendo ſimilitudinẽ inter furorem, & ęſtuantis ferri candorem.

Exceptio eſt rei defenſio, per quã ſe reus defendit, & tuetur ab actore ſm Azon. in ſum. C. eo. titu. Qñq; ponĩt large, & impropriè pro omni defenſione: put reo cõ petit etiã ſi nulla actori cõ petit actio: & tunc quidã uocant eam exceptionem facti: vt qñ ſine actione qs calũnioſe petit. Sed Azo. vocat eã exceptionẽ, intentionis. Et de exceptionib. intentionis, quæ ſint, not. ff. e. tit. l. 1. in prin. & l 2. §. illud & talis non p̃t de iure experiri, quia nemo põt experiri ſine actione, & cũ tunc nulla ſit actio, nulla põt dici actionis excluſio, ſed dr̃ cõtra intentionem actoris defenſio: vt qñ quis ſe in aliquo inſtr̃o obligat ad aliquid ſine exceptione iuris vel facti, ſenſus eſt, ꝙ cõtra hoc nullã faciat defenſionem de iure, uel de facto. Differũt tñ exceptio & defenſio. Nam defenſio ꝓpriè dr̃, quæ ipſo iure actionem tollit, ut ſolutio, q̃ eſt eius, qđ debeť reddi tio, & acceptilatiõe oĩs obligatio tollĩt inſt. q b. mo. obligat tol. in prin. & §. itẽ p acceptilationẽ. Itẽ renũtiatio dr̃ defenſio, c. ſuper hæc, de renunc. concordat gl. in c. 1. de li. cont. lib. 6. vbi not. Itẽ largè di ẽt exceptio replicatio, q̃ daĩ actori. oĩs. n. replicatio eſt exceptio, ut ff. eo. tit. l. 2. §. replicationis, & ſicut ſe hẽt exceptio ad actionẽ: ſic replicatio ad exceptiõnẽ, ſm Gof. de ꝓb. in ſum. Strictè verò, & ꝓpriè exceptio ponĩt ꝓ illa defenſione, q̃ cõpetit reo cõtra actionẽ cõpetentem in eũ, & ſic dr̃ actionis excluſio, & hęc eſt exceptio iuris, vt ſi petis à me debitũ, & ego exceptio qđ remiſiſti mihi, uel ꝙ feciſti mecũ pactũ de nõ petendo, uel ꝙ nõ uenit dies p̃fixus, & ſumĩt vtraq; exceptio. ff. e. ti. l. 2. primo rñſo, & § replicationis, & ꝙ exceptio ſit actionis excluſio, hr̃ ext. de ele. c. dudũ, ſup ver. irritarii, in gl. Exceptio aũt diuiditur in plura gña, q a aliæ ſunt temporales, & dilatorię, alię ꝑpetuę, & peręptoriæ: vt ff. eo. ti. l. 2. §. fi. & l. exceptiones. Alię ſũt odioſæ, vt Macedonianæ. Aliæ fauorabiles:

biles:vt Velleianæ. Hęc diuisio colligitur ex l. q excep tionem, ff. de cõdi. indeb. Item aliȩ sunt in rem, aliȩ in personam, ut ff. eo. tit. l. exceptiones 2. Itē fm Hos. & Spe. aliæ sunt anomalȩ, aliæ mixtæ, & multas alias diuisiones dicti docto. prosequuntur, vide eos.

Exceptio dilatoria est, q̄ causam differt: vt instit. eo. §. appellant. Et istarū est multiplex diuisio, de qua aliquantulum notat in l. exceptionem. C. de prob. Est enim q̄dam dilatoria solutionis: q̄ sapit istā naturā, ꝙ respicit actionē nimis tēpestiue intentatā, & debet opponi, ante litis contestationem sed ꝓbatio eius fit post lit. cōtest. capitulo inter monasterium de re iudi. Quȩdam est dilatoria, iudicij, quæ opponitur ꝓpriè ad impediendū iudicium ante lit. contest & ꝓbatur tanq̄ præiudicialis, & expedienda uenit ante lit. contestatione. Et idē dicendum est de replicatione eiusdem. Quȩdam est declinatoria fori, vt ibidē notatur. Item colligit hęc diuisio ex l. 3. in fi. ff. eo. ti. vide de hoc Spec. eo. ti. Et no. ꝙ declinatoriæ iudicij sunt in initio proponendȩ, & sunt illȩ, q̄ cōtra iurisdictionem iudicis opponuntur. Ratio, ne si eis scienter omissis, ad alia ꝓcedatur: videat, quis in iudicē consentire, C. de except. l. vlt. not. Gof. de dila. §. sunt & aliȩ, in fi. Sunt ēt istæ ꝓbandȩ ī initio, ut prius sciatur de iurisditione iudicis, anteq̄ ꝓcedatur ad ulteriora: habent tn̄ etiam locum post sententiam, si ex ignorantia omittantur, de senten. & re iud. ad ꝓbandum. C. si à non competenti iudi. l. vlt. Etiam dilatoriȩ pi oponendȩ, & probādȩ sunt ante lit. contest. ca. inter monasterium. præallega. & capit. pastoralis, de except. C. de prob. l. penul. Dilatoriȩ solutionis sunt proponendæ silr in initio causæ, i. ante lit. contestation. & ꝓbandȩ postquam actor suam intentionē fundauerit. Sed peremptorias probabit reus postquam actor suam intentionem probant. De hoc vide Gofred. de probatione, §. restāt.

Exceptio perēptoria secūdū Spec. Vocatur sic, q a actionem

nem vel intentionem agẽtis perimit ſm Io. An. c. 1. de lit. conteſta. li. 6. ſeu ius lædit: vt inſt. de p. pe. & tẽpo: actio. §. perpetuæ, ut pactum de nõ petendo in perpetuum, & iuſiurandũ de non agendo, vel accuſando; videlicet petebam à te centum, & tu excepiſti, ꝙ pepigit tecum de non petendo in perpetuũ, vel iurã ui non agere vel accuſare q̃ ipſo iure tollunt naturalem obligationem: vt ff. de iureiurã. l. ſi. circa prin. qđ doctores intelligũt eſſe verũ de voluntaria, & cõuentionali: ſecus aũt de neceſſaria: Ciuilẽ aũt ipſo iure nõ tollũt, ſed ope exceptionis elidunt, ſm Azo. ſemp obſtat hæ agenti, ẽt ſi ceſſauerit agere p mille annos.

Exceptio perpetua eſt, q̃ ppetuum habet effectum; vt cùm petis à me debitũ, & exipio, ꝙ tu remiſiſti. Hæc exceptio perpetua dici poteſt, & perpetuò competit quandocunque actor agit, quia exceptio non cõpetit niſi quis agat, ff. de exceptio. l. exceptio.

Exceptio temporalis eſt, quæ ad tempus vtilis eſt; vt cũ petis debitũ, & excipio, ꝙ tu feciſti pactum mecum de non petendo. Hæc exceptio vſq; ad annum vtilis eſt, poſtea verò, nõ de qua de reſcript. c. plerunque, & de officio ord. c. paſtoralis, in fi. & ff. eo. ti. l. exceptiones, §. temporales, & hęc etiam dilatoria dicitur, q̃a differt, & prolongat cãm, nõ aũt aufert. Aliud exemplum; conuenio te coram iudice non tuo, & tu excipis te non eſſe de foro eius. Vide gl. in verbo, excuſari, cap. ſi autem, de reſcrip.

Exceptio anomala eſt, q̃ non ſequitur normam aliarũ, quis poteſt opponi ante lit. conteſtationem, & poſt, & litem cõteſtationem vt exceptio excõicationis, & alię, ſ. de quibus dubitatur an ſint perpetuæ, an temporales, ut exceptio matrimonij, & exceptio non numeratę pecunię, & non numeratæ dotis, vt inſtitutio. de excep. §. appellantur, & plures alię ſecũdum Hoſt. & Spec. eod. ti. ut exceptio, quę competit fideiuſſorib. ex epiſt. di. Adr. contra creditores: vt not. inſtitu. de fideiuſſ. §. ſi plures.

Exceptio rei iudicatę non poteſt opponi, niſi quando ſit ſu-

super eadē re, & qñ est ex eadē cā, & eadem psona.

Exceptio doli est quadruplex vt no. Acu. in gl. q. se dr̄e, ff. de cōd. ob. ca. da. cau. nō se.

Exceptor p librario, hoc est q aliquid describit, vel qui alio dictante scribit, l. sed addes: §. fi. ff. locat.

Excōicatio est extra cōionē ecclesiæ separatio, vel censura ecclesiastica excludēs à cōione fidelium 11. q. 3. c. nihil, & §. euidenter. Vel est ęternæ mortis dānatio. 11. q. 3. nemo eporum. Vel sic generaliter est à qualibet licita cōione uel legitimo actu separatio, vel à sacramentis exclusio. Species excōicationis infinitæ possunt esse, qa tot quot sunt species cōionis. Duę tñ sūt species eius q̄ pcipuæ ſm canonistas cōiter vsitātur, s. maior, & minor, de vtraque illarum hr̄ 3. q. 4. engeltrudam. Nā vna excōicatio, q̄ maior est, dr̄ anathema, & excludit ab ingressu ecclesiæ, & à cōione fideliū, & à sacr̄is hæc vocat̄ maior, & fert̄ & solēnitate, de qua ēt eatur pcedēs descriptio cū dicebat̄. Est à qualibet licita cōione hominum vel legitimo actu. & sacr̄m separatio. Alia dr̄ minor, & illa tm̄ separat à sacr̄is & hæc est duplex vna p pceptū à iure, vel p sñiam ab hoīne. Alia separat à cōione fideliū non sacramentorū. 5. q. 2. pñti ſm Gof. & de cleri. exc. mini. §. item sciendū. Est. n. q̄dā, excōicatio iuris, à qua absolutio sit summo Pontifici reseruata, de sen. excom. nuper. Alia hoīnis, vt epi, vel sui vicarij, vel delegati. de offi. ordi. cùm ab ecclesiarū de maiorita. & obed. cap. vnico, li. 7. in gl. Etiam excōicatio dicit̄ mucro epi. 16. q. 2. ca. visis, in fin. Item dicitur anathema impropriè ab ana, idest sursum, & thema figura olim in frontibus, damnaturum impressa, & sic quasi anathema dicitur, & hæc maior dicitur, quæ duplex est. Quædam siue solemnitate. Alia solemnis, quando 12. episcopi, vel presbyteri candelas in terram proijciunt, & pedibus calcant, & non differt ab alia, nisi in substantia quia maior est terror, & confusio. De his duabus in cap. cùm non ab homine, de iudi.

Excõicationis appellatione intelligit̃ de maiori, ita textus 1.c.pe.de sen. exc. Adde, ꝙ vr̃ dicendum cõtrarium, quia in peiorib. mitior pęna est infligenda. Host.in d.c.pen.dicit, ꝙ ex quo excõicatio est medicinalis in his, q̃ concernunt aĩam est capiendi pars tutior, & idem tenet Abb. in c.pe.& ibid.vide Fel.& cõtra istã solonem doctor. vr̃ tex. in cõtrarium in c. pia. de exc.in 6.ubi dr̃ in iudicio, ꝙ aliquis sit excõicatus, oportet, ꝙ exprimatur species excõicationis, si intelligeret̃ de maiori, hoc nõ esset necessarium, uide per Fel. latè in d.c.pen.ver. 3.requiritur.

Exconsul est, qui desiit esse consul simile not.de quæstione, & exquæstore, insti. in proę.§.cum hoc.

Excusatio est alicuius iustæ causæ allegatio in defensionem uel sopportationem alicuius.

Excusatio tutorum fit ex uàriis causis, & q̃dã innititur æquitati. Quidã.n.excusantur ad tp̃s, s.qui cã reipub. abesse cœperint, & reuersi, ad nouam tutelam infra annum non uocantur, sed ueterem cogunt̃ statim re cipere, ut inst.de excu. tut. uel cu.§. item ij, qui rei publi. Est.& alia excusatio à tutela, quę dicitur excusatio ueteranorum, qui excusant̃ à tutela si sint à militia dimissi honesta causa interueniente, & iusta, puta propter infirmitatem, uel aliam causam. Sed illa, quæ alio modo fit, non uocat̃ honesta, sed cãria: ut ff.de his, qui not.infam. l.2.§.ignominiæ. Et perpetuo excusantur, qui soluuntur à militia post 20. ann. Sed ad tp̃s. qui infra 20. annos, & hoc diuersimodè tenetur, quia infra quinque, nullam sibi uendicant immunitatem. Si uerò post quinque annos solutus fuerit, habet immunitatem vnius anni, post octo annos habet immunitatem biennij, post 12. triẽnij, post 17. quadriennij, post 20. anno habet excusationem ppetuam. Est & alia tutelæ excusatio eorum, qui numero liberorum se excusant, ut Romæ liberorum triũ. C.eod. tit.l.cum concord. in Italia quatuor, in prouincia quinque. Est & excusatio eorum, qui morbo

excusantur, ut cœci surdi, muti, furiosi, & perpetua ualetudine detenti, C. de excu.vet.l.unica.

Excusatio eorum, qui ætate excusantur, ut maior 60. ann.l.unica, præall. & inst. de excus.tut.uel cu.§.item maio.

Excusatio eorum, qui numero tutelarum excusantur, s. qui habent tria onera tutelæ, idest tres honores tutelæ, ẜm Azonem: quæ omnia hñr, C. sub his titulo, in rubro, & in nigro, uide de hoc Azoné, ibid. ĩ sum.

Excusator secundùm Azon. & Spec.eo.ti.est, qui uenit ad proponendum causas absentiæ alicuius, qui non poterat simul ratione sui uel causæ procuratorem constituere, ut in causis criminalibus, in quibus licet procurator, nó interueniat (ut in l.pen.ff. de pub. iud.) excusatur tamen à legatis causis absentiæ, & bene admittitur, ut in l. absens, ff. de procur. etiam si uocatus erat, ut personaliter compareret.

Excurrere quid sit, & qd summa excurrens, declarat eleganter Bud. in l. Publian. disposit.

Excutere præter vulgatum significationem accipit interdum pro scrutari, & diligẽter inquirere. Vlpianus. Si tibi mãdauero, ut uires excuteres eius, cui erã crediturus, &c. Aliquãdo pro exactè aliquid expendere, ut in l.cum in plures, §.mãdaui, ff.loc. Qñque est nomen exigere, & debitorem appellare. Paulus in l. Lucius de adm.tut. Nó prius ad magistratus reuerti potest quàm si oẽs tutores excussi fuerint.i. ut Bud. interpretatur q̃ expertum sit an suum à tutoribus seruare possit.

Excussio, diligens est inquisitio rerum bonorumque principalis debitoris usq; ad nouissimum (ut dicitur) quadrantem facta.

Execrari est abominari vł detestari, & propriè attribuit delictis dicendo, hoc delictum est execrabile. Inde factum, ut accipiatur ẽt ꝓ abhorrere, l.item, de alien. iud.mut.cau.fac.

Executor secundùm Spec.eo. tit. est officialis, per quem litis executio vel ipsius cãę præparatio iubente iudice suo expeditur, vel secundum Azo. ꝓpriè est ille, q̃ di-

discussa cã sñiam executioni mandat. Vocatur etiam in iure apparitor. Require suprà. Apparitores. Alias etiã vocat in iure diuersimodè. De istis modis est gl. notabilis. C. de execu. rei iud. l. si vt ꝓponis, quã ꝓsequitur, Spec. in tit. de citatione, §. sequitur, prope prin. Item appłone executoris intelligitur delegat⁹, cap. sciscitã us de rescr. & cap. si quis contra de foro cõpet. Vñ executores sũt, illi, per quos iudex sententiã suam exequitur, & rem iudicatam mancipat effectui, & mandat executioni, & duplex est executor, s. merus, & mixtus. Executor merus dr̃, qñ per nuntium non est demandata aliqua cognitio, sed tm̃ causæ executio, & talis nõ debet audire exceptiones: ut C. de execu. rei iud. l. si ut ꝓponis, præalleg. ca. de cætero, de re iudi. & ff. de iudi. l. si ꝑtor. & de tali loquitur cap. pastoralis. §. qa uerò, de offi. deleg. ubi bona gl. de executione duplici, ẜm Host. tñ tenetur admittere exceptionem excommunicationis, aliàs appellari potest. De hoc uide Archi. de exceptio. lib. 6. Vel sic. Executor merus est, qui non potest de frauda interposita cognoscere, nec ab illa appellatur, nisi modum executionis excedat, ff. de appel. & relatio. l. ab executore, & 2. q. 6. ei qui. §. ab executore. Sed a mixto executore bene appellatur, si non admittit legitima exceptionẽ, uel aliàs partes grauauerit, de appel. c. dilecto, & cap. ut debitus, sed executor mixtus est, q habet cognitionẽ cãę annexã, ut in cap. nouit, de appel. & de iud. ca. de cętero ꝑalleg. de officio deleg. c. pastoralis, in glos. vt cùm papa mãdat alicui restitui rem suã, uel alicui dari beneficium, &c. talis debet recipere legitima exceptiones, quantunq; scribatur sibi absolutè à Papa vt de offi. deleg. ex parte, de rescr. cap. si quando, & c. cùm ad eo.

Exemplar, & Exemplum sic differunt autore Barto. in l. Sempronius, de leg. 2. ꝙ exemplar est scriptura inde sumpta, quã uulgus copiam uocat.

Exemplaris dr̃ illa substõ, q̃ fit filio furioso, seu mente

te

recapto in euentu mortis in furore, seu non sana mẽte, & dr̃ exemplaris, quia admittitur fieri p̃dictis, sicut pupillaris pupillis fit, quia sicut hi pp̃ ętatem sibi per testm̃ prouidere nequeunt, sic ẽt prędicti propter furorem, dementiam seu defectum mentis, reb⁹ suis super esse non possunt vt instit. de pu. subst §. 1. in prin. In multis tñ differt a pupillari, vt infrà dicetur de substitutionibus Significat autem hæc substitutio diuersimodè, vt significatũ ex eius verbis, vel aliàs undecunque sumptum significare probat. Significat. n. primo vel eius verba significant seipsam, lege, ꝙ filio cui facta est substitutio mortuo in furore, uel dementia, substitutus admittatur, vt §. 1. instit. de pup. substitutio. Significat vlterius, tacitã vulgarem, arg. l. iã hoc iure, ff. de vulg. & pup. substit. §. 1. institutio. eo. tit p̃al. Ratio sicut. n. in primo significato consideratur ꝓprietas verborum eius, sic in secundo significato cõsideratĩ idẽtitas ꝑsonarũ: vt qđ p substõnẽ testator filio prouidet sic, nisi aliud appareat. Significat etiã hæc substitutio pupillarẽ, verbi gratia, facta est furioso impuberi, si in furore decesserit, sẽsus est, ꝙ si decedat in ætate pupillari, tunc significat pupillarem q. a facta impuberi, licet furioso, & valet pupillaris tm̃, quia verba hoc significant, & q. a defectus naturalis potius attẽditur, q̃ accidentalis, leg. 3. §. 1. ff. de tutor. & hoc qñ illa concurrunt, quæ requiruntur ĩ pupillari, q. a filius est in potestate patris, & sic de aliis. Si aũt nõ concurrũt, tunc infra tempus pubertatis valet, vt exemplaris, postea non, pp̃ limitationem illam, si in ætate pupillari decesserit. Si aũt facta est sine temporis limitatione, tunc valet simpliciter, seu pro omni tempore ut exẽplaris. Significant vlterius hęc verba, filio furioso substituo, subaudi, ideo si filius furiosus in furore decesserit, & requirit, ꝙ sic furor, tpe mortis, ut in §. j. inst. de pup. subst. præal. & l. ex facto, §. 1. ff. eo. ti. licet aliàs per ista uerba. Titio furioso lego, talem qualitatẽ sufficiat ad esse tẽpore

re dispositionis, ut in l. Mela. in prin. ff. de ali. & ciba. l. quia apponitur cã demõstrationis. Ratio vtriusque, quia significatũ sumptum est ex affectione, quia significatur ei prouideri cui ꝓuidetur, eo modo quo põt modo in primo casu melius ꝓuidetur ei recipiendo ea in illo sensu. Sed secundo casu melius ꝓuidet furioso recipiẽdo uerba demonstratiue tm̃, qđ est ꝓprium eorũ significatum. Significant ulterius, ꝙ existente cõdõne substitutionis, substitutus admittat, uolens uel inuitus ſm qualitatem personæ substituti. Si enim est substitutus filius furiosus, q erat in eius potestate tempore mortis est necessarius uel uoluntarius, vt in §. 1. institutione, de hær. quali. & diff.

Exempta actio dr̃, quæ intentari posse desiit, l. sed & si. §. actionum ex quib. caus. maior.

Exemptus dr̃, qui a suo iudice, siue iurisdictione, ordinarij subductus est, &c.

Exemptio propriè est ubi aliqua conuentualis ecclesia canonicorum secularium vel regularium monachorum, vel monialiũ immediatè subest Papę. Harum exemptionũ alia vl̃is, alia particularis. Vniuersalis est, quæ cum uniuersitatis iuris spectat ad Papam, ita quòd Metropolitano, aut diœcesano, nihil iuris manet in eadem. Particularis est, quæ pro parte in certis casib. ab eorum iurisditione eximitur, & alias pertinet ad eosdem, verbi gratia. Si fortè aliqua ecclesia quãtum ad hoc est exẽpta vt nullus archiepiscopus, uel episcopus possit in ea diuina suspendere, sicut in sua diœcesi, & alias ei exhibeat reuerentiam, & honorẽ. Item exemptionis monasteriorũ duę sunt species. Quædam. n. monasteria non recognoscunt superiorem nisi Papã, alia sunt ordinum exemptorum, ut monasteria. Cistercienſiũ & cætera, quæ non corrigit ordinarius loci, sed abbas vel prior eorum glossa, est in cle. attendentes, de stat. mon. Item exemptionum alia personalis alia localis. Personalis est ubi archiepiscopus, uel episcopus eximitur, ut a nullo, nec etiã a legato sedis apostoli-

cę, nec etiã à iudice de legato excõicari, vel interdici valeat, aut suspendi. Sed localis est, quę loco hoc est ecclesia datur.

Exemptile, quod eximi potest, l. argumento, §. pen. de aur. & arg. leg.

Exequi, aliquando pro ulcisci, § fi. inst. de his, qui sunt sui, uel alie. iur.

Exercere qõnem, est torquere, seu torturam inferre.

Exercitor dr̃ is, ad quem quotidianis quæstus, & utilitas nauis pertinet, magister verò nauis dr̃, cui tota nauis, & anchora commissa est. Req. supra, actio exercitoria, ubi de hoc.

Exercitus traxit nomẽ ab exercitatione, l. 1. ĩ fi. de milit. test. Exercitũ aũt dicimus non unam cohortem, neque unam alam, sed numeros multos militum, l. 2. de iis, qui not. infam.

Exero, i. peto sic ponit exerat i. petat, l. vt verborum, quę est fi. C. qui admi. bo. pos. ibi gl. pen. vel est idẽ quod aperiatur uia petenti.

Exæstuare est feruere, bullire, vel calescere, ut est gl. in cle. dudum, de sepul.

Exhedra in leg. si verò, de iis, qui deiec. vel eff. sumi potest ꝓcella studiariã, vt ibi ait Bud. Nã alioqui exhedrę erãt loca, in quib. Philosophi apud Gręcos ĩ palęstra sedẽtes disputabãt, vt docet Vitruuius, q̃ à sediũ frequentia, & sessitãdi cõmoditate nomen traxere.

Exhr̃datio est alicuius à sua substantia vel hr̃ditate exclusio, & alterius, seu alieni institutio, veluti cũ parentes exhæredãt filios, & scribunt alienos hr̃des in testõ, ita accipit inst. de exhæ. li. per totum. Et sic exhæredare est filium constituere alienũ à substantia, vel hæreditate paterna, & debet fieri cã inserta, & ꝓbata, Et pp quas, & quot causas pater filiũ, & econtra filius patrem possit exhæredare no. gl. in c. Quintauallis, de iureiu. & uide Bar. ĩ l. filio pręterito, ff. de iniusto rupto, & irri. testa.

Exhibere est rem in publicũ ducere, seu ostendere, vt copiã habeat aduersarius rẽ suam tangẽdi, & eam sic visam si sibi sua vr̃, uendicãdi, de hoc, ff. ad exhibẽdũ, l. 2. de libe. ho. exhib. l. 3. §. ait prætor. Req. supra actio ad exhibendum, qñ que ẽt exhibere apud Iurisc. accipitur

tur pro alere,ut in l.si quis, de agnos.lib.

Exigere propriè est ab inuito extorquere,ff. de l.3. fidei. §.si rem,licet qnq; exigere dicatur quis ēt à spōte soluente,ut C.de fur.l.falsus. Habet,& alia plura significata,quæ diligenter persequitur Alciat.in l. verbum exactæ de verb.sig.

Exiliū triplex not. Arch. 45. dist.cùm beatus,in fin.& l. 5.de interd.& releg.

Exilium uoluntariū est,quod quis sibi sponte assumit, l. aut facta,§.euētus,ubi Budæus de pœn.

Eximere est quoquo modo auferre,puta si qs nō rapuerit quenquā,sed moram fecerit quo minus ius ueniret,ut actionis dies exiret, uel res tpe amitteretur, & datur in eum,qui exemerit actio in factum,quæ nō id continet,quod in ueritate est,sed quanti ea res ab actore æstimata est,de quā controuersia est.

Existimatio est dignitatis illæsę status legibus. ac moribus comprobatus, l. cognitionū de var.& ext.cog.

Ex legib. hoc verbū sic accipiēdū est tā ex legū snīa q̃ ex verbis, l noīs,de ver.sig.

Ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc, put ex nunc,hæc clā retrahit extremum emptoris ad initium,& vice versa initium ad extremum.

Exorbitantia appellāt doctores quę à communibus iuris regulis deuiant.

Exorcistæ græcè, latinè dn̄r adiurantes, 21. dist.cleros.

Expensæ sunt sumptus uolūtarij,& nō necessarij. Sed impensæ sunt utiles, & necessariæ a uerbo impendere dictæ, unū tū multoties pro alio ponit,ut l.intra,in fi.ff.de min. Etiā impensæ pro uoluntariis ponuntur, non solum utilibus,& necessariis,ff.de verb.sig.l.impensæ,ubi notat, quæ sint impensæ necessariæ, quæ utiles,quæ voluptuarię. Et expensæ differunt à damnis, unde iur̄m factū super unum nō extenditur ad alterum: nā expensæ fiunt cā litis,damna uerò ex discordia proueniunt, ut destructio domus, & similia de iniu.c.nr̄a, in tex.& gl.

Expensum ferre ꝓpriè est scribere se pecuniā dedisse,sed plerumq; vtimur pro ascribere, & imputare, ut in l. mulier.ad Treb.& l.pupillus quæ in fi.a.cred

Experiri qñq; ponitur pro respondere, seu defendere, vt ext. de iud. c. 1. de ꝑc. c. qui gñaliter, li. 6. Qñq; pro agere, ut de causa poss. & ꝓpriet. c. pastoralis.

Expilatores ſm Azo in sum. C. & ff. de cri. expi. hær. hi sunt, qui ex reb. vacãtis hereditatis aliquid surripiũt, & expillant, de pen. dist. 1. aut facta. Require supra actio expil hær.

Expillatores ẽt vocantur, qui uiatorib. pallia, & uestes diripiunt, l. 1. de effract.

Explicatio ẽ allegatio, q̃ supplicationẽ infirmat, vñ replicatio est allegatio ꝯtra exceptionẽ, & adiuuat actorẽ, & supplicatio est allegatio, q̃ replicationẽ infirmat & reũ adiuuat. Sed explicatio est allegatio infirmãs supplicationẽ, & sic pro actore contra reum.

Explosa, i. exclusa, c. inquisitioni, de sent. excom.

Exponere, i. cõtra se ponere.

Exponi aũt dñr infantes, serui, liberti, & languidi sine cura admittunt, vel eis alimenta negant à parentib. à dñis vel à pronis, ut in c. vnico. de infan. & langui.

Expressũ qũo dupľr sumatur no. ff. de vulg. & pup. subst. l. 1. in prin. & de ꝓb. si eps, in glo. certas, lib. 6.

Expressa pupillaris substitutio req. infra substitutio.

Expromittere ẽ ꝓ alio ꝓmittere, vñ expromissor, i. fide iussor. l. 5. §. satis acceptio. de ver. obl. q̃uis Acc. in auth. ď fidei. eos ĩter se differre existimauerit. Sed, & expromittere aliqñ dr̃ is, qui pro se, non etiam pro alio promittit, ut in l. hoc iure, §. si quis seruo, de dona.

Expugnari nauis qñ dicatur, explicat elegãter Iurisc. ĩ l. expugnaſ, ďicẽdio, ru. nau.

Expungere est pũctis circũducere, & tollere, seu cãcellare, vñ expũctꝰ miles q. ẽ numeris exẽptꝰ est. l. pe. ď re mil. at expũctæ rõnes dñr, cũ vltima manus calculo, & dispũctioni ĩposita est l. in oĩb. de diuers. præscr.

Exquestor ẽ, q. publice pecuniæ cõgregãdæ, cõseruandę, & q̃rendæ ofĩm habebat, sed hãc administrationem disposuit, vel dr̃ ille, qui q̃storis deposuit administrationem, ut no. ist. ĩ ꝓœ. §. cũ hoc. c. ĩ gl. uide sup. ex consul. & infra q̃stores.

Ex seminario. i. stirpitus. l. 3. arb. fur. cæs.

Exterminare, est quasi extra ter-

terminos vitæ vel iurisdictionis suæ ponere, cle.vnica, de iureiu. & de hęre. ex cõicamus, §.moneãtur, & §.seq. ponit ẽt ꝑ deponere, desolare in exiliũ mittere:

Exterus religionis, i. alienus à religione, l. Nemo, C. de Iudæ.

Extimare, est alicuius rei certum ꝑtium, dare, & est idẽ qđ taxare vel certum precium diffinirę, & determinare. Sed orthographia poscit, vt scribatur æstimare.

Extorres, i. immunes, vel ĩ sontes, de sen. exc. c. contingit, & di. 19. nulli fas est, & ea. dist. c. ita dñs, §. in omnem terram, & habetur. C. de custo. re. in l. 1. de his q̃ est l. fi. & de pœ. dist. 2. item proinde, vbi dicitur nudari facultatibus proprijs, & patriæ suæ extorres fieri etiã 11. q. 1. conspirationem.

Quod autor hic citat ex 19. di. cap. nulli fas est, extoris fiat, &c. in libris quibusdã legitur exors, id qđ eãdem penè significationẽ habet cum dictione extorris, hoc præcipuè loco, cùm exortem cum intelligamus, q̃ extra sortẽ, (hoc est partẽ,) sit cui contrarium est consors, hoc est particeps. Extores autem plerunque appellantur exules, quasi extra terram eiecti, & ita interpretandum in d. capitulo item proinde.

Extra, no. Arch. de rescr. statutum lib. 6. §. 3.

Extraordinarium remedium est quod ob aliquã cãm extra, vel vltra cursum solitũ alicui daĩ, vt restitutio minori læso, vel absenti cã iusta, necessaria, vel ꝓbabili ad q̃ remedia nũquã recurrendum est quandiu remedio ordinario locus est ad qđ potest haberi recursus.

Extraordinarium iudiciũ est, coràm delegato, vel qñ nõ ꝓceditur in figura iudicij, sed ex officio iudicis in modum inquisitionis, vide tex. iuncta gl. in cap. quoniam contra, de proba.

Extra ordinem quid importet vide Bar. in l. 1. ff. de fur. & Baldus.

Extranei hæredes, vide in ver. Hæredes extranei.

Extricatas margaritas, interpretatur Bud. in l. si seruus, ad l. Aqu. quæ ex rudi natiuoq; habitu arte gemmarij expolitæ sunt.

Ex tunc, tempus extremum significat, ff. de cond. & dem. l. si is, §. si ita.

F ante A.

FAber lignarius, dicit non solum qui ligna dolat, sed generaliter omnis qui ædificat, ff. de verborum signi. l. ferri. §. fabros.

Fabricenses, dicebantur, qui erant deputati armis faciendis, reparandis vel vendendis, vt l. 1. de fabric. li. 11. C. Io. An. in c. si iudex, de sen. ex com. li. 6. dicit quod fabricensis dicitur, qui publica arma facit, idque in publicis fabricis, & non alibi, & dat primicerio vt reponat in publicis armamentis; quorum brachia stigmate figurantur.

Fabriles operæ, ff. de præscrip. ver. l. pen. & de ope. li. l. fabriles. Et quæ sint fabriles, & quæ obsequiales, & quæ artificiales, vide ff. de cõd. inde. l. si nõ sortem, §. si libertus.

Fabrorum præfectos, in l. diuus, de bo. dam. eos esse Bude. censuit, quos Cõmentarienses, qui dicitur adiutores sibi assumpsit ad custodias obseruandas regendasque.

Fabula est, quæ nec vera, nec verisimilia cõtinet, in proœm. institu., §. 2. sup ver. fabulis, & l. antiq. ff. si par. hæ. pœ.

Facere verbum, est generale late que patet, l. verbum facere l. faciẽdi, & l. facere, de uerbo. sig. Itẽ dicitur ille, cuius autoritate fit, de sent. excom. c. mulieres, & facere dicitur, quasi statim, confestim, incontinẽti, mox, ilico quod facit sine interuallo, nullo actu contrario, aut impertinente intermedio, de electione, quia pp. vbi dicitur, quod post collationem mox det electio celebrari. Sic cum vis infert personæ incontinenti repelli debet, i. sine interuallo, quasi bello continuato Item id, quod in triduo facit, C. de erro. adult l. vlti. vbi dicitur, quod aduocatus potest reuocare errorem suũ statim, i. infra triduũ. Et hoc intelligit Pla. sicut sonat. Sed Acc. hoc intelligit quando cã durat post errorem tantum per tres dies: Item quod facit in decem dieb. ff. de const. pec. l. promissor, vbi dicitur, quod si quis sine die constituerit se soluturũ pecuniã alicui, cõtra eũ agi potest, si statim non soluerit infra decem dies. Item quod facti in vno anno. 20. q. 1. puella vbi dicitur, quod si insciis parentibus infra duodecimum annum velum acceperit; parentes, uel tutores possunt hoc statim irritare infra an-

sum. Item quod facit cum quodam temperamẽto tẽporis, ita ꝙ nec minimum, nec maximum tp̃s assumit qđ magis p̃t intellectu cõcipi, quàm dici, ff. de sol. l. ratum, & l. qđ dicimus, ubi dr̃, ꝙ hæres fideiussori testatoris hoc, qđ ante additam hæreditatem soluit pro defuncto, statim solue re dẽt, s. cum quodã tempe ramẽto tp̃is, nec. n. statim cum sacco paratus venire debet. Itẽ quod facit quã primum potest, de restitu. spo. olim causa, vbi dicit, ꝙ vim illatam rebus, pôt quis repellere incontinenti. i. quàm cito poterit, collectis amicis, ita tñ quòd illud incontinenti nõ extẽdatur vltra annum. Hoc Ber. de elec. quia ꝑpter. Idẽ quod facit in vno mense 1. q. 1. constat, ubi dicitur; quòd si aliqui ordinati sũt ab hæreticis per vim, si statim renuntiauerint conciliabulo hæreticorum. i. infra mensem, tunc excusantur. Item quàm cito scit, vt 22. q. 2. mulierẽ. Item qđ facit quandoq; ut ff. si cer. pet. l. 1. ubi dicitur. Quicunque rei assentimus alienã fidem secuti, mox receptu si quid ex eo cõtractu credere dicimur.

Facere quod potest qualiter, quis conueniatur, & quomodo intelligatur, habet in l. sunt qui cum nouem legib. seq. ff. de re iud. nam patroni patronorum liberi, & parentes eorum, miles armatæ militiæ, vel doctor presbyter, &c. si condemnatur ad id, quod facere possunt, non totum qđ habent, extorquendũ est, sed ratio habẽda est ne egeant, vt in lege, in condemnatione, ff. de reg. iur. Nam intelligitur, quis facere debere, quod cõmodè, & honestè potest. Nec enim videtur fieri posse, qđ nõ potest fieri honestè, ff. de verbo. signifi. l. nepos proculo.

Facere partẽ dr̃ qui efficit, ut sibi coniũctus non plus accipiat parte sua.

Facinus, idest dolus. ff. de act. & obl. l. seruus.

Factitare est frequenter facere, Fulcinius. i. latitare autem, ff. q b. ex cau. in po. ea.

Factio est cõspiratio. l. qsqs. C. ad le. Iul. maiest. ubi gl.

Factionum duces qui dicantur, vide Bar. in l. constitutiones, ff. de appel.

Factum, & gestum licet stri- ctam quandam inter se habeāt dīiam, abusiuè tamē nihil differunt, l. licet de verbo. significationem.

Facultates magnæ dicuntur quinquaginta aurei, vt C. de def. ci: l. 1. Vel 10. libræ auri, vt in auth. de appe. §. 2. col. 4. Vel 300. aureorū, vt in auth. de defen. ci. §. & iu. col. 3. Vel verius vsq; ad quingētos solidos summæ paruæ. si vltra summę magnæ, īstitutione, de att. tuto: in §. nos autem.

Falcidia, dicitur lex à Falcidio tribuno plebis, qui ipsam adinuenit ad hoc, ꝙ quis extraneo testamento suo legare non posset, q̃n ad minus quarta remaneret hæredi, ꝙ si contraface re, locum non haberet, & sic dr̄ falcidia à falce, ad defalcandū de singulis legatis, ꝑ quā ꝑmittitur hæres habere quartā partem legationis, vel hæreditatis, qn̄ etiam tota hæreditas, vel maior pars est legatis exhausta. Et est triplex falcidia ſm Io. Andr. in glo. dist. 2. responsa prudētum. Require infra l. falcidia.

Falcidia, vide supra in ver. dolus malus.

Fallonia (aliâs felonia) est culpa iniuriæ, ꝑ quam vasallus amittit feudum. Et est quædam culpa, quę respicit dn̄m, s. quādo tribus vicibus citatus legitimè, fidelitatem pręstare noluerit; ut in vsibus feudorum quę fuerit prima causa beneficij ami. c. 1. Est & alia causa, qn̄ infeudauit, alia lego quàm ipse habet, vel talē vasalum, qui feudum deseruire nō pót. Sunt & alię feloniæ, propter quas feudum amittitur, & non respicientes dn̄os, ut not. Host ien. in summa de feu. vbi vide.

Falsum est quod caret veritate, vt rescriptū falsum, qđ non habet aliquod primordium, seu substantia veritatis, s. quod non emanauit à Papa, & tamen apparet emanasse, capitulo sua nobis, de offic. vic. vbi de hoc. Sumitur tamen quandoque falsum pro iniusto, vt in §. eadem, institutione, qui & ex quib. cau. mā. non posses.

Falsus tutor verè dicitur, qui tutor nō est: Sicut falsum est testamentum, quod testamentum non est. l. Paulus, de verbo. sign.

Falsarij sunt, qui crimine falsi tenentur, vel qui crimen falsi commiserunt capitulo ad falsariorũ, extra de crim. falsar.

Falsitas est imitatio veritatis nam falsatores semp student imitari ea, quæ uera sunt, ut falsa videantur verisimilia, ut in auth. de instru. cau. in prin. Et ad esse falsitatis tria requiruntur, quorum si alterum deficit, falsitas non est punibilis, s. mutatio veritatis, dolus, & ꝙ alteri noceatur. iuxta not. per Host. & Azo. & ꝑ tex. in l. quid sit falsum, ad l. Cor. de fal. ma. secũdùm Spe. tit. de nou.

Fato, crim. §. Fama est illę se dignitatis status legibus, & moribus cõprobatus, & in nullo diminutus, ₰m glo. in l. j. C. ex quib. cau. in fa. irrog. Et hęc fama qñque minuitur, quandoque cõsumitur in totum, ut ff. de var. & extraord. cog. l. pen. §. existimatio, & §. minuitur, & §. consumitur, & loquitur de fama hominis. Sed fama de aliquo negotio describitur sic, Est cõmunis, & clamosa insinuato insurgens apud totã vel maiorem partem populi, ex certo autore proueniẽs. Et in descriptione famę ꝑ Spe. nomen dignitatis non ponitur pro honore publico, sed pro potentia à natura cunctis attributa. Et hæc descriptio locum habet tñ in bona fama. Ideò ₰m eundem Spec. põt hoc modo describi, ut comprehendat & bonãm & malã famam. Fama est uehemẽs vulgi & maioris partis opinio, rei de qua quęritur cõsentiens vel consonans. Fama de hoĩe sic consueuit describi, est dignitas status vita ex moribus comprobata. Et fama, opinio, & existimatio, idem sunt.

Fama differt à rumore, quia fama certũ habet autorẽ, rumor vero incertum. Itẽ fama ꝓcedit à maiore parte vicinię, rumor à minori. no. Io. And. cap. vestra, in 18. col. uer. Ad gradũ, de cohabit. cleric.

Fama differt à clamore, q. fama, est plurimorũ, clamor paucorũ, not. Fel. in c. qualiter, 2. in prin. de accus.

Fama quomodo probetur, uĩ de Bar. in l. de minore plurimum, de quæst.

Familiæ appellatione qd ueniat, uide Barto. in l. 1. §.

familiæ, ff. de vi & vi arm. & l. fi. C. de verb. sig. idem Bar. in l. si cognatis, ff. de reb. dub. latius tex. in d. l. pronunciatio. & l. detestatio. de verbo. signifi.

Familiæ herciscundæ. i. hæreditatis diuidendę no. in rubro, ff. famil. hærcis. Require suprà actio familię herciscun.

Familiaria sepulchra dñr, q̃ q̧s sibi familiæq; suę cõstituit. l. 5. ff. relig. & sũp. fun.

Familiaris, & domesticus in quo differunt ponit Bal. in c. in literis. de test. & Fely. in c. insinuante, in 3. colu. versi. & quæ dña sit, de offi. deleg. & dicitur desinere esse familiaris, quando dominus cum licentiauit, vel quando ipse familiaris seipsum licẽtiauit: vt not. Io. And. in c. fi. de verbo. sign. in nouella, in 6.

Familiaritas pro similitudine. §. adeo, inst. de loca.

Famulus, mancipium, & seruus qualiter differãt, not. Arch. 22. q. 3. c. patrem.

Famosum carmen ẜm Az. in sum. C. de iniur. est dictamen, vel historia composita ad alicuius infamiam.

Famosus libellus potest propriè dici liber conscriptus ob alicuius infamiã, ff. de iniur. l. lex. §. si quis librũ.

Fanatici olim dicti sunt homines nõie afflati, & qualis describitur Cumæa Sybilla apud Virg. à fando, ꝙ futura pdicerent meminit, l. j. de ædil. edi. ubi Bu.

Fastes. i. honores, seu dignitates, in auth. de consul. circa prin. & ut iud. sine quo, suf fra §. necessitatem, & uide ff. de off. procon. & leg. l. ante pe. & ibi in gl. propriè autem erant fasciculi uirgarum, intra quas alligata erant securis ita ut ferrum summo falce extaret. Hoc falces lictores cõsulib. & ꝓ consulibus præferebant.

Fasti dies erant, quibus lege agere licebat. Fasti autem libris quib. totius anni fit descriptio, & causæ festiuitatum explicantur. Vulgò vocamus calendaria.

Fastigium, idest altitudo vel magnitudo, C. de no. codi. compo. §. 1. vel idest culmen dignitatis, uel sũmus honor, secundùm Papiã, vt nota per Arch. 59. dist. ordinatos, & C. de procur. l. penul.

Fatũ est genus diuinationis, cui q intendit dãnationẽ animæ suæ incurrit, 27. q. vlt.

vlt.non obseruetis.

Fatalis dies secundùm Az. in sum. C.de temp.appel. dr spatium tempooris infra, quod appellās debet appellationem prosequi, & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur, quorum primus erat spatium sex mensum, & hoc si appellatum fuit a sententia clarissimi viri, vel spectabilis viri, vel delegati à principe. Secundi autem dies fatales sunt spatium 30. & vnius dierum. Tertij, & quarti sunt silr totidem si saltem facta fuerit appellatio à delegato vel spectabili vel clarissimo viro, put hoc hr in l.2. C.de tēp.appell. Hodie autem sciatur de iurisditione ex ordine vnus tātum fatalis dies est, idest annus. Sed si iusta causa intercesserit, alius annis indulgetur, & ita erit secūdus dies fatalis quo transacto lite non contestata rata manet sententia: vt in auth.ei, qui appellat in dicto titulo de temp. appell. Dicebantur autem fatales dies, quia in eis fatum, idest terminus causę imponitur, vel mors accidit causæ.

Febris, vt diffinitur in l.quęsitum, de re iudic.nihil aliud est, quàm motus corporis contra naturam.

Federati, vide Fœderati.

Felonia dicitur delictum, qd committit vasallus contra dominum, vt habetur in vsibus.feu. c.1.de alie. feu.

Fœnum an veniat appellatione frugū.no.Inn.l.1.§.Labeo, ff.de aqua plu. ar cen. & sumitur fœnū octo modis fm Archid. in c.vnum orarium, §.pen.25.dist. Venit autem appellatione fructuum: vt est tex.in l.si vsufructuarius messem. ff.quibus modis vsusfruc. amit. & in l.dratum, ff.de verborum significat. & Ludo. Rom.in suo no.560.

Feriæ secundùm Az. in sum. C.eod.titu.dicuntur à foro quasi feriæ, quia præstant vacationem ab his, q consueuerunt agi in foro. Et sic feriæ sunt qdā solemnitates temporum, in quibus causę tractari non debent. Vnde feria, uno modo capit p qualibet die i hebdomada, & ita seruat eccl'a dicendo, feria prima, feria secunda, & dr à for fatis, sci-

scilicet à fando. id est, loquendo, quia singulis ferijs solo verbo loquendo Deus creauit hominem & omnia. Alio modo capitur ꝓ die solemni festiuenda, & sic dicitur à feriendis victimis. quæ offerebuntur in ferijs, vel à feriendo secundùm Papiam, q̃a & si omnibus diebus abstinendum sit à malis, istis tamen præcipue: ut in cap. 1. de fer.

Feriarũ aliæ sunt repentinæ. quas Imperator uel princeps indicit repentine ꝑ ꝑ victoriam, vel vxorem ductũ vel filium natum, vel ꝑꝑ publicam cõgratulationé ob diem natalis Imperatoris, vt C. eo. ti. 1. & dñr repentinæ, quia sunt certè. imo quia repente. & subito indicuntur, & à nullo iudice indici possunt nisi à principe, vt in l. 1. C. de fer. Aliæ sunt solemnes quarũ quædã indicunt ob reuerentiã Dei, vt dies dominicus, ut l. 2. C. eo. tit. & l. oés dies. Aliæ ob honoré principis, vt die natalis vel coronationis eius. C. eo l. fin. & in d. l. oés dies. Aliæ aût ob honorem ciuitatum & Dei natalitij maximarum vrbiũ, vt Romæ & Cõstantinopolis, l. oés, præall. Aliæ ob necessitates hominum vel publicã vtilitaté, vt sũt duo menses, vnus gr̃a messiũ, alius cã vindemiæ, de quib. ẽt in præall. l. oés dies. Has vero ferias. Spe. eo. tit. non vocat solemnes, sed iudicat rusticas vel publicas, quia ꝑꝑ rempub. vel vtilitatem rusticam indicũtur & forte Spe. mouetur ex l. 1. in prin. ff. eo. ti. Et statuũtur hæ feriæ secundum cõsuetudinem loci, & secundùm varios terrarum ritus, vt ff. de fer. l. præsides.

Feriæ latinè, quarũ mentio in l. 2. §. quoties, de orig. iur. olim inductæ fuerunt ob inducias inter pop. Ro. Latinosque firmatas.

Ferri proprie dicimus ea, quæ q̃s in corpore baiulat, portari vero ea, quæ quis iuramento secum ducit. Agi vero vel duci dicuntur animalia, vt, ff. de verborum signific. l. ferri.

Ferruminatio est eiusdem generis materiarũ solidatio, & cõiunctio, vt si scypho argento fundus ferreus apponaẽ, de hoc no. in l. in ré, ff. de rei vend. sed applumbatio require supra in A.

Feudũ ẽm Hos. & Az. eo. ti. ĩ sum.

ſum.§.1.eſt beneficiũ alicuius rei, inueſtitura interueniente ſic cõceſſæ ſeu datę aliæ, vt dñiũ penes cõcedẽtẽ remaneat, cuius occaſione recipiẽs, & ſucceſſor eius concedenti dño ad id, de quo et quouſq; cõuenit aut feudi natura requirit ſm diuerſarum regionum conſuetudines obligatur: quib deficientibus iuri ſcripto obligato. Pro difinitione feudi:& vide gl.in vſib. feud. & quibos mod. feud. amit. in prin.& ſummã, ad quam ibi remittitur. Dicit aũt feudũ à fidelitate, vel à fide, quẽ vaſallus, dño pſtare tenet. Nec.n.dẽt aliqua inueſtitura fieri ei, qui fidelitatem facere recuſat, niſi feudum eo pacto ſit acquiſitum.vt de eo fidelitas nõ pſtet, vt in cõſti.feudorũ p quos fiat inueſti. & p quos recipiat, c.nulla, & c. ſeq. & in quib. cau. feudũ amit.ĩ c.2. §.in vſi.feu.no. Item feudũ eſt res cõceſſa alicui ad vtendũ p ſeruitio ſm Gof. eſt beniuola cõceſſio rei p homagio facta. Et addit conceſſio beniuola, qa fit ex grata beniuolentia, & ergo beneficiũ dr. Etiã iõ cõceſſio dr, qa apud dñium remanet proprietas, & dñium directũ, ſed vaſallus acqrit vſũfructũ & vtile dñiũ, arg. eorũ q̃ not. de emphyteuta, ff. ſi ager. vec. pet. l.1.§.q in ppetuum, & fuit hoc dictũ ſuprà. Põt ẽt ſic deſcribi. Feudum eſt beniuola actio tribuens gaudiũ capienti, cũ ſeruitio retribuendo, per quam transfertur vtile dominum de dño in vaſallũ.

Feudum legiũ ſm Spec.ti.de feu.in trac. libellorũ, §.qm̃ ſup homagium, vel porrò, eſt qñ cã & occaſione homagij ceperit à dño, vt cũ dato dicit alicui pauperi militi, q aliquem rem immobilem ſibi dare, ſi ei faceret homagium, & illam dedit, talis res vocatur feudum legium, & talis vaſallus homo legius vocatur, & hęc probantur in l. feu. ſi de feudo contro. ſuc. vide infra, homagium.

Feudatarius eſt, qui feudũ recipit, qui etiã vaſallus dr.

F ante I.

FIctio iuris eſt, qñ incertũ de aliquo facto fingit ſtatuendo oppoſitũ exemplũ bene fingit vxorẽ ſtipulatã dotẽ reddi ſibi, licet ſit certò, q nũ fuerit ſtipulata.

ta, sed in fauoré mulieris hoc fingit. Abb. extrà, in c, is qui. nu. 6. de spon. & in c, quanto, de prçsu. De materia fictionum, vide latissimè per Ias. in repe. solenni, l, si is, qui pro emptore, ff. de vsucap.

Fictio iuris differt à præsumptione, qa fictio iuris semper est cõtra veritatem, ut in iure postliminij, &c. Presumptio aũt frequenter intelligitur stare cũ veritate, sicut sçpe stat. Ius. n. fingit aliud quã est, vt fingit mulierem stipulatam, quæ nõ est, l. vnic. in prin, C. de rei vxo. act. Fingit natum, qđ non est, ff. de statu hom. l. q in vtero. Fingit nõ esse natum quod est natum, ff. de lib. & posthu. l. Titius testó, §. Lucius Fingit viuere, qđ non viuit, inst. de excusatio. tut. §. defuncti aũt, ver. hi enim. Fingit non cóceptũ enim, qui mortuus nascitur, ff. de verbo. sig. l. q mortui not. Azo. in princ. sum. circa, 10. prædicamenta. ut Gof. in sum. de p̃su,

Fictus secundùm Bal. aliquando appellatur census. Bald. in ti. de pa. Constã. in ver, persoluere, & censũalis, C. de don. & Fel. in ca. ad audientiam, 7. col. ver. & dũ remittit, de præsc.

Fides est substãtia rerum sperandarum, ad argumentũ non apparẽtium, ŝm Apostolum in Epist. ad Heb. 11. Primum dŕ, qa sperare debemus, quod dictum est à Prophetis futurum. Secundùm dŕ, quia prophetias iã completas debemus habere argumentum idest probationem, non apparentium, i, de futuris complendis. Sed illa est quædam notificatio, & non vera diffinitio, quare magistraliter sic diffinitur. Fides est voluntaria certitudo absentium, infra scientiam & supra opinionem constituta. Aug. dicit Fides est credere qđ nõ uides. Et duæ sũt species eius, s. formata, & informis. Et capitur multis modis, de quo vide glo. bonam in capitulo firmiter de sum. Trin. & fid. catho.

Fideicommissũ est illud legatum vel relictũ, quod committiť fidei hæredis alicui dãdum ab eo, vt cum testator dicit, Hæres, fidei tuæ cõmitto vt des legata, & commissa, vt secundùm Az. in sum, C. eo. ti. §. sequtur. Hodie tamen non est dif-

differenita inter fideicommissa, & legata, sed olim multæ erant dñæ. Omne, n. legatū fideicommissum dici pōt & econtra, ꝑ quo est tex. instit. de leg. §. sed non usque. Nam ipsorum est natura, ff. de le. i. l. 1. ubi dr̄. Per oīa exæquata sunt legata fideicommissis.

Fideicommissarius est ille cuius fidei legatum uel relictum comittitur.

Adde, ꝙ imò fideicommissarius est ille, cui fideicōmissum præstari debet, §. sed quia institutione de fideicom. hær.

Fideicōmissaria libertas, req. infra libertas.

Fideicommissaria hæreditatis petitio est, quæ cōpetit ei cui fideicommissaria hęreditas restituitur est senatusc. Treb. aduersus possessores rerū hæreditariarū.

Fideiussor est, qui alienā obligationem ī suā recipit vel suscipit fidem, principali nihilominus manente obligato uidelicet, qui se pro alio obligat ut eo. s. principali debitore non satisfaciente, ipse satisfaciat. Et dicitur quasi iussu, alterius ponens fidem suam, ut institutione eod. tit. in princ. ff. eod. l. 1. & 2. Est autem fideiussor nomē generale, quia comprehendit sub se mandatorem, & constitutorem, & eum qui ex toto in se alienam obligationē transfert qui & promissor uocatur. Sed hi differunt inter se, quia constitutor non obligatur nisi præcedat obl'o, quę ī iuribus data sit, ut in l. 1. & l. 3. §. 1. cū aliis, ff. de cond. pec. & l. 3. C. eod. tit.

Fideiussor verò obl'onem pręcedit, & sequitur inst. eod. tit. §. fideiussor. mandator autem nunquam sequitur sed semper præcedit obligationem, ut ff. man. l. si uero non remunerandi causa, ff. si post creditam, nisi ī casu, qui habetur in eo, §. ver. planè. Et dñā hic positam, no. gl. in l. præall §. si post in princ. cui est similis gl. C. eo tit. super rub. Et ꝙ præcedat obligationem, vide Host. in sum. eo. ti. §. 1.

Fideiussor in rem suam dr̄, q. fideiubet pro aliqua re in ea causa qua res futura est eius, v. g. dedi ꝓcuratorem ad defendendum in causa mea, & fideiussi pro eo iudicatū solui hoc casu fideiussor in rem meam id,

cor-

cor, vt l. si defunctus, ff. de procur.

Fideiussio ita fit, si interrogetur fideiussor sic. Fide tua iubes, qnod iste debet, & ille respondeat. Fide iubeo, ut inst. eo. ti. §. in stipulationib. Hodie tamen secundũ Host. in sum. e. ti. §. qualiter, vulgares vtuntur hoc modo. Es fideiussor pro tali, & promittis mihi ꝓ eo. Et iste respondet. Sic, uel promitto.

Fidelitas ẜm Host. in sum. de feu. §. quid sit fidelitas, nihil aliud est nisi iusiurandum, ꝙ à uasallis præstatẽ domino. Et ibidem habetẽ plena forma fidelitatis, ut 24. q. 5. de forma de iurei. c. ego N. Et ĩ quo differt ab homagiono. in cle. pastoralis, §. rursus de re iud.

Fiduciaria hæreditas est eadem quæ fideicommissaria, l. certi, ff. si cert. pet.

Fiduciaria venditio dicitur, in qua pactum redimendi interponitur.

Fiduciarius hřs is est, cuius fideicommissum est, ut alij hæreditatem restituat, l. Seius, ad Treb.

Fieri incõtinenti dř hoc, qđ põt committi iudicis arbitrio, ut dicit Alanus de ap. c. an sit. in gl. vlt. i. in actu se tenente, hoc est antequã contrahentes se ad alium actum, & negotia diuertant, ff. de verborum oblig. l. continuus, uide supra facere ubi de hoc.

Figulinę dicũtur loca in quibus figuli exercent officia sua uel artem.

Filius est is quem nuptiæ demonstrant, ff. de in ius voc. l. qa mater, uel per confessionem patris, & matris, c. transmissæ q. fil. sint legiti. vel per affectum ext. de pꝛsump. afferte 2. q. 6. ad Romanam, & statur his coniecturis donec probetur cõtrarium secundum Gof. in sum. tu. de nat. ex li. ven.

Filius largè, & ẜm verã significationem verbi se extendit non solum ad veros filios, sed, & ad nepotes, & alios, quos mori prosequimur, quia dř à ; hilos, quod est amor, uerum ẜm vsum, & consuetudinem nõ, sed tantummodo de propriis filiis intelligitur inst. ut supra, §. appellantur.

Filij noĩe in statutis filia non venit. Fel. in rub. de fi. inst. col. fi. & generaliter an, & qñ filij appellatione contineatẽ filia, tradit latissimè

Bar,

Bar.in l.1.de ver.si.Et Dec. in l.fęminæ,de reg.iur.An autem contineat nepotes tradit idē Bar.in l.liberorū de ver.sig.Et palam est posthumos quoq; filiorū appellatione cōtineri, ut ī §. fi.inst.qui testa.tut.

Filij s̄m Az.ī sum.C.de nat. li.sunt multiplices. Aliqui sunt naturales & ltīmi, ut qui nascunt̄ per legitimū thorū. Alij sūt legitimi tātum,vt adoptiui.Alij naturales tm̄,ut nati ex cōcubina vnica, & ī domo indubitato affectu cōiuncta.Alij neq; naturales neq; ltīmi,vt q̄ ex illicito,& dānato coitu nati sūt,d̄ his oīb. est gl.inst.de ado.ī pr.&gl. in c.p vener. q̄ fil.sint leg.

Filius adoptiuus Req.supra Adoptio.

Filius arrogatus. Req.supra Arrogatio.

Filiusfamilias dr̄, qui est ī potestate patris vel parentis, l.nā ciuium, ff. de his qui sunt sui uel alie.iur.

Filius naturalis, & bastardus idē īportāt,gl.est in rub ff. de cōcu.Bar.ī l.ex facto,§. si q̄s rog.in fi.ff.ad Treb.

Filij spurij dn̄r,qui de adulterio ex soluta cum nō soluto,vel econuerso concepti sunt,c. transmisse, p̄all. l.vulgo.ff.de sta.ho.

Filiaster filiastra est filius,vel filia ex alio coniugenitus, vel genita,non ex eo, quē modo habet mulier 30.q. 1.si quis filiastrum.

Filiatio probatur, vt p Doc. in l.Luc.ff. de cond. & de. per cōem nominationem parentum, & q̄ natus est in domo mariti cōmorantis vxori uel conc.l.filium, ff.de his qui sunt sui gl. c. Michael. de fil.presby.

Finium regundorum. Req.supra, Actio finium regundorum.

Finitimus.i. vicinus, cap.per tuas,de sent.exc.

Firmum, & ratum differunt quia firmum dicitur esse de iure Bart. in l. id quod pauperibus iuncta gl. C.de epis.& cler.

Fiscus est saccus regius, ī quē reducuntur uel cui applicātur bona bannitorum, uel proscriptorum,taliter accipitur, ff.locati, l.sed ædes, §.fiscos,vel est regij vel imperialis thesauri congregatio uel imperialium bonorum collectio, uel priuilegium,quia fiscus multa habet prilegia.ut notat Azo. in sum. C. de pri. fisc.

ad quod vide no.C.de iure fisc.in rub.Et no. q̄ dña est inter fiscum & rempublicam,sicut inter speciem,et genus. Fiscus.n.est bursa solum de commodo pecuniario,sed respublica pecunias,honores, præmia, & alia considerat no.in l.mācipia.C.de ser. fug.

Imò in pall.§ fiscos, nomen fisci vas ex viminib.cōtextum significat,ut ibi animaduertit Bu.Et quę olim esset differentia inter fiscū & ærarium, uide supra in ver.Aerarium.

Fit & fiunt, hæc uerba nō tm̄ respiciunt præsens,sed etiā futurum,25.q.1. generati, in tex.& in gl.

Male hoc no.autor ex eo tex. nam loquitur de verbo fit, quod gl. extēdit etiam ad verbum fiat,non de uerbis fit,& fiunt,quæ nullo modo aptari possunt ad tempus futurum.

F *ante* L.

FLagitare in l.2.ff priu. de li.est instanter pudicitiā alterius attentare, ut docet ibi Bud.

Flamines dicebātur sacerdotes gentilium,a filo quo in capite utebantur, à quo dicebautur flamines quasi filamines nā nudis eos capitibus penitus incidere nefas erat,dist.21. cleros post medium. Inde archiflamines,& protoflamines,ut eadem dist.§ 1.

Floci no e intelligitur habitus habens manicas longas,& amplas. Cucullæ uero nomine habitus longus, & amplus sine manicis ut in cle.ne in agro. §.verū, de stat.mo.

Fluctuat e.i.dubitare, 12.dist. c.illa.

F *ante* O.

FOdinæ dñr loca uel foueæ ubi aliquid foditur dist.21.cleros.Inde dñr ferri fodinæ foueæ,ubi fodit̄ ferrum,& auri fodinæ vbi foditur aurum.

Fęderati sunt nō(vt Acc.putat ī l.nō dubito. de capt. & postli.reuer.) q̄b.cū induciæ factæ sunt, sed cum q̄b.pop.Ro.amicitiā (vulgo ligam vocamus) coierat,sociosq; appellabat.Bu.

Fęnerare apud Iurisc.est fęnori pecuniā accipere, ut annotauit Alc.li.4.ff ver. sig.

Fęnebris pecunia, q̄ fęnori datur,

tur, §.pen.inst. qđ cum eo.

Fomes carnis est lāguor natu ræ uel aīæ, qui appellaī cō cupiscentia carnis, 15.q.1. §.itaq;, & non est peccatū, sed pęna peccati. Et dr̄ ani mæ ex coniunctione car- nis, §.itaque.præal.

Foraneus dicitur qui forum tenet, uel de foro uenit. 3. q.6.peregrina.

Foresta est locus vbi feræ in habitāt vel includunī, glo. in c.cū dilecti de don. aīs dr̄ latum nemus, de his po nit Fel.in c.Rodulphus, in 16.col.aliàs 13. uersi. quid autem sit foresta: de rescr. Et ubi quis habet usum ve nandi s̄m Ber.de don.cum dilecti, in gl. 1.

Forma facies cuiusq; rei seu figura, l.mulieris.de ver. si. qn̄q; sumitur pro ordine, hoc est de curia uel classe. l.scrinijs C.de palati.non- nunquā pro ligno, quo cal cei informantur, l.sed & si, ad l.Aq. A Doc. verò ple- runque accipitur pro solē- nitate quæ à iure requirit in conficiēdo aliquo actu.

Formula req. supra. Actio.

Formidolosus ꝓ timido. §.sin autem inst. de pup. substi.

Fornicarius idem, quod pi- strinarius vel pistor, l.si ser uus, ff. ad l. Aquil.

Fornicarij.i.s.qdā, q̄ usur.sūt opifices, ꝓpolæ, institores, ꝗ a fisco cōducunt taber- nas sub arcubus, qui forni- ces appellanī, ut ibi mer- ces suas venales hēant. Bu.

Fornicatio cuiuslibet illiciti coitus genus, ꝗ fit extra v- xorē legitimam, speciali- ter in vsu viduarum, mere tricū, vel concubinarum.

Forsitan qn̄q, capitur nō du- bitatiue, de vo. & vo. redē. c.magnæ. & sic est expres- siuum veritatis, de ꝑc.tuę, 33.q.2. admonere. circa mediū & de pe.dis̄. 1.q ob- rē. de sup. neg. præla. c.1.li. 6.uide gl.in c.2.de test.

Forte qn̄ sit dubitatiuum fa- cti, & qn̄ iuris no. Arch. 11. q.3.nolite, etiam qn̄q; ca- pitur certitudinaliter pro expressiuo veritatis, & nō pro nota dubitationis, ut in multis iuribus.

Fortuitus casus est inopinatæ rei euentus qui ꝓuideri nō p̄t, ubi ergo diligētissimus ꝓuidisset, nō est casus for- tuitus, ut in c.Ioannes, de homi. Et de materia casus fortuiti, uide Abb. in d. c. Ioannes nu.4. ubi etiā di- cit Abb. ꝙ casus fortuitus nō imputaī dādo operam

rei licitę, secus si rei illicitæ, ut in c. dilectus, eo. tit. de ho. Et no. casus in quib. diligentissimus prouidere non posset, in l. si quis domum, ff. loca.

Forus ē exercendarũ litiũ, locus, à fando dictus, vł a Foroneo rege, qui primo gręcis literis legem dedit, ut extra de ver. sig. c. forus, & 6. dist. Moyses.

Item forus idem est, quod tribunal, & vt Azo dicit, forꝰ ponitur pro bursa, & alio mō dr̄ formarium. ut ait Pla. de qb. sedilia iudicantiũ cōficiunt, ideq; appellat̄ prætorium. Tribunal aũt dr̄ maiorum iudiciũ, s. quia habent merum imperium Papæ autē ꝓpriè dr̄ concistorium. Itē est planicies in naui. Item est locus ubi merces reponunt̄. Item est foramen rei inanis. Item scriptorium foramino sum ꝓ imponendis pennis & cornibus uel calamis ad scribēdum deputatis. Et hæc sigñata habet forus, vt plurimum in masculino genere ſm Hos. in sum. de foro comp. §. 1.

Forum aũt in neutro genere ſm Host. ibidem ponit̄ ꝓ loco deputato ad emendũ uel uendendum res. Aliter autem ſm Az. dicitur districtus ciuitatis uel territorium iudicis, in quo animaduertere & punire hēt delinquentes, l. pupillus, §. territorium, ff. de verb. sig. Et ueniunt ibi quę sunt iurisditionis, non quæ sũt ordinis, & dr̄ quasi fodium eo, ꝙ qui sunt in districtu ad fodia uel munera seu angarias cōpellunt̄. Vel dr̄ a ferendo, eo ꝙ munera subeũt, & ferunt. Alr̄ Gof. & Hos. ibidem conuenientes, forum inquiunt, est idē quod tribunal, quia tribunal forte habet aliquā similitudinē cum foro, qa sicut ī foro uenali, quod nos nominamus forũ conueniunt multi uendentes, & ementes, siue res uenales inferentes, sic etiam in foro iudiciali. s. in tribunali cōueniunt multi litigantes seu contentiones, & lites inferentes, & exinde diffinitiones reportantes.

Foro cedere l. si hominem. ff. deposi. dicuntur argentarij, cum tabernis, i. mensis suis cedentes, quas in foro publico Romæ conductas habebant. alio habitatum migrabant, Bud.

F *ante* R.

FRamea accipitur pro lancea seu hasta, de qui meminit Iuuenalis dũ dicit, Et Martis frameam, & Tirræi spicula vatis. Et ita debet intelligi locus Vlp, in l. 3. §. armis, ff. de ui & ui arma. licet aliq. aľr ĩtelligãt.

Frater dicĩ quasi ferè aliter.

Fratris appellatione cõtineĩ soror text. in l. Lucius, §. q̃situm, ff. de leg. 3. & not. in l. tres fratres. ff. de pact.

Fratres cõiter dñr oẽs Christiani, tam laici q̃ clerici p lauacrũ regenerationis in baptismo c. ad mensam 21. q. 3. Itẽ ante concilia Apostolorum in primitiua ecclesia oẽs appellabãtur fratres discipuli Christi 22. dist. sacrosancta propriè tñ religiosi mendicantes non hñtes bona in cõi fratres dñr, & alij hñtes bona in cõi vt ordinis S. Benedicti Ber. &c. qui monachi dicũtur clemen. dudum sep. & cle. exiui de paradiso de uerbo. signifi. & secundùm Pe. monachi non appellantur fratres propriè, licèt largè loquendo sic. Sic etiam de monialibus, quę de ordinib. mendicantium dicuntur sorores, & aliæ monachę moniales vel sanctimoniales.

Fraternitas quot modis sumatur in iure, no. Io. An. in cõmento decret. Ioannes de reg. & transeunt ad reg.

Fratres cõsanguinei, sunt fratres ex eodẽ patre, & eodẽ sanguine geniti, §. sũt aũt instĩone de leg. agna. succ.

Fratres patrueles, sunt duorum fratrum filij, vt d. §. sũt autem, & inst. de grad. §. quarto gradu.

Fratres vterini, sunt filij eiusdem matris, vt exponit gl. institu. de leg. agna. succ. §. hoc etiam.

Fraus idem est, qđ dolus. Nota tñ quandam differentiã in l. iurisgentium, §. p̃tor, ff. de pac. vbi vide gl. tamẽ fraus capitur prout fit legi, qñ quis facit contra significatum legis, quæsita palliatione qua uideatur non agere in fraudem legis, ff. de leg. l. fraus: verbi gratia, filius familias indiget pecunia, petit a me sibi mutuari, video. quòd per hoc inciderem in senatusconsultum Macedonianũ pecuniam non mutuo, sed frumẽtum vt vendat, & pecuniam habeat, ne videat incidere in Macedonianum,

num, certè ego nihilominus incido, vt l.sed Iulianus, §.mutui, ff.a Macedo. Fit ergo fraus legi, qñ fit contra significatum legis palliatione q̃sita, sed fit cõtra legem, qñ fit contra id qđ p legem significat nulla palliatione q̃sita, ff.de legitim.l.contra legem. Ex his patet, ꝙ si bona fide mutuo filiofamilias, frumentũ, credens ipsum indigere, nõ incido in Macedonianum, q̃a nec facto nec aïo facio cõtra eius significatum Et hoc ẽẽ si sit error intollerabilis, q̃a fraus req̃rit animum, secus si pecuniam mutuo errãs in iure, quia talis error nõ excusaret, eo quod factum est contra significatum legis, arg. l.2.C.ad Maced.Et not ꝙ interdum fraus accipitur, ꝓ delicto. Vnde fraudem capitalem admittere, i.tale aliquid delinquere, ꝓp, qđ pœna capitis statuta sit l.cũ autem, ff.de ędil.edic.

Frequẽter fieri dř, qđ assiduè fit, ff.de inofficioso testamen.l.nam, & his de minor.l.& si fine. Qñq; quod his fit in autheu. de defen. ciuit.ad fi.& ibi not. Qñq; exponitur, i. multoties, in prọęm.decretaliũ, §.sanè. Qñque i.voluntariè, C.de vsur. pupil. l. 1. Qñq; i.sæpius, 18.q.2.non semel habetur hæc dictio extra, vt li. nõ cõt.c.qm̃. frequẽter.

Fribusculum in l.cùm hic, de donat.inter vir.& vxo.sumitur ꝓ digressũ pario vxoris ob iurgiũ cum marito. Sunt tñ q legãt frigulũ eò ꝙ ob eiusmodi digressum aliquãtisper refrigescat ardor amoris coniugalis.

Friuola in l.solutũ. de pigno. actio. accipiuntur pro uili, & tenui suppellectili, qualis inquilinorũ esse solet.

Fructus dicuntur qui supersunt deductis expensis, quę fiunt gratia fructuum acquirendorum, & colligendorum, & conseruandorũ, vt ff.de pe .hæred.l.si à domino, §.fructus.

Fructus appellatione cõtinetur collatio beneficiorũ, q̃ dicũtur esse in bonis, & fructu mensæ epalis, not.gl.in ca.cũ olim, de maio.& ob.

Fructuũ autem a'ij sunt industriales, vt frumentum, vinum, oleum, & similia, s. lac & lana, quæ sine industria hominis nõ ꝓueniũt. Alij sũt fructus naturales, qui ex ipsa natura prouenniunt

niunt, sine magna, s. industria hoīs, vt poma, pyra, ficus, & hmōi. Vtraq; diffinitio pt colligi ex l. fruct⁹, ff. de vsuris, de resti. spol. c. grauis, in gl. fi. Sūt ergo naturales fructus in quibus factum naturale præcedit factū hominis, vt ex solo rudi vsu possumus illi vti, sed industrialibus non sic solo usu rudi, sed curis adhibitis, licet etiā natura cooperetur, curā tn̄ maior requiritur, non modica, & pfunctoria, sicut in naturalibus vide gl. in l. sequitur, §. fructus. ff. de vsucap.

Fructus percepti dn̄r qui aliquo mō sunt à solo separati, & in horreis recōditi.

Fructus percipiendi dn̄r, qui immaturi sunt, verus dn̄s possidet, de his in Spec. eo. tit de fruct. & lit. expen & Azo. in sum. C de re vend. Vn̄ fructus diuersimode significat accessionē vsumfructū, seu ius vtendi fruēdi, & ius fruendi dempto usu primo significat accessionē, & hanc dupl̄r. s. strictius ex eo qđ ex pdijs pcipitur, vt nō cōprehendat fœtus aīaliū, vel vsuras pecuniarium, sicut sumitur in rub. de vsu, & vsufru. nā ibi fructus sumitur, put distinguit ab vsura, & à pecudib., qa in his ēt fructus est. l. in pec. ff. de vsu. nō autem cōprehendit partū ancillæ. Magis latè aūt significat, ut ēt cōprehendat vsuras, vt l. vsurę, ff. de vsur. Item, & pensiones pdiū, l. pdiorū, eo. tit Scđò, significat vsumfructum: nā legato fructu fundi, vr̄ legatus vsufructus, l. p seruū, §. si usus fructus, ff. de vsu & hab. Et notandū, q instructu id esse intelligitur, qđ ad usū hominis inductum est l. penul. de vsufru. leg.

Frui dr̄, qui fructus percipit.

Fructuarius est qui rei dn̄s nō est, vt in l. vti frui. §. si vsufruc. petat. Tn̄ in quibusdam casibus pro dn̄o habetur, s. in pcipiendis fructibus. ff. de vsu. l. si Titio, §. j. Et qūo differant ab vsuario, require infra vsuarius.

Frugi hoīs appellantur diligētes, & probi. l. si vendita. ff. de peri. & com. rei uen.

Frugum appellatione cōtinētur oīa quibus homo uescitur, pter carnes. & poma. l. frugen. de uerbo. sign.

Frumentum id esse qđ aristā habeat Gallus diffiniuit. l. frugem, de verbo. sign.

Frustatim, id est minuatim, & quasi per frustra, 13. q. 1. §. item Apostolus.

Frustra, not. Arch. de accu. c. 1. lib. 6.

Frustrari tempus dicitur, cum frustra inaniterq; consumitur, l. sed etsi. §. action. ff. ex qui. cau. maio.

Frustratio videtur vsurpari pro calumnia. l. si calumnietur de verb. sign. alioqui deceptionem significat.

F ante. V.

FVcare est tingere, l. 1. C. quæ res ven. non poss. ferè aũt ad artificiosũ, & adulterinũ colorem refert.

Fuerit hoc verbũ in vltimis voluntatib. plerunq; futurũ tps demõstrat. Bar. in l. hoc articulo, de hær. insti.

Fugitiuus est, q ea mente recedit ne redeat ad hominum licet postea redeat, ut ff. de ædi. ędil. l quis sit fugitiuus, de hoc uide Az. in. sum. C. de ser. fugit.

Fugitiuarij olim fugitiuorũ seruorum reprehẽsores erant qui eam operam profitebantur, ut fugitiuos inuistigarent, & reducerent. Hoc verbo vtitur Iurisc. in l. si apud, de pscript. verb.

Fulcimentum & fulturá dicuntur sustentaculum cuiuspiá rei a fulciendo, l. q̃si tũ, §. regulá, de fun. instr. & & l. sicut, si ser. vend.

Fullones dicuntur mundatores & dealbatores vestium, & earundem decoratores seu coloratores.

Fullonicas pro officinis fullonum dixisse vr̃ Vlpia. in l. 3. de aqua plu.

Fulminare dr̃ iudex iniustè vel indeliberatè sententia proferens sine maturitate, de senten. exc. c. 1. lib. 6.

Functio est vsus cõsuetus, functus ab eo, qui fungebatur honore aliquo aut officio. Hinc dr̃ functus uita, q iá impleuit offm̃ uitæ. Vnde dicitur quod mutuæ pecuniæ magis functionẽ in genere suo recipiunt psolutionem quàm p speciẽ, i. soluendo mutuam pecuniá magis utimur genere, i. rei materiæ, q̃ specie, i. eodem corpore, aliter non esset mutuum vel mutuatum, s. de meo tuum, sed cõmodatũ, s. ad cõmodum vtẽtis datũ, ff. de reb. cred. & si cer. pet. l. mutuum.

Functio publica, require ff. de publ. & vect. l. 1. §. hic titulus, super ver. pendantur.

Fundatur intentio per testes vel instruméta, uel confessionem vel euidentiam facti, vel p̄sumptiuè ut est gl. in ver. fundauerit, c. finem, de dolo, & contu.

Fundus est mansio alicuius cum accessionibus. Aliter diffinit, vt in l. q̄stion. ff. de verb. sign. Et no. ꝙ fundus est nomen homogenium, quia q̄libet pars fundi dr̄ fundus. Sūt .n. homogenia, in q̄bus est idem p̄dicatū in parte, quod in toto, ut aqua, terra, lignum, panus, &c. Alia dicuntur here rogenea, in quibus pars non capit eādem denominationem cum toto, ut domus, cathedra, tunica, nauis, pons. Vnde non ualet legatum fundi, & est derisorium. l. legato, ff. de le. 1. nā legādo spatium palmę de fundo, diceretur fundū legasse. Sed ibi bona glos. ꝙ non valet legatum generale legando rem, substantiam, uel animal, quia muscam dando liberaret.

Fundus agonothericus, req. Azo. in sum. C. eo. tit.

Fundus dotalis is est, qui matrimonio contracto datus est sponso.

Fundus quasi dotalis dr̄ q̄ traditus est spōso nōdū secuto matrimonio, pro quo etiam superiori dictio facit l. 1. ff. de fun. dot.

Fundus instructus est ædificatus vel cultus.

Fūdus iugeus est terra q̄ mō non arat̄, licet olim fuerit fertilis, aliàs q̄ modo arat̄

Fundus limitrophus, alias limitatrophus, & alias militatrophus, dr̄ à trophos, i. descriptio, & limite, vl̄ milite: quasi descriptus ad usum militū, q̄ milites imperiū custodiūt, vt C. d̄ fū. limi. l. j. & l. fi. accipit li. 11. Al̄r dr̄ fundus limitosus, vt ibidē d̄ fun. limi. & pa. lud. Sed melius est dicere, ꝙ limitrophus deriuat̄ à limite, & trophos qd̄ est nutritor: nā hi fundi assignati erant militib. custodiētib. limites, seu limina imperij, ut ex eorum fructibus alerentur qui, & limitanei appellantur.

Fundus releuat⁹ dr̄, q̄ olim erat palustris, nūc aūt fact⁹ est serenus aliàs terrenus, C. de fun. patri. l. fi. lib. 11.

Fundus saltuensis est fundus, in quo est saltus, C. de fun. patri. & sal. l. fin. lib. 11. Require infrà saltus.

Funditus aduerbiū est, & quādoque

doque exponitur, i. ex toto, vt de elect. c. qa sæpè. circa fin. in 6. Qñq; idest, penitus. C. de sacrosan. eccle. l. decernimus. Quãdoque exponit, i. vsq; in fundo, ff. de vsucap. l. fin. Item vide plenè de hoc aduerbio p Bar. in auth. decernimus. C. de sacrosan. eccle.

Funeratoria actio. Require supra actio funeraria.

Fur est, qui clam, obscurre, & plerunq; de nocte rem alienã amouet inuito dño gratia lucrãdi, subaudi sine armis, vt i auth. sed nouo iure; C. de fur. & ser curru. & dr̃ fur a furno, quod idem est qđ nigrum, quia ut plurimum in obscuro furat̃, vnde; Qui malè agit, odit lulem, de off. del. cõsuluit.

Fur manifestus dr̃, qui in ipso maleficio est deprehensus, vel in loco in quo commissum est furtũ, vel post furtum, dum tamen cum furto deprehẽdatur antequã deportauerit ad locum ad quem destinauerat, instit. eo. tit. §. manifestus.

Fur non manifestus dicitur, q rem detulit quo destinauit tit. p alleg. §. sed si pertulit, vel sic dicitur, qui cum re furtiua in ipso actu furandi non deprehenditur, sed iam deportauerat rem furtiuã in locum in quem destinauerat, nihilominus cõuincitur postea de furto.

Furtũ est cõtractio, vel cõtractatio fraudulẽta, seu fraudulosa rei alienę mobilis corporis, q̃ fit inuitto dño, cuius res fuit, aío lucrandi, s. gr̃a rei, vel possessionis, vel vsus, vt ff. eo. tit. l. 1. Dicitur autẽ furtũ ſm Azo. à furno. i. nigro, eo q clam & obscurè, & plerunq; de nocte fiat, vel dr̃ a fraude, vel a ferendo, ut l. j. in princi. ff. eo. tit. & insti. de obl. quæ ex delict. nasc. in prin. § furtum autem.

Furti actio, require supra actio furti.

Furti condictio. require supra condictio.

Furtum conceptum est cum quis præsentibus testib. apud aliquem rem furtiuã quærit, & inuenit, vt insti. de obliga. ex delic. nascun. §. conceptum furtum.

Furtum domesticum dr̃, qđ serui dominis, liberti patronis, mercenarij illis apud quos degunt seu operantur surripuerunt. l. respiciendum. ff. de pen.

Furtum oblatum est cùm qs

rem

rem furtiuam alicui obtulit ut potius penes eum, q̃ penes se inueniretur.

Furtum prohibitum dr̃ cum quis uolentem rem furtiuã quærere prohibuit, vt d. ti. de oblig. q̃ ex delic. §. est etiã, vbi dicitur, ꝙ hæ actio nec furti cõcepti, oblati, prohibiti, & nõ exhibiti, in desuetudinẽ adierũt.

Furiosus differt a mentecapto, nam furiosus furore quodam animi agitur. Mẽtecaptus uero magis ĩquiete est, nullaq; signa extrinsecus ostendit; idemque est qui & de menses, ita doct. in §. i. inst. de curato.

Futurum ponitur pro præterito, ut ff. si cer. peta. in l. ultima, ẽm vnam lecturam. Quandoque futurum comprehendit præteritũ, ut ff. de iure codicil. l. plotiana.

G ante A.

GAllicatus est in secunda hora noctis. C. de transac. l. non minorem.

Ganea est amica, vel amasia, & non potest eam scholaris inuitis sociis in hospicium ducere, l. non aliter ff. de vsu, & habi.

Gastaldus est maior dominus qui habet curam exteriorum rerum episcopi.

Gazophylacium est locus, vbi chartæ reponunt. extra de proba. c. i. & ibi per Bar. Sed rectius ibi legitur chartophylacium: nã gazophylaicum est repositorium gaze, quæ uxor est Persica quicquid possidemus significans.

G ante E.

GEminatę ẽm Pomponiũ in l. etsi non sunt. §. si. de auro, & argen. leg. sunt perlucidæ materiæ veluti smaragdichrysoliti amethysti, lapilli autem sunt contrariæ naturę gemmis.

Gener meus est maritus filię meæ, ut in l. non facile. ff. de grad. affin.

Gener etiã dr̃ neptis, pro neptis, & deinceps maritus, nedũ filiæ, l. gener, de ver. sign. Imò non tñ maritus, sed etiã sponsus, l. Labeo, & l. Seruius de grad. affin.

Gener, i. cõsanguineus, in authen. de iure nup in prin.

Atqui vox generi, in dicta authen. deducitur a genus, non à genus.

Generalis abolitio. Require supra; Abolitio, & uide de

hoc Az. in sum. C. eo titu.

Generali sermone p̄sona loquentis intelligit̃ excepta de iureiur. petitio. vbi con cor. in gl. Et intelligit̃ hoc rŕ, q̄a fallit interdum ubi obligatio vel pactum p̄cedit qđ inducit æquitatem quandā includentē ēt personam loquentis, vt si recepissē x. a te. & p̄misissem tibi dare turrim cōtra oēs homines, tunc teneor etiā dare contra me ex pacto, de hoc in c. de forma, 22. q. 5. quandoq; etiam generali sermone nec familia loquentis intelligitur.

Generalis locutio generaliter est intelligēda, ff. de of. p̄sid. l. p̄ses, licet gn̄ale verbum nō sit semp generaliter itelligendū de iureiur. cap. ad nostram in glo. vlt.

Generaliter dr̃, quod imò ēt indefinite intelligendum est, de coniu. lepro. ca. qm̄, in gl. super verbo generali, & 19. dist. si Romanorū, ff. de pub. l. de pretio.

Generalia verba sunt ad ciuilē modum referenda, ff. de ser. l. si cui, & generalia verba accessoriè apposita restringūt̃ ad suū principale, l. p̄dijs in prin. ff. de le. 3.

Generalis allegatio qñ sufficiat, & quando non, not. in c. uestra, de coha. cler.

Generalis clausula significat, qđ eius significatum probare vel significare p̄bat, & tunc non ptinet ad expresse noīata, ff. de ver. obl. l doli v.g. testator filios instituit, & inuicē substituit, & post filiū exhæredauit, quæ exhæredatio vel clausula non reuertit̃ ad institutionē, imò ad substōnē, vt in l. j. in fi. C. de lib. præ. vel exhæred. Itē ibi, pr̃ unā filiā instituit, & filiū exhæredauit, deinde aliū filiū substituit, exhæredatio refert̃ ad solū gradū, instōnis, ut l. 3. §. filius, ff. eo. tit.

Genitalis feritas, i. à genere proueniens, īstitu. si quadr. pau. fec. di. §. 1.

Genitiuus importat dn̄ium Fel. in c. quia gu. de iu. in prin. non tñ semper importat dominium, & sic aliqñ denotat nudā detentationem ex cōi usu loquendi, ut sunt isti simplices dētentores, depositarij, commodatarij, & coloni, quia solent ap p̄la possessionem suam, quā colunt, de quo vide bon. glo. in l. 2. ff. de orig. iur. adde tamē q̄ genitiu⁹ ex p̄propria, & stricta signifi-

ſignificatione verborũ denotat dñium, & ideo genitiuus poſitus in ſtatutis dẽt intelligi in dñio vero Ab. in c.2.de poſtul. prelato.in 7.col.verſi. vide tamen ad principale, & per Bar.in l. 1.§.poteſtatis, ff.de pec.& in l.paru. ff.nau.cau. ſtab. & in rub.de no.ope.nun.ff.

Genitores noſtri dicuntur noſtri priores maiores, ut in auth.de man. prin. §.1.

Gens, & populus idem sũt, & iõ qđ faciũt populum, tot faciunt gentem.l.oẽs popupuli, de iuſt. & iur.& inſti. de iure natu.gen.& ciui.§. oẽs populi.10. aũt faciunt populum, vt eſt gloſſa, in c. 1.de ele.vide Bar. ĩ l.ſicut, §.in decurionib.ff.qđ quiſque iur. & in l.pretor, ff.vi bon.rap. Sepe tamen gentis appellatio refertur etiã ad agnationem, l.pronunciato, de verb.ſig.vnde, & gentiles pro agnatis ſeu qdem eadẽ ſunt familia.

Genuina pietas ĩ l.3.de li.ho. exhi. ꝓ ingenio patris ĩ filium affectu atq; amore.

Genus eſt, qđ p̃dicatur de pluribus differẽtib. ſpecie, gl.in inſti.de iur.na.gẽ.& ci.§.conſtat.ver.plebiſcitũ, vt hoc genus aĩal p̃dicatur de hominẽ, equo, leone, & alijs aĩaliũ ſpeciẽb. Dicimus.n. homo eſt aĩal, leo eſt aĩal, & ita de alijs. Fere tamen ſemꝑ iuriſconſulti ſumũt genus pro ſpecie logicorũ, imò, & quandoq; ponitur genus pro toto ſicut & ſpecies ꝓ parte, vt̃ in præal.§. plebiſcitur, nam ibi dr̃ plebem differre à populo ſicuti ſpecies à genere qđ vtiq; falſum eſt ſi accipiamus genus, & ſpeciem prout dialectici, cum ſecundum eos poſita ſpecie ponatur, & genus ſub qua comprehenditur, & tamen poſita plebe nõ ponitur populus.

Gerere.reſpice in ver. agere, & in ver.factum.

Gerere pro hærede quid ſit, palam eſt ex. §.vlt.inſti.de hær.qua. & dif.

Germanus dicitur frater ex eodem patre natus, §.hoc inſt.de leg.ag ſuc.

Germina ſunt virgulta de radicib. arborum enaſcẽtia. vnde germinalis arbor.ĩ l. diuortio, §.puto.ſolu.mat.

Gerontocomiũ locus eſt vbi hi q ob ſenectutem vires amiſerunt aluntur, & curãtur, de quo meminit Imperator in l.illud, §.1. & ibi gl.C.de ſacroſ.eccl.

Ge-

Gestatio, locus quo gestabantur sanitatis, uel uoluptatis gratia, l. competit. ff. qđ ui aut clam.

Gerundium sumitur pro eo, qđ per hanc dictionem significantur, & signat cōdōnē, declarationem modum, uel qđ suū signatum, uel aliud aliūde sumptum significare probat, v.g. duo sunt instituti, & unus alteri substitutus, si unus repudiat patrē suū, adeundo partē alterius deficiētis, ex substitutione pars per ipsum repudiata sibi q̄rit, hoc gerundium adeundo exponit cōditionał r, s. si adiecit. l. si tu ex parte, & ibi no. ff. de ac. q. uel omit. hæ. Itē ibi, vim facit, qui possidentē nō p-mittit vti arbitrio suo, siue edificando, siue arādo, uel ferendo, vel q cquid aliud faciēdo, l. uim facit. ff. đ vi, & vi ar. significat declarationem illorū uerborum, & non pōt significare cōdōnem, q a refertur ad uerbū præsentis tpis, qđ est facit. Nec est ibi aliqua dispositio, q̄ potest suspendi per hæc gerundia ædificādo, arādo, &c. Sed ibi, lego ad monumentū faciendū, significat modum, l. q bus die bus, §. fi. ff. de cōd. & de. Et dr̄iam inter conditionem, & modum, uide gl. 2. c. verum, de cond. app. Vnde, Scito q̄ ut modus est si conditio, quia causa. Item ibi, lego pro docendo talē discipulum, significat conditionem, quia moris est prius docere, quàm salarium solui. l. nec semel. ff. quando di. le. ced.

G *ante* I & Y.

GIssare, i. signa, not. l. 1. & ibi gl. C. nemini licere si ne iu. auth. sig. rub. &c.

Gyneciarij sunt, qui pannos imperiales texunt inferendo sericum & aurum.

Gynecium est locus, vbi hæc fiunt, ut C. de muri. & gyne. lib. 11.

G *ante* L.

GLadius, pro iure, & ptāte animaduertendi facinorosos. l. Imperium. de iuris. om. iud.

Gladiatores, gladiis pugnantes, etiam discendi causa.

Glandis noīe omnes fructus continentur, ff. de glā. leg. l. unica.

Glans caduca, quæ ex arbore

re cecidit.

Gleba est quædã species terræ, generaliter tamẽ sumitur pro solo, uel pro terra culta. Require supra ascriptitius glebæ.

Glos dicitur vxor fratris, l. nõ facile. §. affinitatis. ff. de gradibus.

G ante N.

GNarus. i. sapiẽs, uel prouidus, cui opponit̃ ignarus qđ inde uenit. i. insipiens.

Gnauiter. i. diligenter, l. fi. C. de epis. & cler.

G ante O.

GOliardi. i. busones, ioculatores iidem sunt.

G ante R.

GRadus ₰m Goff. & Hos. in sum. de consang. & affin. est quædam habitudo siue distantia personarum adinuicem consang. & affin sibi coniunctarum, facta collatione ad communem parentẽ, uel est unius personæ distantia ad aliã in linea consanguinitatis, ut l. 1. cum seq. vsque ad §. affines. l. nõn facile, eo. tit.

Grammatophylaciũ est, ubi tabulæ, & instrumenta publica. monumentaq; rerũ gestarum adseruantur. Bu. in l. moris. ff. de pœ.

Granaria sunt loca, in quibus grana seu fructus cõponuntur, sic accipitur. ff. de act. empt. l. granaria.

Grandæuus dr̃ annorum 29. uel 30. quia hæc ætas uirilis est, ut no. 77. dis. quicunque per ca. episcopus, eadẽ dist. Quandoque dr̃ grandæuus. i. senex. 1. Re. 4.

Grandis natu dr̃ paulo minor quinquagenario. l. 2. §. fi. de orig. iur.

Grangia habetur in c. fin. de censib.

Graphia, i. scriptura.

Grassarij dr̃ latrocinari, uel crudeliter agere ĩde grassor grassaris. i. nitor ad malũ, inst. in gl. de su. tu. §. nouissime. Req. supra. Crassari.

Grassatores idẽ sũt quod dietarij, de huius dictionis expositione uide, qđ no. ff. de pœ l. capitaliũ §. grassatores, Req. supra, dietarij, & in uersi. Garssaturæ.

Gratia duplex est, operans. & cooperans, ut est gl. in uerbo cooperãte gratia. cle. 1. de mag. Ex gratia est habitus, qui fundat̃ in uolunta

te

te in essentia animæ. gl. in cle. 1. de sum. Tri.

Gratia apostolica perfecta dicitur quādo super eam cō fectæ sunt literæ, & ante literas habetur canonicus titulus. Rom. cons. 456.

Gratianus est nomē proprius illius, q cōposuit decretū.

Graues personæ dñr, q̄ non sunt leues puta, homo bonæ famæ, & opinionis, & antiquus homo gl. in c. licet ex quadā. in verbo graues. de testibus, quā glo. dicit ibidē Abbas facere ad statuta, q̄ in multis casib. requirunt homines graues.

Grex est collectio pluriū animaliū, s. decem ouium, vel quinque porcorū, ut no. in sti. de re. di §. sed si gregis.

Gregarius miles, i. vulgaris, & uilis. l. vl. C. đ mil. tes. li. 12.

G ante V.

GVardia feuda sunt, quæ constituuntur aliquibus propter custodiam rei domini constituentis.

Guardia dr̄ ille, cui talis custodia est cōmissa, uel dr̄ guardianus, qui est superior inter fratres minores custodiens conuentum.

Guarētare, i. defendere ī usi. feu. de le. Corr. c. sūt pares.

Guidagia dñr, quæ dant alicui pro ductu, uel conductu, per terram alicuius, ut securius uadat. Sed gabellæ dantur contractibus, ut emptione per emptorem, gl. in c. super quibusdam. de ver. sig.

Gunethetici saltus sunt ij, quos hoīes. quodā mō ascriptitij incolunt, nullā ulterius expectantes mercedē, q̄ quæ ipsis saltubus colligitur, ut declarat Alc. in l. vlt. C. de præd. tam.

Gutturosus, cui guttur est tumidum, l. qui clauum. de ędil. edic.

H ante A.

HAbere significat diuersimodè, prout suum propriū significatū, uel aliud qđ uis mediū sigñare declarat, v. g. Res tua est penes me, & ꝑmittis mihi stipulari eandē hr̄e licere, significat, ꝙ dñium istius rei trāsferī in me. l. stipulatio ista, §. habere. ff. de uer. ob. & sic rei possessæ sine traditione dominium quæriť possidenti. §. interdum. in sti. de re. di. Itē ibi, res tua non est penes me ꝑmittis ha-

habere licere, significat, ꝙ dñiũ transferes ꝑ traditionẽ, l. traditionib. C. de pac. Itẽ ibi, ꝓmittis rẽ alienam hr̃e licere, perseuerãte aliena, nulla est stipl̃o, l. stipl̃o, §. quæsitum, ff. co. ti. q̃a in re aliena promissor non pt̃ constituere ius dñij. Si autem efficiatur promissoris valet stipulatio, vt ibidem, q̃a tunc potest facere uel constituere ius domini, itẽ ibi, uendo rem alienam, & promitto tibi hr̃e iure possessionis, l. hr̃e, ff. de ver. si. & hoc ex natura ɔ̃ctus emptionis, de cui⁹ natura est ꝙ sufficit rem tradere, qñ res aliena est vendita, l. ex empto, ff. de act. emp.

Hr̃e actionem est minus, q̃ hr̃e rẽ, & hoc est, quod dr̃, Melius est pignori incumbere, q̃ in personam agere ff. de reg. iur. l. minus.

Hr̃e, tenere, possidere, qñ hęc tria verba ponunt̃ in aliquo instrumento, sic debẽt exponi, s. ꝙ recipiens habeat de iure, teneat naturaliter, & de facto, possideat ciuiliter, & de iure, q̃a ciuilis possessio est causa querẽdi dñium, licet aliquando possessio sit tm̃ naturalis, non ciuilis, ut illa quam habet vasallus.

Haberi dicitur, & quod peti potest l. id de verb. sig.

Habere in sinu, in l. Qui testamentum, de probat. est idẽ quod in arbitrio, & potestate habere.

Haberi pro derelicto dicitur, ꝙ dñs ea mente abiecit, vt amplius in numero rerum suarum esse nolit.

Habitare quis dicitur in loco, ubi habet familiam, licet ipse non sit præsens. Fel. in cap. quoniam, in princ. de offi. ord. ver. dicitur autem habitare.

Habitatio est seruitus personalis in habitãdo cõsistẽs, & constit̃ in domo aliena, vt no. ff. de vsu. & hab. l. 1. ĩ gl. cum pactionib. & stipulationibus, vt ff. de vsufru. iuncta, l. 1. ff. de usufruc. & hab. vel in vltima volũtate differt tñ ab vsu, & vsufru. q̃a illa iura amittunt̃ nõ utẽdo uel capitis dimінutione, ut ff. si vsusfruct. l. pen. §. sicut, habitatio aũt non nisi morte finit̃, vt l. si habitari, ff. de vsu. & hab. Item põt inhabitator aliis vendere vel locare ius qđ habet, vt l. cũ antiquitus. C. de vsufruct. sicut, & fructuarius, & nõ vsuarius, ut ff. de

ff. de vsu & hab. l. sed neq; vide super hoc Azo. in su. C. de usu. & hab.

Habitator eò differt ab hospite, quod domicilium habens à peregrinante, l. 1. §. vlt. de iis, qui deie. vel effu.

Hac quanque denotat nõ exclusionem, sed inclusionẽ, vt in c. ego. n. episcopus, de iureiu. & si sumit in iuramentis dicendo. Ab hora, significat enim pręsens tempus cũ futuro, de hoc per Io. And. in c. 1. de or. ab epis. qui resig. epis.

Hamæ instra erant ad extinguendum incendiũ, l. quæsitum. §. acetũ, de fun. ĩst. & l. 2. de off. præf. vig. Hami aũt in præall. l. quæsitũ, §. canales. Annuli sunt ferrei, ẜm aliquos, ad plurimos usus domesticos cuiusmodi sunt illi, q̃bus eq, muli, asini alligantur.

Hami apud Vlp. in l. quęsitũ, §. Canales, de fun. instru. sunt, ut quibusdam vr̃, annuli quidã ferrei ad multos vsus domesticos utiles: vt puta è quib. equi, muli, asini, deligantur,

Harenę sũt loca, vbi fodit hãrena, l. sed & hi. ff. de publ. Hariolus qs sit not. gl. in l. nemo, C. de mal. & mat. & in c. igitur. 26. quæst. 4.

Harpagones unci ad rapiendũ, annumerant inter instrumẽta, i l. quæsitũ, §. Canales, ff. de fu. instr.

Haruspex sic dict⁹, quasi horarum inspector, c. 1. 26. q. 4.

Hastari est rem ꝓponi uenalem hasta supposita, ita. n. olim fuit consuetudo.

Hastarij dñr, q rem ꝓponunt venalem hasta supposita, & dñr à noĩe hasta, qđ idẽ est quod venditio, ut not. C. de fi. inst. & de iure hastæ, fiscalis, in ru. li. x. & dixi sup. in ver. hasta fiscalis.

Haustus est ius hauriẽdi aquã de puteo uicini, cui eo iuito iure seruitutis ascribit.

H ante E.

Heliocaminus, Latinè verti p̃t solaris fornax. Est ãt solare vaporariũ ĩ aprico loco sitũ ad calorẽ solis excipiendũ, quo antiq vtebantur, meminit Vlp. in l. si arborem, de ser. vrb. p̃d.

Hercisco, i. diuido, inde dr̃ familiæ herciscundæ, i. iudicium hęreditatis diuidendæ. Req. supra actio familiæ herciscundæ.

Hr̃ditas est successio ĩ vniuersum ius qđ defunctus habuit,

buit,vt ff.de verb.sig.l. nihil aliud est hrditas, & l. bonorum,eod.tit. Et hæreditatis appellationé bonorum quoq; possessio continetur,l.hæreditatis,eo.tit.

Hæreditas sumitur loco bonorum qñ dr in contractu inter viuos,vt si quis dicat do tibi hrditatem meam, no.Bar.in l.qñq; §.si seruũ ff.de leg.1. Ité hrditas uenit appellatione rerũ:nam si bona relinquuntur sub appellatione rerum, continetur tota hereditas not. Bar.in l.licet,C. de pact.

Hereditas adita é illa,de qua heres se intromisit autoritate ptoris, imò autoritas ptoris non est necessaria, sed sola uoluntas sufficit, vt inst.ó.d hrdũ qua,& dif. §.ité extraneus,secus in petitione bonorũ possessionis,vt ibi not.& de adõne, & repudiatione hrditatis, no.in l.q se pfis. C. vñ lib.

Hæreditas decurionum,nauicu lariorum, cohortalium, & militũ,& fabricensium, fm Azo.in summa,C. eo, tit.i rub. & l.vlt.dr in qua quoddã speciale ius obseruatur, de quo notat ibidé.

[H]æreditaria actio. Req. supra Actio hæreditaria.

Hæres est ille q succedit in vniuersum ius defuncti. l. cũ heres.ff. de di. & temp. pscr.vel est dñs hrditatis,q fit editione in uolũtarijs, §.si inst.de hær. qua. & differ.sed in necessarijs defertur ipso iure hæreditas.

Hæredé instituere est aliqué post mortem suã loco sui in oibus, bonis dñm cõstituere.Nam dr hæres ab herus,i.dominus, sibi.n.succedunt vniuersa bona defuncti, & eum cõmoda,& incommoda hrditaria redeũt,& sunt diuersi hrdes. Nã hrdes alii sui,& necessarii,alij necessarij tm,alij uolunarij,aiij legitimi, alii legatarij, alij testamentarij,alij fideicommissarij.

Hæres suus dr filius qui est in potestate patris tempore mortis ipsius patris.

Hæredes sui, & legitimi fm Azo. tit. de suis legitimis, & hrdib. appellantur,q in potestate morientis fuerũt,ut filius filia, nepos,neptis,ex nepote natus ex filio pronatus pronata, seu pnepos pneptis,legitimi, & naturales,vel etiã legitimi tantum, ut adoptiui.

Heres necessarius est seruus heres institut⁹ in testó do-

mini sui ab eo, qui faculta tes suas habet suspectas ne possit ex ipsis satisfieri creditoribus, q b. est obligat⁹, ad eò, ꝙ nõ credit aliũ hrditatem suã adire, si hrdem eũ instituerit, q seruus hrs factus, nõ necessarius dr hęres, qa siue velit, siue nolit cogitur suã hrditatem adire, vt satisfaciat creditoribus, vt inst. de hęr. qua. & dif. §. 1. & hoc verum nisi illi seruo debeat fideicõmissaria libertas, l. is q soluendo, ff. de hære. inst aut hoc eo nõ faciẽte, s. nõ adeunte hrditatem eius noie potius, quàm dñi defuncti res hrditariæ vendant, ne defunctus contumelia quadã vel iniuria afficiatur, dicendo, ꝙ res ei⁹ vẽderẽtur.

Hrs legitimus est, qui ex lege duodecim tabularum, aut ex iuris constõne ẽt sine testamento succedit defuncto, vt sunt agnati ꝓximi, inst. de legi. ag. suc. in prin.

Hæres legatarius est, q legatum accepit vel cui legatũ factum est, vt l. quoties, ff. de hęr. inst.

Hrdes testãrij dñr q ex testamento hrdes scripti sunt.

Hæres ab intestato est ille, q succedit in ius defuncti sine oĩ testõ, vt inst. de hære, quæ ab intest. defer.

Hæres fideicõmissarius ẽ, cui ex fideicõmisso relicta est hrditas dandi illi cui testator disposuit, dicendo sic. Fidei tuæ cõmitto, vt hoc des illi. Et not. ꝙ illa sunt disparata, sed fortè ꝓ tanto dr hæres fideicõmissarius, quia fideicom. loco hęredis hr, vt instit. de fideicom. hęre. §. restituta, vt q directè, & immediatè ex testõ nihil capere pt: qualis est spurius saltẽ capiat ex fideicõmisso Sed ipse verè non est hęres, cùm sit rogatus à testõrem hæreditatem adire, & postea restituere, licet restõne facta post semp hæres maneat vt d. § restituta. Duo ergo hæredes insolidũ esset nõ possunt, vt ff. cõmo. l. fi. & l. si ut certo, §. si duobus.

Hæres domesticus dr, qui est in ptãte morientis tempore mortis, dum eum alius nõ pcedit. Filio. n. superstite, & in ptãte patris existẽte, nepos ex eo qui in potestate aui est, suus hęres nõ est, instit. de hęr. qual. & dif §. sui.

Hæres substitut⁹ dr. q alij hęredi istituto substituit; ver

bi gratia, si testator ita dicat Ille hæres esto, q si nō velit vel nō possit esse hæres, isto ei substitutus & hoc siue secundo, siue tertio, vel quarto loco, alio in loco instituto deficiente substituat. Nā secundus dr̄ oīs, qui post primum sequitur, etiā si decimus sit, ff. de vulga sub. l. 1. in prin. prout not. Host in sum. de testamen. §. quid si sit perfectus, vbi dicitur institutio.

Hæredes extranei dicuntur, qui testatoris potestati subiecti nō sūt, §. Cæteri. insti. de hęred. quali. & diffe.

Hęres vel successor anomib. dr̄ q nō habet aliquā ex p̄memoratis qualitatib. ut puta is, cui libertatum conseruandum causa bona ad dicuntur: item qui succedit hęrede non exequente mentem defuncti vt p gl. in §. hoc rescriptio. insti. de eo cui li. causa bo. addi.

Hæremita dicitur persona ecclesiastica, gl. & Doct. in l. 2. ff. de in ius voc. Doct. & gl. in c. qui vere. 16. q. 1.

Imò verò Eremita scribendum est sine h, significatq; propriè erem, hoc est deserti habitatorem, eremus. n. desertum interpretatur.

Hæresis Grecè ab electione dr̄, eo q quicunq; vnā opinionē hæreticā vel disciplinā sibi elegerit, putat eā esse meliorem, vt 24. q. 3. hęresis, aliàs dr̄ quasi diuisio.

Hæresiarcha est q falsā de fide opinionem gignit, vel primo inuenit, sicut Arrius, Vuiclef & alij cōsimiles,

Hęreticus dr̄ erans in fide, vñ quicunq; in fide dubitauerit friuola adhęsione, hæreticus censetur, vt in c. 1. de hæret. Etiam pro hæretico hr̄, qui scienter hæreticum non reuocat, vt eod. ti. c. 2. Et secundùm Aug. dr̄, qui certam opinionem nouā, & peruersam gignit, vel sequitur gratia alicuius tpalis comodi vel alicuius glorię vel principatus. Dr̄ gignit, vel aliquis hæresiarcha, vt Arrius, Sabellius, &c. Dr̄. sequit. pp illum, q errorem illum imitatur, p ut hæc leguntur, 24. q. 3. hęreticus. Dicitur hæreticus, qui peruertit sacramenta ecclesiæ, sicut simoniacus, 1. quæst. 1. eos. Item sacræ scripturæ peruersus intellector 24. q. 3. hæresis. Item omnis excōmunicatus. 4. q. 1. qđ aūt. Item Romanę ecclesiæ publicus iniuria

tor 22. dis. omnis. Item qui aliter sentit de articulis fidei quam Romana ecclesia. 24. q. 1. hæc est fides.

Hermaphroditus, require sub litera E.

Herus vel heros grece, idem est quod hominus latine.

H ante I.

HYatus, vide in litera y. licet non recte hanc vocē ibi autor posuerit, cùm scribenda sit cum aspiratione.

Hic, hec, hoc, an, & qn̄ sint demonstratiua. Bar. in l. 1. in 1. opposit. de ope. noui nuncia. & in prima constitutione, C. & in l. Mæuius, §. duobus. ff. de leg. 2. & plenè de istis in l. 1. §. huius studij. ff. de iustit. & iur. Alex. & Ias. & Bar. in l. 1. vers. item oppono, ff. de pecu. Quandoque faciunt simplicem relationem vel demonstrationem 16. dist. c. 1.

Hierophylax, sacrorū custos latini vocant æditium: extat hæc dictio in l. annua. de an. leg.

Hymnus angelicus est, Gloria in excelsis; de celeb. miss. ca. consilium.

Hippocomi, qui equorum cūræ præfecti sunt: meminit huius verbi l. quoniam C. de cur. p. li. 12.

Hippodromus, vt interpretat̄ Bud. est equorum curriculum, in quo de pernicitate certatur citra simulachrū pugna.

Hipponis, cuius meminit lex nauis aduersa, ad l. Rhod. Locrorum fuit Colonia. Strabo eam vocat Hipponium, Plin. autem scribit à Romanis appellatā Vibonem, dein Vblentiā. Hec vrbs adhuc extat, sinumq; efficit Hipponiatem.

Hircosus dr̄, cui os olet, vt l. q̄ clauum, §. is cui. ff. de ædi. edi. Sed propriè dicitur cui ale grauiter olent, nam hircus etiam dicitur alarum fœtor, quem Plin. alarum graueolentiam vocat.

H ante O.

HOdiè, hec dictio non importat dilationē, l. liber homo. §. 1. ff. de verb. obl. & l. prætor §. præterea, & §. posse. ff. de iniu. & facit dispositionem, presentem, vt ibidem notatur.

Holobaræ vestes, quæ ob aurum intextum graues sunt Alciat. in ti. de vest. holop. lib. 11. C.

Holo

Holobryzæ vestes, quæ totæ sunt ex auro abryzo.

Homagium est idem, qđ fidelitas, tñ Spe.eo.tit.in lib. de feu. ponit illã differentiã, ꝙ homagiũ est de his, q̃ ad temporalia pertinent; & ideo ꝓ spiritualib. in dignum est vt, quis homagiũ facere compellatur. Fidelitas tñ pro spiritualib. præstatur, quia prelati bene ꝓstant fidelitatem, vt in ca. antiqua. de priui. vel sic potest describi. Homagiũ est quędam astricto seruitutis liberi hominis facta dño ꝑ pactionem vel petitionem sine stipulationem promittente libero homine dño suo fidelitatem, & constituere se hominem vel vasallum suum. Et sic in aliq̃b. partib. hoc mõ ille, q̃ facit homagium coram dño suo flectit genua sua, tenẽdo manus suas coniunctas simpliciter īter manus dñi iusiurandum de fidelitate præstans, & mutuo se insignum fidelitatis osculantur, cuius forma ponitur in li. feud de no. fi. for. c. est, & alia, ff. post rub. illã de for, fi. Ad idem facit de iureiuran. c. ego. n. & 63. dist. tibi dño. Et Host. ponit eam in sum. de feu. §. quid sit fidelitas, & qualiter sit faciẽda. Ex dictis homagiũ describi pôt ẜm formã, est qñ aliqui flexis genibus iunctis manibus in manus domini positis aliquid promittit. Est autem homagiũ multiplex secundum Spec. vbi suprà quoddam est legium quoddam est non legium, quoddam edictale, quoddam decretale, &c. de quibus infra.

Homagium decretale est. Nã hæres hominis mei, qui illo feudo ex consuetudine posset infeudari, & per cõsequens in homagium succedere, debet infra certum tps me in dominum agnoscere, & fidelitatem mihi præstare, & ego teneor cũ ratione talis feudi in hominem recipere, & in recipiendo videor sibi ius feudi decernere ꝑꝑ qđ dici pôt homagiũ decretale, sicut ẽt bonorũ possessio decretalis, & ꝙ ius mihi tribuit; sicut & talis bonorũ possessio, s. si nullus sit ꝓximior. Et ideò in curia Frãcię semper recipiunt fideli tates, & homagia alterius saluo iure. Qđ aũt in Italia, & alibi vocat vasalli-

 tium,

tium, ĩ Frãcia vocať homagiũ, &c. ẽt dř homagiũ, c. ueritatis, de iureiur. Differunt tñ q̃a homagiũ est qñ iurať alicui fidelitas nemine excepto, sed vasallitiũ superiore excepto, f. Impe. De hoc optima glo. in verbo homoq; ligius, clem. pastotalis, de re iu. vbi ẽt dř, ꝙ qs nõ p̃t esse ligius duorũ, sed bene ligius vni⁹, & vassallus alterius, vel vassallus pluriũ, & sic hoc homagium p̃t dici hoĩs ligium.

Homagium edictale est sicut bonorum possessio edictalis. Vnde ẽm Spec. ibidem homagiũ edictale siue hæreditarium est q̃d quis habet, eo ipso ꝙ est hæres: nã eo ipso ꝙ ad hic hęreditatem hoĩs mei, personã ei⁹ repręsentat, & videtur hominis homagium subijsse, & tale homagium p̃t finiri tp̃e, si domino non placet, nõ finiretur, etiã sit uasallus vellet bonis feudalib. cedere imò ageret cõtra ipsum, ut eum in dñm agnosceret, & hoc ex cõtumelia sua, vñ puniri debet ne inuitus cõsequatur immunitatem, q̃d esse nõ debet, pro quo ff. de negotia. gest. l. siue hęreditaria. Et iõ possum eum cogere, vt subeat homagiũ decretale, & etiã, ꝙ plus tribuat ei in effectu quam edictale.

Homagium legium est ẽm Spec. ibidem, q̃d fit Imperatori, vel Regi, nullius alterius fidelitate salua illud autem q̃d fit alijs, nõ dř legium q̃a fit vel iuratur salua Imperatoria, vel Regia fidelitate multi. n. putant homagiũ legium esse q̃d vassallus mittit man⁹ suas inter manus dñi, & sibi homagium facit, & fidelitatem p̃mittit, & ab eo ad osculum recipitur, q̃d non est verum, ut etiã ibidem dicit Spe. sed vt ipse dicit, tunc alij ponunt, ꝙ duplex est homagiũ. Homagium legiũ, in quo nullus recipiť q̃tum ad verba sed q̃tum ad mentẽ. Et aliqui, qui supremã, & gñalem habẽt autoritatem, & iurisdictionẽ puta Imperator vł Rex, intelliguntr excepti, &c. Item ubi poniť legiũ supra, & infra, habẽt aliqui legiũ. Homagium nõ legium est qñ aliquid excipiť, puta. Facio tibi homagium excepta fidelitate, ad quã dño meo tali legio teneor vel saluo, quòd possum, cũ uoluero dominum

dominũ legium mihi cõstituere vel saluo, ꝙ nolo tibi ꝯ talem iurare. Sed dictũ primum est verius ſm Sp. licet hoc vltimo designatum cõis usus approbet. Et ſm ultimum modum sequitur per totum, & illo utitur Spec. de homagio legio, uide supra feudum legium.

Homo non rectè dr, q adhuc est in vtero matris, l. cũ inter. C. de fideic. lib. & l. pe. de posthu. hæred.

Homolegius uel ligius ſm Sp. ibidem dicit quasi suo dño ligatus, uel quasi legalitatem continens. Vnde rex Siciliæ est homo ligius Romani iudicis, ut in clem. pastoralis, de re iud. prçall. post medium, in §. rursus, ubi gl. not. Et omnis homo ligius est uasallus, & non econtra.

Homicidium dr hoĩs occisio ab hoĩe facta, & dicit quasi hoĩs cædium ab homo, & cædo, ſm Gof. in sum. eo. tit. & Hos. & Io. & Spe. & est duplex, s. uoluntarium, & casuale. Etiam cõmitti tur homicidium facto, cõsilio, præcepto, & defensione c. sicut eod. ti. ubi gl. no. Fit etiam homicidium spirituale ex quadam iuris fictione spiritualr octo modis. Primo, p fratrũ detractores, eos odientes, iniquitatem, oppressionem, & in iustitiã, facientes fratribus malè psuadentes, &c. ut c. homicidiorum. de pœ. dist. 1. c. oĩs iniquitas, & c. noli, ead. dist. Et gñalr iniquus motus ad nocendum fratri in homicidij gñe deputat. Item homicida censetur, q tpe necessitatis pxi mis alimenta negat 86. di. pasce, Corporale homicidiũ est hoĩs peremptio corporaliter. Et ut dupliciter, s. lingua, & facto, lingua tri pliciter, præcepto, cõsilio, & defensione. 50. dist. si qs viduam periculosè, de pę. dist. 1. Facto quadrupliciter, iustitia, necessitate, casu, & uoluntate.

Homologare, Autor exponit in dictione Omologare.

Homolusion, quo uerbo utitur Inst. 1 l 3. de su. tri. latinè sonat consubstantiale.

Honestus dicitur, q nihil habet turpitudinis, secũdùm Isid. 2. Ety. & dicitur honoris status, & de ista honestate uide Goff. Host. & Spec. in rub. de uita & honest, cler.

Honestas iustitiæ publicæ, i. constõnes ecclesiæ factæ pp publicã honestatẽ. Iudicauit. n. ecclesia esse honestũ vt nunquã consanguineus duceret spõsã cõsanguinei sui viui vel mortui, s'm Arc. de spõ. c. 1. li. 6. de hac honestate vide in cap. ad audientiã. & c. sposam, despõ. & mat. vbi per doc.

Honor aliqñ capitur p digni tate. l. nup. de do. inter vi. & vx. qñq; p magistratu. §. ptorũ. Inst. de iu. na. gen. & ciui. qñque pro dono l. si remunerandi, ff. man. quãdoque pro salario. l. 1. §. pro inde de var. & extraor. co.

Honor municipalis est administratio reip. cum dignitatis gradu. l. honor. de mun. & hon.

Honoraria dicuntur præmia legatorum seu aduocatorũ, l. 1. § in honorarijs, ff. de var. & extraor. cog. Req. infrà legatus.

Honorarium ius dicitur ius pretorium. §. pretorum. Institu. de iur. nat. gen. & ci.

Honoratus ait Alc. etiã eos appellari qui Palatina dignitate prediti sunt absq; administratione.

Horreum accipitur pro quocunque loco ad reponendum merces idoneo, inde horrearius de quo in l. cũ in plures, §. vltimo ff. loca.

Hortamur aliqñ ĩportat mãdatũ necessitatis, & p ipsũ cõfert iurisditio. c. 4. a iudicãte de præsc. & c. 1. de testa. & ca. hortamur, 3. q. 6.

Hospes dicitur, qui recipit & recipitur. ff. de exer. act. l. 1. §. magistri, in gl. dicitur vector, & ad legem Rhod. de iac. l. 2. tertio responso.

Hostes sunt quib. populus Romanus bellum indixit, vel ipsi populo Romano, vt ff. de capti. & postlim. reuer. l. hostes.

Hostiarius olim in veteri testamento idem erat quod ianitor, vt 22. dist. cleros.

H *ante* V.

HVmanus. i. sęcularis. 1. di. c. 1. 12. q. 2. q. et diuinis, et humanis. Itẽ idẽ est, qđ humilis. 50. dist. eos. 24. q. 1. si qs dederit, & hr in regula, semel Deo, de reg. iur. li. 6.

Humanitas pro humana natura accipi videtur in l. nõ tantum de appel.

Humanitas contingere, pro mori. Inst. de do. in prin.

Humiles psonæ q dicantur, declarat Imp. in l. humilẽ. C. de ince. nu. Bar. ĩ l. tutor, §. tutores, de susp. tu. annotat

tat humilem dici, qui caret dignitate.

Humiliores personæ dñr pauperes.l.illicitas,§.ne potentiores.ff.de offi.præsi. & dicitur humilis quasi humo accliuis ſm Isid. no.Arch. in c.qui episcopus. 23.dist.

Humilitas seu humiliatio, ut notat Arc.22.q.2.cum humilitatis.Est virtus,qua homo veriſſima cognitione sibi vileſcit.de qua gl.optima in verbo humilitatis, & est gl.finalis, in cle.1.de relig.do. q̃ multa per pulchra ponit de humilitate. Vnde melior est in malis factis humilis ꝯfessio, quã in bonis superba gloriatio x.q.3. c.iniustum, in fi.

Humiliati sunt quidã religiosi, qui fuerint condemnati ab ecclesia per Lucium Papam, q̃a noluerunt iurare, & postea tp̃e Clementis recepti sunt ab ecclesia, q̃a se correxerunt, & iurant quando expedi.no.in cap. olim causam de testi. spol.

H ante Y.

HYacinthus nomẽ floris, & gemmæ l.1.C. nulli li.infra.equo.li.11.

Hydraulus, instrumẽtum extrahẽdæ à ꝓfundo aq̃ ido neũ:inde hydraulæ, quib. cura aq̃ domus Imperatoris demandabant,de quib. in l.5. C.de excu.mu.li.10.

Hydromeli,aqua mulsa,quæ aqua & melle conficitur. Hanc vocẽ vsurpauit Vlp. in l.si quis, de trit.leg.

Hydrophylaces, curatores sunt aquarum.

Hymnus angelicus, req. supra in litera h, ante i, licet male ibi fuerit hæc dictio collocata p autorẽ operis.

Hyperberici mẽsis mẽtio fit in c.pp 18.di.intelligiturq; Octob.Alc.tñ c.antep.li.j, Par.censet legendũ,hyperberetæi, q̃ teste Suida ita is mensis apud Macedones appelletur,sitque apud eos vltimus mensis anni.Vnde hyperberetæa ab eisdem vocantur serotina, tarda, & post collectos demum fructus acccidentia.

Hyperbolæ, latinè excessus, figuræ nomen, cum.s.quippiam dr̃ fidem veritatis excedens,augendi vel minuẽdi gratia, cuius rei exemplum in §.p traditionem. Inst.de rerum diui. vt ibi obseruauit Accursius.

Hypetria appellant loca sub dio exposita,hoc est patẽte cœlo.

cœlo. Plerunq; tñ accipiũtur ꝑ subdiualib. de ambulationibus quas apud ueteres moris fuit pal herrimis sterni parimentis, & hyeme, quidem plumbo, vel aliqua alia materia exéptili tegebant, ne gelu, vel niuibus corrumperent, æstate vero expansis velis a solis ardoribus defendebitur, l. malũ §. plumbum, de verb. sig. & l q̃situm, §. de velis, de fun. instru. licet ibi corruptè legatur apothecis pro hypsithrijs.

Hypocaustũ latine interpretari possumus succensum vel subustum, locus est in balneis ad calefaciẽdas cellas caldarias, & repidarias, vt exponit Bad. Interdũ accipitur ꝑ cubiculo vndiq; occluso, in qđ aer non admittitur. sed igne accenso, feruore atq; æstu uaporat intus nec foras fundit calor, quo sermone Italico stufa appellatur.

Hypocomus, De hoc vide in litera y.

Hypocrisis, latinè simulatio, & hypocrita simulat dicit

Hypomnematographi, dñr cõmétariorũ scriptores hſ hæc in l. si quos. C. de dec.

Hypostasis, exponitur in litera y.

Hypotheca huius vocis sensum posuit author i litera y, licet imperite. vide ibi.

Hysginus color dicit ab hysge herba. l. quæsitum, § illud de leg. 3.

Hysterologia, vel hysterõ ꝓteron, figura est, cum id, quod primum esse debet, secundo ponitur loco, ut cum Iuris. prius deteminat secundam quæstionem, quam primam, prout fecit in l. 3. § Labeo, de incen. rui. nauf.

I ante A.

IAcinthus lapis est ꝑtiosior alijs. C. nulli lib. 11. lactus, require infra lex Rhodia de iact.

Iactura est damnum vel periculum, quod quis patit qñ imm nere tempestate ꝓijciuntur bona in mare ad exonerãdum naues, & ita capitur propriè, sed largè potest capi pro quocunque damno alicui per violentiam illato vndecunq; proueniat. Vel dicitur lesio facta cum lapide uel ligno. Req. etiã infrà lex Rhod.

Iactura & dãnũ differunt qa iacturã sciẽter, et vltro patimur,

mur, vt patet in iactura, q̃ fit per tempestatem maris, vt in tit. ad l. Rhod. de iac. dãnũ vero insolito, & nobis inscientibus, fit c. in primis. 2. q. j. & l. 1. ff. ad l. Aq & no. p Arc. in c. quia sępe de electio. in 6. in 2. col.

Iã, hæc dictio denotat perfectionem actus, & cõtinuationẽ. Bar. in l. Celsus. ff. de vsuc. & in l. 1. ff. d aq. quot. & æsti. & tex. in cõst. j. C. ver. oẽ iã const. & ibi Bal.

Iam, qñq; ponitur interrogatiue, ff. ad l. Aqu. l. Stichũ, Qñq; retro tps sigñat, & cõtinuũ, de acq. rer. dom. l. nũquam, §. thesaurus. Itẽ qñque sumit p futuro, & pterito fm subiectã materiã, vt l. q̃uis. ff. d fur. & ibi no.

Ianthinus, color est violaceus l. si cui. §. fi. de le. 2.

Ianuarius est mensis iõ sic dictus, quia est principium & ianua toti⁹ anni ut no. per Arch. extra de rescr. c. si propter, in 3. col. in glo. debet hoc intelligi.

I *ante* B.

IBi, hæc dictio nõ tm̃ locũ, sed qñq; etiam tps demonstrat gl. in l. si quis, de iud.

Ibrida est de scorto natus.

I *ante* C.

Iconomus, dicitur ille, cui ecclesiastica res gubernanda mandatur, vt C. de sac. san. eccl. l. iubemus. circa prin & gl. 2. c. Imperatorũ de iura. cal vbi not. dñiam per doc. inter iconomum, syndicũ, ⁊ curatorem, & actorem. quæ ibi fm gl. in lata significatiõe idẽ significant. De quo duæ gl. notabiles, vna in c. si quis erga 2. q. 7. alia in c. qm̃, 16. q. 7 & habetur x. q. 2. si iconomus.

Economus per œ, diphthongon scribendum est, nõ p i, nec per y, significat autem propriè curatorem domus, hinc, & æconomica Arist.

I *ante* D.

IDcirco, & iccirco, & ideo sũt dictiones causales. Bar. in l. demonstratio, §. quod aũt. ff. de condi. & demon.

Idem qñque exponitur similę l. si non sortem. §. l iber tus, de cond. ind. Et quandoque idem appellatur tamẽsi pristina qualitas, aut quantitas non adsit, l. proponebatur de Iud

Idest est dictio expositiua ff. ad l. Aq. l. itẽ Mela. §. legi,

vide

vide latè de hoc dictione p Bar. in l. 1. ff. ad l. Aqui.

Idiota est Grecũ & est idem quod imperitus, ſm Isid. li. x. vt est laicus, q literas nescit. vt in auth. quõ opor. epiſ §. 1. quãq; dr ille, qui ostendit se scire cũ nesciat. Vñ versus. Vir bñ vestitus, pro uestib. esse petitus. Credit à mille, quis idiota. Et ille. Ita dicit Io. An. in addi. ad Spec. in tit. de arbi. §. restat. ver. itẽ ferendæ sũt.

Idonei propriè dñr q possunt & volunt in ecclesijs deseruire de præben. sup inordinata. Et dñr idonei, q sunt moribus, honestate, & literarũ scientia decorati. de inst. c. in eccl'a. in glo. 4. ẽt sũt puidi & circunspecti.

Idonee cauere quõ intelligatur, req. in ver. cautio.

Idoneus tutor dicitur, qui est soluendo quatenus sunt facultates pupilli. l. 2. §. idoneos. & ibi Bar. ff. ad Tert.

I *ante* E.

Ierociniũ est locus vbi alũtur pauperes, ſm qđ accipitur C. đ sac. san. ec. l. illud.

Ierotocomiũ est locus vbi senes & valitudinarij, & pp senectutẽ tm̃ infirmi hoĩes curantur. gl. in c. tributum. §. sancimus. 23. q. 8.

I *ante* G.

Ignarus est qui i gnorat, vel q ignoratur, ſm Isid. li. 10.

Ignauus idem est qd ignarus vię. i. rationis, & vitæ ſm Isid. ibidem frequentius tamen accipit p indiligenti. Et pigno. vñ & ignauiter, p segniter, & negligenter.

Ignem & aquã accipere interpretatur Scæuola p nuptias celebrare. l. pe. de do. inter vi. & uxo. vbi præclare Budæus.

Ignominia est uerbalis læsio cõtra honorẽ alicuius, vel ẽt turpitudo. Et sic dr, q ignominiosum est epo si qrat ab aliis doceri, cũ ipse alios docere dẽt, ut ĩ auth. đ san. epi. §. dam⁹. coll. 9

Ignominiosa missio in re militari, q̃ sit, ostẽdit elegãter Iuriscõs. ĩ l milites đ re mili. & l. 2. de iis q no. infam.

Ignorantia est cum de facto vel de iure nihil scio, nec mihi aliquid suspicor, ſm Azo. in sum. C. de iur. & fac. igno. vide infra in ver. ignorare.

Ignorare ppriè ẽ nescire qđ aliquis dẽt scire. Nescire aũt est cõius, q̃ ignorare.

Vnde

Vnde ꝓpriè oīs q̃ ignorat, nascit, & nõ ecõtra, ut no. ff. de iur. & ign. sup rub. Et ĩ hac materia quatuor sũt q̃ vñr idem sũt tñ diuersa, s. ignorantia, nescientia, error & titubatio. Primũ sumitur in mala parte. q̃a. s. dẽt scire, & ignorat. vñ dicetur q̃ ignorabitur. de renun. c. nisi cũ pridem, Nescire aũt in bona & mala parte. Nam oĩs ignorãs nescit, sed non cõuertitur, ut dictum est. Error aũt est cũ aliud est q̃ credã. Qđ aũt aliud sit errare, q̃ ignorare, patet cũ dicit lex, si põt possessio acq̃ri ignorãti, ergo & errãti. ff. de acq. pos. l. si me in vacuã. §. 1. Titubatio uero est cũ hinc inde diuersa vel contraria scire videor, nec alicui eorũ magis animum applico. C. de cõd. inde. l. fi. Et ignorãtia diuidit ex parte materiæ circa q̃ est, q̃a alia est ignorãtia iuris, alia facti, & harũ una ꝓbabilis, alia non, Ignorãtia facti est, ut si nesciã illũ decessisse, q̃ mihi cognatus est uel aliqđ simile. Alia est ignorãtia iuris, ut si nescio me illi posse succedere, qui mihi cognatus est & decessit, ut ff. de iur. & fa. ignora. l. 1. & hæc nõ excusat regula ignorãtia de reg. iur. li. 6. Est ẽt q̃dã ignorantia: facti probabilis ut si quis erat in facto alieno, & q̃dã nõ probabilis. ut si q̃s erat in facto proprio, uel rebus suis, ut ff. pro soc. l. vlt. vel si ignorat an quis quod omnes de ciuitate sciũt uel maior pars ciuium scit. l. regula. §. sed facti, ff. de iur. & fac. igno.

I ante L.

Ilico dr̃ fieri qđ fit antequã diuertat se ad alia facienda l. litigatorib. C. de app.

Illata, i. opposita. de præsumptione.

Illata qũo differant ab inductis. no. gl. ĩ l. si nõ C. in q. cau. pig. uel hyp. tã. cõtra.

Illibatum. i. nõ diminutũ, gl. §. fi. inst. de ijs qui sunt sui uel alie. iur.

Illotis manib. dixit Caius in l. 2. de ori. iu. ꝓ rem ipsam ꝓtinus aggredi nulla p̃fatione adhibita, & imparatis adhuc legentiũ animis.

Illusio est deceptio vel derisio clem. vnica, de renun. ubi conc. mul. in gl.

Illustris est nomẽ bonitiæ eo, q̃ multis clareat splendore

re generis uel sapientię vř virtutis, quãuis sit obscurè natus, ƒm Isid. Et nota, ꝙ quatuor sunt noĩa dignitatũ, s. maximi, ut sunt super illustres, magni, vt illustres medij, ut spectabiles minimi, ut clarissimi ĩ auth. de app. §. i. & trib. seq. ist. ꝓę. §. cunq; ubi glo. illustres ét dñr qui sunt de consilio & consistorio Imperatoris. l. q̃squis. C. adl. Iul. maie. Vide latè Barb. in c. nouit. de off. deleg. & in c. nouit. de iud. & in c. tuã. de ord. cog. & p. Alex. de Im. in l. 1. 9. col. ff. de off. eius cui mãd. est iurisd. ĩ uerbo tribuunt.

Illuuies, immunditiam, fetoremque oris designat. l. q̃ clauum. de ædil. edi.

Illyric⁹. i. sclau⁹, s. aliqsđ Sclauonia. vide sup. coloni illyric. C. de colo. illyrt. li. 11.

I *ante* M.

IMaginariũ pro fictitio vñ imaginaria venditio q̃ nullo aut omnino accedente pretio fit, §. pterea. instit. qb. mo. ius pat. pot. sol. & l. imaginaria. de reg. iur.

Imbecillis est fragilis & incõstans, & dicitur quasi sine baculo.

Immissum dr̃ qđ ita immissum est, ut in aliquo loco cõqescat ueluti trabes, q̃ in alienũ parietem immittunt, vñ & seruitus tigni immttendi nomen accepit. l. malum, de verb. sig.

Immunitas est priuilegiũ qđ dã, vel remissio a iure ad non subeunda munera, vel honores cõcessa, qualia enumerant ĩ ti. ff. de iu. im.

Immo, stat qñq; correctiuè, accedens, ut lite nõ cõtes. de hoc tex. iuncta gl. 16. q. 1. pdicator, & l. Stichus, de manumi. test. & ibi plenè p do. Bar. qñ stat copulatiuè, vel implicatiuè, ut per eundẽ Bar. ĩ 1. cõst. C. ubi latissimè đ ui h⁹ dictionis.

Impedire dicitur, qui retardat c. pia. §. fi. de exc. lib. 6. & ibi no. per Arch.

Impensæ ƒm Azo. in su. de rescin. uen. dictæ sunt ab impendendo, & sunt triplices, quædam necessariæ q̃dã utiles, quædam voluntariæ. Necessarię dicuntur quib. non factis res erat peritura, uel quasi factæ non essent res longè deterior effecta fuisset: ut in l. impensæ, ff. de verb. sign. v. g. Conduxi à te domum quę ita ruinoso erat, ꝙ nisi releuassem eam, erat casura hæ impensę dicunt necessariæ

sariæ, & ipsas repetã ꝑ cõtrariã actionem conducti. Vtiles dñr, qb. nõ factis res non erat peritura, sed ipsis factis melior efficiť, vtpote si faciã fenestras vtiles in domo vel similia, faciũt ergo vtiles impensę rẽ deteriorẽ esse meliorẽ. Volũtarię (aliàs voluptariæ) dñr qb. nõ factis res nõ erat peritura, nec ipsis factis res efficiť melior, sed bene amęnior, vtpote si facio picturas in domo, mea, hę nõ repetunť, nec deducũtr, quãuis secus sit de necessarijs, & utilib. sed has licitũ est mihi abradere sine læsione prioris status, si abrasæ pñt mihi aliq̃ vtilitatẽ afferre, alioq̃n nõ eẽt mihi licitũ, q̃a malitijs (hoĩum qui nihil aliud q̃runt, nisi vt neceant) non est indulgendum, sed obuiandũ, & sibi imputet qui eas fecit quia donare vř, iuris fictione, vide suprà expensæ.

Imperator nõ dř nisi post coronationẽ. Fel. ĩ c. eã te. de resc. in 1. col. vers. siľr dicit glo. & vide glo. in cle. 1. de iureiu. in verbo, futurum.

Imperium est duplex, s. merum & mixtum, de quib. vide suo loco in litera M.

Imperitia, i. ignorantia, de ꝑscriptio. sicut graue.

Imperpetuũ q̃nque significat donec viuo, ff. ꝓ socio, l. j. q̃n q; significat ꝑ infinita sęcula, ẽt post mortẽ ꝭm gl. in uerbo, ꝑpetuať in §. at si ita, inst. de verb. obl.

Impetere, i. accusare, vt extra de iureiu. c. quẽadmodũ.

Implementũ sumiť ꝓ implemẽto condõnis, & hoc mõ significat actũ esse purificatũ, l. antepe. ff. de cõd. inst.

Impossibile dř multis modis, ut not. 61. dist. Catulẽsis eccľe. Vnde impossibilitas ꝓpriè est, triplex, uide licet iurisfacti, & naturæ, ꝭm Io. And. in regula nemo, de regul. iuris, lib. 6. Et nota, q̃ impossibilitas apposita actui, diuersimodè significat, vt ex significato ex ea sumpto, vel aliàs undecunq; cõcluditur disponentem uoluisse, nam q̃nque vitiat actum, q̃nq; habetur pro nõ adiecta, ꝓut natura actus cui adiicitur postulare vř, de quo latissimè, magister Dy. in dicta reg. nemo pt, & pt eũ alij in §. impossibilis, inst. de lega. Et not. q̃ hř etiam pro impossibili, qđ à sola principis uoluntate dependet,

vt no.gl. in l. Continuus, §. cum quis de verbo. oblig.

Impostores dñr versuti, & fallaces homines, inde impostura, i. fallacia, & deceptio ducta vř metaphora ab ijs qui operimentũ aliquod rebus, imponunt, ut vitiat contegant. Hinc & verbũ imponere ꝑ simpľr decipere. Horũ verborum crebra fit mentio in iure, vt in l. 1. de var. cog. in l. 4. de ædi. edi¹. & in ti. de cri. stel.

Impotẽtia coeundi est vitiũ vel defectus naturalis vľ accidentalis quo q̄s impedit alteri carnaliter cõmisceri

Impresentiarum habetur in l. de ætate, §. ex causa, ff. de interrog. act.

Impubes est, q̄ ex habitu corporis sui impubertatẽ ostẽdit, & generare, vel concipere nondum possit, sicut masculus ante 13. annum mulier ante 12. Masculus enim impubes dř vsq; ad 14. annum cõpletũ puella, verò vsque ad 12. vt inst. quib. mod. tu. fi. in princip.

I ante. N.

IN, ista dictio per se sumpta aliqñ notat terminum in quo, aliqñ ꝑ fine, & ꝑ alijs multis significationibus de quib. uide An. in c. in lris, in prin. de testi. spo. In, quãdo priuat uel auget, no. Io. And. de consue. ad nostrã. Et dat remissionem ad Spec. de iu. pat. nobis autem. Sed plenius no. Arch. 40. dist. si Papa, & quãdoque notat intrincitatẽ, qñque extrincitatem, iuxta Alexandrum. In cãpo curro, &c. Et hř in l. si cui in prin. ff. de leg. 1. Quandoq; ponitur ꝑ valde, in cõpositione, ut inuigilare, i. ualde vigilare. Interdũ ponitur pro nõ in cõpositione, vt iniustus, iniquus, i. non iustus, non æquus.

Inauditũ filiũ dixisse vř Vlp. in l. inauditũ, ad l. Cor. de fica. ꝑ nõ dãnatũ iudicio, vt ibi interpretatur. Bud.

Inauris, ornamentũ est ab auribus fœminarũ depẽdẽs, cuius nõ semel meminit Iuriscõs. in tit. de au. & arg.

In bonis esse longè aliud est, ac ex bonis esse, nã in bonis nostris esse dř, cuius dominium ad nos pertinet, ex bonis vero, in quo quodpiam aliud ius habemus, §. penul. insti. vi bon. rap.

Incapacitas dř pro ipsa reali capacitate, ꝑut natura rei dictat

dictat, uel dispositio legis admittit, aut qdlibet mediũ operari, uel significare declarat, v.g. promittit, vel legat res sacra, incapacitas rei huius operat, qꝑ non valet, nec in re, nec in æstimatione, q a non est commerciũ rei sacre, l. inter stipulãtē. §. sacra, ff. de ver. ob. sed ubi legatur colũna aurea, vel marmor pictũ ad constructionē domus de alia domo, non valet legatũ iure, licet valeat in æstimatione, l, cętera, §. si duob. ff. de leg, 1. q a res de se est in cõmercio hominum, sed ne destruatur vel deterioretur, non tollitur de domo, sed debetur æstimatio rei, & sic de alijs exemplis:

In capita succedere ꝯm Host. in sum. de suc. ab intest. §. viso. ver. q d sit factũ, est qñ filij præmortuorũ fratrum succedunt in portionibus, quot sunt capita verbi gratia. Tres sunt filij ex pmortuo fratre, & vnus ex alio fratre, si tñ capiat filius ex vno fratre genitus quantũ tres ex alio geniti sucedũt in stirpes suas, quia q libet capit certã portionē stirpis suæ. Si vero si atres tot portiones, capient. quod sũt capita, tũc succedũt in capita, vide infra, in stirpes succedere, & Az. in sum. C. de hæred. inst. Host. & Spe. eo. ti. in tract. libellorum, uer. nunc de collateralibus.

Incẽdiarius est, qui ob inimicitiam, aut prædæ gratia, ædes, arbores, siue segetes incendit, ut ff. de pœ. l, capitalium, §. incendiarij.

Incẽdiũ idę est, qđ appetitur vel audacia seu volũtas, de uita, & ho. cl. c. ut clericor.

Incenor dr̃ iõ, quia ipsę alioꝝ praua suggestione succendit ad uitia, & persuadẽdo inflammat, ꝯm Isidorum.

Incertas regiones fundum diuidi, est in partes terminatas diuidi.

Incertus possessor est, quem ignoramus, l. subsignatum de verborum sig.

Incestæ nuptiæ sunt, quæ inter collaterales uel affines fiunt ꝯm gl. in auth. de incest. nup. in prin. vbi constituit differẽtiã ĩter nuptias ĩcestas, nefarias, et illicitas. tametsi juris autoris nõ raro his nõib. ꝑmiscuę vtant.

Incestus est maior adulterio, l. si adul. §. 1. ver. duplex, de adult. & est coitus carnalis ĩter affines, & collaterales, §. si aduersus, inst. de nup,

Incestus est abusus consanguinearum vel affinium vt, §. cum ergo. 36. q. 1. & 35. causa, quasi per totum.

Incestuosus dicitur, qui cognatam vel affinem, vel ét sanctimonialem nefario amore vel coitu violat, seu maculat, siue in matrimonio, siue sine matrimonio, vt in §. præallegat. & 27. distinctione, virgines.

Incidēs, & emergens qūo differant no. in c. 1 de or. cog. & c. à nobis, de excep. vide de hoc suprà emergens.

Incilse, vide infrà. Interdictum de riuis.

Incola dicitur qui in aliquā regionem domicilium cōtulit, vel contrahit, quasi sedem ibi positurus vel mansionem ita quòd transactis x. annis domicilium retinuit. licet, etiam causa studij ibidem steterit, vt ff. de uer. sig. l. pupillū, §. incola, vel qui propriā terram colit. Require suprà Agricola.

Incolumis dicit à nomine columna, quia sicut columna est erecta fortis, & stabilis. ita incolumis cōsist & ista rō ne forte filius dr̄ hr̄e in bonis patris quartam incolumē, i. fortē, stabilē, quia fideicommissa, & legata eā minuere non possunt, vt l. 2. cū ibi no. C. de ino. do.

Inconcussa, idest inuiolata, seu inconcussè, i. quietè, sine interpellatione, c illud. & c. auditis, de præscr.

Inconsulto factum dr̄, quod dedita opera factum non est.

Incontinenti, id est statim, recipit tamen hoc verbum interpretationem à iure, de quo suprà, ī ver. facere.

Incorrigibilis ſm Bal. dr̄, qui nō paret iudici in extremo iusdictionis quod est sentētia. Sed cōtumax dicitur, q nō patet in principio iurisditionis, qd̄ est citatio vel in ius vocatio. ſm Ant. de But. dicit incorrigibilis, q postq̄ penitus est condemnatus, iterum reuertitur ad idem crimen, c. vt famę, de sen. exc. licet. n. non facias penitentiā, non dr̄ ppea incorrigibilis, nisi reuertatur ad simile vel ad peius delictum, nec faciat sui præsentiam iudici, c. qm̄ frequenter, §. 1. vt lit. non contesta. dum. n. facit sui præsentiā, ut iudex eum apprehendere possit, non est incorrigibilis, quia ecclesia habet adhuc quid vltra faciat, c. cū nō ab homine, de iudi.

In creditū ire est idem qd̄ cre

dere,l.2.§.mutui.si certum petatur.

Increditũ possidere, hoc est propter creditum, vsus est Vlpia in l. à diuo, §.si pignora, ff.de re iudi.

Incrustationes ſm Alciat.ĩ l. impensę, dę verborũ signi. sunt rectoria parietum ex crustis marmoreis cõfecti.

Incunctãter, i.de cætero.3.q. 6.hæc quippe, in fi. qñq; i. sine mora, ff.de admi.tu.l. tutor,qui repertorium,§.1. qñq; i.indubitanter,q̃a cũ ctari idem est, quod morari,vel dubitare,& ita sumitur extrà, de his,q̃ fiunt à ma.parte cap.c.1 de sen.ex com.cũ quis.li.6.& ibi per Arch.9.dis.capitu.noli.3. q.6.hæc quippe, & extrà, de schisma, cap.fraternitati,& in vtraq; significatione potest sumi, d.c. noli,& ibi de hoc per Arch.

Incuria est negligẽtia.cle.q̃a cõtingit,de re.do.& c.q̃situm de pœniten.& remis.

Indago apud Vlp.in l.emptorem,§.vlt.de act.em. sumitur pro effectu indaginis, hoc est captura, quod à Budæo ibi proditum extat.

Indefinita capit̃ ꝓ oratione, cui nõ præponitur signum v̄l'e vel particulare. Et oratio indefinitã signif.at indifferenter, qñque etiã v̄r distributiuè, seu collectiuè,seu aliter,pro ut eius significatum vel materia subiecta,vel queuis circũstãtia, seu aliquod mediũ ꝓbabile cõcludit,v.g. lex loquitur indefinitè dicendo, venditor tenetur rẽ tradere,vel tenet̃ de euictione, vel homicida vel fur est puniendus, significat v̄r, q̃a sensus est, qđ oĩs homo est venditor tenetur tradere rem, & oĩs homo q̃ est homicida vel fur,est puniendus.Et hoc patet ex oĩb. legib.sic loquentib. cum earum intellectu. Nam natura legis,est oĩa, in quib.est medium,sub eadem regula concludere. Cùm enim ibi sit eadem ratio, ibi, & idem ius esse debet.l.illud, ff.ad legem Aquiliã. Item qua rõne de ista lege detraheretur vnos,eadem,& alius, & sic remanere delusoria, & sic dicit, seu ideo dicit v̄r.Difert tamen indefinitè ab vniuersali secundùm Bartolum, quia vniuersalis oĩa significat ex suo proprio significato, indefinita verò non comprehendit omnia ex sua

significatione ꝓpria, sed ex identia rarõnis, interpretatione iuris, vel dispositione legis, verbi gratia, Lex dicit homicidũ puniẽdum morte, nõ tñ sub hac lege comprehẽditur, homicida iustè occidens, s. ad sui defensionem, vel ꝑ sñiam, vt in l. 1. C. ad leg. Corneliã, de sicca. secus si lex loqueretur vlr, quia tunc ex proprio significato contineret oĩa, & nõ interpretatione iuris, sicut indefinita. Item cùm profertur ab homine in materia naturali dicendo, homo est animal, significat vlr, qa sensus est, ꝙ oĩs homo est aĩal, qa significatum sumptum ex natura in necessario, ĩ est oĩ homini. Idem cùm profertur à lege, dicendo, obligatio est iuris vinculũ, vel actio est ius prosequendi, &c. qa cuilibet obligationi, actioni necessario conuenit diffinitio. Item ibi, in iudicio interrogatus de plurib. criminib. an fecerit, respõdet qđ illa non fecit, æquipollet vl'i, puta sensus est, qđ nihil horum fecit, l. si is q ducenta, §. vtrum, ff. de rebus dub. quia significatum sumitur ex interrogatione & responsione facta in iudicio. nam responsio facta ibi dẽt certiorare ĩterrogãtem, alias non dr̃ respõsio, modo accipiendo vl'r interrogans certioretur, quia respondens oĩa negat. Si autem nõ acciperetur vl'r, nõ certioretur aliquo modo, quia non appareret quid negaret, & quid confiteretur. Et sumitur hic significatum ex æquipollentia, quia negatio præposita signo, facit orationem æquipollere suo cõtradictorio. Nam licet ibi negatio postponatur in ordine scripturæ, prçponitur tamen in ordine constructionis dicendo, quid eorum non feci, i. non feci quid eorum, & sic æquipollet isti, nihil eorum fecit, iura tamen parum intendunt significatum æquipollentiarum. Item ibi, promitto per hæredem meum non fieri quominus tibi ire agere liceat, hæc verba, per hæredem meum, significant vniuersaliter, quia sensus est, per nullum hæredum meum, l. 2. §. fi. ff. de verbo. oblig. quia nomen hęredis licet proferatur in singulari, tñ significationes habet

des, aliã stipulatio non haberet hæreditatem, nec esset certitudo, de quo intelligeret, & de quo nõ. Itẽ ibi testõr dixit lego seruos meos textores, significat vl̃iter, quia sensus est, lego omnes seruos meos, l. seruus vrbanus, §. fin. ff. de le. 3. q̃ significatum hoc sumitur ex accidentia facti, ꝙ omnes sunt textores. Si autem aliqui sunt textores, & alii non, significat vniversaliter oẽs textores, & non vniuersaliter omnes seruos, l. palleg. quia verbũ textores ponitur ad restrictionẽ vt alii nõ cõtineantur in legato. Item ibi, testator dicit lego lanã, argẽtũ significat vl̃iter, vt omnis lana omne argentũ uideatur legatum. l. si cui lana, ff. de leg. 3. quia qua ratione unum ibi comprehẽditur, eadẽ rõne, & aliud, & qua ratione unũ excluditur, eadem, & aliud, & sic nihil significat. Itẽ ibi, obligo bona mea, nõ, significat, vl̃iter, quia suppellex filii naturales, & cõcubina non continentur l. obligatione, ff. de pig. quia ex natura istarum rerum q̃s ad istas ita afficitur, q̃d nũquàm vel raro obligat, ergo in obligatione eas noluit cõprehendere, sed cõprehenduntur alia, ad quę quis solet obligari pro debito, quia significatum sumitur ex verbis, & cõi modo agendi, seu obligandi. Debent. n. in uerba deseruire intentioni, & nõ intẽtio verbis. Itẽ si dicit vl̃iter, obligo oĩa bona mea quia adhuc p̃dicta non cõprehendunt. Item ibi si testator dicit, hæres meus dãnatus esto, clarè significat vl̃iter, quia sensus est, ꝙ oẽs hæredes teneantur, l. si pluribus, ff. de leg. 2. Finaliter ergo indefinita, ęquipollet vl̃i, de priuil. q̃a circa, 19. dist. si Romanorum ff. de seruis le. si cui, & hoc verum est de indefinita legis vel canonis, & ius tradere intendentis, talis. n. indefinita ęquipollet vl̃i, si lege vel canone non diffinit 31. q. 1. q̃d si dormierit Io. And. no. q̃d si nõ est eadẽ rõ, & conditio, pp aliquod accidens omniũ particularium in vniuerso cõprehensorum, tunc indefinita nõ æquipollet vl̃i. v. g. legatur lana indefinitè, non continetur tincta in le-

legato, l. si cui. in prin. ff. de leg. 3. Sed si legat oīs lana tincta ēt cedit legato. l. pediculis, §. Labeo, ff. de aur. & arg. leg. in gl. super uerbo aliorū ecclesiasticorū, in c. vt circa. de elect. li. 6. ubi de hoc plene no.

Index est ꝓditor, ditus ab indicando, ſm Isid. Capitur & pro digito proximo pollici, item pro tabula, quæ præfigit libris ad indicāda rerū capita, quo sensu ītelligi pōt, §. vlt. Inst. de pub. iud. ut doctissimus docuit Alc. Interdū significat exēplū, ut in l. 2. ff. de fun. inst.

Indicare inter alia significata est etiā æstimare, & pretiū rei venalis statuere, ꝑtinetq. ad vēdētē, sicut liceri & mercari ad emptorē, indicatio, quo verbo vtitur Iurisc. in l. Iulianus. §. quod autem de actionib.

Indicasse reū est non solum detulisse, sed etiam arguisse, & conuicisse; l. indicasse, de verb. sig.

Indiciū est medium intellectuale veritatis eliciendæ, ex aliqua singulari circūstantia insurgens, C. de rei vend. l. indicia, & dicitur ab indicando, quia indicatur. i. notificatur.

Indicium profiteri ea ultro sese consortesq. criminis deferre, l. 2. de sica. & ibi interpretatur. Bud.

Indictio est numerus annorū consistens ex tribus lustris. Est autē lustrū quinqueniū, & qualiter possit inueniri indictio habetur in gl. indictionis, c. inter dilectos, de fid. instru. Sic enim faciendum est annis domini ad eas tres, & diuide totum per 15. & id quod remanet completa diuisione in numero diuidendo, hoc ostendit indictionem in isto seu pro isto an. gl. in auth. ut pręp. nomen imp. col. 4. & C. de iust. cod. cōfir. in fi. uide latius de hac materia. Est præterea indictio nomē publicæ pensitationis, quam vulgo taleā appellamus. Sumitur, & pro denuntiatione, ut in l. libertus, de op. lib.

Indictum, est, quod indicit, i. notificatur vt sciatur, & fiat ab indicendo dictum, & sic indictum super iudicium ne procedatur.

In diē addictio est qū quis ita vendit rē, ut si quis intra certum diē meliorem partē optulerit conditionis, ſ. plus quā prior emptor, res uen-

uenditori tradatur, ut alij uendere possit, cuicunque uelit, ut ff. eo. tit.

Indigena dicitur quasi inde genitus, uel quasi in eo loco natus secundùm Isi.

Indignati & dedignari differunt ut patet in c. vera iustitia dis. 45. vnde indignari sapit virtutem, sed dedignari arrogantiam.

Indiuiduũ est, quod de vno solo prædicat, ut de seipso vt Titius nihil aliud significat quã seipsum no. Bar. in l. quæsitum, §. pe. & seq. ff. de fun. instr. & alio modo capitur, ut no. in l. 1. §. & harũ, & l. 2. §. Cato. & ibi no. p doc. ff. de ver. obl.

Indoles est quędam imago futuræ uirtutis, ₰m Isido. propriè dicendo.

Inducere, circũducere, & cãcellare differunt. Nã inducere est per mediã lineam pennam trahere: circunducere est circũ circa pennã ducere. cãcellare verò est admodum crucis pennam ducere, gl. no. in l. si quis libertatem in verbo inducatur, ff. de pet. hær. & alia gl. l. inductum, C. de sol.

Induciæ ₰m glo. in sum. 3. q. 2. sunt quintuplices, s. restitutoriæ, præparatorię, citatoriæ, deliberatoriæ, iudicatoriæ, siue executoriæ. Et ibi ponitur tps omniũ, quam gl. uide sup. dilatio.

Indulgẽtia, no. Arch. 2. q. 3. c. fi. & de pę. & rem. c. 2. li. 6. Et no. ꝙ in iure ci. plerũq. accipit ꝓ ꝑmissione, & benigna cõcessione, vt attẽtè legẽti aptissime liquebit.

Ineptię sunt fatuitates. c. qua traditione, 22. dist.

Inexpiabilis dr eo, qđ nunq̃ expieret. i. purget ₰m Isid.

Infamia est famæ priuatio, siue diminutio. Fama nãq; qñq; sumit, ut ex toto pro extincta habeat. s. cũ maxima vel media capitis diminutio interuenit, vel sic. Infamia est cõis opinio uerbi ꝓnuntiata, ex suspitioĩb. orta. Itẽ infamia ẽ aliud q̃ scãdalũ, & plus importat, q̃a hęc p purgationẽ tollit, sed in illo purgatio nõ inducit, de hom. ex literis 1. in gl. Itẽ infamia est illęsæ dignitatis status, uita & morib. reprobatus. Per oppositũ fama describit. Req. sup. fama, & de coha. cle. & mulie. c. uestra in glo. notoriũ. Vñ duplex est infamia. s. iuris & facti. Infamia iuris ẽ qñ iure dicit. aliquẽ esse infamem,

sed

sed infamia facti est, quando apud bonos & graues viros é opinio de crimine alicuius, de hoc l. 1. ff. ex q bus cau. ĩfa. irrog. Infamia iuris duplex est. s. ciuilis & canonica. Et infamia iuris ciuilis cõtrahitur ex sententia crimin s publici, s. diffinitiua, non autem ex snĩa interlocutoria, nec arbitri. Etiã qñq; ex snĩa criminis priuati, vt furti vel iniuriarum. Etiam quãdoque ex facto absque sententia, qs incidit in ĩfamiã. Infamia canonica cõtrahit ex quolibet peccato mortali. Et qñ infamia, & quæ repellat testem à testificãdo in causa criminali, vel ciuili criminaliter, seu ciuiliter intentata, no. in c. testimonium, de testibus.

Infamis est, qui accusatus de crimine in famante, etiam si ciuiliter agatur, condemnatur, gl. in c. cum te. de re iud. & in c. multi 2. q. 1. Fely. & Abb. in d. c. cum te.

Infans est paruulus citra septem annos, vt l. si infanti. C. de iure delib.

Infanti proximus. i. vsque ad 10. annos & dimidium.

Infecti argenti applo refertur ad rudem argenti materiam idest non factam l. etsi §. infecti. de au. & ar. le.

Infectum damnum, uide supra damnum.

Inficiatio. i. negatio. l. ea quę C. de neg. gest. Et infitiari. i. negare. Hinc est, quod dicitur aliquando de aliquibus actionibus, qđ crescũt per inficiationem, quia ab initio competunt ad simplum, hoc est, ad rem, vel æstimationem seu damnũ datum, & si ille hoc negauerit, & de hoc conuincatur, cõdemnabatur ad duplum, vt in actione depositi de eo. qđ depositũ est timore ruinæ, incendij, vel naufragij, vide suprà de acti. actio in factum.

Inficiator, idest negator, qui non fatetur, sed contra veritatẽ mendacio innititur.

Infinitas in multis iuris regulis prohibetur, de rescr. cũ multis, lib. 6. & de hoc hẽs plures conc. de æra. & qua. c. pe. vide hoc per Ioã. An. in glo. d. c. cùm in multis.

Infinitiuum verbi actiui aliquando resoluitur in participiũ sui passiui, & infinitiuũ alterius verbi, vt tribuere, hoc est tributũ seruare. ff. de man. vin. l. iusta. §. sciẽdum. Quãdoq; resol

uitur

uitur in infinitiuũ alterius verbi, & participiũ sui acti ui, & aliud nomẽ, & manu mittere. i. manumittẽti au toritatem pręstare, vt expo nitur, ff. de man. vin. l. si ro-gatur, §. fi. ẽm vnã exposi-tionem. Qñq; in gerũdiũ, & aliud verbum, vt arcete. i. arcendo infringere. C. de cur. vrb. Romæ l. 1. Qñque resoluitur in ut & verbum alterius modi. vt nasci. i. vt nascatur in auth. quib. mo-dis naturales efficiãtur le. §. 1. Qñq; infinitiuum pre-sentis tpis verbi actiui re-soluitur in infinitiuum pre teriti tpis eiusdem verbi, & in infinitiuum alterius verbi, vt pstare. i. præstitisse videri, ff. de repub. l. vxore. De ĩfinitiuo vide p Bar. & alios in l. 5. ff. de verb. ob.

In folle offerre, Calistratus Iurisconsultus intellexisse vr eũ, qui ad liquidũ rões nõ reddit. l. cum seruus, de condi. & de. metaphora ab ijs ducta, qui pecuniam in tra marsupium ostentant, ita tamen vt nec qualis, quamtã ve sit agnoscatur.

In fraudem creditorum ma-numittere qd sit, declarat Impe. §. in fraudem Inst. quib. ex cau. manu. nõ lic. In fraudẽ legis facere videt, q salvis verbis legis sñiam eius circunuenit. l. cõtra. ff. de leg. vbi exempla in gl.

Infrà, hæc dictio ĩcludit, nã si qd infra 20. dies fieri dẽt, vicesima dies includit, ita no. Io. And. in c. præterea, versi. infrà 20. dies, de app.

Infra no. p Inn. de fi. inst. iter dil. & Io. Mo. de excep. pia. super ver. octo. lib. 6. ibi ha bes, qñ includit vel exclu-dit, & Io. An. d cle. cõiug.

In fructu esse, qd dicatur, de mõstrat elegãtissim⁹ Iuri-sc. i l. ĩ fructu. de vsufr. leg.

Insula sumit interdũ p coro na Impiali. C. de qua. psc. l. 1. ĩ fi. Qñq; p alba fascio-la sacerdotalis capitis, secũ dum glos. in clem. 2. de vi. & ho. cle. Capitur etiam pro mitra epi vel abbatis.

Ingeniosus dr quasi intus hñs vim gignẽdi quãlibet artẽ, secũdũ Isid. Et ingenium, qñque ponitur pro frau-de, dolo & calliditate, Ab, in cap. licet, de elec. nu. 16.

Ingenuus est, cui natiuitate competit libertas, qui non est. factus liber. sed natus, inf. de inge. in prin. vide de hoc ẽt Az. in sum. C. de in ge. vel est, q statim qñ na-scitur liber est, de ser. non ord.

ord.c.inst. in gl. 1. Et ingenuitas dicitur libertas de purg.canoni.c. 1. in gl.
Ingressus religioné dr ille, q pfessus est, alr nó ita Fel. ī c.cū deputati, de iu. ī prin.
Inbiatio est frequés reqsitio. C.de pę.bo.subla.l. 1.li. 10.
Inibi est aduerbium compositum ex in & ibi, & significat idem quod in eo loco.
Inijcere manū ppriè est quoties nulla iudicis expectata autoritate rem nostrā aut nobis debitam vendicamus, l. sed si, de in ius voc. & l.pen. de ser.expor.
Inimicus capitalis dr, qui alteri mortem minatur, uel eū accusat de crimine capitali, not.gl.in l.licet, ff de arbi. Et q̄ dicātur inimicitiæ capitales, vide Bar.in l. 3.§.fi.de adim.leg. & Ab. ī c.accedés. 2.ut li.nō cót. in 3.col.ver.& no.bene, & ibidé Fel. & gl.ist.de excu. tut.vel cur.§.inimicitiæ.
In integrum restituere, est reducere in eum statum, in quo erat ante læsionem, si in integ rest.c.auditis, i gl. fi.& per hunc modū subueniēt minorib. & ecclesijs. Et qñq; ex legitima & iusta cā subuenit ēt maiorib. ff.ex q.cau.ma.p to. Et sic intelligunt c.ex literis, eo. ti.& c. cū Be toldus, de re iud.& c.significant de pig.
In integrum restō est prioris status redintegratio, vel iuris prioris, etiam est audiétiæ redintegratio. Fm Spe. eod. titu. & l. quòd si minor.§.restitutio.ff.de min. vide infra ī ver. restitutio.
Inita.i.contracta, de pac.cap. Antigonus.
Iniuria vno mō gñali dr esse illud, qđ non fit iure, & dr quasi non iure factū. Scdo iniuria specialiter dr culpa, vt ī l. Aquil. Tertio dr iniquitas vel iniustitia iudicātis, vt inst.eo.ti. in pri. Quartò dr contumelia, ff. de iniur.l. 1. ī pri.& l.apud Labeoné eo.ti. Dr ergo iniuria quasi ius iniquum, ex eo sic dicta, q iure & iustitia caret. Et aūt iniuria tribus modis, s.re, verbis, & literis, Re, vt cum manus inferunt, vt d.l.1.§.Verbis, vt cū fit cōuitiū, vt ī §. 1. iam alle. Iniuria literis fit, cum qs ad infamiā, alicuius libellū, vel famosū carmen, vel historiā cōscribit, vt ff. de iniur.l.lex Corn.§.quis, Req. suprà famosū car. Itē īiuria triplex est, vna leuis, vt si modico ictu, quis a pa

ere vel supiore pcutiat alia atrox, vt si aliqs a minore se verberetur, vel in cōspectu iudicis, vel oculo, aut mēbro priuet. Et sic dr̄ pluribus modis, vt permissū est.

Iniuriarum actio. Require supra, Actio iniuriarum.

In ius vocare est, in ius cā iuris experiēdi vocare apud eum, qui ius dicturus est, vt experiatur actor, án ius sibi competat, an non, vide de hoc Az. in sum. C. eo. ti. & habetur, C. & ff. eod. ti. l. 1.

In litē iurare, est suo arbitrio præstito iuro, pro quanto nollet re carere, rei æstimationem, s̄m suum interesse singulare facere, & hoc taxatione facta p iudicem vt l. videamus. §. iurare, ff. de ī li. iu. & l. arbit. ff. d̄ do.

Innocuus dicitur, cui nocitū non sit, secundum Isid.

Innoxius est qui nō nocet, sicut noxius nocens dicitur.

Innouamus, vide Decernim.

Inofficiosa donatio dr̄, q̄ cōtra offm̄ pietatis facta est, & fit ad sīitudinē inoffōsi testi, vt C. e. ti. l. 1. & per totū ti. seq. quia per eā liberi vel parentes excludūtur à bonorum subsidio, vel ex propositio donantis, vel re ipsa. quod per se sufficit ad reuocationem donationis licet propositū, vel cōsiliū donantis. In non interueniat, iuxta no. ī l. si liqueat. in gl. C eo. ti. uide hoc ibi.

Inofficiosum testm̄ dr̄ quot factū est cōtra officiū pietatis ut l. 2. ff. de inof. test. quo. s. filius proprius, aut ptentus, aut iniq; exhæredat, hoc est qn̄ pr̄ uel mater fecit testm̄. Itē qn̄ filius in testō patrē sine cā exhæredat. Etiam si fratrem frater exhæredat, turpio pso nis institutis ī duob. casib.

Inquilinus dr̄ qui cōducit rē urbanam. l. emptorem. in glo. C. locati. vnde inquilinus residet ī ciuitate colonus uerò in villa. ff. de acq. pos. l. re pignoris. Inquilinus tn̄ propriè dicitur colens prædium urbanum, sed colonus prædium rusticum. Req. supra Colonus.

Inquisitio est alicuius criminis per superiorem respectu inferiorū suorum inuestigatio, ut in ti. de accu. et inq. & den. & inquirere sumitur pro inuestigatione facti, ut not. Ant. in c. vestra. de coh. cle. & mu.

In rem uerti, est in alicuius utilitatē verti, vide supra actio de in rem uerso.

Inscita, i. ignorantia, 38. dist. c. si in laicis.

Inscribere est se obligare, si non probauerit, ad eam pœnam. quã reus debet pati, vel quam accusando inferre intendit si ꝓbauerit accusator, vt in c. sup his, de acc. in glo. & 2. q. 8. quisqs.

Inscriptio est quidã libellus quẽ accusator offert iudici sub hac forma scriptus, Ego N. corã vel apud N. p̄torẽ, vel iudicẽ deferro talem reũ. l. Iulia de adul. de adulterio, qđ cõmisit cum B. dũ esset cũ ea mẽse tali. in domo tali, consule tali regnante. Et operatur inscriptio, ꝙ accusator si crimen non probauerit, quod imposuit, ad talionẽ obligationẽ. Habet aũt inscripto locũ solũ in criminib. vbi ꝑ modũ accusationis instituunẽ, nõ si ꝑ modum exceptionis opponanẽ, vel vt de eis sine accusatore cognoscaẽ, vt, l. q crimẽ. cum ibi no. C. de his, q̃ acc. pos. Qualiter aũt talis libellus dẽat formari, & q̃ continere, not. in l. pen. C. de accus.

Inseruire frequentiam no. de fide instr. c. 1. in gl.

In sinu hr̃e, vide in hr̃e sinu.

Insinuatio est script. facta in præsentia publicatũ personarũ, & in actis, vbi superfluum est testes adhiberi, cum publica momenta sufficiant, vt C. de donat. l. data, & in l. in donatio.

Insolentie est morum inconueniẽtia, fatuitus, superbia vel prauus vsus, quasi contra solitum, & debitum naturæ cursum, de acc. c. qualiter, & quando, 2. verum, & de offi. ord. c. 1. in clem.

Insolidum, i. in totum, & ponitur in instrumentis, maximè in procuratorijs, ut in c. si duo, de proc. lib. 6. ubi. de hoc & infrà in uer. solidum. Nonnunquam tamẽ ad partem, non ad totũ refertur, ut in l. ea de reg. iur.

In solum. i. in solutionem.

Inspector dicitur qui ad prædia prouincialium accedere habet, fortè ut referat uel reformet si aliqua essent deserta, uel male æquata, ut hæc tollantur. C. de anno. & tributis, l. si, & etiam dicitur discussor, C. de cen. & cen. & censitori, & peræquato, l. ꝑ æquatores, lib. 11.

Instantia est tp̃s quo iudiciũ discutitur, & finiri debet, vt in c. vener. de iud. Iuris. in l. 1. de libr. dici. videtur

ysur-

usurpasse pro assiduitate, à verbo insto, quod est urgeo & exactam diligentiã adhibeo.

In stirpes succedere ẽm Hos. de success. ab intest. sub §. contra, ver. in stirpes succedere, est succedere filios præmortuorum in eã partem, quam eorum parẽtes erant habituri si uiuerent. vnde si quis ex vno filio vnũ nepotẽ succedit, & ex alio decẽ, uel plures, tantã capiet vnus ex parte, una, quantum 10. ex parte altera, & hoc si tractet de successione descẽdentiũ. Collaterales nanq; semper, viriliter succedunt, & hi, q̃ sunt in eodem gradu, succedunt viriliter. i. pro ęqs portionibus. ut in auth. de hær. ab intes. §. si uero, col. 9. siue in capita, C. de leg. hær. l. fi. & auth. cessante, licet quidam dixerint, ꝙ in capita semp succedãt. uide Host. ibidẽ sub §. uiso ver. ꝙ si factum filij. Req. supra in capita succedere.

Institor est i lle, qui tabernis, vinis vẽdendis. uel alicui alteri negotio est prepositus, l. institor, 1. ff. de instit. act. uel dr̃ institor appellatus est ex eo, ꝙ negotio gerendo instat, siue tabernæ, siue negotiationi sit præpositus. Item in eo. ti. l. institor. 2. dr̃ is, qui tabernæ, locove ad emendum, vendendumve præponit, quiq. sine loco ad eundum actum præponitur.

Institoria actio. Req. supra Actio institoria.

Instituere, & inuestire idẽ sonant, sed instituere ẽm ꝓprietatẽ vocabuli est ĩ possessionẽ ponere, quasi intus statuere, & in hoc differunt, quia institui dr̃ qs præsentialiter, inuestiri autẽ in absentia, ẽm Hos. & Ber. ext. de inst. c. authoritate. Instituere est spiritualis iuris beneficij, vel dignitatis corporalem tradere possessionem. Inuestire aũt est ius canoni, uel dignitatis tribuere, qđ põt fieri per annutum uel librum, indifferenter tamẽ unum pro alio sumitur, vide in c. autoritate. pal. ĩ gl.

Instituere accusationem est accusare, sicut instituere actionem agere.

Instituere hæredes est facere & creare hæredes.

Instõ est primus gradus omnium institutorum ut no. C. de lib. præter, l. 1. etiã si

mil-

mille essent, ſm leges. Sed ſm canones institutio est ecclesię, vel ecclesiastici beneficij collatio quasi ius habentem ad beneficium p p̄sentationē intus, vel in beneficiū statuens. Et ſm Goff. institutio propriè est prælatorum, personarum, & clericorum, collatio vero beneficiorum, & p̄bendarū. Inuestitura autē est traditio, vel quasi traditio, qđ additur, quia cōiter fit p annulum, vel librum: vnde inuestitura est in corporalē possessionē, vel in quasi possessionē inductio, seu traditio. Institui dr̄ hæredes ab aliquo in hæreditatem ducti, & hoc in primo gradu vt ff. de vulg. subst. l. j. in prin. Substitui vero dicūtur, q in locū institutorē deficientiū, i. morientiū ad hr̄ditatē instituuntur, vt in substōne pupillari, inst. de pupil. subst. in prin. Dr̄ autem secundus gradus omnis, qui sequit̄ post primum, & in simili not. C. de secūdis nup. sup rub. ff. de vulg. subst. super rub.

Institutionum liber dr̄ quasi instructionum, quia in his primis legū præceptis instruimur, vel quia in statū humani, vel Romani iuris nos erigit, ut Accur. dicit in gl. in prin. institutionū, vel institutorum.

Institutum interpretatur Bu. ius nō scriptum, qđ certū, & insignem aliquem hēat auctorem. attamen nōnūquam etiā refertur ad ius scriptum, vt in §. ex nō scripto. Inst. de iu. na. gē. & ci.

Instratum dr̄ omne vestimentum, quod inijcitur, & insternitur, l. instrato. de verbo. signific.

Instructus, hoc adiectiuum significat adiectionē, & hoc dupliciter, s. accessoriè, & principaliter. Accessoriè cum res, adijciuntur, quæ consueuerunt accedere, v. g. dicendo fundū instructū nam īstr̄m fundi adiicitur accessoriè. Principaliter cū res addijciuntur, q̄ non cōsueuerūt accedere, v. g. fundum instructum instr̄o patrisfamilias. qn̄ non est instrumentum fundi, addijcitur principaliter. concordat, l. si cui fundus. ff. de fun. instru. ubi dr̄, ꝙ extincto legatum instrumenti. Et ad §. si quis ancillas. institut. de leg. vbi dicitur, ꝙ extinguitur, dic qꝰ intelligitur de instr̄o accessorio

fundi,

fundi, l. si cui fundus. palle ga. in accessorio. Et ratio huius duplicis significati est voluntas proferentis declarata ex qualitate rei adiectæ, s. an sit accessoria, vel non quia adiectū instructus, vt præmittitur, dupliciter accipitur.

Instructa domo legata quid veniat in hoc legatum, ostendit Vlp. in l. q̄situm, §. idem Pomp. & l. si ita. & l. Seiæ, §. vlt. de fun. instr.

Instructi fundi appellatio q̄ latè pateat, satis superque constat ex titu. qui est, de fun. instr. & instr. leg.

Instructam tabernā sic diffinit Vlpia. in l. instructam, de verb. sig. quæ & reb. & hominib. ad negotiationē paratis constat.

Instrm̄ s̄m Host. in sum. tit. de fid. instr. & s̄m Spec. tit. de edi. instru. in princ. est scriptura ad assertionē, seu probationē alicuius rei facta. Est aūt instri appellatio generalis, quia continētur omnia ea, quib. causa instrui p̄t. Et sic testm̄, codicillus, testimonia, & personę testes, quib. causæ instrui debētur loco instrumētorum hn̄r, l. j. ff. de fid. inst. & est gl. in c. cum dilectus, de fi. instr. Dicit autē instrm̄, quia instruit, & documentum, quia docet ut l. 1. palleg. Tn̄ instrumentum p̄priè dicitur scriptura ad memoriam alicuius cōfecta siue charta, & ita sumitur in auth. de instru. cau. & fin. col. 6. Nam instrumenta fiunt ad memoriam perpetuam, 2. q. 6. saluberrimum. 27. q. 1. c. oēs fœminę. Sed aliter dr̄ instrumentū apparatus fundi, quo exercetur possessio & ita accipitur in l. quæsitum, ff. de fund. instr. Vnde instrorum quædā sunt causa agrorum colendorū, ut aratrum, rastrum, traha, q̄ æquandis cespitib. trahuntur. Alia colligendorū fructuum, ut sacculus, quo cardones, & herbę inutiles exciduntur, & similia, vt falces fœnariæ, falces messoriæ, & falces putatoriæ, ligones, torcular, corbes, quales vindemiatorij, q̄b⁹ vindemia portatur. Causa seruandi fructus, vt dolia, granataria, casellæ, in quibus fructus reponūtur, s. cellullæ granariorū. Vn̄ instrm̄ capitur tripliciter, uno modo latissime, & sic omne vas vel susceptibile in cō-

ſtructione domus vel fundi vſitatum dr̃ inſtr̃m. Secundò latè pro omni eo, quod cauſam inſtruit, ut ſcripturę teſtes facit c. peruenit, extra de teſtib. cog. facit l. notionem, §. inſtrumentorum, ff. de ver. ſign. Tertiò ſolum' pro ſcripturis, ut in ti. de fi. inſtr. Et ſic differunt teſtes ab inſtrumentis, quia probatio teſtium fit uiua uoce, ſed inſtrumẽtum uoce mortua. Ex quo ſequitur, ꝙ ſtatutum diſponens, ꝙ producens falſum inſtr̃m, puniatur in decẽ, non habet locũ in producentẽ falſum teſtem, quia ſtatuta ſunt ſtrictè intelligẽda. facit c. ex literis, de ſponſa. Sunt aũt inſtrorũ duæ ſpecies. Nã aliud publicum, aliud priuatum inſtr̃m. Publicum, eſt ſolẽnis, & ritè ordinata ſcriptura, per authenticæ perſonę manum publicè facta, ex cã memoriæ, c. ſcripta, de fi. inſtr. Et ſunt illa de ſolẽnitate, quę faciunt inſtr̃m publicum, & authenticum rſr, ui, ſ. præponatur nomen Imperatoris, & annus imperij, nomen Conſulis, & annus Cõſulatus. Hodie uerò ponitur nomen ſummi Pontificis cum aliis ſeptem, ut ſunt annus dñi, indictio, mẽſis, dies, locus, cũ nomine notarij, &c. de qb. not. gl. in l. generali, C. de tab. lib. x. Et dr̃ publicũ inſtr̃m quia iudicis autoritate eſt exemplificatũ, authenticatum, ut in c. cũ dilecta, de confir. vti vel inuti. Itẽ publicum inſtr̃m, qa authẽtico ſigillo eſt ſigillatum, vt c. 1 de fi. inſtrum. Item dr̃ publicum inſtr̃m, quod in iudicio dr̃, ſeu ſcribitur apud acta publica, & ualet ẽt per quencunq; ſcriptum ſit de probat. qm̃. Itẽ dr̃ publicum inſtr̃m qđ habet ſubſcriptionem trium teſtium uiuentiũ, ut c. ſcripta, præall. Item dr̃ publicum, quod de archiuo publico vel de armario producit̃, vt liber cenſualis, ĩn quo ſcribunt̃ cenſus, vel liber annotationũ, & ei creditur ſi habet publicũ teſtimonium, ſ. ꝙ iudex confiteatur illud de archiuo publico eſſe productũ, c. ad audientiam, de præſcr. vbi dr̃, ꝙ Papa credidit cuidã libro cenſuali. Et cuilibet alio inſtrumento fides adhibetur, ut patet per iam

dicta

dicta, & per multa alia iura. Instrm priuatum est qđ per manū priuatá cófectū est, vel à tabellione, nó tñ in forma publica scriptum vt quia nec nomen Imperatoris, nec Consulis, nec Papę (de quibus suprà ꝓximè dictum est) apposuit, ut C. qui pon. in pign ha. l. scripturas, ut ibi notat. Et tale instrm debet hre triū testium subscriptionem, vt dicta leg. fin. Et priuatū instrumentum à quocunque sit scriptū, nisi aliquo dictorum modorum sit roboratum, non valet. Instrumentorum priuatorū tres sunt species. Nam aliquādo facit scripturam tibi tā tum, aliqñ tibi, & alij, & aliqñ alij tm, Illi scripturę quam quis facit sibi uel ꝓ te, nulla fides adhibetur, vt C. de proba. l. 1. Si auté facit scripturam contra te puta creditori tuo de eo, quod accepisti ab ipso, creditur ei contra te, ut 1. q. ultima saluberrimum. Si auté tibi, & alij facit scripturam, sicut est codex rationum tuarum, & interdum creditur, ut x. q. 2. Et autem aliquod instrm guarantigiæ, uel guarantigiatum, uidelicet, ꝙ hēt executionem paratam ut si cantet aliquem esse debitoré alterius, statim eo exhibitio in iudicio, iudex executionem facit, ut fit communiter Papiæ. De his not. in l. à diuo Pio. ff. de re iud. ergo dicitur ab instruo, quia eo mediante causæ instruuntur.

Insula tribus modis capitur, Primò pro domo in mari posita, quia in salo, i. in sal so posita est ẜm Isid. & no. gl. in §. insola instit. de re. di. & uide Bar. in tract. de insulis. Secundò sumitur pro qualibet domo, ut l. insulam, ff. de verb. obli. & l. 3. § effracturæ, in uer. insulis, ff. de offic. prçf. uig, non tamé propriè est insula, ut dicit glo in d. § effracturę. Tertiò modo dicitur insula locus undique circundatus aqua, ut l. adeò, §. insula, & ibi gl. ff. de acq. rer. do. & not. Bar. in suo trac. de insulis, in princ. Et de hoc uide instit. de rer. diu. ubi in gloss. ponitur alia diuisio, §. insula.

Insulas Festus ait esse domos, quæ uicinorum cōmunib. parietibus nó cóiunguntᷓ, sed quoquo uersū uel pri-

uata vel publica area ambiũtur. In hac significatione vsi sunt Iurisconsulti, cum insulã pro domo posuere, vt ĩ d. §. Effracturę. Inde ĩsularius, insulæ custos.

Insularii serui sunt, qui in insula retinẽtur, ut l. in lege, ff. de verbo. signific.

Integer homo duobus modis dicitur, vno respectu corporis, vt in §. his. instit. ad l. Aqui. altero respectu nominis morum, & famæ l. quarto, de popul. actio.

Intentione siue capitulum in iure dr̃ illud qđ intendit, ꝓbare ꝑ testes is qui inducit eos. Sumitur intentio, & alio mõ, vt in l. qui intẽtione, de iudi. Referẽ, & ad libellũ seu petitionẽ actoris in scriptis, ut ĩst. de act. §. si quis agẽs. & si minus.

Intercalare est inserere, & supra numerum addere, l. 3. de minor. vñ inter calaris dies, i. interpositius, qualis q̃ mẽsi Februario anno bissextili addiẽ. Mensem tamen inter calarẽ dixere tã eũ, q ĩtercalatur, q̃ in quo intercalatur, ut vtroq; sensu vr̃ locutus Iuriscon. in l. Cum bissextus, de ver. signific. id quod Bu. & Alci. noster animaduerterunt.

Intercedere propriè idẽ est, ꝙ pro alio preces fundere, sumitur tamen cõmuniter in iure ꝓ interuenire.

Intercessor dicitur, qui ꝓ alio preces facit, & fundit. Item dicimus intercessorẽ illum qui intercedit, & interponit se inter debitorẽ, & creditorẽ hoc, ꝙ dei pecunia mutueẽ, & est quasi fideiussor, & constitutor.

Intercidere ꝓ deficere, l. ĩter cidit, de cond. & demonst.

Intercedere propriè est denũtiare, & prohibere, ut inst. de interdi. §. 1. Sæpe tamẽ vtimur pro interdicto agere, ut in l. 3. §. si quis dolo. de tabul. exh. Interdicere etiã ꝑtor dr̃, cùm interdictũ reddit qđ annot. Acc. in l. 1. de loco. & iti. pub.

Interdicere aqua & igni, requirè supra, Aqua, & igni.

Interdicti in titu. de inter. & rele. accipiendi sunt ij, quibus interdictum est.

Iterdictum olim nihil aliud erat, q̃ quædã formata, & solẽnis cõceptio verborũ quib. ꝑtor aliquid fieri iubebat vel ꝓhibebat, ꝙ tũc maximè faciebat, cum de possessione vł quasi possessione inter aliquos cõtẽdebaẽ, vt ĩst. đ int. circa prin. & ff.

& ff.eo.tit.& dr̄ inrerdictū quasi inter duos dictū, vel redditū, vt insti.eo.ti.§.exhibitoria, alias §.sunt tñ in fi. Vel ſm aliquos dr̄ ab interdicendo, i.prohibendo, quod non placet, cum per interdicta non semper prohibeat, imò aliqñ aliquid fieri iubeat iudex, vt instit. eo.ti. §.1. Differebant aūt interdictū ab actione, quia solemnitas actionum erat inducta de iure ciuili, interdictū aūt à iure prætorio, vel ſm Azo.q̄a in actione verborū solēnitas non formabat̄ ī singulorū p̄sonis, sed erant gñaliter in oīum personis formata solemniter verba. In interdictis autem quot erāt hoīes, q̄ volebant ea p̄ponere, tot eis desiderātib.& petētib.formabant̄ verborū solemnitates, vel cōceptiones q̄b. contra suos aduersarios in causis suis vtebantur, quas interdicta vocabāt, de hoc nō.inst.eo.tit.prin.& ff.eo. super rub. Hodie aūt inter actiones, & interdicta nulla est differētia, vt inst.eo. tit.§.fi. Est ergo interdictū actio in factū p̄toria, i.à p̄tore īuēta. Et aliqd̄ nomē sortit̄ ab īuētore, vt Saluianum. Aliqd̄ à principio formæ verborū, ut quorū bonorū, quorū legatorū, vti possid. Aliud à materia, de qua tractat, nomen accipit, vt ne q̄d in loco sacro fiat, de locis, & itineribus publicis, ut ne quid in loco publico, & itinere publico fiat, de loco publico fruendo &c. Vnde interdictorū aliud petitoriū, aliud possessorium, & aliud mixtū. De petitorio, ff.eo.tit.l.interdictorum, §.quædā De mixto, ff.de aqua quo. & æst.l.1. §.fi. De possessorio, inst.eo.ti. §.sequēs diuisio. Et huius interdicti tria sūt membra quia aliud interdictum possessorium datur p̄ adipiscēda possessione, aliud pro recuperanda, & tertium pro retinēnda. Primum competit ei, qui non fuit ante nactus possessionem, & illud est triplex, s. quorū bonorum, quorū legatorū, & saluianū. Primū competit hæredi, vel filio emancipato pro possessione hæreditatis à p̄tore petita. Nam filius emancipatus de iure ciuili nō admittebatur ad hereditatem paternam, sed q̄a emancipatus ita est filius sicut in pa-

tria ptāte existens, iō ptores, i. magistratus à populo R. creati gratia emendādi defectus legis 12. tabularū s̄m æquitatem (dū tñ non tollerent dispositionem iuris ciuilis) statuerunt iure prętorio emancipatum admittendum ad res vniuersas corporales, nec non ad iura corporalia. Et daī directum de iure prætorio, vtile verò de iure ciuili. Et est effectus huius īterdicti, ꝙ ex eo filius emancipatus agere pōt contra possessorem rerū paternarū, sic cōcludendo. Peto talē condēnari ad dandum mihi talē rē, cuius hæres factus sum de iure ꝑtorio. Secūdum, s. quorum legatorū competit hæredi contra legatarios, q̄ ꝓpria autoritate legata apprehendunt, quorū ipse debet esse distributor, postquā falcidiā deduxit. Vñ aliq̄s hēt tres filios, & domum, & vineam, domū legat primo, secūdo vineā & tertiū hæredem vl̄em instituit, qui nihil reperit in hæreditate. Debet ergo tertius hr̄e falcidiam idest quartam partem hęreditatis, & sic deducta quarta parte à domo, & à vinea, ille retius, distribuit alijs filijs primo, & secūdo legata residua de manu sua, q̄ ipsi ꝓpria autoritate non dēnt apprehendere. Est ergo effectus huius īterdicti, ꝙ petat legatarios cōdemnari in oīb. legatis restituēdis quorum ipse hæres est. Tertiū. s. saluianum cōpetit locatori contra inquilinum, q̄ deportat bona sua de hospitio sibi locato, nec reducit ad pristinum statū quia oīa obligata sunt hospiti tacitè pro censu. Secundum, s. pro recuperāda poss. cōpetit eiecto de possessione, & hoc tripliciter, vñ vide possessione immobili, vi bonorum raptorum spoliato re mobili, & qđ ui aut clam contra eum q̄ in solo alicuius ædificauit. Tertium, s. pro retinenda possessione interdū possessorem cōpetit contra molestantem aliquem in possessione, & est duplex, s. uti possidetis, ꝙ competit inter duos, qui eandem rem immobilem intēdunt possidere, & vtrobi. quod gr̄a possessionis est inter duos super re mobili. De his vide gloss. quartam, & septimam, in cap. pastoralis: de

causa possess. & propr. vbi plene. Et nota optimã glo. & magistralem, in l. si quis in tm, C. vnde vi vbi ponũtur multi casus, in quibus quis nõ incidit in pœnam huius nouæ cõstõnis, si qs. Non.n.dr agi vnde vi, sed ex illa cõstitutione. Iterdictorũ ẽt qdã sunt publica qdã priuata. Quædã simplicia, in qbus alter est actor, & alter reus, vt sunt restitutoria vel exhibitoria. Quædã dublicia, in quib. vtriusq; litigatoris conditio est, nec qsquàm actor, vel reus præcipuè intelligitur, sed quilibet tã rei q̃ actoris partes sustinet, inst. de interd. §. tertia, & §. dublicia, & ff. eod. tit. l. 2. vbi de hoc, & in l. 3. eod. titu. Hæ, & aliæ diuisiones interdictorum plures ponuntur, quæ sunt de libero homine exhibendo, ne quid fiat ĩ loco sacro, sãcto, & religioso, in flumine ripa ve, & in flumine publico, de cloacis publicis, &c. ut infra, de singulis dicet in locis suis. Sunt aũt interdicta publica nouem in vniuerso ₰m Spe. in trac. libellorũ, tit. de cau. poss. & propriè, §. qa verò. Alia omnia sunt interdicta priuata qa p p vtilitaté priuatam inducta, & sunt in toto 28. ₰m Spec. ibidem. §. priuatã. Item interdictum generale dr qñ regnum, terra aut villa interdicitur. Particulare verò, qñ vna ecclesia interdicitur, & hoc mõ sumendo interdictum p censura ecclesiastica.

Interdictum dr ab interdicẽdo, hoc est interim dicẽdo, vt Pau. lib. sent. 5. ait Quoties ergo Prætor nõ in perpetuum, sed ad tps, donec pleniore iudicio de iure petitorij quæratur, aliquid edicit, propriè erit interdictũ, qua rõne, & interdicta dñr, quæ cãm quoque proprietatis habent, dum tñ p modum prouisionis inducta sit, vt de mortuo inferendo, de uia reficienda & de itinere actuq; priuato, nec.n. hac diutio rem moram requirũt, quod luculentius explicat Alciat. in l. 1. de op. no. nun.

Interdicta quomodo differãt ab edictis, ostendit Bar. in l. 1. de ope. no. nun.

Interdictũ de aqua quotidiana, & æstiua dat hñti ius aquæ quotidianæ, vel ẽt æstiuę ducẽdæ ad prædia sua,

cùm aliquis ducere ꝓhibet vt ff.co.tit.l.1.in princ. Et ꝙ interdictũ aliqñ sit ꝓhibitorium, aliqñ restitutoriũ, vt sequit, de hoc est casus in d.l.1.§.1.& est ꝓhibitoriũ, & retinédę possessionis, qñq; aũt est restitutoriũ, ſm Spec. ibid.ver. alio mõ, & §.palle.vbi subdit ꝑtor. Quotidiana autẽ aqua nõ tm̃ illa est, q̃ quotidie ducitur, sed illa est, qua quis quotidie ꝑt vti, si velit. Duo aũt sunt genera aquarum, quæ differũt. Quotidiana, q̃ duci solet assiduè, etiã si aliqñ ducta non est. Ea quoque dr̃ quotidiana cuius seruitus intermissiõe tpis diuisa est. Sed aqua æstiua ea ẽ, qua æstate vti expedit, sicut dicuntur vestimenta æstiua, saltus æstiui, castra æstiua, quib. interdũ hyeme, plerunq; tñ æstate utimur, vt hr̃ in l.præalleg. in princ.

Interdictũ de aqua de castello ducenda dat̃ hñti ius dicendi aquã de cannali, vel de castello, qđ est diminutiuũ à canna ad irrigãdũ, vide Spec. vbi suprà, q. dicit hoc interdictũ haberi, & bñ.ff.de aq.quot.& ęsti. l.j.§.ait ꝑtor.2. de quo dic vt ibi, & in 3.§.& seq.usq; ad fi.l.vbi df. Hoc ĩterdictũ necessario ꝓpositũ est. Nã q̃a superiora interdicta ad eos ꝑtinẽt, q̃ à capite ducũt, &c.ęquissimũ uisũ est ei quoq; q̃ ex castello ducit (.i. ex eo receptaculo, ꝙ aq̃ puplicã suscipit) iter dictũ dari, idq; à principe cõcedit, alii nulli cõpetit ius aquæ dandę, vide ibi pulchrum tex.

Interdictũ de aqua pluuiali arcenda, vel aqua pluuia, imo nõ est interdictũ, sed actio ciuilis descẽdens ex l. 12.tab.vt ff.d̃ acq.plu.arc. l.si vsusfructus, & ibi no.super verbo, legitima, ubi allegat̃ l.Labeo.ff.de sta.lib. Et dicit ibi text. Sed & si fructuarius op⁹ fecerit, per qđ aqua pluuia alicui noceat, erit q̃dẽ actio legitima cũ dño ꝓprietatis, an vero ẽt vtilis infructuariũ actio aquę pluuiæ arcẽdę sit danda, q̃sitũ est, & magis est, vt det supple dicendum. Si ergo facis aliq̃d opus in fundo tuo, pp qđ aqua pluuialis nocere põt fundo vicini tui, dat̃ cõtra te actio aquæ pluuiæ arcẽdę, p quã tuis expensis op⁹ teneris destruere, & dãnũ

contingens emendare. Si vero possideas op⁹ ab alio factū, teneris patientiā præstare, ut destruat, arg. l. 1. & 2. §. 3. in fi. & l. si tertius. §. Celsus ver. si qs alius. ff. eo. tit. & Spe. ibi. Et dicit Vlp. in l. j. in prin. ff. eo. Aquam pluuiā dicimus, q̄ de cœlo cadit, & q̄ imbre excrescit, siue p se hęc aqua cœlestis noceat siue cū alia mixta sit. Et seqt̄ ibi statim. Hęc aūt actio locū hēt in damnandū facto, opere tñ iam facto, ex quo dānū timetur, totiesq; locum habet, quoties manufacto opere agro aqua nocitura est, i. cū quis manufecerit quo aīr. flueret, quā natura soleret, si fortè mutando (aliàs immitēdo) eā, aut maiorē fecerit, aut citatiorē, uel rapidiorē aut vehemētiorē, aut si cōprimendo redundare fecerit eam. Nā si natura aqua noceat, ea actione nō cōtinet, & ī ea. l. dr̄. De eo ope, qđ agricolē di cā aratro fit q. Muti⁹ ait nō cōpetere hāc actione.

Interdictum de arborib. cædendis dat̄ cōtra eos, q̄ hñt arbores, quarū folia pēdent sup edificia uel agrū; ita q̄ eis damnum inferāt, & consulitur eis, q̄ huiusmodi arbores succidant, & ligna tollant, & eas deglobent à terra usq; ad 15. pedes. Idē est p radices minaī periculū, ut l. j. C. đ interd. Et hoc interdictū ꝓhibitorium est. Si aūt arbores ædibus alienis impēdāt, vtrum totas iubeat p̄tor adimi, an verò id solū, quod supra extiterit. Rutilius ait à stipite excidēdas idq; plerisq; vr̄ verius. Et nisi adimeret dominus arborē, Labeo ait permitti ei, cui arbor officit, si velit succidere eam, lignaq́; curare, ut est tex. in l. 1. §. hoc interdictum. ff. eod. tit. ubi subditur in §. seq. Arboris appłone ēt vites cōtinentur. Non solum aūt domino ędium, sed ēt ei, qui usumfructum habet cōpetit hoc īterdictū, ut ibidē.

Iterdictum de cloacis priuatis reficiendis. Si uolēs, qs suam cloacā priuatā uel ēt publicam, uel fistulas, uel meatus reficere, uel purgare, uel de nouo facere ab alio prohibetur, tunc prouisum est ei de interdicto de cloacis, qđ est īterdictū publicè deputatū, & priuatū de priuatis cloacis, & est

prohi-

prohibitorium. Etiam est aliud restitutorium, s. qđ datur contra immittenté in cloacam meam vel publicã, vel qđ immissum in cloacam impedit, vel quo iubet auferri, qđ immisśũ est, ut ff. de cloa. l. 1. §. 1. & §. deinde, & §. cloacæ, l. fi. eo. tit. & Spec. ibi, ver. porro. vide suprà cloaca.

Interdictum de fonte est, qđ datur ei, qui duxit aquam de fonte hoc anno, nec vi nec clam, nec precario de alterius fonte, ut ff. eod. ti. l. 1. in principio. vel lacu, puteo, piscina, fossa, stagno. Hoc interdictum pro ꝓponit ei, qui fontana aqua vti ꝓhibetur, siue hau rire, siue pecus ad eam appellare l. unica pal. in prin ci. Et de istis oĩbus seruitu tib. datur hoc interdictũ si tñ perpetua sit causa, vt colligit ex §. 1. dictę l. vnicæ, & §. hoc interdictũ de cisterna, in vers. denique à contrario sensu. Non auté datur insciss oria actio, ut d. §. hoc interdictum, ubi dicitur, ꝙ de cisterna non competit. Nã cisterna non habet perpetuã causam, nec viuã habet aquã. Ex quo apparet in his exigendum, vt viua aqua sit. Cisternę aũt imbribus concipiunt. Cætera vide in d. l. vnica, ff. de fonte, vbi dicitur in fi. l. De lacu, puteo, & piscinis reficiendis, purgandis interdictum cõpetit & oĩb ꝑsonis datur, quibus illud de aqua æstiua.

Interdictum fraudatoriũ est quo tutoris creditor pupillo tenetur vt si eũ consilijs fraudem participasse constabit, ut fraudaretur. De hoc interdicto hr. ff. de solutio. l. pupilli circa princ, Hoc interdicto ét tenetur, qui fraudem participando emit à debitori, qui nõ sit soluendo. vt §. item si quis in fraudem inst. de act.

Interdictum de glande legenda, vel alio fructu datur ei, cuius glãs vel alius fructus in fundum alienũ ceciderit, ut l. vnica, ff. eod. tit. vt singulo tertio die legere, & exportare liceat. Et glã dis nomine omnes fructus cõtinẽtur, vt dicitur in fi. eiusdem l. vnicæ.

Interdictum de itinere actuque priuato restituẽdo prohibitoriũ, ad tuendas tm̃modo rusticas seruitutes, daĩ ꝯ ꝓhibentes aliquem vti seruitute sua vt ff. eodem

dem tit.l.1.§.1. & datur cõfessoria contra negantẽ seruitutem, ut l.si forte.§.sciẽdum ff.si ser.vendi.Et etiã aduersus eum, qui aliũ iniustè prohibet sua vti seruitute.Imò ẽt tunc datur cõfessoria,vt d.§.sciendum,l. præall.vñ datur mihi,quia in itinere actu vel uia priuata vsus sum hoc an.30. dieb. non vi,non clam,nõ precario, vt ff.eo.tit. l.1.§. hoc interdum,et hoc si fuerit iure seruitutis, aliàs secus, vt ff.de aqua plu.arc.l. 1.in fi. & ió a te nõ debeo prohiberi quo minus vtar interim vel tanto tpe,quo adusq; de seruitute cõstet. Ait.n.Prætor. Quo itinere actuque priuato, de quo agitur hoc anno, nec vi, nec clam, nec precario ab aduersario vsus es,quo minus ita vtaris,vim fieri vero,vt ff.eo.tit. l.1.in princ.

Interdictũ de libero nomine exhibẽdo competit vnicuique de populo ad petendũ in publicum hominẽ liberum contra & aduersus eũ qui liberũ hominem inuitum captum dolo malo detinent in seruitute.Et ꝓponitur hoc interdum tuẽdæ libertatis cã. videlicet, ne homines liberi retineãtur à quoquã,pro exhibitione faciẽda,ut homo producatur in publicum, & tangendi vidẽdiq; hominis facultas præbeatur.Et exhibere est extra secretũ hr̃e, ff.eo. ti.l.3.§.ait prætor. Hoc ẽt interdictum cõpetit aduersus absentẽ, vt l.præal.§. 1. & à quocũq; hoc interdictũ ꝓponi põt,qa cuilibet de populo cõpetit,& cuiuslibet interest, ne hoc fiat. Nemo.n.ꝓhibendus est libertati fauere, vt ea.l. §. hoc interdictũ 1. & nihilominus lex facit accusari, vt eo.ti.l.1.in pri.ubi tex.inquit. Quẽ liberũ dolo malo retines. exhibeas, & ff. ad l.faui. đ pla.l.nõ statim §.fi. & C.eo.tit. l.si fratrẽ.

Interdictũ de liberis exhibendis,seu deducendis dať patrib.vel parẽtib.cõtra eos, q liberos vel nepotis ĩ ptãte eorũ existẽtes, sine eorũ vlũtate detinent.Vñ l.1.ff. eo.ti.sic ait.Ait. prætor, q ꝗ ve in ptãte Lucij Titij, est si is ea ve apud te est,dolove malo tuo factum est, quominus apud te esset, ita cũ eã ve exhibeas. Hoc interdictũ,& illud de vxore deducenda nõ solũ sunt

ex-

exhibitoria sed ét deductoria seu deductiua, qa p ea vxor, & liberi non tantum exhibentur, sed etiam deducuntur, vt ff eo. tit. l. 3. §. 1. & de interdicto de vxore postea dicetur.

Interdictum de loco publico fruendo est publicæ vtilitatis cã ppositum, quia tuet vectigalia publica, quo phibet quis vim facere ei, sociove eius, qui conduxit locum publicũ fruendũ ab eo, qui locandi ius habuit quo minus loco publico sibi frui liceat ex lege locationis vel conductionis, vt hæc habentur, in l. 1. §. 1. & in prin. ff. de lo. pu. fru.

Interdictum de migrãdo dat inquilino, vt ipse liberè cũ rebus suis possit de habitatione migrare, si tñ locatori satisfaciat, & de pésione totius tps, vt ff. eod. ti. l. 1. si pensio. & de damno. si qd in domo coaducta dederit. Sed & gratuito inquilino dat colono aũt nõ dat, ut ff. eo. ti. l. 1. §. 1. sed aliàs ei extra ordiné subuenit si velit nõ dico migrare, sed colonariã post tps exactũ de relinquere. Dr. n. ibi ĩ tex. Hoc interdictũ proponit inquilino, q. soluta pésione vult migrare. Nam colono nõ cõpetit, cui ét extra ordiné subueniri põt, ergo in frequés est hoc interdictũ. Si tñ gratuitã, quis habitationem habet, hoc interdictum utile ei competit.

Interdictum de mortuo inferendo hëat locũ, ut qs non prohibeatur mortuũ inferre, & sepelire, quo licet ei inferre & sepelire, vt ff. eo. ti. l. 1. in prĩ. vt si vti via phibeat, uel sepulchrũ ędificare vel lapides ad ædificandum per fundum ducere, vt ff. eo. ti. l. 1. §. prætor ait, & §. item si mihi. §. ędificare & § fi. &c.

Interdictũ mométaneæ possessionis est, quo agitur de possessione retinéda, sicut vti possidetis, ut ff. vti possiderit, ut ff. uti. possid. l. 1. §. 2. & utrobiq; de quib. ĩfra dicetur, uel quo agitur de possessione adipiscenda ut ff. quorum bonorum l. 1. §. 1. ut est quorũ bonorum, quorum legatorũ, vel quo agit de possessione recuperanda, vt vnde vi. ff. eo. tit. l. 1. §. 1. dñr momentaneæ possessiones, qa licet obtineat aliqs ĩ possessione, tñ continuo elapso mométo succũbere poterit, ĩ iudicio

proprietatis, vt C. si de mome. poss. fuerit appel. l. 1. Et ꝙ hęc sint īterdicta mométaneę possessionis, dic ut no. C. q. leg. pers. hñt ī iudicio standi. l. momentaneæ. Et naturā illorū pdictorū ꝓseqre ut no. c. pastoralis, de cau. poss. & ꝓpri. & inf. de īterdictis, p totū, ꝓut ēt suprà dictū est, in pri. de interdictis. Hoc aūt īterdicto pōt qlibet minor & si impubes. sit etiam sine tutore vti. ff. vnde vi. l. 1. §. si filius.

Interdictū ne qd ī loco sacro fiat, & sequētia oīa hmōi, danť cuilibet ex populo ad ꝓhibēdū ne fiat, cōtra quā ꝓhibitioné, si qd factū fuerit īterdicto, ꝙ vi aut clā, suis sumptib. vel destruere cogeť oē, qđ factum fuerit aut ī pristinū statū reducere, vel reddere teneť, vt ff. ne qd ī loco pub. l. 2. §. prętor. Hoc aūt verum est de hoc, qđ ipse fecit vel mandauit, aliàs secus esset, vt ff. qđ vi aut clā. l. si alius. Vbi hæc īterdicta locū héant, sighatio ipsorū nominū denotat, vt pupillaris actio est q̄ ius pupilli tueť, vt ff. de pupil. act. l. 1. Et dic ut ibi ī rub. & ff. de iurisd. om. iud. l. si qs illud. Et danť ét ad interesse, vt ff. ne q̄d in loc. pub. l. 1. §. 1. Interdictū ne q̄d fiat in loco sacro. patet. Et qđ ait ꝑtor ne quid in loco sacro fit, nō ad hoc ꝑtinet, qđ ordinamenti cā fit, sed de formitatis cā. vel incommodi ēst, vt l. 1. §. qđ ait. ff. eo. ti. vbi ēt l. 2. dicit. In muris item, q̄ portis & alijs sacris locis aliqd facere, ex quo dānum aut incō modū irrogeť nō ꝑmittiť.

Interdictū ne qd fiat in loco religioso, patet similiter.

Interdictū ne qd fiat loco publico, uel itinere hoc interdictū ꝓhibitoriū est, & tā publicis vtilitatib. q̄ priuatorū p hoc ꝓspiciť, loca. n. publica vtiq; priuatorum vsib. deseruiūt iure scripto ciuitati. ut l. 1. §. 1. ff eo. tit. ubi seqť. Publicū locū Labeo diffinit, vt ad areas, ad insulas, ad agros, & ad vias publicas itineraq; publica ꝑtineat. Hoc aūt īterdictū ad ea loca, q̄ sūt ī fisci patrimonio nō ꝑtinet. In his. n. neq; facere quicq̄ neq ꝓhibere priuatus pōt. Res. n. fiscales q̄ si ꝓprie, & priuatę prīcipis sūt. Si qs ergo ī his aliqd faciat, ne quaq̄ hoc īterdictū locū hēt, sed ī hac cōtrouersia ꝑfecti eorū iudices

dices sunt, quia hoc interdictum ad ea loca pertinet, quæ publico vsui destinata sunt, vt l. 1. præalleg. §. 2. & 3. De hoc vide ibidem plura eadem, l. & eo. tit.

Interdictum ne q̃d fiat in mari, vel flumine publico ripa ve eius quo peius nauiget, aut in via pub lica quo peius eatur hoc interdictũ dat̃ perpetuo omnib. & in oẽs habet cõdem natione̾ in id, q̃d actoris inter erat, vt l. 1. in fi. ff. de via publ. & itinere publico reficiendo, & si quid in ea factum esse dicatur, vbi lex secũda ponit, ꝙ uiam publicam populus nõ uten do amittere non potest, & l. fi. dicitur. Qui viam publicã ex arauerit, ab munitionem eius solus compellitur. Item flumen à riuo in magnitudine est discernendũ aut æstimatione circum colentiũ. Item fluminũ quædã sunt perennia, quædam torrentia. Perennia sunt q̃ semp fluunt, torrens est, quod ex hyeme fluit, & si aliqñ in æstate. Etiam est flumen pub licum, & flumen priuatũ, quæ omnia describũtur in tex. & gl. in l. j. ff. de flu. & ne q̃d in flu. ripa ve eius fiat quo peius nauigetur.

Interdictum ne q̃d fiat in flumine publico, vt al̃r fluat quam priori estate fluxit. i. vt aqua fiat altior, depressior, & lapidor cum incõmodo accolentium, vt ff. ne quid in flu. publ. l. 1. in princip. §. quod autem ait.

Interdictũ de no. ope. nun. datur ei, q̃ prohibetur ædificare, postq̃ satis dederit, vt ff. eo. tit. l. prætor ait. §. hoc aũt interdictum, nã hoc interdictum cõpetit si in solo suo ædificat al̃r locum hẽt remissio, ut ff. eod. ti. l. non solum. §. sciendum, & tunc non põt vltra ædificari, nisi constet eum hr̃e ius ędificandi, ut in §. præ alle. Hoc interdictum, ẽt datur in eum, qui non satisdedit, ut ædificet, ff. eo. ti. l. de pupillo. §. si plurimum & § meminisse, & tenetur desistere ẽt si ius ædificã di habet, vt ea. l. §. j. & §. si is, cui. Et si post ædificauit, totum suis sumptibus tenetur demoliri, vt ff. eo. tit. l. stipulatio. §. siue autem. Et interdictum, de no. ope, nũ t. Imperator nominat edictum. l. 1. ff. eod. ti. vbi dicit. Hoc edictũ remedioq, opis nonũtiationis aduersus futura

ra opera inductum est, nõ aduersus preterita, hoc est aduersus eã, q̃ nondũ sunt facta. Nã si quid operis factum fuerit qđ fieri nõ debuit, cessat edictum de no. ope.nũtia. & erit trãseũdũ ad interdictũ quod vi aut clã factum erit, ut restituatur. Et hæc nuntiatio non habet necessariã aditioné p̃toris.pót.n.quis nuntiare nouum opus & si prætoré non adierit. Item põt fieri proprio, & alieno nomine, & omnibus dieb.ét aduersus absentis,inuitos, & ignorãtes,ut hæc clarè ponit tex.l.1.post prin.ff.eod. tit.vbi subdit, Opus nouũ facere vr̃, pp,quod locum habet nuntiatio,q aut edificando de nouo,aut detrahendo aliqnid pristina faciem operis mutat. & hoc interdictum non oĩa opera complectitur,sed ea sola q̃ solo coniuncta sunt, quorum ædificatio,uel demolitio vr̃ opus nouum continere; ergo nõ pertinet ad hoc edictum, si quis infundo alterius meteret, vel arborem succideret, vel vineã purarct,licet opus faceret, quia solum ad ea opera, quæ in solo fiunt ptinet nec locum hẽt si qs vetus ędificium fulciat, q̃a non opus nouum facit,sed veteri sustinẽdo remedium adhibet, vt l.j.præalle.§.opus nouum cum sequent Subdit. Nunc videamus quib. ex causis fiat hæc nuntiatio,& quę p̃sonæ nuntiẽt, & quib.nuntieт, & sic q̃b. locis nuntiatio fiat,& quis sit effectus nuntiationis quę per ordinem vide ibidem in d.l.1.

Interdictum de p̃cario(quod restitutorium est,vt ff.eod. tit.l.2.§.1.)datur ei q precario rogauit,& p̃cario habet,imò etiam si non rogauit, dum tñ possidet, ut ff. eodem titu.l.in rebus. §.1. & per totam legem.Precariuni videtur rogare, & hẽre, si rogauit pro se, & hẽt pro suo vel rogauit p̃curator suus vel negotiorũ gestor, & ipse ratũ habet, vt ff.eodem tit.l.certe.§.1.dũ tamen accipiat in personã suam cõtractum, aliter nõ vt ff.de acqu.pos. l. possessio.§.finali.datur etiam cõtra eum qui dolo fecit, vt ff.eo.ti.l.quæsitum,§.eum quoq;. Et quid si precariũ reqre loco suo.imò dic vt legit.ff.de pręca,l.4.vbi stri

ctè accipitur, secundû Accur. & C. de præscr. 30. annorû l. 2. ubi largè capitur.

Interdictû, qđ vi, aut clã dat aduersus eû, q in loco altè rius aliqđ opus costruxit vel destruxit, dum tñ sit factû in solo ff. e. ti. l. 1. §. hoc interdictû, Et ét si ui, i. per violentiá. aut clá, i. occultè sine notificatione alteri facta fecit cum timeret ne si sciret, sibi prohiberetur ut ff. eo. tit. l. 1. Côpellit, aût p hoc ĩterdictû qđ destruxit suis sumptib. reponere in pristinû statum vel qđ construxit deponere. Idê si alteri mandassem opus fieri, q a ego teneor ad opus destruendum, & ad impẽsas, ff. eo. ti. l. aut qui aliter. §. hęc verba. Si tñ alius fecit, et ego possideo, tũc teneor ad patientiá pręstandá ut opus tolla. ff. eo. ti. l. si alius in prin. Et est hoc interdictum restitutorium per, qđ occursum est calliditati eorum, qui vi aut clá q̃dam moliuntur, & destruunt, iubentur enim restituere ea, & parum refert vtrum ius faciendi habuerit quis, an non. Siue enim ius habuerit, siue, non tñ tenetur interdicto hoc, qui vi aut clá fecit. Tueri enim ius suum debuit, non iniuriam committere, ut l. 1. §. 1. ff. quod ui aut clá. & seq. §. hoc interdictum ad ea sola opera pertinet q̃cunq; in solo ui aut clá fiunt. Et infra, vi factum videri. Q. Mutius scripsit, si côtra quá qs prohiberetur fecerit. Et placet hæc diffinitio Vlpiano, Pædio, & Pomponio, ut ibidẽ dr. Sed Aristo ait eum vim facere, qui sciens se ꝓhibitum p vim mollitus est ne ꝓhiberi possit. Et idẽ sentit Labeo ibidem. Sed l. 3. §. si. eo. ti. clam facere. Cassius scripsit eum qui celauit aduersarium, nec ei denũtiauit, si mô timuit eius controuersiam, aut debuit timere. Aristo putat eum quoq; clá facere, qui celandi animum habet eû quẽ ꝓhibiturum se intellexit, & id existimat, aut existimare debet se prohibitum iri.

Interdictum quorum bonorû à prætore inuentum est, & datur filio emancipato aduersus hæredem uel possessorem uel côtra illû q ꝓ hærede vel possessore possidet, ad uniuersa bona adipiscẽda, nô ad singulas res.

Et cum sit quoddã directũ & quoddam vtile, directũ datur ei, qui est bonorum possessor. vtile datur ei, qui succedit iure ciuili ex testõ vel ab intestato, & hoc est interdictum restitutorium, & adipiscédę possess. ff. quorum bono. l. 1. §. hoc interdictum. Sunt ergo interdictorum quędam recuperandæ possessionis, quędam adipiscédæ, vt supra in principio præmissum est, & hic describitur.

Interdictum quorum legatorum competit hęredi ad repetendum legata, quæ sine voluntate eius legatarius occupauit. repetet itaq; hęres, vt deducat falcidiam, alioqn si repeteret statim restituturus exceptione doli poterit remoueri, & hoc interdictum vulgo sic appellatur, & est ẽt adipiscendę possess. l. j. in prin. ff. quo. leg. & qui non restituit, in id, quod interest, debet condemnari, vt l. fi. §. ex hoc interdicto. ff. eod. tit.

Interdictũ de ripa muniẽda merito propositum fuit, nã ripas fluminum publicorũ reficere, & munire, vtilissimũ est, ne ob id omissum nauigatio deterior fiat, vt l. vnica. §. 1. de ripa munih. & sequitur in §. 2. De hoc interdicto expressum est, vt damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel caueatur, vel satisdetur, dabitur autem satis vicinis. & in fine dicit tex. illud notandum est, ꝙ ripæ lacus fossæ stagni muniendi causa nihil prætor cauit, sed idem erit obseruandum quod in ripa fluminis munienda.

Interdictũ de riuis est vtilissimũ, q a riuos, specꝰ & septa reficere & purgare ꝑter aq̃ ducendæ cã permittit, dum tñ non aliter aquam ducat q̃ priore æstate fluxit; vt l. 1. in princ. ff. de riuis. & sequitur in §. 2. Riuus est locus per longitudinem depressius quo aqua decurrat. Specus autem est locus, ex quo despicitur, inde specta cula sunt dicta, & dicit ibi glo. Specus est locus altus a terra ędificatus, ex quo ducitur aqua. ff. eod. tit. l. Seruius autem. Sed qñque ponitur pro fossa, qua recipitur, & colligitur aqua. Et in authoribus ponitur pro loco vmbroso, & tenebroso, secundum Azonem, sed secundum Hugo. dici-

tur specus esse fouea habēs vndiq; locum eminentiorem, vnde posit prospici aqua i fundo collecta, vt ff. de aqua plu. arcen. l. supra iter. & capitur ꝓ subteriraneo meatu. l. Seruius. in prin. & §. 1. eo. ti. Septa vero sunt quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæ ve ex flumine causa, siue ea lignea sint siue lapidea, siue de alia qualibet materia. ff. de riuis. l. 1. §. ait. Et subdit textus. Incile est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus, quòd incidatur.

Interdictum saluianum cõpetit dño fundi aduersus colonum in sua domo habitantem. & eius hæredes de reb. coloni tacite pignoratis ꝓ mercedib. quas colonus in fundum intulit, vt ff. eo. ti. vbi textus inquit. Si colonus ancillam in fundum pignoris nomine induxerit, & eã vẽdiderit qđ apud emptorem ex ea natum, est eius appræhendendi gratia vtile interdictum reddit oportet. Nã vtile datur ei cõtra extraneum possessorem pro adipiscenda possessione eorum, quæ tacite locatori sunt obligata. Differunt autem inter dictum saluianum, & actio seruiana, qa intentas actionem seruianam ad rem sibi obligatam restituẽdam, dēt ꝓbare huiusmodi rem in bonis coloni fuisse eo tẽpore, quo res fuit illata. Sed hoc non est necessarium in interdicto saluiano, immo sufficit probare talem rem fuisse illatam. Itẽ dicit glo. in §. item seruiana. inst. de actio. ꝙ in seruiana oportet ꝙ creditor probet de rebus dominum fuisse tempore obligationis, sed ĩ saluiano sufficit, ꝙ probet eũ possedisse nã omnia posita ab ipso colono, tacite sunt domino fundi obligata.

Interdictũ de sepulchro ædificãdo locum habet, ut qs non prohibeatur ædificare sepulchrum quo licet mortuũ inferre, ut ff. de sep. æd. & mor. in se. per totum.

Interdictum de superficieb. quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex exemplo interdicti vti possidetis. Tuetur itaque prætor eum, qui superficiem petit, & defendit, veluti vti possidetis ĩterdicto, & omnia, quę in uti possidetis interdicto seruant, hic quoq;

serua-

seruabunt, vt in l. 1. §. ꝓponitur. ff. de superficie, vbi etiam in l. 2. dicitur. Superficiarias ædes appellamus, quę in conducto solo positę sunt quarum proprietas & ciuili, & naturali iure eius est, cuius & solum.

Interdictū de tabulis exhibēdis dat oīb. quib. aliqd est scriptum in tabulis vel purè vel in diem, vel sub conditione, siue sint hęredes, siue legatarij, siue cōmissarij. Et pertinet hoc interdictum nō tātum ad testamēti tabulas, verum etiam ad oīa, quæ ad cām testamenti pertinent, s. codicillos, vt l. 2. §. hoc interdictum, ff. de tab. exhib.

Interdictum vt in flumine publico nauigare liceat, est quo ꝓspicitur, ne quis in flumine publico nauigare, nauim ratem ve agere, vel in ripa onerare ꝓhibeat, sed vt ꝑ lacum, fossam, stagnū publicum nauigare liceat, vt l. vnica. §. 1. in prin. ff. eo. tit. vbi subdit Vlpian. Lacus est, qui ꝑpetuam habet aquā: Stagnum est, qđ temporalem cōtinet aquā ibidem stagnantem, quę quidem aqua plerunque hyeme colligitur. Fossa est receptaculum aquę manu factum. Possūt autem hęc esse publica, & non publica. Planè qui lacum, vel stagnum conduxit si piscari prohibeatur, vtile interdictum ei competere Sabinus consentit, & Labeo, ergo si a municibus conductum habet, equissimum erit ob vectigalis fauorem eam tueri, vt l. vnica pręal. ff. ut in flu. publ. na. liceat.

Interdictum vnde vi, locum habet, cum q̃s possessionē soli per vim amisit, & datur directè contra deiectorem illi q̃ vi de possessione alicuius rei immobilis deiectus est sine oī causa, vt restituat ei possessio, de qua deiectus est, & oīa ablata, imò dato, ꝙ ibidem, essent aliqua, quę penes violentū fuerint mortua, vel aliqua res, quę casu fortuito perierunt, non ꝑp hoc liberabitur, sed in totum condemnabitur ad earum estimationem, quia nec mortalis, nec fortuitus casus liberat deiectorem. Dicit. n. l. 1. C. vnde vi. Rectè possidenti, ad defendendam possessionem quā sine vitio (supple maximo) tenebat, inculpatæ tutelę moderationem

illatam vim propulsare li-
cet & ibi no. & ff. de vi, & vi
ar l. 1. §. vim vi. qd sit vim
ui repellere. Et est hoc in-
terdictũ annale, quia post
annum non tenetur, nisi in
quantum peruenit ad eũ.
Ex constitutione autẽ gra-
uius tenetur, qui mihi fecis
se detegitur, vbi dolus pro-
hibetur perenniter, & igno
rantia excusatur.

Interdictum de vi, & vi arma
ta, cum interdicto vnde vi,
datur, & proponitur ei, qui
vi deiectus est, Fuit. n. ęquis
simum vi deiecto subueni-
ri, ergo ad recuperandam
possessionem hoc interdi-
ctum inuentum est. Ne qd
enim per vim admittatur
in legibus prospicitur publi
corum, & priuatorum. nec
non constitutionibus prin-
cipum, vt l. 1. ff. eo. ti §. hoc
interdictum, & §. seq. ubi
dicitur. Hoc interdictũ nõ
ad omnẽ vim pertinet, ve-
rum ad eos tantum, qui vi-
de possessionibus deijciun-
tur, & ad solã atrocẽ vim,
& ad eos, qui de re solo deij
ciuntur, uel de re solo cohę
renti, vel de ædificio, etiam
si a superficiaria insula,
quis deiectus fuerit, appa-
ret hoc interdictum locum
habere. Sed ad res mobi-
les non pertinet vbi furti
vel vi bo. rap. actio compe-
tit. Cætera vide in l. p̃alleg.

Interdictum vti possidetis lo-
cum habet in reb. immobi-
libus, s. si de fundi, vel ædi-
possessione cõtenditur, in-
stitu. eod. tit. §. sed interdi-
cto. Nam ibidem in § reti-
nendæ dicitur. Et quia lon
ge cõmodius est potius pos
sidere, quã petere ideo p e-
runque, & ferè semper in-
gens existit cõtentio de ip-
sa possessione. Habet etiã
locum incorporalibus, vt in
quasi possessione, & datur
possidenti ciuiliter, & na-
turaliter, vel etiam quasi
possidenti gratia retinen-
dæ possessionis, & proponi
tur quoties inter litigato-
res contentio est vtrũ pos-
sideat, quia alteruter ma-
gis se possidere affirmat.
Est autem hoc nomen uti
possideris propriè ad immo
bilia accõmodatum, quia
solum illa dicũtur propriè
possideri, eo ꝙ eis quis pe-
dibus insistat, inde enim ap
pellata, est possessio, ut in l.
1, ff. de acq. poss.

Interdictum vtrobi idẽ est cũ
ĩterdicto vti possidetis, nisi
ꝙ in hoc differũt, g a illud
locum

locum hẽt, cũ qõ eſt de retinenda poſſeſſioné rerum mobiliũ, ut ff. utrobi. l. unica. §. hoc interdictum. Sed uti poſſidetis locum hẽt cũ qõ eſt de retinenda poſſeſſione rerũ immobiliũ, ut ſupradictũ eſt. Et cõponit ſm Az. & Ac. in gl. i. l. præ alleg. ex vtrum, & ubi, & ponit ubi ꝓ apud, & vtrũ, ꝓ quẽ, quaſi dicat, prætor apud quem eſt res mobilis, nec vi, nec clam, nec precario ab aduerſario tꝑe litis motę ei vim fieri vero quo minus eũ ĩducatis. Rite. n. hoc nomẽ vtrobi eſt ad mobilia introductum vel attributum. Nam mobilia propriè dicunt apud vel penes nos eſſe, vñ Acc. in glo. ubi ſupra quęrit quare diuerſa nomina dantur his interdictis. Et reſpõdet, qa immobilia ꝓpriè dñr poſſideri. Nã poſſeſſio dr̃ quaſi pedũ poſitio, ergo merito dat eis vti poſſidetis, qđ ad mobilia aptari non põt, niſi hodie, qñ abuſiuè mobilia dicuntur poſſideri. Vel ſm alios dr̃ interdictũ vtrobi pꝑ verba ſolẽnia olim in hoc iudicio vel edicto reddita. ſ. vtrobi. i. vtrũ ibi, vel ibi fuerit poſſeſſio, vel alibi. & plures ſolẽnitates circa hoc q̃ hodie nõ ſunt in vſu fuere. Et hoc ĩterdicto ꝑtor iubet induci eũ in poſſeſſioné, qui ex duobus potior fuerit, & per maiorem partẽ anni poſſederit, ſm Acc in gl. l. præal. ff. eo. ti.

Interdictum de vxore ducenda marito, dat marito aduerſus eũ, q dolo eam obtinet ſine volũtate mariti, licet ipſa volente ff. eo. ti. l. 1. Alia ĩterdicta patẽt & exponunt ſuis verbis incluſis.

Interdictũ & ceſſatio quo differãt patet, qa p interdicta ꝓhibetur adminiſtratione ſacramentorũ, paucis exceptis qđ th̃ nõ fit ꝑ ceſſationẽ, in qua ſolum ceſſatur à diuinorum ſolemnitatem.

Iterdum dicit fieri, quod fit inter diem. i. de die In diẽ.

Iterremptor. i. mediator in emptionibus.

Intereſſe mea eſt mihi expedire, uel me damnũ uel lucrũ quod facere uel capere potui, non feciſſe uel non recepiſſe, vnde hoc verbum inter eſt, imperſonaliter poteſt poni in conſtructione. Et qñque conſtruitur cum pro nominib. poſſeſſiuis. & tunc exigit ablatiuos femi. generis hoc mo-

do meā interest debitū soluī die statuto. Silr dr̄ tua, sua, nostra, vestra interest. Et illorum pronominum ablatiuos regit, captum ꝑ pertinet. Cùm verò constituitur cū cæteris dictionibus, tunc exigit genitiuum singularem vel pluralem, verbi gratia illius interest rem suā non perire. Regis interest regnum suum gubernare, reip. iterest ne crimina maneant impunita, litigatorum interest iustū hr̄e iudicem vel fauorabilem. Itē interesse hoc verbum pro nomine neutrali ponitur, & qn̄q; significat damnum, quod euenit qn̄ quē lucrum amissū Damnum, qđ accidit, verbi grā Persuasisti familię meæ, ꝙ de domo vel possessione cederet, qđ facto damnum mihi euenit, tu teneris ad interesse mihi prę̄stādum, idest dānum, quod passus sum, resarciendum. Itē de lucro amisso ponitur exēplum. Debuisti mihi soluere centum aureos Romæ, tu solue desideras Basileæ, æstimandum est quātum interfuerit meā pecuniam suo loco mihi solutā fuisse idest lucrum, quod ex mea negotiatione in eo loco facere potuissē. Et hæc actio, per quam hoc fit, dr̄ arbitraria loci. Sed notandum quamuis lucrum amiseris, non ideo damnum passus es, quia damnum dicitur à demando. s. qn̄ ex facultatibus aliquid demitur, aut ex propria substantia diminuitur, ita quod damnum pateris, qn̄ reb. tuis aliquid decrescit, non qn̄ nō accrescit, rebus tuis. Vnde interesse est damnum emergēs vel lucrum cessans sup eo, quod dari vel fieri omissū, est verbi gratia in Papia dare mihi pecuniam promisisti tali die, & non fecisti, hic damni, et lucri ratio est habenda. Damni, q̄a in mora fuisti, & non soluisti die tali, sicut promisisti, vnde non habui ut soluerem, quare pœnam incurri, & damnum, qđ non incurrissem. si mihi loco & termino præfixis soluisses nec dānum hoc passus essem. Lucri etiam consideratio habenda est, quia si mihi ī loco, & termino debitis soluisses, mercimonia comparassē, et multa lucratus fuissem. Est ergo inter esse æstimatio damni, quod taliter

euenit

euenit, vel lucri, qđ cessat. ex eo, qđ aliquid tibi non datur vel non sit ut debet.

Interesse conuentuum est. s. cùm nō facis, quod pmisisti mihi, vel cum nō fecero, quod pmisi tibi. Aliud interesse est commune. s. æstimatio communis damni vel lucri, quod euenit, uel cessat. Aliud singulare. scilicet æstimatio quæ euenit ex speciali casu vel vtilitate, vide de hoc Spec. in ti. de fru. & interesse.

Interlocutoria sentētia. Req. infrà, sententia. Et breuiter est omne verbum iudicis faciens ad causam, ut no. in c. cum olim de testi. & auth. de litigio. §. ad excludendas, colum. 7. & l. 1. ff. de re iudic.

Interpellare quandoq; idem sonat, quod interrumpere, vnde dicitur, ꝙ per li. cōt. interpellatur. idest interrumpitur actio, possessio, vel præscriptio. Item interpellare idem est, quod monere, ut dicendo. Dies interpellat p domino, idest monet cap. potuit, in fi. de loca. & condu.

Interpollare est in nouā formam mutare. l. precipiunt de edil. edi. tractum à fullonibus qui poliendo curandoq. uetera uestimenta quasi nouam speciem a vetere fingunt.

Interpretatio est multiplex, ut c. 1. de postu. præla.

Interpretatio triplex est, q̄dā pbabilis, & nō necessaria vt magistri. l. vnica. C. de pfes. qui in vrbe Cōstāti. Quędā est necessaria, & non generalis. ut iudicis. l. nam ut ait ff. de leg. Quædā est pbabilis necessaria, & generalis, sed non in scriptis redigenda, ut sunt consuetudines, l. si de interpretatione, ff. de leg. & c. abbate, extra de verb. sign.

Interrogatoria sūt, quæ facit pars testibus productis contra se, & dantur super articulis, de qbus præmissum est & formātur per circunstantias causæ, & personarum, ut est gl. in c præsentium. de testi. lib. 6.

Interritura est damnum rei detritæ. l. ult. de pig. act.

Interuertere est rē cōmodatā depositā, aut aliter nobis creditam dolo malo, ne ad dnm redeat efficere. Aliquādo idem significat, quod subuertere & euertere, ut in l. tutelas & in l. amissione, de cap. di.

Intestabilis dr̃, q nec testm̃ facere, nec testis adhiberi p̄t, item is, cui alius testimonium dicere nequit. l. is cui. §. vl. & l. cũ leg. de test.

Intestõ, aduerbiũ, i. sine testõ.

Intestatus dr̃, qui oĩno nõ fecit testm̃, uel si fecit, nõ ritè, uel postea rupit ex certis causis, vl̃ si ex isto testõ nemo sit hr̃s. instit de hær. quæ ab int. defun. in prin.

Inthronizatio ẽ alic⁹ ĩ suã dignitatẽ, vel suũ thronũ introductio uel inuestitura.

Intra dictio ẽ inclusiua, & iõ cui legat̃, si intra diẽ mortis eius aliquid dederit, ẽt dando eo die, quo moritur legatum consequitur, l. si quis fit. de uerb. sig.

Intrusi dñr, q nõ p electionẽ canonicã, sed p violẽtiã occupãt honores, officia, uel ecclesiastica benefiica.

Intrusus dr̃ ille, q est positus autoritate sũpioris nõ habẽtis ptãtẽ cõferendi. Do. de S. Gemi. in c. pp 19. di. ĩ vlt. col. Adde, q nõ hñs aliquẽ colorẽ ĩ bñficio dr̃ intrusus, & q hẽt sine autoritate sũpioris, & q est depositus à bñficio, & remanet in eo, itẽ ille, q est electus, & ministrat añ cõfirmationẽ, vt in c. 2. de rest. in int. & ibi Abb. in col. 1. Itẽ est intrusus, qui cõmisit crimẽ depositione dignũ, gl. 2. in c. cum super. de cã pos. & prop. Item intrusus dr̃, qui hẽt beneficium ablãtũ alteri ininste. c. tanta de exc. præla. & de hac materia vide latè Fel. in ca. ueniens, de acc. ver. no. q intrusus.

Intrusus in bñficio dr̃ ille. q sine autoritate illius, ad quẽ spectat collatio, illud tenet. in c. qã diuersitatẽ, vbi Pa. in 2. no. de cõc. p̄b.

Inualescere. i. ualde ualere, crescere & abundare.

Inuentariũ dr̃ libellus, q dã, a quo oĩa bona hr̃ditaria, q̄ apud aliquẽ inueniunt̃, cõscribunt̃, & oĩa ĩ illo libello cõtinent̃, ut sciat̃ quantũ eo t p e vel die quo scribebat̃ in bonis suis cõtinebat̃. Et tutũ est hr̃di, q faciat, qã si fecerit, vltra uires hr̃ditatis nõ p̄t onerari si nõ fecerit oĩb. legatariis legata restituere oportet, & coget̃ ẽt si excedant uires, & facultates hr̃ditatis. Etiã põt fieri ĩ aliis factis nedũ ĩ reb. hr̃ditatis. Et ẽt inuentariũ quoddã genus instr̃orũ. Bř no. q inuentariũ est scriptura, quã hęres inchoare dẽt infra 30. dieş

post

post mortē testatoris, uel post quā scit se institutum hrdē, & ibi scribere oēs res defuncti suis testib. eāq. pficere inf. 60. alios, dies uel infra annū si res sint remote, & tūc nō tenebit creditorib. vltra illud, qd inuentū fuerit ī hrditate. Si aūt nō fecerit inuētariū, tenet insolidum. Et pro hoc vide in gl. inst. de hæredū quali. & diffe. §. sed nostra.

Inuestitura est alicuius in suū ius introductio, & ē ppriè possessio. Sed abusiuè dr̄ inuestitura, qn̄ dn̄s hastā vel aliquid corporeū p̄bet uasallo dicēs se per hoc facere inuesturā, vt in li. feu. ī ti qd sit inue. Olim aūt dicebat, de prouisione, quā Imperator p vrbē R. inuestiuit Archieps, & Episcopus per annulū, & baculū, requi. suprà. Instituere.

Inumbratā quietē furiosi dixit Celsus in l. qd̄ meo. §. 1 de acq. poss. q aspectu sane mentis uidebatur.

In uniuersum, i. generaliter.

Inuolare, i. furari, à vola dictū quod manū significat. Et ita apud Callistratū accipit, ff. de i c rui. nau. l. expugnat, cū vela cōscindunt, aut ancoræ iuolāt d̄ mari.

I ante P.

Iperbolica locutio est excessus veritatis, vt Frigidius, glacie pectus amātis erat. Ouidio in Epist.

Hyperpolica rectius scribas, de quo vide sup. suo loco.

Ipsa, de hoc relatiuo vide Io. And. in q. posita super regul. contra eum, &c. in 2. art. de reg. iur. lib. 6.

Ipse, i. ego, ff. quod me. cau. l. metum autem, §. sed licet.

Ipso facto, hęc clausula idem importat qd̄ ipso iure. iure. Bar. in l. 1. de iis, qui notantur in infamiam.

Ipso iure, de hac cl̄a uide gl. in §. in bo. fidei, & ibi Ias. inst. de act. & Bar. ī l. si mater, C. de suis, & leg. hær.

I ante R.

Irenarchę dicuntur, qui disciplinæ, & publicæ, & corrigendis morib. pręficiuntur, ut milites, quia uadūt perquirere latrones. Et dicuntur quasi arcentes irā, uel quia iræ sumendæ in turbatores publicæ pacis gerunt monarchiam ſm quod accipitur, C. de irenarchis, lib. 10.

Imò uerò irenarcha dictio

cá est cõposita ab ei rene, qđ est pax, & archos princeps, quasi dicas pacificatorem, siue pacis conciliatorem, seu qui sedandis seditionibus electus sit.

Irrinum, vnguenti species, l. in argẽto, de au. & arg. leg.

Ironia est, cũ q̃s minora de se dicit quàm sint etiam est cùm quid per derisionem, i. per contrarium dicitur, & sic est figura, de qua, & multis aliis vide gl. bonam in c. forus, de verb. sig.

Irregularitas est nota, sine impedimentum canonicũ ex facto, siue de facto prouenies quo q̃s ad ecclesiasticos ordine promoueri, & iá ꝓmotus in eis ministrare prohibet, & degradari: siue deponi q̃nq; meretur. Vel sic. Est habilitas q̃dam canonica, per quam quis efficitur inhabilis ad ordines suscipiendum Et dr̃ ab in idest, nõ mutando n, in r, & regula, quia non põt exigere r̃as ab apostolis, & aliis summis pontificib.

Irrepere, idest latenter in ualescere.

Irriguũ, capitur actiuè, & passiuè, hoc est, & ꝓ eo ex quo & q̃d irrigari p̃t, ut irriguę fontiũ aquæ, l. j. C. de mancip. & colo. patri. & ꝓ eo ipso q̃d irrigat, l. diuortio, §. q̃d in anno, ff. sol. matri.

Irritum testamentum, uide testamentum irritum.

Irrogare, i. inferre, unde dicit crimen uel damnum irrogat infamiam vel mortem i. infert. C. ex quib. caus. inf. irrog. in rub.

I *ante* S.

ISostates, æqualitatis recognitor, l. 2. C. de ponde.

Isthmus, terra oblõga, & angusta inter duo maria.

I *ante* T.

ITa, est dictio cõditionalis, s̃m glo. in l. Iulianus, 2. de condit. & demon.

Itaque no. Io. Cal. in comento Decret. c. post cessioné, de probationib.

Item, hæc dictio ex suo significato significat adiectionem, coniunctionem, seu cõtinuationé, de qua Bart. ff. de public. & vect. l. 1. in prí. Est ét repetitiua seu repetitionis significatiua. Repetit aũt illa, quorũ repetitionem significare concludit quodlibet medium ꝓbabile, v.g. testator dicit

lego

lego Titio fundũ Seianũ ſub conditione. Item fundum Seianum hęres meus dare dãnas eſto. intelligit ſub eadem conditione, vt l. in repetendis, ff. de leg. 3. & ſumitur ſignificatũ ex dictione item, & ex oratione ſequente, quæ eſt declaratiua, pcedentis. Et idem dic in die, vel in alia qualitate poſita in oratione pcedenti, q̃a reperit, & in ſequenti. Item ibi, teſtõr dicit lego Titio fundũ Seianũ ſub cõdõne. & poſt ex interuallo dicit ité fundũ Seianũ Titio lego hoc caſu legatũ valet, & vr̃ primũ reuocatũ, nec vr̃ repetitio condõnis, ut l. nõ ad ea, ibi cũ dicit ſi prius ſub cõditione, ff. de condi. & dem. quia hæc diſpoſitio dét addere, & operari, q̃ non fieret ſi conditio repeteretur ideò teſtator videtur à cõditione receſſiſſe, & pure legare voluiſſe. Ité ibi teſtõr pluribus legatis factis filium hæredem inſtituit, & adiecit, qđ ſi ipſe filius abſq; liberis diſceſſerit, relinquo Titio cétum. Ité relinquo Titio domũ. Item relinquo Sempronio fundum. Prædicta cõditio ſi deceſſerit, intelligitur repetita in duob. ſequentib. legatis, & ſic obtinet in tribus pdictis legatis, quia ſumitur ſignificatũ ex legatis purè prius factis, & ex ſignificato cõditionis Nã ex conditione ſignificatur qđ teſtator non vult plus grauare filium, ſi vixerit, ſed vult grauare in ſequentibus ſub illa conditione ſi deceſſerit, facit l. ſi ita ſcriptum, ff. de lib. & poſthu.

Iter eſt ius eundi vel ambulãdi hoĩs, ſiue homo eat ſolus ſiue vehatur ſella vel lectica vel in equouis animali. Seorſum verò nõ pt iumentũ ſecum agere, vel vehiculũ ducere, qui iter tantum habet. Quandoq; tamen iter dicitur vulgariter ipſum ſolum, per qđ itur, vel tramites vel calles tranſeunt, ita qđ qui actũ habet, habet, & iter, & commõditatem itineris, & non econuerſo, uide infrà de via, & inſtitutione, de ſerui. in prin.

Iterato q̃d importat, no. Arç. 71. q. 3. c. ſi quis vero.

Iterum, hæc dictio ſm ſuum proprium ſignificatum denotat actum geminatum, quod not. pro ſtatutis permitten-

mittentib. aliquid iterari, vel punientibus, faciente aliquid iterum, hēt .n. locum statutum geminante actum qñque ex natura actus cui adiicit, exponitur. i. quoties opus fuerit, glos. & ibi doc. in c. sua nobis, de appe. & Ange. Aret. in procœ. inst. in ver. quorum, & doc. in l. veluti, de eden. & l. fideic. §. si quis decem, ff. de leg. 3. vbi si testor legat decē Titio. & si perdiderit, iterū legat, non intelligitur vltra duas pstationes, qđ facit ad qstionem, qñ arbitro datur potestas prorogandi, compromissū semel, & iterum, non. n. intelligitur in infinitum, sed p duab. vicib. tm̄, fm Bal. in d. c. sua nobis, in fin. facit, qđ no. in l. si finita, ff. de dam. inf. vbi plenè p doct. Itidem, i. similiter, C. de eman. lib. l pe. de in iur. l. fi. Aliqñ, idest tātundem. C. de appel. l. qm̄ iudices, Itinerarchæ, dicuntur itineris custodes, à verbo eo is, & archos græcè, i. princeps latinè, hoc nomen trahentes, quia ad prouinciarum tutelā per singula loca pacis, & quietis faciunt stare custodiā, l. j. C. de ca. reo.

I *ante* V.

IVdæi dr̄, qui Mosaicam legē ad literā imitātes tenent, se circuncidēdo, & alia legalia faciendo. Et dicuntur à noīe dignioris trib. s. Iudæ q īter alias trib. bellicosior erat, & in bellis primā aciem, & regni vel regis priuilegiū obtinebat.

Iudex dr̄, quasi ius dicens populo, siue qđ iure disceptet Iure aūt disceptare est iustè iudicare. Non est ergo iudex, s. bonus, si non est in eo iustitia, vt in cap. forus, §. in omni quoq; negotio. de ver. sig. Et iudex est, qui ex iurisdictione ppria, aut sibi de legata, & cōmissa ius habet super causas litigiorum vel litigatorum cognoscendi, & qui ex ppria iurisdictione illud habet, dr̄ iudex ordinarius, sed q ex delegata dicitur delegatus, & extraordinarius.

Iudex ordinarius est ille, qui ptātem iudicandi à se iure suo, hoc est eo ipso, ꝙ est talis, ut eps, baliuus, præses prouinciæ, & consimiles.

Iudex delegatus est ille, q habet potestatē de causa aliqua cognoscēdi ab aliquo sibi

sibi commissam qui ét dicitur iudex extraordinarius.

Iudex competens dicitur, qui causæ iurisdictionem hét cum exercitio, dato q̃ p exceptionem possit elidi, siue exceptio cõtingat personã, vt q̃a suspectus, siue iurisditionem, vt q̃a rescriptum surreptitium est, vt est gl. in cle. cum lit. vt lite pendẽte.

Iudex incõpetens est, in quẽ licet consenserimus, id tñ qđ ab ea statutum est, firmitatem nõ habet iudicati; vel quia ipse nullam iurisditionem habebat, vel quia inter error in adducendo vel adeundo ipsum, vel quia vi compulsus sum in eum consentire. In summa iudex incompetens est idem qui non suus.

Iudex compromissarius. Require suprà arbiter.

Iudices chartularij erãt olim, qui ab Imperatore priuilegiati erant, vt q̃ vellent coram eis litigare posset, sed ipsi nõ poterant cogere aliquem ad litigãdum coram eis. Et dicunt hodie etiam iudices ordinari creati a comite Palatino qui non habẽt administrationem nisi habitu, ut not. l. 1. ff. de iud. & l. fi. C. vbi, & apud quem cog. & integr. institut. agitant. sit.

Iudices domestici. Require suprà domestici, & assessores.

Iudices pedanei dicuntur illi quorum officium est de minutis causis, & infimis cognoscere, & inutilib. vel uilib. licet ordinarij, & dicuntur à pede, qui est extrema pars corporis. Maiores verò causas debent, & tenentur maiorib. referre, cùm ipsi per se non possint terminare, C. de pœ. iud. l. 2.

Iudicem delegare est vice sua alium de causa cogniturum constituere.

Iudicatum facere dixit Celsus in l. fin si cer. petat. pro parere sententiæ, & soluere quòd solui, debet pronunciatum fuit.

Iudicatum solui satisdatio, inde dicta est, quia interponebatur stipulatio, quòd solueretur quod iudicatum fuisset ut institu. de satis. in prin. Et huiusmodi stipulatio tres clausulas continet, vt elegãter persequit Vlp. in l. iudicatum, ff. iu. solui.

Iudiciũ, hęc dictio multipliciter signat. Primò mõ idẽ ẽ, q̃ casus fortuit⁹, vt dr. Hoc diuino iudõ venit. Scđo est discretio, vt dñ. i pueris nõ

ẽe

est iudicium, facit insti. qui non est permis. fam. testã. §. pter ea. Tertio est actio, vt cum dicitur iudicium fami. herc. ff. de iud. in l. in familiæ. Quarto est vltima voluntas testatoris. Quinto est iudicium vel sententia, iudicis, l. 1. C. de re iud. Sexto ponit pro examinatione vel deliberatione. Septimo, pro autoritate. 43. dist. c. 2. Octauo qñq; pro pęna. 50. dist. ca. & purgabit. Nono, capitur pro instantia vel ordinatione causæ discutiendæ in iure coram iudice: sic sumitur in ti. de iud. l. properandum, §. 1. C. de iudi. & ff. e. ti. l. proponebatur, & in hac significatione diffinitur sic, iudicium est actus legitimus trium personarum. s. iudicis, actoris, & rei super eadem qõne, aut super eodem iudicio contractus, de verborum signifi. c. forus, in glo. Et dicitur iudicium quasi iurisditio, ibidem, & ẜm Gof. describitur sicut arbitrium exceptis his. Primo, quod iudicium est de ciuili, & criminali, sed arbitrium de ciuili tantum. Secundò, ꝙ iudicium necessariò, arbitrium vero uoluntariè subditur, & prius inquisitio vocabatur: vnde ẜm Card. Iudiciũ est inuestigatio, quã ẜm iuris ordinem facit iudex per varios modos ad veritatem eliciãdam, & elicitam custodiẽdam. vt 30. q. 5. iudicantem oportet. Et quod dicitur actus triũ personarum, intelligitur verè vel fictè, seu repræsentatiuè, quia in notoris fama repræsentat actorem, & fingitur accusator. Et nota qđ propriè ante lit. contest. nõ est iudicium, quia nullã causæ discussio. l. 1. C. eod. titul. & hoc respectu causæ non autem respectu aliorum actuum iudicialium, ut sunt examinatio partiũ, & confessio, & cętera quę bene fiunt ante lit. contestatione. imo quandoq; iudicium capitur pro eo qđ pręcedit sententiam, vt in capitulo, in iudicijs, de regul. iur. lib. 6. De multiplici specie iudiciorum, vide infrà ĩ ver. iudicio priuata.

Iudicium contradictorum dicitur, si dicerem hoc esse consuetudinem, & tu aduersarius meus diceres non esse cõsuetudinem, ut in c. abbate. in gl. fi. de ver. sign.

Iudicia capitalia sũt, quib. caput

put eximit à ciuitate morte vel exilio, de his vide in sti de public.iudic. §.publicorum.

Iudicia publica sunt de publicis causis, & dñr quasi publica, q.a cuilibet de populo cõmissa est executio, ut cõtra crimen læsę maiestatis, in quo oēs de populo possunt accusare. Quandoque iudicium publicum dicitur iudicium quod intenditur à crimine: de hoc insti. de pub.iud. in prin.

Iudicia priuata sunt, quę ciuiliter tractantur siue intentantur. Item de multiplici iudicio, s. autoritatis, ministerij, approbationis, &c. no. Arch. 55. dist. percepta, & gl. super regula, in iudicijs, de reg.iur. li. 6. Tangit aliqualiter Arch. 2. q. 1. sicut. Et ẜm Anto. de But. diuidit tripliciter. primo rõne materiæ, secundo ratione formæ, tertio rõne quãtitatis. Vnde ratione materiæ duplex est iudiciũ, aut temporale, aut spirituale, aut ciuile, aut criminale. Vnde semper dicitur iudicium criminale qñ finis tẽdit ad commodum reipublí. vt fisci. &c. siue pœna sit corporalis, siue pecuniaria. Sed dicitur ciuile dum finis tẽdit ad commodum partis, gl. no. l. ptor, in principio, ff. de sep.vio. & fuit opinio Inno. in capit. qualiter, & quando 2. de accu. & doct. in cap. 1. de iud. Secundo, ratione formæ iterũ duplex est judicium, s. ordinarium, & extraordinariũ. Tertio, ratione, quãtitatis duplex est, s. vniuersale, & generale, quæ etiã differunt, de hoc plenè in capitulo 2. de libr. oblat. Item iudicium triplex reperitur: primum inter sanguinem, secundum inter lepram, tertium inter cãm, vt in capitulo, per venerabilem, qui fi. sint legit.

Iudicium prolusorium quid reqre infrà ver. prolusoriũ.

Iudicium accipi olim dicebatur, cùm lis contestabatur, leg. is qui se, de rei vendicat. cuius locutionis rationem, tradit Alciat. in l. pecuniæ verbum, §. actionis, de verb. signifi.

Iudicio sisti cautio dicitur, cum promittimus, nos aut aliquem alium ad iudicium venturos & permansuros esse, ut in ff. si quis caut. toto ti.

Iugalē posuit Iustinianus pro

vxo-

vxore, l. consensu, §.1. C. de repudiatio.

Iugatio, genus vectigalis, de quo in l. immunitates, C. de agric. & censib.

Iumētorum appellatione boues non continentur, l. legatis seruis, de leg. 3. Dicta autem iumenta à iugendo eò, q̄ currui iungantur, ut ait Alex. in l. boues, de verborum significatione, in quibus sunt equi, & muli.

Iura p̄ditorū appellari seruitutes nemo est, q̄ ignoret, ex ti. de reb. corpo. & incorpo. in inst. atqui prædia cū viribus suis restituere promittit, intelligitur, vt restituat eiusdē bonitatis, salubritatis, & amplitudinis, l. quid aliud, ff de verb. sig.

Iuramentū est affirmatio vel negatio sacræ rei assertione vel attestatione firmata ſm Gof. uel adhibita religione secundùm Placen. & est triplex videlicet, voluntarium, cùm fit extra iudicium necessarium & iudiciale, vt no. glos. insti. de action. §. item si quis, & infrà ver. iusiurandum.

Iuramētum assertorium est, cum iurat de præsenti, vel de p̄terito sic esse, vel non esse, fuisse, vel nō fuisse. Sed iuramētum promissorium est quando iuratur de futuro aliq̄d datuum uel facturum. Aliquādo etiam iuratur per execrationem, ut si hoc nō fecero, hoc accidat mihi vel filijs meis, aut huiusmodi. Ponitur ergo triplex iuramētum, s. promissorium assertorium, & cōfirmatorium, secundū Hostien. in summa de iureiur. De primo in ca. debitores, in cap. Quintauallis & capit. veniens, de iureiur. De secundo in cap. si. eo. ti. De tertio in cap. cùm contingat. eod. ti.

Iuramētum calumniæ est, cū quis iurat se bona fide, & non animo calumniandi agere vel respondere, nec egisse, vel respondisse.

Iurare conceptis verbis, vide Conceptio.

Iurari dicūtur consiliarij, vel anciani, vel priores qui regunt vniuersitatem, & dicuntur à iuramento quod præstāt, vt eorum officium fideliter exequantur.

Iure p̄prio dicitur aliqua res vendi in instrumento venditionis, quādo proprietas transfertur in ementem.

Iurgium dr̄ quasi iuris gariū, eo quòd hi, qui causam di-

dicunt, iure disceptāt. c. forus, extra de verb. sig.

Iuridicus est, q̃ iura dicit ſm Isi. li. 11. Ety. Et peculiariter hoc noĩe appellatū fuisse quendā Alexandriæ magistratum, indicat manifeste ti. de iurisd. Ale. ff. & C.

Iuris auspicium, i. exordium litis, ut in cap. pasterali, de caus. pos. & C. de codi. l. vltima. j. resp.

Iurisconsulti qui appellarent antiqtus docet clarissimè Imp. in §. responsa. inst. de iure. nat. gen. & ciui.

Iurisditio est ptās de publico introducta cū necessitate iuris dicendi, vel æquitatis statuēdæ, ſm Azo. & dr̃ à noĩbus ius, & ditio, i. ptās. Hæc aūt qñq; est ordinaria, qñq; delegata. Itē alia est plena, s. solius principis. Alia aūt semiplena, aliorū videlicet à pricipe. De hoc vide Sp. eo. ti. C. eo. l. 3. Nota, ꝙ quatuor dant iurisditionem ordinariā. Primò, lex inanimata uel canon, & hoc ĩ dubio, sec⁹ si appa ret uelle dare delegatā. Secundò lex animata, s. Papa vel Imperator, & non inferior, nisi eps suo Vicario. Tertiò, cōsuetudo. Quartò, vniuersitas approbata, vt mercatorū, cerdonū, & aliorū artificū, qui possunt de suo corpore creare, & eligere iudicē ordinariū. Similiter uniuersitas facultatū artiū vel iuristarum, de hoc no. circa c. cū ab eccle siarū de of. ord. Et iurisditio ꝓut est genus, diuidit ĩ merū imperiū mixtū imperiū, & simplicē iurisditionē, de q̃b. in litera M. reqr.

Iurisdictio ēt aliā est voluntaria, alia cōtētiosa. Volūtaria dr̃, quæ in uolētes tm̃ exerceri pōt: cōtentiosa, q̃ etiam in inuitos, ut not. in l. 2. de off. proc. & leg.

Iuris p̃cepta tria sunt, s. honestè viuere alterū non lædere, & ius suum vnicuique tribuere. Instituta de ius. & iu. §. iuris præcepta, cōc. c. cùm deuotissimā, 12. q. 2. vbi dr̃. quod summum bonū in literis est iustitiā colere, & vnicuique &c.

Iurisprudētiā est diuinarū & humanarū rerū notitia, iusti atq; iniusti sciētia, iusti, s. ad faciēdū, iniusti ad euitandum, quia non sufficit scire quid sit iustū uel iniustum, nisi & ipsarum rerū contrariū vel corporalium habeat quis notitiā, secundum quā secundum, uarias

rias condōnes varia iura sunt statuenda, insti. de iusti. & iur. in prin.

Ius hēt plura significatā. Primò .i. rigor, l. 1. C. de leg. Secūdò, i. verborū cōceptio, vt cū dicimus, ꝙ in stipl̄onib. versat̄ ius, ut l. si unus, §. pactus ne peteret, ff. de pac. Tertiò, i. rectū uel tuū quod deriuatur à iustitia. Quartò . i. aqua pinguis. Quintò, capitur pro toto corpore iuris. Alia plura significata ponit Io. An. de reg. iur. in prin. lib. 6. Bř ius significat quod subiecta materia, uel usus cōis id recipiēdi in tali loco, in quo profert̄ significare declarat. Vnde ius est nomen generale, & lex iuris species dr̄ ius quasi iustum, 1. dist. ius generale, & ſm Is. lib. 5. ety. Omne autē ius legib. & morib. cōstat ſm Isid. vbi supra c. 2. Et diffinitur sic, ius est ars boni, & ęqui cuius merito, qs nos sacerdotes appellat, i. sua iura cuilibet ministrantes, ff. de ius. & iure, & l. 1. 2. responso. Hoc est dicere, ꝙ iustitia est collectio legitimorum preceptorum, quę arctāt nos ād obseruandū bonū, & æquum, i. vtilitatē & ęquitatē seu veritatē, Quāuis, enim vsucapio cōtra ęquitatē uideat̄ introducta, tn̄ subtili considera tione maximæ innitit̄, æquitati, cū præcipuè ęquū sit qđ publicæ utilitati deseruit. Vel dr̄ ꝙ in usucapione uel præscriptione ex causa, & pro bono publico inducitur, qñque rigor contra naturalem æquitatem, ut dicitur in glo. 1. dist. ius autem, ubi datur qñq; ius quod est iustum uel ęquū, ut ibi exempla plura. Dicitur autem ius à iustitia. Et aliter sic diffinitur. Ius est præceptum, sed ordinatio principātis seu domini circa subditos, quantum ad ea, quæ possunt sub esse potestate subditorum. Talis autē uel est deus, & tunc dicitur ius diuinum. Vel est natura, & tunc dicitūr ius naturale. Vel est homo, & tūc dicitur ius humanum, quod regitur duobus, ut in principio decre. Et sic ſm triplicem gradum summorū distinctū est triplex ius, s. ius diuinū, quod est pceptum seu ordinatio diuina, & ius naturale, & ciuile dicitur. Etiā aliquando ius angustiosum, aliquādo ini-

iniquum, vt inf. de sena. ter. in gl. §. 1.

Ius etiam dicitur locus, vbi ius redditur, interdum accipitur pro necessitudine, vt l. pen. & fi. de iustitia, & iure. Aliqñ p qualitate rei inæherēte, l. quid aliud, de verb. sig. item pro commodo, l. qđ dicimus, eo. ti. qñdoq; significat facultatē, & ptātē, vt cum dr̄ est mihi ius eūdi p viā publicā: qñq; ius dicentē, ut in titu. de in ius voc. nā in ius vocare, est ad iudicem vocare, §. vlti. insti. de pœna tem. litig.

Ius aureorū annullorum ſm quosdam dicit, quod olim liberti annullos aureos ferre non poterant, sed secundum Azo, est priuilegium, quod cōcedebatur libertis in signum semiplenæ ingenuitatis, viuebāt. n. i genui, sed moriebātur, vt liberti, C. de iur. ann. aur. in rubri.

Ius aureorum annullorū donare (inquit) Bud. apud antiquos erat id fermè, quod hodie equitem facere dicimus.

Ius canonicū diuiditur in decrētum, & decretales, quarum volumē dicitur extrauagans in quinq; libris, maximè, respectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber hēt plures rubricas siue titulos, in quibus pręmittitur materia in generali, de qua tractat in capitulis sequentibus in speciali. Sub qualibet aūt rubrica sunt vnum aut plura capitula, quæ dicuntur decretales vel constitutiones, & aliqñ in capitulis sunt §§. Vnde qñ allegabis aliquid ex decretalibus, non allegabis librum, sed titulum, & capitulum in eodem. & si sit capitulū longum dices capitul tali. circa principium, mediū, vel finem. Vel si sint in capitulis, paragraphi, allegabis tali ca. §. 1. vel 5. Et post compositiones quinque librorum dictorū per magistrum Raymundum capellanum Gregorij Papæ 11. circa annū Dñi 1231. elapsis multis annis, videlicet anno à natiuitate vel īcarnatione Dñi 1233. nonis Martij Pontificatus Bonifacij 8. anno 4. compilatus est liber sextus, non quidē sextus cū alijs quinque partialib. prædictis in vno uolumine, sed liber specialis continens etiam quinque partes, & supplens defectus casuum emergētium

in libris decretaliū non cō prehensorum. Deinde Clemétis cōstitutiones, à Clemente Papa V. sub anno Dñi 1311. in consilio Viennensi, quod sex mensib. tm̄ durauit, concuptæ, & editę sunt, licet idem Clemens morte præuentis, ad publicum non perduxerit. Sed Io. Pap. 21. de post compleuit, correxit, mutauit, & executioni demādauit. Et fuerunt promulgatæ anno Domini 1329. cal. Nouembris. De hoc vide glosa, in procœmio Clemen. sup uerbo Nouembris, & uerbo pontificatus. Et dicit Ioan. An. ꝙ iste liber non debet allegari septimus, sed dēt intitulari Clementinæ; s. constitutiones Clementis V. Sed decretum, qđ magister Gratianus circa annū Domini 1109. compilauit, diuiditur in tres patres. Prima dr̄ distinctiones, quia est distinctum per centum, & vnā parte, quarum quęlibet habet vnum vel plures canones. quæ vlterius subdiuiduntur in paragraphos, & versiculos. Sed secunda pars decreti nominatur causæ, quia cōtinet in se 36. causas, à quib. nomen accepit Quæ vlterius subdiuiduntur in quæstiones, & hæ in canones, qui vltra ī paragraphos, & versiculos subdiuidi possunt. Tractatus autem de pœnitentia imponitur in causa 33 in q. 3. Et habet septem distinctiones, quarū q̄libet habet canones plures, cum paragraphis, versiculis suis. Tertia, & ultima pars decreti nuncupantur de consecratione, & habet sub se quinque distinctiones cum canonibus, vel capitulis, paragraphis vel versiculis.

Ius ciuile inuenitur, accipi diuersimodè: vt dicto primo capitulo, ius naturale. Ciuile aūt vno mō est, qđ quisque populus vel quæque ciuitas sibi proprium diuina humanaq; causa cōstituit secundum Isid. li. 5. Secundo, dicitur ius ciuile lex. leg. 12. tabularum. Tertiò dicitur quod ex legib. plebiscitis, cōstitutionib. senatusconsultis, principiū decretis, vel authoritate prudentum inuenitur. Quartò, dicitur ius, quod non est pretorium. Quintò, dicitur disputatio prudentū, quę fuit facta sub lege 12.

tabularum. Sextò, quicqd habemus scriptū de iure, Septimò, quicqd iure naturali vel iuregétiū subtrahitur, vel qđ non est ius naturale, nec gentiū, & sic capiendo ius canonicum dr̄ ius ciuile, & sic sumit̄ 1. dist. ius autem, vt in gl. 1. no. in fi. Et quia ita diuersimodè ius ciuile inuenit̄ accipi in iure, de prima acceptione habes inst. de iure naturali. §. 1. De secunda habes, ff. de iust. & iure, l. ius ciuile, §. 1. hoc igitur. De tertia, & quinta, ff. de ori. iur. leg. secunda, §. hęc disputatio. De quarta leg. ius ciuile, præalle. in prin. De sexta, ff. de var. & extraor. cog. l. 1. §. pro inde. De septima inst. de vsu capio. in princ. vt est gl. in §. sed in ius quidē ciuile. inst. de iur. natu. gē. & ciui. Itē ius ciuile dr̄ tripliciter. Primò, pro eo, quod in vnaquaq; ciuitate seruatur, & sic dr̄ in genere. Secundò in specie dr̄ ius proprium certæ ciuitatis, & sic loquitur, §. allegat institutione. Tertiò, dr̄ per excellentiā ius Romā. quando non exprimitur propriū nomen ciuitatis, & sic in vers. sed, & quoties institutio. eo. ti. præallegat. & sic concordat, §. omnes populi, cum dicto vers. in quo, §. dicitur, quòd omnes populi reguntur legib. emulgatis ab Imperatore, in versi. dicitur, quòd vnaquæque ciuitas iure suo proprio vtitur, sed primum intelligitur, de generali, secundum de particulari.

Ius ciuile diuiditur in quatuor libros principales, s. Digestum. Codicem, Institutiones. Authéticas. Quibus additur collatio decima, seu liber feudorū. Primus ergo liber iuris ciuiles est Digestū, qui cōtinet leges & statuta R. & diuiditur in tres libros principales, s. Digestum vetus, qđ hēt libros partiales 24. Infortiatum, qđ habet libros partiales 14. Et Digestū nouū, quod habet libros partiales 12. Quib. cōnumeratis erūt libri partiales 50. Digesti veteris, Infortiati, & Digesti noui. Et vocat̄ Digestorū, sed ēt Pādecta, vel liber pādectarū, vide supra ī litera D. Scđs liber iuris ciuilis vocat̄ Codex, q cōtinet statuta, sāctiones, & pcepta Imperatoris. Et sue-

fuerunt tempore Iustiniani Impe. tres Codices, scilicet Codex Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus: de quib. Codicib. extrauagã. diuus Iustinianus animũ suum ad Imperiales constitutiones dirigens vnum Codicẽ fieri fecit, quem suo felice nomine, intitulauit Codex Iustiniani, vt in rubr. procœmii Codicis. Et diuidit iste liber in 12. libros partiales, quorum nouẽ primos, Doctores legere solent, sed vltimi tres, qui lõgè post primos nouẽ cõpositi sunt raro legi cõsueuerũt. In quorum allegationib., hoc est speciale, qđ ad tit. & ad l. cum §. addit numerus videlicet liber 11. 12. &c. vt C. de muri legulis, & gynecia, &c. lib. 12. & C. de dignit. leg. si vt ꝓponis, lib. 12. Tertius liber principalis dr̃ Authenticũ, vel Authenticorum, & sunt q̃dã excerpta quasi prædictorũ librorum summula. Et diuiditur iste liber in nouem collationes, quarum quælibet subdiuiditur in titulos, & tituli non in leges, sed in paragraphos. Et differunt authenticum, & authentica, quia authenticũ volumẽ est ꝑ se, sed authẽtica est lex vna vel paragraphus ĩcorporatus libro Codicis, & antiquo iuri super additus. Et allegãt sic. C. de episc. & cler. auth. generaliter. C. de sacrosan. eccles. auth. multo magis. Sed in authentico simpl̃r allegãt titulus & paragraphus vt in authentico, vt iudices sine quoquo suffragio. §. tali vel tali: & sufficit. Item decima collatio, q̃ intitulatur liber feudorum, & hẽt duos libros partiales, quorum quilibet subdiuiditur in titulos, & isti in capitula, & paragraphus. Quartus liber principalis legum dr̃ Institutiones vel instituta. Et diuidit in quatuor libros partiales, & introductorius in ius ciuile, & canonicũ, maximè quo ad declarationẽ terminorum, in vtroq; iuri vsitatorũ, qui tanq̃ ostium in domum præbet introitum in sapientiã iuris. Quare cõsulitur omnibus quasi modo genitis iuris alumnis lac iuris concupiscẽtib. per ĩstitutiones documẽta sua primordialia capessere, & nutrimenta, vt tali doctri

na primitus informatis, se cuius mereantur inhærere sanctioni Iustiniani Impera. Christianissimi. Nullus ergo psump uosè sine instituционū doctrina, iuris maximè ciuilis sublimitates tentet ascendere, ne corruat ex alio, qui satagit uolare sine penna. Et hęc de nominibus, diuisionibusq; librorum principaliū iuris vtriusq; sufficiant. Et not. ꝙ ius ciuile tripliciter se habet ad ius naturale, & tres operationes circa ipsū & eius materiā exercet, aliter tñ, & aliter. Nam ius ciuile primo addit super naturalē determinationē p congruos modos, vt est videre in delictis, v. g. ius naturale, & eius rectitudo dictat delicta puniri. Institu. de oblat. quæ ex deli. nasc. in prin. ff. de furt. l. 1. Et ita omnia præcepta decalogi sunt a iure naturali super illis principijs fundata, q ponit Iurisconsultus, de iust. & iu. ff. eo. ti. l. iustitia §. 1. & in proœ. decre. s. honestè viuere, alterum non lędere, ius suum cuiq; tribuere. Secundò, rectitudo naturalis vult nemini subtrahi, quod suum est, & ius legale distinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, scilicet actum furādi, fęnerandi, rapiendi, &c. Et ultra hoc ostēdit, qūo unus illorū actuū plus vel minus deuiet à rectitudine naturæ, & ſm illud maiores siue minores pęnas statuit. Tertiò declarat, nam iure naturaliter rectū est neminē cū alteri⁹ iniuria vel detriměto locupletari, nō tñ hr ex eodē iure, si sit possibilis euētus in quo qs locupletari possit cū alterius iactura, sine tñ ei⁹ iniuria, sicut in pscriptionibus, & in vsucapione. De ista triplici operatione loquitur. l. ius ciuile, ff. de iu. & iur.

Ius gētiū est sedium hostiliū occupatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, fędera, paces, inducię legatorū nō violādorū religio, cōnubia īter alienigenas, phibita, & iō ius gentiū appellat, quia eo omnes ferè gentes utūtur c. ius gentium. j. dist.

Ius hře in re, & ius hře in rē, sunt diuersa. de cōcef. pb. li. 6. c. fi. & cle. vnica, de sequestr. pos. ver. nihilominus.

Iuiurandū quis cōpetentius posset dici factū iurm, uel

factum iuratũ eo, qđ super facto iurato, vel iusiurandũ, eo qđ sup̱ iure, qđ iuranti cõpetit iuratur quasi ius iuratũ placuit tñ, vt factum dicat ius, qa sup facto iuris iuratur, adijcitur iurandũ, quia illud hẽt esse iuratũ, qđ antea fuerat iurãdũ relatione facta nõ ad id, qđ fit, sed ad id, qđ fieri cõuenit, l. ius pluribus ff. de iust. & iure. Vel vt dicit Azo. fortè ius ponit ꝓ religione, quasi diceret, iusiurandũ, i. religione firmãda. Vñ iusiurandũ idẽ est, qđ iurm̃ factum, & dr̃ quãdoque conuentionale, quãdoque iudiciale, & necessarium. Cõuentionale est, qñ à te peto aliquid, & tu negas, tñ defers iurm̃ ut iurem, si .n. in hoc casu iuro, vocatur iusiurandum conuentionale, & uoluntariũ, quia extra iudicium ex cõuentione, & uoluntatẽ partium absq; alia coactione iudicis præstatur. Iusiurandum iudiciale, & necessarium est, cũ in casu p̃misso iuro qđ mihi debetur, qđ peto, s. iudice ĩ iudicio mihi conferente, vt iurem. Ex hoc autẽ iur̃o datur actio ei, qui dum peteret rẽ suã, delato sibi ab aduersario iuramẽto vel à iudice, suã esse rem illam iurauit, ab ipso .n. tunc peteret rẽ suã actione in factum quæ oritur ex tali iuramento. Et dicit Gof. quod duplex est iusiurandum, s. assertoriũ, & promissorium: assertorium triplex est, s. voluntarium, vt est conuentionale, ff. eo. ti. l. iusiurandum. Necessarium, qđ necessitate à iudice imposita defertur vel suscipitur, & nõ p̃t recusari nisi est iusta causa, vt ff. de iureiu. leg. manifestę. Et iudiciale, qđ in iudicio defertur, uel refertur à parte parti, quod non necessarium subire, imo delatum recusari p̃t hodie, licet olim non potuit recusari, sed referri, vñ vide gl. in c. fi. de iureiuran.

Ius militare est belli inferẽdi solẽnitas, fœderis faciẽdis nexus, signo dato egressio in hostes, & pugnæ cõmissio, itẽ signo dato recepti, itẽ flagitij militantis disciplina si locus deseratur. Itẽ stipẽdiorum modus, dignitatũ gradus, p̃miorum honor, ueluti cũ corona, uel torques datur. Itẽ p̃dæ diuisio, & ꝓ personarũ qualita-

litatibus & laborib. iusta distributio, ac principis portio, vt dist. 1. ius malita re. & ſm Isid. lib. 6. c. 7.

Ius naturale est quod cõmune est omni nationi, eo qđ vbiq; instinctu naturæ habetur, non aliqua constitutione facta ab hoĩe, sed ab ipso naturæ conditore, vt maris, & feminæ coniũctio, liberorum successio, s. in bonis parentum, uel ẽt per carnis propagationẽ, non per hereditatem quia illa successio non est naturalis, ut est gl. super verfic. successio. dist. 1. c. is naturale, vbi ponitur hæc diffinitio, puerorum educatio cõis omnium possessio, q. a iure naturali oĩa sunt communia, i. cõmunicanda tẽpore necessitatis. ca. sicut. 47. dist. & omniũ vna libertas, acquisitio eorum, quæ in cœlo, terra marique capiuntur gl. dicit. Hæc c. n. & alia, q̃ in nullius bonis sũt, cedunt occupãti, i. conceduntur. item rei depositæ, vel pecuniæ cõmodatę restitutio, violentię p uim repulsio. Nam hoc, & si, q. d huic simile est, nunq̃ in iustum, sed naturale ęquum que hr̃ ſm Isid. lib. 7. ca. 4.

Et est tex. totius c. ius naturale dist. 1. & ibi vide glo. huius diffinitionis. Itẽ ius naturale est, qđ in lege & Euangelio continetur per qđ quis iubetur alteri facere, qđ sibi uult fieri, & prohibetur alteri inferre, qđ sibi nolit fieri. dist. 1. in principio & 50. dist. ponderet aliàs consideret in prin. & in aũth. vt cũ de app. cog. §. cęterũm. c. dilecti. de maio. & ob. Vñ, Qđ tibi vis fieri mihi fac, qđ nõ tibi noli. Sic potest in terris viuere iure poli.

Vel aliter, Ius naturale dr̃ vno modo maius ex instinctu naturæ prouenieñs, quo singula animalia ad aliq. d faciendum inducũtur. Est enim debitum quoddam, qđ natura cuilibet repræsentat & hoc debitum ſm Isid. cõe est oĩ nationi, eo ꝙ instinctu naturæ, uel naturali conditione vbiq; habetur, & non cõstitutione aliqua facta ab homine. Item ius naturale dicitur instinctus naturæ ex rõne proueniens. Et ſm hoc ius omnia dñr cõmunia. i. cõmunicãda, ut supra dr̃. Itẽ ius cõe dicitur industria hominum statutũ. Itẽ ius na-

naturale dicitur æquissimum. Item pcepta naturalia sunt, q̃ in lege, & Euangelio continentur, vt non furtum facies, non mœchaberis, sed qđ tibi vis, &c. palleg. Ius naturale in gl. vbi prima descriptio data est ſm motum sensualitatis. Aliæ aũt ſm motũ rationis. Item ius naturale secundum glo. 1. insti. de iure nat. gen. & ciui. potest dici quatuor modis. Vno modo ius gentium inst. de re diui. §. singulorum. Secundò, ius pactorũ. ff. de pact. l. 1. Tertiò, ius contrariũ, s. quod rescindit pacta, vt restitutio minoris. ff. de mino. l. j. Quartò, pro instinctu naturæ, vt qđ in lege Mosaica vel Euãgelio continetur. Itẽ ius naturale in quatuor differt ab aliis iuribus, s. in origine, in dignitate, in amplitudine & sẽtentię rigore, vt declarat gl. 1. dist. 1. nam cœpit ab exordio naturalis creaturæ, & nullam patitur immutationem, & sibi omnia cõia sunt, nec contra ipsũ fit dispensatio, sed de aliis iurib. secus, vt ibi.

Ius quasi naturale est, qđ dominus vel patronus habet in seruum, & libertum.

Ius patronatus est authoritas siue potestas, quam patronus habet in libertum. Aliter ſm Gof. est autoritas siue potestas prouenies ex beneficiis ante consecrationẽ ecclesiæ collatis. Et prouenit ex tribus, s. fundatione, dotatione, & ædificatione, vel sola collatione, vt 16. q. 7. filiis, & c. q-cunq; 18. q. 2. abbates. Vnde, Patronum faciunt dos, ædificatio fundus. Competit autem patrono aliquid honoris, ut si ecclesia non fuerrit collegiata præsentet. Sed si fuerit collegiata tunc non electioni prælati faciendæ, sed iam factæ honestius patroni postulatur assensus, nisi ex speciali concessione obtineat, ut partes suas interponere debeat electioni tractandę c. nobis. de iu. patr. Itẽ habet aliquid honoris, quia primus in pcessione incedit, vt 16. q. 7. pię mentis. Hẽt aliud oneris. quia tenetur defendere ecclesiã ab omnib. oppressionib. vt 16. q. 7. filiis. Et hẽt aliud vtilitatis, q̃a si migret, seu aliàs vergat ad inopiam alẽdus est de bonis ecclesiæ ut c. filiis.

filiis. præall. & c.quicunq; Vnde, Patrono debetur honor, onus, vtilitasque.
Præsentet, præsit, desédat, alatur egenus.
Potest etiã patronus præter egestatem aliquos red ditus moderatos hr̃e ab ecclesia, cuius patronus existit. Sine p̃séntatione instituí, quis nõ debet in ea ecclesia, quæ patronum hét. Et si spretis patronis hoc factum fuerit, ẜm rigoré iuris institutio est retractãda. eo. tit. ca. illud. vel irita nuntianda, & ad instituentis uerecundiam, institut⁹ amouendus est, & alius quem patronus dignũ elegerit ordinandus, ut 16.q. 7.decernimus. Item ius patronatus qñque aduocatio, qñq; vice dominatus, uel custodia, vł guardia, vł ius est frequentationis, vel processionis, & qñque gratia, ut in glo. 1. c. q̃a clerici. de iure patr. & ẜm Gof. in summa eod. titulo ubi ponit supradicta. Itẽ plerũque hoc nomen ecclesia pro iure patronatus supponit. 16.q.vlt. si plures 15.q. 3. nomini, & ca. 1. de iure patro. Et ergo si quis utatur tali simplicitate uerborum, dono tibi ecclesiam uel concedo, intelligitur donare ius patronatus qđ habet in ea.c.quod autem eod.titu.

Ius poscendi est ex habitatione domicilii, & communitatis.

Ius prætorium est, quod prætores induxerunt, adimendi, supplendi, uel corrigendi iuris ciuilis gratia, ut ff. de iusti.& iure. l. ius auté. Hoc etiã ius honorarium dicitur, quia qui honores gerunt, s. magistratus, autoritatem huic iuri dederũt, vt inst.de iu.na.gen. & ciui. prætorum quoque edicta.

Ius priuatum dicitur, qđ specialiter ad singularem utilitatem alicuius pertinet, secundario tamen etiã ad rempublicam, ut in pactis & conuẽntionibus mutuis priuatorum specialiter initis conspicitur. institutione de iu.& iure. §. 2.

Ius publicum cõstat in sacris sacerdotibus & magistratibus, ẜm Isid. lib. 5. Etyca. 8. ff. eod. tit. l. 1. §. publicũ. & 1. dist. c. ius publicũ, ubi gl. Vel sic. Ius publicũ est, qđ gñaliter (alias principaliter) ad publicã deseruit, vel

vel, spectat vtilitatem velu ti in portis vel in muris ciuitatis, & aliis sacris iudicibus vel sacerdotibus, vel magistratib. aliquid committatur, vel inferatur.

Ius quiritũ dicitur a Quirino i. a Romulo, & est propriè Romanorum, quia nulli tenet hoc ius nisi Quirites, i. Romani ſm Isid.li.5. Ety. & 1 dis.c.ius quiritũ, i quo agitur de legitimis hrdib. de tutelis, de curationib. de vsucapionib. cõstat aũt ius quiritum ex legib. & plebiscitis, & senatuscõsultis, cõstitutionib. principum, edictis senatorum, & respõsis prudentum, vt ſm Isid. ibi. & dist.2. in prin. vbi de specieb. Rom. iuris, de quibus omnib. lex, plebiscitum, senatusconsultum, prætorum edicta, responsa prudentũ, &c. quæ sint reqũire loco suo. & inst. de iu. nat. gen. & ciu. §. constant, & sequ. vbi hoc ius apud Rom. tantum reperitur, dist. 1. ius quiritũ. Et dicuntur Romani omnes qui Rom. imperio subsunt, prout dicitur, Propriũ Rom. est habere filios in potestate, & etiã gentiles sunt sub Roman. imperio. Nam Imp. est princeps totius mũdi, vt ibi glos.

Ius reipublicæ. s. alterius quã Rom. est ius cuiuslibet ciuitatis, indubitanter ſm oẽs, qa ciuitates regulariter vtũtur iure priuatorũ, vt ff. de ver. sig. l. eum qui, & C. eo. ti. in rub. & l. 1. in gl. 1. li. 10.

Ius sibi facere vel dicere, ẽ qđ manifestè spectat ad iudic. offm, s. qđ a iudice faciendũ sit, sibi vendicare veluti si quis rem suam propria rapit autorit. putãs sibi hoc licere, vel se pro debito quo teneris alicui is pignus tuũ capit te inuito, ius. n. qđ sibi iure cõpetebat amittit.

Ius singulare est, quod cõtra tenorem rationis propter aliquam vtilitatem autoritate constituentiũ introductum est. l. ius singulare, ff. de leg.

Ius succedendi habet hrs itẽ ius patron. in bonis liberis.

Ius versutum dñr præstigiæ siue captiones verborũ qb. obumbrant delicta, & dñr versuta ſm Azo. quia quis repellebatur ab actione p quasdã versutias, i. machinationes verborũ. Vel ſm Martinũ dr versutũ ad exẽplũ vestimenti, qñ est illud intus quod debet esse extra &c. Sic etiã erat uersutum

ius quo illud.qđ erat puniē dū absolucbat, & qđ erat absoluendum,puniebatur.

Iusta sūt exeq.e.i.sacrificia q mortuis impēdunt.& fune rādi solemnitas.Inde iusta facere. i l.2.de i ius uo. & i l.pro hærede, de acq.her.

Iustum est,quod ea precepto, vel superioris ordinatione alicui concessū est,& sic iustū est illud,qđ ordinat iure.l.iustè,ff.de acq.pos. Sed iustitia est habitus seu virtus supioris ad pcipiēdū bonā subditoriū. Quare.&c.

Iustū ét aliqñ accipit p vero, vt inst.de li.in prin.aliàs & plenioré quandā hét signationé, ut cū diffinit testm̄ esse iustā snīam, nam intelligimns per quā solēné, & plenam. Sic dicimus iustos filios ex uero, & solemni matrimonio procreatos.

Iustitia est cōstās & perpetua volūtas,ius suū unicuiq; tribués nō quātū ad actū, sed quātū ad affectū inst. de iusti.& iu.in prin. Iustitia.n. est animi dispositio, & mētis affectus,qua q̄s dr iustus ut à grāmatica grāmaticus dū sine psonarū acceptione vel distinctione vult cuilibet, (quantū in se est)ius suum tribuere.Et quot modis dicat iustitia no. Arch. 24.q.1.c. vbi sana fides nā dicit ibi Iustitia est æquitas tolerādi inopiā. & temperātiā hr̄e in abundantia. Item est patriam, & socios defendere, quia uera iustitia cōpassionem habet, & nō ex odio, sed bono zelo exercēda. &c. vt ibidē. Itē iustitia sic describit.Est habitus bonus tribuens cuiq; suā dignitate,Deo religioné,parenti obediētiā maioribus reuerentiā,parib.concordiā,minorib.disciplinā. sibi ipsi castimonia,& pauperib. seu miseris cōpassionem operosam. Dicit ergo Tullius, ꝙ iustitia est habitus animi, cōi utilitate seruata, suam vnicuique tribués dignitaté. Et Plato dixit ꝙ iustitia est virtus,quę plurimū pōt in his, q̄ minimū possunt. Itē sic,est animi cōgrua dispositio in singulis rebus rectè diiudicās causas.vide gl.inst. ubi suprà. Vbi etiam dicitur, quòd insti. est mater iuris.

Iustitiarij sūt q deputant ad iustitiā faciēdā, & é vulgare apulię.vt i c.ex lr̄is đ pi.

Iuuenes appellāt.q adolescétiū ętaté excellere, quo ad icipiat ițer sen,annumera-

ri.l.non aliter.de leg.3.

Iuxta aliqñ exponitur, i. ꝓpe vel à latere.extrà de maio. & obe.c solitæ.verſ.hęc autem ſi prudenter. Aliqñ, i. ſm. vt iuxta verbum apoſtoli, i. ſm extra de baptiſ. c, maiores, circa prin. & dic. quod qñq; ponitur ſimilitudinariè, vt tu viuis iuxta Petrum. i. ad ſimilitudinẽ Petri. Aliqñ ſignificat vicinitatem temporis, vt iuxta feſtum paſcatis, i. prope, & vide no extra de ver. ſign. Item adde quot modis iuxta ſumatur. Bar. in l. 1. ff de teſta. in extra, ad reprimdam, in ver, iuxta.

K ante A.

KAlendæ ſunt certi dies menſium à calogræcè, qđ eſt voco latinè, vt not. in l. qui ante Kalendas, & in l. cum, qui. ff. de verbo. oblig. quia promiſſio talis, promitto ante Kalendas, dupliciter accipi poteſt. ſ. ante finitas, & in dubio interpretatio dẽt fieri contra ſtipulatorem, l. veterib. ff. de pac. l. quicquid aſtringẽdæ. ff. de ver. obl. Ergo perinde eſt ac ſi ꝓmiſiſſet ante Kalendas finitas, & túc benè ſequitur, ꝙ q̃ aliquid promiſit ante Kalendas ſit illi ſimilis, qui promiſit Kalendis. Et allegant iſti tex. cũ ratione præmiſſa in argumentum ad teſtes concordandos, quorum aliqui deponunt ante guerram, alij poſt, vt qui dixerunt poſt, intelligantur poſt incœptam, & qui ante, intelligantur ante guerram finitam. Sunt ergo Kalendæ prima dies in quolibet mẽſe, ſic dictæ à verbo græco calo, id eſt voco, quia Romani habebant præcones, quos prima die menſis mittebant per terram dicentes, vocat vos ſenator ad nundinas. præparat vos, de hoc eſt gloſ not. in l. cùm biſextus, ff. de verb. ſignifi. quæ etiam declarat nonas & idus, de quibus vide in fine primi liberi computi chirometralis, & in alijs. Item in fin. li. 6. in gl. 1. ſuper data libri.

Kalendariũ, liber erat rõnũ, in quo fœneratores nomina debitorũ deſcribebant, ſic appellatus à Kalẽdis, q̃ a eo die fœnoratores pecunias mutuabant, & quas p̃teritis Kalendis fęnerauerãt cum vſuris exigebant.

Intrà quinta Kal. dare ꝑmittens, vt promittere se intra quinque menses daturum. l.1.de verb.obli.secundum Alc.li.2.Parer.ca.22. Qui verò intra Kalendas dare spondet, similis est ei, qui Kalendis dare promittit.l. si ita.de uerb.obli.

L ante A.

Labarum Alc. esse speciē uexilli aliis nobilioris, quod ante Imperatores ferri & à militibus adorari moris erat.

Labes, à lapsu dr, unde & pro hiatu terrę capi solet, ut ī l. ex conducto, §.1. ff.loc. secundùm Bud.ibi.

Labra sunt imagines, quę distillant aquā, salientes, s aquæ, & fistulæ, quæ salientibus iunguntur.

Delyria sunt, q̃ hic autor de labiis affert, nempe Accu. secutus.ff. de act. empt. & uē.l.limes (seu ut nos impressimus, funes) & labra, ī gl.& tex.Sūt.n.labra apud Iurisc.loco iā citato, carateres lapidei, q̃b. aqua saliēs ex siphunculis concipit. Vide Bud.in l. iam citatam.

Lacunaria pleriq; accipiunt pro elegantioris tecti fabrica, l.quæsitum, §.scalæ, de fund. instr.

Lac dr̄ fructus industrialis, secundum Bartol.in l. ex diuerso. in repe. ff. de rei uendi. & idem dicit de lana ibidem.

Laicus est sęcularis, & de populo, & qui non habet sacros ordines, c.duo sunt 12. q.2.gl.in c.1.de proc.in 6. & dicitur a laos græcè, qđ est populus latinè, ut in d. c.duo.

Lanio, onis, est macellarius, uel beccarius, à laniādo sic dictus, quia dilaniat, & dilacerat animalia, & ꝑ frustra carnes incidit & uendit, uel est ille, qui lanā separat a coriis bestiarum. & exiuit siue excoriat bestias. Et sic dicitur à lanificio ꝑ in gl.de fun.instru. & instrum.leg.

Lanipendium facere, est pendere, & distribuere lanā lanificis.l.sed si vir.de do.inter uir.& uxo.

Lapilli qualiter differant à gemmis. Req.supra in ver. gemmæ.

Largus est medius inter prodigum, & auarum.gloss. & ibi doc.in c.ex parte de consue.

Laruæ sūt deformationes homi-

minum propter appositionem coloris.

Lata culpa est non intelligere quod oēs bene intelligunt non facere, quod oēs faciunt, vel maior pars, vel id facere, quod nulli uel pauci faciunt. ff. de ver. sig. l. latè.

Laticlauium seu latusclauus, insigne erat ordinis senatoriis vnde Tribunus laticlauius .i. senatorius, in l. si Rufinus. C. de test. mili.

Latinæ feriæ, req. supra Ferię latinæ.

Latini sunt uel dicebāt olim quidā, qui ita erant à dñis manumissi, ut essent in uita liberi, & gauderent plenaria libertate in bonis suis, sed ī morte serui erāt, quare post obitū eorū non poterant succedere parentibus, & bona eorū tanquā seruorū ad dños deuoluebantur, & hæredes eorū nihil post mortē eorum consequebant. Sed contrariā habent conditionem dedititij, ut supra dictum est in litera D. & in desuetudinem abierunt, quia pessima conditio erat, ut instituta de liber. vers. Vita latini gaudét, dedititij mor.

Latini liberti autore Caio li. 1. inst. sunt qui aut p epistolam aut inter amicos aut conuiuij adhibitione manumittuntur.

Latitare est se malitiose occultare aīo fraudādi creditores suos agere volētes. ff. ex qui. cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. quid sit latitare, & hr in glo. c. consulationibus. 2. de offi. dele.

Latomiæ apud antiquos locus dicebaт ubi lapides cædebanт. Liuius ī 8. belli punici, Cōprehēsa postea priuata ædificia, comprehensæ latomię. & meminit Calistratus in l. succurit. ff. ex quib. cau. ma. licet in vulgatis codicib. latumiis mēdosè est scriptum. Imo uero recte scriptū puto. uide Bu in annotationib. ad pādectas. ad l. iam citatam.

Latro dr, qui per uim, & de die furatur in auth. sed nouo. C. de ser. fu. & differt à fure, quia fur est, qui clam aufert, ſm Bar. ibidem. Itē latro est, qui de die, fur uerò, qui de nocte. l. cōgruit. ff. de offic. præsi. Item latro dicitur, qui maximæ est perfidiæ, l. omnib. C. de emen. seruo, & uide auth. ut nulli iud. §. per. & l. capitalium. ff. de pę.

La-

Latro publicus est ille, qui pa la publicè furati, vt sunt piratæ vel qui publicè stāt in stratis, vel isti, qui hñtes arcem, & castrum disorbant homines transeuntes. Nocturnus verò depopulator agrorum dicitur qui obsidet stratam publicam disrobando transeuntes, & differt a publico latrone, quia iste clandestinè furatur & moratur in loco, vnde dicit̄ nocturnus depopulator agrorum, quia in nocte segetes destruit, dum ibi se abscondit, iacet, & latet. Pan. in c. inter alia, in vlt. no. de immu. eccl.

Laudemiũ vulgo dicitur qnquagesima, quæ præstari solet propter renouationem emphyteusis, iuxta l. vlt. C. de iu. emph.

Laudum est sententia arbitri: Et laudare est sententiam arbitralem ferre, quandoq; significat citare aliquem autorem, vt in l. Herennius de cui.

Laxamentum vocat lex inducia duorũ mensiũ si qui dãtur tutorib. ad pecunias collocandas. in auth. vt hi. qui oblig. se hr̄e perhib. res mi. §. quoniam autē videmus.

L ante E.

LEcticarij, serui q̄ lecticas ferebant. l. item. de leg. 3. item artifices, qui lecticas fabricāt, vt C. de exc. ar. li. x

Legare est vltimam volũtatē testatoris de singulis reb. disponere, & legatũ ab hr̄de præstãdum alicui relinquere. Etiam ligare alia signatione est mittere, & sic inde dicitur legatus, i. missus, sed cum significat relinquere, venit inde legatum.

Legatarius est, cui aliquid legatum est, & qui legatum accipit.

Legatum est donatio quædã in testõ a testatore relicta, inst. de leg. §. 1. de leg. 2. l. legatum. vel est delibatio hęreditatis, qua testator ex eo, qđ vniuersũ hæredis foret, alicui, q̄d collatũ velit esse. in l. legatũ. ff. de leg. 1. Vigebat aũt legatum olim plurib. modis. Qñq; per vēdicationē his verb. Ille am modo vendicet a me illam rem sibi, vt dicat suam esse & petat vt suam. Qñq; per damnationem his verbis: Hæres meus dãnatus esto: i. obligatus esto hoc illi dare. Qñq; s̄m quodã legatur per condemnationē quãdo

à testatore aliquid relinq-tur in pęnā, & in damnum hæredis hoc mō. Si hæres meus Titiā dixerit in vxorem, in damnū suū, & pęnā centum ei lego. Qn̄q. vigebat legatum p̄ verbum sinendi, his verbis, Sino illi hanc rem. i. permitto illū hr̄e. Si vero res apud illum esset aptus esset hic modus legandi, vt sineret eū hr̄e, quod apud eum tūc esset. Qn̄q; per p̄ceptionem. s. cū duos vel plures hæredes instituit, & alteri eorum pręlegauerit aliquid, ad hoc vt id p̄cipere. i. p̄ alijs seu ante alios hr̄et. Et no. ꝙ legatum rīr trahitur ab hærede. Et fideicommissum ferè idem est quod legatum sed est dictum fideicommissum, ideo, quia olim pendebat ex fide hęredum. sed modo, quod iuris est ī vno idē est, & in alio.

Legatus est ille cui certa patria vel ꝓuincia cōmittit̄ gubernanda, vt in c. nouit. de app. Pōt ēt dici legatus quicunq; ab aliquo ad aliquos est missus. aľr legatos dicimus eosdē quos aduocatos vel p̄ronos cārū, qui in forēsib. negotijs præeminentib. litigantibus suum præbēt patrociniū. Et not. ꝙ sunt tria genera legatorum. Quidā de latere dn̄i Papæ mittuntur, vt Card. quos appellāt fratres. Et tales possunt absoluere homines suæ, & alterius, prouinciæ in prouincia, & extra, & ęqparant̄ ꝓcōsulib. Alij sunt nō de latere, sed dati vi, & illi simpľr in legationē mittunt̄, vt prelati, qui tm̄ absoluunt ꝓuinciales, & in prouincia, non extra constitutos, & æqparant̄ præsidib. ꝓuinciarū. Tertij sunt natiui, qui suarum ecclesiarum prætextu legatione funguntur, vt archiepiscopus Cantuariensis, de quo in c. 1. de off. de leg. libr. 6. Et tales sunt quatuor. s. archiepiscopus Eboracensis, Centuariensis, Remensis, & Pisanus, vt no. in alleg. c. 1. eo. ti. lib. 6.

Legatus proconsulis est, cui proconsul, postquam prouinciam est ingressus, mandat iurisditionem determinatam, & assignatam, aut quādoq, in itinere moram necessariā passum vel trahens, ut in l. aliquando. ff. de offic. procon. & leg.

Legatiuum, viaticum legatorum.

Legationes libere, ut scribit Bud. in l. qui libera. de leg. oli ornaméti tm̃ cã à Senatu impetrabant, si qdé impetrabant ab iis Senatorib. quib. negotia futura erãt í pꝛuincia ad q̃ mittebant, vt eo noíe fauorabiliores & cómédabiliores hérent, Lege obuenire dicimus. & qđ lege cõfirmatum est. l. lege. de verb. signific.

Legi posse aliquid, sic accipiédum est, non intelligi, sed oculis perspici, quæ scripta sũt l. 1. de iis, q́ í test. delen.

Legio quo militum numero cõprehendatur no. gl. in l. 2. de iis qui no. inf.

Legib. soluere. i. qđ barbari dicũt dispensare teste Bu.

Legis actio qd esset antiquitus, & q́ eius solemnia verba, tradit elegãter Alc. noster in l. pecuniæ verbum. de ver. si. & Bu. in l. 4. ff. de adop. Illud certè cõstat cũ lex verba facit de magistratu, apud qué legis actio est intellige de iudice ordinario qui & iudicare, & exequi possit.

Legitimi hærede, qui req supra in ver. heres legitimus.

Legitimũ dr̃ sex modis. Primò, q̃ nõ est pꝛhibitũ, & sic per abnegationem prohibiti, ut successio ltĩma. Scdò, strictius quicqd est permissum, nõ per abnegationé prohibiti. sed per positioné liciti. Tertiò, in positiuo digniori. s. à iure ci. concessum, capiendo ius ciuili largissime pꝛ ptorio, & oíbus partibus iuris ciuilis. Quartò, cõcessum à iure ci. restringédo. vt nõ cõprehendat prætorium, sed oés aliàs partes. i. senatusconsulta, principiũ placita & respõsa prudentũ. Quintò, adhuc plus restringédo ius ciuile solũ pro lege, 12. tab. Sextò, maximè restringendo solũ pro leg. 12. tab. exclusis responsis prudentum, & edictis prætorũ, ita not. in l. vnic. C. quando non pet. par. pe. accr. hæc Cato saccus.

Legius, req. supra homagium legium.

Legulus, i. collector. C. de muri legulis super ru. li. 11.

Leno est, q pretiũ pro cõperto stupro accipit, vel dãnatã de adulterio ducit, vel q eam adulterio subiicit, vel adulterũ se facit, vel q̃stũ de adulterio uxoris accipit, vel mancipia q̃stuaria hẽt. s. qui tabernæ uel alicui negotiationi pręponit,

meretrices, ut plus lucret vel qui vxorem deprehensam in adulterio in matrimonio retinet, ut C. ad le. Iul. de adul. l. crimen lenocinij, concordantię allegantur. C. de spect. & sceni. & leoonі. l. 1. 2. & 3. lib. 11.

Lenocinium facere nō minus est quàm corpore suo qstū facere. l. palā. §. lenociniū. ff. de ritu nup. & de crimine lenocinij no. in l. athletas. §. ait prætor. ff. de his, q. no. infa. & l. 1. §. lenocinij. ff. adul. & vide authen. de len. ciuium tangit multas fraudes lenonum.

Leo est bestia, nec cōtinenī appellatione pecoris, l. 2. ff. ad l. Aq. & l. hi enim, ff. de ædil. edic.

Letale est idem qđ mortiferū, vnde dr̄ de aliquo vulnerato ad mortem, qp letale uulnus hēt, & venit a letum, i. mors. Vnde Boleti leti causa fuere mei.

Lætamen est sterquilinū à lętando dictum, quia lętas facit segetes.

Leuato velo cognoscere, ī l. pe C. de nau. fęn. l i. 11. dictō est pro eo, qđ vulgo dicimus, de plano, hoc est omissa diligenti inquisit.

Leuir, frater uiri, l. nō facile. de gradibus.

Leuis culpa, ut in § prætereà qui. mo. re. cōtr. obli. instit.

Leuissima culpa est nō preuidere, qđ sapiētissimus præuidisset, ut posui rē in capsa, & claue clausi, & credebam esse clausam, claue amota, non probans an esset clausa.

Leuita hebraicum, latinè diaconus, c. cleros 21. dist.

Lex est cōstitutio populi, qua maiores natu sil cū plebibus aliqd sanxerūt, fm Is. 5. & dis. 1. c. lex est. Vel alr. Lex est spēs iuris, & ponit qnq; strictè. s. p eo, qp populus R. senatorio magistratu interrogante veluti cōsule cōstituebat, inst. de iur. nat. gen. & ci. §. cōstat aūt. Nā cōsul ē, q senator erat, & populū cōsulebat an eis placeret ita statui, & populus respondebat ita. Et ēt sic diffinit. Lex ē cōe præceptū, uirorū prudentū consultatio, delictorū, quæ sponte uel ignoranter contrahuntur, coerctio, cōis reipublicæ sponsio. ff. de leg. l. j. Quandoque ponit large pro omni rationabili statuto. Vnde etiam dr̄. Lex est sanctio sancta iubens, honesta, phibēs cōtra-

traria, quæ sumit ex lege græca.ff.de leg.& senatusc. Lex ēt qñq; dr̃ cōsuetudo.1.q.1.c.2. Qñq; rō.1.di. consuetudo. Qñq; ius scriptū siue cōstō q̄cūq; Qñq; cōstō ciuilis tm̃. Et qñq; p cōdōne & pacto ut conce do tibi ius eūdi p. fundum meū ea tñ leg.i.ea cōdōne & pacto Lex alia publica. Lex publica est, quæ à sanctis patribus scripturis est confirmata, vt lex canonū. Lex priuata est, quæ ex instinctu spiritusſancti in cordib. fidelium est scripta. s. charitas, quę dignior est, et prima 19 q.2.duæ sunt.

Legum autores seu inuētores ponuntur dist.7.c.Moyses, & c.fuerant vsque in fi.di. eiusdem.

Leges nouæ, & legum codices, & a quibus cœperunt, habet, in c.fuerunt. præall.

Leges quib.non vtimur, vt dr̃ dist.2.c. quædam dicuntur ab his, qui eas condiderūt, vt consulares. Tribunitiæ. Iuliæ, Aquiliæ, Corneliæ. lex Pōpeia, lex Papia. Lex Falcidia, & cōplures aliæ, de quibus infra. Quædam etiā dicuntur à locis, ut lex Rhodia, & consimiles.

Lex Aquilia loquit̄ in eo casu cum, quis culpa sua alicui damnum dederit, vel vti æquū, seruū, vel aliud animal occiderit vel vulnerauerit seu vestē suā sciderit, aut illius reb. dānū dederit, & in hac lege uenit culpa leuissima, vt si quis ex alto se præcipitauerit, & super assium ceciderit, tenet̄ leg. Aq. Casus uero ēt occidentem excusat. inst. de l. Aqu. §. iniuria. Et si putator ramū deiecerit, & nō proclamauerit, & sic aliquem occiderit, tenet̄ l. Cor. de Si. I q̄ venit tm̃ dolus. ff. ad l. Aqu. & ad l. Cor. de si. req. suprà Actio legis Aquiliæ.

Lex Attilia cauebat, ut cui nullus omnino esset tutor testamentarius, nec legitimus ei daret̄ ī urbe Roma a Prætore vrbano & maiore parte tribunorū plebis. Habebat & alia capita de quibus inst. de attil. tut.

Lex Arrinia inhibuit vsucapionem rerum furtiuarū. §. furtiuæ, inst. de vsuc.

Lex canonica appellatur diuina. c. nimis. de iure iur. c. 1. de iur. cal. Et lex ciuilis dr̃ lex humana. c. 2. de præsc. li. 6. Pōt tñ ius canonicum ēt dici lex humana, q̄a sūt in eo multa ab hoibus sta-

tuta, licet respũ aliorũ iuriũ ciuiliũ dicat lex diuina. Similiter lex ciuilis põt dici diuina aliquo respũ, imo sacra dr̃, & per ipsam qs religiosus efficit, vt C. de le. & const. l. leges. Quare Imp. di religiosiss. i pœ. inst. vide c. quo iure dist. 8. & l. fi. C. de præsc. lon. tem. & Arc. i uer. humanæ. c. fi. de presc. lib. 6. vbi dr̃, ꝙ leges diuinitus per ora principum sunt promulgatæ.

Lex commissaria proprie nõ est lex neq; senatuscõsultũ, sed potius pactũ, & hẽt locũ cum ita venditor conuenit cũ emptore, vt si intra certum dië non fuerit solutum pretiũ, totum vel pars, cũ de pretio p partes certis dieb. soluendo cõuenit, vt in tali die vel tpe sit res inempta vel inuendita, si dictũ sit vt redeat possessio vel dñium ad vẽditoré. Tale aũt pactũ non hẽt locũ in pignorib. in emptionibus ut ff. de lege cõmis. l. vl. & l. si fundus. Et qđ res dr̃ inempta, ita accipitur si uẽditor inempta esse velit, cuius cã id cauet alias fraudaret vẽditor si ex ista uilla in potestate emptoris esset, non dando pecuniam, inemptũ facere fundum, tex. est in l. 2. ff. eo. ti.

Lex Cornelia de falsis pœnë irrogat his, qui falsum testimonium dixerunt, vel falsum testamentũ, vel aliud, qđlibet instrm scripserunt aut sigillauerunt, aut alias falsum commiserunt, puta in moneta vel mensura. Et est dicta lex Cornelia à Cornelio sic illa primo inuẽtore. Dr̃ ẽt testamẽtaria. & eius pœna in seruos est vltimũ suppliciũ in liberos vero deportatio. ĩst. de pub. iu. § ité lex Corn. de falsis.

Lex Cor. de siccarijs loquitur de his, q dolo malo interficiunt. s. telo uel tactu furtiuè & huiusmodi, vel ẽt dr̃ lex Corn. de Veneficijs a veneno, puta quando quis aliũ interfecit veneno aut magicis susurris uel incãtationibus vel quia mala medicamenta publice vendidit. Et dr̃ de sicarijs à sica acuta vel cultello, eo quod significat ferrũ vel culthrũ, vt insti. de pub. iud. § sicarij autem. vnde dicit glos. ibidem, ꝙ sica est cultellus vtrinque scindens qué portant peregrini quandoque in bacculo quodam, ita ꝙ non patet. Vnde uersus,

Est

Est sica mucro latens, sicarium inde vocatur.

Lex duodecim tabularũ fuit origo totius iuris ciuilis, secũdũ glo. inst.de iure nat. gen.& ciuil.§.& nõ ineleganter. in ver. origo. iur.l. 2.§. 1. Et dr lex scripta in 12.tabulis,quarũ decẽ à ciuitatib.Atheniensiũ & Lacedęmoniorũ, à decemuiris fuerũt allatę, & duę ad illorum declarationẽ per eosdẽ deceuiros postea additæ,ut dicit gl. in ver. decemuiros.§.deinde.c. Moyses.dis.7.Dũ.n.leges pp discordiã plebeiorũ cum nobilib.fere p 30.an. ĩ desuetudinẽ abijssent, creati sũt deceuiri,q trãstulerunt leges Grecorrũ in Latinũ,& eas ĩ decẽ tabulis eburneis scripserunt. Et hi deceuiri postea vidẽtes in illis decẽ tabulis multas leges deesse,accepta ptãte corrigendi,diminuendi, interpretãdi,addẽdi & supplẽdi, duas alias tabulas addiderunt, & exinde dicta est lex 12. tab.quæ oĩa plenius persequitur Iurisconsultus in d. l.2.de origine iuris.

Lex Aelia Sentia, ut scribit Alci. sic appellata est ab Aelio Sentio ei9 latore.Huiusmodi lex plurima habuit capita, q̃ hic referre longum esset, vide in tit.q. & ex q̃bus cau. manumit. non poss.in Inst.& in l.sciẽdum,de verb.sign.

Lex Falcidia.dist.2.c. q̃dã in fi.,phibet ne quis in testõ plus extraneis legare possit quàm vt quarta pars sit hr̃dib9. data.Dr aũt a Falcidia tribuno autore, vel sm Azo. dicta est à fabri Falce. i. à diminutione q̃ imponit singularibus relictis,resecat.n.de legatis,ut falce resecant segetes. Nã olim licuit cuilibet totam hr̃ditatem suam alteri relinquere, sed postea Falcidius statuit,q̃ quarta pars hr̃ditatis deberet relinqui hr̃dibus,vt suprà de F. Triplex autẽ est falcidia vna debitẽ iure naturæ,alia iure institutionis,tertia dicitur Trebellianica, q̃ competit hęredi instituto q rogatus est hr̃ditatẽ aliis restituere dis. 2. responsa.de test.Raynu. & c. Raynal.

Lex Flauia de plagiariis eos persequit̃,q liberos aut seruos vel filios alienos ab vrbe, vel de una ,puincia ad aliã subducunt, & eos uendũt fraudulẽter ĩsciis dñis

& patribus suis, ut ff. ad l. Fla.de plagia.l.fi.& l.lege. & l.eū.Sunt, q. malint legę re, lex Fānia de plagiarijs. Sunt q. legant lex Flauia. Tu vide Catellianū Cottā in dictione plagiarii noīe.

Lex Fusia(alias fusia, uel suffia) canina nō pmittebat in testō manumissiones fieri nisi usq; ad certum modum vel numerū seruetur licet inter viuos sit, sed hodie ista sublata est, & multo magis hoc liceret in vltima uoluntate. Et dr̄ canina forte à quodā inducta, qui canis vocabatur. Nam canis naturā seruat, q. stat in palea, quā nec sibi hr̄e pt, nec alii fouet, vt sit cōsonans rei nomen. insti.de dona. §. est & aliud. Talis ergo moriebatur tanquā canis, quia non poterat tenere seruos, nec libertatē patiebat̄ eis dari instit. de leg.fusi.cani.to. in glo. 1.

Legendum Fusia Caninia, à Fusio Caninio, quo interrogante lata est autor Alc.

Lex Hortensia nomen sortita est ab Hortensio, q. eam statuit, & fecit, q̄ cōcordauit plebē & populum, qua constituit̄, vt nō minus autidus valeat plebiscita q̄ lex populi, d̄ quo ist̄.de iu. na. gē.& ci.§.sed, & plebiscita.

Lex Iulia de adulterijs, & stupro, psequitus adulteros, & eos, q. sine vi virgines, viduas, aut honestas, aut honestè uiuentes corrūpunt, aut violant. Et nō solū temeratores alarū nuptiarum gladio punit, sed ēt eos, q. cum masculis nephandā libidinē exercere audent, siue non verent̄ inst.de pub.iud.§. itē text. Iul.de adult. & ibi p totū de legib. hic positis, q a publica iudicia sunt.

Lex Iulia de ambitu punit eos qui p ambitū, seu ambitionē munerib. datis ad honores, seu ad officia publica accedunt, seu succedunt, de quo ist̄.de pub. iu. §.sunt ꝑterea.in gl. & in l. 1.ff.ad l.Iuliam. de ambi.

Lex Iulia de annonā cōpetit ꝯ illum, qui facit vel pcurat annonā fieri chariorē, q a in hoc lædit̄ respublica vt ff.ad l.Iul.de anno.l. 2.

Lex Iulia lęsę maiest.eos punit, q. in principē, aut ī rēpublicā aliqd cōmittunt, & machinant̄. Et est cōtra tales statuta pęna capitalis. Itē qꝰ vsq; ad quartam pgeniē nō succedūt nati

ab eis, nisi p principé dispé set cũ eis, & hic pena ei⁹ aíę amissioné sustinet, vt C. ad l. Iul. ma. l. qsqs, & inst. de publ. iud. §. publicia auté.

Lex Iulia miscella (aliàs vinscella) hét locũ, qñ marit⁹ relinqt vxori in testõ aliquid sub certa condõne si alteri nõ nupserit. Et conditione nõ seruata, nõ tenetur hfs dare relictum p istã. l. Et qualé faciat cautionem vide in auth. cui re lictũ, C. de i dic. vid. tol. & l. Iul. miscel. tol. l. 1. ibid.

Lex Iulia peculatus cõpetit cõtra illos q peccuniã vel ré publicã vł sacrã vel religiosã furanť, puniunť aũt, vt ĩst. đ pub. iu. §. lex Iulia.

Lex Iulia repetũdarũ loquiť de his plectẽdis, qui tpe administrõnis aliquid acceperint, ut iudicaréť, vel nõ iudicarent, vel aliqué ĩ vincula coniicerent, vel non. Ad hoc. n. cõpetit vel datum referueť, & cp alter puniať. Vltra hoc ét competit cõtra eosdem illis, qui ab ipsis aliquam violentiã passi sunt, ut si coactus fuerit quis à talib. uendere ré suã minori pretio, q ualebat, & in sĩlib. cãsib. ff. ad leg. Iul. repe. l. 1. 3. 4. & 5.

Lex Iulia de residuis punit eos qui offm pub. aut administrationé habuerunt, & tpe administrõnis suæ publi. pecuniã q acceperũt ĩ qđcunq; negotiũ erogandã, retinuerũt, & nõ erogauerunt, vel qui ré publ. q acceperũt tradendã in cõi ærario, nõ reposuerunt ibidé, sed penes se furtiuè, & dolosè retinuerũt, vt ff. ad leg. Iul. pec. l. 2. & l. 3. §. le.

Lex Iulia đ vi pub. punit eos, qui vim cũ armis fecerũt, vel intulerunt, est pęna deportationis, vt inst. de publ. iud. §. item lex Iul.

Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui sine armis vim inferũt, in publicatione tertiæ partis bonorũ. Si auté vi raptus virginis, viduæ, vel sanctimonialis, aut aliàs fiat, faciétes, & opé flagitio dátes pęna capitis puniũtur, inst. de pub. iu. §. ité ex l. Iulia de vi.

Lex Iunia Norbana loquitur de Latina libertate, vt institutione de liberti, §. libertinorum autem.

Lex municipalis dť, quam aliqua ciuitas constituit sibi est ius ciuile, inst. de iu. na. gé. & ciui. §. 1. in tex. & gl.

Lex Papia pfm cõtinet pmia

pro

pro suscipiendis liberis, & dr à Pio autore aliàs Papiniana, à Papiniano autore vide de hoc instit. per quas perso. no. ius acq. in §. sancitum etenim.

Lex Papia continebat etiam alia capita, vt circa caducorum obseruationē, de iure patronorum in bonis libertorū. Ne inter senatores, & libertas nuptiæ contraherent, vt C. de cad. tollen. l. 1. in prin. Institut. de suc. lib. §. j. ff. de ritu. nup. l. lege Papian.

Lex Poncia de patricidij (aliàs patricidijs) punit eos, q patri aut matri, aut auo, aut ꝓauo, aut alteri de cōsanguineis, aut parētibus, suis mortē infligunt. Et statuit illa lex pœnā accerrimā, ꝙ tales in culeo, i. corio bullito consumant, in quo ponat vipera cū simia cane, & gallo gallinaceo, & in mari vicino sic ꝓijciant, vel in flumine ꝓpin quo, si mare nimis remotū fuerit. De his oib. not. inst. de pub. iu. §. alia deinde.

Lex populi antonomaticè dr lex per excellentiā.

Lex Publiciana dicta ē à Publiciano Pretore autore. re qre sup. Actio Publiciana.

Lex Regia est, q̄ populus R. Imperiū, & potestatem cōcessis Imperatori, §. sed, & qd īst. de iu. na. gen. & ciu.

Lex Rhodia de iactu subuenit his quorū merces causa cōis periculi euitādi eiectę sunt, & ꝑ iactum nauis salua facta est. Quib. datur actio contra magistrū nauis, vel eos quorū merces sūt saluæ. Et dicit Rhodia ab insula Rhodo, qua antiquitus plurimum fuit vsus mercatorum.

Lex Satyra est, q̄ de pluribus rebus simul loquitur, dicta sic à copia rerū, & quasi à saturitate. Vnde, & Styras scribere est poemata varia cōdere, vt Horatij, Iuuenalis Persij, &c. di. 2. c. Satyra.

Lex Titia, constituit, vt in ꝓuinciis si cui nullus omnino erat tutor, ei daretur à Præside, vt institu. de attil. tu. in princip.

Lex Vitelia loquitur de liberto appetēte ea, q̄ ingenuis tm̄ competunt, puta honores, & dignitates, asserendo se ingenuū esse, de quo ff. de sta. homi. l. ingenuū.

Lex viarum dicitur solitaria per excellentiam.

Lex Voconia, cuius meminit Iustinian. in ti. de lege Falcid.

cid.instit.sic dicta fuit à Voconio Tribuno plebis, cuius rogatione plebs Romana eam tulit.

L ante I.

Libellam esse dimidium choænicis attestatur Alc. lib. 1. Parer. chœnicē apud Athenienses. fuisse mensurā tritici, quātum, s. quisq; vno die comederet, pendēte eorum drachmas cl. nostra uerò mensura sesquilibram; & de huiusmodi libellā sendisse Impera. l. Iudices, C. de epis. & cle.

Libellus plurib. modi accipitur, ut not. Spe. in trac. libello. Qn̄q; enim dr̄ paruus liber, codicillus, vel schedula, in quā actor causam, & actionē exprimit, & est duplex. Quidā est accusationis, & ille in criminalibus locum hēt. Et quidā cōuentionis, & ille in ciuilibus, ut est gl. unicā, in prin. capitul. 1. de lib. oblatione. Et debēt plura contineri in libello, ut in his uersib. cōtinetur. Quis, quid, corā, quo quo iure petatur, & à quo.

Rectè compositus quisque libellus hēt. Nā libellus conuentionis debet continere nomen actoris, s. qui sit qui conueniat. Et quid petat, s. rem quæ petitur. Et nomē iudicis, s. coram quo agit, & ius quo res petitur, & sic causam petendi. Et nomē rei, s. à quo res petitur, etiā tempus, & diem in quo libellus datur. Sed in libello accusationis contineri debent nomē accusatoris, nomē rei, & iudicis, & crimē de quo agitur, & qn̄q; persona cum qua crimen dicitur commissum, & locus in quo, & dies accusationis coram iudice, & mensis, in quo crimen est commissū, sed diem, & horam ibi ponere non est necesse, secundùm Goff. Quandoque, & secundo ponitur pro pane azimo, seu subcineritio, ut C. de episc. aud. l. iudices. Qn̄q; & tertio capitur pro precibus principi oblatis. C. qn̄ libel. priu. obl. lit. contest. fa. Quartò pro iudice de legato, ff. de offic. procu. l. nec quicquā. Quintò, pro scriptura demandatoris. Sextò, pro scriptura recusationis. Septimò, pro scriptura quā uir dat uxori quam repudiat & ille dicitur libellus repudij. Octauò pro scriptura appellationis, ff. de appella. l. 1. Nonò, pro scriptura quam iu-

iudex dat appellanti, s. pro apostolo, de appel. c. ord. li. 6. Decimò, pro scriptura, infamaria, quæ dr̃ libellus famosus. Propriè tñ libellus est scriptura agentis qõnem cõtinens, & futuram actionẽ depromens, & dicit Cyn. q̃ est breuis scriptura intentionem, actoris uel accusatoris contra reũ clare depromẽs. Et sic libellus nõ debet esse uerbosus uel utens superfluis, nec obscuris. Vel sic Libellus est breuis membrana actoris petitionem cõplectens. Dr̃ aũt libellus à libro diminutiuè pp sui breuitatem, sicut codicillus à codice, s̃m Specu. in ti. de li. concep. in prin. Vel dicitur à librã idest iustitia. unde iudex debet staterã æqualance ministrare. xlv. distin. omnis.

Libellus repudij. Require Repudium.

Libera hæc dictio significat posse fieri liberè qđ mãdatur, nõ tñ signãt ultra mandatũ gñale, & sic nõ uiderent cõcessa, q̃ reqrũt mãdatum spãle. Et hoc de vsu cõi, licet secus ex signatio attẽto de iure scripto. Tũc em̃ significat posse fieri qđ sine mandato speciali non fieret, excepta donatione, l. procurator cui generaliter, ff. de procurat. iuncta l. filius, ff. de donatio. Significat ergo, q̃ posset alienare, quod nõ posset procurator cui est cõcessa generalis administratio non expresso verbo libera, cuius significatum addit, & operatur, non aũt significat donationẽ, quia donatio ex natura sua est gratuita. Vñ not. s̃m Bar. in l. qui Romæ, §. Callimas, ff. de verbo. obli. Verbũ libera ĩ illo tm̃ operaĩ, ad qđ refertur, v. g. dicẽdo cõstituo te procuratorẽ ad agendum, & defendendum litem contestandam, dans, & cõcedens liberam ptãtem, &c. non vr̃ concessa administratio causæ, sed solum instantię quia hoc verba important, & de cã non possunt transigere, sed solum de instantia. Item ibi, constituo procuratorem ad recipiendam solutionem dans ei liberam potestatem, ibi potest prorogare terminum, facit de procurat. qui ad agẽdum libro sexto. Idem de verbo plena. l. si procurator, §. quòd si plenam, C. de procurat. Item si dominus

nus cōceſſit, ꝙ procurator poſſit quod ipſe dñs, licet non expreſſit verbū libra, vel plena ptāte, l. creditor, §. Lucius, ff. mand. Idem ſi dñs promiſit ſe ratum habiturum quicquid per ſuū procuratorem actum fuerit, l. 1. ff. de procu.

Liberalis cā eſt, qñ principaliter mota qōne ab aliquo dr̄ aliquis ſeu alius ſeruus, ſeruus eſſe, ipſe vero contendit ſe eſſe liberum. Si vero confiteatur ſe eſſe ſeruum non actoris, ſed alterius, nō eſt cauſa liberalis, ſed cauſa dominij, & cauſa hic ponitur pro iudicio.

Liberatio ſumit pro diſpoſitione liberatoria, & ſignificat diuerſimodè. Nam ibi teſtator legat debitori ſuo qui ſolus eſt liberationē ſignificat, ꝙ debitor agere poſſit contra hęredem, ut eum liberet per acceptilationem, l. 2. §. nunc de effectu. ff. de lib. leg. quia quando teſtator dicit volo liberari, vel lego liberationē, ſignificatur, quod vult ab hærede liberari, ex communi modo intelligendi. Item ibi, duo ſunt rei promittendi, qui tenentur ad id debitū quilibet iſolidū, teſtator legat vni liberationem, ſignificat, qđ ille poſſit agere contra hæredē, vt liberetur per pactum. Sed alter nō liberatur, niſi ille vnꝰ liberaret ex maiori vi, videlicet acceptilatione. nā tunc ēt alter liberatur, ſicut acceptilatio capit pro tali ſolutione, qđ uno ſoluente alter liberat, ſecus in pacto. Sed certe pactū liberationis ī ſimplici rōne valet tm̄ ſicut acceptilatio. Itē duo ſunt rei promittēdi ſocij, uni legata eſt liberatio, ſignificat, quod ēt ille cuius nomē aſcriptū nō eſt, hr̄e pro legatario, & ſic agere pōt, ut liberet ſicut ille, qui noīatus eſt, & hoc ſi teſtator ei prouidere uoluit, quod probatur, ex ſimilibus coniecturis ſufficienter, quia in contrahendo ſocij ſunt. Et intellige ſocios ſecundum Bart. quibus omne lucrum, & damnum eſt cōe in illo debito. Itē ibi, duo ſunt rei ꝑmittendi non ſocij, facti debitores ex pecunia, quę peruenit ad vtrumq;, uel conuerſa eſt ī cōmunē utilitatē, teſtator legat liberationē vni, non liberabitur per acceptilationē, ſed per pactum,

ctum, & istud pactum ꝓfi ciet ét alteri in parte seu medietate debiti. Et sic intellige qđ not. gl. in §. nūc de effectu, ꝑall. Conclude ergo, aut sunt socij, & liberatio fit ꝑ acceptilationē, & sic facta vni prodest etiā alteri, sed iste alter nō legatarius nō pōt agere, nisi vbi testator ei pro videre voluit. Aut non sunt socij, & tunc liberatio fit ꝑ pactū de nō petendo, & prodest alteri ī medietate tm̄ conueniat. Et finaliter cōcludit, ꝙ liberatio legata vni personæ in una re, uel ī uno debito, ad aliā personam, aliam rem, vel aliud debitum extenditur, si hoc disponentem quouis ꝓbabili medio uoluisse significatur. Et liberatio gñalis non cōprehendit, quæ ibi non cōtineri aliqđ mediū concludit. Et liberatio cōcessa specialiter generaliter inter uiuos, & ī vltima voluntate significat quod significare quoduis mediū probabile declarat.

De verbo liberationis uide leg. liberationis, de verborum sign.

Liberi sunt, q ex ingenuis nascuntur, fiunt autē liberti q manumittunt. Et dñr à libertate, sunt filij, & filiæ, & cæteri oēs in recta linea descendentes, vsque ad trinepotes, & ulterius dñr inferiores seu posteriores. Similiter parentes dñr omnes ascendentes per paternam seu maternam cognationē nobis coniuncti usq; ad tritauū, & ulterius dñr superiores seu maiores, l. Iurisconsultus, §. parentes de verb. sig. obtinuit tamē loquendi consuetudo, ut liberi appellentur quicunq; ex nobis descendunt, l. se si hac. §. liberos, de in ius voc. & l. liberorum, de ver. significatione.

Liberi populi qui dicant, declarat Iurisconsul. in l. nō dubito, ff. de c. & post limitatione, reuer.

Libertas est naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, nisi qđ vi aut iure ꝓhibetur, inst. de iure perso. in prin. & hæc facultas. q̈uis latè pateat, tñ ei quandoque resistitur de facto, & qñ nō possumus quod desideramus, vel de iure, vt quando facere furtum, aut rapinam prohibemur.

Libertas Latina fuit libertas, quæ habebat ꝙ si moreretur

tur ille, cui dabat libertas tunc tenuit, sed si superuixit, tunc nō tenuit. Sed hodie est correcta p.l.1. C. de lat.lib.to. Reqre suprà, Latini, Et dicebat Latina per similitudinē. Na vt Romani nominati sunt, quia Romanis subiiciebant, & ico lumes mittebant, licet ſm rem Latini vel Romani, non essent, ita illa libertas Latina dicebatur cum non esset vera libertas.

Libertas dedititia. Require suprà, Dedititia

Libertas fideicōmissaria est, quam testator directè non voluit competere, sed per manumissionem alterius, cuius fidei hoc commisit, s. vt manumitteret.

Libertas testamentaria est q̄ ex ipso testamento directè competit, vt C. de testa.ma.l.1. in prin. in gloss.

Libertas uindictæ est, quæ fit per vindictam, C. de uind. lib. in prin. in gl.

Liberti siue libertini sunt, q ex iusta causa seruitute manumissi sunt, nec est inter eos differētia, licet qdā minus prudēter dicāt libertinum esse filiū liberti. Vnde libertus meus est libertinus dicitur ille, qui seruus meus fuit, sed manumisi eum & ego ipse dicor patronus de quo super ver. seruitute, institu. de liber.

Libertus abortiuus est, q in testamento eius. qui abortus est, idest mortuus, manumittit. Imò vero libertus orcinus dicitur ab orco, quod ab eo manumittatur, q ad orcum tēdit. Alij libertum orthinum vocāt à græca dictione orthos, directus, ut directum libertum intelligas. Vide Alc. in dict. orcinus li. preter. 1.

Libertus assignatitius est quem patronus eius, cuius ex liberis suis esse velit, ei assignauit

Libitinarius is dr̄, q q̄stui inseruiens libitinariam exercet, quiq; necessaria funerib. vendit, vel qui curam mortuorum sepeliēdorum habet, seu qui cōducit funera, dictus à libitina dea, in cuius templo, quæ ad sepulturam pertinebant, uēdebantur. Refert Seneca vota libitinariorum esse, vt mortes plurimorum optet, quod illis quæstuosissimum sit, & de his Vlp. in l. qcūq. §. idē ait. ff. de ilt. act.

Libra auri cōstat qandoq; ex centum aureis. Bart. in authen.

ten.sed nouo iure, C. si cer. peta. hodie verò constat ex 46. duc. Venetis. Bar. in l. quoties, de suscept. & arca. libro 11. Cod.

Librarius est, qui in libra apponendo ponderat, causas rerum determinat, vel est libros vendēs, & custodiēs. Adde librarium dici, qui libros transcribit, quo sensu ferè accipit apud latinos. Quandoq; significat tabellionem, vt in l. si librarius, de verborū significatione.

Libripens, idem est quod librarius, de quo gl. instit. de estam. ord. in prin.

Librorum appellatione quid veniat, latè disserit Iuri. in librorum, de leg. 4.

Licentia multiplex est, vt no. Archi. 23. quæstio. 2. si abstineret.

Liceri vel licitari est rē appretiare, vnde dr̄ nō curo centum græcos vno obolo liceri. Sed licere actiuum significat rem ptio mensurabilem æstimare quāto pretio valeat. vnde versus. Diues in orbe licet, pauperē sed nemo licet, liceor. n. est actiuum in significatione, & passiuum in voce. Sed licet ptra. Vnde, Nō licet asse mihi, qui me non asse licetur. Inde licitari est frequenter æstimare valorem rei vendibilis. Et licitator, idest sua sor vel prouocator seu proxeneta.

Licitum dicitur, quod iure licet l. semp. in prin. ff. de ri. nup. aliquando etiam dr̄, & quod de facto licet. l. 1. § si cui ventrem, & ibi glos. ff. de ventre inspi.

Licitari dicuntur, qui emendō, vendendo vel conducendo rem aliquam, vel negotiando, aliquid aliud plus offerendo, alter alterum contendit superare.

Licitatio est venditio proposita, vt cum aliquis emptor in re ab altero volēte emere ptium auget. Vn̄ qn̄ aliqua res publicè venalis exponit, & vnus offert decē, & aliter xv. qn̄ proclamatum est, q̄ qui plus offert, eam habebit: ille, qui plus offert, dicitur alium vincere licitatione, vnde cum alterum sic intēdit superare plus offerendo in quacūque negotiatione licitatio est, & qui licitatione vincit, rem fert. C. de sacrosa. eccl. authen. quę res, & C. de fid. instru. & iure hastæ fiscalis, l. quicunq. li. 10 Est ergo licitatio, subhastatio,

vel oblatio ad ſubhaſtationem vt l. licitatio, ff.de pu.& ve.

Lictor dicitur, qui magiſtratus fert inſignia, l.ego cum in villa. & l. manumiſſio, ff.de manu, vindic.

Ligius, requi. ſuprà Homagium ligium.

Ligni appellatione continet quicquid comburendi cã paratũ eſt l. ligni .de leg.3.

Liguſtici meminit l. non omne de penu.leg.id non multum abeſt à iur. b.piperis, de qb.copioſe Dioſc.li. 3.

Lima eſt inſtr̃m fabrile, & ferreum, quo metalla roduntur, poluuntur, minuitur, & purgantur, gl.in c.paſtoralis, de re iud.in clement.

Limenarchia eſt vocabulum grecũ, q͛ limen portũ dñt, hinc limenarchæ q̃ pſunt orę maritimę, maximè in hoſtiũ confinio, de qb.meminit Arca.in l.numerum ciuiliũ, §.q annouã. ff.de mu.& hõ.& Pau.in l.limenarchę, ff.de ſeruis fug. & Impe.in l.nõ idcirco, C.de liber.cau.in qb.tñ locis liminarcha legitur tanq̃ ali mine deſcẽdat ẽm gl.nr̃m. Poſſet ẽt fortè dici liminarcas, abſq; aſpiratione, ideo ſic vocitatos, qa ad hoc cõſtituebant, vt hoſtes, à limine pellerẽt, & ſic erit vocabulũ latinũ & cõpoſitũ, & cõis lectio ſeruabit, & ẽm hæc caſtiga verba Impe. in l.1.C.de of.com.ori.vbi alitarchia mendoſſe legitur pro limenarchia, ideſt liminum præfectura.

Limina, fines imperij dictos eſſe docuit in §.ſed ſi.Inſt. quib.mo. ius patr.pot. ſol.

Liminarchæ dñr princeps locorum, in quib.ſunt diuerſarum prouinciarum aut regnorum diuerſorum limites, & termini. vnde ẽt dñr colliminarchæ, qui cõfinia oppida vel ciuitates tenent trãs limitẽ locorũ.

Limitanei dicũtur, qui cõſtituti ſunt inter caſtra, & ciuitates vel cõfinia oppida vt limites defendant, & colant, vt C de fun.limi l.vlti.in fi.lib.11.Et dicit Accur.ſuper rub.ibidẽ, quòd quidam habentur prolimitoſis limitrophis à trophos ideſt deſcriptio, & limites, ideſt deſcriptio ad vſum limitum, alias militum, qui imperium cuſtodiunt.

Limitanei fundi, require Fundus limitrophus.

Limites sũt fines vel termĩ regionũ, ĩde litare terminare

dicit vel restringere. Vñ limes est terminus agris positus, vel pratis seu cãpis, vel ét dr̃ meta. Sed limen est introitus domus, dictũ à limite: Nam limina sunt ædium, limites verò regionum vel finium, de quo inst. qui. mo. ius patro. pot. solui, §. dictum est autem.

Limitrophi fundi, req. in versi. Fundus limitrophus.

Linea est collectio personarum ab eodem stipite descendentium diuersos gradus continens, & numeros distinguẽs & est linea graduum descendentium, & collateralium, l. 1. & l. iurisc. ff. de gran. aff. ita diffinit Io. An. in appel. suo super arborem consanguinitatis, vbi vide latè per eũ.

Linea margaritarum, series est margaritarum pertusarum filo insertarum. l. lineam. ad legem Falc.

Linteum non dubitatur velum vocari.

Lintearii sunt, qui lintea nauis vel nauium, vel lintcariorũ negotiationem exercent, & cætera.

Lintearia dicitur talis negotiatio.

Lintcariosa vel lintcarium est negotiatio lintcariorũ.

Lintrarij, lintrũ exercitores, lintres autem sunt naues fluuiatiles, quę remis aguntur, lintrariorum meminit, l. 1. nau. cau. stab.

Lis a cõtẽtione limitis prius nomẽ sũpsit, de quo Virg. Limes erat positus litem ut discerneret agris, c. forus de ver. sig. ad mediũ. Et lis dr̃ mota cũ fuerit cõtestata, c. ex par. 2. de ver. sig. & c. aduersario, de except.

Lis etiam actionem designat l. litis, de ver. sig.

Litẽ ęstimare, vide ęstimare.

Litem cõtestari dr̃, qñ actor ꝓponit intẽtionẽ suam, & actionem corã iudice contra aliquem, & ille statim negat, tũc est lis cõtestata. Et dr̃ pẽdere, nã in suspenso sunt oĩa, donec lis sopiať, i. termineť, vt ad superiorẽ negotiũ trãsmittať. Et dicit lis pẽdere quo ad hoc, vt nihil innoueť quatuor cõcurrẽtib. Primo ꝙ citatio emanauerit. Secundò ꝙ iudice competente. Tertiò, ꝙ ad partẽ peruenerit vel à parte impediẽte factũ sit, quominus peruenerit. Quartò, ꝙ in ea talia sint expressa, per q̃ pars instruať sup quib. cõuenia tur in clc. si. vt l. pe. Et poste st

test addi quintũ, ut ibi no. ꝙ emanet, & pueniat debito tempore.

Litis contestatio est negotij principalis ab actore, & reo hincinde fcã narratio, quã narrationẽ pcedere dẽt libellus; nisi fortè de cõsensu partium remittatur. Fit autem litis cõtestatio corã iudice p narrationẽ actoris, & contradictoriã respõsionẽ rei, vt qa negat, uel per aliqua exceptionẽ, quã opponit aĩo contestandi litem, i. ea mente ut ĩ cã ꝓcedat, vel desistat. Est ergo litis cõtesta. ẽm Gof. hincinde apud iudicem negotij principalis facta narratio per principales pſonas, non per aduocatos, nisi fortè principales adeo fuerint indiscreti, ut eorum defectus de licentia iudicis per alios suppleat, ut ĩ c. pastoralis, de iudic. Et litis contestatio est initium actionis, & conflictus in cã, de hoc vide gl. bonã in c. dudũ. 2. in verbo responsionẽ. de elec. quomodo & quando fiat litis contestatio.

Litis quasi contestatio est, qñ aliqs conuentus in iudicio sup reb. mobilib. quas possidet noĩe alieno, noĩa dominũ ĩ iudicio, & accipit inducias ad denunciandũ dño, ut ad iudicẽ veniat vł mittat. Si aũt ipse dñs nõ cõparet ĩ termino, sibi dato, tũc lis quasi cõtestata ẽ cõtra dñm siue hr̃ ꝓ cõtestata, ad interrũpẽdũ lõgi tpis prẽscriptionẽ, ut in c. qm̃ frequẽter, §. ĩ alis, ver. ꝙ si super, ut li. non cont.

Litem pendere est litem cõtestatã esse, uel litem in incerto esse, cũ ambiguus sit eius exitus, & euentus; nã litis, & iudiciorũ euentus est incertus, ff. de pec l. qđ debetur. Pendere aũt dicit lis per appellationẽ uel recusationem, consultationem, vel relationem, uel quãdiu diffinitiua ſñia nõ est lata, de quo per doct. vt lite pen. per totum.

Litem suã facere iudex quando dicatur, apertè ostendit Vlp. in l. si filiusfamilias. de iudic. & Imperat. Inst. de oblig. quę ex qua. deli. nas. in prin.

Literæ de rato dñr procuratoriæ, quia constituens ꝓcuratorẽ semper adiicit in fine, ꝙ quicquid procurator fecerit super causa ad quã datus est gratum ratũ, & cætera habebit, ut in

c. cũ dilectus, de rel. do. ĩ gl.

Literæ dimissoriæ quæ, uide in ver. Dimissoriæ.

Literis dr̃ obligatio cõtrahi, qñ quis confitetur ĩ aliquo instrumẽto se recepisse pecuniam, quam nondũ recepit, sub spe numerationis futuræ sibi faciendæ, prout à creditore eidem promissum extitit. Illi competit actio nõ num. pecuniæ, si exigit ab eo debitum antequam recepit.

Litigatoris nomine non solũ actor, sed etiam reus intelligitur, ut in capi. 1. de litis contesta. lib. 6.

Litigiosa res mobilis res uel ĩmobilis res vel se mouẽs, de cui⁹ dño cã mouet̃ iter petitorẽ, & possessorẽ conuẽtione iudicialia, uel precibus principi oblatis, & iudicibus, insinuatis, & p eũ futuro reo cognitis, C. de litig. auth. litigiosa. Fit autem res litigiosa, incontinẽti oblato libello. Alii dicunt rem litigiosam nõ esse litis ante contestat. de hoc glo. in c. 1. ut lite pendente, lib. 6.

Littus propriè maris est, ripa fluminum. Et littus quousque extenditur, quousque maximus fluctus à mari prouenit, l. littus, de ver. si.

Liturgus ĩterprete Al. in l. 2. C. de cupres. dicitur qui publicè operatur circa res sacras Præsertim, & lituchus dici potest.

Liuell⁹ differt à feudo primò quia eo iurat̃ secus quam in liuello. Itẽ feudum datur amore, liuellus verò p mercedè. Itẽ in feudo nõ succedunt fœminæ, in liuello secus, & de multis aliis differentiis, uide Fel. in c. cæterum col. 5. & sequẽ. vers. 9. fallit de iud.

L ante O.

LOcare, hoc verbum licet plerunq; referat̃ ad accipientẽ pretium, sicut cõducere ad illud dãtẽ, tñ qñq; viceuersa, ut locare dicat̃, qui pretium dat, conducere verò qui illud accipit, ut annotat Accur. in l. 1. in prin. ad l. Rh. de iac. nã veteres verbo locationis, & conductionis indifferenter vtebantur. l. veteres, & seq. de contr. emp.

Locatio est p̃sonæ vel rei ad vsũ facta cõcessio vel mercede vel pec. numerãda cõuenta, alioquin de alia re erit contractus innoĩatus. de-

de quo vide not. p doct. de loca. & cond. super rub.

Locator est ille, q ré aliq pro certo pretio vel certa mercede alicui vtédá cócedit, vel aliũ re sua mercede sibi conuenta vti permittit, ut cum loco tibi domũ meá ad habitandum in ea, ego dicor locator, tu vero q sic vteris seu ad vsum recipis, conductor nuncuparis, vt in c. 1. de loco. & conditio.

Locati actio, require suprà, locari.

Locus est non fundus, sed portio aliqua fũdi, fundus aũt ĩtegrũ aliq d est qd suos habet fines, l. locus, de uer. sig.

Loci adiectio signat diuersimodè disponi, v g. testator dicit. Titio lego cétũ, q sibi uolo solui de pecunia, quá habeo in tali loco, puta tali castro, tali arca. Et si in illo loco nihil est, tũc, nihil détur, si minus est, nihilominus tota pecunia détur, l. q dá testó, ff. de leg. 1. l. Lucilius, ff. de ali. & cib. leg. Ró, q a locus hic apponit ad demonstrationé uñ solutio fieri possit, & non ad taxationé seu restrictionem legati, quare legatũ, non restringitur, ét quia legatum fuit factum in gñe, & sic remanet in genere, & adiectio loci refertur, ad designationem fiendæ, solutionis. Et qd de legato, dr, idem in contractu intelligitur, paritate rationis, ut si dicatur. Promitto tibi cétum soluenda de pecunia, quá habeo in tali loco. Et ibi lego uel promitto decé, q habeo ĩ arca, si nihil est, nihil détur si minus est, illud tm debetur, l. si seruus, §. quinque, ff. de leg. primo q a locus adijcitur summæ immediatæ, & per hoc significat, quod illa summa, quæ ibi est dicebat, & non alia. Vnde testator uel promissor se refert ad illud corpus pecuniæ, qd ibi est, & ideò si nihil est, nihil debetur, uel quatenus est eatenus tãtum debetur. Et finaliter loci adiectio operat, quod ratio dictat, uel lege disponitur, uel prout uolũtas disponentis dictat, quá quoduis medium probabile declarat, ut l. cũ certus, ff. de uino. tri. & oleo. l. si debitor, § primo, ff. de contrah. emp & uenditio. l. eũ qui calendis. ff. de verborum obl. l. legatum, § uim, ff. de annu. legat. l ex cod. titulo, ff. de uino trit. & ol.

lege cum similibus.

Locus in insignis ſm Io. An. i c. statutũ, de reſcr. li. 6. eſt ciuitas, licet ibi non ſint periti. Et de hoc dat ibi rõné. Sed ſm Inn. Hoſt. Abb. nõ ſufficit eſſe ciuitatẽ, niſi ſit ibi copia peritorũ. Cõpo. dicit ſufficit ſi de vicino loco poſsũt hři periti. Pau. de Leaz. in clẽ. vnica de fo. cõpe. dicit inſignem locũ in quo poteſt copia haberi neceſſarium pro epiſcopo, familia, & æquitibus ſuis, licet non ſit copia peritorũ.

Locus religioſus require infra, Religio.

Locus ſanctus dicitur, qui firmus eſt, virtutib. munitus, de quã inſti. de rerum diu. §. ſanctæ, quoque res.

Loca vicina, quæ dicantur, vide Panor. in cap. ſuper ſpecula. in fi. de priu.

Loculus eſt burſa vel marſupium c. 1. de depoſi.

Locuples eſt, qui ſatis, & idoneè hẽt ꝑ magnitudine rei q̃ petit. l. quos. de verb. ſig.

Locupletẽ hereditatẽ eſſe Accur. ait, q̃ opes affert in cõmodis annexas. l. ſi quis mihi. §. 2. de acq. hær. Azo verò in rub. C. de bo. li. locupletẽ hereditatẽ diffinit, q̃ maior ſit cẽtum aureis.

Logiſtæ, q. & rationales nuncupantur, ſunt qui reddendi rationibus præſunt.

Logographus, i. ſcriptor publicæ rõnis, dř à ſogos ſermo vel rõ, & graphos ſcriptura, ſm Accur. in rubr. C. de tabel. ſcript. & logo. li. 10.

Lolium herbæ genus, alio nomine zizania dř, vt ẽt declarat gl. i cle. dudũ de ſep.

Lõga cõſuetudo eſt, q̃ 10. vel 20. annis inducitur, & multo magis longiori tpe, vt ſi 30. vel 40. annis perdurat.

Longũ tps longiſſimũ & longæuum, vide Az. in ſum. q̃ ſit longa cõſuetudo. §. 1. & dicitur longum tempus inter præſentes, decennium, & inter abſentes vicẽniũ. l. fi. C. de præſcri. lon. temp. & §. 1. inſtit. de vſucap.

Loricæ, genera ſunt armorũ, vt in auth. de armis. § pen.

L ante V.

LVcrifacere, i. acquirere.

Lucrũ refertur ad oĩa ꝑuenientia ex proſperitate fortunæ qualiacunq; ſint, q̃ſtus tñ comprehendit ſolũ lucrum ꝑueniens ex induſtria perſonæ, vt eſt tex. & gl. i l. ſed & ſi. ff. pro ſocio. Abb. in c. ſedens, nu. 13

de

de rescrip. Quæ autē sint honesta lucra, vide Spec. in tit. de cler. coniuga. versic. sed quam dices.

Luctus tpš alij vsque ad 30. diē alij vsq; ad 40. obseruabant. 13. q. 2. & fœmina si nubat infra tēpus luctus infamis est šm leges ciuiles, vt C. d sec. nupt. l. 1. & 2.

Lugubrare. i. vigilare, & nocti propriē attribuitur. instit. de leg. §. nostra.

Luere. i. liberare. vnde dicit, pignus luitur. i. liberatur. Alio modo accipitur pro puniri, vnde dr. Luo pœnas. i. punior. De primo significato: uide inst. de leg. §. sed & si rem.

Luminum seruitute constituta quid videatur concessum, & quo differat à seruitute. Ne luminibus officiatur, tradit Iurisc. in l. 3. de serui. vrb. præd. qd vero intersit inter lumen, & pspectum, pulcherime explicat, l. inter. & seq. eod. tit.

Lupinum est genus leguminis non minus terram appetens, q̄ lupus pecudes, & inde nomen sumpsit. tellurem mirum in modū armat, ut quāuis fructeto solo coniectū inter folia vepresq; ad terrā tamen tādice pueniat, & inter fruges enumeratur à Iuliano in l. frugem, ff. de verb. sig.

Lustrum est spatium quinq; annorum.

Lustramentum, purgatio facta per veneficium, sacrificium, aut incantationē. l. eiusdem. ad l. Cor. de sica.

Luxuria, not. Archid. de consuetud. cap. fi. lib. 6. sumitur aliquando pro profusa impensa, ut docuit Bud. in Annota.

M ante A.

MAcellare est mactare, vel trucidare. Inde dñr macellari, qui pecora vel quadrupedia mactantur, vt est gl. 5. in clem. 1. de vita, & hon. cler.

Maceria, ptes sine calce aliave cōpactione formatus.

Machinarius mensor in l. vlt. ff. si men. fal. mo. dix. dr ad differentiam decem pedatoris, ut admonet ibi Bu.

Machinatio uide supra dolus. & est quasi astutum ingenium.

Magi sunt, q vulgo malefici ob facinorū magnitudinē nūcupatur. Hi sunt qui pmissū Dei maleficiis elementa cōcutiūt, turbant

mentes hoīum minus cōfidentiū. &c. 26. q. 5. nec mirum. Et ibi qui sunt necromantici, hydromantici, & de auguriis, & aruspicijs, q̄ oīa ibi reprobantur.

Magidē in l. seruus, de cond. indeb. Bu. accipit p̄ gñe lā cis orbiculatę idq; ex Pli.

Magister, dr̄ q̄ prę cęteris alicuius rei siue negotij curā gerit. Et interpretatur syllabaliter quasi in maiori statu existēs, sed literaliter sic quasi manum aeré gerens inter scholares, tenens eos rigidè s̄m gl. vero cap. 1. de mag. dr̄ à monendo siue à monstrando, vt ff. de verbo. sig. l. quibus.

Magister nauis. Require suprà Actio exercitoria, & C. eod. tit. l. vnica, lib. 12.

Magistri scriniorum dicebātur, q̄ scrinijs sacri Imperij p̄pōsiti erāt, vel sūt pragmaticarij, sic dicti, q̄ a pragmaticas sanctiones, illas, s. quas principes faciebāt, & statuebant consilio procerū suorū, scribebant, & exēpla earū inscrinijs reposita ad memoriā custodiebāt.

Magistratus, p̄tores vel consules dicti sunt, eo q̄d maiores sunt reliquis officijs, & illi sunt tāquā capitis principis mēbra, vt C. ad l. Iul. maiest. quisquis. Et horum alii sūt maiores, alii minores, alii medii. Maiores, vt illustres, qualis est p̄fectus p̄torio orientis itē illyrici, itē Africæ, itē vrbis Romę. Minores sunt clarissimi, puta p̄sides p̄uinciarum. Medii sunt spectabiles, vt proconsul, p̄fectus ægypti, qui dr̄ augustalis, vt ff. de offi. præfec. augusta. Excellentiores p̄fecti sunt p̄fect. p̄torio orientis, & illyrici.

Magnanimitas est ornat⁹ omnium virtutū, s̄m Philo. 5. eth. & est magnanimitas in Imperatore, l. 1. C. de testa. lib. 6.

Magnificus dr̄ quasi magna faciens, & ideo hoc verbū competit regi ex etymologia vocabuli, Abb. in c. nouit. de offi. deleg.

Maior dicitur ille, qui 25. annorum impleuit ætatem, de quo not. institutione de cu. per totum. & per doct. de resti. in integ. c. 1.

Maiores propriè appellātur, ascendentes, qui sunt vltra tritauum. l. Iuris. §. parentes. ff. de gradib.

Maior pars attēditur, quo ad numerum, & sanior quo ad zelum iudicū. Vel pōt

dici maior pars, qui maiori innititur rõni, vt 9. dist. sana, & 18. dist. c. multis.

Maioritas est multiplex, alia ordinis, alia dignitatis, alia senectutis, alia prælationis, de quibus vide p Abb. in c. statuimus. in prin. de ma. & obedi. vel dic, quod quis dr̃ maior altero quatuor modis, nobilitatis, diuitijs, potentia, & honore, ꝭm Abb. in c. super eod. de testi. in versi. not. quatuor qualitates, & Fel. eo. c. ver si. no. 2. ibi, superior col. 3.

Maiuma est ludus, qui vigebat in maio. & dicĩ à maio, vel maiuma grecè, latinè ingressus. s. æstatis, qñ herbæ, frondesq; virentes lętificãt. Inde venit maius. C. de maiuma. ĩ rub. lib. 11.

Maiuma erat quidam ludus, qui fiebat in mense Maij. not. C. de maiuma lib. 11. in rubr.

Maledictus est, qui obloquitur de homine, detrahẽdo, ei, & eum obloquijs deprimendo, ut capitulo de cle. maled.

Malefici speciali uocabulo incantatores huiusmodique diuinatores appellantur.

Malæfidei possessor est, qui scit se alienum occupasse. §. quod autem. institut. de vsuc.

Malleatores adulterinæ monetæ sunt, qui falsam monetam malleant.

Manceps dicitur, qui a polo vel fisco aliquid emit, uel conducit, vtitur hoc uerbo Iuris. in l. qui fideiussor, locati.

Mancipium est seruus, vel ancila, & est neutri generis in significatione, & dicitur quasi manu captum, & dicitur mancipium omne, quod manu capi põt sicut homo, equus, & hoc generaliter, sed specialiter tantũ significat homines, qa tales erant serui capientiũ eos in bello iusto.

Mãcus est defectuosus, vt cui manus abscissa est. vel is, qui ex imbecillitate dexterę facilius vtitur sinistra. ff. de edil. edi. l. qui clauũ, § penul.

Mandatũ secundùm Azo. est officium ab eo, qui gratuito suscepit exhibendũ. Et dicitur mãdatum quasi manu datum. Quod. n. aliquis per se facturus erat, alii gerendum committit, contrahitur solo cõsensu. Et differunt mandatum, iussio, & præceptum.

ptum, quod iussio importat necessitatem, nec finitur morte iubentis quia successor, id facere tenetur. Mandatū verò importat liberā obsequendi voluntatem, & finitur morte. Vnde, Preceptum nō pcipitat mors præcipientis. Mandatum mandatore cadente cadit, vt no. de rescr. eā te. & capitulo. in his de verbo. sig. Quidā tamen dicunt, quod tā præceptum quàm mandatum finitur morte, si nominibus expressis scribantur, fm Ioan. And. 14. q. 1. quod precipitur.

Mandator dicitur ille, qui aliquid mandat alicui, vt sibi vel alij aliquid faciat. Req. supra Fideiussor.

Mandatarius est, qui mandatū suscipit adimplendū. Et inter istos oriuntur actiones hinc inde, quia ille, qui sic mandat alteri, cōtra illū, qui mādatū suscipit adimplendum, cùm prius cogi non posset, quod reciperet mādatū competit actio mandati directa inquantū eius interfuit factum fuisse, quod mandabat. Rursus ipsi mādatario, qui mandatum suscipit, competit actio mandati contraria, si quas expēsas fecit vel impensas rōne mādati sui cepti inquātum non excessit fines mādati. Si verò mādatū excessit in expensis factis, ipsas non repetet per actionem mandati contrariū. Sed inquantū vtiliter expendit, p actionē negotiorum gestorum repetet.

Manet, i. tenet vel astringit. cap. cum laicis de reb. eccle. non alie.

Mangones sunt, qui in seruis emendis vel vendēdis mercationem exercent.

Manichei sunt, qui Christū dnī non esse verum hominem, vt dicit gl. 1. in l. Maninchcos. C. de hæret. & Man. Extiterunt à quodā Persa, qui vocatus est Manes, q duas naturas, & duas substantias introduxit, i. bonam & malam, & animas ex Deo quasi ex aliquo fōte manare asseruit. Testm̄ vetus respuunt, nouū ex parte recipiunt, ita dicit tex. 24. q. 3. c. quidam.

Manifestū est publica vel famosa proclamatio ex certa sciētia & certis autoribus pueniēs. Et pt manifestū pbari p multos testes vel autores, nō tn̄ per tot, quod fiat notoriū, vide gl. i c. con-

constitutionum, de verbo. sign. lib.6.& 6.q.2. placuit. Spe.tit.de noto.crimine.§. sequitur de manifesto circa prin.vbi dr̃,manifestum est, qđ patet plurib. sed nõ omnib. sed notorium oib. patet,& no.in l.ciues.C.de appell.per Bald. & Butrig.

Manifestũ illud dr̃,qđ ex cõie ꝯ̃turis apparet. cap.1.& ibi Ab.in 2. no.de cle.nõ resi.

Manifestè vel palã testari dicitur, qui nõ publicum hæredem nominat, sed corã testibus qui ad solemnitatem sufficiunt testator.

Manipula est quoddam ornamentũ, quod Imp.Constãtinus Cardinalibus cõcessit. Alij dicũt manipulum esse mitram Episcopalem, vide Spe.in rationali diuinorum libro 8. sub rubric. de manipu.& vide bis pulcherrima.

Manser est filius illegitimus, propriè de scorto natus secundum Host. quasi vulgo quęsitus, vnde secundùm Abb. Manseribus scortum sed mœchanoris dedit ortum. Vt seges à spica, sic spurius est ab amica. Dant naturales, quæ nobis sunt speciales.cap.nisi cùm pridem.de renun. in §.personæ in fi.ubi glo.

Mansus secundùm vulgare Italorum, dicitur quantitas terræ, quæ duobus bobus sufficit in anno ad laborandum.

Manualis obediẽtiã,nõ.maioritate & obedientia,his,q. de resti.spol.olim causam, ad quam subditi tenentur prælatis suis sine scriptura, & iuramento,vt nõ.in c.regebatur. de ma. & obed.

Manumittere, vide Emancipare.

Manumissio est datio libertatis inst.de lib.in princ.Et manumissus dicitur, qui est liberatus a manu & potestate domini. Nam quandiu in seruitute est,sub manu & potestate domini sui est, sed postquã manumissus est ab illo liberatur, ergo dicitur quasi manum,i. potestatem domini sui missus, & talis dicitur libertus domini sui, & dominus patronus eius.

Manumissio testamẽtaria dici potest, quæ ex causa testamenti præstatur, vel ꝑpter testamẽtum cõtingit.

Manus,pro potestate, insti.de liber.§.1. aliquãdo ponitur pro artificio.l.mulieris, de verbo.signifi.

Mappa est ornamentum eq, & sunt lineamina alba, q̄bus cooperiuntur equi Cardinalium cum faciunt processionem not. in auth. de conse. §. quātacunq; aliter capitur in l.3. de sup. leg. vbi secundum Neb. significat stragulum mensæ.

Mariti appellatione non ueniunt sponsi de præsenti in materia odiosa, secus in fauorabili, quia tunc veniūt sponsi de futuro, vt dicemus infra, in verbo vxoris appellatione.

Marmoris appellatione quod veniat, docet Iurifcon. in l. quæsitum de leg. 3.

Marte suo. i. suis virib. & non aliunde accersitis adminiculis l. 1. C. ne li. po.

Masculinum concipit femininum sed nō econtra. Pan. in c. su p inornata. in 1. col. uer. nec statutū. de quo articulo diffusissime Dec. in l. 2. de re iu. ubi vide.

Massaritia est idem, quod supellex, uidelicet oē utensile domus, cuius appellatione uestis nō continetur, ut l. si quis in fundi uocabulo, ff. de leg. 1.

Masticonium est domus, ubi leprosi congregantur.

Mastigophori, qui agonothetas cōmitantur in certaminibus l. ui. de mu. & hono ubi Bud.

Materfamilias dicit, quæ est notæ authoritatis & honestę vitę in domo sua, vnde nec nuptiæ nec natale faciunt matremfamilias, sed boni more.

Materia est vñ, quid conficit, ut in scypho metallū, ī cōtractu cōsensus, qua pp sic ꝓprie appellant ligna, quę ædificiorū alterius ve operis cā hn̄r l. tigni de leg. 3.

Matertera est matris soror, ut inst. de gradi. cog. in verb. matetera.

Matertera magna est auię soror, sicut pro matertera pro auiæ soror.

Mathematici sūt, qui dicunt se scire aliq̄ artē diuinādi.

Matricula est chartula, ī qua scribitur aliquid, & pcipuè liber vniuersitatis, in quo nomina suppositorū cōscribuntur, & immatriculantur & est diminutiuum à matre l. matricula. C. de agen. in reb. lib. 12.

Matricularius dr̄ hn̄s officiū pulsandi cāpanas, uel qui hēt matriculare studentes.

Matricaria dicit habens curā ecclesiæ tex. & gl. in c. mulieres 32. dist.

Ma-

Matrix ecclesia ponitur pro maiori baptismali, q̃ generat baptismũ sicut mater, vt gl. in verbo, matricem in cle 1. de sent. exc.

Matrimonium idẽ sonat, qđ nuptiæ, & est legitima maris. & feminæ coniunctio, indiuiduam uitæ cõsuetudinem retinẽs 27. q. 2. §. j. sub audi quo s. ad propositum, in quo debẽt esse tpe quo nubunt uel matrimonium contrahunt. inst. de pa. po. in princ. Et mr̃imoniũ, est duplex, s. verũ, & p̃sumptũ. Verum qđ contrahĩt inter personas ltimas p verba apta, nullo impedimẽto sub existẽte. Præsumptũ dr̃ qñ inter personas legitimas interuenit tractatus de cõtrahendo, vel verba apta, in euentũ tñ conditionis vel arbitrij alieni, & succedit copula carnalis ut inquit Gof. Et nõ dr̃ patrimonium (licet à dignio ri dẽat fieri dñatio, & tm̃ uotũ hẽat uir in liberos, sicut mr̃, l. liberorũ, ff. de ver. sig.) ideo quia mater mai⁹ exercitiũ vel officiũ exercet circa liberos q̃ pater c. fi. de cõuer. coniug. q̃a ante partum onerosa, in partu dolorosa, & post partũ laboriosa. Igĩ ad honorẽ eius dr̃ matrimoniũ, ut ẽt de conue. in fi. c. ex literis. Et no. q̃ mr̃imonij tria sũt substantialia, q̃ dñr bona ei⁹ de cõd. app. c. vlt. & 27. q. 2. omne itaq;, s. fides, ples, & sacramentum. Et nota qñ contrahãt matrimonium, & qñ spõsalia de futuro, declarãt ex sigñato verborũ platorũ, & actuũ sequentium. Vñ verba formalia matrimonij sunt illa, qñ uir dicit, Accipio te in meam mulierẽ, & mulier, Accipio te in meũ uirũ, c. licet. de spõ. duo. & c. si inter de spõ. Sĩr. ẽ matrimoniũ, si qs iuraret, quod aliquã ad hoc tpe pro coniuge teneret, & ei sicut vxori fidẽ seruaret, & ipsa eidẽ iuraret se illum p marito habitura, ei sibi tãquã viro proprio seruituram, ut in c. ex parte. de spõ. Nã licet ibi non exprimantur uerba formalia, tñ idẽ est si unũ de æquipollentib. fiat, ut l. cert. ff. si cert. pet. Dñr etiã quidam Doct. q̃ verbum habiturũ hic significat præteritum, non futurum. Similiter dicendo, promitto tibi, quod nunquam habebo aliã uxorẽ

nisi te, uel uolo te, & non aliã in vxorem, vel consentio in te sicut in meã uxorẽ, vel promitto, ꝙ uolo te hr̃e in vxorem, uel placet mihi te hr̃e in vxorem, vel promitto, ꝙ tibi seruabo fidẽ sicut uxori meæ, uel uolo ꝙ ab hac hora in añã sis mea uxor, uel iuro ꝙ habeo te pro legitimã vxore, de hoc vide 22.q.4. vlt, versi, est etiam. Item si dixerit, iuro vel promitto tibi tanquã vxori dumodo verba mulieris sequãtur cõtrahitur matrimoniũ per quelibet prædictorum modorum, vt no. ibi Sp. e. ti. §. 1. Itẽ ibi, si dicat vir, iuro, ꝙ tu es vxor mea, & mulier ecõtra, iuro ꝙ tu es vir meus dicũt quidã, ꝙ nõ sit matrimoniũ de p̄senti, sed sponsalia de futuro capiendo es pro eris. ff. de ver. sig. l. verbum erit, Nã & si sint verba præsentis t pis, nõ tñ ad matrimonium apta, ergo alij dicunt, qđ nec sponsalia contrahantur. Sed ibi promitto, ꝙ te ducam in vxorem, & de cætero tenebo te ut uxore sunt sponsalia, quia sensus est ego te ducam, & ex quo te duxero, de cætero retenebo, ar. c. ex literis 1. de spon. Secus si non addito verbo ducã, dicat, promitto quod tenebo de cætero in vxores &c dimisso hoc verbo de cętero, tunc est matrimonium. vt c. ex parte. & spõ, præall. De origine autem matrimonij, quod sit à triplici iure, videlicet à naturali gentium, & ciuilis uide in gl. inst. de iure na. gẽ, & ci. in prin, super uer. matrimonium, & quot modis põt impediri, uide insti. de nup. in gl. super ver. enumerari, ubi ponuntur quatuordecim.

Matrona dicitur, quę iam nupsit, quasi quę in matrimonio conuenit.

Matrueles sunt filij, & filiæ materterræ. l. 1. ad l. Pom, de parri.

Matula genus vasis ad urinã, & aquã tenẽdam, proinde modo muliebri continet, vt scripsit Vlp. in l. argumento. §. mundus, ff. de au, & ar. leg. Alio nomine matella & matellio dicit Pla, in Ampho, Ne tu postulas matellam unam tibi aquæ infundi in caput,

Maturare quãdoq; significat festinare, quãdoq; est p solem digerere, ut fructus

ma-

maturantur.

Maturus, quis tripliciter ostéditur, vultu, gestu, voce. Specu. in titul. de adu. §. 5. cr. cùm autem.

Maximè qñq; dicitur compa ratiue. Aliquando pro tm̃ de fil. presby. c. ad abolen dam. Aliqui legunt maxi mè pro magis, & sic tenet propriè ẜm Ber. ibidé. Ité maximà supponit idem in alio casu, sed maiorem esse rónem in expresso. C. vñ lib. l. fi. Aliqñ subauditur, vt l. verum in prin. ff. p socio Ad primum facit. ff. de probl. l. cum deinde in prin. & ibi maxime, de pe. & re. c. officii, in fi. de spó. c. sponsam, de hoc not. ca. præal. ad abolédam in add. gl. 1. & per Io. Andr. super ea etiam not. de hoc in c. cum contingat. de foro comp. in glos. 1. de ele. cum inter, & cap. quoniam frequenter. §. porrò, ut lite non cóte. & propriè impli cat idé in contrario sensu.

M ante E.

Mœchia potest dici omnis fornicario. 22. q. 4. oĩs mœchia, & ibi plenè.

Medianum idem, quod medium verbum est architectonicum quo frequenter vtitur Vitr. habetur hoc verbum, & in l. si vero, ff. de iis qui deie. uel effud.

Mediastinus seruus est ex abiectiorib. ita dictis, quia domestica, quæque utilissima ministeria obire in domo cogebát, vt ligna cõgerere, domũ purgare, & alia hmõi. Hoc aũt nomine inde vtit̃, q a in media domus parte ad oĩum alio rum iussus pſto esse dét, de quo meminit Iuriscõs. in l. item apud Labeonem. §. prætor ait. ff. de iniur. & in l. 1. ff. nau. cau. stab.

Medici qui dicantur, docet Iurisc. in l. 1. de var. & extraor. co.

Medium dicitur hęc vita. 23. q. 4. hæc autem vita. & no. Io. An. in proœ. cle.

Medogrãmatæi, in l. fi. C. de tab. & scrin. & logo gra. li. x. sũt quos scribę cõsulebãt

Melinum, de quo in l. q̃situm de leg. 3. species est coloris.

Meloproximus, vna dictio est, nomen dignitatis, ut ino, in l. peculari. C. de proxim. sacro scrin. li. 12.

Membrana species chartæ, in qua describuntur instrũ & alia, quæ conseruatione

ne indigent & ideo dicitur, quia de membris animalium eripitur.vt inst.de re.di.in gl.§.literæ.

Mendacium.Reqre supra,dolus.vnde Aug.dicit mẽdacium est falsa vocis sigñatio cũ intentione fallendi, qđ sic dẽt intelligi cum intentione fallendi, quæ tũc ibi est, vel postea aduenit. Qandoque.n.aliquis aliquid promittit,non tamen voluntatem fallendi actũ habet,sed postea acquirit.

Mendicantes dicuntur, quos in publicum quęstum intuta mendicitas vocauit, & illi reficiebantur publicis annonis Validi autem, & robusti non debent mendicare,ne miseris,& debilibus panem auferant.C.de mendic.uali.l.vnica.li.11. & in auth.de q.col.6.

Mœnia dr̃r propriè ædificia murorũ ciuitatis,sic dicta, quia muniunt ciuitatem. Et interdum dicuntur mœnia abusiuè oĩa ædificia.

Męniana dicta sunt podia,& eiusmodi exterius porrecta ædificia, originem huius dictionis pulcherrimè exponit Alcia.in l.malum, de verbo.signifi.

Męnium vel męniarium idẽ est,quod vestibulum à mœnibus septum. Et dicitur ideo quia mœnibus adhæret secundum Hugo. Alij ponunt manerium.

Mensa sæpe in iure accipitur pro tabula,qua vtuntur argentarij.Inde mensarij, & mensularij dicti.

Mensor est, qui mettit agros colũnas,vł signa,vel homines,vel frumentũ,uel mænia iuxta castrum, vel hospitia, vel etiam omnia officia assignat secundũ Acc.C.de mẽs.in rub.li.2.

Mera donatio. Require suprà,Donatio.

Mercatores qui verè & propriè appellandi sint,vide Alc.in l.mercis de ver.sig.

Mercis nomen ad mobilia tantum pertinet,ff.de ver. sig. l.mercis.

Meretrix dicitur,quæ multorum libidine patet 34.di. vidua vel cuius turpitudo publicè venalis,est 32.q.4. meretrices,& in gl.2.c.inter opera,de spon.

Meritoria dicunt diuersoria.

Merum imperium est hr̃e gladij ptãtem ad puniendum facinorosos. Vnde merum imperium dicitur quædã summa potestas, per quã ea, q̃ sunt iurisdõnis maxĩ-

mæ

mæ explicant. Et merũ dr̃, quia separatũ a cognitione pecuniaria eò, qđ inde nullum sequitur cõmodũ pecuniariũ, ut inst. de pub. iudic. in prin. Hæc aũt sunt mori imperij, facinorosos punire, delinquentes incarcerare, membra mutilare, pœnam capitalẽ imponere, & hęc pœna est triplex, vt dicit Host. de iureiur. c. ueniens. s. mors, exilium, & relegatio. ff. de pub. iu. l. 2. Alia de mero imperio, uide in ver. mixtũ imperiũ.

Mesonauta est infimæ cõdõnis seruus ĩ naui, sicut mediastinus domi, de quo supra nã mesonáta ex eo dictus vr̃, ꝙ in media naui residens omnib. præsto sit.

Metallum & ęs sunt noĩa generalia mineras signãtia. Et differũt metallũ & opus metalli, vñ illa damnat in metallũ, qui ligatur cũ ferro, & onere, & labore grauatur, ut nõ liceat ei facile abire. Sed ille dãnantur in opus metallicum, qui ibidẽ libertas hẽt hẽnas, & aliis metallum fodiẽtib. ministrat, & illius leuior ẽ pęna, alterius aũt grauior, de quo gl. no. inf. quib. mo. ius pa. po. sol. §. pœnę seruus.

Metallari sũt, q̃ affluẽtiã exercitij metallorũ hñt, vt C. de met. & matalla, & pc. met. ſm Ac. sup rub. li. 11.

Metallarij uerius dicuntur, qui metalla è terræ visceribus effodiunt.

Metallic⁹, idẽ q̃ metallarius.

Metassi als dñr methari purpurei. C. q̃ res ven. tñ pñt. l. 1. Vel est color quidam;

Metatores, ut ex Vegetio tradit Bu. sunt, q̃ dometiunt loca, ubi milites figant tentoria, uel qui hospitia in ciuitatib. præstant. Hos Itali cè forerios appellamus.

Metaxa, sericũ, vñ metaxarij, negotiatores, qui seri cum emunt uenduntve.

Meteci, latinè incolæ dicuntur. l. pupillus de ver. sig.

Metreta, genus mensuræ tres urnas continens.

Metrocomia est villæ mẽsura, q̃ datur translatis iussu principis, ut C. de iu. fisc. l. certa, vñ metros græcè, mẽsura latinè dr̃, & come villa, inde metrocomia quasi mensura villæ, ſm Acc. C. nõ li. hab. met. loca sua ad ext. confert, super rub. lib. 11. Etiam metrocomię sũt parochiæ vel diœceses.

Metropolitani à mẽsura ciuitatũ dñr, quia 10. uel. 11.

sis cingatur. ff. de test. mili. l 3. Quartò, stigma .i. not. publica debet suo brachio inscribi vel imponi. C. de fabr. l. 3. libr. 11. Quintò, in numero aliorum debet poni, & scribi. ff. de test. mili. l. ex eo Sexta, quòd talis habeat priuilegiũ legis cõcessæ militibus, vnde. Stigma, mucro scriptum genus, examẽ, sacramẽtũ. Hæc sex quæ dici possunt in milite quæri. vt no. institu. de test. mi. in prin. circa glo.

Miliarũ simplici l. vas est quo panicisi de milio coquit, vt scribit Accur. in l. etsi de aur. & arg. le. milliariũ verò duplici l. dñr mille pass.

Mimi sũt ioculatores, & alienæ psonæ imitatores effictoresq;, veluti histriones, & alij id genus gesticulat.

Miniculatoris noĩe vsus est Vlp. in l. iusiurãdi. de ope. lib. pro eo qui capitales literas manu scriptis codicib. minio aut rub. pfigit.

Minima cã est. cã duorum aureorũ, quia p ea nõ datur actio de dolo, vel decẽ aureorũ, aliàs decẽ solidorũ vel, quæ ad sumptus iudiciales nõ sufficit. 2. q. 6. anteriorum. §. illud. de hoc est gloss. vnica in capit. de appellatio. titulo de appel.

Ministeriarij (alias ministeriani) dicebantur fortè e ministrando, quia præerãt castris principium C. de castren. & minister. lib. 12.

Ministerium aliquando significat ministrum l. in eadem. ff. ex quib. cau. ma. & l. 2. de ser. fu.

Minor est, qui nondum impleuit vicesimumquintum annnm aliàs minor sumitur generaliter pro quolibet inferiori.

Minus, hæc dictio qñq: vim nõ habet cõparatiui vnde minus soluisse intelligit, & qui nihil soluit. leg. minus de verb. signi. Interdum refert ad tẽpus, quo sit, vt minus soluere dicamus, qui serius quàm debebat soluit. l. si cui. de versi. sig.

Miopes latinè sonat quasi minus vidẽtes icas, t este Alc. in l. ĩter stuprũ, de ver. sig.

Miraculum dr propriè illud, qđ contingit contra naturã, nam si naturaliter aliquid posset contingere, nõ esset miraculum, & qđ sint necessaria ad esse miraculi, vide gl. Spe. circa finem in c. j. de relig. & vene. sãc. lib. 6. & qualiter probetur,

vide Gemi in c. 1. nu. 3. & ibi in apostil. in verbo directa probatione. de confes. li. 6. Bal. in l. solum. col. fi. C. de testi. & hęc in c. venerabili. eo. tit. Alex. consi. 3. volum. 3.

Mytobrecharij, qui vnguenta vendunt, hoc nomine tamen propriè appellantur, qui delibutos capillos gerunt. Alciat. in tres posteriores libros Cod. titulo de excus. art.

Miserabiles dñr oẽs illi, quib. nos ex natura mouemur ad miserãdũ ꝓpter fortiũ iniuriã puta senes de crepiti, debiles diuturno morbo fatigati, etiam si sic sunt diuites, viduę. Etiam religiosi inter personas miserabiles computantur not. per Azo. in sum. quando Imperator inter pupil. & viduas, in fi. & vide latè Alber. in suo dictiona. in verbo, miserabiles personæ.

Miscerè, & confundere differunt, vt no. gl. inst. de re. diui. §. quòd si frumẽtum.

Missa solẽnis est illa, q̃ dr̃ ét non pulsatis campanis nec alta voce Abbas in c. permttimus de senten. excommunicat. quod est intelligendum nisi communis vsus loquendi aliter se haberet, secundum Fel. in d. c. permittimus.

Missilia (al's missãlia) dñr donaria, vel quędam præstationes, quas nouus prætor creatus mittebat in vulgus, vt qđ quisq; apphẽderet, eius fieret, & in coronatione Papæ vel Imperatoris fieri solet, vt ꝑ hoc p̃s sura minuat̃. de quo gl. ĩ §. hoc amplius. ĩst. de rerũ di.

Missionũ, idest dimissionũ in re militari multa sunt genera, quæ clare explicat Iurisc. in l. 2. de iis q̃ no. infa.

Mysterium dr̃ illud, quod secretam, & reconditam habet dispensationem, hoc est occultam & inuisibilem virtutem, & gratiam a Deo dispensatam & collatam. 1. q. 1. multi, ubi datur differentia inter mysterium sacrũ. & sacramẽtũ.

Mitras enumerat Vlpi. inter vestimenta, quib. mulieres tegẽdi capitis causa vtunt̃ l. vestis de auro & arg. leg.

Mittere in possessioné est possessioné facere, aut in possessionem ducere, vt ré custodiat. v. g. cõtendisti mecum fundum castellanũ esse tuum, & ꝓbasti, iudex ꝑ executoré mittit te in posses-

sessionē. i. facit te possesso-
rē. Itē volui agere cū Titio
q citatus noluit uenire ad
iudiciū, iudex me mittere
dēt in possessionem fundi,
quem petebā, non vt possi-
deam, sed ūt custodiā rem
& maneam in fundo ut ip
se. Titium tandē tædio af-
fectus veniat, & litem su-
scipiat donec probauero il
lam rem esse meam, vide
gl. fi. in c. cōtingit. de do. &
contu. qd operatur missio
in possessionem in actione
reali, & personali ex pri-
mo & secundo decreto.

Mittere in possessionē nomi-
ne uētris, est mittere in pos
sessionē nomine eius, q est
in uentre, ut cū mulier præ
gnans mittitᷓ in possessionē
nomine filij vel filiæ hære
dis, q̄ uel quam hēt in vte-
ro ex marito præmortuo.

Mixtū imperium est ptās me
dia, p quā ex quæ sunt iu-
risditione media explican
tur. Et dr̄ mixtum quasi ex
iurisdōne, & mero impio,
eo q hēt cōmodū pecunia
riū, & ptinet ad ipsum bo-
norū possessionem dare, in
possessionē mittere, iubere
cauere, pupillus tutores da
re, & oēs aliæ pęnæ graues
præter pœnam capitalem
& mutilationem, ut est re
legatio, fustigatio uel gra-
uis correctio, ff. de iurisdit.
om. ind. l. 1. in gl. & in tex.
Aliter distinguitur, pro ut
recitati solet circa c. quod
sedē. in gl. 1. de offi. ord. Me
rum imperum est quædam
summa ptās, & alta ex pu-
blico inducta. vt gladij po-
testas ad animaduertendū
in facinorosos. & est apud
principes principaliter, s.
Papam & Imperatorē. Et
in spiritualib. merum impe
riū est ut depositio, transla
tio sedium episcopalium,
& diuisio duarum ecclesia
rū cathedraliū uel diuisio
unius in duas, ut in c. quod
translationem. de offi. leg.
vbi uide plura in gl. Sed in
in secularib. merū imperiū
est pęna capitis, (ut suprà)
quæ principaliter est apud
principes seculares, s. reges,
duces, marchiones, comi-
tes, &c. Et ét apud archiepi
scopos, patriarchas, et epos,
tanq̄ apud missos, ut iu ca.
solitæ §. subditi. de maio.
& obed. cū suis concordā.
Mixtum uero imperiū est
quædam bassa, vel media
ptās ex publico inducta,
partē capiens ex mero im-
perio, & partem à iurisdi-

tione, ut est in spiritualib. dedicare ecclesias, uel altaria cõsecrare, & virgines velare. Et talia possunt cõmitti nó habéti iurisditioné, ut in glo. præal. & ea. q̃ sunt meri imperij expedũtur iudicis officio nobili, & principaliter tendũt ad bonum publicum.

Mixti imperij, quæ sunt, etiã expediunt iudices ex officio nobili, sed principaliter tendunt ad bonũ priuatũ. Sed ea, q̃ sunt simplicis iurisditionis expediuntur iudicis officio mercenario, & tédunt ét ad bonum cõe. Venit ergo ab impio imperiolum, i. paruulũ imperium, qđ hñt iudices inferiores, de hoc not. in c. si diligenti. de fo. competen.

M ante O.

MObilia, licet hoc verbũ passiuã respiciat sigñationé, & verbum mouétia actiua, tñ ꝑ eodé acccipiũtur nisi aliter demente ea proferétis constet. l. mouentium de verbo. sig. vbi Alc.

Moderatio importat diminutioné. Et sic no. ꝑ statutis, q̃ dñt de moderatioae pœnæ ad arbitriũ ꝑtãtis, quia moderatio importat diminutionem, ita Fel. in ca. ex literis, versi. fallit secundò, & versic. tertia declaratio. colum. 13. de constit.

Modica summa in iure uariè intelliguntur, de quo vide in l. hæc adiectio. de verborum signifi.

Modius est mésura sexdecim sextariorum: continet aũt sextarius vncias quinas denas sic dictus ꝙ sexta sit pars congij. Alcia. in l. uinaria. de verb. sig.

Modiolus poculi genus. l. Seię. de Au. & arg. leg.

Modus est moderamé disposi tionis per appositioné oneris tãq̃ cãæ finalis, ut patet ex legib. de ipso loquétib. Et dr̃ moderatio, ad differentiam conditionis, quæ est non moderatio sed suspensio. Dicitur tanquam causæ finalis verbi gratia promitto vel lego, ut illud facias. Nam si dico promitto & illud facias, tunc non esset illud per modum causæ, sed alterius dispositionis, ut hoc capiendo modum specialiter, sed generaliter est omnis dispositio vł qualitas adiecta dispositioni. l. obligationum. §. modus, ff. de actio.

&

& obligatione. Fit aūt modus per illas dictiones, ut dummodo, ne, i. vt nō &c. Sed quia facit causam, etsi, conditionē, vt suprà de condi. Nam modus significatur per omnem dictionem vel orationem ex suo proprio significato, uel aliàs moderationem importantem, v.g. dono vel lego equum. vt des illi equum. C. de his, q̄ sub mo. leg. relin. l. 2. & l. cū ab eod. ff. de contrah. empt. ibi veluti si emptor, hoc modo, vbi dr̄, q̄ si emendo fundū pignori obligatum à te hoc mō dicā. vt liberes, tunc liberare teneris. Et sic modus fit per dictionē vt Etiā in dictione dūmodo, eadē est significato, ut d. l. cū ab eo. Itē in aduerbio ne, ut dicēdo, Titiū hr̄dem instituo, ne fideicōmissa ex testō Sēpronii retineat, q̄a dictione, exponitur pro ut nō, & sensus est, vt non retineat, l. cùm pater. §. Titio, versi. planè. ff. de leg. 2. Idem in p̄positione ad, ut dicendo. Lego illi mille ad monumentum meū ædificandū quia sensus est, ut ędificet monumentū l. quibus diebus. §. fi. ff. de cōd. & dem. Idem in dictione pro, ut lego decē pro cura corporis mei sustinenda. l. Lucius. §. fi. ff. de leg. 2. Idem in præpositione in vt, dicendo, in cura corporis mei in monumento faciendo, &c. si diceret, lego vxori meę in tēpus liberorum, tunc faceret conditionē. Idem in dictione noīe, ut dicendo, nomine dotis puellarum pauperum, vel redēptioni captiuorū lego, &c. Vbi non significatur conditio, sed modus. l. nulli. C. de episc. & cler. Ratio, quia captiui semp sunt capti, & puellę semper sunt pauperes. Secus si relinqueret noīe dotis certę p̄sonę, vel redemptionis certę personę, quia tunc faceret conditionem. Et idem dic in omni alia parte orationis q̄ ad hoc significatum potest adaptari ex se vel subiecta materia.

Moduli dicūtur quędam formulæ, & mensuræ cementariorum, per quas modi, & quantitates lapidū comprehenduntur.

Molæ non supellectilis, sed instrū appellatione continentur. l. dolia. de fund. instru.

Moles videt accepisse vlpi.

in l.i.de impen.in rub.dot. fa. pro structuris ad arcendum aqua paratis.

Moliri est conari.ca. quia ex eo.de pac.lib.6. Aliqñ ponitur pro facere, vñ demoliri pro destruere l.1.§.nũciamus de ope. no. nunc.

Momentanea possessio, quæ & cur dicta, vide supra in verbo interdictum momentaneæ possessionis.

Monachi, inde dicti sunt quasi solitarii. Eugenius vero Papa vr̃ deducere à uoce græca monos, quæ unũ significat, & achos, i. tristis, quia monachus debeat stare solus & tristis, ut 16.q.j. cap.placuit 2.& qui ꝓpriè appellentur monachi, & quomdo diferant à fratribus docet Abb.in ca. causam quæ.de iudic.

Monazonium, locus in eremo, in quo monachi congregãtur monazontes vero dicuntur solitariè viuẽtes leg.quidã ignauiæ.C. de decur.

Moneta adulterina idest falsa.C.de fals.mone.l. sicut, & scientia non uera dicitur adulterina. ut in proœmio digestorum.§. hæc autem.

Monetales trium viri dicti sunt æris, argenti atq; auri flatores. leg.2.de ori.iur.

Monetarii, qui monetam cudunt. Alias secundum Alcia.in rub. C. de gynocia. pro quodam textrini officio accipiuntur.

Monialis est, quæ professa est se uelle uiuere secundum regulam beati Benedicti, Basilii, vel Augustini.c.perniciosam 18.q.2.

Monogamus est vir vnius uxoris, sicut bigamis duarũ vxorum.

Monomachia. Req. suprà Duellum.

Monopolium est alicuius negotiationis, aut officii superioris vnica exercitatio cum prærogatiua, & singulari inito v.g.causa negotiationis aliqui inter se paciscuntur, ne possessio aliqua pretio minori uendat̃ quàm ipsi inter se cõstituerunt, vel venditores panis, vel cuiuscunque negotiationis inter se pacti sunt, ut rem aliquam uenalem vtilẽ, & necessariam reipublicæ non dent pro minori pretio, quẽ conuenerunt vendere, vel ne aliquos instruãt in arte sua, nisi filios vel nepotes, vt ipsi solum cõmodum artis uel negotiatio-

ciationi faciāt, & habeant. Isti .n. dn̄r monopoliū exercere, & grauissime puniendi sunt, quia directè huiusmodi cōuentiones sunt cōtra principem. Et dr̄ secundum Azo. à monos, quod est vnum, & polis, i. ciuitas, quasi vna negotiatio in ciuitate, vel societas vna ex pacto. Et inde dr̄ monopolia pluraliter, & monopolus, & est qui vult esse solus in ciuitate vēditor, s. is, qui impetrat, ꝙ sibi soli liceat in ciuitate aliqua specialia vendere, emere, vel facere. Vel monopolæ sunt, q̄ impetrant, ꝙ ipsis solis liceat hmōi facere, & in uendendis reb. certū pretiū statuere, cōtra qđ nemini liceat vendere. Vel dicitur monopolium à monos, & poleo, idest vendo, quasi uno modo facienda veditio, & talia commercia sunt prohibita. C. de mo. & illi conu. neg. l. vnica. Eodem modo binopolium dr̄ à binopolis. & binopola quasi bino modo facienda emptio.

Mons dicitur à mouendo per contrarium, quia non mouetur, ex figura antiprasi, sicut bellum locus, & similia, ſm Bar. in tract. Tyberiadis. 1.2.3. charta. versic. est autem mons.

Monstrum appellatur, qđ est contra naturam, ut Minotaurus.

Monumentū est illud repositorium, in quo mortui reponuntur, s. sepulchrum sine corpore. Et dr̄ à moneo, quia extat ad memoriam defuncti. l. monumentum, ff. de reli. & sump. fune.

Mora fieri, qn̄ dicatur, tractat diffusissime Iurisc. in l. mora fieri de vsur.

Moratoria cautio, dicit̄ quæ datur ad hoc vt quis differat & expectet.

Morbus est habitus cuiuscunque corporis ꝯ naturā qui vsū ei⁹ ad illud facit deteriorē, cuius cā nobis natura sanitatē dedit, siue in toto corpore, ut febris, siue in parte, vt cæcitas, ff. de ędi. edi. l. 1. §. sed sciendum.

Morbus sonticus est, qui cuique rei nocet, ff. de ver. sig. l. morbus, & dicit gl. ibi cuique rei agēdæ, ut ff. de ędi. edi. l. fi. §. fin. ff. de re iudic. l. quæsitum.

Mors ciuilis ęq̄parat̄ naturali in casib. a iure expressis gl. mag. in c. susceptū, de resc. in 6. & glo. in c. placuit. 16. q. 1. Vide tn̄ an & quando ęqui-

æquiparantur per Bar. in l. ex parte, §. in insulam. ff. de verb. oblig. Inn. & Ant. de But. in c. licet, de off. de leg. & Fel. ibi. in 1. colu. & Panor. in c. cum sis, de con uer. coniugatio.

Mortetenus, i. ad mortẽ, 23. q. 5. notificasti te mortetenus infirmatum.

Mortis causa capitur, qđ propter mortem alicuius nobis obuenit, dummodo talis acquisitio speciale nomen non habeat. l. qui pretio, & l. mortis causa capitur, de dona. cau. mortis.

Mortis causa donatio. Requi re supra donatio.

Mortis tpe fuisse videtur, qui in vtero relictus est. l. intel ligendus, de verb. sig.

Mortuarium dicitur, qđ quis relinquit in morte, vt not. in c. cõquerẽte de off. ord.

Mortuus est reb. humanis exẽ ptus, de offi. deleg. quãuis & c. si delegatus, eod. titu. lib. 6. Dicitur autẽ quis mortuus sex modis. Primò spiritualiter, & sic dupliciter, scilicet, benè & male. Bene dupliciter. Per baptismum, & pœnitentiam de consecratio. distin. 4. ut ostenderetur, de pœ. dist. 1. multiplex. Male tripliciter. Primò, baptizatus ab ecclesiæ tñ vnitate diuisus de consecra. distin. 2. Christus. Secundò, baptizatus in ecclesiæ vnitate cõsistẽs tamen criminosus. 5. q. 4. hi qui capitu. canonica, ea. cau. quæst. 5.

Tertiò baptizatus, & æternaliter dãnatus, de consecr. dist. 4. filius. Secundò, ciuiliter, ut ab hostib. captus, seruus effectus, libertus in seruitutem ob ingratitudinem reuocatus. Et dicitur econtra viuere, qui immaniter occisus est pp fidem Christi quare mors sanctorum frequenter dicitur, ab ecclesia natalis eorũ. quasi tunc ad vitã nati sint. Tertiò seculariter, ut monachus 16. q. 1. placuit. 1.

Quartò, affectualiter, vt Paulus mortuus fuit, ut ait. Mihi mũdus crucifixus est, & ego mũdo. 37. q. 1. q Christo. Quintò carnaliter, & sextò corporaliter, q duo modi poni possunt pro eodem. & sic Lazarus mortuus erat. 24. q. 1. si quem fortè. Et differũt mortuus, occisus, l. proinde, ff. ad l. Aquil. nã qlibet mortuus non est occisus, sed ecõuerso, & ita hæc duo se habent

bent, ut genus, & species, vt creditū, & mutuū, l. 2. §. appell. ff. si cert. petat. Et q mortui nascuntur, neq; nati, neque procreati videnī, l. 2. C. de posthu. hær. instō.

Mos est longæua cōsuetudo, de morib. tractator, in cap. mos autem. dist. 1 uel ſm Isi. mos est consuetudo uetustate p̄scripta, & de hac dictione not. in l. pen. & in authent. & ꝯñr, C. de sen. & interlocut. omni. iudic.

Mos ſm Festum de uerb. sig. est institutum patrium, pertinens ad religiones cerimoniasque maiorum. Ex quibus uerbis apparet morem obseruationem quandam esse non lege, sed iudicio, & opinione confirmatam, uide Budæum in annot. ad pandectas, ff. de iust. & iur. in l. ius ciuile.

Motu proprio gratia fieri censetur, quando hoc expresse, cautum est in eadem, nec sufficit si probaī, quod Papa motu proprio fecerit, nisi contineatur in literis, capit. si motu ꝓprio, de prę̄b. li. 6. & ibi concor. in gl. fi.

Mouentia, uide mobilia.

Moueri controuersia dicitur non solum agendo, sed etiam resistendo, l. non solum, §. si status, & ibidem gloss. ff. de procur. & per Dyn. in §. omnium instit. de action.

Mox qualiter capiatur, est gl. in c. quia propter de elect. super verbo mox. & in l. 1. ff. si certum petatur.

M ante V.

MVcor est uitium panis, unde, dicitur, Panis mucescit, uel mucidus fit.

Mucro est ensis, de hoc uide Arch. in c. fin. de exceptio, li. 6. Et sumitur quandoq; pro excommunicatione, ut 16. q. 1. cap. uisis. 44. q. 3. corripiantur.

Mulcere est lenire, placare vel blandiri.

Mulcta est animaduersio, uel pœna pecuniaria arbitrio iudicis inflicta ad correctionem malorum morū. Pœna autem est certa imposita à lege, quam quisq; euitare potest ut no. in l. q. cunque, in glos. super uerbo uel tertio. C. de ser. fugit. in l. mulcta, ff. de condition. & demon. Dicitur autem mulcta illa pœna, quæ non est à lege statuta uel expressa, nam iudices in pluribus casibus legi

bus non scriptis sic mulcta re possunt litigãtes. Ex hoc patet differentia inter mulctã, & penã. Nã gñaliter sumitur tàm pro pœna pecuniaria, q̃ pro pęna corporali seu capitali, sed mulcta p pœna pecuniaria. & per sñiam à iudice irrogata, vñ bene appellatur à mulcta, non aũt à pœna. l. si qua pęna. ff. de verb. sig. Item mulcta non inducit, nisi à maioribus magistralibus sed pęna à quolibet iudice.

Mulctare est punire in pecunia & aliquando ponitur pro abbreuiare. C. de modo mulc. l. prima.

Mulier dicitur à mollitie mẽtis, & ideo varium, & mutabile testimonium pfert facit gl. in c. forus, de verb. significatione.

Mulieris appellatio licet propriè referatur ad corruptã l. alioquin. de contr. emph. & l. quæritur. de ædi. edic. nõ impropriè tñ qs appellauerit mulierem, ét virginem viripotentem. l. mulieris, de verbo. sig. & latiore significatione mulieris dñr omnes, quæ fœminei sexus sunt. l. argumento, §. muliebri. de au. & ar. le.

Mulio est custos mulorũ. Vñ, Mulio agit mulos, sed agaso dicit asellos, l. idem iuris, ff. ad l. Aquil.

Mulsum, potio quędam ex vino, & melle. §. si duorum. inst. de re. diui.

Multi dñr duo aut tres, c. iteratur, de conse. dist. 2. & l. multis. C. de lib. cau. Aliqñ multi dñr vigintiquatuor millia disciplina. 45. distin. Qñq; quadraginta, c. latores, extra de cler. excomm. Aliqñ decẽ, ut in auth. de trien. & semis. in princ. Et quot faciant multitudinẽ, vel dicantur multi vide latè per Bar. in l. prætor, ff. vi. bon. rap. Et an duo dicantur multi, vide Ab. in c. ad nostram. de rebus eccle. nõ alie. Et q̃ dicãtur pauci, vide c. latores, de cle. exc. mi.

Multifariam, i. multis modis, ff. de in c. rui. et nau. l. ne q. d. sic plurifariã, i. pluribus modis. ff. de in integr. restit. l. 1. Item trifariam, & omnifariam, ut ff. de mun. & ho. l. fi. §. hæc omnia, & C. de cond. & const. l. optimam.

Multiplicatio est, quando dispositio iteratur, seu multiplicantur, verbi gratia testator plurib. hæredib. institutis legat ab uno decẽ. Titio, & ab alio decem, &

sic de alijs à quolibet hære de decē insolidū debeatur, l.si plurib. § 1. ff.de leg.2. qa sigñatū sumitur ex multiplicatione dispōnis, iuncto φ qualitas est multiplicabilis, ideo ex qualibet dispōne debetur qlibet qualitas adiecta. Itē ibi. testator ab hærede instituto legat decē Titio, & si hæres nō erit, substituit Sei, & ab eodē legat decē eidem Titio, institutus nō est hæres, & substitutus tenebitur tm̄ ad decē ab ipso relicta, vel ab instituto, qđ idem est argu. l. licet. ff.de le.1.& l.seruo, §.si qs apud.eo.tit.Rō. qa substituo sigñat substitutū esse appositum loco instituti. Idē testator legat decē Titio in testō, & eidē Titio legat decē in codicillis, singula debent̄, qa multiplicatio significatur l.quinquaginta.ff.de probat. Sed ibi testator legat decē Titio in testō, post in eodem testō legat Titio decē, semel tm̄ dēnt̄, vt l. plane, §.sed si non ff.de le. 1.quia ex eodem testm̄, & eadem quantitate concluditur, testatorem quantitatem non voluisse multiplicare nisi euidenter probaretur contrarium. Sed ibi testator legat decem Titio, postea in eodē testō legat Titio 15. vtraq; quātitas debetur, l.plane, præal. & a contrario sensu, cū dicit eadē & est rō ex diuersitate quātitatis. Secus si diceret.: Titio, cui legaui decē uolo præstari 15. tūc.n. 15. tm̄ dēnt̄. Idē dic in cōtractib. ꝓut quodlibet ꝓbabile medium cōcludit. Item multiplicatio debori significatur, v.g. numeraui tibi decem, & incontinenti stipulor 20. illa debentur, l.si ita. ff.de noua. & de le. quia sigñatum sumitur ex stipulatione facta in cōtinenti post numerationem. Itē ibi promitto tibi decē, tibi promitto 10. bis teneretur, qa si intelligeretur de eiusdem, promissio secunda esset frustratoria, quod non est dicendum, arg. l.si quando ff.de le.1.

Multoties, & toties, no. Arc. 9.q.3. non est.

Mundus (inquit) Accur. vocatur instrumentum, in quo post factam rogationem omnia comprehenduntur à munditia, eo quòd sine vituperatione esse debet. l.cōttactus, C.de fid.instr.

Mun-

Mundus mulieris est, quo mulier mundior fit. l. argẽ. §. mundus, de aur. & arg. leg. & ibi vide quæ contineantur mundi appellatione.

Munera pr̃imonialia, & mixta vide Spec. tit. de cens. & ex a c. libellorum, §. nunc autem dicendum. ver. quæ autem sunt munera. Item munerũ alia sunt sordida, vt arenæ fodiẽdę, calcis coquendę, quę in dignitatib. cõstituti non consueuerũt subire. Alia sunt sordida cõtrario modo se habẽtia.

Municipium est, oppidum in Italia vel ĩ ꝓuincia aliqua constitutũ, in quo pacis ob seruandæ causa milites cõstituti erant. Si aut in municipio nati, sunt, non minus dicuntur municipales, vt l. municipes, ff. de ver. sig.

Municipium est ciuitas, & municipes cuiuscunque ciuitates ciues appellantur, ff. ad l. Iul. de amb. l. 1.

Municipes dñr ꝗ cuiuscunq; municipij. manerici loci vel tenent, custodiam. Et dr̃ a munere & capio, non obstante, ꝙ munus non capiatur. Et tamen municipes dicuntur, qui in eodem municipio nati sunt, vt l. muni. præallega. Vel dicuntur in municipio faciunt munera, sed abusiue.

Municipalis honor est administratio reipu. cum gradu dignitatis, siue cum sumptu, siue sine erogatione contingens. ff. de mune. & hono. l. honor.

Municipalis magister dicitur ille, qui pręest municipib.

Municeps originarius dicitur ab origine patris, non sua causa, vt in l. filios. C. de mu. & oneri. li. 10.

Municipalia iura sunt, quæ statuta vulgo appellamus, hoc est peculiares vniuscuiusque ciuitatis leges.

Munifices milites dicebãtur, qui munera militari subibant, de quib. uide Alc. in l. munus, de ver. sig.

Munificus est ille, cui aliquod officium est impositum, & res munifica dicitur quasi munus faciens, l. prima. C. de prædiis, & omnib. reb. nauicula, lib. 11.

Munimenta dicuntur probationes, & instrumenta, quæ cãm muniunt, uide de electionc. cap. quamuis in glos. fin. libro 6. alias monimenta dicuntur eo, quod monent, & informant iudices quid facere debent.

Munimentum est omne, quo quis

quis instruitur, & munit, c.eũ qui.de probat. & per Arch.in c. quáuis, circa fi. de elect. in 6.& cap. pia.de except. in 6. idem dic de documentis.

Munus ẽ duplex, aliud publicum, aliud priuatũ. Publicũ est, quod in administrã da republica eũ sumptu si ne dignitatis titu.subministrat, vt ff. de munerib. & ho.in in princ. Et differunt munus, & donũ, quia munus est cũ aliquid dat cã præcedente, donum uerò sine causa, ut ff. de ver.sig. l.inter donũ. Et inqt Pau. in l.munus. ff. de verbo.signi.munus trib. modis dr. Vno modo donum. Altero modo onus, inde immunitas appellatur. Tertiò. officium, unde munera militaria. Inde municipes, qui munera ciuilia cap. Vnde dicitur, Dat meritum munus, sed confert gratia donum. Munus cum causa datur, donum sine causa. De hoc etiam per Io. And. in glo. in c. accusatus, de hæred.lib.6.

Murex est quoddã genus piscis inde murilegulus, qua si leges murices. Sunt autẽ murices pisces, ex quorum sanguine fit attramẽtum imperiale, in quo purpura tingebatur. Acc. in l. 1. C. quæres ven. non possess. Etiam conchilium est animal simile.

Murgilo dicitur ille, qui iners est, & desidiosus, & hoc intellexit Vlp. in l. 3. §. idem Pomp. ff. de ædil. edic licet incorrectis codicibus, legatur morionem.

Muriam interpretatur, aliqui salsuginem, quę exudat ex piscib. salitis. l. qui penum. de pen. legat.

Murileguli secundum Ac. dicuntur, qui capiunt pisces, qui dicuntur murices, ut supra.

Murrhina vasa, ex murrha lapide facta.

Muscularij, aq̃ductus ex musculis delabentes, l. decernimus. C. de aquę du. erãt autem musculi, rubri instar musculorum, quibus utebantur, in bello ad ęquandas fossas. Alc.

Musio. i. fatuus.

Musiuarij, de quibus ĩ l. 1. C. de excus. arti. sunt artifices operis musiui, quod hodiè quoque licet corrupto uocabulo vulgariter Mosaicum appellamus.

Mutatio capiť ꝑ variatione.

Muta

Mutatoria dicuntur vulgo diuersoria vel fullonica quasi secreta ædificia, & ponitur etiam pro vestimentis pluribus, mutationem habentibus.

Mutiana cautio, uide cautio mutiana.

Mutilare est aliquod mẽbrũ amputare, uel aliquid integrum detruncare, vt homini manum, vel pedem, uel aliquod mẽbrum auferre.

Mutus est qui propriè loq̃ nõ potest, §. item surdus insti. quib. non est permiss. facere testamentum.

Mutuum est, quod alicui præstatur, ut tempore suo reddat. Et dicit̃ quasi de meo tuum, vnde est nomen cõpositum ex corrupto, & integro: quia quod meũ fuerat, mutuando tuum facio. Vnde res, quæ ponderantur, ut argentũ, & similia, quæ numerant̃, ut pecunia & quæ mensurant̃ ut frumentũ, mutuari possunt, ut l. 2. ff. si cert. peta. §. mutui datio. inst. quib. modis contr. obli. in prin. Et mutuum tripliciter potest reconciliari, ut no. gloss. inst. quib. al. licet, §. nunc auté, & ibidẽ quib. mod. re. con. ob. §. itẽ is, in gl. & differt mutuum à cõmodato, q̃a commodatum est de eadẽ re præcise, mutuum aũt est de consimilis restitutio, vt no. glo. ibidem, & uide ibi aliam differentiam notatam, & mutuum etiam dicitur esse triplex, naturale tm̃, s. quando fit numeratio sine stipulatione de soluendo, ciuile tantum, quãdo stipulatio interuenit de soluendo sine numeratione, & ciuile, & naturale qñ numeratio, & stipulatio interuenit.

N ante A.

NAncisci est aliquid acq̃rere, cõseq̃ vel adipisci. Vnde dr̃, nactus sum illam id est adeptus sum uel acquisiui eam.

Nardi stachys, nardi spica, l. vlti de publica.

Natale dicitur scriptura cum annis Domini, & præconizata, quæ dicebat Lucium esse natum ingenuum, & sic in Legendis Sanctorũ intitulatur, natalis sancti Ioannis quando moritur, quasi tunc nascat̃ nunquã moriturus, vel dicit̃ prima natiuitas, q̃ est de iure naturali, & omnẽ hominem

dicit

dicit liberum, vñ cõstitutũ est non efficere, manumissionem natalib. id est ingenuitati. Instit. de ing. in fine. Itẽ dicimus, seruus iste restituitur natalib i. libertati, quam habet ex iure naturali, ff. de nata. rest. .l. 2.

Natiuitas est triplex, naturę, gratiæ, & gloriæ. Naturæ prima est in vtero, iuxta illud. Qđ in ea natum est, & capitulo firmissime. de cõsec. dist. 4. Natiuitas gratię est secunda. qñ quis renascitur per baptismum, iuxta illud. Nisi si quis renatus fuerit denuo, &c. qui in maternis. eadem dist. Natiuitas gloriæ est qñ deposita vetustate pœnæ, homo nascitur ad gloriam, c. post baptismum, eadem distin. sicut mors sanctorum natalis dicitur, ca. sanè. 24. q. 2.

Natorum appellatio pertinet etiam ad nepotes, l. natorum, de verb. sig.

Natura sumitũ multis modis. Primò est ius insitũ rei, similia de similib. pcreans. Secundò est qdã instinctus naturæ ex sensualitate prouenienς, ad appetẽdum procreãdũ, & educãdũ. Tertio, est instinctus naturæ ex rõne proueniens. Quarto, ius naturale, i. præcepta naturalia, in prin. decre. §. ius autem ibi not. Aliqñ natura, i. cõsuetudo. l. 1. ff. ad Macedon. & ibi gl. in verbo natura. Aliquando idẽ est quod possibilitas naturæ. l. si qs posthumos, ff. de li. & post. Aliqnando pro diuina sciẽtia, l. sed & si paterfam. ff. de iud. Aliquando pro naturali ratione insita à natura. l. si non sortem, §. libertus, ff. de conditio. indebi.

Naturalis dr̃ filius ex cõcubina q̃ in domo proprio tenetur vnica quasi loco vxoris.

Naturalis obligatio, quæ sit vide infrà. ver. obligatio.

Naturalis possessio quæ, vide infrà. ver. possidere.

Natus vnius dr̃, q̃ vocẽ emittit, vel aẽr discernitur esse viuus, & hẽt formam hominis, ſm Barto. in l. quod dicitur, ff. de lib. & posthu.

Nauarchus, nauis præfectus. nam Græci vocant nauarchos, qui in classe singulis nauibus, præsunt.

Naufragium, est naue fracta submersio rerum siue corporum, & dicitur quasi nauis fragium, i. fractura. C. de nauf. li. 11.

Nauiculari, seu nauclerisunt, qui transportant publicas, spe-

species, ſm Acc. C. de nau. pub. spec. transpor. li. 11. in rub. Et dicuntur etiam illi, qui annonarias species à susceptorib. in prouincia accipere, & Romam vel in castra, vbi erant milites, deferre debebant.

Nauigium quandoq; significat nauigationem, interdum & nauē ipsam, imò, & rates nauigii appellatione cōtinentur, l. 1. § ait, de flu. & ne quid in flu. publi.

Naulum est vectura, siue pretium, quod præstatur pro eadem facta conuentione inter vectores, i. venendos pro mercede nauigationis cum illis, qui nauigium exercent vel ducunt.

Nausocomium est domus, in qua iuuenes educuntur.

Nauta est, qui ministrat in naui vel ducit nauem eam gubernans, & ea quę ad vsum eius pertinent, faciens, ff. nau. cau. sta. l. 1. §. 2. ff. fur. aduer. nau. l. vnica.

Nautæpibatæ, in l. debet, ff. nau. cau. stabul. dicuntur, qui nauem ascendunt, & pro naulo, ipsi nautarum officio funguntur.

Nautica pecunia est, quæ periculo creditoris in nauigio suscepto datur traiicienda. Sed quasi nautica est cum periculum mutuatæ pecuniæ in me recipio, si aliqua conditio non existat, puta si piscator nō capiat pisces, huiusmodi: vide glo C. de nau. fæ. in rub.

Nauticum fęnus est quod propter nauticam pecuniam vel quasi nauticam exigitur, ff. de nau. fę. per totum, & C. eo. ti. l. cum proponas.

Nauticus Tyberinus est, qui nauigat in flumine Romę, vehendo in Romam, vel extra vehendo ad castra, vt C. de nau. Tyb. li. 11.

N *ante* E.

NE pro, vt quandoq; capitur, ff. de acquir pos. l. qui absenti. §. 1. de hac dictione, vide. C. de ind. vi. tol. in auth. cui relictum.

Nec implicat sensū cōtrariū expressè, vt no. in l. iu. ignorantia. C. qui adm. ad bon. pos. possint, aliquādo ponit pro non, vt l. nec, ff. de fur.

Necare vr (ait. l. necare. de li. agno.) nō tm̄ is, qui partū prefocat, sed, & is qui abiicit, qui alimoniā denegat.

Necessariæ impensæ, vide in uer. Impensæ.

Necessarij, i. consanguinei.

Necessarij hęres, require in ver. sic. hæres necessarius.

Ne-

Necessitudo est parentela vel cognatio. l. nō est singulis, ff. de regul. iur. ubi glos. sic exponit.

Negatiua multiplex est, s. facti, dicti, iuris qualitatis, & quædā puta. Vnde negatiua facti duplex est. s. puta, q̄ hēt determinationē tpis loci, vel alterius rei, puta qa est coarctata ad certas personas, de qua est casus in c. tertio loco, de probat. vbi coarctatur ad personas capituli. Et illa ꝓbari pōt indirectè, v. g. si instrm̄ exhibeat cōtinens stipulationem factam tali die uel loco: arg. c. ex tenore, de test. Aut non habet aliquam talē determinationem, & tunc probari non potest directè vel indirectè: vñ opus probandi transfertur in aduersarium, & hoc ideo, q̄a negationum non sunt causæ vel circunstantiæ, quæ sunt necessariæ in probatione, ut si quis dicit se nūquam cōtraxisse cum Berta, uel non cognouisse Bertam, quæ dicitur negatiua explicita, de fri. & malefic. c. 1, Vel dicitur negatiua positio, Est enim positio negatiua implicita, vt pono, q̄ in electione tantum quatuor canonici p̄sentes fuerunt, vt in c. cūm ecclesia, de cau. possess. & proprieta. Quis positiones negatiuas iuris rigor repellit, sed æquitas admittit, si iudici uidebitur, ut capitulo primo, de confe. libr 6. Etiam ibi, si aliquis dicat se esse non citatum. Et negatiua facti mixta dicitur: quæ cū affirmatiua implicita miscet̄, ut illa, quæ hēt affirmatiuā implicitè, dicendo. Ego nō renūtiaui, spōte, quasi dicat, renuntiaui coactus vel inuitus. Et hæc dēt probari ab eo, q̄ negat c. super hoc, de renunt. Sed negatiua iuris probari pōt, vt si dicat q̄s aliqui. Nō pōt esse testis, dēt hoc ꝓbare. Sīr si negetur emancipatio ritè facta, nega iustè factam, debet hoc probare, q̄ non sit facta de iure, sed cōtra ius, in l. ab ea parte, §. 1. ff. de ꝓbation. Negatiua vero qualitatis duplex est, s. aut qualitatis intrinsecæ, aut qualitatis extrinsecæ. De qualitate extrinseca, vt cum homo nascitur, & tūc p̄sumitur negatiua, nisi ꝓbetur affirmatiua. Vnde si negetur sciētia, ꝓbādū est hoc examinatione iudicis, de p̄b. c.

cùm secundũ Apostolũ. Si ętas, per aspectũ corporis. Si illegitimas, aut is, cui illegitimitas opponiť, est de hoc infamatus, & tũc cogitur se purgare c. bonæ, pal. Dicẽdo ergo. Ille nõ ẽ idoneus, non est legitimus, nõ est soluendo, &c. probari debet ab eo, qui dicit, quia quilibet pſumitur idoneus bon⁹, &c. nisi contrariũ ꝓbetur, de præsum. dudũ, de seru ĩ or. fa. c. vnico & nisi ius præsumat in contrariũ ff. de don. inter vir. & vxo. l. quintus, ff. de prob. l. si pactũ, & l. si chirographum. Etiã iudex, qui habet ex officio suo cuncta rimari, c. iudicantem. 30. q. 5. potest & debet, si vr̃ expedire, interrogatiua super negatiua, arg. est, ff. de interrog. actio. l. vbicunque, & c. cũ Ioannes, de fide instru. ubi iudex facit interrogationem, quam etiam pars facere non poterat, non esset in causa conclusum faciunt no. per Host. & Inn. in c. super his de acc. maximè sup negatiua vbi agiť de salute vel periculo aĩæ arg. de re iudic. capil. lator. ad finem. Ex prædictis eliciť, ꝙ quis in iudicio excusatur respondẽdo positioni negatiuæ, ideo quia qui negat nõ ponit, sed remouet, siue sit negatiua implicitè siue explicitè, q̈ faciũt hæ dictiones tãtum, solũ, &c. Spe. in tit. de po. §. 8. sic ꝓbat neutram prædictarum poni posse. Nam positiones succedunt in locũ probationum, ut in authen. de his, qui ingredi, ad ap. §. fi. vnde id solum veniet in positione, quod in ꝓbatione. Sed negatiuè, (vt prædicitur) nulla est directa probatio, ergo nec positio. Et dat Baldus, rationem, quia responsio ad positionẽ fit ad releuandum ab onere ꝓbãdi. Sed positiões negatiuas non habet necesse probare, ergo non est rei r̃ndendum, & ita dicit sentire gl. in l. 2. in §. quod obseruari, C. de iur. calu. Si vero hr̃et necesse probare, tunc dẽret r̃nderi, vt in c. 1. de cõfes. li. 6. Idem dicit negatiuã positionem esse in qua poniť dictio absque, vt not. Cyn. in l. actor. C. de probatione, in 3. quæstione. Hoc uerum quãdo ista dictio absq;, uenit ad exclusionẽ alicui⁹ affirmatiuæ, & ita ex se nõ iplicat affirmationẽ

secus

secus si implicaret illã v.g. pono ꝙ res fuit absque eo, ꝙ Titium tali die percuto rem, q̃a tota die fui absens alibi: nam talis positio nõ dr̃ mera negatiua, quia oritur ex affirmatiua. s. fui alibi. Et hoc tenet Spec. in ti. de pos. §. videndum, ver. 8. fam. not. inst. de inuti. stipulat. §. item verborũ. Itẽ quia ponẽs aliud quod ponit, si negatur, necesse hẽt ꝓbare, l. actor. præall. quæ est canonizata. 6. q. vlti. accusator. Et sicut præpositio negatiua (vt prædictũ est) sic etiã positio negatiua est triplex, s. facti, iuris, & qualitatis. Et facti duplex, scilicet, simplex, & pura, quæ non hẽt determinationem loci, tpis, uel rei cõsimilis, vt illa, pono me nõ cognouisse Berth. c. de fri. & male sic. & cætera. De tal. ẽt in cap. cum ecclesia, de causa posses. & proprie. Et alia imputa vel mixta, videlicet quę est certo loco coarctata, ut in capitulo propo suisti, de probatio. ubi p loci inspectionem probatur non cognita, & habet in se sensum affirmatiuum implicitum, ut non cognita, i. uirgo. Et dicit Bar. in l. quicunq; præallega. se semper defendisse, ꝙ qui proponit negatiuam, debet eam probare, etiam si non sit coarctata loco vel tpe quia intelligitur coarctata persona proponentis, per capitulũ plerisq; 2. q. 7. Et hoc ipse idem cõcludit. C. de ser. fug. l. quicũq; præal. Ponat actor quicquid vel affirmatiuè uel negatiuè pro intẽtione sua fundanda hoc ꝓbare dẽt. Nota ꝙ antiqui doctores negatiuam ꝓbari non posse intellexere p testes. Sed hodie põt iudex admittere positiones negatiuas, quæ non possunt probari nisi per confessionem aduersarij, si saltem hoc videatur ei æquum, & expediens. De hoc de tempo. ordi. c. dilectus. de ætat. & qualit. c. vlti. & gl. antepen. in c. 1. de confessio. lib. 6.

Negligẽs dicitur quasi nec legens secundum Isido. li. x. Ety. & vide Io. And. in c. cupientes §. ꝙ si per xx. de elec. li. 6. vbi ponit differentiam inter negligere, & cõtemnere.

Negligentia est eius, quod fieri debet uel potest omissio.

Negligẽtia magna lata culpa ẽ, l. ma. de ver. sig. vbi Alc.

Nescire, & ignorare differũt, vt dictum est in versi. Igno rare.

N ante I.

NIhil quandoq; est aduerbiũ negandi, i. non. ff. ad leg. Aquil. l. qui foues. & C. sic contrah. emp. l. cùm ipse. Quandoque, idest non omne. ff. de acq. poss. l. naturaliter, §. nihil: & C. de na. lib. l. fin. Aliquando nihil, idest nullum, instit. de suc. lib. in prin. Aliqñ, id est parum C. de cast. pecu. l. cùm allegas lib. 12.

Nihilominus, & nihilo magis differunt, quia primum includit affirmationé, ſm negationem, vt instit. quibus non est permis. famil. test. §. 1. in glo.

Nisi quot modis capiatur uide per Dy. in regula peccati. li. 6. & l. actione, C. de trãsac. Nã qñ dictio, nisi sequitur negationé, tunc stat inclusiuè, & sic ponitur respectu excipiendi, ut in capit. postulasti, & in c. sedes, de res. c. romana. ver. 2. de ape. li. 9. Si verò ꝑcedit affirmatio, & hoc respectu excipiendi, tunc priua. c. 1. de appel. c. si verò de sen. exc, cum similib. Itẽ & si adijcitur orationi affirmatiuę priua. de testa. c. de test. in fi. Qñque nec ponit, nec priuat. 2. q. 1. Hęc est ratio, nã oratio præcedens non complectebatur illum casum. Interdum ponitur pro sed 28. dist. de Siracusanæ. Qñque pro si non, vt c. ꝑterea. 2. de appe. & c. quicunque. de sent. exc. li. 6. Vñ qñ ponitur nisi in sententijs, & & ultimis uoluntatibus vł inducere conditionem. secus in cõtractibus. De hoc vide ꝑ dñm Dy. vbi supra. Et sumitur tripliciter. Primò conditionaliter. Secundò exceptiuè. Tertiò his modis simul. Itẽ cõdõnaliter tripliciter, vł quo ad resolutioné vel quo ad dispositionem, vel quo ad ademptioné. Quo ad resolutionem ibi uendo tibi, secundum ꝑ decem, nisi aliis infra mensem attulerit meliorem conditionem. Nam venditio est pura, solutio conditionalis, quia resoluitur vel rescinditur, si alius infra mẽsem attulerit maius pretium, sed non stabit vend. l. secunda, §. si dié. ff. pro emp. Itẽ ibi, lego decẽ nisi nauis ex Asia venerit

infra mésem; dispositio est conditionalis, quia sensus est, si nō venerit legatū valeat, & perficiat. Sr ibi, lego nisi noluerit, dispositio conditionalis est, & legatū conditionale, & est sensus, lego si hæres nō contradixerit, seu reprobauerit, sicut apposita conditione, si capitoliū non ascenderit, l. si. ff. de cōd. inst. Itē ibi lego decē, & adimo, nisi nauis ex Asia venerit: ademptio cōditionalis est, & sic est sensus adimo legatum, & nolo tenere ipsum si nauis venerit, & q̄a adēptio est sub cōdōne, vr datum sub cōtraria condōne, l. q̄bus diebus. § q̄ Titio, ff. de cond. & dem. Significat ēt exceptiuè qñ eximit, seu tollit aliq̄d, qđ est in oratione p̄cedenti, ut non sit idem ius, vel idē effectus. Et hoc dupl'r, ut p̄missum est, s. affirmatiuè post orationē negatiuā, & negatiuè post orationē affirmatiuā, vt nullus homo currit nisi Socrates, omnis homo mouet, nisi Plato. facit. l. j. C. de transac. & l. si eū. in fin. ff. si quis caution. cū ibi notatur. Item in p̄dicto, vbi refertur ad resolutionem, & ademptionem facit conditionē. Et significat ēt aliqualiter exceptiuè, & sic conditionaliter significat, & exceptiuè simul

Niuarium colum. vide Colū niuarium.

Nyctalopes latinè luciosi uocantur autore Festo, horū duplex species, vt tradit Alc. in l. inter stuprum, de de verb. sig. alii interdiu uident, noctu nihil, alij contra, parum interdiu vidēt, vespere verò aut noctu acie acutiore sunt.

Nimpheum cuius mentio in l. si quis diuinam. C. de aquædu. Alc. ait fuisse locū, vbi mulieres lauabantur.

N *ante* O.

NObilitas s̄m Bar. in tractatu de nobilitate, quē cōposuit circa l. si vt proponitis. C. de digni. li. 12. ponit quatuor opiniones de noblitate quas reprobat. Nobilitas, est qualitas illata p̄ principatū tenētē qua q̄s vltra honestos plebeios acceptos oñditur. Primo dicit qualitas, quia p̄t ad esse vel abesse p̄ter subiecti corruptionē. Nā mulier plebeia nubēs nobili, nobilis effici-

ficitur.l.mulieris.C. đ dig. l.fœminę.ff.de sena. & hi, q̃b. Imperator de nouo cõcedit dignitatẽ,in eo. titu. pręal.ita mulier nobilis nubens plebeio efficit ignobilis, ficut ille,qui pp delictũ perdit dignitatem l.quoties.& l.iudices.C. eod.tit. Et fic ĩ aliquo tpe, quis eſt nobilis, in alio ignobilis, imò in vno loco,& non in alio, vt ſarracenus nobilis captus à Chriſtiano,ẽ ignobilis,& ſeruus, & econuerſo.Dr̃ illata, quia nullus à ſeipſo poteſt habere dignitatẽ vel nobilitatẽ, ſed oportet,ꝙ per alterũ conferat,imo qui ſua autoritate aſſumeret in crimẽ falſi incideret, vel in l. Iul. maieſta.vt l.3.§.fin.ad l.Iul. maieſt.& de fal.l.1.in fi. & de reg.iur.c.1.lib.6.Dr̃ ꝑ principatũ tenentẽ, ſed principatum omniũ tenet Deus, qui q̃nq;nobilitates & dignitates temporales immediatè inſtituit, quandoque alius princeps non recognoſcens ſuperiorẽ in tẽporalibus Dr̃ qua quis vltra honeſtos plebeios, quia plebeiorum quidã ſunt honeſti, quidã viles.l.mulier.C.eo. tit.Licet ergo honeſti plebeii ſint magis accepti, nõ tñ ſunt nobiles, q̃a nobilis eſt acceptus vltra honeſtos plebeios. Et dr̃ acceptus, q̃a nobilitas cõſiſtit ĩ hoc, ꝙ princeps facit quem gratum,& acceptũ, licet in ciuitatibus, q̃ reguntur ꝑ populum, nobiles ſunt interdum minus accepti, & plus puniantꝰ in pœnarũ impoſitione.Dr̃ vltimo in diffinitione,oſtenditur, quia ſi quis per mille annos viueret,cũ oĩb.virtutibꝰ & princeps eũ ſummè diligeret, & acceptũ haberet, tñ plebe ius remanet, donec ĩ eũ cõferretur dignitas notabilitatis per princ pẽ. qua oſtẽdatur acceptus vltra plebeios.Et põt oſtenſio fieri verbis expreſſis hoc continentibus.l.ille autẽ.§. cum in verbis.ff.de leg.2. Quandoque etiam non exprimitur verbis, & tunc dẽt fieri aliquo actu quaſi de neceſſitate importante.l. ꝓ hærede.§.Papinianꝰ.ff de acquir.hær.vt ſi cõcedit alicui offm̃,quod habet dignitatẽ vel nobilitatẽ annexã vt cõmitatum,ducatũ &c. Cætera de nobilitate.

Nocere propriè dicitur q̃ nocet perſonæ non rebus. ff. de

de his, qui deie. vel effu. §. hæc autem.

Nocet exponit.i.nō ꝓdest, in auth de appel. in prin. col. 4. qnq; .i. nocere pōt. ff. de de sta. lib. l Labeo in prin.

Nolle, & non velle differunt, quia nolo importat pcise resistentiā contemptū, & omnimodam cōtradictionem, vel repudiationem, & non solum absentiā uoluntatis, sed non volo, tm̄ aliqualē, & non omnimodam importat cōtradictionem, vt no. Io. And. de off. deleg. cap. prudentiam. §. j. super verbo non velit. Et qnque capitur nolo, vt etiā non importet præcisè resistentiā, pro non volo, vt in cap. finem litibus. de dolo. & contu. ibi, nolit aut nequeat ẜm Io. And. & seq̄tur Vin. Similiter dormiēs non vult legere tunc, & tamen expressè se legere non negat, vt nō extra de spo. c. 2. Et dictio nolle cōponitur de non & velle Alii tn̄ ponunt differentiam dicētes, ꝙ non velle significat priuatiuè. i. non esse voluntatem, seu motum voluntatis. Sed nolle significat positiuè. i. esse motum, nō fieri, vel nō obtinere illud, de quo quæritur. Et ꝑ hoc dicunt doc. ꝙ si hæres deliberando de adeundo dicit se non velle adire, hęc verba non significāt repudiationem. quia non uelle adire est nō hr̄e motū animi adeundi, non autē per hoc sequitur, ꝙ repudiet. Secus si dicat, nolo adire; qa sensus est, ꝙ habet motum animi ad non habendam hæreditatem, & ideo significat, repudiationē, facit l. filij. § 1. ff. ad Ter. ꝑ ꝓ hoc dicit lex, ꝙ īter velle, & nolle est mediū. s. non uelle, & nō uelle. l. 1. §. sciētiā. ff. de trib. act. & hoc de proprio significato verbo; sed ex circunstātiis possūt recipi alia significata.

Nomen qnque idem, est qđ ius debitoris, vt ff. de re iu. l. à diuo pio. vbi dr̄, ꝙ primò debent venire i. vendi mobilia, secundò immobilia, tertiò noīa, i. iura debitorum condemnatorū, & specialiter in §. sic quoque & seq. Item quandoq; nomen idem est qđ fama, vt dicendo, Melius est habere nomen bonum, qua vnguēta pretiosa. Eccl. 7. Etiā qn que capitur ꝓ nomine rei proprio, uel appellatiuo, & sic

& sic dicit, Nomen consonans debet esse rei. insti. de do. §. est & aliud genus:

Nomen aliquando significat agnationẽ, ut cùm prohibemus fundũ de nomine nostro exire. l. is, qui. de leg. 3.

Nominator. i. elector officialiũ, vt C. de peric. no. l. 1. & 2. libro 11:

Non significat negatiuè communiter, q̃à aduerbium negandi: Q̃nq; tñ ẽt significat affirmatiuè, ut ibi. Promittis mihi 10. & respondes, quare, not. l. 1. §. 1. ff. de verb. obli. Nam sensus est, ꝙ promittis, & consentis, significato sumpto ex dictione quare iuncta dictioni non, quasi diceres, nõ est ratio negãdi, i. assentio. Et idẽ ibi, si interrogatur an velim adire hæreditatem mihi delatam, respõdeam cur nõ, videor ad ire hæreditatem. Secus si dicerem, hæc hereditas nõ displicet. Nã tunc non videor adire quia nõ sequitur, nõ displicet ergo placet, quia est mediũ inter displicere, & placere, s. non placere, sic est medium inter nolle, & velle s. non velle. Etiã q̃nq; publicatur dictio non, & tũc significat affirmatiuè. l. duobus. ff. de ver. sig. Nam duę negationes faciũt vnã affirmatiuam, q̃a negatio destruit negationẽ, nisi probabili medio ꝓferẽtis inferat volũtas, ut l. 1. C. de ser. fug & de offi. p̃se. vrb. l. q̃d promulgatis, & de iureiur. cap. & si Christus: in prin.

Non admitti ad partem capitur pro ipso, quod est non admitti facta distributione à parte quando pars, cui facta est non admittitur, uel ideo quia in rerum natura non est, vel quia alias admitti non potest, uerbi gratia legatum relictum est mihi, & posthumo. Posthumus existens, in utero, licet non admittitur ad partem, significatur tamen me tantum admittendum ad partem l si duobus in princ. ff. de lega. 1. Ratio quia mihi pars tantum relicta est. Et si dicatur, deficit coniunctus, quia non admittitur, ergo pars eius mihi accrescit ex dispositione legantis, ut patet in materia coniunctionum, & sic admittat ego ad totũ. Rñdetur, ꝙ non deficit coniunctus in casu præmisso, quia est spes eum nasci, & admitti. Sed ubi legatur mihi & illi

illi, qui non est in rerũ natura, nec esse sperat, admittor ergo ad totũ, l. si duob. præal. §. fi. Ratio, quia pars coniuncta oïno deficit. Idẽ ergo in oĩ casu, in quo pars totaliter deficit, uel q̃a cõiunctus moritur ante testatorẽ, vel relictũ est posthumo, q̃ nascitur abortiuus, vel si coniunctus repudiat, quia tũc pars coniuncti oĩno deficit, & iõ pp coniunctionem alteri parti accrescit. Significat ergo, non admitti ad partẽ ipsum coniunctum, ad partẽ tantum, vel ad totum admittendũ, prout hoc quodlibet medium probabile declarat.

Nosocomin locus cõstitutus pp pauperes ægrotantes & languẽtes, in quo infirmis alimenta subministramus. de eo meminit Imperator, ĩ l. illud. §. 1. & in l. pe. C. de sacrosſ. ec. & ĩ auth. de alie. & emph. § emphyteosis.

Nota est idẽ, qđ infamia. l. 1. ff. de his, qui not. infamia.

Notabilis, idest notatus vel infamis capit. ex parte ad. de. de test.

Notę sunt signa scripta, q̃bus aliq̃d significatur, nõ tñ sũt lrę. l. sed cum patrono. §. fi. ff. de bon. poss. & ibi Alc. et 77. dist. c. monachus, & ibi glo. Notæ etiam cicatrices dicuntur l. 2. de ser. fug.

Notare q̃nq; est reprehẽdere. c. fi. de sortile. Q̃nq; ĩfamare, cap. acedens de purg. cano. Q̃nque considerare, c. cum olim. 2. de offi. deleg.

Notarius est publica p̃sona, q̃a eius officium ad publicam vtilitatem inuentum est, & dicitur à notando, quod est negotia hominis publicè & authẽticè in publicã, & authenticam formã redigere. Et idem dicitur scriba a scribẽdo, & tabellio seu tabellarius, a tabu Req̃re supra locis suis.

Nothus dicitur illegitimus, et p̃priè de adulterio natus, sicut dicitur notha febris, quæ affligit, vt quartana, vt not. glos. in §. personæ vero. in fin. capitulo nisi cum pridẽ, de renun. Etiã dicitur a nota, idest infamia, quia talis infamiam incurrit.

Notionis verbũ generale est & non solum ad eos pertinet, qui iurisdictionẽ hẽnt, sed & qui simplicẽ cognoscendi facultatẽ. l. notionẽ de verb. sign. ubi Alciat.

Notitia nr̃a triplex est q̃dã p auditũ, quia scire dicimus, quod

quod ab aliis audiuimus, alia per visum, qñ negotio interfuimus. c hoc vſ. 22. q. 5. aliam habemus ab hominibus fide dignis per litteras authenticas, quo nõ est verisimile mentiri, arg. c. 1. §. 2. ext. de post. Est & alia iudicialis, vt p testes, & similia, vt no. p Carsiã in c. cupiẽtes. in pri. de ele. in 6.

Notoriũ est triplex. Quoddã est notoriũ præsumptionis s. quod est euidentia iuris uehementis præsumptũ, ut paternitas, filiatio, ubi nõ requiritur alia probatio. c. quoniam, de fil. presby. Nã hoc, ꝙ quis sit alicuius filius, non potest uerè probari, l. Lucius. ff. de condic. & dem. Vnde fili⁹ est, quẽ nuptiæ demõstrant. ff. de in ius voc. l. qa semper in fin. Nã si vir & vxor aliquẽ infantẽ nutriuit, & dicunt cũ filiorũ eorũ esse, tunc p̃sumit eorũ filius. Est ergo notorium pręsumptionis cui dẽtia rei euidẽter à iure p̃sumpta. Aliud est notoriũ iuris, & est clara iudicialis cõfessio incõuincibilis ꝓbatio, & iretractabilis diffinitio, de quo. s. notorio qs dãnatus est, vel ĩ iure cõfessus. Et sic illud ẽ duplex, videlicet p confessionẽ factã ĩ iure, & p sniam iudicis, ut ĩ c. vestra, de cohab. & mu. Tertiũ est notoriũ facti. s. qđ cõmissum uel factũ nõ dubitat̃ à populo vł maiori ppłi parte, & p cui dẽtia rei nulla p̄t tergiuersatione cælari. nec oportet ꝙ oẽs circũstãtiæ facti sint notæ, ut c. vlt. de coha cler. & mu. c. cũ dilect⁹ de pur. can. ĩ fi. 2. q. 1. de manif. & c. seq. Et illud notoriũ est triplex. s. ẜm triplicẽ distinctionẽ facti, quoddã est facti ꝑmanẽtis, & continui, vt qđ Deus solis stat in palatio Papiẽsis cõtinue. c. dilecto de app. & illud nõ indiget ꝓbatione. Aliud est facti trãseuntis, ut qđ qdã ĩ publ. palatio occidit corã pplo. Tertiũ ẽ notoriũ facti interpellati, ut qa vsurarius vna die tenet mẽsuram paratã, alia nõ. Et illud sic describit, est quoddam intellectuale, & notũ. sic, ꝙ non põt aliqua tergiuersatione celari, vt ꝙ presbyter cognoscat concubinã, cũ q̃ hẽt aĩalia gradientia circa focum panem posc̃etia. De hoc plenius no. p doc. in ca. vestra p̃al. ubi, tractatur materia notorij,

quæ est adeo intricata, ꝙ dicit Ioã. de Lig. & dominus Ant. de But. ꝙ multi loquuntur de notorio & qđ sit notorium ignorant. Et in concilio Basiliensi in sessione 20. adit⁹ est quartus modus vltra tres cões notorietates, s. quãdo sacerdos mulierem de incontinentia suspectam & infamatam tenet, & per suum superiorem admonitus ipsam cum affectu nõ dimittit, vt in decre. qđ incipit, Quicunque clericus. Et nota, ꝙ moderni ponunt nouem genera probationũ, q̃ in iure formaliter differũt, vt sunt argumentum, præsumptio, iudicium, fama, rumor, penè occultũ, occultum oĩno, manifestum, & notorium. Vnde argumétum est ratio rei dubiæ faciens fidem, de hære. cũ ex iniuncto, de verbo. sig. cap. forus. Præsumptio, ẽ qđ dã medium intellectuale ueritatis eliciendæ ex circunstantiis insurgans, de præsump. ex studiis. De illa, q̃ est iuris tantum, & quę est iuris & de iure, not. in ca. is, qui fidé. de spon. ubi gl. not. de quintuplici p̄sumptione. Indiciũ est mediũ intellectuale ex aliqua singulari circunstantia insurgens. C. & ff. de re vend. l. inducia. Fama est illęsæ dignitatis status, uita & morib. cõprobatus. Hoc uerũ de fama hoĩs, sicut ĩfamia est lęsę dignitatis status, vita & moribus reprobatus. Sed fama de aliquo negotio est medium veritatis eliciendæ, & cõmunis clamorosa insinuatio ĩsurgẽs apud totam, uel maiorem partem populi, ex incerto autore proueniens. Rumor est particularis insinuatio clamosa, ab incerto autore cõsurgas. Pęnè occultũ est, qđ probari põt, sed difficulter. Occultum omnino est, qđ nullatenus ꝓbari põt, & subiicitur iuri diuino. de sim. c. sicut. 6. q. 1, si omnia. Manifestum dr̃, qđ de facili probari p̃t. Et notorium suprã descriptũ est, de quo etiã datur exẽplum de statua & percussione, ut not. in cap. super eo. de test. cog. & ĩ l. ciues. C. de appellat.

Notoria apud Iurisconsultos veteres sunt nũciationes, quas ad hoc publicè constituti ire marchę p̄sidib. faciebãt de delictis, quæ committebantur

bantur l.ab accusat. de senatusc. Turpil.

Nouale est terra præcisa (aliàs proscissa) quę per annũ cessat. Alij dñt, q̃ est sylua, quæ arborib. extirpatis ad cultũ redigitur, & fieri nouale dr̃, & vtraq; illarũ interpretationũ colligitur ex ciuilib. Sed apud notarios Romani Pontificis nouus vsus obtinuit, quòd nouale etiam dicitur ager de nouo ad agriculturam redactus, de quo non extat memoria, quòd aliquãdo cultus erat, vt in c.quid per nouale, de ver.sig. vbi de hoc.

Nouatio est prioris debiti ac prioris obligationis partib. hoc volentib. expresſæ, in aliam obligationẽ transfusio, vel transactio. verbi gratia debuit tibi cẽtũ aureos sub cõditione si nauis veniret ex Asia, placuit inter nos nouare obligationẽ, vt illud, qđ debui tibi sub cõditione debeam. Hoc est nouatio, ita q̃ prior obligatio conditionalis transit in posteriorem per nouationem. Eodem mõ pone exempla similib. vt ff. de noua. & C. eod. ti. per totum.

Nouellarũ liber authenticus, est, de eo sit mẽtio extra, de testi.c.2.

Nouelletum, vinea nouellis vitib. consita. l. veluti. de im pe. in reb dot.fa.

Nouerca dicitur quasi nocẽs arcus. vel quia est noua arca sine fructu. inst. de nu. §. socrum. Et dicitur vxor patris naturalis vel adoptiui. C. ad l. Falc. l. licet.

Nouitius dr̃ aliqñ habito respectus ætatis l. præcipiũt. ff. de ædil. edi. quandoq; ex qualitate seruiendi. l. fi. eo. tit. quandoque qui minus uno anno seruiuit, l. fin. §. quoties. ff. de publi.

Nouum dr̃ qđ nõ est vetus, l. vetus. ff. de vi. tri. & oleo leg. puta qđ est añ annũ l. fi. §. quoties. ff. de pub. qñq; dr̃, qđ est añ biennium. l. 3 agros. C. de oĩ agro deser. li. 11. Aliqñ dicit nouum, quando extat memoria, & eius contrarium dicitur vetus. l. 1 §. fi. ff. de aqua plu. arcen. Aliquando dicitur nouum, licet sit aliquid de veteri. arg. l. prætor §. fi. ff. de dam. infec. & §. sed si eadem inst. qui. mõ. tol. obli. Nouum aliquando, i. ultimum. c. cum marthe. de celebra. missa nõ quod ab initio est statutum. c cum venerabilis, extra de cẽsi. Itẽ di-

dicitur noua hęreditas quã tũcũq; lege, statuto, vel Senatusc ōsulto deferatur, excepta l. 12. tabularnm. quæ dr̃ vetus. l. 1. 2. & 3. §. nouo. ff. de pet. hæred. & l. 1. §. capitis. ff. ad Ter. & inst. ad Orfi. § sciendum.

Nouus homo dĩ seruus manumissus postea in seruit. redactus. l. si seruus in fi. ff. de adimen. leg. Dicebãtur, & homines noui, teste Budæo in annot. ad Pãdectas. in l. 2. ff. de orig. iur. qui ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas hẽbãt terrę filij, & velut à sese orti.

Nouum opus facit, q aut ędificãdo, aut destruendo, aut foueam faciẽdo, pristinam faciem operis immutat. Secus si vetus reficiat, vel incremẽtum imponat, quia tunc non vr̃ nouum opus facere. ff. eod. titu. l. 1. §. nouum. & §. si quis ędificiũ.

Noui operis nũtiatio ſm Hosti. est illi, qui de nouo ędificat in p̃iudiciũ alterius, legaliter facta prohibitio. l. 1. ff. de no. ope. nunt. Et pertinet ad ea tãtum, quæ sunt solo cõiuncta, vt in l. 1. præal. Fit aũt tripliciter. Primò solo verbo, dicendo Nuntio nouũ opus, & hoc in loco ædificij ipsi domino noui operis. Secundo per iactũ lapidis vel lapilli. Tertio per iudicis prohibitionem. Primo modo nuntians perdit possessionem, & facit aduersarium possessorem. v. g. voluisti domum ædificare in fundo meo, & nuntiauit tibi, ꝙ non faceres, dicendo, Nouum opus nuntio. i. prohibeo. Nuntians vero secundo, & tertio modo retinet possessionem, ſm Ber. in c. ex parte. de ver. sig.

Nouũ opus nuntiare est prohibere, ne ędificium fiat, vt quando nuntio tibi ne ædifices in fundo meo, vel per iactum lapilli p̃ntib. testib. Hæc nuntiatio habet talẽ effectum, ꝙ si ædifices ibi spreta nũtiatione mea, absque hoc, ꝙ caueas de ope demoliendo, seu destruendo si te apparuerit iniustè ædificare, quicquid postea ædificaueris, siue iustè, siue iniustè, totũ dẽbit destrui, vt l. 1. p̃all. §. opus nouũ, & §. nuntiamus. Et si aliquid in publico fiat, oẽs ciues opus nouum nuntiare possunt. Nam reip. interest q̃ plurimos ad defendẽdum causam suã admittere. l. 3.

in fin.ff.de no.ope.nun.Et dicitur in §.opus. præal. q͞p hoc edictum nõ complectitur omnia opera, ut supra, de interdictis.

Noxa dr̃, q͞p nocet, vel nocuit vt ceruus aut aliud aı̃al nocẽs, ut ff.de nox.act. in rub. Item adde, noxa aliquando sumitur pro culpa, aliquando pro peccato, aliqñ pro pœna ext.de rescrip.c. statutum.lib.6.

Noxales actiones q̃, vide supra, in ver. Actiones noxal.

Noxia dr̃ ipsum delictũ, maleficiũ, vel damnum dat͠ũ Vnde, Noxia delictum, delinquens noxa vocatur, ut inst.de noxa, act.in gl.

N ante V.

NVdũ põt dici, qđ nõ est vestitũ rei traditione l. traditionib. C.de pact. uel qđ non est vestitum pignore, uel fideiussore. l. sancimus.B.de ver. sig. Item dr̃ nudũ quod est fictitium, & simulatum, vt venditio nuda l.nuda.ff.de contrahen. empt. & quod est sine fructu, ut nudus usus.l.1.ff. de vsu.& hab. & qui nõ tegit̃ aliquo tegmine.c. felic. & ibi gl.ĩ ver.nudi de pę.i 6.

Nudum pactum, uide infra, ver.pactum.

Nullatenus, uide in clem.unica.de sequest.in glo.per ordinarium.

Nullitatis sñı̃æ sũt multi modi, ut no.Io. And. de re iu. c.1.ubi remittit ad Spe.de sen.prola.§.iusta. Et sententia nulla non meretur habere nomen sententiæ de re iud.c.fi.lib.6.ff.eo.ti.l.4. §.condemnatum. & est gl. fi.in clem.unica de sequestra, præalleg.

Numerata pecunia duob.modis dr̃. Vno modo respectu creditoris, qui propriè dr̃ numerare pecunias debitori, ut sibi reddãtur. Alio mõ respectu debitoris, qui propriè dr̃ soluere creditori, & impropriè dr̃ numerare cùm soluit quod debet. Datur autem excepto nõ numeratę pecuniæ à creditore principali debitori vel fideiussori, Sed numeratio pecunię largè ponitur hic pro omni re, quam quis numerauit vel soluit.

Numerus ꝓ ordine & turma vnde numeri militũ.l.1.de bon.poss.ex test.mil.

Numerus pluralis an', & qñ verificet̃ ĩ vno, vel duobus Dy.in c.pluralis. de regul.

iuris,in 6.& an, & qñ resoluitur,vel restringitur in singularem,vide per Bar.in l. pe.C.de imp.& aliis subst. Item numerus pluralis qñque geminat vel inducit plures singularem.Bar.in l. falsa.§.fi.ff.de cond. & demon.cum aliis iurib..

Numisma ſm quosdam est idem, quod moneta currés & specialis, vel est idé qđ nummus.Sed olim numisma, & aureus, & solidus auri idę erant, vt C.de vet. num.po.l.1.lib.11.& C.de spor.l,2.& in Euang. Matthæi. Et dicit Philos.lib.5. Et ꝙ numisma factũ ẽ non ex natura rei, sed ex leg.

Nomisa passim legas per o,in prima syllaba, nõ p u,ita .n. Græci efferunt. Cęterũ qualiter institutũ sit, vide Bu.in anno. ad Pande.in l. ius ciu.ff.de inst.& iure,& ff.de contrah.emp.ad l,1.

Numularius est nummorum numerator, vel malleator, qm̃, & ipse accipit pecuniam & erogatur sicut cãpsor,& inde facit scripturą ad quã frequenter recurritur in dubio,vt per eã datą & accepta probẽnt.Hic ẽt argẽtarius dr̃, ut suprà, in litera A,vbi de dr̃ia numularij & argentarij. Alc.

Numus,i.denarius, de quo dicit Phil.5.Ethi. ꝙ est mensura omnium rerum, quia est fideiussor nobis in omni necessitate pro qualibet re,qua indigemus.

Nũc.not.Arc.63.dist. ego & gl.23.q.5,si audieris, & similiter de of.del.c.pru.§.6.

Nuntius est,qui vicẽ gerit epistolæ, & qui sine mandato literis mittitur, qui est uelut pica & organũ, & vox domini mittẽtis ipsum, & largè quilibet nuntius potest dici procurator,sed nõ econuerso.

Nuncupare est palam nominare,vel vocare, & confirmare, secundò Isid.lib. 5. Req.infrà, Testamentum nuncupatiuum.

Nuncupatio est,quã in cereis tąb recitat testator dicens, ꝙ hoc vult in his cereis tabulis,quæ scriptè sunt, ita dico,ita lego, ita quod uos uiues mihi testimoniũ per hibeatis.

Nundinæ sunt generale forũ ad,qđ vndiq; homine cõfluunt,& concurrunt.C.de nundi.l.vnica,& l.clã. §.q nũdinas.ff.de acq. pos.aliqñ ẽt nundinæ dñr epulæ l.cum societas.ff.pro socio.

Nun-

Nunquàm quãdoq; idem est quod raro 1.q.1.nũquam.

Nuptię sunt matrimoniũ, vel viri, & mulieris coniunctio in diuiduá vitæ consuetudinẽ retinẽs, diuini, & humani iuris cõicat. 30.q.5. nullá. Et dñr nuptię ex eo qđ nubẽtium capita in solemni bñdictione velabantur, & quasi nube cooperiebãtur, ea, q. nostrates, & c. fęminæ. Et illud, indiuiduam vitæ cõsuetudinem retinens, tñ valet sicut cõsortium omnis vitę, & hoc quantum ad propositum, quia hanc intentionem habere debet, ut perpetuo simul manere, debeant.

Nuptiæ incestæ dñr inter collaterales & affines, nefarię verò inter ascendentes, & & descendentes, licet lex quandoq; his dictionibus promiscuè vtatur, vt no. gl. in auth. de inc. nu. circa pr.

Nuptiæ secundæ dñr oẽs, q̃ sequuntur primas, licet sint tertiæ, quartæ vel quintæ, &c. vt quando aliquis nubit alicui post primas nuptias. C. eo. ti. l. si q̃s §. tale, nurus est vxor filij, & eius app. pronurus, & deinceps continetur. ff. de verb. sig. l. nurus. & etiam sponsa. ff. de gra. cog. l. Labeo. & l. Seruius. contrarium videtur inst. de nup. §. affinitatis.

Nutriri est paruulorum, ali maiorum gl. in l. pen. de iis qui sunt sui vel alie. iu. Nutricium dicitur, quod datur nutricib. pro mercede.

Nutus est voluntas signis declara, veluti oculis, capite, manib. l. nutu. de leg. 3.

O ante B.

OB, id est pp. ff. rẽ rat. hẽ. l. si sinc. §. q patris. qñq; subauditur, ff. quod met. cã. leg. non est versimile §. 1.

Obaudire est quasi de mente deducere, secundum Ioan. And. de elect. li. 6. c. fundamenta.

Obex, pro oppositione. l. adulterij accusatione. C. de adulterijs.

Obiter, i. statim, ff. de rescindenda uenditio. l. 1. in fin. aliàs significat incidenter.

Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate astringimur alicuius rei soluendæ ſm nostræ ciuitatis iura. instit. de obli. in pr. Et est duplex, s. ciuilis, & ꝑtoria. Ciuilis est, q̃ aut legib. constituta, aut certo iure ciuilicẽ ꝓbata est. Sed ꝑtoria est q̃ ꝑtor ex sua iurisdõne cõstituit, q̃ et honoraria vocat,

differt autem ab actione, & contractu, quia contractus est verborum conceptio vel consensus, obligatio autem est, quæ inde nascitur, at actio est quod postea inde surgit, & sic nullum est alterum, vt no.glo. insti.de obl.§.vltimo.

Obligatio naturalis est, quæ ex iure gentium per consensum oritur. Est autem multiplex, vt docet Bar.in l.ex hoc.de insti.& iure.

Obligatus dr̃, q̃ excepti ne tueri se non potest. l. vel obligatus. §. 1. ff.de lib. causa.

Obolus, põderis genus est, qđ sex siliquas cõ tinet, de eo meminit tex ĩ iudices.j.q.j.

Obrepere est quasi latenter sub intrare.61.di.nullus in uitu de celebra.missa, cum creatura, & c. me in agro. in prin.de sta.mona.

Obreptio, i.mendacium.l.si nauté.§.j.ff.de neg.gest. & est mendaciũ fraudulosũ.l. sed si. §.patronum.ff.de in ius vocan. & propriè consistit in facti narratione, non iuris.l.cum vero §.subuentum.ff.de fideicom.libe.

Obreptitiũ rescriptũ & obreptio.Req.infra, rescriptũ.

Obryziati dñr solidi de bono auro multipliciter excocto.l. vniuersos.C.de vet. iu.pot.li.10. & l.j.C.de veoloberis.li.12.licet ĩ vtroq; loco mẽdose legatur.Et iõ eorum obryzum refert Sueto. Neronem exegisse.

Obscuritas est illa, quæ fit in dictione, sed ambiguitas, quæ fit in oratione, vt not. gl.3.in l.veterib.ff.de pact.

Obscurus quandoq; ponitur, pro vili.vnde obscuro loco natus dicitur ignobilis, vt in authen.de defen.ciui.in pr.& l.pe.ff.de concub.

Obses vocatur ille, q̃ iurat, q̃ nõ recedet de certo loco, quousq; fuerit satistactũ.

Obsidianus lapis, dictus ab Obsidio inuentore.l. Etsi. de au.& arg.leg. §.vlt.

Obsonium quicquid extra panẽ, & vinũ in cibo apponitur, vñ absonatur, qui obsonijs cõparandis præpositus est.l.legatis seruis.de leg.3.

Obstinatus est, q̃ post inspirationẽ, & reuelationem sibi factã, ĩ eo, qđ errauerat, pse uerat.§.dis.cõsuetudo ĩ si.

Obstruere luminib.idẽ qđ luminib. officere. Budæ. in Pã.l.æquissimum.de vsufr.

Obtemperare est obsequi, vel obedire l.si quis ius di.non obtemp.in rubro & nigro.

Obuẽtiones, & redditus p̃ eo.

accepisse.videtur. Vlp.i.l.1. de exercito. Accur. uerò distinguit, ut ibi in §.exercitorem, aiunt redditus certiores esse, obuentiones plerunque contingere.

O ante C.

OCcasio differt à causa, vt in capit.solitæ, de maio. & obedien.

Occidisse dicitur, & qui mortis causam prçauit l.ita.ad legem Aquil.l.1.

Occiditur quis multipliciter, videlicet actu in corpore, quo & ipsum multifariam fit, vt in l.qua actione.ad l. Aqu.& l.j.§.occisorum ad senatus.Sylla.odio, in mente, & corde, detractione, in ore.capitulo homicidiorũ. de pçn.dist.1. & panis subtractione. capitulo pasce. 86.dist. & non corrigendo delinquentes, quia cum pastor non corrigit delinquẽtes, tacẽdo occidit.c.ephesijs 43.dist.

Occultum omnino (vt p̃missum est) dicitur, quia nulla ratione probari potest, & & tale vocatur secretũ uel latens vide infrà probatio.

Occultum penè est, quod per pauperes probari potest, & quod pauci sciunt, ut puta quinque, de pœn.dist.1. §. econtra.aliàs incipit, hæc autem secreta, circa si.vide supra notorium in generibus probationum.

Occupare capitur q̃nq; ĩ mala, & quandoque in bona significatione. Et propriè mobilia occupantur, & immobilia inuaduntur, vt gl. super hoc verb. in c.generali.de elec.li.6. vbi conc.

Ocium philosophicum est studium, q̃a philosophus ociatur.q̃n studet.Sed ociũ vulgare, est q̃n vacatur ab opere seruili. Et no.ꝙ ociũ est triplex.s.destitutorium, qđ est ribaldorum, qui apud Athenas suspendebant. Et de hoc dicitur, ꝙ ociositas, & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas capiẽdas, de rẽ.nisi cũ pridẽ.§.vçrũ si pp.Ergo dicit Hiero.ad Rusticum monachũ, c.nũq̃.de cõsec.dis. 5.Semper aliq̃d operis facito, vt te diabolus inueniat occupatũ.Secundũ est restitutoriũ, q̃n q̃s cessauit à labore, & iterum accedit ad opus. Tertiũ retributoriũ, qđ dat emeritis & senibus.

Octonarij, exactores vectigaliũ, quorum nomine octa-

ua pars inuectorum & euectorum penditur.

Oculus est quadruplex, vt no. Arc. 32. q. 5. nec solo.

O ante E.

OEconomus, latine dicit administrator rei domesticæ, de quo uide etiam in ver. iconomus, & in lit. y.

Oenomeli, grecis, mulsum est latinis. Sed Vlpia. vti diuersa posuit in l. si quis vinū. in prin. de vi. le. q mulsum non contineri vini app. ait, cuius contrarium subijcit in œnomeli, interpretatur quo pro vino dulcissimo.

O ante F.

OFfensum esse quicquid alium ad turbationē iniustè adducit. Bart. diffinit in l. quidā de hær. inst. quæ aūt dicat offensa in personā, docet idē Bart. in l. licitatio. §. qđ illicite de pub.

Offerre se liti dicitur, q sine mādato iudicium subit pro reo. l. si sede re iud.

Officium dr̄ multis modis primò, ministerium. Secundo obsequiū. Tertiò, actus personę corrigentis 36. q. 1. monachus. Quartò, plebania. de statu. mon. qđ Dei. Itē aliqñ sumitur pro dignitate uel psonatu, de præb. ad hæc de cler. non resi. q a de conces. præb. c. 2. §. 1. Aliqñ pro litigio 16. q. 1. de psentium, in fi. ubi litigantes dicuntur officium exercere. Item is, cui commissa est dispensatio habet officium. Item qui habet ptātem sæcularem in tabellionatū. Item dr̄ præpositura. Sed propriè est aliud à dignitate, & à personatu. Et dicitur simplex officium, quādoquis habet administrationem aliquarum rerum sine aliqua prærogatiua in choro, uel c. vltra alios sui ordinis rōne huius officij. Et sic hēt on⁹ annexū sine honore uel prerogatiua honoris, ut syndici, procuratores, gastaldi 1. q. 3. saluator. uer. in nomine. Itē vice dominus, qui habet episcopatum disponere dicitur habere officium 90. distin. officium. 1. q. 1. si quis episcopus: 1. resp. Hæc & plura vide p Arc. de cōsu. c. 1. in glos. Et hoc erat contra iura, ubi tractat de dignitate personali & off. vt hic dictū est. Itē secūdum Car. est potestas existens in

iudice exercendi oĩa ea,q̃ pertinẽte ad eius iurisditio nẽ,& capitur hic iurisditio gñaliter, vt ĩclodat omnia pertinentia ad merum, & mixtũ imperium. Et loquitur de off.iudicis, cuius iurisditio mater est, sicut obligatio actionis Nec est vera opinio Pe de Bell ap. ꝙ officiũ iudicis sit exercitiũ vel executio iudicij,q̃a Magis stat in habitu, q̃ in actu.Nec ẽm opi. Mart.appellari dẽt actio, cũ differant urrogatũ,& cui surrogat̃,inst de actio. ĩ prin. gl. 4.Item offm̃ propriè dicitur quod homo debet homini ex natura, ut in cap. cùm in officiis, de testa.

Offm̃ & artificiũ q̃uo differãt no.in l.lega. de leg.3.

Offm̃ iudicis ẽm Gof. est potestas iudicis à iure sũpta, & hẽt locum tam in suis,q̃ ante iudicium fiũt, quam in his, q̃ ĩ iudicio occurrũt facienda. Et imploratur loco principalis actionis, cũ alia ordinaria actio deficit,vt in c. fi. de off. iud.

Offm̃ iudicis est duplex. s.nobile & mercenarium.Nobile iõ appellat̃, q̃a a seipso interponitur,nec iure actionis siue obligationis,vt puta si minor petit se restitui in integrũ,hoc nõ com petit iure obligationis, q̃a iudex nõ fuit obligat⁹ nec iure actionis, sed iudicis officium misericorditer implorat,&c. Mercenariũ iudicis offm̃ est, seu sic appellat̃ q̃a deseruit actioni intẽtatæ puta peto à te 20. actio q̃a cõdemnat te, vt restituas mihi viginti.

Officiales iudices,req s.supra Assessor.

Officiariis foraneus appellatur, q in certa parte diœcesis ad tp̃s vices Gerit Epi. gl.in cle.2. de rescr.

Officiales ope sunt, q̃ respiciunt p̃sonã patroni,ut illum comitari cantu & saltaione obiectare, & siles.

Officiosa dñr,q̃ continẽt pietatem,quę nulli obsunt,& alicui prosunt, sicut à contrario testõ dicitur inofficiosum, quod contra officium pietatis, dist. 9. si ad scripturas,in glo. 1.

Officina est quasi tuguriũ, vł tegmen,q̃ñ, uidelicet, paleæ.i. stramina ponũtur super arbores, vt pastorales subtus existentes, ab imbribus protegantur. Sed propriè dicitur vbi opera ipsa, & merces venduntur.

O *ante* L.

OLfacere est nasum ad culum ponere, ita exponit gl. in ver. olfacit in l. agaso. ff. si quadrup. pau. fe. di. Alias gñaliter olfacere est odoré odorare, & olfatus odoratus. Et ab oratorib. ponit ꝓ scire, vt dicẽdo. Tanta sũt in metua bñficia, ut quo pacto correspondeam, nec utiq; olfacere possim.

Olim aduerbiũ tꝑis, & ꝓpriè respicit tps ṗteritum. ff. de cont. emp. l. nec empti aliquãdo exponitur, i. dudũ retrac. in authen. vt iud. sine quo. suf. §. 1. de exc. tu. l. sed & §. q̃situm. Itẽ adde quot tꝑa significet dictio olim. Bar. in l. 1. in prin. vbi Alc. & alij. ff. de no. ope. nun.

Oloberus est vestis totaliter de aurata, & dr̃ ab olon. i. totũ, & beris. qđ est aurũ, & differt à vestib. deauratis, q̃a hæc de optimo auro, qđ in vulgari foliatum. in legib. obriziarũ dr̃, sed illa de quolibet auro, vel hæc de optimo auro tota erat vestis illas deaurata similiter in totũ. Est, & alia vestis, q̃ hẽt aurũ tm̃ ĩ paragãdis, ut C. de vest. holob. & aura. li. 11. in rub. ẜm Accur. Vide de hoc ẽt supra in ver. holob. vestes nã ita scribendũ esse græca eius etymologia postulat.

O *ante* M.

OMnia comprehẽdit singula. Nã si eps dicat, Do tibi tale villã, & oĩa iura, q̃ habeo ibi, singula iura cõprehendunt, sed nõ intelligit dare decimas, & alia iura, q̃ sunt merè spũalia, q̃a dictio oĩa licet se extendat ad singula, non tñ ad ea, q̃ sunt penit⁹ nature alterius & iuris, q̃uis ad eã, q̃ principaliter trãseũt. Sed qñ datur aliquid, qđ hẽt tꝑalia, & spũalia iura cũ oĩb. ꝑtinẽtiis suis, vt ṗbẽda hñs possessiones & decimas tunc oĩa transferunt, simul, ẜm Host. ĩ c. literas de iure patr.

Omnifariam. i. omnib. modis C. de arbu. l. ne in arbitris. §. 1. de contrahen. & com. stipu. l. optimam.

Omnino tangit Arc. de ṗbẽ. c. si bñficia. li. 9. & pleni⁹ in c. licet can. de ele. & glo. in cle. 1. de vi. & ho. cler. & ẽt gl. in c. & si Xp̃s. de iureiu.

Omnis, hæc dictio qñ stet collectiue & qñ distributiue, docet. Bar. in l. hoc articulo, de hæred. inst.

Omologare, est idẽ qđ confirmare siue ratificare, & sic di-

dicitur, qd arbitriũ sit omologatũ. Alij dñt omologare idẽ qd consecrare. hoc tñ verbũ omnino aspirationẽ in principio requirit.

O ante P.

OPera est diurnum officium, s. qd quis exhibet alicui per diem artificialẽ, & non naturalem, sicut dr Gen. 1. c. Vespere, & mane dies vnus. Aliqñ ponitur ꝓ breui tpis obsequio vel est idẽ qd obsequiũ. Dr ergo opera officium tpe limitatũ, vt l. 1. ff. de ope. lib. Limitatio aũt stat in disponẽtium voluntate, quia ꝑ cõtrahentes põt limitari, vel minori tpe, puta, ꝙ dies capiatur ad integrum vel ad mediã noctẽ, vel ad vesperã tm̃ quia disponant contrahentes, & erit lex. Idem in testõre. Et qñ aliud non apparet, de artificiali intelligitur, quia ad hũc cõiter fit relatio. Sed impropriè opera accipitur pro reuerẽtia vel obsequio, vt not. in §. liber. l. si non fortẽ, ff. de cond. ind. & sic de aliis.

Operarũ aliæ sunt officiales, aliæ artificiales, de quib. req. versi. artificiales, & officiales.

Operis appellatione de eo intelligitur, qd formã hẽt veri, & iusti operis, q̃ qdẽ forma nõ nisi ex cõsumatione, & ꝑfectione cõtingit, l. rei appło, vbi Alc. ď ver. sig.

Opinio ẜm Spe. est dubia particularis arbitratio, q̃ à doctoribus alicuius scientiæ autoritatẽ habet. Sed ẜm Gof. est probabilis arbitratio doct. non nisi ob instructionem studẽtium in scriptis redigenda.

Opinio cõis est aliud quàm fama. Nã opinio cõis facit ius, C. de re iud. l. 1. Fama verò non facit ius. Itẽ opinio cõis probat, fama verò non. Itẽ opinio cõis differt à notorio, quia opinio cõis est de longe prçteritis, quæ ꝓbari non possunt de facili. s. per testimoniũ visus, &c. Sed notoriũ est de præsentibus, vel proximè ꝑteritis, q̃ de facili probari possunt per testes diuisim.

Opinio cõis illa dicitur, quã plures grauioresq; amplectuntur, vt dicit Panor. in c. prudentiã, in princ. in 1. col. de off. deleg.

Opinatores sũt militaris ãnonæ exactores, l. missi. C. de exact. trib. Sed Codex Nouember

nember gensis ibi habet optiones, non opinatores.

Opistographum, i. tabula linea, in qua scriptę sũt opes l. chartæ, & ibi gl. ff. de bo. pos. 2. tab. Alc. vero accipit pro tumultarijs tabulis, q̃ vulgo memoriales latinè aduersaria dicuntur.

Oportet aliquã do dicit necessitatem. 3. q. 9. nõ oportet. Aliqñ honestatem. Itẽ oportebit significat tam pręsens, quàm futurum, de verbo. sig. verbum, & not. glo. 25. q. 1. & gl. c. 1. de pscr. li. 6. super ver. oportet.

Oppidum dicitur terra muta non habens episcopum, in l. pupillus, §. oppidũ, ff. de verbo. sign.

Opprobrium, i. est qđ probrũ, l. probrum de verbo. sign.

Optimates sunt quasi meliores & ditiores de populo, ab opibus dicti.

Optio est vnũ genus exactionis, C. de iure fisci. l. penul. super ver. optionem li. 10. Alias capitur pro electione, vt §. optionis. Instit. de leg. Sed in re militari dicitur miles, qui ægros antecedit, tanquam eorum vicẽ si vsus venerit gesturus, vt ex Non. & Vegetio tradit Alcia. in d. l. penult. de iu. fisc.

Opulenta hæreditas interprete. Accur. in l. si quis mihi, de acq. hære. est, quæ affert opes sine vexatione.

Opus nouũ, Req. suprà, nouũ opus.

Opus structile dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis calceque constructum est l. in rutis, de verbo. signi. vbi Alciat.

O ante R.

ORa sine aspiratione significat finem vel extremitatẽ rerum præcipue regionum vel vestium, secundùm Io. Andr. in cle. 1. de vita, & honest. cler.

Oraculum, i. responsum quia precando seu orando impetratur, cap. per tuas, de mã. & obedien.

Orbus dicitur, qui liberis priuatus est.

Orcinus, i. directè manumissus, l. ergo. § hi qui. ff. de fideicõmiss. lib. & §. penul. Insti. de sing. re. per fideic. reli. Et dr̃ ab orco, i. manumissus ab eo, qui tendit ad orcum, i. infernum vel ab orchos, quod est rectũ quasi directè manumissus.

Ordinarius est, q̃ suo iure vel prin-

principis beneficio vťr iurisdictionem exercere pōt vbilibet. Itē eſt is, cui vniuerſitas cauſarum cōmiſſa eſt, vñ ſm Spec. Officiales eporū ordinari vocanť. Item ſm Goff. ordinarius iudex eſt, qui à collegio eligitur, & à ſuperiore confirmatur, ut electus in rectorem, qui per confirmationem ſortitur iuriſdictionē, ſicut & eps, in oībus preterea, ꝗ maiorem diſcuſſionem exigunt. Item ſm Speculū ordinarius eſt legatus in prouincia ſup decretum Et ſunt duplices. Quidā habent adminiſtrationem, ut epi habentes epiſcopatus, quos actu regunt, & iſti habent reſtituere in integrū. Alij ſunt ordinarij non habentes adminiſtrationem, ſed tm̄ facultatem iudicandi, vt ſm iura ciuilia, q̄ honorē tm̄, & dignitatem habēt ratione cuius iudicare poſſunt ſi qui in eos conſenſerint. l. 1. ff. de iu. Secūdum iura canonica ſunt epi renunciantes loco epali non dignitati, retinentes honorem ſine adminiſtratione, de renuntiation. niſi cū pridem. de ord. ab epis, qui re, epiſco. cap. Item epiſcopus cuius epiſcopatus omnino deſtructus eſſet, qui eſſet epiſcopus, nullus tamē epiſcopatus, ſecundùm Goffr. in ſum. de in integrand. reſtitutione.

Ordinarij locorum ſunt non tm̄ epiſcopi, ſed etiam quicunq; inferiores, q̄ habent inſtitutionem, & deſtitutio. capit. cum ab eccle. de offic. ord. & c. 3. §. in conferendis, eod. titu. lib. 6.

Ordinarius ſeruus, qui vide in ver. ſeruus ordinarius.

Ordinaria onera ſunt illa, q̄ ex conſtōne vel cōſuetudine præſtantur, ut quilibet talis fundus uel domus qd-libet anno tm̄ debeat præſtare domino ſuo uel principi. Sed extraordinaria onera ſunt, quæ extra curſum, & morem ex inopinato euentu vel caſu, ſeu neceſſitatem emergenti indicuntur, vt ſi dominus velit maritare filiam ſuam, vel guerræ immineant, & iō à ſuis ſubditis exigat aliq̄d.

Ordo ſm magiſtra. ſenten. & Thom. in 4. diſtin. 24. eſt quoddam ſignaculum, in quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato ad offic. in ſuma. conf. l. 3. in ti. 22.

Originarius, reqre ſupra Colonus,

lonus. Nã originarius colonus, & ascriptitius idẽ sunt in re eiusdẽ condõnis homo, sed rõne differunt. Nã ascriptitius dr̃, q̃a sic ascriptus est terris collendis, qđ non potest a cultura recedere sine voluntate domini sui. Sed colonus, quia tenetur colere terrã, & originarius quia ex origine sua adhæret, glebæ, ut supra.

Oriundus de ciuitate, vel loco, &c. dr̃ is, qui vel ibi, uel in vico ciuitatis illius ortus, est, ff. ad mu. l. q ex uico. Vel si pater eius inde ducit originem, ff. eod. ti. l. assumptio. §. filius. & C. de muni. & or g. l. 1. & l. filios, li. x. Et no. in c. vsurarũ. de vsur. ĩ uer. alienigenas, li. 6.

Ornamentorum nomine nec vestis, nec annulus signatorius continentur, l ornamẽtorum, de aur. & ar. leg. & l. signatorius, de ver. sig.

Orphanotrophus est orphanorum, & pupillorũ tutor, & adolescẽtiũ curator, q eos facultatib. & parẽtib. quasi destitutos suscipit alendos.

Orphanotrophium est locus, in quo realib. alimenta administrantur. 23. q. 7. tributũ, §. quis, & l. orphanotrophos. C. de episc. & cle.

Orthodoxus, i. catholicus, extra de summa trinit. capit. 1. libro 6. & dicitur ab orthos, idest rectũ, & doxa, idest gloria, ut C. de summa trinita & fide catholica, l. 2. in fi. & ibi glo.

Ortus est locus sine reditu, i. factus ad amœnitatem, & dicitur prædium vrbanum, ita tenet Fel. in ca. Rod. in ver. ortus autem est col. 16. aliàs 14. de rescri.

Ortus olearius est ortus, in quo olus crescit.

O ante S.

OSanna, idest salua obsecro. Matth. 21. de consecra. dist. 4. c. multi. per Arc.

Ossaria, locus, in quo reponũtur ossa defunctorum, l. 2. de sepul. vio.

Ostendere, idest mostrare, vel probare. ff. de act. tributo. l. sed & si seruus, & de accus. l. final.

Ostentum dr̃ oẽ contra naturam cuiusque rei genitum factumque. Ostentorum duo sunt genera, de quibus in l. ostentum, de verb. sig.

Osus, nomina terminata in osu significat plenitudinẽ, nota in capitulo quanto, de iure iurand.

O ante V.

OVes dicuntur animalia minuta, l. oues, & ibi Bar. ff.de abigeis & appellatione ouium non veniūt agni, nisi esset de consuetudine. Bar. in l. legatis, §. ouibus, ff. de leg. 3. hinc ouilio ouium custos, l. fundi, de fun. instrum. leg.

P ante A.

PActum, vel pactio dī à verbo paciscor, & sic describitur. Est consensus duorum vel plurium in idem placitum, s. ad dandum vel faciēdum ad aliquid alteri ab altero eorū, ff. de pactis, l. 1. §. 1. Et dī quasi de pace factum, vel pacis actum. Et ponitur ibi, in idem placitum. Nam nō fit in eodem vero vel falso, quia si duo vel plures consentiant in hoc vero. Titius est homo vel in hoc falso, Titius est asinus, non erit pactū, q̄a nō esset obligatoriū, talis.n. consensus neutriū obligat alteri. Itē s̄m quosdam pactū est cōtractus, q̄a paciscēdo, diuersa in idē cōtrahimus volūtates. Et capitur q̄nq; late p̄ eo, q̄d non transit in contractum nominatū: vē ditio, &c. Et si oē pactum pōt dici contractus innominatus, vt trāsactio do, vt des, &c. Q̄nq; stricte p̄ simplici pacto gratis facto: vt promitto tibi 10. &c. Et à trāsactione, & pollicitatione differt, quia pollicitatio est solius offerentis. Et assignatur differentia inter pactū & trāsactionem, q̄a pactū est de re certa, & nō litigiosa, & gratuita. Trāsactio vero de re incerta, & litigiosa, & non gratuita. Et q̄d sit pactū, habes etiā de ver. sig. c. pactum, vbi dr̄ pactum est inter partes ex pace conueniens scriptura: legib. ac morib. comprobata. Nam sæpe ad probationem pacti scriptura interponitur secundū gl. ibidē.

Pactorū diuersa sunt genera: Nam pactum conuentū dr̄ q̄d sub certis verbis, & forma factu, & expresse redactū est, v.g. nā clarū est pactū in verbis, quia si verba sunt obligatoria, pactū est obligatorium: si sint liberatoria, est liberatorium si exceptionis inductiua, tunc est exceptionis inductiuū.

Pactum tacitum dicitur, q̄d in veritate, nō est expresse factum, sed ex aliqua lege spe-

speciali, ac si fieret, hři iubetur verbi gratia, códuxi domũ à Seio, & res meas in tituli, in hoc casu res meæ illatę pro mercede domus debentur. Seio, iure hoc statuente, uel iubente lege pignori ita esse obligatas, ac si specialiter, & expresse inter nos cócordatũ esset, & conuentum, dato tñ ꝙ nó conuenerimus, nec super hoc quid dixerimus. Vnde sic. Pactum tacitum dicit, quod nó est factum expresse: vt cum conduxi domũ non tangendo de pretio dando, tamen secundum leges adhuc venit pretium dandum ac si paciscendo ita fuisset expressum.

Pactum addictionib. in dié tale est: vt vendo tibi domũ, & si potero hře maius prætium vsq; ad mẽsem, ego repetam ipsam domum.

Pactum legis commissorię est: vt uendo tibi domũ, & si nó solueris infra mẽsem volo ꝙ sit inepta: vt C. de pact. inter empt. & vend.

Pactum psonale est quod nó gñaliter fit, sed tantum pro una persona vel duab. Et dr̃ ꝓ vna tm̃ persona, quia fit personæ soli, sic quod tali, & nó alteri prodesse possit, vt si paciscor pecuniam à te mihi debitam non petiturum me a te, sed à tuo hærede, tunc illud pactum tãtum personam tuam tuetur, & non hęredem tuum.

Pactum reale vel in rẽ est gñale, & non continet specialiter vnam, duas vel plures personas, sed gñaliter complectitur oẽs, ad quas illa res pertinet vel pertinere pôt: vt cum debitum meũ oĩno remitto tàm tibi, q̃ hæredib. tuis, & ita vt oẽs liberemini tu, & hæredes, & fideiussores, & nullus mihi reseruetur regressus ad pecuniam, vel ad rem petendam. Item pactorum aliud nudum, aliud vestitum. Et qui plenè vellet hoc examinare, traheret magnam causam, & controuersiam inter doc. Hæc tamen cũ paucis sufficiát.

Pactũ nudum dici pôt qđ ad oĩb. iuris solennitatib. destitutum est, i. tam solennittate verborum quæ solẽt cócipi, & attendi in stipulationib. quam etiam per cóceptionem literarum, s. quando chirographum nó interuenit, nec aliud instrumentum super hoc confectum, quo nudum pactum

con-

confirmaretur. Et dicitur nudum a cā, quæ sufficere potest ad perfectā obligationē, vt do vt facias, facio vt des, &c. cuiusmodi conuentiones dn̄r contractus innominati. Item dicitur nudum a foro negotij, ut qn̄ negotium non incidit in certū nomen cōtractus, ut in nomen emptionis vē ditionis, locationis, & simi lium. Item nudum dicitur a rei interuentu: ut talis non intercedat res q̄ possit suo interuētu perfectā reddere causam obligationis, sicut in mutui datione. Itē dr̄ nudū à cohærentia, qm̄ si incontinenti post contractum adiiciatur pactū ex præcedenti obligatione ui res contrahit, vt uideat̄ inesse contractui, & causam vestire, ut si pactum semel factum est, & post traditionē intercedit res, sic vestitu interuentu rei. Item pluribus, aliis modis uestitur, secundum diuersas opinione doctor.

Pactum vestitum dr̄ sex modis, s̄m quod sex modis vestitur, s. re, verbis, literis, contractus cohærentia, & rei interuentu: ut secundū glo. inst. quib. mod. re. con. obl. in prin. Et dicit Gostr. quod pactum ī rem est qn̄ generat̄r paciscor ne petā & in personam, ne à perso na petam, ff. eod. ti. l. idem § personale. & non minus ex verbis, quā ex mente, contrahentium est æstimandum, an pactum in re vel in personam sit, plerun que, enim in personam pactum insertur, non ut personale sit pactum. sed ut demonstretur cum quo sit pactum, ff. eo. ti. l. Iuris gētium. § pactorum.

pactorū aliud vtile, aliud inu tile. s. rationem personarū, ut furiosorum, qui nec tacitè nec expresse consentire possunt, quare matrimonium contrahere non possunt, nec ad religionem se obligare, & hoc de continuo secus si habent lucida interualla, ut 7. q 1. quāuis. Item pupillus, qui nōdum est doli capax, ubi vult obligari, sec⁹ si uellet aliū obligare qđ pōt. Item in ꝓdigo. Itē monachi, & regulares professi & conuersi nisi pro contemplatione monasterij paciscantur, cui per tales acquiritur. Itē viri, & vxores, qui sibi donare nō possunt, sed vendere. Item ratio-

ratione potestatis. Itē in legatis dñ legatione funguntur. Itē inter patrem, & filium, nisi in Castrensi peculio vel quasi. Item si res in pactum deducta non sit rerū natura, nisi mora præcesserit. Itē si homo res sacras vel religiosas deducat in pactū. Itē cessat pactum in collatione rerum spiritualium. 1. q. 2. quā pro. & in reb. prohibitis ēt si iuramentū fuerit appositū, vt in animæ detrimentū vergentibus. Itē pactum turpæ aut rei turpis, aut impossibilis de iure vel de facto, nullam obligationem inducit c. vlt. e. tit. ſm Gof. in sum. Dicitur autem pactum à pactione, ff. eod. tit. l. 2. pactio vero à pace, & actu nā qui paciscuntur ex ex diuersis, & cōtrariis moribus animorum post multa variaq. certamina in vnā consonantemq. sniam conuenire dñr, ff. eo. tit. l. 1. §. conuentionis. Et hoc pactum generale est ad omnia quæ contrahuntur uel aguntur inter partes causas cōtrahendę, uel tollendæ obligationis, sed nomē cōuentionis generalissimū est: nam scholares in scholis clerici in c. populo, in foro conuenire dñr: ut in §. præall. conuentionis. Vel dicitur pactū à percussione palmarum. Veteres. n. cū se obligabant, palmas percutiebant in signum inviolandæ fidei: vñ dr pactum quasi palmę ictus.

Pactum per donationē. Req. infra transactio.

Pacem rumpere non dr ille, qui facit furtum ei cū quo pax est. Barto. in l. verum est. ff. de fur.

Padus est flumen publicū trāsiens per Lombardiam, de quo fit mentio. insti. de re. di. §. 1. in glo.

Pęgma, cuius meminit. l. quę situm, §. specularia de fun. instr. Nebrissen. interpretatur machinam in sublime tendentem, in qua erāt puerorū cantantium nidi.

Pagani dicuntur in iure qñque increduli seu hęretici. Item quandoque dñr priuati homines, vt villani, & omnes qui neque milites neque magistri sunt, à pagos Græcè, quòd est villa Latinè, ut insti. de mil. testa. §. illis autem temporibus, in fi. ubi glo.

Paganicum, aduentitium est peculiū, quod ex prospera for-

fortuna aduenit, veluti ex testa cognatorum vel etiã agnatorum.

Palàm facere quis dicitur, qđ coràm pluribus facit. l. palam de verbo. sign. palàm nuncupatus hæres intelligit, si testes exaudiet. l. hæredes, de test. palàm quæstum facere mulierem dici mus, quæ passim, & sine delectu stuprari se sinit. l. palàm, de ritu nupt.

Platini aliter dicũturvicarij, quia quodammodo gerunt vicẽ principis, ſm Acc. in rub. C. de pala. sacr. lat. lar. lib. 12. Sed communiter di cuntur omnes habitantes in palatio.

Palatinus comes dr̃ qui curã gerebat præcipuam, ut miſ sis notoriis suis negligentiam iudicum argueret. C. de off. recto. l. nullum. Req. supra, Comes.

Pala dr̃ vestis qua altare coo perit, videlicet lineus pannus consecratus, qui super altare ponitur, super quẽ extenditur corporale. Sumitur etiam qñq; pro corti na vel panno serico. Vnde Letitiæ causa cibus est nõ serica palla.

Palliũ est insigne ornamentũ Archiepiscopi, vel Episcopi, qđ ex priuilegio sibi conceditur, sumptũ de cor pore beati Petri in signum plenitudinis Pontificialis officij, vt de electio signifi casti, & de autoritete, & vsu pallij, præalleg. c. 2. Vn de antepallij receptionem ecclesia dicitur viduata, ut dicto c. quoniam. in Papa verò designat plenitudinem potestatis.

Palmarium, præmium, quod victoriæ causa datur, l. 1. de uar. & extraor. cog.

Palmati equi, ĩ l. 1. C. de gre. dom. iidem ferẽ sunt quos vulgo baios vocamus. Possumus etiam intelligere equos palmatos, quibus ute banĩ aurigæ in circo, à pal ma. Hæc Alc. in præal. l. 1.

Pãcrariũ est colluctatio cũ fru stibus, vel locus lignis circũ datus, in quo certo ordine stant pugnantes, ut in pugillib. uidemus, gl. est in l. qua actione, §. si quis ĩ colluctatione, ff. ad l. Aq. Req. supra, colluctatio.

Pancrarium genus certaminis est, quod aduocatis om nibus corporis uiribus, omniumq. neruorum contentione transigitur, Budæus in l. qua actione, ff. ad legem Aquil.

Pandecta, Req. supra, in ver. Digestum.

Panicularia sunt ea, quæ ĩ cu stodiam receptus secũ con tulit spolia, quibus indutus est, qui ad supplicium duci tur, l. diuus, de bo. dam.

Panthera numero plurali posuit Vlp. pro auiũ captura, l. emptorem, §. vlt. de act. emp. vt ibi interpretat Bu.

Pantomimi dicebantur oĩum imitatores effictoresq. Græca est vox, qua usus est Iurisconsul. in l. si libertus autem, de op. li.

Papa idem est quod admirabilis. Et dicitur à Papę, interiectione admirantis, q̃ a vices Dei gerit ĩ terris. Vel dr̃ Papa quasi pater patrũ secundum Io. And. super verbo, Papa, in prooemio clementina. Alij deriuant à voce Græca pappos, qđ Latinis est pater, quæ etymologia probabilior, uidetur.

Parabolani sunt medici qui ad curandũ ægra membra vel corpora debiliũ deputãtur dicti parabolani à parabola, quia plura promittunt hominibus quam faciunt, & quia sæpius parabolis vtuntur, ut C. de epis. & cler. l. parabolani.

Parabolani s̃m Alc. lib. 4. dispo. erant humiles quidã, & uiles homines, famulitio, vel ecclesiarũ vel hospidaliũ deputati, & quasi ascriptitij glebę.

Parasidicus componitur a para, uel parum, & fidus, i. fidelis, & icos custos, quasi parum fidelis ad custodiendum vel obseruãdum, quæ obseruare debet vt colligitur, C. de cur. pub.

Paragaudes, genus vestimentis virilis, ut plurimum linei, quod sub alia veste gerebatur. Alc. l. 1. C. de uesti. holoba.

Paragraphus dr̃ quasi diuisio afares: i. diuisio, & graphia i. scriptura, inde paragraphas. i. scripturæ diuisio, ꝑ Isi. notat ĩ prin. Decretorũ. Vide de paragrapho Alc. lib. dispun. 3. ca. xvi. delirat. n. hic autor.

Parangaria, hanc vocẽ trãspo suit autor explicandam. in ver. perangaria, vide ibi.

Paranymphus vel paranympha dr̃ parans uel procurans sponsalia. Req. infra, proxeneta.

Paraphernalia bona, vl̃ res paraphernal. dñr res, quas mulieres iuxta dotẽ inferũt in domũ viri à para, i. iuxta & pher-

pherna quod est dos, veldonatio, inde paraphernale dicit quicquid mulier habet vltra doté vndecũque.

Paratitla Greca dictio est, qua vtitur Iustinianus in l. 1.§ pé. C.de vete.iure enuclea. apud quem tamen piratitla mendosè legitur. paratitla autem in eo loco Iustiniani apud nos summæ rerũ interpretari poterunt, quales scripserunt Azo, & alij, qui titulos, & admonitoria quædã siue præludia collegerunt, ꝙ ab Imperatore ibi permissum est.

Parauered æ indeclinabile dicitur à para, i. iuxta, & veredæ, equo ducente rhedam, à veho: his, here, & rhedã, secundum Hugonem, & sic bubulci, & aurigæ parauered æ dicuntur secũdum Accur. C.de cursu pu. leg. 2.lib.14.

Tu dic secundum Bud. In pã. quòd parauere di diceban tur qui veredo vno super numerum diplomate comprehensum vtebantur.

Parentes vulgo dñr omnes q nobis cognatione sunt iuncti, per cujuscunque etiam lineam sexus hoc fiat, secũdum etiam interpretationem iuris dicuntur omnes ascendentes per paternam, siue maternam cognationem, sed propriè dicuntur parentes vsq; ad tritauum, & vltra dicuntur maiores l.4.de in ius vocan. vbi gl.

Pares curię dicuntur vasalli, qui habent consimilia feuda à domino illius feudi de quo agitur prout no. in ca. cæterum, de iud.

Paria fecisse dicitur, qui pecuniam, quam acceperat, numerauit, & quod debebat reddidit.

Pariter, i. simul, extrà de tempo.ordin.cap. 1.libro quinto, & hoc aduerbio vide etiam per Bartolum in l.si fundus, §.si duo, ff. de pigno.

Paripus dicitur à patuum, & purpuris, quod est custodia, quasi parum custodiens mandata, vt l.paripum.C. eo.ti. & lib.præalle.

Nescio an parephippium exprimere voluerit de qua dictione vide Asc.in li. 12.C. ad l.parephippium, de cur. pu. Nam paripum vox est mihi incognita.

Parochia est locus, in quo degit populus alicui ecclesiæ deputatus, secundum Goffredum, in sum.eo.ti. Et parochiatum diuisio incœ-

pit à Dionysio.13.q.1.c.1. Consistit, aut ius parochiale in hoc secundum Goffr. in sum. eod.ti. quod omnes parochiani in dieb. Dominicis, & festiuis missam audiant in ecclesijs, in quarũ parochijs habitant, vt in c. eod.ti. de consecra. dist. 1. si quis, etiam consistit in decimis personalib. quæ ecclesię parochiali debentur. 16. q. 1. si quis laicus, & oblationib. quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet, 10. q. 1. quia sacerdotes.

Parricida propriè est, qui patrem occidit, & extenditur ad ascendentes, & descendẽtes, & multas alias personas coniunctas, l.1.2.& 3.ff. de parrici. & eod. tit. C. per tot. tit.

Pars, & totum differunt, ff. de eui. l.1. & vide quod no. Archi. di.75. quod à patribus. Item adde quid veniat appellatione partis. Bar. in l. si plures, ff. de dam. infec.

Pars etiam interdum sumitur pro specie, l. rectè, de verb. sign.

Partharij, in l. negotiantes, C. de excu. artifi. accipiẽdi sũt partícharũ pollium negotiatore, vt attestat vbi Alc.

Particiarij coloni qui vide Coloni partiari.

Participatio cũ excõicato duplex est, quædã inducit maiorẽ excõicationẽ, s. quę fit in crimine, de sent. excõ. c. si concubinæ, & ca. nuper. Alia inducit minorẽ, s. quę fit in locutione, osculo, salutatione mẽsa thoro, & similib. ipso iure. 11. q. 3. c. cũ excõicato, &c. qui cõicauerit, & à q b. repellant hæ excõicationes, habes 3. q. 4. engeltrudã, & de excep. c. a nobis, & de cler. exc. mi. c. si celebrat. Sũt aũt q̃dam ꝑsonæ exceptæ, q̃ sine hac pœna excõicato, participãt, s. vxor, filius, seruus, colonus, &c. 11. q. 3. qm̃ multos, de sent. exco. q̃d in dubijs, & c. inter alia. ſm Spe. & Garsiam, mittendũ nuntiũ vel literam excõicato incurrit minorem, quia loqui videtur, ff. de cõst. pec. & l. licet, & est gl. in c. statuimus, & cap. constitutionem, de senten. excom. l. 6.

Participium significat, prout tempus eius, vt aliud medium significare declarat, de quo per Bar. in l. prima, de cond. & demonstr. & in l. is, qui. §. quod ait, ff. quod ui aut clam.

Partus antequam edatur, est

pars

pars viscerũ matris l.1.§.ex hoc rescripto, ff. vendit.inspi.& cõtinetur appellatione redditus, non autem fructus, l.deducta §.hæreditatẽ, ff.ad Trebel.& l.paulus, ff. ad l.Falcid.

Pascua loca sunt, ubi bestię pascunt, l.diuortio, ff.sol.mat. & C.de pasc.pu. quasi per totum ti.li.11.

Pascua sylua, vide in uer.Sylua.passim, indifferenter, de appel. cùm sit Romana, & c.pastoralis, de offi. deleg. in gl.3. in c.in pertractãdi, de iur cal.

Passiuum verbũ aliqñ resoluitur ĩ infinitiuũ sui, passiui, & aliud verbum, vt reponatur, i.reponi sinatur, ff.de acq.plu.arc. l.in sum. §.itẽ Varus. Item passiuũ verbũ cũ ablatiuo qñq; importat actiuã significationẽ, vt.petit à me.i.aliqs a me petit, ff.de dã.inf.l.à quo fundus.

Passum vinum, quod ex vuis passis conficitur. Nebriss.

Pastinare propriè, est pastino quod ferramẽtum est bifurcum, fodere, Alc. in l.impẽsæ de verb.sig.

Pater est ille, quẽ nuptiæ designãt, i.p̃sumũt esse, vt dicit Az.ĩ sum. C.de in ius voc.

Patris nõe auus quoque continetur.l.iusta, de verb.sig.

Paterfamilias dr̃ is, q̃ est sui iuris, & ptãtis ꝓpriè cuiuscũq; sit ętatis, sed filiusfa. ẽconuerso Re. loco suo.

Patres etiam dicti sunt, quos plebs sibi creauit, ut ipsã plebem excederent.

Patres conscripti dicebantur, quorum nomina in tabulis aureis scribebantur.

Patres cõscripti dicti sũt senatores, posteaquã primis illis à Romulo creatis, q̃ centũ fuerãt, complures alij eum in ordinem ascripti sunt.

Patria ptãs ſm Az.in sum.C. eo.tit.est ius qđdã, qđ hñt hi, q̃ sunt de impio R.in liberos naturales, & legitimos qđ ius alij nõ hẽnt, ut inst.de par. pot.per totum.

Patricida est, qui patrem occidit aliàs in iure ciuili ponitur patricida. C.de his, qui pa.vel li.occ.l.vnica.

Patricidium, aliàs patricidiũ, est homicidium nephandum, quod committitur in parentes, in liberos in proximos, collaterales, & affines. Requi.supra, ad legem Pompeiam.

Patricij dñr ideo, quia prætorię potestati præsunt secundũ Isido.lib.9.capit.3. Etiã patritius est is, quem Imp

rator sibi elegit in patrem, ut inst. quib. mo. ius pa. po. sol. §. filiusfamilias; & C. de confo. eiusdem lit. l. fin. Item in alia significatione edicti sũt patricij quidã nobiles de ciuitate, & olim dicebantur patres principũ, scilicet ad consilia pstãda. Dicit Isid. li. 9. Etim. c. 3. patricij inde vocati p eo, q sicut patres filijs, ita prouideant reipublicæ, unde dignitas patritiatus dicta est, erat, enim patritius quasi principis pater.

Patricij propriè dicti sunt nobiles Romani, q à primis senatoribus quos, scilicet Romulus instituerat, originem habuerunt.

Patrinus vel patrina dr̃ filius vel filia spiritualis cõpatrum vel cõmatrũ matris uel patri. quem vel quã qs de fonte baptismalis leuauit, uel ad sacramentũ confirmationis tenuit.

Patronus ſm Canones dr̃ ille, qui habet ius presentandi aliquẽ ad beneficiũ ecclesiasticum, sed ſm leges est, q manumisit seruũ suũ sponte, qui seruus dr̃ libertus eius, a quo sic manumissus est. Etiam patronus qñq; ét aduocatus uel ecõuerso aduocatus patronus causarum, quia patrociniũ præstet uel patrocinatur, & in primo significato tria faciunt patronum. Vnde, patronum faciunt dos, ędificatio, fundus. Require supra, ius patronatus.

Patrueles dicti sunt, quorũ patres inter se germã vel fratres fuerunt.

Patrueles sororum sunt duorum fratrum filiæ.

Patruus dicitur frater patris, quasi pater alius.

Patruus magnus ẽ frater aui.

Pauci quot dicantur, uide gl. in c. latores, de cle. excom.

Paulatim hr̃ in auth. de resti. & ea quæ pa. in prin. & insti. de re. diui. §. præterea.

Publiana actio. Reqre actio. Fauiana.

Pauper dr̃, q nõ hẽt quinquaginta aureos in bonis. Bar. i l. q accusare, ff. de accus.

Pauperies est damnũ, siue iniuria facientis ipsum dãnũ vt ab aĩali qd̃ sensu caret factũ, ut si equus tuus segetem meam pauit, vel aliter dãnũ mihi dedit. Non enim põt dici iniuriã fecisse, cum sensu careat. instõne, si qua. pau. fe. dic. §. pauperies. Differunt autem damnum, maleficium, &

& pauperies. Nam damnũ fit cum animo iniuriandi, vel ab habẽte animũ iniuriandi, licet non vtatur. Alia patẽt in locis suis. De pauperiei actione. Req. suprà, actio de pauperie.

Pax ẜm Gof. est discordię finis, vt c. 1. de treuga, & pace, in gl. 1. Item pax est vinculũ charitatis, vt in c. nouit. §. sed forsan. de iud. Et sunt sex causæ, ꝓpter quas non est pax inter homines, de quib. per glo. not. de re iud. lib. 6. ad apostolicæ.

P ante E.

PEcoris nomine continentur boues.

Pecoris appellatione nõ solũ boues, sed & alię quadrupedes gregatim pascẽtes cõtinentur, l. legat, de leg. 3.

Pecoris ad aquam apulsus est ius adducendi vel appellãdi pecus ad aquam fontis alieni, iure seruitutis.

Pecudis nomen generale est ad animalię, q̃ gregatim pascuntur sicut, & nomen pecoris, l. seruis, vbi glo. de leg. 3. & l. 2. ad l. Aquil.

Peculatus, vide suprà in vers. Lex Iulia peculiatus, & in ver. Crimen peculatus.

Peculiũ est pusilla substantia vel pecunia separata à reb. & ratiociniis pr̃is vel dñi, data vel permissa filio, uel seruo, ff. de pec. l. depositi, §. peculiũ. Et est multiplex, scilicet castrẽse, uel quasi castrense, ꝓfectitiũ, aduentitiũ pagani cũ non paganicũ. C. de bo. quæ lib. l. cũ oportet, l. cũ multa, & l. cũ non. Itẽ peculiũ dr̃ res paraphernalis, ff. de iur. dot. l. si ego, §. dotis. Itẽ peculiũ ponit̃ ꝓ hr̃ditate vel patrimonio, ff ad Treb. l. cogi.

Peculium capitur etiam pro pecunia, quã quis repositã ad casus repentinos habet. l. si chorus, de leg. 3.

Peculiũ castrẽse est, quod miles acquirit dũ militat in castris, & illud ẽ filii pleno iure tàm quo ad ꝓprietatẽ q̃ quo ad vsumfructum:

Peculiũ palatinorum dr̃ ẽt castrẽse, i. militũ palatij, qui principẽ sequũtur, ẜm Accur. C. eod. tit. li. 12. in rubr.

Peculium quasi castrense dr̃ illud, quod aduocatus acq̃rit p̃stando clientulis suis patrociniũ in causis, vel qđ magister grammaticus, logicus, vel rhetoricus in scolis suo lucrat̃ exercitio. in l. fin. C. de inoffi. testam.

Peculium aduentitiũ est, qđ filio aduenit ab auo paterno, vel materno, vel ab altero, vt ex ꝓspera fortuna, & ex testõ agnatorum, vel cognatorum, & quod filio aduenit ipsius, ex quo ad proprietatem, patris verò quo ad vsumfructum. Et dicitur alio nomine paganicum aductitium. Item aduentitium si ab imperatore vel augusto datum fuerit, cõparatur castrensi peculio, in l. cum multa C. de bon. quæ liber.

Peculium profectitium dicit illud, quod de rebus paternis vel dominicis ꝓficiscitur, & filio vel seruo datur vt in eo negotietur. & illud est patris quo ad proprietatem, sed filij vel serui quo ad vsumfructum. Et etiam aliàs dicitur paganicum profectitium.

Peculium clericorum est patrimoniũ clericorum. Nã peculium patrimoniũ appellatur, ff. ad Trebel. l. cogi. vnde illud quod a clerico velut propriũ possidet, peculium dr. Secundò modo tamen, & vsualiter peculium dici solet filiorum, & seruorum patrimoniũ, quod eis a domino vel patre dat, vt ff. eo. tit. p totũ.

Peculiũ clericorũ profectitiũ est, qđ de bonis ecclesię ꝓcedit, vel quod ecclesiæ cõtemplatione acquirit.

Peculiũ aduentitium eorundem est, quod acquirit ex opera eorũ, uel alias ꝓuenit ex intuitu personæ. Et hoc not. Goff. in sum. eo. ti.

Peculiaris mercis appellatio ꝑtinet ad oẽs negotiationes, q̃ in reb. moblib. peculiarib. et hoĩb. exercent, l. 1. de trib. actio. vbi glo.

Peculiariter, i. specialiter, C. de comi. rei mili. l. 2. li. 10. & ff. de trib. act. l. 2.

Pecunia appellatur totũ, qđ hoĩes hñt, & dr a pecorib. quia quicquid antiqui habebant, totũ in pecorib. cõsistebat, vt 1. q. 3. totũ, & sic sumitur cõiter. Qñq; tñ capitur propriè, & strictè solũ pro numerata pecunia, vt 14. q. 3. putant quidam, & ibi glo. Aliàs appellatione pecuniæ omnes res cõtinentur. C. de cõst. pecul. l 2. Etiam proculus ait pecuniæ appellatione rem significari, ff. de uerbo. sig. l. pecuniæ, v. g. hæres factus hereditate adita uẽdit ea, & emptori stipulationem promittit, quanta pecunia

ex

ex hǽditate ad ipsum peruenit, &c. Appellatione pecuniæ omnis res significaṫ, quia sensus est omnis res, q̃ ex hæreditate ad me peruenit, & capituṙ significatũ ea dispositione præcedenti, s. vendõne hæreditatis, q̃ oẽs res significat. Itẽ ibi latè significat dicendo, hæ res mi, volo te restituere Titio pecuniã meã, i. hæreditatem meam. Vnde perinde est ac si dicat hǽditatem, bona vel res meas, vt l. nã quod §. fi. ad Treb. Sed ibi significat strictissimè, dum filiofamilias prohibetur mutuari pecuniã, significat pecuniã numeratam l. 1. ff. ad sena. mace. iuncta l. sed & §. mutui eo. tit. Ratio vtriusque, q̃a in priori casus subiect⁹ fuit ex fauore, ergo ampliãdus, sed hic casus subiectus est ex odio ergo restringendus, vt in regula odia, de reg. iur. lib. 6.

Pedagia dicuntur, quæ danṫ à transeuntib. in locum cõstitutũ a principe. Sed guidagia req. supra.

Pedagogus est ille, qui ab initio instruit pueros, & diciṫ à pæs pędos. i. puer, & a gogos ductor, quasi ductor siue gubernator puerorũ instit. q ex cau. mã. nõ licet. §. ea. l. Aelia sentia. vbi glos.

Pedamenta dicunṫ sustentamenta pedum vinearũ, & dicuntur gallicè paxilli.

Pedanei iudices, req. sup. iudices pedanei.

Pedetentim, vide in glo. 1. ꝗin clemen.

Pediculi dicuntur quædã argentea sustentacula, quib. vasa vel res quælibet velut pedibus sustentatur, ita ponitur in l. pedibus argenteis. ff. de auro, & arg. ꝗlega.

Pedicones gladio puniuntur teste Iustin. inst. de pub. iu. §. itẽ lex Iulia, quamuis q̃dã apud Imp. in eo. loco in alio capite legis Iuliæ hãc pęnam constituant, & propterea textum nitidum deprauantes, non pecat orib. sed dedicatorib. legendũ contendunt, tamen quia hęc eorum lectio minueret pęnam. non puto ab antiqua lectione recedendũ cum alioquin tales uita priuari debeant, vt sancitum est in auth. vt non luxu cõtra nat. circa fi. & in l. cum vir. C. ad l Iul. de adul. ꝟm intel. Bal.

Pegma vide in ver. pegma.

Peius not. Pau. in Commẽto, in literis, de re. spol.

Pelex est, q̃ miscetur habenti vxorẽ. alij dñt, ꝙ est uxoris loco sine nuptiis in domo, vt concubina vel amica. l. Masurius. ff. de ver sig. vel est illa, quã quis habet ad tempus saturandæ libidinis causa, tex. & gl. in c. laici. iuncta gl. 33. dist.

Pœna est delictorũ debita coërctio vel satisfactio, q̃ a lege vel a ministris legis ĩponit, no. p Az. in su. de pę. & l. si pę. ff. de pœ. Et sunt 8. pœnæ iuris ciuilis, damnũ, vincula, verbera, talio, ignominia, exiliũ, seruitus & mors. Pęnæ aũt iuris canonici sunt, suspensio, excõicatio, depositio, intrusio, incarceratio, & verberatio, secundum Arc. q. hoc no. in c. 1. 24. q. 5.

Pęna, & supplicium differunt ut no. Arch. 11. q. 3. nemo, per totum.

Pœna quoque differt a mulcta vt dictum, est supra in in ver. mulcta.

Pœnam committi est pœnã deberi.

Pendere. i. soluere. l. 1. si ager vectig. vel emphy. pet.

Penè. i. quasi, & no. 3. q. 7. ca. qui sine.

Penes, no. plene Io. Cal. in cõ. decre. postulasti. de cõcess. præb. Et est dña inter penes, & apud, vide per Ioan. Linc. in l. si quis in tãtam. C. vnde vi. vbi dicit, ꝙ illud est penes aliquẽ cuius possessionẽ habet, sed illud est, apud aliquẽ cuius solã detentionem hẽt, ut depositarius, & commodatari⁹, & dicit ꝙ in d. l. apud, sumitur impropriè ut d. l. penè. ff. de ver. sig.

Peniculus, instrumentũ, quo vtitur pictor ad pinguendũ, l. pictoris, de fund. instr.

Pœnitentiam ſm Ambr. est præterita peccata plangere & plangenda iterũ non cõmittere, uel sic ſm Au. est, quædam dolens, vindicta, puniens in se, quod commisisse dolet, de quo plura vide in tract. de pœn. dictio. 3 & 4.

Penitus, no. Io. And. in c. 1. de sup. negl. præla.

Pensio idem est, qđ census vel tributum. In quo differant pensio & census, vide gl. in cle. 1. de sup. neg. prælat. in ver. pensiones.

Pensitationes publicę secũdũ Azo. in sum. C. ¦si pp publ. pen. uen. dñr annuæ exactiones tributorum, vel uostium auri vel argẽti, quę à certis personis præstabant fisco

fisco. Sed & pensitationes publicæ dnr, q̃ ad viarū vel pontiū refectionē præstādę sunt à possidentibus ut fiat omnium datorū quædam cohatio, & si pensitatio est quasi pensionis solutio.

Pentaprotia, latinè quinque primatus numus erat, in municipijs, vñ Pentaptori dicti, q eo munere fungebantur, qui latinè quinque primi appellari possunt l.2. C. de priuil. eo qui in sac. pal. mili. lib. 12.

Pentateuchum est volumen continens quinque libros Moysi, à pente, i. quinque & teuchum mandatū, quasi, &c. vt in c.1. de decimis.

Penula est quædā vestis, qua non vtebant̄ nisi ciues Romani, q̃ fuit data patri Sauli, quia societatem cōtraxerat cum Romanis. c. si in adiutorium. dist. x. ubi gl.

Penus, quæ dicat̄, diffusius traditur in tit. de pele. quā vt hic paucis declarādum fit, vide ibi Iurisc. inde penarium, p loco, in quo penus esseruatur.

Per not. Arc. 13. q. 2. c. ebron. & Pau. de Lea. plenè ĩ cle. 1. de su. trin. & fi. cat. & Io. And. de cle. dudum. in fi. ff. de uer. sig. l. vrbana. §. pno ctare, ubi dictio per, denotat perfectionem.

Peragendo est vestis de auro vulgari, qđ in gaudis vestimētorum vel chlamidum poni solet, uel uestis q̃ habet aurum tantum in superficie, require sup. Oloberus, & C. de ve. ol. & deau. l.1. libro 11.

Pegendum est paragaudia, quam vocem exposuimus sup. in ver. paragaudes.

Per agit, qui obtinet, vnde p egisse rerum dicitur, qui damnauit, ut tradit Alc. in l. transacta. de ver. sig. habetur in l.2. de adul.

Perangaria est seruitus personarum, & rerum, & dicitur quasi perfecta, & magna angaria. Est autem angaria seruitus personarum & non rerum. Item perangariæ dicuntur exactiones, & præstationes patrimoniorum, s. onera, quædam, quæ prædio incumbunt uel imponuntur, & erāt fortè exactiones equorū uel uecturarum ad portandum annonam militibus, vt colligitur. C. de cursu pu. & ang. & perāgarijs in rub. lib. 12.

Legendum, parangaria, non perangaria.

Per-

Perditum dr aliqd si facta diligēti inquisitione non reperitur.Bar.in l.si qs ex argētari.§.an & ff.de eden.

Perduelles olim appellabant ij, quos nos hostes appellamus.l.quos.de verb.sig.

Perduellione, req.sup. Crimé læsæ maiestatis.

Peregrinātes largè dñr illi, q à loco sui domicilij pficiscūtur.C.de inco.l.ciues li. x.Proprie aūt dñr romipetę apostolorū, & aliorū sanctorū limina.et oratoria visitantes, 24.q.3.si qs romipetas, & c.paternarū, &c. illi qui. Etiā dicuntur illi, qui accedunt ad præsentiā domini papæ, eo.tit.c.vnico, & 2.q.6.arguta.

Peregrini dñr oēs, qui nō sūt de epatu ordinantis, siue sint clerici, siue laici secundū Goff.in sum. de cle.pereg.q̃a tales recipi nō dēnt ab epo alieno ad ordines uel dignitates, aut ecclesiastica sacramenta, ut 78.di. per totum, & in tit.de cle. pereg. Vnde clericus peregrinus est qui in alia prouincia ordinatur.

Peregrini quandoque dicunt deportati.l.sed & si, §.solemus.de hæred.inst.

Peremptio.i.in totū extenuatio.l. qui hominem.ff.de ādimen.leg.

Peremptoriū dr à perimēdo, eo qđ oīno perimat, ut terminus peremptorius, vltra quā nō dātur ulteriores dilationes.Silr exceptio peremptoria dr, q̃ perimit actionē, Etiā dr citatio peremptoria, q̃a oēs aliæ citationes dēnt fieri antequā aliqs tā q̃ cōtumax puniat. Iudex tñ peréptoriā citationē uel perentoriū dictū extāte cā statim mittere pōt, & idē operabitur, qđ aliæ tres citationes possunt operari.

Perequator est, q hoies & territoria peræquat. i. valde æquat, vel q pdium desertū equat pensione, ut prius assignat nouo possessori, ut C.de censi.& censito, & peræquato. in rubr. lib. 11. Sed secūdum peritores peræquatores dicuntur exactores capitationis.eo q̃ æqualiter ab omnibus exigant.

Perfectū dr, qđ oīb.suis patribus cōstat.l.1.ī pri.& ibi gl. ff.đ orig.iu. vel dr pfectū, ī quo adsūt q̃ adesse dēnt. l. 1.& ibi not.C.de arbi. Aliqñ dr perfectū ex sola initiatione, ut l.ędificia.§ per fecisse. de uerb.& re. sig.ff.

Perfectissimi fm Alciat. li.3

Disp.

Disp.dicti sunt,quam cum nec ex senatorio, nec ex equæstri ordine essent, ad dignitates assumebantur. De perfectissimatu extat ti.pecul.li.12.Codi.

Persũctoriè,i. obscurè vel deceptoriè,no. ff.quod vi aut clã.l aut,q aliter, vel i.negligenter 40.dist.ante oĩa.

Persusoriè, i.ambiguè, ff.si euic.l.qui libertatis. §.sed, & si quis.

Pergula est tugurium,vel obũbratio frondosę,ponitur in gl §.contrahentes.c.1.de foro compe.li.6.

Peripsima est neutri generis, scobem, quisquilia, ac omnium rerum purgationem significans.

Perissichoregia, nomen magistratus fortasse,curator annonæ secundum Alc.l.vrbana familia de ver.sig.

Periurium ꝓpriè dr̃ qñ aliqs iurat contra canonica statuta vel temerariè. Et dicitur multipliciter. Primò, falsa iuratio.Secundò,dicitur trangressio liciti iuri. Tertiò, dicitur indiscretũ iuramentum, & est ueniale.25.di st. §.criminis in fi. Quartò dicitur mẽdacium iuramento firmatũ,& semper hoc est mortale. 22.q. 2.quod autem ait.

Permitti dicitur aliquid trib. modis. Primò, ꝙ nullo iure prohibetur. Secundò qđ contra humanas constitutiones indulgetur. Tertiò, illicitum, vt magis illicitũ vitetur,vt est gl.cum exemplis, in c.omnis dist.3.

Permutatio ſm Gof.est vnius rei ꝑ alia vicaria pstatio, vel vicaria pręstatione mutatio.Et contrahitur, sicut plerisq; placet, qñ inter aliquos conuenitur, vt certa spés ꝑ certa det. C.eo.tit. qm.si.n.cõueniretur.vt certa species daretur ꝑ incerta,vel econuerso, non esset ꝑmutatio,sed cõtractus innominatus.s.do,vt des,&c.

Pernoctare extra vrbem dicitur, qui nulla parte noctis in vrbe moratur.l. vrbana de ver.sig.

Perpensus.i.perfectè pẽsatus, & deliberatus, de pac.c.vl. circa medium li.6.& sic dicitur in procemio cle.iuris sanctio perpensa, digesta consilio.

Perperã.i.malitiosè, iniustè, iniq.l.cũ qrebatur. ff. de re iudi.& l. q interrogatur.ff. de interr.act.aliqñ.i.ꝑ errorẽ.l.si ancillã. §.fi.ff. ꝑ suo. Et qñ dicatur perperã in di-

tiā in virtute dicitur. Nam pertinax dr̄ valde tenēs uel imprudenter durus, irreuocabilis, indocilis & obstinatus, secundum Io. Andr. in clem. 1. de sum. trinita.

Pertinere ad nos dicuntur, quę spectant ad nos aliquo titulo, & quę nostra non sunt, sed esse possunt. l. verbum illud pertinere. ff. de verb. sig.

Petitionis verbo in rem actiones significantur. l. pecunię verbum. de uerb. sig.

Petitio hæreditatis omnib. illis cōpetit, q iure veteri cō petit, q iure veteri vel nouo hæredes sunt vel fiūt, cō tra possessores, vel q ꝑ hærede possident, nec possunt ducere quare possidēt, veteri iure, veluli 12. tabularū, vel ex testō nouo iure, vel, ut ex Senatuscōsultu. Qui vero cū titulo possidēt hæreditatem, nō tenentur petitione hæreditatis, nisi in tribus casib. vt si venditor non appatet. vel modico distraxit, vel de pretio nō est factus locupletior quib. casib. vtilis petitio hæreditatis liberis competit contra testamentum parētum, & parentibus contra testamentū liberorum, & fratri contra testamētum fratris cui turpē personā instituit haredem. Hæc autem de inofficioso utilis est, quia competit à tempore aditæ hæreditatis vsque ad quinquennium exhæredato nō domino contra scriptum hæredem aditione iam factum dominum.

Petitio hæreditatis fideicommissaria cōpetit ei, cui fideicommissaria hæreditas restituatur ex Senatuscon-sul. Trebel.

Petitio hæreditatis possessoria quę dr̄ bonorum posses sio infra Annum utilē datur emācipatis, uel suis hæredibus infrà centum dies, cæteris, inst. de bon. posses, §. liberis.

P ante H.

PHilanthrophum idē est, quod salarium.

Philacteria dicuntur chartæ in quibus continentur incantationes 26. quæstione 5. in princ.

Philyra, arbotilia est cuius cortice interiore prisci homines ad scribendum vtebātur l. librorum de leg. 3.

Phitones sūt incātatores, vel diuinatores, dicti à Phitōe, qui

qui fuit autor diuinandi.

Physis græcè idem est, quod natura latine.

P ante I.

PIger, & tardus differũt, piger.n.est incipiendo, tardus vero perficiẽdo. l.si qd vẽditor. circa principium, ff. de ædil. edic.

Pignus est res mobilis, vel se mouens, apud creditorẽ à debitore tradita & ad collata ad præstandum securitatem de soluendo debito, vel adimplendo promisso, vel sic, Pignus ẽ res obligata pro debitore ad securitatem creditoris, & dicitur à noĩe pugnus, qd à pugno vel manu tradit, & consistit in re mobili ꝓpriè, hypotheca est, vt proprie obligatio rei immoblis.

Pignus cõmitti est in eũ statum peruenire, ut debitor dñm pignoris amittat. v.g. tradidi vel mutuaui tibi pecuniam sub pignoris cõditione, ut nisi statuto die pignus luas uel redimas, debitum soluendo, quòd ipsum committatur, idest, amittatur.

Pignus luere. i. redimere.

Pignus est duplex, prætorium & iudiciale. Prætoriũ est, qñ mittitur actor in possessionem ꝑ contumaciam rei in nõ comparãdo ante lit. cõt. vel post. Sed pignus iudiciale constituitur, qñ post sñiam mittit actor in possessionem ob victi contumaciã in non soluendo, tunc enim victor statim acqrit naturalẽ, & ciuilẽ possesshonem, de hoc not. per doct. in c. contingit. de dolo, & contumacia.

Pignus prætoriũ dr̃ illud, qd alicui à iudice datur ꝓ maiori securitate rei petite & adiudicantæ, uide, l. si decreto. C. qui po. in pig. ha. & l. 1. C. de præt. igno.

Pignorare est rẽ aliquam pro debito obligare creditori, vt securior sit de solutione debiti, vel est facere cõtractum sic dictum.

Pignoratitia actio Req. sup. Actio pignoratitia.

Pileus dr̃ à pilis, quia pilos capitis tegit, & stringit, ẜm Ioan. And. in clem. 2. de vita & ho. cleri. potest etiam dici à pilis, quia de pilis factus est.

Piscina locus dr̃ ꝓ nutriendis & conseruandis piscib. deputatus, ut qñ placuerit domino, de ipsis capiat.

Pi-

Pistores olim dicebantur facientes panem palatarij, q suberant comiti horreorum, ut C.de pisto. lib. 11. secundum Accur.

P ante L.

PLacere, idest, arbitrari secundum uoluntatem rationem regulatam, & est actum ponere in placētia, & in arbitrio, ut in l. Thais ancilla. §. sorore, ff. de fidei com. liber. vbi relicta liber tate si hæredi placeret, inspicitur, qd bono viro placeret, sed ex casu communi intelligēdi significat meram uoluntatē, & fortè idē de iure scripto per l. ex placito. C. de re. permu. Ratio, quia certum est, ꝙ placitum, significat ibi uoluntatem faciendi. §. pretiū. inst. de contrah. emp. ubi recipitur pro mera uoluntate, sed nō obstat. §. sorore. præall. q̄a ibi significat arbitrium ratione subiectæ materiæ, s. libertatis, ut facilius ualet. Itē paria sunt actū ponere in alterius libito vel uoluntate. l. fideicōmissaria. prope princ. ff. de fideic. libe. in versi. sed & si ita scriptum. ubi est idem dicere, lego libertatem si hæres uoluerit, uel si ei libuerit.

Placet, licet videaī importare omnimodam voluntatem proferētis tñ in ludit arbitrium boni viri. l. Thais. §. sorore preal. Nā licet, dicā, faciā q̄cunq; tibi placēt, intelligiī tñ iux. arbitriū boni viri. l. si ś. ff. de leg. 1. ubi per Bart. & no. in c. de quo vult Deo. de iudi.

Plagarij sunt, qui liberos homines se ducūt, uel seruos alienos surripiunt, & uendunt à plaga maris, ubi qs seruos uel liberos furtim subreptos uendit piratis & barbaris. C. ad leg. Fla. de plagia. l. fin.

Plagiarius (aliàs plegiarius) etiam, est idem, quod fideiussor, vt in c. venientes. de iureiur.

Plagium est plaga, vel dolor, quæ parentib. vel dominis infertur de surreptione filiorum vel seruorum ab ipsis plagiariis. Aufertur. n. dominis vel patribus per tales facultates filiorum, uel seruorum, & dicit à plaga, quia est magna plaga patri uel dominio, secundū gl. rub. C. ad l. Flauiam, de plagiariis.

Plebs differt à populo, ut spẽs à gñe, qa popul⁹ cõtinet minores & maiores, nobiles & ignobiles, plebs verò tm̃ minores, & ĩde plebiscitũ. i. a plebe statutũ inst. de. iu. nat. gen. & ci. §. plebs autẽ.

Plebiscitũ est, qđ plebeio magistratu. i. tribuno interrogãte an oĩb. placeat, plebs instituit, dictũ quasi à plebe statutũ, orta. n. inter plebẽ, & maioris ciuitatis Romanæ discordia, plebs sibi lege cõstituit, q̃ dictæ sunt plebiscita vt ff. de orig. iur. l. 2. §. iisdẽ. Reliq. verò hoc est populus cũ senatoribus, & patriciis ius sibi cõstituerũt, quod dr̃ lex populi annotomaticè. i. p̲ excellẽtiã s̃m Isi. lib. 5. dicuntur plebiscita eo, q̲ plebs ea sciat, vel q̲ sciscitatur, & rogat, vt fiant 2. plebiscita.

Pleno iure exponit̃. i. quo ad tpalem, & spiritualẽ iurisditionem, c. conquestus, de fo. comp. & hoc si cõcedẽs hẽt potestatem uel iurisdi tionẽ vtranque in c. quoniã de priu. & 16. q. 2. c. 1.

Plenũ dr̃, cui nihil de est. uel plenũ. i. merũ. l. fideicõmissa. §. quãquã. ff. de le. 3. uel plenũ. i. validũ l. si de meis. ff. de arb. vel dr̃ ubi nõ est aliqua exceptio. c. re uera, de cons. dis. 2. & c. ieiuniũ 76. dist.

Plerunque. l. regulariter. insti. de le. par. tut. in fi. cũ gl. impropriatur. ff. com. l. si is, qui. §. fin.

Plumbarij, qui opera faciunt ex plumbo. lege 1. C. da ex cu. art.

Plur. locutio plura sĩnat duorũ tñ numero cõtẽta est c. pluralis, li. 6. de re. iu. Qñq; aũt plura sigñat geminatiuè in suas singulares, sic qđ quęlibet singularis in uno solo verificat̃. Qñq; aũt nõ geminatiuè, sic q̲ una singularis per se non attenditur, sed ipsa pluralitas sit̃ p̲ut singulare cõcludit uel quodlibet aliud probabile medium v. g. testator dicit, Lego Stichũ, & Titiũ, si mei erũt, cùm moriar, tũc altero alienato, & altero non, iste nõ alienatus põt peti à legatario. Licet, n. sermo pluralis. fit, oportet tamen accipi ac si separatim dixisse, si Stichus meus erit cum moriar, & si Titius meus, erit, &c. ut l. falsa. §. fi. ff. de condit. & demonst. Ratio Bart. quia hæc separatio respicit diuersos effectus, & separatos. i. dñm lega-

legatarij in quolibet, & qa sunt duo serui distincti, ita duo nomina distincta, & se parata, & sic separati effe- ctus. Etiam ideo, quia lega ui quelibet nominatim, & sic refertur ad quemlibet distinctè, & hoc ex fauore legati, & testi. Sed ibi testa tor duob. impuberib. institu tis filijs suis dicit, si vterq; impubes decesserit, Titiũ substituo, tũc si vnus moritur impubes, substitutus nõ admittit, imò vt admittat, requiritur vtrunq; decede re in impuberi etate l. pen. C. de impub. & an. substit. Ratio Bar. est ex dictione vterq;, quæ est collectiua. Alij tñ, dicunt, quod fauore institutionis dictio colle ctiua sumitur distributiuè. l. hoc articulo. ff. de hær. in- stit. modo omnis substitu- tio est conditionalis instõ, ergo, &c. & sic Bar. in l. hæ redes. §. cũ ita. ff. ad Treb. dicit, quod in d. l. pe. vno fi- lio moriente impubere, re- manet alter filius testato- ris, quæ ex præsumpta vo- lunte excludit extraneum substitutum arg. l. cum acu tissimi. C. de fideico. ideo vno moriẽte impubere, nõ existit cõditio substitutio nis, & sic de alijs exemplis.

Plus petitio fit quatuor mo- dis. Vnde. Plus petitur cau sa, vel tempore q. loco q. vt no. in c. 1. de plus pet. & §. plus. inst. de actio.

Plus sub se minus continet v. g. licet patri vel marito oc cidere adulterum cum fi- lia vel uxore deprehẽsum, per hoc signatur, q̃ ẽt licet vulnerare, vel iniuris effi- cere. l. nec in ea. §. ius occi- dendi. ff. ad l. Iul. de adulte rijs, quia plus est occidere, quã vulnerare vel iniurijs afficere, quia illa continen tur, & significantur sub ver bo occidere, sed de hoc di- cto latiss. Dy. in ca. plus. de reg. iu. lib. 6.

P *ante* O.

Pocula appellantur omnia vasa, quæ potui parata sũt. l Seię. de au. & arge. leg. In de poculentum, quicquid potari potest. le. plebiscito. de offi. præsi.

Podagra est ægritudo. C. de decur. l. a muneri b. lib. 10.

Pœna, req. in p, ante œ.

Polia apud Vlp. i l. ædiles aiũt ad fi. ff. de edil. edi. puto idẽ esse quod equitiũ, hoc est equorum mandra, seu ar- mẽtum equinum, descẽde reque non à pluralitate, vt

voluit Accurſ. ſed potius a Græco nomine polos, qđ pullum & maximè equinum ſignat vnde poloda maxem eſt equos domare.

Pollicitatio eſt ſolius offerentis pnmiſſio. ff. de pollic. l. 3. & differt à ſtipulatione, & à pacto, quod eſt duorum conſenſus atque conuētio.

Pollinctores dicebātur curatores cadauerū, de quib. ſenſit Vlp. in l. quicūque. §. idē ait. ff. de inſti. actio. dum inquit, ſeruum pollinctorem habuerit, iſque morttum ſpoliauerit, licet alii aliter, & minus recte.

Pollis ſeu pollen, flos eſt farinæ, l. maximarum. C. de ex cu. mun.

Polypoſus, qui polypo morbo laborat. l. qui clauum. de ædil. edi. Eſt autem polypus tumor præter naturam in naribus, de quo Celſus lib. 6.

Pomi appellatione continetur omnis fructus edendi cauſa paratus, non ita ſi ad potum pertineat. l. qui fundum, vbi Alc. de ver. ſig.

Pontifices olim dicebantur Imperatores, 21. diſt. cleros 50. di. 10. de capitulis.

Pontificiale, eſt ordinarium Epiſcopale, & ſecundū Hoſtien. eſt authenticus ille liber, vt de ſeruis non ord. c. conſuluit & no. Io. And in clem. de iureiur.

Pontones dicuntur quędam naues. Vnde dicitur. Si pontonibus traiiciatur. i. mare transferretur, vel nauibus tranſeatur.

Populus require, ſuprà, in ver. plebs, quib. adde populum plebemq. decem viris conſtituit, ſecundum Bar. in l. prætor vi bo. rap.

Popularis actio, vide ſup. Actio popularis.

Porcarius. i. ſuarius. Require infra, ſuarius & dicebātur olim, qui cuſtodiebant porcos ciuium vrbis R. in paſcuis, & excuſabantur à muneribus ſordidis, vt in C. de ſuar. & ſuſc. l. 1 li. 11. ſecundum Accu.

Porrectum, i. extenſum. l. vic. de ſer. ruſt. præd. & authē. hoc ius. C. de ſacroſ. ecc.

Portari propriè dicimus ea, quæ quis iumento ſecum ducit. l. ferri. de verb. ſig.

Portentum propriè dicitur oſtenſum, quod aliquid futurum ſignificat. Sæpe tamen monſtri & portenti appellationibus autores indifferenter vtuntur.

Portio in dubio refert ad dimi-

midiam.l.nomen.de verb. ſig.ubi Alc.

Portus quid ſit oſtendit Iuriſ. in l.portus. de verb.ſignifi.

Portorium dr̃ quædam pręſtatio, q̃ datur ꝓ nauiũ applicatione ſeu ſtatione, & mercatione quacũq; facta in portu. Vnde differũt podagia, & quidagia,& ſalinaria. Require quodlibet ſuo loco.Et iſta oĩa dicuntur portoria. C.de vectig. & commu.l.3. & c.ſup quibuſdam de ver.ſig.in gl. 6.

Poſitio ſm̃ Goff.eſt dictũ, qđ loco interrogationis ponebat̃ olim, hodie de plano ponitur,et poſitiuè fit,ſicut olim interrogatiue fiebat. v.g.ſi volebam te conueni re hæreditatio iure, tũc ſic dicebam, Domine iudex, interrogetis hũc,an ipſe ſit hæres talis. & ex qua parte ſit hæres. Hodie verò ſic dicetur. Pono te eſſe hęredẽ talis.Itẽ pono ipſum ex aſſe hæredem.ſ. extitiſſe.Sed q̃a hodie ſimpliciter fiunt interrogationes ſuper poſitionibus igit̃, aliter deſcribitur à Spe.eo.tit. ſic, poſitio eſt breuis verborũ formula mentẽ ponentis continẽs,ad veritatem eliciendã cõcepta. Et habuit hoc verbum ortum non ſolum ex vſu hominũ diu in cauſis inolito,licet ex antiqua l.ff.de le.3.Offidius.§.ex diuerſo ibi,pone inquit P.oſitio igitur nihil aliud eſt, q̃ dictũ de credulitate aſſerta in vim præſtiti iuramẽti faciens ad probationẽ, aut ipſam adminiculans, hñs annexam interrogationẽ, aut iudicis ſuppletionẽ, ar. in auth.de his,qui ingr. ad app.§.fin.col.5.ſic dicta ex cõi conſenſu, non tñ ſine ratione.ff.de ſupel.leg.l.Labeo inuẽta,vt partes exponerentur probationibus,& ne fatigẽtur laborib.& expẽſis.§.fi.præal. vel poſitio dr̃ dictum facti nondũ probati, ꝑ articulos ritè diſtinctum, loco probationis propoſitum, ſpectans directè, vel indirecte,ſimplr̃ vel adminiculatiuè ad intentionem ponẽtis, quod intẽdit probare ponens per confeſſionem aduerſarii ſui, vel eius ꝓcuratoris, ar.de ele. dudum 2.de teſtib.pñtiũ, de cõſe.ſtatuimus,li.6.nec dẽt poni,niſi hoc, quod eſt facti,ff.de dote præleg.l.1. C.de legi.l.leges,vnde,quę vocantur poſitiones in curia eccleſiaſtica, dicuntur

articuli in curia sæculari, & differunt à rõnib. q̃ a rõnes sunt iuris, sed positiones vel articuli sunt facti. Item positiones differunt ab interrogationib licet, tã positiones, q̃ interrogationes fiãt, vt per confessionẽ aduersarij releuetur, ponẽs ab onere probãdi, quia positiones fiunt assertiue, & a parte, sed interrogationes fiunt interrogatiue, & à iudice & ad positiones dẽt respondere pars, non aduocatus, & q̃ñcunq; sunt faciendæ probationes, fieri possunt positiones, siue añ litẽ contestatam siue post, de hoc vide, gl. in c. 1. de confes. lib. 6 quæ plures ponit concor. & alleg. cũ exẽplis. De positione añ litem cont test. & etiam post. s. de exceptione, ꝙ actor sit excõicatus, ponit reus hoc modo, pono ꝙ percussisti talem in tali parte corporis, tali loco, tali die. talib. præsentib. Item turbatur ex tali causa. animo iniuriandi illum, quia tunc erat clericus, & erat in possessione clericatus, & sciebas eum clericum esse, Item uidisti eum coronam habẽtem & tonsuram clericalem deferentem. Quibus ꝑ actorem confessatis probanda non est excõicatio ante litẽ cõtest. sed post li. cont. Pone, ꝙ petam aliquem ab ecclesia, quam contra iura retinet, remoueri, dicam, pono iuro, ꝙ habet & possidet ecclesiam sancti M. Itẽ q̃d habet & possidet ecclesia sancti P. Item q̃libet curã aĩarum, & eas post cõciliũ acquisiuit. Hoc confessato succumbit reus, nisi dispensationẽ, vel iustã causam ostẽdit. Itẽ dẽnt fieri positiones sup contentis in libello. Et nõ. ꝙ multiplices sunt positiones. Vna dr̃ positio pertinẽs, & ad talẽ coget iudex r̃ndere, vt in ca. præsentium. de testib. li. 6. & si dubiũ est an pertinẽs sit, vel ne inclinabit se iudex ad id q̃d verisimilius est, & in dubio tutius est, ꝙ faciat r̃ndere, vt de cõs. statuimus, li. 6. ff. de interrog. act. l. de ætate. §. ex cã, & l. vbicunq; eo. tit. alia est positio imptinens, cui nõ cogitur, qs r̃ndere. Itẽ q̃dã est negatiua positio, & talis nõ dẽt admitti, q̃a verbis affirmatiuis ponẽda ẽ. Nã negatiua non probatur, & id, quod ponitur, si negãs, ponens

ponens ipsum probare hēt ff.de prob.l.2.C. eo.tit.l.actor.& de prob. quoniā cō tra falsam. Fallit quando alias quam per talem positionem probari non potest c.statuimus palleg. vel sup facto prægnanti, vbi indirectè ꝓbatur. c. ex tenore. de rest. & C. de contr. & com.stip.l.optimam. Item positio quæ nō releuat ponenté, vel ei non prodest, non dēt admitti, q̄a nō debet quis ad probandum id admitti qđ probatū ei non prodesset.l. ad probationé, C.de proba.c.dilecti. de ex ce.Itē positio, q̄ non facit ad causam, vel quæ nō est sup re, de qua agitur in libello, vel sup eo. qđ repellat agentem, si proponitur ex parte rei dr̄ impertinés, & non est admittéda.Item positio, quæ depédet ex alia, quæ fuit negata vel cō cessa, non est admittenda, quia sup ea nō est amplius quęrédum.arg.ff.nau. cau. stab.l.licet, ne responsioni sit contraria, sicut natura, ventis cōtrariis nauigans, ut in auth.de his, q igr. ad app.§.1.col.5. & in cap.p tuas.de prob.l.generaliter. C.de non nume.pec. Item positio implicitā nō debet admitti pp periculum periurii.Et ideo dēt diuidi, vt certum & verum rn̄deat, arg.ff.de interrog. act. l.de ætate.§.qđ aūt & §.nihil, quia ét iudex cauere debet ne sit autor periurij. C. si aduersus venditio.l. 1. Ité not. ꝙ effectus positionum est, ꝙ qui eas confitetur, habetur pro conuicto. C. de cōfes.l.vnica.§.1.& positionibus non raspondens habetur pro confesso. c. fi. de iura.calum.de confes. c. fi. li.6. Item positionibus vbi iuratū est de veritate, non pōt responderi per procuratoré nisi sit causa vniuersitatis vel conuentus, c.præsentiū, de test.pal. c. pastoralis cū sua gl.de iud. Item positionū vtilitas est, q a aliquādo, qđ directè negatur, indirectè concedit in toto, vel in parte, ut de iureiu.c. cum in positionib.lib.6.

Posse.i.debere.ff.de lib. & posthu.l.placet.rlr tñ cōtr. ff. de off.præs.l. sępe cū l. seq. & de iud.nō q̄cquid.& C. qūo qñ iudex.l. 1. & multis modis dicimur posse. Vñ, posse q̄dem rebus dñt ius, natura, potestas. Officium, meritum, sextum di-

diuina, voluntas, de hoc vide gl. in c. sciscitatus. de rescr. & ibi conc. Nã posse dicimur ét illud, quod licitè, & sine incommodo nostro possumus, ff. de ver. sig. l. nepos Proculo. i fi. sic de cõdi. inst. l. filius. q in fin. vbi tex. Vt gñaliter dixerim, q̃ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credẽdum est, vt 22. q. 2. faciat. homo, vbi ét de multiplici potentia, & Inno. de cõc. præb. accedens, & ff. de re iu. l. 1. cõdemnatione, ubi gl. & 3. q. 9. hoc quippe. C. de legib. l. non dubium.

Possessio ſm Azo. C. de acq. & reti. poss. est corporalis rei detentio, corporis, & aĩ, & iuris adminiculo cõcurrente. Vel sic. Est ius quoddam quo aliquis rẽ corporalẽ verè in ptãte hét. Et dicitur corporalis rei, iõ, q̃a sola corporalia possidẽtur, incorporalia aũt dñr quasi possideri, & quasi tradi p patientiam & vsum, Nam ĩcorporalia nõ possunt corporaliter apprehendi, sicut iura, & seruitutes, & iõ nõ possidẽtur. c. cõquestus, de fo. comp. in gl. ff. de vsuc. l. sequit. §. si viam. ff. de acq. poss. l. 3. in prin. Et iõ bene dicitur detentio, quia res naturaliter tenet, ab eo, q corporaliter insistit ei. Itẽ dr̃ corporis animi & iuris, quia hęc tria, vt quis verè dicatur possidere, cõcurrere debent, s. actus corporis, affectus animi, & adminiculũ iuris, nã opus est, ut q̃s corpore adipiscatur, vł saltem oculis. Sufficit. n. plerũque uisus oculorũ, & animi affectus cũ volũtate tradentis, quia ipse, animi affectus necessarius est non aũt p se corpore, aui p se animo possidetur, quia certum est possessionem solo aĩo amitti, puta si q̃s se posse repelli suspicetur. Item oportet, q̄ ius approbet, nã licet quis sacræ rei, vel religiosę corpore, & aĩo ĩsistat. non tñ de iure possidet, quia res sacra, vel religiosa, nec ab ignorante, neç a sciẽte possidetur. Et dr̃ possessio quasi pedũ positio.

Possessionũ alia est iuris tm̃ alia facti tm̃, alia facti & iuris simul, & hęc interdum habẽs plus iuris, minus facti, interdũ econuerso, ut no. de cõc. pb. cũ nr̃is, & C. de acq. poss. l. 1. Item Hug. de Porta Rauẽnata dr̃ iam posuit inter possessionẽ & va-

vacuam, & vacuanté, ut in gl.2.C. vñ.vi.l.fi. & Io. ibi reprobat, & sic gl. conchidit, ꝙ nó differunt.Sed uacua siue uacans est, q̃ à mente possidet aïo vel corpore ꝑꝑ longũ tp̃s, vel ꝑꝑ obliuioné ex longo tempore.Ité possesio ciuilis quãdoq; requiescit super naturali, vt si tu posides noïe meo,vel p̃cario à me. Q̃nque non requiescit,vt in usufructuario meo, q. naturalé hét possesioné ex iure, sed ego dñs habeo ciuilẽ róné dñij nó requiescété in naturali vsufructuarij.

Fiduciaria possesio dicit̃ test. Bud.in anno. ad pan. ad l. 2.de origin. iur. quam sub manu regia posidere uocant,quasi fide data acceptã,à fiducia dictã,quasi dicat depositariã, quã si causa cec.derimus, restituere debeamus.

In possesione esse, & poside re longè differunt,ut declarat eleganter Iuris. in l. si quis vide acq. poss.

Possesio iterdũ sig̃nat ꝓprietaté.l.interdũ,de ver. sign.

Possessor bonorũ, require supra bonorũ possessor, ut filius emancipatus uel agnatus,qui dicuntur bonorum possessore ex bonorũ posses sesione edictali, & decretali:nam statim vt habent edictã & decretã possesioné ex hoc hét interdictum decretũ ad hoc,ut cósequãtur hr̃ditatis possesionem. Differũt aũt̃ hæres, & bonorũ possessor, vt suprà bonorũ pos.vñ aditis hr̃ditatib.hr̃s nó desiderat autoritaté iudicis, sed bonorum possessor requirit autoritaté, & patiétiã iudicis in sti de bo.pos.§.quos autem.

Possesioné facere causa rei seruandæ,aut in possesionem mittere est, v.g.conté disti talem fundũ esse tuũ, & ꝓbasti,iudex per executorem suũ mittit te in possesioné, & facit verum possessoré.Ité uolui agere cótra G. & eum uocari feci ad iudiciũ, & conténit venire,iudex mittet me ĩ possesionem illius rei quã petebam,nó vt faciat me verum possesorem, sed ut in fundo maneam causa rei seruandæ, & custodiendæ, & rem illã tenebo, donec probauero meã esse, & si aduersarius meus, tandem tædio affectus moueatur, & de sua contumacia resipiscat,mecum litem,si velit

lit

lit aliquid dicere habebit: de hoc require suprà mitte re in possessionem.

Possessorium iudiciũ est triplex, s. pro possessione adipiscenda, retinenda, recuperanda, vt in c. pastoralis, de cau. pos. in gl. 3. & vide supra interdictum.

Possibile dicitur id, quod cõmodè fieri põt. l. nepos Proculo, & ibi Bart. ff. de verb. signific.

Possidere naturaliter dicitur quis cũ est in re vel ei⁹ parte, vel saltẽ cũ res est in cõspectu eius, vt ipsã videat vel partem eius, secundum Azo. in sum. C. de acq. & reti. poss.

Possidere ciuiliter dr̃ quis, cũ nec est in re, nec res in conspectu eius, sed possessionẽ solo animo habet, & rẽ de iure retinet, s. quod talis sit persona, in quã cadere possit huiusmodi possessio, vt not. Ioan. Andr. in regula, sine possessione, lib. 6. & al leg. ibi iura. nam laici quãdoque de facto possidẽt decimas, & spiritualia, ut no. Bar. Brix 14. q. in princ. in gl. magna, in fin. Nã aliud est possidere, & aliud legitime possidere. de rest. spo. ad decimas, lib. 6.

Possidere clã est absente domino, & fructuario excluso clanculo possessionẽ ingredi, vt dominum possessione priuet.

Possidere vi est violenter possidere.

Possidere precario est rem ad petitiones vel preces meas mihi concessam ad vsum possidere, quandiu patitur is, qui concessit.

Possidere proindiuiso est aliquam rem ita possidere, vt nullã partem in ea habeat ab alijs diuisam, vel ut nulla sit pars, quàm possideat separatim, siue diuisim.

Possidere pro hærede est ita possidere, ꝙ putat se hr̃dẽ verum cùm non sit.

Possidere pro hr̃de is quoque dicitur, qui verus est heres. Item procurator hæredis, si pro ipso domino possideat, possidere pro hærede dicitur. Et ita apparet quẽpiam tribus modis dici posse pro hærede possidere, vt no. glo. in leg. pro hærede. ff. de peti. hæred.

Possidere pro possessore dicit ille, qui ita possidet, & scit se nullã causam iustã possidendi hr̃e, vt si interrogatus fuerit quare possideat, vel quomodo, nullã ratio-

nem

nem prætēdat, quare po ßi-deat sed rñdeat, poßideo.

Proßideri propriè dicūtur im mobilia eò, quòd eis pedibus quis insistit, vnde à plã ta venit ista poßeßio.

Poßidetur autem hoc iure, qđ iustè, hoc iustè, quod be ne: quod autem malè poßi detur, alienũ est. Malè aũt poßidet, qui malè suis vtitur vel aliena præsumit. de verb. sign. ius dictum est.

Post quandoque etiam notat statim post inchoationem, vt l. 2. §. item mutuum, ff. si cert. petatur.

Postea, de hac dictione vide per Alex. post Bar. in l. fructus in fi. ff. solut. matr. a significet temporis interuallũ. Bart. in l. quoties, §. si qs ita, ff. de hæred. insti. quantum verò tēpus includat, idem in l. ab hostib. §. sed quod simpliciter. ff. ex quibus cau. ma. De natura istius dictionis est denotare longum interuallum gl. est in l. pacta conuenta, ff. de contrahend. emptione.

Posthumus uel posthuma dñr qui uel quæ posthumationem, id est postquam pater datus est homo nascit. Impropriè autem quilibet dr̃ posthumas, qui nascitur post testamentum secundũ Azo. C. eo. ti. posthumus ēt dr̃ nepos, qui posthumationem aui natus est proprio patre superstite, & illè propriè dicitur nepost humus quasi nepos posthumus.

Posthumus dicitur octo modis, quinq; ponuntur in gl. rub. C. de posthum. hæred. institutione. Sextò dicitur posthumus, qui testamentũ conditum arrogatus est, vel qui est legitimatus, secundum Alexan. & Iason in rubr. ff. de liber. & posthumis. Septimo qñ testator condito testamento ingreditur monasterium, quia si prætermiserit monasteriũ, rumpitur eius testamentũ authen. fin. qua mulier, vbi Cynus, & alij C. de sacrosant. eccle. Io. Andr. & Panor. in c. in præsentia extra de probatione. Octauo dicitur posthumus qui ex ector ventre natus seu deductus est, vt dicit Socin. in consil. 297. colum. 6. per l. quod dicitur, ff. de libe. & posthum. tamen secundum omnes doctor. dic qđ posthumus propriè dicitur, qui post mortem patris vel aui nascitur, in rubrica, de libe. & posthum.

Posthumus alienus est, qui natus inter suos hæredes testatori futurus non est, qualis est nepos ex emācipatio filio conceptus, & natus, §. posthum. inst. de leg.

Posticum est posterior aditus domus. lege si cui. §. sed si ędium, ff. de vsufru.

Post liminium est ius amissæ rei recuperandæ ab extraneo, & in statū pristinū reducendæ, quam qs p captiuitatē uel p seruitutē amisit, morib. & legib. īstitutū, vt colligit ff. de cap. & post limi. reue. l. postliminiū. 1. respond. Vnde per hoc ius recuperat qs cum à captiuitate reuertitur, iura quæ amiserat, & ipso reuerso fingit hoc ius ipsum semp in ciuitate fuisse. Vnde dr̄ postliminium est ius, quo restituitur res vsucapta vel pscripta ab aliquo, alicui, quam per captiuitatē amiserat. 16. q. 3. 1. Dicitur aūt à limē, & post, i. iuxta, quasi iuxta limen domus suę semp fuisset, & possedisset, qa captus ab hostib. & vltra limina nostri imperij deductus, postea infra limina reuertit. Nā sicut limina sūt in domo, q̄ finē quēdā faciūt, ita, & imperij limina veteres voluerunt esse secundū Az. C. de capti. & postlim. re. & instit. qui. mod. ius pat. po. sol. §. dictū autem est postliminium.

Postquam fari poterit, hęc cōditio lōgē vberior est, quā illā cū fari poterit. l. inter illā, de ver. sig. qđ ibi Alc. ita interpretaē cōditio, cū fari poterit, statim cum primū qs pōt ploqui, adimpleatur, alia verò successiuū aliquod tps desiderat.

Postulare, vel aduocare est aliqđ desideriū suū vel amici sui corā iudice, uel apud eū, qui iurisditioni præest in iure exponere, uel alterius desiderio cōtradicere, ff. eod. titu. l. 1. §. postulare, & 3. quęstione. §. tria versi. est autem.

Postulatio est alicuius personæ ad dignitatem uel societatem fraternam canonica facta vocatio, vel personæ ad eligēdum petitio, quæ eligi non potest, vel sic s̄m Gof. est gratiæ petitio, ut cum ex gratiā petiē aliquem intelligibilem licēter eligi. Et est duplex postulatio, s. solemnis, quæ est alicuius inhabilis, aliter quàm propter crimen à superiore ad beneficium voca-

catio, & admissionis petitio vt in ca. vnico, de postu. pla. li. 6. Et hæc cõfirmata habet vim electionis. Alia non solemnis est petitio facta à superiore, vt tollat obstaculum aliqđ eligẽdi, & ad beneficium acceptãdi: illa præsupponit electionẽ añ, vel post fieri, vt monachus electus non potest cõsentire sine licentia sui abbatis, & sic postulatio licentiæ ab abbate, non dicitur solemnis. Ergo postulatio solum est inuenta pp incapaces, vł illegitimos, & nõ sufficientis ętatis, vel prius beneficiatos. Nã qui capax est dignitatis, nõ debet postulari, sed eligi, quare postulario non multũ differt ab electione. Et nota, ꝙ postulari debent & non eligi sextuplices personę. Primò archiepiscopus ad aliũ epatum, de postu. præla. bonæ. Secundò ad episcopatum vel archiepiscopatum, capitulo, & si vnanimiter, eod. ti. Tertio laicus ad dignitates. 61. di. osius. Quarto clericus in minorib. ordinib. constitutus, c. pterea, de ęt. & qual. Quintò illegitimè natus, de ele. innotuit. Sexto qui nõ est in ętate legitima constitutus, de ele. cum in cunctis, & c. cum nobis.

Potest, necessitatẽ importat interdum, ff. de iof. presi. l. sepe & l. seq. de hoc. ff. de iu. & l. non potest ubi plenè, & est glo. in ver. non potest in regula beneficium, de regulis iuris li. 6.

Potestas quinq; modis accipitur, ff. de verb. sig. l. ptãs. Itẽ potestas qñque capitur in fęminino genere: vt c. si. de iud. & sic capitur substantiuè in abstracto, & addem ei adiectiuũ vt ibi, florentina potestas. Quãdoque ius in masculino genere, vt capitulo tua, de homi. & sic sumitur concretiuè significãs officialem ciuitatis habentem iurisditionem vel potestatem primo modo dictam, & sic iterum additur sibi pronomen possessiuum dicendo noster vel vester potestas. De patria potestate, vide suprà in verbo, patria.

Potius aliqñ ponitur electiuè, non comparatiuè, ff. de nego. gest. l. si comes, & vide ff. de hæred. vel actione vẽditio l. venditor ex hęreditate. Aliquando ponitur comparatiue extra de spõ. requisiuit. & ibi per Host.

Ali-

Aliquando ponitur corectiuè extra de testam. c. 1.

Potorium dicitur vas, quo aqua retinetur ad potãdum, non vas, quo aqua datur ad lauandum Bar. in l. in argento, §. fi. ff. de auro, & argento legat.

P ante R.

PRagma grecè dr latinè cã, vnde pragmata negotia dicuntur, inde pragmaticus, i. causidicus, vel actor negotiorum, & causarum secundùm Isidor. libr. 5. & 10. q. 2, hoc ius porrectum in fine.

Pragmatica sanctio dicitur causa in consistorio principis ventilata coram procerib. sacri palatij, & est constituto; quam Imperator consilio procerum statuit seu sanxit. Quandoque etiam dicitur confirmatio in scriptura facta ab Imperatore cum causę cognitione super contractu permutationis, vt c. 1. de re. pmu. in gl. & pragamaticum sacrum est principis rescriptum, vt in c. fundamenta, de elect. lib. 6.

Pragmaticarij sunt, qui scribunt pragmaticas sanctiones, & alio mõ dũr scriniarij, vel magistri scriniorũ, vel scriniorũ memoriales, eo quòd adeptã scripturæ sanctionẽ in scrinio positã custodiebãt ad memoriã.

Præ exponitur, i. ante ante. l. si fideiussor, ff. qui satis. co. l. quicunque, & l. mancip. C. de ser. fug. & c. 2. de offi. leg. lib. 6.

Præbenda est ius percipiẽdi ꝓuentus in ecclia collegiata ex actione ꝓueniens competens alicui tanq̃ vni de collegio, quod ius ex canonica descendit: nõ. n. debet esse canonicus sine præbenda, vt in c. relatũ eo. ti. & ꝓcedit ex instõne, & officia q̃a ex hoc, q̄ facit quis officium debet percipere præbẽdam, & beneficium. Sed canonia quære suprà in litera C, & in c. cum M. Ferrariensis de constitutione in gloss. 6. Item præbenda quandoq; capitur largè ꝓ iure quod alicui non tanquam de collegio, sed ratione misterij officij, paupertatis vel vtilitatis conceditur, vtendo, & fruendo in vita sua certis rebus ecclesiæ, vt de redditibus quos canonici recipiunt vel alij. De tali habe-

tur

tur in cap. quia nonnullis, de mag. 16.q. 1. possessiones, & §.illud. Et laici maximè nobiles habent tales præbendas, ſm Comp. in c. cùm M. Ferrar. præalleg.

Precarium secundum Az. eodem titu in summa, est id quod precibus vtendū conceditur petenti, tādiu, quādiu patitur, & pmittit qui concessit. Secundum Goff. in summ. eod. ti. est pignus obligatum creditori, & à creditore ipsi debitori concessum, vtendum quandiu patitur, & permittit qui concessit, ut est textus in l. 1. de preca. ff. Differt autē precarium à donatione, q̃a qui donat, sic dat, ut nō recipiat illud, quod dat, sed qui precarium concedit, sic concedit, ut recipiat quandocunq; placebit. Vel precarium est cōtractus inter dominum, & colonum, & est contractus gratuitus, & similis commodato, intantum, ut quidā dicant hos cōtractus non differre nisi verbis, qui tamen etiā differunt in re. Nam licet in multis conueniant precarium, & commodatum, differt tamen precarium à cōmodato: nam commodatum fit ad certum usum, nec potest reuocari nisi vsu expleto: precarium uerò quandocunq; placuerit potest reuocari. Item precarium quandoque dicit̃ cōtractus de quinquennio, in quinquenniū reuocandus. Et si quinquennio elapso sub taciturnitate prætereatur, tunc reuocari intelligitur talis contractus. Dicitur autem precarium, ideò quia est cōtractus ad preces factus.

Precaria verba sunt hæc, rogo, volo, mando, fido, committo, iubeo aūt preceptiuum est. C. communia de de leg. l. 2. in princ. Mando qñq. est verbum precariū. argu. 2. q 5 mandastis, ubi episcopus mandat Papæ. Quando tamen mando ponitur præceptiuè, sicut etiā rogo, ut 11. q. 3. rogo. Quādoque mandatiuè, ut ff. de neg. gest. l. si serui mei rogatu, idest mandato susceperis. Item quandoque deprecatiuè, & sic ut frequētius ponitur.

Precarium dicit̃ donatio ad preces facta vsque ad mortem recipientis. 12. q. 2. sæpè. 16. quæstione 3. clerici. Et est contractus ille affinis

nis emphytheusi. Itē præcariæ dicuntur, quædā prę stationes seu concessiones vsusfructus ad preces factæ in recompēsationem eius proprietatis, quæ datur ecclesiæ, cuius forma habet 10.q.2.precariæ.

Pręcentores dñr cantores qui in choro incipiunt in ecclesia collegiat, ī c.cùm. olim de cōsue. Et dicuntur duo genera cantorū in arte musica, s. præcentor qui uocē in cantando præmittit, & succentor, qui subsequenter cauendo respondet, & additur concentor, qui cōsonat prædictis, ut 21. dist. cleros.versus si.

Præceptum, req.supra Mandatum.

Præcipere aliquando, est ante capere, l.2.de fund. inst. in delegatū per præceptionē cum testator vni hæredum ait, præcipito rem illam, i. ante partem hæreditatis c.ut no.glo.institu. de leg.§.1.

præcisè ꝭm Car. in rescriptis tm̄ ualet sicut absolutè, & sine causæ cognitione, ut de hære.cap.contra Christianos, lib.6. & dicit Car. Si ponitur in statuto operatur, ut ipsum non tollatur per sequēs statutum in casu, in quo sublatum fuisset, si non apponeretur. Et dat simile de iuramēto apposito, in l.si quis, in princ. ff.de le.3. Bal.āt dicit, q̄ nō valeat precisè.i. sine causæ cognitione, q a sic tex.esset superfluus, in cap.2. de rescriptio.ubi ponitur expresse præcisè, & etiam sine causæ cognitione. Saluando tamen primum dictum dicitur, q̄ ille tex. ponitur declaratiuè, uel expositiuè, & cætera pro .i. quod dictum magis placet doctoribus.

Præco est, qui apud acta aut in ciuitate publice proclamat uel pronuntiat aliqd faciendum dimittendumve, per quem plerunq; fiebat edictorum narratio, i. recitatio, & publica in ius vocatio, & citatio alicuius matrimonij, vel rei uendē denūtiatio, & subhastatio.

Præda est, quod in bello capitur, l.antepen.ff.de capt.& postli. reuer. & uide Ray. in sum. de rapt, ru. de prædonibus.

Prædium dr̄ fundus uel ager, req.supra Ager.

Prædia stipēdiaria sunt, q̄ militibus, pro stipēdiis dant̄,

vt ff.de rei vendica.item si verberatum, §.2.

Prædia tributaria sunt tributa, quę Romę reddebãtur.

Prędiũ vrbanũ, & prædium rusticum req.ibidem, & ẽt actio finium regundorum, & in ver.vrbana.

Prędiũ dotale est, qñ ista duo concurrunt, s. q̃ mr̃imoniũ contractum est, & traditio prędij interuenit, ẜm Az. C.de fun.do.in sum.

Prædium tamiacum ẜm Io. & Acc.C.eo.ti.in rub. fuit prędium, in quo fuerunt cellulæ, vnde tamiacus, i. cellarius, al's cellularius: nã tami gręce cellarium dr̃ latine. Vel aliter erant prædia empta, vt canoné redderent inter celulas, ẜm Azo.ibi.lib.11. & eorũ coloni dñr tamiaci vel dominici coloni, quia dicta prędia erant Imperatoris.

Scd̃m And.Alc.erãt fundi, q̄ dispẽsatori in publ.p̃stabãt annuos fructus vectigales, q̄b.ille in domo Imperatoris dispensabant alimenta. nã tamias apud Gręcos significat dispensatorem.

Prędones q̄ sint, declarat Vl. in l.hostes, de cap. & postlim.reuer.& in l.sed etsi, §. quod autem, de peti.hęre.

Præfectus annonę dicebatur, qui de annona, i. de blado curam habebat Req.supra Aedilis cerealis.

Præfectus augustalis dr̃ præfectus Aegypti, ut ff.de offic. pręf.Augusta.l.vnica, & C. eod.tit. quia Imper.maximus Augustus in Aegypto primo pręfecti potestatem introduxit.

Pręfectus prætorio ab initio magister equitum, creatus est, cum dictatores sibi antiquitus magistros militũ eligerent, qui principali sollicitudini associati summã post dictatores gererent potestaté. Hoc exemplo principes ad quos gubernaculum reip. peruenit, postea elegerunt præfectos pręto rio, quibus publicę disciplinæ emendatio cõcessa est, quorũ autoritas ita est ampliata, & ideo approbata, vt nec ab eorũ sententiis appellari, nec in integrum restitutio facile posset postulari. Et erant quatuor, s. præfectus pręto rio Orientis, præfectus p̃torio Africę cuius sedes est in Chartagine, præfectus pręto rio illyrici, & prefectus urbis, ff.de off.præfec. præt.le. 1. & ibi not.

Pręfectus vigilũ idẽ est quod præfectus nocturnus. Horũ aũt officium erat de nocte facere excubias, præcrantq. incendiis arcendis, qui ẽt cauebãt inquirebãt, & puniebant incendiarios, fures, grassatores, effractores, nisi delinquens esset tã famosa persona, vt ad præfectum vrbis deberet mitti punienda. Poterant etiam iudicare de capsariis, q in balneis vestimenta custodienda suscipiunt, si aliqd dolo fecerunt, ut ff. de off. præf. ui §. cognoscit.

Pręfectus vrbis dicebatur, cui ab Imperatore cõcessa erat vrbis administratio, qui cæteris magistratib. ex quacunq; causa ab urbe proficiscentibus, & recedẽtibus, in vrbe relictis ius dicebat, & omnes dignitates in ciuitate antecedebat sua dignitate, qui cũ ab vrbe ꝓgrediebat, nõ habuit iurisditionẽ, quam præbere tñ potuit in ciuitate. Sed ẜm Azo. C. eod titu. etiam extra urbem intra centesimũ milliare habebat iurisdictionem, uide de off. præf. vrb. per totum.

Præiudiciũ est quasi quędam prælatio vel ꝓpositio siue prælocatio unius rei respectu alterius, nã aliquid præiudicare alteri est illud illi præferi. Tñ hoc uerbũ præiudicare alterius modi cõstructionem, & ampliorẽ significationem hẽt, quam hoc verbum præferri. Dr̃, enim personaliter ex propria confessione in iudicio mihi præiudicari, i. confitendo, mihi ipsi in iudicio præiudicium nõ significat commodum meum esse factũ sed incommodũ, ut sic iudex non sequatur ueritatem, sed meã confessionẽ. Ita dr̃ res iudicata ueritati facere præiudiciũ, nõ ut veritas rei iudicatæ præiudicet, i. prępona͠t, sed res iudicata ueritati ꝑiudicet, igitur prępiudicari est alicui aliquid præponi, & sic dicimus rẽ iudicatam ueritati facere præiudicium, i. ei quod præiudicandũ est, dato, ꝙ non sit verum, nam dato quod ita nõ sit sicut iudicatũm est, tamen præponitur ueritati.

Præiudiciales actiones ꝓ tanto dici possunt, ꝙ in ipsis tracta͠t de magno præiudicio, uel quia quæstioni motæ præiudicant v. g. agis contra me, & aliquid petis,

tis, oppono tibi quæstionem status, dicendo, quòd tu es filius meus vel seruus meus in potestate mea constitutus, aut libertus, & sic de consimilibus.

Prælati nomine intelligitur ecclesia, & ministerium p̄lati & ecclesia est in ep̄o, & non econuerso, non tamen nomine prælati semper intelligitur ecclesia, vt in ca. edoceri de rescrip. in gl.

Præpositus potest dici quilibet, qui aliis preest. Vsus tamen obtinuit, vt præpositus dicatur qui quandam prioratus curam super alios gerit extra de verb. signi. cap. quamuis.

Præpositi labarum, aliàs laborum, vel ẜm aliquos labiorum, à labiis, dicuntur, quia forte corrigebant eos, qui male de principe loquebantur. Dicuntur autem præpositi labarum pro laborum, sicut dicitur deum pro deorum a laboro signo bellico, quod fecit fieri Constantinus ex auro, & lapidib. preciosis, inter alia signa bellica excellentius, & deriuatur a labor. Qui ergo talib. faciendis præponebantur, dicebantur præpositi, vt supra.

Præpositi; sacrorum scrimiorum erant illi, qui præerãt scriniis imperialib. q. aliàs dicebantur proximi, eo qđ magis principi approximabant quam alii. Tria autẽ erant scrinia siue cameræ, de quibus tractatur, C. eo. ti. lib. 12. primùm scrinium erat camera epistolarum, quæ principi mittebantur, vel ab eo mittebantur. Secundnm fuit libellorum conuentualim vel conuentionalium, & cognitionum vel conuentionum. Tertium erat dispositionem, vt est registrum secundùm Accur. in rub. eodem ti. & lib præalleg.

Præpositio in compositione auget, extra de præb. ca. si pauper clericus, libr. 6. An præpositiones faciant conditionem. dic, ꝙ si regunt accusatiuum, & adiiciuntur dispositioni de futuro, faciunt conditionem, ff. de conditio. & demonstrat. l. cum vir, idẽ si regunt ablatiuum, ff. de ma. testato. l. si fuerit. Idẽ si regũt vtrũq casũ, qñ dies legat. cedit, nec semel, §. si in habitatione, & de cõdi. & dẽ. l. solemus.

Prærogatiua, i. aliquid priuilegium, de quo infra dicet.

Presbyter græcè interpretatur senior latinè, & est nomen dignitatis, non ætatis tantum licet alibi dicatur nomé ætatis. 93. dist. legimus. Nam propter honorem, & dignitatem, quam accepit presbyter nominatur. 21. dist. cleros, post medium.

Præscriptio ſm Gof. C. eo. ti. est quoddã ius ex tpe substã tiã capiés, i. firmitaté, & habet locũ in reb. immobilib. Et hæc diffinitio impugnatur ab alijs, nã ex pſcriptione nó cópetit ius, sed exceptio. Vñ sic diffinit. Præscriptio est exceptio rei ex tpe substãtiã capiens, quæ diffinitio ét alijs impugnatur, quia præscriptio nó capit substantiã ex tpe, sed ex autoritate legum. Iõ præscriptio ab alijs sic diffinit. Est exceptio ex tpe cógruens, ab autoritate legũ vim capies negligentib. pœnã infligens, & finem litib. imponens, quæ oĩno magis videtur completa, inducit auté præscriptioné bona fides, iustus titulus continua possessio, & sine rei vitio, s. qñ res est præscriptibilis, secũdum Goffré. Et no. bonam gl. vlt. in illud de præsc. vbi habes quot modis fiat interruptio præscriptio naturaliter, & ciuiliter, vñ habemus dormitionem, perpetuationem, & interruptionem præscriptionis. Et requiruntur sex ad præscriptionem si valere dẽt, s. titulos, possessio, bona fides, res præscribenda, & pſona præscribens, & persona cótra quam præscribitur, inter quæ possessio, & bona fides sunt maxime substantialia, vt no. in ca. illud præal. & sunt 31. casus in qb. non currit præscriptio: quos habes in gl. fi. c. cũ nó liceat, de præscr. vide ét gl. summæ 26. q. 3. vsucap. & præscriptione. Item præscriptio est longi temporis cótinuata possessio, inter præsentes 10. annorum, inter absentes 20. annorũ. Alia est præscriptio longissimi temporis, s. 30. vel 40. annorum, & illa dicitur longissimi tpis. Vñ cùm aliqs rem aliquam tanto tempore possederit ipsam possessionis diuturnitate, & temporis cótinuatione præscribit, & actorem remouet, siue per vim, siue aliter sine titulo nactus est possessionem uel alio quocunque iniusto principio. Et

qui

qui possint pscribere, & q non & etiam quæ res non possint præscribi, no. in ca. cum non licet, eo. tit.

Præscriptio interdum ponit pro exceptione, ut in l. qui agnitis, de excep.

Præscriptis verbis, actio quæ dicatur, req. sup. actio præscriptis verbis.

Præsentes dicuntur, qui in eadem sunt prouincia, l. fi. C. de præscrip. 20. annorum.

Præsentes dici possunt existentes in diuersis locis dũ modo se exaudiant. Bar. in l. 1. in prin. ff. de verb. obli.

Præsentes alijs, quoq; modis dicũtur, ut no. in l. præsens. & l. seq. ff. de pcura. & Ias. in §. rursus, in prin. institu. de action.

Præsertim ponit aliquãdo in iure p maxime, vt in c. ex literis. 2. de hom. Aliquãdo pro tantum, vt ibi, in glo.

Præses est nomẽ gñale ad oẽs proconsules, & legatos Cæsaris, & oĩum puinciarum rectores siue moderatores, vt ff. de offic. præsid. l. 1.

Præses puinciæ dr, q in puincis post principẽ summã gerebat ptãtem. Nam regna redacta erãt in prouincijs, quarum rectores dicebant præsides, & sic propriè capitur siue strictè, sed generaliter sumitur, ut suprà.

Præstigium est, quod pstringit aciem oculorũ, s. obumbratio quædam, videlicet cũ vr alicui se aliud videre, quã uidet, vt in incantatiõnib. Dicebantur ẽt præstigia captiones uerbum quibus, obumbrantur delicta, & ideo dicebantur præstigia versuti iuris, ut suprà. Ius versutum. Hæc Az. C. ad l. Iul. de adul. & de hoc 26. quæstio. 4. nec mirum, post primam columnam, ubi dicitur de Magnorum præstigijs, quæ non sunt vera, sed fantastica esse probantur, & præstigium dicitur inuenisse Mercurius vt, ibidem tex.

Præsumptio secundum Spec. eo. ti. est argumentũ ad credẽdum vnum factũ, surgẽs ex pbatione alterius, vt ex coexstentia vel cõplacẽtia personarum suspectarũ præsumitur coitus, capit. literis eod. titu. ubi solus cum sola, nudus cum nuda in eodem lecto, ex præsumptione violentia comprobantur copulari carnaliter. Sed secundũm Goffre. diffinitur sic, est alicuius facti dubij aliquoties plena, aliquoties

ties semiplena inuestigatio, seu probatio. Itē p̄sumptio est quoddam mediū intellectuale veritatis eliciendę ex circūstantijs insurgens, exemplum pone in capitulo ex studijs. eo. tit. Illa tñ probatio non infert necessario, q̄a aliter potest se res hr̄e, nisi sit præsumptio iuris, & de iure. Vnde sūt tres species pręsumptionis. Vna est temeraria, quæ consurgit a malis hominibus, & ex causis pluribus, alias pue tilibus, & suspicionib. leuibus, & hæc repellitur & reprobabilis, est vt 2. q. 1. c. 1. 6. q. 1. oues, de sent. excom. inquisitions. Alia est probabilis siue verisimilis, quæ consurgit ex multis causis. & suspicionibus, & hæc admittitur ad probationem semiplenam, vt de pręsumptione, in multis capitulis, & in capitulo sollicite, de restitutio spol. Vnde co adiuuat ad probationem si sint alia coadminicula, capit. à nobis, q̄ mat. ac poss. ubi glo. admittitur etiā ad purgationē inducendam, c. si q̄s, de purt. c 12. q. 4. presbyter. Tertia est violenta, quæ ad pronunciandū uel condemnandum sufficiens deputat. 32. q. 1. dixit dn̄s. ff. de his, q̄ sui vel alie. iur. sunt. l. filium, & c. literis de præsump. Diffinitiones p̄sumptionum vide plenè in capitulo, is qui de sponsal. in glo. 4. vbi de quintuplici præsumptione. Et uide no. per Ioa. Theu. 50. dist. cap. ferrum. vbi de diuersis presumptio violēta subdiuiditur, q̄a alia iuris, alia iuris, & de iure. Iuris est, cū ius præsumit aliquid sed non statuit super pręsumpto, & illa recipit contrariā probationem 35. q. 3. extraordinaria. 27. q. 1. nec aliquā. Iuris, & de iure est, cū ius fingit, & statuit de ficto, cōtra ficto, contra quam fictionē nō admittitur cōtraria p̄batio, capitulo, ad id. & c. is qui. de spon. & de condōne ap. cap. per tuas vbi uide cōsecr. multas. Et qualiter ius fingit, vide Goffredū, in sum. eo. tit. N ī differunt præsumptio, & dictio, iuris, de quo suprà, fictio. Et vna pręsumptio tollit aliā, capitulo cum inter. R. de electio. vide glossa optimam in leg. non est ver. similile. ff. quod met. caus. Et notat. Doctor. regulā n q̄ præsumptio communis trans-

transfert in alium onus ꝓbandi.l.generaliter,§.si petito,ver.sed cum ex præsumptione, ff.de fideic.lib. Ité præsumptio ex necessitudine sanguinis vincit oẽs alias præsumptiones:ut est gl.in c.si.de testa.vt si lego Ludouico, & sunt duo eiusdem nominis proprij,& cognominis, præsumitur pro illo, qui mihi necessitudine coniungitur. Et q̃a ꝑsumptio surgit ex qualitatibus sciendum,ꝙ quędã sunt qualitates intrinsecæ, & naturaliter homini ĩ hærentes. Et harum quædam adhærent animę,& quędã corpori.exemplum de primis,ut bonitas,malitia, & in dubio pręsumitur ad bonã partem, q̃a naturaliter nascitur sine malitia,capitulo ad mensam.11.q.3.& talis præsumptio transfert onus probandi in aduersarium,& sic intelligitur,capitulo unicũ, de scruti,nisi semel esset cõuictus de malitia, talis enim semp malus præsumitur 2.q.5.ꝑ totum,& capitulo semel, de reg.iur.li.6. vel si esset infamatus,sic enim ad eũ transfertur,onus probandi. De secundis,vt sanitas,infirmitas, & iterum in dubio præsumitur in melius,& negãs probabit, vt l.nec codicillos.C.de condi.nisi q̃s fuisset infirmus infirmitate aliqua de sui natura ꝑpetua, vt epilepsia vel apoplexia. c.cũ inter.de elec. vel vbi dubitaretur de perpetuitate infirmitatis, vt in furioso:ĩ ó qui allegat contrariũ debet probare.3.q.9. iudicas. Similiter si negetur q̃s legitimus, probet negans, cap.transmissa, qui fil.sint lega. Secundo alique sunt qualitates extrinsecæ & accidentales,vt esse diuitem, Iurisconsultum, musicum, medicũ choraulem, & cętera,quę nõ naturaliter adueniunt,nã natura non facit arté,sed bene ꝑparat,secũdũ Bal. Et in iis onus probandi incumbit, cuicũque alleganti, an fundandam intentioné suã,siue affirmatiuè, siue negatiuè alleget,maxime cum pars aduersa fundauit intentionẽ suã non tñ semp succumbit non potens probare sic ꝙ alter. ꝑꝑ istius probationem nõ admittaĩ ad intẽtũm suũ nã adhuc iudex ex officio pt illum refutare si sibi cõstiterit eũ indi-

gnum, & hoc in causa in qua vltra allegationes partium iudex potest impartiri officium suum, secus vbi hoc nō posset nisi petitus.

Prȩter quandoq; capitur exclusiuè, qñque inclusiuè vide c. literas in fin. de p̄sum. etiam vide Inno. in ca. dudum, 1. de elec. & in cle. 1. de sum. Tri. & fin. catho. p glo. & Archi. in ca. Ebron. 13. q. 2. Itē Bar. in l. 1. in fi. ff. de pign actiō. & per alios in l. actione. C. de transac. & in regula peccatum, de reg. iur. lib. 6. Stat. n. inclusiuè, augmentatiuè, quādo cadit inter res penitus separatas, vt dicendo, Lego tibi omnes vineas meas, p̄ter domum. Sed stat exclusiue, qñ cadit inter dictiones significantes res sub se inuicem cōtentas, vt lego tibi omnes libros meos p̄ter Sali. ambos, Richar. & Bar. vide de hoc Alb. in alphabeto suo, & no. in l. medico, §. vxori, ff. de auro. & argento. leg. Item exclusiue non exceptiue ponitur pro fine, vt ibi prȩter spē, i. sine spe, & sic dr̄, dilatio dāda est illi qui prȩter spem trahitur ad alienum iudicem l. si qñ C. de dilat. ibi. enim nō ponitur exceptiue nec inclusiue quia oratio illa nō patit. & sic tm̄ ponitur exclusiue, & sic đ alijs.

Prȩterire est testatorē omittere aliquem, qui suus hȩres est, eo non instituto nec exhȩredato. vt habuistis suprà de hȩred.

Prȩterito dr̄ talis omissio, secūdum Azo. in sum. C. de prȩteri. vel exhȩre. insti. de hȩre. quȩ ab intesta. defe. §. eadem, vt supra.

Prȩtexta est genus vestis, quā nobiliores ciues R. vti solebant, §. iniuria. insti. de iniur. & vide l. 3. §. fin. & ibi gl. ff. de libe. exhib.

Prȩtor est, qui in vrbe Romana iudicio senatus ad discep tādū dubios actus, & causas ordinabanī. Et erat ei⁹ offm̄ annū, quia solo anno durabat. Et anteq̄ à populo Ro. ad principē translata fuisset ptās, vel antequā Ro. ptās sub Impe. veniret, habuit ptātem plenā faciēdi ius, & statuta, & edicta, cuius edicta, iuris honorarij noīe censentur, q. a. qui honores gerunt, i. magistratus, autoritatē. huic iuri dederunt, vt C. de off. prȩt. l. j. & insti. de iu. nat. gen. & cū ui. §. prȩtorum edicta.

Prȩ-

Prætor fideicommissarius dicebatur ille, qui de fideicō missis relictis cognoscebat & ius dicebat, & reddebat, dicens ius dabo. ff. de orig. iu. l. necessarium.

Prætor peregrinus dicebatur ille, q̄ inter peregrino, qui ĩ ciuitate affluebāt vel cōfluebant, ius reddebat.

Prętor vrbanus dicebatur, q̄ cum cōsules ad bella finiti ma vocarentur, ius necessariū in ciuitate reddebat. ff. de or. iu. l. 2. pręal.

Prætoriū est locus, in quo ius ex more redditur, etiam dicitur locus, in quo quis pfe cturam exercet cum suis officialib. & causam tractare solet. Item est domus p̄sidi puinciæ assignata, & locus deputatus iudicib. ad cognoscendum & deputandum vel ad sententiandū de causis.

Prætorium quoque sumitur pro oratione domo, in qua paterfa. ruri habitat, l. vrbana pdia. ꝯ ver. sig. vbi Alc.

Prætorium pignus dicitur illud quod alicui datur à iudice. vide supra Pignus.

Præuaricatores sunt, qui uera crimina frauduléter occultant, dr̄ autem præuaricator, à varia certatione, quia aduersam partē adiuuat prodita sua causa propria, dum huic instat corpore, ex vna pte, & illi mē te, & corde ex altera parte, vt ff de præua. per totum.

Primates proprie loquendo sunt patriarchę. dist. 99. c. 1. & 2. Etiā ponit primas pro archiepo. c. sane de fo. com pe. Nam non est drīa inter primatem, & archiepiscopum quantū ad effectum, vt in c. duo de off. ord. nam ius canonicū non curat de nominib. c. petitio. de pc. dis. 21. cleros, & c. pce. vbi est diuisio nominū cū dicitur archiprimates, siue primates, siue patriarchę.

Primates regulariter dicunt, qui primi sunt in ciuitate.

Primates officiorū sunt, qui officijs præsunt.

Primicerius dr̄ ille, q̄ primo loco scriptus est in matricula notariorū, & primū locū obtinet, ſm leges, vt C. de prim. lib. 12. in rub. Sed ſm canones est nomē dignitatis, q̄ subest archidiacono, vt c. vnico. de of. pri. Dr̄. n. primus in cantu vel choro, qui in aliquib. ecclesiis dr̄ cantor, siue succentor.

Permipelarij dicuntur primi administrantes, qui. ĩ pri-

mo actioné sui officii administrant. Vel ẜm Hug.q primum pilum.i.telum vel hastam portant, & utroque modo accipitur, secundum Accur.C.eod.titu. in rubr. lib.12.

Verius est, perimipilum appellatum fuisse centurionem decimæ legionis; vt tradit T.Liuius li.7. ab V.C. nã decima legio erat aliis nobilior, vt non mirũ sit, si primipilo quoque cócederetur militatis annona, ꝑ capita militũ diuidenda, qd ex Græco iuris interprete Alc. noster docuit.

Primitię sunt primæ partes fructuum Deo offerendæ. Hinc est ꝙ sacerdos primã massam cantãs dr̃ celebrare primitias.

Primogenitum vocat scriptura non quem fratres sequũtur sed qui primo nat⁹ fuit, de verb.sig.c. Ioseph.

Princeps quis dicatur, habentur Isa.11.ibi, Deus fortis, pater futuri sęculi.prĩceps, pacis, interdum dr̃ angelus Iosue 9. Ego sum princeps exercitus, &c. Interdũ Papa.de cõse.dist.1.corpora. Interdũ episcopus de maio.& obe. si quis, vel alius iudex ecclesiasticus.17.q.4.diffiniuit.in fi. Item dicitur Imperat.de re iudic.ad apostolicę.in prin.lib.6. Et appellatione principis intelligitur.Rex cle.vnica.de baptismo ubi bona glo. & in vsib.feu.ẜm Bal.Itẽ princeps dr̃ diabolus, vt Lu.11.c. in principe dæmoniorũ eijcit demonia. simile.32.q.8.§.ecce.ver. sed notandũ.ibi, venit princeps. Ioã.14.Itẽ dicitur quilibet sęcularis dñs vt 33.q.5.princeps.Item dicitur principalis pars in quodlibet iudicio, vt ff.de for. compe.l.1.§.in hoc iudicio. Etiã princeps dr̃ quilibet prælatus ecclesiæ, ut dist.35.cap.ecclesiæ principes, & c.corpora præalleg.

Principium rei dicitur à parte superiori; inferior autẽ pars ad quam descẽdit cursus aquæ dicitur finis arg. l.j.in fi.ff.de aqua plu. arc. Bar.in l.3.in fi.ff. de fi.

Principia appellãt lex & tabernacula principũ militiæ.l.offm̃ in fi.de re mil.

Priuati dñr propriè, qui non sunt constituti in aliqua dignitate.24.q.1. qui contra. Item dñr omnes exẽpti à iure cõmuni, siue sit collegium, siue aliqua specialis per-

persona.7.q.1.petisti.& di. 3.priuilegia.

Priuata delicta dñr, q̃ ciuiliter tractantur, ut si mihi furatus sis x. & ego: vt rehabeã ago, non vt corporaliter puniaris, sed publica delicta sunt quorũ ꝓsecutio est permissa cuilibet de populo, quale est cri.læs.maiest.vel accusatio de suspecto tutore vel curatore, in quib. oẽs accusare possunt.

Priuata persona est persona carens functione publica, vide suprà, persona.

Priuatũ ius est illud, qđ principaliter ad singulorum vtilitaté pertinet, vt in pactis, & conuentionibus singularium personarum, qđ requirc suprà, Ius publicum.

Priuignus dicitur, qui ex marito mulieris natus est anté quam fuisset maritus eius, & econtra.

Priuigna dr ꝓpriè filia vxoris ab alio viro priori genita, vel econuerso, filia mariti ex alia vxore prędefuncta.

Priuilegiũ est principis beneficiũ contra ius cõe indultum. Non.n.est priuilegiũ nisi aliquid indulgeat speciale.c. Abbatem, de verb. sig.& c.in his.de priuile.dr quasi priuans legem vel est lex priuata, ideſt vnius ante alios honor, vel dignitas, aut immunitas, quæ sibi conuenit eorũ, quæ alijs incumbunt, uel qua de iure cõi allegãtur. Dnr ergo priuilegia priuatorũ leges ideſt à iure cõi exceptorũ, vt in cap.priuilegia. dist. 3. Et priuilegium est duplex, personale & reale.cap.mãdata.de pſæsump.personale extinguitur cum persona, imò quandoque ante personam extinguitur, ut cum eo malè abutitur, & sequitur personam, & hoc verum cõcesso in determinatẽ quia cum determinatione loci vel temporis cõcessum non sequitur personam extra locum, vt est priuilegium vsus pallij. capit. ex tuarum. de auto. & vsu pallij. Etiam extincta re extinguitur priuilegiũ reale.16.quæstio.7.& hoc diximus in capitulo abbatem in ti.de verbo.signifi.& gl. in regula, priuilegium.de reg.iur.lib.6.Itẽ priuilegiũ perditur propter sex, vt in gl.vnica, in fin.in cap.renouante.distin.22. & est duplex priuilegium scilicet generale, & speciale. Generale est quod commodi

cor-

corporis uel collegio cóceditur, vt in c.cũ & plãtare. eo.ti. vel vniuerſitati, 17.q. 4. ſi quis ſuadente. Et quod conceſſum eſt fratrib. & ecclesijs circa contractus uel quaſi & circa iudicia. Itẽ, qđ cóceſſum eſt mulierib: circa fideiuſſore. Speciale eſt, quod perſonæ conceditur & illud extinguitur cũ perſona. 7. q. 1. petiſti, & regula priuilegia, &c.

Priuilegiarius dicitur, cui priuilegium indultum eſt l. ſi ventri. de priui. credi.

Pro, & propter differunt, nam aliud eſt ſoluere ꝓ debito rib. aliud ꝓpter debitóres, no. in l. dominus Sticho. ff. de pet. leg. item pro, ſignificat cauſam finalem, ꝓpter verò cauſam pulſiuam, ut d. l. dominus.

Proaſtia appellantur ſuburbana quæ pulcherrimè conſita à dño, nõ tã vtilitatis, q̃ voluptatis cã hñr. Meminit huius dictionis Iuſtinia. in auth. de alie. & emphy. §. 1. licet corruptè impreſſum ſit proauſtria proaſtia.

Proauus dicitur pater aui, uel auię. & proauia. mater aui, vel auiæ. l. Iuriſconſ. §. tertio gradu. de grad. affi.

Probatę caſtitatis dicitur, qui non manifeſtè apparet incontinens. cap. à multis. de ætate, & qualitate.

Probatio, ſm Azo. eſt rei dubiæ per argumenta oſtẽſio, ſed hęc diffinitio ſm Gof. locum ſolum hẽt in his, q̃ probantur pro inſtantiam diſputationis, non autẽ in iudicio, vbi probatio fit ꝑ teſtes. & inſtrumẽta, plerũque per iudicia & præſumptiones. Vel ꝓbatio eſt rei dubiæ in iudicio legitimè facta declaratio. Et nota, ꝙ ꝓbatio fit multipliciter. Primò ꝑ aſpectũ, vt in notorio qđ probatur per facti euidẽtiã c. euidentiam, de accu. c. propoſuiſti. de probat. ff. de vent. inſpi. l. 1. in prin. 16. q. 3. inter memorator. Itẽ ĩ ætate, vt l. minor. ff. de mino. Secundò fit per teſtes plures, uel per vnum cum alijs præſumptionib. vehementibus. Tertiò per inſtrumenta. Quartò ꝑ cõfeſſionẽ. Et hi quatuor modi ponuntur in capit. cum ad ſedem. de reſt. ſpo. Quintò fit per ſcripturam antiquorum librorum ca. cum cauſam. eo. ti. Sextò ꝑ violentiam præſumptionẽ 32. q. 1. dixit dominus. Septimò per famã cum alijs præſum

sumptionib.c.3.loco eo.t. Octauò per iuramentũ.Et no.soli sacro creditur, qñ de cõscientia alicuius quęritur siue dubitat. de sent. excom.si vero aliqs. Item ꝓbatio testib. & fide tabularum constat.cā. forus.de ver.sign.vide Goff eodem ti. §.species probationum.

Probatoria,vel ꝓbatoriè officiorũ sunt documenta ad probandum aliquem esset priuilegiatum ad officium aliquod autoritate Imperiali,vt põt colligi.C.de diuer.of.l.probatorias. li.12.

Proconsul dr̃ iudex ordinarius,& est à populo constitutus,nõ à principe delegatus nec ab alio, sed añ imperatoriã maiestatem creatus, cuius officium erat in ꝓuincijs dirigi, s.in regno trabutarijs,vt p eum ꝓuinciales sua nogotia expedirent. Hic vero plurib.non potest vti fascib. quàm sex & in prouincia ad eum ꝑtinebat,vt ad quoscunq; magistratus respiceret.ff.de offi.proconsl.l.proconsules.

Procõsulis legatus est, cui proconsul prouinciam ingressus mandat iurisditionem.

Procurator est, q aliena negotia mãdato sibi à dño facto gerenda gratuitè suscipit plura vel vnũ.ff.đ neg.gest. l.3.§.negotia.& ff.vi bono. rap.l.2.§.qđ ait. Et dr̃ gratuitè, qa si interuenit merces,nõ est ꝓcurator, sed locator operarũ. Dr̃ mãdato dñi, ad excludendũ tutorẽ, curatorẽ,collegia & pręlatos ecclesiarũ,qui procuratores constituere non possunt,sed syndicũ vel actorem. Et quę sit differentia inter procuratorem & syndicũ,actorum,et vicedominum,notatur de syndi.c.1. de off.ord.cum vos. Et constituiť de mandato generali vel speciali.ff.e.tit.l.1. & ff.mã.l.si remunerandi.§.j. Vel sic.Procurator dr̃ is, q in iudicio,vel extra mãdato dñi negotia ministrat agendo vel defendẽdo.l.1.§. 1.ff.eo.tit.inter q̃ & aduocatũ hæc est dña, quia procurator causã absentis tractat,aduocatus verò cãm p̃sentis, vterq; tñ postulare, dir̃,vel ẜm cano.Oĩs administrator ritè dr̃ seu vocatur procurator,vt 1.q.3.saluator. Nam procurator est nomen generale ad quemlibet administratorem,per sequentia, quæ traduntur in constitutione restringitur

gitur ad id, de quo agit. Oportet ét officium procuratoris esse gratuitum, quia si qui recipit, facit contra bonos mores, & hoc intelligitur qñ paciscitur, vt habeat certam parté eius, de quo est qõ, ꝙ nõ licet, potest tamen licitè recipere salariũ pro labore suo. Et no. ꝙ duplex est procurator, s. ad iudicia, & ad negotia, qui differunt in trib. quia primò procurator ad iudicia non cõstituit procuratoré aliũ, nisi post li. contest. cùm iam est dominus litis, & ante litis contest. aliam procuratorem dare non potest nec tutorem, nisi sit procurator in rem suam, qui ante & post lit. cont. constituere potest. Sed procurator ad negotia cõstituere potest liberè aliũ procuratorum quencunque vult. c. 1. de procur. lib. 6. Secunda differentia habetur in ca. quid generaliter. in fi. ff. de proc. li. 6. quia primus non datur nisi maior 25. annis, secundus vero post 17. ann. Tertia habetur differétia de resc. c. ex parte decani. Et not. optimam rõnem primæ differentiæ istorum procuratorum, quia negotium extra iudicium sumit originem à ministro, & postea transit dominium. l. quncunq; gerimus. ff. de actio. & obli. sed in iudicio negotium originaliter est in domino, & postea transfunditur in procuratoré. l. fi. ꝓcurator meus. ff. de neg. gest. Et dicit Lu. de Ro. in sing. suo 115. ꝙ procurator constitutus ad agendum censetur ét coustitutus ad defendendum, vt l. mutus. si. pœna. ff de ꝓc. Et hoc verum est in ꝓcuratore actoris. Secus in procuratore rei, qua licet sit constitutus ad defendendum, non tamen ad agendum. Et dicit idem ꝙ de hoc est casus vnicus in c. constitutus, de proc. legistis penitus incognitus, & etiam nonnullis canonistis, & dicit esse mirabilem tex. benè méti tenendum.

Procurator Cæsaris est, q ex mãdato Cæsaris causas, & negotia agit. Et quæcũque acta aut gesta sunt à ꝓcuratore Cæsaris, sic à Cæsare cõprobantur, atque si ita à Cæsare gesta essent. Et sicut ad ꝓcuratorem Cæsaris tm̃ rerum pertinet administratio, ita ad iuridicũ Alexãdriæ iuris tãtum, & non rerũ spectat solicitudo

vt

ut ff. de off. proc. Cæs.l.1.

Procuratorium, & mādatum differunt, sicut etiam est dria ineter literas procuratorias & literas de rato, de hoc uide de reli. do.c. cum dilectus, in gl. 1. de off. dele.c.coram. Et no. procuratoriū mandatum debet fieri legaliter, ad quod quatuor exiguntur. Primū ut dirigat aduersario, cui ēt mandati reuocatio est insinuanda, vel saltē iudici, cui fides est faciēda. Scd̄m ut contineat nomina instituentis, & instituti. Tertiū nomē iudicis, corā quo ꝓcurator dēt experiri. Quartū cām in qua dū corā iucem eodē plures causas habet instituens, quod a notariis bene est notandum.

Prodigium quod est, notat. ff. de sta.ho.l. non sunt liberi. C. de posth. her.inst.l.3. & l. ostentum. ff. de uerb.sig.

Prodigū neutri generis est cibus, q. infra proximos dies prodigatur, idest consumatur, & ipsis prodigis cum interdicitur eis bonorum administratio, plerunque à fisco præstatur, ut ff. de offic.præsi.l. plebiscito. Et Accur.in gloss.3.l. quæcunque ꝓ reliquis prodigorū.

C. de fid. instr. lib.10.

Prodigus est, quineque tempus, neque finem expensarum aduertit neq; modū. ff. de cu.fu.l 1. se bona sua dilapidando, & dissipando profundit, cui interdicitur bonorum administratio a iudice, per l. 12. tabu. uel aliàs à lege. ut quia in l. Iul maiest. commisit, ut C. ad l. Iul. maiest. l. fi.

Prodigus dr̄ ille, qui in se tm̄ prodigalitatem exercet, in se delinquit, ſm Bal. in singu. in l. 1. §. exigitur, ff. de bo.pos.cōt.tab. ex quo deprehenditur ꝙ quis sit ꝓdigus. Bar. ī l. qui habet in prin. de tut. & in l. is qui. §. 1. ff. de tut. & cur.

Prodigus famę suę dr̄ q̄s qui non curat de infamia, turpiter uiuendo, & talis negligens famam suam crudelis est c. nolo 12. q. 1. Pan. in c. prælatorum. in 2. no, de accu.

Proditor est ille, qui secreta sibi cōmissa reuelat. de pę. dist. 6. sacerdos, & de pœni. & remiss. omnis utriusque. Et de multiplici specie ꝓditorum, no. in c. clericus, 46. distinct.

Profectitia dos q̄ dicatur, explicat diffusissime Vlp. in l. pro-

profectitia. de iur.dot.

Profectitium peculium, uide peculium profectitium.

Profiteri indicium, est ultro sese consortesq. criminis de ferre. autor Bud. in l. 1. ad l. Corn. de sicar.

Progener est maritus neptis.

Prognatus est, qui uocatur abnepos, quasi procul à me natus, qa in quarto gradu. Iustinianus verò in §. 2. Inst. de hær. quæ ab intest. usus est prognatus, pro suo simplici, quod est natus, vsque hoc verbum ad omnes descendentes exceptis filiis pertinere, quam porro seu procul natos, sicuti & versa vice progenitores pro, quibuscunque ascendentibus accipiuntur.

Programma secundum quosdam dicit præcedés scriptura, quæ per plures prouincias siue loca destinatur. Sed secundum Azo. in sum. C. eo. ti. est scriptura publicè proposita, ut ibi dicitur in §. mutationes.

Programma inquit Alc. li. pter. i. in hac ipsa dictione) græca vox est, significatq. i iure quod latine appellat Vlp. proscriptionem, ti. de inst. act. Capitur, & pro edicto, ut in vita Auidij Cassij Imperatoris legitur.

Prohæres est, qui putat se hæredem esse cum non sit. l. pro hærede. ff. de pet. hær.

Proiectum dr quoddam genus ædificij, quod nulla columna supposita, ita ædib. appendet vel menib. vt terram nō tangat. Et alio modo dicitur appendix.

Proles ptopriè ea dr, quæ est ex iustis nuptiis: in auth. de nup. in prin. colum. 4.

Prolusorium iudiciū ait Bud. appellari causam præiudicialem, qua. s. quasi aditus ad aliud iudicium aperit, cuiusmodi est actio ad exhibendū, & querela inoff. test. illa enim uiam, ut ita dixerim, sternit ad rei uendicationem, hæc verò ad petitionem hæreditatis.

Prolytæ appellabant olim discipuli. qui v. ann. viri operam dedissent in proœ. ff.

Promercale dr, quod præter usus uendentis uenale exponitur, l. quod si. de imp. in reb. do. fac.

Promissio, & repromissio sic differant, quia promittēdo negotium inchoamus, sed repromittendo adimpletū consolidamus. Et est ergo missio quasi iterata pmissio, ut res magis sit i securo

sicut

ficut fit in acto vbi fideiuſſio interuenit. Nā debitor ꝓmittit, & fideiuſ. re ꝓmittit, vel potius, & meliꝰ fideiuſſor ꝓmittit, ſed debitor viceuerſ. q̃ plu. re ꝓmittit.

Promiſſio nè cōmitti dicimꝰ qñ peruenit in eū caſum, vt ex ea aliq̄d peti poſſit, v.g. ꝓmiſi tibi equū, ſi nō darē eū eo die, promiſi me tibi daturum c. aureos, ſi modo eo die non darē tibi equū, cōmittit promiſſio, vel ſtipulatio c. aureorum.

Promptuariū appellat̃ locus, in quē reponunt̃ edulia ad vſus quotidianos parata.

Promulgare legē eſt eā cōdere. & conditā recitare, proferre, ꝓnūtiare, patefacere, ꝓdere, vel manifeſtare.

Promulſidariū, poculum mulſo bibendo aptum. l. etſi. de au. & arg. leg.

Pronepos, eſt filius nepotis ſicut proneptis eſt filia nep.

Pronuntiare, propriè dicimur quod viua uoce & memoriter proferimus. Sed cum dr̃ iudicem prountiaſſe, latam ab eo ſententiam eſſe oſtendimus pronuntiatum de verb. ſig. vbi Alc.

Pronurus dr̃ vxor nepotis.

Proemiū eſt ſermo gñali præambulans in principiis librorū oñdens in gñali, q̃ poſtea cōtinent̃ in ſpāli interdū alia pleraq; complectēs, ut no. lo. And. in exordio cle. ſuper ver. quoniā.

Propatruus, frater eſt proaui.

Properè ꝓpriè. i. nimis cito.

Propinquorū verbo qui contineantur, docet Bar. in l. fin. C. de verb. ſig.

Propria cauſa quæ dicat̃. tradit Vlp. in l. 1. §. in propria, quando app. ſit.

Proprietarius idē ē ꝙ dñs ſ. q̃ cuiuſq; rei proprietatē hēt.

Proreta q̃ proræ nauis præeſt.

Prorogare eſt ꝓlungare, ꝓducere vl̃ primū tp̄s extēdere. ff. d̃ iu. l. 2 de of. d̃ le. p. & g.

Prorogatio fit tp̄e ad tp̄s, ca. de cauſis, de of. del. & fit ēt de re ad rē. ff. de iu. l. de aqua re. §. 1. & c. cū olim. de of. dele. verſus fi. Itē de perſona ad perſonā ēt altera parte in vita c. j. de alie. iu. mu. cau. fac. Itē fit de iudice ad iudicē, ff. de iud. l. 1. vbi no. ꝙ fundamētū prorogationis eſt iuriſdō, ergo in iudicē nō hñte iuriſdōne nō p̄t fieri ꝓrogatio, q̃a nō entis nō ſunt qualitates. l. eius, q̃ ī prouincia. ff. ſi cert. pe. & c. ad audientiā. 2. in fi. de eccl. æfi. aliud fundamentum eſt conſen-

ſus partiũ, nã ſi eſſet error, vel titubatio, non fieret ꝓrogatio. l. ſi. de cond. inde, metus enim error exclu-dunt prorogationem. l. 1. ff. de iud. quia error exclu-dit conſenſum, qui eſt cã prorogationis.

Proſceniũ locus ante ſcenã ludicris exercẽdis paratus.

Proſcriptio ẽ aduerſus abſentẽ iudicialis pronuntiatio, vt in poſterũ ꝓcul agat. i. maneat ab ĩperio, & talis cõtra quẽ fit pronuntiatio talis, & cꝰ bona palã, & apte ſcribunt dr̃ proſcriptus, & debent oĩa bona ſcribi, & de ipſis inuentarium fieri continens tam mobiliũ & ſe mouentium diuerſas ſpecies & qualitates quàm immobilia, ut menſuram agrorum, & numerũ vinearum, quantũ ſit in vineis, o liueiis, arbuſtis, aratoriis, & paſcuis. Hãc proſcriptionem græco vocabulo dicimus pragmaticam queſtionẽ licet aliqua ſignificatione queſtio tormentum dicat, quia tormentis cõiter veritas, inquirit, quare tortores dñr quæſtionarij, ut infrà de quæſtionibus.

Proſocer dicitur mariti auus.

Proſocrus eſt uxoris auia.

Proſpectus & lumen quomodo differant uide, l. lumen. ff. de ſer. vrb. præd.

Proſtaſia vel ꝓſtaſia genus eſt prefecturæ. l. nec. C. de mun. patr. vbi ſecundum Alc. ſumitur pro munere, & offi. eius magiſtratus, q̃ præerat ſacris,

Protecta, partes ſunt domus ꝓminuẽtes, qualia sũt podia penſilia, vnde aſpectus ẽ nobis in plateas, & vicos.

Protector eſt, q̃ ſtat armatus, cũ principe, vt Obius, & Biliſarius erant domeſtici, & protectores Iuſt. ſm Acc. ĩ rub C. de do. & protec. per totum. lib. 12.

Proteruia ẽ crudelitas uel terribilitas, ſecũdũ Io. And. in cle. vnica. de fo. cõp. vbi alleg. Græciſmum dicentẽ, Improbus eſt aliqs verbis, factisq. proteruus.

Pro teſtatio nihil aliud ẽ, quã aĩ agẽtis expreſſio c. cõſulti. extra de re. & l. ſi duo, §. cum inquilinus. ff. uti. poſſ. Quid ſit proteſtatio. quotuplex ſit, quid declaratoria, cui ſit facienda, qs poſſit proteſtari, qualiter, ubi, & qñ fieri dẽat. quis ſit eius effectꝰ an requirat cõſenſus ꝓteſtati, & multa alio no. & dubitabilia in hac materia

ria plenius quã alibi, vide ꝑ Bar.in l.nõ solũ. §. morte.ff.de ope.no.nun, & in l.j.eo.tit.in quib,locis uide plene Alc.& alios doct.

Prothyrum, & hypothyrum valuariũ hians cauitas appellari põt, nã ipsa ostiorũ latera antas dicimus & in hac signatione accipitur à Põp.in l.pe.ff de ver.sig.& ab Vlp.in l,q̃sitũ.§.Papi.ff. de fun.instru. Vitruuius tñ scribit ꝓthyra,pe,correpta esse vestibula in domorum ianuis, nã grecis thyra ianuis, & ꝓ ante iterpretaẽ.

Protocolum appellatur scriptura tabellionis, ĩ qua breue annotaẽ actus gesti substantia,ut deinde extẽdi at que absolui possit.

Pro tutore se gerere dr̃, q mu nimine tutoris fungitur de iure,siue putet se tutorem, siue sciat se non esse, fingit tamen se esse.

Prouincia diuersimodè consideratur distingui, nã in materia præscriptionũ diuersæ ciuitates, in q̃b. hñr, & exercentur diuersæ iurisdictiones separate,dñr ꝓuinciæ,qñq; diuersitas archiepiscoporum faci aliã ꝓuinciã,& sic ꝓuinciæ qñq; mo dicũ distãt,ut Pisana & Florentia, qñq; distinguuntur ꝓuinciæ medio freto, vt Gallia, Hispania, Sicilia, & sic sumitur distinctio ꝓuinciarũ,3.q.3. §.spatium vbi dr̃,ꝙ ad producẽdũ testes de eadẽ prouincia, dantur tres mẽses, de cõtigua sex.& de transmarinis nouẽ mẽses,de hoc in c. vltra tertiam de testi. ẜm Inno. Hinc prouinciales q in ꝓuincia orti sunt, vel domicilium habent l. prouinciales vbi Alc.de verb. sig.

Prouisio, electio, postulato, differunt de elec.c.1.lib.6. & prouisio est latũ verbũ, q̃d cõprehendere põt nominationẽ, postulationẽ.p̃sentationem,& collationẽ vt est gl.in clem. fi.de elec. quæ alleg.iura concor.

Proxeneta est paranymphus, idest media ꝑsona, ꝑ quã aliquis cõtractus celebrandus, aut ineundus procurator, & talis procurator in sponsalib.dr̃ paranymphus qui explorat volũtatẽ hominũ,qui & cũ q̃b velint cõtrahere, & q̃ sit facultas cõtrahentiũ, vł cõtrahere volẽtiũ,cui⁹ remuneratio, vel merces dr̃ proxeneticũ; Et consistit offm̃ eius circa amicitias cõplẽdas, & cir-

et assessores cōquirēdos or dinariis iudicib. vide c.2. de hoc ī gl. 2. de testib. li. 6.

Proximus est quem nemo p̄cedit. l. proximus, ff. de ver bo. sig. ēt si solus sit, vt l. proximi eo. ti. Itē proximi sūt non illi tm̄, quos nobis san guinis gradus iūgit, sed oēs homines naturę nostrę par ticipes. c. charitas versi. Itē non illi. de poe. di. 2.

Proximi sacrorum scriniorū, requir: supra in ver. præpositi sacr. scrin.

Prudētia est carnalis concupiscentia. 32. q. 1. non. n. Alibi appellatur malitia. de desp. imp. c. de illis 2. sic ēt in delictis de delict. pue. c. pueris. de spon. imp. c. tuæ in glo. 3.

P *ante* V.

PVberes à pube. i. a pudendis corporis sunt dictis. Et dr̄ esse pubes, qui iam compleuit 14. annum, si est masculus, & generare potest, & 12. si est fœmina. c. puberes de desp. imp.

Pubertas in masculis incipit post 14. annum completū in fœminis post 12. vt Instit. qb. mo. tut. fi. in princ. Sed cū sit mētio de pubertate plena, variis modis interpretari solet, prout materia de qua agitur suadet ut notabiliter tradit glo. in §. minorem. Inst. de adop.

Publica propriè dicūtur, quæ populi Rom. sunt nā bona ciuitatū abusiuè publica dicta sunt. l. bona. de ver. sig.

Publica iudicia sunt quasi populica, q a cuilibet de populo p̄missa ē eorū p̄secutio, vt supra priuata delicta.

Publicani dr̄r qui publica vectigalia administrāt, vnde eorū nomen descēdit siue ad hoc constituti vt publica vectigalia exigāt siue tributa cōducāt. ff. de pu. & vect. l. j. nā ēt dr̄r vectigaliū conductores fisci vel rerū publicarū, & qui lucra vel publica negotia sęculi sectant ibidē l. 3. Aliter publicani dr̄r, q publicò peccant, vt in euang. Luc. 18. cap de Phar. & Public.

Publicaria dicuntur ea, q̄ ob aliquod delictum sic enormæ in publicum ærariū deuoluunt, & inde dicitur publicatio bonorum.

Publicarij dr̄r, qui ob aliqd delictū sic enorme in publicum ęrariū deuoluuntur.

Publicę honestatis iustitia est p̄pinquitas ex sponsalibus pro

prouenienς, robutrahẽs ab ecclesiæ inst. pp honestatẽ Non enim est honestũ, vt qs eam ducat quã suus cõsanguineus desponsauit. c. ad audiẽtiã, & c.sponsam de spon. vnde huiusmodi ꝓhibitio non consurgit ex cõsanguinitate nec affinitate cõtracta ex nuptijs cõsumatus, sed ex quodã publica æquitate inductum, est hoc ius prohibens matrimonium cõtrahi, & cõtractũ dirimẽs. Et no.ꝙ ideò dr̃ publicæ honestatis iustitia, qa in matrimonijs non solum, quod liceat, sed qđ honestum est cõsideratur. ff.de ritu nup. l.semper, & oritur ẽt ex sponsalib.quæ iure nõ sortiunt̃ effectum, vt in c.ad audientiam, ꝑal. secus, in matrimonio, quia affinitas nõ cõtrahitur ex nuptijs interdictis, vide Gof.i sum.de spo.vbi dr̃, ꝙ ẜm quosdã ĩ nullo casu locũ hẽt hodie publicæ honestatis iustitia, nisi in sponsa fratris, de qua in ueteri & nouo testõ prohibitũ esse vr̃, quã sponsam fratris frater hr̃e non põt. d.c.ad audientiã cũ conc.in gl.& rõnẽ, dñt, qa sublata est in eo caso in quo de maiori ęqtate locũ habuit.s.in sobole suscepta ex secundis nuptijs cognationi viri non copulãda prioris, ut de con sang. & affini. non debet, ideo, & in alijs reuocata videtur, quia de similibus idem est iudicium, vt ibi.

Puplicana actio. Req. sup. actio publicana.

Publicũ absolute, qñq; capit̃ pro vectigali, ut tradit Bude.ĩ anno.ĩ Pand.vbi vide.

Publicum ius est, quod principaliter spectat ad publicã vtilitatem. Req.supra ius publicum.

Publicum munus quid sit, explicat apertissime Pomp. in l.pupillus. de verb.sign.

Pueri dñr filij, nõ filiæ. Secundò dñr oẽs serui pueri, etiã sexagenarij. Tertiò dñr oẽs, q̃ sũt ĩ ætate puerili.s. mares à septennio vsq; ad 14.annũ, & puellæ vsq; ad 12.annũ.ff.de ver.sig.pueri. de æta. & qual. ex rõne in gl. Qñ tñ legãtur pueris alimentã, pueri & puelle dicunt̃ vsq; ad 30.annũ.ff.de ciba.& alimen.leg.l.Mela.

Puerpera est, quæ parit in annis puerilibus, vt inquit tex. in cap. puberes.de despon.imp.

Pugiles dicuntur qui pugnan

di artem norunt.

Pugillares.i.tabulę cereæ.l.in cōmodato §.sicut aūt ver. ergo si pupillares , ff.commodati .

Pulsare differt à verberare ; quia pulsamus sine dolore, sed verberamus cū dolore.

Pupillus dr̃,qui cùm impubes est desinit esse in ptāte patris aut morte patris , aut emācipatione,& sic pupillus dr̃ ēt si habet patrem.l. pupillus. ff.de verb.signifi.

Pupilla silr̃ dr̃ infrà annos pubertatis emancipata , vel morte patris desinēs esse in ptāte eius , s.12.annorū sicut pupillus infrà 14.annū.

Pupillaris subſtō dr̃,q̄ fit impuberi in euētu mortis eius in ætate pupillari . vide infrà , ĩ ver.substitutio pupil.

Pura stipulatio , vide infrà,in ver.stipulatio pura .

Purus locus dicitur , qui neq; sacer neq; sanctus,neq; religiosus est l.2.ff.de relig.et sump.fun.

Purgare,huius uerbi significatum.vide in l.1. §.purgādi. ff.de riuis.

Purgatio est de obiecto crimine innocentiæ ostensio . Et est duplex.l.canonica, quæ fit per iuramentum,& hęc approbat,& vulgaris.s.q̄ si bi vulgus inuenit,& hęc fit p ferrū cādens , p duellū p aquā frigidā siue bulientē , & hęc reprobatur,vt eo.ti. c.ex tuatū ; & p totū eo.ti. 2.q.4. mennā. Forma autē purgationis hęc est,q̄ infamatus iurabit se immunē esse à crimine quo infamatur, & compurgatores iurabūt illū verū se credere iurasse c.quoties.&c.vlti.eo. ti. Alr̃ aūt deponere nō debēt,ne subeāt anceps periuriū. ff.de iu lit.iur.l.videamus,& numerus cōpurgatorū hr̃ 2.q.4.oĩb. vobis. & c.p̄sbyter si à plebe. Hodie numerus cōpurgatorū arbitrarius est, ĩspecta p̄sonę qualitate,& infamię quātitate. c.cū in iuuentute. eo. ti.Et hæc de forma purgationis canonicę.Sed de purgatione vulgari patet ĩ eo. tit.per totū.& 2.q.4.monomachiā.c.mēnā. & c.cōsuluisti.Et est triplex rō quare hmōi purgatio p̄hibet. Primò,q̄a hęc facta sūt ĩuidia fabricāte,vt in c.mēnā pal.Secūdā, q̄a Deus in eo tentari vr̃.vt in eo.ti. c.vlt. Tertia,q̄a vt plurimū ĩnocēs cōdēnat, ut in c.signantib.eo.ti. Deus aut tentari non debet 22.q.2. quærit,

Pur-

Purpuræ appellatione quæ cõtineantur, declarat Iurisc. ĩ l. si cui lena. §. vlt. de le. 3.

Purpurarij, qui purpuras capiunt vel qui purpura tingunt aut negotiantur.

Pustulatum aurum vel argentum, vide suprà, in ver. argentum, pustulatum.

Puteal est illud quo puteus cooperitur.

P ante Y.

PYctacium est scriptura cõtinens petitionem alicuius. ca. pyctacium. 30. q. 3. vel dicitur breuis scri. quæ in tuscia dicitur apodiciũ. C. de ero. mil. an. l. actuarij. li. 12. & glo. in c. si quis Papa. 79. dist.

Pyrrhichatij siue purrhicharij dicuntur saltatores armati vt autor est Bud. in l. Athletas. de ijs qui no. inf. & in l. aut de pœn.

Pytiocampæ sunt eruce in pinu nascentes, annumerantur à Iurisconsulto inter venenata l. 3. de sicar.

Q ante V.

QVa, ꝓ quatenus. l. pretia. ad l. Falc. aliquando significat idem quod per quam partẽ. l. 1. de mor. inf.

Quadrans est quarta pars assis, qua perficiuntur tres vnciæ. Alia nomina require suprà, as.

Quadratarij dicuntur marmoratij, q. marmora ad amussim quadrant. l. 1. C. de excusa. artif. vbi Alc.

Quadripendium est as quadriplicatus. l. 48.

Quali, qui sint. exponit Vlp. in l. instrumenta de fun. instr.

Qualisqualis, pro qualiscunque; l. rescriptũ. de distr. pig. sic qualiterqualiter pro qualitercunque. i. qui fundum, quem mad. ser. amit.

Quàm citius, hoc tẽps est arbitrium boni viri, cũ lege vel cànone non terminetur.

Quamdiu, hęc dictio quando inducat conditionem, lege Bar. in l. 1. de condi. & demonstr.

Quamuis, hæc dictio habet ampliare ad maiora expressis. cle. 1. de re iud.

Quanti ea res erit, & quanti eam rem esse apparet, inter hæc verba nihil interest, & utraque harum clausularũ ad veram rei æstimationem refertur l. inter hęc verba. de ver. sign. vbi Alc.

Quantominoris actio. Req. suprà, Actio.

Quantominus, hęc verba qui modo intelligenda sint, vide l. si ita à te, de verb. sig.

Quartarum tres sunt species, vna est debita iure naturę, quæ dicitur bonorũ subsidium, quæ hodie est aucta ad trientem & semissem secundum numerum filiorũ vnde. Quatuor aut infra dant natis iura trientem. Semissem vero dant natis quinque vel ultra. Alia est Trebellianica, tertia Falcidia, de quib. in ca. Raynutius de testa. in glo. sup ver. quartã partẽ. & in c. si pater, eod. ti. li. 6. Et differunt Trebellianica & Falcidia in hoc, q̃a testator potest auferre Falcidiũ & grauare hæredẽ ꝙ ipsam non detrahat, Trebellianicã verò nõ põt interdicere sibi.

Quasi, q̃nq; est exp̃ssiuũ veritatis, vt Io. j. Quasi vnigeniti à Patre c. parochianos, de deci. vbi gl. & ff. ex q. cau. maio. l. ait prætor §. itẽ ei.

Quasi castrẽse peculiũ vide supra, peculiũ quasi castrẽse.

Quasi sñia est, si qs in iudicio cõfiteatur se furem, secus si extra est cum quis premisis a ctionib. quæ nascuntur ex delicto, non est damnatus, sed ipse dedit, vel dare dẽt pecuniã, ne conueniat illis actionib. & presumit, ꝙ illud facit ex cõsciẽtia delicti, excusatur tñ ibi cum iussu prætoris cũ eo transigit.

Quasi Seruiana, vide Actio quasi Seruiana.

Quatenus facere possit, si qs iuxta hãc formulã cõdẽnet nõ totũ qd̃ hẽt exorq̃ndũ est, sed hẽnda ẽ rõ ne egeat l. ĩ cõdẽnatione, de reg. iur.

Querela ẽ ius qddã rescindẽdi testm̃ vl̃ donõnẽ vel dotẽ ĩ totũ captã & cõpetit reo ex his, q̃ acta sũt, vel in partẽ. Nõ. n. est ꝓ priè actio, q a nõ agit̃ vt, q d deẽt vl̃ p̃stet, nec ꝓ priè accusatio q a nõ accusat̃, q s vt puniat̃ in corpore, sed obtinet mediã viã & aperit viã succedẽti, ẜm Azo. in sum. C. de inof. tes.

Querela inofficiosæ donõnis inducit̃ ad instar inofficiosi testĩ, & cõpetit liberi. vel parentib. a debito bonorũ subsidio exclusis. Est. n. cã huiusq̃rela, iniqua exclusio à debito bonorũ subsidio & dat̃ ꝯ illos q b. datũ est in immẽsũ, ẜm Azo. C. eo. ti.

Querela inofficiosæ dotis inducit̃ ad istar donõnis inofficiosæ, & cõperit filijs cũ matre, cũ oĩa vl̃ pene oĩ a filiorũ fraudẽ dedit ꝓ se v

filia vel muliere alia, secundum Azo.eod.ti.

Querela inofficiosi testamenti datur omnib. qui tempore mortis imminentis abintestato possunt succedere exhæredatis vel præteritis cõtra scriptos hæredes vel fideicommissarius.

Qõ est inquisitio veritatis p tormenta, ſm Azo.in summa, eod.ti.vel est oratio interrogatiua. Alia signatione idem est quod tormẽtũ veritas inquiritur, vt cũ seruus torquetur pro crimine fraudari census, aut læsæ maiestatis, vt de dño dicat, quæ nouit. ita capitur pro tortura.l.item, §.quæstionem, de iniu & l.1.§.quęstioné.ad Syll. inde qõnarij, & dicuntur tortores.

Qõ mergens dr̃ ea.quę proponitur ex his, quæ emergunt in lite, vt si quæritur an iste possit testari, vel an danda sit dilatio, vel consilia. Qõ incidens dicitur illa, quæ ante litem cœptã competit reo ex his, quæ acta sunt inter reum, & actorem, vt datum de non petendo rem iudicatam.

Qõ mota dr̃ qñ qs vocatus est per excep. vel supplicatum est.i.datus libellus: arg.l. si quis maior. C.de transac. vel fortè verius per litis cõtest. l.amplius, ff.rẽ ra.ha.

Quæstio possessionis est, in qua de sola possessione cõtrouersia ventilat̃ extrà, de ord. cog.c.sup spoliatione.

Quęstio ꝓprietatis est, in qua de sola proprietate, hoc est de dño uel quasi dño est quæstio de causa possesse. & proprie. cum dilectus & dico quasi dominio, pp res incorporales quæ non possidentur, ut in spiritualibus instit.de rebus corpo. & incorpo. §.incorporales.

Quæstio status mouetur cum quis vt dicatur in seruum, C.de asser. tol. l. vnica in prin. & 45.dist.frequens.

Quęstor, i.cancellarius.l. fi.C. de diuer.rescr.& ĩ auth.de exhib.reis, §.quia verò. Et notat qđ trib.modis dr̃ q̃stor. Primò ille, q q̃rebat pecunias tributorũ p mundũ, & seruabat. Secundò ille, q præerat capitalib causis. Tertiò, q stabat vt legeret libros, q cãdidatus principis dicebatur, l.1.de offi. q.quomodo in proę. instit. sumitur, & not. ꝙ ſm primũ modũ dictũ in iure varijs nominibus nuncupat̃, scilicet susceptor, & opinator,

tor, vt C.de susc.& archi.l. nisi opina.li.10.

Quæstores illustres, sic dicti sūt eo, quòd pecuniæ publicæ quærendæ per mundum, & conseruandæ siue congregandæ curam, & sollicitudinē haberent, & ad hoc creati erant. Et dicebantur quæstores ærarij ab ære, i. pecunia dicti, ff.de inde regibus, post prin.

Quęstores patricidii dicuntur qui causis capitalib. præfecti vel præpositi erant, ff.de orig.iur.l.2.§.præal. Inde ex quæstor.i.extra quęsturam positus.

Quęstores sacri Palatii dn̄r In Palatio principis qui libris principalib.legendis vacabant, non dico sententiis, quib. illustres tantum illas legebant. Vel dicebantur qui idem officium gerebant in domo Imperatoris. Talis etiam candidatus principis dicebatur, & sic capitur in proem.iustio.& ff de of.quæsto.& l.1.in fi. & ff.de origin.iur.& l.2.§. deinde.vide Accur.in glo. 3.in §.cunque.institutione vbi suprà.

Quæstus est qui ex opera solertia vel diligentia alicuius prouenit, & ideo hæreditas legatum, donatio nō continetur appellatione q̄stus.l.coram, & l. quæstus, ff.pro soc. & l.aditio, §.1. ff.de acquirend.hær.

Quia, vide in ver.Si.

Quilibet est distributiuum, vt not. ff. de duo. reis. l.duos reos. Et aliquando ponitur pro aliquis, vt in c.de homine, de celeb.missa.

Quincunx, est pars assis constās ex quinque vnciis inst. de hęred.inst. §.hæreditas.

Quirites sunt Romani, sic dicti à Quirino.i.Romulo eorum Rege sic dicto vel à quiris, i.hasta quia magna hasta in bello vtebatur.

Quis vel qui restringit præcedentia, ét qn̄que declarat, vt no.in l.1.C.de sum.Trinit. & fide cath. Et refert aliqn̄ antecedens in genere, C.de iuiu.l.dn̄m, sicut, & alius, iuxta.illud. Et alii duo nequam. Et qui est relatiuum substantiæ, C.de sum.Tri.& fi.cat. l. 1.in gl.

Quisquiliæ dicuntur sordes domus mundatæ, quæ scopis eiiciuntur, scilicet lapides, folia, stramenta, pulueres, ossa.

Quo, est idē quod vt, ut C.de pœ. l.si quis in metallum.

Qd̄ iussu act. Req.sup. Actio.

Quod

Quod metus causa. Require supra, Actio.

Qd vi aut cla. Quorũ bonorũ. Quorũ legatorum. Require supra de interdictis.

Quominus aliqñ est vna pars, & exponit, i. in presentia, l. fi. C. de legi. aliqñ. i. in continenti l. si quasi, ff. de pig. ac. Aliqñ duæ partes, & exponitur, ut no. in l. quominus, ff. de flum. Aliqñ, i. nõ. l. si ego, ff. si cert. pctat. l. cũ ipse, de excusat. tutor. & l. si dolo, ff. de donat. Aliquãdo exponitur, quo pro vt, & minus pro non; C. ne vxor. pro mari l. i. Aliquando quominus, i. quam l. liber homo, ff. de verb. obli. & de hac dictione uide Doct. l. continuus, in princ. ff. de verb. oblig.

Quondam potest significare tria tempora, præsens, præteritum, & futurum, ut no. per gl. l. nec emption. §. fin. ff. de contrahen. emption. & c. cum olim. in princ. de offic. delega. cap. ex parte, de foro. compe. Bart. in l. 1. §. hoc autem, col. 1. ff. de no. ope. nunt.

Quoties intelligitur quãdiu fieri potest id de quo agit nisi tempus fuerit apositũ, l. sicut, ff. quem ad. vsusfru. amit. & l. veluti, ff. de edẽ. & differunt quoties, & rursus in reiteratione, ut no. ĩ l. fideicõmissa, §. si qs decẽ ff. de leg. 3. & per Cy. in l. legem, C. de iudi. vid. tol.

R ante A.

Rabies est furor siue discursus cũ impetu, capitulo de viro, & ibi not. Arch. 12. q. 2.

Rancor, & iniuria differunt, quia licet iniuriam non teneatur quis remittere, rancorem tñ tenetur remittere. Spec. in tit. de treuga. & pace vers. & no.

Rancor est vitium carnis, sicut mucor panis, & acorui ni. Vnde dicitur, caro rancescit, uel rancida est.

Rapere, & amouere ita differre Vlpian. ait, vt amoueri aliquid etiam sine ui possit, rapi autem non nisi cũ vi. l. 3 de incend. rui. naufr. Sed & qui vi adhibita aliquid scidit aut fregit alicui, rapuisse dici potest. l. Marcellus, de verborum significat. vbi Alc.

Rapina est violẽta rerũ, vt in l. i. C. vi bon. rapt. sed raptus pprie est violenta receptio mulierem ẽm Gof.

Ra-

Raptor rerum dicitur ille, q. bona aliena vi rapit, & apte, ff. ne quis eũ, qui in ius, l. sed eximẽdi, & sic etiam est raptor hominum, & maximè mulierum.

Raptor, & fur ex animo dicũtur, inst. vi bo. rap. in glo. in ver. cõprehendatur, & quomodo distinguunt, vide ibidem.

Raptus, tus, tui, dicuntur rerum, vt ff. de incẽdio ruin. naufra. per totum. Et hominũ, vt C. de rap. virgin. vel vidu. leg vnicã, licet quidã teneant contra primum. Et loquitur solum de mulieribus raptus à iuris, non de mulieribus rapientibus viros.

Ratis dicitur nauigium in cõditum, & temerè factum, ut trabes connexæ, & sine fabrica cõpactæ. quæ nauigij vicem præbent. A ratiarius dicitur, ut nauicularius, non opifex, sed qui rationibus negotiatur. secundum Bud. in l. 1. de exer. actio.

Ratio ſm Az. de edendo, est scriptura causa negotiationis mutuę edita de datis & acceptis, secus si ibi continetur de pignore tantum, vel de mandato tm̃, uel de constitutã pecuniã tm̃. Aliter accipitur ratio dum dr̃ rationem esse reddendam de omnibus, & aliter cùm dicimus, habenda est ratio ætatis, & similia, vt in l. in cõdemnatione, de reg. iur. & l. 1. in prin. de postul. nã hr̃e rationem ętatis, est hr̃e respectum ætatis, i. in consideratione. Et multum interest inter reddere rationem, & edere, nam edere, est rationes exhibere, & copiã describendi facere, reddere autem est computare, & quod reliquum est restituere, l. boues de verb. sign. argumẽto extrà, de rescrip. si quando in uers. rationabilem causam, quia testis non valet nisi causam sui dicti reddant, si quæratur ab eo. 2. q. 1. in primis tunc enim ratio sumitur ꝑ causa, similiter ibi. Quod ratione caret extirpare necesse est: vt 63. distinctione capitulo episcopi. Etiam prælatus debet esse paratus rationem reddere omni poscenti §. eccle. in fin. 36. distin. & in l. si quis, §. sed interdum, ff. de religio. & sum. fu. & intelligitur illud dictum si potest, q. a ꝑ impotentiam quandoque non

non est omniũ reddẽda rõ ff. de legi. non omnium, & præcipue in arbitrariis, ut qđ Spec. intitulat de teste, in singulari, hoc Grego. 9. de testib. ẞm Io. Andr. ergo dr̃. Sic volo, sic iubeo, sic pro ratione voluntas.

Ratiocinia sunt rationũ redditiones, ad quas aliquis obligatur ex administratione rei pub. vel priuatæ, quã gessit vñ publica sunt illa, q̃b. obligatur officialis curiæ ex administratione aliqua ad rẽ publ. ꝑtinẽte, vt in l. officialis, C. de episco. & cler. Priuata aũt sunt illa, q̃b. obligãtur aliqui ex administratione reũ ꝑtinẽtiũ ad priuatos, vt tutores, curatores, vel ꝓcuratores, gastaldiones, & balliui aliquorũ. Vñ obligatus ad ratiocinia, est ad rationẽ reddendam alicui astrictus.

Rationalis idem qui logista, de quo sup. suo loco.

Rationalis Cæsaris idem est, quod procurator Cæsaris, à rationibus gerendis dict⁹ vide constitutionẽ Græcã. C. de rat. ope. pu.

Raucæ vocantur vermes, qui in radice quercus nascunt, & transeunt, de quib. hr̃ in l. ex cõducto, §. j. ff. loca. licet glo. intellexit de spinis.

R ante E.

Reatus dr̃ status atq; habitus ipse reorũ, antequã absoluantur aut damnent cũ squallidi, promissa barba, de salute litigant, & rerũ suarũ anxij satagũt. Iustin. tñ vsus est ꝓ pęna, in auth. de incep. nup. vulgo, aũt accipit ꝓ crimine, eo modo quo abigeatũ dicimus, abigeorum delictum.

Rebellis dr̃ inobediens principi circa cõcernentia prosperitatem Imperij, in extrauaganti, qui sint rebelles, & ibi per Barto.

Rebellis, & cõtumax differũt vt no. Doc. in c. sanè de off., deleg. Et no. ꝙ rebellis officiali dñi Papæ, vel eccłæ vel Imperij dr̃ rebellis Papæ, & Impera. l. hostes, & ibi Bar. ff. de capt. & postl. reuer. & vide ẽt Bar. in l. 1. de deser. rubr. 14 C. de pęna rebellãtis, vide Bart. ĩ d. extrauaganti, in 12. col.

Receptatores dñr, q aliquos receptãt, & vt frequẽti⁹ sonat ĩ malũ, sunt. n. illi, q fures, raptores, & cæteros malefactores recipiunt, vt C. de his, q latron. legi. 1. & ff.

de

de recepta, l. 1. fine quibus latere non possunt, vt in c. sicut ait, de hær. vel hæreticorũ receptatores anathematizatur, sed receptores, ſm Inno. dñr aduocati, in c, ex parte, de post.

Recipere quandoque significat excipere, vt in l. q fundum de verbo. sign. aliquã do est prestitutum se promittere, interdum approbare, vnde illa locutio: More maiorum receptum est, & consimiles.

Recisius, idest breuius, cap. cũ sit Romana. de appel.

Recomandari reus à docto. dicitur, quando quis est carceratus pp vnum crimen, & alii implorant officium iudicis, ut detineatur ét pp̃ter eorum interesse.

Recontrahitur obligatio traditione rei ab altera parte certo pacto inst qui. mo. re contro. obl. per totum.

Reconuentio est mutua petitio, quæ fit a reo conuento contra actorem, vt si petas à me decem ex causa mutui, & ego reconueniam te ad alia decem mihi debita ex operis mihi præstitis.

Recta linea ascendentes sunt pater auus, proauus, ab auus atauus, tritauus, sicut in fœminis lineã dicimus matrem, auiam, proauiam abauiam, &c.

Recta linea descendentes sũt filius, filia, nepos, neptis, p nepos, proneptis, abnepos, ab neptis, &c.

Rectè denotat iustitiam sicut ritè solemnitatẽ, ff. de inoffic. testamen, l. 2. in glo. & sic stat aliquid actum esse ritè, videlicet ſm ordinem & solemnitatem iuris, qđ tamen non est actum rectè scilicet ſm iustitiam, & æquitatem, vt not. Io. Andr. in cle. fi. de appe. & not. c, qm̃ contra de proba. est glo. in l. iustè possidet, ff. de acquir. poss.

Recusare dicitur, qui debitè requisitus nec causa rationabili differt executionẽ, not. in authen. de exac, instan. dot. §. illud, col. 7

Recusatio ſm Spec. eod. titu. est iurisdictionis, vel audiẽtiæ causa suspitionis proposita declinatio vt C. de iu. l. apertissimi, & dic ut not. ibi, & fit vsque ad xx. dies ſm leges, vt C. de lit, contest. auth. offeratur.

Rhæda est quoddam vehiculũ ad eundũ, vel redeundũ habile, & est quatuor rotarũ l. cũ in plures. §. fi. ff. loc

Redactũ dr̃ etiam quod non est exactum, sed exigi potest.l.si possessor,§.redactę, ff.de pet.hær.

Reddere ꝓprie est retrodare, recipit tñ,&per se dandi significationem,l.verbũ reddendi, de verb.sig.

Reddere rõnes, uide Ratio.

Redditus annui inter immobilia cõparaῖ, in auth.ut hi,q obli.se.ha.perhib. res min.§.licebit auth.& l. iubemus nulli.§.1.C. de sacrosſ.eccl.& ibi Bar. Et redditus appellatione omnes prouentus continenῖ, ẛm Pau. de Elea. & Zaba. in cle.vnica,de exce. prel. & uide not.in c.pastoralis de dec.& dr̃ redditus quasi retrodatus. Bar. in l. filio, in 2.not. ff de lib. & posthu. & in rub.ff,sol.mat.ῖ 4.col. ver. idem dic de verb.reddendi . Vel melius reditus dñr à redeundo quasi si singulis annis redeuntes, & ideo scribendum simplici d,id quod & ratio syllabæ necessario exposcit, & idẽ sunt redditus, & fructus, l. fundi Trebatiani. & ibi Bar.in 1.col.ff.de vsu,& vsufr.leg.Sed Sp, facit drĩaῖ tit.de loc.& cõditio, §.1. ver.illud. Quid sint redditus, & fructus, est bona gl in c.genreali,in ver.redditus de ele.in 6.

Redemptor pro conductore, l.Cæsar. de public.

Reddhibere est aliquẽ facere rehabere iterũ quod prius habuit,ut ff.de edil.edi. & de redhibit. actio. l. redhibere, in prin.

Redhibitoria actio, Req.sup. actio redhitoria.

Redimere interdũ, ponitur pro conducere, & tũc plerunq; refertur ad eum, qui pacta mercede aliquid faciendũ susceperit.l.plenũ. §.operas,de usu.& hab.

Referendarij sunt aduocati, q referunt hoĩum negotia coram principe,in auth.de referenda,col.3.& ibi glo. in curia R. sunt speciales officiales,qui referũt Papę supplicationes,c ex literis, de in int,restic.ubi Inn.& Hostien.

Referre quandoque idem est quod accusare aliquem.

Reficere est,quod corruptum est in pristinum statum restaurare,l.1.§.primo, ff de riuis, & uide ibidẽ notat, de hoc verbo, & in l.3.§. penul.ff de itin.actuq.prin. & in l. 1. §.1. ff, de uia pu. Quæ requiranῖ ῖ refectione,

ne, vide Bart. in l. 1. ff. de ritu nup.

Refragari est nocere uel impedire siue contradicere.

Regalia sunt quædã iura imperij, vt portus, & flumina, & alia, ut notat, in vsib. fe. quæ sint regalia, & per In. not. in c. generali, de elect. lib. 6. & ibi per Car.

Regula secundũ Azo. est plurium rerum, compendiosa narratione facta traditio: vel est cõpendiosa diffinitio rerum vniuersitaté complectens. Item rľa qñque dicitur specialis norma vel modus uiuẽdi monachorum vel canonicorũ quia talis normam viuẽdi præbet. de stã. mon. per totum, & inde dř regularis. Item quãdoque regula dicitur cõstitutio canonica. 11. dist. hoc vestræ in dicimus charitati. Item regula ſm Gof. & legistas est, quæ ré bř enarrat, non ut ex ea ius sumať, sed ex iure quod est regula fiat., ut ff. de reg. iu. l. regula. Nam ex regula nõ fit ius, sed ex iure quod est regulare, fit regulas: Aľs enim dici deberetur ius regularũ, & nõ regula iuris. Et dicitur regula, ideo quia rectè ducit nec aliorsum trahit, quasi à rego, eo qđ rectè regat, & debet regula fieri signo vniuersali vel indefinito. Aliter in grammatica. Regula est multorum similiũ collectio uel coniunctio. Quid sit regula vel potestas eius, quis effectus, qđ officium eius, & qualiter p dat officium suum, dic ut ff. de reg. iur. l. eodem ti. in rub. lib. 6.

Erat, & regula instrumentũ, quo in factura olei ueteres vtebantur, l. sed addes, vbi Bud. ff. loc.

Regula Catoniano dicit, qđ legatum, quod fuerat inutile, si testator moritur, licet ex interuallo moriatur non conualescit, ut ff. eod. tit. l. 1. in pr. & ff. de le. 1. l. cætera, §. 1. Et non propriè dicitur regula, nec inter eas ponitur.

Regulam dñr propriè habere illi, qui profitẽtur tria substantialia cuiuslibet religionis approbatę, videlicet paupertaté, castitatem, & obedientiam, ut in c. cum ad monasterium de statu regula Panor. in rubrica, de regula.

Regulares secundũ Gof. sunt, qui ad viuendũ regulariter se

se astringunt; siue sint monachi, q debet vacare diuinis, vt C. de epi. & cle. generaliter, §. 1. siue sint canonici rlares: nam idem est iuditium de ambobus, ut in c. ex parte, de postul. & ca. non magnopere, ne cler. vl mon. & hoc est verũ quo ad rem, non quo ad regulã latiorem, ut in tit. de statu mo. Vnde monachus dr à monos, i. unus, & icos custos, uel a cos. i tristis, quia solus debet stare tristis, ut no. C de episc. & cler. in rubri. 16. q. 1. c. placuit. 2. ubi dr qa mũdo mortuus est. Deo autem uiuit. Et interpretatur unus tristis, ut ea q. si cupis. Sed canonicus dicitur à canon, idest regula, & icos custos. quia semper debet esse sub rla, qua re dicitur regularis. Nam regularis est, qui per professionem imperio prælati se subiicit.

Rei vendicatio fm Azon. C. eod. tit. est actio quædam, quæ datur sola ratione dominij, & possessionis uel quasi. ut l. in rem, ff de rei vendi. l. 1. & C. ubi in rem act. Et dicitur uel quasi, ꝑpter iurisditionem, quæ ratione quasi dominij datur, vt notat instit. de actio.

Relatio secundum Spec. C. eod. tit. est iudicis dubitantis de iure, ad principẽ missa consultatio. Et quomodo debeat fieri relatio, no. C. de rela. l. 1.

Relegare est aliquẽ in insulã, vel in aliũ locũ mittere, ut ibi propter delictũ aliquod quod commisit, morã ad tps faciat, & est quasi bannire, ut ff. de pen. relega. in prin. & tacite non adimũtur bona nisi exprimat sententia, ff. de in int. & releg. l. relegatorũ, §. ad tempus.

Relegatio est deportatio quã uis propriè capiẽdo differant, quia relegatio fit ad tempus, deportatio in perpetuum, uide hoc. ff. de interdictione, & relegat. l. relegatorum.

Relegata iugera, uide supra fundus releuatus.

Religio principaliter ordinata est ad opera uitæ contẽplatiuæ, q̃ in orone, & studio consistunt, & secundariò est annexum opus manuum secundum Io. Andr. in c. sanè, de regula. in nouella. Et q̃ religio sit maior, subdit idem Io. Andr. dicens, Oportet principaliter maioritatem ordinum

attendi ex parte finis, secũdario autẽ propter exercitium. nã finem querimus ꝑ ſe, & exercitium non ꝑ ſe, ſed ꝓpter finem. Ex quo ſequitur illam religionem maiorem eſſe, quę eſt ordinata ad finem abſolutè potiorem, vel qa illud eſt magis bonum ad quod ordinatur, vel quia ordinatur ad plura bona. Si uerò vtriuſque religionis ſit idẽ finis, attenditur præminẽtia ſecundario non ſecundùm quantitatem exercitij, ſed ſm proportionem eius ad finem intentum.

Religioſi ſunt qui uitã regularem profeſſi ſunt. Et largè dñr religioſi, qui in propriis dominibus religioſè viuunt, quamuis non ſint profeſſi, vnde tria ſubſtantialia vitæ regularis profiteri debet religioſus, ſ. obedientiã, caſtitatem, & proprietatis abdicationem, vt 12.q.1. non dicatis. 19.q.3. quia ingrediẽtibus, nec in his diſpenſandũ eſt. in c. cũ ad monaſteriũ, de ſta. mo. in fi. nã profeſſio eſt ſolemnis ꝓmiſſio religionis in qua ꝑdicta tria cõcurrunt.

Religioſę domus ſunt dom⁹, & monaſteria Chriſtianæ fidei, & alia ſi'a pia loca ad pios uſus religionis deputata quocunq; noĩe cenſeantur. Et ſm Gof. religioſæ domos dñr monaſteria, templa, hoſpitalia, & alia loca, vt ſup. & in c. de xenonodochiis, eod. tit. & C. de epiſc. & cle. in l. orphanotrophos, & oĩa oratoria. Etiam illa quæ aliqui ex deuotione in propriis domibus epi autoritate conſtituunt, loca religioſa sũt, vt 41. diſt. oratorium.

Religioſus loc⁹ eſt, ĩ quo mortuus ſepultus eſt, vel ẽt caput eius, ut ff. de religioſ. & ſumpt. fune. per totũ. Vnde mortuo illato in ꝑdiũ ipsũ religioſum efficit. C. quæ res pig. obl. poſſ. l. 3.

Relinquere verbũ propriè eſt in ultima uoluntate, ff. de tab. exhib. l. 1. & C. de ſacroſ. eccl. l. 1. & l. iubemus, §. fin. in ultim. gloſ. Item adde dę hoc verbo relinquo, Bart. in l. illa inſtitut, ff. de hær. inſt.

Reliquari apud Iuriſconſultos dr̃, qui æs alienum integre non ſoluit, vnde reliquatores vectigaliũ, qui reliqua publico debent. Alc. leg. 4. de verb. ſig.

Reliquũ, ſeu reſiduum aliqñ

totum

totum admittit, ut l.2. C. de hær. inst. Aliqñ nihil addit, si nil reperiat, ff. de her. insti. l. item qđ sabinus, §. sed si. item adde qd veniat reliquorum appellatione. Bar. i l. Offidius, ff. de leg. 3.

Remissio est causę commissę ad cõmittentem facta missio. Item qñq; sigñat idem qđ indulgentia ẜm Spe. & sic sumiť in tit. de pę. & re.

Renuntiare est remittere, uel negare, vnde dicitur. Liberũ est vnicuiq; iuri suo renũtiare, i. remittere ius suũ & negare eo se, uelle vti.

Renũtiatio ꝓpriè est rei uel iuris spõtanea refutatio, & põt fieri ꝑ illũ, ad quē ꝑtinet illud cui renũtiať aliàs gñaliter renũtiatio põt fieri ꝑ quēlibet de re sua vel iure proprio, C. de pac. leg. si quis in conscribendo.

Rhenus flumen est per Boniam seu Alemaniam currens ff. de euic. l. Lucius, & inst. de re. diui. §. 2. in gl.

Repedare ꝓ reuerti. l. si qs ex grege. C. de cohorta. lib. 12.

Repetere propriè est restituẽdum petere. Aliqñ tamen idem significat quod iterare, vt in l. repe. de quæstio. quandoq; significat recordari, l. quidam de iure cod.

Repetita die promittere est, cũ id agitur, ut promissio retrorsum trahať, & prius facta intelligatur, quod vulgo dicunt exnunc prout extunc, & econtrario.

Repetundarum, uide suprà in ver Lex. Iul. repetũdarum.

Repignorare est luere pignus, l. si ut certo, §. nunc videndum ff. commod.

Replicatio secũdùm Spe. eo. ti. de exceptio. §. multũ, est exceptionis factæ exclusio, & sic est quędam exceptio competens actori cõtra exceptionē rei, & istam semꝑ opponit actor, & contra replicationem, actoris datur duplicatio reo, & iterum contra duplicationem rei datur actori triplicatio, & sic in infinitum extendere licet institutione eodem titulo, in principio, de replicatio. vide Ioannem Andr. per modum summæ, in capitulo à nobis, de except.

Replumbare significat plumbum eximere, l. cum aurũ, de au. & ar. leg.

Repræsalia est ptās pignorãdi contra quemlibet de terra debitoris data creditori ꝓ iniurijs, & damnis. De his repræsalius diciť de iniur.

& dam.da.c. & si pignorationes.lib.6.

Repræsentare pecuniam, est illam statim, & in præsens numerare.le.cum 2.§.eam de transact.

Repromissio est promissionis iam factæ confirmatio, vi de suprà promissio.

Repromittit qui nuda stipulatione se obligat. Alc.in l.satisdationis, de verb.obliga.

Repudiare est spernere, respuere, vel dedignari.

Repudium est renũtiatio ab vxore missa marito, vel ecõtra, qa mittẽs cõditioni alterius petit renũtiari. Itẽ dici põt repudiũ quod sub testimonio triũ testium vel à præsenti remittitur. Etiã repudium est residentium discordantia. inde dr̃ libellus repudij scriptura in qua alter alterius cõditioni renuntiat: in libello aũt repudij scribebãtur hæc verba, s. res tuas tibi habeto, uel res tuas tibi agito, nec tamen põt mulier mittere repudium nisi cã approbata, vt si fortè maritus pp naturalem imbecillitatem minimè coire possit, in libello discutiendorum sponsalium hæc verba erant in vsu cõditione tua nõ vtar, ff. de diuor. & rep. l. 2. Quæ autem sit differentia inter diuortium, & repudium, no. ff. eod. titu. in rub.

Reputatio ẜm Plan. est compensatio, vt l. 1. ff. de sol. vel secundum Azo. reputatio, i. restauratio vel secundùm Acc. est computatio.

Rex est verbum generale, vt ff si cer. pet. l. 1.

Res cões naturali iure dñr, quarum vsus oĩb. aĩalib. est cõis, vt aer, aqua, profluẽs, & mare, & eius littora, secundum Azo. & inst. de re. diui. §. ilumina autem, & ff. de acq. re. domi. l. 1.

Res emphyteutica est res emphyteuticę cõditioni subiecta. s. illa, quã ecclesia, uel aliqs dñs dñio, & ꝓprietate retẽta concessit emphyteutæ qnãtum ad solã possessionem, vnde si hic emphyteuta rem illã in aliã personam trãsponere vult, non potest tradere eam, i. dñium trãsferre, eo q꞉ ipse nec hẽt, nec habuit illud, & ideo alteri dare non potest, quia nemo in aliũ plus iuris transferre potest quã ipse habet, vt in regula nemo plus, de reg. iur. lib. 6.

Res integra dicitur in contractu venditionis, quãdo res

non est in toto vel in parte tradita, & pretiũ ĩ toto vel in parte non solutum, licet contractus sit factus, aľr ẽt dr̃ res integra respectu iudicij, quando lis nondũ super tali re accepta; est uide licet ante lit.conte. vt in c. ex insinuatione, de proc.

Res iudicata ſm Az. eo.ti.dr̃ snĩa, q̃ finẽ cõtrouersiarum ꝓnuntiatione iudicis acci pit, ut ff.eo.ti.l.1. Vel est ꝙ cõdemnatione vel absolutione contingit. Et addunt q̃dã, si nullo iuris remedio snĩa possit retractari, aut la psis 10.dieb.possit reformari. Sed hoc nõ placet Azo. Itẽ res iudicata est à iudice eius, qđ ĩn iudicio deductũ est rõne ꝑ eũ adiudicatio, vt d.l.1.cum ibi no. Nã ibi notatur, ꝙ res iudicata nõ est snĩa, sed id qđ est decisum ꝓnuntiatione iudicis. Snĩa vero est dispositio uel pronuntiatio iudicis legaliter declarata, licet ibi gl.videat̃ hoc ignorasse. Ex quo sequit̃, ꝙ iterlocutoria nõ põt appellari res iudicata, quia nõ capit finẽ controuersiarum licet q̃nq; & interlocutoria causa diffiniatur. Nec snĩa arbitrorũ dñr res iudicatæ, quia non imponunt finẽ. Nã ꝑ solutionem pœnæ potest resiliri.

Res publicæ dicuntur, q̃ sunt omnium populorum, & hominum tantum, ut sunt flumina, & portus, & quæ sũt dedicata vsibus populi, vt forum, stadium.

Res religiosæ sepulchra sunt: in quib.homines sepeliuntur, ut institutio. de rerum diui.§. religiosum.

Res sacræ dicuntur, quæ ritẽ Deo per pontifices consecratæ sunt, vt ædes sacræ, & alia dona pia, quæ ad diuina mysteria conseruanda, dedicata sunt, ut cruces, & thuribula, quæ etiã alienari prohibentur, excepta causa redemptionis captiuorum, institut. de re. diui. §. sacræ res, & in gloss.

Res sanctæ dicuntur, quæ ab omni lesione munitę sunt, vt muri, & portæ ciuitatis, quæ ideo sanctæ dicuntur, quia pœna sanguinis constituta est contra eos seu aduersus eos, qui aliquid in his, delinquunt violando vel aliud committẽdo, vel tales res transcendendo scalis admotis, vel etiam aliquid in eorum læsionem auferendo, vel qualibet alia ratione occupando

do, vt inst. de re.diui. §. sancte. Nam ciues R. alia q̄ p portas egredi nō decet, cū istud hostile, & abominandū est, nā, & Remus frater Romuli occisus tradit ob id, quòd murum transcedere voluit, vnde Lucanus.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Res soli est res immobilis: vt Inst. vi bon. rap. §. 1. versic. quod non solum.

Resarcire est restaurare: vnde dr̄ cōpelli debes mihi damnum resarcire, i. restituere.

Rescriptum s̄m Gof. est mandatum principis, qđ ad instantiā alicuius, uel aliquorum, siue proprio motu, vel ex relationib. absentium, vel ex suggestionibus pręsentium, uel ad alicuius cōsultationem, facit, vel cum alicui uel aliquib. corpori, collegio vniuersitati, vel ciuitati aliquid mandat vel indulgetur, talia enim ius faciūt, nō generale, sed speciale in negotijs, et inter p̄sonas in quib. & inter quas promulgata sunt, vt C. de legat. & constitutione, l. 2. Et nota. q̄ rescriptum capitur tripliciter. Primò generaliter, & sic q̄libet scriptura continens aliquā dispositionē superioris, dr̄ rescriptum, & sic idē est qđ scriptum, & s̄m hoc si Papa respondeat ēt de iure dicitur rescriptum. Secundò minus generaliter, vt concernit ti. de rescri. & sic est scriptum super negotio vel negotijs particularib. alicuius, vel aliquorum, siue singulorum, siue vniuersitatis siue motu ꝓprio, siue ad instantiam, siue causa cognita, siue non cognita, à superiore emanans siue aliquid iuris tribuat, siue tribuat solum exercitium iuris alicui competentis, & ita cōprehēdit rescriptū ad lites, de quo de rescript. in cle. 1. & 2. Fit autem super literis plerunq; similib. & dr̄ rescriptum ad beneficia, de quo eo. ti. c. super literis, & comprendendit etiam annotationem, & pragmaticam sanctionem. Tertio capitur specialiter, & strictè pro scriptura continente dispositionem per qua datur iudex, nec aliq̄d aliud conceditur, nisi ut coràm illo iudice ius tibi competens consequaris, & hoc dicitur rescriptum ad lites, quod datur alicui ad cōfirmationem sui iuris, de quo

in

in c.super literis, eod. titu. & sic est species distincta à priuilegio (qđ concedit ali quod ius particulare cótra ius cómune) & à rescripto ad bñficia, qđ magis ꝓpriè comparatur priuilegio.

Residere in ecclesia, ſm Gof. & in ecclesia deseruire beneficio, & ecclesiæ curam habere, cap. conquerente, de cleri. non resid. parum enim est residere nisi residens curam habeat ecclesiæ, in qua bñficium hét, vel ꝑsonatum, vt in c. quia nonnulli. de cler. non resi. Debet aũt residere ꝑ seipsum, nó ꝑ vicariũ, c. quia nonnulli ꝑalleg. nisi, in casibus, vt cum ex indulgentia, speciali competit alicui nó residere, vel cũ cósuetudo excusat nó residé tem, vel cum ecclesia depé det ex ꝓbéda, vel cũ persona sine culpa sua ĩcidit in debilitaté, deformitaté, vel morbũ, vt per se deseruire non posit, vel cum necessaria profectio imminet, vel etiam voluntaria vtilis tñ, & honosta, vt studiorũ, vel peregrinationis causa, cum licentia tñ prælati vel consensu capituli, vt not. Goffr. in sum. de off. vi, §. nunc videndum. Sunt ergo clerici nó residétes, q in ecclesiis in q b. intitulati sunt nó faciunt residentiã, & si personaliter residẽt, non tñ deseruiũt beneficio, nec ecclesiæ curam habent.

Responsa prudentum sunt, q̄ iurisconsulti respondere dicuntur cõsulentibus. §. constat, & c. responsa, dist. 2. vnde etiam responsa Pauli dicta sunt. Fuerunt. n. quidã prudentes, & arbitrarii ęquitatis, qui institutiones iuris ciuilis ediderunt quib. dissidentium lites, & contentiones sopirentur, ſm Isid. lib. 6. etymo. cap. 14.

Restituere est retro ſtatuere hoc est rem in eum statum ducere, in quem fuisset, si nihil, aduersus quod faciéda eẽt restitutio, euenisset, l. 1. §. restituas, ne quid in loco publico, & l. restituere, de verbo. sig. Proprie tamen restituere dicimur qđ accepimus, secumdum Alciat. in d. l. restituere.

Restituere in integrum. Require supra de I.

Restitutio, hoc uerbum plenam habet significationé. l. cum Prætor. & l. plus, de verbo. sign. ubi Alc.

Restitutio in integrum. Re-

quire supra in integrum restitutio. & datur tam ecclesie, q̃ minorib. ratione ętatis, quare prioris status vel iuris rei integratio, q̃a succurritur per restõnis auxilium minoribus 25. annis, & ẽt ecclesijs, quæ minorũ iure cẽsentur, semper. n. ecclesia debet iure minoris illęsa seruari, vt in c. 1. eod. titu. & restituit minor uel ecclesia siue lædatur, siue decipiatur ipse minor, siue tutor, siue procurator eius, vel si p̄latus, syndicus, œconomus ecclesię decipiatur, nã delictum personæ non debet in detrimentum ecclesiæ redundare, in regula delictũ, de reg. iur. lib. 6. & si restitutio fit iure minoris differt ab ea restitutione, quæ fit iure maioris, q̃a prima datur officio iudicis deficiente actione secũda verò habet actionem suo iure, s. vtilem officio iudicis accedente, vt in c. cum uenissent, de in integ. restitu. ĩ gl. verbi restituimus. Etiã restitutio q̃nq; petitur ubi nulla possessio potest esse, vt cum petitur restitutione consanguinei, vt in c. cum venissent eo. tit. in gl. in c. in literis, de restit.

Retiarius potest dici ille, quĩ iacit rete ad pisces capiendos, vt patet in l. si iactũ, ff. de act. emp. Sic ẽt retiarius dictus est alter ex gladiatorib. qui fugientẽ vel fugam simulantẽ sequeretur, ut rete immitteret, qđ genus pugnæ primo à Pithaco Mittileneo vno ex septẽ sapiẽtibus institutũ est, de quo Val. Vax. in primo, & Festus Retiario (inquiens) pugnanti aduersus Mirmilonẽ cantatur. Non te peto, piscem peto, quid me fugis, galle? Interpretatio tñ illa est melior vt à rate ratiarũ deducamus, quemadmodũ à naui nauicularius formatur, l. 1. ff. quod cuiusque vniuersi. homin. piscatores. n. communiter ratem habẽt, quod etiam innuit. Sequo in l. periculi p̄tium, ff. de nau. fœno.

Reuerentia est honor, qui exhibetur cum pauore. ca. 2. de officio delega. lib. 6. per Arch. in cap. decret. de immunita. eccle. & est exhibenda patri, & patrono tã viuo, quàm mortuo. l. apud Celsum, §. aduersus, ff. de doli except.

Reuocare domũ ẽ allegare, & dicere se nõ posse cõpelli

eo loco, quo cōuenitur ad litem suscipiendam, sed re mittit ad locum, in quo domicilium habet inde dicitur, legatos, q Romam mittuntur, non debere conueniri ipsis inuitis, sed habere ius vocandi domum. De hoc vide c. fi. de foro cōpe.

Reus est, qui defendit, & propulsat actionem, vel accusationem, non à reatu dictus, sed à re, quæ petitur ab eo pstanda, vel sup qua ipse impetitur, quia quamuis conscius sceleris non sit reus tamen dicitur quamdiu in iudicium pro re aliqua petitur, tv ca. foros, de verb. sig. ad fi. 15. q. 3. c. vlt. 3. q. 11. c. nō est. Etiā qñq; reus à reatu dr̄ ille, videlicet, qui conuincitur crimi nosus. cap. 1. de re iudi. lib. 6. vel sic, Reus est ille, qui necessariò se habet defendere, c. dilecti filii. de exce. & sic dicit̄ à re, quam ipse defendit. c. forus. præalleg.

Reus agitur, vel fit quicunq; accusatur. l. vlt. C. de fide instru. Reus autem peragi dicitur, cum condemnetur. l. 2. ff. de adulte.

Reus credendi est idem, qui creditor.

Reus debendi appellatur ipse debitor.

Reus promittendi dicitur ille, a quo quis stipulatur, & dicitur à re, vel firmitate, quia firmiter, & omnino verum est eum obligatū, nā reus significat firmitatē: vt dicit Virgi. uoti reus. & Azo. C. de duobus reis stipulan. in sum.

Reus stipulādi dicitur ille, q stipulatur. gl. insti. de duobus reis.

Reus satisdandi apud Vlpianum est, qui fideiussore dato obligatus est. Reus verò satis accipiendi, creditor, qui ob eius creditū fideiussores a debitore accepit. l. qui hominem. §. quidam. de solut.

Rex vel Imperator potest quilibet dici in domo sua, ut in c. duo sunt Ioan. Andr. in c. venerabilis, de elect.

R ante I.

Rigor iuris quandoq; ponitur pro solemnitate, & ordine iuris communis habitu respectu ad rescriptū Papæ c. super literis de rescrip. Secundò ponitur pro austeritate cōtraria dispositioni, aliàs dispensationi, & misericordię, & ad alio-

rum terrorē inducta. Tertiò pro stricto ordine iuris communis, & sic sumitur in c. si clericus. de foro cōpet. & no. glo. in c. vt constitueretur 50. dist.

Ripa propriè est fluminis, sicuti littus matris. §. 1. Inst. de re diui. Ripa aūt ita rectè diffinit, id qđ flumen continet naturalem rigorē cursus sui tenens. l. j. ff. de flu.

Riparenses in l. cōtra C. de re mil. intelliguntur milites, qui in imperii limitib. excubabāt aduersus Barbaros, puta in ripis Danubii ad tuendas Pannonias aduersus Sarmatas.

Ritè, req. suprà, in ver. Rectè.

Riuus dr̄ locus per longitudinē depressus, de quo aqua decurrit. l. j. §. j. ff. de riuis.

Riuales sunt, qui p̄ eundem riuum aquam deducunt. l. 1. §. si inter riuales. ff. de aqua quot. & ęstiua. & cap. horrendus. 32. q. 5. vbi not. qđ ēt riuales dicuntur, illi qui exquisita libidine cum eadem muliere consuetudinem habent.

Rixa ex litibus & contētione nascitur. l. seruus. ff. de act. & obl. & est inter duos. l. prætor ait cuius. §. 1. ff. vi bono. rap. & l. si non conuitij. C. de iniu.

R ante O.

Robur, est debita ꝓportio omnium suorū membrorum, ſm Aegid. de regimine prin. c. 13. & hr̄ iust. de donatio. §. perficiuntur, & de transact. c. 1.

Rhodos insula est, in qua antiquit⁹ vsus mercatorū fuit & inde dn̄r leges Rhodiæ, vt no. ff. ad l. Rhod. de iac.

Rodius est genus piscis, cuius sanguis valet ad tingendū veste, vt ī C. de vesti. olob. & deau. lib. 11.

Rogo capitur qn̄q; ꝓ p̄cipio 11. q. 3. rogo. quamuis qui exhortatur mandatoris operam non fungatur. ff. de his, qui notan. infamia. l. ob hęc verba.

Rogare interdum est interrogare. l. 2. ff. de adopt.

Rogus, vide 23. q. 8. cōueniot sup ver. busto. vbi gl. ꝙ bustum dr̄, cū res est exusta, rogus eū cōburit, pira est congeries lignorum ad cōburendum, vide ibi Arch.

Roma est cōmunis patria. l. Roma. ff. ad munici. & in c. exposuit. de dila. ſm Inno. & c. vlt. de fo. competē. vbi dicit, Roma mater. & magi

magistra omniũ ecclesiarũ c.basilicas.de conse.dist.Et quod dr.Vbi Papa, ibi Roma.ẜm Inn.in c.ego enim, de iureiu.dici Lud.de Roma.pro hoc non esse in mũdo aliquem tex.licet multi multos allegent.Et de preeminentijs Papæ, vide per Bal.in l.rescripta.C.de preci.impe.offe.

Roma in iure interdum accipitur pro Constantinopoli, vt in l.1.§.Romam.C.de ve.iu.enu.

Rostrum dicitur forus causarum,vbi causę tenẽtur, vel tractantur.

R *ante* V.

RVbrica est qua legũ tituli & capita notant à terra rubei coloris, & minio proxima. Quæ aliqñ generalior est nigro.insti.de iustitia,& iure in gl.rubricæ.

Rudera sunt ea, quæ eiiciunt domibus discussis,uel à domo mundata cũ scopis,vel fragmenta lapidum, vel demolimenta cæmentorum, vel folia, fauillæ, pulueres.

Rumor ẜm Specu.de notorio crimine,est particularis assertio,uel insinuatio ex sola suspicione & incerto autore proueniens c.sup eo.de eo qui cog.consang.ux.suæ,& hic minus ꝓbat quã fama, qa fama est cõis assertio,rumor verò cũ pauci aliquid nõ tamen publice dicunt,& ideo non probat,sed solam suspicionem & præsumptionẽ inducit.

Ruptum intelligitur qđ quo quo modo corruptum est. Vnde non solum facta, sed etiam usta,scissa,collissa,effusa,& quouis modo perẽpta aut deteriora facta, hoc verbo continetur.§.Capite.Insti.de l.Aqu.

Rustica prædia. Require supra,Rustica.

Rusticani sunt ijdem, quod rustici.C.de rust.lib.11.Et rusticitas sæpe in iure nostro sumitur pro simplicitate & imperitia, vt l.2.ff.si quis in ius voc.non ie.

Rustici, qui dicantur, docet pulcherrimè Bar. in l.conficiuntur de iud.cod.

Rursus, i.iterum vel quotiescunq; & significat pro ut significatum propriũ, uel aliud mediũ significare declarat, v.g. testator relinqt alicui decem, & si perdiderit rursus ei reliquit, dicit tex.ꝙ non amplius quam semel postquã ꝑdiderit, est

iuuã n-

iuuandus, Et sic dictio rursus aliqñ verificatur in una vice. l. fideicómissa. §. si qs ff. de leg. 3. Rō, quia nisi sic significaret hæres grauaret sæpius nouā quātitatē præstādo, quod nō est veri simile testatorem voluisse, &c.

Ruta cæsa sunt quæ cædunt, uel eruūtur. ff. de act. emp. l. fundi. §. si ruta.

S *ante* A.

SAccarius autore Budæo dicitur qui saccis gestādis victandi.

Saccularij dūr, qui vetitas artes exercentes ex sacculo partē subducūt, & partem subtrahūt vel distrahūt, ut ff. de extra. cri. l. saccularij.

Sacra quæ sint. Req. suprà, res sacræ.

Sacra annotatio dr̄ rescriptū, quod Imperator ꝓprio mētis motu alicui īdulget cōstituens secundum preces illius aliquid fieri uel non fieri. Vide sup. rescriptum.

Sacra scriptura cōtinet solum libros veteris, & noui Testamenti, & non alios, & ratio reddit̄ in c. quis nesciat. 9. dist.

Sacer locus dr̄, q rite p Pontifices cōsecratus est. l. in tm̄. & l. sacra loca. ff. de re. diu. & inst. eo. ti. §. sacræ. & differt locus sacer a sancto, vt colligitur in glo. l. 2. §. interdicta ff. de interd.

Sacrum oraculū dr̄ rescriptū Imperatoris quod orando quis impetrauit, vel est idē qđ rescriptū, vt supra, de litera R, in verbo rescriptū.

Sacerdos, hoc noīe ītelligunt̄ qñq; inferiores, & nomine clericorū superiores, & cōponitur ex dictionib. Græca, dos. i. datio, & Latina, sacer, vt 21. distin. cleros sicut. n. Rex a regendo sic sacerdos à sacrificādo dictus est. Et sacerdotes Gentiliū dicebantur flamines, quasi filamines, a filo quod gerebant in capite in signum sacerdotij, & aliqui fuerūt protoflamines, ut in c. cleros. præal.

Sacerdotes in diuinis eloquis aliqñ dij, aliqñ angeli uocantur, & regib. sunt honorandi, non iudicandi, dicēte Constantino Imperatore, Dignū nō est, vt nos iudicemus, deos, 11. q. 1. sacerdotib. Etiā sumit̄ sacerdos qñque in malo. C. de mal. & math. l. nullus aruspex ubi ponit̄ ꝓ incantatore.

Sacramentum est sacre rei signum

gnum. Et qualiter differât sacramentũ, signũ, sacrificium, & mysteriũ ꝓbatur 1.q.1.multi, de cõsecr. dis. 2.c.sacrificium, & c.signũ.

Sacramenta ecclesię sunt septem duo uoluntaria, & quinque necessaria, not.gl. in c.veniens de transa.

Sacrariũ est locus, in quo sacra reponuntur.l. sacra loca.§.1.ff.de re. diuis.dic. ꝙ est illa pars quę est prope altare, in eua sũt clerici ad celebrandũ propter sacra q̃ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori (cum soleat esse sacrarium) includuntur reliquię de cõse.ec cle.vel alta ꝑ totũ Doc. in c.j.in gl.2.de vi.& ho. cle.

Sacrificiũ dr̃ quasi sacrũ factũ qa p̃ce mystica cõsecratur ꝓ nobis in memoriã Dñicæ passionis j.q.1. c. multi

Sacrilegiũ de iure ciuili ẽ cũ sacrũ de sacro tollitur.l.4. ff.ad l.Iul.pecu. & l.aut facta.§.locus.ff.de pœ. & C. de crim.sacr.ꝑ totũ. De iure canonico qd sit, vide c. si qs cõtumax.§.sacrilegiũ iũcto.c.seq.17.q.4.vide Albe.in suo dictionario, ĩ dictione sacrilegiũ, & suprà in ver. crimen sacrilegij.

Sacrilegium dr̃ quasi sacrũ lędæs, vel sacrũ legẽs.i.furãs, de quo 17.q.4 ꝑ totum, & maxime in c.q̃sqs.ad fi.Et est crimẽ mixtũ, vt suprà dictũ est de crimine, vide bonã.gl. in c. sunt ꝑ opes.17. q.4. vbi dant rescriptiones sacrilegij, & pœna cõmittẽtis ipsũ, & melius in c.sacrilegiũ.ea.q.in gl.j.

Sagmina sũt q̃dã herbæ, q̃s legati populi Ro. portabã interlocutores pacis, qa nemo illas herbas portantes lædebat, sicut legati Græcorũ solebãt ea, q̃ uocant cerycia ferre. ff.de rerũ diu.l.sãctũ.

Sagũ, militare ac bellicũ gestamẽtũ fuisse cõstat ẽ alio q sagó genus stragulæ uestis haud dissimilis cilico, ĩ qua signatione frequenter vtunt Trãq.Pli.& D.Hier. Vlp.verò noster enumerat sagum inter uestimenta familiaria.l. vestis, de au.& ar.leg. A sago sagarius deriuat.uñ sagaria negotiatio, in l.cum duobus pro socio.

Salariũ est vectigal domiciliorũ dictũ quasi salariũ à noĩe solũ, eo ꝙ reddit, & ĩpedit ꝙ solo noĩe pẽsiõis. Als ponit ꝓ p̃mio, uł ꝓ mercede laboris, & ꝓ remunerõne, ut salariũ aduocatorũ. l.salariũ.ff.mã.qñq. ꝓ sola

tio.l.iubemus ꝑ hac. C.de erog.mil. anno.aliqñ ꝓ ex pensis, l.si cũ dotem.ff.sol. ma.aliqñ pro honore ex parte eius cui debetur, l.si remunerandi.ff.mand.

Salganum, secundum Hug. est idem quod culcitra, dictum à saluo uel salica, & gamos nuptiæ, vel gama mulier, quia maxime propter talia fiunt culcitræ. s. maxime propter mulieres, vt in rub.C.eo.ti.li.12.

Salgami appellatione ſm Alcia.venit oleum, butyrum & eiusmodi esculenta ad condiendum, & alia ad quotidianos vsus necessaria, cuiusmodi sunt ligna.

Salientes, autore Budęo, capita sunt fistularum, atque etiam ipsę tubulorum fistularumq́.scaturigines.

Salinaria dicuntur ea, quæ dantur pro sale. Etiam dicuntur portoria. Require supra, portorium.

Salinæ, locus vbi fit sal.l.1.qđ fit cuiusque vniuer. nomi.

Saltus, tus, tui, est dẽsitas altarũ arborum, & dr̃ nemus raras habens arbores, vbi feræ, canes, & peratores saliunt, vnde. Est nemus saltus, salientis dicit̃ actus. Et dicitur a salio salis, eo ꝙ exiliat in altũ, & in sublime consurgat.ſm Isi.li.14. cap.6. & inde venit fundus saltuensis. C.de fun.pa. & saltuen.li.11. Etiam dicuntur talia loca viuaria forestæ, ut in cle.ne inagro de sta.mon. Est duplex saltus, s.hybernus, & æstiuus.

Saltuarius, uide in uerbo, Topiarius.

Saltuenses dñr conductores prætorum, coloni uerò prędiorum.l.4.C.qui mil. nõ possunt. & l.3. & §. saltus. ff.de acq.poss. & l.creditor. ff.de act.empt.

Salubriis dicitur quasi salutis vber.ſm gl.in clem. dudum, de sepul.

Saluianum interdictum req. suprà in uer. Interdictum Saluianum.

Saluo est dictio modificatiua & reseruatiua præcedẽtiũ, gl.sing in l.item Labeo. ff. famil.herscun.

Samaritanus & Sarracenus differunt, vnde Sarraceni ſm Gof. dicuntur illi, qui nec vetus, nec nouum recipiunt, Testm̃, qui non ab Agar ancilla Abraheæ, de qua fuit eorũ origo, uocari voluerũt Agareni, sed potius à Sarra vxore eiꝰ libera se Sarracenos vocãt. Tñ sunt

sunt quidam inter Sarracenos Samaritani uocati à Samaria ciuitate, qui receperunt quinq; libros Moysi, sed Prophetas respuerũt q.a illos respuerũt, ideo dicitur, ꝙ coniunguntur Iudæi Samaritanis.

Sanctæ res. Requir. supra, Res sanctæ.

Sanctum dr̃, quod defensum, & munitum est ab iniuria hominum, vt ff. de rer. diu. l. sanctũ, vnde Iustinianus dictus est vir sanctus. i. firmus & virtutibus munitus. Martianus aũt unus ex autoribus legum ait, ꝙ sancti dñr a sanguine quasi immolãdo se ad effusioné sanguinis Deo. Als a sagminibus sãct⁹ dr̃, qđ nomen herbas significat, quas solebãt portare legati populi Ro. ne, quis eos uiolaret. ff. de rer. di. l. sanctum Sic sancta dicuntur quæ neq; sacra, neque prophana sunt. Sic leges dicuntur sanctæ.

Sanctio dicuntur propriè illa cõstitutio, vel lex contra, quã si facto fuerit pęna irrogatur, & imponitur, ut not. 3. dist. in sum. & capit qñq; late, vt in proę. cle. Io. And. in ver. sanctio.

Sanctio quandoque dicitur quælibet Imperialis constitutio vel institutio, quãdoque dicitur totius iuris collectio. Et sumitur etiam stricte pro constitutione pœnali ut no. 3. dist. in summa.

Sanctio Imperatoris est cui pœna sanguinis additur.

Sanctio pragmatica. Require supra p.

Sapa mustum dicitur vsq; ad tertiam partem, vel ut quidam volunt, vsque ad dimidiam decoctum. l. quęsitum est, in §. cellarium, ff de fund. instru. vas (inquiens) æneum in quo sapa conqueretur.

Sapientia est de diuinis, sed scientia de mundanis.

Sarcinator, vel sartor est ille, qui nouit artem sarciendi, & suendi vestimenta, & dicitur a sarcio. Et differunt sarcinator, & fullo, ut not. instit. mandati in fi. in gl.

Sarcophagus est locus, uel tumba in quo sepelitur defunctus, & dicitur a sarx sarcos, quod est caro, & phage in Græcè idest comedere Latinè, quia ibi caro hominis comeditur, uermibus.

Sarculus est instrumentũ cũ quo ramus abscinditur, vel ali-

aliquid aliud, & cardones & herbę inutiles excidunt, euellunt, q̄ nascunt̄ īter bonas, Esa. c. 7. Oēs montes ī sarculo sarciūtur, & 1. Reg. 13. in fi. ſm Io. An. in ꝓę. cle. in verſ. sarculum.

Sartarecta dicuntur opera publica, q̄ locantur, ut integra præstentur, uide Bu. in l. hactenus. ff. de vsuf. in an. ad pan.

Satis accipere correlatiuū habet satisdare, vnde satis acceptio dr̄ stipulatio, quę ita obligat promittentē, ut ex promissores quoque ab eo accipiantur. i. qui idem ꝓmittant. l. 5. de verb obl.

Satisdare est securitatē per fideiussores dare. ff. qui satis. cong. l. 1. Vel secundū Az. est alicuius implere uoluntatem.

Satisdatio est cautio fideiussoria. vel ēt iuratoria si fideiussorem quis dare non possit req. supra Cautio.

Satisfacere quid sit, patet in l. 1. præal. & ff. de pig. act. l. si rem alienam. § omnis. & satisfactum intelligit̄ qualitercūque satisfiat. ff. qui. mod. pig. uel hyp. sol. l. itē liberatur. in pri. & ff. de pig. l. si rem præal. §. si satisfactum.

Satyra lex, req. supra in uer. lex satyra.

S ante C.

Scapha, est parua nauis. l. schapham. ff. de euic.

Schaphina genus est cinguli. l. quintus. §. fi. ff. de au. & ar. legat.

Imòvero illic legitur scaphia ī nu. plurali a singulari scaphium, qđ significat, uas mulierum ad alui excrementa suscipiendum.

Scapula & cuculla vestes sunt monachales, in auth. de nu pt. §. sancimus.

Scena ſm vnā sigñationē est obumbratio, vel velatio in theatro, vel alio loco, in quo histriones mimi, vel ioculatores siue comędi ludos suos exercent, & sic vr̄ accipi C. de specta. scen. & leno. li. 11. Idē verbum habes. ff. de his, qui no. inf. l. 2. §. ait prætor. & 33. dist. maritum, ibi exponit Arch.

Scenicæ mulieres. i. ꝓstibulariæ uel meretrices. Et dñr scenicæ mulieres, quæ ī scena. i. loco turpi, vt ꝓstibulo stāt, à scena. i. theatrali inūbratione, vel spectaculo, circi, vbi cōsueuerūt tales prostare. ff. de inf. l. 2.

Scæ-

Scæuæ dñr qui promptiorem & expeditiorem hñt sinistram manum quã dexteram l. qui clauum. §. item sciendum. de ædi. edic.

Schedia grecè, latinè dr ratis, de qua dictione dictum est superius loco suo.

Schema. i. ordo iudiciorum in auth. de iud. ĩ prin. uel schema. i. snĩa, eo. tit. §. j. aliquã do schema. i. ermodicium, no. in auth. qua in prouin. C. ubi de cri. agi. oportet.

Aliquando accipitur pro tit. pro soluto. in auth. de eco. rerum alie. §. pen.

Schisma ſm Gof. est illicita dissentio, diuisio, vel discessio eorũ, inter quos unitas esse deberet. Vel sic. Est illicitus ab unitate ecclesię, vel ab vniuersitate discessus. Et dr à scissura, quia p schisma fit ab vnitate scissura. 24. q. 1. schisma, & differt ab heresi, q a heresis in pri. sui hẽt peruersum dogma sed schisma in fine fingit aliquã hæresim ut rectè ab ecclesia videatur recessisse, ut dicit Hier. 24. q. 3. hrsis. Et sic schisma & heresis differũt sicut genus & species, quia oĩs hereticus est schismaticus, & non econue so nisi durauerit.

Schola dicit societas scholariũ, ut locus in quo discunt aliqui, ut scholares, ut sciãt scientiam, & prudentiã, alij militia, ut tyrones, ut C. de pri. scho. li. 12. nã schola græcè est uacatio latina.

Scholaris est persona uacans ab humanis negotiis scholasticis dedita disciplinis. Et dicitur a schola grecæ, i. uacatio latine, & ares uirtus, quasi uirtutibus uacãs.

Scholares etiam appellantur militantes in sacro palatio Imperatoris, & in hoc sensu accipiuntur scholares in titu. de priu. scho. lib. 12. C. nam & schola militum dicitur, autore Vegetio.

Scientia triplex est, eminens mediocris, & sufficiens, Eminens dicitur illa, per quam qs scit difficillimas quæstiones explicare, & diffinire in promptu sine reuolutione librorum. Mediocris uerò per quã quæstiones dificiles decidit cũ reuolutione librorũ. Sufficiẽs autem est legitima requisitam secundum qualitatem officij seu beneficij ſm Inno. & Abb. in c. cum in cunctis, num. 4. de elect.

Scĩa quadriuales sũt, ut musica, astronomia, geom. &c.

inst. vt supra.

Sciscere idem est quod statuere seu decernere, ꝓpriè autē plebs sciscere dicebatur, populus verò iubere. Hinc plebiscita, i. plebis decreta.

Scissarij truncarij, & oratorij idem sunt.

Scita sunt ea quæ plebs tantū cōstituit, & vocātur scita, eo quòd plebs ea scit, et sciscitatur seu rogat vt fiāt. ſm Isid. lib. 6.

Scoparij serui qui domū scopis verrunt ac purgāt. l. instrumenta, de fun. inst.

Scribę censuales sunt qui scribunt censum, C. de tab. in rub. lib. 12.

Scribæ logographi secundum Acc. dicuntur qui publicis rationibus scribendis deputati sunt nam logos græcè rōnes publicas dicimus latinè graphos scriptura. Hi ēt inumerari appellantur, vt C. de suscep. præpo. & arca. l. duos. lib. x.

Scribæ tabularij ſm quosdā olim creabant̄ ad tps triennij ad scribēdū publica ratiocinia prouinciarum seu ciuitatū, ſm Acc. C. eo. tit. in rub. lib. 10. Et propriè sunt illi, qui scribunt noīatos ad munera, & honores, & tributa soluta, & dñr tabularij, q a publicis instrumentis p̄sunt in singulis ciuitatib. & hi appellant̄ librarij, ut ff. de reg. iur. l. si librarius, & tabelliones, & vt in auth. de tabellio. coll. 2. & sic potest accipi. C. de bo. lib. l. si quis §. j. licet, & aliter ibi exponat̄. Ał's scribæ dñr, qui circa principes vel alios magnos iudices sunt deputati pro actis & gestis conficiendis. Hi quoque vocantur scriptores notari libellenses pragmaticales, epistolares exquestores vt C. de app. l. præcipimus. & in l. offerendis.

Scriniarij, & scriniorū memoriales idē sunt, & magistri scriniorum etiam scriniarij appellātur tabelliones, vt in c. ad audientiam, de præscriptio in gl.

Scrupulositas. i. nimia subtilitas. l. posthumus in prin. ff, de iniusto testa. Aliqñ, i. damnum, no. in gl. §. quia uerò leonis. in auth. de nō alie. & in l. fi. C. de necess. ser. hære. inst.

Scrupulus est 24. pars unciæ tres scrupuli faciunt drachmam, octo drachmæ faciunt vnciam. l. 1. C. de metal. & metall. li. 11. & uide ibi Bar.

Scru-

Scrupulus etiam quandoque accipitur pro solicitudine & dubitatione. l. 3. C. interd. matri. ducta metaphorica significatione à scrupulis, i. minutis lapillis, qui insilientes in caldeos pedes magna cum molestia premere solent.

S ante E.

SEcessus, locus à turba & tumultu separatus. l. si cum dies. de recep. arbi.

Secretarium in l. 2. C. de proxi. sac. scri. pro aula, in quã iudices conueniunt ad ius reddendum.

Secũdæ nuptiæ dñr, cum aliquis cum aliqua secũdò nubit & sunt oẽs nuptiæ quæ sequũtur primas nuptias siue sint tertiæ, siue quartæ, & sic de alijs. de hoc C. de secundis nup. in rubric.

Secũdicerius olim dicebatur, qui secundum locum obtinens, scriptus erat secundo loco in matricula notariorum, vt C. de primice. & secundice. l. 1. & 2. li. 12.

Secundus hęres appellatur hęres substituturus. l. precib. C. de imp. & alijs substi.

Securus dr̃ q̧ sine vlla cura est quẽ alioq̧n Iurisc. uocare solent supinũ. i. socordem, & desidẽ. i. plurimũ. de iur. & fac. ign. Securum etiam dicimus, cui uel pignore vel fideiussione cautum est l. habere. §. cautum. ubi Alc. de ver. sig.

Sed, qñq; capitur aduersatiuè & aduersatur in iure. Quãdoq; autem adiuncta copula aduersatur et in facto. ff. de pet. hære. l. sed, & si. in prin. eũ gl. impropriatur tamen; ut in l. 2. in fi. ff. si quis cau. vbi qñ eum copula ponitur, vt dicendo, sed & i. aduersatur ad factum; i nõ ad ius, imò sigñat identitatem iuris, & sumitur illud significatũ ex copula, quæ copulat nomina, & nõn factum sequens cum præcedenti, q̃a non põt, cũ sit factum diuersum copulat ergo quo ad ius. Qñ aũt sine copula ponitur cum conditione si vel sine ea tũc simpliciter significat aduersatiuè quo ad factum, & quo ad ius, ut in l. sed & si præalle. similiter in l. 2. in glos. super verbo fortius. ff. ne quis eum, qui in ius vo. ui. exi. Sigñat ergo dictio sed, aduersatiuè simpliciter vel tantum ad factum, prout significatum suum vel aliud declarat vel cõcludit.

Sedicio dr̃ quasi seorsũ itio,

quia in diuersũ vadũt aliosque trahũt, vl' a sedo sedas, per cõtrariũ, vt dicit gl. in rub. C. de seditiosis. Et dr̃ seditio quietis publicę turbatio. C. eo. ti. l. 1. & 2. de hoc no. 45. dist. seditionarios. & ibi ꝑ Arch. & Io. An. de immuni. eccle. c. decer. li. 6. Et tales cõcitãtes seditionem puniuntur pœna capitis, vt no. in l. denunciamus. C. de his, qui ad eccle. confug.

Sedularium, quæ vox habetur in l. 4. de supellecti. leg. quidam interpretantur sellam seu lecticam.

Sella, idẽ quod sedes. Pau. in l. q̃ sella. de rusti. præd. áccepisse videtur ꝓsede, in qua sedet qui vehitur lectica.

Semestre est tempus sex mensium, & duo semestria faciunt annum, uide inst. de exc. tut. §. item diuus. in gl.

Seminariũ locus est subactus, in quo semina i. surculi, vel vitium uel aliarum arborũ pangũtur, ut cum ad certã quantitatem excreuerint, ut vinetum pomarium, arbustum vel transplantẽtur.

Semis colligitur ex sex vncijs, & est dimidia pars assis, & dicitur quasi semias. C. de meta. l. hac lege. li. 12.

Seminecis. i. semi mortui, vt in l. qui indignum. C. de testa. vbi dr̃. Nõ sunt necessaria obseruari momẽta uerborũ, quæ seminecis & balbutiẽtis lingua profundit.

Semita. i. via l. si ex plagis. ff. ad l. Aq. c. ad andientiam. de homicid.

Semper. i. oĩ tꝑe, & omni casu. l. semper. ff. de iu. immu. & no. l. 1. ff. sol. mat. & denotat continuationẽ, vt in sti. in ꝓe. ibi, semper Augustin. & l. 2. in fi. C. de episc. & cle. Aliquãdo hęc dictio semper, subaudit à iure. l. iurisgentium. in prin. ff. de pac. Aliqñ, semper fieri dr̃, quod fit horis debit is & ordinatis, & ita exponitur in c. si laicus. 31. di. Aliqñ semper. i. in perpetuũ. l. fi. ff. ad l. Pompe. de parricid. aliqñ semper. i. sine temporis pręfinitione. §. appellantur. insti. de excep. & l. in cognitione. ff. ad Syll. Aliquando denotat animi motum Iuuenalis. Semper ego auditor tantum. Et de sua expositio ne uide Spe. in ti. de re. in integ. §. 54. circa medium. & per Bart. & alios, doct. in d. l. 1. ff. sol. mat.

Senatores dr̃ magistratus populi, quasi seniores, nã ſm Az. leges prius fiebãt à po-

pulo eiusq; interuentu sed qa aucto populo cœpit diffi cile côuenire in legib.codé dis,iô elegit populus centû senatores, vt C.de peti.hæ red.l.vlt.vt ipsi vice populi côsulerent,& q.cq.d statue rent lex esset.Senatores sût qui à patritijs & consulib. vsq; ad viros illustres descé derunt.& hi solebant dice re sniam ĩ senatu, quare ét consulê Romanû vocamus senatoriû magistratû,vt ff. de sena.l.vlt.& inst.de iure nat.gen.& ciui.§.lex est.Se natores ét dént senatorû fi- lij,& nepotes ex filijs nati, non autem nati ex filiabus vt l.liberos.ff.de senato.

Senatus est cœtus ille honestis simus senatorû, qui centû erant numero,ut dicit Az. ff.de leg.& sen.cô sul.& pa rificaẽ senatus principi , vt puta cû hẽaẽ vice populi, & ante impatoré p popu- lû,& post imperatoré prin cipem constitutus fuit se- natus, vt ff.de orig.iur.l.2.

Senatusconsultû est qđ tantû modo senatores habito cô silio populi consulendo de creuerunt,ẽm Isid.li.5. Et not. multiplex est senatu- sconsultum, vt infrà patet.

Senatusconsultû Apronianû aliàs Semproniauû, omni bus ciuitatibus fideicom- missariam hæreditatem iu bet restitui, & in ea, & ad eam oés actiones trâsferri.

Senatusconsultû artificianû, aliàs artificulianû, est quo cauetur,vt præsides puin- ciarum cognoscat in puin cijs de libertate,licet heres non sit illius prouinciæ.

Senatusconsultû Claudianû statuerat, ꝙ mulier libera seruili amore capta,si ei de nuntiatû esset à dño ne cô misceretur seruo suo, & iu dex sup ea câ admonuisset nec ipse acquiesceret, sub- stantiâ suam & libertatem amittebat, & fiebat serua uel ancilla dñi denuntiâtis quod, q.a visum est misera bile,& indignû, sublatum.

Senatusconsultû Damasianû dr̃,quo cautû est, si abest il le iusta câ q. libertatê dét, & hoc ꝑnûtiatû sit, ꝙ per idê libertas ei côpetat, ac si ab ipso directe data etiã.

Senatuscôsultum Domitiani temporibus factum est quo cautum est,vt qui per col- lusionem ingenuus iudica tus esset, cùm esset re vera seruus fieret seruus eius, qui collusione detexisset.

Senatuscôsultum Fauianum

in dissuetudinē abijt, introducens adoptionem fieri per tres mares adoptantes, & tres intercedentes emancipatores.

Senatusconsultum Iulianum dī, quo directā sibi serui accipiūt libertatē, cū illi à quibus libertates erāt relictę, à p̄tore vocati nolūt adesse.

Senatusconsultum Iunianū, aliàs Vintinianum, post ad libertatem producit proprium hæredis seruum uel emptum siue dominus iusta causa absit, vel latitet, siue nō vult manumittere.

Senotusconsultum Largianū meritò est abrogatum, latinum inducens libertatem, quia quis morte sua recipiebatur extra libertatem.

Senatusconsultum Libonianum eum coercet, q ob instruendā actionē vel testimoniū dicendū pecuniā acceperit pactus ve fuerit. Itē q pfecto instrumento legatū sibi ascribit, Itē, qui hæredem in exhæredationē, aut in alicuius condemnationem legatum ascribit.

Senatusconsultū Macedonianum habet locum quando aliquis filiofamiliàs in potestate patris existenti mutuo pecuniā tradidit, quia hoc senatusconsultum prohibuit mutuam pecuniam dari filijsfamiliàs ne onere debitorū prægrauati essēt occasio machinandi mortem patri. Si aūt contra senatusconsultum istud quis filiofamilias nummos tradiderit, traditos amittat, nisi ipse filiusfamilias hēat castrense peculiū vel quasi castrense, eo enim vtitur vt paterfamiliàs. Est aūt dictum Macedonianum s̄m Az. C. eod. ti. à Macedone pessimo fęneratore, qui tradendo pecuniam, etsi non expressè tñ tacitè, & vel aliis verbis suadebat de occisione patris. Et no. q̄p Macedoniano renūtiari nō pōt, vnde post sententiam datur exceptio ex eo. ff. ad Macedo. l. 1. & ratio est q̄a est inductum in fauorem filiorū familiàs, & in odiū creditorum ff. de cond. in deb. l. qui exceptionē hæc Goffr. de nuntia. §. renunciatur.

Senatuscōsultum Numianū censuit, nō licere libertinis statum suū priuatis pactis immutare pęna contra collusorem statuta. & iure patronatus in detectorem collusionis translato.

Senatuſconſultum Orficianũ ad ſucceſſioné matris inteſtatę filias, vel filios legitimos de vulgo quæſitos vocat, niſi mater ſit illuſtris cuius filium nominare ſpurium ſatis eſt acerbum.

Senatuſconſultũ Pegaſianum ſtatuit, vt qñ ſcriptus hęres rogatus eſt tota hrditatem vel pluſquam dodranté reſtituere alicui, liceat ſcripto hæredi totius hæreditatis quartam parté retinere, quo caſu onera hæreditaria ſuſtineat inter ſe, & illũ, cui hęreditas reſtituitur, inter qué & ipſum cui hæreditaté reſtituit, ſtipulationes ſolebant interponi, vt cõmunicét pro rata parte lucrum & damnum.

Senatuſconſultũ Piſonianum vult, vt ſi pęnæ obnoxius ſiue, ſeruus veniſſet qñ aĩaduerſum ſit in eũ pretiũ véditor præſtet emptori.

Senatuſcõſultũ Plautianũ de liberis agnoſcédis loquitur q poſt diuortiũ eduntur, p hoc pmittiẽ mulieri ſi putet ſe pgnanté denuntiare marito ſuo infra 25. dies, vel 30. poſt diuortiũ, ꝙ niſi marit⁹ cuſtodes miſerit, aut contrariũ nuntiauerit ex ſe eã non eſſe pgnãtem, cogaẽ partũ agnoſcere tanquã ſuũ. Si verò ipſa oppreſſa fuerit, nullum huic partui generat prȩiudiciũ.

Senatuſconſultũ Syllanianũ & Claudianũ punit ſeruos capite, qui dñis ſuis cũ vocarẽtur omnimodã opem, vel auxilium inquantum potuerũt non tulerunt vel impenderũt, cũ ipſi hoc uiderent & audirent. Et ponit edictum, in quo prohibetur teſtã aperiri recitati vel hæreditates adiri ſub certa pœna ante quæſtioné adhibitã de morte defuncti, & cõtra facientib⁹ pęnã ĩponit, vt l. ſi qs ĩ grauι. §. ꝙ autem. ff. eod.

Senatuſconſultũ Tertullianũ quo caueẽ matri non auiæ de ab inteſt. ſucceſſione deferenda, ut mater ingenua triũ liberorum ius habens, ſi libertina quatuor filio ſuccedat defuncto non exiſtétib⁹ legitimis liberis vel emancipatis, nec à pr̃e nec à matre defuncti, ſed nouo iure & ſi ſolũ vnũ peperiſſet, ſiue ſit ingenua, ſiue libertina, idẽ ius verſaẽ. Vel Senatuſcõſultũ Tertullianũ dr̃ cũ mr̃es vocãtur ad hrditates filiorũ, vt inſt. de ſenatuſc. Tertul. p totũ, &

not. in l. 1. ff. eod. titu.

Senatusconsultū Traianum, alias Caruianū, statuit si inter plures hæredes infans sit qui fari non possit, & ipsi rogentur seruum manumittere, non ideo libertas intercidat, quia fari nō potest infans, nec seruum potest vendere, sed æstimatis partib. seruū manumittāt salua portione infantis.

Senatusconsultum Trebellianū à nouo iure incrementum & formā hāc accepit, vt exclusio senatusconsulto Pegasiano liceat hęredi tatē, restituenti quartā partem retinere inter ipsum & fideicōmissarium pro rata portione diuisis actionibus cōtra cōmunem stipulationem, & si totā hęreditatem uolens restituerit, ad eum, & in eum omnes transfert stipulationes.

Senatusconsultum Turpilianū quo statuitur ne qs publici iudicij crimen intentans ab accusatione publici criminis causa ordinata. i. post in scriptionē & fideiussionē datā, resistat abolitione non impetrata.

Senatuscōsultū Velleianū inductū est in fauorē muliērum. s. illarū q leuitate sua, & seu ox fragilitatē se, & sua obligant ꝓ aliis fideiubendo, vel obligationē ī se recipiēdo. Per hoc senatusconsultū eis subuenit, & cōceditur vt ipsę indēnes seruent, & si conueniant ꝓ tali obligatione possunt opponere exceptionē senatusconsulti. Velleiani. Cessat autem hoc senatusconsultū cū mulier renuntiauit. Velleiano & oī auxilio ff. eod. tit. l. vlt. Et dictū est a Velleio cōsule q fuit autor illius statuti. Et nōt. q mulier pt renuntiare Velleiano absq; alia certioratione vt no. in l. iuris ignorantia. C. qui admittuntur ad bonorū poss. & Bal. ibi distinguit tria mēbra, aut mulieris intercessio, vel fideiussoris est ẜm leges, aut ꝑtor leges aut cōtra. Primò casu nō est qrenda certificatio, cū nō sit opus renuntiatione ex quo lege ꝑmittēti fideiussit. Et sūt q nq; casus. Primus si intercedendo ali q̃ pecuniā recipit, & sic se obligat. l. aliqñ, ī prin. ff. ad Velleianū. Secundus si secūdo intercessit. l. si mulier ꝑfectę ętatis. C. eo. ti. Tertius si ꝓ dote fideiubeat. l. si. eo. tit. Quartus si ꝓ libertate

tate alicuius, & in cã pia. Quintus si apud minorem intercedat ff. de minorib. l. si apud. Secūdò casu aut est certificata, aut nō. Si primū, valet renuntiatio, seruata solēnitate, videlicet, cū instrō publico, & testiū subscriptione. Si ſm non valet. Fallit tamen in duobus casibus. Primò quando fit renuntiatio in iudicio, valet colore, & fauore iudicii. Secundò si interuenit iuramentum, ualet ſm Bart. in l. sciendū. ff. de verbo. oblig. & secūdū Bald. in authen. sacramenta puberum, C. si aduersus uendi. Tertiò casu contra legem fideiubere duobus modis. Primò pro marito, non in sui vtilitatē sed mariti. Secundò omissa solemnitate instrumenti, & testiū. Hæc addit Bal. super additionibus Io. Andreæ in Speo. tit. de dispu. & alleg.

Senatusconsultum Vintianū, vide suprà, in versi. Senatusconsultum Iunianum.

Senatusconsultū Volusianum statuit, q̄ qui improbe in litē coeunt, vt quicquid ex condemnatione in rem ipsius redditum siue relatum sit, inter eos excommunicetur. l. Iulia. de vi priuata tenentur.

Senex multipliciter dr̄, no. ff. de adopt. l. si pater. §. 2. de testi. l. inuiti. & vide. C. de his qui non imple. stipen. l. 2. Aliquādo dr̄ senex maior 72. annis. C. qui æta. l. vnica. Itē adde quis dicat̄ senex per Fel. in ca. q̄m in prin. in 6. col. versi. ad tertiam, ut lite non contest.

Senes, & valetudinarii qui dicantur: vide Panor. in c. q̄m frequenter, in 8. collat. versic. tertio principaliter quæro, & ver. seq. vt lite non contestat.

Seniū est quadruplex, s. naturæ, grātiæ, culpæ, & æternę gloriæ, vide Alb. in suo dicto in ver. senium.

Sensus sapientis non arbitrat̄ contra iura, unde q̄n alter cōtrahentiū paciscitur aliquid facere ad sensum sapientis alter contrahentiū tenet̄ ea facere, quæ de iure fieri debet sup illo contractu, quia sapientis arbitrari contra iura non pōt, aliàs sapiens non esset.

Sentētia ſm Azo. in sum. C. quo. & quā. iud. sen. ꝓfer. debet, Q̄nq; pōt dici cuiuscunq; orationis significatio. Quandoq; ponitur pro opi-

opinione magistrorũ. Quãdoque dicitur quicquid alicui de re aliqua placet. Qñque deportatio. Quandoque excommunicatio, vel interdictũ, sed improprie, quia excõicatio vel interdictum potius punit quã finẽ causæ imponit. Ideo potius pt pœna dici q̃ sententia vel diffinitio. Quandoque sententia dr̃, quodcunque iudicantis pceptũ, non naturæ, non iuri, non bonis moribus contrariũ. Et ſm hanc significationem distinguitur, qa sententiarũ alia est diffinitiua, alia interlocutoria, alia conuẽtionalis, alia quæ dicitur preceptum, alia mulcta. alia dispẽsationis. Et potest sic describi sententia diffinitiua. Est diffinitio iudicialis, controuersię, finem imponen. ff. eod. tit. l. i. Et addunt quidam ad diffinitionem indubitata, & quæ nullo remedio retractari possit, p l. elegãter, §. si post rem iudicatã. ff. de condit. ind. Vel sic describitur snĩa diffinitiua. Et diffinitio iudicialis cõtrouersię finẽ imponens, ex pnuntiatione, iudicis damnationẽ vel absolutionẽ continẽs. Et hæc principalem diffinit quæstionem, vt quãdo auditis vtriusq; partis allegationibus, causa terminatur, & finis principali negotio imponitur, quã semel datam iudex reuocare nõ potest, & iudex esse desinit, qa officio suo functus est, licet retineat iurisdictionem ad exequẽdũ de of. deleg. c. in literis, & cap. quærẽti. Sed an corrigere possit, si dicat absoluo pro condẽno, vide Gof. ĩ sum. de sen. & re iu.

Sentẽtia ĩterlocutoria est sententia semiplena, q̃ profertur inter principium, & finem causę, non super principali, sed sup emergentibus, & incidẽtibus quæstionibus puta sup libello offerẽdo vel cõcipiẽdo, vel dãda dilatione, aut deneganda, & similib. principali cã durante, vñ qñ iudex nõ residens pro tribunali ĩterloquendo inter partes sine solennitate scripturæ aliquid p pronũtiat de plano, & sup aliquo incidẽti vel emergenti extra primũ intentũ principale hanc reuocare pt iudex, siue sit ordinarius siue delegatus, siue arbiter debet tñ cum causæ cognitione ferri, & iudice con-

cedente nō procedente. 3. q.3.§.ſpatium, ẜm Goff.& ſnīam interlocutoriā fert iudex contra reum contumacem, qñ citatio reo, & non venien ꝓnuntiat actorem fore mittēdum in poſſeſſionem rei aut bonorū pro menſura debiti declarati vel rei petitę De emergenti quæſtione, vt qñ eſt qō inter partes vel aduocatos, vtrum aliquis ſit recipiendus in teſtimoniū, &c. vt ſupra. Et illa ſnīa tranſit in rem iudicatam quo ad duo, ſ.vt remedio appellationis attentari non poſſit, & vt excipiatur, & ex ea, cap.cū dilectus, de electio. in fi.non autem ex ea agāt actione in factum, ſicut ex diffinitiua. A qualibet.n.tali pōt appellari ẜm canones, non autem ẜm leges, generaliter fallit in caſib.l. 2.C.vt lit. pend.vel dr̄ ſi interlocutoria ſi talis quæ abſorbeat totum ius alicuius, & inſtar habeat diffinitiuæ, ita vt poſt interlocutoriam non ſit opus ad appellandum à diffinitiua ſi ab ea appellatur, ſecus ſi poſt interlocutoriā ſaluū ſit beneficiū appellationis à diffinitiua. Goff.tenet primū in ſumma, eod.tit. de ſent. & re iudi. Item interlocutoria ſecundum eundem eſt declaratio iudicialis ſuper aliquo articulo ſummariè eius tribuens inter partes. Et finaliter omne verbum à iudice in iudicio prolatum: iudicialiter faciens ad cauſam.eſt ſnīa interlocutoria, vt in auth de litig.§.omne, coll.8.&c. Et notandum, ꝙ aliud eſt ſententia, & aliud eſt ſtatutū. Nam ſtatutum fertur pro futuris delictis, dicēdo. Statuimus vt nullus hoc faciat, & faciens ſit excōicatus ipſo facto.vt no.in cap. fi.de conſtitutio.lib.6.Sententia verò prolata ſic. Excommunico te, ſi furtum feceris, prohibetur furtum, quia tractus futuri temporis non ſpectat ad iudicem, de hoc gl.opt. de ſen.excō. c.Romana.lib.6.& capit.à nobis, de ſen.exc. Itē differt ſententia à canone in hoc; quia canon archiepiſcopi in prouinciali concilio ligat ſubditos totius prouinciæ, 18.diſt.c.vlt. Sententia autem archiepiſcopi dicendo, Quicunque furtum fecerit, ſit excommunicatus, non comprehēdit ſubditos

to-

totius prouinciæ, sed solius diœcesis suæ, vt est gl. in c. Romana præal. Itē snia excōicationis, siue iusta sit, siue iniusta, tenet 11.q.3.c.1. nisi. i duob. casib. s. post appellationem legitimam, & intolerabilem errorē in forma, c. per tuas, de sent. exc. solet, & c. venerabilis, eod. ti. li. 6. Et qūo snia trib. modis dr iniusta, s. ex causa, ex animo. & ordine, est glo. 3. in c. sacro de sent. exc. & illud iterum verū est in snia excōicationis, ī qua est speciale, q̄ teneat non seruato iuris ordine, aliàs aūt snia lata iuris ordine non seruato, non tenet. C. de sen. & interlo. om. iud. l. prolatā. Itē de diffinitiua, & interlocutoria est gl. in cle. vnica, super verbo, diffinitiua, de seque. poss. & fructū. Et notat, q̄ snia lata super verbo possessoria dr diffinitiua, ſm glo. in c. fi. de iud. & intelligitur qn̄ causa possessionis est deducta principaliter in iudicium, uel habet annexum petitorium, secus si per accidens veniret in iudicium. Etiam diffinitiua prout imponit finē causæ, nunquam datur sup possessione, nisi sit proprietas annexa, ut ibi notat.

Sententia conuentionalis, est amicabilis compositio, vt quādo iudex conuenit aliquem, & cōmouet eum, ne faciat contra conuentionem. Alias sententias scilicet præceptum, multam, dispensationem. Require in locis suis.

Sæpe no. regulam in contrarium ut in §. in fraudem, institutione. qui ex cau. man. mit. non licet.

Sæpius, idest aliquando, regulariter tamen contrarium significat, verificatur in duabus vel tribus vicibus. Item facit contrarios casus speciales. l. si in diem, §. seruo. ff. de condit. & dem. secundum Dy.

Septa sunt clausulæ, & dicitur à sepio, vt est glo. in cle. ne in ago. de sta. mo.

Septunx septē habet vncias. Req. suprà. As.

Sepulchrum est locus, in quo mortuus continentur, uel sepultus est. Sed monumentum dicitur idem locus sine corpore. Req. uspra, M.

Sepultura ſm Goff. qnq; dr officiū qd impēditur sepeliendis. Qn̄q; ipsa terra ad vsum sepulturæ deputata. Qn̄que tumba marmorea

vel

vel lapidea vel locus concauus in ecclesiastico cœmiterio factus, in quo corpus catholici quiescit. Itē sepultura est ius funerandi in ecclesiæ cœmiterio. Est autem ius funerandi potestas sepeliendi in cœmiterio proueniens ecclesiæ ex concesshone Pontificis.

Sequela dicitur omne, quod naturaliter, sequitur ad aliud, vt iumentum, equum, vitulus vaccam.

Sequester est is, apud quē res litigiosa deponitur a pluribus & sequestratur, vt ei, q in causa vicerit reddatur, dictus ab eo, ꝙ occurrenti, aut quasi sequenti eos, qui contendunt. committitur res de ver. sig. l. sequester, vide extra de iud. c. examinata. Et enim secund. Gof. depositarius rei in iudiciū deductæ, vt ff. depositi. leg. proprie.

Sequestrum est illud scriptū, quod de sequestratione cō ficitur, & si sit ex causa voluntaria, transfert possess. in sequestrum: secus si ex causa necessaria, l. interesse puto. ff. de acq. pos. & no. in capit. examinata, de iudi. in glos. & in glo. clem. 1. de sequestr. pos.

Sequestratio est rei, de qua agitur vel controuersia est, separatio vel depositio, uel possessionis interdictio. Interim. n. ꝙ res apud sequestrū est nec actor, nec reus possidet, ut ff. de sta. ho. l. libertus. Non pōt aūt illa depositio, quę sequestratio dicitur, fieri, nisi a plurib. q̄quis alias, & visus, & pluries deponere possint, vt l. licet ff. de po. nam plures rem litigiosam deponunt, qñ de uoluntate partium fit. Etiā unus deponere pōt de mādato iudicis, ut in gl. capit. examinata, de iudic. & ibi per Doct. Et no. quod ſm Gof. sequestratio fit aliquā do causa omittendæ possessionis, & tunc neuter litigantium possidet, sed sequester. Aliquando causa custodiæ, & tunc possessio remanet penes possidentem. Et generaliter prohibita est sequestratio. C. de proh. seq. l. unica, Permissa uerò casualiter. Primò uoluntate partium, ut lite finita res uictori detur. Secūdo ex necessitate, ne ꝑsona suspecta cum re mobili aufugiat. Tertio ne persona suspecta circa rē immobilē fructus depopulet, uel dis-

dissipet. Quarto pp contumaciā non cauentis de collatione bonorum faciēda. Quintò si seruus de possessione seruitutis preclamat in libertatē. Sexto cū appellat ab executore. Septimò cū timetur de sæuitia viri, nec pōt sufficienter uxori caueri, seqstrat vxor. Octauo ne perdatur vendendi commoditas. Nonò cū aliquis de comitibus præsidis furtū patitur, nā res sequestratur vsq; ad tps successoris pręsidis. Merito.n. sequestratio fieri non debet nisi tunc demū cùm timetur, ne possessor vel appellās fructus depopuletur fm Goff. in sum. Alios casus vide in clem. unica, eod. tit. & l. 1. ff. de col. bo. & secundum Archi. in c. quia res. 11. q. 1. ubi latè de hac materia, & per Io. Mon. & Io. And. in reg. locupletari, de reg. iur. li. 6. vide etiam glos. fi. in c. dilectus de sequestra. pos. cum ibi no.

Sequioris vitæ eum uocat Vlpian. in l. Cùm ij. de transac. qui sibi ex se alimenta suppeditare nequeat, sed de alieni laborib. pendeat.

Seriæ vasa sunt fictilia oblōga de quib. Liuius, in 4. secundi libelli punici sic inqt. Et in unico histrico fontem sub terra tāta vi aquā fluxisse, vt serias doliaque, quæ in eo loco erant, puoluta uelut impetus torrentis tulerit, & de his intellexit. Vlpi. in l. uinaria uasa, ff. de verbo. signifi. licet alij aliter. & in l. sed, & si quis. §. proprietatis uide ibi glo. ff. de vsufruct.

Sericoblatę dicuntur vestimēter, quæ inseruntur, & texuntur, serico, vt l. loras. C. de mur. li. 11. secundū Acc. Legendū, Sericoblatę duplici ti, vt ibi attestatur Alc. Nā blatta dicitur purpura vnde Sericoblattæ vestes purpureæ serico intextæ.

Seruiana, & quasi seruiana actio Req. suprà, Actio.

Seruitus est cōstitutio iurisgētium, qua quis cōtra ius naturale alieno subiicitur dominio. Et quando seruitus inducta sit: uide glos. super verbo seruos, de Iudæ. & Sarrac. capitul. ita quorundam, optimam gl. super verbo seruitutes, dist. 1. ius gentium sunt autem duplices seruitutes, scilicet prædiales, & personales.

Seruitus prædialis est quædā constitutio, qua prædium præ-

prædio subiugatur, & seruitutes prædiales, lex reales appellat, quę sequuntur prædia, & earum constitutio eatenus tenet, quatenꝰ expedit prædiis, i. ad fructus eorum percipiendos.

Seruitutũ aut predalium alię sunt vrbanæ, & aliæ rusticæ, sed has quidẽ inseruitutes lex dicit esse iura cõia q̃ libertatis sunt: vnde no. ẜm Azo. in sum. C. de ser. & aquædu. ꝙ hoc verbum ius in eadẽ lege, & in eadẽ voce supponit pro seruitute. Dictio enim semel deposita duas q̃nq; importat significationes, s. propriã, & impropriam uel utranque. Propriè aũt ẜm diuersa dicuntur seruitutes. Nã si nõ possem ex ædib. meis exire in agros meos uel ꝑuenire ad uiã publicã nisi per agros tuos vel ortos, & emam à te licentiã eundi, hæc licentia dr̃ seruitus itineris, quia prædiũ tuum in hoc mihi seruit. Et harũ seruitutum quædã habent causam continuam, quædam quasi continuã, quædam discontinuã, ẜm glos. in l. seruites, magna, in pri. gl. magna, ff. de ser. ti. gen. Et quæ seruitus dicatur habere causam continuam, & quæ discontinuam, declarat Bar. in l. 1. C. de serui. & aq.

Seruitutes rusticæ sunt q̃ prędiis rusticis debẽtur, velut iter, actus, uia, aq̃ductus, aquæ haustus, pecoris appulsus ad aquã, ius pascẽdi, calcis coquendæ, arenę fodiẽdæ, q̃ tria vltima possunt dici no ĩatę seruitutes rusticæ, sed superiora propriis noĩbus, carent, quæ omnia req. locis suis. Nam iter est ius, quo ex æde mea ꝑ agros tuos possium in uicos publicos exire uel intrare, sed aquæ haustus est, vt aquam haurite possim de puteo tuo.

Seruitutes vrbanę sunt q̃ prædiis vrbanis debentur, s. intuitu alicuius ędificij nam ædificiis inhærẽt, velut altius tollẽdi, aut non tollendi, ne officiat̃ luminib. uel ꝓspectu domus uicini. Itẽ stillicidium auertendi, uel non auertendi in tectũ uel in aream uicini, ut stillicidiũ tecti mei cadat in areã vel fundũ eius. Item ut liceat immittere vel proiicere tignum ĩ pariete vicini. Et notat, ꝙ an seruitus sit vrbana vel rustica, colligit

ex

ex qualitate prędij cui debetur ipsa seruitus, qđ patet. Nã talis ẽ seruitus, quale est prædium cui debet. Hinc est, ꝙ licet via sit seruitus rustica, tñ si seruiat domui, q̃ est vrbanũ prædiũ, l. vrbana prędia, de verbo. sig. censebitur seruitus vrbana, inspecto fundo cui debetur, glo. in l. 1. in gl. fi. de ser. vrb. præd.

Seruus est, qui de iure gentiũ vel ciuili dominio alieno subiicitur in hac parte, & ius gẽtium, & ius ciuile detraxerunt iuri naturali. Et dñr serui non à seruiendo, sed à seruando. Impetator enim vel princeps captos ab hostib. qui serui sunt capientiũ, vendere iubet, & p hoc seruare, & non occidere hostib. n. captis, & sic in seruitutẽ redactis, hoc seruandũ est, quod vtile, & benignum visum est, s. eos oẽs seruari, & non occidi hoc enim benignitatis est, sed occidi, crudelitatis. Iõ etiam dicta sunt mancipia, q. a ab hostibus manu capiuntur, ut instit. de iud. pers. & ff. de sta. ho. l. libertus. Sunt ẽt serui vernæ, qui sunt ex ancillis manentibus, in domo nat. l. Titiæ Textores. ff. de legat. 1.

Serui stricto modo dicuntur carentes libertate. Sed largo modo etiam seruientes pro pecuniis, & mercede, dicuntur serui, à seruiẽdo. Pan. in rub. de Iudæis.

Serui arcarij. Req. sup. Arcar.

Serui ascriptitij, uide ascriptitius.

Serui atriarij vel atrienses sunt illi, qui atrij custodiã faciunt.

Seruus corruptus dr̃ seruus q per alicuius inductionem factus est de bono malus, vel de malo deterior, s. in anima, & corpore.

Serui corrupti actio. Req. supra, actio.

Serui cubicularij dicũtur qui lectum, & cubiculum domini sui procurant, q vulgo camerarij vocantur à camera.

Serui dedititij dñr q. in morte liberi, & in uita sua serui sunt, quorum libertas sublata est, ut inst. de lib. §. libertinorum.

Serui Latini sunt, qui a dominis erant manumissi, ut in uita essent liberi, & in morte serui, & eorum bona tanquam seruorum ad dominos deuoluebantur, vt in §. præal. inst. de liber.

Ser-

Seruus librarius a libra dictus est qui scilicet ponderibus præest, & libræ nummorũ, & permutatorum custodiã habet domi domini sui.
Serui insulani aliàs insularij sunt, qui retinent in insula idest in domo, nec mittuntur in agros, nec in uillam. Domus autem insula dicitur eo quod insunt ei habitatores, licet insula quandoque dicatur in salo, id est mari sua.
Seruus vicarius est qui seruo ordinario subministrat.
Seruus originarius, vide originarius.
Seruus publicus dicitur tabellio, non quia seruus, sed q͏̃a publicum exercet officiũ. ff. de adop. l. non aliter.
Serui vernæ, vide ĩ ver. Verna.
Serui victores sunt, quo q̃s victus hẽt. præparandi causa.
Sescũx cõstat ex vncia, & dimidia, & est octaua pars assis, & debet eius litera tertia scribis, & non x, ut inst. de hær. institutione, §. heredi tas, secundum Accur.
Seu, dictio est disiunctiua. C. de sacrosanc. eccl. leg. generali, & aliqñ ampliat, ff. de aur. & argent. lega. l. si quis ita, & secundum Bar. in d. l. generali, & no. 73. di. ego Ludo. & 75. dist. c. vlt. in fi. & per Arch. de fo. compet. in c. 1. li. 6.
Seueritas dr̃ rigor, & integritas iustitiæ, Arc. in c. vt officium, §. verum in uerbo seueritas, de hęr. in 6. Vel dic quod seueritas est per quã iuridicialis sñia vel vindicta districtè exercet, vel est virtus, debito supplicio coercẽs iniuriã ꝰm Alb. in suo dictio. ĩ verb. Seueritas.
Sextans est sextas pars assis ex duabus vncijs constans.
Sextarius, vide Modius.

S *ante* I.

SI, de proprio significato importat cõditionem, non tñ semper significat. Vñ quãdoq; facit dispositionẽ conditionalẽ. Quãdoq; executionem tantum. Quãdoq; significat causam incertã. Quandoq; certam. Qñque euentum incertum nõ conditionalẽ, quia non suspendentem. Quandoq; accelerationem, & quandoq; nihil significat. Exemplũ primi ibi, promitto vel lego si nauis ex Asia venerit: ut in l. itaq;, ff si cer. pet. Scdi ibi iudex dicit, do tutorẽ si satisdederit, q͏̃a sensus est, qđ purè daĩ, & immediatè sit tutor, sed administrare non

debet nisi prius satisdederit ut l. multos, §. hanc aũt, ff. de tut. ubi dr̃ hanc auté cõdõné si satisdederit, cõditionem nõ facere ratio est uoluntas proferentis. Nã tutor a iudice non pót dari sub condõne, c. actus legitimi, de regu. iur. lib. 6. Etiã quia inuitus datur tutor ergo non stabit in uoluntate sua per conditioné. Nec iudices in decerné do solent facere iudicia sua conditionalia. Exemplũ tertii, lego Titio si negotia mea gesserit. Et est aliud exprimere cãm per quia exprimédo falsa causa nõ uitiat, sed p si uitiat l. demõ. ff. de cond. & dem. nisi aliud appareret ex uoluntate disponentis. Etiã qñque si capitur pro quia, ut ibi. Si Deus est, quia hic subiecta materia, & fides catholica hét qp Deus creator est omnium certitudinaliter. Quarti qñ ille euẽtus est de p̃senti uel de præterito ut ibi ꝓmitto uel lego si rex ẽ Parisiis uel fuit tali die, ubi euentus est disponentib. uel disponenti incertus, nõ tñ cõdõnalis, quia non suspendit. Nam actus purus statim valet vel non ualet, §. fin. institutio. de verb obli. & hic accelerationem significat. Etiã qñque nihil significat, ut ibi promitto si talis morietur.. arg. l. si pupillus, §. qui sub conditione, ff. de noua. & delega. quia nõ potest significare conditioné, quæ est de euentu futuro certo. Sed qa nihil certius morte, ergo materia subiecta nõ patitur. Dicit tamé Bart. qp in vltimis voluntatibus operatur conditioné, dicendo lego si hæres morietur, vel si Sépronius morietur nõ ex eo quod mors sit incerta, sed quia incertum an legatarius morietur antequam hæres vel Sempronius, alleg. l. quib. diebus, §. quidam Titio, ff. de cond. & demon. vbi dr̃, qđ legatum tale, si mater tua morietur, est conditionale. Petrus dicit cõtra quod est purum. Et sic in textu allegato debet sumi pro cum quod significat principaliter tempus, & per consequens conditionem, Item nihil significat, ut ibi, promitto si uolueris, lego si hęres uoluerit. l. sub hac ff. de act. & obl. quia actus in volontate obligandi est, & sic nul-

nulla est dispositio vel restrictio fit, nisi disponẽs uideat decidere. l. si ita expssum, ff. de cõditione, & demon. Finaliter aũt semper ad mẽtẽ disponentis recurrẽdũ est, qa sæpe cõtingit qđ vna dictio uel oratio p vnum capitur in uno signato, & per alium in alio. Sunt ergo circunstantiæ attendendæ, per quas mens proferentis declaratur.

Si nõ ualet hoc iure, ualeat illo. Si nõ valet iure testi, ualeat iure codicillorum, &c. Hę clausulę signant si non põt ualere ex defectu solẽnitatis, vt testm̃, s. q̃ nõ sũt septem testes, uel non sigillauerunt eodem contextu, ualeat iure codicillorum si sint quinq; testes dispones hoc uoluit, & lex admittit. Significat ergo dictio si, apposito his verbis uel alijs qđ volũtas disponentis declarata ex verborum, signato, vel alio quo mõ dictat.

Sic, qualiter intelligatur, uide extra de priui. ca. ex ore, de cõf. uti c. examinata, & de ver. sig. c. abbate, cum si.

Sica est ferrũ vł cultellus breuis in traq; parte scindens & acutus, quo maximè vtũtur, q apud Itallos latrocinia exercẽt, sed eius interpretatio est larga ut cõtineat telũ lapide, lignũ, & quodlibet ferrũ, ut inst. de pub. iudi. §. item lex. & §. sicarii.

Sicarii dñr homicidæ, & interfectores, dicti à sica. i. ferro vel cultro, inst. de pu. iu. § sicarii, etiam dici põt sicarii qui alicuius uitæ armis insidiantur, de pę. dist. 1. si quis cum telo, de homicid. c. sicut dignum in glos.

Sigillatim, i. singulariter ita exponit Host. in c. uenerabilis, de testi. & Arc. in c. psentium. §. testes, eo. ti. lib. 6. & habetur de hac dictione in l. sed & si per prætorem, §. fi. ff. ex quib. cau. maio. & in l. cum quidam. C. de uerb. signific.

Sigillũ pter uulgatã signationem interdum signat paruam statuam. l. quæsitum, §. Papinianus, de fun. instr.

Signũ quid sit, & qũo signum differt a sacrificio, de consecrat. dist. 1. sacrificium, & c. signum, & qũo multiplex est signum uide extra de consue. c. 2. in gl. frequẽtius autem accipitur p sigillo. l. 3. de tab. exhibend.

Signare est aliq̃ formam uel signum alicui imprimere, uel notam imponere, un-

de testiũ signare, i.notare dẽt quis, ut notum sit illud quod in testamento scriptum est. Isid.li.5.etymo. Sed subsignare est subscribere, ut si testes uocati, & rogati à testatore subscribant.

Signatas tabulas (inquit Vlp. in l.ad testium, de test.) accipi oportet, & si linteo, quo tabulæ inuolutę sunt, signa impressa fuerint.

Signatum aurum vel argentum quod dicatur, docuit Iurisc.clarissimè in l.Quintus, de au.& arg.leg.

Signatorius annulus est, qui characterem, i. sculturam habet, quo utimur ad imprimendum signa.

Signatio ẜm Az. de uerb.sig. ꝓpriè est demonstratio facta, proprio nomine rei de qua q̃rit̃ attributo, sed largè ponit̃ si propriũ nomen nõ interueniat si tñ res per aliud verbũ, quod aliquo mõ accedere possit ad rei ostensionem, notificetur.

Signinum opus, ut interpretatur Nebris.ex Plin.dicitur quod conficitur fractis testis concussis addita calce.

Silentiarii sunt idẽ q̃d cõsiliarii uel secretarii principis, qui silere debent, & occultare principis consilia, vt ff.de minõ. l.verum & gl. 3.l.illud C.de collat.

Siliginarius, custos siliginis, l. si quis uxori, de furt.

Siliqua ẜm Isid. est vigesima quarta pars solidi, alii dñt octaua, alii quarta pars unciæ super quo uide l.liberto, §.filium, ff.de annuis le. & in auth.sed hodie, C.de episc.& cle.& in aut. de sã ctiss.episc. §.sportularũ. Aliq̃n est cortex seu pellis fabæ, & ciceris, l.frugẽ, §.fi. ff.de ver. sig. & ibidem gl.

Sylua cædua est quæ ad hoc ut cędatur deputata est, & dicitur apta cœdi, quia facilè succrescit.

Sylua palaris ex qua pali. & pedamenta sumuntur.

Sylua pascua dicitur, quæ pascuis pecudũ est assignata.

Simile dici nõ põt vbi dissimilitudo subest. 28.q.1.sicut. n.& l.3. ff.de iniu.rup.& ir ri.testa.& qualiter interp̃tetur hoc uerbum simile, uide c.olim.de ver.sig.

Similitudo est rerum differẽtiũ cõparatio, ẜm Boe. & quę similitudo ad speciem uel genus referatur, est glo. no.in uer.curã animarũ, in c.non potest, de præb.li.6.

Simonia ẜm Goffr. est studio-

sa cupiditas vel voluntas emẽdi uel uẽdẽdi spirituale, uel spirituali annexũ, ꝙ spirituale cẽsetur ius.n.percipiendi.prouentus prębendales, scilicet ratione prębẽdę uel prelaturę, spirituale non est, sed annexum spirituali, s.canonicę, ꝓpter res tpales, q̃ ex illo iure ꝓueniũt, ut.s.fructus.1.q.3. si qs obiecerit, sic & ius patronatus dr̃ annexũ spirituali pp quandã cõfęderationẽ, q̃a cadit in laicũ a quo possidet ut c.de iure, eo.ti. & dr̃ a Simone mago, qui fuit primus autor huius sceleris in nouo testamento. Ipse enim uoluit emere gratiã spiritussancti a B.Petro, sic Giezi in ueteri testamento uoluit gratiam sanitatis Naaman Syro uendere, ut 4. Reg. 5. Vnde simoniacus dicitur propter emptor spiritualium, sed Gieziticus uenditor eorundem 1. quæstione 1.qui studet. & est simonia peccatum enorme respectu eius qui per simoniam beneficium acq̃siuit, qui pœnitentiam agere non potest beneficio retento, uel dicitur enorme, id est indispensabile, quia dispensari non potest cum simoniaco, nisi beneficio resignato, sicut in simoniaco in ordine contingit, ut 14. dist.nerui. Et simoniac⁹ ẽt occultus in ordine suscepto, q̃ uitiosum habet charactere, ut 1.q.1.quibusdã, suspensus est quo ad se, & quo ad alios.1.quæst.1.Repeiitur etiam simonia sola intentione absque pacto, uel facto committit, ut in c.qui studet, præal.

Simplex præceptum est cum præter lit.cõtesta.iudex cõfessione partium accedente aliquid præcipit, v.g. si quis a reo in iudicio absq; libello cum instrumento debiti petat 10. & confiteatur de plano, tunc iudex sine alia causæ cognitione, uel commissione sibi præcipiet, ut certo termino soluat, & hoc dicitur præceptum, & non sententia, q̃a sententia non dicitur nisi quando ordo iudiciarius est seruatus.

Simpliciter, quid hoc uerbum importet, notat per Innoc. & Hostien. in capitulo olim. de accur. & in Specu.de inq.§.tertio, uersic. sed quid ergo. Item de hac dictione uide per Bar. Ioan. de Imola. Alexandr.

& Franc. de Aretin in l. 1. §. si quis simpliciter, ff. de verb. oblig.

Sine, hec dictio. tria importat. Est. n. priuatiua, negatiua & exclusiua, no. ff. de pigno. actio. l. 1. § præter. Itẽ importat argumẽtũ à contrario sensu. extra de his, q̃ fiunt à prælat. sine cõsensu capituli, cum apostoli c. §. fi. Aliqñ includit. 6. dist. ad eius, & de tẽpo. ordi. c. nec epi. & ibi in gl. Aliqñ ponitur ꝓ nõ. ff. mand. l. si mandauero, §. fugitiuus. Aliqñ pro contra, ff. de acq. posses. l. si ex stipulatione, & plenè de hac dictione vide ꝑ Albericus, de Ros. in auth. quod ius, C. de procurat. & Bar in leg. si cum, §. qui iniuriarum. ff. si quis caut.

Singulare sæpè ponitur pro plurali, l. in vsu, de verb. sig.

Siphones, ut scribit Alc. in l. ferri, de verb. sign. erant instrumenta, quibus olim fabri vtebantur ad extinguẽda incẽdia. Siphonum meminit Vlpian. in l. quæsitũ, de furi. instr. tametsi in vulgatis codicibus. Scopæ, non Siphones, impressum sit.

Si quis verbum hoc, tàm masculos quàm feminas complectitur, l. 1. de verb. sign.

Sistere in iudicio dicitur qui præstat eius, de quo agitur, præsentiam, l. apud Labeonem, de verborũ significaio. vide suprà in uerbo. iudicio sisti cautio.

Sitocomia, i. fames vel guerra. C. ut nemi, lic. in emp. specie, in glo. rub. vel dic sitocomia frumẽtaria dr̃ vñ sintocomia præfectus frumentariæ. Nam siton frumentũ, & comio curo dicitur, vt hr̃ in l. fi. ff. de administrat. rer. ad ci. pertin. vbi corruptè legitur sitonias ꝓ sitocomias.

Sitonæ, latinè frumentatores dicunt, quo nomine appellabantur magistratus quidam, qui frumentum & annonam curabant: vnde Sitonia, talo eorum munus.

Sitostasius erat, qui vendendo frumento præerat, secundum Alc. in l. quicquid, C. de frũ. Alex.

Siue non euenerit, hæ orationes de se sunt contrariorũ casuum, & tñ coniunctæ significant puritatem, s. qđ actus, q̃ deponitur, his verbis sic putus, & sumitur significatũ ex hoc, quod certum est alterum casuũ euẽturum, & sic dispositio redditur, puta, facit l. qđ si peten-

tente, §. vlti. de pericul. & commo. rei ven. vbi habetur quod uenditio facta hoc modo siue nauis ex Asia venerit siue non, est pura, vt l. si pupillus, §. qui sub côditione, ff. de noua. ubi habetur quod qui stipulat sub côditione omnino extitura, purè stipulatur, vt l. iraque, ff. si certo petatur, vbi conditio dr, cû in incertû côfertur. Et sic patet, quod hæc conditio non reddit actû côditionalem de per, sed, hęc oratio applicata dispositioni vltimæ voluntatis eam reddit côditionalem, vt l. huiusmodi. ff. qn dic. leg. ce. vbi dr, quod legatû hoc modo factum, siue illud factum fuerit, siue nô, est conditionale, & intelligе siue non fuerit infra certum diem, ne in infinitum expectetur. Et licet certû sit alterum casuum euenturum, tamen in certû est an viuente legatario uel non, & sic incertitudo facit côditionem in ultimis voluntatibus, facit l. j. ff. de conditio, & demonstra. Secus in contractû, qui purè transmittitur, siue factum existat, siue non, ergo contractu factus, cû ille moriетur nô est côditionalis, sed in diē, l. nā si cum moriar: de cond. ind. Et sumitur in his significatum ex communi modo intelligendi, nisi aliud certè appareret ex voluntate testatoris vel contrahentium.

S ante O.

SObrini, & sobrinæ dicûtur quivel quę ex patruelibus, fratribus vel sororib. consobrinis vel amitis progeniti vel progenitæ sunt.

Sobrinus propior, & sobrina propior sunt patrui magni vel amitæ magnæ, auunculi magni vel materteræ magnæ, filij filiæ ue.

Socer est pater mariti. l. sic autem, ff. de re iudi. etiam est pater vxoris, vt ea. l.

Socrus est mater mariti vel vxoris.

Adde quod soceri appellatione continetur etiam auus mariti vel vxoris, & appellatione socrus, auia, l. soceri, de ver. sign.

Socer magnus, & socrus magna appellantur auus, & auia mariti, vel vxoris, l. nô facile. ff de gradib.

Societas est duorum plurium ve conuentio honeste con

tracta ad vberiorem quæstũ & commodiorẽ vsum, req. suprà, actio pro socio.

Sodales, qui sunt eiusdem collegij. l. vlt. de colle. illic.

Solariũ, vectigal quod reipu. soluitur ob publici soli occupationem, l. 2. ff. ne quid in lo. publ.

Solatium, idem quod stipendiũ secundùm Alc. in l. inter donum, de uer. signi.

Solennitas sumitur pro actu reali, vt solennitas stipulationis dũ quis fideiubendo se obligat interrogatione ꝓcedente, & rñsione sequẽtẽ, insti. de fid. §. fi. Et hoc ẽ notandũ pro intellectu huius si scriptũ reperit aliquẽ fideiussisse, q̃a sub hoc verbo significatur solennitas stipulationis, nisi fieret in patria tali, in qua efficax est simplex promissio. Similiter in authẽtico instrumẽto si reperit ibi sciptum aliquẽ promisisse, sub hoc verbo includit solẽnitas stipulationis, l. prima C. de vsur. & §. si ita scriptũ, insti. de inuti. stipula. Et sumitur significatũ ex solennitate instrumenti, q̃ significat ibi cõtentũ solenniter factum etiam ex parte notariatus, quia notarij nõ redigũt instrumentum in scriptis publicis, nisi de actib. coram eis solenniter celebratis. Aliàs promissio nõ facit de se solẽnitatẽ stipulationis, secus de fideiussione, dũ saltem apparet, inquantũ pro quo, & penes quẽ, alias etiã nulla esset fideiussio. l. cùm de indebito, ff. de proba. §. fi. iuncta. l. 1. de fid. & sic de alijs in quib. includitur solennitas vel non.

Solertia, i. cautela, de iure patrocin. c. 1. li. 6. per Arch. vel ingenij sciẽtia vel astutia, no. in l. 1. §. nõ fuit. ff. de dolo. & in l. 1. C. si maior fac.

Solet, q̃d importet, uide Bar. in l. 1. C. quomodo. & quãdo. iu.

Solicitus dr̃ inquietus, quasi solers, & citus, secundũ Isi. in tit. de solicitudine.

Solidum, i. firmum: Et componitur cum in vt in solidũ, i. quilibet eorum per se solũ, unde locum habet in promissionib. stipulatione uallatis quæ stipulatio concipitur per uerba futura, & inserit insolidum se datũros uel seruaturos.

Solidus idem est quod aureꝰ, & 72. solidi faciũt librã auri, insti. de pœna teme. li. §. fin. ff. de in ius vocat. libertus.

tus. Item solidus & aureus qualiter accipiantur in iure, & quot solidi faciant libram Pan. in c. conquerentur, de off. ord. ubi Fel.

Solium latini, græci thronum vocant, & est locus in quo reges sedent. c. quorũdam, & ibi Arc. de elect. in 6.

Soluendo esse est hẽre unde soluat, uel soluere possit in solidum per se uel per aliũ ff. de uerb. sign. l. soluendo; & sic dr̃ quis esse soluẽdo. Econtra non soluendo dr̃ ille qui soluere non potest.

Solum idem est, quod terra, Vnde, Sit tibi terra solum quo possunt uincere solũ. Vbi primum est substãtiuũ neutri generis, secundum adiectiuum masculini generis, unde dicitur.

Quicquid plantatur, serit, uel ædificatur.
Omne solo cedit radices si tamen egit, inst de re. diui. §. cum in suo.

Solus est cui nullus est contrarius, dist. 8. si solus.

Soluta oratio dicitur, quæ neque coniunctim neq; disiũctim connexa est, ut cũm dicitur in instrumentis, uẽdidit, dedit, tradidit, & alia id genus l. sæpè, de ver. sig.

Solutio secũdum Goff. est rei quæ debetur redditio. inst. qui. mo. tol. obli. in pri. uel large, est ab obligatione liberatio. Et alia est naturalis siue uera, quę fit per redditioné eius quod dẽtur, alia ciuilis siue imaginaria, & fit multipliciter per nouationé, delegationé, acceptilationé, vel cõpensationé, de quib. in locis suis.

Solutum matrimonium dicitur siue morte siue diuortio l. cum quærebatur. ff. de ver. sig. & l. si quis. ff. so. ma.

Solutus dicitur cui libera facultas recedendi est, l. qui neque. de uerb. sig.

Sonticus morbus est ille, qui perpetuo nocet, nisi sit curatus, uide sup. morbus.

Sortes apud Iurisco. significat auaritiam.

Sors est ars diuinandi. Diuinatio aũt propriè in malo sũmitur. Item ẽt sors idẽ est, quod sortilegũ, ut extra de sorti. Item est portio hæreditatis eo, ꝙ per sortes solent diuidi hæreditatũ portiones, de præb. cum secundum apostolũ. 21. dist. cleros. Sumitur ẽt pro fortuna vel euentu 26. q. 2. sors. Itẽ pro capitali capitur, ut de vsu. cap. 1. & 2. de hoc uide gl. in proœ. cle. in ver. sortis.

Sorti

Sortilegium est quādo aliqd per creaturam diuinatur. Et species diuinationis numerantur. 26. q. 3. c. igitur & eadē cau. q. 5. episcopi, & c. nec mirum.

Sortilegi, vel sortilegistæ sunt diuinatores, vel isti, qui sub nomine fictæ religionis p quosdam quas sanctorū, vel apostolorum vocāt sortes, vel diuinationes, sententiam, uel scientiā profitentur, siue diuinationis, aut quarumcunq; scripturarū, & inspectione futura promittuntur, ut 26. q. 1. c. 1.

Sotulares dicuntur quasi subtalā rea à sub & talo. Et als sub boti genus calciamenti, vt ī c. ne agro. de sta. mo.

S ante P.

SPado, qui sit: vide ff. de excu. tut. l. spadonē, & instit. de adoptio. §. illud, & vide sup. in verbo castratus.

Species significat terminum significatiuum pluriū differentiū numero, vt homo ille terminus significat oēs homines inter se differentes numero, qui terminus hō significat p hoc nomē species, prout est unum de quinque prædicabilia. Sed ſm legistas sumit species qñq; pro īdiuiduo, vt Sei⁹, Stichus, fundus Cornelian.

Species apud veteres Iuriscō. frequenter accipit pro eo, quod recentiores dicūt casum, aliquando tñ significat id, q̄ fit ex aliqua materia, vt in §. cum ex aliena. Inst. de re. diui. quādoque ponit pro parte plebs autem Instit. de iu. na. & l. 2. de liber. agnos.

Speciale, delictum quod, uide in ver. delictum.

Species personas accipere debemus clarissimas personas vtriusq; sexus, itē easque ornamētis senatoriis vtunt. l. speciosas. de ver. si.

Spectabiles qui require supra in versic. magistratus, & est optima glos. in auth. vt ab illustri. coll. 5.

Spectacula sunt, quæ fiunt in loco, ubi ludebant, tragendi, & cœmœdi, ut dicunt Græci, & hr in auth. de cō sulib. Et spectaculū, ꝓhibitū est prout īportat effusionē sanguinis. C. de glad. l. 1. lib 11. & l. legatum ff. de vsu, & vsufru. Sed ludi permittebantur ad lætificationem populi, vt comędiæ, & similia. l. 1. 2. & 3. C. de spe lib. 11.

Spe-

Specularia, quorum fit mentio in l. quæsitũ. §. itaque. de fun. inst. conficiebantur ex speculari lapide ĩ tenuissimas crustas secto & pellucido, ut tradit Alc. in l. malum. de verb. sig.

Specularij inter artifices nominantur. l. 1. C. de excus. mu. li. 10.

Speculatores proprie dicũtur præsides prouinciarum l. 1. C. de priu. car. & l. ordinatiorum. C. de coha. li. 12. & eorũ autoritas est magna. Pan. in cap. suspitionis. de offi. deleg.

Speculum quasi exemplũ est c. n. vero. 19. dis. vñ ecclesia R. est speculũ aliatum, vt d. cap. enim vero & est triplex speculum, secundum Arc. in §. ecce. 26. dist.

Specus est altus locus supra terram, per quem ducitur aqua. ff. de riuis. l. 1. §. specus. Item ponitur pro fossa qua colligitur aqua, & est ampla & rotunda. ff. de aqua plu. arce. l. supra iter. ibi glo. ponit differentiam inter specus, et cuniculum. vide supra in lit. C.

Sperant. i. putant inst. qui. ex cau. man. nõ lice. §. in fraudem, vers. sæpe.

Sphæristerium, de quo in l. si qs mihi. ff. mand. locũ fuisse in balneis, Bud. putauit, Lampr. in Alexander, accepisse videtur pro loco ad lũdum pilæ accommodato.

Spiculatores pro apparitorib. l. diuus. ff. de bo. da.

Spoliatio est à possessione rei immobilis violẽta, & iniuriosa deiectio, vel rei immobilis ablatio, dr̃ violẽta q̃a si qs sponte possessionẽ suã renuntiauerit, vel abiurauerit, locum nõ habebit spoliatio, & per ꝯñs nec restitutio, nam restitutio, spoliatorum est ablatorum in iudicio redintegratio. Et quia credendũ est canones loqui sano intellectu, spoliatus intelligitur in casu quo criminaliter accusat qui totã sua substantia uel maiori parte ipsius se per violentiã destitutum affirmat q̃a nec nudi contẽdere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. Habet. n. spoliatus priuilegiũ vt non possit, exui iam nudatus, ut est tex. ĩ c. frequẽs, de rest. spol. li. 6. Vnde, Cantabit vacuus coram latrone viator. Vide Gosfre. in sum. de rest. spo. vbi prædictam diffinitionem spoliationis subtiliter declarat.

Spon-

Sponsus & spōsa sunt qui inter se de futuris nuptiis ꝓmittunt per uerba de futuro aspondeo sic dicti .i. promitto, ut l.3. ff. de sponsa.

Sponsalia sunt futurarum nuptiarum conuētio & repromissio. ff. eo. ti. l. 1. & 30. q. 5. nostrates, & ita iste consensus est de Futuro matrimonio. Cōsensus uero nuptiarū est de pn̄ti matrimonio. Sed dicit Plac. eūdē esse cōsensum spōsalium, & nuptiarū. Sponsalia aūt dicta sunt à spondeo, nā moris fuit ueterib. stipulari, & spondere sibi uxores futuras, vt l. 2. ff. eod. ti. & inde sponsi, & sponsæ appellationata est, & certe stipulatio potest interuenire, sed nō necessaria. Et not. quod spōnsalia dissolui possunt pluribus modis secundum Ioann. Andr. in tractatu. su p quarto decretali, & ne. super rub. de sponsa.

Sponsalia largitas dicitur, qđ dat spōsus sponsæ sine animo tamen recompensandi, sed omnino gratis uel econuerso. Et ista donatio dicitur contractus de iure ciuili, ut in §. ius autem gent. inst. de iu. nat. gen. & ciu. in glo. su p verbo. pene.

Sponsio appellatur oīs stipulatio promissioq; et q̄ nō fit p sponsi interrogationem. l. sponsi de verb. sig hinc & sponsor dictus, licet glos. in auth. de fideiussio, eū tantum spōsorē esse crediderit qui sponte, & a nomine rogatus pro alio se obligat.

Spoortulæ sūt salaria apparitorum, uel secundum Azo. C. eod. titu. fortes apparitores ista non sibi, sed pro fisco recipiebant, & illa reponebantur in sporta vel in aliquo simili vase, vt corbe, in quo cōsueuerunt aliqua portari, & ita sub tuta custodia fisco cōseruabantur, & sic continentia ponuntur pro contentis, vt C. de spor. & sump. in rubro, & nigro. Appellantur sportulæ & iudicantium mercedes.

Spurca est aliqđ turpe per qđ aqua turbat l. apud Trebatiū. ff. de aq. plu. arc. l. si seruus seruum. §. inq t. ff. ad l. Aq. & l. 1. §. 1. ff. đ extra. cri.

Spurcare vinū est aqua infusa vitiare, & ita sumitur in d. l. si seruus, ad l. Aq. vt ibi an not. Bud. ex festo.

Spurius est filius ex īcestuosis nuptijs nat⁹, & dī a Græca voce sporadin, qd ē vulgo con-

conceptus, uel sine patre, vt ff. de sta. hom. l. vulgo cõcepti. Vel est natus de concubina, vt de ren. c. nisi cũ pridé. §. ꝑsonæ vero, in gl. q̃ distinguit nothũ, spuriũ manserem & naturalem.

Spurij qui dicantur, vide Pan. in c. tanta. in penu. col. ver. quidam sunt filij spurii, qui filii sint leg.

S ante Q.

SQualor est infectio ꝑpter multitudiné. carceratorũ. l. si quis. C. de custo. reorũ

S ante T.

STabula antiquitus pro diuersoriis & tabernis accipiebantur, vnde stabularii dicti. Est tamé, quando stabulum positum inueniatur pro septis. quib. iumenta gregesq. stabulantur, & ita ferè hodie hęc vox vsurpatur. l. eo iure in quibus. cau. pig. uel hyp. tà. con.

Stabularii dicuntur qui aduocatis hospitib. & stabulariis ꝑponuntur à stabulis sic dicti. Qui uero sic recepe- runt hospites, & qui sine equis, uocantur caupones.

Stadiũ est octaua pars miliaris Italici, qđ (ut historice refert Hercules vno anhelitu currebat, & postea stabat, & est spatium centũ, & triginta passuum, secũdũ Az. inst. de rer. di. §. vniuersitatis, in gl. ver. stadia.

Stallus in choro & locus in c. censentur dę partib. benefi cii canonicalis. Pa. in capi. cum inter. in 1. col. de ren.

Statim, vide suprà, in ver. facere Et ibi dictis adde, quòd hoc aduerb. statim, aliquãdo denotat idem quod ipso iure, secundum Ias. in §. rursus col. 3. inst. de act.

Statio mõ sigñant uigiliã, ut in l. desertoré, de re mil. hĩc stationarii milites, mõ sumit ꝑ oĩ loco, vbi naues tutæ stare pñt. l. 1. §. stationé, de flu. & ne qd in flu. pub.

Stationarii dñr milites, q vt alicubi teneãt stationé, sũt cõstituti. Pñt ét dici librorũ ut ditores, qa stationé faciũt pro libris uendẽdis. Item dicuntur eleemosynarum quæstores in c. cum ex eo de pęni. & remis.

Statiua dicũtur, loca in quib. aliquis moratur a stando.

Statores sunt nũtii uel apparitiores magistratuum qui reos, in ius vel in carcerem ducũt. l. obseruare ff. de of. procons. & lega. licet alibi mendose legatur stratores, ut in l. in eadęm. ff. ex quibus causis maio.

Sta-

Statua ſm Pap. eſt ſimulachrũ, idolum, imago. Et eſt differentia inter ſtatuam, & imaginem, quia in ſtatua nihil eſt, quod non deſignet effigiem hominis, in imagine eſt pictura ſola, & multæ partes, quæ nõ deſignãt mẽbra hominis, vt dicit gl. ſuper rub. C. de ſta. & ima, & Az. in sũ. C. eod. ti.

Statuimus benè ſignat ſniam diffinitiuã, ut ca. in his, de uer. ſig. & importat cõiter nouũ ius, ſecus decernimus & innouamus, ut in c. decernimus, de iud. & in c. innouamus, de treu. & pa. Nam decernimus diſcuſſionem dubii, innouamus antiqui iuris renouationem & ſtatuimus noui iuris promulgationem importat.

Statuliber eſt qui ſtatutam, & deſtinatam in tempus, vel in conditionem habet libertatem l. 1. de ſtatulib.

Status, eſt cõditio hominis in q̃, vt plurimũ p̃t, vt ait Pla.

Statuta libertas, eſt libertas conceſſa ſub conditione, vt dicendo, lego ſeruo meo libertatẽ ſi nauis ex Aſia uenerit. l. 1. ff. de uerb. obliga.

Statutũ eſt ius ab homine poſitum, uel diſpõ, ex qua ius producitur nam eſt idẽ q̃d lex municipalis, ſeu ius ciuile, q̃d unaquæq; ciuitas ſibi cõſtituit, inſt. de iu. natu. gen. & ciui. & ſignat̃ ius ſtatuti ex uerbis in ſtatuto poſitis, q̃ ſignant, quod ſonaut aut ſtrictus, aut extenſius, uel aliter, prout obſcuritas eorum declaratur, ſeu quouis medio ꝓbabili concluditur, de quo latiſſime Doc. maximè Bar. in l. omnes populi. de iuſt. & iure.

Stellarura nomen erat militaris annonæ, ut auctor eſt Bud. in l. moris, ff. de pœn.

Stellio dr̃, q animo incõſtãs, & varius eſt uerbo, uel facto, vel q rem aliq̃ obligauit alicui, & deĩde ĩpignorat alii non facta mẽtione de primo, & generaliter, q̃d in his criminalib. cauſis dicitur dolus, in ciuilibus dr̃ ſtellionatus. Stellio. n. proprie eſt aĩal uariis maculis plenum, & venenatũ ſimile lacertę, & eſt corpore pictũ lucẽtib. gutis, vide hoc ſup. crimẽ ſtellionatus.

Stichus eſt nomen proprium.

Stigma eſt ſignum uel inſtrm̃ quo brachia fabriciẽſium figurabantur, cui erat impreſſum nomẽ Imp. facies uero eorum non figurabantur, ut l. ſi quis, C. de pen.

secundum Io. And. in c. si iudex laicus, de sen. exc. li. 6. in gl. verbi agnoscitur.

Stylus aliqñ ponitur. i. dispositio. C. de sacr. eccl. l. 2. Itẽ quomodo differt ab usu cõsuetudine, uide ff. de le. l. quibus, & Io. And. in no. in c. fin. de consue.

Stillicidium quid sit, uide insti. de serui. §. itẽ prediorũ.

Stinarij dñr amatores, idem dicuntur carnearij.

Stipatus. i. uallatus, uel fulcitus secundum Io. And. in cle. pastoralis. ver. stipatũ. de re iud.

Stipendium, merces militum à stipe, hoc est pecunia. l. ager. de ver. sig.

Stipes est persona, à qua alij originem ducunt.

Styperia, cuius mentio fit in l. 3. de reb. eo. qui sub tute. significat alumen, ut oñdit in Parer. Doctissimus Alc.

Stipula illecta dicitur culmus cũ spica non collectus, sed in metẽdo de relictus, quẽ postea rustici, cum superest ocium, colligere solent. l. Sylua. de verb. sig.

Stipulatio est firma uerborũ cõceptio, qua quis aliquid se facturũ daturum ue promittit alteri super hoc ipsum interroganti, & dicitã stipulatio Græcè, qđ est firmum Latinè, denominatur etiam a stipite. Constat autẽ stipulatio ex interrogatione præmissa, & respõsione subsequẽti, quemadmodum contradictio ex affirmatione & negotiatione, hoc modo, ꝓmittis, vel dabis mihi x? promitto vel dabo tibi. Qñq; dr̃ stipulatus ille qui promittit ꝑ stipulationẽ passiuè. Vel sic. Stipulatio est solemnis ꝓmissio facta interrogationem præcedente. & responsione sequente.

Stipulationem alia est pura, alia conditionalia, & alia in diem.

Stipulatio pura est, quę nec fit sub conditione, nec in diem, sed purè, vt dicendo, dabis hoc? dabo.

Stipulatio cõdõnalis hẽt fieri sub conditione hoc modo, promittis mihi dare c. si nauis ex Asia venerit? & respondens promitto.

Stipulatio in diẽ fit hoc mõ, dabis mihi x. in calendis Iulij? & res ondes dabo.

Stipulatio Aquiliana est, quę nouat omnẽ contractum? vt sic quicquid mihi debes ex quacunq; causa, idem mihi promittis? si enim ex

mutui

Strena est donum factũ in calend.Ianuarij. C.de aduo. diuer.iu.l.laudabile. & 36. dist. legant episcopi.

Strepus. i. clamor vel tumultus ext.de elect.c quorundam.in prin.li. 6. per Arc. & dr q̃nque vocatio. 2.C. de episc.& cle. & de causis commissis sine strepitu, & figura iudicij.cle. sæpe. & ibi ple. p Io. An.de ver.si.

Strepit⁹ iudicialis,ext.de fer. c.vl. & vide C.de fal.l.vbi.

Stricti iuris quot modis dicať vide C.de iud.l placuit & per Arch.de app. c.fi.lib.6.

Strobyli,nuclei primũ.l. Carbonum de ver.sig.

Structile opus, Requir.Opus structile.

Studiũ(vt dicit Azo.)est uehemãs &assidua ad aliquã rẽ agẽdam cum summa volũtate occupatio, ex qua uolũtate labor ĩ opus defertur, & perdit laboris tædiũ versus in oblectamentum.

Studium liberale, & Latinũ olim tantũ erat Romæ, & Constantinopoli, in aliis autẽ locis non nisi ex priuilegiis,ut C.de stu.li.in rub. & nigro.li.11.& in procemio digestorum.§. hæc autem tria. hodie Imperio scisso studium in multis locis fit, & maxime Bononiæ,quæ legalis studij obtinet monarchiam.

Stuprũ est illicita virginis defloratio,q̃uis in vidua cõmitti dicať, nisi sit meretrix vel licita conc.ſm leges.ff.de concu.l.in concubinatu in fi.Itẽ committiť in pueris.ff.ad legem. Iul. de adult.l.stuprum.

S ante V.

SVarij,Req.sup.Porcarij.

Suasio accipiť in bona parte, vel ĩ mala.ff.de ser.corrup.l.1.§.persuadere.& C. de fur.& ser.cor l.si quis.

Sub, aliquãdo exponiť.i.post. de interdic. & rele.l.1.aliquando,i.coram. C.de iureiur.l.generaliter.§.fi. Itẽ sub, qualiter ponatur,not. in l. Mathematicos. C.de episco.aud.

Subarratio fit per annulum datum sponsæ sine aliis, uerbis, fit etiam aliis modis,ut no. in c. si quis uxorem.27.q.2.& in c. fin. de despon.impube.

Subdiaconi dicuntur,qui sub iacent officiis, & preceptis Leuitarum.cap.cleros. 21. distint. & eorum officium est calicem, & patenam

ad altare deferre, & Leuitis tradere c.plectis, 25.di. nec dēt aliquis ordinari in subdiaconū nisi pmissa castitate.28.dis.§. ecce. & c. 2.seq.& tpe Apostolorum Subdiaconatus nō erat ordo,sacer.c.nullus.60.dist. hodie secus.c.à multis. extra de æta.& qualit.

Subdisiunctiua est,quæ diuersa diuidit,siue ea simul esse possint siue non diuersa autem hic intelligēda sunt quæ habēt medium veluti cùm dicim⁹, aut sedet,aut ambulat, quorum mediū est accūbere siue stare.Idē si inuicē non repugnēt, vt cū dicimus oē animal, aut agit,aut patitur,potest.n.simul,& pati,& agere.l.hęc verba ille aut ille.ff.de ver. sig. Sed, & quoties sensus coniungitur,licet verba disiungantur subdisiunctiua est, vt Alexander siue Paris,Bar.in rub. C. de nauicu.li.11. Idemque si aurū vel argentum à te petam, non.n.altero peto, ut alterū excludam, cum utrunque sim paratus accipere.

bditur ppriē dr rōne dōmi Sucılij.gl.est in cle. vnica. in verb. subditos, de fo. cōp. & vide Pan.in c.3.de app. & gl.in c.nuper.de senten. exc.&gl.est in c.statutum. §.cū verò.de rescr.lib.6.

Subhastari est rem venalē pponi hasta supposita,qđ freque ns est circa pdia q̄ nun tiantur vel censentur fisco vacare,& sic p subhastatione plus offerenti debetur.

Subhastata, i.præconizata.l. ordo C.de excu.rei iudi.& de subhastatione hr̄ in authen. hoc ius porrectū. C. de sacros.eccl. & qualitate fiat,uide Spe.in tit. de em. & uendi.§.4.vers.hoc quoq;.& pBar.in l.licitatio.ff. de publ. & in l. si tēpora. C.de fid.instr.

Subgrunda est vna pars recti vniuscuiusque domus, quę incūbit extremis capitib.tignorū tectualium, ut ff. de his qui deiec.vel effude. l.si vero §.prætor ait. Et aliàs dicitur subgrauida, uel subgrandia.

Subiectum, est de natura subiunctiui. Fel.pulchrè in c.ad hęc.de rescriptis, & c. 1. post principium, de testibus cogen.

Subnotare dicimus, cū quasi inuentariū cōficimus, adscribimusq. quot corpora instrorum sine, & de quare.l.fi.de bo.auto. iud. pos.

Subor-

Subornatio est informatio facta per aliquem de veritate tacenda, & falsitate dicenda, ſm Guliel.de Mon. Lau.in cle.testib.de test.

Subpunctare literam est eam damnare punctis suppositis, vt qn̄ lr̄a supflua inferius punctatur, vt hn̄r sup. litera C, de ver.Cācellare.

Subrogare est aliquē in locū alterius substituere, vel cōstituere, vt officiales vel iudices alios subrogant. Et potest scribi r, pro b, commutando vt surrogare.

Subsidiaria actio. Req.supra, Actio subsidiaria.

Subsignare est subscribere, ut testes in chirographo solēt signare, & quasdam notulas subscribere. Et quando subscribens se consentire dicatur, & quando non est bona glos. in c.si quis presbyt.in ver.subscripserit.de reb.eccl. non alien.

Subsistere est dubitare. l.semper.de iu.imm. & l. seruū. de procu.

Substantia est per quam materia in certam speciem deducit, vt in vasis, vel vestibus artificiū. in emptionis contracto, pretiū & ita differt à materia, forma, & solēnitate, de qb.dictū suo loco. Doctores tn̄ qn̄que hęc noīa indifferēter vsurpāt, diffiniuntque substantiam generaliter esse, quæ necessario ad rei essentiam reqritur. Nonnunq̄ ēt substantia significat patrimoniū; ut in l.vlt. C. de ver.sig.

Substantiuum reuertitur ad adiectiuum ut ratio & vindicta.i.rōnabilis uindicta. ff.de offi.proc.l.obseruare. §. proficisci: & aqua plu.i. pluuialis.ff.de aq.plu.arc.l. 1.in princ. Item substātiua duo copulata qn̄q; resoluuntur in adiectiuum, & alterū ex ipsis duob. substātiuis, ut uis, ac potestas, i. violenta ptās. ff.de tut.l.1.

Substitutio est secūda cōdōnalis institutio, qa institutio dr̄ prim⁹ gradus, & substitutio secundus. Et licet substitutiones in infinitum de vno in aliū possint procedere, tn̄ omnis institutio post primā dr̄, substitutio, & secūdus gradus, sicut secūdę nuptię dicūtur oēs q̄ sequuntur primās. Et diuiditur, quia substitutionum alia est directa alia obliqua. Et no. differētiā inter verbū directū, obliquū, & cōe. Vn̄ directum est, qđ significat, vt ille, cui relin-

quitur, vel in quē disponit sua manu recipiat, vt est verbū instituo, vt patet. ff. de hære.inst. Item illud, hęres esto vt ibid. Item accrescat, similiter verbū capiat vel accipiat. sed verbū obliquū, est quod sigñat, vt ille in quē disponitur, vel cui relinquitur, de manu alterius accipiat, vt est verbū restituo, facit l. restituta. ff. ad Treb. & per to. tit Item volo, & qñ per fideicōmissum pars hæreditatis est restituenda. l. pater filiū. §. fi. ff. de leg. 3. Itē verbū rogo, &c. Sed uerbum cōe est, q̄ vtranque sigñationem hēt siue de manu sua siue de alterius qui recipiat, vt est verbum substituo, sicut in l. Centurio. ff. de vulg. substi. Habet enim quandoq; directam significationem, quandoque obliquam.

Substitutio directa dicitur, cū nullo mediante, quis capit hæreditatem deficiētis, & directè efficitur hęres ipsi testatori, qui instituit eum instit. de pupilla. substit. §. quo casu. Et hæc subdiuiditur, quia alia est vulgaris, alia pupillaris, alia exēplaris, alia breuiloqua siue reciproca, alia cōpēdiosa.

Substitutio vulgaris dr̄, quia vulgo ei a quolibet, fieri pōt, dum tamen hic testm̄ facere, & ille ex testamento capere possit. Et hæc diuiditur, quia quædam est vulgaris expressa, & quędā tacita. Substitutio uulgaris expressa est, quæ fit uerbis negatiuis expressis, hoc modo, Titius hæres esto, & si ipse hæres, non sit vel erit. Seius hæres, esto, i. sit, sic. n. instituo mihi Titium hæredem, ut si ipse uoluerit, uel non potuerit esse hr̄s. sit hæres Seius. Substitutio uulgaris tacita fit per uerba affirmatiua, ueluti cū nō miles puberem, & impuberem hæredes instituit & communi uerbo eos substituit, hoc modo, Sei, impubes, & Meuipubes, hæredes estote, uel sumpto, quos unanimiter inuicem substituo, uel sic, & in idē redibit. puberem Seium, & impuberem Meuium, hęredes facio, & eos sibi inuicē substituo, ex qua substitutione colligo, quòd si unus nō fuerit hæres, uel si unus moriatur alius in solidum fit. Et dicitur uulgaris, q. a fit a quolibet de vulgo, siue in potestate siue non. Et dr̄

ta

tacitam, quia puberem tacitè vulgariter impuberi substituit, quæ substitutio magis esset pupillaris, nisi propter adiunctam personā. Sed in milite talis substitutio pupillaris est ꝑpter priuilegium militis. Quæ substitutio quātum ad puberem vulgaris, vt quantū ad impuberem pupillaris, quoniam si pubes hęreditatem adeat pro parte sua, non euanescit substitutio prius, facta, sed si impubes hæreditatem adeat priusquam expleuerit pubertatem euanescit, unde sub expressa pupillari continetur tacita vulgaris. ff. eod. tit. l. nam hoc iure.

Substitutio pupillaris est quæ soli pupillo, & impuberi fit. Et est etiā duplex, alia expressa, alia tacita. Substitutio pupillaris expręssa fit hoc modo, iste filius meus impubes hæres esto, & si hæres non erit, aut si hęres erit, & infra pupillaré ętatē decesserit, ille hæres esto uel sic instituo, mihi in hæredem T. filium meum pupillum; & si non erit hęres, aut si erit hęres, & infra annos pubertatis uel in pupillari ætate decesserit, substituo ei Seium, hæc dicitur expressa substitutio, quia in ea omnia uerba exprimuntur, quæ exprimi oportet, substitutio pupilaris tacita est, hæc filius meus impubes hæres esto, & ille nō erit, iste hęres esto, uel sic. quisquis mihi hęres erit, sit hęres filio meo. Hęc dicitur tacita, q̄a uerba quędam non expressa hic tacitè subintelliguntur, quæ exprimuntur in expressa substitutione pupillari. Nā per hanc tacitè intelligitur, ꝙ si filius decesserit in pupillari ætate, ille qui erit hęres patri, erit hæres filiæ. Et debētur illæ pupillares substitutiones solis pupillis in potestate parentum existētibus, & ab ipsius parentibus fiunt, per quod euidenter, patet, quòd non à matre, sed à solo patre fiunt, cum mater filios non habeat in potestate. Sed nunquam substitutus ex pupillari expressa reppellitur a matre pupilli, & substitutus ex tacita repellitͬ à matre pupilli. & succedit ipsi pupillo mater. Item, qui est substitutus ex pupillari substitutione, fit hæres ipsi pupillo, ille verò qui est

substitutus ex vulgari, fit hæres ipsius testatoris. Itẽ pupillaris tacita intelligit esse vulgaris expressa, qua mater substituitur pupillo, & hoc propter priuilegium matris. Item eodem modo quãdo quis pupillo uel alij substituitur propter adiunctam personam.

Substitutio exẽplatis vel exẽplaria est, quæ fit à parentibus vtriusq; sexus filio furioso vel mẽte capto. Et dr̃ exemplaris, q̃a fit ad exemplum pupillaris substitutionis, quia sicut pater ꝓuidet filio pupillo, qui testari nõ põt, de hær.ita prouidet filio mentecapto vel furioso & hoc modo T. filium furiosum, vel mente captum mihi hæredem instituo, & si decesserit furiosus, vel mente captus antequam ad sanam mentem peruenerit substitutio talem filium suum vel fratrem, vel aliquem alienum, si deficiat filius vel frater.

Substitutio breuiloqua siue reciproca est, quæ continet duas pupillares substitutiones, ut duo impuberes instituti a parente, q̃ habet eos in potestate inuicem substituuntur hoc modo. & S. & T. filios meos impuberes mihi instituo, hæredes, & eos inuicẽ substituo. Vñ quia continet expresſã pupillarem si aliquis prædictorum decesserit in impuberi ætate, mater impuberis descẽdentis oĩno repellitur, & succedit substitutus, & hãc substitutionem lex appellat reciprocam & oẽs quatuor expressæ sunt.

Substitutio compẽdiosa est, q̃ sub uerborũ compendio, q̃ uerba in pupillari expressa sunt ꝓlixiora, & ex hoc dr̃ compendiosa, & hẽt fieri hoc modo. Instituo Titiũ filium meum mihi in hęredem, & quandocunque decesserit sine filijs, substituo ei Seium, uel sic. Iste filius impubes hæres esto, & quocunq; tempore decesserit, ille hæres esto quæ substitutio tãtum locum habet in milite, de hoc in l. præcib. C. de impu. & alij substi.

Subst̃ õ obliqua siue non directa & fideicõmissaria est illa, q̃ fit ꝑ fideicõmissum, vt hic, quicũq; vestrũ sine liberis decesserit, rogo ut eius portio ad superstitẽ ꝑueniat, & q̃nquis instituit hr̃dẽ, et eius fidei cõmittit, qua cito possit eius hr̃dita-

tatem adeat,& eam alteri certæ personæ cui,& qñ testator voluerit restituat,uidelicet tali die uel sub tali códitione si decesserit.fine filijs, vt si fortè in ea conditione fuerit, ꝙ testator magis diligat eum,& ex testō eis directo nihil capere possit,puta quia directè,& immediatè capax nó est(qualis est spurius) saltem hoc modo aliquid capiat & cósequaẽ ex hæreditate, uel totam ipsam hęreditatem. ut C. ad Treb. per totum quasi.& ff.eo.tit. in multis legib.& in c.Raynu.& ca. Raynal.de testa. Et no. ꝙ in substitutionib.fideicommissarijs locũ hét quartam deductio,in directis autem non,c.si pater,de testa.li.6. ubi est casus,& ibi uide gl. De his substōnib.est glo.in c.Raynu. præal.& insti.de vulg.& pup.subst.per totũ.

Substitutus hęres,req.sup.substitutus.Et no. ꝙ in omnibus substitutionib. primo præcedere debet institutio sicut primus gradus & postea poni dẽt substitutio,vt secundus, hinc est,ꝙ dr̃ institutus primus hęres, & substitutus secúdus. l. cum proponas.C.de hær.insti.

Successio naturalis est ex parte matris, lcĩma est ex parte patris,ita no.sing.glo.in l.1.C.unde uir, & uxor.

Successio quandoq; fit capite in caput,& quandoque de gradu in gradũ secundum Azo. in sum. de successiō. edic.C.& ff.eo.tit.l.1.

Successio de capite in caput, est cum deficiente primo capite liberorum oritur secundum caput agnatorũ, isto deficiente succedit tertium caput cognatorũ, & cognatis, & deficientibus succeditur quarto per ordinem,unde & mulier vel vxor,ut C.in titulo,vnde vir & vxor.in auth.præterea.

Successio de gradu in gradũ est,qñ plures personæ sunt in eodé capite in diuersis gradib.una prior,altera posterior, nam priore repulsã spe,vel repudiatióe,sequẽs succedit,ut ff.de succe.edi. l. 1.& C.eo.ti.p Azo.in sũ. Et ad plenioreẽ. s. doctrinã successionem ab intestato, sic est distinguendũ,aut dubitaẽ qualiter descendẽtes succedant ascendentib.aut qualiter ascẽdẽtes descẽdẽtibus aut qualiter collaterales collateralib.Primò casu aut supsunt ltĩmi,& natu-

rales, aut legitimi, tantum, aut adoptiui, aut naturales tm̄ aut nati ex illicito coitu vt spurij, &c. Si legitimi, & naturales, aut supersunt tm̄ filij primi gradus aut vlteriores. Primò casu, aut omnes emancipati, aut oẽs in ptãte sunt, & tunc iure veteri, & nouo succedunt æqualiter sublata differentia sexus, vt l. 12. tab. C. de leg. hæred. & instit. de hær. quę ab intest. defe. §. emancipati. C. de suis & leg. hęr. l. vlt. & auth. in successione. ibi. Aut supersunt quidam emancipati, & quidã in ptãte, & tunc iure veteri digestorum vocabant̄, emãcipati de iure prætorio, existentes in potestate de iure ciuilis. oẽs æqualiter, licet diuersis iurib. uocarentur. C. de leg. hęr. l. meminim⁹, ibi, cum igitur prætorem filium emancipatum, &c. ff. de bo. poss. l. sed cum patrono §. bonorũ, in iure verò authenticorum vocabant̄ ẽt emãcipati, cũ suis ęqualiter, vt in auth. de hær. quę ab intest. defe §. reliquum, ibi nullam, &c. Si verò supersunt vlteriores, aut erãt concepti viuente eo, de cuius hæreditate agitur aut eo mortuo. Si eo uiuente, aut nascuntur eo superstite per quem coniungũtur, & constat eos excludi si uelit ille adire hęreditatem, quia pręcedit eos in gradu Sed si nolit, uel non possit, q̃a moritur antequã adeat uocantur ulteriores per eũ coniuncti, & si soli, & eodẽ gradu, uocantur ęqualiter, sed cum patruis uocantur in stirpes iure veteri & nouo. Idem si nascuntur mortuo patre, quia paria sunt, eũ non esse mortuum, & repudiare, & eum mori antequã repudiet. Si verò erant concepti mortuo eo de cuius hæreditate agitur, nec prætorio nec ciuili, iure vocant̄, nec excludunt, sequẽtes, vt hæc oĩa euidẽter ꝓbant̄. C. de suis & legi. hær. l. nepotes, & in auth. in successione ibi pręal. & instit. de hęr. quæ ab inte. defe. §. eũ filius, & in auth. de hær. quę ab inte. §. reliquũ. ꝑal. col. 9. & ff. de iniust. rup. & irri. test. l. si quis filio. Sanè tñ hæc intelligant̄ esse vera non ęqualitate tituli. C. de his, qui ante aper. tabu. l. unica. & de ca. to. l. 1. § in nouissimo. eo. casu qñ ius competebat adulto filio, vt

C. ad

C. ad senatuscon. Orfi. l. vl. p̄dicta procedunt si nascun tur eo existēte in p̄tate per quē coniunguntur. Si verò sit emancipatus, & nepotes re ponant, i. remaneāt in ptā te eius de cuius successio ne tractatur, cōsiderato iu re ciuili antiquo, præferun tur nepotes, sed per edictū de coniungendis cum emā cipato liberis eius vocatur simul, & tm̄ cōsequit̄ filius quātum oēs nepotes ex co nati, vt apparet, ff. de cōiū gen. cum eman. l. 1. § inter ipsum, ff. de contra tab. l. 1. §. qui habebat. & l. cū emā cipatus, §. si pr̄. Sed iure no uo authenticorum præfe runtur fili, quia priores in gradu cum sublata sit diffe rentia patriæ ptatis. Et sic est correctus ille titulus de coniun. cum emanc. ut no. eo. tit. l. 1. in princ. & C. de suis & legi. l. fi. & authē. in successione ibidē, q̄ intelli ge vt ibi dr̄ nā titulus ille adhuc hodie manet, s̄m Ia cob. de Rauen. alias de Ra uani, s. quo ad successiones ex testō. Si āt mortuo ascē dente supersunt descendē tes ltimi tm̄, ut adoptiui, tunc si dantur in adoptio nem ascendentib. per lineā masculinā uel fœmininā, succedūt eis ex testō. & ab intestato, & ex heredari ha bent querelā. Si dantur ex traneis in adoptionē, aut morit̄ pr̄ adoptiuus testat' aut intestatus. Si testatur regulariter nihil relinque re cogitur. Fallit in casu si arrogatus sit impubes, cui cogitur quartam relinque re ex cōstituti one diui Pij. l. Papinianus, §. si q̄s, ff. de inoffi. testa. ita simpliciter dicit Cyn. Sed quid si erat factus pubes, an debeatur sibi quarta? dic vt notat, C. de adop. l. 2. Si aūt moritur pater adoptiuus intestatus, aut sine legitimis, & natu ralibus, & tunc secundum oēs succedūt adoptiui. Aut extantibus legitimis, & na turalibus, & tunc, (reproba ta quorundam opinione q̄ dixerunt contrarium) uocā tur etiam cum legitimis, & naturalib. æqualiter si tpe mortis reperiant̄ in po testate. Hæc probantur, C. de suis, & legi. l. fin. Tertio casu qn̄ mortuo ascenden te, naturales tm̄ supersunt aut extantibus legitimis, aut non extantibus. Primò casu aut decedit pr̄ testa tus, aut itestāt'. Si decedit testa-

testatus, tunc pôt eos instituere in vncia, vt l.2.& in auth.ibi posita.C.de na.li. Si intestatus, in nihilũ succedunt, sed alunt, in authē. de natu.lib.§.si verò, & C. de natu.lib. auth.licet. Secundò casu qñ non extantibus legitimis filij naturales supersunt, aut extātib. parentibus, aut non extantib. Si extāt, aut decedit testatus, & tunc pôt naturales instituere insolidum parentib. relinquendo ltimā. Aut intestatus, & non sup sit coniunx ltima, & tunc succedũt in duas vnc. vt in authen.licet præal. Quartò casu qñ supersunt spurij, aut tractatur de successione lineæ paternæ aut materne. Si paternæ, spurij ex illicito coitu nati, nulli succedunt, in auth. quibus mo.na.eff.sui.§.vlt. Si maternæ, aut tractatur de successione matris, aut successione coniunctorũ per matrem. Si matris, aut nõ est illustris, aut illustris. Si primũ videlicet non illustris, aut supersunt spurij vulgo quęsiti, aut supersunt spurij incestuosi vel nepharij. Si sunt vulgo q̃siti, succedunt matri indistinctè, vt ff. ad Tertul.l.1.§.1. & insti.eodem tit. §.nouissimè. Si autem suscepti ex damnabili coitu, non succedunt, ut in authen.qui.mo.nat.effi. sui §.fi. Si uerò mater est illustris, tunc aut extantibus iustis filij, aut non. Et dic, vt C. ad senatuscon.Orfic. l.si qua. Si verò de successione coniunctorum p matrem indistinctè succedunt & eis succeditur, ut ff. vnde coga. l. si spurius, & l. hac parte. Secundo casu principali, s qñ agitur qualiter ascendentes succedant, aut superest pater, & mater, vel mater tantum, aut vterq; simul cũ fratrib. vtrinque coniunctis, aut cum coniũctis ex altera parte tm̃, aut supsunt auus vel auia vna cum fratribus. Primò casu iure veteri præferebat pater matri, si filius in ptāte, quia olim occupabat iure peculij, & quia erit agnatus, mater verò cognata, vt ff. ad Tertu.l.ult. Item hæc erant tunc vera in naturali, & legitimo patre, secus in naturali tantum quem non hēt in ptāte, & sic non hēt in potestate, & sic non habet beneficiũ manumissorum. Item secus in legitimo

timo, vt ff.ad Tertul.l. patrē, hodie verò filius habet hæredem, & nō occupat iure peculij, vt in auth.de hę re.q̄ ab intesta.defend.§.1. Item sublata est differētia agnationis, et cognationis, vt eo.ti.§.nulla, & ideo pater, mater pariter vocātur, vt C.ad Tertuliā. in auth. defuncto. Secundò casu habet locum instō, de sen.cō secr.Tertul.§.1.quia hodie simul vocātur in portiones viriles, ut in auth.de hęre. quæ ab intest.defend §.cōsequens, & in auth.defuncto prællaeg. Tertiò casu pręferuntur pater, & mater fratrib. cōiunctis ex altera parte tm̄, ut auth.præalleg. defuncto &c. Quartò casu est opinio inter Bulgarum ex vna parte, & Martinū, & Ioannem ex altera vt in iam alleg. auth. defuncto. Tertiò casu principali cū tractat de successione collateralium, aut sunt fratres vtrinque cōiuncti tantū, et succedūt, vt ff.de suis & legit.hæred.l.1. § vlt.aut supersunt coniuncti ex altera parte tantùm, vt vterini tātùm, vel consanguinei tantùm, & tunc aut supersunt ex legitimo nati matrimonio, aut nō. Si primum, tūc succedunt, ut C.de leg.hæred.auth. post fratres. Si secundo aut sunt coniuncti per patrem tantum, & non succedunt, ut in auth. qui. modo natura. effic.sui. §. filium. Si per matrem succedūt etiam spurij vel vulgo quæsiti, ut ff.vū cogna. l.2. Aut supersunt vterini tantùm, & consanguinei tm̄, & tūc pariter succedūt in bonis à se quæsitis quia cognatio hodie ab agnatione non differt ut in auth. post fratres pręal. Sed in bonis quæsitis à patre præferuntur consanguinei, & in quæsitis à matre præferuntur vterini. vt C.de leg.hæred.l.de emancipatis. Et in hoc nō remanet illa lex in correcta. Aut supersunt vtrinq; coniuncti cum consanguineis tantùm vel vterinis tantum, & præferunt in; vndecunq; quæsitis: ut in auth. itaque. C.communia de success. Nam duplici iure vtuntur, ut in corpore vnde sumitur. Aut supersunt fratres, & filij fratrum, & tunc succedunt, eadem distinctione seruata, vtrinq; coniunctorū, ut in auth. cessante. C.de leg.

hæ-

hæred. dic vt ibi. Vel super sunt ét nepotes fratrum vel vlteriores, & tūc q prior est in gradu potior erit ī iure, auth. post fratres præalleg. ſm Dyn. cuius fuit hæc distinctio, paucis p Cy. additis, q hāc ponit ad literam, C. cōia de succes. in auth. itaq;. Et dat̄ sup c. autoritate de conces. præben. lib. 6.

Sucula machina est tractorij generis artemoni similis, de sucula meminit Vlp. ī l. sed addes. §. illud nobis, ff. locat. & Cato de re rustica in instrumento torcularis tradit esse debere suculas quinque, funes ductarios quinque trochleæ decem.

Suffragium est pprie patrocinium quod præstat aduocatus aut consilium vel seruitium. 12. q. 2. quicunq; suffragio. Qn̄q; ponitur p salario quod debetur aduocato, ſm Azo. C de suffra. Qn̄q; est consensus in scriptis redactus. s. cum dicitur, ego. B. nomino P. in p̄latū, & sic sumitur de electio. cap. perpetuo. lib. 6. Est etiam auxilium deprecationis pro animabus factū. De hoc uide glos. in c. cum creatura, de celeb. missa.

Suffragari, i. auxiliari. Inde dn̄r suffraganei, i. auxiliarij diœcesanorū epōrū, de elec. c. suffraganeis vbi epi diœcesani dicuntur, archiepiscopi metropolitani.

Suggillare, i. diminuere, l. sed si hac. §. prætor. ff. de in ius voca. no. per Arch. in c. fundamenta. col. fin. de elec. in 6. & l. verbum, C. de his qui notat infa. & l. apud Celsum, §. aduersus, ff. de donat. exc.

Summa ſm Pap. i. suprema vel prima, quo ad tractatū, s. uel somma, i. breuis, ut in sti. de act. § omnium, in gl.

Supellex est domesticum patrisfamilias instrm̄, in quo continentur mensę, scyphi, trapezophora, subsellia, culcitræ, toralia, vasa aquaria, pelues, aquiminaria, candelabra, vasa ænea vulgaria, i. non ad certum officium attributa, & cætera instrumenta domus, ut scribit Paulus. Dr̄ autē supellex (vt Labeo ait) quia hi qui in legationem mittebantur, secum supellectiles deportabant, vt in l. Labeo. ff. de supel. leg. Quę autem comprehendantur sub vocabulo supellectilis determinat Bald. in l. legatis, C. de leg.

Su-

Super, hæc ꝑpositio de suo si-
gñato gñat i iure hypothe
catione, & ꝑ hoc si testator
legat annua decē sup tali
fundo, sensus est ꝙ ipsū fun
dū hypotheccat pro illo le
gato, & idē in ꝓmissione,
nam hypothecca dr̃ ab hy
po.i.sub, & thesis positio,
quasi suppositio, Itē dictio
sup, qñq; non sigñat hypo
thecationē, sed qñq; aliqd
impedit, v.g.cōcedo tibi de
cē annua sup tali re trans-
ferés in te dñim ex hac cā
ꝑ translationē dñij impedi
tur hypotheca, vt in l.pi-
gnus, ff.de re iud. Itē dictio
super, qñq; ponit̃ ꝓ de, vt in
c.super spoliatione, de ord.
cog.c.super literis, de rescr.
c.super eo.de elec. Et sic di
cit Alexāder. Cū super est
pro de &c. Quandoque su-
per ponitur pro propter,
vt not.in dictis iuribus.

Superexactores dicuntur qui
vltra quàm debetur, nomi-
ne tributi exigunt, & tales
tenentur in duplum, & pro
pter consuetudinem capi-
taliter puniuntur, l.1.C.de
superexac. & debet restitui
protinus ei à quo exactum
est de quo in l si bene, ff.de
vsur. & in l.fin.ff.quod me-
tus cau.

Superficies dicitur quicquid
supra faciem terræ est: qua
propter in prædijs vrbanis
superficies dicitur parietes,
& tecta, in rusticis arbores,
herbæ frutices.

Superficies, & emi, & locari
pōt.l.1 §.3.ff.de superficie.

Superficies de superficia, in
rem actio. Require supra
actionibus.

Superficiariæ ædes sunt q̄ in
solo cōducto vł empto sūt
positæ, quarū ꝓprietas ciui
li, & naturali iure eius est,
cuius est solū. vt ff.de super
ficie, l.2.vel ędificia sup so
li faciem facta, puta quia
dominus soli ex locatio-
ne concessit super solum
suum ædificia fieri.

Superficiarius appellat̃, q in
alieno solo superficiem ita
habet, ut certā pēsionē præ
stet.l.supficiario, de rei vē.

Superillustres sunt Senatores,
Consules, Patricij, Dictato
res, ut not.in l.1.ff.de offic.
eius cui man.est iuris.

Superindictum ẜm Pla.est q ď
propter fertilitatem induci
tur vel necessitatem publ.
extra ordinem, non per lu
stra. Indictio autem vel in
dictum quod per lustra in-
ducitur, vt no. Bald.in l.fi-
nali. C.sine cen.vel reli.

Su-

Super indictum est munus extraordinarium quod propter necessitatem belli inducitur, vt declarat glos.& Bar. in rubr. C.de superindicto lib. 10.

Superlatiuus aliquando ponitur pro positiuo, instit. loc. §.ul. Aliquando resoluitur in positiuum, l. cum pater. §.rogo, ff.de leg.2.& de tu. & cura.da. ab his. l.diuus, & in auth.de mon.§.fin. & not.8.q.1.licet.

Supersedere dicitur qui volũtate differt.no.l.fi. C.depo si.& l.Lucius,in prin. ff.ad municip.

Supina ignorantia,pro stulta, habeti.& crassa. l. nec supina,de iur.& fac.ign.

Supinum habet duos casus tã tum accusatiuum,& ablatiuum, in ablatiuo significat terminum a quo, vt minor natu,ut in l.3. §.minoré.ff. de min. nam tempus legis computatur tpe natiuitatis, ut a termino a quo,sed in accusatiuo signãt terminum ad quem. Ratio,quia voluntas defuncti, ſ ei obtemperari, est terminus ad quem. Et nec isto casu nec præcedenti significat conditioné, quia nihil quod suspẽdi possit subest. Supinũ ergo in vtroque casu,s. accusatiuo, & ablatiuo sumptum,de se solo non importat conditionem nisi addatur ei verbum, vel participium futuri temporis: vt venturus vel iturus,tunc. n. ex adiuncto, quod cõtinet euentum, conditionem significabit: sed non ex suo proprio significato,quo tãtum significat terminum a quo,vel ad quem.

Supplicarij dicunt qui ob aliquod delictum enorme in publicum deuoluuntur ęrarium, quæ deuolutio dicitur bonorum publicatio.

Supplicatio est petitio veniæ prioris erroris, vel est quædã benignitatis ipsius superioris implorato. Et ponuntur tres dñiæ inter supplicationem, & appellationem vt in glo.4.c.cap.ex literis, de in integ.rest. Et sumitur supplicatio strictè pro ea, q̃ porrigitur aduersus sententiam quæ petitur reuocari, quamuis alias capiatur largè pro qualibet precũ porrectione.& ponit But.quartam differentiam, quia nõ licet tertio appellare, sed bene licet, tertio supplicare, quam differentiam Ioann. And. (quem sequitur Bar.

reprobat dicẽs Bu. erraſſe, q̃ aſi intelligitur quod poſt duas ſupplicationes tertia admittit, tunc eſt cõtra caſum. l. ſi qs aduerſus, C. de pre. Imp. offi. Si ſecũdo intelligitur, qđ poſt duas ſententias latas in cã appellationis liceat poſtea loco tertiæ ſnię fecere ſupplicationem; itẽ falſum eſt quia qñ non licet tertia uice appellare, nec licebit ſupplicare. Alia differentia. Licet in appellatione à ſentẽtia diffinitiua (ſecus tamen inter interlocutoria) non ſit neceſſe exprimi cauſam aliquam, tñ in ſupplicatione neceſſario apponitur cauſa ſaltem colorata, alias ſuperior non debet admittere ſupplicationem. Item differunt, quia ſolus princeps ſuperior cõcedere habet ſupplicationẽ, ſed appellatio ẽt ſit ab inferiori.

Supra, i. præter, ff. loc. l. ex cõducto. §. ſed & ſi labes. Aliquando. i ultra, in auth. de nupt. §. illud quoq;. Aliqñ refertur ad modicũ tẽpus, ff. ex qui. cau. ma. l. ab hoſtibus, §. ſed quod ſimpliciter. Aliquando ſtat in propria ſignificatione: ut cũ, dicitur porticus mea eſt ſupra tuam, ff. ad l. Aquil. l. 1. §. quemadmodum. Item an hæc dictio iucludat, vel excludat, not. per Iac. de Aretinus, & Bartol. ff. de do. præle. l. qui ita.

Supremus eſt quem nemo ſequitur. l. proximus. ff. de ver. ſignificatione aliquando ad eum qui ſolus eſt refertur in l. vulgari, ff. de verbor. ſignific. de bon. poſ. ſecundum tabul. leg. 1. 4. reſponſo.

Surreptio eſt repentina, & feſtina alicuius falſitatis ſuggeſtio. Et dicitur à ſub, & repo, de hoc not. in c. ſuper literis, de reſcr.

Suſpectus dicitur, qui non ex fide adminiſtrat: ut inſt. de ſuſpet. tut. §. ſuſpectus.

Suſpenſio, excommunicatio, & exilium differunt, quia poteſt ſuſpenſus ſine peccato communicare aliis hominibus, & alij ſibi: ſecus in excommunicatione & exilio, quæ tamen differunt inter ſe, quia excõicatus poteſt manere in ciuitate, licet priuetur hominib. communione. Sed in exilium miſſus repellitur, tam à ciuitate quam à cõmunione hominum, & ſuſpenſus celebrans perpe-

tuo

tuo deponi debet, c. ut clericorum, de vita, & ho. cl. & c. clerici, & c. latores, de cle. excom. minist.

Suspensum dr̃ id quod, excedit domos, vel vltra eas extenditur. Qđ si ceciderit, & alicui nocuerit vel damnum intulerit in via publica eunti, tenebitur dñs domus illius, de qua damnũ illatum est, vt ff. de his qui deiec. vel eff. per totum.

Suus qui dicat, cum dicitur quis prosequi iniuriã suorum: vide in c. de cætero. testi. & in l. si fęmina. C. ad Turp. nam dicitur ille, qui etiam admittitur ad successionem ab intestato siue iure agnationis, siue cognationis, de quo in l. neganda. C. qui accu. nõ poss. canonizata. 3. q. 11. c. neganda, Bal. & Mo. dicunt illum esse suum ꝓ quo põt quis agere sine mãdato cũ sola cautio. de rato, ut sũt oẽs agnati, cog. filij, liberti patroni, &c. contra quos non potes quis cõpelli testificari in causa criminali ut no. in c. de cætero, præal. Item aliter capitur cum quis dr̃ esse suus, i. suæ mentis vel apud se, ut in l. Falcinius, §. adeò autẽ latitatio, ff. qui ex caus. in poss. ea. Item suum est verbum ambiguum. Ideo dicens suum nõ esse, adiicere debet neque sibi commune, ff. de verb. signifi. pupillus, in fin. &c. & quid commune est meum dici potest, vt leg. serui electio, §. adeo, ff. legat. 1.

Suus hæres, uide in ver. hęres suus.

S ante Y.

SYlua, vide sup. in S, ante I, licet non rectè, cum scribi debeat per y, non per i.

Symbolum est quadruplex, quoddam apostolorum: qđ ſm quosdã theologos continet 21. articulos fidei propter xij. apostolos Christi, qui in vna, & eadem hora instinctu spiritus sancti ipsum composuerunt, vnde dicitur symbolum, à syn, qđ est simul, & bolus morsellus, quia quisque apostolorũ suũ bolum, i. partem apposuit. Secundum alios theologos verius est. quod principales articuli fidei nostræ sunt tm̃ 7. ſm quod tantum sunt dona spiritus sanc. quos qlibet Christianus scire tenet, clerici expliciplici-

plicitè; laici implicitè, ut patet de su. Tri. c. firmiter in tex. & gl. Aliud est symbolū maius, qđ canit̃ ĩ missa, factū ĩ syn. Nicena pp Græcos, q nõ credebāt, ꝙ Spiritusſ. ꝓcederet utroq;, sed à patre tm̃, de conſ. diſ. 5. c. vl. & pen. Tertiū symbolū est Athanasij, ſ. Quicũq; vult saluus esse, qđ canit̃ in primis. Quartū symbolū est iuris. ſ. primus. tit. de su. Tri. & fi. catho. ut ait Isi. 7. lib. Ety. c. 6. in quo id qđ de fid. cath. & sum. Tri. in ṗdictis symbolis cõtinetur confirmatur, & reperit̃.

Symphoniaci serui erãt hi q bus antiqui vtebant̃, ut in classe classicum pugnantibus canarent, ut docuit Ascon. referẽs celeuma cani cõsuetum per symphoniacos seruos remigibus. & de his meminit Vlp. in l. sed, & si quid. de vsufr. & Cic. in li. de diuin. Ab hac (inquit) muliere ṗfectus Antonij quidam symphoniacos seruos adducebat p iniuriam quibus se in classe uti uelle dicebat.

Syndicus est ꝓcurator uniuersitatis vł collegii ꝓ certo salario ad iudicia cõstitutus. ſ. qui cãm uniuersitatis agit vel defendit, & dr̃ quasi singulorum causas dicens. Est enim syndicus Græcè, defensor Latine. Nam officium eius est agere vel defendere noĩe uniuersitatis cãs præsentes uel emergentes, ut ff. quod q́sque iu. in rub. & in gl. 1. in c. unico. eo. ti. & qñ dr̃ causa vniuersitatis agi per procuratorem debet exponi. i. syndicum vel actorem, ut de procu. c. quia in causis. & de iur. cal. c. cum cãm.

Syngrapha, Latinè sonat cõscriptio, inde dicta, ꝙ utriusq; manu scripta, utrique parti tradi soleat.

Synodus ex Græco interpretat̃ comitatus vel cętus, & inter cętera cõcil. quatuor venerabilos fuerũt synodi, q̃ totã fidẽ cõplectunt̃ quasi quatuor Euãgelia, & quatuor symbola, & totidẽ Paradisij flumina. Prima Nicena. 328. ẽpoporũ, à Constantino Imp. per acta, quã dãnata est blasphemia Arrianæ perfidiæ de inæqualitate Trinitatis. Nã scd̃m gl. dicebat patrẽ maiorem filio, & filium maiorẽ spiritu sancto. Secunda cẽtum quinquaginta patrũ Theodosio seniore, Constanti-

nopoli cōdemnatus Macedoniū negantem spiritum sanctum esse Deum, & cōsubstantialé patri, sed(ſm glo.)seruū patris, & filij. 1. q. 1. eos q. Tertia Ephesina. cētum epōrū sub Theodosio iuniore, quæ damnauit Nestoriū asserentē duas ꝑsonas in Christo, & beatā Virginem non Dei, sed hominis tm̄ genitricē. Et hæc ostendit in duab. naturis, vnam Christi personā, & dr̄ prima ad differentiam synodi Ephesinæ secūdæ, quæ fuit reprobata. distinctione 16. qm̄ sāctæ. Quarta Calchedonensis, quingētorum centum, & triginta sacerdotum sub Martiano principe, damnans Euthicem Constantinopolitanū abbatem verbi Dei, & carnis vnam naturā ꝓnūtiātem, s. diuinā post resurrectionem, di. 16. c. 6. & Dioscorū eius defensoré quōdam Alexandrinum episcopum, & Nestorium episcopum cum reliquis hæreticis. De his est tex. ad literam dist. 15. canones, & §. harum prior, & secundum Gregor. in c. seq. & de eisdem Gelasius Papa, in capitul. seq. De his etiam uide tex. §. suscipimus. in epistola inter claras, C. de sum. Trini. & fide catho.

Synthesin Græcè, Latinè omnem possessionem importat. l. alumen. §. Titio, & ibi gl. ff. de adimen. legat. Sed Sceuola in l. Titia, de au. & ar. leg. in alium sensum accepisse uidetur, nempe ꝓ ordine quodam, & conformi vestium compositione, quam lingua vernacula Italica libream uocemus, cum tunica, sagum, chlamis, caligę, eiusdem sunt coloris, & ita interpretatur Alc. li. 2. Parergon.

T *ante* A

Tabardum est genus vestimenti, clem. fin. versi. sed & tales, de uita & honesta. cler.

Tabe, id est putredine, C. de custo. reo. l. 1.

Tabellarius siue tabellio est, publica ꝑsona sacro astricta in ciuitate, ut rōnes, & acta in formam pablicā redigat à principe ad hoc officium deputatus, & confirmatus vel sic. Est persona publica habens officiū scribendi instrumenta sup contractib. uel aliis rebus

ad faciendam fidem super eisdem.

Taberna generaliter dr̃ omne ædificiũ vtile ad habitãdũ, l. tabernæ, ff. de ver. sig. nõ sumpta abusione uocabuli per etymologiã, l. 2. §. appellata, ff. de reb. credi. sicut etiã sumitur in l. hæres absens, ff. de iud. & l. tabernam, ff. de fundo instr. Stricte tamen dicitur domus, in qua uinum uenditur, l. palam, in principio, ff. de ritu nupt. Aliquando taberna, i. statio, & tunc impropriè, l. 2. C. de episcopis, & cleric. Differentia est inter tabernam, & cauponam, quia taberna est locus, in quo paratum est uinum uendi, licet non vendatur, caupona uerò ubi venditur.

Tabernaculum dicitur à taberna. l. tabernæ, ff. de ver. sig. iuncta. l. inde. no. in l. palam, ff. de ritu nuptiarum, aliquando est domus Deo dicata, capitulo, & ibi Arc. extrà, de senten. & re iudica. Aliquando dicitur habitaculum militare, notat per eundem Archidiaconum in capitulo, ad hoc. 16. quæstio. 1.

Tabernarius dr̃, qui tabernã exercet vinum vẽdens qui & tabernæ institor dicitur, ff. de exerci. act. l. prima.

Tabulæ testi. inde uocatę sũt, quia ante chartarum vsum in tabulis tam testamenta q̃ epistolæ scribebantur, quarum portitores tabula vocabantur, secundum Isido li. 5. Et tabulæ testamẽti propriè sunt testamentũ editum in scriptis signatum, & perfectum Sed abusiuè etiam illa testamenta tabulas appellamus, quæ falsa sunt & illicita, secundum Azonem in sum. C. de tabul. exhiben.

Tabulas testi. hodie intelligimus omnem materiæ figuram, in qua testamentum scriptũ fuerit, siue sit charta, siue membrana, siue corium alicuius animalis, siue lignum, siue quæcunque alia materia, l. 1. de bono. pos. secun. tabu.

Tabularij etiam secundũ Accur. sunt qui faciendis publicis instrumentis publicè præsunt in singulis ciuitatib. Require suprà, scribæ, & C. de tabul. li. 10.

Tacere, hoc verbũ de se nec signat consensum, nec dissẽsum, sed tenet medium. Vnde nota, est dare consef

sum, dissēsum, & medium, qđ nó est consensus nec dissensus, vel aliter. Nā habemus uelle, & nolle, & mediū quod non est uelle nec nolle, nam uelle est cōsentire, nolle est dissétire, siue resistere per motū animi, vñ in vtrisq;, s. velle, & nolle est motus animi ad hoc quod vult uel non vult, i. resistet. Sed nó uelle siue nó nolle est cum nullus est motus animi ad unum uel ad aliud pro vel contra, facit l. 1. §. sciētiam, ff. de tribu. ac. ubi dicit Vlpianus. Sciētiam hic eam accipimus, quę habet uolūtatē. sed (ut ego puto) non voluntatem sed patientiam. Nó. n. velle debet dominus, sed non nolle, si igitur scierit, & nó protestatur, i. nó contradicit, tenet̄ tributoria actione, si verò dissentit non tenetur illa actione, tenetur autem si consentit aut si non consentit si tamen nó dissentit, vt ibi dr̄. Sequitur ergo, qđ tacere de se, nec consensum, nec dissensum significat. Quandoque autē sic, quando aliunde sumpto quo uis probabili medio concluditur tacentem cōsentire vel dissentire, de quo latissimē tractat Dinus. in re. qui tacet, & seq. de re. iu. li. 6. & nouissime Ias. in l. quæ dotis, post Barto. solut. matri.

Tacēs verum ita incurrit crimē falsi, sicut si falsum diceret. l. 1. de crimi. falsi, l. q. testamentum, ff. de falsis.

Tacitè intellectū diuersimodè capitur in iure, s. p modū dispōnis, cōditionis, vel aliter, prout ex diuersificatione, sigñati vel clausula concluditur, v. g. in contractu societatis facta conuentione, q͏̄ unus sociorum habeat duas partes lucri intelligitur etiā tacitè, quod habeat duas parres damni. Et hoc tacitè intellectū capitur p modum dispōnis seu cōuentionis, ut in §. illud instōne, de socie. Et sumitur sigñatum ex æqualī mente paciscentiū in tacito expresso. Item ibi cōcedendo aquæ haustum, intelligitur concedi iter ad illum. Et hoc tacitè intellectum, sumitur etiā per modum dispositionis, sed non principaliter sed accessoriè seu consecutiuè, vt in l. 3. ff. de ser. rustic. præd. Ratio, quia in itinere nulla est utilitas nisi inquantum de-

deseruit ad aquæ haustū. Item ibi, promitto patrum filiæ, vel fructum fundi, intelligitur si nascantur, l. interdum ff. de ver. obli. quia nisi nascantur nihil est in legato vel conuentione, sic vtilitas esse non potest. Itē ibi debitum sub cōditione acceptum simpliciter, intelligitur tacitè, si cōditio debiti extiterit quo ad effectum acceptilationis non quo ad dispositionem, vt l. si sub cōditione, ff. de acce. Item ibi promitto tibi x. intellitur si petieris, non p modum conditionis sed p modum admonitionis, & interpellationis, ut ante nō sim in mora, postea sic. l. si cum petieris, §. de uer. obl. iuncta l. mora, ff. de vsu. Ratione, quia debitor non est in mora retinendo debitum volente creditore, sed eo inuito qñ fit interpellatio. Item, & ibi patronus operas stipulatur à liberto simpliciter, intelligitur cū fuerint indictæ, quæ adiectio requiritur in operis sicut in alia stipulatione intelligit̃ cùm petieris, & est ratio quia patronus stipulatur, operas ad vtilitatē suā.

Tacite inesse multipliciter cōtingit. verbi gratia, cōuenio cū depositario propter amissionē rei depositæ. ne agā cōtra ipsum. In illa cōuentione tacite inest uel continet̃ remissio, quia si per dolū perdidit agere nō possum depositi, sed pone. facio cōuentionē quod nō agam de dolo, dicit textū, quod non ualet conuētio. Et sic valet tacita remissio, & expressa nō l. si vnus, §. illud. ff. de pact. Et sic expressio eorū quæ tacite insunt nihil ibi operatur. Ratio, quia expressum aliter significat, quia in primo casu signatur remissio doli, non simpliciter, sed prout continetur in obligatione siue actione depositi. Ideo pro dolo non potest agi actione depositi, sed alia actione, s. rei vendicatione, quia dolo desiit possidere uel actione de dolo. Sed in secundo casu dolus simpliciter remittitur, & sic si conuentio teneret, non posset pro dolo agi aliqua actione, & sic remaneret impunitus, & ideo non tenet conuentio, quia daretur occasio delinquendi, ut l. conuenire, ff. de pact. donat. Item ibi,

concedo rem precario simpliciter, tacitè intelligit, quod durat donec voluero siue reuocauero, l. 1. ff. de præcario. Etiā morte mea non finit, l. 4. ff. locati, quia in precatio simpliciter cōcesso intelligit voluntas, scilicet, quod per voluntatem contrariā siue reuocationem nō perseueret, & quod perseueret, donec reuocet, sed morte non reuocatur. igitur perseuerat. Sed quādo cōceditur quandiu concedēs voluerit, tūc significat, quòd durat quādiu uoluntas adest. Sed morte quis desinit vele, ideo tunc finitur precarium. Itē ibi iudex condemnat quem pœna capitis, siue deportationis, ad quam tacitè sequit pœna ademptionis bonorū. Pone, condemnatus appellat, pendente appellatione moritur, ipsa pęna principalis tollitur, & ēt accessoria, s. adoptionis bonorum. Tūc morte illius pœna principalis, s. deportationis tollit, ēt accessoria, s. ademptio bonorum, vt in l. 3. C. si pe. ap. mors interue. Rō, quia tacitū in intelligit accessorie, & cōsecutiue, mō sublato principali exp̄sso, auferi, & accessoriū. Sed dum duo exprimuntur, q̄ ambo principalia sunt, ad sublationē vnius nō aufertur aliud sicut dum pœna imponitur in dubb. factis vtrunq; est æque principale. Alij dn̄r, quod etiam in isto casu pęna, ademptionis tollatur, quia expressio (vt dicis) nō fit nisi ad maiorem declaratione. Etiam pęnæ in dubio sunt molliendę, de pœnitentia distinctione, prima, §. pœnæ. licet forte secus in vsuris. Est tn̄ in arbitrio iudicis, cuius mens attendi dēt, q̄a ſm eius mentem uel arbitrium, morte finitur uel non. Item ibi, lego alicui simpliciter intelligit præsenti die, & sic ex primo in presenti die, tunc significat qđ uerba sonāt, s. quod præsens dies isti legato apponitur, & hæ expressio, si illud non esset, nihil operaretur, aliud q̄ tacitū nec aliud tacitum quàm expressum. Sed exc lausula, postea apposita, scilicet legata, quibus dies nō est appositus uolo solui, annuabima, trima die, aliud significatur in tacito, aliud in expresso, quia ex tacito cuicla apposita non est vel

dies,

dies, ex clausula secuta, debentur annua bima, & cęt. In expresso ubi dies est appositus, dicendo præsenti die ad ipsum legatum prædicta cl'a non refertur quia isti legato dies est appositus. Vbi autem tacitè intelligitur, non est appositus, licet id operaretur si aliud non sequeretur. Item ibi, lego tibi purè, intelligitur si uolueris hoc tamen non facit legatum conditionale, nec impedit transmissionem legati, si legatarius ante moritur, & tamen exprimendo, hoc in legato dicēdo, lego tibi purè si uolueris, legatum est conditionale, l. si ita expressum, ff. de condi. & demonstratio. Item ibi, filium meum exhæredo, intelligitur tacitè conditio, si hæres adierit. Sed pone, ꝙ hęc conditio exprimatur, dicit tex. quod exhæredatio uitiatur. leg. si quis. ff. de hęredi. institucn. Ratio secundum doc. quia aliter intelligitur, & aliter exprimitur. Nam intelligitur quo ad effectum, scilicet, ut exheredatio habeat effectū si hęres adierit non autē intelligitur, ꝙ exhæredatio sit conditionalis; sed quando exprimitur, tūc refertur ad dispositionem, & sic exhæredatio est condōnalis, & ideo vitiatur, qa est actus qui non recipit cōditionem, per c. actus legitimi, de reg. iur. li. 6. Et est ratio diuersitatis in legato, & in exheredatione, q.a verisimiliter non videtur testatorem legatum, velle facere conditionale per expſsioné illius cōditionis, si hęres adierit, si apponatur illa, secus in exhæredatione quā testator videtur uelle facere conditionalem, dū apponit conditionem talē ut magis restringatur. Sed per appositionem conditionis uitiatur lege positiua; ideo non ualet conditio, ergo expressa ad dispositionē uitiat, sed tacitè intellectā ad effectum non vitiat, et quam apparet de mēte exprimens, ꝙ per expresionem uult aliud significare, scilicet facere actum conditionalem, qui non est cōditionalis, ex tacito intellectu, tunc actus est conditionalis, quia exprimens hoc vult, qui ad hoc conditionem exprimit, & sic tunc legatum relictum, si hæres audierit, est cōditionale, &

verisimile est, qđ conditio exprimat, sicut ítelligitur ad maiorem declarationẽ, & sic licet actu. non recipiat conditionẽ, per illam tñ expressionẽ nõ debet vitiari, quia solum quod tacite inest exprimitur, & lex positiua non admittens cõditionẽ, vr̃ intelligi de conditione extranea, & non de illa, quæ inest, quę exprimitur ex abundanti. Sic ẽt exhæredatio põt esse cõditionalis quando testator sic voluit, sed quia non recipit conditionem, vitiat̃, etiam acceptilatio erit cõditionalis propter voluntatem acceptum ferẽtis, sed quia etiam non recipit cõditionem, vitiatur. Et ita in his dẽt attendi mens disponentis, & seruari quod vult, & ꝓut vult, nisi vbi lex positiua hoc impedit. Itẽ vbi iudex dat tutorem pupillo simplr̃. intelligitur tacitè, qđ ministret si satisdederit. Sed pone, ꝙ iudex in dando tutorẽ hoc exprimat dicit text. quod valet dato, & eo modo intelligitur, quo exprimitur, l. muto, §. hanc aũt, ff. de tutor. & hæc facit ꝓ pdictis. Et est ratio huius legis, q̃a verisilr̃ exprimitur sicut ítelligitur in dubio hoc iũcto, ꝙ si faceret conditionem, actus uitiaret̃, quod nõ est dicendũ, in dubio, maximè in hoc casu ꝑꝑ periculũ, qđ pupillo immineret, si tutoris datio nõ teneret. Item ibi promitto 10. simpliciter intelligit̃ tacitè, ꝙ soluã cũ petieris, dicit tex. ꝙ idẽ significat, ne aliud operat̃, vt l. sicũ petieris, ff. de verb. obl. quia ẽt intelligit̃, sicut exprimit̃ nec hẽt aliud significatũ, q̃ expressum ex cõi modo intelligendi. Sed ibi lego illi si capitolium ascenderit, hæc conditio tacitè continet̃ si voluerit, q̃a volens ascendit, & tñ exprimendo hác conditionem aliquid operatur, q̃a legatũ vitiatur, qđ nõ vitiaretur tacitè intellecta. leg. nonunquã. ff. de condi. & dem. Et est rõ, quia aliud significat conditio si ascẽderit, & si voluerit: nã legãdo sub conditione expressa si voluerit, legatũ ponitur in sua libera, & mera uoluntate, iõ vitiatur per legẽ positiuã statuentẽ, quod legatum non possit poni in libera volũtate, secus in illa conditione

ne si ascenderit, quia si ascēderit, siue libere volēs siue non tñ conditio implet & sic de aliis exemplis.

Tacitum propriè, & uerè dr̄, quod nullatenus est expressum & hoc in iure nihil significat eo ꝙ non est significatū eius nec apparet. Dr̄ aūt in iure expresſum, ꝙ non alr̄ quā verbis expſsū est, nā inter modos significandi verbi obtinent principatū, iō verbis expresſū dr̄ verè expreſſum. Et qđ dico verbis; idem dico scriptis, quia illa continēt verba. Alr̄ aūt expresſū quā verbis dr̄ tacitū, ad dr̄iam expresſi verbis. Et hoc est tacitum iuris, quod nō est expreſſum verbis, v.g. mutuaui doliū vini, non exprimit, ꝙ reddat vinū eiusdē bonitatis, hoc tñ tacitè intelligitur, l.cum quid. ff. si cer.pet. & sumitur ratio ex natura mutui, q̄ est ꝙ res reddatur, quę eadem in valore cum mutuata esse cēsetur hoc est si est eiusdem naturæ & bonitatis, hoc tacitum intellectum idem significat, & operatur, ac si esset verbis expreſſum. l.cū quid præalleg.

Taciturnitas est quandoque habenda pro confeſſione. Etiam quandoque tacitū habetur pro expreſſo. ff. si cer.pe.l.cum quid. & c.gratum de offi.deleg.

Taciturnitas non r̄ndentis hẽ pro confeſſione l. de ætate §.qui tacuit. & §. nihil. ff. de interrog.act.gl. & Pan. in c.qm̄.in 8. col. de prob.

Talis, i.ille C.de sum.trin. & fide cath.l.1.

Talio, genus erat pœnæ ex l. 12.tab. quo damnum illatum simili damno pensabatur. §.pęna, inst. de inin.

Tamiaca prædia, uide prædia Tamiaca.

Tanquam est nota similitudinis capitulo solitæ. de maio.& obed. Aliquādo not. veritatis c.ex parte.de spōsa. De ista dictione tanquā vide in l.si pater.§.q. duos. ff.de adop.

Taxare, est idem quod æstimare.

Taxatiuæ dictiones sunt, tm̄ solum, dūtaxat, tātummodo, & consimiles.

T ante E.

TEgulę sunt lateres, differūt tñ, quia tęgulæ dr̄r a tego, quasi tegentes, & nō sūt coctę, sed ligna sub lateres

lateralib. posita pro eorum sustentatione. Sed lateres fundantur, ex lapidib. & argilla. & coquuntur.

Telos græcè, tributum dicitur latinè Inde telonarij publicani dicuntur & tributorũ collectores seu exactores. Et etiam telonium dicitur locus, in quo tributum exigitur.

Telum non dicitur tm̃, quod ab arcu mittitur, sed etiam quod a manu, eo ꝙ in longum mittatur, ergo lapis, lignũ ferrum, nomine teli continentur tex. est inst. de pub. iud. §. telum autem.

Temeritas est cum quid facimus propria voluntate, & sine superiores autoritate. ita diffinit Gæmi. in c. cũ qui. §. insuper, de præbẽ. li. 6. vbi ẽt dicit, quod temeritas est, quando quis facit actũ a iure prohibitum, & de temeritate vide Bar. in l. j. ff. ad Tur.

Templarij sunt præceptores, vel commendatarij, & personæ religiosę, ut clẽ. de re li. do. & clem. cũ ex eo. de sen. exc. ꝑ Io. And. in rubr. de reg. & c. ecclesia S. Mariæ. de cõsti. tales deputant ad administrationẽ ecclesiasticã, & sic possũt agere, & defendere iura ecclesiæ, & clẽ. 1. de rescr. & possunt esse personæ incognitæ, & de lõginquis partibus. c. cũ deputati de iud. & quando que eligunt, & habẽt ecclesias parrochiales, & sic autoritas diçcesani debet interuenire facit. c. vnicũ. de capel. mo. libr. 6. & no. in d. clẽ. 1. de resc. qñque non habent ecclesias parrochiales, & sui maiores habenticos deputare & instituere præter cõsensum diçcesani. Et ſm Inn. in dignitate cõparantur institutorib. c. ꝙ qbusdã de fideiuss. quia instant negotijs sibi cõmissis, vel ẽt comparantur visitatoribus siue vicarijs missis a superioribus ad aliqua officia exercenda.

Tempus cõtinuum est, quod continuè currit dieb. feria & non feriatis, siue in præsentia, siue in absentia sit copia iudicis vel nõ C. de præscr. long. tempo. l. fi.

Tempus verò vtile nõ currit dieb. feriatis, & absẽtię, & diebus, quibus nõ est agendi copia. Et istud est multiplex, scilicet cõtinuè utile, & inutile quo ad sui principiũ tantum, non quo ad progresum, &c. vt in gloss. clem.

cle.vnica,de in integ. resti. vbi gl.remittit. de concess. præben.c.2.& c.quia diuersitatem.in fi.

Tenor literarũ est idẽ, quod snia literarum, require suprà.Sententia literarũ, sed tamen tenorem literarum dicimus rectè tenorẽ tex. quamuis titellis scribatur, vnde tenor dicitur ipsa sententia literalis,licet theoricè plurima scribantur.

Tepidarium est idem qđ balneum, à tempore aquæ nomen trahens.

Tergiuersator dicitur, qui in vniuersum ab actione recedit quasi tergum vertẽs, ut ĩ c.vlt.de collu. dete.ĩ gl.4. & ibi no.Et differunt tergiuersator, & p̃uaricator, & calũniaror,nota bona versus Tergiuersator desistit, p̃uaricator.Verum ipse occultar ꝓfert calũnia falsũ.

Tergiuersari est in totum, ab actione desistere, & dorsum vertere. ff. ad sena. Turp. & in gl præall. in c. vlt.de collu.deteg.

Tergiuersatio qñq; est versutia uel calliditas, qua qs inducit aliũ, ut desistat ab eius inquisitione. & sic capitur in c.viti.in gl. præall. Quandoq; etiã est frustratio,delusio uel colludium.

Terminus dicitur finis uel limes, distinguens confinia agrorum,hinc Virgilius 12. Aen.Limes agro positus,litem ut discerneret aruis, & in c.foru de uer.sig.

Terminus peremptorius obtinere debet tantum temporis,quantum tria edicta, nisi aliud exigeret iustitia, vt in c.dilecti.de dila. in gl.

Terrã integrã Caius uocat, in quam dominus adhuc non immisit pecus pascendi gratia l.Sylua. de verborum signifi.

Terra ꝓscissa, in d.l.sylua est quæ primum aratrum experta est grandioribus glebis relictis.

Territorium est vniuersitas agrorum intra fines cuiuscunque ciuitatis,ab eo dictum, quòd magistratus eiusdem loci intra eos fines terrendi,id est amouendi,vel submouendi ius habet,ff.de verbo.signifi. l.pupillus.§.territorium. Alibi ponitur pro diœcesi. glo. in cle. ne Rom.de elc.

Tesseræ frumentariæ signa erãt frumẽtaria, q.b.exhibitis, frumẽtũ à pricipe dabatur populo Ro. ut hodie q̃busdã in locis nũmi plũbei

vel

vel ęrei. vel quid simile, qđ pro symbol sit. Ex quo factum est vt tessera pro iure percipiendi frumētum ponatur. Vnde ff. de iud. l. sed & si susceperit, ita legitur. Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit.

Testamentum est voluntatis nostræ iusta sñia de eo, qđ quis post mortem suā fieri vult. ff. eo. ti. l. 1. Et additur cum institutione hæredis, institutione de leg. §. ante hæredis, & hoc de vniuerso patrimonio, vt excludat singulare relictum, & codicillus. Et dr̄ testamentum quasi testatio mentis, uel vltimum elogium. seu vltima voluntas, qua qs de rebus suis disponit legatario legata assignanda. Et diuiditur qa aliud est testamētum nuncupatiuū qđ cōsistit in sola nūcupatione testatoris nō in solemnitate scripturæ, tn̄ septem testes necessarij sunt, & hæredū nominatio. inst. eo. ti. §. fin. Aliud est inscriptis cōditū, quod siſr exigit numerū, subscriptiones, & signacucula septem testium. Antiquitus autem tria genera testamentorum in vsu fuere, de quib. infra in ver. testamētum surreptium. Itē testamenti aliam diuisionem ponit Isid. li. 5. s. testamentorum aliud iuris ciuilis, aliud iuris prætorij.

Testamentum iuris ciuilis est testamentum septem testium sigillo signatum. sub scriptione firmatum, quod apud ciues fit, & inde dicitur ciuile.

Testamentum iuris prætorij est septem testium signis signatum. Et dicitur sic, qa fit apud prætores, secundū Isi. ibidem.

Testamētum holographum, est manu autoris totū conscriptum & subscriptū vñ, & nomē accepit ab holon. i. totum, & graphos scriptura, vel litera, quasi tota litera secundum Isid.

Testamentum inofficiosum, est quod frustra liberis exhæredatis sine officio naturali pietatis in extraneas personas redactum, est secundum Isid. li. 5.

Testamentum irritum est, si ille, qui testatus est, capite diminutus est, uel captiuitate detentus, aut si non ritè uel cōtra, legem factum est, secundum Isid.

Testamentum ruptū ideo vocatū est, qa nascente postu-

humo neque exhæredato, neq; herede nominato, disrumpitur secun. Isid.

Testamentum surreptitiũ est quod in fraudem hæredũ, seu legatariorum & libertorum non palam prolatũ est, quod si non latet dictis personis, non proinde suppressum vr. Erant aũt olim tres aliç species, quæ hodie in vsu esse desierunt. Quodam erat pacificum testm̃, & appellabatur calatiscomicos a calos, quod est bonum, & comicus pax, quia in bona pace fiebat, vel a calatis comitijs, hoc est bonis conuentibus a calos bonum, & comitia conuẽtus, vel cõuentiones sapientiũ. Bonæ.n. conuentiones erãt quæ in pace fiebant, nã testamẽta dieb. feriatis pp penuriã hominum, quia alijs dieb. non feriatis erant homines diuersis negotijs occupati, quare testes non poterant inueniri, vel dr̃ a calo .i. voco, quia personarũ vocatio fiebat. Aliud erat bellicum, quod pro cinctũ dicebat̃ eo ꝙ tp̃e preliorũ cum in prælium exituri essent homines in procinctu faciebãt. postea accessit tertia species .s. testm̃ per æs & libram, quod per emancipationẽ, i. imaginariam quandã venditionẽ sub 5. testib. agebatur, & libripendæ. i. æstimatore, qui libri pendebat .i. æstimabat familiã. i. hæreditatẽ, & emptore, qui erat loco hæredis. ciuib. R. i. liberis hominib. & puberib. pñtib. Prima duo illorũ testõrum penitus aboleuerunt. Tertiũ verò partim remãsit in vsu .s. quo ad numerum testiũ videlicet septenariũ, Erant .n. quinq; testes libripẽs, & emptor. Et prædicta noĩa testõrum ad ius ciuile referebant̃, q̃a ius ci. inuenit illa

Testes sunt quos ante iudiciũ quisq; sibi placitat & allegat ne possit librũ aut dissimulare aut subtrahere se Vñ ẽt legati appellant̃. Itẽ testis ẽ rei gestç ꝓbat̃. Sed testis cogẽdus est, q̃ ad testimoniũ faciendũ cogit̃. dñr ergo testes, q̃a testimoniũ adhibere solent sicut signatores, q̃ testm̃ sigñat secũ. Isi. li. 6. Itẽ antiq̃tus superstites dicebantur eo ꝙ sup statu causç proferebãtur, nunc parte noĩs ablata per apheresin, testes dicuntur, & considerantur conditione, natura, & vita, ut

in

in c.forus.de uerb.sig.ad fi. Testes etiã continetur sub nomine instrorum. c. peruenit, de testam .cogen.Et qualiter testis examinetur uide c.cõstitut.de fideiuss.

Tretactericum dicitur, quod quarto quoq; anno instauratur, Bud. in l.Septilia. ff. de pollici.

Textrinum, locus ubi texitur l.qui textrini. C. de murileg. lib. 1.

T *ante* H.

THeatrum est locus in ciuitate communis & publicus ad spectacula, & dr̃ a theorando.i.inspiciẽdo. ut in foro uel palatio communi, sicut in harena Veronensi, insti.in gl.de re.di. uer. theatra.

Theatralis liberalitas est, qđ dari consueuit ad ludum theatri.C.de præd.curia.l. vlt.in gl.

Thesaurus propriè dicitur pecunia abscõdita subterra, cuius non est memoria .l. nãque.ff.de acq. poss. Quãdoque impropriè dicit̃, ut ff.de acq.poss.l.peregrè, in pr.& ff.ad exhi.l.thesaur⁹.

Thlasiæ dicuntur spadones, quibus testes fracti sunt. Thlibiæ uerò qui attritos eos habent.

Thymelici sunt fidicines, cyhari stæ, lyristæ, tibicines, q in orchesta actiones suas peragebãt, sicut histriones in scena, ut M. Vitruuius est autor.

T *ante* I.

TIbias, alias tilibias, instrumentum est ad abscindẽdũ uirilia, uel aliter, ut no. in l.hi quoque.ff.ad legem Cor.de sic.imo thlibiæ legendum est.

Tibialia apud Pau.l.pe.de re mil.dicuntur arma, quibus crura muniuntur.

Tignus uel tignum dicitur esse omne genus materiæ ligneæ, ut in l.12.tab.& Az. in sum.eo.tit.& inst de re. diui. Vnde tignarij dicuntur omnes, qui ædificant. Tignus iniunctus, require Actio.

Tiguli dicuntur foramina, q bus exit fumus.

Titubatio est cum ego hinc inde duo cõtraria scio, nec tamẽ alicui eorum (q a dubito) credulitatem meã applico. Vnde titubare dicit̃ quis quando suspitionẽ habet super eo, de quo contenditur, ut c.in nostra præsentia de procu. in gl.3. et titubare est defectuosè loqui uel ignoranter, uñ titu

b ans

bans pro ignorante habendus est. C. de cond. ind. l. vl. & ff. de li. ho. exhi. l. 3. §. is, qui ar. c. dominus. de secũ. nup. ubi gloss. & pro contra. & c. proposuit. de coniu. ser. in gl.

Titulus quandoque signum dicitur quandoque causa acquir. dominij, quandoq; ipsa ecclesia; ut titulus S. Petri quandoq; clericatus, quãdo canonicatus in aliqua ecclesia, vnde dicitur quis intitulari .i. clericali; canonicari. Item quandoque capitur pro causa mobili ad dominii translationem, ut per locatione, ut c. ecclesia sanctæ. 2. ut li. pen. Item titulus est iusta causa possidendi, quod nostrũ est, & sic exigitur iustus titulus in vsucapinne & prescriptione c. si diligenti de præscrip. & gl. summæ. 15. q. 3. Etiam titulus possessori causam tribuit prescribendi, ut c. 1. de præscripr. lib. 6. & est unam de principalibus requisitis ad prescriptionem. Dr etiá titulus quilibet ordo ecclesiasticus quelibet dignitas vel prælatio, & sic dicitur quis intitulari in aliqua ecclesia, i ordinari, secund. Ber. in cap. dudum. de elect. super uerbo intitulatam. & ff. si cert. pet. in rub.

Titulus nonnunquam accipitur pro rub. ut l. 1. ff. si certum pet.

Titulus possessionis uel possidendi est initium possessionis, & causa quare quis possideat ut emptio, uenditio, donatio permututio, quia per emptionem, & similia incipimus possidere.

T ante O.

TOchi sm Azo. dicuntur sustentatores pauperũ. Prochi scribendum est.

Togatos dicimus aduocatos a toga ueste nominatos, quam habebant olim aduocati diuersam à cæteris, ut per hoc cognoscerentur.

Tolerare pro sustẽtare dixit Alphe. in l. in lege de uerborum sig.

Tormentum accipit. Nebrissensi pro omni quod infarcit puluillo, siue illud sit de pluma, lanave de siue stramẽtis uel quã alia re.

Topiarius est, qui prædium ornat saltuarius, qui custodit. l. cum quærebatur. § fi. ff. de leg. 3.

Ton-

Tonsura in clerico, uide glo. in cle. quoniam. de uita, & ho. cle. & 23. dist. c. prohibere, c. clerici. ca. si quis ex clericis, c. non liceat cuilibet & 12. q. 1. duo sunt.

Tormétum dicitur quasi torquens mentem, à torqueo torques. Quæstio vero est veritatis indagatio p tormentum seu torturam, & potest appellari qó a quærendo, quia iudex per tormentum inquirit ueritaté. Pan. in c. cum in contemplatione, de reg. iur.

Torneamenta dicuntur quædam nundinæ uel feriæ, in quib. milites ex edicto cóuenire solent, & ad ostensionem virium suarum, & audaciæ temerè congregari uel congredi, ut ca. 1. de tornea.

Torrens est aqua in imbre cũ impetu quæ in æstate torrescit. idest arescit, secundum gl. in cle. dudum. de sepul.

Vide. ff. de flum. l. 1. §. 2. & de aq. plu. arcen. l. in summa. §. penult.

Tota. i. omnis. ff. de pac. l. si unus. ff. pactus. vers. idem dicimus.

T ante R.

Trabes est vestis cõsularis vt C. de consul. l. 1. li. 12. qua veste etiam utebatur Imperator, etiam se consulé uocabat in auth. de consuli. col. 4.

Tractatorij erãt viri. qui tractabant, & contractabãt. i. manib. cótingebant, & palpabant animalia publica, & equos sacro vsui deputatos. Vel dñr tractatoriæ literæ impetratæ pro licentia uehendi animalia, uel literæ datæ licentiæ ad tractãdũ, & puniédum criminosos secundum Accur. C. eod. tit. in rub.

Tractatores Alc. scribit appellari eos, qui hñt tractatorias. i. licentiam adducendi equos in cursu publico, quam Pli. in epist. & Iuris. uocant diploma.

Tradere, duplicé habet significationé, uno modo est ré suam in alterum transferre. Corporalis. n. res tradi potest, & a domino tradita alienatur, hoc patet p etymologiam dictionis. Dicitur enim trado quasi transfero dñium, & sic bene dr in instrumentis uenditionis,

nis, iure proprio tradidit.i. transferens tradidit seu dedit. Alio mõ tradere capit̃ pro inducere in possess. siue ꝑ ipsa corporali prestatione rei, ut cum dicitur, possessionem tradidit, uel ipsum equum per frenũ, aut librum in manib.

Traducere usus est Paul. in l. si duo.uti possi, pro facere traduces. Traduces aũt in uitib. dicuntur, qui aliunde tracti ac propagati sũt.

Traha est instrm rusticum,qꝰ equandis cespitib. uel feno colligendo aptatur.

Traiicere est mare transire. Vnde dr̃.Si pontonib.traiiciatur mare, i. transeatur, Inde traiectũ est per mare transitus.etiam alio modo est nomen ciuitatis.

Traiectitia dr̃ pecunia, quę locatur uel permittitur alicui per mare ad quemcũq; locum transuehenda, uel deportãda.ff.de act. & obl. l.traiectitia.

Transactio est de re dubia, & lite incerta nondum finita dato aliqno promisso, uel retento, non gratuita pactio,ut in c.super eo.de trã sac. & est idẽ ꝙ cõpositio inter aduersarios, & litem intelligo pręsentem,uel futuram, quia ante lit.cont. potest fieri transactio,ut ff. de cond.ind. l.eleganter.§. si quis post. Item litem subaudio iustam uel iniustã, ut C.eo.ti.l.2 & si quis qñ agit, credit se habere iustã causam alias contrarium, ut ff.de cond.inde. in sum. ut tñ inter insistentem, & resistentem, ut si actor per calumniam insistat, nulla sit transactio, sed si reus ꝑ calumniam resistat ualet transactio quantum ad eũ C eodem titulo. l.sub prętextu. licet per aliam uiã, hoc est per actionem de dolo, uel replicationem doli consulatur actori, ut ibidẽ dicitur, quando dolo reus induxit actorem ad transigendum. & dicitur in descriptione,non gratuita pactio,ideo quia fieri non potest gratis, imò expedit ꝙ is,cui fit transactio,aliquid det uel dare promittat trãsigenti. Vnde fieri debet aliquo dato retento, uel promisso, alioquin transactio non procedit. Et in eo, quod dicitur aliquo, intelligitur etiam de modico, quia si qõ erat de re ualente centũ.põt fieri trã sactio pro decem, uel pro

minori, nec pót dicere trã sigens se deceptũ, quia trãsigit sup in certo. Item in eo quod dr̃, re dubia, & lite incerta, intransitiue ponit, ut sit sensus, de re, quę dubia, & incerta est lite, id est, propter litem, quia lis quamdiu pendet, facit ré dubiam & incertam. Nam euẽtus litis & iudiciorum incertus est. l. quod debeť. ff. de pec. vnde super eo, qđ in qõne vertitur, lite pendente pót fieri trãsactio & ideo dicitur, lite nondum finita. Nam si iudicatũ esset. nec appellari posset, nec aliquo remedio snĩa retractari, ita ꝙ de snĩa non dubitaretur, certe transactio non valeret, vt si qs cõdẽnatus ad x. dicat. Verũ est me tibi condemnatum esse ad 10. & verũ est, quòd debeo. sed si uis esse cõtentus, quinque dabo incontinẽti, tũc transactio nulla esset & si iudicatum negare adeo tñ liquida foret probatio ut non sufficeret negare adhuc est idẽ, ut C. de pœ. l. qui snĩam. Dr̃ enim trãsactio quasi actionis in amicitiam. seu amicabilẽ compositionem transitio, trãseunt enim à lite, & ab actione, qui componunt inter se pacifcen es, cum tamen gratis non remittitur actio, secus si gratis remittitur, quo casu nõ fit transactio, sed simplex per donationẽ pactio. qui enim trãsigit, quasi de re dubia, & lite incerta, neq; finita trãsigit. i. cõponit, ut in c. super eo. tit. in glo. 3. & sic is transit ab actio, qui transigit, & is, qui ait, ꝓprie dr̃ transigere, ut C. eod. l. 2. ꝑ all. reus aũt impropriẽ. Itẽ in spiritualibus non ualet transactio proprio nomine dicta c. si quãdo clerici. de off. del. & c. super eo præal. & est tex. in c. cõstitutus, & c. præterea. eo. tit Rõ, quia transactio in spiritualibus continet speciem simonię, v. g. duo litigant super aliquo beneficio ecclesiastico, puta ecclesia uel præbẽda, & etiam super iure præsentandi, talis trãsactio cũ sit super re sacra, nõ ualet quãdo aliter illorũ dat alteri 10. vel. 20. annuatim, ut cesset à lite, & alter obtinet ecclesiã, seu prębẽdã, seu ius præsentandi, cũ sit annexũ spirituali, ergo species simoniæ est, vbi aliqđ datur vel promittiť siue retinetur

tinetur in talibus, vt possideat, aliàs ꝓcederet in spiritualib. nullo dato retẽto vel promisso, sed tunc propriè non est transactio, sed in temporalib. valet transactio tali mõ sumpta. Sumitur aũt aliter, & largo mõ transactio, ꝓut est amicabilis compositio, & sic põt fieri in spiritualib. ut in c. statuimus. de transf. ar. c. nisi essent de preb. & c. vlt. de re. perm. Et hoc dũ ex utraque parte datur spirituale, autoritate tñ superioris ut si aliqui litigent super ecclesijs, & eps uel archieps componat eos iure. Itẽ non valet trãsactio in subiectione spirituali. c. præterea. 2. eod. ti. Subiectio. n. est spirituale quid, & ideo aliquo dato uel ꝓmisso siue retento remitti non põt, v. g. iste subiectus est primo abbatiæ tali. s. ecclesiæ. S. Petri, mõ vult transigere. i. dare 30. solidos, vel aliud incerto cẽsu ut sit exemptus ab abbatiæ subiectione, q. cẽsus est, licet esset recognitio debitæ subiectionis. ca. omnis aĩa, de cens. tñ non ualet talis transactio propter subiectionem. Sed si gratis vellet quis aliquã ecclesiam eximere subiectã, bene posset ex ea annuat in aliquid accipere, nec esset simonia. ca. constitutus de rel. domi. vel sibi constituere soluẽdum censum in res cognitionẽ dominij, vt in c. omnis. p̃all. vel ad indiciũ perceptæ libertatis, vt in c. recepimus, de priui. Item in matrimonio compositio uel transactio non valet c. fin. de transf. Et not. duas regulas. Prima est affirmatiua, ꝙ in oĩ cã criminali uel in oĩ crimine pro quo uenit imponẽda pęna sanguinis, licitũ est trãsigere excepto crimine adulterij. Ratio huius regulæ, q̃a vnicuiq; licet redimere sãguinẽ suũ. Sed rõ exceptionis, est frequentia criminis adulterij 32. q. 7. quid in oib. & de iud. c. at si clerici. §. de adulterijs. Secunda regula negatiua est, ꝙ in alijs criminib. in q̃b. nõ venit pęna sanguinis, nõ est licitũ trãsigere, excepto crimine falsi, in quo põt trãsigi, ratio regulæ est, ne delictu maneant impunita. Rõ vero exceptionis, quia non põt maius crimen imponi, q̃ falsitatis, quod adimit omnem honorem &

Et hæc dicta pcedūt de iure ciuili. Iure nāq; canonico hic nō licet trāsigere ibi sic, quia ibi nō uenit pęna sanguinis imponēda. Item trāsigi non pōt super alimētis, nisi autore pretore, ff. de transf. l. cū hi in sū. Ergo no. q̄ q̄dā sunt in quib. nec cōpositio, nec transactio locū hēt. Qūo. n. posset fieri per amicabilē cōpositionē dispōnem uel per trāsactionem, ut uir dimissa vxore aliā superinduceret, vel ut monachus talis existēs proprium hr̄e, de stā. mona. cū ad monasterium, uel vt subiectus in subiectione pdurans dn̄o non obediret. s. in licitis & honestis. In his ergo cū similib. transactio locū non habet, ut in c. si. eo. ti. Effectus transactionis est oīa instīa ad cām spectantia, super qua transactum est, & quicquid aliud est quod opē partib. ferrē poterat hoc fit vacuum, & oī virtute cassatū, & sola trāsactio validū perpetuumq. robur obtineat, vt in c. j. eo. ti. s̄m Gof. in sū. de transa.

Transcribere præter illam significationem, quæ omnibus est notissima mō signi ficat, iure cesso tradere, vt in l. si vir uxoris, de præscr. ver. modo transferre, ut in rationib. fit, cum id, q̄d mihi expensum latum est, in aliud nomen transfertur & nomen meum ē rationibus eximitur l. Aliquando ad Senatusc. Velleia. Bud.

Transfuga dicitur qui transit ad hostes.

Translata legata dicuntur, quæ testator vni legatario ad emit, & alij legāt, nam sic transfert testator auferendo ab eo cui primum legauerat & alij dando.

Translatio est de sede ad sedem facta commutatio, ut cum episcopus de vna sede ad aliam transfertur, vnde quod hic appellatur trāslatio, aliquis dicitur mutatio, vt 7. q. 1. mutationes, vel sic. Est ab una ecclesia ad aliā regulariter trāsitio. Pōt. n. aliqs de minori ecclesia ad maiorē trāsferri, nā qui prouehitur de minore ad maius prouehitur 93. di. legimus in fi. & hoc maximè de trāslatione episcoporum. Vnde translationum duæ sunt causæ. Prima utilitas, cum in sua ecclesia infructuosus est. Secunda necessitas, vt cū per secutionem patitur, & hosti-

ſtilitatem. Et ſunt tres cãæ tranſitus. Prima leuitas. Scđa cupiditas. Tertia humilitas, đ hoc Gof. ĩ ſu.e.ti.

Tranſlatiuè ſignificat ſegniter, & non accurate l. 1. §. preuaricatorem ad ſenatuſ. Turp. & l. 1. de iu.pa.

Tranſlatitium edictum, vide in ver. Edictum.

Trãſmigrare eſt de loco ad locum tranſire.

Tranſuectionem, ut inquit Bud. in l. 2. de in ius voc. hodie licet barbarè monſtrã vocamus, cùm. ſ. equites ſolemniter recenſetur.

Tranſuerſales dñr qui ex trãuerſo ſiue à latere cõiuncti ſunt, vt fratres ſorores, & eorum earumque liberi.

Trapetũ eſt mola olearia, l. ſed addes §. illud. ff. locati.

Trapezita ideſt campſor, vel mercator. 23. diſt. in nomine Domini.

Trapezophore erãt menſæ ornatu maximo elaboratę, q̃ effictis imaginib. ſubſtinebãt. Trapezophorarũ mentio fit in l. 3. de Supel. leg.

Tremis, ſpecies erat pecuniæ ſignatæ, ſic dictę, à tertia parte aurei quàm pẽdebat, vt docet Bud. in l. quã vulgo. de ędi. edi.

Treuga eſt ſecuritas præſtita perſonis & reb. ad tempus, diſcordia nondũ finita, ut de treu. & pa. c. 1. ſed pax require ſupra in litera P.

Treuga ad tempus facta põt appellari pax. c. nouit. ver. poſtremo, & ibi ad hoc no. Pa. in pe. no. de iud.

Tribunal, ẜm Goffr. eſt locus maiorũ iudicũ, qui hñt merũ imperiũ, ẜm Az. ĩ ſum. C. de iuriſd. om. iud. vel eſt locus ubi iudex pro tribunali ſedet, q̧ aliàs forus vocat̃, extrà de ver. ſi forus, & eſt gl. in c. 1. de re iu. lib. 6.

Tribun⁹ plebis ẽ plebeius magiſtrat⁹, ſic dict⁹ q̧a ppłs R. olim erat diuiſus ĩ tres partes, & ex ſingulis ſinguli tribuni creabant̃, uel quia tribuũ ſuffragio cõſtituebãt̃.

Tribunus q̧ritũ. i. militũ erat Rege exacto añ dictatores, q̧ p̃fuit equitib. poſtq̃ partim ex plebe, & partim ex plebe, & p̃rib. militũ creaſũt tribuni cõſulari ptãt.

Tribuni. i. primicerij. l. 2. & ibi gl. C. de offi. primi. & q̧ dicantur tribuni. vide l. officium, ff. de re mili.

Tributum eſt cenſus, q̧ p̃ſtat̃ rõne ſoli ꝓprij a poſſidentib. Df aũt tributũ, ió q̧a militibus tribuebantur, qui expeditioni publicæ vaca-

bant, vnde & stipendium appellatur, vt ff. de ver. sig. l. ager. & ff. de publ. & vecti. l. 1. §. hic titulus super ver. pendant in gl.

Tributarij dicũtur a tributo, qđ à tributione deriuatur.

Tributaria actio. Req. supra de actionibus.

Tricennium est tẽpus 30. an. inde tricennalis pscriptio, vt in c. vigilanti. eo. tit.

Triclinium erat locus tribus constratus lectis, ad discumbendum.

Triclinaria vestimenta sunt illa quibus utimur in cubiculo. l. apud Aufidium ff. de opti. leg.

Triennium est tempus trium annorum, vt in c. 1. de presc. Et inde dicitur triennalis præscriptio, quę communiter currit in vsucaptione.

Triens est tertia pars assis quatuor continens vncias.

Trierarchus interpretatũ princeps, nauis, trieris. n. nauis dicitur triplici remorũ ordine instructa. l. Seius. ad senatus. Treb.

Trietericum, quod tertio quoque anno contingit l. septitia de pollici.

Triplicatio est, quæ duplicationẽ infirmat & adiuuat actorẽ. Et sic deinceps quadruplicatio. Req. sup. duplicatio.

Tripondius est as triplicatus. s. 36. vnciæ.

Triumuiri capitales dñr qui carceris hẽbant custodiã, quorũ interuentu animaduertendum erat in quosq; homines facinorosos, quos etiam dicimus stratores à stringendo quia in carcere custodiendos, & reos damnatos puniebant.

Trimuiri monetales dicũtur videlicet æris, & argenti, uel auri conflatores.

Trochleam, instrumentũ fuisse antiquitus, quo prelũ releuaretur, ostendit Iuris. in l. sed addes. ff. loca.

Trophima merces nutricum.

Trulla instrumentũ est, quod vernaculę linguę allusione satis intelligit. Eo. n. linien dis muris & arenato gypsatoq. inducẽdis vtunt, & inde trullizatio ex gypso inductio, & linitio. Sed apud iuris. ff. de au. & ar. le. l. & si nõ sunt. §. argento facto, accipitur, uel pro uase potorio, uel pro vase, in quo ventris onus excipitur & aliter apud Pap. ff. de fun. instru. l. tibernæ, cum inquit. Trullæ quæ circa cœnam solent traijci.

Tubi

T ante V.

TVbi per diminutioné tu buli sunt canales fictile per quos fumus vltra pariē tem conducitur, de quib⁹ meminit Iurisc.in l. quidá hyberus.ff.de ser.vrb. p̄di. dum dicit non licere tubu los hr̄e admotos ad parietem communé, & iisdem dn̄r feneſtræ quibus calor balnei euaporat.

Tugurium dr̄ esse tectum,qđ rebus vrbanis vel rusticis custodiendis est deputatū, vel dr̄ omne ædificiū, qđ magis competit rusticis, q̈ vrbanis ædib. & dicit̄ qua si tegurium,eo, ꝙ tegat.ff. de verbo.sign.l.tugurii.

Tunc significat extremitaté, temporis.l.si is legatum.§. si ita scripsit. ff. de cond.& demon. hoc facit ad quæstione notanda. Si quis ita testatur. Si Imper non ve nerit in Italiam infra quin quennium, hęres meus tūc decē det Titio Imperator morit̄ primo anno,an Titius potest petere decem. Solutio, certe non nisi post quinquennium ad hoc sē per allegatur tex. præal. & hoc qn̄ tempus apponitur in conditione potestatiua. Si verò in conditione casuali apponitur si deficiat, non expectatur.l.hoc iure. ff.de ver.obl. Fallit nisi ad datur dictio tū, & hinc excerptum est.de elect.commissa.lib.6.vbi de hoc.

Turba constat decem hominibus.l.prætor.2.ff. vi bon. rap. & sic differt à rixa, q̈ etiam duo constituunt, vt ibi dicitur.

Turpia verba, id est diffamatoria.

Turpium personarum appellatione continentur meretrices.l.3.ff.si quis par. fue. ma.num.

Tutella ſm̄ Azo.in sum. est vis & potestas in capite libero,ad tuendum eum, q̈ propter ętatem se tueri nequit, iure ciuili data ac pmissa, vt inst.de tute. §. est auté.Vis aūt dico de facto & potestas,de iure vt talis sit tutor, qui propria imbe cillitate nó impediat̄, nec à iurisdóne repellat̄, quales sunt pupillus, furiosus & qui ppetuo morbo laborat,illi .n. pp imbecillitaté corporis vel animi tutores esse non possunt. Sed fęminę quāuis sciant res administrare pupillares & ad id expediendū vires habeāt, tn̄ à iure institutionū non ad-

admittuntur.

Tutela testāria est qñ pater dat filio tutorem in testō.

Tutela datiua est quādo nullus datus est tutor filio in testō, & nō extātib. cōsanguineis idoneis ad tutelā, iudex ex of. suo dat tutorē.

Tutela legitima est, q̃ deferē à lege, ꝑm quā qñ nullus datur est tutor filio in testamento, qui primo loco deberet ei succedere ab intestato tenetur suscipere tutelam huius.

Tutelæ actio directa & contraria. Reqre suprà, Actio.

Tutor est, qui pupillū vel pupillā morte patris, vel emācipatione sui iuris factū, vel factā tuet. Differt autē a curatore, quia tutor daē impuberi curator verò puberi vel adulto. s. furioso, prodigo, surdo, muto, & similib. qui reb. suis pesse nō possunt. Itē tutor qñq; a testatore. Datur. n. a testatore, & confirmaē decreto iudicis vel p̄sidis. Etiā datur inuito. Sed curator non nisi volenti p̄terquā ad litē. Item tutor non daē certæ rei vel causæ secus in curatore, imò tutor principaliter datur personæ & secundario reb. Sed curator primo, & principalr datu reb. & secūdario personæ Et no. ꝙ quidam est tutor legitimus, qdā fiduciarius, quidā testārius quidā honorarius. Tutor fiduciari⁹ est, qui pupilli emancipati, cuius pater, qui eū emācipauit, tutor erat legitimus, pro patre mortuo tutelam accipit cū mortis tēpore erat in patris ptāte, v.g. Titius duos filios habuit, s. Seiū & Meuium, Seius fuit maior, annis, Meuius fuit pupillus. Seiū habuit in ptāte & Meuiū emācipauit, & ipse tutor ei⁹ erat, & mortuus est eo p̄re mortuo. Seius frater Meuii pupilli fiduciarius tutor ē, emancipatione. n. perit ius agnationis, ne fratris sui frater legitimus tutor esse possit, tanquā ꝓximus agnatus, sed fiduciarius bñ, & sic tutor fiduciarius est frater fratris sui emancipati, vt paruit. sed si p̄r emancipet vnū de filiis suis impuberē, eius est legimus tutor, & mortuo p̄re filius alter maior fiduciarius tutor appellaē, & dñr tutores quasi tuitores atq; defensores, inst. de tut. §. tutores, & iste tutor nō p̄t dari nisi libero

licet

licet casus ubi seruo datur tutor, ut ff. de tut. & cu. da. ab ijs. l. si impuberi. 1. resp.
Tutores, à quib. iudicib. dãtur. vide gl. insti. de cur. in prin. in ver. magistratibus.
Tutor legitimus est q. lege ꝑcipiẽte pupilli nascitur tutelã, quales sunt ꝓximi agnati, & cognati. Rr̃. n. traditũ ẽ s̃m leges ad quẽ spectat emolumentũ hr̃ditatis alicuius pupilli, ad eũdẽ pertineat, & onus tutelę eius nisi fortè sit mulier q̃ bñ vocat̃ ad hr̃ditẽ morientis, nõ tñ ad tutelã superstitis, q̃a tutrix esse nõ pt.
Tutor honorarius est q. datur pupillo, vt ipsum defendat à vexationib. aliorum, vel datur notitiæ gr̃æ, ut alios tutores instruat. c. venerabilẽ de ele. in gl. super verbo aduocatus. Vel honorarius dr̃ datus cã honoris nõ administrationis. Et tales nõ hñt onus, ut reges, princeps, comites, barones, q̃b. cõmittuntur filii cã honoris, iõ illorũ tutela vacationem nõ ꝑstat, inst. de excu. tu. vel cu. §. itẽ tria onera.
Tutor testãrius dr̃ q. ex testõ tutor filio à patre pupilli dat̃, s. qui actu in testõ nominatur & assignatur.
Tutor suspectus s̃m Azo. in sum. C. eo. titu. dr̃ ille qui morib. talis est vt suspectus sit, non. n. facultas, & paupertas, sed fraudulenta vel callida conuersatio in rebus. pupillarib. suspectum tutorem commendat.

T ante Y.

Tympanũ est instr̃m ad faciẽdum oleum, l. sed addes. §. illud nobis. ff. loca.
Tympaniũ (inquit Nebris. in Lexico iuris) margaritę genus ex altera ꝑte sphęri cũ ex altera planũ, l. pediculis. ad fi. de au. & ar. leg.
Tyro est nouus miles, vt C. de tyro. lib. 12.
Tyrocinũ aĩ, in l. vlt. de ędil. edi. Venuleius elegãter ꝓ simplicitate, & rudimẽto posuit, ut ibi attestat̃. Bu.
Tyrus ẽ serpẽs venenosssimus, de quo fit tyriaca magna. Theriacam scribunt alii.
Tyrãnica ptãs est cũ quosdã fauoris gr̃a sublimat quosdã odio uel inuidiã humiliat, & leuis suspicionibus aũra cõdemnat, 15. q. 7. c. j.

V ante A.

Vacans possessio, require suprà possessio.
Vacãtia bona dicunt̃, ea quæ domi-

dominium non habēt, vel quæ fisco vel dominio alicuius applicantur. Quod cōtingit multis modis. Qñ que si quis intestatus decedit, vel qui testari nō pōt, vel faciat pp quod hæres suus succedere nō pōt, vel etiam vbi aliàs de consuedine bona alicuius dñio applicantur, tunc dicuntur vacare bona.

Vacillare quid sit, vide extra de procur. in nostra. & de cau. pos. cùm ecclesia, & de testi. cap. præterea per Inno. & alios.

Vacillare dr̃, qui dubitando, & tremendo loquitur, & qui variè loquitur. Cardinal. Zabarel. in c. præterea circa fin. de test. cog.

Vacuam pecuniam dixit Iuriscō. in l. Quintus, deposi. pro ociosa, & reposita, & ex qua qs lucrū nō facit.

Vagabundus est, qui non hēt domicilium, sed hodie hic est cras alibi. l. 4. §. prætor. ff. de dam. infec. Sed quasi vagabundus est, qui habet domicilium, sed raro moriatur in eo, & vagat̄ hincinde. Quomodo conueniā tur isti habetur, in capitulo fina. de foro compe. in glo. 1. & ibi nota.

Valetudo dr̃ infirmitas in uno significato, cap. quoniā frequenter, vt lite non contesta. per Inno. & Host. ca. fi. de test. l. 2. §. si quis in iudicio, ff. si quis cautio. lega. vnica, C. qui morbo. excusat.

Valetudinarij dñr infirmi q frequenter ægrotant, vel qui laborant per lucida interualla, vt qui modo sani sunt, post horā infirmi.

Valetudinarii qui dicātur vide Panor. in cap. quoniam frequenter, in 8. col. versicu. 4. quæro, vt lite nō cō testata.

Vari secundum Bud. in l. 1. de ædil. edic. sunt qui pedes incuruos, & in se contractos habent.

Variare dicitur qui primo dicit vnum, deinde cōtrariū nulla assignata causa variationis. Contradicens uero dicitur, qui simul duo incōpassibilia, vt se interfuisse contractui, & se eadem die fuisse alibi in loco incōpassibili. Card. Zabarel. in cap. præterea, circa finem, de testi.

Varicosus dr̃ curuus, à varice neruo contracto, quia neruus ī senectute reddit hominē varicosum, & curuū,

vel

vel eſt qui modo huc, modo illuc vadit vt ſtultus, l. varicoſus. ff. de ædil. edic.

Melius eſt interpretari varicoſos pro ijs, qui laborāt varicib. quæ ſunt noxiæ venulæ in cruribus quę propter atrā bilem turgeſcunt, & ferro aduſtioneq; curātur.

Variè aliquādo exponitur, i. variis in locis, §. hęc conſiderantes auth en. ut omnes obe. iudicibus.

Vaſallagium ſecundum Spec. in tit. de feud. idem eſt qđ homagium. Quod enim in Frācia dicitur homagium, in Italia dicit̃ vaſallagiū.

Vaſallus eſt feudatarius, & ſecundum vulgare prouincialium nobiles feudatarij vaſalli dicuntur, plebeius verò homo medius nuncupatur ſecundum Spec.

Vaſa ſi cui legata ſint, quę vaſa veniant in legatum, diffusè tractat Iuriſconſ. in l. etſi. §. ſed ſi cui, de auro & argento legato, nam vaſorum appellatio generalis eſt, ut ibi dicitur.

Vaſa iræ ſunt omnes peccatores, vt 33. q. 4. Nabuchodonoſor, ubi dicitur, vaſis iræ nunquam Deus redderet interitum, ſi non ſpontaneum inueniretur homo habere peccatum.

Vaſa vinaria, require in ver. Vinaria.

Vaſcularius eſt, qui vaſa facit aurea, & argentea, Bud. in l. apud Labeonem, de præſcriptio verb.

Vates modo ſacerdotem, modo prophetam, modo poetam ſignificat. 21. di. cleros poſt colum.

V ante B.

VBaldini ſūt homines certi, & ſignāter clerici, vel canonici terræ uel eccleſię alterius, de quib. in leg. prima, C. de col. illicit. ubi dicitur, quod collegiū Vbaldinorum non poteſt conſtruere ſyndicum.

V ante E.

VE, pro, & ponitur interdū, ut in leg. ſi fundū, ſub conditione, §. his uerbis, ff. de leg. 1.

Ve in cōpoſitione ſignificat priuationem, vt vecors, & veſanus, q. ſine corde, aut ſine ſanitate eſt l. malum, de verb. ſig.

Vectigal eſt tributū quod pręſtatur de reb. quæ veniunt vel omnibus, negotijs manuum,

nuum, à vehendis mercib. dictũ. Idẽ est quod naulũ, vt ff. de publ. & vectig. l. 1. §. hic titulus & secundum Az. in summa, C. eo. ti. vide suprà.

Vectigales agri appellãtur, q̃ ciuitatũ sunt, & mancipibus ita locantur, vt certum vectigal. reipul. pendant.

Vector est potior q̄ vehit. Et vectores sunt non solũ qui vehunt, sed ẽt q̄ vehuntur ĩ naui, ſm Az. ĩ sum. C. eo. tit. & ff. ad l. Rhod. de iac.

Vectores possunt dici siue habeant merces, siue non, dũ tñ operas suas magistro nauis exhibeant ad nauigandũ. Et sunt quinque nomina quæ præstant actum, & passionẽ, ut hospes, zelotypus. &c. Require suprà A.

Vectura, i. vectigal siue naulũ.

Vegetari pro recreari. l. 1. C. de custo. reo.

Vehiculũ ſm le. 12. tabul. est via in octo pedes in porrectũ, ex transuerso in anfractu in decimosexto qđ nõ est necessarium in actu. Ius trahendi lapidesve permittit hñti actum, sed non habenti uiam nisi specialiter conuenisset de hoc, suprà in actus, & infrà in ver. via

Vel ẽt ponit pro, & interdũ, vt in l. sæpè, ff. de verb. sig. l. cùm quidam. C. de verborum sig. etiam ponitur alternatiuè, ut in c. inter ceteras, de rescri.

Velum est quadruplex. s. consecrationis, ordinationis, prelationis & professionis. Professionis suscipit à virgine vel corrupta cùm profitetur de altari, vel de manu, in 20. anno ad minus. 20 quæst. 1. c. 1. & ea. cau. quæst. 2. puella. consecrationis imponitur in 25. anno. vt ea cau. q. 1. placuit. & 77. dist. placuit. Potest autem consecratio virginum fieri in die epiphaniarum, in albis pascalib. idest tota septimana paschali, ĩ apostolorum natalibus nisi sint graui languore detentæ, tunc enim alijs temporibus, possunt, imò etiam alijs præcipuis festiuitatib. & diebus dominicis, ut in capit. 1. de tempo. & quad. ordi. Viduas autem nullus pontificium velare præsumat. 20. q. 1. deuotis, in fi. se ipsemet Velũ suscipiant de altari. 27. q. 1. viduas, q̃ capitibus suis imponan. capit. prelatum. de his quæ vi metusve cau. fin. Velum autẽ religionis, vel vestem reli-

religiosam de manu presbyteri sumere possunt. 20. q. 1. Vidua. Secus de velo cõsecrationis quod solenniter à solo episcopo soli virgini solẽnib. dieb. Tertium est velum ordinationis quod olim dabat̃ diaconissis in 40. anno. 20. q. 1. sanctimoniales 27. q. 1. diaconissam. Quartum est uelũ prælationis quod olim dabatur abtissis in 40. anno. 10. q. 1. iuuenculas.

Venalitiarij sunt, qui quęstus cã uenalitiarum rerum negotiationẽ exercent, quos vulgo appellamus reuenditores. In iure aũt venalitiarij intelliguntur ferè semp mãgones, quia venalitia, l. seruos uenales expositos, ipsi emere præoccupãt, ut charius uendant l. mercis, de ver. sig. ubi Alc.

Venalitiæ res sunt quę in vsum indigentium uenales, proponuntur.

Venatio qd sit, hẽs ẜm Goff. in sum. titu. de cle. uena. Et est triplex, s. opp̃ssiua, arenaria, & saltuosa. Oppressiua est hominum, de qua dr̃: Cœpit Nembroth esse robustus uenator corã Dño, i, extincto, & oppressor. Et sic uenator est hominum exactor, & oppressor qui aliquẽ uenatu opprimit. Arenaria est quæ fit in arena, ut cum quis locat operas suas, ut pugnet in arena cũ aliqua bestia dentata, hãc qui exercet peccat grauiter nisi exerceat gratia uirium experiendarũ, vt ff. de post, l. 1. §. item senatus, & 3. q. 7. tria. uer. infames. circa prin. & de hac loquitur. 86. dist. qui uenatorib. cũ duob. c. seq. Saltuosa est quæ fit in syluis, & saltib. ad capiendas feras, & hæc est licita, sed illicita ex tẽpore, & persona. Et tpe, ut in quadragesima, & sabbatinis noctib. 36. dist. an putatis. Et persona, ut in cler. in quo tamen distinguendum est, quoniam episcopo semper est illicita. 33. distin. quorundam. Aliis uero clericis licita est causa necessitatis, utilitas, & recreationis, cum retibus laqueis, & canibus fit cum silentio, & modestia. nam etiam monacho licet texere ligna pro piscib. capiendis, ut de consecr. distin. 5. nunquam uide Goffred. in sum. de cle. uena.

Vendere est rem pro certo pretio dare.

Venditionis verbũ, ſæpè inuenire eſt poſitũ pro emptione, ſicut & ex cõtrario emptio pro venditione. l. veteres, de cõtra. empt. Imo in l. 12. tabu. appellatione emptionis, & venditionis continebatur omnis alienati: l. ſtatuliberi. de ſtatulibe.

Vẽditio in aſsẽ apud Modeſt. in l. filius, quib. mod. pign. vel hyp. ſolui. accipitur ꝓ inſolutum datione, cũ quis tãti rem pignorauerit quãti vendi poterat, & ideò eam dat creditori inſolutum imaginaria venditione, quæ per æs ſeu aſſem, & libram fiebat autor Alcia. in Parer. li. 2. c. 33.

Venditi actio, require ſupra actio venditi.

Vendicare eſt corã iudice dicere vel intendere rem eſſe ſuam, vel allegare, vt quando qs dicit, hæc res eſt mea & eſt idẽ quod intentare. ſ. ad hoc ſolùm intendere, ut res ſua declaretur, & ſibi dominium applicetur.

Venenarij ſecundum Alci. li. 4. de verb. ſig. ſunt qui aliquẽ veneno neci dederũt, eiuſque criminis ſunt rei.

Veneni appellatione continẽtur quæ nõ ſolum nocent, ſed etiam mendicamenta ſalubria, & ideò mentionem faciens veneni, adiiçere debet utrum bonum ſit, an malum leg. qui venenum, de ver. ſig.

Venia ætatis dicitur bñficiũ ſeu permiſſio, vt qui minor eſt habeatur pro maiore, & talis indulgentia datur mulieri in 18. anno, viro autem in 20. l. omnes. C. de ijs qui ve. æta. impe.

Venire, ideſt uendi, vt in l. Fulcinius. §. ſi in diem, ff. quib. ex cau. in poſſeſſio. ea. cum ſimilibus. Eſt enim verbum ueutro paſſiuum, ſub uoce neutrali ſignificans paſſionem, unde Exulo, &c. Et differt uenire à uenio, & uenire à ueneo, vnde.

Si uis venire, debet cras mane venire.

Venire diem debiti, eſt poſſe pecuniam petere.

Veniſſe ad aliquem id ſolum intelligitur, quod remanet deductis onerib. l. veniſſe, de verb. ſig.

Venter, require ſuprà, Mittere in poſſeſſionem nomine ventris.

Vepres dicuntur ſpinæ, quæ vi prehendunt, & lacerant carnes, & veſtes, ſecũdũ Io. An. in cle. dudum de ſepu.

Verbum, in larga significatione ponitur in iure ꝑ quali bet parte orationis à uerberando dictũ eo ꝙ aerem verberat, ut dicendo in gl. super ver. inst. super ver. velociter, & super ver. infra, & cætera. Nõ ergo capitur hic verbum, sicut in Io. c. 1. In principio erat verbum, & sicut in Donato. Verbũ est pars orationis prout est distincta ab aliis partibus orationis, sed significat dictione cuiuscunque parti, orationis.

Verbis dr̃, obligatio contrahi per stipulationem, ut instit. de verborum obligat. in prin.

Verbis coniuncta quæ dicantur, req. supra in ver. complexus.

Verna est seruus ex ancilla in domo natus, inde dr̃ uernaculus, & est paruus seruus, diminutiuum. ff. de le. 3. l. seruis. §. fi. C. de rei uendic. l. cùm super.

Vero quandoque stat incœptiue, qñ non præcedit materia cui iungantur sequẽtem, ut de elect. super eo verbo. Quandoque aduersatiue, de hoc in authentica de hæreh. & fal. in prin. coll. 1.

Versicolores appellat Vlp. in l. si cui. §. 1. de leg. 3. lanas, quæ natiuum colorem mutarunt, siue cocco, siue purpura, siue quo alio colore infectæ sint.

Versum in ré alicuius quid dicatur, perspicue apparet ex l. 3. ff. de in rem uerso. & ex §. præterea. Institutione, quod cum eo.

Veruex dicitur ab inuersis testiculis, est enim mas inter oues cui inuersi seu adempti sunt testiculi. Iu. Sat. 3. Sutor, & elixi veruecis labra comedit. de quo meminit Vlp. in l. 1. §. 1. ff. de abige. licet quidam verbicem legant, & male.

Verũ usurpari pro iusto, not. glo. in §. semel, inst. ex qui. cau. man. non lic.

Vesanus dr̃, qui sine sanitate est, sicut vecors sine corde vt ff. de verb. sig. l. malum.

Vespertiliones appellari in iure Alcia. ait, qui ne creditoribus satisfaciant, latitant, & vespera tm̃ exeunt, vel quia rationes conturbauerunt.

Vespillo, ut intérpretatur Nebrissen. dicetur quàm uespertino tempore efferť defunctus pauperes sine pompa funebri.

Ve-

Vestiarij sunt, qui vestiũ exercent negotiationem.

Vestiarium, quod pro uestitu impenditur vel datur.

Vestibulum ſm Azonẽ, est locus ante ostium utriusq; domus, uel primus aditus seu introitus, vel porticus, & cætera, & tectum erat, quod vt vestimento tegit homo, vel dicitur ab aue, idest salutatione quæ fiebat ibidem stantibus.

Vestigatores, venatores sic dicti à vestigiis ferarũ sequẽdis, l. quæsitum, de fun. inst.

Vestimentum dicitur omne illud quod induimus.

Vestimenta interpolata, dicuntur veteres vestes iterum politæ.

Vestis, idem quod vestimentum l. vestis, de auro, & ar. legat.

Vestis virgata vel partita, & de caligis schalatis habet in clemen. 2. de vita, & ho. clericorum.

Veterana mancipia sunt quæ anno deseruiunt. l. vltim. de public.

Veterani sunt milites emeriti, i. extra militiam ꝓpter sua merita positi. C. de vet. in rub. Et ĩ legenda S. Martini ubi dr̃, quod imperator præcepti, qđ ueteranorum filij scintiis militalibus implicarentur.

Vetus, & veterannm quid intelligantur, vide ext. de el. c. generali. li. 6. & Albe. super verb. nunc uideamus quanto. C. quæ sit longa consuetudine.

Veteratores serui, qui diu serui erunt, & iã in ea conditione quasi callum fecerũt & ita crebrıns sumitur in iure. nonnunquã tñ, & aliter accipiuntur, ut annotauit doctissimus Alc. lib. 4. de verb. sign.

Vetus ius, req. supra ius.

Vetus vinum dr̃ quod nõ est nouum. & anni prioris uinum appellatione vini ueteris continetur. l. vetus. de tri. vino, & ole. leg.

V ante I.

VIa est ius eundi, ambulãdi, vehendi, vehiculum, iumentum ducendi, ita ille cui competit ius uiæ, potest illa facere differt ab actu, q̃a plus cõtinet uia q̃ actus. Nam via, iter & actũ in se cõtinet. Item eo contentus est actus, ut iumẽtũ agat qs, & si non vehiculũ, plus. n. vehiculum occupat quã iumẽtum. In via necessarium

sariũ est vtrũque posse agere. Item via hẽt ius trahẽdi lapides, ligna uel trabes; & ferendi erectã hastã, qđ non hẽt actus nisi de hoc specialiter conuenissent, licẽt à te ergo ducere vellet, non in collo, qđ potius vr̃ rigorosum, quàm æquum. Itẽ uiæ latitudo ad uehendum uehiculũ, si latior vel angustior nõ designetur p contrahentes. l. 12. tab. diffinitur, s. octo pedum per rectũ ubi via est recta, non tortuosa, sed ĩ anfractu 16. pedum, i. ubi reflexa est, quod in actu non oportet. vide supra vehiculũ. Viarũ autẽ quædam sunt publicæ, quædam priuatæ, quædam vicinales, ut elegãter persequit Iurisconsultus, in l. 2. ne q̃d in loc. pub. & in l. vltim. de lo. & itine. pub.

Viam aperire, est ad veterem altitudinẽ latitudinéq. restituere, l. 1. de uia pub.

Viáticũ est merces itineris, lege. Titio. ff. ad muni. Item expensæ studiorũ, l. si longius. §. si filius, ff. de iu. Aliqñ sumit pro corpore Christi, ca. quod in te. extra de pœn. & remis. & ca. qui recedunt. 26. q. 6.

Viatores erant, qui magistratibus præsto erant. §. tripli. inst. de act. & l. magis, §. ne tamen, de rebus eor. qui sub tut.

Vi bonorum raptorum, uide supra actio vi bonorum raptorum.

Vicarius s̃m Goff. est, qui uices alicuius gerit, siue ĩ officio contẽtioso, siue in nõ cõtentioso, ut C. de off. eius qui vi. al. gerit, per to. & de of. Archid. ca. 1. & de off. arch. c. 1. in fi. Et sciendum, quod illi vicarij, de quibus in legibus sub illa ru. positis tractatur sunt nõ delegati, sed sub delegati, vel ordinarij iudices. Nam eligebãtur in certum tp̃s, quod ordinariis erat præfixum; ut ipsi uices ordinariorum præsentium, & uiuentium supplerent. Erant alij, q gerebant uices mortuorum, & absentium, qui & suffraganei appellabantur. hi omnia poterant agere, quæ pertinebãt ad iurisditionem præter ultimum supplicium, & membri abscissionem, vt C. de off. vi. l. 2. & uicarius ecclesiæ est p̃sbyter, qui uice principalis rectoris deseruit ecclesiæ. Et sunt quatuor species uicariorum. Quidam sunt per-

perpetui ad parrochiales ecclesias constituti, vt in c. G. ꝑpetuus, de fi. instr. & c. extirpandæ, de pb. Quidā nō ꝑpetui sed aliquos act⁹ constituti: vt tpales, de qb. in c. peruenit, de app. & isti dñr mercenarij, 7. q. 1. nihil. Quidā sūt speciales, nō ad curā, sed ad certū locū articulū vel actum cōstituti. de quib. c. tua, de off. vic. Quidā nec ꝑpetui, nec ad curam, nec ad certum actū sed gñaliter dant ad oīa, vt vicarius in curiis epōrū de hoc gl. optima in clem. quæ de ecclesijs, de off. vic. Et vide in lect. Inno. Itē vicarij dñr illi qui vt cuiuscūque vicē compleant vel gerant, sunt cōstituti, vñ vicarius dr̄ quasi vicem gerēs.

Vicarius seruus, vide Seruus vicarius.

Vicecomes, ſm Spec. eo. ti. dr̄ ille, cui dñs tpalis cōmitti executionem iurisditionis suæ in aliquibus castris, & sic talem vocant vulgariter Lombardi, & aliqui in patrimonio Beati Petri.

Vicedominus secun. Spec. eo. tit. proprie secundum iura est. qui præest reb. episcopa lib. 70. d. st. colonus.

Vicini ſm Bart. in l. si tertius, ff. de aq. plu. ar. dñr. quousque vox hominis exclamātis audiri pōt. l. 1. §. eodem autem tecto. ff. ad Silla. Et intelligitur de voce cōi, non nimis gracili, nec nitabuli sicut vox tauri. Etiā dum clamās medio modo sit, nec in tecto, nec in apice turris, nec in cellario.

Victimatij (inquit Bud. in l. vlt. de iu. immu.) in comitatu castrensi erāt ob hostias q̄ in sacrificijs cędebantur.

Victores serui sunt, quos qs habet victus parādi gratia.

Victus nomine intelligit omne illud qđ necesse est homini ad viuendum.

Vestis vicem habet victus, ff. de ver. l. si victus, & l quos

Videtur, est verbum fictionis, vt ff de vi & vi ar. l. 1. §. deiecisse, & per Bart. in l. si is qui, ff. de usuc, & gl. in ver. habere videntur. c. non minus, de imm. eccle.

Videtur interdum est signum ueritatis, nō fictionis. l. seruum filij, §. si quis rem. ff. de leg. 1. Et quandoque videtur significare sententiā diffinitiuam, ut c. prætera requisiti, de app. & respondetur de iure per ipsum, vt c. 1. de iud. li. 6.

Viduā est nō solum illa, quæ de-

desiit esse nupta, vt in c.vidua. 34. distinctione verũ & ꝓpriè est illa, q̃ nũquam fuit nupta, vel quæ non habuit virũ. l. malum, de ver. sig. Et dr̃ vidua quasi uiro priuata, vel sine dualitate. Dr̃ ẽt uidua. quæ maritum hẽt inutilẽ, i. damnatũ ad perpetuos carceres, gl. solẽnis, &. sing. in l. fi. in verbo orbitates. C. ad leg. Fla. de Pla. per quã not. ibi Bald. quod priuilegiata data uiduis dantur inutiliter nuptis, quod verbũ dicit do. Ias. in leg. si qui pro empto re, in 3. col. uer. adde Io. de Lig. ff. de usucap. & confirmari potest ex tex. in ca. 2. §. sed neque illud extra de translat. episcop. vbi pontifex dicit, quòd secundum communem usum loquendi ecclesia dicitur esse viduata sponso, quæ habet episcopum inutilem, & gl. in capitu. admouere, in 1. gloss. ubi dicitur. Si re priueris nec nomen habere mereris, 33. q. 2.

Villa est locus ruralis, inde in uilla natus dicitur uillanus. is qui. ff. de verb. sig. & differt uilla à uico l. urbana prędia, ff. eo. ti.

Villæ dicuntur ædificia rustica: & uilla ponitur pro ciuitate, de cẽsib. venerabili.

Villici dicuntur vel sunt, qui ad uillam mittuntur: uel sunt, qui in uillis morantur. Item uillicus est gubernator uillæ: uel qui præest totirei rusticæ, ut inquit Paul. in l. si cum uillico. ff. de institu. actio.

Vinacea in l. si quis uxori. de fur. pro granis uuarum, cum ex eis uinum expressum est.

Vinaria propriè sunt torcularia seu dolia, uel certa uasa uini, quæ etiam ad aliũ usum transferri possunt, & tandiu uinaria dicuntur quandiu uinum habent: vt ff. de uer. sig. l. uinaria.

Vinarij dicuntur ebriosi. Etiã uinarius est ortus ubi crescit uinum, l. ædiles. §. prædius. ff. de ædil. edi.

Vinea, locus uiribus consitus, leg. certo ubi glo. de ser. rusti. pręd.

Vinearij orti, qui uineas habent l. urbana prędia, de uerb. signifi.

Vinctus propriè non dicitur qui detinetur in carcere, nisi & uincula eius corpore adhibita sint. l. uerum, de uer. sig.

Vinculorum appellatione tã

publica, quàm priuata uincula sign̄ant. l. vinculorū, de ver.sig. & propriè loquēdo nemo in vincullis esse dicitur, nisi cuius corpori uincula sunt adhibita, d. l. uerum de uerb.sig.licet latè, & per interpretationem etiam simpliciter inclusi in aliquo loco pro eo habeantur, acsi in uinculis coercentur, le.succurritur, ff. de quibus causa maior.

Vindiciæ dicebantur ius possessionis, quæ disceptabatur, pendere iudicio, penes quem ex litigantib. res, quę uendicabatur deberet remanere, interprete Alc.

Vindicta dicitur modus manumittēdi, & dicitur à vindicta prætoris virga, qua ipse caput serui tangebat hęc verba solemnia dicens, Aio te liberum more quiritum. Vnde Persius.

Vindicta postquam meus à prætore recessi.

Vindicta s̄m alios est ipsa libertas, quæ apud iudicē datur seruis à uindicto seruo uitelliorū, qui uindicauit ciuitatem R. coniurationē dominorum suorum cōtra remp. factam detegēdo, pp quod apud consiliū libertatem consecutus est, siue libertate a populo donatus; & in postmodum obtentū est, ut omnis illa libertas quæ a populo datur uel a magistratu qui uicem populi gerit dicatur uindicta. Hæc Azo. in sum. C. de uin. li. & apud consi. manumissione.

Vini appellatione quid contineatur, satis superque liquet ex titulo, de tri. ui. & oleo legat.

Vinitor rusticus uinearum cultor appellatur, & de eo loquitur Vlpian. in l. instrumenta fundi, ff. defuncto instr. licet aliqui mendosè legant monitor.

Vinū absynthiacū est cū melle, & absynthio cōfectum.

Vinum picenum, & tyriacum dicitur à locis. 14. q. 3. plerique.

Violator ecclesię dicitur quicunque ipsam ecclesiam frangendo ostia, capiendo res suas, & inuadendo, priuilegia sua non custodiendo uel corrumpendo, offendit.

Vir, & uxor illi dicuntur, qui matrimoniū contraxerūt per verba de p̄senti de futuro sponsalia. Require supra, sponsalia, quandoq; tamen dictio uir, refertur ad

omnes masculos licet non duxerint vxorem cuiuscunque ętatis sint, ut nota. Bartol. in l. seruus, de lega. tertio, ubi uide.

Vir bonus dicitur iudex glos. not. in capitulo, potuit, in ver. sceleri. ad fi. de loca. l. continuus, §. cùm ita. ff. de verb. oblig.

Virginitas est in carne corruptibili perpetua corruptionis euitatio.

Virilis portio intelligit̃ æqualis, qn̄q; tñ complectit̃ totum, & ideo si Titium, & Seium hæredes instituam in uiriles patres, alter aũt eorũ non possit succedere alter capax habebit totũ, l. uiris, de verbo. sig.

Viriolæ inter mulierum ornamenta enumerãtur in l. argu. §. muliebri. ff. de auro, & arg. leg. iuncta l. fi. §. fin. eo. tit. & est diminutiuum à viris, quę minores annulos, quos vulgus corrupto uocabulo uergelas nuncupat, significant.

Virtus s̃m Philosophum 2. Eth. est, quæ hñtem pficit, et opus eius bonum reddit, & dr̃ quasi virum tuens, à uitijs præseruans, de pœn. dist. 2. illa anima, & c. seq. & no. Io. Andr. in cle. 1. de sum. Trin. & fid. catho.

Virtutes theologicę sunt tres, fides, spes, & charitas, capitulo, quia passus, de consecrat. dist. 2.

Visitatio quõ, & qñ fiat per archiepiscopum, & quę crimina punienda, sint, & in quibus procuratio fiat, uide c. 1. de cens. lib. 6.

Vis est rei maioris impetus, q̃ repelli nõ potest, vel cui resisti nõ potest, supple commode, ff. quod ui metusue cau. fin. l. 1. & secunda, & quot modis sumatur, & quot actiones uel interdicta introducat, no. in cap. ad audientiam. eod. titu. in glos. secunda glos. effectus intra patebit. Est generalis quandoque, vnde secundum Goff. & Azo. eodem tit. Vis est quintuplex, s. impulsiua, ablatiua, expulsiua, & turbatiua, & inquietatiua, uide infrà.

Vis ablatiua est rerum mobilium & hæc inducit actionem vi. bon. rap. in reb. mobilibus, est enim circa mobilia tantum ut ff. de vi & vi arma. l. 1. § si fundus, §. 2. & inst. ui. bo. rap. § sed nedum talia, per illa enim alicui bona sua uel res suæ violenter rapiunt.

Vis copulsiua est, per quā cōpellitur quis ad faciēdū illud, quod nō faceret, si esset liberi arbitrij, nec compelletur, quæ imponit, necessitatē cūtrariam voluntati spontaneæ, & ex hac vi oritur actio quod met. cau. ff. eo. ti. l. 1. in fi.

Vis expulsiua est, quando q̃s eijcitur de possessione sua, & ꝑm istā inducitur interdictū, vñ vi, & est tm̃ rerū immobilium, uel de his, q̃ immobilibus cohærent.

Vis turbatiua est, qñ quis turbatur in possessione sua, q̃ inducit interdictū vti possidetis in reb. soli, sed in reb. immobilib. inducit interdictū vtrobi, cū duo se possidere cōtendunt eādem rē.

Vis inquietatiua est, q̃ introducit interdictum quod vi aut clam. Et dicit̄ inquietatiua, q̃a nō sinit vti aliū re sua quiete, vt arare uel aliquid facere, vel qñ alter vult alio inuito aliq̃d ędificare in suo solo, uel forte iam ædificauit. Nam distinguitur in hoc interdicto an iustè uel iniustè fecerit, ut si quis à me ꝓhibitus vel putans se prohibendum quid in meo faciat, siue ius faciendi habuerit, siue non vt ff. quod vi aut clam. l. 1. Et dico ꝑm Azo. in rub. q̃d metus cau. ꝙ accipitur hic vis prout nullo modo pōt ei resisti, sed in rubrica, de his, quę vi metus ve cau. ff. accipitur prout potest resistit, licet cum periculo, & est compulsiua, hæc ibi. Itē est quædam vis publica, q̃ fit cum armis, quædam priuata sine armis de ordine cognitionum, cū dilectus, in glo. 7. Item vis maior dicitur impetus rei cui resisti nō potest, ut supra dictum est de his, quæ vi metus ve causa fiūt, ad audięntiam, in glo. 2.

Vis maior quæ dicēda sit cuius meminit Caius in l. si merces §. vis maior pulchrè Bud. in l. ex conducto. §. sed & si labes. ff. locati. & cond.

Vis negatiua est quādo res alicuius inquietatur.

Vis publica est, quæ fit cū armis, sed priuata, q̃ fit sine armis, inst. de publi. iud. circa fin, in §. item lex Iul. de ui priuil. Vnde.

Vis priuata reū deponit ordine rerū. i. mulctabit ī tertia parte bonorū. Sed deportatur cum vis armata probat̄ vt in gl. 1. c. 2. de ord. cog.

Vis,

Vis, siue metus cadens in cōstantē virū est metus pęnę, vel cruciatus, siue amissionis omnium bonorum, & ista excusat, nisi postea cōsenserit, ut in c. de illis, 2. de spō. Alia est vis vel metus non excusans, quæ non cadit in constantem virū, vt in c. veniens, & c. consultationes, eod. tit. Et not. ꝙ potest quis vim vi repellere, ut c. significasti. 2. de ho. & c. si uerò de sent. exc. & di. 1. ius naturale, l 1. §. vim vi. ff. de ui. & ui arg. l. sciētiam, §. qui cum aliter. ff. l. Aq. Et hoc verum si repulsio fiat incontinenti nō ex interuallo, ut l. idē est. §. cum igit. ff. de ui & ui ar. Dicit autem sic fieri incōtinenti, quādo fit in flagrāti crimine, hoc est donec animus continuus durat, & nō diuertit ad alios actus, vt §. vim vi præal. Secūdò dēt fieri causa defensionis, non offensionis vel ulciscēdi, ut §. pen. in l. scientiam, præall. Tertiò debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ. C. vnde vi. l. 1. & c. ut famæ, §. ult. de sen. excom. Et datur ibi talis cōclusio, q; ista defensio est vera, & iusta quæ fit tm̄ & tunc, quantum & quando est opportunum, ut in glo. l. 1. C. vnde vi præal. tamen si defendens modum excedat nō ex proposito, nō tenetur, 23. q. 3. non inferenda. Alan. & Io. distinguūt, aut vis sit personæ, aut rebus de hoc uide gl. in c. significasti, præal. & c. dilecto filio, de sent. ex. lib. 6. & in ca. significauit, de pę. & re. vbi consideratis circunstantiis imponitur pœnitētia arbitraria illi q; defendēdo modū excessit. Quātò pōt fieri qn̄ hēt iustum timorem offensæ, puta per minas alicuius, qui minas exequi solebat aut p ocursum, nō. n. oportet expectare quousq; dēt prim⁹ ictus qa talis posset esse lætalis.

Vitæ hominis tēpus longissimum est spatium c. anno. l. fin. & ibi do. Ias. in 7. no. C. de sacrosan. eccle. Adde quod homo potest uiuere centum, & 20. annis, vt est tex. in §. 1. & ibi not. Ange. in aut. de mo. ponit. d. Iasonem, in d. l. fi. in fine.

Vitium est perpetuū corporis impedimentum, l. inter stiprum, de ver. sign. ubi ponitur differentia inter morbum, & uitiū; sed Sabinus

in l.j.de ędi.edi. vitium ét ad animum referri ait.

Viuarium dr̃ indago, ubi ferę sunt inclusæ, vel dr̃ locus, in quo pisces seruantur, ut ibi viuant ſm Io. And. in cle. ne in agro, de sta. mo. Et differunt viuarium, saltus, foresta garena, insula, &c.

Vix qũq; denotat affirmatione nã qđ vix fit, fieri tñ dubiũ nõ existit, vt c.2. de cogat. spir. li.6. ff. de iud. l. vix certis ex causis, & 15.q.1. merito q̃ritur. Qũq; ét generat negationem, i. nullo mõ, ut ff. de leg.1. si seruus legatus. §. q̃ quinq;. Sic ét dr̃. Vix bono peragunt̃ exitu, quæ malo sunt inchoata prin.61. dist. miramur.

V ante L.

VLtra aliqñ ponitur tẽporaliter, 32.q.5. si Paulus. ff. pro socio, l. cũ duob. §. idẽ rñdit. Aliqñ notat modicũ tp̃s, extrà, de dila. c. literæ. Aliqñ includit. C. de non nu. pec. l. cũ ultra, de vsur. l. eos, & l. cũ allegas, de col. filiã, & de ĩ off. test. l.2. Aliqñ taxat. C. de iud. pperandũ circa prin. Item adde q̃d vltra importet in testamento Bart. in l. Celius, ff. de vsur.

Vltro citroque perinde valet quasi dicas, vtrinque siue hinc atque illinc. l. Labeo, de verbo. sign.

V ante Y.

VNanimiter, vide extra, de cã pos. cum ecclesia, de elec. cũ dilectus, & c. in causis, & de cõces. p̃b. post electionẽ, & de postu. pla. c. vlt. Itẽ adde, ꝙ vnanimiter factũ dici põt qđ factũ est à maiori parte capituli seu collegij aliquib. cõtra dicẽtibus, ita colligit d. Anto. in c. ad aures. ext. qđ metus cau. adde ét Barb. post alios in c. cũ ecclesia Sutr. de cau. pos. & propri.

Vncia est duodecima pars assis, vt nati ex cõcubinis in domo, succedũt ĩ duab. unciis. i. in duab. partib. duodecim partiũ assis, si alii legitimi nõ supersunt. Cætera noia assis, req̃re sup. As.

Vncia ex octo. drachmis constituit̃, vt no. p gl. in l.j. C. de metallis, & metal. li.11.

Vnde agnati, & vnde vir, & vxor require suprà, bonorum possessio.

Vnguenta appellant̃ nõ solũ qui-

quibus vngimur cã voluptatis, sed et valetudinis. l. in argento. de au. & ar. le.

Vniones, i. margaritæ. l. si qd. §. j. ff. de fur. & ibi not. & l. apud Celsum, §. ité quæritur. ff. de do. excep.

Vniuersitas ſm Azo. in sum. quod cuiusq; vniuer. nomi. est plurium corporum inter se distantium, vno nomine specialiter eis deputato collectio.

Adde ꝙ triplex est vniuersitas, quędam est vniuersitas solius facti seu corporum, vt grex, chorus, familia, q̃dam iuris, & facti simul, vt peculium, dos patrimoniũ, quædam solius iuris, vt hęreditas, ea. n. seruat nomen ét si nulla adsint corpora hæreditaria. l. hęreditas. de pet. hær. & de nomine vniuersitatis, vide Bar. in l. aut facta. §. vl. de pœ.

Vno cõtextu fieri aliquid est fieri nullo alieno actu interposito nisi fiat ex necessitate, & actu naturæ, vt superflui ponderis depositio, vel medicinæ acceptio, vel breuis lãguor, vt C. de test. l. cum antiquitas. Hæc Az. & Gof. eo. tit.

Vnusquisq; est verbũ vniuersale. ff. de hęr. inst. l. hoc articulo, & hſ hæc dictio. C. de sacros. ecc. l. 1. Aliqñ indistinctè sumitur. C. de pa. pot. l. vnusquisque.

V *ante* O.

Vocare in ius est vocare ad eum, qui ius dicturus est. §. vl. inst. de pę. te. litig.

Volo, hoc verbum significat, ꝓut eius significatum, uel quodlibet adiunctũ vel qđ libet circunstantia significare dictat. Nã qñ simpliciter profertur significat motum animi ad aliquid prosequẽdum. Et cũ nihil adiungiť, seu nõ apparet id, ad qđ refertur in iure nullius est effectus. Etiã nõ disponit per Bar. in l. si qs in prin. de leg. 3. & ét C. de sũ. Tri. & fi. cat. l. 1. Et no. in l. qui se p̃ris. C. vñ liberi, ꝙ volo & nole non sunt opposita, quia volo ad oẽ tp̃s referť, vt dicẽdo, uolo adire hſditatẽ, sed uolo ad p̃sens tp̃s tm̃ refertur dicendo, nolo adire intelligitur nunc, licet postea velim. Et ideo facit orationem ambiguã, de qua ambiguitate de verbo nolo, no. d. An. de Bu. in ca. ea literis. 1. de spon. Sed ibi, si ille, cui

relicta est electio, dicit, uolo eligere hãc rẽ signatũ illorũ verborũ est ambiguũ, qa pt intelligi dupliciter. Vno mõ. i. primns motus meus fertur in hãc rẽ, non tñ deliberatè. Secundo mõ pro ipso actu acceptionis. i. accepto hãc rẽ. Si ergo quęris in quo istorũ sit retinendũ, rñdet si est traditus terminus ad eligẽdũ seu deliberandũ, & in fine temini rñdes, volo eligere hãc rẽ, tũc sigñatur electio, facit, l. sed alio. 1. rñ. ff. ad Treb. cum dicit, post deliberationis tempus, & sic deliberationis dat sigñatũ. facit, l. omnis, qui. ff. eo. ti. Item si ad interrogationẽ eius, cuius interest, eodẽ modo respondẽs. s. volo eligere hãc rẽ, significato sumpto ex verbis ꝑ certo, maximè cũ dicis pro certo volo eligere hanc rem. Si aũt non est aliud, vnde recipiať significatum nisi ex ipsis uerbis, tunc non significatur electio, imò recipit primò, i. primus motus finit in hãc rem. Itẽ ibi, legatarius cui relicta est electio, dicit uolo hanc rẽ, significatur electio, ut l. 2. ff. de opt. leg. quia motus cum significatur per verbum volo, refertur immediatè ad rem, per quod significatur acceptatio rei. Et idẽ si hæres institutus diceret, volo hanc hæreditatem qa per hoc significať aditio, secus si diceret, volo eligere, volo adire, qa tũc nõ significareť acceptatio, & aditio, quia motus aĩ non fiť immediatè ad rẽ, sed ad actum eligendi, vel adeundi. Itẽ ibi institutus dicit, volo esse hęres, significať aditio, ut l. nam dubitari. ff. de hęr. insti. Et sic aliud ẽ dicere, volo adire, & volo esse hæres, quia per secunda uerba significať simpliciter aditio, sed per prima non. Et idẽ, est dicere, volo esse hrs, & volo hanc hæreditatẽ. Itẽ ibi volo relinquere, sigñať idest relinquo, ut in l. Pamphilo. §. propositum. ff. de leg. 3. Et sumitur significatum ex natura ultimæ uolũtatis, cuius est ꝓuidere ĩ futurum, etiã fauore eius ut ualeat dispositio. Itẽ dicendo, volo per talem geri negotia mea significať mãdatum. ff. mãdati. l. 1. Item si vendere uolens dicit uolo uendere pro x. & emens dicit uolo uendere pro decem,

cem, significat emptio, & venditio, q̃a per uerbum præsentis temporis significatur consensus de p̃senti. Secus dicendo, vellem uẽdere, & vellem emere.

Voluntas coacta etiam est voluntas. 15. q. 1. merito. ff. q̃d metus cau. l. si mulier. §. si dos. & §. si metus. Sed hoc intelligitur sic, ꝙ non est libera voluntas.

Voluntarium exilium, vide Exilium.

Voluntaria iurisdictio, uide Iurisdictio.

Voluptariæ impẽsæ, vide Impensæ.

Votum est alicuius boni cum deliberatione facta ꝓmissio, vel deo facta pollicitatio. 27. q. 1. de viduis 2. Et dr̃ boni, q̃a de malo nec etiam de re bona sine deliberatione non procedit obligationem de malo quis non obligatur, quia in male promisso rescinde fidem & in turpi voto muta decretũ 22. q. 4. in malis. Dicitur cum deliberationę, quia uotum quod facilitate animi potius, quã arbitrio discretionis emittitur non est vsq; quaq; obligatorium, ut in c. veniens eo. tit. Et est triplex uotum. Primũ necessitatis, quod quis necessario ĩ baptisma te promittit, vt abrenũtiare diabolo & pompis eius, tenẽt fidem seruare decalogum, de consec. dist. 4. c. j. Secundum est uoluntatis, quod quis uolũtariè emittit super his, ad quæ ante uotum non tenetur, vt continẽtię, abstinẽtię, &c. Tertium est votum mixtũ ex his duob. s. partim necessitatis, & partim voluntatis. Sed uotum voluntarium, subdiuidit in votum solẽne, & simplex vñ simplex est, cui nulla solẽnitas adhibetur. Solum aũt uotũ continentiæ solemnizat. Quę autem uota redimi, & cõmutari possint, vide Gof. in sum. eo. tit. Itẽ uotũ obligat quẽ Deo, cũ dr̃, uouete, & reddite, ut c. & si Christus. & c. debitores de iureiu. & c. magnæ. de uo. post prin. uel describit sic. Votum est aĩ conceptum cũ deliberatione firmatũ.

V ante R.

VRbs simpliciter prolata populi R. ciuitatẽ significat antonomaticè, ist. de iu. na. §. sed quoties. Vrbis autem

autẽ appellatio muris aut nentibus ædificijs finitur, vt c. significauit de pęn.& remiſ. ff.de verb.ſig. l. 2.& appellatur ab vruo. i.aratro, quia aratrũ in urbe cõdenda adhiberi ſolebat. l. pupillus §.vrbs ff.co.

Vrbana mãcipia nõ loco,ſed genere vſus cognoſcuntur, & à mãcipijs ruſticis diſtinguuntur. l.quemadmodũ. de ſup leg. l.vrbana familia.de verb.ſig. l.ſeruis vrb. de leg.3.

Vrbana prædia oĩa ædificia accipimus,non ſolum ea,q̃ ſunt ciuitatibus vel oppidis cõſtituta,ſed ẽt in rure, niſi fortè ſtabula ſint, q̃a locus non facit prædia vrbana,ſed materia.ff.de ver bo .ſignifi.l vrbana prędia. vide ſup prædium.

Vrbanorum prędiorum ſerui tutes,req.ſup.ſeruitutes.

Vredo eſt morbus herbarum, frugum, & arborũ in vitib. & alio nomine carbunculus & appellari poteſt. l.ex cõducto. §.1. ff.loca.& de frigore procedit,nã & frigus vrit, Virg. Aut bore penetrabile frigus adurit. li quando ponitur pro pruritu, ut apud Plinium de vtrica piſce. Tacta (inq̃t) vredinem immitit.

Vrepotrophiũ dictio græca, eſt locũ ſignificãs ad infantes nutriendos paratũ, vrephon.n.græci ĩfantẽ dicũt. l.illud.§.1. C.de ſacroſ.eccl.licet in aliquibus codicibus mendosè legatur.

Vrinatores appellantur natatores ſubaquatiles. l.nauis ad l.Rhod.de iac.

V *ante* S.

VSiam pro ſubſtãtia dixit Vlp.in venditionibus de contrahen.emp.

Vſio, idem quod vſus. l.Quintus. §.ſi factum. de aur. & arg.leg.

Vſque, ſtat q̃nque incluſiuè, vt ff.de ſen. l.fi.& in c.1.de or. ab ep. qui re quandoq; etiam excluſiuè, vt c.cum dilectus. de fi. inſt.eſt ergo dictio vſque ſignificata vltimi termini ad quem, ſicut dictio a vel ab, primi termini à quo.

Vſurarius eſt, q̃ alicui rei vſũ hẽt ut ſi tu q̃ es dñs huius ſerui,non ſenſeris,ſiue conceſſeris mihi vti miniſterio eius ſalua proprietate. & dominio, vnde, vſurarij dici poſſunt clerici, q̃ nõ poſſunt, vẽdere vel teſtari, ſiue donare de bonis eccleſiæ, ſed victu tñ, & veſtitu debent

bent esse cõtenti x.q.2.eps héat, & c.cũ cõstat.de pig. ſm Ber.Cõpetit ergo vsuario ius, & usus, sed nõ põt vẽdere locare vel alienare, sed solũ & ad usum suum, & familiæ suæ potest uti seruitute tali, ut in ortis fundis, & similib. si qs habeat in his seruitutẽ usus.

Vsus est ius vtẽdi reb. alienis salua rerum sub͠a, proprietate, & domino, & quomodo accipiatur, vide Archi. de off.de leg.c.quãuis. li.6.

Vsucapio est acq̃sitio dñij vtilis directa rei alienę p cõtinuationẽ possessionis tpis lege diffiniti. i. p spatium tpis à lege diffini tũ. ff.eo. ti.l.3.v.ę.Emi rẽ mobilẽ à nõ dño bona fide, putãs rẽ esse vendẽtis, & p cõtinuũ trieniũ possideo sine interruptione ipso iure efficior dñs illius rei. Directũ autẽ dñiũ hẽt verus & principalis dñs rei. Sed vtile dñium dr̃, qñ qs in veritate nõ est dñs, sed hẽt vtilitatẽ rei ac si esset dñs, vt feudatarius uasallus & similes. Et dicit̃ vsucapio, q̃a usu quodã & cõsuetudine possidendi cępi & acquisiui dñm. Scdõ in reb. mobilib. uel semouẽtib. nã immobilia non dñr vsucapi propriè, sed potius p̃scribi. In immobilib.n.p̃scriptio locũ hẽt. Tp̃s.n.à lege diffinitũ est triẽniũ in vsucapione, sed in præscriptione statuit̃ decenniũ inter absentes, & vigẽniũ inter absentes, vt inf.de usuca. Et dat̃ vsucapione dñia rerũ sint in incerto, pro publico bono introducta, vt l.j.ff.eo.ti.cõtra æq̃tatẽ naturalẽ.ff de neg.gest.l.1.in fi. & de cond.ind.l.nã hoc natura. Nã locupletari nõ dẽt, quis cũ alterius dãno ſm regulã locupletari, de re iud.lib.6. & sic aliud est æquũ, & aliud bonũ, vt C. de pac.cõuen l.hac l. Et qñ opponit̃ æq̃tas scripta præfert̃ rigori scripto. Solu. verũ est, dũ utrũ q; scriptũ est in specie, sed in p̃al.l. nam hoc natura. æq̃tas, est scripta in genere, & hic rigor ĩ spẽ, ergo p̃fert̃ rigori. Etiã ĩ usucapio, uel p̃scriptione uersat̃ q̃dã ęq̃tas naturalis q̃ suadet, q̄ post q̃ qs iusto ti. bona fide certo tpis spatio rẽ renuerit, dñiũ acq̃re rẽ dẽat. & imputet̃ dño q̃ negligens est tãto tempore rẽ suã quærere & custodire. Et sic nemo dẽt locuplętari &c. nisi subsit causa, vt

vt hid propter cōem omnium utilitatem, & ut aliquando ſit litium finis. l. fi. ff. pro ſocio. ubi datur hæc ratio, ideo exceptio preſcriptionis eſt exceptio litis finitę, & opponit ſicut aliæ litis finitę, excep.

Vſufructuarius eſt, qui fruit, & utitur reb. alienis, uel q res ſuas nemini furatur. ff. de uſufruc. l. iure cōmuni.

Vſusfructus eſt ius utēdi fruēdi alienis reb. ſalua ſubſtātia rerum, ut ff. de uſufr. l. j. & inſt. de uſufr. in pr. & eſt ius in corpore, quo ſublato, & ipsū tolli neceſſe eſt, deſtructa. n. domo, deſtruit & uſuf. q habetur in ea, ut ff. eo. ti. l. 2. & no. ſec. Azo. in ſum. C. eo. ti. ꝙ uſusfru. formalis dr̄ ius. i. ſeruitus, ſed uſusfr. cauſalis ſecūdū quem aliquis habet cauſā dominii, non dicitur ſeruitus. & ponitur hic fruendi, & non in diffinitione uſus quia differunt ius utendi, & fruendi, ut infra patebit & vtendi dicitur ad differentiam creditoris, qui habet ius in pignore, non tamen pōt eo uti, imo furtū committit, ſi eo utitur, ſm ponitur ad differentiā vtilis domini, quod habetur in reb. alienis, ſicut emphyteuta & feudatarius hēnt: Sed fruendi ſecundum Accur. & Ber. dicitur ad differentiam nudi uſus, qa minus eſt in uſu q̈ in fructu. Dicitur in rebus alienis, quia ſua res nemini ſeruit. Salua rerum ſubſtantia dr̄ ad differentiam ſuperficiarii & emphyteutę, qui nō tenentur reficere ędes, ſed uſufructuarius tenetur, & etiam tenetur ad tributū, quia ad eū ptinet fructus, Vnde Ber. exponit ſalua rerū ſubſtantia. i. ne pereat in toto ſubſtantia. Acc. exponit ſalua ſubſtantia, qa tandiu durat, uſusf. quādiu durat ſubſtantia. & no. differentiam inter eū qui hēt ſeruitutem uſus, & eū, qui habet ſeruitutem uſusfru. quia is qui habet ſolū ſeruitutē nudi uſus, ita utitur ꝙ fructus non pcipit, ſicut poſſum uti equa tua, ita ꝙ fructus inde non percipiā ſic quod partus nō ſit meꝰ ſic ſilr̄ qui habet uſum tm̄ alicuius fundi, non pōt vti pomis, olerib. & cęteris fructib. ad uſum ſuum quotidianum, ille autem cui cū petit ſeruitus uſusfruc. pōt hęc omnia facere.

Vſu-

Vsura sicut cõiter dr̃, est quicquid præter vsum sorti accidit, uel accedit secundũ Gof. 14.q.3. pleriq;. Et addit ipse intentione vel pacto præcedente. Sola.n.spe vel expectatione uitiũ usurarium contrahitur, ut c.1. & cap. consuluit. de vsu. & 14.qõ.3. si fęneraueris. Et hoc cum principaliter hr̃ spes, & expectatio lucri, alias si ob charitatem moueatur, quis ad mutuandũ & secundario speret de aliqua retributione, nõ putat̃ uitiosum. ar. ad hoc 86. di. in singulis. 61. dist. qđ proderit. ſm Gof. Itẽ vsura est ubi plus recipitur quam datum est, & diffinitur secũ. Azo. C. eo. ti. sic, Vsura est quod pp vsum rei concessæ datur, Concessæ. i. datæ vel mutuatæ, unde vsura dr̃ ab vsu & æs æris, quasi vsu æra. i. usu ęris, data. s. pecunia, cum nomine pecunię quicquid homines habeant contineatur 1.q.3 totum, & not. ꝙ oĩs vsura pręstatur super facta dilatione ad anuũ, unde q̃dam usura vocatur centesima, illa, s. quę infra annũ ęqparatur sorti, quædã vocatur sextupla (aľs secupla) a sex quod est totum & plica, i. pars vel medietas. quæ ẽt alio noĩe dicitur hemioló, ab hemi, quod est medium & holon, quod est totũ, & est illa vsura, quæ totũ continet, & medietatẽ totius, quędam verò est triens, s. quæ præstatur usq; ad tertiam partem cẽtesimæ uel sortis, quædam semis, quæ præstat̃ ad duas partes sortis, quædam ues quę prętatur ad duas partes sortis. Item quędam vsura est fœnus sortis, & quædã fœnus fęnoris. Nam usura dicitur, q̃ vltra sortem recipitur, ut c. fi. 14. q. 3. sed fęnꝰ dr̃ lucrum de vsura sumptum, uel usura ubi ad mutuum restituendũ non fuit certum tempus determinatum. Est tñ distinguẽdum inter usuram, & rem illam in qua usura cõmittitur, nam quæ ab usurario exigitur propriè est lucrum restituendum. Sed res, in qua vsura committitur, est mutuum de quo lucrum prædictum gignitur.

Vsurarius manifestus quis dicatur, uide c. primo, & 2. de usur. lib. sexto. & vltra hoc dicitur Matt. quod sit ille, qui usurarius ex libris

bris suis cōuincitur alleg. cle.j.de usur.& c. q̄ synceсera 45.dis.c.sanc. 24.q.2. & l.j.§.editiones. ff.de edē do.Scd̄ò ille, qui confitet̄ corā sacerdote se esse vsurariū, quia usurarij iudex est sacerdos,& sic confessus corā suo iudice erit manifestus, ut c. quē pęnitet. de pęn.dist.1.Io.An.dicit hoc verum si adsint testes, ut c. quanquā.de vsur.lib.6.Idē sequitur Io.de Lig.quia iudicium fori pœnitentialis non inducit illos effectus, quos iudiciū fori contentiosi,ꝙ iō sit manifest⁹,q̄a confitet̄ corā iudice aīę,nisi ad sint testes. Tertiò dr̄ ille vsurarius manifestus,q̄ hēt altare paratū. Sunt ergo usurarij triplices.Primi notorij,q̄ hn̄t altare cōtinuè paratū sp̄ mutuantes. Secundi nō notorij sed manifesti,q̄ nō hn̄t altare cōtinuè paratū,sed interdum mutuantes. Tertij per famam tm̄ manifesti sunt.

Vsurpare est aliquem contra rationem ius, vsum vel cōsuetudinem capere, inuadere vel pręsumere, vide Alb.de Ros.in dictio. suo. in in ver.vsurpatio,vbi plenè.

Vsurpatio est interruptio vsucaptionis,vt in l.2.& in rubr. ff.de vsupapio. & dicit ibi tex.ꝙ oratores usurpationem frequentem vsum uocant.

V *ante* T.

VT,hęc dictio mōfacit,sicut si, conditionē.& cū causam,facit C.de cond. q̄ sua mo.l.1.& ubi no.& uide ff.de manumis.l. causā. §.fi.& de leg.2.l.si ita relictū,& de contr. empt.l. cū ab eo.& de man.test.l. Meuia. Aliqn̄ facit conditionem,ut l.cum tale.circa fi. ff.de cond. & dem. Aliqn̄, ut exponitur.i. sicut. C.de sep.vio.l.si q̄s.& ff.de acq. rer.do.l.in laqueum in fin. Aliquando.i. secūdum C. de his qui parē.li.occid.l.1. Aliqn̄ ponitur causatiuè, & consecutiuè.ff.de dona. cau.mor.l.senatus. Causatiuè ponitur,47.dist.si quis in prin.consecutiuè ponitur.C.de obs.pat.pręsta.l.si manumissori.de epis.& cl. l.in ecclesiis.ff.de ser.& aq. l.i.& 1.q.1.cū liqueat, & c.venditio. Aliquando ponitur aduersatiuè pro sed. C.de app.l. cū post. Aliqn̄ est aduerbium tp̄is, ut.i. post-

postquã.ff.de pig. l.1.§.idé quæsiit. Aliquando ponit, ut,pro &, in auth. de testi. §.si uerò deducens,ibi non tñ per longum interuallũ, vt &c. Aliqñ vt i. tãquam, C.de leg.l.leges. Aliquando est aduerbium qualitatis vel quantitatis,ut i. quã tum vel optandi, ut pro uti nã. Aliquando est exemplificatiuum, vt cum dicitur, nomẽ appellatiuum ut homo.&no ff.de int..l.1.§.interdicta,de pac.l. iurisgentium.§.quinimò. Aliqñ de neg.gest.l.sed an vltro,§.fi. C.de ser.&aqua.l.1.Aliqñ vt exponitur,i.qñ.ff.de arbi.l.si cum dies. §. si arbiter. Aliqñ abundat.ff.ad l. Põpe.de parricid.l.1.& ibi in gl. Aliquando est aduerbium ordinis, ut i.postea. Aliquando est coniunctio adiũctiua,ut uolo,ut tu legas. Aliquando causalis,ut i.quia,unde versus. Qualiter, & quãtum notat; discernit, & optat. Ordinat exẽplat,simulat,utrumque requirit. Dat comitẽ, dat quoq; sequens, sic dat duodena. Et de significato huius dictionis, vt vide extra de priu.ex ore,de cõfir.vti. vel in vti.c.examinatã, de uerborum signif.c. abbate. de effectu huius dictionis, vt vide extra de cond.apo. verum,in cle.de æt. & qualit.c.1.

Vter dictio estdistributiua,& verificatur in altero tantũ Bar.in l.pen.C.de impu. & aliis subst.

Vterinus, vide in dictione fratres.

Vterlibet, alter ex duob. quẽ capere libet.l.arbo.§.de vestibulo co.di.

Vterque, aliquando ponitur coniunctiuè,ff.de lega.2.l.si quis duob.& de leg.3.l.Titius,& ff.de cond.inde.l. si non sortem.§.fi. de euic.l. si duos. Aliquando ponitur diuisiuè, ut ff. de rei uend. Pomponius cõia præd.l.binas,& de actio.emp.l. si ea res.§.fi. Aliqñ dr̃ de tribus ſm una expositionem,glo. inst.per quas perso.no.acq. §.non solũ.Item adde quo modo vterque attribuit actum, & in quo verificetur Bar.in l hoc articulo.ff. de hær.inst. Item quæ sit eius natura,vide eundem Bart. in l.cũ quidam, C. de imp. & aliis substi.

Vti, & frui differunt sic,quia vti dicitur ille, quia utitur re ꝙ fructus non percipit,

cipit, sicut possum vti ad vsum quotidianũ & ministerium equa tua, ita, q᷑ fructum non percipiam. q᷑ s. partus non fit meus, sed is, q alicuius fundi vsum hẽt, pomis. & olerib. uti põt ad vsum quotidianum, nõ tñ donare, vel vẽdere potest. Frui verò dicitur ille, qui fructus percipit, & sic vsuarius habet vsum rei, ut cui dñs nemoris constituit. vsũ nemoris ad necessitatem suam & familiæ suæ, ut accipiat ligna, olera, poma, flores, &c. quæ nascũtur in nemore pro se, & suis conuiuis, nõ tñ vendere ꝑmittit ipsum, aliàs frueret, quare clerici dici possunt vsurarij, vt supradictum est.

Vtilis actio, vide suprà, Actio directa.

Vtiles impẽsę, vide Impensæ.

Vtilitas publica quot modis consideretur, tradit Bar. in l. 1. solut. mat.

Vti possidetis est quoddã interdictum cũ possessio inquietatur a nõ possidente, vt iudex pro ipso dẽt snĩa. Si vnus fuerit, tunc pronuntiare hẽt singulari numero, vt ita possideas, vt possides. Si aũt plures tunc dẽt ꝓnũtiare in plurali numero, vt vti possidetis ita possideatis. hęc Az. ĩ sum. eo. ti. & vide gl. antep. in c. licet de prob.

Vtpote pro quia, auth. ingressi. de sacros. eccle.

Vtique. i. certe. ff. de rei. ven. l. vtique. Aliquando ponitur continuatiuè. ff. de dam. in fe. l. vtique. Aliquãdo. i. ita demum ff. de neg. gest. l. diuortio. §. sed nec. Aliquando. i. sicut. ff. de actio. empt. l. sicut. Aliquando. idest tã tum. ff. ad munic. l. nõ vtique. Aliquãdo idest vsque adeo, de ca. di. l. amissione. §. 1. Aliquando vtiq; sunt duæ partes scilicet vti. i. sicut, & quę, pro & vt no. de ęd. ed. l. ædiles.

Vtro. i. altero, C. de agri. & censi. l. diffinimus, li. 11.

Vtrobi componitur ex vtrum & ubi, pro ad, quasi dicat apud quem est possessio, apud illũ fit, not. per Host. extrà de prob. c. licet ĩ fi. & vide C. & ff. in ti. vtrobi. & inst. de ĩterdictis. §. vtrobi.

Vtroque iure, i. in spiritualib. & temporalib. extra de priuil. quoniam. Aliquãdo ponitur simulatiue. ff. de paci l. rescriptum. §. si pacto. & de reb. dub. l. si is qui ducẽta. §. vtrum.

V ante V.

VVlgaris, hæc dictio quot modis capiat, docet Bar. in l. 1. ff. de vul. & pu. subst.

Vulgaris persona dicitur minus honesta. s. legitimos. ff. de leg. tut.

Vulgaris substō dr, cū quis loco instituì uel eius cui als puta ab intestato est ius adeūdi, in casu hæreditatis non aditæ apponit seu subrogatur. Vñ conditio est semper, si hæreditas non adeatur. Et dr vulgaris qa in hunc casum seu euētum fieri pōt a quolibet qui testari pōt, & cuilibet, q ius adeūdi hēt ex testō uel ab intestato, quia uoluntas talis disponētis simplr admittitur iure ciuili, secus in pupillari & aliis substōnib. ubi nō simpliciter admittitur, imò restringitur, & limitatur. Et qñque penitus non admittitur iure ciuili scripto. Et no. ꝙ conditio ibi apposita si hereditas nō adeat, pōt dupliciter intelligi, ſm ꝙ nō adire dupliciter cōtingit. s. uel pp nolle adire, uel pp non posse. Et istud non posse multis modis pōt contingere, vel quia euenit furor, uel deportatio, uel quia bonorū acquisitio interdicit. Vulgaris. n. substitutio semper continet conditionem de euentu non aditæ hæreditatis, licet iam unum casum, uel plures uel omnes continere possit. Cętera vide supr. de substitutionib.

Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt, nati ex meretrice, quæ plures admisit. l. vulgo concepti, de sta. hom.

Vulua secundum Arc. 14. q. 3. pluriq; quandoq; illud est, quod extra nascitur, vel est venter porci, vel urbe, farcimen uel ilia. s. salcitia.

V ante X.

VXor iusta, ut scribit Alc. lib. 4. Parad. dicitur quæ verè uxor, & perquàm solemniter ducta est, non quę simplici sponsione vxor est, tametsi legitima sit. l. si uxor. de adul.

De litera X.

XEnia dñr munuscula q̄dā quæ dātur esculēta, & poculenta, quæ vulgo dñr appellationes, cæterarū uero rerum, quę usum edulium excedunt, magis ꝓprie dñr

munera. dicitur. n. fieri xenium de pomis cum, quis habet hospites ſm Arc. 14. q. 3. plerique in fin.

Xenodochius est, qui xenoné alicuius ciuitatis procurat.

Xenon est domus, in quo ęgrotantes recipiuntur, curātur & alimētis sustentantur, vt C. de episc. & cler. per totū.

Xenodochium est domus ad hospitium peregrinātium deputata, vt quidā dicunt. Sed tñ xenon, & xenodochium eadem domus dici p̄t. s. in qua valetudinarij, & senes. i. infirmi decipiuntur & aluntur. Prædictam aūt differentiam faciētes, zenon per z literam, & senodochiū dicunt esse scribendum per, s. vide. c. 3. de rel. do. & varia nomina talium locorum habes. 23. q. vlt. sancimus vbi de hoc. & 1. q. 2. si quis homi. ad fi. in auth. de alie. & emp. §. qñ in pr. colum. 9. & de eccles. tit. §. fi. & est glo. in cle. per literas de præb.

Xeno parochi, quorum meminit, l. vlt. ff. de mune. appellantur qui præbēdis hospitiis pręsunt, autore Alc. in pupillus. de ver. sign.

Xerolophum, locus erat Constantinopoli celebris. §. itē lex Corn. Inst. de pub. iud.

Xp̄s est Rex regum dominus dominantium, vt in clem. past. de re iud.

Xp̄e eleyson, vide de consec. dist. 1. hoc quoque. & dist. 2. c. re vera.

Xp̄ianorum nomen primo ortum est apud Antiochiam vbi Ignatius fuit episcopus 7. q. 1. mutationes. Nam prius oēs fideles dicti fuerunt discipuli vel frēs. Sed post quam apostoli fecerūt conciliū antiochenū, tunc dicti sunt christiani, vt est gl. 22. di. sacros. & ibi tex.

Xystici, Athletæ sunt, de quibus meminit Iurisc. in l. athletas, ff. de his, q. no. infa. licet ibidem corruptè legatur sexustici sunt aūt illi, qui pugnabant in porticu amplissima. Sueto. Nec tamen eo minus xysticorum concertationes aut gladiatorum pugnas seuerissime semper exegit. Gręci. n. xystum porticum vocāt ampla latitudine in qua athletæ per hyberna tp̄a exercētur. Has & paradromidas græci appellant, & a nr̄is ambulationes dñr. Vel ſm aliquos xystus hēt originē à xistos, qđ hastam seu telum spiculumve denotat.

De litera Y.

YAtus aliquando sumitur pro puncto mortis, seu ꝓ emisione spiritus vltimi de pen.dist.7.c.nullus. Aliquã do est apertio terræ, c.non offeramus 24.q.1.

Imò verò hiatus scribendum est à verbo hio.

yconomus dr̃ ille, cui res ecclesię gubernãda dat̃.s.epa lis & ꝓprie res canonicorũ Etiã qñque est vice dñs vel ꝑpositus.1.q.3.saluator, vide glo.in c.Imperatorẽ, de iur.cal.vbi conc. Vnde ẜm Goffr.differũt yconomus, syndicus, procurator, & actor. Nã yconomus admi nistrat res ecclesię, & aliqñ defendit in cã, & qñque in ecclesia vacãte fit ad perci piẽdos ꝓuẽtus, & seruãdos ad futurũ ꝑlatũ. Syndicus aũt in reb.& negotijs cuius libet corporis uel collegij. Et ẜm leges nõ differt à de fensore, et est vniuersitatis. Sed procurator est priuatæ personæ ad vnum negotiũ vel plura Actor autem pro vno, vel ꝓ uniuersitate ad vnam causam, et pñtem, et cũ decreto cõstituit̃, in cõ stõne yconomi nõ est, ita oĩmodo necessariũ decretum iudicis, Ange. Are. & Io.Fa.inst.de cur.§.ꝙ si, & idẽ cõstõne syndici dicendũ Bar.in l.nulli. ff.qđ cuiusq.vniuer.no.nõ nego tñ quin tutius sit decretũ adhiberi.gl.& Bar.in l.actor. ff.rem ratam haberi. Spec.ti.de syn.ver. itẽ ꝙ est constitutus minus solenniter.

Imò vero ęconomus scribendum est per œ, diphtungũ.

Ydoneus quis dicatur, & in quib. cõsistat idoneitas vide c.cùm in cunctis, de ele.

Scribendum esse idoneas, nulli dubium.

Ydrophillati dñr ab ydria qđ est uas, quo aqua defertur, vel ab ydor.i.aqua, & phylare custodire, quasi custodes aquarum secundum Io.An. in c.si iudex laicus. de senten.excom.lib.6.

Scribendum est hydrophylaces, à Græco nomine hydor, quod est aqua, & phyliattein, quod est custodire, vide C.de acquæd.l.decernimus.

Ymo, hæc dictio sigñat, quandoq; correctiue, vt testator dicit, Titius, imò Seius hæres esto, vt l.si ita scriptũ.ff. de hære.institué.ibi tex.dicit adiicičtes, & detrahentes, ymò, & mutãtes. Ponitur etiam copulatiuè; C.de no-

nouô Cod. cōpo. l. 1. §. quibus sumitur significatum ex copula adiuncta, & esset idē dicimus ēt. Sed ibi, yconomus q̃ hoc fecerit, ymò fieri passus fuerit, priuetur ponit alternatiuè. vt l. iubemus. §. yconomus. C. de sacrosf. eccl. quia hēt locū, vel ipso alienāte, uel alienari patiente. Pōt ēt ibi accipi correctiue, q̃a eadē, uel maior est rō in alienāte, quā ī patiēte alienari, q̃ puniat. Itē quo ad decisionē legis ponit ibi copulatiuè, quia pęnā hēt locū & in alienāte, & in patiente alienati.

Cum i, Latino scribendū est, & vt quibusdam placet, cū simplim, imò.

Ypocomus dicitur ab ypo, qđ est sub, et comos villa. Inde ypocomi q̃ sunt sub villanis ∻ mi peritiores hippocomi (sic. n. scribendum est, nō ypocomi) dicuntur stabularii, qui equos curant.

Ypocrisarius quandoq; ponitur pro syndico, quādoq; p̄ ecōnomo, vt not. Spec. in ti. de his qui aliena. poss. uel non §. licet.

Apocrisarii legit ēntrā, delectio. c. significasti. 1. q. 7. cōuenientibus.

Ypostasis dr̃ ab ypo, quod est sub, & stasis status, vel stās, quasi substās, & vtunt Greci, sicut nos, pro p̄sona, q̃ hēt substare oīb. accidentibus & oīa accidentia ad se recipit, à nullo tñ informatur, secundum Hugo. gl. est in clem. 1. de sum. Trinita.

Aspiratur, & hæc, hypostasis, de quo suprà suo loco.

Ypotheca ē rēs immobilis pignori obligata, vt domus, ager, fundus. Pignus autem est res mobilis proprie à pugno dictum: quia pugno tradi potest. Et sic ypotheca nō, est aliud quàm obligatio uel pignoratio. Ius autem ypothecarum est illud, quod competit creditori in bonis debitoris sui sibi obligatis pro debito tàcitè uel expressè, & dicitur ab ypo, i. sub, & theca posítio, quasi suppositio, nā creditor rem pignoratam creditori supponit, & ipsa sibi ius constituit.

Ypothecare est obligare, pignorare, uel supponere, ut patet per rubr. ff. de rebus eod. qui sub tuto. & cur. dum subditur. Sine decreto pignori non supponendis.

Aspirantur & hę uoces, hypotheca, hypothecare.

Ysothomus est terra iterduo maria. l. Lucius. ff. de ser. rust. præd.

Isthmum puco intelligat.

Ystriones, i. ioculatores, ab ystria. c. clericus. de vita, & hone. cleri. de cõsecra. dist. 2. c. scenicis atq; ystrionibus & c. pro dilectione.

Cum i, Latino scribitur histriones.

De litera Z.

ZAbarella nomẽ est vnius Iurisconsulti, q fecit vtilem lecturã super Clementinas, & tractatũ de horis canonicis, pro funere suo fertur orasse Pogius Florẽtinus Sepultus est Constantiæ apud minores.

Zelotypia est suspitio vel furor. 2. q. 5. §. hoc autem sub c. consuluisti.

Zelotes idem est, quod zelás, & vlciscens, vt in c. nisi cũ pridem. de renun. §. personæ verò vbi dr. Ego sum (inquit Deus) zelotes, i. requisitor, & exactor castitatis. 1. q. 3. §. hęc vltra 23. q. 1. §. j. i. visitãs peccata patrũm in filios vsq; ad tertiã, & quartã generationẽ in his, qui oderũt me. i. cõtra me paternũ odiũ imitantur. Et sũt verba Dñi ad Moysen, Exodi. 20. c.

Zelus qñq; exponitur, i. inuidia, vt 23. q. 4. c. q peccat. & ibi dicit tex. Dñs flagellatos expulit de tẽplo improbos mercatores, vbi est connexũ testimoniũ scripturæ dicentis, Zelus domus tuæ comedit me. ibi gl. exponit zelus, i. amor, quẽ habui ad tẽplũ comedit me. i. fuit mihi cã inuidiæ pp quã occiderũt me. Aliqñ zelus exponitur, i. feruor dilectionis, extra, de reg. c. 2. lib. 6. p Io. And. in hoc significatio magistri nostri dñr viri zelob non zelotypi, Aliqñ sumitur in bona parte. Aliqñ in mala pro odio, ut no. p Ber. extra, de off. custo. ca. Aliqñ ponitur p ira 23. q. 8. legi. Aliquãdo pro seueritate. 28. q. 8. hi ergo.

Zenotapiũ qd sit, vide ff. de rerũ diui. in tantum. §. fin.

Cenotaphium, scribendum est, qd imaginarium sepulchrum significat à Græca uoce cenos, i. inanis, & taphos sepulchrum.

Zeugma est figura Grãmaticalis. ff. de petitione hære ditatis. l. si quis libertatẽ, in gl. per zeugmam.

Zeleucus est propriũ nomen cuiusdã iudicis, qui (vt est apud valerium lib. 6. histo. 12.) lat a lege de adulteris exoculandis, filiũ in adulterio repertum exoculare parabat, sed precib. populi victus, filium vno, se altero priuauit.

Zygostatē Alc. interprætat̃, pro eo, qui ponderũ & staterarum rationem peroptimè calleat.

Zythum potus est, quē è frugibus excogitauit Aegyptus.

Zizania est seges vel herba ꝑuersa. s. folium. 66. dis. c. nasci. 22. q. 1. quod militare, & quandoq; ponitur pro sorde omniũ segetum glo. bona in cle. dudum. de sepul. & cap. licet. de elect. & ita Saluator dicit ad uolētes eradicare zizaniã. 11. q. 3. c. nolite. 1 post prin. & 23. q. 1. §. 1. Mathæi 12.

Zocomenus est proprium nomen viri Gręci genere, quĩ composuit 9. libros historiæ ecclesiasticæ, exordiēs à consulatu Crispi, & Constantini Cæsarum vsq; ad tēpora Theodosii iunioris.

Zona zonæ uocabulum interpretatur tibi Calderinus in hoc Martialis Apophoreto.

Longa satis nũc sum, dulci si pondere venter.
Intumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

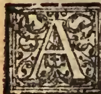
Et clericus coniugatus deferens zonam bicolorē perdit priuilegium clericale. Aufre. in addi. ad q. Thol. 232. cum appellatione uestis contineatur zona, alleg. l. vestis. de au. & ar. le. Bar. in l. diuus. ff. de bo. dã.

Finis Vocabularij vtriusque Iuris.

SANCTISSIMI IVRIS CIVILIS LEXICON.

AB ANTONIO NEBRISSENSI VIRO vndecunque doctissimo, aduersus quosdam insignes Accursij errores, ordine alphabetico editum.

A

BAX, is], siue abacus abaci tabula est, in qua escaria, & potoria vasa collocantur, q̃ sunt mensæ ministerio parata. Iuue. Lectus erat Codro procula minor: vrceoli sex, Ornamentũ abaci. Ausonius: Fictilibus fama est cœnasse Agatoclea regẽ, Atque abacos Samio sæpe onerasse luto Cice. 5. Tuscu. q. Abacus complures ornauit auro, & argẽto cęlato. idẽ in Verrem: Abaci uasa oĩa vt exposita fuerant sustulit. Sed abacus, i. ab eo qđ est abacos Grecè, est inclinatũ, qđ teste Priscia. li. 7. de octo partibus orationis, penultimã genitiui breuiauit, qđ significat præterea vasa q̃dã viliora, in quibus ꝓtiosiora reponũnt, atai for Pœni vocãt, de qb. Paulus Iurisc. lib. 34. dig. q est de leg. tertius. l. hæres. cui Corinthia, inquit, vasa legata essent, & abaces, huic quoque eod. vasorũ collocãdorũ cã paratos videri Trebatius rñdit. Pro quo in codicib⁹ recẽtioribus mendosè baces, à litera dispuncta legitu. Accursius non ratione aliqua, sed verisimilitudine ductus, capsulas esse interpretatur baces. Qđ cum sit nihili verbũ, interpretamentum quoque erit inane. Phil. Beroald⁹ quosdam in loco suarum commentationum, bases legit vocem vulgi sequutus. Sed de hoc lege verbum, Corinthia vasa.

Aba-

Abactores ab oratorib. & historicis appellant, quos Iurisconsulti uocãt abigeos. Ductum utrunq; nomen a verbo abigo, is, quod inter alios sensus sign̄at ẽt à grege, siue armento pecudem furto subduceret: hinc abactores, & abigei dicti hmôi fures. Qđ genus hominum in Hispania maximè inuenit, dicente Vir. in 3. Geor. Aut in pacatos à tergo horrebis Iberos. Qđ Seruius interpretatur, abactores, & subdit: nam oẽs ferè Hispani, q idem sunt, & Iberi, acerrimi abactores sunt. Apuleius 7. de asino aureo. Abactorem indubitatum cruentumq; percussorẽ criminãtes. Ambrosi. in sermone de hostib. carnalibus nõ metuendis: Armenta diripiet, istud dãnũ ab actorẽ tolerando iam didicit. Sed quemadmodũ diximus, a Iuriscõsultis potius abigæ dñr, de quib. titulo, est li. 47. dign. In cuius prima lege Vlp. his verbis scribit: Qui pecora ex pascuis uel armentis abigunt, hi propriè dñr abigei. Quod si quis oues aberrantes, aut alias quadrupedes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, sed potius furti. Est. n. abigeatus ipsum abigei crimen, quod in Hispania grauius, quàm alibi gẽtiũ debere puniri Hadrianus Cæsar consuli rescripsit: Abigei, inquit, cum durissimè puniũtur, ad gladium damnari solent. Puniuntur autem durissimè non ubiq;, sed ubicunque frequẽtius est id genus maleficij. Atqui diximus ex autoritate Virgilij, & Serui Hispanos maximè hoc crimine laborare.

Abrogare legẽ, idẽ est quod tollere siue antiquare, qa à magistratu; q eam ptãtẽ hẽt populo interrogato, an uelit iubeatq. eã legem tolli, illo annuentem antiquatur tolliturq. quemadmodum eodẽ populo interrogato fuerat ꝓmulgata vñ, & lex plerunq; dr̃ rogatio. Cice. li. 2. de legib. Eas, inquit, tu leges rogabis, quæ nunq̃ abrogẽtur. Liuius li. 22. Plebiscitũ primus ego antiquo, abrogoq. Et itaque abrogare legem idem propriè quod derogare. Iurisconsultus tamen de verborum significatione inter utrunque uerbum non nihil distãte facit: Dero-

rogatur, inqt, legi, cũ pars detrahitur: abrogatur, quũ prorsus tollit. Adde tu qđ abrogatur, quum prioris legis infirmãdæ causa ꝓmulgat altera. Sermonis Latini ignari vulgari voce decepti, ꝓ eo qđ esse dēt abrogare siue derogare legē, ipsi reuocare dicũt, quum sic reuocare, ut autor est Varro de lingua Latina, rursus in cor vocare, hoc est renouare Iuuenalis de Domitiano, q legem Iuliam iã obliteratã dormienteq; excitauerat, sic inquit. Qui tũc leges reuocat amaras. Oĩb. atq; ipsi Veneri Martiq; timendas. Virg. primo Aeneid. Reuocato à sanguine Teucri, idest renouato, quippe qui iam prope modum extinctus erat.

Acinacium vinum est, qđ ex vuarum folliculis aqua addita diffenditur. Greci deuterion, i. ꝯm Latini. tum, lorã, tum loreã appellant. Varro in primo de re rustica. Acinorum, inquit folliculi in dolia conijciuntur eoq; aqua additur, eaque vocat̃ lora, qđ lota acina, ac pro uino datur operarijs hyeme. Nonius quoque marcellus: Loram, inquit, dicebant in vindemia cum expressissent mustũ ex acinis, & folliculos indolium coniecissent. Plinius li. 38. quæ Græci deuteria appellant, Cato, & nos loream. Scripsit aũt id Cato in libro, de rustica dicẽs: Lorea erat familiæ quod bibat. Vlpian. li. 33. dig. tit. de vino, & trit. leg. l. Si qs. Vinũ, in q̃d, acinaciũ planè vino cõtinebitur Accursius acinaticiũ ꝓ acinatio legit: interpretaturq; esse vinũ ad vsum comparatum. Quid verò per tale vinũ ipse intelligat, ego non video. Nã si vinũ, qđ est ad vsum comparatum, vinum est q̃d ineptius dici põt, q̃ appellatione vini uinum contineri? Atqui Iurisconsultus alius ꝓspiciebat, qđ poterat in dubitationem uenire, an scilicet lora siue lorea, hoc est uinum illud secundariũ quod ex vuarum acinis expresso musto atque addita aqua maceratis cõficitur, appellatione uini contineatur, quũ presertim maior pars aquę sit in eo ꝓmixta.

Acepta ligna dicuntur, quæ sunt in furno, aut ad solem exiccata, ita ut cũ focis admoueãtur, nõ fumicent, di

cta ab a, particula priuatiua & capnos, qđ interpretatur fumus qua.i sine fumo. Apud Martialem in distichis, lẽma est ligna acapna: & Straboni. li.9. mellis qđdam genus acapniston appellatur: quod ita purgatũ sit, ut non aspiat fumum. Vlpianos, li.32.dign. q est delegatis tertius. l. ligni. Sed & Titiones, inquit Iurisconsultus, & alia ligna cocta ne fumum faciant: acapna volẽs significare.

Aconitum, veneni genus qđdam est celebratissimum, dictum ab aconte quod interpretatr̃ eos, qm̃, ut inq t. Ouidius ea herba ex cotibus colligitur: ait nanq; li. 7. Met. Quę quia nascunt̃ duta viuacia caute Agrestes aconita vocãt. Idẽ li. 1. Lurida terribiles miscent aconita nouercæ. Iuuenalis. Sed nullis aconita bibũtur Ficti lib. A Græcis quoque pardalianches dr̃, i. pardi pardi animalis strangulator. Sed quod ferè ignoratur quæ sit ea herba aconitũ vulgò pro quocunq; veneno accipitur. Marcellus li.48. dig. tit. ad legẽ Corn. de sicarijs, & veneficis. l. eiusdem. Si quis, inquit, temere cicutam, & salamandram, & aconitum, pityocam pas, & bupreſtin dederit, & cætera.

Ad, præpositio composita cũ dictionibus, à cõsonãte incipientibus. mutat d, in cõsonantẽ, q̃ sequitur, id qđ omnes q de orthographia scribunt, annotauere, ut accurro, quod ex ad & curro componitur: affligo ex ad, & fligo. In Pandectis tamen quas Florentini ex p̃da pilana in archiuo ad seruant, semper reperiuntur præpositiones integre, qđ & antiquos obseruasse ex numismatis, & monumentis literarum marmorib. incusis etiã hodie videmus. Itaque in codicibus illi archetypis non legitur ex orthographorum rationẽ, accresco affero, affinis, agnatus, appono, errogo, asseribo, assentio, assideo, assiduus, astringo, & huiusmodi, sed adcresco, adforo, adfinis, ad natus, adpono, adrogo, adscribo, ad sideo, ad siduus, adstrigo, hoc est, ad, præpositione integra. Hæc nanq; oĩa, et similia (tamet si non mutant sensum) retinẽda. est tñ antiquorum librorum maiestas, in libris

bris maximè legũ, quo sũt vetustiores eo habētur maioris autoritatis. Nã si quis per regulas artis grammaticę conaret̃ talia castigare, nõ minus peccaret, quã si pro repetundarum, & finium regundorum, & de familia herciscunda, & de communi diuidundo contenderet, scribendum esse repetundarum, & finium regendorũ, & familia herciscenda, & commune diuidendum, q̃ regulæ quæ traduntur, à Grammaticis de formatione, verborum id fieri debet præcipiant. Apud antiquos nanque gerundia, & participia futuri in dus, a verbis tertię, & quartæ coniugationis inclinata in vndus nõ in endus desinebant. Plautus in ipso statim initio Amphitrionis: Vt vos in vostris voltis mercimoniis emundus vẽdundisque, pro emendis, & vendendis. Permansit tamen hęc declinandi forma in hoc verbo, Eo is, & ab eo compositis, vt eundi eundo eundum, adeundus a, um, prætereundus, a, um. Dicimus quoque hodie pręesse quempiam iuri dicundo potius, quã præesse iuiti dicendo.

Addico is, xi, pro eo, quod est adiudico simpliciter accipitur vt Ciceron. in offi. addictus morti dixit pro adiudicatus. Et Horatius in 1. epistola. Nullius addictus iurare. In verba magistri. Aliqñ ẽt inuenitur pro eo, quod est vendo, vt apud Martialem: Addixti Labiene treis agellos pro addixisti, hoc est uendidisti Gellius quoq; li. 10. Liberos verberari addiciq; iusserũt ei, cui furtum est. Et est vnũ de verbis trib. quæ Prætori accommodant̃, de quibus, intellexit Ouid. in 1. Fast. scribens: ille ne fastus erit, per quem tria verba silentur, Fastus erit per quẽ iure licebit agi. Erit igitur tunc addicere ex venditione aliquid alicui adiudicare. Apud Iurisconsul. lib. dig. titul. est de in diẽ adiectione; pro eo quod esse debet de die in diem addictione, quem errorem primus omnium deprehẽdit, agnouitque Laurẽtius Valla. Verbum quoque ipsum nihilo minus corruptum cũ aliis in locis, tum in eodem titulo legit̃ adiicio videlicet pro addico, ut in leg. Vlpiani.

ni, cuius initiũ est. Quoties Quoties inquit, fundus in diem adiicitur. Et ibidẽ. Si res in die adiecta sit, ꝑ addicit, & addicta sit, q͛d in emendatiorib. libris reperias. Itẽ lib. 40. dign. titulo, de fideicõ. lib. sæpè legitur adiicio, & adiectio in eadẽ significatione, sed corruptè pro addico, & adictio.

Adrogare, & adrogatio, adoptare, & adoptatio siue adoptio differũt, autore Gellio lib. 5. no. c. Att. vbi ex equo distinguit adrogationẽ ab adoptione, nec alterũ sub altera cadere putat. Eius verba sunt. Cũ in alienam familiam inq. libertorũ locũ extranei sumuntur, aut ꝑ Prætorem id fit, aut per populũ. Quod ꝑ Prætorem fit adoptio dr: quod per populum, adrogatio. Adoptátur aũt cum a parẽte, in cuius ptãte sunt, tertiam mãcipatione in iure cedũtur, atque ab eo qui adoptat, apud eũ, apud quem legis actio, est vindicãtur. Adrogantur aũt ij, qui cum suis sui iuris sint, in alienã sese ptãtem tradũt, eiusq. rei ipsi autores fiunt. Et subdit: Adrogari non põt nisi iam uesticeps, i. eum ad annum duodeuigesimum peruenerit. Adrogatio autẽ dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus ꝑ populi rogationẽ fit. Eius rogationis verba hæc sunt. Velitis iubeatis Quirites, uti l. Valerius, L. Titio tam lege iureq; filius sibi fiat quam si ex eo patre matreq; familias eius natus esset, vtq. ei uitæ necisq. in eum ptãs fiet, ut pariendo filio est. Hæc ita uti dixi, ita vos. Quirites rogo. Modestinus lib. 1. dig. ti. de adoptio. l. 1. ad rogationem ab adoptione eo differre putat quo species distat à suo genere. Adoptionis, inquit, nomẽ generale est. duas autẽ species diuiditur, quarũ altera adoptio similiter dr, altera adrogatio quasi uelit dicere, adoptio duas habet species, quarũ altera nomine caret, & ex doctrina Aristotele noĩe generis appellatur, altera uerò est adrogatio. Accursius adrogationẽ dicit appellari, non q͛d populus rogaretur, vt scribit Gellius, sed quod adoptator interrogatur, an uelit eum, quem adoptat, sibi iustum filium esse, ex eo fortasse deceptus, quod le-

legerat primo Institutionū titulo, de adopt. adrogationē fieri solitam Imperatoris an puritate, quia lege regia populus ei, & in eū omne imperium suum, & potestatem concessit, quod si ita est, non adoptator sed Imperator, qui in locū populi successit, in huiusmodi ad rogationibus faciendis rogandus est.

Adulterina res dicitur, q̃ non est legitima, sed suppositia vnde filij adulterini dicti, ex adulterio cōcepti. Hinc adulterinæ lr̃æ apud Apuleiū libro quarto, de asino aureo, & adulterina clauis apud Salustiū, & adulterina signa vocat Festus Pōp. q̃ sūt alienis annulis facta. Ipse quoque annulus, quo signa imprimuntur, adulterinus dici pōt, lib. 48. dign. ti. ad l. Corne. de fal. legib. l. Cornel. vbi Modestinus ait. Qui signum adulterinum fecerit, vel exculpserit. Aphricanus quoq; ĩ eo. ti. l. si quis. Quòd si testamē tum, inquit, adulterinū nō esset. In eodem quoq; 48. li. ti. ad legem peculatus, l. sacrilegij. Vlpia. ait, Non videntur adulterinam monetam execuisse.

Aedicula pro parua æde, hoc est, templo paro accipitur. Nā ædes, is in numero singulari semper accipi ur ꝓ templo, semper adiungitur illi, cui Deo sacrata est atque dedicata, vt ædes Iouis ædes Castoris, ædes Cōcordiæ. Dr̃ quoq; ædes sacra. Aedes, dium, in numero multitudinis significat, domum priuatam, caretq; numero singulari. Ab æde igitur sacra fit ædicula, pro alicuius Dei tēplo paruo, vt Pli. 35. Supra ędiculam, inquit, Iuuentutis: hoc est, Deæ præsidis iuuentæ ętatis. Iurifcon. li. 48. dig. ti. ad l. Iuliam peculatus. l. sacrilegij. Qui ædiculas, inquit, incustoditas tētauerit. Qđ si ædiculæ nō essent sacre, tentare illas non esset sacrilegiū, atque ex consequenti ad legem peculatus non pertineret crimen.

Aestimo, as, pro eo, quod est taxare accipitur, uerbū frequens in iure, scribiturq; per ę, diphthongum, qđ ab ære, & time, qđ est pretiū componitur Sic quoque in Archetypis illis Florētinorum Pand. semper scriptū reperitur, neq; scribendum extimo, as, id qđ in libris re-

recẽtioribus legitur. Hinc est apud antiquos pœna, ę-stimata, ab ęre, inquit Festus, q̃a ęstimauerunt eam ouem decussisse, i. x. assib. bouem centusse, i. centum assibus. Hinc rursus fit ęstimatio, æstimator, & æstimatorius, vt Vlp li. 19. dig. tit. de æstimatio, actio.

Agnus pro fœtu ouis, dictio græca est, significatq. purum siue castum, dictusq. est agnus, q̃ ea sit hostia pura, & immaculata. Varro tamen de lingua latina, agnum putat ab eo dictũ, q̃d fit pecori agnatus. Pau. lib. 32 ff. qui est de legat. 3. l. cum quæritur. Agni, inquit, legati quatenus uidereñtur, quidam aiebãt tm̃ mensium esse. Sed verũ sex eos legatos, qui minores essent anniculis. Hinc pelles aginæ dictæ, ut apud Vlpi. lib. 33. ff. de aur. & arg. leg. le. l. vestis, Pelles, inquit, caprinæ, & agninæ.

Agrippinensis Colonia, ciuitas est Germaniæ inferioris, siue Gallicæ Belgicæ, autor Pto. tẽpestate quoq; nostra Colonia appellatur, de qua Pau. li. vlt. dig. ti. de censib. l. iuris Italici sunt, in Germania inferiori Agrippinensis Colonia.

Agnotheta interpretatur certaminis dispositor, & est q̃ certantibus, pponit p̃miũ, quod det victori Hier. pri. in Iouin. lib. Proponit agonothetes premium, inuitat ad cursum. Item ad Luci. Bæticum. Non est inuidus agnotheta noster, nec alteri palmã, alteri parati ignominiã. Mod. lib. 50. dig. de pol. Septitia. Agonem, inquit, cõstituo trietericũ, & sequit̃, agonotheta existente ac præsidente viro meo. Accur. Agneta legit, non minus falso interpretamẽto, quàm lectione.

Album, tabula erat, in qua iudicũ nomina scribebãtur, quod leucoma Græcis dicitur, ut est apud Iul. Poll. Plinius. in procem. Nat. histor. Quid te iudicẽ facis? cũ hanc operam cõdicerẽ, non eras in hoc albo. Suet. in Clau. Cæsare. Iudicũ inquit albo erasit. Itẽ in Domit. Equitẽ R. erasit iudicũ albo. Seneca lib. 5. Epistol. Turpes infamesque etiam ad album sedentibus, exceptiones. Vlp. li. 4. ad edictũ cuius verba transcribuntur in 2. li. dig. ti. de ede. l. prima. Eum inquit, edere La-

beo

beo ait, qui pducat aduersarium suum ad album. & demonstret quid dicturus est. Sic.n.in Pan.Floré. pro totypis legitur, non ad aliú Quo in loco Acc.multa hęsit atione seipsum atque alios torquet. Deprehendit hunc errorem primus omnium atque monstrauit. Ang.Pol.cui sępe data fuit copia inspiciendi lib. illos.

Algidum, oppidum erat trásmótes Tusculanos 15. mil. pass. ab vrbe R. hunc vrbis tantú vestigia extant. Hor. 1.car. Quæcunque aut gelido prominet Algido. Póp. de orig. iuris. l. necessariú. Virgineus, iquit, recés a cæde, madensque adhuc filiæ cruore ad cómilitones confugit, qui vniuersi de Algido monte, vbi tunc belli gerendi cã legiones erant, relictis ducibus, protinus signa in Auentinum montẽ transtulerunt. Atqui Algidum, ut diximus oppidum fuit, in cuius agro eo tpe Romanorum exercitus ab equis cesus fuerat. Neq; ab Algido, sed Auecilio monte tunc exercitus Romam venit, vt autor est Li.li.30.

Allego allegis, pen.breui, pro eo, quod est cooptare, hoc est, in collegiú adsciscere, componiturq; ex ad, & lego, gis. Vlp.li.50.dig.tit.de decur.l.generaliter, Allegi inquit, i. per electionem in ordinem assumi. Allego, gas, quod est compositũ ex ad, & lego, gas, penul.longa, est ad aliquem locum mittere. Vnde iuris professores consueuerunt allegarẽ leges.i.citare testes ad id de quo disputant comprobandum, sed non sine barbarismi vitio quod pro allego penult. longa, proferunt allego penu.breui.

Aluens, fluminis est vallis, siue fossa, siue cóceptaculú & locus, per quem fluuius labitur, dum intra ripas no tas currit, ná cú euagat alueũ transcédit. Póp. Mela. Ora, inquit. Asiæ, cú alueo Nili amnis descédit in pelagus. In hac sigñatione accipitur in iur, cú sępe alias, tú li.41.ti.de rer.dńio. l.ió quæ est Caii. Quòd si in toto, inqt alueo naturali flumen alias fluere accepit, prior quidẽ alueus eorú est q prope ripá pdia possidẽt, & ibidẽ sæpe. Alias alueus est apiú receptaculú, vt in eod.titu.l.naturalem. Antequam apes, inquit, in alueo

ueo à nobis concludantur.

Ambit⁹ ab ambitione diſtat, qđ ambitus in actu eſt, ambitio verò in aio eſt habitu, ambitione nanque peccat, qui præter modum cupit honores, q ambitioſus dicitur. Ambitũ verò cõmittit, qui largitionib. magiſtratum conſequit̃, quæ in reb. ſacris ſymonia ĩ religione Chriſtiana vocat̃; dictus ambitus, ut inquit Feſtus, ambitu ędificiorũ, qui patet in latitudinẽ pedes duos, & ſemiſſeum, in longitudinẽ idẽ quod ędificium, lib. 48. dig. tit. eſt, ad l. Iul. de amb. vbi Mo. Hęc inquit, lex in vrbe hodie ceſſat, quia ad curam Principis magiſtratuũ creatio pertinet, non ad populi fauoré, qui ſ. decalaratur per ſuffragia.

Amphora vas eſt, ſed quantũ capiat pauci nouerunt, illi maximè, quorũ id ſcire plurimum intererat. Et itaq; ſpatiũ ꝙ circunſcribitur, à ſex (ut ſic dixerim) ſuperficiebus, quarũ latera ſunt pedalia, anguli uerò recti. de qua Priſc. in libro, de ponderibus, & menſuris. Pes longo ſpatio ſolido latoq. notetur, Angulus ut par ſit, quem claudit linea triplex. Quatuor ex quadris medium cingatur inane. Amphora fit, cuius vim ne violare liceret, Sacra verò Ioui Tarpeio in monte Quirites, lib. 35. di. qui eſt delega. 2. Hermog. in l. ſi quis. Serui ex illo, inquit, dolio amphoras x. Et ibidem: Vinum amphorarium. Item li. 33. de penu leg. Scæuola in l. penũ. Sin inquit, & in horreis amphoræ an hæc quoque deberentur. Accur. vaſa tantum eſſe dicit.

Aminæum vinũ ex celeberrimis Cãpaniæ, de quo Vir. 2. Georg. Sunt aminee uites firmiſſima uina dictũ aminæũ, ut putat Seruius, quaſi ſine nimio. i. rubore; nã vt ait, album eſt Plinio, lib. 34. Principatus, inquit datur amineis ꝑꝑ firmitatem, ſenio quoq; proficientẽ. Idem quoq; Falernum & Cęcubum dicitur. Macrobr. in 3. Satur. de generibus vuarũ. Aminea inquit à regione dicta; nã Aminęi fuerunt, vbi nunc eſt Falernũ. Quòd verò Aminęũ Cæcubum, & Falernũ ſynonyma ſint, teſtat̃ Galen. in 6. Decameridon: In muſto,

sto, inquit, vuarum austerarum, quas vocāt Aminęas, easdem & Falernas. Idem in libro, de vinis: Aminæū quod antiqui Roma. nominant Cęcubum. Idem in libro de Euchymia: Album, inquit, quale est Aminæū: nomināt autem id antiqui Latini Cæcubū. Proculus li. 33. ti. de vi. & trit. legat. leg. qui Aminęum, inquit, Græcum, & dulcia omnia.

Amurca est sanies, siue succus ille aqueus, atque niger, q ex oliua simul cum oleo exprimitur, atque subsidit; nā oliua ex quinq; substantijs cōstant, osse, nucleo, sansa, oleo. amurca. Virgi. 1. Georgio. Profuit interdū nigra perfundere amurca, quam Seuius interpretat̄ olei sordes, sed non exponit quas, cum sint duplices. nam, ut dixi, quod subsidit oleo, ex oliuarum expressione dicitur Amurca: qđ verò post oleum in dolia conditum, quasi ꝭm purgamentum, Fraces appellantur. Plinio. lib. 15. Oleum, inquit, in amurca, & fracib. deterius fieri. Adseruabātur autem amurca ad multos vsus. Vnde Cato de re rustica. Dolia, inquit, amurcaria decē habeat. Vlp. li. 33. dig ti. de pen. leg. l. cui penum. Aristo. notat, notat etiam quæ esui potuiq. non sunt, contineri legato, ut puta ea in quib. esse solemus, oleum fortem, garum, amurca. Accurs. falsamenta esse dicit, sed non quæ illa sint exponit. Cum vero in amurca nullus cib. quod ego legerim, esitari sit consuetum, fortè pro amurca legendum est muria.

Anadema simpliciter coronā est, nā diadema propriè regum habetur, dictum anadema ab anadeo, quod est corono. Lucre. li. 4. Fluunt annademata mitrę. Pau. li. 33. dig. tit de auro, & ar. le. l. quamuis. Sicut mittæ, inquit, & anademata.

Analogistæ dicūtur tutores illi, qui nō tenentur reddere rōnem tutelæ administratæ, ab ana prępositione, & logos rō, ut ana tollat rōnē Iul. li. 26. ti. de admin. tut. l. quidam decedens, Eos, inquit, analogistas esse volo, & paulo post. Testamento comprehensum sit ut analogistæ essent.

Angaria, pen. longa, atque in eodem accentu, interpretatur coactio. Veg. libr. 1. de re

re militari loquẽs de tyronib. In angariis, inqt, plurimum detinendi sunt, ꝑcu l que habendi à ciuitatibus. Idem lib. 2. ad vigilias vel angarias faciendas. Acc. in illud Codices Iusti. ti. de sacros. eccl. neminem in angariis vel perangariis, &c. Angariæ, inquit. per sunt in operis personarum.

Perangariç, in quib. vtrunque vertitur, s. personarum, & rerum impendia, verbum, quoq; angario, as, qđ interpretatur cogo, gis, sicut angaria ē coactio. Matt. c. 27. atque iterum Luc. 15. Angariauerunt Simeoné quẽdam Cireneum. Vlp. li. 50. dig. tit. de priuilegio ueteranorum, naues inquit, angariare posse.

Animaduerto, preter illam significationem, quá habet ĩ promptu, hoc est considerare, significat ét punire eum tm̃modo, q. in alterum puniendi habet ptãtem: differtq. constructione, nam dicimus aĩaduerto te, pro considero te. Sall. in Cati. Vt prius inqt, in eos aĩaduerteret, & paulò post Verberibus, aĩaduertebãt in cines. Vlp. li. 46. dig. tit. de iniu. l. itẽ apud Lab. Ait prætor, ne qd insinuandi causa fiat, si qs aduersus ea fecerit, ꝑut quæq; res erit animaduertã. Et animaduersio ꝓ punitione. Vlp. 47. li. dist. tit. de fur. l. meminisse. Extra ordinario, inqt, animaduersione coercendam.

Ancones vasa sunt cubitalia, quoniam ancõ Græcè, cubitus interpretatur. Pau. li. 33. de fundo inst. l. tabernæ. Doliariæ, inquit, vasa, ancones, calices, trullæ.

Anniculus, inquit Valla, & si formam diminutiui hēt, diminut. non est, & dr̃ tàm de reb. animatis, q̃ de inanimatis, q̃ sunt vnius anni, vt anniculus puer, anniculus agnus, anniculum vinũ. Paul. de verb. sig. l. anniculus. Anniculus, inquit, amittitur, qui extremo die anni moritur. Et infrà: Anniculus, inquit, nõ statim ut natus est, sed 365. die incipiẽte planè non exacta dicitur, Item Aphrycanus de legat. 3. l. cum quæreretur. Agni, inquit minores essét anniculis.

Annona ꝓpriè dicitur de re frumentaria. Sed de aliis quoq; reb. posse dici autor est Cicero. in 2. de Diuin. Annonã, inqt cariorẽ in ma-

macello. Erat aut pfectus annonę: de eius origine Liuius l.4.ab vrbe cõdita. Dicta est aũt annona, proptea qđ sit alimentũ annũ.

Annua, bima, trima die, id qđ multis in locis apud Iurisc. legit, quo sensu accipi dẽat, manifestauit Iurisc. de annuis legatis, l. si legatum. Si legatum inquit, sit relictũ annua, bima, trima die, fortè dena, per singulos debent annos licet nõ fuerit adiectum æquis pensionib. Rõ aũt huius dicendi generis illa nimirum, est, ꝙ cum dies in genere fęminino tp̃s significet ut apud Cic. lõga dies adimit ęgritudinem. Et illud poetę: Longa dies homini docuit parere leones. Annus auté significet quod est vnius anni: bimus quod est duorum annorũ: trimus, quod triũ annorum: erit annna, bima, trima die, diem quod anno, biẽnio, triennio. Qđ Iurisconsultus, quinque expresit in tit. de manu. testã. leg. si ita. Si ita, inquit, sit scriptum in testamento: Stichus seruus meus hæredi meo mille nummos annuo, biennio, triennio. si soluerit, liber esto.

Antiades, & paristmi, à Græcis dũr, q̃ sunt Latinis tõsillæ, & sunt inflãmationes circa eas parteis, q̃ mela, i. poma, à recentiorib. uerò amygdalę appellãtur. Celsus li.7.c.11. Tõsilas quæ post inflãmationem induruerunt, Græci antiades appellant. Gal. li. 6. Decameridõ: Hortulanum, inquit, ab vulua, & antiadib. & paristmijs soffocationé patientem. Idem vero lib.10. de medicina simplici, paristmijs siue faucib. uuluæ, & antiadib. Vlp. li.21. tit. de ædil. edic. leg. quæritur. Et si quis habeat antiades, & si antiades sunt quas existimo, i. inueteratas, & quę iam discuti non possunt, vtrobique mendum est Antiachæ pro antiades. Accur. faucium tumores exponit, non tamen dicit quos tumores: quod uero subdit ut scrofulæ omnino falsum est, cum scrofulæ sint apud iuniores medicos, quæ ab antiquis dicuntur, chœrades Græcis, & Latinis strumæ.

Antidorum ex Gręco interp̃taẽ remuneratio, siue retributio, ab anti quod est re, & doratio, donum, quasi

doni reditio. Vlpian. lib.5. dig.tit. de petitione hærede.l.ſed & ſi Planè ſi antidora acceperũt dicendum eſt eatenu locupletiores factos quatenus acceperunt. Locus eſt in 5. Ethicorum Areſtotelis libro hucuſque ab expoſitoribus non enarratus, vbi Leonardo interprete legitur,vñ ſacra gratiarum ſunt: quo in loco Ariſtoteles de hac remuneratione loquitur.

Antidotũ ſiue antidotus eſt medicamentũ, quo nos cõtra venenũ præmunimus, ex eo,quod cõtra detur,dicta.A.Gellius li.26.Huius autẽ regis andidotus celebratiſſima eſt, q̃ mithridaticos vocatur, Serenus.Antidotus vero multis mithridatia ferẽ Conſociata modis, & Plin.li.7. contra venena præcipuũ antidotiũ. Pau.li.33.dign.tit. de pen. leg.l.nõ oẽ,Quo.inquit,in numero antidotum nõ eſt. Item li.18.tit. de cõtrahenda emp.l.qđ ſæpe.Antidota, inquit, & alia quædam ſalubria medicaměta.Vtrobiq; Accurſius nihil aliud dicit,q̃ eſſe genus medicaměti,ſed nõ quid illud ſit.

Antimonia poteſt interpretari legũ cõtrarietas, ab anti contra,& nomos lex,vt in cod. Iuſtin.tit. de uet.iure enucl.l.Deo autore.Nulla, inquit,in oĩb. prædicti codicis membris antinomia. Sic enim à vetuſtate Græco vocabulo nuncupaĩ. Et paulò poſt:Per ſuum vitiũ antinomias induxerunt.

Antonius, & Seuerus quoties in lib Digeſt.legitur,mendum eſt inſigne, pro eo,qđ eſſe debuit, Antonius, & Verus,tum ex codicib. illis vetuſtis Florentinorum, tũ etiam ex ipſa temporum hiſtoria.

Apocha dictio Grçca eſt,interpretaturque receptio: nam tunc illá creditor, dat debitori, cũ ab illo pecunias numeratas, aũt rem quam illi déat recepit. Vlp.li.46.dig. de acceptil.l.ſi acceptilatũ. Intra acceptilationem, inquit,et apocham,hoc inter eſt qđ acceptilatione omnimoda liberatio cõtingit, licet pecunia ſoluta nõ ſit. Apocha nõn aliàs q̃ ſi pecunia ſoluta ſit.Item de fide inſtrument. l.plures apochis atqũe in eodem tit. eſt de apochis.

Apolides Grecè dicuntur, q extorres ſiue exules ſũt, di

cti

sti vel ab apoleo, quod est deperdo, siue ab a, particula priuatiua, & polis, quod interpretatur ciuitas, vt Martia. scribit li. 48. dig. de pę. Quidam. inquit, apolides sunt. i. sine ciuitate. Vlpia. quoq; de leg. 5. li. 1. Nec testaméti inquit faciēdi ius hñt, cum sint apolides.

Apostoli, orū, ex Gręco interpretanī dimissoriæ literæ, ab apostello, qđ estremitto. Vñ est apostole, es, idē qđ remissio. T. Li. Aplos īquit, fregit fregit ī senatu.

Titulus est apud iurisconsul. de libel. dimiss. qui dñr apostoli. lib. 50. dig. Mod. quoq; de ver. sig. l. dimissoriæ. Dimissoriæ, inquit literæ dicuntur, quæ uulgò apostoli.

Apparitores dñr, qui apparēt, & pręsto sunt, ob sequunturque magistratibus: Virgil. 9. Aen. quā ipsi cupiant regi apparere Latino: Gell. li. 2. Postea quam lictor, q. illi apparebat, intellexit. Cic. lib. 3. de leg. Leges, inquit, sunt, qua apparitor es nostri volunt. Hieron. ad Saluinā: Nihil nocuit militantib. paludamentū, & baltheus; & apparitorum caterua. Vlpi. lib. 21. tit. de euict. l. si pignora. Si pignora, inquit, væneant per apparitores.

Appendicus, a, um, dr̄ quod ab alio pendet. Hier. ad Feriā: pudicitia sine conitibus, & appendicijs suis continentia; & parcitate. Vlp. li. 20. dig. de acq. hæred. l. si quis. Sunt, inquit appendiciæ ꝑcedētis instōnis.

Aquiminarium vas est, quod quo quouersum fundit aquas. vñ Grecis ex Herodoto, interprete Valer. pærirhanterā dr̄, à peri circum, & rantizo spargo, siue irroro, Pomponius lib. 34. de auro, &c. l. & si. De aquiminario dubitatū est. Et puto contineri: nā, & hoc propter escā paratur. Et eo. tit. l. in argento. De aquiminario, inquit, Casiiue se consultū r̄ndisse. Item de suppell. leg. l. 1. aquiminarij sępe meminit.

Arcarius, is dr̄, qui pecuniam publicā adseruat. Hieronymus in calce epistol. ad Roma: pro eo, quod in Græco est œconomus ipse arcari[a] interpretatus est. Salutat, inquit, vos Erastus arcarius ciuitatis. Scæuola lib. 40. digni. in titu. de fideicom. liber. l. Thais. Stichum, in-

quit, rationibus redditis manumittivolo: Stichus ar carius ꝓbante dño nomina fecit. In codice quoq; Iustiniano.tit.est de susceptoribus.& ꝓpositis, & arcariis, pôt igitur arcarius esse publicè, & priuatim.

Archiatros ex Græco ĩterp̃tã tur princeps medicorũ, dictus ab arcos quod est princeps, & latros medicus Augu.lib. 3. de ciuit. dei Vbi se, inquit, Aesculapius excusabit, qđ archiatrum se nõ obstetricẽ profitebatur. Hierony.ad Euag. Ne fieret, ait, aliqua plaga, q̃ sciẽ tiã nr̃i lateret archiatri. Iulius quoq; Firm.lib.2.mathes Mercur.in 3.ab horoscopo loco constitutus facit archiatros. In codice iustin.ti.de ꝓfessionib.& medicis.li.10. Medicos, inquit & maximè archiatros, vel ex archiatris, & infra l. archiatri, inquit, scientes annuaria sibi commoda.

Archigeron ĩterpretatur princeps seniorum, quorum gerontos Græcè est senior, siue senex. In C.Iust. tit. ad episcop.aud.leg. archigerõtes. Archigerontes, inquit, & diœcetæ. Acc. quod mirum sit, archigerontes archipresbyteros interpretatur rectè, quod presbyteros ęquè senior interpretatur, vt idẽ sit archigeron, quod archipresbyter.

Archigubernius interpretatᷣ gubernatorũ princeps, siue classis præfectus: cõpositũ nomen ex Gręco, & Latino, qđ per quam rerũ est: aliqñ fieri solet, ut Quin. li.1.ostendit. Liboneus. li. 36.dig.tit. ad Senatusconsultum Treb.l.eius. Saturnius inqt, Archigubernius ex classe Britanica.

Archimãdrita interpretatᷣ agminis siue gregis princeps: mandra nanq; multa significat apud Græcos spelũcã interpretatur frater Ioannes Carmelitanus. Iuu. mã drã posuit pro mulione, cũ in 3.Satur. scripsit, Stantis cõuincia mãdræ. Martialis pro ipsa multorũ concatenatione, dicẽs: Vixq. datᷣ longas multorum vincere mandras. Atq; idẽ aliubi pro calculo in ludo, quẽ uocat vulgus scacorũ, his verbis: Sic uincas nouiumq. publiũq. Mandris, & vitreo latrone clusos. In co. tamẽ Iustin.lib. primo, pro pontifice accipitur. Reuerendissimi, inquit, archimãdritæ.

Idem

Idem col.1. de monachis. Deo, inquit, amabiles episcopi, & archimandritæ, vtrobique pro pastore.

Archimimus interpretat̃ princeps mimorum. Sunt auté Mimi poemata lasciuiétia in turpitudiné, de quib. scripsit. Ouid. Scribere si fas est imitãtes turpia mimos. Et Martia. Mimos ridiculi Philistrionis. Mimus verò, autore Diomede, dictus est qđ oĩa solus imitetur, a verbo Græco mimeome, qđ interpretatur imitor, nã cũ alia poemata idem faciãt, hic tamen peculiari quodã modo. Iulia. li. 38. de oper. li. l. patronus. Nam si quis, inquit, archimimum vel pantomimum.

Architectus interpretat̃ princeps fabrorum nam tecton est faber lignarius maximè, sed architecti negotiũ ad plura se extẽdit Vitr. li. 1. de architect. Architecti, inqt, scientia est plurib. disciplinis, & varij eruditionib. ornata, cuius iudicio probatur oĩa, q̃ à cæteris artib. proficiscũtur opera, ea nascit̃ ex fabrica, & ratiocinatione. Hinc Pau. apost. translatione vtens dixit in Epist. quadã. Quasi sapiens architectus fundamẽtũ posui. Callist. li. 50. de iu. im. l. quibusdam. Veterinarij, inquit, architectus.

Archium interiecta, u, à Latinis dr̃, quod est Græcis archion, quod interpretatur principiũ, & est locus ubi monumenta literarũ publicè adseruatur. Mar. in Philol. nuptijs. Cloto & Lache, sis librariæ superũ archiuique custodes. Hier. in prol. Ester. librum inquit, Ester varijs trãslatorib. constat esse vitiatum, qué ego de archiuis Hæbreorũ reuelans verbum è verbo expresius transtuli. Vlp. li. 48. tit. de pœnis. l. mortis. Quo loco, inquit, publicè instrumenta deponantur archiuo forte, vel grammatophylacio.

Area, inquit Festus Pomp. locus, est uacuus quasi exaruerit, & nõ possit quicquã generare, qualis est in qua teruntur messes. Est quoq; in urbe solum, siue terrę superficies, in qua nihil est ædificatũ. Florent. de verb. sign. l. fundi. Locus, inquit, sine ædificio in urbe, area, in rure, ager.

Arelatensis ab eo est. quod est Arelas, siue Arelate, ciuitas

uitas prouinciæ Narbonẽsis, nũc est Arles. Pli. li. 32. Pompeius Paulini equitis Arelatensis filius. Scæuola li. 33. dig. de vsu, & vsufr. l. codicillis. Ad remp. inqt, Arelatensium pertinere.

Arena plerunque pro amphiteatro ponitur, quo in loco bestię cõficiebãt, sic appellatus, ab eo, qđ arena in solo spargebãt, quæ sanguinẽ effusum ex vulnerib. siue ferarum, siue gladiatorum ebiberet. Iuuen. Lenonibus atq; lanistis Libertas iurisq; idem cõtingat arenæ. Vlp. li. 48. dig. tit. de accusatori. l. qui iudicio. Qui cũ bestijs, inquit, depugnãdi cã in arenam intromissi sunt. Hinc & Arenarii dicti, q. operas suas locabãt, aut obiiciẽdo se feris, aut cõgrediẽdo cũ altero gladiatore, cuiusmodi hoĩes infames sunt Callistratus lib. 38. de operis libertorũ. l. hęc demũ. Neq; arenari⁹ inquit, manumissus, &c.

Areseusa nomẽ celebre est feminarũ in libris digest. In libris recẽtiorib. mendosè legitur. Aretusa. Neq; ignoro Arethusam nympham esse, & fontem eiusdẽ nominis in Sicilia. de vtraq; Virgilius in Bucolicis, & in quarto Georgicorũ lib. Sed quod ad iuris rationẽ attinet, nihil refert Areusam dicas, an Arethusam, nos puritatẽ lectionis, defendimus, qđ Grammatici proprium est officium.

Argentarius non tam argenti opifex est, quàm is, qui pecunia publicas exigit, aut pecunias sub fide publica pmutat, qui vulgò Cãpsores appellantur. Marcellus lib. 40. de statuliberis. l. Stichus. Aut Argentariæ, inquit mensę exercitores. Itẽ lib. 2. dig. tit. de edẽdo. l. ptor. Prætor ait, Argentariæ mensæ exercitores.

Armentum, inquit Varro de lingua Latina, dictũ est, qđ boues maximè parabant, vt inde elegerent ad arandũ, inde armenta dicta postea, tertia litera extrita, p aramenta. Festus tñ Pompeius armentum id genus pecoris appellat, quod est idoneum ad opus armorũ. Pomponius tit. de verbo. significatio l. boues. Boues inqt, armentorum magis quam iumentorum nomine appellantur.

Armillæ, inqt Festus, erãt ex auro, quas viri militares ab Impe-

Imperatorib. donati gerebāt dictæ, quòd antiqui humeros cum brachijs armos vocabāt vnde arma ab his dependentia sunt vocata Vlp. li.34.dig. de auro, & arg. leg.l. argumento. Inaures, inquit, & amillæ.

Arra, arre, siue arrabo, arrabonis, propriè illud est, quod datur pro emptionib. confirmandis. Nā quemadmodū Vlpianus ait, sine pretio vēditio nulla est, neq; precij numeratio, sed conuentio facit emptionē. Sed, vt Caius Iurisconsultus ait, quod arra pro emptione daī, non eo pertinet, quasi sine arra cōuentio nihil proficiat, sed vt euidentius probari possit cōuenisse de pretio. Sed cur in sponsalibus cōtrahendis ab sponso arræ dētur sponsæ, vndeque ea res habeat, originem, pauci nouerunt. Consuetudo fuit apud maiores nostros, vt sponsus, & sponsa inituri fœdus matrimonij se inuicē coemerēt, facta igitur pretij conuentione, & spōsa emebat spōsum dotis ꝓtio. Id quod Plautus expressit dicens. Imperiū accepi, dote libertatem uēdidi, & Iuuenalis. Veniunt an dote sagittæ Libertas emitur, Econtrario sponsā, Vn de est illud Virgilianum ex primo Geor. Teq; sibi generū Tethys emat oībus vndis. Sed quia vtrūq; pretiū erat in ptāte viri, accipit ille doté, quia emptus est ab spōsa, illa verò tm̄ accipit arras, quod est quasi quoddam emptionis signum. Aliqñ tamen arra pro pignore simpliciter accipitur apud autores.

Arremo, onis, trochleę genus, est manicha ad subleuāda onera, q̄ Gręcè dicitur epagon. Vitruuius li. decimo de Architectura. In radice inquit, machinæ collocāt tertia trochlea, eam Greci epagonta, nri attemoné appellāt. Lucas in apostolica historia, cap.27. Artemone quasi Gręca dictione vtit, cū dicit. Et leuato artemone secundā auræ statū, tendebāt ad littus, Nā in Græco artemona posuit, sed fieri pōt vt à sermone Latino acceperit Lucas, cū pręsertim q. cū Paulo erant in ea nauigatione Romani essent, aut saltē Romanè loquerētur. Quod si artemo dictio Latina est, non pōt per th, aspiratū legi, i d quod Isodorus putauit, cū nulla

dictio Larina th, sed neq; vllam aliam cõsonantem aspiratam recipiat. Labolenus, de ver. sign. l. malũ. Malũ nauis esse partem, artemonẽ, non esse, Labeo ait.

Assessores dñr, qui assident iudici non vt iudices, sed vt approbaturi iudicis sñiam: quõ Saluator noster discipulis dicit. Sedebitis, & vos super duodecim sedes, iudicantes 12. trib. Israel, Iul. Firm. li. 2. Mathes. Mars, inquit assessores maximos iudiciũ facit Paulus li. 1. dig. ti. de off. assess. l. oẽ. Officiũ assessorum, quo uiri studio si partib. suis funguntur, in ijs causis constat. In codice quoq; Iust. titulus est de assessioribus, & cancellarijs.

Athleta interpretaẽ pugil siue certator, quia athlos est certamen, & athlon ipsum certaminis p̃miũ, res quidem honorifica nõ quemadmodum eorũ, qui artem ludicram exercẽt, infamis. Iuuenalis. Læuib. athletis & vasa nouissima denotat. Vlp. li. 27. ti. de excusationibus. Athletæ, inquit, habẽt a tutela excusationem Vlpi. li. 2. dig. ti. de iis qui not. l. athletas. Athletam autẽ artem ludicram nõ facere.

Atriẽses siue atriarius, seruus est, qui aliis seruis a dño p̃ponitur, dictusq; atrio, hoc est primę domus parti, vbi apud antiquos diuitiæ adseruabantur, custos adhibebatur, de cuiusmodi sermo Virg. intellexit cum in Ae. dixit. Fidusq. ad limina custos. Et qualis est aut fingitur Plautinus ille Saureas atriensis, qui sit quasi economus, siue uillicus. Plin. Cęcilius in epist. Sumptus atriẽsium, topiariorum, & fabrorum. Seneca quoq; in epist. Sed habet uillicus atriensis colonus Vlp. li. 33. tit. de fundo instru. l. instrumenta. Si uilla, inquit, cultior est, ueluti atrienses. & scoparij. Item de ver. sig. in l. lege. Vtrum, ait, dispensatores, insularij, villici, atriẽses. Accu. trienses interpretatur, qui purgant atrium.

Attellanus, a, um, ab Attella vrbe Cãpaniæ, de qua Sill. li. 11. Punicorum. Iamque Attella suas, iamq. & Calaria adegit. Inde Attellani lubi, & Attellanæ comędiæ. Iuue. Vrbicus ex odio risũt mouet attellanę Gestib. autonoes. Scę. ti. de le. 3. l. p̃ronus. Fundũ, inqt, in regione Attellana legauit.

Autorare aliquẽ, eſt illũ ſibi obnoxium facere atq; obligare, quoniã autores dicuntur, qui habent poteſtatem aliquid faciẽdi, & ſine quorum autoritate nõ põt aliquid fieri. Vnde tutores dicuntur autores pupillorũ, & milites dicũtur autorari à duce ſine prefecto exercitus. i. obligari in illorũ uerba iurantes. Vnde titulus eſt apud Iuriſc. de legendo vel autorãdo milite, & inde autoramentũ pro ipſa obligatione. Vñ Sen. dicit, Nullũ ſine autoramẽto malum eſt. Et Cic. in 1. off. Eſt n. illis ipſa merces autoramentum ſeruitutis. Vlp. li. 26. ti. de autor. & con. tu. l. etſi pluribus. Si tutor, inq̃t autoretur cui adminiſtratio tutelæ conceſſa nõ ſit, pro obligetur. Inde componitur ex autorare pro eo, q̃d eſt ab obligatione ſoluere. in l verbo exautorare.

Aurum coronarium dicebãt, quod erat coronis faciẽdis aptiſſimum, & quantum poſſumus, coniectura aſſequi eſt illud quod ex inſulis Indorum nuper repertis ad vehitur, non quodcunq; ſed, quòd vulgo dicĩt Gutnin, neque enim eſt eiuſdem ſpeciei cum auro cõmuni, quoniam igni purgatum, non pertingit gradum vigeſimum ĩ ſacris literis hoc genus auri Cethim dicitur, & inde Cether dicta, eſt corona auri. Huius generis auri meminit Iuſt. in ſuo codice titu. de Iud. l. Iudæorum. Quam formam, inquit, patriarchæ quondam coronarij auri nomine poſtulabant. Item libro 10. de auro coron. l. vnica. Ad collationem, inquit, aurí coronarij placuit neminem abſque conſuetudine eſſe cogendum. Sed cur illud auri genus deſtinaretur coronis, illam puto fuiſſe cauſam, quod ſplendore quodam peculiari fulget.

B

BAcula aurum eſt nondum purgatum, neque adhuc in maſſam redactũ, Græcè chryſamos dictum, & quaſi ab eo, quod ſit aurum imperfectum. Neque eſt uerbum Latinum, quod Accur. putauit, ſed Hiſpanum. ſcribit Plin. lib. 33. Nat. hiſt. Hiſpani, inqui

aurum quod minutum eſt, balucã vocant. Iuſtinianus li.11.in ti.qui eſt de metallaris. Octonos, inq̃t, ſcrupulos in baluca. Et infra l.ob metallũ. Quatuordecim, inq̃t, vncias in baluca. Cuius legis ſenſus hic eſt, q̃d ſi metallarij conduxerunt à principe aurifodinam aliquot auri libris, puta centum, id dr̃e eſſe purgatum, q̃d ſoluendum eſt. Quod ſi voluerint ſoluere in balucã, debere pendere pro ſingulis libris quatuor denas uncias, hoc eſt pro intertrimento, & ſpurcitia duas vltra duodecim. Eſt operę p̃ptiũ aud reſomniãtẽ Accurſium, Baluca inquit, vas lucens, quaſi in eo uaſe aurei illi vectigales principi deferrentur. Sed quia hæc interpretatio ſibi non placebat, adiecit aliam non minus ridiculam. Vel baluca inquit, quaſi baiulãs lucem hoc eſt. auri ſplendore. Dic mihi, o Accurſi, hoc eſt de quo tu gloriaris, accurrere, uel ſuccurere legibus an potius ea, quæ dilucidè à legiſlatore dicuntur. tenebris in uoluere.

Bannum à recentiorib. dr̃ illa ſpecies exilij, quæ ab antiquis dicebatur proſcriptio. En cartados hmõi exules Hiſpani appellãt, Itali bãnitos, ij ſunt, de quib. in iure ciuili, & apud autores Latinos dicitur, q̃d carent de iure togæ quibus aqua, & igni interdictum eſt. C. de epiſcopis, & clericis, in noua conſtitutiones Federici, Banno, inquit, imperiali ſubiaceant.

Bapheus interpretaĩ tinctor & baphe tinctura, vtrũque ductum a bapto, quod eſt tingo, ſiue colore inficio. Ser. in illud Vir. li.4. Geor. Hyali ſaturo fucata colore, iuxta Tarentum, inquit, ſunt Baphia, vbi tingitur lana, Inſt. lib. 11. eod. titul. de murilegulis. l. baphei, inquit, Per quos & priuata noſtra ſubſtantia tenuatur & ſpecies gynæcij confectę corrumpuntur. Idem in ti. de veſtib. holoberis. l. purpuræ. Ad baphia, inquit, Phœnices.

Baſtagiarij, ſiue baſtazõtes dicanĩ baiuli, & corbulones qui ferunt onera humeris dicti à baſtazo verbo græco, quod eſt porto, as, latinè. Iuſt. li. 11. eod. ti. de muril. & baſtagarijs. Quod ad præſens, inquit, remedium

per-

pertinet, quintũ animal bastagariis pro reparatione præbeatur. Acc. nihilo plus succurrit, quã solitus est. Sunt, inquit, bastagarij, q cogunt rusticos ad hoc, vel sunt becharij de domo principis. Becharios Itali vocant lanios, siue lenio-nes, sed diuinat, solitus est aliis in locis.

Berytos ciuitas est Syrię Phęnices ꝑpe Tyrum & Sidonia patria Vlp. Iurisc. Pli. li. 5. Berytos inquit, Colonia, quæ Felix Iulia appellat̃. Scęu. li. 45. dig. ti. de ver. obli. l. qui Romæ. In ꝓuincia, inquit, Syria in ciuitate Beryto. Pau quoq; in ti. de cẽsib. Beryto, inquit, in Phęnicia. Hinc beritius, tia, tium. Vnde Pli. vina berytia celebrantur. lege statim biblij.

Biblius, a, vm, à Biblo oppido quoq; Phænices, de quo Strabo, Plinius, Mela. Est & in eadẽ prouincia Palębiblos. i. antiqua biblos. Bibliorũ meminit Ezechiel Proph. c. 26. & 27. Ius. li. 10. Codicis, ti. qui est de municipibus, & originariis. Cũ te Biblium origine, incolã autem Berytium esse proponas. Vtraque enim Syriæ Phęnices est ciuitas, & altera alteri finitima est.

Bibliotheca locus ẽ, vbi reponunt̃ libri, nã biblos interpretatur, liber, theca repositorium, quẽadmodum Dactylotheca, ubi reponũtur annuli Oporotheca, ubi fructus arborũ, Pinacotheca, ubi tabulæ. Vlp. lib. 32. dist. qui est de leg. 3. l. librorum. Libris, inquit, legatis bibliothecas non contineri.

Bidens, tis, genus est instrumẽti fossori dictum ex eo, ꝙ duos hẽat dẽtes, quemadmodum rastri, ꝙ habent plures. Iuuenalis. Viue bidentis amans, & culti villicus horti. Vlp. lib. 33. dig. l. instrumenta, Ligones, inquit, sarculi, falces putatorię, bidentes.

Bini, æ, a, nomẽ est numerale distributiuũ, siue diuiduũ, hoc est, quod significat tot res illarũ, quæ diuiduntur singulis cõpetere, ut si dixeris, bini argentei sunt viritim distribuẽdi, intelligimus q̃d singulis viris cõpetunt duo argentei. Poetæ abutunt̃ hac significatione accipientis bina ꝓ duobus simpliciter. Vir. j. Ae. Bina manu lato crispãs, hastilia fer-

ferro. Idem in 8. Frænaque bina meus, quæ nunc hẽt aurea Pallas. Accursius huiusmodi noĩa in bis tantũ interpretatur, ut bina pro quatuor, q̃ina pro decem, dena pro viginti. cõtra mẽtẽ legislatoris, magnoq. sẽsus detrimento. Lege in dictione deei. Est alia sigñatio huiusmodi noĩum iunguntur noĩb. pluraliter declinatis, vt si dicas, binas literas tuas accepi intelligo, ꝙ accepi duas epist. sed binas dixi, quia literæ, arũ, ꝓ epist. caret numero singulari. Hinc est ꝙ M. T. reprehendit filium Ciceronẽ quia scripserat se accepisse duas literas, cum debuisset dicere binas, nam dicẽdo duas, significabat, quòd duo tantum elementa accepit, puta a, b. Neratius li. 39. tit. de damno infe. l. qđ Cornelius. Binarum, inq̃t, ædiũ, & in alia lege de seruitutib. vrbanorum præd. cuius initium est, Binas ædes habeo, alteras tibi lego vtrobiq; significat duas domos. Nam ædes pluraliter declinatum (vt diximus in dictio. ædicula) domũ priuatam significat. ꝙ si dixisset duas ædes, intelligendũ esset ꝙ habebat duo templa, quando quidem ædes templum significat in vtroque numero, aut quemadmodum Accursius interpretari consueuit, in bis tantum, quatuor templa.

Bisextus appellaẽ dies ille intercalaris, q̃ in quarto quoque anno interponitur, mẽse Februario, die 6. Calen. Martias, vnde bisextus dicitur, ꝙ bis numeramus 6. Calendas Martij. Sed vt alterum ab altero distinguatur, in priori dicendum est sexto Calẽ. Martij die intercalari, in posteriori simpliciter sexto Cal. Martij. Est autem intercalare ferè interponere. Causa verò adijciendi illum diem ea nimirum fuit, ut cursus solis cum numero dierũ congrueret, quod fieri non posset, nisi quarto quoque anno dies unus adderetur, qui colligitur ex quadrante, hoc est sex horis, quę ad complendum solis cursum post 365. dies supersunt, de quo multa apud Macr. in j. Satur. Cels. de verbo. sig. l. cum bisextus, &c. ubi Accursius multa delirat.

Byssicus, a, um siue byssin⁹ a, um, est res byssi materia cõstans.

stans. Est aũt byssus genus lini cãdidissimi circa Elidẽ Achaiæ nascẽs, neq; vsquã ferè alibi, queadmodũ Carbasus ĩ Hispania iuxta Tar raconẽ de vtroq; Pli. est au tor li.19. Nat. historiæ. Byssi meminerũt sacræ literæ in vtroq; testõ. Martianus lib.39. ti. de publicanis. l. fi. Xylocinnamomum. opus byssinum, ubi pro byssico mẽdosè bussicum legitur.

Bombycinus, a, um, qđ est à bõbyce, Est aũt Bõbyx vermiculus, ex cuius capillamẽto depectitur, qđ vulgo dr̃, sirgo siue seda. Nã sericum lõgè aliud est, q̃ quod putat, vulgus incertus loq̃n di artifex, de quo in verbo Sericũ. Sũt igit̃ vestes bõbicine, qs ignari harũ rerum vocant sericeas Iuuenalis. Hę sunt. q̃ tenui sudent in Cyclade, quarũ Delicias, & paniculus bombycinus vrit. Vlpi. li.33. tit. de au. & ar. le. l. vestit Vestimẽtorũ, inquit sunt omnia lanea, li neaq. serica vel bõbycina.

Bona orũ, inq̃t Festus, dñr su cta rerũ, sic dicta, qđ viris bonis digna sũt. Sed alr̃ vulgus accipit bona, alr̃ sapiẽtes. Vulgus nãq; imperitũ eã tm̃ appellat bona, q̃ sũt fortunæ subiecta, cum illa infimũ gradum in genere bonorum obtineãt, imò uero s̃m Stoichos neq; oĩno sint bona simpliciter, cætera vero bona cum additamẽto, aut bona vtilia, aut bona iucũda, Iurisconsulti tñ quia cũ vulgo & ad vulgum loquunt̃, bona vocat patrimonium & cẽsum cuiusque, vt Vlpian. ti. de ver. sign. l. bonorum appell. &c.

Bractearius est ille, qui secat aurũ in tenuissimas laminas, q̃ dñr bracteę. vt apud Vir. li.6. Aẽ. Tenui crepitabat bractea vẽto. Inde bractearius d Iul. Firmicus li. 3. matheseos. Venus, inquit aurifices, inauratores, bractearios, & argẽtarios facit Iust. li.11. Cod. l.1. Artifices, inq̃t, bractearii. Accu. Pẽtaburgos interp̃tat̃, i. q̃ faciũt q̃da uolubilia circa frẽnos, sed in qua lingua dicantur hmõi artifices pẽtaburgi, ego fateor me ignorar̃, quẽ madmodũ possum persancte iurare. Accursium oĩno non intellexisse. quid bractearii nomine sign̄aretur.

Brephotrophium, locus est, vbi ĩfantes expositi publicè alunt̃, nã brephos interp̃ta ĩfans, & trophe alimẽtũ. sic

orphanotrophium dr̃ ubi alũtur orphani, & ichthiotrophiũ vbi pisces, peristerotrophium vbi columbæ. Inst.in Cod.ti.de sac.sanc. eccles.l.illud.ubi mendose bephotrophium legit̃ expũcta secunda litera.Item, & iterum. l.sancimus, atque iterum l.vt inter, habetq; accentum in peuultima.

Bubulcos est custos bouũ, aut qui bob. vtitur. Ouid.4.de Põto.Per medias Istri plaustra bubulcus aquas Cato de re rustica. Bubulcũ vnũ habeat, asinariũ vnũ Pau. li.3.dig. de fun.inst.l.cũ de lanionus. De bubulco, inquit, siue de eo qui ibi bobus arat. Inde bubulonic⁹, a,vm, res ad bubulcũ pertinens, ut in eo.titu.l.sed, & stragulas, vestes, & bubulonicas, q̃ eqs insterni solẽt.

Buccinũ, genus conchyliorũ est, ex q̃b purpureus color inducitur, nã purpurę annumerant̃ murices, Buccina quæ à Grecis dicũtur ceryces, & q̃ proprio noĩe dñr purpuræ. Vlp.li.32.qui est de leg. 3. l. si cui. Purpuræ appellatione oĩs generis purpuram contineri puto, sed coccum non continebitur: buccinum aũt & ianthinum cõtinebitur. Acc. colonis genus dicit.

Buprestis, ut scribit Pli.bestiola est rara in Italia, simillima sca rabeo lõgi pedi.Idẽ li.12. Pollet, inquit, contra catharides buprestim, & Pityo cãpas. Apud Marc.48. digesto.l.eiusdem.vbi pro [illegible] resti, & pityocampis [illegible] lose legitur bubostris, [illegible] tuo carpas.Si quidẽ dr̃ buprestiquasi bonis p̃ster. i.serpens, nã subit nares bouum, atq; ita enecat illos.

Burbo, partus est ex equo, & asina, sicut ediuerso mulus ex asino, & equa. Hispani burdieganos appellant. In 4.Reg li.c.5. Hier.interp̃te. Obsecro, inquit, cõcede mihi seruo tuo, ut tollam onus duorum burdorũ de terra. hos Græci ginnos vocant. Theo. Gazes ex Ari. in li.de animal.Inos. Interpretatur. Vlp.li.32.di.q est deleg.3. itẽ legato, Vel lectica, uel burdones.

C

CAballus ab equo eo distat, q' caballus ferà nunquam sine derisione dicitur, atq; ideo Satyrici poetæ, qui cum risum excu-

tiant

tiant nemini parcũt, caballo potius q̃ equo vtunĩ Lucili. apud Noniũ Marcellũ. Succuſſatori tętri tardique caballi. Et Horat. Satyreia no circũeſtare caballo. Equus verò nõ dr̃ niſi de apto, & qualẽ Virg. 3. Geor. deſcribit, dicẽs. Cui ardua, ceruix, Argutũq. caput breuis aluus, obeſaq; terga, Luxuriatq. thoris animoſum pectus, &c. Pomponius lib. 33. tit. de fund. inſt. l. ſi ira. Caballos, inquit. qui in priſtinis eſsẽt. Nã priſtinis nõ delegaÌ niſi mali, & d̃ q̃bus Iuuenalis dixit. Dños pretiis mutare iubent. Exiguis, tritoq. trahunt epithedia collo. Segnipedes digniq. mola verſate nepotis. Hos Hiſpani rocines illos cauallos appellant.

Cacabolla grãdior eſt, ſiue illa ſit ex argilla, ſiue ex ſtãno, ſiue ex argẽto, uel alia quacunq; metallica materia Col. li. 13. de re ruſt. ĩ cacabo figlino nouo coquiĩ, vel ſtãneo muſti arbuſtiui aminei, vrna. Eccl. 13. Quid cõicabit cacab. ad olla qñ n. ſe colliſerint, cõſtringentur, quaſi cacabus ſit metalli tm̃ materia, & olla ex creta dũtaxat figlina. Põp. li. 33. tit. de au. & ar. le. l. & ſi Certè, inq̃t, ſi cacabo arg. hẽbat, vel miliariũ argẽteũ i. vas ad coquendm miliũ.

Caducũ, ex lege Papia, legatũ erat relictum ſub cõdõne, qua deficiẽte, vel viuo, vel mortuo teſtatore cadebat, & redibat, vel ad teſtatorẽ viuũ, uel ad ſubſtitutũ eo mortuo. Vñ ti. ẽ ĩ C. Iuſ. de toll. cad. Iuuen. Legatũ oẽ capis, nec nõ, & dulce caducum. Commoda præterea iunguntur multa caducis.

Cæduus, a, um, à cędendo, i. ſciedendo dr̃, vñ ſylua cędua dicta, qd̃ illius arbores licitũ eſt ſcindere, ſiue lignorũ, ſiue materia cã. Nã ſyl nunq̃ dr̃ niſi de arboribus. Pli Cęcilius in epiſtolis. Cædue, inquit, ſylue, cũ monte ipſo deſcẽdunt. Cato de re ruſti. Sylua, inq̃t, cędua, &c: Papin. 24. dig. ti. ſol. mat. l. diuortio. Si arbores inquit, cędũæ fuerunt, vel germinales. Item de verb. ſign. l. ſylua cædua.

Cœmentum dr̃ à cœdendo, nec eſt qd̃ vulgus, putat, edificii fundm̃, ſed ſunt lapides, ut ait Nonius, quib. ędificia conſurgunt, citatq; ſennam in 4. hiſtoriaru. Formidine, inquit oppreſ-

sis quod humilem cæmentis instructũ oppidi murũ sciebat. Vit. li. 1. Saxa quadrata. siue silex, siue cæmẽtũ siue coctus later. Vlp. li. 41. ti. de riuis. l. Seruius. Si riuũ cęmenticiũ uelit facere, audiendum esse, hic pro lapidib. quadratis posuit.

Caius Iurisc. fuit, pace aliorũ dixerim, pitissimus oĩum. Eius cõsulta consultissima citanť q̃ sæpissimè ĩ libris. Pãdctarũ, sed in illis Florẽtinis semp per C. Caius. in recẽtiorib. verò per G. Gaius. Cã verò erroris ab eo est orta, quod Seruius grãmaticus scribit ĩ 1. Georg. Virg. li. tria esse nomina, q̃ scribunť per c, ꝓferri dẽnt per g. Cneius Caius, Amurca. de Amurca superius dictũ est in suo loco: de Caio per c, dẽre scribi. Quintil. est autor lib. 1. orator, inst.

Calata, comitia dicebãtur, autore Gel. q̃ ꝓ collegio Pontificũ hři solebant, aut regis, aut Flaminũ inaugurãdorũ cã. Ea aũt in duo genera diuidebať, curiata uidelicet, & cẽturiata de q̃b. Diony. Halic. & Liu. in 1. ab V. C. scripserunt, Comitia verò calata dicebantur ex eo, q̃ populus uocatus ĩ vnum locũ ad ferenda suffragia cõueniebat. Cato. n. est vocare. Comitia pręterea à coeundo, hoc est, conueniẽdo dicta sũt Iust. li. 2. Inst. titu. de test. ordinãdis. Testamẽtorũ, inq̃t, duo genera in vsu fuerũt quorum altero ĩ pace, & otio utebãtur q̃d calatis comitijs appellabãt. i. ad cui⁹ solẽnitatẽ req̃rebať ppři vocari cõsẽsus. d̃ reliquo lege ibidẽ.

Calcaria ẽ fornax, ubi cale ex coctis lapidib. cõficitur. Vñ Plin. in histo. natu. scribit, oliuas cinere ex calcarijs lætari. Imperator in tit. de pœ. l. aut dãnum. ꝓ fodina posuit lapidũ, ex quib. igni: resolutis calx ipsa cõficiť, nã de dãnatis ad metallũ loquiť, sunt aũt lapides in genere metalli. Nam quod Accursius dicit calcariã esse opus calcãdi terrã, ẽt pueri, qui nõ dũ ætate leuanť, intelligunt esse perinane.

Calculator propriè dicitur, q̃ per lapillos rusticorum more competat, nam calculus est lapillis, vnde calculare, per lapillorũ signa cõputare. Mar. Nec calculator inq̃t, aut notari⁹ uelox. eosdẽ appellamus, & calcularios Modest. li. 37. dig. de excus. l. spa.

l. spadonum. Neq; calcularios inquit; quos vulgò ratiocinarios dicimus.

Calendariũ liber erat rõnum quorumcunque sed earum tm̃, quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorum noĩa scribebantur: dictum calendariũ, quia primo cuiusq; mẽsis die, hoc est Calendis, pecuniæ dabãtur fęnori, & exigebantur cum vsura. Ouid. Si puteal Ianumq́; times celeresq́; calendas. celeres dixit, quia debitorib. cito redire vr̃ terminus debiti soluendi Hora. Qui nisi cũ misero tristes uenere Calendæ. tristes aũt ab effectu uocauit q̃ debitorẽ faciunt tristẽ. Idẽ quoq; in Epodo de Alphio fœneratore. Oẽm redegit Idib. pecuniam, q̃rit Calendis ponere, s. ad usuram Seneca lib. I. de bñficiis, Nemo bñficia in Calendario scribit, i. in li. fœneraticiarũ rõnum, ut inde sortẽ cũ usura recipiat. Idẽ in quinto eiusdẽ. Quid fęnus & calendariũ, & vsura, nisi humanæ cupiditatis extra naturã q̃sita noĩa? Atq; adhuc in epistolis: Forũ conterit, calendariũ uersat, fit ex dño procurator. Scæuola lib. 33. dig. tit. de fundo instr. l. nepoti. Legã uerat, inquit, p̃dia ut structa sunt cum uino, grano, calẽdario. Itẽ Aphricanus, de leg. 3. l. qui filium, Certa p̃dia nepoti per fideicõmissũ dederat. excepto calendario. Atq; ibidẽ l. nomen. Noĩa, inquit, ex calẽdario, q̃ elegerit. Accur. nomina debitorũ calendariũ interpretatur, verè quidẽ, non sufficiẽter, neq;. n. qđcunq; debitũ uenit applõne calẽdarii, sed tm̃ qđ ex fœneratione conflatur.

Caligatus miles dicebat̃, qui erat manipularis. Manipulus aũt exercitus, Varro de ling. Latina appellat minimas manus, q̃ vnum sequũtur signum, ex manipulis aũt cohoors cõponitur. Caligatus autem dr̃ à caliga, hoc est, tibiali siue ocrea, quod erat crurũ armatura de qua Tranquil. in uita Caij Cæsaris, Caligula, inquit, cognominatus est, q̃a manipulari habitu est inter milites educatus, De milite igitur caligato, hoc est, manipulari siue infimę condõnis, dixit Iuuenalis, Cũ duo crura hẽas ostẽdere tot caligatos, Quintilia-

tilianus in declamationibus Parere caligatū tribuno lex iubet. & paulò post. Cómendent ibi ordinē caligati militis. Vlp. in tit. de ijs, q notanī infamia. Ait, inquit, Prætór, q ab exercitu dimissus erit, dimissum accipere debemus militē caligatū, vel si quis alius vsq; ad cēturionē vel pfectum choortis, vel alæ siue lagionis. Itē de custo. & exhi. reorū. l. de militib. & de re milit. l. omne delictum.

Camelasia, siue ea melaria, est curatio camelorū. q publicè, & ad usus publicos alebanī. & Camelarii ipsorū: camelorum curatores, quorū duo sunt gña, alterū bactrianum, qđ unū tm̄ hēt tuber, alterū arabicum qđ duo tubera in dorso habet. eosdē & dromedarios ob velocitatē cursus uocāt. Arcadius li. 50. tit. de munerib. l munerum, Camelasia, inquit, psonale munus est. Et ibid. de camelario.

Cannabis herba est & materia netilis, ex qua non mō texa fiunt, sed ēt funes torquētur. Vñ Pers. Tibi torto cānabe fulto Cœna sit in trāstro. Vlp. li. 14. de exercitoria actionem. l. 1. præpositus, inquit, est legumini & cannabi.

Cācelli sunt ligna ītet se modicis īteruallis in trāsuersū connexa, quib. tribunalia. scenæ. & fenestræ muniri cōsueuerunt: Cic. in uérsi. Circūdati cancellis vñr in sua puincia: Idē j. de orat. Forēsib. cācellis circunscriptā snīa. vtrunq; p trāslationē. Sed pprie Sidon. li. 1. de turba satelliū Theodorici regis. Exclusa, iquit, uelis, inclusa cācellis. Canticorū c. 2. Hiero. interpte. Respiciens, inquit, p fenestras, pspiciēs p cācellos. i. per foramina cācellorum. Hmōi quoq; fenestrę Clatratę dñr. Aphrican⁹ li. 30. qui ē de le. 1. l. cætera. Si cācelli, īquit sūt, vel uela. Itē tit. de fundo in l. q̄sitū. Cācellos quoq; instro contineri puto, & aliis in locis.

Cancello, cellas, verbū vř esse ductū à cancelli, in quibus ut trāsuersaria nectunī ligna, ita cū scripta ex pungenda sūt, trāsuerso calamo lineæ indicunī quibus propriè illinire, siue allinire est vñ litura. Hora. in arte poet. In cōptis allinet arte Trāsuerso calamo sign. ac si dicat, cācellabit. Vlpi.

lib.

lib.28.ti.de ijs, quæ in teſtó delentur.l. cancellauerat quis teſtm̃ uel induxerat.& ibid.l.ꝓxima.Si omnem ſcripturã cancellaſſe. Itẽ lib.12.ti. de proba. l.ſi chirog. cãcellatum fuerit.

Catharis, cantharidis, ſcarabei q̃dã ſpecies oblongioris eſt, maculas rubras trãſuerſarias hñs, Hiſpanè in Bętica mea cubiculus uocant, aliis in locis Abadeios:in quo fallunt tẽpeſtatis nr̃æ medici pro cãthari dib.vt entes quibuſdã uermiculis ad muſcarũ ſimilitudinẽ.Pli.lib.18.Eſt,inq̃t, cãtharis dictus ſcarabeus paruus.Gal.ꝑterea de medi.ſimplici,Cantharidum, inquit ſiue ſcarabeorum. Nã cãthariis eſt ſcarabeus cãtharis vero ſcarabei hñs effigiẽ,Marc.li.48.tit.ad l. Corn.de ſicar.& ven.l.eiuſdẽ.Et ꝙ q̃s,inq̃t, luſtramẽti cã dederit cantharidas.

Cantharus uas erat,quo utebunt̃ in ſacris Liberi pr̃is, habent anſas, atque ut ait Acró,patulũ erat. Virg.in Buc.Et grauis attrita pendebat cantharus anſa. Pli.li. 33.Cantharis potaſſe exẽplo Liberi pr̃is traditur.Eſt ꝑterea cantharus illud aq; conceptaculum, unde ſalientes erumpunt,quemadmodum apud Aphricanũ li.30.dig.tit.de leg.j. l. cætera.Canthari, inquit, per quos aquæ ſaliunt.

Capitale odiũ, capitale ſuppliciũ, capitalis morb. qđ caput alterius,i. uitam petit. Capitalis hõ, & capitale crimen propter, qđ caput cõmittentis peti dẽat ad pœnã.Feſtus Pompeius Capitalis, inquit,locus eſt, ubi ſi quid uiolatũ eſt, capite uiolatoris expiat̃, Cice.de ſenectute. Nullã capitadiorẽ peſtẽ, quam uoluptatẽ corporis hoĩnib. à natura date.Pau. li, 48. de publicis iudiciis.l.publicorum.Capitalia,inquit, iudicia ſunt,ex quib. pœna, mors, aut exiliũ ẽ, hoc eſt aquę & ignis interdictio per has. n. pęnas eximitur caput de ciuitate.

Capitiũ eſt capitis tegmẽ, ut inquit Nonius,citatq; Varonẽ in 4.lib:de vita patrũ. in li.tñ de ori.ne ling.Lat. ab eo capitiũ dici putat, quod capit pectus,i. ut aliqui putãt, indutũ cõprehẽdit Iob.ca.30.Quaſi capitio tunicę ſuccinxerũt,ubi interpres capitium pro col

latio vt accipere. Vlpi.lib. 34.de au.& argen.leg. l.vestis.Muliebria, inquit,sunt veluti stolæ,pallia,tunicæ, capitia, zonæ.

Capitulum à Pli.lib. 3. naturalis hist.est oppidũ Italiæ, vnde possessiuum gentile, ponit,capitulensis Pau. li. 50.dig.tit.de censib.l. fi.Similes sunt Capitulenses.

Capsarii dñr qui filiis nobiliorum ciuiũ ad scholas euntibus, libros deferunt in capsula. Iuuenalis de seruo capsario.Quem sequit custos angustę vernula capsę. Suetonin.Nerone. Cõstat quosdam cũ pædagogis,& capsariis vno prandio pariter necatos. Vlp.lib.40.tit. de manu.vin.l.si collactaneus,vbi exprimit capsarii offm,i.q portat libros. Itẽ đ iure imunitatis l.qbusdã

Careum genus est aromatis myropolis cognitum, nobis vero incognitum,quippe quod peregrinũ fit. Pli. lib.16.Peregrinum inquit est careum gentis suæ nomine appellatum, culinis principale Gale. ad Paternianum.cap.de careo.Vtit eo quoque Apitius de re coquinaria.Paulus lib. 33. dig. titulo de penu. legata, l.non omne. Sed quod quidam negauerunt piper ligusticum careum, & laser, eiusmodi in penu non esse improbatum est.

Carrum siue carrus,& carruca plaustra sunt oneraria, hoc est comparata ad ferẽdum tm̃ onera. Cæsar in primo commẽt.Iumẽntorum inquit,& carrorũ quã maximum numerum coemere. Ita cõmẽtario quoque Hispaniensi. Per viarum angustias carra complura. Martialis. O iucũda Couine solitudo Carruca magis essedoq; gratum.cõsultus lib.39.ti.de donationib.l.si id.Vel grex, ait,uel carrum. vel caruca. Item Scęuo.tit.de au.& arg.leg. l.vxori. An carruca dormitoria debeatur.

Carthaginiẽses post n, literã, per i, non Carthaginenses i, litera dispuncta, ut nunc vulgus loquit, debere scribi & proferri ad stipulantur Florentinorum Pandectæ, in quibus quoties.Carthaginensium fit mentio, sic scribi adnotauit Lodouicus Bonogninus, data sibi copia libros illos sæpe legẽdi. Sed, & Priscianus lib.4.de octo partibus orationis:

tionis: Si nomina, inquit, sunt tertiæ declinationis, abiiciunt s, extremā genitiui, & assumunt ensis, ut pistor pistoris, pistoriēsis: Carthago carthaginis carthaginiensis: hoc est sex syllabarum. Atque ita in omnibus codicibus vetustis ꝓpè semper legit. Ostēdit hunc locum primus omniū Laurentius Abstemius, atq; ab omnibus. viris dotis eius inuentio est admissa.

Cassiopa ciuitas, & promontorium est Epiri, Strabone Ptolomęo, Plinio, atq; aliis autorib. Vlp. 12. lib. digest. tit. de exercitoria actione, l. 1. Sunt, inquit, naues quæ à Brundusio, vel à Cassiopa, vel à Durachio vectores traiiciunt.

Castellum est aquæ cōceptaculū, vnde ex aquæductu publicitus distribuenda est per vrbem aqua. Festus ab antiquis ait, castellum diuidiculum fuisse appellatū, ex eo dictum, ꝙ inde aquę diuiderentur. Apud Plinium, Vitruuium, & Frontinum, de aquæductibus, sępe castellum in ea significatione legimus. Aphricanus de le. 1. l. cætera. Si cancelli, inquit, sint, vel vela, legati poterunt non fistulæ vel castella. Item lib. 43. de aqua quotidiana, l. 1. qd sit. Vlp. satis clarè interpretatur: Ex castello, inquit, idest ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit. Castellanos Frontinus quoque illos appellat, qui castellorum curant gerunt.

Catadromus interpretaī decursus, nā catadromeo est decurro, decursio autē per catadromum nō sine periculo erat, quod, & Iuriscōsultus significat, lib. 19. digest. de actionib. emptio. l. si seruus tuus. Eum, inqt, fuisse seruum, qui per catadromum descendere, ut in cloacē demitti solitus esset. Suetonium in Nerone: Notissimus eques Roman. elephanto supersedens per catadromum decurrit. Quod autem ludicri genus catadromus esset, nemo dicit, quod ego sciam, neq; ausim diuinare.

Cauma, atis, calor siue incēd. interpretaī, cauo .n. est calefacio siue incendo. Vlp. de leg. 1. l. cū res. Si fundus, inquit, cumate perierit. Atq; aliubi: prædia, inquit, quæ cumate perierūt. Atq; ad-

hu

huc alibi: Si caumate alio ve casu pars fundi perierit, quib. in locis casma ꝑ caumate legitur. Casma nãq; per ch. aspiratũ aliud significat: hoc est cælihiatũ siue recessũ. Autores sunt Aristoteles in Meteorol. Pli. in 2. nat. historiæ. Seneca in prima, nat. quæstione. Seruius lib. 9. Aeneid.

Cauillatio, inqt Nonius Marce. est ociosa calũniatio, & cauillari, locari. Valla: Cauillatio, inquit, subdola, q̃dam ratio, quã nõ conscii nobis mendacii, vincendi cã proferimus. Vlpian. tit. de verb. signifi. l. natura cauillationis, &c. Itẽ de reg. iuris. Ea, inquit, est natura cauillationis, quàm Græci scoma vocant.

Caupo dicitur propriè qui vinum vendit: caupona verò est mulier, quę vinũ quoq; vendit. Est ẽt caupona locus, in quo vinũ uenditur, autor est Prisc. Apule. libro primo de asino: De quadã, inqt, amita caupona ilico præcontor. Gel. li. 7. Quod in caupona delitesceret, qd̃ ad vesperam perportaret: Apud Iurisc. ti. est li. 47. dig. furti aduersas nautas, caupones, & stabularios, vbi ea propemodũ quæ apud Horat. in 1. serm. leguntur.

Causarii dicuntur, qui causã hñt ex morbo, vt muneribus, vacent. L. iu. lib. 6. ab vrbe cõdita. Tertius, inquit, exercitus ex causariis, & senioribus. Seneca lib. 6. epistolarum. In animo nostro sũt quasi causarię partes, quibus adhibenda curatio est. Spartianus in Had. Omnes causarios subleuauit. Plinio li. 45. Causariis vel latere vel faucib. Mart. lib. 49. titulo, de re milita. l. milites, Causaria, inquit missio est, quę propter valetudinem laboribus militiæ soluit. Modestinus de excusationibus. Propter ægritudinem, inquit, cãriam vocatam, causariam remissionem acceperint.

Causor, aris, est causam rei gestæ afferre siue excusationem. Quintil. Ne causanti pupillo sic tutor irascatur. Virgi. in Bucolicis: Causando nostros in lõgum ducis amores. Vlpian. lib. 40. tit. de fideicom. lib. l. generaliter. Neque enim causari debere, quo minus illi relictum sit.

Cauterium, ferramentum est chirugicum ad inurendum

vulnera

vulnera. Est præterea cauterium instrm, pictorium, quo vtútur in pictura, quæ dicitur encaustice, de qua Plinio lib.35.& Martialis: Encaustus Phaeton tabula tibi pictus in hac est. Quid tibi vis Dipyron qui Phaetonta facis? De eadem quoque Ouidio dixit: Tabulasque coloribus vris: Martianus de fundo instrumé. l.pictoris. Peniculi, inquit, & cauteria, & conchæ, vbi mendosè per cauteria, cautheriæ legitur.

Cedere diem significat incipere deberi pecuniam. Venire diem, significat eũ dié uenisse, quo pecunia peti possit. Ex Vlpian.in ti.qui est de ver.obl.l.cedere dié. Cedere possessioné vel vsũ fructũ, uel ius, est alteri possessioné, vel vsum, vel ius tradere. Ambrosius ad Marcellum. Quid sibi profuturũ, quod iura possessionis cederes. Vir.11.Ae. Cedat ius proprium Regi. Idé in tit. de leg. 2.l.similiter. Si vsumfructum, inquit, mortis cã cessero. Et in ti.de acquir.poss.sæpe.

Celarium dicitur locus à reponendis celandisq; esculentis poculentisque dictus Apud Colũ. de re rustica. caput ex quo pacto villica tractare debeat cellaria. Iuriscon.de leg.3. Cellariũ, inquit, iũctũ eidem dictę. Cellarius verò est, qui cellæ vinariæ præsertim pponitur Plau. in captiuis. Sume, posce, pro me quid uis te facio cellarium. Vlp.li. 33.de fund.instrum.l.quæsitum. Cellarium, inquit, i. qui ideo præpositus est, ut rationes saluæ sint. Et aliubi sæpe.

Cenotaphium interpretatur inanæ sepulchrum, i. quod sine cadauere in memoriã tm̃ defuncti constructum est: quale apud Virg.3. Aeneid. Hectorem ad tumulum viridi qué cespite inané. Vlpian.li.11.de religiosis &c.l.vel quę. Sicenotophiũ, inquit, sit, venire dicendũ est, & infra l.monumentũ. Monumentum, inquit, memoriæ cã factũ, qđ Gręcè cenotaphiũ dicitur: Et tunc scribitur per e, simplicem. Nam per æ, diphithongũ, significat cœnotaphium nouum sepulchrũ, quale fuit illud, ĩ quo Saluator nr̃ fuit sepultus, de quo in Euang. Sed per ę, diphthongũ, Cœnotaphium signifi-

significat cōe multorū sepulchrū, qđ Grecè polyandrō quoq; dr̄. Taphos nanquè sepulchrum interpretat̄. Cenos aūt sine diphthon, vacuus, cęnos per œ, diphthon. significat cōe.

Censeo, es, est arbitrari, vñ cēsores dicti, ad quorū cēsionē, i. arbitriū cēseret̄ populus, ut scribit Varro de lingua Lat. Festus quoq; Censores, inquit, dicti sunt qđ rem suā tanti quisq; æstimare solitus sit, quanti illi censuerint. Hinc dn̄r Censiti, quorum res est ęstimata certa quadam summa & per eā in classem suam redacti, q. ēt Opitecen .i. opibus censitus dicebantur: & Capitecensi qui nullo, aut paruo ære censebant̄ Autor est Gel. li. 15. & Valer. vbi de Mario. In codicis Iusti. li. 11. tit. est de agricolis censitis, & infrà. In quibus causis coloni capite censiti dños accusare pn̄t Pōp. tit. de acq. rer. do. l. ergo Censitorū, inq̄t, uice fungitur.

Centones sunt cilicia ex pilis caprarū, siue panni crassiores ex lana diuersorū colorū cōsuti. Pau. in Epid. In aliū q̄ras cui centones sarcias. Iuuena. Intrauit calidū veteri centone lupanar. Cato de re rust. Prius ueterem sagam accipito, unde fiant centones. Dehmōi rusticis centonib. loquit̄ consultus Vlp. lib. 33. dig. de fundo instruc. Centones, inquit, funes percitę. Ac. Vgurij autoritate, centones interpretatur, puluinaria, idest opus factum admodum puluinarium. Quid uerò per puluinaria ipse intelligat, ego non uideo, cū autore Seruio puluinaria sint lectuli, qui sterni tēpli consueuerunt. Principū quoque puluinaria dicūtur vt apud Iuue. Lupanarias tulit ad puluinar odorē. Catullus quoq; de nuptiis Pelei: Puluinar uero diuæ geniale uocatur.

Centurio miles dicebatur, q̄ præerat c. militib. & cohors illa, cui præerat, appellabatur Centuria. Centurionis ingne, uitis erat, siue, sarmentum ex vite. Plinius; Centurionū, inquit, in manu vitis, Iuu. de Mario sub Centurione cōstituto: Nodosam post hæc frangebat uertice uitem. Luc. in 6. de Lelio centurione: Latiam longo gerit ordine uitam. Et Sillius libro sexto. Leuius

uius ab alto: Priuerno vitis Litiæ præsignis honore. Et Martiali; Varre Paretonias Laria modo vite per vrbes. De vite quoq; centurionum meminis Iurisc. li. 40. dig. titu. de re milita. l. milites agrum. Si vitem tenuit, militia mutat.

Certamẽ pro ludo, in quo est contentio, vbi etiam victori ab agnotheca præmium proponitur. Scæuola titu. de annuis leg. l. liberto. Certamina, inquit, sub noĩe ipsius celebrarentur, i. ludi.

Certionẽ facere quempiam elegãter dicitur, & non facere certum. Nam qđ Virg. in Aen. dixit: Anchisen facio certũ, carminis necessitate excusat̃, ꝙ certiorẽ in versu nõ potuit collocare, qđ syllaba breuis est inter duas longas, qđ heroicum carmẽ reformidat. Vtũtur Iurisc̃os. hoc verbo Certioro, as, qđ apud eos, qui purè loquunt̃ in vsu non est. Vlp. li. 27. dig. de eo, qui ꝓ tutore, leg. prima. Sed necessarios, inquit, pupilli nõ certiorauit. Idem quoq; li. 27. ti. mandati. l. si fideiussor. Cùm certiorare posset, inquit, cũ, nõ fecit. Certifico verò, & certificatio nusquã quod meminerim legitur, nisi in lib. d. ti. de excu. Honores, inquit, & Immunitates certificauit scribẽs. Item de pignorib. & hypothecis, l. cum tabernam, q̃ est Scæuola, li. 20. dig. Nõ certificationem, inquit, sed suppositionẽ à me acciper̃.

ceruisa, vel ceruisia, vel ceruisiũ, potio est ex bordeo, siue tritico, siue ex pane cõcinata, & est ferè quam sacræ literæ ex Hebræo sermone interpretantur. Siceram, et idẽ qđ zithum. Sicera verò Hiero. ait, est oĩs potio, q̃ põt inebriare, ꝑter vinũ. Vlp. lib. 33. dig. de tri. & vi. leg. l. si quis. Nec camũ, inquit, nec ceruisa continebit̃. Et paulò ante. Certè zithum quod in quibusdam prouincijs ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane conficitur. Str. li. 17. in descriptio. Aegypti, scribit commune illis populis esse poculum, & fieri modis varijs appellat̃ autem à Græcis zithum, ab interprete ceruisũm.

Character, eris, interꝑtat̃ figurã, vel signũ, uel formã. Cice, ad Brut. in orat. In oĩ re difficilimũ est formam, q̃ character Græce dicit̃, expo-

ponere. Sed & ſtyli genus character ab autoribus dr̃. Vlp.li.28.diſt.tit.de teſt.l. ad teſtium.Dum tamẽ, inquit, habuerit characteres, dixit pro figuris literarum.

Charta eſt pagina ſcriptioni apta ex quacunq; materia illa ſit, ſiue ex plumbo, ſiue ex cortice, ſiue ex linteis, ſiue ex papyro,ſiue ex corio,q̃ dr̃ membrana. De chartarũ generib.Pli.mul-ta 23. Natur.hiſtor. Vlpiã. ti.de le.3.l.librorum.Librorum,inq̃t,appellatione oĩa volumina continentur, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint, ſiue in quauis materia,neq; enim membrana excluditur, à chartæ appellatione cum charta membrana appellatur. Idẽ quoq; ibidẽ.Si quis,inquit, charta legauerit puras mẽbranæ, non cõtinebuntur, q.d.niſi addat, charta mẽbrana. Idem quoque Vlp. in ti.de honor. poſſeſſ.ſecũdum tab.l.chartę.l.appellatione,etiam ad nouã chartam refertur.

Chirograhum, & pictura ex manu propria, quam autographum etiam appellant. Sue. in Auguſto. Nihilæq̃ elaborauerat, quàm v mitarentur chirographũ ſuũ: Differt aũt chirographum à ſyngrapha, q̀ ĩ chirographo tm̃,quæ geſta ſunt ſcribi ſolẽt, in ſyngrapha etiã contra fidem veritatis pactio ſcribit̃.Idem in eodẽ: Cuius pacti non dubitauit à quibuſdã iuſiurandum, à quibuſdam ſyngraphã petere.Per ſyngrapham intelligit Suet. chirographum propria eorũ,q̃ paciſceban tur manu ſcriptũ,in quo talis pactio ſcripta erat nec negare poſſent. Paulo lib. 42.dig.ti.de priuileg.cred. l.bonis, à chirographum chirographarium formauit,quod ſignificat eum, q̃ à debitore augraphum debiti habet. Chirographarijs inquit, creditoribus.

Choma,atis,ex Græco interpretatur agger,crit.Eſt aũt agger, vt inquit Seruius in illud Virg.18.Aen.Atq; ip ſis pręlia miſcẽt Aggerib. terra illa, quæ facto vallo propius ponitur. Vnde tit. eſt apud Iuriſconſultus de aggerib.Nihili non rumpẽdis.Illi igitur aggeres propriè,dñr chomata Græce. Vlp.lib.47.dig.tit. de extraordinarijs criminibus. l. ſacularij. Chomata, inquit,

quit, ſunt aggeres, qui ſo-lent aquam Niloticam cõ tinere. Et ibidem ſępe. Vbi ſemper pro choma per ch, & o longum, coma, atis, per c, exile mendosè legit.

Chryſamos. Gręcè dr̃, quã ut ait Plin. Hiſpani balucã ap pellant, de qua ſatis multa ſcripſimus in verbo baluca, dicta à chryſos ſiue chryſió qđ eſt aurũ. Iuſti. codicis li. 11. tit. de metallarijs. Octo-nes, inquit, ſcrupulos in ba-cula, q̃ Græcè chryſamos dr̃. Accu. nõ minus in chry ſami delirat interpretatio-ne, q̃ ſuprà fecerat in bacu la: Chryſamos, inquit, Græ cè, Latinè, utilitas ut ſit chryſamos, i. in utilitate publica: cũ tm̃ diſtet chry-ſamos à chreſmos quod in terpretatur utilitas; quan-tum Thais ab Hermione. Illud nanque per ipſilon, hoc per eta ſcribitur.

Cidonium malum, idem eſt qđ cotoneum, & vinum ci doniũ, qđ ex malorum ci-doniorum cõficitur ſucco. Vlpian. tit. de vi tri. leg. l. ſi quis. Cidonia, inquit, & ſi qua alia ſunt vina, quæ nõ ex vinea fiant. Ea vero, ut diximus, ſub ceruiſia ſiue zitho contineri videntur.

Cymbium poculi quoddã ge nus eſt, dictum a ſimilitudi ne cuiuſdã nauigij. Et aũt cymbium in forma dimi-nutionis ab eo, qđ eſt cym ba. Virgil. Inferimus tepi-do ſpumantia cymbia la-cte. Pau. 33. dig. de auro, & argento legat. l. pediculis, cymbia, inquit, argentea cruſtis aureis illigata.

Cilicium ꝓpriè dr̃ textũm ex lana caprina, ad vſum ma-xime tẽtorium, ſiue caſtro rum, vt dicit Virgil. libr. 3. Georg. Vñ cilicina ſaga fie bant ad pluuias arcendas. Exodi ca. 20. Facies, inqt, & ſaga cilina vndecim ad operiendum tectũ taberna culi. Veg. quoq; li. 4. de re milit. ſaga cilicina ꝓtendi præcipit, ad excludendos impetus ſagittarum Vlp. li. 33. dig. tit. de fundo inſtru-cto. l. inſtrumenta. Vela, in qui cilina inſtra eſſe Caſ-ſius ait, quæ ideò parãtur, ne ædificia uento labo.

Cingere arborem eſt illã de-glabrare, ſiue delibrare, hoc ẽ decorticare, ſiue cor-ticẽ detrahere encernardar Hiſpani dñt, quo facto ar-bores inareſcũt. Pau. li. 47. digni. tit arborum furtum Cæſarũ. leg. cẽdere. Cinge-

re,

re,inquit,arborem, est illá deglabrare. Itē infra l.furtim & Alph.li.19.dig.ti.locari, & cond.leg.in lege locationis. Ne ue quem cingere, cędere, vrere finito.

Circeiēsis est nomē possessiuū gētile ab eo, ꝙ est Circeij, orū,oppido Italię in Latio veteri, atq; ꝓmontorium eiusdem nominis, quondā insula, vt inquit Plin.autoritate Homeri, vasto mari circūdata. Hic Circe uenefica illa decantatissima regnasse dr̄, quo tp̄e Vlysses orbem pererrabat. Hinc Plinio de ostreis: Cādidiora,inqt circeiensib.Liuius; Circeiēsium qdā cogniti, & coloni à Velitris.Pau.li.22.di.tit.de iu.& fa.ign.l. regula est.Ad opus inqt,aqueductus reip.Circeiēsiū.

Circenses ludi appellātur,qui in utero magno Romę fiebant, atq; inde dicti ea forma,qua ab Hispali Hispalēsis.Ex quo Seruij Grāmatici,& quorūdā aliorum error cōuincitur, qui putant circenses ludos esse dictos, quod vbi suo tp̄e metę fuerunt, olim gladii ponebantur,quos circuibāt, vn̄ ludī circenses,quasi circum enses.Virg.li.8.Aen. Magnis Circensib.actis.Et Iuue.Si potes auelli Circensib.optima Sorae. Herm.li.50.dig. ti.de munerib.l.1. Equorum,inquit,circensium spectacula.Ex Pau.lib.30.dig. qui est de leg.1.l. ciuitatibus. Ludos,inquit,scenicos, uel ludos circenses.

Circitores dn̄r,q vigilias nocte circumeunt.Hispanirōdas uocāt. Vege.li.5.de re milita. Tribuni,inquit eligunt,qui vigilias circūeūt, vt renūtiēt, si qua emerserit culpa,quos circitores appellīt nunc militiæ factus est gradus. Oui.in Priapeia. Quid mecum tibi circitor molestę? Ad me q d ꝓhibes venire furem? Vlpi. lib.14.dig.titulo, de institoria actione l. quicunque circitores vocat,qui circūferuntur merces per vicos, & vrbes vendendi causa.

Circulatores circūforani dn̄r, q publicè offucias quasdā, & præstigias faciunt,vt uideanī deuorare gladios,& irritare serpentes, & talia qdam facere. Apuleius in primo de asino: Circulatorem aspexi equestrem spathā præ acutā mucronē infesto deuorasse,ac mox eū dē inuitamento exiguæ sti

pis

pis venatoria lanceam quã parte minaẽ exitiũ. in ima viscera cōdidisse. Pau. lib. 42. dig. ti. de extraordinariis criminib. l. i circulatores, q serpētes circunferũt, & ꝓponunt, si cui ob eorũ metum damnũ datum est.

Circunscribere est fraudibus cauillationibusq. in iudicio vti, vtcãm obtineas, vincasq. aduersarium. Ambrosius in Luc. c. 4. Vtitur diabolus testimoniis scripturarum, non vt doceat, sed ut circunscribat, & fallat. Idẽ ad Constantinũ. Nec quisquam aut viduam spernat, aut circũscribat pupillam &, ibidem: Quid circunscribitur fratri? fraudatur mercenarius? Inde circũscriptio. Idem Ambrosius ad Irenæum: Oĩa plena fraudis, plena circũscriptionis. Et circunscriptor, oris. Iuuen. Pupillum in iura uocãtem Circunscriptorẽ, Iuli. lib. 44. tit. de exceptionib. l. exceptiones. Quę minori, inquit, vigintiquinque anni circunscriptio.

Circumuenire in eadẽ propè significatione accipit, qua circunscribo, vñ illi ꝓpriè dicuntur circuenti aliquos grassatores quasi ex insidiis adoriũntur. Cæsar in commentario Hispaniensi. Cũ vndiq; se circumueniri animaduertisset. Ambro. in illud Euang. Reddite quæ sunt Dei Deo. Nec interest apud Deũ vtrum ui aut circumuētione res alienas occupet, ti. de doli. mali, l. apud Celsum.

Cisterna, pluuialis aquę cōceptacũlũ est: dicta, ut inqt. Fest⁹, q̃ inest ĩ terra. Mart. Sit cisterna mihi quàm uinea malo Rauennę. Vlp. li. 43. dig. de fonte deducẽdo. l. 1. Cisterna, inquit, nõ habet ꝑpetuam causam. nec viuam aquam. Sed si vinũ condatur in conceptaculo cisternæ, simili cisterna quoque per translationem potest appellari. Vlpianus li. 47. de furt. l. vulgaris. Et quidem, inquit, si cisterna uini sit.

Citræ mẽsæ, i. ex citri materia celebranẽ apud autores & fuerũt in tãto precio, ut cũ aliqñ viri obiecisset fęminis nimios sũptus, quos ĩ cę mẽdis margaritis faciebant, & vos, inquiunt mensis citreis vtimini. Sed cum apud oẽs constet, citrtrũ arborẽ, & mala citre esse, quę post cępta sũt cognomina-

ri mala rancia quorũ materia neq; firma neq; odorata, neque qui cq̃ hfis qđ laudabile sit, suspicor aliquid erroris subesse circa has arbores iã inde ex antiquitate contractũ,ut citrũ videlicet ꝓ cedro accipiaĩ hoc est, alerze, cũ pſertim arbor illa syluestris sit copioseq; proueniat in monte Atlãte. Vñ Martialis de mẽsa citra dixi: Accipe felices Atlantia munera sylùas: Idẽ aliubi: Cũ possint Libycas sustinuisse trabes. Pau.li.19.digest.&de actione emptione, & vẽd.l.si sterilis. Veluti si mẽsas quasi citreas emat,quæ nõ sint.

Clãdestinus,na, num, à clam particula deriuaĩ, notãq; hẽt significationẽ, neq; ob aliã causam hoc in loco posuimus,nisi ꝙ vulgò accẽtu barbaro ab oĩbus ꝓfertur,hoc est accentu in antepenultima, cum penultimam habeat longã, & iuxta regulas latinæ linguæ in eadem accẽtus dẽat collocari. Quòd uero penultima longa sit probaĩ carmine Manili ĩ primo Astronomicõ dicẽtis:Et clandestinis surgẽtia fraudib. arma Silli⁹ quoq; Ital.ĩ lib Pun, Ceu clãdestino traheretur fœdere bellum.

Clauus in veste erat verruca ex auro, vel ex cocco, aut alijs colorib. vesti in tertexta, ad ipsius vestis splẽdorẽ adhibita,Quinti.li.8.Vt affert,inq̃t,lumẽ clauus purpuræ solo insertus.Hinc,& laticlauij,et angusticlauij dicebãtur ab antiquiorib. q poterant huiusmodi gñẽ vestiũ vti. Varro de lingua Lat.Si quis,inq̃t,tunicã ita consuat, vt altera plagula sit angustis clauis altera latis,vtraq; pars carebit analogia.Sueton.in Aug. vsus est togis neq; restrictis,neque fusis, clauo neq; lato, neq; angusto. Vlp.li.34.de auro & arg. leg. l.cùm aurũ,Claui aurei,& purpuræ pars sunt vestimentorum.

Clauus, morb.est ĩ similitudinem tuberculi coloris albi; fit in plantis digitisq; pedũ maximè,Celsus li,5.de clauo eiusq; curatione multa ponit: Clauus,inquit,non nunquã ẽt alibi,sed inpedibus, maximè nascitur, sed precipuè ex cõtuso:à Græcis helos dr̃, ut apud Gal, li.10.& 11.de medicin.simplici,Hoc morbo perijt Sil, Ital. ut autor est Plinius,

Cæcilius in epist. Vlp.li.21. titu.de ędil.edic.l. qui clauum. Qui clauum,inquit, habet,morbosus est.

Cliuosa dñr loca in sublimè clementer surgentia, nam cliuus est montis latus. Vñ decliuis ex mōte descēdēs, accliuis ad montem ascendens. Virgil. 1.Geog. Cliuo si tramitis vndā Elicit. Et Iuuen. Cliuosę veheris dū per monumenta Lat. Vlpia.lib.43. titul.ne quid in loco,l.prætor. Via cum plana fuerit si cliuoso fiat.

Cloaca alueus est per mediā vrbem, in quem latrinarū sordes cōfluunt. Itaq; latrinæ sunt quemadmodū Hispani dñt,priuatæ:dictę ab eo,ꝙ lateant, Cic.autore. Cloacæ vero sunt publicę, qđ eleganter Col.vno uersu expressit,dicens:Immūdis quęcunque uomit latrina cloacis, i.qđ ex foris priuatis sordes cōfluunt cloacas publicas,& inde emittunt extra vrbē. Vñ Iuuen. de Tiberino pisce dixit: Pinguis torrente cloaca. Vlpi. li.43.de cloacis.l.1. Cloaca est,inquit, locus concauus, per quem colluuies quædā fluat. Inde cloacarius qui cloacæ curam habet. Vlpi. lib.7.de usufr. & quemadmodum quis utatur. l. si pandentes. Si quid,inquit, cloacarij nomi debeatur.

Coallucere est per alluuiorem vliqd augere. Pōponius li. 41.ti.de acqui l.ergo. Paulatim aliquid coalluēdo locū eminētem suprà alueū fecit,& eū alluendo auxit.

Coccum,est granum,quod in qsqlia inuenit frutice, grana Hispani appellāt,vñ purpura adulteratur.Plin.li.9. Coccū Gallatię rubēs granum,aut circa emeritā Hispaniæ in laude est. Idem lib.16. Quercus dotes ilex solo ꝓuocat cocco.Granū hoc, primoq.ceuscapus fruticis paruę acquifolię ilicis cusculium vocant: pensionem alteram tributi pauperib.Hispaniæ donat. Vlpi.lib.32.dig. qui est de legatis tertius.l.si cui,purpura,inquit,& coccum, quia nihil natiui coloris sunt, contineri arbitror. Quod Accursius exponēs nescio quas nugas affert:Coccum inquit,bis tinctum in constructiones tabernaculi erat quidam pannus, sericeus duorum colorum, & videtur extra uirides, & intra ruber.

Cęliaci dñr fluxi vētris laborantes, qui à Latinis aluini dñr. Nã cęlia Græcè Latinè interpretatur aluus. Cõsistit autem morbus ille in vētriculi porta, quę à Græcis piluros dicitur, ex Cornelia Celso lib. 4. Iuriscon sultus in ti. de ędil. edictio.

Cęmiteriũ interpretatur dormitorium, dictum à cęmome, quod est dormio nõ ci miteriũ quemadmodũ vulgus nunc loquitur. Cõditoria verò siue sepulchreta mortuorũ in nr̃a religione dñr cęmiteria, i. dormitoria, qm̃ pp spẽ resurrectiõnis, mortuos consueuit dormientes appellare, & eosdẽ dormire in domino.

Cęnaculũ, inquit Valla, & formã diminutiui habet dimi nutiuũ nõ est, neque est locus in quo cęnat tm̃ sed superior domus cõtignatio, Festus Cęnacula dñr, ad q̃ scalis ascenditur. Liuius li. 39. ab V. C. Cænaculum super ędes datum est scalis ferentibus. Paulus libr. 43. dig. titul. uti possidetis. l. si duo. Sed si supra ædes quas possideo, cænaculum sit & ibidem sæpius. Item in titul. de iis qui eiec. ut effud. sæpissimè.

Cœtus, cõuentus est siue con gregatio, à coeundo dictus. Virgil. primo Aen. Et cętu cinxere polum. Vnde in decre. dis. decimaqninta. Qui cętũ fecerit, vt inquit Seneca indeclamationib. capitale est, id est, dignus morte.

Collegiũ, vt scribit Neratius Priscus ti. de ver. sig. l Neratius, à trib. fieri põt, cũ plures videntur in collegio cõtineri. Sed cũ duo tm̃ sint cõsules, atq; alter alterum collegam appellat, nõne di cemus, collegium consulũ? quãdo quidem collega, & collegium cõiugata sunt. Numa Pompilius instituit collegiũ tibicinum, aurificũ, architectorũ, tinctorũ, coriariorũ. fabrorum, & figulorũ. Erit itaq; collegiũ illorum, q sunt eiusdem ordinis, & professiouis: ut Fa pin. li. 27. titulo de excusationib. l. qui in collegio pi ctorum sunt, à tutela excusantur. Item lib. 7. diges. de collegiis illicitis, sæpè.

Colludere, in fraudem tertii est conuenire. Vnde est col lusio dictum, quòd simul ludant, i. illudant tertium: quod in libris dig. sæpè legitur. Est præterea, titulus de collusione detegenda.

Co-

Colum niuariũ, instrũ erat ad percolãdũ aquã, siue vinum ex niuib. eratq; collũ illud aut ex viminibus, vt apud Virg. in 2. Georgic. Tu spisso vimine quallos Colaq. prælorũ fumosis diripe tectis, aut ex sacco cilicino sine lineo, vt Mart. in distichocuius iudex est, Saccus niuarius: Attenuare niues norunt, & linea nostra. Frigidior colo nõ salit vnda tuo. Aut erat ex argẽto, vt Põp. de aur. & arg. leg. l. in argento. In argento, inqt, potorio, ubi vtrũ id duntaxat sit inquo bibi possit, an ẽt idqđ ad pparatione bibendi, comparatũ est, vt luti colũ niuariũ, & vrceoli, ꝓ quo mẽdosè legĩt columnariũ, nihil, verbũ: Ex Mar. poeta, ĩ disticho cuius titulus est. Colũ niuariũ. Setinos moneo nr̃a niue frange trientes. Sed de hoc in obseruationib. nr̃is plura.

Comes cũ sit nomẽ ad aliqd dictũ, referaturque ad ducem, qđ vtrunque nomen est honoris: aliqñ tñ dr̃ absolutè, vt apud Horat. in 1. Serm. Hospitio modico thetor comes Heliodorus. Comitatu, verò, dignitas multiplex fuit, puta comes consistorij, comes largitionũ, comes sacri palatij, comes rerum priuatarum, comes ꝓuinciæ, comes orientis, comes scholarũ, de quibus, cùm alijs in locis, tum ĩ Codice Iust. multa leges.

Comitia dicebantur apud Romanos conuentus populi: dicta à coeundo, hoc est conueniendo in vnum locum ad suffragia ferenda, aut aliquid aliud faciendum. Fuerunt aut commitia calata, quę rursus in centuria, & curia diuidebantur, quemadmodum suprà diximus in uerbo calata comitia.

Cõmeatus duo significat, nã oĩa, q̃ ad victum publicum pertinent, commeatus nomine cõtinentur. Sallust. in Cat. Commeatus abundè, municipia atq; colonię parebunt. Est ṗterea cõmeatus facultas, q̃ datur militi abũdi ex exercitu ad ṗscriptum tempus. Festus: Commeare, inquit, est vltro citroque ire: vnde commeatus dicitur tempus quo ire, & reddire quis possit. Liuius li. 21. ab V. Condit. de Hãnibale milites suos post expugnatam Saguntum alloquente: Si quis, inquit,

vestrû suos visere vult, cõmeatû do. Idem li. 22 Magna pars militum siue commeatibus dilabeat. Mar. li. 48. dig. ti. de pœnis l. relati. Commeatû, inquit, remeatumve darem. Item de re militari. l. 1. & l. desertorẽ. Itẽ ad municipales, l. quoties, & l. Titius.

Commeatalis miles, dr. q in stipendi partem accipit alimenta ex commeatu, i. ex alimento publico: nã quẽadmodum diximus commeatus in priori significatione accipitur pro cibarijs atq; alimenti exercitus. Iustinianus in titulo, de pręfecto prætorio Aphricæ. lege quas Deo. Nullum audeat duces vel tribuni commeatalem de ipsis dimittere, ne dum sibi lucrû student conficere, incustoditas nostras relinquãt prouincias. & infrà: Non de commeatibus militum, aut de eorum stipendiis lucrum facere.

Commentum, ti, est fictio ab eo, quod est comminiscor comminisceris. Teren. in And. Ipsis cõmentum placet. Virgilio in secũdo Aeneid. Timidi commenta retexit. Naupliades animi Papinianus, li. 48. dig. l. miles. Socer cum nurum adulterij accusaturû se libellis prædi datis testatus fuisset, maluit ab accusatione desistere, & lucrû ex dote magis petere: quæritur an eiusmodi commentum eius admitti existimes? Accursius pro cõmento, commeatû legit. Item Marcellus li. 49. digestorum, titulo de iure fisci. l. res quę. Dignû fuisse puniri pro tam turpi, tamque inuidioso commento. hic Accursius pro voluntate inspecta exponit. Item Vlpianus titulo, de reb eorum l. quamuis. Tam callidum commẽtum in exemplum coercere debeat.

Commẽtariensis ab Asconio Pediano is dicitur, qui præest à commentarijs, id est, libris, & rationibus publicis. Hieronym. in secundo Regum, capitulo octauo: Iosaphath autem præerat à cõmentarijs. Pau. libro 46. dig. de iure fisci. l. in fraudem. Ea, inquit, manu commentariensis annotanda sunt. Neque dictus est, quia acta ei committũtur, vt ait Accursius. Aliàs pro carceris custode accipitur, vt C. de cust. reo. leg. ad cõmentarienses.

Com-

Cōmittere inter alia significat et pugnā conserere, ut apud Lucanum in primo; Exiguum dn̄os commisit asylū, & Martialis: Victores committe Venus. Iurisconsultus lib. 9. dig. titu. si quadrupes pauperiem, l. 1. Cùm arietes, inquit, & boues cōmisissent, & alter alterū occiderit, sub audiē dum est. n. pugnam.

Commune pro repub. vt uulgò dicitur cōmunitas. Ouidius 12. Metamorph. Genisq; simul cōmune Celasgæ. Hora. 2. Carm. Criuatus illis census erat magnū commune. Cicer. tertio in Verrem: Quomodo iste cōmune miliadum uexauit. Scęuola lib. 46. tit. de appel. l. Imperator Alexāder communi &c.

Compendium, in uia est contractio quædam, & breuitas, quàm maxima esse potest, sicut econtrario dispēdiū uia per ambages. Modestinus lib. 50. dig. ti. de legationibus, l. eundem. Itineris, inquit, compendium subeat, & p translationem titulo, de administratio. l. Titiū. Vtrum compendiū negocii, an vsuras præstare debeat, &c.

Cōpetenter pro eo, quod est mediocriter, & conuenienter, & competentia, p ipsa mediocritate, & conueniētia. Gell. lib. 1. Omniū mēbrorum inter se competentia. Idem lib. 13. Clures simul ad eandem competentiā nasci non queunt. Martianus: Memoratū arbitror competenter quæ sint fastigia literarum. Iurisconsultus titulo solu. matr. l. si cum patri, & filiæ competenter consulatur.

Compilare est facto impetu in quempiā grassari, quod propriè latronum est. Horat. 1. Serm. Serui ne te cōpilent. i. te adorti trucidēt. Aliquando accipitur pro eo, quod est aliorum scripta, & inuenta furari: ut idem in eodem. Ne Crispini scrinia lippi compillasse putes. Macrobius lib. 1. Saturn. Cosse in pluribꝰ edocere, quantum se mutuo compilarint bibliothecæ ueteris autores. Paul. libro 48. titulo ad legē Iuliā peculatus, leg. sacrilegi. Sunt, inquit, sacrilegi qui publica sacra compilauerint.

Cōpingere, est res diuersas in vnum coagmentare atque

conglutinare. Vñ est illud Iob cap.10.Hier.interprete:Ossib.& neruis compegisti me.Celsus lib. 6. Tenuissimis minutissimisque officulis caput compingeret.Pau.li.46. dig. de solutio.l.q res.Si nauẽ, inquit, eisdẽ tabulis compegerit.

Concameratio est structura fornicata siue testudinea: nam camera est fornix siue testudo, unde concamerare est camerã struere.Plinius lib. 34. Dinnocrates Alexandri arthitectus Archinoes templum cõcamerare instituerat. Vitruuius lib.2.Neq; paries, inquit, concamerationes recipit. Idem lib.6. Si hypoges cõcamerationesq; instituerẽtur.Labeo lib.32.dig.de lega.3.lege,si cui ędes. Aliquod,inquit,conclaue, qđ supra concamerationem.

Conclaue quid sit omnes norunt.nam est in domo locus secretior,sed iõ posuimus hoc in loco,quia in ꝓferendo accentu plerique omnes peccant, cum. n. in penultima collocari dẽat, in tertia à fine ponunt.Hora.4. Ser. Currere per.totũ pauidi conclauẽ.Clauis nã que primam producit. Vlpi.li.25.tit.de ventre inspi. l.1.in quo,inquit,conclaui mulier paritura erit. Item Nera.li.36.di.tit.de damno inf.l.quod Corne. Conclaue,inquit, binarũ ediũ.

Cõcinnare, inquit Festus, est apte componere: nam cinnus,vt ait, mixto est. Plin. lib.14.Cato iubet vina cõcinnari ad cinum. Inde cõcinnatorius, a, um, res ad concinnandum apta.Paul. lib.33. dig. tit. de penu.lega.l.instrumentum. Vasa, inquit cõcinnatoria instrumento non continentur.

Conditura, est illud quod ferculis aliisq; esculentis concinnandi condiendive gratia solet adhiberi. Apud Col.li.3.đ re rust.caput est oliuarum conditura. Vlpi. 33.dig.de trit. & vino leg. l.si quis.Quod potius, inquit.conditurӕ loco fuit.

Congiarium,sportula erat, q̃ diurni cibi nomine comitibus, anteambulationib. asseclis,stipatoribusq;suis potentiores ciues distribuebant:dictum à congio vini mensura sextarios sex capientes.Pli.lib.14.Tribus, congijs epotis vno impetu.hinc congiarium, Mar. Centum misselli iam uale-

te quadrantes Anteambulonis cogiarum lassi. Pau. lib.33.de fundo instr.l.tabernæ. Vrnæ, inquit, æreæ, & cogiaria, & sextaria.

Contignatio, est trabiū coassatio ad tabulata cænaculaq; cōstruēda. Pli.li.35. Sesqui. pedalis paries nō amplius, qui vnā contignationē sustinet. Liu.li.21. ab V. C. Bouem in tertiam contignationē sua sponte scādisse refertur. Papin. lib.8. de seruit.vrb.præd.l. binas quis. Binas, inquit, qs ædes habebat una contignatione tectas.

Continens plerunque ꝓ continuus, hoc est, cōtinuatus accipitur Cice.j. Tuscu.q. Continentē orationē audire malo. Cels.li.3. Et multo magis si cōtinētes febres sine remissione sunt. Triphon.li.27. de excus.l. Tirius Testō, inquit, Romæ cōcepto, vt in cōtinentib. Itē Vlpi.li.39.de aqua plu. arc.l.1. Noceat loco qui est intra cōtinentia ædificia. Pau.đ ver.sig.l.vrbis Ro.inquit, cōtinentib. ædificiis.

Conturbo, as, pter illum significatum quē hēt in promptu, significat ēt decoquere siue fidē frāgere, nec creditori uelle aut posse soluere Martialis. Conturbabit Atlas & non erit uncia cę lo. Decidat tecū qua pater ipse deūm. Iuuenalisq;, Sic pedo conturbat, Matho peficit, exitus hic est. Alphenus li.11.in titu. de in rem verso.l. q dē fundū. Post ea, inquit, conturbauerat qui boues uendiderat. Idē de institoria actio.l. quicunq; Si quis pistor seruum suū solitus fuit ad certū mittere locū ad panē vēdēdū, deinde cōturbauerit, Accu.i. non fecit, quod conuenit, exponit.

Corbis, textum est vimineū, qđ Gręcè, ut Priscian⁹ ait, cophinus appellat̄ sed proprie corbis est, quo messes excipiunt̄. Varro de lingua Latina. Corbis, inqt, dicta ab eo, qđ spicæ aliudve qd eo corruebat. Sed cū grammaticis sub gn̄e fęminino relinquat̄. Seruius ī j. Georgi. autoritate Cic. sub fœminino ꝓferendū esse dicit, q dixit messoria se corbe contexit. Vlp.li. 33.dig. de fund.instr.l. instrumenta. Instrumenta, inqt, cogēdi fructus, quemadmodū torcularia, corbes, falcęs messoriæ, falces fęnariæ.

Corin-

Corinthia æs, & vasa corinthia ab ære corinthio dicta, qđ Corintho vrbe Achaiæ.Ro.euersa & in cen sa, ex varijs sit metallis cõ flatũ.Pli.de ære corinthio. Calus inquit hoc miscuit, Corintho cũ caperet incẽsa. Sed autor ostẽdit opifices nobis corinthiorum ua sorum Corinthi excidium pcessisse. Martialis. Consuluit nares an olerent æra Corinthon. Suetonius ĩ augusto. Propter vasa, inquit corinthia inter proscriptos curasse referendos. Iabolẽnus Priscus, de leg.3.l. hæres. Cui Corinthia inquit, vasa legata essent, & sequitur. Proculus vero recte ait si æneę q̃dẽ sint abaces, si aũt corinthiæ.i.de vili materia, puta palea vel herba plaustri exponit, putans p̃ciosiora eẽ vasa ænea, quã vasa corinthia, atq; ita lectionem cum sensu ꝑturbat. Erit igit ordo & lr̃æ sẽsus talis. Proculus vero recte ait, subaudi abaces deberi, q̃ vasa corinthia erãt in tãto p̃tio, vt una libra p mutaret aliqñ quingentis. Aequitas itaq; legis in hoc cõsistit, qđ abaces ex vilio ri materia debentur, e x p̃ciosiori tñ non debentur.

Corpus pro collegio à Iurisc. nonnunquam accipitur, vt Calist.li.27.de excus.l.non tm̃. Nõ omnia, inquit corpora uel collegia vacuationem tutelarum habent. Item Pomp. lib. 41. titulo de vsuc.l.reorum. Corporũ, inquit, tria genera. Iust. quoque Cod. de legib. & const.l.quæ ex relationib. Quibuslibet corporib. inquit, aut legatis.

Corradere pecunias, est unde cunque illas cruscare atq; conquirere. Ter. in Aedel. Minas decem corradet ali cunde. Idem in Phor. Munus hoc ei corraditur. Vlp. tit. de bonis damnatorũ. l. diuus. Plerumq; inquit, cor rasas pecunias Præsides ad fiscum transmiserunt.

Corriuales dñr qui ex eodẽ riuo simul aquantur, & per trãslationem, qui eandem amicam habent communem Vlpi.lib. 43. de aqua æsti.l.1. Corriuales, inquit idest qui per eundem riuũ aquam deducunt.

Cotidie per c, & nõ quotidie p q, debere scribi Quintil. est autor li.j.de Orato.Inst. Frigidiora, inq̃t, his alia, ut quicquid, c. quartã hab e-

rent, & quotidie, verũ hæc iam inter ineptias euanuerũt. Frigida esse, & ĩter ineptias numerat. Quint. qđ quotidie per q, literã deat scribi. Victorinus quoq; in li. de orthographia cotidie per c, literam debere scribi his verbis ostendit. Quamuis, inquit, coccus à coquẽdo. & cotidie à quoto, & die deriuatiua sint, ꝑ c, nõ q, scribẽda sũt. Adnotarũt, & hoc Ang. Polit. & Lau. Abstemius. & Lud. Bonogninus ĩ adnotationib. suis.

Cotoria, æ, vena est, vnde cotes excinduntur, sicut Sulphuraria, vñ sulphur eruitur, Stypteria vnde alumẽ. Alphenus li. 39. de publ. & vecti. l. Cæsar, cum insulæ Cretæ cotorias locaret, legum dixerat.

Cretæfodina, dicta est vñ creta effoditur. Sed cum multa sint Cretę genera, cymolia sarda, vmbrica, saxea, argentaria, figula de cymolia cretã intelligendum est dixisse Iuris. li. 27. dig. ti. de reb. eorũ, qui l. sed si. Cretæ fodinas, inqt, vel argẽti fodinas uel aliud simile. Caius. li. 39. de publicanis, & vectig. l. sed & ij. Est autẽ creta cymolia qua vtũtur in lanificio pannarij, ad lanẽ duriciem molliendam.

Crinale, ornamẽtum capitis, est ad singendum capillos ne turbentur euagenturq; Ouid. 3. Metamor. Nec torquens collo, nec hñs crinale capillos. Idẽ in 5. Curuũ crinale capillos. Virg. Aen. 11. Pro crinali auro ꝓ longæ tegmine palle. Vlp. lib. 34. de au. & ar. le. l. argon. Fasciæ inquit, crinales pedulesque Phil. Ber. nõ legit crinales sed fascię crurules pedulesq; quasi fasciæ sint crurum pedumque munimenta quædam.

Cucuma quid sit, nondum liquet mihi, neq; enim ego, is sum, q incognita pro cognitis habeã. Angelus Poli. obseruationẽ fecit de cucuma sed quid ea esset nõ ostẽdit. Nã cum dicit Mar. ad Torquatum. Cucumã fecit Oracilium vr̃ esse genus ædificii tugurij pauperis. Ambros. ĩ vita B. Agnes ꝓ vase quoda æreo vr̃ posuisset. Dij, inquit, tui æreĩ sunt ex quib. cucumæ melius fiunt. Vnde cucumelã inter vasa posuit lib. 8. dig. Vlp. tit. si seruitus l. si quando. Seius, inquit, syluam seuisset, in qua labra, & crate-

crateras, & cucumelas posi tas haberet. Pro genere ver beris cuiusdã posuit Mart. li.33. ad l. Cor. de Sic. l. 1. Si claua, inqt percusserit, aut cucuma. Petronius arbiter pro fornace videt̃ posuisse.

Culleus, vter est ex corio bouis capiens 20. amphoras. Prisc. de pond. & mens. Culleus hac maior nulla est mẽsura liquoris. Plin. li. 13. Septenos culleos singula iugera musti. Vlp. li. 33. di. de fun. inst. l. qsitũ. Cuppe, inqt, & cullei. Itẽ Scæu. eo. li. ti. de ann. leg. l. legatum. Vini, inquit, falerni qđ domi nasceret̃ quotannis binos culleos: Est ꝑterea culleus mẽsura frumẽtaria tãtundẽ capiens. Scæu. li. 13. dig. tit. de pig. act. l. vlt. Pecuniã sub pignore culleorũ accepit. Est præterea culleus publica paricidarũ pęna ex l. Põpeia de paricidis. Hinc Iuuenalis de Nerone paricida, Cuius supplicio non debuit vna parari Simia, nec serpens vnus, nec colleus vnus.

Cuppa, & cuppula, vasa sunt vinaria, hoc est in quib. vina conduntur. Nonius Marcellus de generibus vasorũ cuppas ponit, & Vlp. de fund. instr. l. instrumẽta, vbi cuppas exponit vasa vinaria lapidea, vel de terra facta, cũ illa sint dolis, cuppæ verò ex lignis constẽt. Itẽ de le. 3. l. cuius. Vasa, inqt, vinaria. i. cuppæ & dolia q̃ in cella defixa sũt. Inde cupula parua cuppa, ut de tri. & vi. leg. l. si cui. In cuppis, inqt siue cuppulis.

D

Dactylotheca interpretat̃ annullorum repositoriũ, nam dactylus digitus, & annulus interpræetatur, & theca repositoriũ. Plin. li. 37. Dactylothecã primus oĩum habuit Romæ priuignus Sillæ Scaurus. Mart. Dactylochecã, inquit, non hẽt. Pau. li. 32. de leg. 3. l. argẽto Annulis legatis dactilothecę non cedunt, atque ibidem. Iterum in dactylotheca, inquit, legato.

Damno, damnas, præter illã notã significationem significat etiã obligare, ut Virg. in Buc. Damnabis tu quoque votis. titu. de diuortijs l. si filius. Damnandum, inquit, cum quanti mulier litẽ iurauerit. Itẽ de leg. 1. l. cũ filio. Hæredẽ, inquit, mihi

hi dare damnauerit. Hinc sæpe legitur damnatus pro obligatus. nam mendum est vbicunque legitur dam nas nihili verbum, cùm legi debeat dānatus, ut apud Hor. 2. Serm. Gladiatorum dare centum damnati populo paria.

Daphnensis lucus, nemus est suburbanū Antiochię epidaphne, i. ad Daphnē positæ. i. lauretum quod x. mille passuum ambitu patet in Syria curua, quo in loco antiochensium cōuentus agitabatur, ex Strab. fuit autē hic locus à Cneo Pompeo magno consecratus. Euse. autore. Est quoque Antiochiæ porta Daphnitica, de qua Hier. in uita Ignatij. Reliquiæ, inquit, corporis eius Antiochiæ iacent ext. portā Daphniticam in cęmiterio. Iust. lib. C. n. decu pressis luco daphnensis, l. si quis autem daphnensis luci in Syria arborem amputauerit.

Dardanarius, dicitur qui imitatur Dardanum quēdam hominē sceleratū, de quo Sidonius lib. 5. Oīa in Dardano crimina simul execrātur, ab hoc Columella dixit in horto: Dardaniæ ueniat artes. Dardanarij quoque dñr propalæ, qui oīa præemunt, ut postea carius vendant. Cic. cōtra Pis. Panis tibi de cuppa atq; ꝓpopola. Plau. in Dardanarij p̄ propera empt. Flagellabat, inquit annonam. Vlp. lib. 47. de extraor. cri. l. annonā. Annonam vexare dardanarij solent. Itē de pęnis l. in dardanarios.

Decedere cōtrariū est ei qđ ē succedere, ut si dixeris, Ap. Clau. successit in ꝓuinciā Ciceroni, & Cice. decessit App. Vñ dicti sunt successores & decessores. Vlp. lib. 48. di. ad l. Iul. maie. l. q ve. Qui ve, inqt, de ꝓuin. cū ei successū esset, nō discessit.

Decido, cidis, est cum creditore super debito transigere. Ci. 3. in Verrem: Nisi cum muliere, inquit, decideret. Idem 4. in eundem, Cùm reo trāsigat, cū accusatore decidat. Idem in 5. Qui septingentis decidere noluisset, mille ꝓmisit. Pl. li. 7. Abundè igit atque indulgenter fortuna decidit cū eo, qui iure dici, non queat felix. Martialis Conturbabit Atlas, & non erit uncia cælo. Decidat tecū quā pater ipse deū. Scęu. lib. 26.

de administ. & periculo tutorum. l. cum hæreditas. Cum plerisque, inquit, creditoribus ita decidit, & infrà. Cum plerisque creditoribus ita deciderunt.

Decisio, onis, ab eo, qđ est decido, idis, in superiore significatione, vt decisio idē, qđ trāsactio. Cicero de ꝓuincijs cōsularib. Cum tyranno, inquit, decisiones, & direptiones. Amb. ad Titianū. Prōptior esto decisioni, cuius & spes potior, & fructus est. Pau. lib. 35. ad l. Fal. l. si hæres. Si hæres, inquit, cū creditoribus deciderit, ne solidum solueret, & ob eam decisionem factum sit, ut aliquid retineret.

Decoctores, dñr, qui cum non sint soluẽdo, vertũt solum atque aufugiunt, vñ Catullus, Decoctoris amica formiani, & Valerius de varietate casuū. Postea inopia turpem decoctoris superlationem Sen. li. 5. de beneficijs. Qūo fęnerator quosdā debitores nō appellat, quos scit decoxisse Iust. li. 10. de decur. l. Quilibet principalium uel decurionum decoctor pecuniæ publicæ si fraudulẽtus, Hic decoctor est vt posuisse nō tā ꝓ eo, qui cum soluendo non sit, fidem publicā frangit, quā ꝓ eo, qui de peculatus est pecuniam publicam, in qđ significatu accepit, Martiales, cum ait, Nihil colonus vilicusque; decoxit hoc est defraudauit, atque intercepit. Acc. non intelligens quid esset decoctor officij nomen esse dixit.

Decuriones, in colonis & municipijs dñr, qui Romę Senatores appellātur, dicti a numero equitum, quib. in militia prçerant. Autores sunt Nonius Marcellus, & Festus Pompeius, dignitas verò ipsa. Decurionatus dicitur, de officio decurionum, & de illorum dignitate, lege in libris dig. titulū, ad municipales. l. quoties, & l. libertus. Item de decretis. l. ambitiosa. Omnino decurionum officium est pecuniam publicam habere, tractare, & exigere.

Dedititii serui dñr, q ex obsidione se dediderũt in ptātem victoris, formam autē deditionis scribit Liuius li. 1. ab V. C. Obsessor, inquit, interrogauit. Estis ne vos legati oratoresq. missi a populo Collatino, vt uos populumq. Collatinū dede-

titis? Sumus. Est ne populus Collatinus in sua potestate? Est, Deditis ne vos, pp. polumq; Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos delubra, vtésilia, diuina, humanaq. oĩa in meã Romaniq. populi ditioné? Dedimus. Et ego recipio de seruis dedititijs. Iust. in 1. Inst. li. tit. & liber. & qũo manumissi obtinebant infimum libertinitatis gradum, quoniam illorum, inquit pessima conditio est.

Definio, & diffinitio, nõ diffinio, & diffinitio notatũ. Lud. Bonog. semper legi in Pand. Flor. & ferè nunquã aliter legitur in libris uetustissimis, qui reperiuntur scripti etiam in aliis facultatibus.

Defrutum, mustum est quod decoquitur quousque pars tertia relinquatur. Plin. tñ li. 14. Sapa, inquit, fit musto vsq; ad tertiam mensuræ parté decocto, quod ubi factum ad dimidiam est, defrutum vocamus. Virgil. 4. Georg. Aut igni pinguia multo Defruta. Vlp. li. 33. ff. de fun. inst. l. qſitum. Vas inquit, eneum, in quo sapa coqueret, & defrutum fieret, Item de vino & tritico leg. l. qui uinum. Mulsum, quit, passum, defrutum. Defrutum dictum est, quod autore Plinio fit ad dimidias defraudatum, aut quẽ admodũ vult Nonius Marcellus, quod ad tertiam redactum sit. Nam quod Accursius hallucinatur, quod de vsu sit sublatum, ut quã diu possit seruet, quasi sit dictum a fruor, eris.

Deglabrare, est delibrare, siue cingere, hoc est arborẽ decorticare, nã glaber propriè dicitur qui leuis est, & pilis caret, sed hic deglabrare pro leuem facere posuit Iurisconsultus Pau. li. 47. dig. tit. arborum furtim cæsarum l. cædere, cingere, inquit, arborem, est deglabrare, siue delibrare.

Delator, est alicuius criminis denũciator, dummodo ad officium suũ nõ pertineat ea denunciatio hoc genus hominum odiosum habet Martia, de delatorib. Turba grauis paci placideq. inimica quieti. Quæ miseras semper sollicitabas opes. Item. Et delator habet qđ dabat exilium. Pro denunciatore tantum posuit Iurisconsultus Papinianus ti. de diuersis. lege intra. In-

tra quatuor inquit, annos vacantium bonorum delator. in tit. tamẽ de iure fi. propria delatoris significatione utitur sæpe.

Delibrare, qđ est librum, hoc est corticẽ arbori detrahere. lege suprà, in verbo cingere arborem, & in uerbo deglabrare.

Delphi, orũ, ciuitas est Phocidis ad montis Parnassi radices posita, vbi Apollo, solitus erat respõsa dare, sed quemadmodum ait Iuue. Nunc cessant oracula Delphis. tit. de censibus.

Delphicæ mẽsæ à Delphis vrbe Apollini sacra dictę sũt & erant ex ęre, quas veteres Cortinas uocabãt. Plin. li. 34. Ex ære, inquit, factitauerunt cortinas tripodum noĩe delphicas. Cicer. 6. in Verrem: Mensas delphicas è marmore. Martial. Argẽtum atque aurum non simplex delphica porta. Flo. ti. de suppel. leg. l. 1. Trapezophora, ĩqt, delphicę subsel.

Deminuo, is, & deminutio, onis, nõ diminuo, & diminutio, vt passim legit̃ in li. dig. dr̃e scribi adnot. Lud. Bonogninus in Pand. Flor. Est autẽ capite deminutus vt ait Fest. qui ciuitate mutatus est, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui in hostium potestatem uenit, & cui aqua, & igni interdictum est.

Demolior, demoliris ẽ illud, quod extructũ est diruere. Nam moliri est ædificare, cuius contrariũ est demoliri. Virgilius. 1. Aen. Moliriq. arcẽ, & manibus subuoluere saxa. Apud antiquiores demolio, is, declinabat̃, vt Diomedes testimonio Varronis ostendit, quẽ citat in libro poetico, Non demolio inquit, astra. Et Neuius in corolaria. Hæc demolit, inquit, Vlp. tit. de vsufr. l. hr̃s Antequã vsufr. prohibuerit, demolierit. Et de molitus pasiuè, ut in ti. de vsucapioni. l. eum qui.

Deni, denæ, dena, nomen ẽ diuiduum distributiuũ, quale illud bini, binæ, bina, & similia hmõi noĩa Accur. solitus est exponere in bis tm̃, est cum re verà significent cuilibet tm̃, qđ latuit Bartolũ. Is. n. exponẽs legẽ, quæ hr̃ de legatis. 3. si quis testamento Titio & Seio decem dari iusserit, nullã hæc verba recipiunt ambiguitatẽ, ut dena dixisse uideatur, qui decem dixit, pu

tauit p dena viginti intelligi. Ait nāq; Qui reliqt x. nō vr relinquere viginti. Nā cùm inter x. & dena illa sit differentia inter oratores obseruata, qđ x. numerum simplicem, hoc est x. vnitates significet, dena verò cuilibet x. erat sensus legis, qđ q Titio & Seio legauit x. non legauit, i. cuilibet x. sed x. simpliciter, hoc est cuilibet quinque. In ti. de ver. obl. l. si ita. Ac. dena pro bis x. interpretatus est. Idem de annuis leg. l. si legatum. exponés illud. Si legatū forte si relictum annua bina trina die, fortè xxx. dena per singulos debétur annos licet nō fuerit adiectum æquis pensionib. dena pro x. interpretatus, est cum dena non simpliciter x. sed per singul. an nos decem significet.

Depectus participium est, ab eo, qđ est depicifcor, qđ sīgñat turpiter pacisci. vñ depector apud Apuleium in oratione pro magia. Est inquit litium depector, omnium falsorum commentator. Vlp. lib. 3. de calumniato. l. & generaliter. Hoc inquit, edicto tenetur, qui depectus est.

Deserere proprie militū, est q relinquunt locū in acie, aut sine commeatu discedunt ex castris vnde est desertor, & desertio, de quib. sæpe in libris dig. ti. de mil.

Desidero preter illam notam significat ēt deficere. Cæsar in commentariis, Desiderati sunt, inquit, eo die sagitarij circiter ducenti. i. defecerunt, hoc est interempti sunt. Suet. in Aug. Desiderauit nonnunq̄ M. Aggrippæ patientiā, & Mecænatis taciturnitatē. Quem locū Eutropius, & Sex. Aurelius non intelligētes, decepti huius verbi ambigua significatione putauerunt, q Augustus voluisset esse aquè patiēs atq; Agrippa, & taciturnus ut Mecenas, Cum apud Suetonium desiderare accipiat pro deficere illud, quod desideramus. In quo sensu accepit Iurisconsultus in titu. si libertus ingenuus esse dicat. l. quoties. Siue officium, inquit desideret, idest deficiat in eo qui debet osequi, & obtemperare.

Diæta locus est ī domo, ubi p ociū versamur. Pap. ī 2. Sy. Vna tamen cunctis procul eminet vna diętis. Sidoni⁹

Apol. In Epist. Ex triclinio fit in diętam siue cęnaculũ transitus. Iuris. tit. de leg. 3. Cellarium inquit iunctum eidem diætæ. Inde diætarius dictus est seruus siue minister in diæta deseruiẽs meminit Vlp. in tit. de fun. inst. l. quæsitum. Est prætęrea diætarius, qui ex dięta quippiã furatur, ut Vlp. in tit. de effrac. Simili, inquit, modo & dietarij, & saccularij puniunt. Pro quo mẽdosè legit detractarij. Idẽ in ti. de effract. l. saccularij. Qui diætarij, inquit, appellatur, hoc est, qui in alie na cœnacula se dirigunt furandi animo.

Diathetũ, vr̃ genus esse pocu li, sicut synthetõ siue synthesis. Iuris. ad l. Aq. l. si ser uus. Si calicẽ, inquit, diathe tũ faciẽdũ dedisti, iust. quo que li. 10. l. 1. Artifices, iq̃t, diathetarij, i. calices diathetos fabricantes.

Dienses populi sunt Macedo nię à Dio colonia dicti. hos Pausanias Diastas appellat apud quos gymnicũ certamẽ agebāt. Pau. li. vl. in tit. de censib. In Maced. inquit iuris Italici sunt Dienses.

Diffindere diem, & diffissio diei, quid significet, nõ est in promptu, neq; cur sic di catur. Gell. l. 13. Iussi, inq̃t, diẽ diffindi. Et iterum: In dierũ diffissionib. & cõperẽ dinationib. Vlp. li. 2. dig. tit. si qs cautionib. l. non ex tinguemus. Si qs, inq̃t. cau tionib. in iudicio sistẽdi cã non obtemperauit. Si quis, ait in iudicio se sisti ꝓmise rit, & valetudine vel tẽpestate, vel vi fluminis ꝓhibi tus se sistere non potuit, ex ceptione adiuuatur nec immeritò. Cũ. n. pro tali pro missione p̄sentia opus sit, q̃uo poterit se sistere, q̃ aduersa valetudine impeditus est? Et ideo etiã lex 12. tab. si iudex vel alteruter ex litigatorib. morbo sontico impediatur, iubet diẽ iudicii esse diffissum. Sic. n. legitur in Pand. archetypis Flor. nõ diffusum, videturque significare diem intercisum, siue inter capedinatum atque dilatum.

Diffuudi vina ꝓpriè dicũtur quæ postea quàm defecata sunt, in doliis condunt trãsuasanturq;. Iuuenalis. Ipse capillato diffusum cõsu le potat. Et Hor. Vina bibes iterũ tanto diffusa. Vlp. lib. 32. de leg. 3. l. cum quęreretur. Nam si vina diffudis set,

set, habiturus vsui. Itē Procu. li. 33. de trit. & vino lega. l. cum vinum. Cum vinum, inqt, quod in amphoris seu cadis diffusum est.

Digitus aquæ, est modulus, vñ salientes tali mēsura cēsentur. Front. de aquæ ductib. Aquarum moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum mensuram regēdi sunt. Est aūt digitus 16. pars pedis vncia vero duodecima. Quemadmodū igitur inter vnciā & digitū diuersitas, & ita & ipsius digiti: nā alius vocat quadratus alius rotundus, Hæc Frōt. Pau. li. 8. dig. de seruitutib. rust. pd. l. Luc. Titius. Digitū tibi dono aq. Acc. p aq digitum intelligit quātum fluit per digitum statuæ.

Diœcesis per œ, diphth. in secūda scribitur, & nō diocesis, vt vulgo legitur, neq; accētu in tertia a fine, vt oēs pferūt, sed in penult. Item diœcetes, non diocetes, pro diœceseos præfecto. Est aūt diœcesis gubernatio siue dispō & diœcetes gubernator siue pcurator. Cic. in Epist. Ex prouincia Ciliensi cui scis tres diœceses asiaticas attributas esse. Iusti. tit. de episcopali aud. l. archigerontes, & diœcetæ.

Diplomata, sunt codicilli, siue libelli, in qb. bñficia à principib. impetrātur, quales nro sunt tpe, quas appellant bullas: dicta qp in duplicib. tabellis solitæ sunt cōcedi supplicib. Suetō. in Augusto. In diplomatis libellisq. & epistolis signandis. Idē in Ner. Diplomata ciuitatib. singulis obtulit, Cice. in Epis. ad T. Appiū, Diploma, inqt, statim non est datū. Apud Iurisc. accipitur p itineris festinatione hoc est cum per dies singulos duplicia itinera cōficiunt. Venuleus, li. 45. dig. de ver. obl. cōtinuus. Quib, inquit, quasi interpræratio qdā inserta est. is q Ephesi daturum se spopōderit, vt neq; diplomata. i. dieb. ac noctib, & oī tēpestate contempta iter cōtinuare cogat. Et sequitur, Quod si diplomata vsus, ac fehci nauigatione, maturius quam qsq; pueuerit Ephesū, cōfestim obligatus ē. Mod. li. 48. ad l. Cor. de fal. l. falso, inqt diplomate cōmeauit,

Dispūgere siue expūgere est trāsuerso calamo rōne cācellare. Seneca de breuitate vitæ. Dispūge, inqt, ac re

censæ vitæ tuæ dies. Apuleius de deo Socratis, Si cotidiana eorũ dispũgas, inuenies multa rõnib. prodigè diffusa. Itẽ de verb. sig. l. cognoscere. Dispũgere inqt est confere, accepta, & data, & ex ea collatione, vt ait Accu. cancellare, qđ est redditum. Hinc est dispunctio, onis, ꝑ ipsa rõnis cancellatura, vt apud Tertul. in Apologetico Ad vtriusque inqt, meriti dispũctio nẽ. Vlp. li. 42. dig. ti. de bonis auto. iud. pos. l. complures. An recognitio, inqt, & dispũctio cõcedẽda sit creditorib. nã qđ in qbusdam codicib. legit̃ disputatio, ꝑ dispũctio, interdum est.

Dissidium inter virũ, & uxorem idem est quod diuortium, hoc à diuertendo illud à dissidẽdo appellatũ. Terent. in And. valeãt, qui inter nos dissidia quærũt. Idem in Ecyra, Nihil mali est qđ sit dissidio dignũ Papinianus lib. 48. dig. ad leg. iul. de adult. l. miles. Quæro, inquit an causam dissidij præstitisse videat.

Distrahere, pro eo, quod est vendere, aut actioni exponere Suet. in Ves. Coemendo quædã tm̃ vt postea distraheret. Gel. lib. 19. Sicut nunc, inquit, bona uænum distrahuntur. Vlp. in tit. de transactionibus. l. si vni. Si uni, inquit pluribus uc fundus fuerit distractus. Titulus præterea libr. 20. dig. de distract. pignorum,

Diuortium, vt paulò añ dixi mus, idem est ꝓpè quod dissidiũ. hoc dictum ab eo, qđ vir, & vxor dissideãt, i. dissentiant inuicem, illud, qđ in diuersas partes vertant̃. Fiebat aũt diuortium per illa verba, q̃ sunt apud Pl. Res tuas tibi habe, q̃ mea, redde mihi Pau. in titu. de ver. sig. inter diuortium & repudium hoc interesse dicit; quod repudiari ẽt futurum matrimoniũ põt, non rectè autem sponsa diuertisse dr̃, quod diuortium ex eo dictum est, quod in diuersas partes eunt, qui discedunt. Est præterea titulus đ diuortijs, li. 23. dig.

Doliũ, vas fictile est, viuo atq; alijs reb. condendis aptissimum. Plin. li. 13. Mitiores, inqt, plagæ dolijs condunt vina infodiũtque. Cato de re rust. Dolia olearia decẽ héat. Vlp. li. 33. dig. de fundo instruct. l. instra. Dolia, inqt, licet defossa nõ sint,

&

& cuppæ. Idē de au. & arg. le l. Dolia, inquit fictilia, qbus terra adiecta est. Inde doliarius, qui facit dolia, et doliarius, a, um, & doliaris, re, ad dolia pertinent. Pli. li. 3. A figlinis, inqt, doliariorũ. Et Pau. de fundo instruc. l. tabernæ. Doliaria, inquit, vasa et ancones. Item l. si vinum. Si doliare, inquit, vinum emeris.

Dolones, hastæ sunt, in quib. tanq̃ in vaginis latent pugiones, dicti ab eo qđ dolus subeat. Virg. lib. 7. Sæuosq; gerũt in bella dolones. Sueton. in Clau. Cũ dolone ac venatorio cultro p̃stolãtes Alphenus li. 9. dig. ad legē Aquil. l. si ex plagis. Flagello inqt, quod in manu habebat, ĩ quo dolon inerat, vulnerare tabernarium cęperat ubi mēdosè ꝓ dolon legitur dolor, neque minus falso Accursij interpretamento locus enarratus.

Donaria, inquit Valla contra Seruiũ, non sunt locũ in tēplo, ubi donare ponuntur, sed potius ipsa, q̃ offerũtur dona. Virg. 3 Georg. Imparibus ductos alta ad donaria currus. Luc. in 6. Neque eo is splendent donaria gemmis Pau. libro 49. de re mili. l. qui excubias. donarium pro donatiuo posuit. Item C. de sacrosan. ecclesi. l. sancimus pro dono posuit Iustin. dicens, vasa vel vestem cæteraque donaria.

Duracinæ vuæ dicũtur, & duracina p̃sica. De vuis duracinis lemma est apud Martialē in disti. de persicis duracinis. Plin. libr. 15. Duracinis, inquit, hæret corpus. Iurisconsultus de verbo. signific. l. qui fundum. Qui fundum, inquit, vendidit, pomumque excepit, ficus, nuces, & vuas duracinas. duntaxat, & purpureas, & quæ eiusdem generis essēt, & quas non viui causa haberemus, quas Græci trocimus appellant. Lege in uerbo trozimos.

E

EDitus bouis, pro stercore, quo in quibusdam regionibus vtuntur, dictus ab edendo id est extra mittendo, Iurisconsultus in tit. de legat. 3. l. ligni appellatione. In quibusdam prouincijs editu bonum ad hanc rem vtuntur.

Effringere, est furandi causa

ianuas frangere. Teren.in Adelphis; Fores affregit, atque irruit in ædes alienas. Inde effractores dicti. Iulius Firmicus, Mercurius, inqt, in ariete octauo ab horoscopo loco effractores facit. Vñ in libris dig. ti. est de effractorib. siue de ijs, q carcerē effregerũt, siue ijs, qui furandi cā ianuas damnorum priuatarũ inuaserunt.

Electri duo sũt genera, alterũ est lachryma defluēs ex arbore glessaria ī insulis Germanię septētrionalib. quas Glessarias siue Electrides dñt, q̄ deinde congelascens in lapidis duritiem vertit. Virg. in Bucol. Pinguia corticib. sudent electra myricæ, A latinis succinũ appellat, de quo in uerbo succinum. Alterũ electri genus est metallicũ, idq; duplex, aut cui p̄ artē in auro argēti quinta pars miscet, aut qđ p naturā sic mixtũ reperit Pli. 33. Vbicunq; inqt, pars quinta argēti portio est ī auro, electũ vocat. Sillius li. 1. Pun. Electri gemino pallēt de semine venæ, Iust. in libris Instõ. in titulo q est de rer. diuis. Si diuersę inqt, materiæ sint, & ex his, diuersa species facta sit, ut ex auro & argēto electrum. Itē de leg. 3. l. pediculis, Vasis, inquit, electrinis legatis, nihil ītereſt quā tũ ea uasa argēti atq; electri hēant, sed vtrũ argēto electro, an electrũ argentũ cedat. Illud quoq; de leg. 1. Si qs putat electri appellatione argentũ uel aurichalchũ contineri. Acc. nũc dicit esse p̄tiosam materiā q̄ iungit argēto, nunc genus metalli, nunc genus vasis.

Elenchus, lapillus est ex genere margaritarum. Pli. li. 9. de vnionib. hoc est grādiorib. margaritis loquēs. Elenchos, inquit, appellant fastigiata lõgitudine. Et Iuue. de inauribus fœminarum, Auribus ex causis grandes commisit elenchos, Pau. in titu. de au. & ar. leg. l. pediculis. Item cum inaures, in quibus duæ margaritæ elenchi, & smaragdi duo legasset, & postea elenchos detraxisset.

Elogiũ est testificatio de aliquo honoris, uel vituperationis cā, Cice. in 1. Tusc. Quid ipsa monumenta, q d elogia significant. Idem de Sene In quem illud elogiũ vnicum, plurimæ consentiunt gentes. Vlp. lib. 21.

de

de ædi. edi.l. ædiles aiunt paululũ deflexit significatioñe cũ dicit. Elogiũ huic edictũ subiectũ est. De elogio in propria significatione, hoc est pro testimonio, sed in malã partẽ. Mar. lib. 48. dig. tit. de cust. & exhi. reorũ. l. D. Hac. Qui cũ eo inquit, elogio mittũtur, ex integro audiendi sunt. Et infrà in eo. titu. in l. Celsis. cuius initiũ est, Nõ dubiũ. Remittat, inquit, illũ cum elogio ad eũ, qui ei prouinciç prçest, vñ is homo est.

Elusco, as, est aliquem altero oculo orbare, nam luscus est q altero oculo caret, nõ vt qdã putauerunt, qui lumine adhibito nihil videt. Vlp. li. 13. dig. de condõne triticaria, l. in hac actione. Si quis inquit, post moram seruũ eluscatum dederit. Idẽ li. 9. ad l. Aq. Iul. inqt, scribit Aquilia teneri eum qui eluscauerit in disciplina discipulũ. Inde eluscatio, onis, p eluscãdi, hoc ẽ, altero oculo priuãdi. Actione. Nam qđ Vlp. scribit in tit. de ædi. edil. l. idẽ Offilius. Eluscationẽ eam quidam putant, ubi homo lumine adhibito nihil videt, q id dixerũt nõ sunt audiẽdi, quia nulla freti autoritate id dñt. Quid. n. luscus signet suo in loco uidebis.

Emansor miles is dr, qui extra castra vagatur aío reuertendi, eoq; distat à desertore, quemadmodũ, & erro dr seruus, qui eo quoque animo erat, ut ad tempus reuertatur, sicut fugitiuus, qui nõ hẽt animum reuertẽdi. Mod. lib. 49. dig. de re mil. l. desertorẽ. Emãsor, inquit, est, qui diu vagatus ad castra reuertitur.

Emblemata sunt qdam ornamenta vasorum, quæ addi atque detrahi possunt, dicta ab emballo, qđ est impono siue intersero. Pli. li. 33. Vlysses, inquit, & Diomedes erãt in phialę emblemate. Cic. quoq; in Verrem, emblematũ in Vasis meminit. Vlp. in tit. de au. & arg. l. si gẽma. Emblemata rectè legãtur, & separantur, & p̃stãda sũt. Et in eo. tit. l. & si, q ẽ Põponij, Ea q inaurata sũt nõ deberi, neque aurea emblemata. Itẽ Vlp. li. 10. ti. ad exhibẽdũ. l. tigni. Si ansã scypho iniunxeris vł emblemata phialę.

Emeriti dñr milites, q sunt exautorati, hoc est militię sacro soluti, qbusq; iã donati-

natiuum est psolutū, dicti ab eo, quod mereri hoc est, stipendiū facere desierint. Luc. in 1. Quæ sedes erit emeritis. Nod. de re mili. l. desertorem. Si expleto tpe militiæ redeat, veteran' restituāt, & emerita accipiat

Emerita, & Emeritensis colonia ciuitas est Lusitaniæ nominatissima, Augusta cognominata, nā vt scribit Dion de victis Cantabris, & Asturib. Eam vrbem illis, qui supra ætatē essent, emeritis, Augustus habitādam cōcessit. Vnde vrbs appellata Emerita Augusta, ex noīe conditorum & Augusti. Pau. lib. 50. di. ti. de cēsib. An lusitania, inqt Pacenses, & Emeritenses.

Emiseni, populi in Emisenæ regione Apamenaceles Syriæ, vbi & Emisia ciuitas est, de quibus & in eo. tit. de censib. Pau. inquit, Imperator noster Antoninus ciuitatem Emisenorū coloniam iuris Italici fecit.

Emphyteosi interpretatur insitio, ab emphyteuo, quod est insero siue planto, nam phyton est planta. Et qđ in libris Iurisconsultorum dr̄ emphyteosis, & fundū dari in emphyteosim, ppriè dr̄, hoc est in plātationem. Impropriè dr̄ de oib. alijs puta de area, & qcūq; poss sunt, ut ipsi dn̄t, recipere meliorationē. Inde deducitur emphyteoticus & emphyteoticarius.

Emphracta, nauigia dn̄r, quæ sunt tecta, à verbo Græco emphracto, qđ est tego, siue claudo, sicut econtrario aphracta dn̄r, q̄ nō sunt tecta, sed aperta. De qb. Cic. ad Atticū. Nos Rhodiorū aphractis trāquillitates aucupaturi eramus. Vlp. li. 14. dig. de exercitoria actione l. 1. Quædā inquit, sunt naues onerariæ, q̄dā emphractæ, non emphatæ, ut plerique oēs codices habent.

Emplastrū, ut inquit Celsus lib. 5. hoc distat à pastillo, qđ emplastrū liquati aliqd accipit, ī pastillo tm̄ arida medicamēta aliquo humore iūgunt, dictū emplastrū ab emplato, qđ est fingo, siue formo. Caius li. 41. dige. de acq. rer. do l. id eo.

Epidemitici dn̄r hospitiorū metatores in vrbe, dicti ab epidemia, qđ interpretat̄ in vrbem aduentus, unde in C. Iust. ti. est de epidemiticis, & metatis. Lege verbū metator, siue metatus

Epi-

Episcopus, speculator siue explorator interpretatur, dictus ab episcopeo, quod est cõsidero. Cic. scribit se epm designatũ à Põpeio, vt orã Cãpaniæ maritimã specularet. Arcadi⁹ de munerib. l. munerũ. Epi, inqt, q̃ psunt pani, & cęteris vęnalib. reb.

Epistomiũ, inqt Merula, ẽ foramen, p qđ aqua defluit ex concha labro, vel cratere. Varro de re rust. li. 3. Epistomijs versis ad vnũquemque factũ, dictũ, ĩquit, quasi in ore, vel potius ap epistomizo, qđ est obturo, vt sit epistomiũ canalis operculũ Vl. li. 19. ti. đ act. emp. & ven. l. fundi. Castella plũbea, opercula puteorũ, epistomata. Legit, & epitoniũ apud Sen. li. 13. episto. Nisi aquã, inquit, rigentẽ epitomia fuderint. Et apud Vit. li. 10. sæpè in eodẽ significatu ponit. Interpretat aũt epitonium, ligamentum.

Epitome, interpretat breuiariũ, i. vbi res in cõpẽdiũ redigũtur, ut Vlpi. li. 47. de acceptilationib. l. an inutilis. Epito. inqt, liber Labeonis. Vtroq; .n. mõ declinat, epitome, es. & epitoma atis

Epulũ, inquit Valla, est conuiuiũ numerosis ciuib. exhitum in honorẽ Deorũ, aut in ostẽtationẽ magnificentiæ, aut in funere parentali. Gall. li. 11. Solẽni die epulum Ioui libaret, atque ob id Sacrificiũ Senatus in capitolio epularet. Horat. 2. Serm. Gladiatorũ dare cẽtũ Dãnati populo paria atque epulũ arbitrio. Arrius Iurisc. de leg. ĩ quadã lege, cui⁹ initiũ est, admun⁹: Vel si epulũ, inqt relictũ fuerit.

Eremodiciũ, interpretatur de seruitio siue solitudo, nã eremus desertum interpretatur & est eremodiciũ qsi reus dãnatur ex eo, qđ in iudicio ñ cõparuit, quasi desolatũ siue desertũ sit iudiciũ propter rei absentiã. Pomp. li. 4. dig. ti. de minorib. 25. ãnis l. & si Restitutionem eremodicij p̃stari debere, pro quo mendosè hermocidium.

Ergasteriũ, interpretatur officina, vbi ab artifice aliqđ fit opus. nã ergon est op⁹ siue offm. Vt in Cod. Iusti. tit. de epis. & cler. l. omnis. Ex ergasteriis, inquit, & tabernis conquirere potuit. Itẽ li. 11. de epid. & metus l. in qlibet, inquit, ergasteria, quæ mercimonijs deputantur. Pap. libro 43. de via

uia pũ.l.ædiles. Vt ante er
gasteria nihil proiectũ sit.
Errones serui dñr, qui uagan-
tur siue causa, animum tñ
habent redeundi ad domi
nos. Fugitiui tñ, qui eo ani
mo fugiunt, vt non redeãt.
Eo quoque modo ex pro-
portione habent se deser-
tores, & emansores. Aria-
nus lib 49. de re mil. l. qui
cũ. Erro, inquit, in seruis ẽ,
vt emansor in militib. Itẽ
li. 21. qui est de ędil. edi. l.
quis sit fugitiuus. Sed pro-
priè, inquit, erronẽ sic dif-
finimus, non q fugit, sed q
frequẽter sine causa uaga-
tur. Labeo ita definit erro
rem paruũ fugitiuum esse.

Etiam particula est cõsentiẽ
tis, sicut Non est Negãtiæ,
Prisc. lib. 7. interroganti, le-
gis? ẽt uel nõ rñdemus Pli.
Cæcilius in episto. Studes
in quàm? respondit. Etiam
Et illud ex Euangelio: In-
tellexistis hæc omnia? di-
cunt ei. Etiam. Iuriscõsul.
de verbo oblig. l. 1. & re-
sponderit quidni, etiamnã
vtrunque aduerbium con-
sentientis est.

Etiamnum, pro adhuc, apud
Pli. & Cornelium Celsum
frequenter legimus. Ouid.
13. Metamor. Etiamnum
liber a cœlo brachia. i. ad-
huc: Item lib. 14. Spectantẽ
vultus etiamnum cęde ma
dentes pro adhuc. Vtrobi-
que. Vlpi. titu. arborũ fur-
tim cæsarum l. Item etiam
num reponi potest.

Euestigio, pro continuo siue
statim. Priscia lib. 18. Ro-
mani, inquit, euestigio di-
xerunt, uel quod stans ali-
quis in eodẽ uestigio facit
unde statim quoque dicit,
vel quantum tempus est in
vno vestigio faciendo, qđ
est breuissimum. Scęuola
lib. 5. de neg. gest. l. diuor-
tio facto. Non inquit, eue-
stigio in officio deliquit.
Accur. quid euestigio eẽt,
non intelligens in princi-
pio gestionis exponit.

Exacta dicuntur illa, quæ sũt
perfecta, & ad quæ vltima,
vt aiunt, manus imposita
est; aliàs exacta sunt, quę iã
præterierũt. Virg. 1. Geor.
Exactum ad mensem plu-
uia ventisq; carebit. Idem
in tertio: Exactis grauidæ
cum mensibus, errant. Pau.
lib. 44. titu. de act. & obl. l.
1. Exactissima, inquit, dili-
gentia, in priori uidelicet
significatione.

Exaggerare, est accumulare;
nã agger aggeris, est terra
accu-

accumulata. Cæsar in commetario Hispaniensis: Mortis mortib. exaggerabāt, & per translationē. Cicer. Nihil est ad exagerandū orationem accommodatius. Vlp. tit. de itinere actuque priuato, l. vnde. Aut de prima aut exageret iter.

Exautorare est militem sacramento militię soluere: quē admodum ediuerso autorare, est militem sacramento sibi obligare Pli. Cęcil. ī episto. Cæsar excussis probationib. centurionē exautorauit. Seneca. ī 4. epistola rū. Exautoratus ac liber q̄ viuit vita priuata, Vlp. tit. de ijs, q̄ notantur infamia. l. qđ ait. Sed & si cum, inq̄t, exautorauit, i. insignia militaria detraxerit. Quod si per insignia militaria Iulianus intelligit horum insignia, falsum est interpretamentū: nā pōt quis exautorari, & nō amittere insignia honorū: emeriti nāq; exautorant citra honorū amissionem. Est. n. vt diximus, exautorari, à militia dimitti. Itaq; commodius exposuit. Arrianus ī titulo de liberali causa. l. q̄ de libertate, Exautoratus, inq̄t, idest à militia remotas. In quo significatu accipiēdū est in titulo de re militari.

Excōsul dicitur q̄ perfunctus est consulatu, sicut exquæstor q̄ pfunctus est quæstura, vsitarius tñ ille dr̄ cōsularis, hic verò quæstorius. Inst. in proœmio Codicis; Thomam, inquit, quęstorē sacri palatij, & exconsulē, non quod consulatum latum dimisit, ut exponit Accur. sed quòd est perfunctus consulatu, ut diximus.

Exemptilis ē, dicitur illud, qđ pōt eximi siue detrahi ab alia re. Colume. lib. 9. de re rustica: Idcirco sunt exemptiles, vt cū res exigit, à paxillis deductæ liberū exitū præbeāt. Vlp. de au. & arg. legat. leg. argumenta. Lapides siquidē exēptiles sunt.

Expungere idem est, quod supra diximus, dispungere, hoc est calamo transuersò rationem cancellare. Plautus in Cistel. Nunc qđ reliquum restat, volo persoluere, vt expungatur nomen, ne quid debeam Persius; Pupillum ne utinam, quē proximus hæres impello, expungam. Hermog. ti. de diuer. & trib. l. in omnibus Rationes, inquit, reip. subscriptæ & expunctæ.

Ex-

Extricare; est quod intricatũ est expedire atque resoluere, siue enodare. Vlpianus. lib. 9. ad leg. Aquil. l. si seruus seruum. Si cum margaritas inq̃t dedisset in vsum extricatas, easque inuito, vel inscio viro perforasset. Margaritæ namq; non possunt intricari in lineã uel in vestem, nisi perforentur, igitur extricatas dixit pro solutas, & non personatas neque in lineam redactas.

F

FAlx messoria est, qua frumentum metitur. Falx u tatoria qua vites aliæque arbores putantur. Falx fœnaria, qua fœnum secatur, quæ dumaria quoque dicitur, qua etiã spinæ vepresq; cædunt. Vlp. de fund. instr. l. instrumenta. Falces, inq̃t, messoriæ putatoriæ.

Familia, tum pro pecunia accipitur rebusque, hæreditatis, vt in l. 12. tab. cuius uerba ponuntur in ti. de verbo. sig. Agnatus, inquit, proximus familiam habeto, i. hereditatẽ. hinc titulus apud Iurisc. de familia herciscũda, idest diuidenda hæreditate. Aliàs familiæ appellatione famuli, & serui propriè continentur: vnde, & familia dicta est. Vlp. li. 43. de vi, & vi. l. 1. Familiæ inquit, appellatione serui cõtinentur. Item Vlpian. libr. 21. de ędil. edi. l. ædiles. Familiæ, inquit, appellatione omnes, qui in seruitio sũt, contineretur, etiam liberi. Hinc patres familias, & familiatum dicti, & dicitur familias in genitiuo casu, quod apud antiquiores nomina primæ declinationis in a terminata, as faciebãt genitiuum: vt Næuius: Rubens atq; purpureus filij terras, & Liuius Andronicus: Escas habemus mẽtionem: pro terræ atque escæ: neque habet accentum in ultima, quomodo nũc vulgus loquitur, sed in tertia à fine familias hoc est, in secunda syllaba.

Ferruminare, est p̃ eandẽ materiã conglutinare, quẽadmodũ ferrum ferro adglutinatus, non interueniente alia materia. Plautus in milite: Labra labellis ferruminauit. i. p̃mendo adglutinauit. Põp. li. 41. de acq. rerũ dominio. leg. quicq̃d. Quicq̃d, inq̃t, alieno argẽto ferruminaueris. Cassius quoque

que apud Paulum: Ferruminatio, inquit, per eandē materiam facit confusionē lege replūbo, as, & quo differat à ferrumino, as.

Figlina, æ, est officina figuli, i. illius, qui facit vasa fictilia. Plin. lib. 7. Figlinas, ioquit, primus inuenit Chnreb. Atheniensis Idem lib. 35. Incrudis fictilib. vtunt, donec figlinum percoquatur, i. opus figuli in figlina factum Iurisc. de auro, & ar. leg. l. fundi. Cum in fundo, inquit figlinas haberet, & in titulo, de seruitutib. rustic. prædiorum sæpe.

Fiscus, siue fiscina, siue fiscella, textū est ex sparto. Est ꝑterea fiscus, textū in qđ oliuę tritæ immittūtur, ut torculari expressę exudent oleum cū amurca. Col. li. 12. Intrita oliua nouo fisco includitur. Plinio li. 15. Fiscinas olearia spongia tergendas. Vlp. in tit. locati. l. sed addes, Fiscos inquit quibus ad præmenda olea vtimur. Fiscus ex sparto quoq; est saccus, in quo numerosiores pecuniæ adseruātur, Iuuenalis. Incremēta domus ærata multus in arca Fiscus. Cic. in Verē: Fiscos cōplures cum pecunia. Sed quia principis pecuniæ vectigales ita magnæ sunt vt nequeant loculis aut crumenis minoribus capi, consueuerunt deferri in sparteis fiscis. Inde fiscus pro pecunia publica plerunque accipitur. Iuuenalis: Quicquid conspicuum pulchrumq; ex æquore toto est. Res fisci est vbicunque natat. Vnde apud Iurisconsultus titulos est, de iure fisci, & de fiscalib. debitoribus, & exactoribus sæpe legimus.

Flauius, cognominatus est Iustinianus Imperator, non quod Flauios deuicit, vt Accu. interpretatur, neque quod capillos habuerit flauos, quod nusquam legitur, sed quo fuerit ex gente Flauia, ex qua fuerunt Vespasianus, Titius, & Domitianus. De quo Iuuenalis: Dum iam semianimem lacerare Flauius orbem Vltimus.

Fomenta, sunt medicamenta, dicta à foųcudo, hoc est, calefaciendo, & recreando. Ouidio. Fomentisque iuuas vulnera nostra tuis. Inde est fomentare, & fomentatio, vt apud consultos iuris, de

de leg,3.l.ſi cur. Nec ea q-dem quæ formentationis cauſa parat a ſunt.

Forma ſutoris eſt lignũ illud quo calcei informantur. Horat. 2. Ser. ſi ſcalpra, & formas non ſutor nautica vela. Vlp. in titu. ad legem Aquiliam, l. ſed & ſimi. Si forma, inquit, calcei, ceruicem percuſsit. Item Vlp. ti. locati, l. item quæritur. Si forma calcei tã fortiter ceruicem percuſſerit.

Fugitiuus ſeruus, quo diſtet ab errone, diximus in ver, erro, onis. Definitur aũt ab Offilio in tit. de ædili. edicto, in hunc modũ: Fugitiuus eſt, qui extra dñi domum, fugæ cauſa quo ſe a dño celaret, manſit. Fugitiuarius autem eſt, ad quẽ ſe fugitiuus receperat, locus quoque fugitiuarius dicitur, ut apud Var. li. 3. de re ruſt. de cochleis, Fugitiuarius, inqt parãdus eſt illis locus Papi. li. 21. de preſcriptis verbis, l. ſi apud. Si apud te, inquit ego & fugitiuarius depoſuimus.

Fulcimentum, ſuſtẽtaculũ dictum a fulciẽdo, hoc eſt ſuſtentãdo ſiue ſuſtinẽdo Macro. 7. ſatur. Deſertum iam fulcimentis ſuis labiĩ in ruinam. Apuleius in primo de aſino. Pede altero fulcimentum quo ſuſtinebat repello. Vlpianus, de fundo inſtruc. lege, que l. tum. Proinde, inquit, fulcimenta ſi qua habeat.

Fultura quoq;, idem eſt quod fulcimentũ, dictũ vtrunq; à fulciendo, i, ſuſtinendo. Vñ Hora. per tranſlationẽ dixit in 2. Sermo. Ingens accedat ſtomacho fulturaruenti. Et Pli. Cecilius in Epiſto. Corporis fulturis animus ſuſtinetur. Vlpi. in titulo, ſi ſeruitus vendicetur. l. ſicuti autem, Sicuti, inquit, refectio parietis ad vicinum pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.

Fullo, onis, eſt q vestes polit emaculatq. nõ quod vulgo perſuaſum eſt, pannarius, i. lanicij artifex. Martialis. Nõ tàm ſæpè teret lintea fullo tibi. Fullonicã Nicias Megarenſis primus oĩum inuenit, vt ſcribiĩ Plinius 7. Plautus in aſinaria, Non didiciſti fullonicã, non mirãdum eſt. Vlp. li. 47. de furtis. l. itaque fullo, Fullo inquit, uel ſarcinator qui poliẽda vel ſarciẽda veſtimẽta accipit. In alia quoq; lege cuius initium eſt, ſed ſi

di-

diuersoria vel fullonida appellantur,

Fundus, est quicquid in solo possidet, puta prædium vrbanum, prædiũ rusticũ, Seruius in illud Virg. 2. Geor. Diues opũ variarum ac latis ocio fundis. Fundus, inquit, dr̃ ex eo, quod omniũ rerum sit fundm̃. Vlp. ti. de ver. sign. l. locus, inquit, est nõ fundus, sed portio fundi. Fundus autem aliquid integrum est, & infra lege, qõ. & iterum lege, fundi, Fundus ꝓ vasis potorii fundamento, ad cuius similitudinem, inquit Festus, fundus dicitur ager qui planus sit, Mart. lib. 8. Hi duo longæuo censentur, Nestore fundi. Paulus lib. 41. de acquir. rerum domin. l. Sed si Cuiusmodi proculi fundus ille sit. Scypho, inquit, fundus aut ansa,

G

GArũ salsugo erat ex certis quibusdã piscibus, puta scõbro, halece, lacerto, & huiusmodi, vtebantur autẽ eo pro salsamento siue cõditura aliorũ ciborum. Gari meminerunt poetæ multis in locis. Plinius, Apicius Galenus, cæteri, Vlp. 33. de penu legat. l. qui penũ. Garum, inquit amurca, mel. Accursius salsamenti genus esse dicit, ipsa veritate coactus, sed qđ sit nõ dicit.

Genius est Deus vniuscuiusque hoĩs præses, cui nos angeli boni nomẽ ĩdidimus. Symmachus in orõne contra christianam religionẽ, cui respondit D. Ambr. Vt animæ, inquit, nascentib. ita populis fatales ingenij diuiduntur. De genio principis Persius poeta, Diis igitur genioq̃. ducis centum paria ob res Egregie gestas induco. Vlp. li. 12. de iureiur. l. si duo. Si quis, inquit, iurauerit in re pecuniaria per genium principis.

Germanicus Drusi Neronis filius ex Iuniore Antonia, M. Antonii Triũuiri filia a Tiber. Cæs. patruo adoptatus fuit, quod ab Augusto non alia ratione fuerit adoptatus, quam si ab eo Germanicus adoptaretur, ex Tranquillo. Et Iust. Impe. lib. Insti. 1. sic inquit, D. Augustus non antea Tiberiũ adoptauit, q̃ is Germanicũ adoptauerit, vt ꝓpinus adoptione facta incipiat Ger. Aug. nepos esse,

Ac-

Accur.tāq̃ de pſonis.ignotis, & obſcuris loquēs quēdam noīe Tiberiū & quendam noīe Germanicū appellat, qui quaſi nō Tiberius, qui ſucceſſit Auguſto in principatu, & Germanicus ille, qui:præterquā ingenij monumēta; quæ adhuc extant, pro præterquàm ꝙ Gaium Caligulam genuit & ꝙ quęſturā per quinquēniū adminiſtrauit, & ꝙ bis conſul fuit, quiq; mortuo Auguſto cū ab exercitu Cęſaris ſalutaret̄, Imperiū recuſauit, atq; de Germania triūphauit, vnde illi cognomentū; quiq; ad orientem profectus, Armeniæ regem ſuperauit, Cappadociam ī prouinciæ formā redegit, atq; Antiochiæ obiit, agēs ætatis annum quartum, & trigeſimum.

Gymnaſium, locus eſt vbi nudi exercent̄, maximè in paleſtra, qm̄ gymnos nudus interpretatur. Manlius li. 4. Gymnaſium præfert vultu, forteſq; palæſtas, & per translationem pro ſchola, & literarū exercitio. Iuue. tranſi Gymnaſia atque audi facinus maioris Abollę. de excuſatio, l. ſed & Medicos, inquit, immunes eſſe à gymnaſiis.

Glans complura ſigñat, ſed ſignificatus deducūtur ab arboris glande, cuius tredecim genera ponit Pli. Iuriſ. tñ latius diffinit glādis appellationem in titu. qui eſt de glande legenda l. 1. Glādis, inquit nomine omnes fructus continentur. Item de verb. ſig. l. qui venenum. Item l. ſylua.

Glarea, terra ē lapillis p mixta, qualis eſt, quæ poſt effoſum terræ tergū ex ſcrobibus erruit. Virg. 2. Georg. Nam ieiunia quidē cliuoſi glarea iuris. Columella li. 2. Cum parte dimidia lapides minutos vel glaream repererint. Paul. li. 30. de aq. plu. arcen. l. ſupra iter glarea inectā. Item de via publica, l. 1. In viam terram glaream immittere.

Glaucinum, vnguēti genus ē, ſiue ex herba glaucio ſic di ctū, quod valet ad oculorū ſcabritias, ſiue glaucinū, i. vide, quale eſt quod chirurgi tempeſtatis noſtræ. Vnguentum Apoſtolorum, vocant. Pomp. tit. de au. & ar. leg. in l. argento. Vnguentis autem legatis, non tm̄ ex legata videntur, quibus vngimur voluptatis cauſa,

ſed

ſed & valetudinis, qualia ſunt cóagena, glaucina erinathodina, murhia nardũ purũ. Conageni vnguẽti à Cógena Syria vnde aduehebãt, cognominati, meminit Gal.i 3. dec. Crina, vnguẽta ſunt quę fiũt ex lilio rubenti. Pli. li. 21. vbi de lilij generibus. Eſt, inquit, rubens litiũ, ꝙ Græci crinon appellãt. Rhodina dictæ à Rhodo qđ eſt roſa. Per Nardon purũ, piſticũ. ideſt nõ ad ulteratũ intelligit.

Grammatophylaciũ. loc⁹ eſt vbi publicẽ literarũ monumenta ſeruãtur, à grammatis. hoc eſt literis, & pholazo ſeruo, dr̃ etiam archiũ ſiue archiuum. Vlpia. libro 48. dig. ti. de pœnis. l. moris. Quo loco, inqt, in publico inſtrumento deponũtur archiuo forte vel grammatophilacio.

Graſſari videtur verbũ ab impeto graniẽdi, & qui ex inſidijs viatores adoriuntur, graſſatores dicim⁹. Iuriſcõſultus de ſup. tutori, leg. qæ graſſandi, inquit, in re famiĩiari facultatem pręſtat, & ibidẽ l. tutor. Si fortè, inqt, graſſatus ſit in tutela, in l. quoque cuius, initium eſt, apud Labeonẽ. Deinde, in quit, mulę à graſſatorib. fuerint ablatæ

Gutturoſus is dicitur, qui guttur habet tumidum, quale genus hominũ in locis mõtanis videmus, de qb. Iuuenalis Quis tumidũ guttĩ mirãt in alpibus. Vlp. ti. de ędi. edicto. l. q. clauũ. Si q. inqt, natura gutturos⁹ ſit.

H

HAmus, cũ ſit quo piſces capiunt, & hami prætetrea ſint ex qbus lorica texitur neceſſe eſt apud Vlpi. in ti. de fundo inſtruct. l. inſtrumẽta, per hamos nos intelligamus annulos quoſdã ferros ad multos vſus domeſticos ꝯputa ẽ qbus eq., muli, & aſini deligãtur. Cãnales, inqt, & harpagones, & hamos inſtrumẽto cõtineri conſtat.

Harpagones vnci ſunt ad rapiendũ apti, ab arpago qđ eſt raptio dicti. hos. Plin. ſcribit ab anacharſis Scyrha primũ inuentos. Liuius li. 30. aſſeres ferreo vnco ꝑxi harpagones vocant milites. Item Veg. li. 2. de re militari. Habet legio ferre harpagones, quos lapos vocant. Lege hamus ſupra.

Herciſco, is, eſt diuidere; na

herciũ eſt diuiſio. Cic.1. de orato. Qui q̃b. verbis herciũ fieri oporteat, neſcit. Idem Herciſcũdę familię cãm agere nõ poſſit. Apul. libr.9. de aſino: Neq; herciſcũdę familię, ſed de cõi diuidũd. formula tractabo. li.10. dig. titu. eſt de fa. her.

Hermaphroditus, Veneris, & Mercurij fili⁹ fuit, vnde, & nomẽ illi, quoniã Hermes eſt Mercurius, & Aphrodite Venus, hic cum in Salmacidis fonte nataret, à Nympha deprehenſus, ab eadẽque implicitus vtriuſque naturã reportauit: qua dere fabula eſt ꝓlõga apud Oui. 4. Met. nunc autẽ hermaphroditi vocantur quos antiquiores androgynos, id eſt ſemiuiros, & ſemifęminas appellãt. Plin. libr. 7. & Gellus, libr. 8. ſunt autores. Vlp ti. de libr. & poſt hum. l. ſed eſt. Hermophroditus inquit, & maximè ſi in eo virilia præualebunt.

Hydromeli, à Græcis dr̃ quæ ſit apud Latinos aqua mulſa, Hiſpã. vocãt à doxa, conſtat nãque ex aqua, & melle vnde, & nomẽ, nã hydor eſt aqua, & melimel. Ph. li. 14. Fit vinũ, inq̃t, ex aqua, & melle tm̃, hoc vocat hydrome li. Idẽ lib. 1. Hydromeli quoq; ex imbri puro cũ melle tẽperabit̃. Vlp. li. 33. dig. in ti. de triti. & vi. lega. l. ſi q̃s Neq; ceruiſia, in q̃t cõtinebit̃, neq; hydom.

Hierophylax, acis. ĩterpretat̃ ſacrorum cuſtos, ꝙ hieros eſt ſacer, & phylazo cuſtodio. Latinè tuũ ęditui, tũ æditimi appellãtur. Scęuola in tit. de annuis le. l. annua. Sacerdoti. inq̃t, hierophylaci, & libertis. pro quo mẽdosè legit̃ gerophilaco.

Hierapolis, nomẽ eſt complurium ciuitatũ: alia neque eſt ĩ Aſia ꝓpriè dicta, alia in Creta, alia in Theutrania alia in Syria: vnde Hierapõtani ſunt. appellati. de quibus Iuriſconſ. in tit. de aqua cot. l. 1. vbi legit̃ apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem. Item de pęnis. leg. crimen. Hierapolitanis, inquit, ſcripſerunt.

Hypocauſtũ, fornax eſt in balneo ſubdita caldarijs calfaciẽdis: dictũ ab hypo, quod eſt ſub, & cauo. calefacio. Eſt præterea hypocauſtũ, fornax ad calefaciendũ cubiculum ſiue cœnaculum, vulgus appellat ſtufas. Papinius in primo Siluarũ: Tenuem

nuẽ volunt hypocausta ua porem. Pli. Cæcil. in episto. Cohæret hypocaustũ, & si dies nubilus immissio vapore solius uicẽ supplet. Ambros. lib. 9. hexameron: De hyeme forsitan quereris, quia tibi nulla hypocausta anhelantibus ignibus vaporantur. Vlp. de legat. lib. 3. l. ligni, appellatiõe. Siue diætarum siue hypocaustorũ, siue ad calcem. Idem in ti. mandati. l. si qs mihi Sphæristerium inquit, hypocausta, & quædam valetudini apta. Acc. nunc ægrotorum dicit esse stationem, nunc subterraneum locum.

Hypotheca ĩterpretatur suppositio, & significat etiam pignus, quod pro aliqua re supponitur. Vnde & apud Iurisconsultos titulo est de distractionem pignorum, vel hypothecarum, l. cùm tabernam. Non certificatioñe, inquit, sed suppositionem à me accipere, hoc est vocabulo vsitatiori, hypothecam. Item libro 20. de pigno. & hypothec. l. res Inter pignus, inquit, & hypothecam tãtum nominis sonus differt. Hinc hypothecarius dictus, penes quem remanet hypotheca siue pignus, ut in titulo, de separationibus, lege prima Hypothecarius, inquit, creditor.

Horreum est repositoriũ non solũ frugũ, frumenti, & uini, sed cæterarũ quoque rerũ, quæ ad seruari cõsueuerunt. De horreo frumenti. Virgil. primo Georg. Illius immensæ ruperunt horrea messes. De horreo vini Horatius in Odis. Iurisconsultus, in titulo, de fund. instr. l tabernam. Legauerat, inquit, horreum vinariũ cum vino, & vasis, & instrumento. De horreo aliarum rerum in ti. de emptione, & vend. Clauibus, inquit, traditis, ita mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur, si claues apud horrea traditæ sunt. Item in tit. locati. Dominus, inquit, horreorum effractis, & compilatis horreas non tenetur. Hinc horrearius, qui præpositus est horrei custodiæ, ut lib. 19. digestorum, in tit. locati, & conducti. l. cum in plures. Rerum, inquit, custodiam quam horrearius habet. Item leg. Cælius. Cum horreario, inquit, agendum. Et merces horrearicę dñr, quę

in horreis adseruatur. vt in tit. de conditis in publ. hor. l. nulli. Codice. Nulli, inqt, post hac horreaticas species cōtingendi copia datur.

I

IAnthinus, na, nū, color est violaceus, quoniā ion Græcæ, viola interpretaī Latinè. Plin. lib. 22. Appellata, inqt, ia, & ab ijs iāthiua vestis. Persius; Hic aliquis cui circa humeros, & ianthina lœna est. Martia Cocina famosæ donas, & iāthina mœchæ. Vlpiā. de legat. tertio, l. si cui. Buccinū, inquit & ianthinū continetur. Et ferè quoties in libris digestorū, & in literis sacris legitur hyacinthinus color, intelligēdus est violaceus, idest coloris violæ.

Illisense, dicti sunt populi ab vrbe illo, clarissima omniū quæ fuerūt in Asia, vel ex eo. ꝙ inde profecta est tota Romanorum nobilitas. De quibus Callistratus libro 17. digestorum, titulo de excusationibus, leg. nō tantum. Iliensibus, inquit propter inclytam ciuitatis nobilitatem, & propter cōiunctionem originis Romanę.

Impostores, dicuntur deceptores, & qui fallunt prestigijs quibusdam, dicti ab imponēdo, quod est decipere. Iuuen. Facille est barbaro imponere regi. & Mar. callidꝰ imposuit nuper mihi caupo Rauennę. Vlpianus lib. 21. de ædi. edict. leg. ob quę vitia. Non gulosos, inquit, nec impostores. Accursius impostores interpretaī qui imponūt aliquid alicui. Inde dicta impostura, pro deceptione Ambrosi. in episto. ad Corinth. 1. Omnis impostura tenebras petit, & falsa ꝓ pueris ostēdit Vlpian. li. 47. de crim. stellio. l. stellionatus. Item si quis imposturam fecerit.

Inauris, quod à Grecis dr̄ enotion, ornamentum est ex auribus, fœminarum depēdens. Paul. in Meneh. inaures da mihi faciēdas pōdo duū nummùm Vlp. de au. & arg. legat. l. argumento. Veluti innaures, armillæ. Itē l. pediculis. Inaures, in quib. duæ margaritę.

Inciles fossæ, siue incilia, sunt quæ à Græcis dicūtur dyoriges, & sunt p quas aquæ pluuiales deducūtur ex falis.

sis. Apu. lib. 9. de asino: Viã lacunosis incilib. voraginosã. Cato de re rust. Perhyemem aq̃ de agro depellere oportet, fossas inciles puras hr̃e. Festus Põpon. Fossæ, q̃ in uijs fiunt ad de[...]cendũ aq̃, siue deriuatio[...]es de riuo cõi factæ, inciles dñr, Vlp. li. 40. dig. ti. de riuis, l. 1. Incile est locus depressius ad latus fluminis, ex eo dictus quod incidatur. Inciditur. n. vel lapis, vel terra, vnde primum aqua ex flumine agi possit. Idem Vlp. in eodem li. tit. ne quid in flumine publico, l. 1. Si incile, inquit, ducat, alio loco fiat. Meminit quoq; ĩcilis in titulo, de aqua cotid. l. 1.

Incrustare, est crustam pariete, uel alicui vlteri rei inducere, siue ex calce, gypso, argilla, siue ex lapide, aut alia materia. Horat. 1. Serm. Sycerum cupimus vas incrustare. Varro apud Marc. Pauimenta, inquit, & parietes incrustatis. Procu. li. 8. dign. de seruitutib. vrb. præd. l. quidam Parietem, inquit, communem incrustare licet. Et paulo post: Quod obseruari in incrustatione oportet. Item de ver. sig. l. impensæ. Paulus ait, incrustationes, loricationes, & picturæ.

Indictio, est denũciatio, quia indicere est denuntiare. Hor. in 1. Serm. Ventri indico bellum. idem in epist. Indictis comes ire Latinis. Vlpia. libro 38. dig. titu. de ope. liber. l. libertus. Cui post indictionem, inquit, operarum. Atque aliubi; Si indictione temporariæ indictæ sunt.

Induciæ, sunt dictæ. quod in diem certum ab vtrisq. hostibus. dantur. Plin. li. 7. Inducias, inquit, Lyacon primus inuenit. Pau. libr. 49. dign. titu. de capt. l. postliminium. Induciæ, inquit, sunt, cum in breue, & in præsenti tempore conuenit, ne in uicem se lacessẽrent hostes. Accu. satis inepte inter inducias, & treugam differentiã facit, cum treuga non sit magis latinum, quàm guerra, quàm omagium, quàm feudum, quàm tenuta, quàm mille alia, quibus isti nulla necessitate coacti vtuntur.

Inducere præter alios sensus, quos hẽt plures, signat etiã expũgere, & cãcellare, hoc est, trãsuerso calamo quod scriptũ erat delere. Vlp. ĩ ti.

de iis, quæ delentur, l. cancellauerat aũt quis testm̃, vel induxerat. Itẽ: Si noĩa oĩa induxerat, vt pponit. Itẽ. Quæ in testõ legi pñt, ea inconsulto delata vel inducta nihilominus valent, cõsulto nõ valẽt hinc ĩductio p abolitione, & litura.

Inficiatio, est negatio, ab inficior inficiaris, quod est ire ĩficias, siue negare. Cic. de partitionibus. Rationẽ, inquit, habet criminis, inficiationẽq; facti. Ner. libro 46. dig. tit. iudicatum solui, lege ex iudicatum. Ad inficiationẽ inquit, cõpelli eum qui sine iudicio partem dare paratus est.

Institor, vt inquit Iuriscon. libro 14. dig. in titulo, de institutio. actio. l. institor, est qui tabernæ locove ad emendum vendendũve pręponitur. Atq; ibidem: institor, inquit appellatus est ex eo qđ negotio gerendo instet. Iuuen. Institor hybernæ tegetis niueiq; cadurci. Accipit ẽt pro eo, q circunfert p vrbem merces vęnales, vt in eod. tit. & apud Ouid. in 1. de arte. Institor ad dominam veniet discinctus emacem.

Insula præter illã notã significationem, significat etiam domum in urbe ab alijs domibus seiunctã. Corne. Tacit. Germani suam quisq; domum spatio circundat, nullis cohærentibus ædificiis, more insularũ. Festus quoque Pompo. Insulæ, inquit, dictę propriè, q̃ non iunguntur cõibus parietib. cum vicinis, circuituq; publico aut priuato cinguntur à similitudine, videlicet earum terrarum q̃ fluminib. aut mari imminẽt. In hoc significatu crebrò reperitur insula apud Iurisconsultos. Vnde insularius, dominus siue custos huiusmodi insulæ.

Interpolare est in aliam formã mutare, & quodammodo mangonizare. Plautus in Amph. Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo. Ambr. ad Horat. Nostrorũ peccatorum, in pęnis vltricib. interpolari. Vlp. 21. dig. titu. de ędil. edi. l. pcipiunt Interpollãt, inquit, veteratores, & p nouitiis uendunt, i. in habitũ nouitiorum mutant.

Intertritura siue intertrimentũ, est (vt inquit Varro de lingua Latina) dictũ ab eo quod duo inter se trita & dimi-

diminuta sunt, vt in num mis aureis, qđ ex vsu, & at trectatione cōsumit, & in vestib. aliisq. reb. q̄ vsu deterūtur. Liuius li. 34. in auro, inquit, nihil intertrimē ti fuit. Item li. 32. Intertrimentum argenti suppleuerunt. Scęuol. li. 33. de pign. act. l. pignori. Quęro intertrituram quæ ex operis facta est. Atq; ibidem iterū vtrobiq. pro detrimento.

Irenarcha, interp̄tatur pacificator, siue pacis cōciliator: nā irene interpretatur pax & archos est princeps. Erāt aūt irenarchę viri boni, & prudētes, quales sigñat Virgil. in 1. Aen. Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est Seditio. sæuitq. animis ignobile vulgus, & cętera. Sub hoc habitu fuit Domitiani Cæsaris statua æquo posita, de qua Papinianus, in principio. Syluarum. Dextra vetat pugnas. Talem quoq; Persius poeta sigñat, cum dicit: Fert animus calidæ silentia rixæ Maiestate manus. In Codice Iusti. tiu. est direnarchis, quos Accu. interp̄tatur irā arcentes, quasi irenarcha nomē esse Latinū. Mar. li. 48. in ti. de custo. & exh. reo. l. D. Hadrianus irenarcharum sępe meminit.

Isauri, populi sunt Cilicię cōtermini, q. in mari quondā piraticā exercuerūt, quos Pub. Seruilius profligauit, qui cognomen Isaurici ex ea victoria retulit. Iam uerò Isauri, & Cilices, propiratis accipiuntur, vt Iuuenalis: Piratę Cilicum, cust. in C. ti. de feriis l. prouinciarum. Latronum inquit, & maximè Isaurorum.

Isostates, pōt interp̄tari ęqualitatis recognitor: nā Isos interp̄tatur æqualis in Codice. Iusti. de ponderib. & auri illatione. leg. quoties. Quoties, inquit, de qualitate solidorū orta fuerit dubitatio, placet quē sermo Grecus appellat isostatem pro sua fide, & industria vt neq; fallat neque fallatur cōtentionem dirimere Accurs. interpretatur ab igos, victoria, & state militia, neque enim igos est uictoria, sed nice, neque state militia, sed stratia: sed neque uictoria, & militia faciunt ad rem.

Iugum pro pari duorum animalium plerūq; accipitur ut apud Pli. lib. 10. de aquilis. Vbi aquilarum, inquit,

non ſit iugum. Varro de lingua latina: Iugum, inquit & iumentum à iunctu Virgil. 5. Aen. Nec ſic undantia lora Concuſſere iugis Vlp. li. 21. dig. de ædil. ed. l. ædiles aiũt ſæpe iugum in hac ſignificatione ponit.

L

LAbrum vas eſt pãtulũ grãdioris aquæ capax, qualibus ĩ Bætica mea utunt̃ ex argilla fictis ad lauatrinã, & vſus coquinarios. Vir. 8. Ae. Sicut aquæ tremulũ labris, vbi lumẽ alienis. Cic. in epiſ. labrum ſi in balneo non eſt, fac vt ſit Vlp. li. 19. tit. de empt. & vẽd. l. limes Labra, inquit, ſalientes fiſtulæ. Acc. exponit labra, q̃a ꝑ labrũ imaginis aqua ſalit, nõ minus ineptè q̃ id, quod aliubi Digitũ interpretatus eſt, i. quantũ fluit per digitum ſtatuæ.

Lacertus, piſcis eſt, q̃ à Græcis colias dr̃, dictus à lacertus, ꝙ ad ſimilitudinem lacertorum picturas hẽt. Cõmendabant̃ aũt lacerti Sexitani ex Hiſpania, vrbe Sexi, Mart. Et Sexitani ponatur cauda lacerti. Ex lacertis autẽ fieri ſolita eſſe ſalſaméta; oñdit Corn. Celſus dicens; Piſcium, qui ex media materia ſunt, quibus maximè vtimur, tñ grauiſſimi ſunt, ex quib. ſalſamenta quoq; fieri pñt, qualis eſt lacertus Sexitanorũ ſalſamẽtorũ meminit Str. Vlp. in ti. de penu leg. l. qui penum. Lacertos, inquit cũ muria ſua cõtineri. Labeo, ait. Eſt aũt Muria ſalſugo exudans ex piſcib. ſalitis, qua vtebantur antiquiores ad ciborum condituras.

Lacunar, ſiue laquear, ſiue lacus eſt tecti elegãtior fabrica. Cic. 5. Tuſch. q. Fulgentẽ gladiũ è lacunari ſeta equina appenſum. Hor. in 2. Car. Nõ ebur neq; areum mea renidet in domo lacunar. Vlp. ti. de fun. inſt. l. q̃ſitũ. Scalæ, iq̃t q̃ lacunarib. admouent̃, inſtrumẽti sũt.

Lapis, ꝓ milliario, hoc eſt, mille paſſib. aliq̃ñ accipit̃ qm̃ antiquiores ſoliti erant milia quæq; paſſuum lapidibus ſignare; id qđ videmus in via q̃ ducit Salmanticã ex Emerita Auguſta, argẽteam vulgus appellat. Mar. Rura nemusq. ſacrũ dilectaq. iugera muſis Signat vicina quartus ab vrbe lapis. Idẽ alibi: Ad lapidem Tor-

Torquatus habet prętoria quartum.Mart.ti.de excu. l.propter litē.Ne vltra centesimum, inquit, lapidem tutelam gerat.

Laer,eris,qđ à Gręcis Silphiū appellatur, succus est herbæ,quā in Cyrenaica regione inuentā Laserpitiū uocant a medicis,& pharmacopolis tēpestatis nostræ appellāt Assa,Pli.li.19.Laserpitium, qđ Gręci silpion vocant,in Cyrenaiaca prouincia repertum,cuius succum vocant laser.Pau.in ti. de penu le.l.nō omne. Sed quod quidam, inquit negauerunt piper ligusticum, careum, laser &c.eiusmodi in penu non esse, improbatum est.

Latus clauus, quemadmodū diximus ī verbo clauus, nodus erat ex purpura,siue ex auro vesti intertextus, & q poterant vti eiusmodi vestibus tū Laticlauij,tum Angusticlauij dicebant. Erat autē vestis senatoria,vt exponit Acron, in illud Horatij.1.Serm.Quo tibi Tulli, Sumere depositū clauū fieriq. tribunum.Pli.li.8.Tunicam lati claui ī modum guaspi texti.Ouid.4.de tristo.Induiturq. humeros cū lato purpura clauo. Iurisc.ī quadam lege, cuius initiū est,Imperator.Vt ecce, inqt,si vxori viri lato claui, petenti,pro lati clauio.

Lautica,dūr quæcunq; ad lautitiā atq; elegantiā cultus, & mensę ptinent.ti.de au. & ar.le.l.argō Mūdo,inqt, muliebri continētur lautica acuus,reticula,&hmōi.

Laxamentum,siue laxitas, dr quies, siue cessatio à labore.Val.de fortitudinie. Ad confirmandos, inquit,aīos salubre laxamētum daret. Cic.in 1.Of.Adhibēda est, inquit, cura laxitatis, Ner. lib.50.tit.de vace.& excō. mu.l.tempus.Cū laxamento quodam itineris.

Lectica est vehiculum,in quo quispiam fertur ab hoīb.ꝙ si à quatuor vehitur tetraphorum,dr si à sex, hexaphorum:si ab octo,octaphorū.Mart. Laxior hexaphoro tua sit lectica licebit. Et Iuu.Densissima c.Quadrātes lectica petit. eadem,& Sella dicitur unde idem poeta subdit de eadem lectica: Ostendens uacuam, & clausam pro cōiuge sellam. Paul.lib. 8.de seruit. rustic. præd. leg. qui sella. Qui sella,inqt, aut lectica

vehitur, ire, non agere, dr Acc. sella .i. equo, lectica. id est curru interpretatur, quod vtrúque ex eo, quod diximus falsum est.

Lecticarius seruus est, q. lecticam humero fert. Suet. in Othone: muliebri sella in castra cõtẽdit, ac deficiẽtibus lecticarijs cũ descẽdisset. Seru. Sulp. in quadã ad Cice. epist. Coactus, inqt, sum in eadẽ illa lectica lecticarijsq; meis in vrbẽ eũ referre, vt in tit. de le. 1. l. si ex toto Si ita, inquit, legatũ sit lecticarios. Itẽ Vlp. de l. 3. l. itẽ Legato continẽtur mancipia, puta lecticarij, qui solam matrem familias portabant.

Liberi, orũ, non solũ dñr filij, sed ẽt nepotes pronepotes, & deinceps & qq nõ declinetur nisi in numero multitudinis, de vno tñ liberos dicimus Ex A. Gellio. li. 2. Vlp. in ti. de poll. l. iter liberos, nepotẽ quoq; contineri diuus Pius rescripsit. Itẽ Calistratus ti. de verb. sig. l. liberorũ appellatione, &c.

Libertinus à liberto nõ eo differt, qp vulgus putat, & cũ dixi vulg⁹, nõ excludo Accur. qui & ipse vnus est ex imperita multitudinæ, nã cũ idẽ sit libertus, quod libertinus, sola ratione differũt, quoniã libertus nomen est ad aliquid superq; refertur ad eũ, cuius est libert⁹, hoc est ad patronũ, vt libertus Cæsaris, libert⁹ Ciceronis. & de operis libertorũ, sub audi quas debẽt suis patronis liberti. Libertinus verò nomẽ est absolutũ, tantumque dicit cõditionem, hoc est, tertium illud genus hominum, qui nec sunt serui neq; liberi. Hinc est, qp Iustinia. in 1. lb. Instit. titulum fecit de ingenuis, & libertinis, quia ibi nõ agitur nisi de cõditione nullo habitu respectu ad patronos. Hanc differentiam primus omniũ animaduertit, annotauitq; Lau. Val. vir harũ rerũ diligẽs indagator.

Litor, atq; acerimus inuẽtor. libitinari⁹, dr funeris curator, quem suprà diximus desinatorem appellari: nã polinctor est, qui cadauer effert, cõburitq; aut sepelit. dicti sunt aũt libitinarij à libitina .i. funere, dicta libitina à Venere libitina, q Romę habuit tẽplũ, iuxta qp vẽdẽbãtur quib. erat op⁹ ad fun⁹, puta vnguẽta, lychni, papyri, cerei, funalia.

lia.Sed cur ea iuxtà Veneris templum,q̃ iocorũ voluptatumq; dea eſt, vendebãtur.Plutarchus in publematis cauſam narrat,ut videlicet cũ homines libidinib. dant operã,meminerint ſe aliqñ morituros. Vlp.li.14. tit.de inſtitoria actione. l. quicunque. Si libitinarius,inquit,ſeruum pollinctorem habuerit.iſq; mortuũ ſepelierit. Acc.deſipit ne ſcio,quæ ſõnia referés.

Librarius eſt q libros ſcribit, nã ſcriptor non tam dicit, qui libros ſcribit, quam librorum compoſitor. Mar. de libris ſuis.Non meus eſt error,nocuit librarius illis. Cic.3. de Orat. Neque librariorum notis, ſed verborum & ſententiarum modo.Calliſ.tit.de iur.imm.l. quibuſdam,& ſæpe aliàs.

Licitor,aris, eſt in actione precium pro re venali offerre. Plin.li.7. Ariſtidis pictoris vnam tabulam centum talẽtis Rex Attalus licitatus eſt.Inde licitator, qui eiuſmodi precium offert. Cic. in Epi. ad Marium. Qm̃ p̃tium tuũ noui, in licitatorem potius ponã, quam illud minoris væneat. Licitatio quoque ut Paul.lib.39. dig.ti. de publi.& vectig.l. licitatio. Licitatio,inquit, vectigalium,quę calore licitantis, &c.Et paulò poſt, Licitatores, inquit vectigalium.

Lictores dicunt,qui ante Pretores, aut conſules ferebãt inſignia magiſtratuũ, hoc eſt virgarum faſces & ſecures dicti à ligãdo, vt ſcribit Gellius lib. 11. quod videlicet iuſſu Cõſulũ aut Præt. vinciebant fontes aut quẽadmodũ Feſtus ait, quòd virgarum faſces ligatos p̃ferebant, quibus imperente magiſtratu, delinquentibus plagas ingerebãt. De manumiſſis Manumiſſio, inquit, per lictores.

Ligna, orum,in numero multitudinis propriè dñr quæ comburendi cauſa cõparata sũt,vt apud Mar.Ad villam moneo ruſtice ligna feras.& apud Horat.In ſyluã ne ligna feras. In ſingulari quoque in eadem ſignificatione reperit Vlp. in tit.de lega.3.l.ligni appellatione. Materia, inquit eſt illa, q̃ ad ędificandum fulciendũ que ędificium eſt neceſſaria.Lignum verò quicquid comburendį cauſa comparatum eſt.

Ligusticum herba est in mõtib. Liguriç nascẽs,à iuniorib. medicis leuisticũ appellatũ. Est aũ Liguria regio Italiæ,inter Varrũ, & Macram oẽs, & ad Apennini dextrã, in qua est Genua. De Lingustico Plin.Colume. Apitius,proinde omnes medici meminerunt, leuisti cum corrupto vocabu.appellant. Pau.li.33.in ti.de pen.lega.leg.non omne, piper, inquit, ligusticum careum, & laser.

Liminarcha potest interpretari liminis, hoc est limitis præfectus, & est ille,qui gerit curam tuendorum prouinciç limitũ,prçficiturq. militibus limitaneis. Arcadius lib.50.ti.de munerib. l.munerum ciuilium, &c.

Limitanei milites dñr, q sub liminarcha ꝓuinciç termi nos tuentur. Capitolinus Reparato,inquit,de limitaneis.Daciæ exercitu. Iustin.quoq; de offi.Pretoris Aphricç l.quis Deo.Pro limitaneis inquit ordinãdis, quia necessariũ nobis esse vr̃,ut extra comitatẽses limites,limitanei cõstituantur, q possint & castra, & ciuitates, & limites defendere.Et paulò post; Si cõmotio aliqua fuerit, possint limitanei sine comitensibus, & militibus,&c.

Linea margaritatũ, est series margaritarũ pertusarum, q̃ sint filo insertç Scæuola li.35.ad l.Falcidiã l.lineã. Lineam inquit,margaritarũ.Item Vlp.li 47.ti.de furtis,l.si quis uxori. Si linea margaritarum surrepta sit.

Lytos,interp̃tatur solutus, à lyo quod est soluo.Iust.in ꝓçmio dig. Quia solitum erat,quarti anni studiosos, Græco, & cõsueto quodã vocabulo lytas appellari, quos est solutos ꝓ quo mẽdosè legitur hircos,ex Pandectis Florentinis ad notãte Politiano nã ꝓ eo qđ in recentiorib. libris habetur hircos, & coloritas, legi oportet lytas,& pro lytas: quid aũt sint,lege prolytç.

Logista dr̃ is, q reddendis rõnib.præest: nã logos inter cæteras sigñationes interpretatur computatio:& logistice est ipsa ars computatoria,quam vulgus algorismum uocat. Iust.in titulo de modo mulctarum l. curator. Curator,inquit, reip. qui Græco vocabulo logista nuncupatur mulctandi ius non habet.

Lo-

Logographus, poteſt interpretari rationum ſcriptor, quo vocabulo vtitur Iuſti. lib. 10. in tit. de tabularijs, ſcribis, & logographis.

Loricatio eſt tectoriũ parieti in modũ loricę ſuperinductũ, idẽ ferè quod incruſtatio. Vitr. li. 6. Duplicẽ, inquit præbeat cõtignationi loricationẽ. Pli. lib. 8. Ichneumone cũ aſpide pugnaturo Mergit, inquit ſe limo ſæpius ſiccatq; ſole, mox vbi pluirib. eo. modo ſe correis loricauit, in dimicationem pergit. Paul. de ver. ſig. l. impenſę. Incruſtationes, inquit loricationes, & picturæ.

Ludicrus, a, um, nõ ludicer, is, quod Piſcen. putauit, dicitur quod ad ludũ pertinet. Virg. 12. Aene. Neque. n. leuia aut ludrica petuntur. Hor. 2. apiſ. Valeat res ludrica ſi me Palma negata macrũ. De accuſationib. l. qui iudicio. Qui artẽ, inquit, ludicrã fecerit. hoc eſt ſcenicã ſiue theatralem aut circenſem, vbi ludi fiunt.

Lugdunẽſis colonia, quæ Lugdunũ cognominatur, ciuitas eſt nobiliſſi. Heduorũ in Galia Lugdunẽſi ab ipſa cognominat, Meminit illius Iuriſc. li. 50. dig. in tit. de cenſib.

Ludus literàrius, pro ſchola accipit, vbi literę docent: magiſter quoq; ludi, is dicitur qui literas docet. Martia. Quid tibi nobiſcũ eſt ludi ſcelerate magiſter? & per translationẽ. Terẽt. in Ecyra: In eo. mihi oẽs vñr ludo doctę ad malitiã, & ciludo ſi vllus eſt ludus, magiſtã hãc eſſe ſatis certo ſcio. Vlp. li. 41. ti. de varijs, extra. cogn. l. 1. ludi literarij. magiſtri.

Luſcus is dicitur, qui altero oculo caret, qui Græce motophthalmus appellatur hoc eſt unoculus Hier. de viri illuſt. Acacius, inquit, quẽ quia luſcus erat, monophthalmũ appellant. Martia. Thaida. Quintus amat quam Thaida? Thaida luſcã. Vnũ oculũ Thais non habet, ille duos Modeſt. in titu. de verb. ſig. l. inter ſtuprũ. Vitiũ inquit eſt perpetuũ impedimẽtũ, veluti ſi luſcus ſit. Inde fit verbũ eluſcare, de quo in ſuo loco diximus. Neq; eſt, vt Accurſius, & ſi qui sũt alij qui id dicãt qui lumine adhibito nihil uidet, ſed vt dix. qui eſt orbatus altero oculo.

Luſtramentum, ti, eſt purgatio facta per veneficium aut ſacrificium, aut incantationẽ, dictũ ab eo quod eſt

est lustro,as, Vir.6.Aen.Lustrauitq. viros, dixitq. nouissima verba.Oui. 10. Meta.Magico lustrabere ritu. Marcel.li.48.ad l.Corn. de veneficiis, & sicariis.l.eiusdem.Si quis,inquit, lustramenti causa dederit cantharidas.

M

MAgister nomē dignitatis est, & magistratus siue magistratum, ipsa magistri dignitas. Vnde magister equitum,qui à Dictatore pficiebat equitibus & magister populi, qui pecunię diuidundæ pes populum præpositus est,& magister militū,qui militib. præest, & magister scrinij, i. q libros principis adseruat, & magister pecoris, qui pastorib.reliquis præfectus est.

Malleatus, dr liber, qui iam est ligatus,punicatusq. Sed quia libri malleabitur antequam cōsuerentur,id qđ videmur nostro tempore fieri,malleati dicebantur, pro eo quod sequitur. Vlp. ti.de leg.3.librorum.Libri, inquit nondū malleati, & & perornaii continebunt.

Malobathrum arbor est odorata ex Syria, q̄ noīe spāli solium appellat,unde fiunt vnguenta,quæ dnr foliata. Hor.in 2. Carm. Nitentes malobathro Syrio capillos. De folio malobathri meminerūt sæpe Galenus, & Apitius.Martianus li.39 tit de publicanis. l.interdū Malobathrum, aroma Indicum. non malabastrum.

Mandragora, herba est nota, cuius duo sunt genera alterum nigrum, quæ fœmina existimatur, alterum candidū, qui est masculus, Hēt vim sopori feram,atq; prouocandi somni gratia dari consueuit quia frigida est, ac propè venenum. Colume.in horto, Quāuis semihominis vesano gramine feta Mādragoræ pariat flores,mestamq. cicutā. Marcel.li.48.dig.ad l.Corn. de veneficiis.l eisdē,mandragoram inter venena ponit. Ex quo fit, ut mirandū sit quid per mandragoram interpres sacrarū literarum intellexit in Genesi. c.30. Et Cant.7.

Mango,onis,est nō mō seruorū vēditor:sed aliarū ēt rerū. quæ ut carius vendant, solēt à venditiorib. adornari. Vnde est mangonizare agros,

ágros, & equos, pro eo ꝙ est colore. Et Plini⁹ lib. 37. politores gemmarũ, mago nes áppellat. Martia. Millia ꝓ puero cẽtũ me mágo propoſcit, Seneca ín Epiſt. Mangones, quicquid eſt qđ diſpliceat, aliquo lenocino abſcondũt. Aphricanus de verb. ſig. l. mercis appellatione, quo diſtet à venaliciario monſtrat.

Mappa mẽſę ſtragulũ eſt, quẽ admodũ. & mãtile, ſiue toral. Erãtq; duo genera, alterũ rasũ, alterũ villosũ, hoc eſt in tapetis ſimilitudinẽ cõtextũ, qđ & gau ſape dr̃. Martial. in diſticho cui⁹ index eſt, Mappa villoſa Nobil ib. villoſa tegãt tibi lintea citrũ, De mãtili quoq; villoſo Virgilius in primo Aen. dixit, Tonſiſq; ferũt mãtilia villis, qđ Seruius ꝓ minutis exponit. Ouid. quoq; ĩ quarto Fáſt. Duxerat ad dextrã villis mãtile ſoluit Florentinus li 33. de ſupellectili legata lege ſupellectil. Toralia, inqt, & mappa villoſá. Pro quo mẽ doſe legitur, & oralia in panalioſa, nihil verba.

Materia proprie dicit̃ circa q̃ verſat̃ faber tignarius ſiue lignarius. In cõmuniori tamen ſignificatu dicitur dẽ ſubiecta cuiuſque artis materia. Pau. li. 18. ti. de periculo & commo. l. quod ſi. Neque materia empta ſi furto periſſet.

Mediaſtinus, quemádmodũ Priſc. in 5. carmine ſcribit, à medio videtur cõmponi, quia medias partes balnei tenet, hoc eſt qui in medio lauãtũ ſtat. Horat. in 1. epíſ. Tu mediaſtinus tacita prece rura petebas. Acron in media vrbe viuẽs interpretat̃, Porphyrion in media vrbe ſiue balneo exponit. Vlp. lib. 47. tit. de iniurijs. l. item apud. Multũ intereſt qualis ſeruus, ſit bonæ frugi, an mediaſtinus.

Mereo, meres, merui, eſt militare, ſiue ſtipẽdiũ ĩ militia facere. Luca. in 6. Caſtrorũ in plebe merebat. Iuuenalis: Caſtrorũque ære merẽtẽ. Suet. in Iulio, Meruit & ſub Seruilio Iſayrico. libr. 49. digeſtorũ, tit. de re militari, pro eo quod in libris antiquis legitur merere, in recentioribus ſcriptum eſt, militare.

Metalla, dicuntur venæ vnde eruitor argentum, ęs, & cętera quę vulgus in doctum appellat metalla, dicta sũt

autem

autem metalla à mello, ꝗ eſt ſcrutor ſiue inquiro. aut dicuntur metalla, ꝗ alia vena poſt aliam inueniatur, quod vř Plin. lib. 34. ſignificare, vbi ſcribit, ꝗ vbicunque vna vena eſt inuēta, nō procul alia inueniatur. Hinc metallarij, & metallici dicūtur, qui ſunt damnati ad metalla, hoc eſt effodiendā terrā ex metallis Aliquādo ſimpliciter accipiūtur pro effoſoribus metallorum, vt in lib. dig. ti. de pęnis & li. 11. Cod. ti. de metallarijs.

Metator, ſiue metat⁹, ſiue mēſor dicitur, q iuſſu, atq; autoritate principis milites in domibus incolarū collocat, ſiue in caſtris qua parte debeat quiſq; tentoria figere, oſtēdit. Vnde dictū eſt caſtrametari. Lucan⁹ in primo, Heſperios veniam metator in agros. In codice Iuſtiniano, titu. de metatis l. 1. Siqs, inquit, menſorū noſtrorū manu qua deputatur ſingulis quibusque domus, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere nō dubitauerint, ād inſtar falſi criminis conſtituti teneantur.

Metaxa eſt cōgeries illa pen ſorum ex lino āut lana, q̈ Hiſpani paucis literis immutatis vocāt madexa, vt li. 11. Cod. Iuſt. tit. de muril. l. lotas in poſterū ſerica, & metaxę. Vitruuius lib. 6. De paludib. inquil. tenues colligantur metaxę.

Mettocomia, interpretař villa matrix, dicta à meter, qđ eſt mater, nō quod Accur, hallucinatur, a metrus, ꝗ eſt menſura, & nomine villa accipiendo villam, vt nunc vulgus loquitur. Inſt. libr. 11. Cod. in titu. nō licere habitatoribus metrocomiæ loca ſua ad extraneā conferre.

Metropolis, interpretātur ciuitas matrix, neque dicitur à metros, quod eſt mēſura, vt imperiti exiſtimāt, ſed qđ de metromia dixim⁹, à meter, qđ eſt mater, vñ alia cō plura deriuantur, quæ in ſuo genere ſignificant, pręcipuū & excellens, vt ortygometta, terrigometa, echinometra, acētu in penultima pro duce coturnicū, cicadarum, & echinorū. Modeſt. lib. 17. dig. de excuſatio l. ſi duas. Decet āutē maxime numero uti metropoles gentium.

Miliarium uas era ad coquendum

dum miliū accōmodatū quéadmodum pultarium ad coquēdum pultem. Cato de re rust. Inter orbem, & miliarium vnum digitum intercsse oportet. Paladius li. 5. de re ruſ. Vas inquit, ęneum miliario ſimile. Pōpo. li. 33. tit. de au. & ar. leg. l. & ſi. Certe ſi cacabos argenteos hēat, uel militarium, ꝑ quot, literera expūcta, lege tu miliariū.

Miniculator is dr̄, qui literas maiuſculas, hoc eſt initiales ſiue capitales ex minio libris ex atramento iam ſcriptis adhibet. Vlp. li. 38. ti. de operis liber. l. iuriſiurandi. Si fortè, inquit, librarius, uel miniculator, ſic. n. in libris antiquiorib⁹. legitur, & magis cohæret ei, quod ſuprà dixerat librarius, & ei, quod ſequitur, uel calculator.

Molior, molitis, eſt moles ad ædificiū aliquod cooaptare. Virgilius primo Aen. Moliriq; arcem & mauib. ſub voluere ſaxà. Vlpia. li. 39. l. 1. de noui operis nun. Qui fortè in publico, uel in priuato, quid molitio, onis pro ipſo apparatu ædificādi, vt infra eodem tit. l. ſtipulatio. Molitio, inquit, non impeditur. Demoliri vero & demolitio opponitur ei, quod eſt moliri, & molitio, pro eo, quod eſt diruere & dirutio, ut in eo. tit. ſæpe.

Mola manuaria, ſiue manualis, ſiue truſatilis dr̄, quę ad frumenti molituram manu circūagitur, quæ, ut ait Vir. ī More. Rotat aſſiduis gyris, & concitat orbē. Mola quoq; iumentaria, & ex Euangelio, mola àſinaria eſt, quā iumenta uerſant. labo. Priſ. li. bo. Priſ. li. 33. dig. de fun. inſt. l. dolia. Molas, inquit, manuarias ſupellectilis, iamētarias aūt inſtrumenti eſſe Offilius, ait, Molàs verò aquarias hoc ē àqua verſatiles, ante Iuſti. tempora fuiſſe nondum legi. Is enim in ti. de aquęd. l. decernimus, molæ aquariæ meminit, quā ſermonis Latini ignari molēdinum appellant. Nā quod legitur aſina molendinaria in tit. de fund. inſt. l. cū de lanionis, non a molendino, ſed à molendo deductum eſt.

Meniana, vt ait Feſtus Pomp. ędificia erant à Menio ciue Romano ſic appellata, non à mœnibus ſic dictum, vt putauit ſomniculo

ſus Accurſius. Is enim primus vltra columnas extẽdit tigna, quo ampliarẽtur ſuperiori. Hic eſt ille Menius, qui poſt bona pr̃is abſumpta, locum ſibi ſeruauit, vnde ludos ſpectaret, de quo Hor. in primo epiſ. Menius, ut reb. maternis atque paternis. Fortiter abſumptis, vrbanus cępit haberi, &c. Locus aũt ille fuit Menianũ qđ vltra ædificia protendebatur, in uiam publicã propẽdens. Vitruuius lib. 5. Meniana, inquit ſuperiorib. coaſſationibus collocentur. Suetonius in Caligula. Cum apparatu circi perſpicientem pauci ex ꝓximis Menianis poſtulaſſent. Valerius de mortibus nõ vulgaribus C. Licinius, Macer uir prſtorius, Calui pater, dũ ſententię dicerentur, in Menianum conſcendit. Iabolenus de verb. ſig. l. malum nauis. Qualia, inquit, Meniana, & ſubgrundaria eſſent. Vlp. in tit. ne quid in loco publico. l. prætor ait. Cum quidam inquit, velũ in Meniano immiſſum haberet,

Meritoriũ, ſiue meritoria taberna, eſt ſtabulum ſiue caupona in quam viatores diuertũt, dictum meritorũ à mercede quã ſoluunt. Iuuenalis. Nam quę meritoria ſomnos admittunt. Valerius de duob. Arcadibus. Quorũ alter, inquit, ad hoſpitẽ ſe contulit alter in tabernã meritoriam diuertit. Vlp. in tit. de iniuriis. l. lex Corn. ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit. Acc. neſcio quas nugas ſomniat, neque id mirũ, cum vigilans quid eſſet meritorium neſcient.

Modus, & modulus plerũque pro menſura accipitur, ut Hor. in 2. Serm. Hoc erat in notis modus agri nõ ita magnus. Frõtinus de aquęduct. Aquarum inquit, moduli ad digitorũ, aut ad vnciarum menſuram inſtituendi ſunt, in lib. dig. 11. tit. eſt, ſi menſor falſum modum dixerit, & ibidem ſæpe. Pau. lib. 39. tit. de dãno inf. l. dãni, eum, inquit, qui modulorum aut riui faciendi cauſa.

Mulſum, potio eſt, q̃ ex vino, & melle cõcinnat. Hor. 1. Serm. Leui præcordia mulſo Prolueris melius. Mar. i diſticho cꝰ lẽma eſt, Mulſum, Atticanectareũ turbatis mella falernũ, Vlp. lib. 33. tit

33.tit.de trit.& vino leg.l. si qs.Si mulsũ,inquit,sit factũ, vini appellatione non cõtinebit.Vlp.li.6.ti.de rei vend.l.idẽ.Si ex melle meo & vino tuo mulsũ factũ sit.

Mũdus muliebris, vt inquit, Varro,dictus est à mũdicia Idẽ & ornat⁹. quasi ab ore natus à Grecis cosmos dr̃. Vñ multi fuerunt autores, quos Galenus citat,qui cosmetica.i. de ornatu scripse runt. Vlp.ti.de au.& ar.le. l.argẽ.Mundus,inquit, mu liebris est quo mulier mũdior fit, & subdit quæ numerantur in mundo mulie bri, de quo etiam est titu.

Munimẽtum differt à monumento siue munimẽto, ꝙ monumẽtũ est sepulchrũ, qđ erigitur in defuncti memoriã,siue illud sit inane, siue cadauer cõplectatur. Munimẽtũ vero est in ædificio illud, qđ ab inferẽdo dãno defendit dictũ à muniẽdo Marcellus li. 11.ti.de religiosis, & l.funeris sumptus.sumptib.funerũ Munimentũ sepulchrum esse D. Had.scripsit quod munien di eius loci cã factum sit.

Murileguli dñr,qui murices, hoc est cõchilia colligunt, ex quib.purpuraceus color inducitur. nã purpurarum genera cõplura sunt,buccinũ,iãthinũ.murex, de q.b. in ti.de leg.3. l.si cui lana. Igitur murileguli sunt purpurarum conquisitores,de quibus Iusti.li.11.Codicis. tit.de moneta & murileg.

Muria salsamentũ, siue salsugo exudãs ex piscib.salitis, qua antiquiores vtebãtur ad ciborum cõdituras.Ali qñ muria ex sale tm̃, & aqua macerata cõstabat, q̃ muria dura cognominabatur,qũo aũt fiat. Pli.& Columella ostendunt. Vlp.in ti.de penu le.l.qui denum. Laceratos inquit, cum muria sua cõtineri,Labeo ait.

Murrha,& vasa murrina dicebãtur, q̃ ex murrha lapide p̃cioso tornabantur.Lucanus. Non auro muraq.bibũt.Martialis.Si calidũ potas ardẽti murrha falerno Cõuenit. De murrha lapide Pli.li.37.plura.Sed huius lapidis vas vnũ tm̃ nr̃o seculo mõstrat Venetijs ĩ ærario diui Marci. Agathã ipsi vocãt.De vasis murrhinis Martialis. Surentina bibis, nec murrhina sume, nec aurum.Et Iuue. Grandia tollantur crystal'a, maxima rursus Murrhina.Flo

ren. īti.ne ſupellectili le. l. ſupellectili. De murrhinis, inquit, & cryſtallinis, dubitari pôt.atq; ibidē, Murrhina, & cryſtallina ex eadem materia eſſe.Itē Pōp.ti.de au.& ar le l.& ſi non.Murrhina,inquit, vaſa in gēmi non eſſe Caſſius ſcribit.

N

NAtales, in numero multitudinis ſunt ipſa naſcendis ſiue illa ſit obſcura,ſiue clara Pli.li. 18.Ruffus infima naliū nobilitate Cor. Tacitus:Euſcus ingens ętate,claris natalib.Iuue.Palmā īter dominas uirtus natalib æquat. Apud Iuriſc. li.44.di.ti.eſt de nata reſt. quaſi natales de natalibus claris tantum dicantur.

Negociū facere, ſiue negociū exhibere,quod apud Iuriſ. frequenter legitur ſignificat moleſtiam alicui facere,& ſic eſt illud:In eum,q calumniæ cauſa negocium faceret,& illud. Qui pecuniam acceperit, vt faceret negocium, uel non faceret, pro eo, quod eſt modeſtiam.

Nomen ꝓ debitore,maximè in re fęneratoria, apud Iuriſc.ſępiſſimè inuenit.Sen. de vita beata, Nunquā magis nomina facio,quā cum dono. Alphius fœnerator apud Colum.Optima, inquit nomina non ad pellādo fieri mala. Hor. Cautus noib.certos expēdere nummos Iuu. Qui venit ad dubiū grādi cum cod.nomen. Hinc apud Iuriſc. pecuniæ in noib. dñr, q̄ datæ ſunt fęnori.In hac quoq; ſignatione accipitur nomen ab Vlp.li.47.dig. in tit. de fur. l.ſi quis vxori Si quis,inqt, ſeruo meo perſuaſerit, ut nomen ſuum ex inſtrumēto tolleret.

Non, particula negatiua turbat ſenſum adiecta, in tit. de of.proc.Legatus,inquit, mandata ſibi iuriſditione iudicis dandi ius non hēt. Cæterum in Pandectis nō, particula non habetur. Notauit primus hūc errorem Angelus Polit. in quadam obſeruatione eius cēturię, quam tunicam nobis uidere contingit.

Noſocomion interpretat̄ infirmorum, ſiue ęgrotantiū villia, nā noſos interpretat̄ morb.& come villa Hie.ad Oceanū de epita. Fabiolæ, primò omniū noſocomion

idest

i. languentũ uillam inſtit. Iuſt.in Cod.titu.de ſacroſ. ecc. Noſocomia, inq̃t,uel brephotrophia. Itẽ coll.1. de non alienando noſoco. mion, vel brephotrophiũ. Noſocomos vero appellatur qui pręſidet noſocomio, vt coll.2.de non alienandis, &c.

Notarius non eſt,q̃ vulgò putaĩ,hoc eſt tabellio, ſed q̃ excipiẽs uerba diſtãtis per notas & compẽdia ſcribit. Talis deſcribitur à Martiale ĩ diſticho cuius ĩdex eſt. Notarius,Currant verba licent manus eſt velocior illis. Nondũ lingua ſuũ,dextra peregit opus. Pau.li.29. dig.titu.de militari teſta.l. Luc. Titius miles notario ſuo teſtm̃ ſcribẽdũ notis dictauit,& anteq̃ literis perſcriberetur, vita defunctus eſt.Ergo p notas intelligendũ eſt per literarum cõpeudia. hoc eſt breuiaturas.

O

Obſidianus lapis ab obſidio quodã inuẽtus dr̃,de quo Pli.li.36.in genere vitri & obſidiana numeranĩ ad ſĩtitudinẽ lapidis, quẽ in Ethiopia inuenit Obſidius nigerrimis coloris, aliĩ q̃ñ & trãſlucidi, craſſiore viſu atq; in ſpecialis reddẽte p imagine vmbras. Idẽ lib.37.Inueniunĩ, & gemmę eodem noĩe ac colore, nõ ſolũ ĩ Aethiopia & India ſed ẽt in Samo & in litorib.Hiſpanienſis oceani. Meminit eiuſdem Suet.in Aug Põp. li.34.dig.tit. de au.& ar.le.l.etſi. Gemmæ, inq̃t, sũt plucidę materię, velut ſmaragdi, Lapilli q̃rię ſupiorib.naturę,ut obſidiani nõ abaſiani,vt in codicib. recentiorib. legitur.

Obſonatores, dñr q̃ obſonia emunt, hoc eſt cibos recentes ex macello, foro boario, foro olitorio, aut eiuſmodi locis. Sen. li.6.epiſt. Adijce obſonatores, quib. dñici palati notitia ſubtilis eſt. Mar.in diſticho, cuius lemma eſt,Obſonator, Dic quotus es, quanti cupias cœnare,nec vnũ addideris verbũ,cœna parata tibi eſt. Marc.ti. de leg.3.l.legatis ſeruis. Cubicularios, inq̃t, & obſonatores. Arc. vt eſt ĩ excogitãdis ineptiis diligẽtiſſimus,obſonatores dupliciter exponit, aut qui domino preſtant ſilentium dum dormit, quaſi a ſom-

no dictus, aut q̃ canunt dũ cęnat dominus, quasi à sono vocis.

Odyssea, opus est Homeri poetę, in quo Vlyssis errores prosequitur, qm̃ Vlysses à Græcis dicitur Odysseus, citat̃ a Marcello in ti. de leg. 3. l. legatis. Sic denique in Odyssea Homerus ait, et subdit carmẽ Grecũ.

Oenomeli Græcis dicitur, qđ fit latinis mulsũ ab œnos quod est vinũ, & meli, vel qm̃ ex vino, & melle constat, quemadmodũ in verbo mulsum diximus apud Galenum cæterosq; medicos crebra fit mẽtio ęnomeli. Vlp. in ti. de trit. & vino leg. l. si quis vinũ. Oenomeli planè. i. vinũ dulcissimũ continebitur. pro quo mendosè legitur cœnomeli.

Olitor est, qui vulgò appellat̃ hortulanus, dictus ab oleribus hoc & herbis hortẽsib. Inde olitanꝰ, a, um, ad ortũ siue horti curatorẽ ptinẽs. Pl. li. 19. vrceola olitoria ex his factitari ꝓdiderũt. Vlp. đ ver. si. l. Vrbana. Horti vinearij forte uł olitorij, nec dr̃ ab oliuis, sed ab olerib.

Opera, æ, ẽ labor diurnus, quẽadmodũ à Pau. & Vlp. diffinit. li. 38. dig. ti. de operis li. differt aũt ab opere, qm̃ in vno opere plures operę cõsumi possunt, & vna opera plura opera fieri possunt.

Opistographa dñr, q̃ intergo chartè scripta sunt, ab opisthen qđ interpretatur retro, & grapho scribo. Eiusmodi est scriptura de qua dixit Iuue. Scriptus, & ĩ tergo nec dũ finitus Orestes. Et Mar. Scribit ĩ auersa Picẽs epigrãmata charta. Pli. in epist. Reliq̃t, ait, cõmentarios pistographos, & minutissimis literis scriptos. Consultos in ti. de bo. pos. l. chartæ appellatione. Pro Inde, ait, si ĩ opistrographo q̃s testatus sit, hinc peti bonorũ possessionẽ. ubi Acc. dupliciter peccat, tũ in opistographo. i. ubi opes scribuntur, exponens: tũ in epistographi. i. in epistola.

Orichalcũ, interpretat̃ æs mõtanũ, nã oror est mons, & chalchos æs, nam qđ vulgo aurichalcũ dr̃, nulla rõne defendi põt. Tum ex illo prin. oĩum consensu recepto, non solere fieri cõpositionem ex Græo, & Latino, tum autoritate, & ratione. Ratio autem illa nimirũ est, ꝙ ĩ carmine semper prima breuis reperitur

Virg.

Virg. 12. Aen. Alboq; orichalco Circundat loricã. Et Hor. ĩ Poetria, Tibia nõ vt orichalco iuncta tubęq; Aemula. Aurichalcũ verò non posse dici Sext⁹ Festus Pomp. est autor. Aurichalchũ inqt, quidã putauerũt cõpositũ ab ære & auro. Sanè verò orichalchũ dr̃, qđ in montosis locis inuenit, mons etenim Græcè oros appellatur. Vlp. tit. de leg. 3. l. si quis electrum, ĩquit, vel aurichalchũ cõtineri. In tit. quoq; de act. emp. & vend. Queadmodũ inquit, si quis vas aurichalcũ, sed orichalcum legis.

Orcinius ab orco dr̃. Est autẽ Orcus inferorũ atq; mortis deus Virg. 2. Aen. Multos Danaũ dimittimus orco. Idẽ in 6. Vestibulum ante ipsum primisq; in faucib. orci. Hinc orcinius libert⁹ qui fit ipsius testõris defuncti, & in orci familiam ad scripti. De pheretro in quo mortui efferunt dixit Martialis, Orciniana q̃ feruntur in sponda. Vlp. li. 10. ti. de fideic. li. l. ergo. Qui directã, inquit, libertatẽ acceperunt, orcinii erunt liberti. Orcinij quoque libert meminit Iusti. li. 2. Instit. ;

Orphanotrophiũ, penultima longa locus est vbi orphani aluntur, quemadmodũ brephotrophiũ, ubi infantes, vt suo loco dix. In codice Iust. tit. est de orphanotrophiis, quorum etiã meminit frequenter tit. de sacrosan. eccl. Orphanotrophus is dicitur, qui orphanotrophii curam gerit.

M

PAegma, atis, ludus interpretatur, à pezo, qđ est ludo Erat autem pęgma machina in sublime tẽdẽs, in qua puerorum cãtãtũ erãt nidi. Seneca li. 13. epis. his verbis pægma describit, His, inquit annumeres machinatores, qui pægmata per se surgẽtia excogitant, & tabulata tacite in sublime crescentia, & alias ex inopinato varietates, aut de hiscentib. q̃ cohærebãt sua spõte coeuntib. aut iis, q̃ eminebãt paulatim in se resìdẽtib. Iosephus quoq; in triũpho Vespasianorum nõ nihil đ pegmaticis scribit. Iuuena. Et pęgma, & pueros inde ad uelaria raptos. Mart. Et crescunt media pęgmata celsa uia.

Clau. Mobile ponderibus descendāt pægma reduct⁹ Vlp.in tit.de fundo instr.l. quæsitū. In emptionē, inquit, domus specularia, & pægmata cædere.

Paganus à pago dr̄, quēadmodū à vico vicinus, hēt tñ aliquādo remotiorē significatū atq; ꝓ eo accipitur, q. non est militiæ sacro addictus vt nemo sit, q nō aut paganus aut miles dicatur. Iu. Citius falsum producere testē Contra paganum possis quā uera loquentē. Contra fortunā armati, i. contra militē. Mōdest. in titu. locati & cond.l. si ignorās, inquit, militi, quasi pagano locauerit. Itē multis aliis in locis digestorū, sed nunq̄ in alia significatione. Si qñ tñ a iuniorib. paganus ꝓ infideli accipiē, id ꝑ trāslationē fit quali si fit initiat⁹ ad sacra relig. Xp̄i, atq; illi⁹ militię adiuratus.

Pancratium, ut scribit Vitruuius locus erat, ī quo athletæ exercebātur. Pl. lib. 34. Puerū autoli cū pancratio victorē Prop. lib. 3. Et patiē duro vulnera pancratio. Vlp. li. 9. ti. ad l. Aq. l. qua actione. Si quis in colluctatione, inq̄t, vel in pācratio. Vñ pācratiastes ꝓ athletis qui se in pācratio exercet.

Pandecta pōt interpretari cōprehensorium, hoc est omnia continēs à pan, quod est, oē, & dechomæ cōprehendo, Gell. li. 19. Sunt inquit, qui Pandectas, i. omniū receptacula inscripserunt. Idem li. 12. Quas Gręco vocabulo Pandectas, i. promiscua, & omnimoda continentes libros. Hinc Inst. lib. 50. dig. pandectas Græco. tit. prætitulauit, nō quēadmodum quidā existimant, pādectas fuisse libros Iurisc. ex quib. cōflatum est ius ciuile, qđ Iust. Imp. in 50. libros redegit.

Pānicularia bona, quēadmodum idē Vlp in tit. de bonis dānatorum definit. sūt ea, q̄ in custodiā receptus, seccū attulit nō oīa, quidē sed vestem qua is fuerit indutus, & nummos in vetetales, & anulos parui ꝑcii.

Pantonimus dr̄ is, qui mimos repræsentat, atque in ea arte tm̄ posset de oīa possit imitari, a pan, qđ est oē, & mimeómæ, quod est imitor. Sen. in 4. epi. Si clamor & plausus, & pātomimica instrumenta ꝑstrepuerint. Iuli. Firm. li. 3. mathe. Si luna,

nà, inquit, à Mercurio defluẽs ad Venerẽ puenerit, organorios aut pantomimos facit. Iabo. lib. 38. dig. tit. de op. li. l. si libertus. Si libertus, inquit, artẽ pantomimi exerceat, & supra eodem. ti. l. patronus. Si quis, inquit, pantominũ vel archimum libertum habeat.

Papyrus, frutex est in palustribus. Aegypti locis, aut quo Nilus non fluit brachiali crassitudine, decẽ cubitorũ altitudine: ex cortice verò stragulas Aegyptij faciunt, atq; ex eodem chartas, & est alioq; materia cõbustibilis. Vlp. in ti. de le. 3. l. ligni applõne. Harũdines inqt & papyros cõburunt.

Paranymphi, & paranymphę dñr Graecè, qui Latinis sũt pronubi, & pronubae, hoc est, nuptiis, p̃sidentes. Aug. 4. de Ciuitate. Nonne omnes famulos atq; etiam ipsos paranymphos ante mittit foras, q̃ blandiri cõiux coniugi incipiat? Hieronymus in Sermo. assumpsit Mariam, inqt, angelus Gabriel. ac si cęlestis paranymphus intactã custodiuit, dictus autẽ paranymphus à para, qđ est iuxta, & nymphe, sponsa: quasi accidens sponsae. Cõmentator Decretorũ paranymphas somniat esse ancillas: dictas sic, vt ille putat, a parãdo lymphas.

Parapherna bona sunt, quaecunq; p̃ter dotẽ dant̃ sponsae. Vñ paraphernica instrã dixit Sidon. Apollinaris puellae tradita, & dñr parapherna a para, qđ est p̃ter, & pherne dos: non vt vulgus loqtur parapherna. Vlpi. li. 23. dig. ti. de iu. do. l. si ego. Si res dent̃, ea q̃ Graeci parapherna vocant, quęq; Galli peculium appellant.

Parepphippius est, q; equo ĩsidet, siue equorum sessor, à para Graeca praepositione, & ephippiũ. Iust. lib. 12. C. tit. đ cursu pub. l. parephippiũ. Parephippiũ, inqt, eũ videri, q; vsurpato vno vel duob. verdis, quos solos euectio cõtinebat. Est autẽ ephippiũ stragulũ qđ equo imponit̃. Hor. Optat ephippias bos piger, optat arare caballus. Mar. in disticho cuius lemma est, ephippiũ Stragula succincti venator sume veredi. Nam solet a nudo surgere ficus equo.

Parochus interpretat̃ dator siue p̃bitor, hoc est, tributarius. Vñ scribit A. Gellius:

Ven-

Ventidium velut parochū victum sibi ægrè quæsisse, & erat parochorum magistratibus, pbenda conducere. Hora. 1. Sermo. Parochi qui pbent ligna salemque idem in 2. Vertere pallor. Tum parochi faciem. Inde est parochia, parachorum cōmunio. Augu. 14. de ciuita. Fuit quidā noīe Restitutus in parochia Calamē. eccl. non vt illiterati dicūt parochia per duplex r.

Parœcos est incola, siue habitator in loco, & parœcia incolatur, siue habitatio, à para quod est iuxta, & ecco habito. Pompon. de verbo. sign. l. pupillus. Incolla, inquit, est qui in aliquam regionē domicilium suum contulit, quem Græci paroecon vocant.

Paropsis, dis, genus est lancis grandioris, de qua in Euāge. Qui intingit mecum manū in parosidé, p qua alius Euangelista catinum posuit. Senec. in 5. de beneficiis: Sic paropsidem argēteā, & aureā dicimus Iuue. quàm multa magnaq; paropside cęnat. Martia. Cui ...rtat gaudens ancilla paropside ...bra Halecē. Pomponius de auro, & arg. leg. l. & si veluti parosidas, tabulas, trullas.

Passum est vinū illud, quod ex uuis passis cōficitur. Hispani bastardo appellant Seruius. in illud Virgil. 2. Georg. Et passo psythia utilior. Passum, inquit, ideò dr̄ qđ ab igne patitur decoquendo sed illud qđ decoquitur, non passum, sed defrutū aut sapa dr̄. Iuuen. Passum, & municipes Iouis adu exisse lagenas. Vlp. de trit. & vino leg. l. si quis, passum, inquit, nisi cōtraria mens sit intelligit. Procu. in eo. tit. l. qui vinū. Cui dulcia legata essét, omnia hęc esse legata, mulsum, passum, de fructum, & similes potiones.

Pastinare est agrum fodere, dictum verbum à pastino, qđ est ferramēti genus bifurci quo plantę pāguntur. autor Colu. lib. 4. de re rustic. Sed consuetudo qcqd emoti soli vineis præparatur repastinatū uocat. Mat tli 12. Vineā pastinauit hō & sepē circundedit. Vlpi. lib. 43. qđ vi aut clā l. semper. Is cui fundum pastinā dum locaueras. Pau. de verbor. sign. l. impensæ. sicut arbusti pastinatione vltra

quàm

quàm necesse fuerat.

Pater, præter notam significa tionẽ,quã hẽt in promptu, significat ẽt senatorem: nã senatores patres conscripti appellantur. illi pp ætatẽ, hi propter curam hoc adnotaui ne quis decipiatur Accursij verbis,in illud Iustiniani.lib.10. Institutionũ,ti.quibus modis iuspat. potest sol.Quem sibi princi pes patrem elegit.i. Senatorem.

Peculatus frutum est rerũ publicarum,cęptum dic à pecore eo tpe quo Romani nihil pter q̃ pecudes possidebant.Sallust.in Iugu.Peculatus ærari factus est. hinc apud Iurisconsult.in libr.dig.titu.est ad leg. Iulia peculatus.

Peculium,verbũ quoque frequens in iure ciuili, vt ait Seruius in illud Virgil. nec spes,libertatis erat, nec cura peculi. Et simpliciter patrimoniũ ita.n.maiores nostri dicebãt à pecorib.in q. bus eorũ cõstabat vniuersa substantia, sed postea illud tantum appellari cœptum est peculium, quod seruus in potestate dominij, & filiusfamiliàs in ptãte pàtris constitutus possidet.

Pecunia præterea dicta est à pecude, quoniam, ut inqt Varro,è pastorib. horũ vocabulorum fuit origo. Pli. lib.33.pecuniam accepisse nomen scribit à nota pecu dis nummo impressa, sed iam pecuniæ appellatione omne illud continerĩ, quod pecunia mensurari potest. Paul.de verborum significatio. l.pecuniæ. Pecuniæ, inquit appellatione rem significari. Proculus ait, hoc est patrimonium. infrà eod.titu.Vlp.Pecuniæ, inquit, non solùm numeratam pecuniam complectitur, verum omnem omnino potẽtiam, hoc est omnia corporea.

Pecus,pecudis, est omne animal, quod caret ratione at que effigie humana, nam, & de piscibus Horat. in 1. Carm.dixit: Omne cũ Proteus pecus agit altos Visce re modo tes. Caius tamen lib. 9.dig.titu.ad leg.Aqui, l.lega. Aquil.Seruius, inquit, nostris exęquantur quadrupedes, quę pecudũ numero sunt, & gregatim habentur, veluti oues, caprę, boues,equi,muli,asini: sues etiam, sed canis inter pecudes non est.

Pe-

in promptu sit, quemadmodum penus in recessu interiori.

Penes, ꝑpositio, vt inquit Festus, differt ab eo, quod est apud, quod apud personã tm̃ cum loco signat: vt si dicas, pecunia est apud me possis id recto dicere ẽt si tua nõ sit. Penes verò non tm̃ personã, & locum designat, sed ẽt dñium: vt si dicas, pecunia est penes me, signat quod est tui iuris ac ptãtis. Vlp. in ti. de ver. sig. l. penes te. Penes te, inquit, amplius est, q̃ apud te est: nam apud te est, quod qualitercunq. à te teneatur, penes te est quod quodammodo à te possidetur.

Peniculus pictoris, est instrm̃ quo inducit in picturã colores: dr̃, & penicillus, vtrũque per diminutionem ab eo quod est penis, hoc est, cauda, inclinatum: nam in modum paruæ caudæ prominent setæ ex quib. fit peniculus. Pli. li. 35. Arrepto peniculo lineam ex colore duxit. Martianus in tit. de fun. instruct. lege Pictoris. Peniculi, inquit, est cautheria, & conchæ.

Perduelles, ab antiquiorib. dicebãtur, q̃ postea dicti sũt hostes: nam hostes dicebantur, quos nunc vocamus peregrinos. Cic. in i. of. Eqdẽ illud animaduerto, q̃ qui ꝓprio noĩe ꝑduellis esset is hostis vocaret, lenitate verbi tristitiam mitigãte. Caius in titu. de verb. sig. l. quos nos, inquit, hostes appellamus veteres perduelles appellabãt, hinc perdullio, onis, ꝓ ipsa in rẽp. aut in principe hostilitate eorũ, qui hostes patriæ iudicari sunt Suet. in Iulio. Subornauit qui Caio Rabirio ꝑduellionis diẽ dicere: Perduelionis crimine primus oĩum damnatus est Horatius, ob sororẽ interfectã, sed absolutus. Vlp. in titulo, ad lege Iulia. leg. is qui. Qui perduellioni, inquit, reus est, hostili animo aduersus rem publicam, uel principem animatus est.

Pergula est mẽsa, in qua opifices opera sua vendenda exponũt. Hic Pl. scribit Apellẽ tabulas q̃s pingebat trãseũti populo iudicãdas in pergela cõsueuisse ꝓponere, Vlp. li. 9. dig. ti. de ijs q̃ deiecerunt. l. si vero. Cũ pictor, inquit, in pergula clypeum vel tabulã expolita habuisset, eaq. excidisset.

Pharma-

macon interpretatur venenum, quod tàm Græcè, quam Latinè medium indifferens est ad bonum, & ad malum. Caius de verb. sig. l. qui uenenum dicit.

Philyra siue philura arbor, q̄ à Latinis tilia df, appellantur quoq; philuræ tunicula q̄dā intra philurę arboris corticē atq; inde librariorū quoq; chartæ ad scribendum philuræ dn̄r, siue illæ sint ex tilia, siue ex q̄cunque alia materia. Martianus de phidologiæ nuptiis lib. 2. Rari vero libri in philyre cortice subnotat. Herod. quoq; li. 1. mentionem libelli facit è tenuissima philura. Pli. li. 13. Præparantur inquit, ex papyro, chartæ diuisæ acu in prętenues, sed quam latissimas philuras. Vlpia. titulo, de lega. 3. leg. librorum appellatione. Siue in phylura, inquit, aut in vitellitia, ut non nulli conficiunt.

Philippi, orum, colonia est Thraciæ, siue Macedonię, de qua Luc. in primo Pharis. Vidi iā Phœbe Philippos. Extat epistola Pauli apost. ad Philippenses. Philippensis coloniæ meminit Iuriscon. in ti. de censibus.

Pristinum dicitur locus, siue machina, in qua frumentū molitur dictū à pinsendo, hoc est molēdo, & pistores qui moluntꝑ, & pristinarij, qui pistrini curam gerunt. Paul. de verbo. signifi. Pistinum, & horreum insulę dotali adiectum. in titu. quoque de impensis, l. prima, & sæpe aliàs.

Pityocāpe vermis est, siue eruca in nucibus pineis: nam pitys est pignus, & cāpane eruca. Pli. lib. 23. Pinorum, inqt, erucas, quas pityocāpas vocant. Item lib. 29. Eadem in pityocampis in pinea nascentibus, eadem buprestí similiter prępáratur. Marc. lib. 48. ad legem Cornel. de veneficiis, & sic l. eiusdem, vbi pro bupreftim, & pityocampis bubostrum, & pityocarpas mendosè légitur.

Plagæ sunt retia rariores maculas habētia. Vir. 4. Aen. Retia rara plagę, lato venabula ferro. Vl. in ti. de fun. instruc. l. quęsitū. Aucupes, inquit, & plagæ hmōi instrumento continebuntur. Acc. plagas palos esse putauit, quib. retia fulciuntur.

Plagarius, non tam eū significat, qui surripit seruos alienos,

nos; quod putauit Accurs. quam eum, qui liberũ hominẽ in seuitutem trahit, quiq; hominem emit, quẽ scit esse liberum, & qui liberũ esse sciens vendit, aut eo vtitur quasi seruo. Plagium vero est ipsa pœna, quę plagiario infligit. Martialis. Impone plagiario pudorem. Plagiariorum quoque meminit Paulus Apostolus in 1. ad Thimoteũ epist. apud Iurisconsultos titulus est de plagiariis ad legem Flauiam.

Polio, onis dicitur, qui arma polit, Iulius Fir. lib. 2. Mar. inquit, & Mercurius in decimo ab horoscopo loco poliones faciunt. Callistratus lib. 50. de iure imınun. l. quibusdam.

Polyposius dicit, qui polypo morbo laborat. est autẽ polypus, ut inquit Celsus lib. septimo, caruncula modò sub rubra, quæ varium ossi inhæret; straugnlatq; hominem, maximè Euro, aut Austro flante. Paulus quoque Aegineta: polypus, inquit, tumor est preter naturã, in narib. consistens, a similitudine marini polypi noĩatus, quod eius carni similis sit. Galen. lib. 3. decameridon multa de origine, & cura illius scribit. Vipia. lib. 21. dig. tit. de ædil. edi. l. Qui clauum habet, morbosus est, & polyposus.

Polinctores dicuntur funeris paratores, nam polincere est funus parare. Plautus in Penulo; ꝓpterea apud vos dico confidentius, quia mihi polinctor dixit, qui eum polinxerat. Idem in asinaria: Ecquis currit polincto rem accersere? mortuus est Demenetus Vlp. ve institoria actione. l. quicunque. Si libitinarius, inquit, seruum polinctorem habuerit, isq. mortuum spoliauerit, dandam in eum quasi institoriam actionẽ. Itaq; non nihil interest, cum Libitinarij uideantur qui funus cũrãt, polinctoresq. efferunt.

Popina locus est vbi edulia esculentaq. parantur hominibus non satis honestis. Vnde Lucil. Infamemq. in honestam, turpemque odisse popinam. Nonius; Quos nunc dicimus tabernarios a popinis, uel luxuriosos qui se popinis dedũt de legat. 3. lege cætera. Ad taberna inquit, vel popinas extenditur.

Postliminiũ, vt inquit Festus, a post

à poſt, & limen componi videtur: nam poſtliminio, inquit, receptus eſt is, qui cũ extra limina, hoc eſt, terminos prouinciæ captus fuerat rurſus ad propria reuertit. Cic. tamen in lib. Top. ex autoritate Seruij Sul. in poſtliminio nihil eſſe putat niſi poſtliminium vero nihil ſignificare, ſed tantũ nominis eſſe productioné, ut timus in legitimæ, & finitimus, & tullium in meditullium, & ſubdit. Poſtliminiò redeunt hæc, homo, nauis, mulus, clitellarius aquis, equa quæ fræna recipere ſolet. Vnde in libris dig. titu. eſt de captiuis, & poſtliminio reuerſis.

Pręſes is dicitur, qui prouinciá armis tuentur, ne deſciſcat atq; rebellet, à dñio illius, cui eſt ſubiecta. Sed quemadmodum Vlp. in titul. de officio præſidis ait, ad illum pertinet potiſſimum, ut pacata, & quieta ſit prouincia, quam regit. ſic euangeliſta Pilatum Iudææ præſidé appellat, ſub quo Chriſtus paſſus eſt.

Præmatura dicuntur poma q̃ nondum venerunt ad maturitatem. Lucan. lib. 7. Ad Præmaturas ſegetũ ieiuna rapinas: Agmina compulimus, & ſic per tranſlationē mors pręmatura dr̃, quę venit ante tépus. Gell. li. 16. Cũ ſignificamus coactius, quid factum, & feſtinãtius, tunc rectius præmaturè id factum eſſe dicimus. Papi. lib. 45. digeſt. titulo, de ſtipulationibus, l. liber homo qui bona fide. Decem, inquit, hodie dari ſpõdes? dixi poſſe vel ab eodem die pecuniam peti, nec uideri præmaturius agi nõ finito ſtipularionis die. præmaturius exponendum eſt, i. feſtinantius, ut aput Gell.

Prætorium, non ſolum eſt domus, vel Pretor habitat, vel vbi ius reddit, ſed etiam regum, principum, & ſummorum magiſtratuum. Vnde nauis ꝑtoria, & cohors prætoria, & ꝑorta prętoria. i. ad regem vel principem pertinés. Significat quoque prætorium, villã in agro magnifi. extructã, in qua ſignificatione accipitur apud Iuu. Criminibus dént hortos prætoria, menſas. Mar. Ad lapidem Torquatus habet pretoria, quartum. Sueto. in Calig. In extructionibus, inquit, prætorium atq; villarũ omni poſt habitatio

ne nihil tã efficere cõcupiſcêbat, q̃ q̄ effici poſſe negabat. Nerar. li. 8. ti. de ſer. ru. præd. l. ru. præd. Vel cloacam, inquit hr̃e licere ꝑ vicini domum, vel prætoriũ, vel pro tectum habere licere. Vlp. de verbo. ſign. l. vrbana. Sed & ſi fore ſtabula sũt vel alia meroria ĩ villis, & in vicinis, vel ſi prætoria voluptati tantùm deſeruiẽtia, quia vrbanum prædiũ nõ locus facit. ſed materia. En quomodo vtrobiq; prætoriũ pro ædificio in agro ponitur.

Pridie, cum accuſatiuo, & cũ genitiuo conſtituitur: nam vt ait Priſc. tẽporalia & localia aduerbia in ꝓpoſitiones transferuntur, ut pridie calẽdas, & pridie calẽdarũ. Vlpia. libr. 24. tit. ſolu. mat. l. fructus. ei mulier, inq̃t, pridie uindemias dotẽ dederit. Idem tutu. de teſtamẽtis l. qua ætate. Si teſtamentum, inquit, pridie calendarum fecerit.

Primpilus in bello dicebatur, qui quatuor cẽturijs, hoc eſt, qui quadragẽtis militibus ꝑerat. Mart. Grata pudens meriti. tulerit cũ præmiapili, Mod. lib. 27. tit. de excuſat. l. non ſolũ. Qui primi pipilũ, inq̃t expleuit, & ibidẽ; Qui ad Caligatas militias, & reliquas militauerũt, & in eodẽ titulo, atq; eo. autore, l. ſed & primipilarij, inquit, ex conſtitutionibus, imperalibus, uacatione habent. Appellatur, & idem primipilaris, ut de legat. tertio leg. pater filiũ. Iulius, inquit, Agrippa primipilaris. Iuſt. undecimo. Codicis, de primipolo, & dignitate, & cõmodis primipilatus non nihil differuit.

Principia in caſtris dicebant, in qb. principes caſtra metabantur: nam ut inq̃t Varro de ling. Latina, milites haſti dicti sũt, q primis haſta pugnabant, pilani, qui pilis: principes, q principio gladiis. Inde principalis porta caſtrorum dr̃, vt inquit Feſtus, quòd in eo loco eſt, in quo principes ordines tẽdũt, ideſt cẽtoria figunt, & principalia in caſtris ĩde dicta, vt apud Trogũ libro 11. Si principalia caſtrorum cerneres, ſenatũre alicuius reipul. priſcæ uidere diceres. Sunt itaque prĩcipia ĩ acie, ubi cõſiſtũt milites cognominati principes Liuius li 8. ab V.C.

Principia Latinorum proturbant clamore sublato. Val. de disci. militari; Ad principia, inquit, per omne militiæ tps adesse. Terent. in Eun. Tu hosce istrue, hic ergo ero post principia. Mart. li 49. de re mil. l. offi cium, Officium, inquit, tribunorũ est principis frequẽter interesse. Acc. principiis exponit, cùm milites assumuntur, uel cum rixa aliqua nascitur. Sed nihil mirum est, reconditos sensus ignorasse, qui consueuit in manifestis cęcutire.

Priuilegiarius is appellaẽ, cui priuilegium aliquod est cõcessum, qui ab indoctis priuilegiatus dr̃: pari errore illi, quod ꝑ beneficiario, uocant beneficiatum, nam beneficiarius, & priuilegiari⁹ ea figura dñr, qua donatarius, legatarius, testamentarius, depositarius. Vnde milites beneficiarii dicti, qui vacabãt officio. Festus, Vegetius, & Cæsar belli, Gallici vltimo comment. Vlp. lib. 42. de priuil. cred. l. si vẽtri. Quorum pecunia ad creditores priuilegiarios ꝑuenit. Et statim bis ponit creditores priuilegiarios. Idem lib. 2. de pac. l. rescriptum. An priuilegiariis, inquit, absentibus hęc pactio noceat. Idem Vlp. lib. 14. tit. quod cũ eo, qui in aliena potestate, l sed an hic. Rectè inquit, dicetur occupantis meliorem esse conditionem, nisi quis priuilegiarius veniat. Sed neq; priuilegium dicitur, quod priuet legem, ut isti putãt; sed quod sit lex priuata, hoc est propria alicui in illius fauorem concessa.

Procurator Cęsaris, erat q̃ res Imperatoris ꝓcurabat. Refert Cor. Tacitus, ꝙ Cl. Cęsar procuratoribus suis omne in tradidit, paremq. vim in rebus peragẽdis esse uoluit, ac si ipse statuisset, atque, vt simpl̃r loquamur, Vlp. lib. 3. dig. autore, procurator est, q. aliena negocia mandato dñi administrat, sed de officio ꝓcuratoris Cæsaris, ti. ẽ in 1. di. li. vbi Vl. ait, q̃ acta, & gesta sunt à procuratore Cæsaris, sic ab eo comprobari, ac si à Cæsare gesta essent.

Promercalia dñr, q̃ ut diuendanẽ pluris, fuerunt empta Gell. lib. 4. Ex iis, inquit, q̃ ꝓmercalia, & vsualia. Colum. lib. 1. Aut aĩlib. aut rebus aliis promercalibus, occupet.

cupet. Idem li. 12. de offic. villici. Pecuniam dñi neq; in pecore, neq; in alijs reb. promercalib. occupet. Pau. li. 25. dig. tit. de impensis. l. quod si, Quod si res, inquit, in quib. impensæ factæ sũt fuerint pro mercales, tales impensæ non voluptuariæ, sed vtiles sunt.

Prolytæ, Iust. autore, ĩ pœm. dig. illi dicebantur scholares quintum iã annũ iuri ciuili operã dederunt quẽadmodum appellabantur lytæ, qui quatuor annos eidem studio incubere, nã quod legitur coloritæ, pro eo quod debuit esse prolytæ, mendum est manifestarium, ex Florentinis illis Pandec. deprehensum. Sed cur illi dicantur lytæ, i. soluti, hi verò prolytæ, i. præsoluti, nõdum mihi liquet, nisi forte hi sunt, quos nũc vocant licẽtiatos, illi, quos bacularios.

Promptuariũ cella est, in qua reponunt edulia, q̃ ad vsus cotidianos comparata sũt: eoq; differt à penario, vt in suo loco dictũ est, cùm sit penus, ut Phauorinus ait, qđ longe vsionis gratia cõquirit. Apul. in 1. de asino. Ex promptuario oleũ vnctui, et lintea tersui. Hie. interpres ĩ Psalmo, Prõptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud. Pau. ti. de penu legat. leg. nam qđ. Si cui quæ in promptuario sunt legata sunt. Dicitur quoq; cella, promptuaria, & promus dispẽsator. Omnia a promendo dicta.

Promulsidarium poculum est mulso bibendo aptũ. Mulsum autem, ut diximus, potus est ex mællis, & vini commixtione concinatus. Pomp. in ti. de auro. & arg. leg. l. & si. Scutellas, inquit, & promulsidaria con tineri, repositoria quoque continentur.

Proreta dicitur is, qui nauis protæ præfectus est, & est Græcum nam proreus dicitur. Plau. in Rudem. Si tu isti naui proreta es ego gubernator ero. Pau. 39. de pub. & vect. l. cotem, Proreta, inquit naturave.

Proscænium, inqt Seruius in illud Virg. 2. Georg. Veteres ineunt ꝓscænia ludi, est pulpitum ante scænam, in quo ludicra exercentur. Vlpianus lib. 50. de polli. Probè, inqt, faciet Statius Ruffinus, si opus proscænij perficiat. Iust. libro 11. C.

ti. de spectaculis. l. si qua. Vel in theatri, inquit, proscæniis. Vtrobiq; . Ac nihil aliud q̃ locum esse dicit.

Proscindere terram, est illam vertere, cùm primum aratur. Nam ad vernactum faciendum terra primũ proscinditur, deinde offringit̃, siue iteratur postea tertiatur: Virg. 1. Georgio. Et q̃ proscisso q̃ suscitat æquore terga. Varro in 1. de re rustica. Terram, inquit, cũ primum arãt, proscindere appellant, quod iterum, offringere dicunt. Pau. titulo de verbo. sign. l. sylua. Noualis, inquit, est terra proscissa, nõ præcisa, quod delirat Accur.

Prothyrum, autore Vitruuio, est vestibulum ante domorum ianuas à pro, quod est ante, & thyra ianua, aliqñ etiam pro antepagmento, idest ianuarũ ornatur ponitur. Idẽ Vitruui. alibi, Nos, inquit, prothyra appellamus, quæ Græcè dicũtur diathyra. Vlpi. titu. de fundo instit. l. quæ sitũ. Prothyrum domus, si uelamẽ est, instrũ domus continet̃. Accur. ægroti somnia narrans, prothyron, à thyros, quod est magister deducit. Sed quomodo magister instrumento domus cõtineatur, id se uiderit. Multo adhuc somniculosius in illud Pomponii, de verbor. sign. l. statue. Prothyrum quod in ędib. interdum fieri solet. Prothyrum, inquit, q̃a procul trahit, quasi Latina dictio esset. Illud profectò simplicius, quod ingenue fatetur se nescire quid prothyrum sit.

Protocolon interpretatur primum membrum, vt sit prima illa scriptio, quam in cõmentarii modũ tabelliones scriptitant, quę significantius cõmẽtationes, aut prototypa, aut archetypa dici possent. Cod. tit. de taber. colla. 4. Vt ꝓtocolla, inquit, dimittat in chartas.

Proxeneta, non vt vulgo legitur proseneta, latinè interpretatur mediator, i. q̃ conciliat inter se ementes, & vendentes, maximè hospites, unde nomen deductum est, nã xenos hospes interpretatur. Sen. in Epis. Nolo ꝓxenetæ nomẽ tuũ iactent. Et Martial. Vatiniorũ proxeneta sartorũ, li. 50. di. de proxenetis. l. si proxeneta, & ibidem sępe.

Publicanorũ ordo, quemadmodum

modum Ci. in multis locis ſcribit, Romę fuit hominũ honeſtiſſimorum, hi vecti galia publica cõducebãt, & inde dicti. In ſacris literis publicanus nomen ꝓpe modũ eſt infamiæ, ꝑ ea quod qui portoria exigũt odio ſunt oĩb. vnde Saluatori noſtro vitio dabatur, quod cum publicanis, & peccatoribus, manducabas. Apud Iuriſc. lit. eſt de publicanis, & vectigalib.

Pulmẽtariũ dr̃ à pulmẽto. Pulmentum verò, vt ait Varro, dictum eſt, quod id edebãt cum pulte, eſt aũt cib. ſolidior vtrunq;, ſiue illud ſit ex aquatilib. ſiue ex terreſtrib. Hor. 2. Ser. Pulmentaria quære ſudando. Cato de re ruſtica. Pulmentarium familiæ oleæ caducę quamplurimum condito. Pau. ti. de fund. inſtrm̃. l. cũ delanionis. Sine his. ſ. patinis, & cacabis, pulmentarium coqui non poteſt.

Puſtulatum argentum, dr̃, qđ eſt purum, & abſq; oĩ ſpurcitia, dictum puſtulatum, quaſi purũ purunq;. Puſtula quoq; ipſa argenti puri maſſe dr̃. Martia. Et nimiũ felix puſtula vincit ebur. Idẽ Nulla venit à me argẽti tibi libra puſtulari. Suet. in Ner. Nummum aſperũ, argentum puſtulatum, aurum obrizũ exegit. Alphenus lib. 19. ti. locati, & conducti l. in naue Saupheli. Cùm argentum, inquit, puſtulatum fabro daretur. Accurſi. ballucinans varijs modis legit quaſi is, qui nihil certi ac definiti tradit.

Q

QValli ſunt caniſtri vindemiæ apta, ſiue ad cõportãdas vuas, ſiue ad colãdũ muſtum, ut vult. Seru. inde dicta Ait nãq; in illud Virgi. 2. Geo. Tu ſpiſſos vimine quallos Colaq. ꝓlorum fumuſis diripe tectis. Quali ſunt per quos vinum defluit qui, & ipſi a colando ſunt dicti. Columella in horto. Ipſe ferens olitor deductos pondere qualos Et Cato de re ruſt. Ad uindemiam, inquit, parẽtur quala, & ſarcinator. Vlpia. de ſun. inſtru. l. inſtrumenta. Qualli, inquit, vindemiatorij exceptorijq. in quib. vuæ comportantur.

Quini, quinæ, ꝗna, quẽadmodum de binis, & denis eſt dictũ, nomẽ eſt diuiduum ſi-

siue distributiuũ ad singulos tm̃. Aphr. li.21.ti.de euictionib. l.si duos, inquit, seruos quinis à te emã, & eorũ alter euincatur, &c. Accur. quinis ꝑ bis quinq; exponit, falso nimirum interpretamento, aliud nanque est emere duos seruos q̃nis aureis, aliud bis quinq; i. decem aureis, nam illud significat quod quenque illorũ emi quinque aureis diuisim, hoc verò quod ambos mi decem aureis coniunctim. Cui verò sensui magis accommodari debeant verba legis. Iurisconsult. viderint, nos sermonis Latini puritatem inquirimus.

R

REfigere, est id quod fixũ est labefactare atq; conuellere, nam sunt verba q̃dã, q̃ composita cũ reuertunt significationem in cõtrariũ, Virg. 6. Aen. Fixit leges ꝑtio, atq; refixit, Horat. 1. Epist. Qui tẽplis partorũ signa refixit. Venul. li. 43. quod vi aut clam. l. si vitem. Si fixeris, inquit, & ego refixero. Pau. ti. de ver. obli. l. inter. Tabulæ ait, refixe sunt. Venuleius ti. ad l. Iuliam pecul atus l. qui tabulam. Qui tabulam, inq̃t, æream refixerit. Tabulam æream. Venuleius intelligit, in qua aliqua lex erat scripta, ut sic promulgaret. Quod verò huiusmodi tabulæ essent æreæ, ostendit. Ouid. in 1. Metalcum dicit.? Nec verba minantia fixo Aere ligabantur.

Repetundarũ, vel de repetundis, accusatur quis vel damnatur, qui in administratione magistratus pecunias accepit, vnde accipere nõ debuit. Neq; habet alios casus quã genitiuum, & ablatium numeri pluralis. Sall. in Catil. ubstantiuum sub intellectũ expressis, dicens; Catilina pecuniarum repetundarum reus. Titulus est in li. dig. 48. ad l. Iulian. repetũdarum, inde qua Mar. bis uerbis scribit Lex Iulia repetund. pertinet ad eas pecunias qua quis in magistratu potestatis vecuratione, legatione uc acceperit.

Replumbar dicitur agentum, qm̃ elaborari argẽti partes nõ p̃nt consolidari, nisi interueniẽte plumbo: nã quẽ admodũ suprà diximus ferruminatione fieri ꝑ eandẽ

ma-

materiam, ita nũc dicimus plumbationẽ fieri p aliam materiam, hoc est p plumbum Sene. in 4. nat. quæst. Argentũ, inquit, replumbatur, signorum argumenta soluuntur. Vlpi. de aur. & arg. leg. l. cum aurũ. An replumbari debeã cũ sic appendũtur. Replumbari igitur est plumbum auferre.

Resipiscere est ex temporario furore in pristinum sensum redire. Liu. lib. 44. Si quis resipiscat, & antequã sanitatẽ recipiat. De vulgari, & pupil. leg. ex facto. De sinere, inquit, valere testamentum cum resipuisset.

Rheda vehiculi genus est. Quintilianus lib. 1. vocabulum gallicum esse putat. Plurima, ĩquit, Gallicè valuerunt, ut rheda, petoriũ, quorum altero Ciceron. altero Hora. vtitur. Iab. lib. 9. tit. locati, & cõducti, leg. cum in plures. Pro sola, inquit rheda portoriũ daturum fuerit.

Riuales dñr qui eundem riuũ cõem hñt. Gel. lib. 13. Negotium quoq; alicuius qđ ei fortè de aquæductu cũ riualibus est. Pompo. libro 43. tit. de aqua cotid. l. hoc iure. Dum ne fundum inquit, domino, aut aquariũ riualibus deterius faciat. Per translationem riuales dicuntur, qui communem habent amicam. Iuuenalis, Non vnus tibi riualis ditabitur hæres

Rogatio, rogationis, pro eo, ꝙ est lex, propterea sic appellatam, quòd cũ promulgatur, populus rogatur, ue lit, ne, & iubeat eam legẽ sanciri. Festus: Rogatio, inquit est, cum populus cõsulitur de vno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de una pluribusve rebus, de q. bus omnibus sãciatur. Nã quod in oẽs homines resq́ue populus sciuit, lex appellatur.

Rubrica genus ẽ terræ rubre, quæ ad picturam solet accommodari, habetq́ue accentũ in pen. Hora. Ser. li. 2. prælia rubrica picta aut carbone Persius: Nõ secus ac si oculo rubricam dirigat vno. Quæ verò in iure ciuili, & pontificio dicuntur rubricæ, & tituli siue iudices rubri, vel ex rubro possunt rectius appellari.

Ruder, ruderis, siue rudus, ruderis, est purgamentũ domus, siue putei, siue cuius-

cunque rei quæ ex ſordib⁹ purgari debeat. Colum.in horto, Rudere tum pingui ſolido vel ſtercore aſelli. Suet.in Veſp.Ipſe reſtitutioné Capitolii aggreſſus ruderibus purgandis manus primus admouit. Vlpi. titu.de damno infecto. lege prętor ait. Neque domi nus veluti rudera egerere, & in eod. tit.ſæpe.

S

SAccarius dr̃ baiulus qui ſacco defert, transfertque merces, aut aliquid à loco in locũ. Et ſaccaria negociatio eſt dicta, q̃ circa ſaccos uerſatur. Apul.1.de aſino, Operculas quas adhuc vegetus ſaccariã faciés me rebam.Vlpi. in quadam le ge.Si qd,ait,ex ſacco ſaccarii excidiſſet.Et eſt ſaccus idem ferè atq; ex eadé materia, q̃ ſagum ſagi.

Saccus ſacci, &ſacculus ſacculi pro nummorũ loculis accipiuntur plerunq; Pli.lib. 2.Aurum & æs & argentũ liquatur in ſacculis. Mart. Excuſſi loculosq;, & ſacculũ Vlpi.li.47.in tit. de furtis,l.vuulgaris.Si quis,inqt, q viginti numorũ ſaccũm depoſuiſſet aliũ ſaccũ, in quo ſcit triginta nũmos eſſe acceperit.Et paulò poſt. Si quis,ait,ſurripuerint,furto duos ſacculos vnũ decé, alterum viginti nũmorũ. Idé in tit.de ſtatuliberis,l. ſtatuliberos.Decem inqt, iuſſus erat dare, viginti dedit,ſiue numerauit, ſiue in ſacculis dedit.

Saccularius dr̃,qui ſaccis,i.locus quibuſdam præſtigias quaſdã exercet, ut aliud fiat,aliud videatur fieri.Vlpi.in titu. de extraordinariis criminib. l.ſacculari. Saccularii, ĩquit, q veritas in ſaculis artes exercentes, parté ſubducunt,parté ſub ſubtrahũt.Idé in tit. de effractorib. & explicatorib. l.1. ſeculariũ pro fure, qui ĩ ſaccura res ſurto ab latas inijcit,accipere vr̃ Simili, inquit,modo ſacculari), & dietarij, erunt puniendi.

Sacrum,vt Macr.lib. Saturnaliũ 1. autoritate Trebatij definit, eſt omne illud, ꝙ deorũ habetur idque probat multis Virgilij carminibus.Iuſtin.lib.2.Inſti. Sacræ,inquit,res ſunt, quę rite per pontifices.Deo dedicatę ſunt Mart. quoque li. primo dig.titulo,de rerum

diuiſione,l.in tm̄. Sacrę,inquit,res ſunt hæ,q̄ publicè cōſecratæ sūt, nō priuatī.

Sagarius eſt venditor ſagorū de quo Iuuen.dixit,An ſaga uendendi nubat caupone relicto. Eſt autem ſagū textum ex lana caprina, aut hirca ex ouib. idem ferè quod ſaccus. Vnde ſagarius, a,um, ad ſaga pertinens.Vlp.li.14.titu.de tribu.act.i.,pcuratoris.Duas, inquit,negociationes, puta ſagariam & lineariā.

Sagmen,inis herba notiſſima eſt, nō tñ ſub hoc noīe ſed ſub alio quo appellaī gramen ſiue uerbena. Græce agroſtis,q̄ vero Hiſpanè dr̄ vulgò uerbena, ea Latinè eſt uerbena pericà, Græcè piſtercū. Liuius 1. ab urbe cōdita.Sagmina,inquit,te ſex poſco.rex ait, purā tollito. fecialis ex arce graminis herbā puram attulit,& ſequitur. Verbena caput pillosq.tāgens.Idem quoq, ſcribit.Pli.li.22.Nō aliunde, inquit ſagmina in remediis publicis fuęre,& in ſaciatis legationib. quam uerbenæ,certe vtroq: noīe idē ſignatur,hoc eſt grāme ex arce cū ſua terra reuulſum.Martia.li.1.de rerum diuiſio.l.ſanctum eſt.Sunt inquit ſagmina q̄dam herbæ, quas legati populo R. ferre ſolebant, ne quis eos violaret,ſicut legati Græcorum fuerunt ea quæ uocantur ceratia. i. ſiliquas.

Salgama,inquit Merula, appellantur quæcunq: condi tanea ad victum nr̄m ex ſale. in vaſis adſeruantur. Col.li.13.de re ru.Locum & vaſa idonea ſalgamis p̄parari iubent.Idem in horto,T p̄e nō alio uili quoq; ſalgama merce.Condiebāntur autem ex ſale præter oleas aſparagi,capparis,& triſtes inulæ,ferulęq.minaces. In li.12.Codicis,titulus eſt de ſalgamo hoſpitibus nō prę ſtādo. Ne quis, inquit, comitum, ver tribunorum ſalgami nomine,culcitrā,lignū,oleū, à ſuis extorqueat hoſpitib Acc.à ſale & gamos cōpoſitū eſſe dicit, qđ culcitrā īterpretatur,qm̄, vt ait pp nuptias culcitra eſt. Pulchra expoſitio,àtq; tali digna interprete,q putet culcitrā ob eā tantū cām paratam, & qui nulla cogente neceſſitate cōpoſitionē. ex Latino Gręco faciat Eſt igiī ſenſus legis, quod

cum

eum parochi soliti sint præ-
stari hospitibus salgamã,
appellatione salgami non
debent ab illis exigi culci-
tra, ligna, oleum. Atqui li-
gna, & salsolita esse præbe-
ri, testatur Hor. in 1. Serm.
cùm dicit. Et parochi qui
præbent ligna salemq; Sed
à sale appellatum esse sal-
gamum, non est dubiũ. Sed
appellatione salgami siue
salis quid intelligi debeat,
Imperator expressit.

Saliens, tis, dr̃ fistulæ pars illa,
vnde aqua salit, quæ Græ-
cè appellat̃ Crunos. Vitr.
lib. 8. Athenis, inquit, vsq;
ad portium Pyreum ducti
sunt salientes à quib. bibit
nemo. Frontinus de aquæ
ductibus Binos, inquit, sa-
lientes diuersarum aqua-
rum accipere. Vlp. lib. 19.
dig. l. miles. Labra, inquit,
salientes, fistulæ quoque q̃
salientibus iunguntur.

Salictum locus est, ubi salices
consitæ sunt, pro eo quod
esse debuit, salicetum, ea
forma, qua à quercu fit
quercetum, à lauro laure-
tum. Aliqñ etiam pro ipsis
salicib. accipitur. Verg. in
Buc. Hybleis apib. florem
depasta salicti. Et ĩ 2. Geor.
Glauca canẽtia fronde sa-
licta, Iurisconsultus arbo-
rum furtim cæsarum. l. vi-
tem. Arborum, inquit, ap-
pellatione uitẽ contineri
plerique existimauerunt, hæ-
deræ quoque arundines &
salictũ. Pro loco vero sali
cũ Col. lib. 1. Imprata, & ar
ua salictaq; & arundineta.
Vlp. tit. de fundo instr. l. q̃si
tũ. Arundineta, inquit, &
salicta antequã cæsa sint.

Saligneus, a, um, quod est ma-
teria salicis arboris notæ.
Cato de re rust. Si lapis nõ
erit, particis saligneis. Oui.
8. Met. Lecto non indignã
da saligno. Vlpi. Arborum
furtim cæsarum. l. vitem.
Sed, & si quis saligneas vir
gas instituendi salicti cau-
sa defixerit.

Saltuarius, inquit Valla, est
custos saltus. Saltus uero di
citur vbi pascuntur armen
ta, fereq; versantur. Iuris-
consultus tñ de leg. 3. l. cũ
quæritur pro agri custode
accepit. Neq; topiarium,
inquit ornãdi, seluariũ tuẽ
di fundi magis quàm colẽ
di causa paratũ uideri. Itẽ
de fundo instr. l. instrumen
ta. Si viridaria, inquit, sint,
topiarii. Si fundus saltus pa
stionesq; hẽat, greges peco
rum, pastores, saltuarii.

Salu-

Salustiani horti, fuerunt Romæ, quorum Plin. li. 7. meminit. In conditorio, inqt, Salustianorum hortorũ adseruabant. Aphr. de leg. 1. l. idem Iulianus. Si Salustianos, inquit hortos, qui sunt Augusti.

Sapa, quod Græcè tùm hepsema, tùm syreũ dicitur, est cum mustum ad tertiã partem decoquitur. Pli. li. 14. Syreum, qđ alij hepsema, nostri sapam appellant. Idẽ li. 33. Vino cognata res sapa est musto decocto, donec tertia pars supsit. Mar. Sapa, inquit, qđ nũc mellacium dicimus, mustum ad mediam partem decoctum est Vlp. de fun. instr. l. quęsitum. Vas, inquit, æneum, in quo sapa decoquæretur, & defrutum fieret & ea q̃ ad bibendum, lauandumq; familiam parantur, instrumẽti esse. Sapa inquit Accursius quiddam quod fit ad potandum, dicta quasi parum saporis habens.

Sacinatores, & Sarcinatrices, dñr autore Nonio qui pannos, siue ex pannis vestes cõsuunt. Plaut. in Aul. Petunt fullones, sarcinatores petũt, Lucil. sarcinatorem esse summũ, suere centonẽ optime. Vlp. li. 47. ti. de furtis, l. itaque fallo. Itaq; vel sarcinator, qui poliẽda vel sarciẽda vestimẽta accipit, in alia quoq; lege. Et ancillarum, inquit, maximè si qua sarcinatrix erit.

Sarchophagus lapis est, q peculariter hoc habet, ut carnem ex cadauerib. exedat, dictus à sarx sarcos, quod est cato, & phaco comedo. Plin. lib. 36. Sarcophagus lapis est, q fiscili uena scinditur, corpora defunctorũ cõdita in eo absumuntur. Celsus lib. 4. Lapis qui carnem exedit, quem sacrophagon Græci uocant. Vnde & pro sepulchro quod ex eo lapide fieri cõsueuit plerunque ponitur, sed & pro sepulchro ex alia quauis materia. Iuuenalis. Sarchophego contentus erit. Modestinus de alimentis, & cibarijs legatis. l. libertis, ad sacrophagum, inqt, meam memoriam quotannis celebrent, Marcellus ti. de religiosis. l. funeris. Si qua, inquit vestiaria, sunt, vel sarcophagi.

Sarculus, li, vel sarculum, li, instrumentum est, quo sata sarriũtur idest herbis internascentibus purgantur. Iuuen.

uen. Ne marræ ac sarcula de sint. Aliquando simpliciter pro instrumento fossorio accipit vt apud Hora.in primo Carmin. Gaudentem patrio findere sarculo Agros. Vlp.de fun.instru.l.instrumenta. Ligones, inquit, sarculi, falces putatoriæ bidentes. Accu. multipliciter exponit.

Sardonyx, ychis, lapillus est vnus ex ijs, qui in precio hr̄, referēs colorem Sardii, & Onychis, ex quib. videtur cōpositum esse nomē. Onyx autem lapis est quē vulgus Cornælam appellat. De Sardonyche Pli.li. 37. multa scribit Vlp.libr. 48.titu. de bon. dam.l.diuus. Si damnatus inquit, in digito habuerit aut sardonyca, aliam gemmam magni precii.

Sarmatæ, siue Sauromatæ, nā utroq; mō appellantur, populi sunt septētrionales, alteri in Asia, alteri in Europa, nam duplex est Sarmatia. Luc.in 3. Et iuncto Sarmata uelox Pannonio, & ibidem, Affinis Sarmata moscho De au.& ar.leg.l. arg. Sunt, inquit, nationes quædam, quæ pellib.utuntur, ueluti Sarmatarum.

Satius, pro eligibilius atq; melius, aduerbium est cōparādi ab eo, qđ est satis. Iuue. Hoc satius quā si dicas sub iudice Vidi. Quod nō uidisti Vlp.de fideic.lib. l.si debitor. Satius est eum qui agnouit legatum onerari.

Satricū, vrbs fuit antiquissima Italię de qua Liui⁹ li. 28. Satrici matris maturæ de cœlo tracta ædē. Flotus de bello latino, Satricū atq; Corniculū q̄s credat? tūc ꝓuinciç fuerūt. Scęuola ti.de le. 3.l.p̄onus. Fūdū īqt, Satricanum in regione Nisana.

Scæna, vt inq̄t Seruius.ī illud Vir.j.Aē. Tū syluis scæna coruscis. De sup.pōt inumbratio interp̄tari. apud antiquos.n. theatralis scæna parietē nō habebat, sed de frōdib. arborū vmbracula q̄rebat, postea tabulata cœperunt cōponere in modū parietis. Vlp.de iisqui notātur īfamia.l.qđ p̄tor. Qui ī scænā, inquit, ꝓdierit, infamis est. Et subdit. Scæna autem est, vt Labeo definit q̄ ludiorū faciendorū cā quolibet loco, vbi quis cōsistat moueator, spectaculū sui præbitura. Inde ludi scænici dicti, q in scæna rep̄ntabātur. Sed definitio Labeo

nis

nisde scęna versatili intelligenda est, de q̃ Virg. in 3. Georg. Vel scæna, vt versis discedat frontibus. De scæna versatili Pli. & Valerius. Inde dicti ludi scænici, qui in scæna repræsentabãtur, quorũ fit mentio à iurisconsultis frequẽter.

Scenæ dicitur, qui manu sinistra perinde ac dextra utitur, nã scæuos Græcè, sinister interpretatur, hinc Romanorũ cognomina. Hinc Scæua miles ille Cæsarianus, q̃ bello ciuili fortiter dimicans, pro munitione cæsus est, & Scæuolarũ nobilissima familia Vlpi. de ædil. edi. l. qui clauum. Scęuã, inquit, nõ eẽ morbosũ.

Scandularius est faber lignarius qui scãdulas facit. Sũt autem scãdulæ ex ligno assulatim defecto. Pli. lib. 16. Scandulæ è robore aptissimæ. Vitruuius lib. 2. Scandulis robusteis, aut stramãtis. Vegetius libro 2. de re militori, Tẽpore hyemis de regulis vel scãdulis porticus tegitur. Inde scandulare, qđ scandulis cõstat. Apuleius tertio Meta. Iam vercos animi tectum scandulare conscendit. Scandulariorum meminit Iurisc. de iure immuni. l. q̃busdã

Scapha nauigii genus est minusculum, veluti monoxylon, hoc est ex vno, solidoque ligno excauatũ, ad qđ allusit, Virg. in 1. Geor. cũ dixit Cauat arbore intres. Et est ferè q̃ deputata est maioris nauis ministerio, & quæ pro tempore nunc ex naui deducitur, nunc in nauem subducitur. Dicta est aũt scapha à scapro, qđ est cauo siue fodio. Labeo titulo de fundo instru. l. si nauem. Scapha, inquit, nauis, non est instrm̃ nauis.

Scaphium vas est, in quod vẽtris sordes excipiũtur Martialis. Qui mẽtora frangis. In scaphium męchæ. Sardanapalę tuæ. Iuuenalis. Et uide scaphiũ positis cũ sumitur armis. Vlp. in titu. de auro & arg. leg. l. Quintus Mutius. Argento autẽ legato nõ puto ventris causa habita scaphia contineri, quia argẽti numero nõ habentur. Accursius scaphium genus cinguli esse dicit, & ventri causa exponit, quia corrigia est pro uentre sustentando à quasi non ex auro etiam scaphia fieri consueuerint, dicente Martial. Ventris

tris

tris onus misero, nec repudet excipis auro.

Sortũ est meretrix à viris plurimum attrectata, & cuius nimio coitu genitalia ad eorum duritiem obcalluerunt indueruntque. Festus Pomp. Scorta, inquit, meretrices, quia vt pelliculæ subigantur, omnia namque ex pellibus facta, scortea appellantur. Iuuen. lib. 43. tit. pro emptore. l. si qs scorto inquit, daturo pecuniá seruos emerit.

Scrupulus, siue scrupulũ, lapillus est in forma diminutionis à scrupo, quod est lapis asper. Aliquando tamen accipitur pro 24. parte vnciæ à Græcis id pódus grámma dř. Priscia. de ponderibus. Semioboli duplum est obolus, quem pondere duplo Gramma vocant. Scrupulum nostri dixere priores. Iustinia. lib. 11. Cotitu. de metallariis. Octonos, inquit, scrupulos in baluca, hoc est tertiam vnciæ partem, quoniam, ut diximus, vncia quatuor, & viginti scrupulos continet.

Scrupulosus, a, um, accipitur pro scrupulis, hoc est asperis lapillis plenus. Vnde res difficiles scrupulosæ dñr, & scrupulositas, illa difficultas atq; examinis scrupulosa subtilitas. Vlpi. lib. 28. ti. de iniusto testó. l. posthumus. Licet iuris scrupulositate nimiaq; subtilitate testm̃ ruptum videatur.

Sebastani, siue Sebastiani populi sunt Sebastæ vrbis incolæ, quo nóie duas vrbes legimus, alterã Capadociæ, & alteram Samariæ in Palęstina Iudæa, q̃ in honoré Augusti Cæsaris, q. Grçcè sebastos, Sebasta est cognominata. De vtra tñ illarũ in tit. de ann. leg. l. liberto. Iurisconsultus intellexerit non liqueat, neque multũ refert cum dicit patrię suæ ciuitati Sebastianorum.

Secundũ ꝓpositio, multas hét significationes íter quas, & illam, ꝙ aliquando accipitur pro eo, qđ est pro Gell. Sin verò ꝫm te iudicatum erit, i. pro te, i. vt uulgo loquũtur, in fauorem tuum. Idem lib. 13. Illi vnde petitur crederet, & secundũ eum indicaretur. Aliquando ponitur ꝓ iuxta. Luca. in 8. Secundum Aemathiã lis tanta datur, & Virg. 3. Georg. Et plena ꝫm flumina. Vlpi. titu. de præfer. ver. l. duo. Duo, inquit, secun-

cun-

cũdum Tyberim cu ambularét. Papinianus li. 43. tit. de via publica. l. ędiles. Eas, inquit, quæ secundum ciuitaté sunt vias.

Sedulariũ pro lectica, siue sella videtur accipere Iuriscõsultus in ti. de supelectili legata. l. instrumenti. cũ dicit Rhedæ & sedularia, nã sellam à sede dici, d, mutata in l, omnes grammatici testantur, sellam auté accipi manifestũ est, lege vtroque.

Selinis nomen est duarum ciuitatum, altera nãque est Ciliciæ, de qua Luca. libr. 8. Quo portu mittitque rates recipitque Selinis. Altera Siciliç, de qua Vir. 3. Geor. Palmosa Selinis. de hac Iurisco. in titulo de cẽsibus In Sicilia, inquit, Selinis, & Traianopolis.

Sella pro lectica, siue pro parte lecticç, in qua sedet qui lectica vehiẽ. nã Iuuena. de eadem re sellam & lecticã dixit, Centum, inquit. quadrãtes lectica petit. & paulò post, Ostẽdens vacuam, & nudam pro coniuge sella. Paulus de seruitutib. rusticorum prędiorũ, l. qui sella. vtrunque cõtunxit. Qui sella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur quod quã ineptè ab Accursio exponatur, in verbo lectica diximus.

Semis, semissis pro solidi, hoc est assis dimidio, vt si q̃s ex semisse relictus sit heres, intelligendum est dimidium hereditatis illi debere cedere, Labeo ti. de vulgari substitutione. l. si pater. Vt vnus, inquit, semis apud te maneat, & ibidem. l. & si. Per bonorum possessionem semis ei sit ablatus.

Semisses vsuræ, quę dicanẽ, & quæ tientariæ, primus omnium ostendit Hermolaus Barbarus, vir omniũ meo iudicio nostri sæculi eruditissimus, is enim in secũda æditione castigationũ Plinianarũ lib. 14. in illud, vsura multiplicata semissibus ex autoritate Columellæ, atq; ipsa ratione & ęquitate, quę oĩ autoritate, pręstãtior est, manifestè demonstrat vsuras semisses eas esse, quæ ex cẽtenis nummis redduntur quotannis, habĩtat rõne non ad centũ, sed ad duodecim vncias, quæ assem cõstituũt. Triẽtarias verò vsuras, quæ ex cẽtenis reddunt quaternos nummos.

nos. Quadrãtarias quæ ternos. De semissibus vsuris dixit. Plin. Vsura multiplicata semissibus, q̃ ciuilis ac modica est. Quod si ex tantũ quotannis quinquaginta redderent, esset profectò inciuilis, & iniqua tato mitiores q̃ triẽtes & quadrantes appellãtur. De triẽtaria vsura Capitolinus in Alexandro scripsit, exercuisset illũ triãtariã fęnus vt ęq̃ssimũ, & leuissimũ ad vsum reipublicæ. de hac quoque scribit Pau. in ti. ad l. falcidiã l. si hæres. Si reipulicæ, inq̃t in ãnos singulos legatũ, sit cũ de lege falcidia q̃ratur. Marcellus putat tãtũ videri legatũ, quantũ suffiiciat sorti ad vsuras triẽtes eius summæ, quę legata est colligẽdas. Est sensus legis, si reip. legati essent in annos singulos quater mille nummi ex centũ milib. nũmorum, quibus æstimatĩ hęreditas, quaterni milleni colligerent quotãnis vsuræ triẽtis nomine. Quod, si vt isti legũ interpretes putat vsura triens esset non quatuor de centum, se triginta tria, sequeretur hoc incommodum, quòd si hæreditas cẽtum milium nummorũ foret, & ex ea in annos singulos vigintiquinq; legarentur, quis tàm stipilẽdus tàmq; nullo sensu ta hæreditatẽ adire uellet, q̃ quarto demum anno sit ab sumenda, & obligatio nihilominus legati tota maneat Hoc legum interpretes nõ cõsiderãtes oĩa miscẽt atque perturbant, neque tamen enarant aut aliquid certi enuntiãt. Accu. in primis, qui exemplo, quod ponit exponendo legem, omnino fateĩ se ignorare, q̇d sit usura triens. Sic etiã intelligẽdum est quod Scæu. li. 22. tit. de usuris. l. qui semisses, scribit. Qui semisses inquit, usuras promisit per singulos annos & minores p̃stitit, hæres creditoris semisses petit, &c. Sed ut liq̃do ante oculos ponam', quid p̃ usuras semisses ĩtelligẽdũ sit libuit ad uerbum trãsferre quod scribit Columella li. 4. de re rusti. Vinitor, inquit, licet sit emptus sex uel potius octo millib. sestertijs tũ ipsum solum octo iugerũ totidem millibus nummorum partũ, uineasq; cùm sua dote. idest cum pedamẽtis, & uiminibus binis millib in singula

iugera

iugerá positas duco. Fit tú in assem consummatú precium sestertiorum 29. mil lium. Huc accedunt semisses vsurarum sestertia tria millia, & quadringéti octo ginti nummi biennij tpts, quo velut infantia vinearū cessat à fructu, sit in assem summa sortis, & vsurarum 32. millium quadringentorum octoginta nummū. Quod quasi nomen si vt fœnerator cum debitore, ita rusticus cū uineis fecerit, eius summæ, ut in perpetuū prędictam vsurā semissium dñs cōstituat percipere dēt in annos singulos 1950. sestertios nūmos. Ex his Columellæ verbis euidentissime colligit ex vsuris semissibus nó quinquagenos de centenis, sed seruos duntaxat in annum redire creditorib. sicutiqua ternos ex trientib. & ternos ex quadrantibus.

Septa, oppidum est Aphricæ Mauritaniæ, ex aduerso Mellatiæ positū, quæ nunc Tarifa, illud Cepta vulgo dr̄. In cod. tit. de off. prēt. Aphricæ; lege in nomine dñi Iubemus, inquit, in traiectu qui est circa Hispaniam, qui Septa dicitur.

Septum, quod est à sepiendo dictum, cōplura significat: nam septa dñr, quæ sunt munita, siue lapidibus, siue formaceis parietibus, hoc est terra pauita, siue ex lignis, siue etiam ex vepribus, & spinis. Hinc dicta Romæ septa in cāpo Martio. Hinc septa à Iurisconsulto appellantur, quę sunt opposita ad fossas inciles, ne aqua fluminis euagetur. Vlpianus libro 40. titulo, de riuis. leg. prima. Septa sunt, inquit, quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ cōmpellendæve ex flumine causa, siue lignea, siue lapidea, sint.

Seria vas est fictile vino aliis ve rebus adseruandis aptū. Persius. O si subrastris crepet argenti mihi seria dextro Hercule. Inde per diminutionem idem autor deduxit seriolam. Vlpianus in tit. de verbor. significat. leg. Vinaria dolia, inquit, & serias tamdiu in ea causa esse, quandiu vinum continerent.

Sericū, quéadmodū diximus in verbo bōbycinus, lanæ genus est, qd apud Seras Indos ex arborib. depectit, non illud qd vulgo credi-

tur. Hor. in Epodo: Inter se ricos iacere puluillos amāt Vlp tit. de au. & ar. lega. l. vestis. Vestimentorū, inqt, sunt omnia lanea, linea, vel serica vel bombycina.

Sescūcia, est vncia cū dimid. Pli. in calce li. 36. Fastigiū, inqt, seruari ī pedes denos sescūciāq;. Inde sescūciale quod sescunciam continet Pl. 13. Crassitudine, inquit, sescunciali. Vlp. in ti. de le. pstādis. l. filiū. Vt partis, inquit, dimidiæ quartā, i. dimidium totios assis sescunciam retineat quartā nanq; pars tres uncias cōtinet, igit dimidiū quartę sescuncia est. i. vncia & semis.

Sestertius nummus duos asses cū semisse ualebat: unde dictus sestertius quasi semisse dēpto de trib. Assis autē nō semper in eodē valore persistit: nā as Seruio Tullo rege Romanorum pondere duodecim vnciatū pcussus ē, primū sub nota pecudis, qđ vnus as pecude pmutabāt, & pecunia dicta. Postea vero 1. bel. Pun. sextātario pōdere pcussus est as. deinde 2. bello Pun. unciales asses facti, atq; deinceps paulatim princeps Imperatoresq. assiū pōdus valorēque imminuere, in tm̄, vt Saluatoris nostri ętate asses vix semunciales essent. Vnde Matth. c. 10. Nonne, inquit, duo passeres asse vęneunt? qđ & Marcus aliis verbis idem significantib. dicit: Nonne quinque passeres væneūt dipondio? qđ videlicet dipōdius duos valebat asses. Si igitur de sesterij valore quispiā quærerет, non possemus simpliciter respōdere. cum assis ualor uariis tpibus sit vbriatus: semper tñ valuit duos asses cum semisse. Accu. in Co. Iust. tit. de don. l. verba superflua ingenue fatet se nescire quid sit sestertium.

Sycomorus ficus est Aegypti peculiaris. Latinè interpretaī ficus fatua, hēt enim ficos nostris nō absimiles, insulsas tñ. Eius arboris meminit Iurisc. ti. de ext. ord. crim. l. saccularij. Si quis inquit arborem sycomorum exciderit, nam & hæc res vindicatur extra ordinem non leui pœna, idcirco qđ hæ arbores colligant aggeres Niloticos.

Sigillum est parua statua, quoniam signum pro statua plerunque accipitur. Ouidium in 1. de arte: Siue

orna-

ornatus non ut fuit ante sigillis. Aphr. de leg. 1 l. cæ tera vel singula sigilla adę quata legari posse. Item Vlp. ti. de fun. instruc. l. quę situm. Sigilla, inquit, & sta tuæ affixæ non continentur Accurs. annulos nescio quos ferreos interp̃tatur.

Signator, ut autor est pedianus erat, qui testó aut alijs instrumentis, & cōtractib. nomē suum subscribebat. Sallust. in Catilina. Ex illis testes signatoresque falsos cōmodare Iuue. Signator falso, qui se laurum atque beatū. Vlp. ti. quemadmodum testamenta aperiant. l. cum ab initio. Cogat, inquit, signatores cōuenire, & signa sua recognoscere.

Signinus, a, um, à Signia vrbe Cāpaniæ. Vñ pira signina iuuenali, & uina signina Martiali, & structura siue opus signinū, quod vt scribit Plin. li. 35. cōficitur fractis testis contutusis calce addita. Columella li. 1. uelut signinum opus pillis cō densatur operis quoq; signini intrita qūo fiat. Vitr. li. 8. exponit. Vlp. in ti. de riuis. l. 1. Si quis, inquit, terrenum riuum signinum facere uelit, vbi pro signino signatum mendose legitur in eo, antiq;. Qui vero nō intelligebāt quid signinū, aut signatū esse in ciliceū cōmutarunt in archetypis tamen Pandectis Florenti notam signinum habetur.

Siliginarius est custos siliginis. i. horrei, in quo siligo adseruatur. Est autem siligo frumenti quoddam genus candidissimi. aliqñ siligio pró frina purgatissima atq; ipsis tritici delicijs accipitur. Plin. li. 18. Silinem dixerim propriè tritici delicias Celsus libro 2. Et tritico, inquit, firmissimi a siligo. Vlpia. in titu. de furtis, l. si quis uxori. Si siliginatio, inquit, quis dixerit, ut qui nomine eius siliginem petisset. Item Iulianus titulo de negotijs gestis l. ex facto.

Synthesis, inter alias significationes designat etiam genus quoddam vestis duplicis, quę sit in alio nomine; Abolla. Martial. Syntesib. dum gaudet eques dominusq. senatus. Idem alibi: Sic micat innumeris arcula synthesib Scæu. ti. de auro, & arg. leg. l. Titio. Ex syntesi, inquit, tunicas duas, & palliola.

Si quis, generis tm̃ est masculini, quia fœmininum ꝓpriam habet terminationem ea est: si quã. Iurisc. tñ de uer. sig. l. verbum siquis, inquit. tàm masculos quã fœminas complectitur.

Sisto, sistis, verbum est aliqñ absolutum: pro eo quod est sto, stas, vt apud Virgi. 1. Geo. Sistũt omnes, terræq. dehiscunt: aliqñ actiuum, significatq; statuo statuis. Idem 4. Aenei. Et sistere flumina uidi. & illud ex euangelio. Vt sisterent cũ domino. in hac significatione accipitur apud Iuriscõsultos iudicio sisti, & iudicatum solui. sisti pro statui, & repsentari ponitur.

Situla vrna est aquæ ex puteo hauriendæ accõmodata. Plaut. in amphytrione. Si situlam iam cepero, illi puteo animã omnem traxero. Hier. quoque Esaiæ 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ reputatæ sunt. in tit. locati. in leg. qui fundum. Rota quoque per quam aqua trahererur, nihilominus ędificis est, quã situla.

Situs, us, pro squallore, siue incoltura, cuiusq; rei, dictus à desiniendo, quia ea, quæ deseruntur ex negligentia redduntur inculta. Virg. 1. Geo. Et segnem patiere situ durescere cãpum. Idem in 6. Aen. Per loca senta situ, quod Seruius pro lanugine, & squallore exponit, quæ fit in locis sole carentib. Vlp. lib. 7. de bon. poss. ẜm tab. l. 1. Aetustare, inquit, vel situ putrefactum.

Smyrna à Græcis appellatur, quam nos mirrham odoratam dicimus. Lucr. li. 2. Cõtentus odor Smyrnæ mellisq. sapores, apud Cal. quoque smyrnã verbum Græcum pro mirrha reliquit. Apud Martianum titul. de pub. l. interdum sinura pro smyrna mendose legitur.

Sodales dñr, qui sunt cõuiuiorum participes, fuit & Romæ collegium sodalium, de quo Cic. in Catone maiore. Primum, inquit, semper habui sodales, sodalitates autem me Quæstore constitutę sunt sacris Idęis Magnæ matris acceptis, epulabar igitur cum sodalibus omnino modicè, huiusmodi autem sodalitates a Gręcis phratria dñr, de quibus Aristo. in Politicis. Eratque plerunque inhonestæ. Gel. li. decimonono. Adolescentem, inquit,

Taurus à ſodalibus conuictuq; hominum ſcęnicorũ abducere volens. Caius li. 48.de collegijs illicitis. Sodales, inquit, ſunt, q eiuſdẽ collegij ſunt, quã & Græci phratriam vocãt, & hæc vr̃ ex Solonis lege tranſlata eſſe, nam illicita eſt eadem.

Solidus, a, um, dr̃ qđ integrũ eſt, neq; hẽt inane qcquã, aut parte aliqua fraudatũ nõ eſt. Horat. 1. Carm. Aut partem ſolido demere de die. Vlp. de fideic. li. l. ergo. ne ſolido inqt, ſic accipere demus đ ſorte & de vſuris.

Sphræriſterium locus eſt vbi pila luditur, nam ſpætapila interpretatur, & ſphæriſtes, qui pila ludit. Suet. in Veſpaſiano: Fauces inquit, cęteraq. mẽbra ſibimet ad numerũ ĩ phęriſterio defricaret. Pli. in ępiſto. Apoduterio ſu ꝑ poſitum eſt ſphęriſterium Lamp. in Seuero ſcribit eum dediſſe operã ſphrænisterio. Vlp. li. 17. in tit. mandari l. ſi quis mihi: Hypocauſta, ſphęriſterion, & qdam ipſius ualetudini apta ſua impenſa feceret. Acc. velut ęſtro quodã pcuſſus diuinat ſphęriſterion eſſe locum amœnum herbis.

Spica nardi, quæ ſpica quoq; ciliſſa uocatus, Gręcè dicit ſtrachys nardi, de qua itẽ cætera Iuriſcon. meminit in ti. de publicanis. l. interdum. Nardi ſtechis, inquit. i. ſpicanardi.

Spurco, ſpurcas, præter eam ſignificationẽ quã habet inpromptu, ſignificat etiam vinũ, aqua diluere, qm̃ vt ait Feſtus Põp. ſpurcã vinũ dicebaĩ, qđ erat aqua mixtũ Vlp. ad l. Aq. l. ſi ſeruus. Qui vinum, inquit, ſpurcauit, vel acetum fecit. Sed et aquæ dicuntur ſpurcari, cũ corrumpuntur aliqua re, quę illas vitiet iniecta Paulus de extraord. crim. l. 1. Si aquas, inqt, ſpurcauerit.

Spurius dictus eſt, qui Græcè dicitur nothus, ſic appellatus, vel quaſi ſine patre, vel ab eo quod eſt Græcè ſporõ, quod ſignificat pudendaꝫ, nam ſporos eſt ſemen. In 1. Inſt. lib. in tit. de nuptijs, mendum eſt manifeſtum, ſpadon, pro eo quod eſſe debuit ſporõ. Solent, inquit, filij ſpuri appellari a Græca voce ſpadon, tu lege ſporon.

Stabularius is dicitur qui mercede in tabernam meritoriam viatores excipit, qui caupones quoque dicunt

Apu. in 1.de asino. Precio mansionis stabulario perso luto viam capessimus. Idē in eodem, stabilum pro ipso loco diuersarii. Ianitor, inquit, ponè stabuli ostium humicubitās. Vlp. ti. de iiurijs. Ad meritoria, inq̄t, vel stabula nō ꝑtinebit. Vlp. li. 4 ti. de ijs q̄ notanē īfamia l. Athletas. puta, inquit, si caupo fuit, vel stabularius.

Statio, onis aliq̄n accipit ꝑ vigilia, vt apud Ouid. 1. Met. Atq; oēs in statione manebāt. Mod. ti. de re mil. deser torem. Qui stationis, inq̄t, munus reliquit. Hinc milites stationarij dicti qui sūt vigilijs deputati. Vlp. tit. de offi. præfecti vrbis. l. oīa oīno. Milites inquit, stationarios hēo ad tuendam popu lariū quietem. Aliq̄n statio accipitur pro portu, in quē se recipiūt naues aut ex tēpestate, aut negociandi gratia. Virgilius tertio Aeneidos. Nūc tm̄ sinus, & statio male fida carinis. Idem in quarto Geor. De prensis olim statio cutissima nautis. Vlp. titu de fluminibus. l. ait prætor. Stationem, inquit, dicimus à stando, is igitur locus demonstratur, vbi naues stare possunt.

Stellionatus crimē, latissimē patet, de quo apud Iuriscōsultos titulus est, atq; vt semel dicam circa q̄d genus criminis lex stellionat⁹ versatur: Vlp. breui ostendit, dicens, ꝙ vbicunque crimen nomine caret, illic stelionatū obijcimus, dictus est stellionat⁹ à stellione aiali venefico, atq; hominū generi inuidēte quippe q̄ cū ītelligat exuuias multis morbis esse remedio, cū primū illas deponit, illico deuorat. Plin. li. 30. de stellione: Nullū inq̄t, aīal fraudulentius ini videre hoī tradunt, inde stellionē nomē in maledictū translatum, à Grecis dr̄ Ascalabotes, Aristoteli Colores, vulgo persuasum est esse Tarantulam bestiola in Apulia notan.

Stypteria, Grecè, Latinè iterpretatur alumē, quo verbo vtit̄ sępe Galen⁹ vel poti⁹ Galeni īterpres: dictaq; eū stypteria à stypto, quod est astringo q̄m a lumen vim hēt astringendi. Vlp. tit. de reb. eorum, qui sub tutela. l. sed si. Si lapidicinas, inq̄t, vel q̄ alia metalla pupillus habuerit stypteriæ uel cuiuslibet alterius materiæ.

Stipulor, stipularis, verbū frequens

quens est apud Iurisperitos, signatq; promittéti assentire & fere ad aliquid sunt permitto, & spondeo, ei qđ est stipulor, vt si dixero, promitto tibi centũ aureos, tu rñdebis stipulor à te cétũ aureos. Hinc nascit̃ cótractus stipulationũ spõsionumq;. Seru. Sulpitius in li. quem scripsit de dotibus citaturq; à Gel. lib. 4. Noct. Att. Qui vxoré, inqt, ducturus erat, ab eo vñ ducenda erat, stipulabatur eã in matrimoniũ ductũ ire, qui daturus erat, ité spondebat ducturũ: tum q̃ promissa erat, spõsa appellabatur, qui spoponderat ducturũ, sponsos. Col. li. 11. Fœnoris, inqt, tui Siluine qđ stipulanti spopõderã tibi. Dictumq; est stipulari, vt ait Var. đ ling. Lat. à stipe, hoc est pecunia, qm̃ qui pecuniã obligat, stipulari dicit̃. hinc stipulatus, vs. Papi. in ti. soluto matrimonio. l. post doté. Nõ erit impediẽd⁹ pr̃ quo min⁹ ex stipulatu agat

Stola vestis erat ad talos demissa, matronarũ insigne. Ouid. secundo de tristibus. Quas stolas cõtingit, & stola sumpta decet. Vlp. de auro, & arg. leg. l. vestis. Muliebrie inquit, sunt ueluti stolæ, pallia, tunicæ.

Stragulus, a, um, est quod sterni solet aut lecto, aut strato, aut equo, aut iuméto, ut meli⁹ iaceas siue sedeas. Hinc vestis stragula, ephippium stragulũ, & stragulũ substantiue. Var. de lingua Lat. Quicquid lecto sternebant à sternendo stragulũ, appellabãt. Apul. lib. 4. de asino, Vesté stragulã subiectã iactare cõsueuerat. Pli. li. 7. Frænos. & stragula equorũ peletroniũ íuenisse ferũt. Vlpi. ti. de vér. sig. l. instratũ. Instratũ, inquit, oé vestimentum cõtineri qđ inijciat̃. Labeo ait, neq; enim dubium est, quin stragula uestis sit oé pallium. In victo ergo vesté accipiemus non stragulã, instratũ oém stragulam vestem.

Stramenta, dñr calami frumentacei spicis demissis, dicta à stãdo, siue à sterné do. Varro j. de re rust. Cum cõprehendit, inquit, fascé spicarum desecat, & stramenta stãtia in segete relinquit, & paulò post, Alij stramétum à stãdo dictum putant, quasi stamé, alii à stratu, q̃ substernat̃ pecori. Calami igit̃ qui lecto in-

ſternuntur, ſtraméta appellantur: Vlpi.li. 19. tit. de actio. empt. l. fundi. Fūdo, inquit, vendito, vel legato ſtequiliniū, & ſtramenta emptoris & legatarij ſunt.

Strobylus, dr̄ tùm arbor ferēs nuces pineas, tū ipſę nuces pineæ. Pli. li. 16. de pini generibus Eaſdem, inquit arbores eſſe per oram Italię, quas ſtrobylos vocāt. Gal. lib. 2. almentorum. c. de pineis nucleis. Vocant, inqt, ipſos qui nunc Græci, non conoa, ſed ſtrobylos. Idē in 7. decamer. Quos oēs, inquit, Græci noīant ſtrobylos antiquitus ab Atticis dicebātur coni. Vlpi. ti. de le. 3. l. ligni appellatione. De pinu, inquit, integri ſtrobyli. Idē tit. de ver. ſig. l. carbonū ſuperiora verba repetit.

Subdiſiunctiua coniunctio à grāmaticis ſic definitur, q̄ uoce diſiunctiua vtrunq; adeſſe ſignificat vel diſcrete, vt Alexander, ſiue Paris: nam qui prius vocabatr Alexander Priami filius, poſtea cognominatus eſt Paris dormit, vel diſputat, nam pōt neutrum facere. Sed de particula ſubdiſiunctiua quēquam ad grāmaticum ptineat diſſerere, copioſiſſimè diſputauit Proculus Iuriſconſultus in tit. de ver. ſig. l. hęc verba, &c.

Subgrundæ, ſunt tegulæ propendētes extra tectum domus ad parietum defenſione imbribus corrumpātur. Varro li. 3. de re ruſt. Aues ſubtus ſubgrundas, inquit, ab initio villatico vſas tecto. Vitr. li. x. Pinnas inquit ex tabulis & ſuper ne ſubgrundas pcliuitas. Iabolenus de ver. ſig. l. malum nauis. Inter priectū inquit, & immiſſum hoc itereſſe Labeo ait, qđ proiectum eēt id qđ ita proueheretur, vt nuſquā requieſceret, qualia meniana, & ſugrundaria eſſet, i. tecti partes impendētes ad parietum munitionē. Pli. tñ ſubgrundas accipit pro tegulis inferioribus nam intectorum ſtructura duo ſunt ordines tegularum, alter ſupernarū, alter infernarum. ſcribens nanq; lib. 25. de duob. ſedi generib. hoc eſt, maiori & minori: dicit minorem appellari hypogeſton, & ſubdit cām cur ſic appelletur. qm̄ in ſubgrundis ferè naſcitur, hoc eſt in tegulis inferioribus id, qđ vulgò videmus in tectis naſci.

Subſellum eſt ſcella inferior. Varro de ling. Latina, A ſedendo, inquit, ſella, & ſeliquaſtrũ, deinde ab his ſubſelliũ, vt ſuſcipere, qđ nõ planè ſapit. ſic ſubſellu dictum, qđ nó planè erat ſella. Iuu. ſed cum fregit ſubſella verſu. Florentinus de ſupellectili leg. l. ſupellectili. Trapezophora, delphica ſubſellia. Itẽ de acquirẽdo rerum dñio. l. 10 Subſiſto, ꝓ eo quod eſt hæro ſiue dubito, nã qui incedens ſubſiſtit vř de aliqua re deliberare, q̃d agat, vt Aenea Virg. 1. Aeneid. dixit, ſubſtitit hic arcuq; manu, celeresq; ſagittas Corripuit. Caliſtratus li. 50 tit. de iure immunitas leg. ſemper. Subſiſti inquit, p̃t an prohibendi ſint à p̃ſide. Itẽ Vlp. lib 3. tit. de ꝓcuratorib. l. ſeruum, Quãtum, inq̃t, ad filium familias verum eſt, in ſeruo uero ſubſiſtimus. Hic ſerie verborũ coactus Accur. nõ potuit niſi verè interpretari, exponẽs pro eo, quod eſt dubito.

Subſtruere eſt ędificiũ a fundamentis deficiens fulcire. Hinc ſubſtructio dicta parietis fultura. Vitr. li. 1. Nõ ſolum in muros ſed etiã in ſubſtructionibus Colum. libro. j. Pro fultura, inq̃t, & ſubſtructione fungeť. Vlp. li. 43. ti. de riuis. l. 1. Verbo, inquit, reficiẽdi, tegere, ſubſtruere, ſarcire cõtinentur.

Succinum gẽma eſt ex gummi arboris gleſſariæ cõgelata, quã diximus a Gręcis appellari electum. Iuuen. In cuiꝰ manib ceu pinguia ſuccina tritas Cernis ephemetidas. Mar. Incluſit tenuẽ ſuccina gẽma ferã Pli. de ſuccino deq; medicamẽtis ex eo multa lib. 37.

Sugillo, as, pro eo, qđ eſt contundo, is. Vnde ſuggillata dñr membra, q̃ ſunt contuſa, vnde liuores ſuboriuntur. Pli. lib. 30. Liuentia, inquit, & ſuggillata pulmones arietum ſanant. Idem li. 20. Suggillata, & alios liuores legat. Suggillatum, ut inquit Feſtus, dř ex Gręco, quod ea pars, q̃ ſub oculis eſt, abeis dř hipopion. Sed aliqñ reperitur ſuggillo pro eo qđ eſt derideo, ꝑpea qđ qui ex cõtuſione liuores contraxerunt deriderí ſolent. Vlp. li. 47. ti. de iniuriis. l. itẽ apud Labeonem. Si quis inquit non ad ſuggellationẽ domini iniuriam ſeruo fecit.

Su-

Supellectilis appellatione, q̃ res contineatur, ex titu. qui est lib. 32. dige. de supellectili legata facile possumus intelligere. Quamquã. n. supellex videatur dici destrugo tm̃, siue lodice, ab eo quod super lectum imponatur, ẽt ad alia domus vtensilia eius significatio se extendit, immo, & ad alias res, quę sunt aut possunt alicui ornamento esse Persi. Tecũ habita, & noris q̃ sit tibi cura suppellex.

Superficies, in ædificijs dicit domus, q̃ in alieno solo, siue area ædificata est. Itaq; fieri p̃t, vt eiusdẽ dñs duo sint dñi. Alter dñs p̃ficiariæ; alter soli. Vñ pulchrẽ Seneca lib. 15. Epist. trãslatione sumpta ex mõ loquẽdi Iurisconsultorũ: Philosophia, inquit, nihil aliũ depetit, totũ opus à solo excitat. Mathematica, ut ita dicã superficiaria est, in alieno ędificat, accipit prima quorũ bñficio ad vlteriora p̃uenit. Pau. ti. de dãno inf. l. dãni. Et qui in conducto solo, inq̃t, superficiẽ posuit. Item Iabol. titu. de v. sic. l. eũ qui. Cùm edes, inquit, duab. reb. cõsistẽt, solo & sup̃ficie. Iulianus quoque de leg. 1. leg. si fundũ. Appellatione, inquit, ædificii aut superficiem significant, aut solũ. Caius item titulo, de sup̃ficie. Sup̃ficiarias, inq̃t, ædes appellamus q̃ in conducto solo constitutæ sũt. Dñs verò domus superficiarius dicitur, vt in ti. de dã. infe. & sępe alias.

T

Tantisper, qđ significat p̃ tm̃ spatium, siue per tm̃ tempus, vt inquit Valla, sẽper ferè đ̃siderat iũgi huic particulæ dum, pro donec. Ter. in Heauront. Ego te meũ esse tantisper volo, eu qđ te dignũ est facias. Et paulò post. Decreui tãtisp̃ me minus iniuriæ meogna to facere dũ siã miser Liu. lib. 1. Tãtisper dum prisca illa tota mẽte repeto. Gel. lib. 6. loço dum, æquiualẽs posuit quo ad: Tãtisper, inquit, quoad fieret permutatio. Vlpi. titu. de tutelis. l. q. tutorem. Dum malis ætati quàm dementi tantisper sit consulendum.

Tectoriũ opus est, qđ calce, aut gypso ĩcrustarũ ẽ, & tectorũ substantiuè pro ipsa calce siue gypso quod sup̃

indu-

inducitur. Varro li.3.de re rustica. Cũ villam, inquit, hẽs opere tectorio spectan dã, Gell.li.12. Villas inexculta, & rudes nec tectorio quidem prælitas esse dicit. Per translationẽ quoq; de femina cerusatã dixit. Iuuen. Tandẽ aperit vultũ, & tectoria prima reponit. Vlpian.in ti de damno infecto, leg.ex damni. Ob tectoria, inquit, & picturas. Itẽ Proculus ti.de ser.ꝑdiorũ vrbanorũ, l.quidã. Si parietem demolitus sit vicinus, non pluris q̈ vulgaria tectoria existimari dẽnt. In alia tñ significatione vr̃ accipere Pau.in ti.vti posside tis, l.si duo. Si vicinus.inqt, meus in pariete meo tectoria, hẽat, & in pariete suo.

Telũ, largo quodã mô quicquid nocere potest appellatur. Nam apud Virg.atque alios autores aliquando proense ẽt accipitur. Iusti. tamen li.4. Institutionum, titulo de publicis iudiciis. Telum, inquit, vt Caius nr̃ ex interpretatione legum duodecim tabularum scriptum reliquit vulgò qdem id appellatur qđ ab artum mittitur, sed & omne significat, quod manu cuiusq; iacitur, dictum ab eo quod in longum mittitur à Græca voce figuratũ, telon enim à longe significat, quæ verba Caij iterũ ponuntur in titulo de verborum significatione. leg. si calumnietur.

Temporaria res dicitur, quæ ita extruitur, vt ad certum quoddam tp̃s duret, & non in perpetuum. Plinius lib. 8. Temporario, inquit, curipo ostendit. Idem lib. 36. Theatri, inquit temporarij & vix vno mense futuri. Seneca lib. 9. epistolarum. Hæ sunt, inquit, amitiæ quas temporarias populus appellat. Paulus titulo quĩbus ex causis, lege ad cognitionem. Exitio inquit, temporario. Papinianus titulo de pœnis. leg. seruus. Cum seruus per errorem in opus temporarium fuisset datus, expleto tempore domino seruum esse reddẽdum respondi.

Tepidariũ, locus erat in balneo tepidior, queadmodũ calidarium, calidior. Celsus li.1. Tunc, inquit, in calidarium transise, ubi tepidario paululum insudaui. Idem in eodem. Si est balneũ ante omnia in tepidario

rio residere. Vitruu li. 5. Sudationes, inquit, q̄ sunt con iungendę tepidaciæ Pau. in tit. de seruitutib. prædiorū vrbanorum. l. fistulam. Si tā lis, inq̄t. sit vsus tepidarij, vt assiduum humorem habeat, & id noceat vicino.

Tessera, tùm ꝓ symbolo, hoc est belli signo accipit. Virgil. 7. Aeneid. In bello tessera signum. tùm pro talis. ut vulgò accipiūtur, nā talus aliud est, Martialis. Hęc mihi bisseno numeratur tessera puncto. tùm pro frumenti quadam mēsura, de qua Seruius in illud Virgil. 1. Georg. Numeros impressit aceruis, tesseras interpretatur, quib. frumēto numerus designat, Iuuenalis. Summula ne pereat, qua vilis tessera venit. Frumēti. Sueton. ī Aug. Ne plebs frumētationū cā frequētius à negotijs auocaretur, ter in annum quaternum mensium tesseras dare destinauit. Hinc Persius per diminutionem fecit tesserula. Scabiosum, inquit tesserula far possidet. Inst. li. 11. Cod. titulo de frumento Alexandri. no. l. diurnos. Tesseræ, inquit, designentur. Pau. de legat. 2. l. mortuo. Si Titio tessera frumentaria legata sit. Vlpian. libro 5. de iudicijs, l. sed & si. Si libertis, inquit, suis tesseras frumentarias, emi voluerit.

Theriaca, nō tyriaca, vt libri medicorū corruptè habēt, antidotum est notissimum contra venena. de cuius cōpositione duo extant Galeni opera, alterum ad Cæsarem, alterum ad Pamphilum dicta theriaca, a ther, quod est fera, hoc est vipera. Plin. libro 29. Fiunt, inquit, ex vipera pastilli qui theriaci vocantur à Græcis. Hieronymus in Iouinianum, libro 2. Viperæ inquit, carnes theriaca conficitur, quantis rebus aptæ sunt; norunt medici. De fund. instrument. l. quæsitum Theariacam, inquit, & cætera medicamenta non tyriacam.

Thymelicus, interpretatur histrio, qm̄ thymele es, ē pulpitū siue scæna. Apul. pro magia Si choragiū, inquit, thymelicū, num argumentare re vti etiā me Gragidij syrmare histrionis? August. lib. 6. de ciuitate Dei. Quæ sūt, inq̄t illa sacra q̄bus, agēdis tales elegit sanctitas, q̄ les, nec thymelica in

in se admittit obscœnitas, Vitri.li.5.Ex eo,inquit.scę nici, & thymelici separatim nominantur. Vlp.li.3. ti.de ijs, qui notantur infamia.le.athletas. Neq; thymelici,inquit,qui certaminib.sacris deseruiunt, ignominiosi habeantur. Item de consecratione dist.5.c. non oportet. Sed vtrobiq; themelici corrupte legit.

Tlasiæ, siue thlibiæ, qđ idem est, Lat.dicti q hñt testiculos attiros appellati sic a thlao, qđ est frango, siue thlibo quod idem sigñat Vlp. tit.de verb.sig.l.spadonum Thlibiæ,inquit, & thlasiæ sed, & si quod & aliud genus spadonum est. Itē Paulus ad legē Corn. de sic.l.si quoq;,li.inquit, q thlibias faciūt ex cōstōne diui Hadriani,inquit,in ea sūt cā, qua ii qui castrāt. Vtrobiq. mēdosi sunt codices recentiores. Accu.tota erat via, nunc dicens esse ferramentum castratorium, nunc venas,quæ incidunt, id quod uerissimum est,nescire se, quid thlasia aut thlibia sit, cum sit non castratus siue exectus,sed q ut diximus, attritos habet testiculos de quo dñs per Mosen, scribit in Deuteronomio capite 23.Non intrabit eunuchus attritis uel amputatis testiculis, & absciso veretro ecclesiam domini.

Tyberius Cesar, Liuij Drusi ex Liuia Drusilla filius Augusti deinde priuignus, ab illo ea lege est adoptatus, ut ipse Germanicū Drusi Neronis fratris sui filium adoptaret.Ex Suetonio in uita Augusti. Tyberij,& Caii Cesarū.Iust.li.1.ti.de adoptionib. Augustus, inqt,nō añ Tyberiū adoptauit,q̄ is Germanicum adoptauerit,vt ꝑtinus adoptione facta incipiat Germanicus Augusti nepos esse. Accu.Imperator,inquit, volebat adoptare quendā noīe Germanicum, & Germanicus nolebat consentire. Vnde Augustus calide sua sit cuidā noīe Tyberio, ut illum Germanicnm, adoptaret, quod fecit.Quis talia, hystoriarum portenta fingeret, nisi Accursi, aut Accursiis admitatores? De Tyberio vero tanquam de persona ignota, & obscura dixit cuidam Tyberio cum successerit Augusto in Imperio. Quòd si histories seculares nunquam le-

legit, nunquam uc audiuit illud ex euangelio Luc. tertio : Anno decimoquinto Tuberij Cæsaris, &c.

Tympaniũ, margaritarũ genus ẽ, ex altera parte sphęricũ, atq; ex altera planum quasi in tympani effigiem formatum. Pli. li. 9. vbi de margaritis, & unionib. q̃b. inquit, vna tm̃ facias est, & ab ea rotũditas, auersis planities tympania nominantur. De au. & ar. leg. l. pediculis Cũ q̃dã, ĩqt, ornamẽta mamillarũ ex cylindra triginta quatuor, & tũpanijs, & margaritis detraxis.

Tyrus, colonia Syriæ Phænicesĩsula quõdã, sed ab Alexandro in cõtinentem trãslata, vñ Luc. in 3. Et tyros instabilis, p̃ciosaq murice Sydõ. Tyriorũ coloniæ meminit Iurisc. in ti. de cẽsib.

Toga p̃texta, dicebatur apud Romanos, q̃ vtebant̃ pueri vsq; in annũ 18. tunc. n. sumebãt togã uirilem, q̃ & libera dicebat̃. Sen. in epis. Tenes memoria cũ p̃textu posita sumpsisti virilem togã. Pueri quoq; in ea ætate prætextari appellabant̃. Iuue. Et prætextatus adulter. Hinc Festus Põp. ait: p̃textatis nefas erat obscæno verbo uti ideoq. p̃textatum appellabaat sermonẽ, q̃ nihil obscęnitatis hẽbat. Vlp. de au. & ar. le. l. vestis. Puerilia aũt sunt ueluti togę, prætextę, aliculę, clamides, & pallia, q̃ filijs nr̃is cõparamus. Prętereа verò appellata est, quoniam purpuri uesti intertexebatur.

Tomẽtum est quicq̃d puluillo, aũt culcitrę ĩsercit̃, siue illud sit lana, siue pluma, siue stramẽtũ, siue carices, & iunci cõcisi, q̃d tormentum circẽse appellat̃, i. vulgare, triuiale. & pauperib. cõe, dictũ à Circo Ro. vbi eiusmodi tomẽta vẽdebãtur. Mar. Tomẽtum cõcisa palus circẽse vocat̃, cõcisã appallat paludẽ, carices, & iuncos, q̃ ad tomẽtum cõcidebant̃, q̃d a temo, quod est incido dr̃, nõ ut indocti putant, ab eo, q̃d tum eãt. Sen. de vita beata. Si super circẽse tomẽtum per fascitas ueteris linthei effluens incubabo. Suet. in Tyberio Druso. inq̃t, adeo alimẽta subducta, ut cogeret̃ è culcitra tomẽtũ mãdere. Varro quoq. de lingua Latina. Q̃d in culcitra tomentum aliud ue q̃d calcabũt, ab ĩculcãdo culcitra dicta Vlp.

de leg. 3.l.si cui lana.Lanę inquit appellatione tomẽtũ non cõtinebit. Expone tu.i.lana, quæ culcitræ inculcata est,nã ea poterat in dubitationẽ uenire. Quod verò Acc.putat genus esse vestis,vel coopertorium de lana factũ,quis nõ iure possit ridere?nam vt in eadem lege habetur, si lanæ appellatio eatenus extẽdit, quo ad telã peruenerit, hoc est ut idẽ Acc. interpretat, ut solũ restet texere, nondum tñ est in tutela posita. qũo uestis siue coopertoriũ ex lana factũ,dẽt lanæ appellatione cõtineri? Quid qđ Pau.in eo.ti.expresse dicit. lana legata vestem,q̃ ex ea facta sit deberi non placet.

Topiarius est operis topiarij artifex.Opus vero topiariũ dř,quod ĩ viridariis faciũt, exprimentes varias figuras animalium aliarumq. rerum ex myrto,cirro,buxo, hædera, aliisq. arbusculis, fructib. & herbis,duarũ natura flexibilis est Pli. li. 15. Satiuarũ, inquit myrtorũ gña topiarij faciũt. Idẽ li. 12.ficum Indicã ad opus topiariũ dicit ptinere. Et li. 21.de chamæ daphne.Topiaria, inqt, herba inopiã florum aliqñ supplet. Idẽ li.22.achthon herbã appellat topiariã,q. a topiario operi accõmodari pt.Ci.ad Q. Fratrem. Topiarũ laudaui,ita oĩa cõuestiuit hædera. Atq.ibidẽ. Vt deniq. illi palleati topiariã facere uideant.Vlp.ti.de fun.inst. l.instrũ.Si uiridariã,inquit sunt topiaria, accedũt instrm.fundi.Et in e.ti.l.q̃sitõ Hospitarij,inqt,uel topiarij,& diætã. Aph.tit. de leg.3.l.cũ q̃rerent. prædiis legatis,& q̃ eorum prædiorum cã empta essent., neq; topiarium. neque saltuarium legatum uideri ait. topiarium enim ornandi saltuarium autem tuendi,& custodiẽdi fundi,magis q̃ colendi cã paratum uideri Ac. cuiusmodi ornatus esset topiarij, nesciuit, cum dicit illius officiũ esse,purgare agrũ spinis & veprib.& facere fossa. Imò uero eiusmod serui legato cederent, cũ necessariò ager purgari dẽat spinis, & fossę atq; elices deduc. sint atq; ad culturã ptineant.

Toral,mappa est q̃ toro.i. mẽtæ imponit.Varro de ling. La.Toral, qđ,inqt añ totũ Hor.i.Epist.Ne turpe toral

nec sordida mappa. Flo. de supellectili legata. l. tapetis Sicut thoralia, inqt, q̃ stragulorum, non sunt in eod. ti. l. supellectili diximus in uerbo mappa, oralia pro toralia legitur.

Traianopolis, ciuitas Siciliæ, a Traiano Cesare cognominata, ut ex uerbis Iuris. colligimus ĩ ti de cẽsib. In Sicilia, inqt, Selinis, & Traianopolis. Sed cũ Traianopolis nusq̃ in Sicilia legat, atq; adiuerso Traianopolis oppidũ sit Misiæ maioris, atq; alterũ eiusdẽ nõis in Piceno Italiæ, interpungẽda sunt legis verba, aut Selinis sit in Sicilia, & Traianop. altera ex illis duab.

Traiectitia pecunia, dicit, ut Mod. li. 22. ti. de nautico fęnore scribit, q̃ trãs mare vehit, & ibid. sæpe. Aph. quoque in ti. de act. & obl. l. traiectitiæ pecuniæ. Itẽ C. de vet. ibr. enu. l. tãta. Dicta ẽ aũt traiectitia, a traiiciendo, hoc est trãsmittẽdo, vñ est frequẽter apud historicos, traiicerẽ mõtẽ & traiicere mare, & traiicere flumẽ, & traiicere exercitum, traiicere merces, traiicere pecuniã. Atq; vtrunq; sit. traicere exercitũ, mare, flumen. Quare traiectitiæ pecuniæ nõie ueniet ea, quæ permutat, & transuehitur vltra montes, & maria.

Trapetũ, siue trapetus, ut inqt Ser. ĩ illud Vir. 2. Geor. Venit hiems, terit sicyonia bacca trapetis, olearia mola est. Mar. Nec tartessiacis cedat tua sylua trapetis dictũ à tero teris, vt Varro de lin. Lat. tradit, uel ut alij, à trepo qđ est vetro, q. a molæ olearię vertunt, uel à trepo, qđ est premo, ad priorẽ etymologiam allusit Virg. cũ dixit, teritur sicyonia bacca trapetis ad alterã, vel potius ad vtrãq; Pli. li. 15. Mox inqt, trapetis, fractæ oliuæ merentur, Vl. ti. lo. & cõd. l. sed ædes. Trapete, inqt, instructa fundib. Acc. instrm tm esse dicit, sed nõ cuiusmodi, aut ad qđ usus. Qđ uero in tit. de supellectili leg. l. trapetis bis scriptũ est trapetũ, expũctar, litera trapetnm est legendũ, qđ nemo dubitat ĩ genere stragulorũ eẽ.

Trapezophorũ, theca erat in qua pretiosiores mẽsæ deferebant, nã trapeza, interpretat mensa, & phoreo, vel phoresco, qđ ẽ fero. Florentinus de supellect. legata

ta: l. supellectili Trapezophora, inqt, delphica et subsellia. Cicero tñ ad Fabiũ Gelliũ ꝓ statua siue signo qđ ferebat mẽsam posuit. Trapezophoron, inquit, si te delectat, habebit.

Trierarchus, interpretatur nauis princeps, nam trieris est nauis habens triplicem ordinem remorũ, q̃ triremis dr̃, Hier. Ezechielis capite 30. Egredictur nuncij a facie mea in trieribus. Ad senatusconsultum Trebellianum, l. eius. Fiduciarium, inquit, reliquit hæredem trierarchum. Item de bon. pos. l. 1. Nauarchos, inquit, & trierarchos classium.

Trietericus ca, cum, est illud qđ tertio quoq; anno contingit, a tria, quod est tres, & etos annus. Virg. 4. Aen. Referunt trieterica Bacchi Orgia. Ouid. 2. de reme. Ibat vt ædonio referẽs trietericha Baccho. Apuleius ꝓ magia: Crotalũ, inquit, ad trieterica Orgia. Mod. li. 50. dig. ti. de pollicitationib. l. septitia. Agonem, inquit, cõstitutio trietericũ.

Trini, æ, a, nomen est distributiuũ, quale illud bini, & q̄ni, & deni, significatque cuilibet cõpetere trias. Iungiturque, vt alia eiusmodi nomina nominib. pluraliter declinatis. Mart. transierint binæ forsan trinæve calẽdæ. Sillius li. 15. Punic. Qui sua nõ trinis deducũt agmina castris. Martia. lib. 50. de legatio. l. sciendum: Præcipitur, inqt, edicto Vespasiani oĩbus, ne plures q̃ trinos legatos mittant. Accur. in errorib. ꝑtinax est, nam qui binos exposuit ꝓ quatuor, quinos pro decẽ, denos ꝓ viginti, hoc in loco trinos pro sex exponit, cum exponendũ fuerit trinos. i. quælibet ciuitas tres. Sed quæro iam, non ab illo, sed ab illius amatorib. an recte dictum sit, quòd omnes ciuitates non amplius mittere debeant, quã sex legatos? significaretur namque quòd omnes ciuitates simul sumptæ nõ amplius essent missuræ q̃ sex legatos, qđ est per quã ridiculũ. Tripus põt interpretari delicatus: nam triphe, es deliciũ, & tryphao delicior. Vlp. titu. de ædi. edi. l. idem Offilius, Balb. inqt, & blesus. & triphus isque qui tardinis loquitur. Vbi tryphum pro traulo hoc est bleso posuit, & qui qua-

dammodo ex delicijs sic loquitur. Quint. lib. 1. Illorũ delicias reprehendi, quis literam malè proferunt.

Tochlea, instrũ est cum orbiculis ad eleuãda, & deprimendã onera. Cato de re rustic. Trochleas Græcanicas binis funib. spartaeis. Vitr. li. 10. c. 2. & de trohleis multa, dicta à trecho, qđ ẽ curro. Vlp. ti. locati. l. sed addes. Tympanũ, inq̃t, & trochleas q̃b. eleuaĩ plũ.

Troximus, Græcè, maturus siue comestibilis interpretatur. Vñ vua q̃ esui adseruatur, & q̃ non est apta vino trozimos à Iurisc. appellaĩ in tit. de verbor. sign. l. qui fundum. Qui fundũ inquit vendidit pomũ excepit, nuces, ficos, & uuas duntaxat duracinas, & purpureas, & q̃ eiusdẽ generis essẽt, quas non vini causa haberemus quas Græci trozimus appellant, excepta videri.

Trulla, vas est quo culina in lauatrinam aquã fundunt atq; ad alia eiusmodi ministeria cõparatũ Hera. 2. Ser. ꝑ vase potorio viliori posuit dicẽs, Qui Veiẽtanũ festis potare dieb. Cãpana solit⁹ trulla. Iuu. Si trulla inuerso crepitũ dedit aurea fundo. Pomp. de aur. & argen. leg. l. & si. Veluti parop sidas, inquit tabulas, trullas. Paul. de fund. instr. l. tabernæ. Trullæ, inquit, quæ citra cęnam solent traiici.

Tubus, bi, siue sit fictilis, siue ex alia materia, est fistula ꝑ quã aqua deduciĩ, immo verò aquęductus ipse tubulis pyxidatis cõstat Hispani aranoras appłant. Colũ. li. 1. Aqua, inq̃t, sic hr̃ eximia, si fictilib. tubis in contectã cisternã deduciĩ Pli. li. 31. Aquã è fonte ducti fictilibus tubis vtilissimũ est Sene. lib. 14. episto. Suspensurus balneorũ, & impressos parietib. tubos. Vlpi. ti. de cloacis. l. 1. Cloacæ appellatione, & tub. & fistulę continẽtur. Et per diminutionẽ tubulus in eadẽ significatione. Pli. li 33. pro cuniculo subterraneo posuit. Hi colores, inquit, in eisdẽ tabulis inueniunĩ. Procul. in tit. de ser. vrb. præd. l. q. dam. Non licet inquit tubos habere admotos ad parietem communem. Hic Accur. tribulos pro tribulis legit, interpretaturque esse vasa lapidea, in superiori lege tubium putat esse foramen cloacæ.

Va-

V.

Vadimoniū accipitur ꝓ ea sponsione quæ datur in causa grauiori, puta criminali dictum vadimoniū à vadibus, hoc est sponsoribus, quos qui dederit in iudicio vadere, i. decedere p̄t quocunq; libuerit. Autores sunt Acron & Porphyrion in illnd Hor. in 1. Ser. Ille datis vadib. q rure extractus ĩ vrbē est. Iuuena. Differt vadimonia p̄tor. Et Plinius in proemio naturalis historiæ. Propter, qđ inqt, vadimoniū differri possit.

Valesii, apud antiquiores dicebātur qui postea s, litera (vt in plerisq; aliis) in r, literā mutata Valerii sunt appłati. Fuit aūt Valeriorū familia. Romę dicta à Valesio viro p̄claro, nec minus locuplete, in gēte Sabina, q postea Manius Valerius Terētin⁹ cog. est, à Terento loco quodā Diti patri sacro, Romæ in campo Martio, in quo arā illi dicatā ab antiquis primus omniū monstrauit. Quin. lib. j. Vt Valesii inquit, & Fusii, in Valerios, & Furios venerūt, ita arbor ætatis fuit. Idē quoq; Festus Pōpeius scribit indōne Aurelia familiā Pomponius in tit. de origione iuris. l. necessariū. autor est: Appiū Claudiū cæcū fuisse autorē, vt in illis noīnibus s, litera in r, trāsiret. Appius, inquit, Claudius inuenit, ut ꝓ Valesiis Valerii, & pro Furiis Fusii esset Hinc est in lib. Instit. tit. de l. Fusia canina ꝓ eo quod est Furia canina.

Valetudo, & valetudinarius, & nunq̄ ualetudo, & ualetudinarius legēdū est in li. dig. qm̄ sic scriptū eē animaduertit Lu. Bonog. ĩ Pā de. Floren. atq; apud antiquos noīa sic ꝓferebant.

Varus, varicus, & varicosus, qd significēt, nō est in prō ptu. Est aūt varus, q habet crura obtoria, pedesq; introrsus figens: quēadmodū ediuerso dn̄r væciæ qui extrorsum crura habent, idēque Vatinii, ꝗ Vacieni. Pli. Hinc, ĩquit cognomina inuanta, Planci, Pāsæ, Scauri, sicut à crurib⁹ Vari, Vacię, & Vacieni, & Vatinii. Horatius 1. Sermonū. Hūc, inquit Varum distortis cruribus. Et Persius per trāslationē Vel cum fallit pede rłā Varo. Inde varicus, pro eo qui ex distorsione pedum

inæqualiter ambulat. Ouidius in tertio de arte: Ingẽtes varica fertq. gradus. Vlpi. titulo de ędilitio edict. leg. offilius. Varus, inquit, & Varicus an sanus sit, & opinor sanos esse. Accu. nomina esse dicit illorũ q̃ nõ possunt rectè ꝓnũtiare. Varicosus qui a tumentib. & intortis varicib. dr̃, vitium est longe diuersum. Iuuenalis. Varicosus fiat arrupex. & Persius. Dixeris hæc inter uaricosos centuriones. Vlp. in eo. ti. Varicosus, inquit, sanus non est. Neque est qui ut insipiens modo huc, modo illuc uadit, qđ Accu. somniat: sed vt diximus, qui ex nimio labore uenas habet crurum intortas, & conglobatas, quas Hippocrates appellat cirsas, Aristoteles ixias.

Venalicarius est seruorũ mãgo. Quintilianus: Adolescẽtẽ, inquit, apud venaliciariũ repertũ. Et iterum. Dedit libertus pecuniã venaliciario. Idem & venalicij dñr. Cicero in oratore ad Brutum. Aphricanos & Lęlios multi uenaliciatii mercatoresque superarunt. Caius titulo de ędilitio edict. l. iustissime. Venaliciarii, inquit ita societatem coeunt, ut quicquid agũt, &c. Vlp. quoque: Quia venaliciarii, inquit, sciunt, decurri ad nouitiorum emptionem. Itẽ Aphricanus de ver. sig. l. mercis appellatione. Mella mangones non mercatores, sed uenaliciarios appelari ait.

Veneficus, non simpliciter est qui uenenũ necãdi alterius gratia porrigit, sed q̃a adhibitis incãtationib. q̃busdã utiť, qui & maleficus dicitur. Ouidius 7. Metamorphos. de Medea. Validosq. uenefica succos Mergit in ære cauo. Lucanus in 7. Pollutas cantu diroq. uenefica succo. Hinc apud Iurisc. titulus est de ueneficis, & sicariis. Idẽ & uenenarius dicitur. Iulius Firmicus lib. 2. Si Mars Mercurium de diamẽtro aut de quadrato respexerit, faciet uenenarios, & maleficos. Callistratus ti. de pœnis. l. capitaliũ. Venenarii, inq̃t capite puniẽdi sũt.

Versicolor uestis, inquit Valla, non tã illa dr̃ quę colorẽ natiuũ mutauit puta in rubrum, palidum, aut nigrũ, quàm illa, quæ uarium habet colorem. Gellius libr. 6. Tunica, inquit. longa mu-

lie-

liebri indutus, & versicolori pallio. Cicero 3. de finibus. Plume, inqt versicolores colũbis. Pli. li. 35. Capita earũ matris versicoloribus, operuit. Vlpi. de legatis tertio, lege, si cui lana. De versicolorib. inquit, uidendũ est. Paulo de auro, & arg. leg. lege, pediculis. Vestẽ, inquit, tã coloriam, quàm versicoloriam.

Vespilones, & vespe, vt inquit Festus, dñr qui funerandis corporib. officiũ gerũt, nõ à minutis illis uolucribus, sed qui vespertine tpe eos efferunt, qui funebri pompa pp inopiam nequeunt. Suet. in Domin. Cadauer, inquit, eius populari sandapila p vespilones exportatum. Apuleius lib. Floridorum 4. Vespilonũ manib. extortum velut ab inferis postliminio domũ retulit. Martialis. Chirurgus fuerat, nũc est vespilo Diolus. Martianus ĩ tit. de solutionibus, l. qui decẽ. Num ergo, & si vespilonẽ, aut aliàs turpẽ dederit hoiem, pro quo mẽdosè legitur vesptilionem. Itẽ Vlpi. tit. ad Senatusconsultum Trebel. lege, sed sciendũ. Vel nomen qdẽ vespilonis testõris ferre. Hic Accursius nõ minus ĩsanit, q in supiori lege fecerat. Nã vtrobiq; vespilonẽ intelligendũ ait esse nomen infamiæ, vt si cognominareẽ carnifex, ut apud Mar. Postq̃ triste caput fastidia vespiloniũ. Et miseri meruit tędia carnificis.

Vestiarium p loco, ubi reponuntur vestes, ut apud Pli. lib. 5. Vestiariũ, inquit, cõtra teredines ac noxia animalia amurca aspergi. Aliàs vestiariũ p ipsis vestib. sicut ministeriũ pro ministris, cibaria p cibis. Sen. li. de vitę tranqllitate: Familia vestiariũ petit victũq; scęuola. ti. đ an. le. l. annua. Ac p hoc inquit, neq; ueniaria, neq; cibaria his debeaẽ. Iabol. ti. so. mat. l. ĩ his Seruis, inqt, vxoris vir nũmos in vestiariũ dederat.

Veterator, seruus is dr, q diu seruiuit, & q ex vetustate callidus est quẽadmodum ediuerso nouitius, qui nouus est in seruitio. Festus. Veteratores, inquit, callidi dicti à multa rerum gerẽdarum vetustate. Donatus in illud Terentii in Andria: Quidnam hic vult.

Veterator sibi. Veterator, inquit est vet⁹ ĩ astutia. Vlpi. titulo.

titulo de ędilitio. edict. l. pręcipiunt. Pręcipiunt, inquit, ędiles, ne veterator pro nouitio vęneat. Atque ibidé. Quia venaliciarij sciūt facile decurri ad nouitiorum emptionem idcirco interpolant veteratores.

Veterinarius, est veterinarū medicus. Est auté veterina iumētum, vel à vehendo dictum, vt putauit Cato referente Festo Pompeio, vel vt Opilius, veterinam dici voluit, quasi vterinam, qđ ad větrem onus religatum gerat: inde veterinaria, medicatiua iumétorum ars. Columella li.8. Veterinariæ, & edicinæ prudens esse debet pecoris magistor. Callist. titulo de iure immunitatis. l. quibusdā Accu. Qui fodiunt, inquit, aurum, & argentum, aut qui faciunt vltra, sed hoc diuinare est.

Viaticum, ci, est pecunia illa quæ in viæ sumptus alicui datur. Cicero de senectu. Quominus vię restat, eo plus viatici quęrere. Plin. Cęcilius de Martiale. Prosequutus, inquit, ét viatico sedétem. Inde Viaticulū, paruum viaticū. Apul. li.7. de asino. Viaticulū, inquit mihi corrasi. Vlp. li.5. ti. de iudicijs. l. si longius. Egestate, inquit, Romæ laboraret viaticulo suo non recepto qd adsumptus, pater ei destiuauerit. Acc. ignorans quid viaticum sit. quod propter impensas, inquit, in scholis datur quia suprà dixerat, studiorum causa.

Viatores, inquit Festus, appellabanť q magistratib. parebant, eo q plerūq; ex agris homines euocabanť à magistratib. & frequens erat eorū ab agris in vrbē via. Pli. li. 18. Cincinato viator at vilit dictaturam. Tales tūc natores erāt quib. idipsum nomen inditum est subinde ex agris senatum ducesq. accersentib. Vlp. ti. de reb. eorum, qui sub tutela. l. magis. Dari, inquit, viatorem cui ei renunciet.

Vicarius seruus, diciť ille, quē Atriensis seruus substituit. Itaq; vicarius dř serui seruus. Martialis: Esse sat est seruū, iā nolo vicarius esse. Plau. in asinar. Sticho, inqt, vicario ipsi tuo cui Leonidas Atriensis respondet. Mihi scio vicariū esse. Vlp. ti. de le.3. l. seruos. Vicario seruorū suorū numero nō contineri, Idem in ti. de peculio legato. l. si peculium le-

legetur. Rectè igitur atque Latinè Pontifices appellāt se vicarios hoc est, seruos serui Petri, qui se appellat serui IesuChristi in suis canonicis, sed Petrus non uicarius Christi, quia non est seruus serui.

Vienna ciuitas est Allobrogũ in Gallia Narbonensi cuius meminit Iurisc.tit.de censibus.

Vinaciũ, vel vinacius propriè acimi semẽ est. Acinus aũt granũ vuæ. Cato tñ ĩ li. de re rustica, pro acinis musto exhaustis vinaciũ posuit. Dolia, inquit q̃b. vinacio condat x. habeat. Vlp. quoque tit. de fur. l. si quis uxori. Vuarum, inquit, & musti, & vinaciorum nomine furti agere potest.

Vindicta, virga prætoris erat, qua seruo imposita illum faciebat liberum, Persi. Vindicta pòst quam meus à prætore recẽsi, vnde metonymiam, vindicta pro libertate aliqñ. Oui. dë reme. Vindictæ quisque fauete suæ, & ibidem. Optima vindictę proxima quæque dies. Dicta est autem uindicta à vindicando, hoc est in libertatem asserẹdo, vel à Vindicio seruo Vitelliorum, qui à coniurationem de reddenda vrbe Tarquiniis patefecit. De quo Liu. li.3. & Põpon. de orig. iur. l. necessarium. Titulus est præterea in libris dig. de manumissis uindicta.

Viriolæ, armillæ, erant ex gẽmis margaritisq. auro cælatis, quæ & uiriæ dicebantur. Plin. lib. 33. Vt habeât quidem in lacertis iã quidẽ, & uiri, quod è Dardanis venit. atque itaq; Dardanium uocabatnr, viriolæ celticæ dñr viriæ celtiberice, habeant fęminæ in armis digitisq. totis, collo & aurib. Itaque vult Plinius ꝙ Dardanium sit armilla, quoniam à Dardanis venit. Viriola quã utũtur Celtæ. i. Galli, Viria, qua Celtiberi. i. Hispani. Vlp. tit. de au. & arg. leg. l. arg. Armilliæ inquit, uiriolæ, annuli p̃ter signatorios & infra l. medico. Lineas. duas ex margaritis, & uiriolas est smaragdis. Paulus. de optione & electione leg. l. si tibi. Si ex quatuor inquit uiriolis duæ.

Vitis cẽturionis gestamẽ erat ad fustigãdos milites pigre sua obeũtes, de qua in ver. Centurio multa diximus.

Vniones dñr margaritæ grandiores, dicti ab eo, vt Plin. li. 9. scribit, quod nulli duo reperiantur indiscreti, unde nomen vnionum, inqt Romanæ imposuere deliticiæ, de au. &ar. leg. l. Seia. Legauit, inquit, unionem cum hyacinthis, & postea unionem soluit.

Vrinatores dicuntur, qui subter aqua natãtes tempore multo continent spiritum, ab eo quod ẽ vrino, vrinas, vel vrinor, vrinaris. Varro de lingua Lat. Vrnę, inquit dictæ, quod vrinãt in aqua hauriẽda. Vrinari enim est in aqua mergi. Pli. li. 2. Vrinantib. in quẽlibet profundam aquarum altitudinẽ. Idem lib. 9. Has, inquit, vrinantium cura c. Itẽ lib. 11. Eadem est causa quare sub aqua diu Ranæ, & diu Phocæ urinent. Callistratus ad legem Rhodiam de iactu. l. nauis. Merces p urinatores extrãct. Audi somnium Accursij. Qui ita inquit, subtiliter perpendũt, & uident sub aqua, sicut medicus per vrinam perpendit agritudinem.

Vlpianus an Vlpianus dici debeat Iurisconsultiss. Alex. Cæsaris ille assessor, multi dubitant, q̃ ambiguitas ex Pandectarum Flor. lectione tollitur, in quib. semper Vulpianus per duplex u, alteram consonantem, alteram uocalem scribitur.

X

Xeniũ interpretat̃ munus qđ hospitibus datur. Nã xenos interpretat̃ hospes Vitruuius lib. 6. Primo, inquit, die Gręci hospites inuitabãt ad cęnam, postero mittebãt pullos, oua, olera, poma, reliquasq; res agrestes. Iõ pictores, q ea q̃ mittebãt hospitib. picturis imitebant̃ xenia appellarunt Martialis, Oĩs in hoc gracili xeniorũ turba libello, & sequit̃, Hæc lice hospitibus p munere disticha mittas. Inde p diminutionem xeniolũ. Apuleius lib. 2. de asino, Mittit byrrhena mihi xeniola, porcũ optimũ, & quinque gallinulas. Vlp. lib. 1. tit. de offi. procons. l. solent. Non, inquit in totũ xeniis abstinere debet proconsul. & paulò post, Quãtum ad xeniam, inquit, pertinet uetus prouerbium est, &c.

Xenodochium, interpretatur

tur hospitiū, quod hospitibus & peregr. publicitus siue priuatim patet Hier. in quadam epistola ad Pammachiū, Audio te Xenodochiū, in portu fecisseRomano. In Cod.Iustin.tit.de sacros.eccl.l.illud, l.sancimus. l.si quis.Item de episco. & cler.tum xenodochium, tū xenon appellatur.

Xenoparochus is est, qui publicè munera hospitib.cōtribuit, q̃a xenos hospes interpretatur, & parochus tributor. Archad.li.50. tit.de muner.l.munerū.Tabularij, inq̃t vel xenophroachi, vt in quibusdā ciuitatibus.

Xerolęphum locus erat celebris Bizantij, q̃ Constantinopolis postea cognominata est. Priscianus li.1.de off. partibus orationis, Epigrāmata, inq̃t, quæ egomet legi in tripode vetustissimo Apollinis, qui stat in xerolopho Bizātiis scriptus. Idē lib.6.Ostēdunt, inquit, epigrāmata vetustissima, quæ literis vetussimis scripta in multis tripodib.legi & maximè in tripode Apollinis, qui est Cōstantinopoli in loco, quē Xerolophon uocant.Iustin.lib.4.Instit. de publicis iudiciis.Quod nos inquit, telum appellamus, illi telos appellant. admonent, inquit, nos epigrammata in Xerolopho scripta. Et sequitur epigramma Græcum.

Xystici, dn̄r athletę dicti à xysto, qui, ut ait Vitruuius li. 6.est porticus ampla latitudine, in qua athletę per hyberna tpa exercebantur. Suet.in Augusto, Xysticorū certationes, aut gladiatorum pugnas seuerissime semper egit.Idē in Galba, Si quid scænici aut xystici donatū olim uendidissent. Vlp.ti.de iis qui notanrur infam.l.athletas.pro eo qđ esse debuit, xystici, resustici corruptæ legitur.

Z

Zythum potus est, quem est frugibus excogitauit Aegyptus, vnde à Columella pelusiacū cognominatur in horto, eum dicit, Et pelusiaci proritet pocula zithi. Vlp. tit.de trit. & vino leg.l.si quis, Zythum, inquit, &c. pro hominum affectione.

Zona, non tantum pro cingulo accipienda est, sed aliquando ét pro marsupio, &

& loculis nummorum refertis accipitur. Apul. li.7. de asino. Plotina, inquit, preciosissimis monilium, & auro monetali zonis refertis incincta. Sueton. quoque scribit Vitelium zonam se aureorum plenam circundedisse Spartianus etiam Percenium nigrum Imperatorem iussisse, ne milites in zonis nummos aureos vel argenteos portarent ad bellum. Lampridius quoque Alexandrum Cæsarem dicere solitũ ait. Miles non timet, nisi vestitus, calceatus, & satur, & aliquid in zonula habens. Et ferè hæc est consuetudo Hispanorum, vt cingulo bursam escariã applicent, in quã portent nummos. Itaque Saluator noster discipulis interminatur, ne portent zonam. In hoc significatu accepit Vlp. in ti. de bonis damnatorum. l. diuus. Neque si zonam, inquit, circa se habuerit, protinus aliquis sibi vindicare debebit Accursius putauit zonam esse cingulum magni pretij.

F I N I S.

EX OBSERVATIONIBVS Aelij Antonij Nebrissensis

IN LIBROS IVRIS CIVILIS.

De Glauco & Diomede, Accursij Somnium.

EST in Pręfatione digestorum peroratio Iustiniani Imp. in hæc verba: Incipite igitur legum doctrinam eis Dei gubernatione tradere, & viã aperire, quam nos inuenimus, quatenus fiant optimi Iustitiæ, & reipubl. ministri, & vos maximum decus in omne æuum sequatur. Quia nostris temporibus talis legum inuenta est permutatio, qualem apud Homerum patrem omnis uirtutis, Glaucus & Diomedes inter se faciunt dissimilia permutantes, & subd t carmina Homeri sumpta ex 7. Iliad. li. ubi narrat quo pacto in obsidione Troiana Diomedes cũ Glauco Hippolochi filio congressus, cępit ab illo quærere quis esset, quibusq. maioribus ortus. Cui Glaucus se Bellerephontis nepotem, Hippolchique filium esse rñdit: Cumq. Diomedes vetus hospitium Oenei Bellerephõtisq. vtriusq. auorum fuisse intelligeret, pugna abstinuit, atque ita commutatis armis digressi sunt, quasi pignus amoris alter alterius reportantes, Fuerunt aũt Glauci arma aurea centum bobus ęstimata. Diomedis ærea nouem boum. Quod Accurs. nescio quib. furijs agitatus exponens ait: Diomedes cum rediret per mare a Troiana victoria, indigebat uino, & inuenit Glaucum iuxta mare abundantem uino & carentem equis, at ipse multos habebat equos, quos in prelio habuerat, & ita dedit illi de equis inutilib. pro uino necessario & utili sibi, & Glaucus dedit uinũ superfluũ, & accepit equos necessarios, sic & nos fecimus permutationem de inutili modo legendi ad utilem. Hucusque Accursius. Omitto corruptissimum & mille acy-

rologijs deprauatim dicendi genus. Vbi legit ille bonus uir hæc historiarum portenta, aut quis illum docuit in rebus, quarũ ignoratione tenebatur, diuinare? Aliud est enim, vt diuus Hieron. scr. esse vatem, aliud interpretẽ, illic spiritus neutra prædicit, hic eruditio, & verborum copia, quæ intelligit interpretaẽ. Quod si fuisset Accursio mixtum cũ pudore iudicium, aut oĩno tacuisset ijs de reb. quas ignorabat, aut ea scriberet quæ de Glauco, & Diomede ab autorib. memorię prodita sunt, Homero pręsertim, quem Iustinianus citat testem. Quod si accursius Græcas literas ignorabat didicisset saltem latinas, in quib. li. 1. Ser. Horatij legeret, Aut si disparib. bellum incidit, aut Diomede cũ Licio Glauco discedat pigrior vltro Munerib. missis, Atq. apud Mart. li. 9. epig. Tam stupidus nunquam nec tu puto Glauce fuisti, Chalcea donanti chrysea qui dederas, Aut qm̃ Iuris libros interpretabatur. illud saltem quod Arist. lib. 5. ethic. cum de iustitia & iure dissereret, scripsit. Volenti, inquit, non fit iniuria, sed q sua donat, vt Homero de Glauco scr. dedisse cũ Diomedi arma aurea pro ferreis, centeni pretij pro noueni, huic iniuria non fit. Aut imitaretur saltem pudorẽ S. Thomæ, qui locum illum exponens, nihil tale somniat quale Accursius, sed tantũ ab ignorantia interpretis deceptus, dixit accepisse Diomedem centũ boues pro nouem, cum Hom. dicat arma æstimata pretio centum boum, pro armis nouẽ boũ, quod & Pli. li. 33. affert. Quanquam Hom. inquit admiratus aurũ, æstimationes rerũ ita fecit, ut centum boum arma permutasse Glaucũ diceret, cum Diomedis armis ix. boum, & hoc est, quod Iustin. dicebat talem permutationẽ legum antiquarum pro nouis esse factam, qualis fuit Glauci, & Diomedis, hoc est, centeni p̃tij pro noueni.

De Legatis Athenas missis somnium Accursij.

POmponius libro primo sub titulo, qui est de origine iuris. Placuit inquit, publica autoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges a Græ-

Grecis ciuitatib. ut ciuitas fundaretur legib. quas in tabulis eburneis perscriptas pro rostris cōposuerūt. Audire nunc obsecro vos ægrotantis Accursij somnia uana: Autè, inquit, q̄ hoc fieret, miserunt Græci Romā quendā sapientē, vt exploraret an digni essent Rom. legib. qui cum Romā uenisset. Rom. cogitātes quid poterat fieri, quendam stultum ad disputandū cum Greco posuerunt, ut si perderet, tm̄ derisio esset. Grecus nutu disputare cepit, & eleuauit vnū digitū, unū Deū significans. Stultus credens quod vellet cum uno oculo decæcare, eleuauit duos, & cum eis eleuauit etiam pollicem, sicut naturaliter euenit, quasi cecare eum uellet de vtroque. Græcus autem credidit quod trinitatem ostenderet. Item Grecus apertam manum ostendit, ut ostenderet omnia nuda, & aperta Deo. Stultus aūt timens maxillatam sibi dare, pugnū clausum quasi repercussurus lauauit, Græcus intellexit, quod Deus omnia clauderet palma, & sic credēs Romanos dignos legibus recessit. O miserrimam seculi nostri conditionē, qui hæc audimus & patimur. Ecquis unquā talia deliramenta nisi a mulierculis lanificio intentis audiuit? & non uidet homo perditus non habita ratione temporum & personarū sibiipsis repugnantia dicere? Qđ si tanta erat illi historia mētiendi libido, at debuit saltem aliquid dicere quod nos falleret. Nūc uero ea per crapulam ructat, quæ nec credent pueri, qui nondum ære lauantur. Nam si quod hoc in loco Pomponium scribit, constat esse factū trecentesimo altero anno ab vrbe cond. hoc est, ante natalē Christianū annos circiter quadringētos 50 quo pacto Græcos, & Ro. de trinitate personarū, atque vnitate substantię in diuinis disputare poterāt? hoc ne Ezras quidē fecisset, doctiss. illa tēpestate legis interpres, nedū hoīes in falsa deorum gentiliū religione occupati. Aut si tā diligens in historia esse uolebat, illud potius annotare debuit, Romanarū rerū scriptores, nō quod Pomponius scribit crea-

tos esse decem viros,per quos leges peterentur, sed cũ prius deferendis legib.inter Rom.conuenıret, de latore tantum disceptarent missos esse tres legatos Athenas,iustosq. inclytas Solonis leges describere, & aliarum Græciæ ciuitatum instituta moresq. pernoscere. Postea uero quàm illi redierunt, creatos decem viros condendarum legum, & iuris dicendi causa.Quod vero Pomponius scribit tabulas fuisse eburneas, Dionysius Halic. diligentissimus antiquitatum Ro. scriptor li.9.æreas fuisse memoriæ prodidit.Quòdq; idem autor scribit tabulas in foro positas, non est diuersum ab eo, quod Pomponius tradit positas esse pro Rostris, nam Rostra templum erat erat in foroRomano, quod placuit exornari Rostris nauium, quas ab Anciatibus acceperant,non vt Accursius delirat pytatarum.Illud vero perquam ridiculum,quod in re manifesta dubitans,pro rostris exponit ante oculos,& ora hominum. Ab Hispano,opinor,aliquo id didicerat,quoniam Hispane facies rostro appellatur.

MVTIVS PRO FABIVS.

IDem Pomponius in eo.ti.de orig.iuris. Q.inquit, Mutius qui ad Carthaginenses missus legatus, cùm essent duæ tesserę positę,una pacis,& altera belli,arbitrio sibi dato utrum uellet referre Romam,vtranque sustulit, & ait Carthaginenses petere debere utram mallent accipere. Atqui non Q.Mutius,sed Q.Fabius fuit,qui cum Valerio Flacco missus est Carthaginē legatus, ut nisi Hannibal uiolator fœderis dederetur, bellum Carthaginensibus indiceret.Hic Fabius,Pamphilus cognominatus est ad differentiam illius Fabij qui in eodem secundo bello Punico singularem operam Reip.nauauit, atque tum maximus, tum uerricosus,tum ouicula dictus est.Atque ea propemodum Fabium Pamphlium fecisse coram Carthaginensib.quæ

Pom-

Pomponius refert, autores sunt Polybius, Liuius, Plutarchus Silius preterea lib. 2. Punicorum.

Non ultra patiens Fabius texisse dolorem.
Concilium exposcit propere, partibusq; vocatis.
Bellum se gestare sinu pacemq; professus.
Quid sedeat legere, ambiguis neu fallere dictis:
Imperat, at sæuo neutrum renuente senatu
Ceu clausas acies gremioq; effunderet, arma,
Accipite faustum Libyæ euentuq; priori.
Par inquit bellum, & laxos effudit amictus.

Tam insigne mendum non debuit Accursius dissimulare, atque intactum relinquere, ubi non in parte, sed in toto error committitur. Nam quid habent simile Mutius & Fabius? nempe hoc quod Thais & Hermione.

Columnarium, pro columniuarium.

POmponius Iurisconsultus in lib. dig. titu. de au. & arg. leg. In argento, inquit, potorio utrum id duntaxat sit quo, ubi possit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum est, ueluti columnarium, & urceoli. Quod uasis genus columnarium sit nullus unquam scripsit, sed neque legit, præter unum Philippum Beroaldum, uirum alioqui singulari eruditione, qui ex huius legis deceptus lectione, putauit esse poculi genus, & Accursium, qui anglisteriam interpretatur, sic Itali vulgo appellant ampullam uitram longioris colli. Ego uero cum columnarium esse nihili uerbum pro competro haberem, cœpi mecum recogitare quid columnarij loco substituerem. cum subito fuit mihi præsto Martialis poetæ distichon, cuius lemna est, Columniuarium. Cumque adhuc subdubitarem, an pro columnario columniuarium reponerem, legi sequens distichon, cuius index est, Vrceoli ministratorij. Exilui præ nimia lætitia, atque cœpi mihi

mihi ipsi gratulari quod locum alijs incognitum atque intactum mea diligentia restitu: Quid vero columniuarium fuerit, reliquum est vt ostendamus. Fuit consuetudo apud maiores nostros, non modo colare vina, vt essent molliora defęcatioraque, verum etiam aquam per niues transmittere, quod fieret gustui suauior. Instrumenta vero ad percolandum erant cola minutissimus viminib. contexta, aut ex sacco lineo, siue cilicino, Virg. 2. Georg. Tu spisso vimine qualos Colaque prælorum fumosis diripe tectis. De colatorio sacco Martialis in disticho, cuius lemma est, saccus niuarius. Attenuare niues norunt & lintheo nostra. Frigidior colo, non salit vnda tua. Plin. 14. Vtilissimum omnibus sacro viribus fractis. Idem decimonono: Inueteraui vina saccisque castrari & vigesimotertio li. vt plus, inquit, capiamus sacco frangimus vites. Atq; iterum Martialis: Turbi da sollicito transmittere cecuba sacco, & Horatius secundo Sermonum. Integrũ perdunt lino vitiata saporem. Quod Porphyrion exponit sacco percolata. Cum itaque Martialis duo disticha continuata scripserit, alterum de coloniuario, alterum de sacco vinario, subdideritq. statim vrceolos ministratores, quis non videt apud Pomponiũ legendum esse colum niuarium, cum præsertim e uestigio sequatur & vrceoli? Quid, quod sensus pulchre coit, atque satisfacit ei quod venire potuit in dubitationem, an videlicet vasorum potoriorum appellatione veniant vasa quib. non bibimus, se præparantur ordinanturque ad id quod bibendum est, vt colum & saccus per quæ colantur vina niuesque, atque præterea vrceoli, quibus vinum & aqua discumbentib. ministratur. Non quod Acursius, & Philippus putabant esse uasa potoria. Esset nanque sensus legis ridiculus, si dixeris appellatione vasorum potoriorum vasa potoria contineri.

TRA-

TRACTATVS DE MODO studendi in vtroq; iure per x. documenta.

Cum nominibus omnium ſcribentium in iure tam canoniſtarum, quàm legiſtarum uſque ad hæc tempora.

Editus per famoſiſsimum V. I. D. Dom. Io. Bap. de Gazalupis de S. Seuerino in alma vni uerſitate Senenſi regentem.

Nunc vero Aduocatum Conſiſtorialem Rotæ & Palatij Apoſtolici.

VM expurgaueritis vetus fermentum, & iam ſitis noua conſperſio, (vt opinor) in azimis ſinceritatis, & veritatis in quo ſtatu vos conſeruet clementiſs. Deus, viſus eſt mihi ſitienti vtilitatem veſtram: tempus eſſe conueniens quo ſtudioſis anxie diligentibus religionem iuris ciuilis, rectum callem oſtendam, quo greſſus eorum dirigam, & viam aperiam per quam ambulent, non in tenebris, ſed in luce, ad illam legalem ſapientiam capeſſendam, Dicam igitur quæ ſentio, pro vtilitate veſtra fideliter loquar, quaſi mihi ipſi conſilium dans.

Documentum primum principale.

Anima purganda, & conſciētia.

QVicunq; cupit iuri operam dare, ſit circunſpectus in infraſcriptis. In primis bene & diligenter præparet animam ſuam confitendo peccata ſua integre, & ſatisfaciendo pro commiſſis, vt ſic ſpiritus ſancti gratia oēm hñs virtutem & oēm ſcientiā inueniat receptaculū mundum, & tribuat plenam perfectamq; ſcientiā, nā quicquid alibi quæritur, hic perfectius inuenitur 38.di.c.legimus.§.ſed econ.in fi. Iſtud eſt potiſſimū, & primum cōſiliū quod dedit veniētib. ad ſtudium venerab. doc. Gul. de Mō. Lau. in cle.1.de magiſtris ſubdens, ꝙ ſcholaſtici qui ad q̄uis ſcientiā approbatam tranſeunt, & diu noctuq. torquentur, in vanū laborant niſi Dei gratiam habeant ſecum coadiutricem, quia vt dī Sap.1. In maleuolā aīam nō introibit ſapientia. Idem conſilium dedit recolendæ memoriæ doct. D. Simō de Burſiano, Card. Mediol. in proę. Cle. dicens ꝙ ſcholaris nō confidat in ingenij perſpicacia & capacitate, ſtudij aſſiduitate, & memoriæ tenacitate, ſed in eo ſpē ponat, q ſcientiarū dñs eſt, in quo ſtāt oēs theſauri ſapientiæ abſconditi. Nā ſcriptū eſt, Qui confidunt in Dño, intelligent veritatē, ſuperbis autē Deus reſiſtit. Idem conſiliū ſummopere laudauit in d. cle.1. de mag. D. Franc. de Zab. de Padua olim Card. Flo. Et inſignis doc. D. Gof. Ca. in d. cle.1. & Mar. de Fano. in epiſ. quam fecit de modo ſtudendi, in v. reqſito. Caueat etiam omni conatu a ſingulis peccatis, q a delinquens in vno factus eſt oīum reus, vt in d.c. defleat ext. de re. iur. & per vnum peccatum tota gratia euacuatur. 32.q.1. cū renūtiatur, totum .n. hoiem nō dimidiū ſaluat Deus. verſ. Larga Dei pietas totū nō dimidiabit. aut nihil aut totum te lacrimante da. Dicit ēt Gul. quod ſpecialiter caueat idem ſtudens a venere, quo vitio conſueuerunt facile ſtudioſi inquinari, cū per tale vitium ratio, & intellectus tanquam ſupiores partes

A venere abſtinendum ſcholaribus.

mentis cõfundantur, sensualitate (quæ est inferior ps) attrahente, & dominante. 37. di. c. turbat, in c. 1. de sa. vnct. ver. in pectore, Simile in caule, cuius spica p quã emittitur semen si permittatur luxuriari, cito crescit, sic est in scholari, si pinolum, i. ingeniũ permittatur defluere, virtus superne rationis & intellectus impediuntur & corporis paratur infirmitas. Idem dicũt præfati doct. in d. cle. vbi subdit D. Car. Fl. q ipse habuit auditore, qui notorie obijt ex hoc; & ego cognoui plures qui hoc vitio dediti male vitam finierunt, vno contextu perdiderunt oẽm virtutem, omnẽ honorem, & omnẽ substantiam, & inter cæteros vidi quendã scholarem diuitẽ & ingeniosum, qui fuerat rector cuiusdã studii, captum mulieris amore (quæ est rete diaboli, vt inquit Hiero.) tandem pp illius meretricis amplexus vagabundum discurrisse prouincias, & tandẽ carceratum pro mulieris contractu pro nutrienda illa diabolica femina. iste idẽ præ rubore & verecũdia ne cognosceret eum, prono in terra vultu petiit a me eleemosinã. ad hoc vide 27. d. c. legimus. ver. hinc ẽt, & Hier. in epis. ad Damasum. Caueat ab alea, quæ fomes est, & incendium omnium malorum, vt plene dixi anno superiori opusculo contra lusores, velis omnino videre, quia ipsius lectura cum adiutorio Dei reformabit te, si reformatione indiges. Caueat a crapula, & ebrietate, nã vicina sint venter, & genitalia, ex vicinitate mẽbrorũ resultat qdã confederatio malorũ. s. vitiorum sm Hier. & Greg. in mora. dicit quod dominante gulæ vitio, omne quod homines forte egerint perdunt, & dum venter non restringitur, simul cunctæ virtutes obruuntur. Et hic est q pinguis venter tenuem sensum non gignit. Ideo suadeo vt mutuas commessationes fugiatis, nam escarum vsus est insatiabilis, & origo vitiorum, & est quid periculosum, & sanitati inimicũ, & quod peius est, inutilis consumptio temporis, quo nihil carius secundum Theophra. Audi Augus. in lib. 2. de

A ludo abstinẽdum.

Crapula ebrie tas.

Qualiter inuenibus uiuendũ.

de ordine contra academicos.c.8. Adolescentulis studiosis sapientiæ ita viendū est,ut à venereis reb.ab illecebris vētris & gutturis, ab immodesto corporis cultu, & ornatu,ab inanib.negotijs ludorū,à corpore sōmni atq; pigritiæ,ab æmulatione,obtrectatione, inuidentia, ab honorum potestatumq.ambitionib.ab ipsius etiam laudis immodica cupiditate se abstineāt. Amorem aūt pecuniæ totius suæ spei certissimū venenum esse credāt. Nihil eneruiter faciant,nihil audacter. Inimicitias vitēt cautissime,ferant æquissime,finiat citissime. In oī verbo,cōtractu,conuersatione cū hominib. satis est seruare hoc vnum vulgare puerbium. Nemini faciant pati [illegible] administrare,nisi pfecti. Perficiant vel intra senatoriā ætatem festinēt, vel certē intra iuuentutē. Sed quisquis sero ad ista se cōuertit, arbitretur nihil sibi esse præceptum. Nam ista vti q; facilius decocta ætate seruabit. In oī autem vita,loco,tempore,amicos aut habeant aut habere instent. Obsequātur dignis etiam non hoc expectantibus. Superbos minus curent,minimè sint. Aptè congruenterq.viuant,Deum colant,cogitent,querāt spe, fide,charitate subnixi. Optent tranquillitatem atque certum cursum studijs suis omniumque sociorum,& sibi quisque poscat mentem bonam,pacatamq. vitam Hæc Aug. Optimum aūt salutare est remedium ad prę dicta consequenda frequens oratio ad Deum. De qua oratione plenissimè loquitur, gl.in cle.dominum, de reliqu. & vene.sanct. super ver.orationem,& specialiter hortatur,quòd quilibet studiosus uelit singulis diebus dicere officium Beatæ Mariæ gloriosę virginis, quæ est inuentrix gratiæ,genitrix vitæ,& mater salutis,in qua qui spem ponit,nūquā vacuus abit. Certum licet omnis quicunq; adultæ ætatis teneātur credere articulos fidei,ut habetur in symbolo. Credo in Deum, & Athanasij. Quicunq; vult saluus esse,quo 38.di.c.j. & 2.& licet laico simplici, & forte omnib.et literatis suf-

ſufficiat articulos fidei credere implicitè, i.credere verum eſſe quicquid credit eccleſia cat.vt dicit,In .1.capit.1.de ſumma Trinit.& ſequitur magiſter Ber.Compoſt.ibi.illum tamen, qui ingenioſus eſt hortatur idē compoſt. vt velit illos arti. fidei ſcire magis diſtincte, & quamuis hoc ex dono ſciētiæ,& ingenij ſibi à Deo dato, quaſi debito rationis & ingratitudinis vitandæ cauſa ſcire debeat,putat tamen ibi, quòd d.laici etiā ingenioſi, & literati non peccant mortaliter ſi d.ar. fid.neſciant explicitè uel non ſunt ſoliciti de his ſciendis, quia eorum profeſſio ad hoc non eſt; quæ verba nota diligenter.

Documentum ſecundum principale.

COnuenit adoleſcenti ſtudioſo, qui ſicut dictū eſt uiuere inſtituerit, quærere doctorem ſibi & magiſtrum, cuius autoritas aperiat ſibi ianuam ſciendi neceſſaria magna & occulta, quam ianuam quiſque ingreſſus ſine ulla dubitatione uitæ optimè,præcepta ſectatur, quæ cum docilis factus fuerit,tunc demum diſcet & quanta ratione prædicta ſint ea ipſa quæ ſecutus eſt ante rationem, & quid ſit ipſa ratio quam poſt autoritatis cunabula firmius & idoneus iam ſequitur atque comprehendit. hæc Aug.ubi ſuprà, Plin.ſecun. libro, ſecun. epiſto. epiſtola 18. inter cætera cuidam Mario qui eum conſuluerat de præceptore eligendo pro fratre, dicit hæc verba Cum omnes qui profitentur audiero, quid de quoquam ſentiam ſcribam. Nec ignoro ſuſcipiendas offenſas in eligēdo præcept. ſed oportet me non modo offenſas, verum ét ſimultates pro fratris tui liberis tàm æquo animo ſubire, quā parentes pro ſuis. Illuſt. doc. Mar. de Fano in d.epiſt. quam fecit de modo ſtudendi, dicit primò querendum eſſe de doct. ſi qualia doceri oportet doceat.ſi libenter ad interrogata reſpondeat,ſi reſpondendo du

bitationes de pectore quæretis euellat, si patitur rõnabiliter contradici, si causam rationabilem suis dictis adiungit. si vr̃ quod asserit, de fonte vel scripture uel æquitatis ubi iustitia deficit prouenire. Itẽ q̃rendum an sit satis sufficiẽs, an vim habeat impressiua, ut exẽplis intelligibilibus instruat quod oñdit. nec sic in sua lectiõe põposus, sed potius vtilis & fidelis, & plus ueritati quam truffis & ornamẽto uerborũ inhæres. dicebat recolendæ memoriæ doct. & præce. meus D. Io. Petrucii de Perusio quòd aliqua, quæ adulta in ætate ab imperito, & inepto preceptore erroneè sibi tradita didicerat, uix sexagenarius factus dediscere potuerit, unde suadebat in electione præceptoris esse propriæ utilitati non alieno honori consulendum. hinc Hieron. in epist. ad athletam de instit. Paule mon. & ꝙ non discamus in teneris annis, quæ dediscenda forent, qa difficulter eradicatur, quod rudes animi didicerũt, et subdit. Græca narrat historia Alexandrum potẽtissimum regem orbisq. dominatorẽ & in moribus & incessu Leonidæ pædagogi sui non potuisse carere uitiis quibus adhuc paruulus fuerat infectus. Hinc sumat exẽplum quisque, ut illum æmuletur, & cum illo conuersetur cuius mores sunt probati, al's informabitur cohærentia. Tu intelligis quid dicere uelim quorsum tendãt hec dicta mea. Qui hẽt aures audiẽdi audiat. Adde ꝙ Macedonum sapientissimus rex Phil. Ale. filium Arist. in disciplinã tradidit. extat atq; illius ep. ad Arist. quã Gel. li. 9. noc. act. his verbis ponit: Diis pol habeo gratiam non tam proinde ꝙ natus est mihi filius, quam pro eo quòd eum nasci cõtigit temporibus uitæ tuæ, spero enim fore, ut eruditus edoctusq. abs te dignus existat & nobis, & rerum istarum successione. Hec refert Leonard. Aret. in quadam epist. Item Plu. de lib. educ. sic ait. Maximum omnium longeq. primarium dicturus accedo. Inquirendi sunt præceptores filiis, quorũ uita nullis obnoxia criminibus irreprehẽsi mores &

Mores magistri

optimum

optimum sit experimentum. Honestatis enim fontem simul ac radicem esse quet legitimam consequi disciplinam, pauloq. infra subdit. Illud certe stultitiæ extremæ, Sunt quidā qui licet præceptoris scientiā cognouerint, idq. præsenserint, illis tn suos cōmendant pueros, nonnulli placidis ipsorum uicti blanditiis, sunt ēt qui rogantiū amicorūgratiæ tribuant, qui in re simile q ppiam factitant, ut si quis ægroto laborans corpore doctum ac salutiferum omittens medicum, ut amici gratiam ineat, imperitum hominem deligat, à quo fortassis in perniciem detur. de hoc satis apud Plut. *Quid si certe sum dem decat.*

Documentum Tertium principale.

CONuenit adolescenti studioso postquam idoneū præceptorē elegerit, illum honorare, obseruare, colere, amare ut genitorem, & conari habere beneuolum. Ipsum interroget, ut ab eo instruatur, non autem ut calumnietur, & per aliquā cauillationem aut fallaciam intercipiat eum. hæc Mar. de fa. in d. epi. & Car. Med. in d. procæ. cle. Non superbiat ille discipulus cui aliquanto contigerit aliquid scire doct. ignotum. nam in hoc latissimo prato iuris cibos herbam, canis leporem, ciconiaq. lacertam inuenire potest, vt in simili dicit Sen. in epi. 108. Præterea omnia intelligere, & omnium habere memoriam diuinitatis est potius quā humanitatis, ut l. 2. §. si quod autem, C. de ue. iu. enu. Capiat unusquisq; exemplum ab Aug. dicente. Ego episcopus tot annorum ab anniculo paratus sum doceri, 24. q. 3. si habes. Conetur præceptoris opiniones defendere quantum potest exemplo Casfij iurisconsulti ut habetur in l. qualem. uersi. Cassius. ff. de arb. cum si. Quod si non potest ex errore manifesto ueritatem præponet & honorabit eam: nam ambobus existentibus amicis sanctius est honorare ueritatem, inquit Philosophus 1. Ethic. *Honor præceptoribus impendendus.*

Documentum Quartum principale.

COnuenit vt oẽm curam, ſtudium, & diligentiã ad hibeat, Deũ, & facultatem cui indulget, corde ge rens, vt inquit idẽ Mar. de fa. in d. c. epiſto. Circa quæ quicunque voluerit ad ſaturitatem videre, legat Pli. li. 1. epiſt. 3. 5. 6. 9. 12. 16. 19. 20. & 21. Item in lib. 2. epiſ. 1. & 3. ſed ſuper omnia legat, & memoriæ cõmendet epiſt. 5. d. li. 3. ad Marium, quæ incipit, pergratũ, in qua deſcribit uitam & mores Pl. maioris auunculi ſui, quę literis aureis eſſet ſcribẽda, nõ omiſſo apice, In citaret enim animũ cuiuſcunque ad diligẽtiã, & moueret pe ctora etiam duriſſima & ſaxea, quinimò ex ipſius le ctione plerique qui ſe credunt diligentiſsimos, cogno ſcerent manifeſte ſe eſſe negligentes. Imitetur exem plum Pomponij iuriſc. dicentis hæc uerba. Nã & ego diſcendi cupiditate (quam ſolam uiuẽdi rationẽ opti mam in 8. & 70. annnũ ętatis duxi) memor ſum eius ſententię quã dixiſſe ferunt Iulianum. Nam & ſi alterũ pedem in ſepulchro tenerem, adhuc tamen diſcere quidem uellem, ut habetur in l. apud Iulianum. ff. fi deic. lib. Subdit Mar. de fa. in d. epiſt. Nec tantum ſtu deatis quod triſtitia. aut pectoris dolor uos affligat an xietatibus; recipite requiẽ, & animũ ad gaudia reuoca te. Hoc fuerit ſuperfluũ monere tẽporibus noſtris. Nã libri ſcholarium nr̃ ſunt pleni puluere, quotidie cir cumeunt plateas ut cum ſint bene, imò luxurio sè induti, videant & uideantur. Peſtis efficaciſſimæ ſtu dioſis luxuriæ ueſtium, propter quam tempus otiosè perditur, & rotæ conuerſæ ſunt in ſcabella. Scio, intel ligis, quid velim monere per hæc uerba. Hic Ioan nes Andreas reprehendit ſcholares ueſtibus doctoris utentes, ut eſt gl. 1. c. ad apoſtolicæ. de priuileg. lib. 6. Hæc non ſunt intelligenda de nobilib. & potentibus. Vnde Car. Med. in d. proem. d. clem. dicit pauperta-

Quid facere ſtudens debeat.

Semper ſtudendum.

tem

tem esse unam ex clauibus, per quas intramus ianuã sapientiæ: nam paupertas luxuriam compescit, & Senec.dicit, si uis addiscere, sis pauper aut similis pauperi, Socratis Thebani recipiens exemplum. 1. quæst. 2. c. gloria. uersi. ætatis. Hoc intellige eum temperamento, dummodo necessaria adsint, ut inquit Philos. decimo Ethicorum.

Documentum Quintum principale.

NOn curet scholaris in vsu multos libros hře, nã lectio multorum autorum omnis generis volumĩ nũ habet aliquid vagum, & instabile. Certis ingeniis immorari oportet si uelis aliquid trahere quod animo fideliter sedeat. Nusquã est qui vbique est. In peregrinatione existentibus hoc euenit vt multa habeant hospitia, nullas amicitias. Idem accidit his, qui nullius ingenio se familiariter applicant, sed omnia cursim, & properanter transmittunt. Nihil ęquè sanitatẽ impedit, quã remediorũ crebra mutatio. Nec potest cibus sumptus, qui statim eiicit. Nõ conualescit planta, q̃ sæpe transfertur, distrahit librorũ multitudo. Itaq; cum legere nõ possis quantũ habueris, satis est hře quantũ legas. Sed modo hunc librũ euoluere, modo illũ, rarò est fructuosum, Fastidientis stomachi est multa degustare, quæ vbi varia sunt, & diuersa, inquinãt, nõ alũt. Non refert q̃ multos, sed quàm bonos libros habeas. Lectio certa prodest, uaria delectat, & cætera, hęc Se. in epist. in maiori parte; vnde Dominus Card. Floren. in dicta clem. 1. de magistris. dicit, quòd expedit scholari paucis libris uacare, ut possit commendare memoriæ quæ fuerint opportuna, ut puta scholari in iure studenti conuenit memoriæ cõmendare textus, & glossas sine quib. frustra laborat ad subtilitates, quas non posset iure probare. Doctor autẽ indiget multis libris & si fieri posset omniũ, qui scripserunt, ut ex multis, possit

An expediat habere multos libros.

poſſit elicere veriora. Tu ſi volueris plenius videre an expediat habere multos libros, vide eundem Sene. in libro de benefic. c. 2. & in li. de vita & moribus, philo. in 3. par. & Hie. in epiſto. 40. & Old. conſ. 85. Quòd ſi omnino voluerit illos habere, & cum profectus fuerit illis vti, notum ſibi facio quòd primus qui cœpit glo ſare text. & leges, fuit, Guarnerius ſeu Irnerius, dum ſtuduiſſet legibus ex ſeipſo, legit Bon. vnde tunc fuit maximi nominis, & meritò appellatus lucerna iuris, tanquam primus illuminatòr noſtræ ſcientiæ. ita dicit Odofred. in l. ius ciuile, ff. de iuſtit. & iur. Poſt ſecuti ſunt Bulg. Mar. & Placen. Ioan. Azo. Accurſius quorum gloſſa, quæ autoritate factæ fuerint, non memini legiſſe, ſed circum ſcripta licentia principis, an impune licuerit gloſſa, vide gloſſa, in l. 2. §. hoc autem. Codice de veter. iur. enucl. Notabil. tamen circa prædic. aliqua demulcentia aures auditorum. Primo not. quòd 1. ſumma quæ fuit in iure noſtro fuit compoſita à Rug. & dicit Odoffred. in rub. ff. ad l. Iulianus, re. Huius diſcipulus fuit Roſt. Beneuen. vt colligitur ex dic. Io. An. in additio. Specu. in titulo de fruc. & intereſ. & in titulo de confec. Sciendum etiam quòd dominus Placent. præclarus, & famoſus iuriſpe. apud montem peſſul. ſuper C. & Inſtitutione, ſum. laudabiles compoſuit, vt dicit Azo in ſuæ ſumm. ſuper Codice, & incipit dicta ſumma Placent. cum eſſe Mantuæ, & iſta ſumma Placent. erat tunc melior aliqua alia quæ publicata eſſe vſq; ad illa tempora vt dicit Odoffredus in l. 1. ff. de pact. poſt hæc Io. Baſia. Cremonenſis fecit vnam ſumma breuiſſimam ſuper Pand. de quo Odoffredus in l. prima, in principio, ff. de edend. dicit, quòd erant ventoſa, & quòd illam fecit, vt Placentinus reprehenderet, & quòd aliquid boni non eſt illa ſumma. Idem Ioann. fecit quandam lectur. ſuper Codice. Iſte Ioan. fuit præceptor Azo. ut in ſumm. Azo ſuper Cod. in titul. pro ſo. de quo in gloſsa fit ſæpe mentio.

Doctor. multos libros habeant.

ſlo-

floruit anno Domini 1200. Iste fuit iuris lucerna, & speculum mundi, vt inquit Ange. de Peruſ. in repu. l. falſis, Codice de fur. Eodem tempore fuit Bulgarus, vt habetur in l. bene à Zenone. C. de præſcr. Superuenit Azo, qui primo fecit minorem apparatum ſuper C. & ff. deinde fecit ſum. quàm habemus, dr̃ Azonis, & eſt, licet quidam dixerint olim illam ſumm. quæ attribuitur Azo. fuiſſe Io. Baſiani Cremon. ſed malè dixerũt, nam Io. tantũ fecit ſum. ſuper Pand. ut dixi, hoc dicit Odoffred. in l. legem, C. de pact. & illius ſum. Azonis Odoffred. fecit additio, quas in aliquibus ſum. incorporatas vidi, poſt hanc ſum. idẽ Azo fecit magnos apparatus ſuper ff. vetus, optimus fuit, ut dicit Odoffred. in l. Iulianus, ff. de condi. indeb. Hunc Azo. Bald. in lege contractus. C. de fid. inſtrum. & l. cum aliter. de fid eiuſ. dixit fuiſſe fontem legũ, & vas electionis. Lotarius fuit contemporaneus Azo. ut per Bar. in l. ſancimus. C. de iu. Roſr. Beneuẽ. qui fecit utiliſsimum opus libellorum in iure ciuili, & canonic. fuit diſcip. Roggeri, in initio, vt predixi, poſtea diſcipu. Domini Azo. vt ipſemet ſæpius atteſtatur in d. opuſ libel. ſuccurrit deinde tenebris iuris ciui. Accu. Florentinus, qui gloſſauit. ff. C. Inſtit. libr. authen. & tres li. C tempore Gregorii IX. Pontif. 185. & Federici II. 24. in ordine Impe. tempore quo gloſſauit libr. authent. currebant anni Domini 1226. vt ipſe notauit in authen. vt præpo. nomen Imperat. §. ſi quæ uerò. ſuper ver. indictionis, & conſequenter à gloſſat. Accur. vſque ad pręſentem annum cucurerunt ann. 226. vel circa. Iſte Accur. fuit diſcipul. Azon. vt ipſemet notauit in l. fin. ſuper ver. poſſum, ff. de conditio. ob cau. Iacob. Balduini fuit p̃ceptor Odoffred. floruit anno Domini 1170. de iſto ſæpè Odoffred. in lect. ſuis facit mentionem. Inno. 4. fuit Ianuenſis de domo de fiſco, & de comitibus Lauaniæ, fecit apparatum ſolenne ſuper decretal. fuit magnus legiſta. Floruit anno Dñi MCCXLIIII.

Accur. fuit tẽpore Federici 4. Imper.

vt

vt per Io. Andr. in additio. Spec. in tit. ne sede vacant. Dominus Ber. Compostellanus scripsit super 1. decretal. vsque ad titulum de translatione prælat. fuit capellanus Inno. præd. & edidit illud de mandato Innocen. Odofred. fecit lecturas super Codice, ff. de Floruit anno Domini 1260. colligitur ex dictis eius in lege imperium, ff. de iur. om. Viuebat ét tempore Ioan. Andr. vt colligitur in addition. Specu. in tit. de locat. Hostien. id est dominus Herinc. Cardi. Hostiensis, qui fuit de Segusta, secundum Ioan. Andr. in additione. Specu. in titu. de rescrip. præsenti actione fuit præceptor Specu. vt dicit Ioan. Andr. in addition. Specul. in titulo de offic. iud. fecit summam mirabilem, & edidit lectur. super decret. Specul. Guid. Durandi fuit prouincialis, vt colligitur in Spec. in titu. de feud. Tempore quo condidit librum speculi, currebat annus Domini 1271. patet in Spec. de instr. edit. §. 1. versicul. Item hodie Iacobus, de Beluis. legit sæpius librum authent. & fecit optimam lecturam super illo libro, & multas disputationes, & Bartol. Brix. qui fecit additio. ad glossas decreti, fecit etiam quæstiones dominicales, & veneriales. Floruit tempore Gregorij IX. Garsias Hispanus floruit anno Domini 1283. Guido de Baisio, archiepiscopus Bononien. Floruit eodem tempore, commentauit solemniter decretum, & sextum decretalium. Dy. Mulgelanus claruit anno Domini 1297. tempore Bonifacij VIII. 201. Pontifex, & Adolfi. Imperator. scripsit subtilissimè super ff. & super titulo institution. de action. fecit etiam mirabile cõmentum super titulo de re iud. in 6. huic disputando determinanti aliquam quæstionem adesse videbatur tota synodus legalis philosophiæ, vt dicit Cyn. in l. vnica. C. de sen. quæ pro eo quod interest. Reperiuntur etiã consilia eius elegantissima. Iacobus de Rauen. prouinciæ Lotoringiæ, legum professor in theologia magister ac Verdunensis ciuitatis in dictã prouincia episcopus,

Iac. de Rauen. profes- sor in theolo.

ſcopus, ſcripſit ſuper ff. & C. & multa ſimplr tradita à maioribus, reduxit ad dialecti arguendi modum, vt per Cyn. in l. quicunque. C. de ſer. fu. quæſtione 6. Petr. de Bellaper. Burgund. docto. illuſtris ſcripſit ſuper ff. & C. & ... ſuper inſtit. Edidit etiam infinitas diſputationes ut audiui nume. centum. Floruit anno Domini 1300. colligitur ex dictis Cyn. & Bar. in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod int. & fuit cõtemporaneus Dyn. Iacob. de Aretin. Parmenſis, cuius opiniones, vt plurimum ſunt de mente iuris, ut dicit Bartol. in ſua diſputat. quæ incip. ſtatuto Lucanæ ciuitatis, ſcripſit breuiter, ſed vtiliter ſuper Codice, & ff. & fecit multas diſput. Mar. de Silimaſio fuit contemporaneus Dyn. iſte fuit præceptor Ioan. in ll. vt refert Ioan. Andr. in addit. Spec. in titulo de arbi. Barto. de Neap. fuit contemporaneus Dyn. ſecundum Ioan. Andr. in additio. Spec. in titulo de iur. calum. & in titulo de donat. Franciſ. Accur. fuit etiam contemporaneus Dyn. ſecundum doct. in lege vnica, C. de ſentent. quæ pro eo quod inter. & Cyn. in lege fin. C. de ſuſpec. & Bartol. in prima, § ſuſpecti, ff. ad Tur. Alber. Odoffr. fuit contemporaneus Dyn. vidi conſi. ſubſcriptum ab vtroque, de quo patebat publ. inſtru. in archiuo Sen. Ric. de Petro de Senis Car. vnus ex compilatoribus 6. decr. fuit de ſequacibus Franciſc. Accur. ut refert Cyn. in l. tutori, C. de negot. geſtis obijt Ianu. anno Domini 1314. vt vidi patere pulico inſtrumento. Guil. de tyn. do. vltramontanus, qui legit longo tempore in ſtudio Aurelian. fecit breuem apparatũ ſup C. & ff. ve. fuit doctor illuſtris, Ric. Ma. Cremon. qui legebat Paduæ tempore Roberti ſecundum Cyn. in l. ſi viua matre. C. de bon. mat. fuit valens doctor. Italiæ ſuo tempore, ut dicit Bald. in lege quicunque C. de epiſcopis, & cler. Iſte Ric. fuit condemnatus de hæreſi, vt in dicta lege quocunque per Iacob. Bud. & Bald. multa ſcripſit, quorum copia rara. Floruit anno Domini 1300. dominus Lambertinus de

Ri. Ma. legebat Paduæ

Ram

Ramponibus, doctor profundissimæ, & fundatissimæ scientiæ scripsit super ff. & C. suorum scriptorum rara est copia, hunc doctorem extollit vsque ad sydera, Ioannes And in c. si pater. de test. in sexto. nouel. & in additio. Spec. in tit. de test. Dom. Barto. de But. extollitur a Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de accus. in quarta par. Ioan. And. fons & tuba Iuris canonici fecit nouellas super decretalibus, glossauit, & sextum, & clem. fecit nouellam super sexto, & mercuriales opus dignissimum, & vltimo loco fecit mirabile opus additio. Specul. anno Domini 1347. vt colligitur ex his, quæ ipse ponit in additio. prædict. in titulo ne sede vacan. & in titulo de fil. presbite. Mortuus est anno Domini 1348. tempore magnæ pestis, vt scribit Ioann. Cald. eius filius adop. in cap. uestra. de cohab. cler. & mun. De qualitate patris, Ioan. An. & aliis ad notitiam sui pertinentibus, vide in dicta addit. & in tit. de fil. presb. & in tit. de ætate, & qualitate, & in titulo de succes. ab intest. hunc virum tibi propone patre ludi magistro tenuisque fortunę homine natum, qui ista molestissima vtriusque iuris studia, & pertulit & didicit pelle ursina tectus citra lecti delicias, neq. postea vxoris factus solitam diligentiam intermisit; huic ad vrbem venienti (vt refert Nico. Euerar. in locis suis legalibus, loco ab autoritate) dixit Pontifex, Bene venerit qui lux mundi cognominatus est. Plura alia his similia de iuris doctoribus referuntur in dicto loco ab autoritate. Cy. de Sanctibal. de Pistorio, Floruit anno Domini 1414. quo anno in die Sancti Barnabæ Apostoli finiuit lecturam super Codic. quam inchoauerat anno præcedenti: ista lectura perfecit ingenium Bartol. vt inquit Baldus, in capitulo, si uasallus. in titulo si de feudo fuerit controuer. inter dominum, et uasallum. Scripsit planè super prima parte. ff. ueteris. usque ad titulum si ex noxa. cau. addatur inclusiue, super titulo de rebus credit. in secunda parte, super reliquis paruam addi-

additionem ſcripſit, fuit iſte Cynus amicus Ioan.An. vt atteſtatur Ioan.An.in additio. titulo de locat. Fuit diſcipulus Dyni, quem præceptorem ſuum reuerendiſſimum fuiſſe profitetur in mille locis. Old.de laude fuit contemporaneus Io.An. & Cin.& fuit diſcipulus Dyni, fuit aduocatus conſiſtorialis. Edidit ſuper iure ciuili plures lectiones, quarũ rara copia reperitur, ſolẽne opus conſiliorum fecit. Floruit an.Dñi 1311. Vixit imperante Ludo.iiij. Vidi eius compendioſam & utilem lectio. ſuper feudis, circunfertur hodie eius tractatus legitimatione cum alijs qui ſunt multum utiles. Nic.de Matarel.doct.Mutinenſis fuit cõtemporaneus Io.And.ut colligitur in additio.ad Spec.in tit.de confeſſio.§.ſequitur. Edidit pulcras lectiones ſuper ff.& C.illarum copia rara. Ioannes Calder. Bononienſis adoptiuus Io.An.doct.magnæ ſcientiæ, & vitæ ſactæ, Floruit tempore Io.And. & poſt commẽtauit decretales, & fecit pulchrum opus conſiliorum. Gaſpar, de Cald. Floruit paulò poſt Io.Fab.doct. vltramontanus, qui fuit Aquitanicus ſcripſit ſuper C. & inſtitut. Fere per eadẽ tempora Iacob. de Bud. ſcripſit ſuper ff.uet. & ſuper C.fecit duas lectio. veterem & nouam. Item commentauit titulũ inſtitut.de act. Edidit etiam infinitas diſputationes. Fuit unus ex præceptoribus Bart. Floruit anno Domini 1320. Raine. de Forliuio alius præceptor Bar. qui commentauit etiam ius noſtrum, obijt anno Domini 1358. vt refert Nellus de ſancto Geminia.in par. vlt.bannitorum, quæſt.12. Feder. Petrucius de Senis fuit contemporaneus Ioan.An. Cyn. Oldr. Nicol.de Matar.& aliorum de quibus paulò ſuprà, Floruit anno Domini 1315. Edidit notabile opus conſiliorum. Recuperius de ſancto Miniate, & Ioann. Pagliarenſis de Senis fuere contemporanei Fede.& uiri ſingulares. Lapus de Caſtellione contemporaneus prædictorũ, fecit inter cætera opus notabile allegat, ſuarum. Bar.de Saxof. Picenus ſpeculũ, pater & lucer-

Oldra. fuit tempore Ludoui. 4.

Bar. pa ter et lu na in ci uitate. na iuris ciuilis natus anno Domini 1309. incœpit studere in iure ciuili anno Domini 1323. idem publicè de iure respondit anno Domini 1330. obijt anno Domini 1340. ętatis suæ ann. 46. fuit discipulus Cyn. Iacob. Bud. & Reinerii, vt colligitur ex dictis eius in lege si is, qui pro emptore, ff. de vsuc. & in lege quidam cum filium, ff. de verb. oblig. ibi conijcere potes quib' parentibus natus sit Barto. & in l. 1. C. de sum. Trinit. & ex repe. dominus Nicol. Alex. eius generi. in l. & si filium. ff. de mune. & hono. Edidit mirabilia commẽta in iure nostro, quæ propter eorum celebritatem notoria sunt. Franc. Tiguride Pisis floruit tempore Bar. fuit doctissimus & sanctæ vitæ. Franc. de Alberg. de Aretio solidus doc. ut plurimum imitatur Bar. floruit per eadẽ tempora Alb. de Ros. Bergomensis eximius commentator, floruit ann. Dom. 1350. fuit contemporaneus Bar. Bal. non vidit ipsius cõmentarios, q cõtinent super ff. & C. multa volumina, quorum copia frequens est in Lombardia, Albe. tñ vidit Bar. nã allegauit eum in suo tract. statutorum, par. 11. q. 219. & pluribus sequẽtibus. Signorellus de Homodeis de Mediolano, fuit contemporaneus Alb. vt colligitur ex dictis Albe. Martaganus de Aroguidis de Bononia, floruit tpe iuuentutis Bart. obijt ætatis suæ an. 25. fecit multas disputatio nes quas vide, & illarũ copia rara, de illo mentionẽ facit Bal. in l. assiduis. C. qui po. pig. ha. Pe. & Ang. magistri Franc. de Vbal. de Peru. germani fratres, vtriusq; iuris excellentiss. doc. discipuli Barto. Franc. Tigri & do. Io. Papiliaren. in iure ciuili floruerunt longo tpe. obiit Bal. an. Domini. 1420. iij. in Aprili; Papię iacet sepultus in ecclesia fratrum minorum. hinc aiũt scioli quidã & iuris eius scientiæ studiosos odio vatiniano prosequentes, inscalatum fuisse, ꝙ nescio qd in archetypo pisano immutasset. Alcia. in paradox. negat eos libros archetypos insipiẽterq; agere qui ob eorum inspectionẽ seria omittunt. Inter alia

Bal. iacet Papiæ sepultus.

eadem

eademque innumera ingenij sui monumenta scripsit Bal. diuinum cōsi. de schismate in fauorem Pontificis Vrbani sexti, & præiudicium Clementis xij. pseudopontificis a Gallis creati ea spe, vt Rom. curia in Gallia persisteret, & Vrbani causam defendit etiā. Ioan. Ligna. Contra ędis vedacti abbas, idem à cōsi. Regis Franciæ monumēti literarum Vrbanum damnat. Angel. decessit Florentiæ eodem anno. Ambo isti, videlicet Bald. & Ange. illustrauerunt ius ciuile, Pet. illuminat ius canonicum de Bald. & eius doctoratu mētionem facit Bar. in l quidam suo. ff. de com. inst. in fi. Ric. de Salice. floruit tempore Bald. Barth. de Salic. floruit eo tempore, & ambo commentauerunt ius ciuile. Pet. de Anch. Bonon. fuit discipulus Bald. floruit tempore Sali. scripsit plenè super decret. sexto & clemen. Edidit pulcherrima commenta super reg. iur. in sexto, & clementinis, & pulchrum opus consiliorum. scripsit etiam super ff. veteri. & ff. nouo. hunc Pontanus in suis consiliis extollit vsque ad sydera. Ant. de But. & de Bononia vir excellens, & sanctæ vitæ commentauit decre. & clemen. & fuit contemporaneus Pet. de Ancha. doctor omni veneratione dignus. Edidit etiam opus consiliorum & duo pulchra repertoria, vnum in iure canonico, & aliud in iure ciuili. Francis. de Zabarell. de Padua Card. Florent. floruit anno Domini 1400. commentauit dec. & clementi. solemniter. Christ. de Castel. de Mediolanen. floruit eo tempore, multa tentauit contra communem doctrinam, quæ licet ingenia excitauerit, confusionem tamen fecerunt scholaribus hebetis ingenij. Rapha. Fulgo. de Placentia. & Rapha. Cuma. (vel melius diceretur Commensis) contemporanei, & subtiles docto. in iure ciuili claruerunt Paduæ. 1420. imitati sunt mores domin. Christ. eorum præceptoris. Petr. Mauroc. Cardina. Venetijs floruit anno Domini. M. CCCCXXIIII.

Petrus Mauro card. ne netus.

ſcripſit ſuper ſexto decr. ſolemniter. Ioan. de Imo. claruit eo tempore, commẽtauit primum, ſecundum & tertium decre. item ſextum & clem, præterea infor, & obijt ann. Domini 1436. 18. Febr. Paul. de Caſtr. clarus & vtilis doct. ſcripſit ſuper ff. & C. Edidit etiã pulchrum opus conſiliorum, obijt Paulò poſt Ioan. de Imo. cuius fuerat contemporaneus, legit Florentiæ, Senis, & Paduæ. Dominic. de S. Gemini. floruit per eadẽ tempora, commentauit egregiè ſextum decreta. Lud. Ponta. origine, ſed incolatu Roma. doctor memoriæ ſingularis, & quaſi ſtupendus, ſcripſit ſuper aliquibus partibus digeſtorum. & C. copioſſimè. Edidit conſil. ſolemnia, & repet. aliquas fecit, inter quas obtinet principatum repet. authen. ſimiliter. C. ad l. Falc. & ibi omnia ſpecialia piæ cauſæ collegit, floruit anno Domini 1430. fuit diſcipulus dom. Ioann. Petruci de quo infrà: tanta fuit huius Pontani autoritas ob eximiam doctrinam in conci. Baſil. vt Eugenium modo damnauerit, damnatum rurſus partibus reconciliauerit. Nic. quondam Moniacenſis abbas, poſtea archiepiſcopus, Pan. origine de Cathania inſula Siciliæ iuxta montem Aethnam floruit eodem tempore cũ Lud. Pontano. ambo clariſſimi facti ſunt in almo ſtudio Sen. & in concil. Baſil. commentauit iſte domin. Abba. mod. decret. ſolemnibus claris, & ordinatis commentis, incœpit commentare decretum. Edidit multas diſputationes, repetitiones, & conſilia. Eius fama (vt opinor) quotidie creſcit. Pet. de matheſil. Bonon. floruit eo tempore. Io. Alua. de Padua Floruit per eadem tempora, commentauit egregium librum feud. Ioan. de Ana. tandem Arch. Bon. Floruit Bon. longo tempore commentauit decret. Obijt anno Domini. 1455. vel circa. Tho. doctius Senen. docto. uerus, & clarus iuris interpres Obijt anno Domini. 1455. Ioan. Petrucij de Peru. & Aug. de Perig. de Peru. præceptores mei primus de manè, alius de

Ioã. de Imo. legit Florentiæ, Senis, & Paduæ.

ſerò,florebant ann.Dom. 1461.quo anno incœpi ſtudere in iure ciuili, obiit.d.An.an.1460. A.d. verò Io. obiit. an.1412. quorum animæ requieſcant in pace; fuerunt illuſtres doc. ut notum eſt multi alij fuerunt viri ſolemnes in iure ciuili. ut And.de Iſer. commentator feudorum & conſtitutionum regni.Alb. Galeotij Parmen.qui fecit opuſculum quod dicitur margarita. An.de Piſis qui ſcripſit ſuper ff. Arge.do. Reine.de Forli.Bened.de Plomb.qui commentauit aliquos ti.in 1.parte.ff.noui,incip.à tit.de manu.ff. fecit etiam ſolemnes rep.& diſ.Bartolucius de Presby.de Bon. Bar. de Cap.Comites de Peru.Fran.de Ramp.de Bon.Fe. de Sca.de Bon.Flor.de S.Pet.de Bon.Gan.i.Alber. de Gand.de Cremen. Guid. de Suza. Vgoli.de Fontana Parmenſis.Homobonus Cremo.Onofr.Bart. de Peru. Ia.de Archiſo. de Vero. commentato.feu. Iac.de yſolanis olim Cardinalis, Lanf.de Luca.Mart.de Carami. de regno,gl.conſtitutionum regni.Marſil.de Mantigelis de Bonon.illuſtris doct. cuius multæ diſputationes inueniuntur.Mat.de Matthe. de Bon. cuius reperiuntur notabilia dicta quædam, & clara opuſcula.Nicol. Cremonenſ. Nicol. Furioſi, qui gloſſauit librum feudorum.Nic.de Neapol. maximus textualis. Nellus de ſancto Gem. qui edidit vis illuſtre opus bannitorum. Hoſpertus de Cremonenſ. qui fuit primus doct. qui incœpit legere Peruſij. Petr. de Cer.qui ſcripſit ſuper lib.feud. Petr. de Boacte. de Bonon.Pet. Boccamus. Tranc.de Corne. cuius reperitur opuſculum, quod dicitur compendioſa. Vbert. de Bonacurſe. Vbert. Bobio, & alij plures. Item in iure cano. prænotatus Abbas antiquus Bern.gl.Parmenſis.Bonagui. Areti.Bert.Hiſpanus qui ſcripſit ſuper clem. Baſianus Berengarius olim Cardinalis, qui inter cætera fecit pulchrum repertorium ſuper Speculo. Aegid. Bon. Franc. Vercellenſis. Goff. Beneuentanus cuius reperitur utilis ſumma. Gratia. Areti. Gui. de

Doct.in iure ciuili.

Baſianus Berengarius cap di.

Monte Laud. Vltramont. Gui. Naso. Gandu. Gul. de Bonis consiliis de Bon. Henric. Boic. Io. glossator decr. Io. de Deo Hispanus. Laur. antiquus doc. Laur. de Pinu, qui scripsit super clem. Laur. de Rodul. de Florentia, cuius reperitur egregium conuentum super usuris inter cætera. Matth. Rom. qui scripsit super clem. Nepos de mõte Albano. Pau. de Leaz. Pet. de Saxo, Pet. Manducator. Prosdocimus de Padua. Simon de Barsiano, Card. Mediol. qui scripsit super clem. Steph. prouinciali, qui similiter scripsit super clem. Steph. Troches, & Pet. de Stagno, qui similiter scripserunt super clem. legentes apud montem Pessulanum. Tanc. gl. Luc. de Penn. doct. Gallicus. Tho. de Piperata. Raymund. de Penna. Torti. Vincentius antiquus doct. Augusio Vercellensis. Venzelinus Vltram. Io. de Blamasco Burgundus. Io. Fl. Io. de S. Geor. de Bono. Io. de Morio de Flo. Io. de Fantusis de Bonon. Iason de Mayno doctor celeberrimus, & profectò admirabilis, est suus in primis docendi modus, eruditio noua omnino, atque incredibilis politio, inaudita, & lacteo fonte exuberans facundia scripsit super ff. & C. Edidit insuper consilia solemnia. Item fecit additiones ad Christoforum

Philip. Dec. scri psis i iure can. Porum in inst. Phil. Dec. doct. memoriæ singularis scripsit egregiæ in iure can. Iodocus Laueri. vtriusq; censuræ, & doc. valde subtilis almæ vniuer. Thol. edidit multas repetitiones, super l. stipulationes, nõ diuidunt, ff. de verb. obl. & super lege, rem maioris pretij, de restitutio. vẽd. C. & alijs infiniti quorum tempora, patrias, celebritatem, & opera tu ipse prosequaris.

Io. An. in iure canon. Bart. in iu. ciuil. Duorum solidissima ingenia in quorum dictis rarius inuenitur error, tibi propono, ut illos eligas tãquã principatum tenentes inter commentatores iuris, s. Io. And. in iure can. & Bar. in iure ciuili. Illi sũnt tibi colendi vltra cæteros. Io. And. in iure cano. cæteris præferendum, esse ordine, & emolumento exclamat Card. Flo. in proœ. cle. dicit, quod sapientiam canonicã adeò

locu-

locupletauit suis commentis, ut à centum annis simul omnes commentatores reliqui non æqua commentauerint, & merito datur ei principatus, ut eius cómenta textui sint apposita sexti, & clementinarum, Recolo etiam ꝙ ipse idem Io. An. in addi. Spe. in tit. de fil. presby. dicit sibi puero fuisse reuelatum à quodá religioso viro ipsum illuminaturum ius canoni. Bar. ét in iure ciuili fuisse principem quis negabit? Huius dictis semper ferè inesse causam ueritatis reipsa patet, ut Pontanus exclamat. consil. 418. Propterea in Hispania, & Lusitania decre. regio, & communi illarum partium est sanctum constitutione publica (ut aliàs audiui à quibusdam auditoribus illarum partium) qđ in casibus, in quibus requiritur contradictio doc. opinio Bar. præualeat tanq̃ principalior, & ẜm illam iudicetur. Si Hispani tm̃ deferunt Bart. nos Italici quid faciemus? Intrepidi sua scripta curemus habere, scire, imitari, quia Bartolista optimus, Iurista censendus est.

Documentum Sextum principale.

Congruit vtilitati scholaris, ut doctoré, & præceptorem sine intermissione audiat. Vñ Laur. antiquus do. in d. cle. 1. de magi. & Gul. de monte Lau. & d. Car. Flo. & d. Go. Porretanus exclamát cótra scholares capitosos non intrantes scholas, qui quadam capitositate credunt plus addiscere, quàm si à doct. doceat, quod dicunt in uanum, sensus auditus aptior sit ad percipiendum, & memoriæ tradendum, quod uerbali uoce traditur quam in scriptis, vel siue unquam uisus, uel alius sensus. 44. distinct. sit rector Zenzelinus ét dicit ibidem, ꝙ requiritur instructio à uoce magistra. Primò est tempus tacendi, postea loquédi. Eccl. 3. & veritas prius addiscitur à magistris, postea docetur 30. dist. §. eccle. versi. hinc etiam Salo. vnde Hic ad rusticum monachũ dicit: Non ingrediaris absq; docto-

Moram trahere ī ſtudio re uiam quam nunquam ingreſſus es.xvj.q.j.c.ſi clericatus. Nec ſufficit ſcholarem moram trahere in ſtudio,niſi ſtudeat.16.q.j.c.generaliter.& in c. cum ex literis.de int reſt.notatur.Hinc dicit Hoſt.in c.fi.de magi.& Io.de Lig.in proœ.cle.q̓ ſcholares habitu & non actu non ſunt appellandi ſcholares, quinimò fortius, dicit do.de S.Ge.in pro.ſexti,& d.Abb.in c.j.in fi. de iud.ꝙ tales ſcholares ſolo habitu poſſunt puniri tanq̃ mendaces, bene facit gl.37.q.5.ceuere. & ꝙ doc. notant in l.qui ſub ꝑtex.C.de ſacroſ. ec. uide circa hæc q̃ dixi, & q̃ no.l.j.ſcriniarios.C.de teſ.mi.dñs Pau.de C. ēt exclamat contra ſcholares non intrantes continue. in l.frater.ff.de cond.Viua.n. uox multum imprimit, q̃a habet neſcio quid latentis energiæ, ut inquit Hie. in proę.Bibl.Pli.ēt in quadam ep.Pliníum nepoté exhortatur,ut audiat uocem magiſtri. Ab iſtis excipiendi ſunt ſcholares prouecti,& ꝓximi cingi, quia aliqñ ruminant in ſtudio camerario,quę didicerunt aut per ſe ſtudent, quæ non leguntur in ſcholis.

Scholares habitu.

Quiſquis ſibi proſpiciat prout ſibi nouerit eſſe conſultius. Caueat tamen ne decipiatur a pigritia uel alia cauſa.

Documentum Septimum principale.

ut ſupra

SCholares diligens,& intra inſtitutus ſeruet hũc modum,vt cũ audit doctorem,nõ numeret regulas,nõ faciat caſtra in mari,ut dicit gl.in l.1.C.de ſtu.lib. urbis Romæ deinde,ſecundum Mart.de Fan.in d.epiſtola, hoc ſeruet,ut caſum ad totam & ad quã libet partem literæ concordet, & non credat ſe intelligere, ſi aliquam particulam non intelligat ad plenum, & uideat ſi lex pertinet ad rubricam. deinde ipſius caſus, & quare ſic ſtatuta fuerit,conſideret,rationem & ſoluat contrarias,cauſas ſolutionis diligenter attendens,de quo fonte procedant. Curet ſibi ex ſe inue-

Cuncta conſideret.

nire

nire, similia, ex generalib. non inhæreat multitudini, unã vel duas leges de generalib. q̃ melius id exprimant, memoriæ commendando, & illas quasi vnicas gẽmas teneat. & amplectat. Tempus non perdat in litera cõmendando memoriæ, sed intellectui, & vbi & quare sub tali sint positæ, cõtẽplando studeat. Demũ in corde suo cõcipiat si aliquem casum audiuisset uel sensisset cui decisio illi l. possit applicari, & illum casum auditũ quasi præfigurationẽ illius legis hãt. Cęterum dum vigilat in lecto, ruminet in corde dicẽs tot leges, & sic incipientes habuimus: ex quib. in effectu istud reportauimus, aduertat ẽt dum legit legẽ, an super illa possit formare aliquã quęstionem, perquam possit legem ad incõueniens reuocare. Tandẽ quęrat veritatẽ, & ęquitatis, & iustitię sit semp amator, hęc Mar. in epistol. p̃ al. leg. Sed in pręmissis aliq̃n clarius loquar, cũ inoleuerit iste mos dandi in scriptis, & multiplicati sint infiniti commentatores variè loquentes, quid fiendum? Dicet intra se diligens auditor, si recollectis institero, ego confundor, si non instandũ in illis, vt quid perdimus illud tempus? malo domi studere cum vno commentatore pręcipuo, puta Bart. vel cum intra nero, nolo scribere, respondeo, Super omnia consultius est intrare p̃pter impressionem vocis magistri, vt dixi in sexto consilio. Item si stas in scholis consultius est scribere recollectos §§. nullus enim liber est tam malus, quin aliquid boni habeat, vt dicit Plin. li. 3. epistolarum. epi. sto. 5. ipsa etiam scriptura facit te olfacere omne minimum verbum. Præterea multo magis (vt vulgo dr̃) viua vox afficit, nam licet acriora sint quæ legis altius tñ in animo sedent, quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicẽtis afficit, ut dicit Plin. secundus in episto. 3. 2. li. Cum autem domum redieris, & volueris studere lectionem primis textus & lectites vt imprimas: magis enim firmum. & stabile est quod repetita probauit lectio, vt dicit tex. in const. cordi. C. de emen. iust. co-

Similia quęrere

Nonne omnia memoriæ imponẽda.

Quæstiones formandæ.

di.Caſum figurabis literæ,& intellectui doctorum cō gruentem , deinde iterum reſumatur tex. & notando ſingula verba,& partes poſtquàm adaptaueris ad rub. & quæſieris rationem, dubitādi & decidendi colliges textualia,& notabilia,q̄ doctores inde eliciunt, & coneris etiam tu ſcire euellere aliquid ex litera, Et hoc potiſſimū, & primarum in nouitio. Et cū hoc feceris, ſurgas cum intellectu,et calcules tecum, dicens, ex iſta l.in effectu habeo hoc no. dignum.& illud commenda memoriæ , non de verbo ad verbum ſed ſufficit in effectu,& hoc ſufficiet nouitio,nec vltra, ne ſi pergat, ſentiat ſtomachum oneratum, quia fragilis hominū memoria ſæpè aliud nouum quærit, aliud iam quæſitū amittit vt dicere ſolebat Seneca . Quod ſi intellectus tuus, & memoria ſit capax vlterioris inquiſitionis capias gl.illas , & explica opponendo vel quærēdo ſecundum modum quem dat Bar.in lege petēs. C.de pac.& ibi dixi, & tandem calcula gl.ſi aliquid habeat not.dignum & illud aſſigna memoriæ,& ſemper habeas ante oculos monitiones Senecæ, quas vidiſti ſupra in 5.conſilio tibi dato,Circa recollectarum tuarū vſum do tibi hoc conſilium,vt recollectis quæ non verſantur circa legem tuam & intellm & notabilia,& neceſſariam declarationem legis & gloſſæ, ſed extrauagantur cum floribus varijs ſingularium dictorum aliquando recollectorum, & principaliter extra rem,non inhæreas,dum es ſcholaris , quouis modo iſta ſint varia,quæ licet delectent, inquinant. Et doctor.qui iſta tradunt conſultius facerent ſi omitterent,vnde belliſſime exclamat Sal. in repet.l.quod te.ff.ſi certum petatur,& lege qđ nerua.ff.depoſ.contra illos qui negligūt regulas ſcire, & implet caput ſuum caſibus ſingularibus & peregrinis , q̄ doctrina eſt fallax,& periculoſa .

Regulas ſcire expedit.

Quando vero doctor tuus ordinaret tibi recollectas claras pro intellectu legis,in primis illud videat omnino nouitius & ſup textuali intellectu vigilia præmat,

omnia

omnia pertentet, reliquum quod doctor subdit additiue, vel cumulando quæstiones, & dicta referuet in aliud tempus, postquam erit solidatus in regulis, & terminis iuris, & hoc modo recollectæ prosunt, & nō obsunt, si clare traduntur, & non impertinenter, quando vero impertinenter, absint omnino a te tanquam venenum.

Quod si diceres, nonne melius esset studere cū Bartol. tantum? Confiteor quòd Bartol. omni tempore omni personæ vtilis, & necessarius est, sed aliquando breuis, aliquando obscurus, aliquando non legit legē, aliquando non habetur. Itaque impleas stomachum tuum bonis cibis, & nutritiuis, id est bonis legibus, & regulis, & bonis doctrin. communibus secundum capacitatem ingenij tui.

Laudo ꝙ tu qui es iam solidatus in reg. iur. & reali cognitione terminorum, & audisti partes quæ ordinariæ leguntur, videas totum corpus iur. cum Bar. & toties facies, vt Bar. doctr. pro virib. assequi coneris, & tenere illum in studiis æmulaberis, licet illius ingenij adipisci arduitatem, et sperare nimium est, quod dari nisi a Deo non pōt, sicut in simili de Cic. dicit Pli. li. 4. epistolarum, epis. 8. eius tamen Bar. vestigia semper adorabis, ut de Virg. dicit Statius in fi. li. Thebaid. ibi. Nec tu diuinam ęneida tenta, sed longè sequere & vestigia semper adora. Dixi ꝙ æmuleris Bar. nam stultissimum est ad imitandum non optima quęque præponere, ut inquit Pli. li. 1. epistolarum epist. 5. & li. 7. episto. 9. Cum Bar. bene videris, legas alios dignos auth. ex his, quos suprà memoraui, & semper notes, & excerpas quę digna inueneris, ut facere consueuerūt omnes illustres viri, & tuæ memoriæ debilitarem artificio styli, & pugillarum iuuabis. Ad id te inuitat epist. Pli. 5. in li. 3. quæ incipit per gratum, Iodico, quòd videas alios quia quanto plures respicies, tanto magis proficies, quia nō est unus quamuis præstet imitādus *Excerpere.*

præcipuus, & solus, quia nunquam par fit imitator authori. hæc rei natura est, semper enim veritate similitudo minor est, vt dicit Senec. in prologo declamationum suarum. Præterea sicut terrę varijs mutatisq. seminibus, ita ingenia nostra, nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur, vt inquit Plin. lib. 12. epist. epi. 9. quæ incipit quæris. Laudarem quod nouitius memoriæ commendaret titulum de verborum significatione, & titulum de regulis iuris, ff. & regulas iuris, de quibus in sexto, singulis diebus aliquas, nam, & animum recreant ipsarum varietate, & plurimum conferunt. Sunt enim principales claues iuris quibus est in hæredum tanquam Bononiens. carocio, vt dicit glo. in lege omnis diffinitio, ff. de regulis iuris, quinimò illas ignorare lata culpa est. Deinde prouectus cum rusticatur, aut peregrinatur, potest secum conferre Dyn. de regulis iuris, quo non puto esse vtilius opusculum secum, magis varium, consulat sibijpsi, illum videat authorem ad cuius cognitionem ingenium ardentius excitatur, & per cuius æmulationem credat melius legitimos assequi thesauros. Tempore vacationum repetat quæ audierit, legerit, & commendabit memoriæ ea quæ fuerint notatu digna. Fœlix ille cuius memoria fuerit bonæ fidei, quæ in promptu redijt sibi credita, vt inquit Senec. in prologo declamationum suarum. Quod si memoria tua fuerit infidelis custos committas excepta stilo & pugillaribus, vt prædixi, & quicquid dixeris, audieris, egeris, in die, vesperi commemorabis, vt inquit Cic. in lib. de senect. & ad hoc studium in secessu habendum, videat epistolam Plin. 9. lib. 7. quæ incipit quæris, quæ est elegans ad hoc.

Vacationũ tempora.

Den

Documentum octauum principale.

COnſulo nouitio donec nouus Iuſt. appellatur, i. durante primo anno, vt nunquam curet ad oſtentationem arguere; curet ſcire, potius quam apparere, diſcat non videri doctus, ſed eſſe, quærat conſilium moralis viri Alb. cauſidici Brixienſis. pars enim ſcientiæ eſt ſcire quod neſcias. De omnibus ſibi ignotis diligenter interroget, quorum poſſit eſſe capax. Nam ſi non purgauerit aliquid erroneum, quod ipſum faciebat muſſare, illud, inde continuo tranſiret in habitum, & faceret apoſtema, i. eſſet cauſa multorum errorum. Vnde Mart. *Nouus Iuſtinia. Edicta lis.*

Diſcendi modus eſt dum te neſcire videbis.
Diſce ſed aſsidue, diſce ſed vt ſapias.
Sumpta parum prodeſt quæ mox amittitur eſca.
Bos quibus eſt paſtus ruminat hæc eadem.

Quinimo fortaſſe melius faceret ſi ſecundo anno quo Edictalis vocatur, ab argumentatione oſtentandi cauſa abſtineat. Illę ſolent eſſe fructuoſæ contentiones, quę ſecreto fiunt inter collegiatos in collegiis ordinis literarij, vt in domo ſapientiæ ſenenſis, & ſimilibus; quo ſecreto genere diſputandi nihil ſincerius aut ſimplicius aut melius. Aul. Gel. libro primo, capitulo 9. quòd cum quis exploratus a Pythagora idoneus inuentus fuerat recipi in diſciplinam, ſtatim iubebat certum tempus tacere, nec omnes idem, ſed alium aliud tempus pro æſtimato captu ſolertiæ, ſed non minus quiſque tacuit quàm biennium. Reperi etiam, quod Hippo. cum diſcipulos ſuſcipiebat, antequam doceret, iuramentum ab eis extorquebat inter cætera vt ſilentium, ſermonem, inceſſum manſuetudinem habitum, motumque ſeruarent. Tertiò anno quo Papiniani ſtas vocabitur, audacter incipiat diſputationis genus ad vtilitatem, & frequenter, nō ad pompā. Diſputationis

nis enim multiplex & mira eſt utilitas, vt luculentiſſi me oñdit eloquentiſſ.vir Leo.Aret. in opuſculo quod ædidit de utilitate diſputationis. Quarto an.quo græ co vocabulo ab antiquitate uocabatur Hircos in pe. ff.§.ſed quia ſolitum, quod gl.ibi exponit, quaſi ſubti liter videns quod opinor dictum, quia Hircus eſt oculo rũ angulus, ſm Seruium grãmaticum; hinc apud Virg. Tranſuerſa tuentib.hircis.i.oculis in hircos,hoc eſt in angulos retortis. vnde ſcholaris, qui ſtuduit trib. annis & inchoauit ſtudere quarto, fortaſſe ideo Hircus dr̃, q̃a ſit conueniens, vt oculos habeat fixos, & ſpeculationi díu intentos, & eundem in locum directos, hoc.n.face re ſolent cogitabũdi, ut ſupra in domo recolendæ me moriæ Do.Ang.do.pig.gl.de Peruſ. de quo ſupra, uel ideo hircus, quia ſanguis hirci frangit adamantem la pidem duriſſimũ, ſic ſcholaris, qui iam tres annos ſtu- duit, omnem duram, & perdifficilem materiam iam tractare poteſt. Eſt enim tempus ſpeculandi, & penſi- tandi. Sic igitur in continuatione, & colluctatione le- gali, vt cum opus fuerit in corona, denique hominum acri magnoque iudicio ab origine cauſisque primis repetat, diſcernat, expendat, ponderet, colligat, conclu dat, & omnem hæſitationem dubitationemque re- dundantem reſoluat, & in audientium animis aculeũ relinquat, quo fiat, ut in diſputando per uſum, qui eſt magiſter egregius fiat incomprehenſibilis, & lubricus & ianuam famę patefaciat per illas actiones. Radi- ces diſciplinæ ſunt amarę, fructus dulces, ſecundum philoſophum. Patienter igitur ferat omnem labo- rem, quia labor improbus, omnia vincit. Quintò an- no Coloritę uocantur, ut in dicto prœm. digeſtorum de his nominibus habetur. Iam enim ſciunt colorare verba ~~cognitis~~ caſibus legitimis arcanis eis reſeratis, ſciunt uti legum inductionibus congruenter, quod eſt potiſſi- mum, ut l.non ſolum.§. qui pilum. ff.de excu.tuto.ibi recte adaptans omnib. ſimilib. & iſte inducẽdi modus

Quãdo diſputã dum.

imita-

imitatione maiorū potiſſimè habetur, & diſputationis vſu coaleſcit. Audi Leonardum in præal. opuſculo de vtilitate diſputationis, dum dicit. Nam quid eſt, per Deos immortales, quod ad res ſubtiles cognoſcendas, atque diſcutiendas plus valere poſſit quā diſputatio? vbi rem in medio poſitā velut oculi plures undiq. ſpeculentur, ut in ea nihil ſit quod ſubterfugere, nihil qđ latere, nihil ꝙ valeat omnium fruſtrari intuitū? Quid eſt quod animum feſſum atque labefactatum ex nimia longitudine otij, et aſſiduitate lectionis plerumq. faſtidiente magis reperiet, atque redintegret quam ſermones in corona cętuq. agitari? Vel gloria ſi alios ſuperaueris, vel pudore ſi ſuperatus fueris, ad legendum atque perdiſcendum uehemēter incenderis. Quid eſt quod ingenium magis acuat, quod illud callidius verſutiuſq. reddat quàm diſputatio? cum ibi neceſſe ſit vt momento temporis ad rem ſe applicet, uique verborum ſe reflectat, colligat, concludat, vt faciliter intelligi poſſit hac exercitatione exercitatum, ad cætera dicernenda fieri ualociorem. paulò infra ſubdit. Itaque ego qui ueſtræ utilitatis ſum auidus, quique uos quā maximè florentes in ſtudijs veſtris uidere cupiā, non iniuria uobis iraſcor ſi quidem hunc diſputandi vſum ex quo tot emanāt utilitates, negligitis. Etenim abſurdum eſt intra parietes atque in ſolitudine ſecū loqui multaq. agitare, ſi in oculis hominum atque in cætu veluti nihil ſapias obmuteſcis. Et quæ vnā aliq̄ utilitatem in ſe habeant ea magno labore proſequi, diſputationem verò ex qua per multæ vtilitates proficiſcuntur, ſumma cum iucunditate, nolle attingere. Nā velut is agricola improbandus eſt, qui cum liceret ei fundum uniuerſum excollere, ſaltus quoſdam ſteriles arat, partem uero quampiam eius fundi pinguiſſimam atque vberrimā relinquit incultam; ſic reprehendendus eſt, is, qui cum omnia ſtudiorum munera adimplere poſſit, cætera quāuis leuiora accuratiſſimè obit,

Diſputationis vtilitas

obit, diſputandi verò exercitationem aſpernatur & negligit, ex qua tot fructus colliguntur vberrimi, vt per eum ibi latius. Et hoc eſt quod dicere voluit Iuriſconſ.in l.numerum. §.mixta.ff.de mu.& ho.ibi Herennius Modeſtinus ex notando & diſputando bene, & optima ratione decreuit.

Documentum nonum principale.

Diſputare de quolib. TIbi conſulo,ut ſi diſputaturus in corona fueris,nũquam temerariè illud onus ſuſcipias reſpondendi de ſingulis,de quibus fueris interrogatus. Licet enim Valerius lib.8.c.antep.commendet Gorgiam Leontinum ſtudiis literarum ætatis ſuæ cunctos præſtãtem, eo ꝙ primus in conuentu auſus ſit poſcere qua de re quiſque audire vellet,& ideo ei(vt idem dicit)vniuerſa græcia in templo delphici Apollinis ſolido ex auro ſtatuam poſuit cum cæterorum ad id tempus auratas collocaſſet. beatus tamen Hieron. in opuſculo contra Ioannem epiſcopum Hieroſolymitanũ. Orig. ſcilicet aſſertorem ſic, inquit, Gorgiam Leontinum cuncti philoſophi & oratores laterant, quod auſus ſit publicè ſella poſita polliceri reſponſurum ſe de qua quiſq. re interrogare uoluiſſet. Sed de nouiſſimis agamus. Tẽpore quo illuſtris D.Bal. de Peruſ.legebat Papiæ,quidam D.Philip.de Regiò qui fuerat doctor omnium ferè illorũ Doct.Pariſienſium, & apud eos erat maximæ autoritatis, cum multis annis poſtea legiſſet Paduæ rediens Papiam in principio ſui aduentus publice pollicitus eſt ſe uelle reſpondere de quolibet in materia vltimarum voluntatum. D.Bald.ibi præſens interrogauit eum dicens. vbi habemus nos ſubſtitutio vulgaris facta in legato nõ comprehendat niſi caſum ſi uoluerit, & facta in hæred. comprehendit caſum ſi noluerit vel non potuerit uti.l. cum proponas.C.de hęred.de inſtit. Breuiter ille Dom. Philippus obmutuit

&

& Bal.tunc aperuit librum, & legit tex.l.pater Seuerinam. ff.de cond.& de.vbi erat casus secũdum vnam lect.unde illi cathedranti resultauit magna confusio. Hoc refert D.Pau.de Cast in d. l.pater Seuerinam, dicens, Caueas a talibus actibus pręsumptuosis, quia solus Deus nouit omnia.

Documentum decimum principale.

Consulo scholari quod in disputãdo solis textuum allegationib. inhæreat, non ut quidam inexperti faciunt, qui arguendo gl. allegant, & doct. absque iurium allegatione, illo enim nihil apud doctor. ineptius, contra istos exclamat gl. in l.sed licet. ff. de offi. præsid, si uolueris aptè arguere in forma legistis congruente, utaris argumentandi modis quos edidit subtilis doct. Iac.de But. uel illis, quos edidit Alb.de Ros. uel illis quos Bald. inseruit in l.conuenticulam. C. de epis.& cle; Si uero fueris responsalis, tunc ut facile declines oĩa argumenta tibi facta, uideas Odofr. in pę. dig. in prin.& ibi Bal. mira quadã dexteritate instruit omnem argumẽtandi uim altero de trib. modis posse repelli, & declinari, s. per aliter, & aliter, per aliud & aliud, & per secundum quid, n õ simpliciter, quod qualiter intelligatur, & practicè ad aptandum sit bellissime, explicat ibi Bald. quem omnino uideas. Hæc si seruaueris, optimus quoque iudiciorum tam athleta, q̃ gubernator euades in omni æuo locoq. felix, ut dicit tex.in d.proę.digest.§.discipuli faciliusque continget, si patriam propriam fueris egressus gratia studiorũ, nam in propria patria multa diuertunt, ut dicit Do. Simon de Busiano Card. Mediol. in proœ. clemen.& si egredi decreueris eligas locum, ubi sint celebres doctores, & ubi sit numerosa multitudo scholarium, prout erat Bononiæ tempore Domi. Azo. quo tempore ibi

Argumentandi modus.

Studio extra patriam.

ibi erant decem millia ſcholarium, vt refert Odof.in auth.habi. C.ne fi.pro pa.refert ꝙ ſemel propter multitudinem magnam orta contentione inter ſcholares Lombardos & Thuſcos ciuitas illa fuit in magno periculo,nemo.n.poterat coercere illos, & vt facilius coerceri poſſent in futurum de concordia,tunc renũciarunt priuilegio iudicum,de quib.eſt d. auth. & in criminalibus ſe ſubmiſerunt iuriſd.poteſtatis. Facio igit finem. Quo prædicta parua ſint & talia, quæ aurib.& ingeniis veſtris cultiſſimis tanquam puerilia(non dubito)& diminuta uidebuntur, aut fortaſſe non carẽtia rubore, & cum & ego ipſe alterius conſilio in prædictis & aliis indubitanter indigeam,ſed tñ ſincere locutus ſum quaſi mecum loquens. uos diligentia ueſtrã omnem ſinceritatem,ineptitudinem emendabitis, & melius reformabitis,potiſsimè cum omnia prędicta abſque diligenti præmeditatione ediderim.

Compilatio Iuris Ciuilis.

Diſcipuli pręceptores ament.

VErum quia ſupra in 3.conſil.dato dictũ fuit,ꝙ diſcipuli debent amare Præceptores, vt hr̃ ẽt apud Quint.li.2.inſtitutionis oratoriæ, vbi dicit. Diſcipulos moneo vt Præceptores ſuos nõ minus q̃ ipſa ſtudia ament, eoſque parentes exiſtiment non quidem corporum, ſed mentium.plurimũ hæc pietas diſcipulis proderit,nã ita & libẽter audiẽt & dictis credent & ſimiles fieri cõcupiſcẽt. ſint læti & alacres cõuentu aliorũ,emendati, nõ iraſcantur,laudati gaudẽt,nã vt illorũ offm̃ eſt docere,ſic horum prębere ſe dociles.Doctrina.n.coaleſcere nequit niſi ſociata tradẽtis atq. accipientis concordia.Cũ ſim vtilitatis veſtræ auidus.& optem ꝙ per uos facta ſint bona fundamenta & ab origine cauſiſq. primis intelligatis, vt dicitur in l.1.ff.de iuſt.& iu. viſum eſt in ſignum mei in vos

animi aliqua præmittere acuentia ingenium, quæ nó reperietis alibi tradita, & paucis sunt nota, & q̃ ignorare est lata culpa, scire plurimũ affert decoris, ne illotis manibus templũ sacratissimum iustitię opus, C & ff. ingrediamini, ut in l.1.ff.de orig.iur.iuncta l.1. §. has itaque.C.de vet.iur.enuc. Videamus ergo quæ sit causa efficiés, materialis & finalis libri.C.& ff. in hac sciétia legali. Quidam (vt Azo) dixere quod causa efficiés libri C. est Iust. Imperator. Alij dixerunt ꝙ fuit ipse Deus cuius minister fuit Iust. & hoc not. in auth. debere, & fa. in rub. hoc probari uidetur ex eo, quia lex est inuentio & donum Dei.l.2.ff. de legibus. Item leges fuere per ora principum diuinitus promulgatæ, ut l.2. C.de uet.iur.enuc.& l.fi.C.de prę scr.long.tem. & hoc tenebat antiquius docto. Iac. de Ranignei Lotoringus glossator vester. Accu. breuiter se expediuit, dicens una cum Azone, quòd causa efficiens fuit Imperator Iust. ut no. in rub.ff. de iureiur. Tertij quidam nituntur cóciliare, dicentes ꝙ causa efficiens potest considerari tripliciter, scilicet prima, remota, magis remota. Causa efficiens proxima primi uoluminis.C.Iust. fuerunt illi x. illustres compilatores, qui numerantur in prima, & secunda constitut. Cod. scilicet Ioannes, Leontius, Phocas, Basilides, Thomas, Tribunianus, Constantinus, Theophilus, Dioscorus & Pręsentinus. Isti cómissione domini Iustin. compilauerunt primum C. Iustin. commissio eis data patet in prima constitutione Co. Confirmatio verò d. Codic. ab illis compilati patet in secunda constit. illius uoluminis. Causa uero efficiens proxima Cod. emendati. i Codicis repetitæ prælectionis, quem hodie habemus, fuerunt quinque illustres viri ab eodem Iustiniano electi, s. Tribunianus, Dorotheus, Mema, Cóstantinus, & Ioannes, ut patet in constitutione, quæ incipit cordi.C.de emend.iust.C. Causa efficiens remota fuit Ius. Imperator, cuius auctoritate compilatio facta fuit, & qui post cópilationem con-

Triplex causa efficiens.

 firmauit,

firmauit, vt patet in d. prima constit. & secunda, & tertia, & in lege secunda const. omnia enim. C. de vet. iu. enuc. Iste Iustinianus Imperator fuit 14. in Oriente. Cucurrerunt ab vrbe condita vsque ad tempora sui imperij, secundum computationem, quam puto ueriorem, mille, & quadringenti penè anni, vt exprimitur in l. 1. §. cunque hæc materia. & 2. in princ. versic. erat enim mirabile. C de vet. iur. enu. Ab vrbe verò condita vsque ad aduentum Christi cucurrerunt anni septingeni quinquaginta, ut patet in chronicis quas ueriores puto. Ab aduentu uerò Christi vsque ad tempora imperij Iust. prædicti cucurrerunt ann. sexcenti quadraginta septem vel circa. Assumpsit Imperium præfatus Iust. die Aprilis, an. domini nostri Iesu Christi. 607. indictio. 5. ut probatur in auth. ut præpo. nomen Impe. §. si qua verò, & ibi no. iuncta data qua in 2. & 3. const. C. & l. 2. de uet. iur. en. si rectè inspiciatur. Imperauit autem annis 39. fuit iste Iustin. positus in catalogo sanctorũ vt refert Bar. in rub. C. & in procœ. ff. ver. super prima rub. Cæterum insignis doc. dominus Io. Fabri Aquitanicus, super rub. procœ. inst i. dicit se vidisse nomen. Iusti. scriptum in catalogo sanctorum calendis Aug. Gennadinus etiam qui prosecutus fuit libellum Hier. de viris illustribus ecclesiasticis ponitur Iustin. inter illos. Quod ad sacras leges attinet, notandum quòd Iustin. Imperator in primordio sui Imperij commisit præfatis 10. Illustribus uiris, ut uisis antiquis Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodosiano, & multis constitutionibus extrauagantibus à Theodosio, Imperatore, & successoribus factis nouum Cod. Iustinian. ederent: & hoc patet in prima const. C. sub rubr. de nouo co. facien. & colligitur ex constitutione 3. quæ incipit cordi ibi, primordio nostro. Supradicti 10. illustres compilatores Co. Iust. ediderunt illum anno 3. imperij domini Iust. tempore cõsulatus Decij, an. do. N. Iesu Christi 649.

[D]ecem compilatores Codicis.

indictio.septima. Et eo an. 5.idus April. idest, 9.die April. dominus Iusti.illum Codicem confirmauit, ut probatur in tit.C. de iust. Cod. confir. in fi. constitutionis ibi posito, iunctis his quæ præmissa sunt. Post hęc Iusti.imperator vertens animum ad enucleanda infinita, & immensa prudentiæ veteris volumina, commisit sex illustribus viris, uidelicet Tribuniano. Constantino, Theophilo, Dorotheo Anatolio, & Cratino, vt vna cum aliis 11.doctissimis viris excellntissimis causarum patronis apud partes Orientales, uidelicet Stephano, Menna, Prodocio, Entalino, Thimotheo, Leonide, Leontio, Platone, Iacobo, Constantino, & Ioanne legerent immensa prudentiæ ueteris volumina, & sub compendio redigerent in unum Codicem distinguendum in quinquaginta libros, commu- nem Romanam sanctionem continentes, quæ ab vrbe cond. & ab Romuleis descendit temporib. iã confusam per tanti temporis lapsum, & tot veterum dispersa volumina, vno Cod. in dita ostenderent, fuitq; his data à Iust. amplissima autoritas corrigendi ac diminuendi, vt probatur in l.1.C.de iu.au. Tandem iste Tribunianus magister huius operis legitimi una cum aliis sexdecim prænominatis compilarunt, enuclearunt ex immensis patrum voluminib. pandectas, & digesta, uidelicet quinquaginta libros digest. quos habemus, quod opus velut sacratissimum templum dom. Iust. approbauit & confirmauit ann.8.sui Imperij, & 3.consulatus sui anno domini 654.indict.xii. iii. cal. Ian.i.penul.die Decembris, ut ipse Iust. attestatur in l. per.C.de vet.iur.enuc.col.vlt.§.leges autem. Hic notandum, ꝙ ideo semper Tribunianus pręfuit, ut magister legitimo operi prædicto, tum quia vltra legum peritiam, experientiá rerum decoratus erat, tum quia antiquę sapientiæ librorum copiá ipse maxime prębuit, in quib. multis fuerunt etiam ipsius eruditissimis hominibus incogniti, vt dicit tex. in d.§.3. præsenti aût.

Quo tẽpore, C. compilatus est.

om-

Estq. hic singulariter aduertendum ad unum, quod dicta antiquitas commentatorum iuris nostri ignorauit, quod continebant dicta veterum immensa volumina penè tricies centena millia versuum, & duo millia librorũ, vt d.l.2.& in proę.inst.& ff.veteris. Digesta noua quæ hodie habemus iuris enucleati, continent penè, cl.millia versuum, & 50.libros, vt d.l. 2. & in aliis locis præal. Vellent scire quidam hoc dictum. Accur.glossator, qui omne verbum digest.glossauit, illud exponit versuũ, i.legum seu paragraphorum aut respõsorũ, quasi senserit, quod hodie dig. quæ habemus contineant cl. millia legum vel paragraphorum vel responsorũ. Aduerte quia Acc.noster, qui affirmauit se succurrisse tenebris ciuil.vt dicit in l.facta.§.si in danda.ff.ad Treb. in hoc passu adduxit tenebras, hoc tibi demõstrabo ad oculum, volui alias numerare oẽs leges dig. quas habemus, videlicet, ff.veteris, infortiati, & ff. noui Cõperiq.

Numerus legum. in ff.veteri sunt duo milia noningentæ decem, & octo. In infortiato sunt duo milia 234. In ff.nouo 2983. Et in summa leges digest.uidelicet omnium quinquagin ta librorum sunt viii. 1135. Vnde patet manifestissimè quòd Accur. noster in hoc dormitauit, puto non aduertens, & incautè glossam super hoc faciens. Cogitabam alias quòd exponi debuisset versuũ, i.linearum, feci periculum, per numerum litterarum, ff.veteris, infortiati, & ff.noui reperi hoc esse verissimum. nam secundum computum meorum textuum reperi, ff.uetus constare ex quinquaginta milib.uersuum.i.linearum. Infortiatum constare ex 39. milibus, & quingentis uiginti lineis. ff. uero nouũ ex quadragintaquatuor milib.linearum. Vnde ipsum omnes 55.digestorum librorum const. secundum uolumina mea ex 139. milibus uersuũ, idest linearum & quingentis uiginti. Opinor, quòd si quis computaret numerum linearum pandectarum, quæ sunt Florentiæ, quod facile fieret per numerationem quinternorum, pro numerũ chartarum,

&

& per lineas unius lateris inueniret illas constare ex centum quinquaginta penè milibus uersuum, ideſt li- nearum: & hoc neminem reperi ante hac aduertiſ- ſe. Sed accuratiùs inueſtigando quęro à tę quid vult dicere tex. dum dicit quòd olim erant tricies centena milia versuum, hodie verò centum quinquaginta? Di ſceres fortaſſe quod olim erant trecentena ideſt tre- centa milia verſuum, hodie uerò centum quinquagin ta. Cogita quid dicas, nam cum olim eſſent duo mil. librorum, hodie verò 55. libri, & ſic fit quadrageſima pars reſpectiuè ad computum librornm, ergo reſpecti- ue ad numerum verſuum erit dimidia pars, & ideo ex pone tricies. i. triginties, ſicut vicies ideſt viginties. nã ſciendum quod omnia, quæ ſunt ſupra centum ſyncopantur, ut terceni id tercentum, duceni, id eſt ducenti, quadrigeni, ideſt quadringenti, infra cen- tum uerò non ſyncopantur, ut quinquies, ſepties, decies, centies, ducenties, trecenties, millies, decies millies, vicies millies, & ita deinceps. Cæterum ita re- peri expoſita illa uerba tricies, & vicies a Priſciano in opuſculo de numeris. Similiter exponit eloquentiſ- ſimus vir Lauren. Valen. Romanus in li. tertio de eleg. linguæ Latinę, ſub rub. de numeris. Olim ergo erant tricies centena millia verſuum, hodie centum quin- quaginta millia, & conſequentur ex xx. partibus, una eſt compendium digeſtorum, quę habemus quo ad li- nearum numerum, quod ſingulariter notabis, quia nõ reperi hoc expoſitum ab aliquo iuriſta; de quo pluri- mum miror.

Tricies centena millia uerſuū.

His incidenter intermixtis, quæ non ſunt extra rem, ſed ex re, ut not. in lege prima, ſuper verbo be- ne. ff. ſi certum petatur. Reſpondeo ad rem, & dico, quòd Iuſtinianus cum edidiſſet codicem Iuſtinianum & deinde digeſta, ut prædixi, componi fecit Inſtitu- tiones quas habemus à Tribuniano, Teophilo, & Dorotheo, ex inſtitutionibus ueterum, & commiſit

inſeri in illo libro Inſtitutionum ea, quæ per conſtitutiones Inſtiniani emendata eſſet, & ita factum eſt. Fuit autem conſummata dicta ordinatio Romani iuris tribus annis, ut dicta lege ſecunda. §. omnia igitur. Poſt hæc ad unum aduertens Iuſtin. quòd anno I I I. ſui Imperij ediderat codicem, & demum digeſta & inſtitutiones anno V I I I. ſui Imperij, vt prædictum eſt, eundem codicem, quem fecerat primo componi a decem illuſtrib. uiris prænominatis, fecit relegi, & iterum edidit propter aliquas conſtitutiones de nouo factas ſuper quinquaginta deciſiones quas iuſſit inſeri. Et hanc ſecundam editionem. C. quæ dicitur repetita prælectio, commiſit quinq; illuſtribus viris: videlicet Tribuniano, Dorotheo, Menne, Conſtantino, & Ioanni, & facta fuit dicta ſecunda editio, i. codex emendatus domini Iuſtini. repetitæ prælectionis quem habemus. item confirmatus à Iuſtini. prædicto imperij ſui. an x. & tempore ſui quarti conſulatus, & etiam Paulini, anno Domini C C C C C C L V I. indictione 14. 4. Calend. Ianua. i. X X V I I I. die Decembr. vt probatur C. de emendando iuſt. cod. in conſtitutione cordi. iunctis præmiſſis. Et hunc C. iuſſit appellari C. domini Iuſtiniani, repetitæ prælectionis, vt dicta conſtitutione cordi. Et ita dicta eſt prima rub. C. Ideo autem dicitur codex repetitæ prælectionis, nam apud veteres quando poſt primam editionem fiebat ſecunda editio, appellabatur à veterib. repetita prælectio, vt colligitur ex libris Vlp. ad Sabinum, & exprimitur in dicta conſtitutione cordi ver. in antiquis etenim. Et ideo dicitur repetitæ prælectionis, id eſt ſecundæ editionis, quia præcedens lectio, id eſt prima editio fuit repetita. Proteſtatus etiam fuit Iuſtinianus, quòd ſi poſtea nouas conſtitutiones ipſum facere contingeret, illas congregabit in libros, qui appellabitur liber nouellarum conſtitutionum, vt patet in eadem conſtitutione ver. hoc etenim. Suadente poſtea

Codex emendatus.

varia rerum natura Iustinianus multas cōstitutiones nouas, fecit, numero centum vel circa, quas hodie insertas habemus in libro authentic. quæ factę fuerunt ab eo (vt opinor) anno vndecimoprimo, sui Imperij, anno Domini nostri Iesu Christi 657. indictio. 15. vt colligitur ex tex. in auth. in pręp. nomen Imperat. §. si quę vero. iunctis alijs pręmissis. Hoc notandum ꝙ ex eo quod Imperator (ut paulò ante dicebatur) dixerat quod appellaret librum nouellarum constitutionum, s. quem postea ederet, quod Irnerius dicebat librum authent. quem habemus non fuisse Iustiniani, quia nō appellatur nouellarum, sed authentica: adducebat Irnerius rationes quas ponit glos. in dicta constitutione cordi, super uerbo, congregationes, & idem dicebat Placentinus, ut refert Baldus, in l. humanum. Cod. de leg. Io. uero antiquus glossator dicebat contrarium per text. in dicta constitutione cordi, scilicet ꝙ liber authenticorum fuit Iustiniani, & cum hoc transire videtur gl. ibi, & in d. l. humanum. C. de legi. & Bal. in d. l. Cor. & Cynus, & Bal. in d. l. humanum. Et ita tenendo proculdubio, patet ex suprascriptionibus cuiusque tit. & ex data in multis titulis, & nomine ipsum in titulo, ~~& ex data in multis titulis, & nomine ipsum iniunti~~. ut præponatur nomen Imperatoris, & in titulo, ut iudices sine quoquo suffragio, & in titulo iusiurandum quod præstatur ab his, & minor ꝙ de hoc aliquis unquam dubitauerit. Ratio tamen dubitandi potuit oriri ex eo, quia fertur reperiri quendam librum qui dicitur liber nouellarum, quem dicunt continere easdem constitutiones quas continet liber authentica, licet in aliquibus sit uarias, de quo libro nouellarum mentionem facit glo. in auth. hent. hoc amplius. C. de fideicommis. & doctores in authentic. res, quæ. Codice commun. de legatis, unde egregius commentat. Albericus de Rosate Bergomensis quem refert Dominus Raphaelus Fulgosius in authentica, hoc

Tiber authē

amplius.C.de fideicom. dicit, ꝙ liber authentic.quem habemus excerptus sit ex libro ex nouellarum, vt compendiosior fieret. Vnde dicit, ꝙ liber nouellarum erat multum prolixus; dicit D.Raphae.se nunquam vidisse d.lib.nouel. D.Pau.de Cast.in d. auth. hoc amplius, dicit, ꝙ quilibet nouellarum fuit extractus de lib. auth. per breuiora verba & magis apta.Item D. Panor.in d. auth.res, quæ dicit non esse standum illi tex. nouellarum, quando textui auth. contradicit, quia de fide illius operis dubitatur.Bal. etiã in d.auth. hoc amplius, dicit, ꝙ præuale tex.authen.eo ꝙ ille liber nouellarum non legitur in scholis. Sed ibi reliquit nos incertos, quis liber corrigat alium vel liber nouel. vel liber aut. Ego semper credidi, & semper credam (donec constet de contrario) ꝙ liber nouel.tanquam, de cuius fide dubitatur, & qui per studia vniuersalia non versatur, sit respuendus, & ꝙ lib. auth. sit liber constitutionum a Iustiniano editus, & ideo illum glossauit Acc. & etiã super illo fecit summam Io.Basianus Cremonensis, & Azo. & illum studia receperunt, & plerique illustres comentatores commentauerunt, vt Iac.de Beluis.Bar. & Ang.nec ob l.humanum. C.de ll.nam illa lex fuit Imperatoris Valentini, non Iustiniani, vt patet ex suprascriptione, ideo gl.ibi somniauit. Nec curandum de varietate styli, ꝙ non ipse, sed illi, de quib.committebat, componebant, qui erant alii ab ipsis præmissis compositorib.codicis. Adde prædictis ꝙ egregius Doctor.Odofr.in auth.cassa, C. de sacros. eccl.sic ait, Vnũ sciatis ꝙ authenticum, quod fuit compositum a Iustiniano, habet nouem collationes. Postea quando venit Federic. minor misit has constitutiones ad ciuitatem istam, s. Bon. vt doc.legum adaptarent eas singulis legibus sub congruentib.tit. Doctor.conuenerunt in sancto Petro, & adaptauerunt. Postea quid fecerunt? Do. Vgo.post ix.coll.posuit lib.feudorum, & omnes constitut.Federic.antiqui, & minoris, & aliquas leges Corradi

radi Imperat. & vocatur x. collatio, sed pauci sunt qui habeant ita ordinatum in libris suis. Odofr. hæc refert, & eum sequitur Bal. in præludiis feud. in versic. porrò aduertant ignorantes, & moderent sibi labia reprehensores veritatis, quia ego vidi Odofr. ita dicentem. Aduertat etiam nouitius, quod ante authēticas que sunt insertæ. C. solet esse scriptum constitut. no. id est constitutio noua. patet ergo ex prædictis quo tempore fuerit factus lib. authent. & qualiter fuerit factus a Iustiniano. Item authentic. quæ sunt in C. fuerunt insertæ de mandato Federici II. qui regnabat anno Domini 1215. tempore Honorij III. item, & tempore Gregorij IX. qui Gregor. IX. decessit anno Domini 1212. de mense Iulij. & deinde regnauit ipse Innocen. IIII. qui fuit assumptus anno Domini 1244. die j. mensis Iulij, vt attestatur Rofr. in libellis iuris canon. in tit. ne sede vacante, & Io. And. eo. tit. in addi. Iste Inno. IIII. Federic. ecclesiam persequentem deposuit, & imperiali dignitate priuauit anno Dom. 1244. in Concilio Lugdunensi, de qua depositione habetur in c. ad apostolicæ. de re iud. li. 6. Est etiam notandum, quod cum multa bella fuissent inter imperium, & quasdam ciuitates Lombardiæ tempore Henrici VI. & deinde Federici II. minoris. Iste Federicus II. fecit pacem cum dictis Lombardis in ciuitate Constantiæ, quæ pacis capitula habentur pro lege, & allegantur a Doct. in l. imperium. ff. de iurisd om. iu. & alibi Bal. super dicta pace in ver. volumus, dicit ipsam per legem allegari, & consueuit allegari hoc modo, ut in extrau. de pace Constantiæ, quam glossauit, & commentauit Odofr. deinde Bald. etiam solemniter commentauit reperto in archiuo Bononiensi apparere dictam pacem registratam, & dicitur conclusam, anno Do. 1274. inditio. 1. anno xxij. sui imperij, regni verò anno 32. 7. Kalen. Iulij. Hæc ideo feci rescribere, quia Bald. in fi. d. commenti dicit istam pacem fuisse factam post depositionem Federici

Decima collatio

De pace Constantiæ facta.

&

& tamen concludit pro lege debere seruari, vt ibi videndum. Ista pax debere esse situata in fi.lib.feu.post alias constitutiones eiusdem Federici II. in illo libro insertas. Vidisti quod liber auth.est diuisus magistraliter in 9.collatio. & postea ea superuenit liber feud. quem decimam collationem vocamus, vt supra dicebat Odofred.& Bar.ponit Bar.super rubr.extrauagantis, ad reprimendum. Deinde factæ fuerunt constitutiones ad reprimendum, & constitutiones, quoniam nuper ab Imperatore Henrico VII. anno Domini nostri Iesu Christi 1308.quas Bar. super rub.appellat vndecimam col. & glossauit illas tempore Caroli IIII. seu Ludouici cum fuisset donatus pluribus insignibus & priuilegijs a præfato Henrico, & dicta Barto.super dictis extrauagantib. puto maioris autoritatis aliquibus alijs dictis eiusdem alibi, quia magis digeste edidit tanquam glossa. Sed dicet aliquis, quomodo tibi constat de tempore approbationis Codicis digestorū institutionum, & compilationis authenticorum, & aliorum prædictorum, quo anno Domini, quo anno Imperij domini Iustiniani hæc acta sunt, quo consulatu, & qua indictione? Respondeo quòd hæc collegi ex numeratione annorum ab vrbe condita ad tēpora Imperij Iustiniani. Item ab vrbe condita ad aduentum Christi. Item ab aduentu Christi ad tempora Iustiniani. Item ex data quæ ponitur in secunda constitutione, & in tertia constitutione voluminis.C. & in l.2.C.de vete.iu.enuc. & ex tempore aperte posito in authen.vt præponatur, & ex computatur, & ex computatione chronicarum. Item dicet aliquis, Tu notas tempora consulatus domini Iustiniani Imperatoris. Si Imperator quomodo consul? Si consul quomodo Imperator? Respondeo quòd Imperator aliquādo assumebat sibi consulatum vt quidam extraneus, & hoc erat quando sibi placebat, vt est textus in auth.de consulibus, §.fin.ibi, aduenit autem cùm ipse

Constitutio ad ad reprimē.

ſe annuerit, & not.gl.in proœ.digeſtorum. in fi.gloſ. Iterum dicet aliquis, tu dicis quod Romana ſanctio fuit triennio conſumata vt dic. §. omni. imo videtur quòd quinq; anni ſunt lapſi, nàm codex primus fuit factus tertio anno imperij D.Iuſtin. liber verò [redacted]. ann.7.vt ſupra eſt dictum. Gl. aduertens ad hæc in 2. conſtitutione, Codice. §.fin.ſuper verbo optime, dicit ꝙ aliqui opinantur, ꝙ duo anni fuerunt interpoſiti poſt compoſitionem primi codicis ante inchoationẽ [redacted]. Alij verò opinantur, quod immediate poſt compoſitionem Codicis fuerit inchoata compoſitio [redacted], & cum triennio conſummata eſſet, biennio fuit ſuperſeſſum antequam publicaretur. Huius rei non habetur certitudo. Credo ergo ꝙ voluminis cauſa magis remota fuit ipſe Deus, a quo lex, & omnis ſcientia, vt ſupra dicebatur. Sequeretur videre quæ fuerit cauſa materialis legalis ſapientiæ. Azon.ſuper hoc in ſumma. Cod. in principio. multa verba dicit [redacted]iter obſcurè loquens ad cuius dicta in hoc omnes refugiunt, [redacted], verum quia aliqui mordent dicta Azon. ſi uolueritis iſta videre, videte per Bar.in proœ. ff. præſertim in lecturis antiquis, quæ dicuntur lect. Padua. Videte etiam Bald. ibid. & in l.1. ff.de iuſt. & iure, & per Io.Fab. in proœ.inſtit. Tertiò videndum eſſet quæ ſit cauſa formalis librorum iuris ciuilis. Doct.conſueuerunt dicere, quòd duplex eſt cauſa formalis, nam ex parte tractatus [redacted] diuiſio operis in libros librorum, in titulos titulorum, leges legum, in §§. §orum, in verſ.opus.n.conſtitutionũ imperialium, de quib.ſup.dictum eſt, in 12.lib. ff.eſt, & concluſum, vt dixit tex.in l.2. in 2.col.ver.omnia. C.de vé.iu.enuc. Horum 12.lib.nouem ſunt inſert.vol. Cod. quem habemus, tres vero reliqui ſunt inſerti in li. qui appellatur volu.Conſtat aũt totum ius conſtitutionum, & deciſ. imperial.eſſe diſtinctum in d.xij.li.in ru.348. l.4562.

Cauſa materialis legum.

Co-

Codex verò quem habemus, habet rubr. cccxxxj. leges verò tria millia & sexcentas 8. illi uero tres libri codicis, de quibus in volumine habent ccxxvij. rub. leges vero nongentas 54. ff. vetus habet rub. clij. leges vero duo millia nongentas 28. Infortiatum habet rubr. 101. leges vero 2234. digestum nouum habet rub. 172. leges vero 2983. Summa rubr. ff. 434. leges. ff. 80135. rub. Inst. xcix. non computato proœmio, rub. xcix. rub. feudorum lxxij. §. c. feudorum, quę habentur cxxxij. Summa legum, ff. 8155. legum vero. C. 12. libr. 40562.

Summa omnium legum, ff. Cod. voluminis ponendo quemlibet titulum Institutionum, & authentic. pro vna lege 13. millia. 27. & istud est mare, per quod nauigas. Causa formalis ex parte tractandi idem est quod modus agendi, qui multiplex est diuisionis ordinis, & exemplorum positionis, & regularum traditionis, vt per Azo. loco præall. Quarto loco esse uidendum quæ sit causa finalis, & super hoc dicas, ut per Azo. loco præall. & Doct. in d. proœ. ff. de veter. Quinto loco esset uidendum, cui parti philosophiæ supponatur iuris scientia, & dicendum est quod ethicæ id est morali philosophiæ. Tractat enim de morib. vt dicit tex. in l. 1. ff. de iust. & iu. Reliqua considerate per uos, & studio inuigiletis, ut tandem consequamini quod communiter optamus, quod vobis concedat Altissimus Deus. Amen.

Causa finalis.

FINIS.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll
Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx
Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fſſ.

Omnes ſunt Quaterniones.

VENETIIS,
Apud Valerium Bonellum.
M D L X X X I I I I.

VENETIIS,

Apud Valerium Bonellum.

M D L X X I I I I.